ספרי' — אוצר החסידים — ליובאוויטש

קובץ
שלשלת האור

היכל תשיעי **שער שלישי**

דבר מלכות

מאמרי דא"ח, שיחות ואגרות קודש

מאת

כבוד קדושת

אדמו"ר מנחם מענדל שליט"א

שניאורסאהן

מליובאוויטש

•

יוצא לאור על ידי מערכת

„אוצר החסידים"

770 איסטערן פאַרקוויי סניף אה"ק כפר חב"ד ברוקלין, נ.י.

שנת חמשת אלפים שבע מאות חמשים ושתיים לבריאה

הי' תהא שנת נפלאות בכל

צדי"ק שנה להולדת כ"ק אדמו"ר שליט"א

הוספה: כמפורט במפתח כללי עמוד ד'

אף על פי שיכולים להניח תפילין במשך כל היום כולו (מנץ החמה, או עלות השחר, עד צאת הכוכבים או שקיעת החמה), הרי הזמן המובחר להנחת תפילין הוא בזמן תפילת שחרית, כמנהג ישראל שמניחים תפילין ומתפללים בהם. (משיחת י"א שבט תשכ"ח)

טוב להרגיל עצמו לומר ... נוסח זה מודה וכו' ועל ידי זה יזכור את ה' הניצב עליו:

מוֹדֶה אֲנִי לְפָנֶיךָ, מֶלֶךְ חַי וְקַיָּם שֶׁהֶחֱזַרְתָּ בִּי נִשְׁמָתִי בְּחֶמְלָה. רַבָּה אֱמוּנָתֶךָ.

מצוה לומר את כל ברכות השחר

ברכת התורה

צריך ליזהר בה מאד ואסור לדבר ולהוציא דברי תורה מפיו עד שיברך.

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ עַל דִּבְרֵי תוֹרָה:

וְהַעֲרֵב נָא יְיָ אֱלֹהֵינוּ אֶת־דִּבְרֵי תוֹרָתְךָ בְּפִינוּ, וּבְפִי כָל־עַמְּךָ בֵּית יִשְׂרָאֵל, וְנִהְיֶה אֲנַחְנוּ וְצֶאֱצָאֵינוּ, וְצֶאֱצָאֵי כָל־עַמְּךָ בֵּית יִשְׂרָאֵל, כֻּלָּנוּ יוֹדְעֵי שְׁמֶךָ וְלוֹמְדֵי תוֹרָתְךָ לִשְׁמָהּ. בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, הַמְּלַמֵּד תּוֹרָה לְעַמּוֹ יִשְׂרָאֵל:

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר בָּחַר בָּנוּ מִכָּל הָעַמִּים וְנָתַן לָנוּ אֶת תּוֹרָתוֹ. בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, נוֹתֵן הַתּוֹרָה:

וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר: דַּבֵּר אֶל־אַהֲרֹן וְאֶל־בָּנָיו לֵאמֹר כֹּה תְבָרְכוּ אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אָמוֹר לָהֶם:

יְבָרֶכְךָ יְהוָה וְיִשְׁמְרֶךָ: יָאֵר יְהוָה | פָּנָיו אֵלֶיךָ וִיחֻנֶּךָּ: יִשָּׂא יְהוָה | פָּנָיו אֵלֶיךָ וְיָשֵׂם לְךָ שָׁלוֹם:

וְשָׂמוּ אֶת־שְׁמִי עַל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַאֲנִי אֲבָרְכֵם:

ברכות הנחת תפילין

הברכה הראשונה, (באמירתה מכוונים הן על התפילין של יד והן על התפילין של ראש) נאמרת לפני הידוק הרצועה על שריר הקיבורת של היד השמאלית (איטר, הכותב ביד שמאל מניח את התפילין על יד ימין) באופן שהתפילין נוטות לעבר הגוף.

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ לְהָנִיחַ תְּפִלִּין:

הברכה השניה נאמרת (רק אם דיבר בין הנחת תפילין של־יד לשל־ראש) לפני הידוק הרצועה על הראש

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ עַל מִצְוַת תְּפִלִּין:

קריאת שמע

שְׁמַע יִשְׂרָאֵל, יְיָ אֱלֹהֵינוּ, יְיָ אֶחָד:

בָּרוּךְ שֵׁם כְּבוֹד מַלְכוּתוֹ לְעוֹלָם וָעֶד:

וְאָהַבְתָּ אֵת יְיָ אֱלֹהֶיךָ, בְּכָל לְבָבְךָ וּבְכָל נַפְשְׁךָ וּבְכָל מְאֹדֶךָ. וְהָיוּ הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה, אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוְּךָ הַיּוֹם, עַל לְבָבֶךָ. וְשִׁנַּנְתָּם לְבָנֶיךָ וְדִבַּרְתָּ בָּם, בְּשִׁבְתְּךָ בְּבֵיתֶךָ וּבְלֶכְתְּךָ בַדֶּרֶךְ וּבְשָׁכְבְּךָ וּבְקוּמֶךָ. וּקְשַׁרְתָּם לְאוֹת עַל יָדֶךָ, וְהָיוּ לְטֹטָפֹת בֵּין עֵינֶיךָ. וּכְתַבְתָּם עַל מְזֻזוֹת בֵּיתֶךָ וּבִשְׁעָרֶיךָ.

וְהָיָה אִם שָׁמֹעַ תִּשְׁמְעוּ אֶל מִצְוֹתַי, אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוֶּה אֶתְכֶם הַיּוֹם, לְאַהֲבָה אֶת יְיָ אֱלֹהֵיכֶם וּלְעָבְדוֹ, בְּכָל לְבַבְכֶם וּבְכָל נַפְשְׁכֶם. וְנָתַתִּי מְטַר אַרְצְכֶם בְּעִתּוֹ יוֹרֶה וּמַלְקוֹשׁ, וְאָסַפְתָּ דְגָנֶךָ וְתִירֹשְׁךָ וְיִצְהָרֶךָ. וְנָתַתִּי עֵשֶׂב בְּשָׂדְךָ לִבְהֶמְתֶּךָ, וְאָכַלְתָּ וְשָׂבָעְתָּ. הִשָּׁמְרוּ לָכֶם פֶּן יִפְתֶּה לְבַבְכֶם, וְסַרְתֶּם וַעֲבַדְתֶּם אֱלֹהִים אֲחֵרִים וְהִשְׁתַּחֲוִיתֶם לָהֶם. וְחָרָה אַף יְיָ בָּכֶם וְעָצַר אֶת הַשָּׁמַיִם וְלֹא יִהְיֶה מָטָר וְהָאֲדָמָה לֹא תִתֵּן אֶת יְבוּלָהּ, וַאֲבַדְתֶּם מְהֵרָה מֵעַל הָאָרֶץ הַטֹּבָה אֲשֶׁר יְיָ נֹתֵן לָכֶם. וְשַׂמְתֶּם אֶת דְּבָרַי אֵלֶּה עַל לְבַבְכֶם וְעַל נַפְשְׁכֶם, וּקְשַׁרְתֶּם אֹתָם לְאוֹת עַל יֶדְכֶם וְהָיוּ לְטוֹטָפֹת בֵּין עֵינֵיכֶם. וְלִמַּדְתֶּם אֹתָם אֶת בְּנֵיכֶם לְדַבֵּר בָּם, בְּשִׁבְתְּךָ בְּבֵיתֶךָ וּבְלֶכְתְּךָ בַדֶּרֶךְ וּבְשָׁכְבְּךָ וּבְקוּמֶךָ. וּכְתַבְתָּם עַל מְזוּזוֹת בֵּיתֶךָ וּבִשְׁעָרֶיךָ. לְמַעַן יִרְבּוּ יְמֵיכֶם וִימֵי בְנֵיכֶם עַל הָאֲדָמָה אֲשֶׁר נִשְׁבַּע יְיָ לַאֲבֹתֵיכֶם לָתֵת לָהֶם, כִּימֵי הַשָּׁמַיִם עַל הָאָרֶץ.

וַיֹּאמֶר יְיָ אֶל מֹשֶׁה לֵּאמֹר. דַּבֵּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם וְעָשׂוּ לָהֶם צִיצִת עַל כַּנְפֵי בִגְדֵיהֶם לְדֹרֹתָם, וְנָתְנוּ עַל צִיצִת הַכָּנָף, פְּתִיל תְּכֵלֶת. וְהָיָה לָכֶם לְצִיצִת, וּרְאִיתֶם אֹתוֹ, וּזְכַרְתֶּם אֶת כָּל מִצְוֹת יְיָ, וַעֲשִׂיתֶם אֹתָם, וְלֹא תָתוּרוּ אַחֲרֵי לְבַבְכֶם וְאַחֲרֵי עֵינֵיכֶם אֲשֶׁר אַתֶּם זֹנִים אַחֲרֵיהֶם. לְמַעַן תִּזְכְּרוּ וַעֲשִׂיתֶם אֶת כָּל מִצְוֹתָי, וִהְיִיתֶם קְדֹשִׁים לֵאלֹהֵיכֶם. אֲנִי יְיָ אֱלֹהֵיכֶם, אֲשֶׁר הוֹצֵאתִי אֶתְכֶם, מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם לִהְיוֹת לָכֶם לֵאלֹהִים, אֲנִי יְיָ אֱלֹהֵיכֶם (אֲנִי יְיָ אֱלֹהֵיכֶם) אֱמֶת.

נכון לומר קודם התפילה:

הֲרֵינִי מְקַבֵּל עָלַי מִצְוַת עֲשֵׂה שֶׁל וְאָהַבְתָּ לְרֵעֲךָ כָּמוֹךָ

מצוה להתפלל בתפילין את כל תפילת שחרית כולל שיעור תהלים כפי שמתחלק לימי החודש.

יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ, יְיָ אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ, שֶׁיִּבָּנֶה בֵּית הַמִּקְדָּשׁ בִּמְהֵרָה בְיָמֵינוּ, וְתֵן חֶלְקֵנוּ בְּתוֹרָתֶךָ.

אַךְ צַדִּיקִים יוֹדוּ לִשְׁמֶךָ יֵשְׁבוּ יְשָׁרִים אֶת פָּנֶיךָ.

כדאי שלכל ילד, בן או בת - גם קטני קטנים - וגם המבוגרים יהיה סידור (תפילה) פרטי משלו - לומר תפילה להשם, חומָש - חמשה חומשי תורה (או ספר אחר של תורה) משלו ללמוד בו כל יום תורה, וכן לחבריל קופת־צדקה משלו - שלתוכה נותן צדקה (לבד משבת ויום טוב), מכספו הפרטי (שניתן לו מהוריו או שקיבל כפרס ... שבהן יכול היה לקנות חיי נפשו, ולהשתמש בו לצרכיו האישיים, ושיכתבו על זה "להשם הארץ ומלואה" (או בראשי־תיבות "לה"ו") בצירוף שמם - ודברים אלו יהיו ברשותו ואחריותו ויניחם בחדרו, במקום בולט - את הקופה יש לקבוע בחדר על ידי מסמר וכדומה, ועל ידי זה החדר כולו ייהפך ל"חדר ובית של צדקה".

קכא.

היאך יש מעלה בגן עדן התחתון ומשם עולה לגן עדן העליון והיאך הקב״ה משגיח:

א שִׁיר לַמַּעֲלוֹת אֶשָּׂא עֵינַי אֶל־הֶהָרִים מֵאַיִן
יָבֹא עֶזְרִי: ב עֶזְרִי מֵעִם יְהוָה עֹשֵׂה שָׁמַיִם וָאָרֶץ:
ג אַל־יִתֵּן לַמּוֹט רַגְלֶךָ אַל־יָנוּם שֹׁמְרֶךָ: ד הִנֵּה
לֹא־יָנוּם וְלֹא יִישָׁן שׁוֹמֵר יִשְׂרָאֵל: ה יְהוָה שֹׁמְרֶךָ
יְהוָה צִלְּךָ עַל־יַד יְמִינֶךָ: ו יוֹמָם הַשֶּׁמֶשׁ לֹא־
יַכֶּכָּה וְיָרֵחַ בַּלָּיְלָה: ז יְהוָה יִשְׁמָרְךָ מִכָּל־רָע
יִשְׁמֹר אֶת־נַפְשֶׁךָ: ח יְהוָה יִשְׁמָר־צֵאתְךָ וּבוֹאֶךָ
מֵעַתָּה וְעַד־עוֹלָם:

קכב.

מספר המשורר משבח ירושלים והניסים שנעשו בירושלים:

א שִׁיר הַמַּעֲלוֹת לְדָוִד שָׂמַחְתִּי בְּאֹמְרִים לִי
בֵּית יְהוָה נֵלֵךְ: ב עֲמְדוֹת הָיוּ רַגְלֵינוּ בִּשְׁעָרַיִךְ
יְרוּשָׁלִָם: ג יְרוּשָׁלִַם הַבְּנוּיָה כְּעִיר שֶׁחֻבְּרָה־לָּהּ
יַחְדָּו: ד שֶׁשָּׁם עָלוּ שְׁבָטִים שִׁבְטֵי־יָהּ עֵדוּת
לְיִשְׂרָאֵל לְהֹדוֹת לְשֵׁם יְהוָה: ה כִּי שָׁמָּה ׀ יָשְׁבוּ
כִסְאוֹת לְמִשְׁפָּט כִּסְאוֹת לְבֵית דָּוִד: ו שַׁאֲלוּ
שְׁלוֹם יְרוּשָׁלִָם יִשְׁלָיוּ אֹהֲבָיִךְ: ז יְהִי־שָׁלוֹם בְּחֵילֵךְ
שַׁלְוָה בְּאַרְמְנוֹתָיִךְ: ח לְמַעַן אַחַי וְרֵעָי אֲדַבְּרָה־
נָּא שָׁלוֹם בָּךְ: ט לְמַעַן בֵּית־יְהוָה אֱלֹהֵינוּ
אֲבַקְשָׁה טוֹב לָךְ:

נקודות משיחות קודש – מזמור קכא מתוך ״תהילות מנחם״

ה – הוי׳ שמרך הוי׳ צלך על יד ימינך

״צלך״ מצד עצמותו יתברך

ד. עפ״ז אפשר גם לבאר ענין נוסף, יש פתגם של המגיד ממעזריטש[1] בפירוש המשנה[2] ״דע מה למעלה ממך״ – שכל הענינים שלמעלה תלויים בך, ובפשטות הרי זה אותו פתגם של הבעש״ט עה״פ ״הוי צלך״ הנ״ל.

אולם באמת ישנו חילוק בין ב׳ הפתגמים: ״דע למעלה ממך״ עוסק בבחינת הגילויים שנמשכים ע״י עבודת האדם, על דרך הידוע בענין ״שכר מצוה מצוה״[3]. אולם ״הוי׳ צלך״ הוא בבחינת העצמות, שהרי שם ״הוי׳״ הוא שם העצם[4], שלמעלה מענין הגילויים.

ומזה יש פועל יוצא בעבודת האדם: כאשר היצר הרע בא וטוען שלפי מעמדו ומצבו של האדם אין לו שייכות לענין הגילויים, ובמילא הוא יעשה מה שברצונו כו׳, הנה עליו לדעת שמצד ״הוי׳ צלך״, שקאי על העצמות, אין נפקא מיני׳ למה הוא שייך, שכן עצמותו יתברך נמצא בכל מקום בשווה, והוא מתמסר (״ער גיט זיך אוועק״) לכל אחד מישראל, ולכן גם עליו להיות בקבלת עול ולהתמסר לעצמותו ית׳, ועי״ז יזכה לקבל את כל הברכות מעצמותו יתברך[5].

---

1) לקוטי אמרים קצח (ע׳ נ, ג).
2) אבות רפ״ב.
3) אבות פ״ד מ״ב.
4) כסף משנה הל׳ ע״ז פ״ב ה״ז.
5) משיחת ש״פ נצבים-וילך ה׳תשט״ז.

מפתח כללי

א) סדר הנחת תפילין ..... ב

ב) מזמורי תהלים קכא, קכב ..... ג

ג) מאמר ד״ה ראה אנכי נותן לפניכם היום
שבת פרשת ראה, א׳ דראש חודש אלול, ה׳תשכ״ה ..... ה

ד) שיחת שבת פרשת ראה,
א׳ דראש חודש אלול, ה׳תשכ״ה ..... יב

ה) לקוטי-שיחות חודש אלול כרך יט, א ..... יח

ו) לקוטי-שיחות פרשת ראה כרך יט, ג ..... כא

ז) ילקוט לוי יצחק על התורה לכ״ק הרה״ג הרה״ח
המקובל ר׳ לוי יצחק שניאורסאהן זצ״ל ..... כד

ח) ילקוט גאולה ומשיח – פרשת ראה ..... כו

ט) שיעורי חומש יומי לשבוע פרשת ראה ..... כז

י) שיעורי תהלים לשבוע פרשת ראה ..... סג

יא) שיעורים בספר התניא (מוגה)
לשבוע פרשת ראה ..... סד

יב) לוח ״היום יום״ לשבוע פרשת ראה ..... עה

יג) הלכה יומית לעיון ברמב״ם ..... עז

שיעורי רמב״ם

יד) – ג׳ פרקים ליום, לשבוע פרשת ראה ..... פ

טו) – פרק אחד ליום, לשבוע פרשת ראה ..... קסד

טז) – ספר המצוות, לשבוע פרשת ראה ..... קפד

יז) נביאים וכתובים
יחזקאל פרק כג, דברי הימים פרק ט ..... קצא

יח) משניות – מסכת מעשרות/מעשר שני
ביאור קהתי ..... קצג

יט) עין יעקב מסכת יומא ..... ר

כ) מסכת כתובות עם ביאורים
מדף מו עד דף נב ..... רב

מתורת רבותינו נשיאי חב״ד:

כא) שולחן ערוך הלכות שבת עם הערות וציונים
אדמו״ר הזקן ..... רל

כב) שולחן ערוך הלכות פסח
לפי לוח רב יומי אדמו״ר הזקן ..... רל

כג) לקוטי תורה כי תשמע בקול
אדמו״ר הזקן ..... רלג

כד) תורת חיים
אדמו״ר האמצעי ..... רלח

כה) מאמרי הצ״צ – דרך מצותיך
אדמו״ר ה״צמח צדק״ ..... רלח

כו) תורת שמואל תרל״ג
אדמו״ר מוהר״ש ..... רמ

כז) ספר המאמרים – המשך תער״ב
אדמו״ר מוהרש״ב ..... רמא

כח) ספר המאמרים – אידיש (מתורגם)
אדמו״ר מוהריי״צ ..... רמג

כט) ספר השיחות ה׳תש״ד-ה׳תש״ה בלה״ק
אדמו״ר מוהריי״צ ..... רמו

ל) ספר הזכרונות פרק קכג ..... רמח

לא) אגרות קודש
אדמו״ר מוהריי״צ ..... רנ

לב) חומש לקריאה בציבור ..... רנד

לג) קריאת התורה למנחת שבת-קודש ..... רסז

לד) ביאורים לפרקי אבות פרק ה ..... רסט

לה) לוח זמנים לשבוע פרשת ראה ..... ער

לו) סדר מצות הדלקת נרות לשבת קודש ..... רעא

דברי התורה שאנו מקבלים באדיבות של כל המוציאים לאור, שייכים אליהם ואסור בהחלט לעשות בהם שימוש מסחרי

בס"ד. שבת פרשת ראה, א' דראש־חודש אלול, ה'תשכ"ה

(הנחה בלתי מוגה)

רְאֵה אָנֹכִי נֹתֵן לִפְנֵיכֶם הַיּוֹם בְּרָכָה וְגוֹ'[1].

וּמְבָאֵר רַבֵּנוּ הַזָּקֵן בְּ'לִקּוּטֵי תּוֹרָה'[2], דְּ"אָנֹכִי" שֶׁבְּפָסוּק זֶה הוּא עַל־דֶּרֶךְ "אָנֹכִי (הֲוָיָ' אֱלֹקֶיךָ") שֶׁנֶּאֱמַר בְּמַתַּן־תּוֹרָה[3]. דְּהִנֵּה[4], בְּקַבָּלַת הַתּוֹרָה כְּתִיב[5] "פָּנִים בְּפָנִים דִּבֶּר הֲוָיָ' עִמָּכֶם", שֶׁנִּמְשַׁךְ לְכָל אֶחָד וְאֶחָד מִיִּשְׂרָאֵל בְּחִינַת הֲוָיָ' בִּפְנִימִיּוּת, שֶׁזֶּהוּ אוֹמְרוֹ ("אָנֹכִי) הֲוָיָ' אֱלֹקֶיךָ", שֶׁבְּחִינַת שֵׁם הֲוָיָ' יִהְיֶה מֵאִיר וּמִתְגַּלֶּה בְּךָ כָּל־כַּךְ עַד שֶׁיְּהֵא נִקְרָא עַל שִׁמְךָ לִהְיוֹת "אֱלֹקֶיךָ", אֱלֹקִים שֶׁלְּךָ, בִּבְחִינַת פְּנִימִיּוּת. וּפֵירוּשׁ "אָנֹכִי הֲוָיָ' אֱלֹקֶיךָ" הוּא, שֶׁבִּכְדֵי שֶׁיִּהְיֶה "הֲוָיָ' אֱלֹקֶיךָ" (שֶׁלְּךָ, בִּפְנִימִיּוּת), הִנֵּה הַכֹּחַ עַל זֶה הוּא מִבְּחִינַת "אָנֹכִי". וְזֶהוּ גַּם מַה שֶּׁכָּתוּב "רְאֵה אָנֹכִי נֹתֵן לִפְנֵיכֶם הַיּוֹם בְּרָכָה", שֶׁהַמְשָׁכַת הַבְּרָכָה "לִפְנֵיכֶם" (בִּפְנִימִיּוּת) הִיא מִבְּחִינַת "אָנֹכִי".

וּמַמְשִׁיךְ לְבָאֵר[6], שֶׁבְּרָכָה זוֹ (שֶׁעָלֶיהָ נֶאֱמַר "רְאֵה אָנֹכִי נֹתֵן גוֹ' בְּרָכָה") הִיא מִבְּחִינַת אָלֶ"ף דְּ"אָנֹכִי" שֶׁלְּמַעְלָה מִמַּדְרֵגַת הַבֵּי"ת, רֹאשׁ־תֵּבַת בְּרָכָה. וּמַקְדִּים לְבָאֵר, דְּהִנֵּה הַתּוֹרָה מַתְחִילָה בְּבֵי"ת, לְפִי שֶׁהוּא "סִימַן בְּרָכָה"[7]. וְאַף־עַל־פִּי שֶׁהָאָלֶ"ף הוּא אוֹתִיּוֹת 'פֶּלֶא', שֶׁלְּמַעְלָה מִבְּחִינַת בֵּי"ת, אַךְ הוּא בִּבְחִינַת פֶּלֶא וְהֶעְלֵם כוּ'. וְעִנְיָן זֶה נִמְשָׁךְ בְּמַתַּן־תּוֹרָה שֶׁבּוֹ פָּתַח הַקָּבָּ"ה בְּאָלֶ"ף[8], "אָנֹכִי", כִּי עַל־יְדֵי שֶׁנִּתְּנָה תּוֹרָה, אֲזַי יוּכַל לִהְיוֹת גִּלּוּי

וּמַמְשִׁיךְ אדמו"ר הזקן **לְבָאֵר**[6] במאמר זה ב'לקוטי תורה', **שֶׁבְּרָכָה** נעלית **זוֹ** (**שֶׁעָלֶיהָ נֶאֱמַר** בפסוק זה **"רְאֵה אָנֹכִי נֹתֵן גוֹ' בְּרָכָה"**) **הִיא מִבְּחִינַת אָלֶ"ף דְּ"אָנֹכִי" שֶׁלְּמַעְלָה מִמַּדְרֵגַת הַבֵּי"ת, רֹאשׁ־תֵּבַת בְּרָכָה** במקור ברכה זו עצמו, בחינת 'אנכי', הברכה הנעלית בה מדובר כאן נמשכת מהאות אל"ף, האות הראשונה של המילה 'אנכי' והיא נעלית מהאות בי"ת, וזאת למרות שהאות בי"ת שהיא ראש המילה ברכה, כי כאן מדובר על ברכה מיוחדת, למעלה מברכה רגילה. **וּמַקְדִּים** אדמו"ר הזקן, כדי לבאר את מעלת הברכה הנמשכת מאות אל"ף (של 'אנכי') **לְבָאֵר** ענין נוסף, **דְּהִנֵּה הַתּוֹרָה מַתְחִילָה בְּבֵי"ת, לְפִי שֶׁהוּא** האות בי"ת שהיא ראש המילה 'ברכה' **"סִימַן בְּרָכָה"**[7]. **וְאַף־עַל־פִּי שֶׁהָאָלֶ"ף הוּא אוֹתִיּוֹת 'פֶּלֶא', שֶׁלְּמַעְלָה מִבְּחִינַת בֵּי"ת, אַךְ הוּא בִּבְחִינַת פֶּלֶא וְהֶעְלֵם כוּ'** שאינו נמשך ומתגלה, ולכן למרות שאכן אל"ף (אותיות 'פלא') נעלה מבי"ת (ראש המילה ברכה), התורה מתחילה באות בי"ת, כי האל"ף היא בהעלם ולא בגילוי. **וְעִנְיָן זֶה** העניין הנעלה של אות אל"ף שלא נמשך בבריאת העולם, **נִמְשָׁךְ בְּמַתַּן־תּוֹרָה שֶׁבּוֹ פָּתַח הַקָּבָּ"ה בְּאָלֶ"ף**[8], **"אָנֹכִי", כִּי עַל־יְדֵי שֶׁנִּתְּנָה תּוֹרָה** בעולם, **אֲזַי יוּכַל לִהְיוֹת** בעולם הזה **גִּלּוּי הַהֶעְלֵם** הבחינה באלוקות שבזמן הבריאה הייתה בהעלם והעולם לא היה מסוגל להכיל אותה.

וְזֶהוּ גַּם התוכן הפנימי של **מַה שֶּׁכָּתוּב** כאן **"רְאֵה אָנֹכִי נֹתֵן לִפְנֵיכֶם הַיּוֹם בְּרָכָה", הַיְנוּ שֶׁמִּבְּחִינַת**

---

1) ריש פרשתנו. 2) פרשתנו יח, סע"ד. 3) יתרו כ, ב. ואתחנן ה, ו. 4) לקו"ת שם, א. 5) ואתחנן ה, ד. 6) שם יט, ב. 7) ראה זח"א רה, ב. 8) ראה ב"ר פ"א, י.

ביאור בדרך אפשר

אָלֶ״ף דְּ״אָנֹכִי״ בחינה נעלית שלמעלה מגילוי **נִמְשָׁךְ** מלמעלה למטה ויורד ומתגלה **״הַיּוֹם בְּרָכָה לִפְנֵיכֶם״ כו׳. וְזֶהוּ** גילוי האל״ף בעולם בעת מתן תורה, הוא **לְמַעְלָה מִמַּדְרֵגַת הַבְּרָכָה מַה שֶּׁנִּבְרָא הָעוֹלָם בָּאוֹת בֵּי״ת (בְּחִינַת חָכְמָה[9], שֶׁעַל־יָדָהּ** על־ידי החכמה **נַעֲשֶׂה הִתְהַוּוּת הַיֵּשׁ, שֶׁזֶּהוּ מַה שֶּׁכָּתוּב[10] בְּרֵאשִׁית בָּרָא גו׳** על־ידי החכמה נהייתה מציאות של בריאה, וכמבואר ב׳תורת חיים׳ לאדמו״ר האמצעי אודות הקשר של האות בי״ת לבריאת העולם באמצעות החכמה, ״ב׳ דבראשית בי״ת רבתי שהוא מורה על בחינת התיקון דחכמה דתורה. כמו שכתוב ׳בחכמה יבנה בית׳... ׳ואהיה אצלו אמון׳ אמון מופלא כו׳... אומנא, כמו שאומר לאומן לבנות והאומן בונה על פי החכמה שבעצמותו, כך על פי החכמה שבתורה נבנה בניין כל העולמות... וזהו שתירגם ירושלמי בראשית ברא בחוכמתא ברא, כמו שכתוב ׳כולם בחכמה עשית׳״), **שֶׁזּוֹהִי** בחינת ׳בראשית ברא׳ **הַבְּרָכָה מִשֵּׁם הֲוָיָ׳ שֶׁבְּהִשְׁתַּלְשְׁלוּת הָעוֹלָמוֹת כו׳** הברכה האלוקית שנמשכת בעולם במצבו הרגיל, כפי שהאור האלוקי יורד ונמשך בעולם ב׳סדר השתלשלות׳ ממדריגה למדריגה (וכל מדריגה קשורה בזו שמעליה ובזו שתחתיה, כטבעות וחוליות של שלשלת), **וְאִלּוּ הַבְּרָכָה שֶׁנִּמְשֶׁכֶת** ויורדת ומתגלה לעולם **עַל־יְדֵי מַתַּן־תּוֹרָה, שֶׁעַל זֶה נֶאֱמַר ״רְאֵה אָנֹכִי נֹתֵן לִפְנֵיכֶם הַיּוֹם בְּרָכָה״**, ברכה מבחינת ׳אנכי׳ שלמעלה מהשמות, **הִיא** ברכה נעלית יותר, הנמשכת **מִשֵּׁם הֲוָיָ׳ שֶׁלְּמַעְלָה מֵהִשְׁתַּלְשְׁלוּת.**

ב) וְיֵשׁ לְהוֹסִיף בְּבֵאוּר מַעֲלַת הַבְּרָכָה שֶׁנִּמְשֶׁכֶת מִבְּחִינַת ״אָנֹכִי״, שהוא בחינת **״אָנֹכִי מִי שֶׁאָנֹכִי״**, למעלה מהדרגות הקרויות בשמות כמו הוי׳ ואלוקים, **עַל־פִּי הַמְבֹאָר בִּדְרוּשֵׁי** מאמרי חסידות של **רַבֵּנוּ הַזָּקֵן מִשְּׁנַת תקס״ב[11], וְזֶה־לְשׁוֹנוֹ: יֵשׁ לְהָבִין לָמָּה לִפְעָמִים נֶאֱמַר**

ביאור בדרך אפשר

בתורה **״אֲנִי הֲוָיָ׳ אֱלֹקֶיךָ אֲשֶׁר הוֹצֵאתִיךָ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם״, וְלִפְעָמִים נֶאֱמַר ״אָנֹכִי הֲוָיָ׳ אֱלֹקֶיךָ אֲשֶׁר הוֹצֵאתִיךָ״ גו׳** ויש לבאר את ההבדל ״אני״ ל״אנכי״ שלכאורה נראה כי הם עניין אחד?

ומוסיף ומבאר את השאלה:

הִנֵּה עִקַּר הַהֶפְרֵשׁ ההבדל **בֵּין תֵּיבַת ״אֲנִי״ לְ״אָנֹכִי״ הוּא הַכָּ״ף[12]** העובדה שבמילה ׳אני׳ אין אות כ״ף ואילו המילה ׳אנכי׳ מכילה את האות כ״ף, **לִהְיוֹת כִּי פֵּרוּשׁ** המילה **״אֲנִי״ הוּא יָדוּעַ כְּשֶׁהָאָדָם אוֹמֵר עַל עַצְמוֹ שֶׁהוּא עָשָׂה דָּבָר פְּלוֹנִי וְכַדּוֹמֶה, יֹאמַר אֲנִי עָשִׂיתִי דָּבָר זֶה, וּבֶאֱמֶת גַּם כְּשֶׁיֹּאמַר אָנֹכִי עָשִׂיתִי דָּבָר זֶה, יִסְבּוֹל גַּם־כֵּן פֵּרוּשׁ זֶה** גם המילה ׳אנכי׳ סובלת (מקבלת) את המשמעות הזו עצמה, ואם כן חוזרת ומתחזקת השאלה, מה ההבדל בין ׳אני׳ ו׳אנכי׳, והרי ברור שהעובדה שפעם נאמר ׳אני׳ ופעם נאמר ׳אנכי׳ היא משמעותית ומכוונת?

אָמְנָם, הַהֶפְרֵשׁ ההבדל בין ׳אני׳ ו׳אנכי׳ הוא, **שֶׁכְּשֶׁאוֹמֵר** האדם על עצמו **בִּבְחִינַת שִׁפְלוּת וְהִתְנַצְּלוּת** בביטויים שכוונתם להשפיל את עצמו ולהתנצל **וְכַדּוֹמֶה אֶל הַשּׁוֹאֲלוֹ מִי עָשָׂה דָּבָר פְּלוֹנִי, יֹאמַר אֲנִי עָשִׂיתִי, שֶׁאֵין בְּכַוָּנָתוֹ אָז לְהַגְבִּיהַּ עַצְמוּתוֹ** לרומם את עצמו **כו׳** וכיוון שהביטוי ׳אני׳ איננו לשון התנשאות כמו הביטוי ׳אנכי׳, אדם אומר ׳אני׳ כשהוא עונה ׳אני עשיתי׳ והמענה הוא מתוך ביטול והתנצלות. **אֲבָל כְּשֶׁיִּרְגַּז הַשּׁוֹאֵל מִי עָשָׂה דָּבָר פְּלוֹנִי** כאשר השאלה מי עשה דבר מסויים נשאלת מתוך רוגז וכעס מצד השואל, **וְיָשִׁיבֶנוּ אֲנִי עָשִׂיתִי** ותוכן התשובה היא שהאדם עונה כי הוא זה שעשה את הדבר, **לוֹמַר שֶׁמְּאֹד יָפֶה עָשָׂה** כאשר כוונת האדם היא לשבח את עצמו ולומר שעשה מעשה יפה מאד, **אַף־עַל־פִּי שֶׁזֶּה** עשיית המעשה היא **נֶגֶד רְצוֹנוֹ (שֶׁל הַשּׁוֹאֵל** שכועס ורוגז על כך), **וְצָרִיךְ** העונה **לְהַגְבִּיהַּ** את עצמו

הַהֶעְלֵם. וְזֶהוּ ״רְאֵה אָנֹכִי נֹתֵן לִפְנֵיכֶם הַיּוֹם בְּרָכָה״, הַיְנוּ שֶׁמִּבְּחִינַת אָלֶ״ף דְּ״אָנֹכִי״ נִמְשָׁךְ ״הַיּוֹם בְּרָכָה לִפְנֵיכֶם״ כו׳. וְזֶהוּ לְמַעְלָה מִמַּדְרֵגַת הַבְּרָכָה מַה שֶּׁנִּבְרָא הָעוֹלָם בָּאוֹת בֵּי״ת (בְּחִינַת חָכְמָה[9], שֶׁעַל־יָדָהּ נַעֲשֶׂה הִתְהַוּוּת הַיֵּשׁ, שֶׁזֶּהוּ מַה שֶּׁכָּתוּב[10] בְּרֵאשִׁית בָּרָא גו׳), שֶׁזּוֹהִי הַבְּרָכָה מִשֵּׁם הֲוָיָ׳ שֶׁבְּהִשְׁתַּלְשְׁלוּת הָעוֹלָמוֹת כו׳, וְאִלּוּ הַבְּרָכָה שֶׁנִּמְשֶׁכֶת עַל־יְדֵי מַתַּן־תּוֹרָה, שֶׁעַל זֶה נֶאֱמַר ״רְאֵה אָנֹכִי נֹתֵן לִפְנֵיכֶם הַיּוֹם בְּרָכָה״, הִיא מִשֵּׁם הֲוָיָ׳ שֶׁלְּמַעְלָה מֵהִשְׁתַּלְשְׁלוּת.

ב) **וְיֵשׁ** לְהוֹסִיף בְּבֵאוּר מַעֲלַת הַבְּרָכָה שֶׁנִּמְשֶׁכֶת מִבְּחִינַת ״אָנֹכִי״, ״אָנֹכִי מִי שֶׁאָנֹכִי״, עַל־פִּי הַמְבֹאָר בִּדְרוּשֵׁי רַבֵּנוּ הַזָּקֵן מִשְּׁנַת תקס״ב[11], וְזֶה־לְשׁוֹנוֹ: יֵשׁ לְהָבִין לָמָּה לִפְעָמִים נֶאֱמַר ״אֲנִי הֲוָיָ׳ אֱלֹקֶיךָ אֲשֶׁר הוֹצֵאתִיךָ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם״, וְלִפְעָמִים נֶאֱמַר ״אָנֹכִי הֲוָיָ׳ אֱלֹקֶיךָ אֲשֶׁר הוֹצֵאתִיךָ״ גו׳. הִנֵּה עִקַּר הַהֶפְרֵשׁ בֵּין תֵּיבַת ״אֲנִי״ לְ״אָנֹכִי״ הוּא הַכָּ״ף[12], לִהְיוֹת כִּי פֵּרוּשׁ ״אֲנִי״ הוּא יָדוּעַ כְּשֶׁהָאָדָם אוֹמֵר עַל עַצְמוֹ שֶׁהוּא עָשָׂה דָּבָר פְּלוֹנִי וְכַדּוֹמֶה, יֹאמַר אֲנִי עָשִׂיתִי דָּבָר זֶה, וּבֶאֱמֶת גַּם כְּשֶׁיֹּאמַר אָנֹכִי עָשִׂיתִי דָּבָר זֶה, יִסְבּוֹל גַּם־כֵּן פֵּרוּשׁ זֶה. אָמְנָם, הַהֶפְרֵשׁ הוּא, שֶׁכְּשֶׁאוֹמֵר בִּבְחִינַת שִׁפְלוּת וְהִתְנַצְּלוּת וְכַדּוֹמֶה אֶל הַשּׁוֹאֲלוֹ מִי עָשָׂה דָּבָר פְּלוֹנִי, יֹאמַר אֲנִי עָשִׂיתִי, שֶׁאֵין בְּכַוָּנָתוֹ אָז לְהַגְבִּיהַּ עַצְמוּתוֹ כו׳. אֲבָל כְּשֶׁיִּרְגַּז הַשּׁוֹאֵל מִי עָשָׂה דָּבָר פְּלוֹנִי, וְיָשִׁיבֶנוּ אֲנִי עָשִׂיתִי, לוֹמַר שֶׁמְּאֹד יָפֶה עָשָׂה, אַף־עַל־פִּי שֶׁזֶּה נֶגֶד רְצוֹנוֹ

9) תורת חיים בראשית ז, א. 10) בראשית א, א. 11) ד״ה אנכי אנכי הוא מוחה פשעיך - במאמרי אדה״ז תקס״ב ח״א ס״ע יג ואילך. 12) ראה גם לקו״ת שה״ש לה, ג.

ביאור בדרך אפשר

וּלְהִתְנַשְּׂאוֹת כְּנֶגְדּוֹ כנגד השואל, **אָז יֹאמַר** העונה **אָנֹכִי עָשִׂיתִי, שֶׁהוּא** המענה ״אנכי״ **מוֹרֶה עַל עִנְיַן הִתְנַשְּׂאוּת וְהַגְּבָהָה כוּ׳, כְּלוֹמַר,** כאילו אומר, **הַאֵינְךָ יוֹדֵעַ מִי שֶׁאָנֹכִי** וכי אינך מכיר את מעלתי הגדולה **וְכַדּוֹמֶה.**

וְזֶהוּ עִקַּר הַהֶפְרֵשׁ בְּכָל מָקוֹם בֵּין פֵּירוּשׁ ״אֲנִי״ לְ״אָנֹכִי״, שֶׁ״אֲנִי״ הוּא כְּשֶׁמְּדַבֵּר בִּשְׁפָלוּת [וְזֶהוּ גַּם מַה שֶׁ״אֲנִי״ אוֹתִיּוֹת ״אַיִן״[13] לשון ביטול, היפך ענין המציאות**], וְ״אָנֹכִי״ הוּא כְּשֶׁמְּדַבֵּר גָּבוֹהַּ** דיבורים שמגביהים ומנשאים אותו, **כְּמוֹ שְׁמוּאֵל** הנביא, כאשר שאול הלך לחפש את האתונות ופגש את שמואל ושאל אותו היכן הוא בית הרואה (הנביא) **שֶׁאָמַר** על עצמו **״אָנֹכִי הָרוֹאֶה״[14], וּלְכָךְ נֶעֱנַשׁ כוּ׳[15]. וְדַ״ל** ודי למבין.

וּבָזֶה יוּבָן הטעם הפנימי לכך **כְּשֶׁהָיוּ יִשְׂרָאֵל בְּמִצְרַיִם וְיָרַד ה׳ לְהַצִּילָם** ולהעלותם **מִטּוּמְאוֹת מִצְרַיִם, שֶׁהוּא שִׁפְלוּת וִירִידָה גְּדוֹלָה** שהקדוש־ברוך־הוא השפיל והוריד את עצמו, כביכול, **לְכָךְ כְּתִיב אֲנִי ה׳ אֲשֶׁר הוֹצֵאתִיךָ כוּ׳** כי ״אני״ הוא לשון שפלות. **אֲבָל בִּשְׁעַת מַתַּן־תּוֹרָה שֶׁהָיְתָה הִתְגַּלּוּת אֱלֹקוּת בִּבְחִינַת הִתְנַשְּׂאוּת וְהַגְּבָהָה** התגלות אלוקית כזו שבה באה לידי ביטוי הגדולה והרוממות של הקדוש ברוך הוא **בְּקוֹלוֹת וּבְרָקִים (כְּדֵי לִפְעוֹל הָעִנְיָן דְּ״אֵימָה וְיִרְאָה וְרֶתֶת וְזִיעַ״[16] על כל הנוכחים בעת מתן תורה), לְכָךְ כְּתִיב אָנֹכִי הֲוָיָ׳, כְּלוֹמַר ״אָנֹכִי מִי שֶׁאָנֹכִי״ כוּ׳** להורות על המעלה והרוממות של הקדוש ברוך הוא, **וְדַ״ל** ודי למבין.

ג) וּלְהָעִיר שֶׁעַל־פִּי־זֶה יִתְבָּאֵר גַּם מַה שֶׁאָמַר מֹשֶׁה ״שֵׁשׁ מֵאוֹת אֶלֶף רַגְלִי הָעָם אֲשֶׁר אָנֹכִי בְּקִרְבּוֹ״[17], ״אָנֹכִי״ דַּיְקָא, וְלֹא אָמַר ״אֲנִי״ (אַף שֶׁשְּׁמוּאֵל נֶעֱנַשׁ עַל זֶה שֶׁאָמַר ״אָנֹכִי הָרוֹאֶה״, וְלֹא אָמַר ״אֲנִי״), דְּלִכְאוֹרָה, כֵּיוָן שֶׁמֹּשֶׁה הָיָה ״עָנָו מְאֹד מִכֹּל הָאָדָם אֲשֶׁר עַל פְּנֵי הָאֲדָמָה״[18], הִנֵּה כְּשֶׁרוֹצֶה לִכְלוֹל אֶת עַצְמוֹ יַחַד עִם כָּל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, הָוָה־לֵיהּ־לְמֵימַר ״אֲשֶׁר אֲנִי בְּקִרְבּוֹ״. אַךְ הָעִנְיָן הוּא, כֵּיוָן שֶׁכָּאן הָיָה צוֹרֶךְ בְּעִנְיָן שֶׁל הִתְנַשְּׂאוּת וְהַגְּבָהָה כוּ׳, בִּיחַס לְ״שֵׁשׁ מֵאוֹת אֶלֶף רַגְלִי הָעָם״, שֶׁהָיוּ יִשְׂרָאֵל בִּבְחִינַת הֶרֶגֶל שֶׁלּוֹ[19], וְלָכֵן אָמַר ״אֲשֶׁר אָנֹכִי בְּקִרְבּוֹ״, ״אָנֹכִי״ דַּיְקָא, שְׁמוֹרֶה עַל עִנְיַן הַהִתְנַשְּׂאוּת כוּ׳.

ד) וְהִנֵּה בְּסִיּוּם הַמַּאֲמָר מִשְּׁנַת תקס״ב הַנַּ״ל, מְבָאֵר, שֶׁיֵּשׁ שְׁתֵּי בְּחִינוֹת ״אָנֹכִי״, כִּי גַּם ״אָנֹכִי״ שְׁמוֹרֶה עַל הִתְנַשְּׂאוּת הוּא בְּחִינַת גִּלּוּי,

ביאור בדרך אפשר

(שֶׁל הַשּׂוֹאֵל), וְצָרִיךְ לְהַגְּבִיהַּ וּלְהִתְנַשְּׂאוֹת כְּנֶגְדּוֹ, אָז יֹאמַר אָנֹכִי עָשִׂיתִי, שֶׁהוּא מוֹרֶה עַל עִנְיַן הִתְנַשְּׂאוּת וְהַגְּבָהָה כוּ׳, כְּלוֹמַר, הַאֵינְךָ יוֹדֵעַ מִי שֶׁאָנֹכִי וְכַדּוֹמֶה. וְזֶהוּ עִקַּר הַהֶפְרֵשׁ בְּכָל מָקוֹם בֵּין פֵּירוּשׁ ״אֲנִי״ לְ״אָנֹכִי״, שֶׁ״אֲנִי״ הוּא כְּשֶׁמְּדַבֵּר בִּשְׁפָלוּת [וְזֶהוּ גַּם מַה שֶׁ״אֲנִי״ אוֹתִיּוֹת ״אַיִן״[13]], וְ״אָנֹכִי״ הוּא כְּשֶׁמְּדַבֵּר גָּבוֹהַּ, כְּמוֹ שְׁמוּאֵל שֶׁאָמַר ״אָנֹכִי הָרוֹאֶה״[14], וּלְכָךְ נֶעֱנַשׁ כוּ׳[15]. וְדַ״ל. וּבָזֶה יוּבָן כְּשֶׁהָיוּ יִשְׂרָאֵל בְּמִצְרַיִם וְיָרַד ה׳ לְהַצִּילָם מִטּוּמְאוֹת מִצְרַיִם, שֶׁהוּא שִׁפְלוּת וִירִידָה גְּדוֹלָה, לְכָךְ כְּתִיב אֲנִי ה׳ אֲשֶׁר הוֹצֵאתִיךָ כוּ׳. אֲבָל בִּשְׁעַת מַתַּן־תּוֹרָה שֶׁהָיְתָה הִתְגַּלּוּת אֱלֹקוּת בִּבְחִינַת הִתְנַשְּׂאוּת וְהַגְּבָהָה בְּקוֹלוֹת וּבְרָקִים (כְּדֵי לִפְעוֹל הָעִנְיָן דְּ״אֵימָה וְיִרְאָה וְרֶתֶת וְזִיעַ״[16]), לְכָךְ כְּתִיב אָנֹכִי הֲוָיָ׳, כְּלוֹמַר ״אָנֹכִי מִי שֶׁאָנֹכִי״ כוּ׳, וְדַ״ל.

ג) **וּלְהָעִיר** שֶׁעַל־פִּי־זֶה יִתְבָּאֵר גַּם מַה שֶׁאָמַר מֹשֶׁה ״שֵׁשׁ מֵאוֹת אֶלֶף רַגְלִי הָעָם אֲשֶׁר אָנֹכִי בְּקִרְבּוֹ״[17], ״אָנֹכִי״ דַּיְקָא, וְלֹא אָמַר ״אֲנִי״ (אַף שֶׁשְּׁמוּאֵל נֶעֱנַשׁ עַל זֶה שֶׁאָמַר ״אָנֹכִי הָרוֹאֶה״, וְלֹא אָמַר ״אֲנִי״), דְּלִכְאוֹרָה, כֵּיוָן שֶׁמֹּשֶׁה הָיָה ״עָנָו מְאֹד מִכֹּל הָאָדָם אֲשֶׁר עַל פְּנֵי הָאֲדָמָה״[18], הִנֵּה כְּשֶׁרוֹצֶה לִכְלוֹל אֶת עַצְמוֹ יַחַד עִם כָּל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, הָוָה־לֵיהּ־לְמֵימַר ״אֲשֶׁר אֲנִי בְּקִרְבּוֹ״. אַךְ הָעִנְיָן הוּא, כֵּיוָן שֶׁכָּאן הָיָה צוֹרֶךְ בְּעִנְיָן שֶׁל הִתְנַשְּׂאוּת וְהַגְּבָהָה כוּ׳, בִּיחַס לְ״שֵׁשׁ מֵאוֹת אֶלֶף רַגְלִי הָעָם״, שֶׁהָיוּ יִשְׂרָאֵל בִּבְחִינַת הֶרֶגֶל שֶׁלּוֹ[19], וְלָכֵן אָמַר ״אֲשֶׁר אָנֹכִי בְּקִרְבּוֹ״, ״אָנֹכִי״ דַּיְקָא, שְׁמוֹרֶה עַל עִנְיַן הַהִתְנַשְּׂאוּת כוּ׳.

ד) **וְהִנֵּה** בְּסִיּוּם הַמַּאֲמָר מִשְּׁנַת תקס״ב הַנַּ״ל, מְבָאֵר, שֶׁיֵּשׁ שְׁתֵּי בְּחִינוֹת ״אָנֹכִי״, כִּי גַּם ״אָנֹכִי״ שְׁמוֹרֶה עַל הִתְנַשְּׂאוּת הוּא בְּחִינַת גִּלּוּי,

---

13) ראה פרדס שער ג (שער אם הא״ס הוא הכתר) פ״א. עץ חיים שער ו (שער העקודים) פ״ג. 14) שמואל־א ט, יט. 15) ראה ספרי דברים א, יז. מדרש שמואל ויל״ש לש״א שם (ובהערת כ״ק אדמו״ר שליט״א לסה״מ תקס״ב הנ״ל (ע׳ שיג): דכפשוטו אינו מובן למה נענש ע״ז, שהרי ״לנביא היום יקרא לפנים הרואה״ (שמואל־א ט, ט)). 16) ראה ברכות כב, א. וש״נ. 17) בהעלותך יא, כא. 18) שם יב, ג. 19) תו״א בראשית א, ב.

ביאור בדרך אפשר

עצמו, **שֶׁאוֹמֵר לְזוּלָתוֹ הַאֵינְךָ יוֹדֵעַ מִי שֶׁאָנֹכִי,** היינו וכי אינך מכיר במעלה שלי, ובאמירה זו הרי הוא מגלה ומבטא את עצמו **(כַּנַּ״ל).** **אֲבָל אֲמִתִּית עִנְיָן ״אָנֹכִי מִי שֶׁאָנֹכִי״** והדרגה הגבוהה ונעלית יותר ב׳אנכי׳ **הוּא שֶׁאֵינוֹ מוּשָׂג כְּלָל** כי הוא נעלם ולמעלה מגילוי, **שֶׁלֹּא שַׁיָּךְ גַּם לִשְׁלוֹל שֶׁאֵינוֹ יוֹדֵעַ** נעלם עד כדי כך שאין מקום ואין צורך לשלול את הידיעה אודות מציאותו ומעלתו, **כֵּיוָן שֶׁאֵינוֹ בְּגֶדֶר גִּלּוּי כְּלָל**[20], כלומר, לא זו בלבד שאינו מתגלה בפועל, אלא שאינו בגדר גילוי, כלומר שמפני גודל מעלתו אינו שייך כלל לגילוי ולא יכול להיות בו שום מושג.

וְיֵשׁ לוֹמַר, שֶׁהָעִנְיָן דְּ״רְאֵה אָנֹכִי נֹתֵן גוֹ׳ בְּרָכָה״ מקור הברכה עליו מדובר כאן **הוּא הַבְּחִינָה הַיּוֹתֵר נַעֲלֵית דְּ״אָנֹכִי״ (אֲמִתִּית עִנְיָן ״אָנֹכִי מִי שֶׁאָנֹכִי״ שֶׁאֵינוֹ מוּשָׂג כְּלָל,** כמבואר לעיל שהיא הבחינה שלמעלה מגדר גילוי ולא יכולה להיות בה שום השגה ותפיסה**), לְמַעְלָה גַּם מֵ״אָנֹכִי״ שֶׁבְּמַתַּן־תּוֹרָה (הִתְגַּלּוּת אֱלֹקוּת בִּבְחִינַת הִתְנַשְּׂאוּת),** כמבואר לעיל באריכות).

וְהָעִנְיָן בָּזֶה, דְּהִנֵּה, אַף שֶׁנִּתְבָּאֵר לְעֵיל שֶׁ״אָנֹכִי״ שֶׁנֶּאֱמַר בְּפָרָשָׁתֵנוּ הוּא עַל־דֶּרֶךְ מעין ודוגמת **״אָנֹכִי״ שֶׁנֶּאֱמַר בְּמַתַּן־תּוֹרָה** והוסבר שבאופן כללי התוכן של שני העניינים זהה, מכל־מקום יש הבדל ביניהם ו׳אנכי׳ האמור כאן, לגבי המשכת הברכה, נעלה מ׳אנכי׳ האמור במתן תורה, כי **הֲרֵי בְּמַתַּן־תּוֹרָה נֶאֱמַר (לֹא רַק) ״אָנֹכִי״ (אֶלָּא גַּם) ״הֲוָיָ׳ אֱלֹקֶיךָ״** שהם שמות קדושים הקשורים לעניינים באלקות שיש להם הגדרה מסוימת והם שייכים לגילוי **וְאִלּוּ בְּפָרָשָׁתֵנוּ נֶאֱמַר רַק ״אָנֹכִי״** הקדוש ברוך הוא בעצמו

ביאור בדרך אפשר

שלמעלה מהגדרה ולמעלה מגילוי, **וְלֹא נִזְכָּר כְּלָל** השמות **״הֲוָיָ׳ אֱלֹקֶיךָ״, אַף שֶׁלְּכְאוֹרָה הֲרֵי זֶה** ההמשכה והגילוי של הברכה מ׳אנכי׳ **צָרִיךְ לִהְיוֹת בְּאוֹפֶן שֶׁ״אָנֹכִי״ נִמְשָׁךְ בְּ״הֲוָיָ׳״ לִהְיוֹת ״אֱלֹקֶיךָ״** שהוי׳ שהוא שם הקשור בענין נעלה ירד ויומשך להיות אלקים שלך, להתלבש באדם בפנימיות, **שֶׁהֲרֵי הַכֹּחַ הַזֶּה לְהַמְשִׁיךְ הַבְּרָכָה** ממקורה העליון **זֶהוּ עַל־יְדֵי דִּבּוּר ״אָנֹכִי״ שֶׁעַל־יְדֵי־זֶה נִמְשָׁךְ בְּכָל אֶחָד שֵׁם הֲוָיָ׳, שֶׁעַל־יְדֵי־זֶה הוּא הַמְשָׁכַת הַבְּרָכָה כּוּ׳**[21], אבל אף שלכאורה גם בעניין זה של המשכת הברכה ראוי היה להזכיר ״הוי׳ אלוקיך״, כמו במתן תורה, למעשה נאמר כאן רק ״אנכי״ ועניין ״הוי׳ אלוקיך״ לא נזכר, וזה מדגיש כי לאמיתו של דבר ה׳אנכי׳ האמור כאן נעלה יותר מה׳אנוכי׳ האמור במתן תורה, וכפי שממשיך ומבאר להלן.

וְיוּבָן בְּהַקְדִּים מַעֲלַת הַבְּרָכָה שֶׁעָלֶיהָ נֶאֱמַר ״רְאֵה אָנֹכִי נֹתֵן״ גוֹ׳, כְּפִי שֶׁמְּפָרֵשׁ רַשִׁ״י: בְּרָכָה וּקְלָלָה הָאֲמוּרוֹת בְּהַר גְּרִיזִים וּבְהַר עֵיבָל, שֶׁהַחִדּוּשׁ בָּהֶם הוּא[22] **בְּעִנְיָן אַחְדּוּתָם שֶׁל יִשְׂרָאֵל, שֶׁנַּעֲשׂוּ עֲרֵבִים זֶה לָזֶה**[23] **[שֶׁלָּכֵן יָכוֹל אֶחָד לְהוֹצִיא אֶת חֲבֵרוֹ יְדֵי־חוֹבָתוֹ בְּעִנְיַן הַבְּרָכוֹת, לֹא רַק בִּרְכַּת הַמְּצוֹת** הברכות שמברכים לפני קיום מצוה, **אֶלָּא גַּם בִּרְכַּת הַנֶּהֱנִין**[24] הברכה שמברכים לפני אכילה או שתייה, ויכול אדם לאכול או לשתות לאחר ששמע ברכה מפי חברו והדבר נחשב כאילו הוא עצמו אמר את הברכה **(וְאַפִּילוּ כַּאֲשֶׁר הָאֲכִילָה הִיא בְּאוֹפֶן שֶׁחַיּוּת** האלוקית של **הַמַּאֲכָל שֶׁמְּקֻלִּיפַּת נוֹגַהּ** הכוחות שאינם מצד הקדושה

---

20) להעיר גם מלקו״ת שה״ש לה, ג (נסמן בהערת כ״ק אדמו״ר שליט״א שם), שב׳ פעמים אנכי הם עתיק ואריך, והרי מבואר בכ״מ, שבאריך הו״ע ידיעת השלילה, משא״כ עתיק שנעתק לגמרי. 21) לקו״ת שם יט, סע״א. 22) כמשנ״ת בארוכה בשיחה שלפני המאמר ס״ד (תורת מנחם - התוועדויות חמ״ד ע׳ 263 ואילך). 23) פירש״י נצבים כט, כח. 24) ראה שו״ע אדה״ז או״ח סקצ״ז ס״ו.

ביאור בדרך אפשר

נקראים ׳קליפות׳ (כי הם מכסים על האלוקות כשם שהקליפה מכסה על הפרי) ומבואר בחסידות שדברים טמאים ואסורים באכילה מקבלים את חיותם וקיומם מקליפות טמאות, ואילו דברים טהורים ומותרים באכילה מקבלים את חיותם וקיומם מקליפת נוגה, לשון אור, שיש בה תערובת טוב ורע, ובאופנים מסויימים של אכילה (כאשר האדם אוכל כדי למלא את תאוותו) החיות שמקליפת נוגה **יוֹרֵד וְנִכְלָל לְפִי שָׁעָה** באופן זמני (עד שהאדם ישוב וילמד תורה ויעבוד את ה׳ בכוח האכילה ההיא) **בְּרַע גָּמוּר שֶׁבִּשְׁלֹשׁ קְלִיפּוֹת הַטְּמֵאוֹת**[25] לגמרי ואין בהם טוב כלל, והדין האמור כי מאחר שכל ישראל ערבים זה לזה יכול האחד להוציא ידי חובה את חברו גם בברכת הנהנין, אמור גם באכילה כזו שמורידה את חיות המאכל לקליפות הטמאות **שֶׁהֲרֵי גַּם אָז** באכילה באופן כזה **צָרִיךְ לְבָרֵךְ עַל אֲכִילַת הַמַּאֲכָל, וְיָכוֹל לְהוֹצִיא יְדֵי־חוֹבָתוֹ אֶת חֲבֵרוֹ, וְעַד לְשִׁשִּׁים רִבּוֹא בְּנֵי יִשְׂרָאֵל** ואין הגבלה למספר האנשים שאחד מבני ישראל יכול להוציא ידי חובה בברכת הנהנין אלא הוא יכול להוציא ידי חובה אפילו שישים ריבוא מישראל)].

וּבִשְׁבִיל זֶה לצורך עניין הערבות של בני ישראל זה לזה **יֵשׁ צוֹרֵךְ לִפְעוֹל אֵצֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֶת עִנְיַן הָאַחְדוּת** של כל יהודי בפרט עם כל אחד ועם הכלל, באחדות בדרגה גבוהה **בְּאוֹפֶן דְּ״נְצָבִים גוֹ׳ כֻּלְּכֶם״**[26], **לַאֲחָדִים כְּאֶחָד**[27], **וּבִלְשׁוֹן רַבְּנוּ הַזָּקֵן בַּתַּנְיָא פֶּרֶק לֵב: ״שֶׁכּוּלָּן** כל הנשמות של כל בני ישראל **מַתְאִימוֹת** דומות ושוות **וְאָב אֶחָד לְכוּלָּנָה.. אַחִים מַמָּשׁ״, וְעַד לְהָאַחְדוּת** הנעלית **שֶׁ״מִצַּד שֹׁרֶשׁ נַפְשָׁם בַּה׳ אֶחָד״**, כהמשך לשון אדמו״ר הזקן בתניא שם, **שֶׁזֶּהוּ** שורש הנשמות באלקות, בה׳ אחד, **עִנְיָן שֶׁלְּמַעְלָה מֵהִתְחַלְּקוּת לְגַמְרֵי**[28] והוא אחדות מוחלטת ללא כל התחלקות לחלקים שונים.

שֶׁחַיּוּת הַמַּאֲכָל שֶׁמִּקְלִיפַּת נוּגַהּ יוֹרֵד וְנִכְלָל לְפִי שָׁעָה בְּרַע גָּמוּר שֶׁבִּשְׁלֹשׁ קְלִיפּוֹת הַטְּמֵאוֹת[25], **שֶׁהֲרֵי גַּם אָז צָרִיךְ לְבָרֵךְ עַל אֲכִילַת הַמַּאֲכָל, וְיָכוֹל לְהוֹצִיא יְדֵי־חוֹבָתוֹ אֶת חֲבֵרוֹ, וְעַד לְשִׁשִּׁים רִבּוֹא בְּנֵי יִשְׂרָאֵל**]. **וּבִשְׁבִיל זֶה יֵשׁ צוֹרֵךְ לִפְעוֹל אֵצֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֶת עִנְיַן הָאַחְדוּת, בְּאוֹפֶן דְּ״נְצָבִים גוֹ׳ כֻּלְּכֶם״**[26], **לַאֲחָדִים כְּאֶחָד**[27], **וּבִלְשׁוֹן רַבְּנוּ הַזָּקֵן בַּתַּנְיָא פֶּרֶק לֵב: ״שֶׁכּוּלָּן מַתְאִימוֹת וְאָב אֶחָד לְכוּלָּנָה.. אַחִים מַמָּשׁ״, וְעַד לְהָאַחְדוּת שֶׁ״מִצַּד שֹׁרֶשׁ נַפְשָׁם בַּה׳ אֶחָד״, שֶׁזֶּהוּ עִנְיָן שֶׁלְּמַעְלָה מֵהִתְחַלְּקוּת לְגַמְרֵי**[28]. **וְכֵיוָן שֶׁהַמְשָׁכַת הַבְּרָכָה כָּאן קְשׁוּרָה עִם הָאַחְדוּת שֶׁל כָּל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּאוֹפֶן שֶׁלְּמַעְלָה מֵהִתְחַלְּקוּת לְגַמְרֵי, לָכֵן לֹא נֶאֱמַר בְּפֵירוּשׁ (״אָנֹכִי) הֲוָיָ׳ אֱלֹקֶיךָ״, שֶׁמּוֹרֶה עַל הַהַמְשָׁכָה בְּהִתְחַלְּקוּת דְּסֵדֶר הִשְׁתַּלְשְׁלוּת (שֵׁם הֲוָיָ׳ דְּסֵדֶר הִשְׁתַּלְשְׁלוּת, וְ״אֱלֹקִים״ בְּגִימַטְרִיָּא הַטֶּבַע**[29]), **כֵּיוָן שֶׁאָז הָיְתָה הָאַחְדוּת שֶׁל יִשְׂרָאֵל כְּפִי שֶׁנִּמְשֶׁכֶת בְּהִתְחַלְּקוּת הַמַּדְרֵגוֹת דְּ״רָאשֵׁיכֶם שִׁבְטֵיכֶם גוֹ׳ מֵחוֹטֵב עֵצֶיךָ עַד שׁוֹאֵב מֵימֶיךָ״, וְלֹא בְּאוֹפֶן דְּ״לַאֲחָדִים כְּאֶחָד מַמָּשׁ״, לְמַעְלָה מֵהִתְחַלְּקוּת לְגַמְרֵי, לָכֵן נֶאֱמַר רַק ״רְאֵה אָנֹכִי נֹתֵן״ גוֹ׳, שֶׁבָּזֶה מוּדְגָּשׁ שֶׁהַהַמְשָׁכָה הִיא מִבְּחִינַת ״אָנֹכִי מִי שֶׁאָנֹכִי״, לְמַעְלָה מֵהַהִתְחַלְּקוּת דְּסֵדֶר הִשְׁתַּלְשְׁלוּת, שֶׁמִּצַּד זֶה נַעֲשֵׂית גַּם הָאַחְדוּת שֶׁל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּאוֹפֶן שֶׁלְּמַעְלָה מֵהִתְחַלְּקוּת, לַאֲחָדִים כְּאֶחָד מַמָּשׁ** [וְאַף שֶׁהַהַמְשָׁכָה בְּפוֹעַל הִיא עַל־יְדֵי ״הֲוָיָ׳ מדרגת האלוקות שבתכלית האחדות, למעלה משינויים, **נַעֲשֵׂית גַּם הָאַחְדוּת שֶׁל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּאוֹפֶן שֶׁלְּמַעְלָה מֵהִתְחַלְּקוּת, לַאֲחָדִים כְּאֶחָד מַמָּשׁ וְאַף שֶׁהַהַמְשָׁכָה בְּפוֹעַל הִיא עַל־יְדֵי ״הֲוָיָ׳ אֱלֹקֶיךָ״** כי הרי צריך שהברכה תרד ותומשך בתוך גדרי ׳סדר השתלשלות׳ ועד שתרד ותומשך ותפעל בתוך גדרי

ביאור בדרך אפשר

וְכֵיוָן שֶׁהַמְשָׁכַת הַבְּרָכָה כָּאן בכתוב ״ראה אנכי נותן לפניכם היום ברכה״ **קְשׁוּרָה עִם הָאַחְדוּת שֶׁל כָּל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּאוֹפֶן שֶׁלְּמַעְלָה מֵהִתְחַלְּקוּת לְגַמְרֵי, לָכֵן לֹא נֶאֱמַר** כאן **בְּפֵירוּשׁ (״אָנֹכִי) הֲוָיָ׳ אֱלֹקֶיךָ״, שֶׁמּוֹרֶה** הלשון ״הוי״ ו״אלקיך״ **עַל הַהַמְשָׁכָה** של אור אלוקי מלמעלה למטה **בְּהִתְחַלְּקוּת דְּסֵדֶר הִשְׁתַּלְשְׁלוּת** שיש בו ריבוי דרגות וריבוי פרטים שונים **(שֵׁם הֲוָיָ׳ דְּסֵדֶר הִשְׁתַּלְשְׁלוּת, וְ״אֱלֹקִים״ בְּגִימַטְרִיָּא הַטֶּבַע**[29], היינו כפי שגם שם הוי׳ ושם אלוקים יורדים להאיר ולפעול למטה, ומתלבשים בענייני העולם שיש בו ריבוי פרטים), **כֵּיוָן שֶׁאָז** אילו בהמשכת הברכה היה מפורש עניין ״הוי״ ו״אלוקיך״, **הָיְתָה הָאַחְדוּת שֶׁל יִשְׂרָאֵל** בקבלת ברכה זו (וכמבואר לעיל זה עניינה ומהותה של ברכה זו שנאמרה לכל ישראל ביחד) **כְּפִי שֶׁנִּמְשֶׁכֶת בְּהִתְחַלְּקוּת הַמַּדְרֵגוֹת** השונות **דְּ״רָאשֵׁיכֶם שִׁבְטֵיכֶם גוֹ׳ מֵחוֹטֵב עֵצֶיךָ עַד שׁוֹאֵב מֵימֶיךָ״**, התחלקות המדגישה את ההבדלים בין הסוגים השונים והדרגות השונות בבני ישראל **וְלֹא בְּאוֹפֶן דְּ״לַאֲחָדִים כְּאֶחָד מַמָּשׁ״, לְמַעְלָה מֵהִתְחַלְּקוּת לְגַמְרֵי,** כמבואר לעיל במעלתה של אחדות זו. **וְלָכֵן נֶאֱמַר רַק ״רְאֵה אָנֹכִי נֹתֵן״ גוֹ׳** מבלי להזכיר גם ״הוי״ ו״אלוקיך״ (כמו במתן תורה), **שֶׁבָּזֶה מוּדְגָּשׁ שֶׁהַהַמְשָׁכָה הִיא מִבְּחִינַת ״אָנֹכִי מִי שֶׁאָנֹכִי״,** הדרגה הנעלית ביותר ב׳אנכי׳ **לְמַעְלָה מֵהַהִתְחַלְּקוּת דְּסֵדֶר הִשְׁתַּלְשְׁלוּת, שֶׁמִּצַּד זֶה** כתוצאה מכך שהברכה וההמשכה היא **נַעֲשֵׂית גַּם הָאַחְדוּת שֶׁל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּאוֹפֶן שֶׁלְּמַעְלָה מֵהִתְחַלְּקוּת, לַאֲחָדִים כְּאֶחָד מַמָּשׁ וְאַף שֶׁהַהַמְשָׁכָה בְּפוֹעַל הִיא עַל־יְדֵי ״הֲוָיָ׳ אֱלֹקֶיךָ״** כי הרי צריך שהברכה תרד ותומשך בתוך גדרי ׳סדר השתלשלות׳ ועד שתרד ותומשך ותפעל בתוך גדרי

---

25) ראה תניא פ״ז (יא, סע״ב). 26) ר״פ נצבים. 27) לקו״ת ר״פ נצבים. וראה לקו״ש ח״ד ע׳ 1141. 28) ראה לקו״ש חל״א ע׳ 37 ואילך. 29) פרדס שער יב (שער הנתיבות) פ״ב. ראשית חכמה שער התשובה פ״ו ד״ה והמרגיל (קכא, ב). של״ה פט, א (דאיתא בזהר); קפט, א (ומרומז בזהר); שח, ב. שו״ת חכם צבי סי״ח (הובא בלקו״ת פרשתנו כב, ריש ע״ג). תניא

ראה אנכי נתן לפניכם היום ברכה וגו׳

ביאור בדרך אפשר

האדם והעולם הזה, **הֲרֵי זֶה** הירידה וההמשכה באמצעות "הוי אלוקיך" **רַק בְּדֶרֶךְ מַעֲבִיר** כלומר, ההמשכה אכן ׳עוברת׳ באמצעות דרגות אלו אבל הדבר דומה למי שעובר במקום מסויים מבלי להתעכב בו כך שהמקום לא עושה בו רושם, **וְלֹא בְּדֶרֶךְ הִתְלַבְּשׁוּת** וחיבור פנימי כמו אדם שמתעכב במקום שהוא מגיע אליו עד שהמקום עושה בו רושם, **כַּמְבֹאָר בַּאֲרוּכָּה בִּדְרוּשֵׁי** מאמרי **חֲסִידוּת**[30] **הַחִלּוּק שֶׁבֵּין דֶּרֶךְ מַעֲבִיר לְהִתְלַבְּשׁוּת,** כמו, למשל, הביאור ב׳לקוטי תורה׳ (פרשת מסעי) המדמה את ההמשכה באופן של ׳מעבר׳ "כמו שרואין אור השמש על־ידי אמצעית זכוכית בהירה שלא נשתנה על־ידי־זה אור וזיו השמש". והמשכה של ׳התלבשות׳ "כמו המסך והפרוכת שמעלים על האור ביותר וכמו החידה והמשל שמעלים על אור השכל עד שאור השמש הנראה דרך המסך נקרא אור של תולדה".

וּמִזֶּה מוּבָן, שֶׁבְּחִינַת "אָנֹכִי" שֶׁבַּפָּסוּק "רְאֵה אָנֹכִי נֹתֵן גוֹ׳ בְּרָכָה" (שֶׁלֹּא נִזְכָּר "הֲוָיָ׳ אֱלֹקֶיךָ", כי הירידה וההמשכה של הברכה למטה ב׳סדר השתלשלות׳ היא בדרך מעבר, כמבואר לעיל) **הוּא אֲמִתִּית עִנְיַן "אָנֹכִי מִי שֶׁאָנֹכִי" שֶׁאֵינוֹ מוּשָׂג כְּלָל** שלא שייכת בו שום ׳תפיסה׳ ו׳השגה׳, **לְמַעְלָה גַּם מֵ"אָנֹכִי (הֲוָיָ׳ אֱלֹקֶיךָ") שֶׁבְּמַתַּן־תּוֹרָה, שֶׁהוּא עִנְיַן הִתְגַּלּוּת אֱלֹקוּת בִּבְחִינַת הִתְנַשְּׂאוּת,** הגבהה ורוממות, כמבואר לעיל.

וְיֵשׁ לוֹמַר, שֶׁכֵּן הוּא גַּם בְּעִנְיַן דברי משה רבנו **"שֵׁשׁ מֵאוֹת אֶלֶף רַגְלִי הָעָם אֲשֶׁר אָנֹכִי בְּקִרְבּוֹ", שֶׁאֵין זֶה רַק בְּחִינַת "אָנֹכִי" שֶׁמּוֹרָה עַל עִנְיַן הַהִתְנַשְּׂאוּת (כַּנַּ"ל סְעִיף ג)** ומטעם זה לא נאמר כאן ׳אני׳ שהוא לשון של שפלות, **אֶלָּא גַּם בְּחִינַת "אָנֹכִי" שֶׁלְּמַעְלָה מֵהִתְחַלְּקוּת לְגַמְרֵי,** אחדות מושלמת

ביאור בדרך אפשר

של "לאחדים כאחד" **שֶׁהֲרֵי הָאַחְדוּת שֶׁל מֹשֶׁה וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל הִיא בְּאוֹפֶן שֶׁיִּשְׂרָאֵל שֶׁהֵם בְּחִינַת הָרֶגֶל שֶׁל מֹשֶׁה, נַעֲשִׂים לוֹ בְּחִינַת מַקִּיף וּבְחִינַת רֹאשׁ**[19], כמבואר במאמרי חסידות שאמנם מצד אחד משה רבינו הוא הרועה ומפרנס את בני ישראל והוא המשפיע והם המקבלים, אבל מצד שני, וביחד עם זה, בני ישראל מוסיפים במשה רבינו, כמו שבגוף האדם הראש הוא המשפיע לכל האברים אבל הרגלים מוליכות ומובילות את הראש, וכך בני ישראל הם מצד אחד כ׳רגליים׳ למשה רבינו ומצד שני נעשים לו ׳מקיף׳, בחינה שמעליו כביכול, ובחינת ׳ראש׳ **וְעַד שֶׁעַל־יְדֵי "רַגְלֵי הָעָם"** נפעלת במשה הוספה כזו שעל ידה **נִמְשָׁךְ הַגִּלּוּי דְּ"אָנֹכִי" בְּקִרְבּוֹ שֶׁל מֹשֶׁה**[31], כמרומז בלשון הפסוק "רגלי העם אשר אנכי בקרבו" **שֶׁזּוֹהִי אַחְדוּת** מושלמת, בבחינת "לאחדים כאחד", **שֶׁלְּמַעְלָה מֵהִתְחַלְּקוּת לְגַמְרֵי, שֶׁנִּמְשֶׁכֶת מֵהַבְּחִינָה הַיּוֹתֵר עֶלְיוֹנָה דְּ"אָנֹכִי"** זו שנזכרת בכתוב ללא ההוספה של "הוי׳ אלוקיך", כמבואר לעיל באריכות.

וְעַל־דֶּרֶךְ־זֶה יֵשׁ לוֹמַר גַּם בַּפָּסוּק[32] האמור בפרשת "אתם נצבים היום כולכם", **"רְאֵה נָתַתִּי לְפָנֶיךָ הַיּוֹם אֶת הַחַיִּים וְאֶת הַטּוֹב גוֹ׳ אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוְּךָ הַיּוֹם לְאַהֲבָה גוֹ׳ (הֲרֵי הַטּוֹב) וְחָיִיתָ וְרָבִיתָ (הֲרֵי הַחַיִּים), וּבָחַרְתָּ בַּחַיִּים"**[33], שגם בפסוק זה נאמר "אנכי" ("אשר אנכי מצווך היום") וגם כאן התוכן והעניין של "אנכי" הוא בדרגה הנעלית של "אנכי" **דְּכֵיוָן שֶׁמְּדוּבָּר אוֹדוֹת עִנְיַן הַחַיִּים,** עניין הכי עיקרי, **יֵשׁ צוֹרֶךְ בְּעִנְיַן הַהִתְנַשְּׂאוּת וְהַהַגְבָּהָה וְהַתּוֹקֶף דִּבְחִינַת "אָנֹכִי" דַּוְקָא** שהיא המקור של המשכת החיים, **וְעַד לִבְחִינָה הַיּוֹתֵר נַעֲלֵית דְּ"אָנֹכִי" (שֶׁהֲרֵי גַּם כָּאן נֶאֱמַר רַק "אָנֹכִי", וְלֹא "אָנֹכִי הֲוָיָ׳**

שעהיוה"א רפ"ו. 30) ראה תניא קונטרס אחרון ד"ה להבין מ"ש בפע"ח (קנח, א). לקו"ת מסעי פט, ב ואילך. מאמרי אדמו"ר האמצעי קונטרסים ע׳ תקלג ואילך. אוה"ת ויקרא ח"ב ע׳ תסו ואילך. סה"מ תרצ"ו ע׳ 113 ואילך. תרח"ץ ע׳ קיח ואילך. 31) ראה תורת מנחם - ספר המאמרים אדר ריש ע׳ לה. וש"נ. 32) נצבים ל, טו־טז (ובפירש"י). 33) שם, יט.

ביאור בדרך אפשר

אֶלְקֶיךָ״), כַּמּוּבָן מִמַּאֲמַר רַבּוֹתֵינוּ זַ״ל[34] שֶׁמַּפְתֵּחַ שֶׁל תְּחִיַּת הַמֵּתִים הוּא מִשְּׁלֹשָׁה הַמַּפְתְּחוֹת שֶׁבְּיָדוֹ שֶׁל הַקָּבָּ״ה שֶׁלֹּא נִמְסְרוּ לְשָׁלִיחַ[35].

ביאור בדרך אפשר

1 מִמַּאֲמַר רַבּוֹתֵינוּ זַ״ל[34] שֶׁמַּפְתֵּחַ שֶׁל תְּחִיַּת
2 הַמֵּתִים הוּא מִשְּׁלֹשָׁה הַמַּפְתְּחוֹת שֶׁבְּיָדוֹ שֶׁל
3 הַקָּבָּ״ה שֶׁלֹּא נִמְסְרוּ לְשָׁלִיחַ[35].

1 אֶלְקֶיךָ״), כַּמּוּבָן מִמַּאֲמַר
2 רַבּוֹתֵינוּ זַ״ל[34] שֶׁמַּפְתֵּחַ שֶׁל
3 תְּחִיַּת הַמֵּתִים עניין החיים הוּא
4 מִשְּׁלֹשָׁה הַמַּפְתְּחוֹת שֶׁבְּיָדוֹ
5 שֶׁל הַקָּבָּ״ה שֶׁלֹּא נִמְסְרוּ
6 לְשָׁלִיחַ[35] ונמצאים ביד הקדוש־
7 ברוך־הוא בעצמו [סיום המאמר
8 חסר].

34) ריש תענית. 35) חסר הסיום (המו״ל).

המשך ביאור למס׳ כתובות ליום ראשון עמ׳ א

1 * * *

2 הגמרא מביאה כמה ספיקות בענין מוציא שם רע: כְּעֵי רַב אַשִּׁי,
3 הנושא אשה וגירשה וחזר ונשאה, ולאחר מכן הוֹצִיא שֵׁם רַע עַל
4 הַנִּישׂוּאִין הָרִאשׁוֹנִים – טען שאשתו זינתה בעודה ארוסה קודם
5 הנישואין הראשונים, ואז לא מצא לה בתולים, מַהוּ, האם הוא
6 לוקח ומשלם מאה כסף. עוד הסתפק רב אשי: הנושא אשה ומת
7 ללא בנים, ואחיו יבם את אשתו, והוציא שם רע עַל נִשּׂוּאֵי אָחִיו –
8 טוען שיבמתו זינתה בעודה ארוסה לאחיו המת קודם שנישאה לו,
9 ואחיו לא מצא לה בתולים, מַהוּ.
10 אומרת הגמרא: פְּשׁוּט מִיהָא חֲדָא – ניתן לפשוט לפחות אחד
11 מהספיקות מהברייתא דלהלן, דְּתָנֵי רַבִּי יוֹנָה, נאמר בתורה
12 בפרשת מוציא שם רע (דברים כב טז) ׳אֶת בִּתִּי נָתַתִּי לָאִישׁ הַזֶּה׳,
13 ודורשים ׳לָזֶה׳, וְלֹא לְיָבָם, שהרי רק לגבי הבעל הראשון יכול האב
14 לומר שהוא נתנה לאיש זה, אך אינו יכול לומר כן לגבי היבם,
15 שלא האב הוא שנתנה ליבם אלא התורה ציותה שתינשא ליבם.

16 * * *

17 בגמרא לעיל (מה:) הוזכרה מחלוקת רבי אליעזר בן יעקב וחכמים,
18 האם המוציא שם רע על אשתו קודם שבא עליה, נענש במלקות
19 ומאה כסף. מבררת הגמרא: מַאי רַבָּנַן וּמַאי רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן יַעֲקֹב,
20 כלומר, היכן נשנתה מחלוקתם. מבארת הגמרא: דְּתַנְיָא בברייתא,
21 כֵּיצַד היא הוֹצָאַת שֵׁם רַע שנאמרה בתורה, שאם הדבר אמת
22 נסקלת הנערה, ואם הדבר שקר נענש הבעל במלקות וקנס, בָּא
23 הבעל לְבֵית דִּין וְאָמַר לאבי הנערה, פְּלוֹנִי, לֹא מְצָאתִי לְבִתְּךָ
24 בְּתוּלִים, לפי שזינתה קודם הנישואין. אִם יֵשׁ לבעל עֵדִים שֶׁזִּינְּתָה
25 תַּחְתָּיו – בעודה מאורסת לו, עליו לגרשה, וְיֵשׁ לָהּ כְּתוּבָּה מָנֶה,
26 כדין כתובה של בעולה.
27 לפני שתביא הגמרא את המשך הברייתא, תמהה הגמרא: איך
28 יתכן שאִם יֵשׁ עֵדִים שֶׁזִּינְּתָה תַּחְתָּיו יֵשׁ לָהּ כְּתוּבָּה מָנֶה, הלא בַּת
29 סְקִילָה הִיא, כדין נערה המאורסה שזינתה, וכל אשה שזינתה אין
30 לה כתובה. מתרצת הגמרא: הָכִי קָאָמַר – כך כוונת הברייתא, אִם
31 יֵשׁ עֵדִים שֶׁזִּינְּתָה תַּחְתָּיו, בעודה מאורסת, עונשה בִּסְקִילָה, אך אם
32 יש עדים שזִינְּתָה מֵעִיקָּרָא – קודם האירוסין, יֵשׁ לָהּ כְּתוּבָּה מָנֶה,
33 כדין כתובה של בעולה, למרות שהוא נשאה על דעת שהיא
34 בתולה.
35 ממשיכה הברייתא ואומרת: אם נִמְצָא שֶׁשֵּׁם רַע׳ שהוציא עליה,
36 אֵינוֹ שֵׁם רַע – אינו נכון, שהוזמו העדים, הוּא – הבעל, לוֹקֶה וְנוֹתֵן
37 מֵאָה סֶלַע, בֵּין בְּעַל וּבֵין לֹא בָּעַל את אשתו קודם שהוציא שם רע,
38 ואין צריך שיטען כך רק לאחר שבעל והתברר לו שאינה בתולה,
39 אלא די בכך שהביא עדים שזינתה. רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן יַעֲקֹב אוֹמֵר, לֹא
40 נֶאֱמְרוּ בתורה דְּבָרִים הַלָּלוּ – עונשים אלו אֶלָּא כְּשֶׁבָּעַל.
41 מקשה הגמרא: בִּשְׁלָמָא לְרַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן יַעֲקֹב, הסובר שהפרשה
42 מדברת רק כשבא עליה קודם הוצאת שם רע, הַיְינוּ דִּכְתִיב – מובן
43 הפסוק (דברים כב יג) ׳כִּי יִקַּח אִישׁ אִשָּׁה וּבָא אֵלֶיהָ׳, וכן נאמר (שם כב
44 יד) ׳אֶת הָאִשָּׁה הַזֹּאת לָקַחְתִּי וָאֶקְרַב אֵלֶיהָ וְלֹא מָצָאתִי לָהּ בְּתוּלִים׳,
45 שמשמעות הפסוק שבא עליה ובעלה, ומתוך כך הוציא עליה שם
46 רע. אֶלָּא לְרַבָּנַן, הסוברים שהפרשה מדברת גם באופן שלא בא
47 עליה, מַאי – מה ביאור הפסוקים ׳וּבָא אֵלֶיהָ׳, ׳וָאֶקְרַב אֵלֶיהָ׳.
48 מתרצת הגמרא: ׳וּבָא אֵלֶיהָ׳, היינו שהבעל בא עליה בַּעֲלִילוֹת,
49 לומר שזינתה. ומה שאמר הבעל ׳וָאֶקְרַב אֵלֶיהָ׳, היינו בִּדְבָרִים –
50 דברתי עמה כדי לברר אם זינתה.
51 ממשיכה הגמרא ומקשה: בִּשְׁלָמָא לְרַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן יַעֲקֹב, הַיְינוּ
52 דִּכְתִיב (שם כב יז) ׳לֹא מָצָאתִי לְבִתְּךָ בְּתוּלִים׳, שהמשמעות היא
53 שמתוך שבא עליה נודע לו שאין לה בתולים, אֶלָּא לְרַבָּנַן, שפרשה
54 זו עוסקת אף כשלא בא עליה כלל, מַאי ׳לֹא מָצָאתִי לְבִתְּךָ בְּתוּלִים׳.
55 מתרצת הגמרא: כוונת הבעל לאמר, לֹא מָצָאתִי לְבִתְּךָ כְּשֵׁרֵי
56 בְּתוּלִים – לא מצאתי עדים שיכשירו את בתך להיות בתולה, על
57 ידי שיזימו או יכחישו את העדים הללו שמעידים שזינתה.
58 עוד מקשה הגמרא: בִּשְׁלָמָא לְרַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן יַעֲקֹב, הַיְינוּ דִּכְתִיב
59 שאומר אבי הנערה ׳וְאֵלֶּה בְּתוּלֵי בִתִּי׳ (שם), שמשמעות הפסוק
60 שהוא מראה את דם הבתולים שעל השמלה. אֶלָּא לְרַבָּנַן, מַאי
61 ׳וְאֵלֶּה בְּתוּלֵי בִתִּי׳, הרי לדעתם הפרשה מדברת גם אם לא בעל
62 כלל. מתרצת הגמרא: וְאֵלֶּה כְּשֵׁרֵי בְּתוּלֵי בִתִּי – אבי הנערה אומר
63 לבית דין, הבאתי עדים שמזימים את עדי הבעל, ומכשירים את
64 בתי להיות בתולה.
65 עוד מקשה הגמרא: בִּשְׁלָמָא לְרַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן יַעֲקֹב, הַיְינוּ דִּכְתִיב (שם)
66 ׳וּפָרְשׂוּ הַשִּׂמְלָה לִפְנֵי זִקְנֵי הָעִיר׳, שאבי הנערה ואמה פורשים את
67 שמלת בתם לפני זקני העיר כדי להוכיח שמצוי עליה דם בתולים
68 והבעל העליל עליה שקר, אֶלָּא לְרַבָּנַן, מַאי ׳וּפָרְשׂוּ הַשִּׂמְלָה׳.
69 מתרצת הגמרא: אָמַר רַבִּי אַבָּהוּ, פָּרְשׂוּ מַה שֶּׁשָּׁם לָהּ – מבררים את
70 אמיתות העלילה שהוציא עליה, כִּדְתַנְיָא ׳וּפָרְשׂוּ הַשִׂّמְלָה׳, מְלַמֵּד
71 שֶׁבָּאִין לבית דין עֵדִים שֶׁל זֶה וְעֵדִים שֶׁל זֶה – עדי הבעל ועדי האב,
72 וּבוֹרְרִין אֶת הַדָּבָר – ומבררים את העדויות היטב על ידי דרישה
73 וחקירה, עד שיוצאת האמת ברורה כְּשִׂמְלָה חֲדָשָׁה. רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן
74 יַעֲקֹב אוֹמֵר, דְּבָרִים כִּכְתָבָן ואין כאן משל ומליצה, אלא שִׂמְלָה
75 מַמָּשׁ, ופורשים לפני בית דין את השמלה להראות לבית דין שיש
76 עליה דם בתולים ולא זינתה.
77 הגמרא מביאה תנאי נוסף, שבלעדיו לא יענש הבעל לפי רבי
78 אליעזר בן יעקב: שָׁלַח רַבִּי יִצְחָק בַּר רַב יַעֲקֹב בַּר גִּיּוֹרֵי מִשְּׁמֵיהּ דְּרַבִּי
79 יוֹחָנָן, אַף עַל גַּב שֶׁלֹּא מְצִינוּ בְּכָל הַתּוֹרָה כּוּלָּהּ, בענין חיובי עונשים
80 על איסורי עריות, שֶׁחִלֵּק הַכָּתוּב בֵּין בִּיאָה כְּדַרְכָּהּ לְבִיאָה שֶׁלֹּא
81 כְּדַרְכָּהּ, אלא ביאה שלא בדרכה חשובה ביאה, בין לְמַכּוֹת –
82 מלקות, ובין לְעוֹנְשִׁין של מיתה, אֲבָל בענוש מוֹצִיא שֵׁם רַע, חִלֵּק
83 הכתוב, וְאֵינוֹ חַיָּב מלקות ומאה כסף, עַד שֶׁיִּבְעוֹל [אפילו] שֶׁלֹּא
84 כְּדַרְכָּהּ, וְיוֹצִיא שֵׁם רַע ולעז על האשה שזינתה ונבעלה כְּדַרְכָּהּ,
85 כיון שרק על ביאה כזו ניתן לטעון ׳לֹא מְצָאתִי לְבִתְּךָ בְּתוּלִים׳.
86 מקשה הגמרא: כְּמַאן – לפי איזו שיטה נאמרה מימרא זו, אִי כְּרַבָּנַן,
87 הלא לשיטתם אַף עַל גַּב דְּלֹא בָּעַל כלל נענש במלקות וממון. וְאִי
88 כְּרַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן יַעֲקֹב,

בס"ד. שיחת שבת פרשת ראה, א' דראש חודש אלול, ה'תשכ"ה.

בלתי מוגה

א. בהתחלת הפרשה, מעתיק רש"י את התיבות "ראה אנכי נותן, ברכה וקללה", ומפרש: "האמורות בהר גריזים ובהר עיבל".

כלומר: כיון שבפסוק נאמר רק "ברכה וקללה", מבלי לפרט אותם, לכן מפרש רש"י שהכוונה היא ל"ברכה וקללה" "האמורות בהר גריזים ובהר עיבל" (כמו שכתוב בהמשך הפרשה[1] "והיה כי יביאך ה' אלקיך אל הארץ גו' ונתתה את הברכה על הר גריזים ואת הקללה על הר עיבל").

ועל־פי־זה יובן גם מדוע לא נאמר כאן "את הברכה ואת הקללה" (כמו בפסוק "ונתתה את הברכה גו' ואת הקללה גו'") - כיון שלא מדובר אודות "ברכה וקללה" שכבר נזכרו בכתוב (שעליהם שייך לומר "הברכה" ו"הקללה", בה"א הידיעה), כי־אם אודות ברכה וקללה שעתידות להיות "אמורות בהר גריזים ובהר עיבל".

ב. אך צריך להבין:

מהו הכרחו של רש"י ש"ברכה וקללה" הם "האמורות בהר גריזים ובהר עיבל" - הרי אפשר לפרש בפשטות הכתובים שהכוונה ל"ברכה וקללה" שכבר נאמרו כמה פעמים לפני זה, שכאשר בני־ישראל יקיימו את המצוות, אזי ייטב להם, ואם לאו כו' [כמו בפרשת בחוקותי[2]: "אם בחוקותי תלכו וגו' ונתתי גשמיכם בעתם גו'", וכל הברכות המנויות בפרשה, וכן להיפך, "ואם לא תשמעו לי וגו'", וכיוצא בזה[3]], וכפי שממשיך הכתוב כאן[4]: "את הברכה אשר תשמעו אל מצוות ה' אלקיכם גו' והקללה אם לא תשמעו"; ולאחרי־זה מוסיף הכתוב ענין חדש: "והיה כי יביאך וגו'" - בנוגע לברכה וקללה בהר גריזים והר עיבל?

ואין לומר שהכרחו של רש"י לפרש "ברכה וקללה האמורות בהר גריזים והר עיבל" היא ממה שכתוב "ונתתה את הברכה על הר גריזים וגו'", "הברכה" בה"א הידיעה, שכבר נזכרה בהתחלת הפרשה - שהרי רש"י מפרש "ונתתה את הברכה", "כתרגומו, ית מברכיא, את המברכים", ואם כן, לא קאי על "ברכה וקללה" שבהתחלת הפרשה.

ג. ויובן בהקדים שאלה נוספת בפירוש רש"י - מדוע מעתיק מהכתוב גם את התיבות "ראה אנכי נותן", בה בשעה שמפרש רק התיבות "ברכה וקללה"?

ואין לומר שכוונת רש"י אינה אלא לציין מקום התחלת הסדרה - כמדובר כמה פעמים[5] שמזה שבכמה וכמה פרשיות לא כתב רש"י שם הסדרה בתחילתה, מוכח, דלא נחית לציין מקום התחלת הסדרות בפירושו על התורה (ומה גם שרש"י אינו מסתפק בתיבות "ראה אנכי", אלא מוסיף גם תיבת "נותן", שבודאי אין צורך בה כדי לציין את התחלת הפרשה).

ומסתבר לומר, שרש"י מעתיק את התיבות "ראה אנכי נותן", כיון שזהו ההכרח לפירושו ש"ברכה וקללה" הן "האמורות בהר גריזים ובהר עיבל", כדלקמן.

ד. והביאור בזה:

משמעות לשון הכתוב שמשה רבינו פונה לבני־ישראל ואומר להם: "ראה אנכי נותן", הוא, שעומד לומר להם דבר חידוש (שלכן יש צורך להקדים ולומר: "הערט זיך אַיין קינדערלאַך"...). ולכאורה אינו מובן: מהו החידוש בענין של "ברכה וקללה", "את הברכה אשר תשמעו גו' והקללה אם לא תשמעו גו'" - הרי בני ישראל שמעו זאת כבר לפני ל"ח שנה, ומה מחדש להם משה עתה באמרו "ראה אנכי נותן"?

---

1) יא, כט.
2) כו, ג ואילך.
3) ראה - לדוגמא - עקב יא, יג ואילך.
4) פרשתנו שם, כז־כח.
5) ראה תורת מנחם חמ"ב ע' 182. וש"נ.

ולכן מפרש רש״י: משה רבינו אומר ״ראה אנכי נותן״ - כיון שמדובר אודות ענין חדש של ״ברכה וקללה״ - ״האמורות בהר גריזים ובהר עיבל״.

והחידוש של ה״ברכה וקללה״ ״האמורות בהר גריזים ובהר עיבל״ לגבי ברכות וקללות שנאמרו עד עתה - מובן מפירוש רש״י על הפסוק[6] ״הנסתרות לה׳ אלקינו והנגלות לנו ולבנינו״, ״ואם תאמרו מה בידינו לעשות, אתה מעניש את הרבים על הרהורי היחיד .. אין אני מעניש אתכם על הנסתרות, שהן לה׳ אלקינו, והוא יפרע מאותו יחיד, אבל הנגלות לנו ולבנינו לבער הרע מקרבנו, ואם לא נעשה דין בהם, יענשו את הרבים .. (לאחרי) שעברו את הירדן משקבלו עליהם את השבועה בהר גריזים ובהר עיבל (כמו שכתוב[7] ״וענו כל העם ואמרו אמן״), ונעשו ערבים זה לזה״[8], והיינו, שהברכה והקללה אינם ענין פרטי ששייך לכל אחד מישראל בפני עצמו, שכאשר יקיים את המצוות ייטב לו, ואם לאו כו׳, אלא באופן שגם הנהגת היחיד שייכת ופועלת על חבירו וגם על הרבים, כיון שכל ישראל ״נעשו ערבים זה לזה״[9].

ומצד גודל החידוש שבדבר, הוצרך משה להקדים ולהודיע לבני ישראל ולהכין אותם לכך - עוד לפני שציוה אותם על זה: ״ויצו משה את העם גו׳ אלה יעמדו לברך את העם על הר גריזים .. ואלה יעמדו על הקללה בהר עיבל גו׳ וענו הלוים ואמרו וגו׳״[10] (וחזר והזכיר זאת גם בפרשת נצבים, באמרו ״והנגלות לנו ולבנינו״) - שזהו אומרו כאן: ״ראה אנכי נותן .. ברכה וקללה״, ״האמורות בהר גריזים ובהר עיבל״, היינו, שמודיע להם כבר עתה אודות הברכה והקללה שעתידים לקבל על המצוות בהר גריזים ובהר עיבל.

ה. ויש לקשר ענין זה עם תוכן הזמן שבו קורין פרשת ראה - (שבת מברכים או) ראש חודש אלול:

ענינו של חודש אלול הוא - ההכנה לראש השנה, שבו מודגשת אחדותם של בני ישראל, כפי שמבאר רבינו הזקן ב׳לקוטי־תורה׳[11] בנוגע לפרשת נצבים, ״אתם נצבים היום כולכם וגו׳״[12], ש״פרשה זו קורין לעולם קודם ראש השנה״, כי ״היום״ קאי על ראש השנה, ש״כל ניצוצי נשמות נצבים ומתעלים במקורם הראשון ביום זה עד לפני הוי׳, ראשיכם שבטיכם וגו׳ מחוטב עציך עד שואב מימיך .. להיות לאחדים כאחד״.

וכשם שמודגשת אחדותם של ישראל בפרשת נצבים שבסוף חודש אלול, מודגשת היא גם בפרשת ראה שבהתחלת חודש אלול - ״נעוץ סופן בתחלתן״[13] - ״ראה אנכי נותן .. ברכה וקללה, האמורות בהר גריזים ובהר עיבל״, שהחידוש בזה הוא בענין אחדותם של ישראל, ש״נעשו ערבים זה לזה״.

* * *

ו. מאמר (כעין שיחה) דיבור־המתחיל ראה אנכי נותן לפניכם היום.

[כבוד־קדושת אדמו״ר שליט״א אמר, שאלו שלמדו ה׳לקוטי־תורה׳ השבועי, וכן אלו שמקווים לסיימו עד הבדלה - יאמרו ״לחיים״[14], וימשיכו על־ידי־זה את הענין ד״לאחדים כאחד״ ממש, וסיים בברכת שנה טובה ומתוקה].

* * *

6) נצבים כט, כח.
7) תבוא כז, טו.
8) החידוש בערבות זו לגבי מש״נ בפ׳ בחוקותי (כו, לז) ״וכשלו איש באחיו״, ״זה נכשל בעוונו של זה שכל ישראל ערבין זה לזה״ (פרש״י) - ראה לקו״ש חי״ט ע׳ 270 הערה 28.
9) חסר קצת (המו״ל).
10) תבוא שם, יא־יד.
11) ר״פ נצבים (מד, א).
12) ר״פ נצבים.
13) ספר יצירה פ״א מ״ז.
14) ראה גם תורת מנחם חמ״ד ע׳ 251. וש״נ.

ז. בסיום הפרשה, על הפסוק ״איש כמתנת ידו כברכת ה׳ אלקיך אשר נתן לך״, מעתיק רש״י התיבות ״איש כמתנת ידו״, ומפרש: ״מי שיש לו אוכלין הרבה ונכסים מרובים יביא עולות מרובות ושלמים מרובים״.

וצריך להבין:

א) מקורו של פירוש רש״י הוא במסכת חגיגה[15], ושם: ״זה וזה (אוכלין ונכסים) מרובים, על זה נאמר איש כמתנת ידו כברכת ה׳ אלקיך אשר נתן לך״, והיינו, שלמדים זאת משני החלקים שבפסוק. ואילו רש״י מעתיק רק את התחלת הפסוק: ״איש כמתנת ידו״, ואפילו אינו מוסיף ״וגו׳״?

ב) בפסוקים שלפני־זה נאמר ״מסת נדבת ידך״[16], ומפרש רש״י: ״די נדבת ידך, הכל לפי הברכה, הבא שלמי שמחה וקדש קרואים לאכול״. ולמה בפסוק ״איש כמתנת ידו״ מפרש ״מי שיש לו אוכלין הרבה וכו׳״?

ג) בפסוק ״מסת נדבת ידך״ מזכיר רש״י ״שלמי שמחה״, ואילו בפסוק ״איש כמתנת ידו״ כותב רק ״שלמים״ סתם? ובפרט שבפסוק שלפני־זה[17], ״ולא יראה את פני ה׳ ריקם״, מפרש רש״י ״אלא הבא עולות ראיה ושלמי חגיגה״, ואילו בפסוק שלאחריו כותב ״עולות .. ושלמים״ סתם?

ד) על הפסוק ״ולא יראו פני ריקם״ בפרשת משפטים[18], מפרש רש״י: ״כשתבואו לראות פני ברגלים תביאו לי עולות״. ועל־דרך־זה בפרשת תשא[19]: ״מצוה עליכם להביא עולת ראיית פנים״. ולא הזכיר ״שלמים״ כלל?

ח. והביאור בזה:

לאחרי הפסוק ״מסת נדבת ידך״, נאמר[20] ״ושמחת וגו׳״, ולכן מפרש רש״י ״די נדבת ידך, הכל לפי הברכה, הבא שלמי שמחה״, והיינו, שכאשר טוען שאמנם יש ביכלתו להביא ״שלמי שמחה״, אבל אין לו מי שיאכל אותם, הנה על זה נאמר בכתוב, שנוסף על החיוב ״ושמחת אתה ובנך ובתך ועבדך ואמתך״, יש לו לשמח גם את ״הלוי אשר בשעריך והגר והיתום והאלמנה אשר בקרבך״, ולכן עליו להביא ״שלמי שמחה״ ״לפי הברכה״.

אבל בפסוק ״ולא יראה את פני ה׳ ריקם״, שבו מדובר (לא אודות ענין השמחה, אלא) אודות ראיית פני ה׳ - מפרש רש״י ״הבא עולות ראיה ושלמי חגיגה״: עולות ראיה - שקרבים ״כליל״ על המזבח לה׳, ו״שלמי חגיגה״ - שגם הם קשורים עם ראיית פני ה׳[21] (מה־שאין־כן ״שלמי שמחה״, אף שמקריבים מהם על־גבי המזבח, הרי עיקר המכוון הוא בשביל ענין השמחה - ״ושמחת וגו׳״).

והטעם שבפרשת משפטים ופרשת כי־תשא מזכיר רש״י רק ״עולות״, ״עולת ראיית פנים״, ולא שלמי חגיגה - כי, לדעת רש״י נאמר החיוב דשלמי חגיגה רק בפרשת אמור[22]: ״תחוגו״, ״קרבן שלמים לחגיגה .. שלמי חגיגה״[23] (ולא כמו שכתב הרע״ב[24] שלמדים זאת מהפסוק ״וחגותם אותו חג לה׳״ שנאמר בפרשת בא[25]), ואילו בפרשת משפטים ופרשת כי־תשא לא יודעים עדיין אודות החיוב ד״שלמי חגיגה״[26].

* * *

ט. בסיום[27] פרשת ראה, מצוה התורה ״איש כמתנת ידו כברכת ה׳ אלקיך אשר נתן לך״. בפסוק קודם[16] נאמר ״מסת נדבת ידך״, ואילו כאן נאמר ״איש כמתנת ידו״.

---

15) ח, ב (במשנה).
16) טז, יו״ד.
17) שם, טז.
18) כג, טו.
19) לד, כ.
20) שם, יא.
21) ראה רמב״ם ריש הל׳ חגיגה.
22) כג, לט.
23) פרש״י עה״פ.
24) חגיגה פ״א מ״ב.
25) יב, יד.
26) להמשך הביאור בפירוש רש״י: בנוגע לשאלה א׳ - ראה לקמן הערה 29, ובנוגע לשאלה ב׳ - ראה לקמן הערה 38.
27) מכאן עד סיום השיחה - הוגה ע״י כ״ק אדמו״ר שליט״א (באידית), ונדפס בהוספות ללקו״ש ח״ט ע׳ 288 ואילך. במהדורא זו ניתוספו עוד איזה ציוני מ״מ ע״י המו״ל.

מהו החילוק בין ״נדבת ידך״ ו״כמתנת ידו״?

כיון שהקדוש־ברוך־הוא הוא ״זן ומפרנס לכל״, הרי הוא מפרנס גם את העניים, אלא שמפרנס אותם באופן שמניח חלקם אצל הגבירים, והם, העשירים, נותנים לעניים את הסכום המונח, חלק העניים, שנמצא אצלם בפקדון[28].

ולכן, בשעה שיהודי מתברך מהקדוש־ברוך־הוא בעשירות גדולה[29], אזי יכול להיות[30] שידרשו ממנו ליתן צדקה. העשיר עצמו יודע שהעשירות שרוכש אינה שלו; זה שייך לעני (או למוסד תורה וחסד), ונמצא אצלו רק בפקדון. וכיון שכן, הנה אפילו אם אינו נדיב לב, ואפילו אם הוא אכזר רחמנא־ליצלן - אם הוא רק אדם ישר - לא יעכב ממון ״זר״. ובמילא, הצדקה שנדרשת ממנו אינה בתור ״נדיבות״, אלא הוא צריך ליתן לצדקה מה ששייך לה.

- יש רק צורך להבהיר שיתן ״כמתנת ידו״: את הפקדון שמחוייב ליתן לעני (או לקרן הצדקה (״אַנטשטאַלט״)) צריך ליתן ״כמתנת״ - לא בפנים זועפות, אלא בסבר פנים יפות, על־דרך שנותנים מתנה, ש״כל הנותן בעין יפה נותן״[31].

ואז הנה גם השכר שמקבל מהקדוש־ברוך־הוא עבור נתינת הצדקה הוא גדול יותר; גם הקדוש־ברוך־הוא נותן אותו בעין יפה. וכדברי הגמרא[32]: ״הנותן פרוטה לעני מתברך בשש ברכות, והמפייסו (פיוס אותיות יוסף[33]) מתברך בי״א ברכות״. -

אבל נתינת הצדקה אצל מי שאינו עשיר כל־כך, הרי יכול לעשות חשבון שהממון שנתן לו הקדוש־ברוך־הוא הוא בשביל ההוצאה - הוצאות שלו והוצאות בני ביתו, בני אברהם יצחק ויעקב, שאפילו סעודת שלמה בשעתו אינה מספיקה עבורם[34], ואינו מחוייב ליתן זאת לצדקה. ואפילו אם הוא עשיר, יכול לטעון: הן אמת שהעשירות ניתנה לי בכדי לחלקה לצדקה, אבל אף־על־פי־כן, הרי זה בכל זאת ״שלי״, ואני בעל הבית על זה. והא ראיה, שבממון זה שאני צריך ליתן לצדקה, יכולני לקדש אשה[35].

אומרת לו התורה: תן ״נדבת ידך״; אפילו אם לא בתור חיוב - צריך יהודי להיות נדיב[36]; אפילו אם אינך מחוייב - תן נדבה, מצד טוב לבך[37].

י. סדר הפסוקים בפרשה הוא:

תחילה מצוה התורה ״מסת נדבת ידך״, ואחר כך - ״כמתנת ידו״. כי, הפסוק ״כמתנת ידו״ הוא (לא רק ציווי עבור סוג אחר של אנשים, עבור עשירים, אלא גם) נתינת שכר עבור קיום הציווי ״מסת נדבת ידך״:

כאשר יהודי מקיים את הציווי ״מסת נדבת ידך״, שמבלי הבט על כך שאינו עשיר, הרי הוא מנדב לעניני צדקה שונים: הוא נותן ללוי, לגר, ליתום ולאלמנה ביד רחבה, יותר מכפי יכלתו - אזי מבטיחו הקדוש־ברוך־הוא שיהיה אצלו ״כמתנת ידו״, היינו, שלא יצטרך להגיע לנתינה מצד נדיבות, אלא יוכל

---

28) נתבאר בארוכה בד״ה ארשב״נ תר״ץ (בסה״מ קונטרסים ח״א קיט, א) סעיף ג׳. וראה ״היום יום״ טו אייר. לקמן הערה 37. וראה גם תורת מנחם חל״ו ע׳ 73. וש״נ.

29) כי הכתוב ״איש כמתנת ידו״ מדובר במי שיש לו נכסים מרובים (פרש״י עה״ת. וראה פרש״י ד״ה עולות חגיגה ח, ב. - מהירושלמי (הובא בתוס׳ שם) משמע דהמשנה מפרשת הכתוב ״כמתנת גו׳ כברכת גו׳״ - שהם שני סוגי בנ״א, ודלא כפשוטו (שלכן כן פרש״י עה״ת) ש״כברכת״ מבאר היכולת ד״ידו״).

30) אבל לא תמיד, כי יש ומצד עצמו מרובה הוא בנכסים. ובזה יובן מה שר׳ טרפון לא הי׳ נותן מתנות רבות לעניים, ורע״ק אכפי׳ ע״י שאמר לו אקח לך עיר (כלה רבתי פ״ב), ולא בטענת פקדון.

31) ראה ב״ב נג, א. סה, א. עא, א.

32) שם ט, ב.

33) ראה רמ״ז לזח״ג רעז, א. הובא באוה״ת בלק ריש ע׳ א׳מז.

34) ב״מ פג, א.

35) אפילו באופן שלא נשארו לו נכסים שאפשר לומר שהם ה״פקדון״ דהעניים. וכן יכול להקדיש כל נכסיו.

36) להעיר מדרז״ל: ״מה יפו פעמיך כשעולין לרגל (שבזה מדובר בפרשתנו) בת נדיב בתו של א״א שנקרא נדיב״ (חגיגה ג, א).

37) וי״ל דבזו הצדקה - הוא האופן ד״מלוה ה׳ חונן דל״ (משלי יט, יז), ולא באופן דפקדון (ראה ב״ב (יו״ד, א) שישנו עוד אופן שלישי - שציוה המלך שלא להאכיל את בנו כו׳ והמאכילו משגרין לו דורון. ואכמ״ל). ובד״ה ארשב״נ הנ״ל - לא נחית לפרט ולחלק סוגי הצדקה.

ליתן באופן של "מתנת", כי: (א) תהיה לו עשירות גדולה - "נכסים מרובים", ו"אוכלין הרבה"[38] - משפחה גדולה, (ב) יהיה לו גם רצון טוב ליתן צדקה בסבר פנים יפות, באופן של "מתנה", בעין יפה נותן.

*

יא. כפי שכבר נזכר בכמה הזדמנויות - הנה שנה זו (החל מי"ג ניסן[39]) היא שנת המאה[40] מהסתלקות־הילולא של כבוד־קדושת אדמו"ר ה'צמח־צדק'.

בשנת המאה, יש חשיבות מיוחדת לערב ראש השנה, כ"ט אלול - שזהו יום הולדת של כבוד־קדושת אדמו"ר ה'צמח־צדק'[41].

ומזה: מצד הקשר (והדמיון - אף שלא לגמרי, כדלקמן) של היום האחרון של חודש אלול, עם ראש חודש אלול, גם יום ראשון של ראש חודש אלול[42],

- שבראש חודש כלולים כל ימי החודש כפי שהם בכח, וגם בסיום החודש הרי הם כלולים, אבל כפי שהיו בפועל. וכפי שאנו רואים גם בהנוגע להלכה, שביום סיום החודש (יום־כיפור קטן[43]), עורכים 'חשבון צדק' מכל הענינים של החודש העבר, שכולם (הן המצוות, והן העבירות - שמתקנים אותם ביום־כיפור קטן, ועל־ידי התשובה מהפכים אותם לזכיות[44]) הם ענינים בפועל -

הנני מציע:

כיון שבקשר עם שנת המאה להסתלקות־הילולא דכבוד־קדושת אדמו"ר ה'צמח־צדק', מדפיסים עתה ספרים ומאמרים מבעל ההילולא - חלקם ממה שיוצא לאור עתה לראשונה, וכן חוזרים ומדפיסים ספרים ומאמרים שלו שכבר נדפסו בעבר, אלא שקשה להשיגם,

יתן כל אחד, עבורו ועבור כל אחד מבני ביתו, סכום של מאה - "מאה" מטבעות, וכל אחד יאמוד את עצמו ליתן מאה ממטבע גדולה יותר - לפי "נדבת ידו", ולפי "מתנת ידו" (וכאשר יאמוד את עצמו כדבעי, יתכן שיווכח שגם המטבע היותר גדולה היא לא מצד נדבת ידו, אלא מצד מתנת ידו),

בתור השתתפות בהדפסת ספרי ומאמרי בעל ההילולא, כבוד־קדושת אדמו"ר ה'צמח־צדק'.

הכסף יימסר במשך חודש אלול (כשמרבים בצדקה[45]), ולא יאוחר מכ"ט אלול, ערב ראש השנה, יום הולדתו.

יב. ועל־ידי הדפסת ספרי ה'צמח־צדק' (שיגדיל את לימוד תורתו, שאז "שפתותיו דובבות"[46]), ועל־ידי נתינת הצדקה[47] עבור זה (נוסף על גודל מעלת הצדקה ושכרה, וכאמור לעיל, שכאשר נותנים

---

38) פרש"י עה"ת. - וג"ז מוכרח בפשטות הכתובים - דלעיל כתיב "כמסת (כמדת) נדבת ידך", וכאן סתם "כמתנת ידו", ולא "כמסת מתנת ידו" - כי אין העשירות שלו במדה, כ"א כנאמר ביצחק (תולדות כו, יג) "גדל מאד" (ראה פדר"א פל"ג - דזרע יצחק צדקה לעניים לכך נאמר (שם, יב) "ויברכהו ה'"), ועשירות בכל - הן אוכלין הרבה הן נכסים מרובים.

39) יום ההילולא של כ"ק אדמו"ר הצ"צ - תרכ"ו.

40) בענין מאה שנים - ראה הצ"צ באוה"ת ר"פ חיי שרה. וש"נ. בקשר לצדקה - במאמר שלו ד"ה כל פרוטה כו' (נדפס (קה"ת, תשי"ז) בקונטרס מאמרי הצ"צ למסכתות ב"מ־ב"ב ע' 7. ולאח"ז באוה"ת על מארז"ל ע' מ).

41) בשנת תקמ"ט. - בענין יום הולדת (בפרט של צדיק) - ראה לקו"ש ח"ב ע' 601 ואילך (תורת מנחם חל"ד ע' 105 ואילך). שיחת ח"י אלול תשכ"ב (נדפסה בסה"מ תש"ב ע' 143 (תורת מנחם שם ע' 279)) בהערות.

42) שנוסף על שראש חודש כולל כל ימי החודש, שלכן נקרא ראש חודש (ולא תחילת החודש) - וגם יום א' דר"ח, אף שהוא יום השלשים של חודש הקודם, כולל הוא כל ימי החודש שלאחריו, שהרי גם הוא נקרא ראש חודש (ואם כתב עליו בגט רק "ביום ר"ח" - כשר אפילו אם עדיין לא ניתן ואין חשש עיגון (שו"ע אה"ע סקכ"ו ב"ש סקי"ז. קב נקי ס"ג א' ס"ק קא בשם מהרמר"י בביאורו)) - ישנה שייכות מיוחדת בין ר"ח ויום האחרון של החודש, כי נעוץ תחלתן - בסופן דוקא, וסופן - בתחלתן דוקא (ס"י שבהערה 13).

43) ראה פר"ח לאו"ח סתי"ז (מהרמ"ק). של"ה (קכ, ב. קעט, א. ועוד). יעב"ץ בסידורו. ועוד.

44) יומא פו, ב.

45) לקו"ת פרשתנו כה, ב.

46) יבמות צז, רע"א. וש"נ.

47) ראה פדר"א פל"ג: "מכח צדקה המתים עתידין לחיות". ובתניא אגה"ק (סכ"א) שממשיכה "חיים עליונים מחיי החיים כו' להקימה מעפר כו'".

נדבת ידו, משלם הקדוש־ברוך־הוא שיוכלו ליתן מתנת ידו) - נזכה ל"הקיצו"[48] ורננו שוכני עפר"[49] והוא בתוכם, שיהיה לאחרי שנזכה לגאולה האמיתית והשלימה על־ידי משיח צדקנו,

- "הנני מביא את עבדי צמח"[50], ש"מנחם שמו"[51] ו"צמח שמו"[52] (והרי שמו של ה'צמח־צדק' הוא: "מנחם" - חושבניה ד"צמח"[52], ומענדל - חושבניה ד"צדק", שלכן נקראו ספריו בשם "צמח צדק"),

יבוא ויגאלנו בקרוב ממש, ונקיים "יראה כל זכורך[53] את פני ה' אלקיך גו' איש כמתנת ידו כברכת ה' אלקיך אשר נתן לך".

48) ישעי' כו, יט.

49) בטל של אור גדול של מעלה (זח"א קיח, סע"א), שזהו טל תורה (תניא ספל"ו). ועיין השייכות לחודש אלול - בלקו"ת ר"פ עקב (יד, א).

50) זכרי' ג, ח. וראה פירוש הראב"ע שם.

51) סנהדרין צח, ב.

52) ירושלמי ברכות פ"ב ה"ד.

53) אשר "כשיגיע הקץ" יהי' זה בכל שבת ובכל חודש שנאמר (ישעי' סו, כג) "והי' מדי חדש בחדשו ומדי שבת גו'" (יל"ש ישעי' בסופו) ובשבת ר"ח - ב' פעמים (שם רמז תק"ג) - ומזה דאין תחומין למעלה מעשרה. ובכ"ז פסקינן לדינא דספק הוא (רמב"ם הל' שבת פכ"ז, ג. טושו"ע או"ח סת"ד) כיון דבש"ס הוא בעיא דלא איפשטא (עירובין מג, ב). - ומזה ראי' דאפילו במקום ספק בש"ס דילן לא פשטינן ממק"א (ואולי אגדה שאני). ואכ"מ (וראה גם לקו"ש חכ"א ע' 383 ואילך).

המשך ביאור למס' כתובות ליום חמישי עמ' א

הגמרא חוזרת להביא מהתקנות שנתקנו באושא: 'נכסי מלוג' הם נכסים שקיבלה האשה לאחר נישואיה, במתנה או בירושה וכדומה, שהגוף שייך לה והבעל אוכל פירות, ואם מת הבעל נשארים הנכסים בחזקתה, ואם מתה האשה בעלה יורשה. **אָמַר רַבִּי יוֹסֵי בַּר חֲנִינָא, בְּאוּשָׁא הִתְקִינוּ, הָאִשָּׁה שֶׁמָּכְרָה בְּנִכְסֵי מְלוֹג בְּחַיֵּי בַּעְלָהּ, וּמֵתָה, הַבַּעַל מוֹצִיא** את הנכסים **מִיַּד הַלְּקוֹחוֹת**, כיון שתקנו חכמים שיהא כ'לוקח' בנכסי אשתו, וכאילו קנה את הנכסים בשעה שנשאה, ולאחר מיתתה הוא קודם ללקוחות שקנו אותם בחייה.

מביאה הגמרא מעשה בענין תקנות אושא: **אַשְׁכְּחֵיהּ** – מצאו **רַב יִצְחָק בַּר יוֹסֵף לְרַבִּי אַבָּהוּ, דַּהֲוָה קָאֵי בְּאוּכְלוּסָא דְּאוּשָׁא** – שהיה עומד במקום אסיפת בני אדם בעיר אושא. **אָמַר לֵיהּ** – שאלו רב יצחק בר יוסף, **מַאן טְרַח דְּשַׁמַּעְתָּא דְּאוּשָׁא** – מיהו בעל השמועה של תקנת אושא זו. **אָמַר לֵיהּ** רבי אבהו, **רַבִּי יוֹסֵי בַּר חֲנִינָא** הוא. **תָּנָא מִינֵּיהּ אַרְבָּעִין זִימְנִין** – שנה זאת רב יצחק בר יוסף ארבעים פעמים, שרבי יוסי בר חנינא הוא בעל השמועה הזאת, **וְדָמֵי לֵיהּ** – ודמתה בעיניו ידיעה זו, מחמת רוב השינון, **כְּמַאן דְּמַנְחָא לֵיהּ בְּכִיסְתֵּיהּ** – כאילו היא מונחת ושמורה בכיסו.

* * *

הגמרא מביאה דרשה בענין אדם הזן את בניו הקטנים. נאמר בפסוק: 'אַשְׁרֵי שֹׁמְרֵי מִשְׁפָּט עֹשֵׂה צְדָקָה בְכָל עֵת' (תהלים קו ג), ויש להקשות, **וְכִי אֶפְשָׁר** לאדם **לַעֲשׂוֹת צְדָקָה בְּכָל עֵת**, אלא **דָּרְשׁוּ רַבּוֹתֵינוּ שֶׁבְּיַבְנֶה, וְאָמְרֵי לָהּ** – ויש אומרים שדרש זאת **רַבִּי אֱלִיעֶזֶר**, מי הוא העושה צדקה בכל עת, **זֶה הַזָּן** את **בָּנָיו וּבְנוֹתָיו כְּשֶׁהֵן קְטַנִּים**, שבכל שעות היום והלילה צרכי מזונותיהם עליו, ודבר זה צדקה הוא, שכן מסקנת הגמרא לעיל שאין אדם חייב לזונם. **רַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר נַחְמָנִי אָמַר, זֶה הַמְגַדֵּל יָתוֹם וִיתוֹמָה בְּתוֹךְ בֵּיתוֹ**, שתמיד צרכיהם עליו, **וּמַשִּׂיאָן**.

מביאה הגמרא דרשה נוספת בענין צדקה. נאמר בפסוק: 'הוֹן וָעֹשֶׁר בְּבֵיתוֹ, וְצִדְקָתוֹ עֹמֶדֶת לָעַד' (שם קיב ג), כלומר, יש צדקה שעומדת לו לאדם לעד, ואינו מתחסר מחמתה ממון, אלא ההון והעושר נשארים בביתו, ונחלקו **רַב הוּנָא וְרַב חִסְדָּא** מה היא צדקה זו, **חַד אָמַר, זֶה הַלּוֹמֵד תּוֹרָה וּמְלַמְּדָהּ** לאחרים, שאף שצדקתו עומדת לעד במה שלימד לאחרים, לא נחסר ממנו כלום. **וְחַד אָמַר, זֶה הַכּוֹתֵב** ספרי **תּוֹרָה, נְבִיאִים וּכְתוּבִים, וּמַשְׁאִילָן לַאֲחֵרִים**, שהספרים נותרים בבעלותו ואינם כלים, והצדקה שעושה עמם שמשאילם, עומדת לו לעד.

מביאה הגמרא דרשה נוספת. נאמר בפסוק: 'וְרֹאֵה בָנִים לְבָנֶיךָ שָׁלוֹם עַל יִשְׂרָאֵל' (שם קכח ו), **אָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי**, כך נדרש הפסוק, כיון שזכית שֶׁנולדו **בָּנִים לְבָנֶיךָ**, ממילא יהיה **שָׁלוֹם עַל יִשְׂרָאֵל**, משום **דְּלֵא אָתֵי לִידֵי חֲלִיצָה וְיִבּוּם**, שכל זמן שאין בנים לבניך, אם ימות אחד מהם ללא בנים תצטרך אשתו להתייבם לאחיו, או לחלוץ לו, אך אחר שנולדו להם בנים לא יבואו לידי כך.

דרשה אחרת על פסוק זה: **רַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר נַחְמָנִי אָמַר**, כיון שתזכה שֶׁיִּהיו **בָּנִים לְבָנֶיךָ**, ממילא יהיה **שָׁלוֹם עַל דַּיָּנֵי יִשְׂרָאֵל, דְּלֵא אָתֵי לְאִינְצוּיֵי** – שלא יבואו שאר הקרובים לריב בפניהם מי קודם בירושה.

* * *

שנינו במשנה: 'זֶה מִדְרָשׁ דָּרַשׁ רַבִּי אֱלִיעֶזֶר לִפְנֵי חֲכָמִים כו' הבנים יירשו והבנות יזונו, מה הבנים אינם יורשים אלא לאחר מיתת האב אף הבנות אינם ניזונות אלא לאחר מיתת האב'. ומבואר שדרש כן רבי אליעזר על ידי שהקיש ודימה את התקנות זו לזו.

לקוטי־שיחות חודש אלול כרך יט שיחה א

א.

תיאור שבת מברכים אלול בחג הפסח, והשאלות על כך

באחת משיחות חג הפסח[1] מתאר כ"ק מו"ח אדמו"ר את המצב הרוחני ששרר בשבת מברכים אלול בליובאוויטש – "עיר הבירה" של אדמו"רי חב"ד במשך שנים רבות[2]. וכך נאמר שם (בתרגום חפשי):

"בשבת מברכים חודש אלול בליובאוויטש, למרות שבדרך כלל היה זה עדיין יום בהיר של שמש זורחת, כבר השתנה האויר, כבר החל להיות מורגש ריח־אלול, וכבר נשבה רוח תשובה".

כל דברי רבותינו נשיאינו מדוייקים בכל פרטיהם. ומובן, שכל ארבעה התיאורים שבשיחה לגבי שבת מברכים אלול – (א) בהירות זריחת השמש (ב) שינוי האויר (ג) תחושת "ריח" אלול (ד) משב "רוח תשובה" – אינם סתם מליצות, אלא אלה הם ארבעה ענינים המבטאים את תוכנה הפנימי של שבת מברכים אלול.

יותר מכך: דברי רבותינו נשיאינו מדוייקים לא רק לגבי תוכן הדברים, אלא גם לגבי זמן אמירתם – כל דבר נאמר בזמן המתאים, אם כי ההשפעה חייבת להימשך גם לאחר מכן, כמוסבר במספר מקומות, וכיון שכ"ק מו"ח אדמו"ר תיאר את שבת מברכים אלול בחג הפסח מובן שיש קשר פנימי בין שני הזמנים.

לכאורה, לגמרי לא מובן: שני זמנים אלו – אלול וחג הפסח, לא רק שונים במהותם, אלא מנוגדים זה מזה[3]: פסח הוא השפעה והמשכה מלמעלה למטה – תחילה "דודי לי" ואחר כך "ואני לו"[4], כפי הידוע שהגאולה ביציאת מצרים לא הגיעה על ידי עבודתם של ישראל (ואדרבה[5]: לפני יציאת מצרים הם היו במצב של "הללו עובדי עבודה זרה והללו..."[6]), אלא בדרך של אתערותא דלעילא[7] (=התעוררות מלמעלה) שגרמה לאתערותא דלתתא (=מלמטה) אצל ישראל. לעומת זאת, חודש אלול הוא זמן של עבודה רוחנית מלמטה למעלה – תחילה "אני לדודי", אתערותא דלתתא, ואחר כך "ודודי לי"[8] (ראשי תיבות: אלול[9]). ויש להבין: מדוע מתארים בפסח את הענין של שבת מברכים חודש אלול?

ב.

שורשה של ה"אתערותא דלעילא" הוא בחג הפסח

הסבר הענין הוא: ידוע (כמאמר חז"ל[10] על הפסוק[11] "מי הקדימני ואשלם"), שגם מה שיהודי משיג באמצעות עבודתו נעשה בכח הניתן לו מלמעלה. לאחר אתערותא דלעילא הוא מסוגל לעבוד באופן של אתערותא דלתתא. וכפי שמבאר אדמו"ר הזקן[12], שבאלול מתגלות י"ג מדות הרחמים, וממשיל זאת למלך הנמצא בשדה שאז רשאי כל המעוניין בכך לצאת ולקבל את פני המלך וכו'. כלומר, למרות שבחודש אלול העבודה היא מלמטה למעלה, בכל זאת נדרשת לשם־כך התגלות י"ג מדות הרחמים ונתינת רשות וכח מלמעלה, ורק לאחר מכן אפשרית העבודה של "אני לדודי"[13].

---

1) תרצ"ד (לקו"ד ח"א קטו, ב).

2) ראה לקו"ד שם בהערה שבשולי הגליון. וראה ספר הזכרונות ח"א ע' 55 [ובהוספות שם ע' 342] שייכותה של חסידות חב"ד ל"ליובאוויטש".

3) ראה גם סה"ש תש"ג ע' 177.

4) לשון הכתוב שה"ש ב, טז. וקאי על יצי"מ (ד"ה דודי לי תרכ"ז בתחלתו. וש"נ).

5) דלא רק אשר הגילוי שנמשך ביצי"מ – בחי' "בכבודו ובעצמו" – אינו שייך שיומשך ע"י עבודה, כי עבודת הנבראים אינה מגיעה לבחינה זו, הנה נוסף לזה, לא הי' אז אצלם עבודה, כי "הללו כו'".

6) מדרש תהלים – באבער – טו, ה. יל"ר בשלח יד, כז. זח"ב קע, ב.

7) ומה שאמרו רז"ל (מכילתא שמות יד, לא) בשכר האמונה נגאלו אבותינו ממצרים, הרי האמונה ירושה היא לנו מאבותינו (וראה תניא פל"ד (מב, ריש ע"ב): בירושה כו' שלא עמל בו). וגם ענין דם מילה ודם פסח שבזכותם נגאלו (פרדר"א פכ"ט. מכילתא שמות יב, ו. הובא ברש"י שם), ענינם הוא המשכת וגילוי האמונה בענין של פועל (ראה לקו"ש [המתורגם] ח"ג ע' 122). משא"כ עבודת התשובה – נקודה התיכונית דחודש אלול – היא עבודה שמצד המטה עצמו (ולא המשכת הענינים הבאים מלמעלה). ולהעיר מזח"ב ג, סע"ב. פרדר"א ס"פ מח. ועוד.

8) לשון הכתוב שה"ש ו, ג.

9) אבודרהם סדר תפלת ר"ה (בשם הדרשנים). פע"ח שער ר"ה פ"א. שער הפסוקים להאריז"ל עה"פ.

10) ויק"ר פכ"ד, ב. וממ"ש מובן, אשר הצורך לנתינת הכח שמלמעלה אינו רק מצד המניעות של היצה"ר (כמרז"ל (קידושין ל, ב) אלמלא הקב"ה עוזרו אין יכול לו), אלא גם בשביל קיום המצות עצמם.

11) איוב מא, ג.

12) לקו"ת ראה לב, א. – וראה (בהבא לקמן) גם לקו"ש חכ"ט ע' 162 ואילך.

13) וגם התקיעה בשופר שבחודש אלול הו"ע אתעדל"ע. שהרי ענינה הוא כמ"ש (עמוס ג, ו) אם יתקע שופר בעיר כו' (טור או"ח ריש סי' תקפא. וראה אוה"ת ענין תק"ש בר"ח אלול (נצבים ע' א'רפ)), די"ל אשר פירוש "יתקע" הוא שהתקיעה באה מלמעלה (ולא שהעם תוקעין). ורק אשר המשכת התקיעה שמלמעלה היא ע"י התקיעות שאנו תוקעין. וראה

ומובן, שה"אתערותא דלעילא" הבאה לאחר עבודה של "אתערותא דלתתא" ובאמצעותה, נעלית הרבה יותר מן ה"אתערותא דלעילא" הבאה כהכנה לעבודה זו[14], שהרי ה"אתערותא דלעילא" המוקדמת באה כחסד חנם ונובעת רק מחיצוניות האור, ואילו ה"אתערותא דלעילא" שבאמצעות העבודה היא "למעשה ידיך תכסוף"[15], ונובעת מפנימיות האור. אך עם זאת מובן, שיכולתה של ה"אתערותא דלתתא" לעורר "אתערותא דלעילא"[16] נובעת מה"אתערותא דלעילא" המוקדמת[17].

ולמרות שמתן הכח לעבודת "אני לדודי" היא התגלות י"ג מדות הרחמים בחודש אלול, בכל זאת, כיון שלכל דבר יש זמן המתאים לו, וזמנה של השפעת "אתערותא דלעילא" באופן כללי הוא בפסח, כדלעיל (לעומת חודש אלול שהוא, כשלעצמו, זמן העבודה מלמטה למעלה) – לכן כך הוא גם לגבי ה"אתערותא דלעילא" של אלול, שמקורה בפסח. כלומר, פסח הוא זמן של אתערותא דלעילא באופן כללי, ומכך נובעת אחר כך השפעות מסויימות יותר לכל ענין בזמן המתאים לו[18] – כולל השפעת י"ג מדות הרחמים בחודש אלול.

לכן נאמרה בחג הפסח השיחה[19] אודות שבת מברכים אלול, שבה נמשכים, באופן כללי, כל עניני החודש[20], כולל השפעת י"ג מדות הרחמים.

ג.

אתערותא דלתתא באמצעות "אתערותא דלעילא"

לפי זה מובנים ארבעת הענינים בתיאור שבת מברכים אלול בשיחה הנ"ל, שמחולקים באופן כללי לשני סוגים:

בהירות אור השמש – בחלק הראשון ("למרות שבדרך כלל היה זה עדיין[21] יום שמש בהיר"). ושינוי מזג האויר, תחושת ריח־אלול, ו"משב רוח תשובה" – בחלק השני.

כי אור השמש יורד מלמעלה, ובפנימיות הענינים הכוונה היא להארה והשפעה מ"שמש הוי'", המאירה בחודש אלול כפרט מן ההמשכה הכללית של חודש ניסן, כאמור, ויתר שלושת הענינים מבטאים את התעוררות הנבראים למטה באמצעות ההארה של "שמש הוי'".

ד.

הקשר שבין "רוח" ו"ריח" לבין אלול ותשובה

בקשר להתעוררות הנבראים, על ידי ההשפעה מלמעלה, מציין כ"ק מו"ח אדמו"ר שני ענינים[22]: א) "כבר התחיל להיות מורגש ריח־אלול". ב) "כבר נשבה רוח התשובה".

הקשר שבין "ריח" ו"רוח" לבין חודש אלול ותשובה הוא:

"עיקר התשובה הוא כמו שנאמר[23] והרוח תשוב אל האלקים אשר נתנה"[24] – עיקר מהות התשובה היא להתעלות לדרגת "רוח", אשר כאן היא מעל[25] לדרגת "אור"[26], ואז נגרם הענין של "תשוב אל האלקים...". ולכך רומז כ"ק מו"ח אדמו"ר בביטוי "רוח תשובה", כי עיקר התשובה – ואלול – הוא בדרגת "רוח",

ובכך מובן גם הקשר של "ריח" לאלול: עיקר העבודה של "אני לדודי" באלול היא עבודת התשובה, שבאמצעותה זוכים ל"רוחו של משיח"[27], שגילויו הוא

לקו"ד שם (קטז, א) שתקיעה הראשונה דחודש אלול היא ההודעה על פתיחת שערי הרחמים דחודש אלול, ופתיחת שערי הרחמים הרי היא המשכה מלמעלה.

14) באתעדל"ע הנמשכת אחרי קדימת האתעדל"ת – ב' מדריגות: א) המתעוררת ע"י האתעדל"ת. וגם בבחינה זו יש מעלה על האתעדל"ע שקודם האתעדל"ת, כי היא בחי' פנימית (אלא שפנימיות זו היא מבחי' תחתונה, אשר האתעדל"ת מגיעה לשם). ב) הנמשכת מצד עצמה לאח"ז (שאינה שורה ומתגלה אלא כשיש שלימות במעשה התחתונים). ובחינה זו היא בחי' פנימיות של בחי' עליונה, אשר אין אתעדל"ת מגעת לשם (ראה בכ"ז לקו"ת שה"ש כד, א־ב). וי"ל אשר בחי' האור הנמשך ע"י העבודה דאלול – עבודת התשובה, היא כמו בחי' הב' הנ"ל. וכמובן מהמבואר להלן סעיף ד' בענין ההמשכה שע"י תשובה.

15) איוב יד, טו.

16) ראה ד"ה אדון עולם תש"ג פ"ו (וראה גם לקו"ת שמע"צ פג, ב ואילך), אשר כללות הענין מה שבאתעדל"ת אתעדל"ע (גם בחי' הא' שבהערה 14) הוא רק לפי שכן עלה ברצונו ית'.

17) לקו"ת שה"ש שם.

18) וזהו מה שפסח הוא ראש השנה לרגלים (וראה ר"ה ד, א), כי הראש כולל בו כללות החיות שבגוף וממנו נמשך חיות פרטי לכל אבר השייך אליו (ראה עטרת ראש בתחלתו).

19) ההמשכה מלמעלה ע"י נשיא הדור.

20) כי ראש חודש כולל כל ימי החודש (שלכן נקרא ראש חודש), ובשבת מברכים מתברך הוא בתור ר"ח (נוסף על אשר השבת, מיני' מתברכין כולה יומין).

21) דיוק תיבת "נאָך", כי כללות חדשי הקיץ ענינם הוא המשכה מלמעלה, המתחלת בחודש ניסן.

ולהעיר מל"ת להאריז"ל פ' ויצא (ד"ה ענין הז' כוכבי לכת). הערה בסה"מ ש"ת ע' 28.

22) וענין חילוף האויר הוא הקדמה לשני ענינים אלו, כדלהלן סעיף ה'.

23) קהלת יב, ז.

24) לקו"ת האזינו עא, ג.

25) וגם מזה מובן, אשר ע"י עבודת התשובה דאלול נמשכת בחי' נעלית יותר מהאתעדל"ע שקדמה לה. כי האתעדל"ע שקדמה לה הו"ע "א זונשיינענדיגער טאָג" כנ"ל, בחי' אור.

26) לקו"ת שם עב, א.

27) ב"ר ספ"ב, הובא בלקו"ת שם.

בבחינת ריח, כנאמר[28]: "והריחו ביראת הוי'..." – מנסים אותו דוקא ב"מורח ודאין", כדברי חז"ל[29].

ה.

אויר - דבר נחוץ ומחיה לכל אחד באופן תמידי

כהכנה לשני הענינים – "רוח" של תשובה, ובחינה "ריח" אלול – אומר כ"ק מו"ח אדמו"ר בשיחה: "כבר השתנה מזג האויר", וכוונתו בזה:

בצרכי חייו של האדם יש מספר סוגי צרכים: בית לגור בו, לבוש, מזון, משקה, ואויר לנשימה, אשר זה נחוץ יותר מזה, לבוש נחוץ יותר מבית, יותר מכך נחוץ המזון, יותר מכך השתיה, וחשוב מכל – אויר לנשימה[30], שהוא צורך תמידי, ובלעדיו אי אפשר להתקיים אפילו זמן קצר[31].

וכיון שאדם זקוק כל־כך לאויר והוא נושם אותו תמיד, הרי מובן, שתעלתו של האויר מורגשת תמיד על ידי כל אחד.

וזוהי המשמעות של הנאמר בשיחה לגבי האויר: כיון ש"ריח" אלול ורוח התשובה כבר מורגשים ב"אויר" שהשתנה, מובן שהם קיימים באופן של "אויר", ללא תלות בשום טרחה[32], וקשורים ונחוצים לכל אחד[33], ומחיים כל אחד – כל נשמה – בכל נשימה, כמאמר חז"ל על הפסוק[34]: כל הנשמה תהלל י־ה הללוי'.

(משיחות ש"פ ראה ש"מ אלול, תשכ"ז)

28) ישעי' יא, ג.
29) סנהדרין צג, ב.
30) ד"ה מים רבים תרל"ו פ"א.
31) ראה נ"כ שו"ע אה"ע סי' יז סל"ב, שו"ת צ"צ אה"ע סי' סח־ע, מקומות שציין בשד"ח כללים מערכת כ' כלל קח – שיעור שעה קלה זו כמה היא.
32) ראה ד"ה מים רבים שם, שהאויר להיות נחוץ מאוד, הוא מצוי תמיד בלי שום מחיר כלל.
33) להעיר ג"כ מהביאור בענין "אויר – אור י" (ראה ס' הערכים חב"ד ח"ב בערכו ס"ח, וש"נ).
34) תהלים קנ, ו. ב"ר פי"ד, ט.

המשך ביאור למס' כתובות ליום ראשון עמ' ב

ומעשה ידיה. משיבה הגמרא: **מֵהַפֶּרֶת נְדָרִים מִיהָא נַפְקָא לָהּ מֵרִשּׁוּתֵיהּ** – מכל מקום לגבי הפרת נדרים יוצאת הבת מרשות האב כשהתקדשה, קודם מסירה לחופה, שעד עתה היה האב מיפר את נדריה לבדו, ואחר הקידושין הוא מיפר יחד עם הבעל, **דִּתְנַן** (נדרים סה:) **נַעֲרָה הַמְאוֹרָסָה אָבִיהָ וּבַעְלָהּ מְפֵרִין לָהּ נְדָרֶיהָ**, ואין הנדר מופר עד שיפרו שניהם, ונמצא שיש בקידושין אלו 'יציאה' מרשות האב, וניתן לדמות זאת ליציאה מרשות האדון.

* * *

שנינו במשנה: 'האב זכאי בבתו בקידושיה בכסף **בְּשְׁטָר וּבִיאָה**'.

מבררת הגמרא: **מְנָא לָן** – מנין לנו שהאב זכאי בקידושיה בשטר ובביאה. מבארת הגמרא: **אָמַר קְרָא** בענין אשה שהתגרשה מבעלה הראשון, 'וְהָלְכָה וְהָיְתָה לְאִישׁ אַחֵר' (דברים כד ב), **וּאִיתְּקוּשׁ הֲוָיוֹת לַהֲדָדֵי** – הוקשו כל אופני הקידושין זה לזה, שהרי 'וְהָיְתָה' זו לשון הויה וקידושין, וכלולים בלשון זו כל אופני הקידושין, וכשם שלענין קידושי כסף היא ברשות אביה, כמבואר לעיל, אף לענין קידושי שטר או ביאה היא ברשותו.

* * *

שנינו במשנה: 'זַכַּאי בִּמְצִיאָתָהּ'.

המשך ביאור למס' כתובות ליום שלישי עמ' ב

הגמרא מביאה ברייתא בענין מסירת האב לשלוחי הבעל: **תָּנָא, מָסַר הָאָב** את בתו **לְשְׁלוּחֵי הַבַּעַל**, ובעודה בדרך **זִינָּתָה, חֲיֵי זוֹ בְּחֶנֶּךְ**, כדין נשואה שזינתה, ולא בסקילה כדין נערה המאורסה שזינתה.

מבררת הגמרא: **מְנָא הָנֵי מִילֵּי** – מנין לנו דין זה, שאחר מסירתה לשלוחי הבעל דינה כנשואה שזינתה. מבארת הגמרא: **אָמַר רַב אַמִּי בַּר חָמָא, אָמַר קְרָא** בנערה המאורסה שזינתה 'וּסְקַלּוּהָ אַנְשֵׁי עִירָהּ בָּאֲבָנִים וָמֵתָה כִּי עָשְׂתָה נְבָלָה בְּיִשְׂרָאֵל לִזְנוֹת בֵּית אָבִיהָ' (דברים כב כא), ויש לדרוש שחיוב סקילה הוא רק בהיותה ב'בית אָבִיהָ', **פְּרָט** לְאופן **שֶׁמָּסַר** אותה **הָאָב לִשְׁלוּחֵי הַבַּעַל**, דכיון שאינה בבית אביה, אין דינה בסקילה אלא בחנק, כנשואה שזינתה.

מקשה הגמרא: מנין שהפסוק ממעט נערה שנמסרה לשלוחי הבעל, **וְאַימָּא** – שמא נאמר ש'בֵּית אָבִיהָ' בא למעט **פְּרָט** למי **שֶׁנִּכְנְסָה לַחוּפָּה וְעֲדַיִין לֹא נִבְעֲלָה**, שאף שהיא בתולה מכל מקום כיון שנכנסה לחופה דינה בחנק, כנשואה.

מתרצת הגמרא: **אָמַר רָבָא, אָמַר לִי אַמִּי**, לא יתכן שבאה התורה למעט מי שנכנסה לחופה ולא נבעלה, שהרי זו שנכנסה לחופה, **בְּהֶדְיָא כְּתִיבָא** – בפירוש התמעטה מפרשת נערה המאורסה הנסקלת, וכמו ששנינו בברייתא, נאמר בפסוק (דברים כב כג–כד) 'כִּי יִהְיֶה נַעֲרָה בְתוּלָה מְאֹרָשָׂה לְאִישׁ וּמְצָאָהּ אִישׁ בָּעִיר וְשָׁכַב עִמָּהּ וְהוֹצֵאתֶם אֶת שְׁנֵיהֶם אֶל שַׁעַר הָעִיר הַהִוא וּסְקַלְתֶּם אֹתָם בָּאֲבָנִים וָמֵתוּ', ויש לדרוש, 'נַעֲרָה', **וְלֹא בּוֹגֶרֶת**. 'בְּתוּלָה', **וְלֹא בְּעוּלָה**. 'מְאֹרָשָׂה', **וְלֹא נְשׂוּאָה**. ויש לברר **מַאי** – מה טיבה של אותה 'נְשׂוּאָה' שהתמעטה, **אִילֵּימָא** – אם נאמר שזו **נְשׂוּאָה מַמָּשׁ**, שנכנסה לחופה ונבעלה, **הַיְינוּ** 'בְּתוּלָה **וְלֹא בְּעוּלָה**', ומדוע יש צורך במיעוט נוסף. **אֶלָּא לָאו** – ודאי כוונת הברייתא ב'נשואה' למעט את זו **שֶׁנִּכְנְסָה לַחוּפָּה וְלֹא נִבְעֲלָה**, וכיון שמ'מאורשה' התמעטה זו שנכנסה לחופה ולא נבעלה, על כרחך שמ'בֵּית אָבִיהָ' התמעטה זו שנמסרה לשלוחי הבעל, שאינה נסקלת כנערה המאורסה, אלא דינה כנשואה, בחנק.

לקוטי־שיחות פרשת ראה כרך יט שיחה ג

מתורגם ללשון הקודש

א.

הקושי בפסוק "כי יסיתך", ודברי רש"י על הפסוק

על הפסוק[1] "כי יסיתך אחיך בן אמך או בנך או בתך או אשת חיקך או רעך אשר כנפשך בסתר לאמר נלכה ונעבדה אלקים אחרים..." מפרש רש"י "אחיך – מאב. או[2] בן אמך – מאם. אשר כנפשך – זה אביך...". צריך להבין: מדוע אין התורה מונה בין הקרובים גם את אמך ואחיותך[3]? כמדובר מספר פעמים[4], מתרץ רש"י כל קושי המתעורר בפשוטו של מקרא, וכאשר אין לו הסבר לפי הפשט הוא אומר "איני יודע"[5] וכדומה. וכיון שהקושי הנ"ל קשה לפי פשוטו של מקרא, ורש"י אינו מסבירו, יש לומר שלדעת רש"י מובן הדבר מעצמו בדרך הפשט, או שהוא מובן לפי פירוש קודם של רש"י[6].

ב.

לכאורה נכללות כל הדרגות ב"רעך אשר כנפשך"

לכאורה ניתן לתרץ זאת, אך לשם כך יש להקדים שאלה אחרת: התורה מונה כאן, כדברי רש"י, את מי ש"חביבין לך", ומדוע, איפוא, לא יימנה ביניהם מי שחביב לך כפשוטו, "רעך"?

הרא"ם אומר, שלזאת מתכוון רש"י בפירושו "אשר כנפשך, זה אביך" – "ויחסר או", שזה כאילו היה כתוב "רעך או אשר כנפשך (זה אביך)", ולפי זה נכלל בפסוק גם רעך כפשוטו.

אך קשה להסביר כך את פירוש רש"י, שאם כך היה רש"י כותב מפורשות, כפי שהוא כותב לפני כן "או בן אמך". ובמיוחד כאשר הביטוי "אשר כנפשך" הוא ההגדרה הפשוטה של "רעך", ורש"י צריך היה לפרש, שפשט הפסוק הוא: "או אשר כנפשך".

אפשר להסביר, במדה מסויימת של דוחק, ששני הפרטים נכללים ב"רעך אשר כנפשך" לא כשני ענינים שונים, אלא, שבמילים "רעך אשר כנפשך" הכוונה לכל סוגי הרעים "אשר כנפשך" (גם רעך כפשוטו), ורש"י מפרש רק את החידוש והתוספת על הפשט, הדרגה הגבוהה ביותר של "רעך אשר כנפשך" – "זה אביך"[7],

ולפי זה כולל "רעך אשר כנפשך" את דרגות הביניים "אמך" "אחותך"[8].

אך עדיין קשה: א) מדוע נמנים כל שאר הקרובים בנפרד, ודוקא "אמך" ו"אחותך" נכללות ב"רעך אשר כנפשך"?

ב) יותר מכך: אם "פירש לך הכתוב את החביבין לך"[9], הרי ודאי היה צריך לפרט את "אמך" שהיא חביבה יותר מ"אחיך בן אמך", ואף יותר מ"אביך", ועליה סביר יותר החשש "כי יסיתך". כפי שמפרש רש"י לפני כן, בפרשת קדושים[10], על "איש אמו ואביו תיראו", ש"בכבוד הקדים אב לאם לפי שגלוי לפניו שהבן מכבד את אמו יותר מאביו מפני שמשדלתו בדברים"[11].

ג.

"דיבר הכתוב בהווה" - מפורטים רק הקרובים שייתכן ש"יסיתך"

ההסבר לכך הוא: רש"י כבר ציין מספר פעמים[12] את הכלל "דיבר הכתוב בהווה". גם בפסוק זה עצמו

---

1) פרשתנו יג, ז.

2) בהדפוסים שראיתי נעתקה תיבת "או" באותיות גדולות, כהתיבות שרש"י מעתיק מהכתוב! ואולי י"ל שטעות הבחור הזעצער הוא וגם בזה שצ"ל ד"ה והמשך אחד: אחיך, מאב או בן אמך, מאם. ויש לברר בדפוסים אחרים ובכת"י.

3) שגם אלו נמנו בהז' קרובים בר"פ אמור. ולהעיר דשם מקדים "אמו" ל"אביו".

4) ראה לקו"ש ח"י ע' 13. וש"נ.

5) כבפ' תולדות כח, ה. ועוד.

6) באברבנאל כתב: ואולי התורה לא חששה לזכור האב והאם אם לפי שלא יזהיר את הבנים לשוב מאחרי ה' ואם לפי שלא יפול עליהם המשפט כי הרג תהרגנו ידך תהי' בו בראשונה כי איך יצוה את האדם שיהרוג בידיו את אביו ואת אמו אשר החמירה כ"כ בכבודם ומוראם כו'.

– אבל (נוסף ע"ז שזה רק לפי פירושו דרעך אשר כנפשך הוא רק ריע כפשוטו. משא"כ לפרש"י ד"זה אביך" הרי אא"פ לתרץ כן. ועוד – גם לפירושו קשה): א) הו"ל לקרא להשמיענו מהו הדין באם יסיתך אביך או אמך. ב) עדיין קשה מדוע לא נאמר גם "אחותך".

7) ראה גו"א כאן.

8) וגם עפ"ז מובן מה שלא נאמר בפירוש בהכתוב אביך – ראה פנ"י כאן.

9) פרש"י כאן.

10) יט, ג.

11) באדרת אלי' להגר"א מפרש "או רעך – זה אב, אשר כנפשך – זו אם כו'".

12) משפטים כא, כח. כב, יז. כא. ל. וראה בארוכה לקו"ש ח"ו [המתורגם] ע' 137 ואילך, על השינויים והצורך בכל הפירושים.

אומר רש"י על המילה "בסתר" – "דיבר הכתוב בהווה שאין דברי מסית אלא בסתר". כלומר, הכלל של "דיבר הכתוב בהווה", לפי רש"י, אינו חל רק כאשר יש שתי אפשרויות להתבטא ואז בוחרת התורה בלשון של "הווה", אלא שמשום כלל זה אף מאריכה התורה בלשונה. ובענייננו, היא מוסיפה את המילה "בסתר".

ובדומה לכך: בפסוק "כי יסיתך..." מדובר על אדם שלגביו ייתכן ש"יסיתך בנך או בתך או רעך אשר כנפשך (זה אביך)"[13]. כלומר, אדם מבוגר בעל משפחה וילדים מבוגרים מצוי יותר "בהווה" כרגיל[14] שהענין של "יסיתך" יגיע רק מן הקרובים המוזכרים בפסוק, ולא מאחותו או מאמו[15].

ד.

שני סוגי ההסתה של האדם מצויים בדרך כלל בקרובים

ההסבר לענין זה הוא: ההסתה "נלכה ונעבדה אלקים אחרים..." אפשרית בשתי דרכים: א) על ידי סיבות בשכל ובאמונה – אדם שהוא בעל כח השפעה על זולתו בעניני אמונה וכדומה, ומסיתו "נלכה ונעבדה אלקים אחרים". ב) עקב עסקי שכנות[16] וידידות גדולה של האחד לשני בחייהם – יכול אדם לשכנע ולפתות את זולתו לעבוד עבודה־זרה, גם ללא סיבות בהגיון ובאמונה[17].

אך מובן, שגם הדרך הראשונה של "יסיתך... נלכה ונעבדה אלקים אחרים" כרוכה בדרך כלל בקירוב ביניהם עקב קירבת משפחה המאפשרת "יסיתך" לדבר חמור כל כך כעבודה־זרה, ובמיוחד – "בסתר".

אלה הם, באופן כללי, שני הסוגים שמונה התורה: במקרה של "אחיך מאב או בן אמך מאם" – ההסתה בדרך כלל היא על ידי טעמים בשכל ובאמונה, ויותר מזה האב שיש לו השפעה רבה ביותר על בנו בעניני אמונה. ואילו במקרה של "בנך או בתך או אשת חיקך" ההשפעה אינה על ידי הסברים בשכל ובאמונה, אלא על ידי הקשר הקרוב שבין הילדים והאשה לבין האב והבעל, שהרי זהו ההיפך מהרגיל ש"בנך" או "בתך" או "אשת חיקך" ישפיעו בדרך של שכל ואמונה על האב והבעל לעזוב את עבודת ה' וללכת ל"אלקים אחרים אשר לא ידעת...".

אך כיון שגם הדרך הראשונה של יסיתך "בסתר", על ידי טעמים בשכל ובאמונה, רגיל בדרך כלל כאשר יש קירבת משפחה ביניהם, כדלעיל, לכן כוללת התורה את שני האופנים ביחד ובסדר מלמטה למעלה בקירבה: אחיך מאב (שהוא בעל משפחה כשלעצמו) – שהם קשורים ביניהם בהיותם יורשי האב, וכך הם באים במגע זה עם זה. בן אמך מאם – אליו הקשר חזק יותר, כי יש להם אם אחת, כפי שרואים במציאות[18]. יותר מכך – הקירבה והשייכות שבין בנך או בתך לאביהם. יותר מכך – הקירבה של "אשת חיקך"[19]. ומעל לזאת[20] – "רעך אשר כנפשך". ולפיכך מונה אותם התורה בסדר זה[21].

ה.

"אחות" ו"אם" אינן יכולות להשפיע בדרך כלל בענין זה

לפי זה מובן בפשטות מדוע אין התורה מזכירה את "אחותך" ו"אמך": בדרך כלל, אדם מבוגר ובעל

---

13) הטעם בזה י"ל ע"ד הפשט, כי העונש "ידך תהי' בו בראשונה להמיתו" יתכן בזה דוקא שסיפק בידו לעשות, משא"כ זקן או צעיר ביותר.

או י"ל דענין "כי יסיתך גו' אשר לא ידעת" שייך ע"ד הרגיל בזה דוקא, משא"כ בגיל צעיר שאינו בדעה וידיעה רבה כ"כ. וכן לאידך באדם זקן אין רגיל (שאחרים ינסו להשפיע עליו) לשנות אופן החיים שלו ובפרט עד כדי לעבוד ע"ז ש"לא ידעת גו'".

14) ועפ"ז מה שכתב רש"י "פירש לך הכתוב את החביבין לך ק"ו לאחרים" – דלכאורה כיון ד"דבר הכתוב בהווה" אין צריך לזה – י"ל ע"ד משנ"ת בלקו"ש ח"ו שם (ס"ט) ש"דבר הכתוב בהווה" מתאים בכלל בדוגמא אחת ולא כשהכתוב מביא ב' דוגמאות ויותר. ולכן הוצרך רש"י לפרש "פירש לך הכתוב את החביבין לך כו'" כדלקמן. ובפשטות י"ל דרש"י שולל הטעות דרק אלה שפירש הכתוב (וטעמו וההוכחה – זיל בתר טעמי').

15) ובפרט שהכתוב נאמר בסגנון של סיפור שבזה יותר מסתבר לומר שהוא מצד "דבר הכתוב בהווה". ראה לקו"ש שם ע' 143 ואילך (ס"ד) ובהערה 35 שם.

16) ראה פרש"י במדבר ג, כט. שם, לח.

17) ומובן שאי"ז מצד דיבורו (נלכה ונעבדה גו') לבד (ראה דעת זקנים מבעלי התוס' בשם הרב בכור שור), שהרי נאמר "כי יסיתך" שפרש"י "גירוי (אָנרייצן)". וראה מלבי"ם לספרי כאן.

18) ראה קדושין פ, ב. ראב"ע ובעלי התוס' כאן. וראה וירא כ, יב. ולהעיר מפרש"ר תולדות כז, כט.

19) להעיר מפרש"י חיי שרה כד, טז. ולהעיר דבר"פ אמור נאמר תחלה "לשארו הקרוב אליו" – אשתו (פרש"י) גם לפני "לאמו ולאביו".

20) באברבנאל מפרש שסדרם בכתוב הוא מלמעלה למטה בסדר הקורבא: אשת חיקך רחוקה מקורבת האדם מן האחים והבנים וזכר הרע באחרונה כו'. – אבל: א) זהו לפי פירושו ד"רעך אשר כנפשך" הוא רעך כפשוטו ולא האב. ב) גם לדבריו, צ"ל שבנך או בתך קרובים יותר מאחיך בן אמך אלא שלפירושו "יותר רחוק שיתפתה אדם מהם כי הם ראויים לקבל את מוסר האב כו'. ג) לפי' רש"י "פירש לך הכתוב את החביבין לך" – הרי נראה במוחש שהנאמר מאוחר בהכתוב חביב יותר.

21) עפ"ז מובן מה שרעך כפשוטו (שנכלל ברעך אשר כנפשך כנ"ל) חשיב לאחר בנך או בתך או אשת חיקך, כנראה במוחש שלריע חביב עליו – יש השפעה גדולה יותר מבני המשפחה. וראה אברבנאל.

משפחה משלו אינו קשור מאוד לאחותו, שגם לה יש בדרך כלל משפחה משלה, עד כדי כך שתוכל להשפיע עליו "בסתר" ולהסיתו "נלכה ונעבדה אלקים אחרים אשר לא ידעת...".

וכך גם לגבי אמך: אמנם, אליה יש לו קירבה, אך אין לה השפעה עליו בעניני אמונה. וגם מצד הרגשות, כאשר מדובר באדם מבוגר, שיש לו כבר ילדים מבוגרים, הרי בדרך כלל – "בהווה" – אין רגשותיו כלפי אמו באופן כזה של התקרבות חזקה, עד כדי כך שתוכל לשכנעו למצב של עבודה־זרה[22]. מה־שאין־כן בת או אשה שאתם הוא חי כל הזמן, וקשור אליהם באופן שתיתכן השפעה בענין זה.

ו.

יש צורך במסירות נפש

אחת מההוראות שאפשר ללמוד מכאן היא:

כל הדרגות המנויות של "אחיך..." הן דרגות בכחות האדם[23] – מדות, שכל וכו'. מזה מובן, שמצד כל הדרגות הללו שבנפש ייתכן ענין של "יסיתך". כלומר, בעבודת ה' אי אפשר לסמוך רק על העבודה שלפי המדות והשכל (טעם ודעת).

יותר מכך: "רעך אשר כנפשך זה אביך" – אב היא דרגת החכמה[24] השוללת את ענין העבודה־זרה, כפי שמבאר אדמו"ר הזקן בתניא[25], ולמרות זאת באה ההוראה עד כמה צריך לקיים "אל תאמין בעצמך"[26], שאפילו מצד הדרגה של אב, חכמה שבנפש, אי אפשר להיות בטוחים בהמנעות מעבודה־זרה, כיון שמתערבת כאן נגיעה אישית – "כנפשך"[27], וגם מדרגה זו אפשרי ענין של "יסיתך".

ורואים זאת בקל־וחומר[28] מן המבואר[29] לגבי רבי יוחנן בן זכאי, שאמר[30] "איני יודע באיזו דרך מוליכים אותי", למרות שהוא לא הלך ארבע אמות בלא תורה ובלא תפילין[31], ושמונים שנה למד ולימד תורה[32] – אך היה בו ספק מצד פנימיות ועצם נפשו[33], כמבואר בתורת החסידות.

וכדי להישמר מ"יסיתך... ונעבדה אלקים אחרים", יש צורך בעבודה של מסירות נפש – מסירת הרצון, הנעלה מן החכמה. ואז משפיע הדבר גם על הכחות שמתחתיו[34], החל מדרגת החכמה – אב, ולמטה מזאת "אחיך בן אמך...", ולא זו בלבד שיישמרו מ"יסיתך", אלא אדרבה – "אחרי[35] ה' אלקיכם תלכו ואותו תיראו ואת מצותיו תשמרו ובקולו תשמעו ואותו תעבדו ובו תדבקון"[36].

(משיחת ש"פ ראה תשל"ב)

---

22) להעיר מפסל מיכה – שופטים יז. ושם, ג: "ותאמר אמו גו' מידי לבני לעשות פסל גו'". אבל שם י"ל: א) שהיא לא השפיעה עליו לעבוד ע"ז כי הי' עובד בלא"ה, ורק לעשות הפסל (ראה שם, ה: "והאיש מיכה לו בית אלקים גו'"). וראה פרש"י תשא לב, ד. סנהדרין קג, ב. ובפרש"י שם. ב) מקרה בלתי רגיל שגנב מתחלה מאמו, ועוד י"ל. ולהעיר מצרור המור כאן.

23) ראה אוה"ח כאן. בביאורי חסידות ב"ארצך מולדתך בית אביך" – ד"ה לך תרס"ו, תרס"ז, תש"ב, תש"ה. ובכ"מ.

24) תניא פ"ג.

25) פי"ח.

26) אבות פ"ב מ"ד.

27) ועפמש"נ: כי השוחד יעוור עיני חכמים (שופטים טז, יט).

28) שהרי בנוגע לריב"ז הוא לענין גורל שבנפש, בחי' עצם הנשמה, כמבואר במקומות שבהערה הבאה.

29) אוה"ת פנחס ע' א'נט ואילך. וראה גם ד"ה אך בגורל תרכ"ו ותשל"ה. וראה לקו"ת ויקרא נ, סע"ד. ד"ה אשרנו תרפ"ח ותרצ"ו (סד"ה להבין כו' הי' בעיניך, קיצורים לתניא ע' מא ואילך). וראה לקו"ת מסעי (צ, ב) באו"א.

30) ברכות כח, ב.

31) סוכה כח, א.

32) ר"ה לא, סע"ב. סנהדרין מא, א.

33) ומה שנאמר בזה הל' "יחידה" (ראה אוה"ת שם) אף שבבואה דבבואה לית להו – הכוונה לבחי' מקיף דחי', ומצד בחי' יחידה שבנפש אין שום נתינת מקום להיפך ח"ו – ראה ד"ה אשרנו שם ונק' ג"כ יחידה בד"כ (ראה ספר המאמרים עת"ר ע' קסב).

34) ראה ד"ה אשרנו שם.

35) פרשתנו יג, ה. ולהעיר שג"ז נאמר (בפרשה שלפנ"ז) בהמשך לזה שלא תשמע אל הדברים – "נלכה אחרי אלקים אחרים אשר לא ידעתם גו'".

36) פי' דרגות אלו – בדרושים עה"פ: לקו"ת פרשתנו יט, ב ואילך. סידור כג, סע"ד ואילך. אוה"ת פרשתנו ע' תרפ ואילך.

שמות ו, כ - ויקח עמרם את יוכבד דדתו לו לאשה ותלד לו את אהרן ואת משה ושני חיי עמרם שבע ושלשים ומאת שנה

מט

משה הוא בחי׳ תורה, וזהו שנולד ל״עמרם ויוכבד״, דמרומז בשֵׁמָם בגימטריא דהם בחי׳ חכמה ובינה שורש התורה וכו׳

משה[1] הוא בחי׳ תורה בכלל, כי התורה ניתנה ע״י משה, ונקראת תורת משה, כמ״ש[2] זכרו תורת משה עבדי, וכמ״ש[3] תורה צוה לנו משה מורשה קהלת יעקב. ותורה שרשה מחכמה ובינה, ב׳ הבחי׳ שבתורה הנגלה והנסתר שרשם מחכמה ובינה, הנגלה הוא[4] מאחוריים דחו״ב, והנסתר דתורה הוא מהפנים דחו״ב, וכנ״ל. וזהו תורה צוה כו׳ הוא הנסתר דתורה, מורשה קהלת יעקב הנגלה דתורה. ומשה בחי׳ תורה נולד מחו״ב, כי תורה שרשה מחו״ב.

יש לומר,

עמרם יוכבד גימט׳[5] שצ״ב שהוא המלואים דג׳ שמות אהי׳[6] קס״א קמ״ג קנ״א בהסרת הפשוטים, ושם אהי׳ הוא בבינה בכלל[7] כידוע.

---

1) בסימן זה מבאר ומרמז דמשה בחי׳ ״תורה״, ותורה שרשה מחכמה ובינה וכמ״ש (דברים ד, ו) ״כי היא חכמתכם ובינתכם״.
ומרומז בגימטריא בשמות בשֵׁם ״עמרם ויוכבד״ שהם בחי׳ חכמה ובינה, ומהם נולדו משה בחי׳ תורה.
ו״עמרם״ הוא ״האַב״ מרומז בשֵׁם הוי׳ בחי׳ חכמה (אב), ו״יוכבד״ היא ״האֵם״ מרומז בשֵׁם אהי׳ בחי׳ בינה (אֵם) וד״ל.
2) מלאכי ג, כב. ראה לעיל סי׳ ל הערה 7.
3) דברים לג, ד.
4) ראה לעיל סי׳ יג.
5) עמרם (בגי׳ 350) + יוכבד (42) = 392, שצב. ראה הערות 6. 8.
6) המלואים דג׳ שמות אהי׳, פירוש: שֵׁם אהי׳ הוא בבינה (ראה לקמן הערה 7). תיבת ושֵׁם ״אהי׳״ יש לו ג׳ אופני מילואים, דאות ״ה״ יש לו ג׳ אופני מילוי: באות י - ״הי״, באות ה - ״הה״, או באות א - ״הא״. ובפרטיות:
שֵׁם אהי׳ במילוי יודי״ן, הוא: אל״ף (111) + ה״י (15) + יו״ד (20) + ה״י (15) = 161, קס״א, וכשחושבין רק האותיות שנוספו ע״י ה״מילוי״ - בלי האותיות השֵׁם אהי״ה עצמו - הוא, ל״ף (110) + י׳ (10) + ו״ד (10) + י (10) = 140, ק״מ.
שֵׁם אהי׳ במילוי ההי״ן, הוא: אל״ף (111) + ה״ה (10) + יו״ד (20) + ה״ה (10) =151, קנ״א. וכשחושבין רק האותיות הניתוסף ע״י ה״מילוי״, הוא, ל״ף (110) + ה׳ (5) + ו״ד (10) + ה׳ (5) = 130, ק״ל.
שֵׁם אהי׳ במילוי אלפי״ן, הוא: אל״ף (111) + ה״א (6) + יו״ד (20) + ה״א (6) = 143, קמ״ג. וכשחושבין רק האותיות הניתוסף ע״י ה״מילוי״, הוא, ל״ף (110) + א׳ (1) + ו״ד (10) + א (1) - 122, קכ״ב.
נמצא דכשחושבין ביחד רק האותיות הניתוסף ע״י ה״מילוי״ בכל הג׳ אופנים, והוא, ק״מ (140) + ק״ל (130) + קכ״ב (122) = 392, שצ״ב.
והכוונה שחושבין ה״מילוי״ היינו ע״ד התולדות ו״גילוי״, דהשֵׁם אהי׳ עצמו זהו ״בינה״ (השכל), והמלואן זהו כפי שבינה (״אהי׳״) פועל על התולדה. בחי׳ דעת ד״משה״ וד״ל.
ראה עד״ז בילקוט לוי יצחק עה״ת ח״ג סימן קיח הערה 17. 24. ושם סימן עא הערה 24.
7) שם אהי׳-בינה: ראה הטעם בעץ חיים שער כה (שער דרוש הצלם) דרוש א. סידור עם דא״ח קנח, א. תורת מנחם - ספר המאמרים ה׳תשט״ז עמוד ר.
והביאור:
השֵׁם ״אהי״ה״ נזכר בתורה (שמות ג, יג-יד) דמשה שאל מהקב״ה ״ואמרו לי מה שמו מה אומר אליהם״, ״ויאמר אלקים אל משה אהיה אשר אהיה״.
ומבואר בזהר (פ׳ אחרי דף סה, ב. ויקרא יא, א) ד״אהי׳״ לשון עתיד, ופירושו ״זמין לאמשכא ולאולדא כלא״ (דהשֵׁם ״אהי׳״ מזומנת להמשיך את השפע ולהוליד את זו״ן - המדות).
ומבואר בחסידות (ראה אור התורה ענינים עמוד קצז ואילך. ספר הערכים חלק א׳ ערך אהי׳ עמוד תרמה. ועוד), דהשם אהי׳ הראשון הוא בחי׳ ״כתר״ (תענוג), ואהי׳ השני׳ הוא בחי׳ ״בינה״, דדוקא ע״י בחי׳ בינה יש התגלות התענוג, וכמו שרואים בשכל האדם, דדוקא ע״י הבנה והשגה (״בינה״) אז דוקא יש התגלות ה״תענוג״ (כתר).
וכשיש ״בינה״ (השכל) אז נולד המדות (זו״ן) כמבואר בתניא פ״ג.
נמצא דשֵׁם ״אהי׳״ - בינה, יש שני ענינים: א) ע״י בינה יש התגלות ה״כתר״ - תענוג, ב) ע״י בינה יש הולדת המדות. וזהו אהי׳ (בינה) לשון עתיד, דע״י בינה יהי׳ התגלות (הכתר) - התענוג, והולדת המדות (זו״נ).
בלקוטי לוי יצחק, ליקוטים על תנ״ך ומאחז״ל עמוד קיד (מובא בילקוט לוי יצחק עה״ת חלק א׳ סימן לב), דמביא ראי׳ מגמ׳ קידושין ע, ב ״כשהקב״ה משרה שכינתו אין משרה אלא על משפחות מיוחסות שבישראל שנא׳ (ירמי׳ ל, כה) בעת ההיא נאם ה׳ אהי׳ לאלקים לכל משפחות ישראל״, ומבאר ״הוי׳ אהיה״ הוא חכמה ובינה שהוא אב ואם״ ע״ש. ספר הערכים-חב״ד ח״א עמוד תרמז.
וראה לקוטי תורה פרשת פקודי ז, ד וז״ל: ״שם אהי׳ במילוי יודי״ן שהוא פנימיות בינה, והענין כי הנה הדם הוא הנפש והוא המחי׳ לכל האברים והוא מבחי׳ בינה, וגם שם אהי׳ בריבוע גימטריא* דם כמ״ש בע״ח״ (שער הארת המוחין פ״ז). ע״ש.
אהי׳ ברבוע בגי׳ ד״ם, כזה: א׳, א״ה, אה״י, אהי״ה = 44. והדם הוא בלב, ובינה ליבא (תיקוני זהר בהקדמה - פתח אליהו), וכן כמו שה״דם״ הוא חיות הגוף, כן ״בינה״ הוא חיות המדות.
וראה אור התורה דרושים לראש השנה עמוד א׳שסב-ג וז״ל: עכשיו אינו מתגלה כ״א בחי׳ שם אדני שהוא אדון כל הארץ ותופסים העולמות בחי׳ יש ודבר רק שהוא אדון ומלך עליהם, וזהו זה שמי לעלם לשון העלם שבחי׳ שם הוי׳ מוסתר ונעלם בתוך שֵׁם אדנ״י ומ״מ עי״ז יומשך לע״ל בבחי׳ גילוי כו׳ כמו שמהעיבור יהי׳ הלידה... וע״ז מורה שם אהי׳ כמ״ש בזהר פרשת אחרי דף ס״ה ע״ב אשר אהי׳ דאתעברת אימא וזמינא לאפקא פרטין כולהו ולאתגלייא שמיא עילאה, ר״ל שיהי׳ מזה לידת ז״א שהוא התגלות מדותיו ית׳ ע״ד ביום ההוא יהי׳ הוי׳ אחד ושמו אחד בת״א בד״ה וארא אל אברהם [נה, ג], ע״ש.
*) ראה ספר המאמרים תער״ב חלק א׳ עמוד שע וז״ל: דשֵׁם אהי״ה בריבוע בגימט׳ דם, ונודע דשם אהי״ה הוא בבינה והוא בחי׳ אלקי׳

אך הוא ג"כ הגימט' דהמלואים[8] דאחוריים דשמות הוי'[9] - קפ"ד קס"ו ק"ל קד"ם - בהסרת הפשוטים והמלוי דהפנים ע"ב ס"ג מ"ה ב"ן, שֵׁם הוי' הוא בחכמה[10] בכלל.

אך מהשמות אהי' הוא מהמלוי דהפנים, ומהשמות הוי' הוא מהמלוי דאחוריים, והיינו[11] ישראל סבא ותבונה[12] ודו"ק.

לקוטי לוי יצחק, ליקוטים על פסוקי תנ"ך ומאחז"ל עמוד קכח

חיים בחי' בינה המשכת האור והחיות (שזהו הדם) לאברי' דז"א, ובינה מקבלת מאור אבא שהוא בחי' מים העושה התפשטו' הדם כו', וכמא' אכל ולא שתה אכילתו דם היינו שאינו מתפשט בהאברי' כו', וז"ע אדם א' דם שע"י הא' הוא התפשטו' הדם כו', ע"ש.

8) דהמלואים דאחוריים דשמות הוי' פירוש: כידוע דיש ד' אופני "מילוי" דשֵׁם*) יהו"ה, והוא נקרא מילוי ה"פנים", והם ע"ב, ס"ג, מ"ה, ב"ן. והם:

שֵׁם ע"ב: יו"ד, ה"י, וי"ו, ה"י = 72, ע"ב. והאחוריים דשֵׁם ע"ב בגי' קפ"ד (184).

שֵׁם ס"ג: יו"ד, ה"י, וא"ו, ה"י = 63, ס"ג. והאחוריים דשֵׁם ס"ג בגי' קס"ו (166).

שֵׁם מ"ה: יו"ד, ה"א, וא"ו, ה"א = 45, מ"ה. והאחוריים דשֵׁם מ"ה בגי' ק"ל (130).

שֵׁם ב"ן: יו"ד, ה"ה, ו"ו, ה"ה = 52, ב"ן. והאחוריים דשֵׁם ב"ן בגי' קד"ם (144).

ובפרטיות:

והנה ה"אחוריים" דשמות הנ"ל בגי' כך:

האחוריים דשֵׁם ע"ב הוא: יו"ד (20) + יו"ד ה"י (35) + יו"ד ה"י וי"ו (57) + יו"ד ה"י וי"ו ה"י (72) = קפ"ד 184.

האחוריים דשֵׁם ס"ג הוא: יו"ד (20) + יו"ד ה"י (35) + יו"ד ה"י וא"ו (48) + יו"ד ה"י וא"ו ה"י (63) = קס"ו 166.

האחוריים דשֵׁם מ"ה הוא: יו"ד (20) + יו"ד ה"א (26) + יו"ד ה"א וא"ו (39) + יו"ד ה"א וא"ו ה"א (45) = ק"ל 130.

האחוריים דשֵׁם ב"ן הוא: יו"ד (20) + יו"ד ה"ה (30) + יו"ד ה"ה ו"ו (42) + יו"ד ה"ה ו"ו ה"ה (52) = קד"ם 144.

והנה אם חשבינן רק ה"אחוריים" ב"הסר" הפשוטים, - ה"פשוט" פירושו המילוי של השֵׁם עצמו, ה"פנים" של השֵׁם. והיינו:

בשֵׁם ע"ב, חשבינן מספר קפ"ד בהסר הפשוט ע"ב, היינו (184 - 72) = 112.

בשֵׁם ס"ג, חשבינן מספר קס"ו בהסר הפשוט ס"ג, היינו (166 - 63) = 103.

בשֵׁם מ"ה, חשבינן מספר ק"ל בהסר הפשוט מ"ה, היינו (130 - 45) = 85.

בשֵׁם ב"ן, חשבינן מספר קד"ם בהסר הפשוט ב"ן, היינו (144 - 52) =92.

סך הכל (של כל האחוריים דהמילויים ב"הסר" הפשוטים) הוא: 112 + 103 + 85 + 92 = 392 שצ"ב, והוא ג"כ בגי' עמרם (350) + יוכבד (42) = 392.

נמצא מכל הנ"ל, דשמות "עמרם יוכבד" בגי' ה"אחוריים" של מילוי שמות הוי' ב"הסר" הפשוטים.

ראה לקוטי לוי יצחק, הערות לזהר שמות-דברים ע' יט. מובא בילקוט לוי יצחק עה"ת חלק ה פרשת יתרו פרק יח פסוק א, דיתרו בחי' בינה, ו"יתרו + משה" בגי' הפנים והאחוריים דאַב ואֵם חו"ב עי"ש.

*) ראה ביאור השמות והצירופים בספר המאמרים אדמו"ר הזקן ענינים כרך א' עמוד קפב ואילך. אור התורה ענינים עמוד רמ ואילך.

9) ראה הביאור עד"ז בתורת לוי יצחק, חידושים וביאורים בש"ס ע' קצד וז"ל: בינה מקבלת מאחוריים דחכמה, וע"ד משה שמספרו קפ"ד קס"א אחורי חכמה בפנימיות דבינה עי"ש. ראה גם אור התורה פ' כי תשא סוף עמוד ב'נ.

10) כמ"ש (משלי ג, יט) "ה' בחכמה יסד ארץ", ראה ספר המאמרים ה'תרנ"ט [קה"ת ה'תשע"א] ע' עז. תורת מנחם התוועדויות ה'תשל"א ש"פ קרח סעיף ה, הוי' בחכמה, כי שם הוי' הוא מלשון מהוה, וחכמה ראשית ומקור לעולמות עי"ש.

11) פירוש: מבואר בחסידות (ראה ביאורי הזהר לאדמו"ר האמצעי פרשת ויצא יח, א. ספר המאמרים - בשעה שהקדימו ה'תער"ב חלק א עמוד רס ואילך. המשך תרס"ו [קה"ת תשע"א] עמוד שלח. ועוד), דבחכמה ובינה (מוחין-שכל) ישנם שני שלבים כלליים, והם:

שלב א' - קליטת עצם המוחין, עצם השכלה, והיא ההתעסקות בהשגת והבנת הענין כמו שהוא בעצם השכלת הדבר, מבלי לקבוע כיצד האדם צריך להתייחס אל הדבר (היינו האם התוצאות - מההשכלה והבנתו יהי' לחסד - אהבה, או לגבורה - יראה וכיוצא בו).

שלב ב' - התפשטות והתגלות החכמה ובינה, היינו ה"מדות" של השכל, המסקנא והבכן של הדבר, כלומר, הקביעה בשכלו הנוטה לחסד או לגבורה (אהבה, או יראה), ושלב זה שהשכל כבר מתייחס אל הענין המדות, זהו שנקרא "תבונה".

והנה השלב הראשון נק' אב ואם (חכמה ובינה) עילאין, ושלב הב' נק' ישראל סבא ותבונה.

ובפרטיות:

בחי' מדות שבחכמה נק' ישראל סבא, ובחי' מדות שבבינה נק' תבונה, והיינו שמבאר כאן ד"עמרם" ו"יוכבד" ביחס למשה, הוא ע"ד בחי' ישראל סבא ותבונה וד"ל.

ודבר זה נרמז בתיבת "תבונה", תבונה אותיות "בן ובת" והם נרמזים למדות אהבה ויראה (ראה תניא פרק מג (עמוד סב, א) ועוד). האהבה (חסד) נק' בן בחי' זכר, והיראה (גבורה) נק' בת, בחי' נקבה. ראה הערה 12.

12) אולי הכוונה, שמצד בחי' ישראל סבא הוא בחי' ה"אחוריים" דחכמה - שם הוי' וכנ"ל, ומצד ה"מילוי" דשם אהי' הוא בחי' בינה. והוא ג"כ כנגד "עמרם" בחי' אב - חכמה, ו"יוכבד" בחי' אֵם - בינה כנ"ל וד"ל.

כשהוא פוגש מי שהוא מאנשי השוק ממכיריו – בענייני מסחר – ידבר על לבו, כי יבוא אל שיעורי הלימודים בדא"ח [=חסידות, דברי אלוקים חיים] או לאיזו התוועדות.

היום יום כ"א מנחם אב

יב, ג-ד – ונתצתם את מזבחותם וגו' לא תעשון כן לה' אלקיכם

א. בספרי בפרשת ראה בפסוק כי את מזבחותיו תתוצון ואת מצבותם תשברון כו' לא תעשון כן לה' אלקיכם, דרשו מכאן שאסור לסתור אבן אחת מן המקדש, וכן פסק הרמב"ם בפרק ו' מהלכות יסודי התורה הלכה ז', הסותר אבן אחת מן המזבח או מההיכל או מהעזרה לוקה שנאמר בע"ז כי את מזבחותיו תתוצון וכתיב לא תעשון כן לה' אלקיכם ע"ש.

א"כ יש לחקור שהרי אמרו בפרק בתרא דיומא (עז) דע"י גבריאל נשרף בית המקדש בשליחות השי"ת, וכן אמרו במדרש איכה בפסוק ממרום שלח אש בעצמותי וא"כ קושיא לאלקינו איך שרף בית המקדש שהרי אמרו בכמה דוכתי שהקב"ה מקיים כל מצות התורה ובמ"ר פרשת משפטים אמרו מלך ב"ו גוזר גזרה לאחרים לעשות והוא אינו עושה אבל הקב"ה אינו כן אלא מה שהוא עושה ושומר לעשות אומר לישראל לעשות לשמור, ומין אחד שאל לר"ג לא אמרתם הקב"ה אומר ועושה למה אינו משמר את השבת אמר לו רשע אין אדם רשאי לטלטל בחצירו ע"ש, וא"כ קשה איך התיר לעצמו הקב"ה לאו זה בשריפת המקדש.

אכן נראה שיתיישב כל זה במ"ש בפ"ק דב"ב (ג:) לא לסתור אינש בי כנישתא עד דבני אחריתי ואמרו הטעם משום פשיעותא או משום צלויי ואסיק הש"ס דאי חזו בי' חיוהא שפיר דמי ומה"ט התירו לו חכמים להורדוס שיסתור בית המקדש כדי לבנותו, והרי הני חששי משום פשיעותא או משום צלויי לגבי הקב"ה לא שייכי, ואי משום צלויי הרי בלאו הכי כבר הגויים שורפים אותו ואין לו מקום לצלויי, והרי חזא בי' חיוהא שהגויים כבר שורפים בית המקדש וא"כ אם הקב"ה שורפו על דעת לבנותו שפיר דמי, והרי אמרו בב"ק ד"ס כי תצא אש ומצאה קוצים אמר הקב"ה אני הצתי אש בציון דכתיב ויצת אש בציון ואני עתיד לבנותה באש שנאמר ואני אהי' לה חומת אש סביב יע"ש, וא"כ נראה דזה הי' קטרוג מלאכי השרת דאף שידעו דישרפו ויגדפו הגוים אמרו כן לפני הקב"ה דאם ישרף ע"י הקב"ה יתחייב לבנותה כדקי"ל במבעיר את הבערה ומשום ליתא דאיסור דנותץ אבן במקדש ליכא דהא דאין חיוהא גדול מזה שהגויים עכ"פ ישרפו את בית המקדש, וכיון דשורף ע"ד לבנותו שפיר דמי.

מערכי לב[1] דרוש פג,
ועיין לקוטי שיחות חלק כט עמוד 11

יד, ו – וכל בהמה מפרסת פרסה ושסעת שסע שתי פרסות מעלת גרה בבהמה אותה תאכלו

ב. שתי פרסות ומעלת גרה הם סימני טהרה, והם רמז לישראל, שתי פרסות שנוחלים העולם הזה והעולם הבא, **מעלה גרה** כמו שהבהמה לאחר גמר אכילתה חוזרת המאכל לפיה ואוכלת כבתחילה, כך ישראל לאחר גמר אכילתן הפירות בעולם הזה הקרן קיימת להם לעולם הבא, אבל החזיר לפי שנמשלו בו האומות כתיב בי' והוא גרה לא יגר, כלומר אוכלים בעולם הזה ואין להם חלק לעולם הבא.
רבנו אפרים ז"ל (מבעלי התוס')

יד, ח – ואת החזיר כי מפריס פרסה הוא ולא גרה טמא הוא לכם מבשרם לא תאכלו ובנבלתם לא תגעו

ג. את החזיר. האור זרוע פוסק דכל תיקו דאמורא הוי דבר שיש לו מתירין דאם יבוא אליהו יוכל להיות שיתירנה, והרשב"א חלק עליו דממ"נ אם יתירנה נמצא שלא הי' אסור מעולם ואם יאסרנה לא הוי דבר שיש לו מתירין, וב"ח (טור יורה דעה סימן קב) בשם מרדכי אומר דהמאכל יתקלקל עד זמן ההוא ולא הוי דבר שיש לו מתירין.

והקשה הגאון הגדול ר' אבא זצ"ל אבדק"ק פפ"ד על מה דאיתא במדרשים שלכך נקרא חזיר בשם ההוא, שעתיד הקב"ה להחזיר ולהתיר אבל עכשיו הוא באמת אסור, וא"כ לשיטת הרשב"א הי' ראוי שיהי' דבר שיש לו מתירין ולא יתבטל.

ונ"ל דבספר תולדות יצחק מפרש דלכך אסר לנו ה' כל שאיננה שוסעת שסע פרסות מפני שאותן החיות ובהמות שפרסותיהן אינן סדוקות והמה נלחמים ברגליהם, ומכין ודורסין בהם והמה יש להם ארס גדול ולכך אסרה התורה אותם לנו, ולכך צריכה להיות מעלה גרה מפני שאותה בעל חי שטבעה גסה אז יכולה כל מאכלה להתעכל מהרה ואותם אינם בריאים לגופינו מחמת כח גסות שלהם, אבל אותם שהמה דקים בטבע לא יוכל להתעכל את מאכלם עד שמקיאין וחוזרין ומקיאין עד שנתעכל המזון היטב והמה ראוים לאכול לנו מחמת דקות טבעיהם.

והנה בודאי שהקב"ה לא יעקר מצוה אחת מכל המצות כמו שמקשין המפרשים ומחקרי' על המדרש הנ"ל, אבל באמת לעתיד ישנה הקב"ה את טבע החזיר ויפשיט זוהמתו ויזדקק טבעו, ובאם נזדקק טבעו ממילא יעלה גרה ויותר לנו, ועי"ז לא נעקר מצוה בתורה כי הך מצוה קיימת לעולם שהחזיר שיהי' גס בטבעו ועי"ז לא יעלה גרה ויהי' אסור לעולם, והא תינח אותן שיהי' אז בחיים ישתנו טבעם וישתרו ממילא, אבל אותו שנתערב לנו בתבשיל או בין חתיכות אחרות שלא נזדקק טבעו קודם מיתתו יהי' אסור לעולם ולכך לא מיקרי דבר שיש לו מתירין ודוק.
תורת משה – חתם סופר

---

1) ר' רפאל יוסף חזן ז"ל, נדפס שאלונקי תקפ"א.

◆ יום ראשון כ"ד מנחם־אב ◆

יא (כו) **רְאֵה אָנֹכִי נֹתֵן לִפְנֵיכֶם הַיּוֹם בְּרָכָה וּקְלָלָה:**

כו חֲזֵי דִּי אֲנָא יָהֵב קֳדָמֵיכוֹן יוֹמָא דֵין בִּרְכָן וּלְוָטִין:

רש"י◄ **רְאֵה אָנֹכִי נֹתֵן • בְּרָכָה וּקְלָלָה.** הָאֲמוּרוֹת בְּהַר גְּרִזִּים וּבְהַר עֵיבָל.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (שיחת ש"פ ראה תשי"ג – תורת מנחם התוועדויות ט עמ' 143)

רְאֵה אָנֹכִי נֹתֵן (יא, כו)

אֲנִי נוֹתֵן לָכֶם אֶת הַ'רְאֵה', דַּרְגַּת הָרְאִיָּה בָּאֶלְקוּת, שֶׁהִיא לְמַעְלָה מַעְלָה מִדַּרְגַּת שְׁמִיעָה וַהֲבָנָה, כַּמַּאֲמָר "אֵינוֹ דּוֹמֶה שְׁמִיעָה לִרְאִיָּה". מֹשֶׁה רַבֵּנוּ פָּעַל בְּיִשְׂרָאֵל מֵעֵין שֶׁל דַּרְגָּה זוֹ, וּשְׁלֵמוּתָהּ תִּתְגַּלֶּה עַל יְדֵי מְשִׁיחַ צִדְקֵנוּ.

(אֶת גֹּדֶל הַהֶבְדֵּל בֵּין רְאִיָּה לִשְׁמִיעָה נִתָּן לִרְאוֹת בַּמֶּה שֶׁמְּסֻפָּר עַל הָאַרִיז"ל, שֶׁפַּעַם בְּעֵת שְׁנָתוֹ שָׁמַע בִּישִׁיבָה שֶׁל מַעְלָה סוֹדוֹת נִפְלָאִים, שֶׁאִם הָיָה דּוֹרֵשׁ שְׁמוֹנִים שָׁנָה לֹא הָיָה יָכוֹל לִמְסֹר אֶת כָּל מַה שֶׁהִשִּׂיג. הֲרֵי לָנוּ, שֶׁמַּה שֶׁהִשִּׂיג בִּבְחִינַת רְאִיָּה בְּשָׁעָה אַחַת, הָיָה צָרִיךְ שְׁמוֹנִים שָׁנָה כְּדֵי לִמְסֹר בְּדָרָךְ שְׁמִיעָה).

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (על־פי לקוטי־שיחות חלק י"ט עמוד 133 – מתוך 'לקראת שבת')

מַשְׁמָעוּת הַיִּסּוּרִים לְפִי הַתַּרְגּוּם

רְאֵה אָנֹכִי נֹתֵן לִפְנֵיכֶם הַיּוֹם בְּרָכָה וּקְלָלָה: (יא, כו)

בַּתֵּבוֹת "בְּרָכָה וּקְלָלָה" פֵּרֵשׁ בְּתַרְגּוּם אוּנְקְלוֹס – "בִּרְכָן וּלְוָטִין", אַךְ בְּתַרְגּוּם יוֹנָתָן בְּפָרָשָׁתֵנוּ תִּרְגֵּם "וּקְלָלָה" "וְחִילוּפָא". וְצָרִיךְ לְהָבִין דִּלְשׁוֹן "חִילוּפָא", פֵּרוּשׁ חִלּוּף שֶׁל שְׁנֵי דְּבָרִים שׁוֹנִים, אַךְ שֶׁיֵּשׁ שַׁיָּכוּת בֵּינֵיהֶם, אֲבָל אֵיךְ אֶפְשָׁר לְהַגִּיד שֶׁקְּלָלָה הִיא 'חִילוּפָא' שֶׁל בְּרָכָה?

וְיֵשׁ לְבָאֵר בָּזֶה: דְּהִנֵּה כְּלָלוּת עִנְיַן תַּרְגּוּם הַתּוֹרָה לְלָשׁוֹן אֲרָמִית וְכִיּוֹצֵא בָּזֶה, הוּא מִצַּד הַשִּׁעְבּוּד וְהַגָּלוּת שֶׁל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל שֶׁהָיָה צָרֵךְ לְפָרֵשׁ הַתּוֹרָה לִלְשׁוֹנוֹת אֲחֵרִים שֶׁל אֻמּוֹת הָעוֹלָם, וּבְעִנְיַן הַשִּׁעְבּוּד וְהַגָּלוּת עַצְמוֹ יֵשׁ ב' אוֹפַנִּים: עַל־פִּי תַּרְגּוּם אוּנְקְלוֹס, הַתַּרְגּוּם שֶׁל בָּבֶל - מָקוֹם שֶׁבּוֹ הֶעְלֵם וְהֶסְתֵּר הַגָּלוּת הָיָה בְּתֹקֶף, שָׁם רָאוּ אֶת יִסּוּרֵי הַגָּלוּת כְּפִי שֶׁהֵם נִרְאִים בְּפַשְׁטוּת: "לְוָטִין – קְלָלָה".

מַה־שֶּׁאֵין־כֵּן עַל־פִּי תַּרְגּוּם יוֹנָתָן וּירוּשַׁלְמִי, שֶׁהָיוּ תַּרְגּוּמִים שֶׁל אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל – שֶׁשָּׁם לֹא הָיָה הֶעְלֵם וְהֶסְתֵּר כָּל־כָּךְ כְּבָבֶל – רָאוּ יוֹתֵר הַפְּנִימִיּוּת שֶׁל יִסּוּרֵי הַגָּלוּת שֶׁהֵם בָּאֱמֶת רַק "חִילוּפָא" שֶׁפֵּרוּשׁוֹ חִלּוּף שֶׁל שְׁנֵי דְּבָרִים שֶׁבְּאוֹתוֹ סוּג, כִּי בָּאֱמֶת הַיִּסּוּרִים בִּפְנִימִיּוּתָם הֵם גַּם טוֹב כְּמוֹ הַבְּרָכוֹת, רַק שֶׁמִּתְחַלְּפִים בְּאֹפֶן הַמְשֻׁכָּתָם.

וְעַל־דֶּרֶךְ מַה שֶּׁכָּתוּב וַיְעַנֶּךָ וַיַּרְעִיבֶךָ וגו' כִּי כַּאֲשֶׁר יְיַסֵּר אִישׁ אֶת בְּנוֹ ה' אֱלֹקֶיךָ מְיַסְּרֶךָ – כְּדֵי שֶׁיִּהְיֶה - וְשָׁמַרְתָּ אֶת מִצְוֹת ה' אֱלֹקֶיךָ וגו' מְבִיאֲךָ אֶל אֶרֶץ טוֹבָה וגו', הַיְינוּ, שֶׁהַתַּכְלִית שֶׁל הַיִּסּוּרִים הוּא כְּדֵי שֶׁבְּנֵי יִשְׂרָאֵל יִזְדַּכְּכוּ וְיוּכְלוּ לְקַבֵּל אֶת הַגְּלוּיִים הַנַּעֲלִים שֶׁל הַגְּאוּלָה.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (על־פי 'תורת מנחם – התוועדויות' תש"נ חלק ד עמוד 173 – מתוך 'לקראת שבת')

רְאִיָּה וּשְׁמִיעָה

רְאֵה אָנֹכִי נֹתֵן לִפְנֵיכֶם הַיּוֹם (יא, כו)

יֵשׁ לְבָאֵר זֶה בַּעֲבוֹדַת הָאָדָם לְקוֹנוֹ:

אִיתָא בְּגְמָרָא (ראש השנה כו, א) "אֵין עֵד נַעֲשָׂה דַּיָּן" דְּ"כֵּיוָן דְּחַזְיוּהוּ כו' לֹא מָצוּ חָזֵי לֵיהּ זְכוּתָא". מַה־שֶּׁאֵין־כֵּן כְּשֶׁהַדַּיָּנִים שׁוֹמְעִים אֶת הַדָּבָר מֵעֵדִים – אַף שֶׁבְּרוּר לָהֶם שֶׁהָעֵדִים אוֹמְרִים אֱמֶת – חָזוּ לֵיהּ זְכוּתָא.

וְנִמְצָא שֶׁבִּרְאִיָּה מִתְאַמֵּת הַדָּבָר הַנִּרְאֶה אֵצֶל הָאָדָם לְגַמְרֵי, עַד שֶׁאִי־אֶפְשָׁר שֶׁיְּפָרֵךְ אֶצְלוֹ הַדָּבָר, מִכֵּיוָן שֶׁהוּא עַצְמוֹ רָאָה אֶת זֶה.

מַה־שֶּׁאֵין־כֵּן כְּשֶׁאָדָם שׁוֹמֵעַ דָּבָר, אֲפִילּוּ אִם שׁוֹמְעוֹ מִמָּקוֹר נֶאֱמָן וּמְסֻמָּךְ בְּיוֹתֵר, יְכוֹלִים לְהִתְעוֹרֵר בְּלִבּוֹ סְפֵקוֹת בַּאֲמִתּוּת הַדָּבָר, וְאֵין זֶה מַחְלָט אֶצְלוֹ כְּבִרְאִיָּה.

וְזֶהוּ שֶׁמַּזְהִיר הַכָּתוּב: שֶׁלִּמּוּד הַתּוֹרָה וְקִיּוּם הַמִּצְוֹת "אֲשֶׁר אָנֹכִי נוֹתֵן לִפְנֵיכֶם הַיּוֹם" צָרִיךְ לִהְיוֹת אֵצֶל הָאָדָם בְּאֹפֶן שֶׁל "רְאֵה", שֶׁלֹּא יִהְיוּ רַק כְּדָבָר שֶׁשּׁוֹמֵעַ אוֹ מַאֲמִין שֶׁכָּךְ הוּא, אֶלָּא זֶה צָרִיךְ לְהִתְאַמֵּת וּלְהִתְאַחֵד בּוֹ כְּמוֹ דָּבָר שֶׁהוּא רוֹאֶה, שֶׁהוּא בָּטוּחַ לְגַמְרֵי בְּאֲמִתִּיּוּת הַדָּבָר, וְלֹא שַׁיָּךְ שֶׁיִּהְיוּ בָּזֶה שִׁנּוּיִים.

(כז) **אֶת־הַבְּרָכָה אֲשֶׁר תִּשְׁמְעוּ אֶל־מִצְוֹת יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוֶּה אֶתְכֶם הַיּוֹם:**

כז יָת בִּרְכָן דִּי תְקַבְּלוּן לְפִקּוּדַיָּא דַיְיָ אֱלָהֲכוֹן דִּי אֲנָא מְפַקֵּד יָתְכוֹן יוֹמָא דֵין:

רש"י◄ **אֶת־הַבְּרָכָה • עַל־מְנָת "אֲשֶׁר תִּשְׁמְעוּ".**

(כח) וְהַקְּלָלָה אִם־לֹא תִשְׁמְעוּ אֶל־מִצְוֹת יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם וְסַרְתֶּם מִן־הַדֶּרֶךְ אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוֶּה אֶתְכֶם הַיּוֹם לָלֶכֶת אַחֲרֵי אֱלֹהִים אֲחֵרִים אֲשֶׁר לֹא־יְדַעְתֶּם: ס

כח וּלְוָטַיָּא אִם לָא תְקַבְּלוּן לְפִקּוּדַיָּא דַיְיָ אֱלָהֲכוֹן וְתִסְטוּן מִן אָרְחָא די אֲנָא מְפַקֵּד יָתְכוֹן יוֹמָא דֵין לְמְהַךְ בָּתַר טַעֲוַת עַמְמַיָּא די לָא יְדַעְתּוּן:

רש"י ◄ מִן־הַדֶּרֶךְ אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוֶּה אֶתְכֶם הַיּוֹם לָלֶכֶת וגו' • הָא לָמַדְתָּ שֶׁכָּל הָעוֹבֵד עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים, הֲרֵי הוּא סָר מִכָּל הַדֶּרֶךְ שֶׁנִּצְטַוּוּ יִשְׂרָאֵל. מִכָּאן אָמְרוּ: (ספרי) 'כָּל הַמּוֹדֶה בַּעֲבוֹדַת כּוֹכָבִים, כְּכוֹפֵר בְּכָל הַתּוֹרָה כֻּלָּהּ'.

(כט) וְהָיָה כִּי יְבִיאֲךָ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ אֶל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר־אַתָּה בָא־שָׁמָּה לְרִשְׁתָּהּ וְנָתַתָּה אֶת־הַבְּרָכָה עַל־הַר גְּרִזִּים וְאֶת־הַקְּלָלָה עַל־הַר עֵיבָל:

כט וִיהֵי אֲרֵי יְעֵלְנָךְ יְיָ אֱלָהָךְ לְאַרְעָא די אַתְּ עָלֵל תַּמָּן לְמֵירְתַהּ וְתִתֵּן יָת מְבָרְכַיָּא עַל טוּרָא דִּגְרִזִין וְיָת מְלַטְטַיָּא עַל טוּרָא דְעֵיבָל:

רש"י ◄ וְנָתַתָּה אֶת־הַבְּרָכָה • כְּתַרְגּוּמוֹ: 'יָת מְבָרְכַיָּא', אֶת הַמְבָרְכִים. עַל־הַר גְּרִזִּים • (סוטה לב) כְּלַפֵּי הַר גְּרִזִּים הוֹפְכִין פְּנֵיהֶם, וּפָתְחוּ בַּבְּרָכָה: "בָּרוּךְ הָאִישׁ אֲשֶׁר לֹא יַעֲשֶׂה פֶסֶל וּמַסֵּכָה וְגוֹ'". כָּל הָ'אָרוּר'ים שֶׁבַּפָּרָשָׁה, אָמְרוּ תְּחִלָּה בִּלְשׁוֹן 'בָּרוּךְ', וְאַחַר־כָּךְ הָפְכוּ פְּנֵיהֶם כְּלַפֵּי הַר עֵיבָל וּפָתְחוּ בַּקְּלָלָה.

(ל) הֲלֹא־הֵמָּה בְּעֵבֶר הַיַּרְדֵּן אַחֲרֵי דֶּרֶךְ מְבוֹא הַשֶּׁמֶשׁ בְּאֶרֶץ הַכְּנַעֲנִי הַיֹּשֵׁב בָּעֲרָבָה מוּל הַגִּלְגָּל אֵצֶל אֵלוֹנֵי מֹרֶה:

ל הֲלָא אִנּוּן בְּעִבְרָא דְיַרְדְּנָא אֲחוֹרֵי אֹרַח מַעֲלָנֵי שִׁמְשָׁא בְּאַרְעָא כְּנַעֲנָאָה דְּיָתֵב בְּמֵישָׁרָא לָקֳבֵל גִּלְגָּלָא בִּסְטַר מֵישְׁרֵי מֹרֶה:

רש"י ◄ הֲלֹא־הֵמָּה • נָתַן בָּהֶם סִימָן. אַחֲרֵי • אַחֲרֵי הַעֲבָרַת הַיַּרְדֵּן, הַרְבֵּה וְהָלְאָה לְמֶרְחוֹק, וְזֶהוּ לְשׁוֹן "אַחֲרֵי", כָּל מָקוֹם שֶׁנֶּאֱמַר "אַחֲרֵי", מֻפְלָג הוּא. דֶּרֶךְ מְבוֹא הַשֶּׁמֶשׁ • לְהַלָּן מִן הַיַּרְדֵּן לְצַד מַעֲרָב. וְטַעַם הַמִּקְרָא מוֹכִיחַ שֶׁהֵם שְׁנֵי דְּבָרִים, שֶׁנִּנְקְדוּ בִּשְׁנֵי טְעָמִים, "אַחֲרֵי" נָקוּד בְּפַשְׁטָא, וְ"דֶּרֶךְ" נָקוּד בְּמַשְׁפֵּל וְהוּא דָּגוּשׁ. וְאִם הָיָה 'אַחֲרֵי דֶּרֶךְ' דִּיבּוּר אֶחָד, הָיָה נָקוּד "אַחֲרֵי" בִּמְשָׁרֵת בְּשׁוֹפָר הָפוּךְ, וְ"דֶּרֶךְ" בְּפַשְׁטָא וְרָפֶה. מוּל הַגִּלְגָּל • רָחוֹק מִן הַגִּלְגָּל. אֵלוֹנֵי מֹרֶה • שְׁכֶם הוּא, שֶׁנֶּאֱמַר (בראשית יב): "עַד מְקוֹם שְׁכֶם, עַד אֵלוֹן מוֹרֶה".

רמב"ן על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

(כט) וְנָתַתָּה אֶת הַבְּרָכָה עַל הַר גְּרִזִּים. כְּתַרְגּוּמוֹ יָת מְבָרְכַיָּא, אֶת הַמְבָרְכִים. עַל הַר גְּרִזִּים, כְּלַפֵּי הַר גְּרִזִּים, לְשׁוֹן רַשִּׁ"י. וְאֵינָנּוּ נָכוֹן כְּפִי פְּשׁוּטוֹ, כִּי עֲדַיִן לֹא צִוָּה בַּמְבָרְכִים. אֶלָּא פֵּרוּשׁוֹ, כִּי אֲנִי נוֹתֵן לִפְנֵיכֶם דֶּרֶךְ בְּרָכָה וְדֶרֶךְ קְלָלָה:

וְטַעַם "לִפְנֵיכֶם", שֶׁתְּבָרְרוּ לָכֶם מֵהֵן מַה שֶּׁתִּרְצוּ, וְאוֹדִיעַ שֶׁתִּהְיֶה לָכֶם הַבְּרָכָה כַּאֲשֶׁר תַּעֲשׂוּ הַמִּצְוֹת וְהַקְּלָלָה אִם לֹא תְקַיְּמוּ אוֹתָן, וְזֶה כַּאֲשֶׁר אָמַר עוֹד (להלן ל טו) רְאֵה נָתַתִּי לְפָנֶיךָ הַיּוֹם אֶת הַחַיִּים וְאֶת הַטּוֹב וְאֶת הַמָּוֶת וְאֶת הָרָע וגו'. וְאַחַר כֵּן אָמַר בְּכָאן, שֶׁיִּתְּנוּ הַבְּרָכָה הַזֹּאת אֲשֶׁר הוּא אוֹמֵר לָהֶם עַל הַר גְּרִזִּים וְהַקְּלָלָה עַל הַר עֵיבָל, וְהִנֵּה הִיא נְתוּנָה בַּפֶּה, וְכֵן וְנָתַן אוֹתָם עַל רֹאשׁ הַשָּׂעִיר (ויקרא טז כא), כִּדְבְרֵי רַבִּי אַבְרָהָם:

וְהִנֵּה אָמַר בְּכָאן בְּדֶרֶךְ הָאַזְהָרָה, שֶׁיִּתְּנוּ הַבְּרָכָה עַל הַר גְּרִזִּים לְבָרֵךְ אֶת הָעָם אִם יִשְׁמְעוּ אֶל מִצְוֹות ה' וְהַקְּלָלָה עַל הַר עֵיבָל לֵאמֹר אָרוּר אֲשֶׁר לֹא יִשְׁמַע אֶל הַמִּצְוֹות וְיָסוּר מִן הַדֶּרֶךְ אֲשֶׁר צִוָּה ה', וְהָיָה אֶפְשָׁר שֶׁיִּתְּנוּ כָּל הַשְּׁבָטִים הַבְּרָכָה וְכֻלָּם הַקְּלָלָה, אוֹ שֶׁיֹּאמְרוּ הַלְוִיִּם הַכֹּל אוֹ אִישׁ אֶחָד מַשְׁמִיעַ לְכֻלָּם, וְאַחֲרֵי כֵן שָׁב לְבָאֵר שָׁם (להלן כז יב־יד) וְאֵלֶּה יַעַמְדוּ לְבָרֵךְ אֶת הָעָם עַל הַר גְּרִזִּים, וְאֵלֶּה יַעַמְדוּ עַל הַקְּלָלָה, וְאָמַר וְעָנוּ הַלְוִיִּם, וּפֵרֵשׁ כָּל הָעִנְיָן, כִּי בְּכָאן אַזְהָרָתוֹ אֲשֶׁר אָמַר רְאֵה אָנֹכִי נוֹתֵן וגו' הִזְכִּיר מִקְצַת הַמִּצְוָה, וְחָזַר לְבָאֵר אוֹתָהּ בִּמְקוֹמָהּ. וְיִתָּכֵן, שֶׁהָיָה הַר גְּרִזִּים לְדָרוֹם, שֶׁהוּא הַיָּמִין, וְהַר עֵיבָל מִצָּפוֹן, שֶׁנֶּאֱמַר (ירמיה א יד) מִצָּפוֹן תִּפָּתַח הָרָעָה: תורה ל

(לא) כִּי אַתֶּם עֹבְרִים אֶת־הַיַּרְדֵּן לָבֹא לָרֶשֶׁת אֶת־הָאָרֶץ אֲשֶׁר־יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם נֹתֵן לָכֶם וִירִשְׁתֶּם אֹתָהּ וִישַׁבְתֶּם־בָּהּ:

לא אֲרֵי אַתּוּן עָבְרִין יָת יַרְדְּנָא לְמֵעַל לְמֵירַת יָת אַרְעָא דַּיְיָ אֱלָהֲכוֹן יָהֵב לְכוֹן וְתֵירְתּוּן יָתַהּ וְתֵיתְבוּן בַּהּ:

רש"י◄ כִּי אַתֶּם עֹבְרִים אֶת־הַיַּרְדֵּן וְגוֹ' • נִסִּים שֶׁל יַרְדֵּן יִהְיוּ סִימָן בְּיֶדְכֶם שֶׁתָּבוֹאוּ וְתִירְשׁוּ אֶת הָאָרֶץ.

(לב) וּשְׁמַרְתֶּם לַעֲשׂוֹת אֵת כָּל־הַחֻקִּים וְאֶת־הַמִּשְׁפָּטִים אֲשֶׁר אָנֹכִי נֹתֵן לִפְנֵיכֶם הַיּוֹם:

לב וְתִטְּרוּן לְמֶעְבַּד יָת כָּל קְיָמַיָּא וְיָת דִּינַיָּא דִּי אֲנָא יָהֵב קֳדָמֵיכוֹן יוֹמָא דֵּין:

יב (א) אֵלֶּה הַחֻקִּים וְהַמִּשְׁפָּטִים אֲשֶׁר תִּשְׁמְרוּן לַעֲשׂוֹת בָּאָרֶץ אֲשֶׁר נָתַן יְהוָה אֱלֹהֵי אֲבֹתֶיךָ לְךָ לְרִשְׁתָּהּ כָּל־הַיָּמִים אֲשֶׁר־אַתֶּם חַיִּים עַל־הָאֲדָמָה:

א אִלֵּין קְיָמַיָּא וְדִינַיָּא דִּי תִטְּרוּן לְמֶעְבַּד בְּאַרְעָא דִּיהַב יְיָ אֱלָהָא דַּאֲבָהָתָךְ לָךְ לְמֵירְתַהּ כָּל יוֹמַיָּא דִּי אַתּוּן קַיָּמִין עַל אַרְעָא:

(ב) אַבֵּד תְּאַבְּדוּן אֶת־כָּל־הַמְּקֹמוֹת אֲשֶׁר עָבְדוּ־שָׁם הַגּוֹיִם אֲשֶׁר אַתֶּם יֹרְשִׁים אֹתָם אֶת־אֱלֹהֵיהֶם עַל־הֶהָרִים הָרָמִים וְעַל־הַגְּבָעוֹת וְתַחַת כָּל־עֵץ רַעֲנָן:

ב אַבָּדָא תְּאַבְּדוּן יָת כָּל אַתְרַיָּא דִּי פְּלָחוּ תַמָּן עַמְמַיָּא דִּי אַתּוּן יָרְתִין יָתְהוֹן יָת טַעֲוָתְהוֹן עַל טוּרַיָּא רָמַיָּא וְעַל רָמָתָא וּתְחוֹת כָּל אִילַן עַבּוֹף:

רש"י◄ אַבֵּד תְּאַבְּדוּן • "אַבֵּד", וְאַחַר־כָּךְ "תְּאַבְּדוּן", (ע"ז מה) מִכָּאן לְעוֹקֵר עֲבוֹדָה־זָרָה בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל שֶׁצָּרִיךְ לְשָׁרֵשׁ אַחֲרֶיהָ. אֶת־כָּל־הַמְּקֹמוֹת אֲשֶׁר עָבְדוּ־שָׁם וְגוֹ' • וּמַה "תְּאַבְּדוּן" מֵהֶם? "אֶת אֱלֹהֵיהֶם" אֲשֶׁר "עַל הֶהָרִים".

(ג) וְנִתַּצְתֶּם אֶת־מִזְבְּחֹתָם וְשִׁבַּרְתֶּם אֶת־מַצֵּבֹתָם וַאֲשֵׁרֵיהֶם תִּשְׂרְפוּן בָּאֵשׁ וּפְסִילֵי אֱלֹהֵיהֶם תְּגַדְּעוּן וְאִבַּדְתֶּם אֶת־שְׁמָם מִן־הַמָּקוֹם הַהוּא:

ג וּתְתָרְעוּן יָת אֱגוֹרֵיהוֹן וּתְתַבְּרוּן יָת קָמָתְהוֹן וַאֲשֵׁרֵיהוֹן תּוֹקְדוּן בְּנוּרָא וְצַלְמֵי טַעֲוָתְהוֹן תְּקוֹצְצוּן וְתוֹבְדוּן יָת שְׁמְהוֹן מִן אַתְרָא הַהוּא:

רש"י◄ מִזְבְּחַ • שֶׁל אֲבָנִים הַרְבֵּה. מַצֵּבָה • שֶׁל אֶבֶן אַחַת, וְהִיא בִּימוֹס, (אלטאר) שֶׁשְּׁנוּיָה בַּמִּשְׁנָה (ע"ז מז): 'אֶבֶן שֶׁחֲצָבָהּ מִתְּחִלָּתָהּ לְבִימוֹס'. אֲשֵׁרָה • אִילָן הַנֶּעֱבָד. וְאִבַּדְתֶּם אֶת־שְׁמָם • (שם מו) לְכַנּוֹת לָהֶם שֵׁם לִגְנַאי: 'בֵּית גַּלְיָא' קוֹרִין לָהּ 'בֵּית כַּרְיָא'. 'עֵין כֹּל', 'עֵין קוֹץ'.

(ד) לֹא־תַעֲשׂוּן כֵּן לַיהוָה אֱלֹהֵיכֶם:

ד לָא תַעְבְּדוּן כֵּן קֳדָם יְיָ אֱלָהֲכוֹן:

רש"י◄ לֹא־תַעֲשׂוּן כֵּן • לְהַקְטִיר לַשָּׁמַיִם בְּכָל מָקוֹם, כִּי־אִם "בַּמָּקוֹם אֲשֶׁר יִבְחַר". דָּבָר אַחֵר: "וְנִתַּצְתֶּם אֶת־מִזְבְּחֹתָם וְאִבַּדְתֶּם אֶת שְׁמָם, לֹא תַעֲשׂוּן כֵּן", (ספרי) אַזְהָרָה לְמוֹחֵק אֶת הַשֵּׁם וּלְנוֹתֵץ אֶבֶן מִן הַמִּזְבֵּחַ, אוֹ מִן הָעֲזָרָה. אָמַר רַבִּי יִשְׁמָעֵאל: 'וְכִי תַעֲלֶה עַל דַּעְתְּךָ שֶׁיִּשְׂרָאֵל נוֹתְצִין אֶת הַמִּזְבְּחוֹת? אֶלָּא שֶׁלֹּא תַעֲשׂוּ כְּמַעֲשֵׂיהֶם וְיִגְרְמוּ עֲוֹנוֹתֵיכֶם לְמִקְדַּשׁ אֲבוֹתֵיכֶם שֶׁיֵּחָרֵב'.

רמב"ן על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

(לב) **וּשְׁמַרְתֶּם לַעֲשׂוֹת אֵת כָּל הַחֻקִּים וְאֶת הַמִּשְׁפָּטִים.** גַּם בְּכָאן יַזְהִיר עַל הַחֻקִּים וְהַמִּשְׁפָּטִים קֹדֶם שְׁאָר הַמִּצְוֹות. וְיַזְכִּיר תְּחִלָּה הַמִּשְׁפָּט בַּעֲבוֹדָה זָרָה וּמְשַׁמְּשֶׁיהָ כַּאֲשֶׁר פֵּרַשְׁתִּי בְּסֵדֶר וָאֶתְחַנַּן (לעיל ד ג), וְאַחֲרֵי כֵן יַזְכִּיר מִשְׁפָּטִים רַבִּים בִּנְבִיא הַשֶּׁקֶר וּמֵסִית וְעִיר הַנִּדַּחַת. וְיַזְכִּיר בַּחֻקִּים תְּחִלָּה הַקָּרְבָּנוֹת בַּמִּקְדָּשׁ, וְאַחַר כָּךְ אִסּוּר אֲכִילַת כָּל תּוֹעֵבָה וּשְׁאָר הַמִּצְוֹות: תורה א

(ד) **לֹא תַעֲשׂוּן כֵּן לַה' אֱלֹהֵיכֶם.** לְהַקְטִיר לַשָּׁמַיִם בְּכָל מָקוֹם, כִּי אִם בַּמָּקוֹם אֲשֶׁר יִבְחַר. דָּבָר אַחֵר וְנִתַּצְתֶּם אֶת מִזְבְּחוֹתָם וְאִבַּדְתֶּם אֶת שְׁמָם לֹא תַעֲשׂוּן כֵּן, אַזְהָרָה לְמוֹחֵק אֶת הַשֵּׁם וּלְנוֹתֵץ אֶבֶן אַחַת מִן הַמִּזְבֵּחַ אוֹ מִן הָעֲזָרָה. אָמַר רַבִּי יִשְׁמָעֵאל וְכִי תַעֲלֶה

(ה) כִּי אִם־אֶל־הַמָּקוֹם אֲשֶׁר־יִבְחַר יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם מִכָּל־שִׁבְטֵיכֶם לָשׂוּם אֶת־שְׁמוֹ שָׁם לְשִׁכְנוֹ תִּדְרְשׁוּ וּבָאתָ שָּׁמָּה:

ה אֱלָהֵן לְאַתְרָא דִּי יִתְרְעֵי יְיָ אֱלָהֲכוֹן מִכָּל שִׁבְטֵיכוֹן לְאַשְׁרָאָה שְׁכִנְתֵּהּ תַּמָּן לְבֵית שְׁכִנְתֵּהּ תִּתְבְּעוּן וְתֵיתוּן לְתַמָּן:

רש"י ◄ לִשְׁכְנוֹ תִּדְרְשׁוּ • (ספרי) זֶה מִשְׁכַּן שִׁילֹה.

(ו) וַהֲבֵאתֶם שָׁמָּה עֹלֹתֵיכֶם וְזִבְחֵיכֶם וְאֵת מַעְשְׂרֹתֵיכֶם וְאֵת תְּרוּמַת יָדְכֶם וְנִדְרֵיכֶם וְנִדְבֹתֵיכֶם וּבְכֹרֹת בְּקַרְכֶם וְצֹאנְכֶם:

ו וְתֵיתוּן לְתַמָּן עֲלָוָתֵיכוֹן וְנִכְסַת קוּדְשֵׁיכוֹן וְיָת מַעְשְׂרָתֵיכוֹן וְיָת אַפְרָשׁוּת יְדֵכוֹן וְנִדְרֵיכוֹן וְנִדְבָתֵיכוֹן וּבְכוֹרֵי תּוֹרְכוֹן וְעַנְכוֹן:

רש"י ◄ וְזִבְחֵיכֶם • שְׁלָמִים שֶׁל חוֹבָה. מַעְשְׂרֹתֵיכֶם • מַעֲשַׂר בְּהֵמָה וּמַעֲשַׂר שֵׁנִי לָאֱכֹל לִפְנֵים מִן הַחוֹמָה. תְּרוּמַת יָדְכֶם • אֵלּוּ הַבִּכּוּרִים, שֶׁנֶּאֱמַר בָּהֶם (דברים כו): "וְלָקַח הַכֹּהֵן הַטֶּנָא מִיָּדֶךָ". וּבְכֹרֹת בְּקַרְכֶם • לְתִתָּם לַכֹּהֵן, וְיַקְרִיבֵם שָׁם.

רמב"ן על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

עַל דַּעְתְּךָ שֶׁיִּשְׂרָאֵל נוֹתְצִין הַמִּזְבֵּחוֹת, אֶלָּא שֶׁלֹּא יַעֲשׂוּ כְּמַעֲשֵׂיהֶם וְיִגְרְמוּ עֲנוּתֵיכֶם לְמִקְדָּשׁ אֲבוֹתֵיכֶם לִיחָרֵב, לָשׁוֹן רַשִׁ"י:

וְדִבְרֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל סְמֹךְ שֶׁל אַגָּדָה הֵם. אֲבָל הַכָּתוּב כִּדְעַת רַבּוֹתֵינוּ אַזְהָרָה לְמוֹחֵק אֶת הַשֵּׁם, וּמִפֹּרֶשׁ בְּמַסֶּכֶת מַכּוֹת (כב.), וְהָא אִיכָּא מוֹחֵק אֶת הַשֵּׁם דְּלָקֵי, וְאַזְהָרָתֵיהּ מֵהָכָא לֹא תַעֲשׂוּן כֵּן לַה' אֱלֹהֵיכֶם. וְלָשׁוֹן סִפְרֵי (ראה ז) מִנַּיִן לְנוֹתֵץ אֶבֶן אַחַת וכו', רַבִּי יִשְׁמָעֵאל אוֹמֵר מִנַּיִן לְמוֹחֵק אוֹת אַחַת מִן הַשֵּׁם שֶׁעוֹבֵר בְּלֹא תַעֲשֶׂה, שֶׁנֶּאֱמַר וְאִבַּדְתֶּם אֶת שְׁמָם לֹא תַעֲשׂוּן כֵּן, רַבָּן גַּמְלִיאֵל בְּרַבִּי אוֹמֵר וְכִי תַעֲלֶה עַל דַּעְתְּךָ וכו':

וְדִבְרֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל אֵינָם בְּמַחְלֹקֶת, אֲבָל הֵם בֵּאוּר כִּי מוֹחֵק אֶת הַשֵּׁם כְּנוֹתֵץ אֶבֶן מִן הַמִּזְבֵּחַ. וְאִם כֵּן יִהְיֶה פֵּרוּשׁ הַכָּתוּב, וְנִתַּצְתֶּם אֶת מִזְבְּחוֹתָם וְאִבַּדְתֶּם אֶת שְׁמָם מִן הַמָּקוֹם הַהוּא וְלֹא תַעֲשׂוּן כֵּן לַה' אֱלֹהֵיכֶם לִנְתֹּץ אֶת מִזְבְּחוֹ וּלְאַבֵּד אֶת שְׁמוֹ, אֲבָל תְּנוּ כָּבוֹד לִשְׁמוֹ וּלְמִזְבְּחוֹ, וְאֶל הַמָּקוֹם אֲשֶׁר יִבְחַר בּוֹ לָשׂוּם שָׁם מִזְבְּחַ לִשְׁמוֹ, תִּדְרְשׁוּ וְתָבִיאוּ עוֹלוֹתֵיכֶם לְפָנָיו: תורה ה

(ה) וְטַעַם לִשְׁכְנוֹ תִּדְרְשׁוּ. שֶׁתֵּלְכוּ לוֹ מֵאֶרֶץ מֶרְחַקִּים וְתִשְׁאָלוּ אָנָה דֶּרֶךְ בֵּית הַשֵּׁם, וְתֹאמְרוּ אִישׁ אֶל רֵעֵהוּ לְכוּ וְנַעֲלֶה אֶל הַר ה' אֶל בֵּית אֱלֹהֵי יַעֲקֹב (ישעיה ב ג), כִּלְשׁוֹן צִיּוֹן יִשְׁאָלוּ דֶּרֶךְ הֵנָּה פְּנֵיהֶם (ירמיה נ ה):

וּבִסְפְרֵי (ראה ח) תִּדְרְשׁוּ, דְּרֹשׁ עַל פִּי הַנָּבִיא, יָכוֹל תַּמְתִּין עַד שֶׁיֹּאמַר לְךָ נָבִיא, תַּלְמוּד לוֹמַר לִשְׁכְנוֹ תִּדְרְשׁוּ וּבָאתָ שָּׁמָּה, דְּרֹשׁ וּמְצָא וְאַחַר כָּךְ יֹאמַר לְךָ נָבִיא, וְכֵן אַתָּה מוֹצֵא בְּדָוִד וכו':

וְעַל דֶּרֶךְ הָאֱמֶת לִשְׁכְנוֹ תִּדְרְשׁוּ, לִכְבוֹדוֹ תִּדְרְשׁוּ, וּבָאתָ שָּׁמָּה, לִרְאוֹת אֶת פְּנֵי הָאָדוֹן ה' אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל. וּמִמֶּנּוּ אָמְרוּ חֲכָמִים "שְׁכִינָה": תורה ו

(ו) מַעְשְׂרֹתֵיכֶם. מַעֲשַׂר בְּהֵמָה וּמַעֲשַׂר שֵׁנִי לָאֱכֹל לִפְנֵים מִן הַמִּחִיצָה. וְאֵת תְּרוּמַת יָדְכֶם, אֵלּוּ הַבִּכּוּרִים שֶׁנֶּאֱמַר בָּהֶם (להלן כו ד) וְלָקַח הַכֹּהֵן הַטֶּנָא מִיָּדֶךָ, לָשׁוֹן רַשִׁ"י מִדִּבְרֵי רַבּוֹתֵינוּ (ספרי יב):

וְעַל דֶּרֶךְ הַפְּשָׁט יַזְכִּיר הַכָּתוּב הָעוֹלוֹת וְהַזְּבָחִים שֶׁחַיָּב לְאוֹכְלָן שָׁם בַּמִּחִיצָה לִפְנֵי ה', וְהִזְכִּיר גַּם כֵּן שֶׁיָּבִיא שָׁם הַמַּעֲשֵׂר וְהַתְּרוּמָה שֶׁיִּתֵּן אוֹתָם לַכֹּהֲנִים וְלַלְוִיִּם מְשָׁרְתֵי הַמִּקְדָּשׁ וְיִשְׂמְחוּ גַּם הֵם עִמָּכֶם וְעִם בָּתֵּיכֶם, כְּעִנְיַן שֶׁנֶּאֱמַר (מלאכי ג י) הָבִיאוּ אֶת כָּל הַמַּעֲשֵׂר אֶל בֵּית הָאוֹצָר וִיהִי טֶרֶף בְּבֵיתִי וּבְחָנוּנִי נָא בָּזֹאת אָמַר הַשֵּׁם צְבָאוֹת אִם לֹא אֶפְתַּח לָכֶם אֵת אֲרֻבּוֹת הַשָּׁמַיִם וַהֲרִיקֹתִי לָכֶם בְּרָכָה עַד בְּלִי דָי:

וְכֵן יָסְדוּ בְּבֵית שֵׁנִי בַּתְּרוּמָה וּבִתְרוּמַת הַמַּעֲשֵׂר שֶׁיְּבִיאוּם לַמִּקְדָּשׁ, שֶׁנֶּאֱמַר (נחמיה י לח) וְאֶת רֵאשִׁית עֲרִיסֹתֵינוּ וּתְרוּמֹתֵינוּ וּפְרִי כָל עֵץ תִּירוֹשׁ וְיִצְהָר נָבִיא לַכֹּהֲנִים אֶל לִשְׁכוֹת בֵּית אֱלֹהֵינוּ, וְנֶאֱמַר (שם פסוק לט) לְבֵית אֱלֹהֵינוּ אֶל הַלְּשָׁכוֹת לְבֵית הָאוֹצָר:

וְטַעַם "תְּרוּמַת יָדְכֶם", מִפְּנֵי שֶׁהַתְּרוּמָה לֹא נָתְנָה בָּהּ הַתּוֹרָה שִׁעוּר, אֲבָל הִיא כַּאֲשֶׁר תָּרִים יָדוֹ. וְכֵן מַה שֶׁאָמַר (פסוק יז) לֹא תוּכַל לֶאֱכֹל בִּשְׁעָרֶיךָ, יַזְהִיר עַל הַיִּשְׂרְאֵלִי שֶׁלֹּא יֹאכַל בִּשְׁעָרָיו הַמַּעֲשֵׂר וְהַבְּכוֹרוֹת וְהַנְּדָרִים וְהַתְּרוּמָה, וְחָזַר וְהִפְרִישׁ בֵּינֵיהֶם (בפסוק יח), כִּי אִם לִפְנֵי ה' אֱלֹהֶיךָ תֹּאכְלֶנּוּ אַתָּה וּבִנְךָ וּבִתֶּךָ, הַנֶּאֱכָל לָכֶם, וְהַלֵּוִי אֲשֶׁר בִּשְׁעָרֶיךָ יֹאכַל שָׁם בִּשְׁעָרֶיךָ הָרָאוּי אֵלָיו, כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר בָּהֶם (במדבר יח לא) וַאֲכַלְתֶּם אוֹתוֹ בְּכָל מָקוֹם, וּיַקְצֵר הַכָּתוּב בַּדְּבָרִים הַמִּפֹּרָשִׁים בְּמָקוֹם אַחֵר:

וַאֲנִי סוֹבֵר בִּפְשׁוּטוֹ שֶׁל מִקְרָא זֶה, כִּי "תְּרוּמַת יָדְכֶם" מַה שֶּׁיָּרִים אָדָם לַה' מִכַּסְפּוֹ וּמִזְּהָבוֹ לַעֲשׂוֹת אוֹתוֹ קָרְבַּן עוֹלָה אוֹ זָבַח. וְהִזְכִּיר בְּקָרְבָּן שְׁלֹשֶׁת מִינִין, הַנְּדָרִים אֲשֶׁר הֵם הֲרֵי עָלַי קָרְבָּן שׁוֹר אוֹ כֶשֶׂב אוֹ עֵז, וְהַנְּדָבָה אֲשֶׁר יֹאמַר בְּשׁוֹר וְשֶׂה הֲרֵי זֶה עוֹלָה וָאָבִיא אוֹתָהּ לַמִּקְדָּשׁ, וְהַתְּרוּמָה אֲשֶׁר יָרִים מִכָּל אֲשֶׁר לוֹ כֶּסֶף אוֹ זָהָב אוֹ שֶׁהֵבִיא בְּהֶמְתּוֹ חֻלִּין לָעֲזָרָה וְיֹאמַר לַכֹּהֲנִים הֲרֵי זוֹ מִיָּדִי לַשֵּׁם. וְהוּא מִלְּשׁוֹן כָּל מֵרִים תְּרוּמַת כֶּסֶף וּנְחֹשֶׁת הֵבִיאוּ אֵת

(ז) **וַאֲכַלְתֶּם־שָׁם לִפְנֵי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם וּשְׂמַחְתֶּם בְּכֹל מִשְׁלַח יֶדְכֶם אַתֶּם וּבָתֵּיכֶם אֲשֶׁר בֵּרַכְךָ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ׃**

ז וְתֵיכְלוּן תַּמָּן קֳדָם יְיָ אֱלָהֲכוֹן וְתֶחֱדוּן בְּכֹל אוֹשָׁטוּת יְדֵכוֹן אַתּוּן וַאֲנַשׁ בָּתֵּיכוֹן דִּי בָרְכָךְ יְיָ אֱלָהָךְ׃

רש"י◄ **אֲשֶׁר בֵּרַכְךָ ה'** • (ספרי) לְפִי הַבְּרָכָה, הָבֵא.

(ח) **לֹא תַעֲשׂוּן כְּכֹל אֲשֶׁר אֲנַחְנוּ עֹשִׂים פֹּה הַיּוֹם אִישׁ כָּל־הַיָּשָׁר בְּעֵינָיו׃**

ח לָא תַעְבְּדוּן כְּכֹל דִּי אֲנַחְנָא עָבְדִין הָכָא יוֹמָא דֵּין גְּבַר כָּל מָן דְּכָשֵׁר קֳדָמוֹהִי׃

רש"י◄ **לֹא תַעֲשׂוּן כְּכֹל אֲשֶׁר אֲנַחְנוּ עֹשִׂים** וְגוֹ' • מוּסָב לְמַעְלָה, עַל "כִּי אַתֶּם עוֹבְרִים אֶת הַיַּרְדֵּן וְגוֹ'", כְּשֶׁתַּעַבְרוּ אֶת הַיַּרְדֵּן, מִיָּד מֵתָּרִים אַתֶּם לְהַקְרִיב בְּבָמָה כָּל אַרְבַּע־עֶשְׂרֵה שָׁנָה שֶׁל כִּבּוּשׁ וְחִלּוּק. וּבְבָמָה לֹא תַּקְרִיבוּ כָּל מַה שֶּׁאַתֶּם מַקְרִיבִים פֹּה הַיּוֹם בַּמִּשְׁכָּן, שֶׁהוּא עִמָּכֶם וְנִמְשָׁח וְהוּא כָּשֵׁר לְהַקְרִיב בּוֹ חַטָּאוֹת וַאֲשָׁמוֹת, נְדָרִים וּנְדָבוֹת. אֲבָל בְּבָמָה, אֵין קָרֵב אֶלָּא הַנִּדָּר וְהַנִּדָּב, וְזֶהוּ: "אִישׁ כָּל הַיָּשָׁר בְּעֵינָיו", נְדָרִים וּנְדָבוֹת שֶׁאַתֶּם מִתְנַדְּבִים עַל־יְדֵי שֶׁיָּשָׁר בְּעֵינֵיכֶם לַהֲבִיאָם, וְלֹא עַל־יְדֵי חוֹבָה, אוֹתָם תַּקְרִיבוּ בְּבָמָה (זבחים קיז).

(ט) **כִּי לֹא־בָאתֶם עַד־עָתָּה אֶל־הַמְּנוּחָה וְאֶל־הַנַּחֲלָה אֲשֶׁר־יְהוָה אֱלֹהֶיךָ נֹתֵן לָךְ׃**

ט אֲרֵי לָא אֲתֵיתוּן עַד כְּעַן לְבֵית נְיָחָא וּלְאַחֲסָנָא דַּיְיָ אֱלָהָךְ יָהֵב לָךְ׃

רש"י◄ **כִּי לֹא־בָאתֶם** • (ספרי) כָּל אוֹתָן אַרְבַּע־עֶשְׂרֵה שָׁנָה. **עַד־עָתָּה** • כְּמוֹ עֲדַיִן. **אֶל־הַמְּנוּחָה** • (זבחים קיט) זוֹ שִׁילֹה. **הַנַּחֲלָה** • זוֹ יְרוּשָׁלַיִם.

רמב"ן על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

תְּרוּמַת ה' (שמות לה כד), וְכֵן כֹּל תְּרוּמַת הַקֳּדָשִׁים אֲשֶׁר יָרִימוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לַה' (במדבר יח יט), קָרְבָּנוֹת הֵם:

וְכָךְ אָמַר בִּשְׁקָלִים (שמות ל יג) מַחֲצִית הַשֶּׁקֶל בְּשֶׁקֶל הַקֹּדֶשׁ וגו' תְּרוּמָה לַה', וְהֵם לְקָרְבָּנוֹת (מגילה כט:). כִּי כָּל מַה שֶׁיָּרִים אָדָם לַה' מִכָּל אֲשֶׁר לוֹ, בֵּין לְקָרְבָּנוֹת בֵּין לְבֶדֶק הַבַּיִת כְּעִנְיָן וְיִקְחוּ לִי תְּרוּמָה (שם כה ב) בֵּין לְכֹהֲנִים מִשְׁרָתֵי ה', הַכֹּל יִקָּרֵא תְּרוּמָה, כְּעִנְיָן שֶׁכָּתוּב בְּמֶכֶס (במדבר לא כט) וְנָתַתָּ לְאֶלְעָזָר הַכֹּהֵן תְּרוּמַת ה', וְהָיוּ חֲלִין גְּמוּרִין בְּיָדוֹ. וְכֵן וְאֶשְׁקְלָה לָהֶם אֶת הַכֶּסֶף וְאֶת הַזָּהָב וְאֶת הַכֵּלִים תְּרוּמַת בֵּית אֱלֹהֵינוּ הַהֵרִימוּ הַמֶּלֶךְ וְיוֹעֲצָיו (עזרא ח כח):

וְלֹא אָמַר הַכָּתוּב "תְּרוּמוֹתֵיכֶם", שֶׁלֹּא נִטְעָה בִּתְרוּמַת הַכֹּהֲנִים, אֲבָל אָמַר "תְּרוּמַת יָדְכֶם" מַה שֶּׁתְּרִימוּ בִּרְצוֹנְכֶם מִן הַבָּא בְּיָדְכֶם. וְהִנֵּה כָּל הַנִּזְכָּרִים בְּכָאן חַיָּבִים בִּמְחִיצָה, כִּי פֵּרוּשׁ מַעְשְׂרוֹתֵיכֶם מַעֲשֵׂר בְּהֵמָה וּמַעֲשֵׂר שֵׁנִי הַנֶּאֱכָלִים לִפְנֵי הַשֵּׁם, כִּי מַעֲשֵׂר רִאשׁוֹן מַעֲשֵׂר הַלְּוִיִּים וּמַעֲשֵׂר עָנִי לָהֶם הוּא: תורה ז

(ח) לֹא תַעֲשׂוּן כְּכֹל אֲשֶׁר אֲנַחְנוּ עֹשִׂים פֹּה הַיּוֹם. אָמַר רַבִּי אַבְרָהָם בְּדֶרֶךְ הַפְּשָׁט, כִּי פֵּרְשׁוּ בוֹ בַּעֲבוּר שֶׁהָיוּ נוֹסְעִין מִמַּסָּע אֶל מַסָּע וְיַקְרִיב עוֹלָה בְּמַסָּע שֶׁיִּרְצֶה, וְיֵשׁ מִי שֶׁיִּתֵּן בְּכוֹר צֹאנוֹ וְיֵשׁ מִי שֶׁלֹּא יִתֵּן, כִּי הַמִּצְוָה תְּלוּיָה בָּאָרֶץ, וְאֵין זֹאת דַּעְתִּי, רַק טַעֲמוֹ שֶׁלֹּא הָיוּ כֻּלָּם יִרְאֵי הַשֵּׁם, וּבַעֲבוּר שֶׁאָמַר "אֲנַחְנוּ", כִּי מִצְוֹת רַבּוֹת בְּעוֹלוֹת תְּלוּיוֹת בָּאָרֶץ, זֶה לְשׁוֹנוֹ: **וְאֵינוֹ** נָכוֹן, שֶׁאֵין מִדֶּרֶךְ הַפָּרָשָׁה שֶׁיְּדַבֵּר בְּתוֹכָחוֹת, וְיֹאמַר לָהֶם עַתָּה שֶׁאֵינָם עוֹשִׂים מִצְוֹת הַשֵּׁם וְאִישׁ כָּל הַיָּשָׁר בְּעֵינָיו יַעֲשֶׂה. וְאֵיךְ יֹאמַר מֹשֶׁה רַבֵּינוּ אֲנַחְנוּ עוֹשִׂים בַּעֲבֵרוֹת, חָלִילָה, אֲבָל הָיָה רָאוּי שֶׁיֹּאמַר לֹא תַעֲשׂוּ כְּכֹל אֲשֶׁר עֲשִׂיתֶם עַד הַיּוֹם אִישׁ כָּל הַיָּשָׁר בְּעֵינָיו. וּמַה טַּעַם לִכְלֹל עִם הָעֲבֵרוֹת הַמִּצְוֹת הַתְּלוּיוֹת בָּאָרֶץ:

אֲבָל פֵּרוּשׁ הַכָּתוּב, כִּי יִשְׂרָאֵל נִצְטַוּוּ בַּמִּדְבָּר לִזְבֹּחַ כָּל בְּקָרָם וְצֹאנָם שְׁלָמִים לִפְנֵי הַמִּשְׁכָּן (ויקרא יז ג-ז), אֲבָל בְּאֵיזֶה מָקוֹם שֶׁיִּהְיֶה הַמִּשְׁכָּן יַעֲשֶׂה אוֹתָם, וְאִם לֹא יִרְצֶה לֶאֱכֹל שׁוֹר וָשֶׂה לֹא יִתְחַיֵּב לְהָבִיא קָרְבָּן כְּלָל. וְגַם כֵּן אֵינוֹ חַיָּב לְהָבִיא בְּכוֹרוֹת וְלֹא מַעֲשַׂר בְּהֵמָה וּמַעֲשַׂר שֵׁנִי. וְהִנֵּה לֹא יָבִיא בְּחִיּוּב לַמִּשְׁכָּן כְּלַל, וַאֲפִלּוּ בְּרַגְלִים לֹא נִתְחַיֵּב לָבֹא שָׁם. וְכֵן אַחֲרֵי זְרִיקַת הַדָּם וְהַקְטָר הַחֵלֶב בִּשְׁלָמִים יֹאכַל אוֹתָם בַּמִּדְבָּר בְּכָל מָקוֹם שֶׁיִּרְצֶה, כִּי לֹא נָתַן בָּהֶם הַכָּתוּב מְחִיצָה, אֲבָל אוֹכְלִים אוֹתָם בַּמַּחֲנֶה וְחוּץ לַמַּחֲנֶה. וְהִנֵּה אֵין לָהֶם בְּכָל עִנְיָן הַקָּרְבָּנוֹת חוֹבָה. רַק אִישׁ כָּל הַיָּשָׁר בְּעֵינָיו יַעֲשֶׂה, עַל כֵּן צִוָּה בְּכָאן כִּי אַחֲרֵי הַמְּנוּחָה וְהַנַּחֲלָה לֹא יַעֲשׂוּ כֵן, אֲבָל יָבוֹאוּ בְּחוֹבָה לְמָקוֹם יִדּוּעַ וּמְיֻחָד נִבְחַר מֵהַשֵּׁם וְיָבִיאוּ שָׁם הַזְּבָחִים וְהַמַּעְשְׂרוֹת וְהַבְּכוֹרוֹת וְיֹאכְלוּם שָׁם בַּמְּחִיצָה לִפְנֵי הַשֵּׁם:

וּמַה שֶׁאָמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ (ספרי טז) בְּדָבָר שֶׁאֵינוֹ נִדָּר וְנִדָּב שֶׁאֵינוֹ קָרֵב בַּבָּמָה, מִדְּרָשׁ מְיֻתָּר הַמִּקְרָא, כְּמוֹ שֶׁהוּא מְפֹרָשׁ בְּפֶרֶק בַּתְּרָא דִּזְבָחִים (קיז:): תורה ט

(י) וַעֲבַרְתֶּם֮ אֶת־הַיַּרְדֵּן֒ וִֽישַׁבְתֶּ֣ם בָּאָ֔רֶץ אֲשֶׁר־יְהֹוָ֥ה אֱלֹהֵיכֶ֖ם מַנְחִ֣יל אֶתְכֶ֑ם וְהֵנִ֨יחַ לָכֶ֜ם מִכָּל־אֹֽיְבֵיכֶ֛ם מִסָּבִ֖יב וִֽישַׁבְתֶּם־בֶּֽטַח׃

י וְתַעְבְּרוּן יָת יַרְדְּנָא וְתֵיתְבוּן בְּאַרְעָא דַּיְיָ אֱלָהֲכוֹן מַחֲסֵן יָתְכוֹן וִינִיחַ לְכוֹן מִכָּל בַּעֲלֵי דְבָבֵיכוֹן מִסְּחוֹר סְחוֹר וְתֵיתְבוּן לְרָחְצָן׃

רש"י◄ **וַעֲבַרְתֶּם אֶת־הַיַּרְדֵּן וִישַׁבְתֶּם בָּאָרֶץ** • שֶׁתְּחַלְּקוּהָ, וִיהֵא כָּל אֶחָד מַכִּיר אֶת חֶלְקוֹ וְאֶת שִׁבְטוֹ. **וְהֵנִיחַ לָכֶם** • לְאַחַר כִּבּוּשׁ וְחִלּוּק וּמְנוּחָה (שופטים ג) מִן הַגּוֹיִם אֲשֶׁר הֵנִיחַ ה׳, לְנַסּוֹת בָּם אֶת יִשְׂרָאֵל, וְאֵין זוֹ אֶלָּא בִּימֵי דָּוִד. אָז.

◆ יום שני כ"ה מנחם־אב ◆

(יא) וְהָיָ֣ה הַמָּק֗וֹם אֲשֶׁר־יִבְחַר֩ יְהֹוָ֨ה אֱלֹהֵיכֶ֥ם בּוֹ֙ לְשַׁכֵּ֤ן שְׁמוֹ֙ שָׁ֔ם שָׁ֣מָּה תָבִ֔יאוּ אֵ֛ת כָּל־אֲשֶׁ֥ר אָנֹכִ֖י מְצַוֶּ֣ה אֶתְכֶ֑ם עוֹלֹתֵיכֶ֣ם וְזִבְחֵיכֶ֗ם מַעְשְׂרֹתֵיכֶם֙ וּתְרֻמַ֣ת יֶדְכֶ֔ם וְכֹל֙ מִבְחַ֣ר נִדְרֵיכֶ֔ם אֲשֶׁ֥ר תִּדְּר֖וּ לַיהֹוָֽה׃

יא וִיהֵי אַתְרָא דִּי יִתְרְעֵי יְיָ אֱלָהֲכוֹן בֵּהּ לְאַשְׁרָאָה שְׁכִנְתֵּהּ תַּמָּן לְתַמָּן תַּיְתוּן יָת כָּל דִּי אֲנָא מְפַקֵּד יָתְכוֹן עֲלָוָתֵיכוֹן וְנִכְסַת קוּדְשֵׁיכוֹן מַעְשְׂרָתֵיכוֹן וְאַפְרָשׁוּת יֶדְכוֹן וְכֹל שְׁפַר נִדְרֵיכוֹן דִּי תִדְּרוּן קֳדָם יְיָ׃

רש"י◄ **וְהָיָה הַמָּקוֹם וְגוֹ׳** • בְּנוּ לָכֶם בֵּית הַבְּחִירָה בִּירוּשָׁלַיִם, וְכֵן הוּא אוֹמֵר בְּדָוִד (ש"ב ז): "וַיְהִי כִּי־יָשַׁב הַמֶּלֶךְ בְּבֵיתוֹ וַה׳ הֵנִיחַ־לוֹ מִכָּל־אֹיְבָיו מִסָּבִיב, וַיֹּאמֶר הַמֶּלֶךְ אֶל־נָתָן הַנָּבִיא: רְאֵה נָא אָנֹכִי יוֹשֵׁב בְּבֵית אֲרָזִים וַאֲרוֹן הָאֱלֹהִים יֹשֵׁב בְּתוֹךְ הַיְרִיעָה". **שָׁמָּה תָבִיאוּ וְגוֹ׳** • לְמַעְלָה אָמוּר לְעִנְיַן שִׁילֹה, וְכָאן אָמוּר לְעִנְיַן יְרוּשָׁלַיִם, וּלְכָךְ חִלְּקָם הַכָּתוּב, לִיתֵּן הֶתֵּר בֵּין זוֹ לְזוֹ: מִשֶּׁחָרְבָה שִׁילֹה וּבָאוּ לְנוֹב, וְחָרְבָה נוֹב וּבָאוּ לְגִבְעוֹן, הָיוּ הַבָּמוֹת מֻתָּרוֹת עַד שֶׁבָּאוּ לִירוּשָׁלַיִם. **מִבְחַר נִדְרֵיכֶם** • מְלַמֵּד שֶׁיָּבִיאוּ מִן הַמֻּבְחָר.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות ב עמ׳ 617)

הַמָּקוֹם אֲשֶׁר יִבְחַר ה׳ אֱלֹקֵיכֶם בּוֹ לְשַׁכֵּן שְׁמוֹ שָׁם (יב, יא)

הִקְשָׁה בְּסֵפֶר הַחַיִּים (לַאֲחִי הַמהר"ל), מַדּוּעַ לֹא נֶאֱמַר בְּשׁוּם מָקוֹם בַּתּוֹרָה 'יְרוּשָׁלַיִם' בְּפֵרוּשׁ. וְתֵרֵץ, שֶׁבְּכָל מָקוֹם שֶׁיְּהוּדִי מִתְפַּלֵּל לַה׳, הֲרֵי זֶה מָקוֹם שֶׁה׳ בּוֹחֵר בּוֹ. וְלָכֵן מִתְפַּלְּלִים לְצַד יְרוּשָׁלַיִם, כִּי הִיא קַיֶּמֶת בְּכָל מָקוֹם, גַּם בְּחוּץ־לָאָרֶץ. וּלְפִי זֶה מְבֹאָר מַה שֶּׁאָמְרוּ חַז"ל כָּל הַדָּר בְּחוּץ־לָאָרֶץ כְּאִלּוּ אֵין לוֹ אֱלֹקָה, שֶׁהַכַּוָּנָה לְדִירַת קֶבַע, כַּאֲשֶׁר הָאָדָם אֵינוֹ חוֹשֵׁב כְּלָל עַל הַגְּאֻלָּה. אֲבָל מִי שֶׁגָּר שָׁם וְחוֹשֵׁב אוֹדוֹת מָשִׁיחַ וְאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, וּכְמוֹ בְּעֵת הַתְּפִלָּה שֶׁפּוֹנֶה לְצַד אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, הֲרֵי מְקוֹמוֹ הוּא הַמָּקוֹם אֲשֶׁר יִבְחַר ה׳.

(יב) וּשְׂמַחְתֶּ֗ם לִפְנֵי֮ יְהֹוָ֣ה אֱלֹהֵיכֶם֒ אַתֶּ֗ם וּבְנֵיכֶם֙ וּבְנֹ֣תֵיכֶ֔ם וְעַבְדֵיכֶ֖ם וְאַמְהֹתֵיכֶ֑ם וְהַלֵּוִי֙ אֲשֶׁ֣ר בְּשַׁעֲרֵיכֶ֔ם כִּ֣י אֵ֥ין ל֛וֹ חֵ֥לֶק וְנַחֲלָ֖ה אִתְּכֶֽם׃

יב וְתֶחֱדוּן קֳדָם יְיָ אֱלָהֲכוֹן אַתּוּן וּבְנֵיכוֹן וּבְנָתֵיכוֹן וְעַבְדֵיכוֹן וְאַמְהָתֵיכוֹן וְלֵוָאָה דִּי בְקִרְוֵיכוֹן אֲרֵי לֵית לֵהּ חֳלָק וְאַחֲסָנָא עִמְּכוֹן׃

(יג) הִשָּׁ֣מֶר לְךָ֔ פֶּן־תַּעֲלֶ֖ה עֹלֹתֶ֑יךָ בְּכָל־מָק֖וֹם אֲשֶׁ֥ר תִּרְאֶֽה׃

יג אִסְתַּמַּר לָךְ דִּילְמָא תַסֵּק עֲלָוָתָךְ בְּכָל אַתְרָא דִּי תֶחֱזֵי׃

רש"י◄ **הִשָּׁמֶר לְךָ** • (ספרי) לִתֵּן "לֹא תַעֲשֶׂה" עַל הַדָּבָר. **בְּכָל־מָקוֹם אֲשֶׁר תִּרְאֶה** • אֲשֶׁר יַעֲלֶה בְּלִבְּךָ, אֲבָל אַתָּה מַקְרִיב עַל־פִּי נָבִיא, כְּגוֹן אֵלִיָּהוּ בְּהַר הַכַּרְמֶל.

(יד) כִּי אִם־בַּמָּקוֹם אֲשֶׁר־יִבְחַר יְהוָה בְּאַחַד שִׁבְטֶיךָ שָׁם תַּעֲלֶה עֹלֹתֶיךָ וְשָׁם תַּעֲשֶׂה כֹּל אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוֶּךָּ׃

יד אֶלָּהֵן בְּאַתְרָא דִּי יִתְרְעֵי יְיָ בְּחַד מִן שִׁבְטָיךְ תַּמָּן תַּסֵּק עֲלָוָתָךְ וְתַמָּן תַּעְבֵּד כֹּל דִּי אֲנָא מְפַקְּדָךְ׃

רש"י ◄ **בְּאַחַד שְׁבָטֶיךָ** • בְּחֶלְקוֹ שֶׁל בִּנְיָמִין. וּלְמַעְלָה הוּא אוֹמֵר: "מִכָּל שִׁבְטֵיכֶם", הָא כֵּיצַד? כְּשֶׁקָּנָה דָּוִד אֶת הַגֹּרֶן מֵאַרַוְנָה הַיְבוּסִי, גָּבָה הַזָּהָב מִכָּל הַשְּׁבָטִים, וּמִכָּל־מָקוֹם הַגֹּרֶן בְּחֶלְקוֹ שֶׁל בִּנְיָמִין הָיָה.

(טו) רַק בְּכָל־אַוַּת נַפְשְׁךָ תִּזְבַּח וְאָכַלְתָּ בָשָׂר כְּבִרְכַּת יְהוָה אֱלֹהֶיךָ אֲשֶׁר נָתַן־לְךָ בְּכָל־שְׁעָרֶיךָ הַטָּמֵא וְהַטָּהוֹר יֹאכְלֻנּוּ כַּצְּבִי וְכָאַיָּל׃

טו לְחוֹד בְּכָל רְעוּת נַפְשָׁךְ תִּכּוֹס וְתֵיכוּל בִּשְׂרָא כְּבִרְכְּתָא דַּיְיָ אֱלָהָךְ דִּי יְהַב לָךְ בְּכָל קִרְוָיִךְ מְסָאֲבָא וְדַכְיָא יֵכְלֻנֵּהּ כִּבְשַׂר טַבְיָא וְאַיָּלָא׃

רש"י ◄ **רַק בְּכָל־אַוַּת נַפְשְׁךָ** • בַּמֶּה הַכָּתוּב מְדַבֵּר? אִם בִּבְשַׂר תַּאֲוָה, לְהַתִּירָהּ לָהֶם בְּלֹא הַקְרָבַת אֵמוּרִים, הֲרֵי הוּא אָמוּר בְּמָקוֹם אַחֵר: "כִּי יַרְחִיב ה' אֱלֹהֶיךָ אֶת גְּבֻלְךָ וגו' וְאָמַרְתָּ אֹכְלָה בָשָׂר וגו'", בַּמֶּה זֶה מְדַבֵּר? בְּקָדָשִׁים שֶׁנִּפַּל בָּהֶם מוּם, שֶׁיִּפְּדוּ וְיֵאָכְלוּ בְּכָל מָקוֹם, יָכֹל יִפָּדוּ עַל מוּם עוֹבֵר? תַּלְמוּד־לוֹמַר: "רַק". **תִּזְבַּח וְאָכַלְתָּ** • (בכורות טו. יבמות עג) אֵין לְךָ בָּהֶם הֶתֵּר גִּיזָּה וְחָלָב אֶלָּא אֲכִילָה עַל־יְדֵי זְבִיחָה. **הַטָּמֵא וְהַטָּהוֹר** • לְפִי שֶׁבָּאוּ מִכֹּחַ קָדָשִׁים שֶׁנֶּאֱמַר בָּהֶם (ויקרא ז): "וְהַבָּשָׂר אֲשֶׁר־יִגַּע בְּכָל־טָמֵא לֹא יֵאָכֵל", הֵצַרְךָ לְהַתִּיר בּוֹ שֶׁטָּמֵא וְטָהוֹר אוֹכְלִין בִּקְעָרָה אַחַת. **כַּצְּבִי וְכָאַיָּל** • שֶׁאֵין קָרְבָּן בָּא מֵהֶם. **כַּצְּבִי וְכָאַיָּל** • לְפָטְרָן מִן הַזְּרוֹעַ וְהַלְּחָיַיִם וְהַקֵּבָה.

(טז) רַק הַדָּם לֹא תֹאכֵלוּ עַל־הָאָרֶץ תִּשְׁפְּכֶנּוּ כַּמָּיִם׃

טז לְחוֹד דְּמָא לָא תֵּיכְלוּן עַל אַרְעָא תִּשְׁדְּנֵהּ כְּמַיָּא׃

רש"י ◄ **רַק הַדָּם לֹא תֹאכֵלוּ** • אַף־עַל־פִּי שֶׁאָמַרְתִּי שֶׁאֵין לְךָ בּוֹ זְרִיקַת דָּם בַּמִּזְבֵּחַ, לֹא תֹאכְלֶנּוּ. **תִּשְׁפְּכֶנּוּ כַּמָּיִם** • לוֹמַר לְךָ שֶׁאֵין צָרִיךְ כִּסּוּי. דָּבָר אַחֵר: הֲרֵי הוּא כַּמַּיִם, לְהַכְשִׁיר אֶת הַזְּרָעִים (ספרי. חולין עד).

(יז) לֹא־תוּכַל לֶאֱכֹל בִּשְׁעָרֶיךָ מַעְשַׂר דְּגָנְךָ וְתִירֹשְׁךָ וְיִצְהָרֶךָ וּבְכֹרֹת בְּקָרְךָ וְצֹאנֶךָ וְכָל־נְדָרֶיךָ אֲשֶׁר תִּדֹּר וְנִדְבֹתֶיךָ וּתְרוּמַת יָדֶךָ׃

יז לֵית לָךְ רְשׁוּ לְמֵיכַל בְּקִרְוָיִךְ מַעְשַׂר עִבּוּרָךְ חַמְרָךְ וּמִשְׁחָךְ וּבְכוֹרֵי תּוֹרָךְ וְעָנָךְ וְכָל נִדְרָךְ דִּי תִּדַּר וְנִדְבָתָיךְ וְאַפְרָשׁוּת יְדָךְ׃

רש"י ◄ **לֹא־תוּכַל** • בָּא הַכָּתוּב לִתֵּן 'לֹא תַעֲשֶׂה' עַל הַדָּבָר. **לֹא־תוּכַל** • רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן־קָרְחָה אוֹמֵר: "כָּל אַתָּה, אֲבָל אֵינְךָ רַשַּׁאי". כַּיּוֹצֵא בוֹ: (יהושע טו) "וְאֶת הַיְבוּסִי יוֹשְׁבֵי יְרוּשָׁלִַם לֹא יָכְלוּ בְּנֵי יְהוּדָה לְהוֹרִישָׁם", יְכוֹלִים הָיוּ, אֶלָּא שֶׁאֵינָן רַשָּׁאִין, לְפִי שֶׁכָּרַת לָהֶם אַבְרָהָם בְּרִית כְּשֶׁלָּקַח מֵהֶם מְעָרַת הַמַּכְפֵּלָה. וְלֹא יְבוּסִים הָיוּ אֶלָּא חִתִּיִּים הָיוּ, אֶלָּא עַל שֵׁם הָעִיר שֶׁשְּׁמָהּ יְבוּס, כָּךְ מְפֹרָשׁ בְּפִרְקֵי דְרַבִּי אֱלִיעֶזֶר (פ' לו), וְהוּא שֶׁנֶּאֱמַר (שמואל ב ה): "כִּי אִם־הֶסִירְךָ הָעִוְרִים וְהַפִּסְחִים", צוּרוֹת שֶׁכָּתְבוּ עֲלֵיהֶם אֶת הַשְּׁבוּעָה. **וּבְכֹרֹת בְּקָרְךָ** • אַזְהָרָה לְכֹהֲנִים. **וּתְרוּמַת יָדֶךָ** • אֵלּוּ הַבִּכּוּרִים.

(יח) כִּי אִם־לִפְנֵי יְהוָה אֱלֹהֶיךָ תֹּאכְלֶנּוּ בַּמָּקוֹם אֲשֶׁר יִבְחַר יְהוָה אֱלֹהֶיךָ בּוֹ אַתָּה וּבִנְךָ וּבִתֶּךָ וְעַבְדְּךָ וַאֲמָתֶךָ וְהַלֵּוִי אֲשֶׁר בִּשְׁעָרֶיךָ וְשָׂמַחְתָּ לִפְנֵי יְהוָה אֱלֹהֶיךָ בְּכֹל מִשְׁלַח יָדֶךָ׃

יח אֶלָּהֵן קֳדָם יְיָ אֱלָהָךְ תֵּיכְלִנֵּהּ בְּאַתְרָא דִּי יִתְרְעֵי יְיָ אֱלָהָךְ בֵּהּ אַתְּ וּבְרָךְ וּבְרַתָּךְ וְעַבְדָּךְ וְאַמְתָּךְ וְלֵוָאָה דִּי בְקִרְוָיִךְ וְתֶחֱדֵי קֳדָם יְיָ אֱלָהָךְ בְּכָל אוֹשָׁטוּת יְדָךְ׃

רש"י ◄ **לִפְנֵי ה'** • לִפְנִים מִן הַחוֹמָה. **וְהַלֵּוִי אֲשֶׁר בִּשְׁעָרֶיךָ** • אִם אֵין לְךָ לָתֵת לוֹ מֵחֶלְקוֹ, כְּגוֹן מַעֲשֵׂר רִאשׁוֹן, תֵּן לוֹ מַעֲשַׂר עָנִי! אֵין לְךָ מַעֲשַׂר עָנִי, הַזְמִינֵהוּ עַל שֶׁלְּמֶיךָ.

(יט) הִשָּׁמֶר לְךָ פֶּן־תַּעֲזֹב אֶת־הַלֵּוִי כָּל־יָמֶיךָ עַל־אַדְמָתֶךָ׃ ס

יט אִסְתַּמַּר לָךְ דִּילְמָא תִּשְׁבּוֹק יָת לֵוָאֵי כָּל יוֹמָיךְ עַל אַרְעָךְ׃

רש"י◄ הִשָּׁמֶר לְךָ • לִתֵּן ׳לֹא תַעֲשֶׂה׳ עַל הַדָּבָר. עַל־אַדְמָתֶךָ • אֲבָל בַּגּוֹלָה, אֵינְךָ מֻזְהָר עָלָיו יוֹתֵר מֵעֲנִיֵּי יִשְׂרָאֵל.

(כ) כִּי־יַרְחִיב יְהוָה אֱלֹהֶיךָ אֶת־גְּבֻלְךָ כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר־לָךְ וְאָמַרְתָּ אֹכְלָה בָשָׂר כִּי־תְאַוֶּה נַפְשְׁךָ לֶאֱכֹל בָּשָׂר בְּכָל־אַוַּת נַפְשְׁךָ תֹּאכַל בָּשָׂר׃

כ אֲרֵי יַפְתֵּי יְיָ אֱלָהָךְ יָת תְּחוּמָךְ כְּמָא דִּי מַלִּיל לָךְ וְתֵימַר אֵכוּל בִּשְׂרָא אֲרֵי תִּתְרְעֵי נַפְשָׁךְ לְמֵיכַל בִּשְׂרָא בְּכָל רְעוּת נַפְשָׁךְ תֵּיכוּל בִּשְׂרָא׃

רש"י◄ כִּי־יַרְחִיב וְגוֹ' • (חולין פד) לִמְּדָה תּוֹרָה ׳דֶּרֶךְ אֶרֶץ׳ שֶׁלֹּא יִתְאַוֶּה אָדָם לֶאֱכֹל בָּשָׂר אֶלָּא מִתּוֹךְ רַחֲבַת יָדַיִם וְעֹשֶׁר. בְּכָל־אַוַּת נַפְשְׁךָ וְגוֹ' • (שם

ט"ז) אֲבָל בַּמִּדְבָּר נֶאֱסַר לָהֶם בְּשַׂר חֻלִּין, אֶלָּא־אִם־כֵּן מַקְדִּישָׁהּ וּמַקְרִיבָהּ שְׁלָמִים.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (על־פי לקוטי־שיחות חלק ד עמוד 1108 ואילך – מתוך ׳לקראת שבת׳)

הַזְהִירוּת בַּאֲכִילָה – שֶׁתִּהְיֶה לְשֵׁם שָׁמַיִם

בְּכָל־אַוַּת נַפְשְׁךָ תֹּאכַל בָּשָׂר: . . רַק חֲזַק לְבִלְתִּי אֲכֹל הַדָּם (יב, כ – כג)

אִיתָא בַּגְּמָרָא (חֻלִּין טז, ב): "רַבִּי יִשְׁמָעֵאל אוֹמֵר, לֹא בָּא הַכָּתוּב אֶלָּא לְהַתִּיר לָהֶם בְּשַׂר תַּאֲוָה". שֶׁעַד שֶׁנִּכְנְסוּ לָאָרֶץ נֶאֱסַר לָהֶם בְּשַׂר תַּאֲוָה, וְרַק בְּשַׂר קָדָשִׁים הָיָה מֻתָּר לָהֶם. מַה־שֶּׁאֵין־כֵּן כְּשֶׁנִּכְנְסוּ לָאָרֶץ, הֻתַּר לָהֶם בְּשַׂר תַּאֲוָה.

וְיֵשׁ לְבָאֵר זֶה בַּעֲבוֹדַת הָאָדָם לְקוֹנוֹ:

כְּשֶׁשָּׁהוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בַּמִּדְבָּר לֹא הִתְעַסְּקוּ עִם עִנְיָנִים גַּשְׁמִיִּים, וְכָל עִסְקֵיהֶם הָיָה רַק בְּלִמּוּד הַתּוֹרָה וְכִיּוּצָא בָּזֶה, וְאַף כְּשֶׁאָכְלוּ בָּשָׂר הָיָה זֶה רַק בְּשַׂר קָדָשִׁים. אַךְ כְּשֶׁנִּכְנְסוּ לָאָרֶץ, הִתְחִילוּ לְהִתְעַסֵּק עִם עִנְיָנִים גַּשְׁמִיִּים וּלְהַעֲלוֹתָם לִקְדֻשָּׁה עַל־יְדֵי הָעֲבוֹדָה דְ"כָּל מַעֲשֶׂיךָ יִהְיוּ לְשֵׁם שָׁמַיִם" וּ"בְּכָל דְּרָכֶיךָ דָּעֵהוּ".

וְעַל־זֶה מַזְהִיר הַכָּתוּב, שֶׁכְּשֶׁיִּכָּנְסוּ לָאָרֶץ וְיֻתַּר לָהֶם - לֹא רַק בְּשַׂר קָדָשִׁים שֶׁיֵּשׁ בָּזֶה מִצְוָה, אֶלָּא גַּם - "בְּשַׂר תַּאֲוָה", אֲכִילָה שֶׁאֵין בָּהּ מִצְוָה, יֵשׁ לְהִזָּהֵר מְאֹד "רַק חֲזַק לְבִלְתִּי אֲכֹל הַדָּם", שֶׁ"רְתִיחַת הַדָּמִים" וְחַיּוּת הָאָדָם לֹא תִּהְיֶה בַּ"בָּשָׂר" וּבְעִנְיָנִים הַגַּשְׁמִיִּים, אֶלָּא כָּל עִסּוּקוֹ בָּהֶם יִהְיֶה רַק לְשֵׁם שָׁמַיִם לְהַעֲלוֹתָם לִקְדֻשָּׁה.

(כא) כִּי־יִרְחַק מִמְּךָ הַמָּקוֹם אֲשֶׁר יִבְחַר יְהוָה אֱלֹהֶיךָ לָשׂוּם שְׁמוֹ שָׁם וְזָבַחְתָּ מִבְּקָרְךָ וּמִצֹּאנְךָ אֲשֶׁר נָתַן יְהוָה לְךָ כַּאֲשֶׁר צִוִּיתִךָ וְאָכַלְתָּ בִּשְׁעָרֶיךָ בְּכֹל אַוַּת נַפְשֶׁךָ׃

כא אֲרֵי יִתְרְחַק מִנָּךְ אַתְרָא דִּי יִתְרְעֵי יְיָ אֱלָהָךְ לְאַשְׁרָאָה שְׁכִנְתֵּהּ תַּמָּן וְתִכּוֹס מִתּוֹרָךְ וּמֵעֲנָךְ דִּי יְהַב יְיָ לָךְ כְּמָא דִּי פַּקֵּדְתָּךְ וְתֵיכוּל בְּקִרְוָיִךְ בְּכֹל רְעוּת נַפְשָׁךְ׃

רמב"ן על התורה – מהדורת בלוס, אברמוביץ

(כ) כִּי יַרְחִיב ה' אֱלֹהֶיךָ אֶת גְּבֻלְךָ.

אֵין טַעַם הַרְחָבָה זֹאת כְּאוֹתָהּ שֶׁיֹּאמַר (להלן יט ח ט) וְאִם יַרְחִיב ה' אֱלֹהֶיךָ אֶת גְּבוּלְךָ וְיָסַפְתָּ לְךָ עוֹד שָׁלֹשׁ עָרִים עַל הַשָּׁלֹשׁ הָאֵלֶּה, שֶׁאִם כֵּן לֹא הָיָה בְּשַׂר תַּאֲוָה מֻתָּר בְּבוֹאָם לָאָרֶץ. אֲבָל שָׁם (להלן יט א) נֶאֱמַר כִּי יִכָּרֵת ה' אֱלֹהֶיךָ אֶת הַגּוֹיִם אֲשֶׁר ה' אֱלֹהֶיךָ נוֹתֵן לְךָ אֶת אַרְצָם, וְהֵם שִׁבְעָה הַגּוֹיִם שֶׁיַּזְכִּיר בְּכָל מָקוֹם, וְאָז נַבְדִּיל שָׁלֹשׁ עָרִים, וְכֵן עָשָׂה יְהוֹשֻׁעַ (יהושע כ), וְאַחַר כָּךְ אָמַר כִּי יַרְחִיב ה' אֱלֹהֶיךָ אֶת גְּבֻלְךָ כַּאֲשֶׁר נִשְׁבַּע לַאֲבוֹתֶיךָ, וְזֶה יִרְמֹז לַעֲשָׂרָה עַמִּמִין שֶׁנִּתְּנוּ לְאַבְרָהָם. אֲבָל כָּאן אָמַר "כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר לָךְ", וְהֵם הַגּוֹיִם הָאֵלֶּה אֲשֶׁר ה' אֱלֹהֶיךָ נוֹתֵן לְךָ אֶת אַרְצָם, כִּי מִיָּד לְאַחַר שֶׁכָּבְשׁוּ וְחִלְקוּ הֻתַּר לָהֶם בְּשַׂר תַּאֲוָה:

וְאֵין טַעַם "כִּי יִרְחַק מִמְּךָ הַמָּקוֹם" שֶׁיִּהְיֶה מֻתָּר בְּהַרְחָקַת הַמָּקוֹם בִּלְבָד, שֶׁאִם כֵּן יִהְיוּ אֲסוּרִים יוֹשְׁבֵי יְרוּשָׁלַיִם בְּבָשָׂר תַּאֲוָה. אֲבָל עִם כָּל יִשְׂרָאֵל יְדַבֵּר וְיֹאמַר לָהֶם, כִּי כַּאֲשֶׁר יַרְחִיב הַשֵּׁם אֶת גְּבוּלְכֶם וְלֹא תִהְיוּ כֻּלְּכֶם יוֹשְׁבִים סָבִיב לַמִּשְׁכָּן כַּאֲשֶׁר אַתֶּם הַיּוֹם בַּמִּדְבָּר, יִהְיֶה לָכֶם בָּשָׂר הַחֻלִּין מֻתָּר, כִּי אִי אֶפְשָׁר שֶׁתֵּלְכוּ כֻּלְּכֶם מִמָּקוֹם רָחוֹק אֶל הַמָּקוֹם אֲשֶׁר יִבְחַר ה' וְתִזְבְּחוּ זְבָחִים שְׁלָמִים כָּל מַה שֶּׁתֹּאכְלוּ: תורה כא

(כא) וְטַעַם וְזָבַחְתָּ וגו' כַּאֲשֶׁר צִוִּיתִיךָ. עַל דַּעַת רַבּוֹתֵינוּ (חולין כח.), כַּאֲשֶׁר צִוִּיתִיךָ עַל פֶּה מֵהֲלָכָה לְמֹשֶׁה מִסִּינַי, מְלַמֵּד שֶׁנִּצְטַוָּה מֹשֶׁה עַל הַוֶּשֶׁט וְעַל הַקָּנָה וְעַל רֹב אֶחָד בָּעוֹף וְעַל רֹב שְׁנַיִם בִּבְהֵמָה:

רש"י◄ **כִּי־יִרְחַק מִמְּךָ הַמָּקוֹם •** וְלֹא תּוּכַל לָבֹא וְלַעֲשׂוֹת שְׁלָמִים בְּכָל יוֹם, כְּמוֹ עַכְשָׁו שֶׁהַמִּשְׁכָּן הוֹלֵךְ עִמָּכֶם. **וְזָבַחְתָּ וְגוֹ' כַּאֲשֶׁר צִוִּיתִךָ •** (חולין כח) לָמַדְנוּ שֶׁיֵּשׁ צִוּוּי בִּזְבִיחָה הֵיאָךְ יִשְׁחוֹט, וְהֵן הִלְכוֹת שְׁחִיטָה שֶׁנֶּאֱמְרוּ לְמֹשֶׁה מִסִּינַי.

(כב) **אַךְ כַּאֲשֶׁר יֵאָכֵל אֶת־הַצְּבִי וְאֶת־הָאַיָּל כֵּן תֹּאכְלֶנּוּ הַטָּמֵא וְהַטָּהוֹר יַחְדָּו יֹאכֵלֻנּוּ:**

כב בְּרַם כְּמָא דִי מִתְאֲכֵל בְּשַׂר טַבְיָא וְאַיָּלָא כֵּן תִּיכְלֻנֵּהּ מְסָאבָא וְדַכְיָא כַּחֲדָא יֵכְלֻנֵּהּ:

רש"י◄ **אַךְ כַּאֲשֶׁר יֵאָכֵל אֶת־הַצְּבִי וְגוֹ' •** אֵינְךָ מֵזְהָר לְאָכְלָן בְּטָהֳרָה; אִי מַה צְּבִי וְאַיָּל חֻלִּבָּן מֵתָר, אַף חֵלִין חֻלִּבָּן מֵתָר? תַּלְמוּד־לוֹמַר: "אַךְ".

רמב"ן על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

וְדַע כִּי שְׁחִיטָה בְּלָשׁוֹן הַקֹּדֶשׁ הוּא הַכָּרַת סִימָנֵי הַצַּוָּאר, וְאַל תְּחוּשׁ בַּעֲבוּר שֶׁאָמַר וַיִּשְׁחָטֵם בַּמִּדְבָּר (במדבר יד טז), כִּי הִיא מְלִיצָה, שֶׁזָּבַח אוֹתָם כַּצֹּאן. וְהִנֵּה צִוָּה בַּקָּרְבָּנוֹת "וְשָׁחַט" (ויקרא א ה) "וְשָׁחֲטוּ" (שמות יב ו), שֶׁהוּא בְּסִימָנֵי הַצַּוָּאר:

וְהִנֵּה מִתְּחִלָּה צִוָּה שֶׁיִּהְיֶה כָּל מַה שֶּׁהֵם אוֹכְלִים שְׁלָמִים, וְהֵם שְׁחוּטִים כְּמִשְׁפַּט הַקָּרְבָּנוֹת, וְעַתָּה כְּשֶׁבָּא לְהַתִּיר בְּשַׂר הַחֻלִּין אָמַר וְזָבַחְתָּ מִבְּקָרְךָ וּמִצֹּאנְךָ כַּאֲשֶׁר צִוִּיתִיךָ בִּהְיוֹתָם קָרְבָּנוֹת, וְתֹאכַל אוֹתָם חֻלִּין בְּכָל תַּאֲוַת נַפְשְׁךָ, לוֹמַר שֶׁיַּתִּירֵם חֻלִּין בְּכָל מָקוֹם, וּבִלְבַד שֶׁיִּהְיוּ זְבוּחִין כַּאֲשֶׁר צִוָּה מִתְּחִלָּה בִּהְיוֹתָם כֻּלָּם קָרְבָּנוֹת, וְזֶהוּ פְּשׁוּטוֹ שֶׁל מִקְרָא זֶה עַל הַנְּכוֹן:

וְשֶׁמָּא רַבּוֹתֵינוּ נִתְכַּוְּנוּ בָּזֶה כְּשֶׁאָמְרוּ בְּסִפְרֵי (ראה לט), כַּאֲשֶׁר צִוִּיתִיךָ, מַה קָּדָשִׁים בִּשְׁחִיטָה אַף חֻלִּין בִּשְׁחִיטָה. וְהִנֵּה מִצְוַת הַשְּׁחִיטָה מְפֹרֶשֶׁת בְּכָאן, וּמִבְּאֶרֶת מִדִּבְרֵי רַבּוֹתֵינוּ בְּקַבָּלָה: תורה כב

(כב) אַךְ כַּאֲשֶׁר יֵאָכֵל אֶת הַצְּבִי וְאֶת הָאַיָּל כֵּן תֹּאכְלֶנּוּ. הוּא כְּמוֹ שֶׁיְּפֹרֵשׁ הַטָּמֵא וְהַטָּהוֹר יַחְדָּו. כִּי מִפְּנֵי שֶׁצִּוָּה בַּמִּדְבָּר שֶׁלֹּא יֹאכְלוּ בָּקָר וְצֹאן רַק בִּזְבְחֵי שְׁלָמִים, וּמוּזְהָר בָּהֶם כִּי הַנֶּפֶשׁ אֲשֶׁר תֹּאכַל בָּשָׂר מִזֶּבַח הַשְּׁלָמִים אֲשֶׁר לַה' וְטֻמְאָתוֹ עָלָיו וְנִכְרְתָה, אָמַר בְּכָאן שֶׁיֹּאכַל בְּכָל אַוַּת נַפְשׁוֹ בְּחֻלִּין, וְשֶׁיֹּאכְלֶנּוּ עִם הַטָּמֵא בִּקְעָרָה אַחַת כַּאֲשֶׁר הֵם אוֹכְלִים בַּמִּדְבָּר הַצְּבִי וְהָאַיָּל שֶׁאֵינוֹ קָרֵב עַל הַמִּזְבֵּחַ:

וְאֵין הַטַּעַם בְּ"כַצְּבִי וְכָאַיָּל" שֶׁיֹּאכַל חֵלֶב הַחֻלִּין כַּאֲשֶׁר יֵאָכֵל חֵלֶב הַצְּבִי וְהָאַיָּל, כִּי לֹא יַזְכִּיר רַק הָאֵיבוּת, כְּעִנְיָן שֶׁאַתֶּם אוֹכְלִין הַצְּבִי וְהָאַיָּל תֹּאכְלוּ הַבָּשָׂר אֲשֶׁר תִּזְבְּחוּ בְּכָל מָקוֹם, וְלֹא אָמַר כָּל אֲשֶׁר יֵאָכֵל בַּצְּבִי וּבָאַיָּל יֵאָכֵל בּוֹ. וּלְכָךְ יְפָרֵשׁ בְּכָל מָקוֹם (להלן טו כב) הַטָּמֵא וְהַטָּהוֹר יַחְדָּו יֹאכְלֻנּוּ כַּצְּבִי וְכָאַיָּל, וְלֹא אָמַר בְּשׁוּם מָקוֹם "יֹאכְלֶנּוּ כַּצְּבִי וְכָאַיָּל" בִּלְבַד, כְּדֵי שֶׁלֹּא יְהֵא גַּם הַחֵלֶב בִּכְלָל:

וְטַעַם **"אַךְ"** אִזְהָרָה, מִפְּנֵי כִּי מִתְּחִלָּה הָיָה אָסוּר לֶאֱכֹל רַק הַשְּׁלָמִים הַשְּׁחוּטִין בַּמִּשְׁכָּן, וְעַתָּה כְּשֶׁהִתִּיר לִשְׁחֹט וְלֶאֱכֹל בִּשְׁעָרֶיךָ בְּכָל אַוַּת נַפְשְׁךָ, יִהְיֶה בְּמִשְׁמַע שֶׁיֹּאכַל אֲפִלּוּ חֻלִּין וְגַם קָדָשִׁים כַּאֲשֶׁר בָּרִאשׁוֹנָה, שֶׁיַּקְרִיבֵם שָׁם בַּבָּמָה, וְעַל כֵּן אָמַר וְהִזְהִיר אַךְ כַּאֲשֶׁר יֵאָכֵל אֶת הַצְּבִי וְאֶת הָאַיָּל כֵּן תֹּאכְלֶנּוּ, שֶׁלֹּא תַּקְרִיב מִמֶּנּוּ לֹא חֵלֶב וְלֹא דָּם וְלֹא תִּנְהַג בָּהֶם דֶּרֶךְ קָדָשִׁים וְלֹא תַּזְהִיר מֵהֶם הַטְּמֵאִים כְּלָל:

וְהֶצְרֵךְ לְהַזְכִּיר (בפסוק טז) רַק הַדָּם לֹא תֹּאכֵלוּ, מִפְּנֵי טְעָמִים רַבִּים. כִּי מִתְּחִלָּה אָמַר בְּאִסּוּר הַדָּם (ויקרא יז יא) וַאֲנִי נְתַתִּיו לָכֶם עַל הַמִּזְבֵּחַ לְכַפֵּר עַל נַפְשׁוֹתֵיכֶם, וְהָיָה בְּמִשְׁמַע הַזֶּה שֶׁהַדָּם שֶׁאֵינוֹ מְכַפֵּר בְּבִבְמָה לֹא יֵאָסֵר, עַל כֵּן הֶצְרֵךְ לְאָסְרוֹ בְּבָאוּר. אֲבָל בְּחֵלֶב לֹא הִזְכִּיר כֵּן בְּאִסּוּרוֹ, וְאֵין כָּל הַקָּרֵב מִן הָאֲמוּרִין אָסוּר וְלֹא כָּל שֶׁאֵינוֹ קָרֵב מֻתָּר, כַּאֲשֶׁר כָּתַבְתִּי בִּמְקוֹמוֹ (שם ג ט):

וְעוֹד כִּי כֵּיוָן שֶׁצִּוָּה בְּכָאן שֶׁנִּשְׁחֹט, וְהִזְהִיר שֶׁנֹּאכַל בְּאֵיכוּת הַצְּבִי וְהָאַיָּל, הָיָה בְּמִשְׁמַע שֶׁנְּכַסֶּה הַדָּם כַּאֲשֶׁר צִוָּנוּ בַּצְּבִי וְהָאַיָּל (שם יז יג), וְעַל כָּל פָּנִים הֶצְרֵךְ לְהַתִּיר שֶׁנִּשְׁפֹּךְ הַדָּם כַּמַּיִם בְּלֹא כִּסּוּי, וְזֶה טַעַם "עַל הָאָרֶץ", לֹא "בָּאָרֶץ" שֶׁיְּכַסֶּנּוּ בֶּעָפָר, וְכֵיוָן שֶׁהֶצְרֵךְ לְהַזְכִּיר הֶתֵּר הַדָּם, הִקְדִּים לְבָאֵר אִסּוּרוֹ:

וְעוֹד נִתְיָרֵא הַכָּתוּב שֶׁלֹּא יִדּוֹנוּ בְּדָם, בַּעֲבוּר כִּי בַּמִּדְבָּר בְּעֵת שֶׁהָיוּ כָּל בְּקָרָם וְצֹאנָם שְׁלָמִים הָיָה הַבָּשָׂר אָסוּר עַד שֶׁיִּזְרֹק הַדָּם עַל הַמִּזְבֵּחַ, כִּי כֵּן הַדִּין בַּקָּרְבָּנוֹת, וְהִנֵּה הַדָּם מְעַכֵּב בָּהֶם בַּאֲכִילַת הַבָּשָׂר, וְצִוָּה מִן הַצְּבִי וְהָאַיָּל בַּעֲבוּר שֶׁאֵינָם קְרֵבִים שֶׁנְּכַסֶּה אֶת דָּמָם בֶּעָפָר, וְכֵן מִן הָעוֹף בַּעֲבוּר שֶׁאֵין הָעוֹף קָרֵב לִשְׁלָמִים, וְאִם כֵּן הָיָה מְחֻיָּב בַּבָּקָר שֶׁל בָּשָׂר תַּאֲוָה שֶׁנְּכַסֶּה אוֹתוֹ אוֹ שֶׁנֹּאכְלֶנּוּ עִם הַבָּשָׂר בִּנְחִירָה, וְלֹא יֵרָאֶה עַל פְּנֵי הַשָּׂדֶה, כִּי רָאוּי הָיָה שֶׁיְּהֵא מֻתָּר לְאָכְלוֹ בִּפְנֵי עַצְמוֹ מִמַּה שֶׁיִּשְׁפְּכֶנּוּ עַל הָאָרֶץ, שֶׁלֹּא יִזְבְּחוּ אֶת זִבְחֵיהֶם לַשְּׂעִירִים אֲשֶׁר הֵם זוֹנִים אַחֲרֵיהֶם. עַל כֵּן אָמַר שֶׁיִּזְבַּח הַבָּקָר וְהַצֹּאן וְלֹא יֹאכַל הַדָּם עִם הַבָּשָׂר בִּנְחִירָה אוֹ בְּאֵבֶר מִן הַחַי, וְיִשְׁפֹּךְ הַדָּם עַל הָאָרֶץ וְלֹא יְחוּשׁ לוֹ, אֲבָל לֹא יֹאכְלֶנּוּ לֹא בִּפְנֵי עַצְמוֹ וְלֹא עִם הַבָּשָׂר. וּמִן הַטַּעַם הַזֶּה הֶצְרֵךְ לְהַזְכִּיר כֵּן פַּעַם אַחֶרֶת בִּבְכוֹר בַּעַל מוּם (להלן טו כג), מִפְּנֵי שֶׁהָיָה הַדָּם מִתְּחִלָּה לַמִּזְבֵּחַ, וְהֶצְרֵךְ עַתָּה לוֹמַר כְּשֶׁהוּא בַּעַל מוּם שֶׁלֹּא יִנְהֲגוּ קְדֻשָּׁה בְּדָמוֹ וְגַם לֹא הֶתֵּר, אֲבָל יִשְׁפְּכֶנּוּ כַּמַּיִם וְלֹא יֹאכְלֶנּוּ:

וְהַנְּרְאֶה בְּעֵינַי בְּטַעַם הָעִנְיָן הַזֶּה, כִּי מִתְּחִלָּה בִּהְיוֹתָם בַּמִּדְבָּר יְלֵל יְשִׁימוֹן וּשְׂעִירִים יְרַקְּדוּ שָׁם, וְהָיוּ כֻּלָּם יוֹצְאֵי מִצְרַיִם הָרְגִילִים בָּהֶם, אָסַר לְהַרְאוֹת הַדָּם עַל פְּנֵי הַשָּׂדֶה וְלִזְבֹּחַ כְּלַל רַק לִפְנֵי מִשְׁכַּן ה', לְהַרְחִיק אוֹתָם מִן הַחֵטְא הַהוּא. אֲבָל בְּבוֹאָם לָאָרֶץ וְהֶצְרֵךְ לְהַתִּיר בְּשַׂר תַּאֲוָה מִפְּנֵי רִיחוּק הַמָּקוֹם, לֹא חָשַׁשׁ אִם יִשְׁפֹּךְ בְּבֵיתָם דַּם הַבָּקָר וְהַצֹּאן עַל הָאָרֶץ, אֲבָל בְּדַם הַחַיָּה וְעוֹף אֲשֶׁר יָצוּד בַּשָּׂדֶה וּבַיַּעַר וְהַמִּנְהָג לְשָׁחֲטָם שָׁם וְלַהֲבִיאָם שְׁחוּטִין

(כג) **רַק חֲזַק לְבִלְתִּי אֲכֹל הַדָּם כִּי הַדָּם הוּא הַנָּפֶשׁ וְלֹא־תֹאכַל הַנֶּפֶשׁ עִם־הַבָּשָׂר:**

כג לְחוֹד תְּקֹף בְּדִיל דְּלָא לְמֵיכַל דְּמָא אֲרֵי דְּמָא הוּא נַפְשָׁא וְלָא תֵיכוּל נַפְשָׁא עִם בִּשְׂרָא:

רש"י◄ **רַק חֲזַק לְבִלְתִּי אֲכֹל הַדָּם •** (ספרי) מִמַּה שֶׁנֶּאֱמַר "חֲזַק", אַתָּה לָמֵד שֶׁהָיוּ שְׁטוּפִים בְּדָם לְאָכְלוֹ. לְפִיכָךְ הֵצְרַךְ לוֹמַר "חֲזַק", דִּבְרֵי רַבִּי יְהוּדָה. רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן עַזַּאי אוֹמֵר: לֹא בָּא הַכָּתוּב אֶלָּא לְהַזְהִירְךָ וּלְלַמֶּדְךָ עַד כַּמָּה אַתָּה צָרִיךְ לְהִתְחַזֵּק בַּמִּצְוֹת. אִם הַדָּם, שֶׁהוּא קַל לְהִשָּׁמֵר מִמֶּנּוּ, שֶׁאֵין אָדָם מִתְאַוֶּה לוֹ, הֵצְרַךְ לְחַזְּקְךָ בְּאַזְהָרָתוֹ, קַל־וָחֹמֶר לִשְׁאָר מִצְוֹת. **וְלֹא־תֹאכַל הַנֶּפֶשׁ עִם־הַבָּשָׂר •** (חולין קב. ספרי) אַזְהָרָה לְאֵבָר מִן הַחַי.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (משיחת שבת פרשת ראה תש"ל)

בְּטַעַם אַזְהָרַת אִיסּוּר אֲכִילַת דָּם, מְפָרֵשׁ הַכָּתוּב "כִּי הַדָּם הוּא הַנֶּפֶשׁ גו'". וּבֵאֲרוּ הַמְּפָרְשִׁים, דְּאַף שֶׁגַּם בִּבְשַׂר הַבְּהֵמָה נִמְצֵאת הַנֶּפֶשׁ, מִכָּל־מָקוֹם יָשְׁנוֹ הֶפְרֵשׁ בֵּין הַבָּשָׂר שֶׁבּוֹ **נִמְצֵאת** הַנֶּפֶשׁ, לְדָם שֶׁ"**הוּא** הַנֶּפֶשׁ" עַצְמָהּ.

דְּהִנֵּה, מִכָּל דְּבַר מַאֲכָל נַעֲשֶׂה דָּם וּבָשָׂר מִבְּשָׂרוֹ, וְלָכֵן נִקְבָּע בָּאָדָם טֶבַע הַמַּאֲכָל שֶׁהוּא אוֹכֵל.

וְכַאֲשֶׁר הָאָדָם אוֹכֵל בְּשַׂר בְּהֵמָה (טְהוֹרָה), הֲרֵי א) אֵין בָּזֶה תּוֹקֶף **נֶפֶשׁ** (וְטֶבַע) הַבְּהֵמָה, ב) הַבָּשָׂר צָרִיךְ לִהְיוֹת נִלְעָס וּמִתְעַכֵּל וּמִשְׁתַּנֶּה וְכוּ' עַד שֶׁנַּעֲשֶׂה דָּם וּבָשָׂר "וְשָׁב אֶל טֶבַע הַנִּיזּוֹן": אֲבָל הַדָּם שֶׁאֵין צָרִיךְ עִיכּוּל וְכוּ' כְּבָשָׂר וְכַיּוֹצֵא בָּזֶה, הֲרֵי עַל־יְדֵי אֲכִילָתוֹ הַדָּם שֶׁהוּא **הַנֶּפֶשׁ** דְּהַבְּהֵמָה, יִתְחַבֵּר טֶבַע וְנֶפֶשׁ הַבְּהֵמָה בְּנֶפֶשׁ הָאָדָם - וְתִתְעַבֶּה כְּנֶפֶשׁ הַבְּהֵמָה. וְהַמּוּבָן מִזֶּה, שֶׁאֵלּוּ הַשְּׁטוּפִים בְּדָם, מִדּוֹת דְּנֶפֶשׁ הַבַּהֲמִית שֶׁלָּהֶם הֵן כְּטֶבַע נֶפֶשׁ הַבְּהֵמָה.

וְזֶהוּ ב' הַפֵּרוּשִׁים שֶׁבְּפֵרוּשׁ רַשִׁ"י:

בְּתְחִלָּה מְדַבֵּר בָּזֶה שֶׁ"הָיוּ שְׁטוּפִים בְּדָם", וּ"לְפִיכָךְ הוּצְרַךְ לוֹמַר חֲזַק", וְהוּא הַצִּוּוּי עַל הַחִזּוּק בְּתִקּוּן וּבֵרוּר מִדּוֹתָיו הַטִּבְעִיּוֹת שֶׁל הַנֶּפֶשׁ הַבַּהֲמִית.

וּפֵרוּשׁ זֶה אוֹמְרוֹ רַבִּי יְהוּדָה, כִּי רַבִּי יְהוּדָה הוּא מִלְּשׁוֹן "הַפֵּעַם אוֹדֶה אֶת ה'" שֶׁהוּא בְּחִינַת הוֹדָאָה וּבִיטּוּל, וּמִצַּד זֶה הָעֲבוֹדָה הִיא בְּבִיטּוּל וּבֵרוּר מַדְרֵגוֹת הֲכִי תַּחְתּוֹנוֹת, עֲבוֹדַת אִתְכַּפְיָא – הַיְנוּ שֶׁיֵּשׁ לוֹ שַׁיָּכוּת לְמִדּוֹת טִבְעִיּוֹת דְּנֶפֶשׁ הַבַּהֲמִית, וְצָרִיךְ לְבָרְרָן וּלְשַׁנּוֹתָן.

אֲבָל רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן עַזַּאי שֶׁעֲבוֹדָתוֹ "הָיָה בִּבְחִינַת **רָצוֹא** דַּוְקָא, שֶׁכָּל חֶפְצוֹ וּמְגַמָּתוֹ הָיָה לַעֲלוֹת לְמַעְלָה כו' וּכְמוֹ־כֵן בְּעֵסֶק הַתּוֹרָה שֶׁלּוֹ נַפְשׁוֹ חָשְׁקָה בַּתּוֹרָה וְכו'", וַאֲשֶׁר לָכֵן כָּל עִנְיָן שֶׁל תּוֹרָה וּמִצְוֹת עָשָׂה בְּאוֹפֶן שֶׁל **רִיצָה** וְהִתְחַזְּקוּת, כַּנַ"ל, לְדַעְתּוֹ "לֹא בָּא הַכָּתוּב אֶלָּא לְהַזְהִירְךָ וּלְלַמֶּדְךָ עַד כַּמָּה אַתָּה צָרִיךְ לְהִתְחַזֵּק בַּמִּצְוֹת", וְהַיְנוּ שֶׁהַכָּתוּב לֹא בָּא עַל בֵּרוּר וְשִׁינּוּי מִדּוֹת טִבְעִיּוֹת – אֶלָּא לְהַזְהִירְךָ לְהִתְחַזֵּק בַּמִּצְוֹת, לְהַזְהִירְךָ מִלְּשׁוֹן זוֹהַר וְאוֹר, הַיְנוּ שֶׁעַל הָאָדָם לְהִתְחַזֵּק **וּלְהִתְעַלּוֹת** כו' וּלְהָאִיר נַפְשׁוֹ **בְּאוֹר** אֱלֹקִי בְּעִנְיָן

רמב"ן על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

אֶל הַבַּיִת, הִשְׁאִיר הַמִּצְוָה כַּאֲשֶׁר הָיְתָה לְכַסּוֹת דָּמָם בֶּעָפָר שֶׁלֹּא יַקְרִיבֻנוּ לַשְּׂעִירִים:

וּמִדְרַשׁ רַבּוֹתֵינוּ (ספרי מב) בְּ"רַק חֲזַק לְבִלְתִּי אֲכֹל הַדָּם" וְ"לֹא תֹאכְלֶנּוּ לְמַעַן יִיטַב לְךָ" (פסוק כה) מִדְרָשׁ יָפֶה וְנָאוֹת לְלָשׁוֹן הַכָּתוּב, שֶׁהָיוּ לְהוּטִין אַחֲרָיו מְאֹד עַל כֵּן הֻצְרַךְ לְכָל הָאַזְהָרוֹת הָאֵלֶּה. וְכָל שֶׁכֵּן שֶׁהֻצְרַךְ לְהַזְכִּיר אִסּוּרוֹ אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא הִזְכִּיר אִסּוּר הַחֵלֶב:

וּבֶאֱמֶת שֶׁדִּבֵּר רַבּוֹתֵינוּ זֶה מַסְפִּיק לְטַעַם רִבּוּי הָאַזְהָרוֹת שֶׁהַכָּתוּב מַזְהִיר מִמֶּנּוּ, אֲבָל הַלָּשׁוֹן שֶׁאָמַר "רַק חֲזַק לְבִלְתִּי אֲכֹל הַדָּם" אֵינוֹ מִתְיַשֵּׁב לִי בְּכָל זֶה, כִּי מַה חֹזֶק וְאֹמֶץ יֵשׁ בְּהִזָּהֵר מִן הַדָּם, וְהָרָאוּי שֶׁיֹּאמַר לְחָמְרוֹ "הַשָּׁמֶר לְךָ לְבִלְתִּי אֲכֹל הַדָּם". וּמְצִינוּ לָשׁוֹן חֹזֶק בַּמִּצְוֹות, שֶׁאָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לִיהוֹשֻׁעַ (יהושע א ז) רַק חֲזַק וֶאֱמַץ מְאֹד לִשְׁמֹר לַעֲשׂוֹת כְּכָל הַתּוֹרָה אֲשֶׁר צִוְּךָ מֹשֶׁה עַבְדִּי. וְכֵן אָמַר יְהוֹשֻׁעַ לְיִשְׂרָאֵל (שם כג ו) וְחַזַּקְתֶּם מְאֹד לִשְׁמֹר וְלַעֲשׂוֹת אֵת כָּל הַכָּתוּב בְּסֵפֶר תּוֹרַת מֹשֶׁה, וְזֶה בַּמִּצְוֹות כֻּלָּן, וְ"לִשְׁמֹר" יִרְמֹז לְלֹא תַעֲשֶׂה וְ"לַעֲשׂוֹת" יִרְמֹז לְמִצְוֹות עֲשֵׂה, אֲבָל בְּמִצְוָה אַחַת לֹא נִמְצָא כֵן, וּמַה צֹּרֶךְ לְחִזּוּק בְּשֵׁב וְאַל תַּעֲשֶׂה מִמִּצְוֹת לֹא תַעֲשֶׂה אַחַת:

אֲבָל נִרְאֶה לִי כִּי הִזְכִּיר בָּהּ חִזּוּק מִפְּנֵי הָעִנְיָן אֲשֶׁר מִמֶּנּוּ דָּבְקוּ בַּדָּם בְּמִצְרַיִם, כִּי הָיוּ זוֹבְחִים אֶת זִבְחֵיהֶם לַשְּׂעִירִים תָּמִיד, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב (ויקרא יז ז) וְלֹא יִזְבְּחוּ עוֹד אֶת זִבְחֵיהֶם לַשְּׂעִירִים אֲשֶׁר הֵם זֹנִים אַחֲרֵיהֶם, וּכְתִיב (להלן לב יז) יִזְבְּחוּ לַשֵּׁדִים לֹא אֱלֹהַּ, וְהָיְתָה הָעֲבוֹדָה הַהִיא בַּאֲכִילָה מִן הַדָּם, כִּי הָיוּ מְקַבְּצִים הַדָּם לַשֵּׁדִים וְהֵם אוֹכְלִים עָלָיו וּמִמֶּנּוּ, כְּאִלּוּ הֵם קְרוּאִים לַשֵּׁדִים לֶאֱכֹל עַל שֻׁלְחַן הַשֵּׁדִים הָהֵם וּמִתְחַבְּרִים עִמָּהֶם, וּכְבָר הֻזְכַּר זֶה בַּסֵּפֶר מוֹרֶה הַנְּבוֹכִים (ג מו):

וְלֹא שֶׁיִּהְיֶה זֶה עִקַּר טַעַם אִסּוּר הַדָּם, כִּי הַכָּתוּב מְפָרֵשׁ טַעֲמוֹ כִּי הַדָּם הוּא הַנֶּפֶשׁ, כַּאֲשֶׁר בְּסֵדֶר אַחֲרֵי מוֹת (ויקרא יז יא), אֲבָל מִזֶּה הָיוּ שְׁטוּפִים בּוֹ וְרוֹדְפִין אַחֲרָיו מְאֹד. וְהִנֵּה הָיוּ מִתְנַבְּאִים בּוֹ וּמַגִּידִים עֲתִידוֹת. וּלְכָךְ בָּא הַכָּתוּב וְהִזְהִיר שֶׁאִם יִשְׁמַע מֵאוֹכְלֵי הַדָּם דְּבַר עָתִיד, וּבָא הָאוֹת וְהַמּוֹפֵת אַל יִפְּתֶה לְבָבוֹ, אֲבָל יַחֲזִיק בְּתֻמָּתוֹ וּבֶאֱמוּנַת ה' וְאַל יֹאכַל מִן הַדָּם בְּשׁוּם עִנְיָן, וְאַל יְכַסֶּה הַמַּעֲשֶׂה הַהוּא, מִדִּבְרֵיהֶם לֹא יִירָא וּמִפְּנֵיהֶם לֹא יֵחַת כִּי הֶבֶל הַמָּה מַעֲשֵׂה תַּעְתּוּעִים. הִזְהִיר בְּכָאן כְּעִנְיַן הַמְּזָהָר בִּנְבִיא הַשֶּׁקֶר מִפְּנֵי הַטָּעוּתָיו: תורה כג

הַמִּצְוֹת –
אִם בְּדָבָר "שֶׁהוּא קַל לְהִשָּׁמֵר מִמֶּנּוּ שֶׁאֵין אָדָם מִתְאַוֶּה לוֹ, הוּצְרַךְ לְחַזְּקֵהוּ בְּאַזְהָרָתוֹ", זֹאת־אוֹמֶרֶת אִם עִנְיָן כָּזֶה שֶׁבְּלַאו־הָכִי אֵין אָדָם מִתְאַוֶּה לוֹ מִצַּד מִדּוֹתָיו הַטִּבְעִיּוֹת דְּנַפְשׁוֹ הַבַּהֲמִית, וּמוּבְדָּל מִמֶּנּוּ גַּם מִצַּד טֶבַע מִדּוֹתָיו, מִכָּל־מָקוֹם "הוּצְרַךְ לְחַזֵּק **בְּאַזְהָרָתוֹ**", שֶׁגַּם בָּזֶה עָלָיו לְהִתְחַזֵּק עוֹד יוֹתֵר בְּאַזְהָרָתוֹ, בִּבְחִינַת אוֹר אֱלֹקִי, הַיְנוּ לַעֲלוֹת מַעְלָה בַּהַבְדָּלָה גַּם מִטֶּבַע מִדּוֹתָיו – "קַל־וָחֹמֶר לִשְׁאָר מִצְוֹת" בְּעִנְיְנֵי מִצְוֹת כָּאֵלּוּ שֶׁנַּפְשׁוֹ שֶׁל אָדָם מִתְאַוֶּה לָהֶן – עַל־אַחַת־כַּמָּה־וְכַמָּה שֶׁעָלָיו לְהִתְחַזֵּק וּלְהִתְעַלּוֹת לִהְיוֹת בְּאוֹפֶן שֶׁל הַבְדָּלָה מִזֶּה, וּלְהָאִיר נַפְשׁוֹ **בְּאוֹר** אֱלֹקִי.

(כד) לֹא תֹאכְלֶנּוּ עַל־הָאָרֶץ תִּשְׁפְּכֶנּוּ כַּמָּיִם:

כד לָא תֵּיכְלִנֵּהּ עַל אַרְעָא תִּשְׁדְּנִנֵּהּ כְּמַיָּא:

רש"י◄ **לֹא תֹאכְלֶנּוּ •** (כריתות ד) אַזְהָרָה לְדַם הַתַּמְצִית.

(כה) לֹא תֹאכְלֶנּוּ לְמַעַן יִיטַב לְךָ וּלְבָנֶיךָ אַחֲרֶיךָ כִּי־תַעֲשֶׂה הַיָּשָׁר בְּעֵינֵי יְהוָה:

כה לָא תֵּיכְלִנֵּהּ בְּדִיל דְּיֵיטַב לָךְ וְלִבְנָיךְ בַּתְרָךְ אֲרֵי תַעְבֵּד דְּכָשָׁר קֳדָם יְיָ:

רש"י◄ **לֹא תֹאכְלֶנּוּ •** (חולין קלב) אַזְהָרָה לְדַם הָאֵבָרִים. **לְמַעַן יִיטַב לְךָ וְגוֹ' •** (מכות כג) צֵא וּלְמַד מַתַּן שְׂכָרָן שֶׁל מִצְוֹת: אִם הַדָּם, שֶׁנַּפְשׁוֹ שֶׁל אָדָם קָצָה מִמֶּנּוּ, הַפּוֹרֵשׁ מִמֶּנּוּ זוֹכֶה לוֹ וּלְבָנָיו אַחֲרָיו, קַל־וָחֹמֶר לְגָזֵל וַעֲרָיוֹת, שֶׁנַּפְשׁוֹ שֶׁל אָדָם מִתְאַוֶּה לָהֶם.

(כו) רַק קָדָשֶׁיךָ אֲשֶׁר־יִהְיוּ לְךָ וּנְדָרֶיךָ תִּשָּׂא וּבָאתָ אֶל־הַמָּקוֹם אֲשֶׁר־יִבְחַר יְהוָה:

כו לְחוֹד מַעְשַׂר קוּדְשָׁיךְ דִּיהוֹן לָךְ וְנִדְרָךְ תִּטּוֹל וְתֵיתֵי לְאַתְרָא דִּי יִתְרְעֵי יְיָ:

רש"י◄ **רַק קָדָשֶׁיךָ •** אַף־עַל־פִּי שֶׁאַתָּה מֻתָּר לִשְׁחֹט חֻלִּין, לֹא הִתַּרְתִּי לְךָ לִשְׁחֹט אֶת הַקֳּדָשִׁים וּלְאָכְלָן בִּשְׁעָרֶיךָ בְּלֹא הַקְרָבָה, אֶלָּא לַהֲבִיאָם לְבֵית הַבְּחִירָה.

(כז) וְעָשִׂיתָ עֹלֹתֶיךָ הַבָּשָׂר וְהַדָּם עַל־מִזְבַּח יְהוָה אֱלֹהֶיךָ וְדַם־זְבָחֶיךָ יִשָּׁפֵךְ עַל־מִזְבַּח יְהוָה אֱלֹהֶיךָ וְהַבָּשָׂר תֹּאכֵל:

כז וְתַעְבֵּד עֲלָוָתָךְ בִּשְׂרָא וּדְמָא עַל מַדְבְּחָא דַּיְיָ אֱלָהָךְ וְדַם נִכְסַת קוּדְשָׁיךְ יִשְׁתְּפֵךְ עַל מַדְבְּחָא דַּיְיָ אֱלָהָךְ וּבִשְׂרָא תֵּיכוּל:

רש"י◄ **וְעָשִׂיתָ עֹלֹתֶיךָ •** אִם עֹלוֹת הֵן, תֵּן הַבָּשָׂר וְהַדָּם עַל גַּבֵּי הַמִּזְבֵּחַ, וְאִם זִבְחֵי שְׁלָמִים הֵם, דַּם זְבָחֶיךָ יִשָּׁפֵךְ עַל הַמִּזְבֵּחַ תְּחִלָּה, וְאַחַר־כָּךְ: "וְהַבָּשָׂר תֹּאכֵל"; וְעוֹד דָּרְשׁוּ רַבּוֹתֵינוּ (ספרי): "רַק קָדָשֶׁיךָ", שֶׁבָּא לְלַמֵּד עַל הַקָּדָשִׁים שֶׁבְּחוּץ לָאָרֶץ, וּלְלַמֵּד עַל הַתְּמוּרוֹת וְעַל וַלָּדוֹת קָדָשִׁים שֶׁיִּקְרִיבוּ.

(כח) שְׁמֹר וְשָׁמַעְתָּ אֵת כָּל־הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוֶּךָּ לְמַעַן יִיטַב לְךָ וּלְבָנֶיךָ אַחֲרֶיךָ עַד־עוֹלָם כִּי תַעֲשֶׂה הַטּוֹב וְהַיָּשָׁר בְּעֵינֵי יְהוָה אֱלֹהֶיךָ: ס

כח טַר וּתְקַבַּל יָת פִּתְגָּמַיָּא הָאִלֵּין דִּי אֲנָא מְפַקֵּדְךָ בְּדִיל דְּיֵיטַב לָךְ וְלִבְנָיךְ בַּתְרָךְ עַד עָלָם אֲרֵי תַעְבֵּד דְּתָקֵן וּדְכָשָׁר קֳדָם יְיָ אֱלָהָךְ:

רש"י◄ **שְׁמֹר •** (ספרי) זוֹ מִשְׁנָה, שֶׁאַתָּה צָרִיךְ לִשְׁמְרָהּ בְּבִטְנְךָ שֶׁלֹּא תִּשְׁכַּח, כָּעִנְיָן שֶׁנֶּאֱמַר (משלי כב): "כִּי נָעִים כִּי תִשְׁמְרֵם בְּבִטְנֶךָ", וְאִם שָׁנִיתָ, אֶפְשָׁר שֶׁתִּשְׁמַע וּתְקַיֵּם. הָא כָּל שֶׁאֵינוֹ בִּכְלַל מִשְׁנָה, אֵינוֹ בִּכְלַל מַעֲשֶׂה. **אֵת כָּל־הַדְּבָרִים •** (שם) שֶׁתְּהֵא חֲבִיבָה עָלֶיךָ מִצְוָה קַלָּה כְּמִצְוָה חֲמוּרָה. **הַטּוֹב • בְּעֵינֵי הַשָּׁמַיִם. וְהַיָּשָׁר • בְּעֵינֵי אָדָם.**

רמב"ן על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

(כח) **שְׁמֹר וְשָׁמַעְתָּ אֵת כָּל הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה.** לא הִזְכִּיר בְּכָאן "חֻקִּים וּמִשְׁפָּטִים" אוֹ "עֵדוֹתָיו וּמִצְוֹתָיו". אֲבָל אָמַר "אֵת כָּל הַדְּבָרִים" לְהַכְנִיס בִּשְׁמִירָה זוֹ גַּם הַטּוֹב וְהַיָּשָׁר, כַּאֲשֶׁר פֵּרַשְׁתִּי בְּסֵדֶר וָאֶתְחַנַּן (לעיל ו יח): תורה כט

◆ יום שלישי כ"ו מנחם־אב ◆

(כט) כִּי־יַכְרִית יְהוָה אֱלֹהֶיךָ אֶת־הַגּוֹיִם אֲשֶׁר אַתָּה בָא־שָׁמָּה לָרֶשֶׁת אוֹתָם מִפָּנֶיךָ וִירִשְׁתָּם וְיָשַׁבְתָּ בְּאַרְצָם:

כט אֲרֵי יְשֵׁצֵי יְיָ אֱלָהָךְ יָת עַמְמַיָּא דִּי אַתְּ עָלֵל לְתַמָּן לְתָרְכָא יָתְהוֹן מִקֳּדָמָךְ וְתֵירַת יָתְהוֹן וְתֵיתַב בְּאַרְעָהוֹן:

(ל) הִשָּׁמֶר לְךָ פֶּן־תִּנָּקֵשׁ אַחֲרֵיהֶם אַחֲרֵי הִשָּׁמְדָם מִפָּנֶיךָ וּפֶן־תִּדְרֹשׁ לֵאלֹהֵיהֶם לֵאמֹר אֵיכָה יַעַבְדוּ הַגּוֹיִם הָאֵלֶּה אֶת־אֱלֹהֵיהֶם וְאֶעֱשֶׂה־כֵּן גַּם־אָנִי:

ל אִסְתַּמַּר לָךְ דִּילְמָא תִּתְקַל בַּתְרֵיהוֹן בָּתַר דְּיִשְׁתֵּצוּן מִקֳּדָמָךְ וְדִילְמָא תִּתְבַּע לְטַעֲוָתְהוֹן לְמֵימַר אֵכְדֵין פָּלְחִין עַמְמַיָּא הָאִלֵּין יָת טַעֲוָתְהוֹן וְאֶעְבֵּד כֵּן אַף אָנָא:

רש"י ◄ **פֶּן־תִּנָּקֵשׁ** • אונְקְלוֹס תִּרְגֵּם לְשׁוֹן מוֹקֵשׁ; וַאֲנִי אוֹמֵר שֶׁלֹּא חָשׁ לְדַקְדֵּק בַּלָּשׁוֹן, שֶׁלֹּא מָצִינוּ נו"ן בִּלְשׁוֹן יוּקַשׁ, וַאֲפִלּוּ לִיסוֹד הַנּוֹפֵל מִמֶּנּוּ, אֲבָל בִּלְשׁוֹן טֵרוּף וְקִקְשְׁקוּשׁ מָצִינוּ נו"ן: (דניאל ה) "וְאַרְכֻּבָתֵה דָּא לְדָא נָקְשָׁן", וְאַף זֶה אֲנִי אוֹמֵר: "פֶּן־תִּנָּקֵשׁ אַחֲרֵיהֶם", פֶּן תִּטָּרֵף אַחֲרֵיהֶם, לִהְיוֹת כָּרוּךְ אַחַר מַעֲשֵׂיהֶם. וְכֵן (תהלים קט): "יְנַקֵּשׁ נוֹשֶׁה לְכָל־אֲשֶׁר־לוֹ", מְקַלֵּל אֶת הָרָשָׁע לִהְיוֹת עָלָיו נוֹשִׁים רַבִּים, וְיִהְיוּ מַחֲזִירִין וּמִתְנַקְּשִׁין אַחַר מָמוֹנוֹ. **אַחֲרֵי הִשָּׁמְדָם מִפָּנֶיךָ** • אַחַר שֶׁתִּרְאֶה שֶׁאַשְׁמִידֵם מִפָּנֶיךָ, יֵשׁ לְךָ לָתֵת לֵב, מִפְּנֵי מַה נִּשְׁמְדוּ אֵלּוּ? מִפְּנֵי מַעֲשִׂים מְקֻלְקָלִים שֶׁבִּידֵיהֶם. אַף אַתָּה לֹא תַּעֲשֶׂה כֵּן, שֶׁלֹּא יָבֹאוּ אֲחֵרִים וְיַשְׁמִידוּךָ. **אֵיכָה יַעַבְדוּ** • לְפִי שֶׁלֹּא עָנַשׁ עַל עֲבוֹדָה־זָרָה אֶלָּא עַל זִבּוּחַ וְקִטּוּר וְנִסּוּךְ וְהִשְׁתַּחֲוָאָה, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב (שמות כב) : "בִּלְתִּי לַה' לְבַדּוֹ", דְּבָרִים הַנַּעֲשִׂים לַגָּבֹהַּ, בָּא וּלְמֵדְךָ כָּאן שֶׁאִם דַּרְכָּהּ שֶׁל עֲבוֹדָה־זָרָה לְעָבְדָהּ בְּדָבָר אַחֵר, כְּגוֹן פּוֹעֵר לַפְּעוֹר, וְזוֹרֵק אֶבֶן לְמַרְקוּלִיס, זוֹ הִיא עֲבוֹדָתוֹ, וְחַיָּב. אֲבָל זִבּוּחַ וְקִטּוּר וְנִסּוּךְ וְהִשְׁתַּחֲוָאָה, אֲפִלּוּ שֶׁלֹּא כְּדַרְכָּהּ - חַיָּב.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (ספר השיחות תנש"א א עמ' 368)

וּפֶן תִּדְרֹשׁ לֶאֱלֹקֵיהֶם (יב, ל) **שֶׁלֹּא תִּשְׁאַל עַל דֶּרֶךְ עֲבוֹדָתָהּ הֵיאַךְ הִיא** (רמב"ם עבודה זרה ב, ב)

וְאַף־עַל־פִּי־כֵן יֵשׁ חִיּוּב עַל בֵּית־דִּין לִידַע דַּרְכֵּי הָעֲבוֹדוֹת, שֶׁאֵין סוֹקְלִין עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים עַד שֶׁיֵּדְעוּ שֶׁזּוֹ הִיא דֶּרֶךְ עֲבוֹדָתָהּ (שם ג, ב). וְיֵשׁ לוֹמַר, שֶׁכַּאֲשֶׁר בֵּית־דִּין קוֹרִין סִפְרֵי עֲבוֹדָה־זָרָה כְּדֵי לְבַעֵר אֶת עוֹבְדֶיהָ מִן הָעוֹלָם, הִנֵּה בִּקְרִיאָה זוֹ עַצְמָהּ מְבַטְּלִים וְשׁוֹלְלִים אוֹתָהּ, וְזֹאת בְּאֶמְצָעוּת דַּרְגָּתָם הַנַּעֲלִית בְּלִמּוּד הַתּוֹרָה. וְהַיְינוּ, שֶׁהַבִּטּוּל אֵינוֹ רַק מִצַּד אֱמוּנָה, שֶׁמַּעַל הַשֵּׂכֶל, אֶלָּא גַּם מִצַּד הַשֵּׂכֶל עַצְמוֹ, הֶבְנַת וְהַשָּׂגַת הַתּוֹרָה בְּדַרְגָּה נַעֲלִית; וְכָךְ מְדַגֶּשֶׁת אַחְדוּת ה' (שְׁלִילַת עֲבוֹדָה־זָרָה) גַּם הֵיכָן שֶׁיֵּשׁ נְתִינַת מָקוֹם לַעֲבוֹדָה־זָרָה.

רמב"ן על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

(ל) **הִשָּׁמֶר לְךָ פֶּן תִּנָּקֵשׁ אַחֲרֵיהֶם אַחֲרֵי הִשָּׁמְדָם מִפָּנֶיךָ.** אַחַר שֶׁתִּרְאֶה שֶׁאַשְׁמִידֵם מִפָּנֶיךָ יֵשׁ לָתֵת לֵב מִפְּנֵי מַה נִּשְׁתַּמְּדוּ אֵלּוּ מִפְּנֵי מַעֲשִׂים מְקֻלְקָלִים שֶׁבִּידֵיהֶם, אַף אַתָּה לֹא תַעֲשֶׂה כֵן, שֶׁלֹּא יָבֹאוּ אֲחֵרִים וְיַשְׁמִידוּךָ, לְשׁוֹן רַשִׁ"י. וְאִם כֵּן יִהְיֶה זֶה אַזְהָרָה וְהַתְרָאָה מִלַּעֲבֹד עֲבוֹדָה זָרָה. וְכֵן כָּתַב אֵיכָה יַעַבְדוּ, לְפִי שֶׁלֹּא עָנַשׁ עַל עֲבוֹדָה זָרָה אֶלָּא עַל זִבּוּחַ וְקִטּוּר וְנִסּוּךְ וְהִשְׁתַּחֲוָאָה, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב (שמות כב יט) בִּלְתִּי לַה' לְבַדּוֹ, דְּבָרִים הַנַּעֲשִׂים לְגָבֹהַּ. בָּא וּלְמֵדְךָ כָּאן שֶׁאִם דַּרְכָּהּ שֶׁל עֲבוֹדָה זָרָה לְעָבְדָהּ בְּדָבָר אַחֵר כְּגוֹן פּוֹעֵר לִפְעוֹר וְזוֹרֵק אֶבֶן לְמַרְקוּלִיס שֶׁהִיא עֲבוֹדָתוֹ חַיָּב, וְחַיָּב עַל זִבּוּחַ וְקִטּוּר וְנִסּוּךְ וְהִשְׁתַּחֲוָאָה אֲפִלּוּ שֶׁלֹּא כְּדַרְכָּהּ, עַד כָּאן לְשׁוֹנוֹ:

וְזֶה אֵינֶנּוּ נָכוֹן, כִּי הַכָּתוּב אוֹמֵר לֹא תַעֲשֶׂה כֵן לַה' אֱלֹהֶיךָ, אִם כֵּן אֵינָהּ אַזְהָרָה בְּעֲבוֹדָה לֵאלֹהֵיהֶם, רַק שֶׁלֹּא לַעֲבֹד הַשֵּׁם הַנִּכְבָּד בַּעֲבוֹדָתָם, כַּאֲשֶׁר נָתַן הַטַּעַם כִּי כָל תּוֹעֵבַת ה' אֲשֶׁר שָׂנֵא עָשׂוּ לֵאלֹהֵיהֶם וגו':

אֲבָל פֵּרוּשׁ הַפָּרָשָׁה, כִּי עַד הַנָּה צִוָּה פְּעָמִים רַבּוֹת כִּי בְּבוֹאֲנוּ אֶל הָאָרֶץ נַעֲקֹר עֲבוֹדָה זָרָה וּמְשַׁמְּשֶׁיהָ וּנְאַבֵּד אֶת שְׁמָם, וְצִוָּה שֶׁנַּעֲשֶׂה זֶה מִיָּד כַּאֲשֶׁר אֲנַחְנוּ יוֹרְשִׁים אוֹתָם מִיָּד, וְעַתָּה אָמַר כִּי כַּאֲשֶׁר יַכְרִית ה' הַגּוֹיִם הָהֵם מִפְּנֵינוּ וְיִשְׁתַּכֵּחַ שֵׁם עֲבוֹדָה זָרָה מִן הָאָרֶץ וְנֵשֵׁב בְּאַרְצָם לְבָטַח, לֹא נַחְשֹׁב בְּלִבֵּנוּ הִנֵּה הַכְּרִיתַ הַשֵּׁם מִפְּנֵינוּ עוֹבְדֵי אֱלֹהִים אֲחֵרִים בַּעֲבוּר שֶׁהָיוּ עוֹשִׂים כָּבוֹד בַּעֲבוֹדָה שְׁלֵמָה לְמַעֲשֵׂה יְדֵי אָדָם עֵץ וָאָבֶן, וְאֵין רָאוּי לָתֵת כְּבוֹדוֹ לְאַחֵר וּתְהִלָּתוֹ לַפְּסִילִים, כִּי כֵן אָסַר זִבּוּחַ וְקִטּוּר וְנִסּוּךְ וְהִשְׁתַּחֲוָאָה בְּלִתִּי לְהַשֵּׁם לְבַדּוֹ, וְהַנָּהוּג בִּמְלָכִים כִּי הַמִּתְהַדֵּר בְּכְבוֹדָם לָתֵת עֲטָרָה בְּרֹאשׁוֹ אוֹ לִלְבֹּשׁ לְבוּשׁ מַלְכוּת כָּהֵם אַחַת דָּתוֹ לְהָמִית, אִם כֵּן אֶעֱשֶׂה אֲנִי לַשֵּׁם הַנִּכְבָּד כַּאֲשֶׁר

(לא) **לֹא־תַעֲשֶׂה כֵּן לַיהוָה אֱלֹהֶיךָ כִּי כָל־תּוֹעֲבַת יְהוָה אֲשֶׁר שָׂנֵא עָשׂוּ לֵאלֹהֵיהֶם כִּי גַם אֶת־בְּנֵיהֶם וְאֶת־בְּנֹתֵיהֶם יִשְׂרְפוּ בָאֵשׁ לֵאלֹהֵיהֶם:**

לא לָא תַעְבֵּד כֵּן קֳדָם יְיָ אֱלָהָךְ אֲרֵי כָּל דִּמְרָחֵק קֳדָם יְיָ דִּי סָנֵי עֲבָדוּ לְטַעֲוָתְהוֹן אֲרֵי אַף יָת בְּנֵיהוֹן וְיָת בְּנָתֵיהוֹן יוֹקְדִין בְּנוּרָא לְטַעֲוָתְהוֹן:

רש"י◄ **כִּי גַם אֶת־בְּנֵיהֶם •** (ספרי) 'גַּם', לְרַבּוֹת אֶת אֲבוֹתֵיהֶם וְאִמּוֹתֵיהֶם. אָמַר רַבִּי עֲקִיבָא: 'אֲנִי רָאִיתִי עוֹבֵד כּוֹכָבִים שֶׁכִּפְּתוֹ לְאָבִיו לִפְנֵי כַּלְבּוֹ וַאֲכָלוֹ'.

יג (א) **אֵת כָּל־הַדָּבָר אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוֶּה אֶתְכֶם אֹתוֹ תִּשְׁמְרוּ לַעֲשׂוֹת לֹא־תֹסֵף עָלָיו וְלֹא תִגְרַע מִמֶּנּוּ: פ**

א יָת כָּל פִּתְגָּמָא דִּי אֲנָא מְפַקֵּד יָתְכוֹן יָתֵהּ תִּטְרוּן לְמֶעְבַּד לָא תּוֹסְפוּן עֲלוֹהִי וְלָא תְּמַנְעוּן מִנֵּהּ:

רש"י◄ **אֵת כָּל־הַדָּבָר •** קַלָּה כְּבַחֲמוּרָה. **תִּשְׁמְרוּ לַעֲשׂוֹת •** לִתֵּן 'לֹא תַעֲשֶׂה' עַל 'עֲשֵׂה', הָאֲמוּרִים בַּפָּרָשָׁה, שֶׁכָּל 'הִשָּׁמֶר', לְשׁוֹן 'לֹא תַעֲשֶׂה' הוּא, אֶלָּא שֶׁאֵין לוֹקִין עַל 'הִשָּׁמֶר' שֶׁל 'עֲשֵׂה'. **לֹא־תֹסֵף עָלָיו •** (ספרי) חֲמִשָּׁה טוֹטָפוֹת בִּתְפִלִּין, חֲמִשָּׁה מִינִין בַּלּוּלָב, אַרְבַּע בְּרָכוֹת בְּבִרְכַּת כֹּהֲנִים.

(ב) **כִּי־יָקוּם בְּקִרְבְּךָ נָבִיא אוֹ חֹלֵם חֲלוֹם וְנָתַן אֵלֶיךָ אוֹת אוֹ מוֹפֵת:**

ב אֲרֵי יְקוּם בֵּינָךְ נְבִיָּא אוֹ חָלֵם חֶלְמָא וְיִתֵּן לָךְ אָת אוֹ מוֹפְתָא:

רש"י◄ **וְנָתַן אֵלֶיךָ אוֹת •** בַּשָּׁמַיִם, כְּעִנְיָן שֶׁנֶּאֱמַר בְּגִדְעוֹן (שופטים ו): "וְעָשִׂיתָ לִּי אוֹת", וְאוֹמֵר (שם): "יְהִי־נָא חֹרֶב אֶל־הַגִּזָּה וְגוֹ'". **אוֹ מוֹפֵת • בָּאָרֶץ.** [סִפְּרִים אֲחֵרִים: **וְנָתַן אֵלֶיךָ אוֹת •** בַּשָּׁמַיִם, דִּכְתִיב (בראשית א): "וְהָיוּ לְאֹתֹת וּלְמוֹעֲדִים". **אוֹ מוֹפֵת • בָּאָרֶץ,** דִּכְתִיב: "אִם טַל יִהְיֶה עַל־הַגִּזָּה לְבַדָּהּ וְעַל כָּל־הָאָרֶץ חָרֶב], אַף־עַל־פִּי־כֵן "לֹא תִשְׁמַע לוֹ", וְאִם תֹּאמַר: מִפְּנֵי־מָה נוֹתֵן לוֹ הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא מֶמְשָׁלָה לַעֲשׂוֹת אוֹת? "כִּי מְנַסֶּה ה' אֱלֹהֵיכֶם אֶתְכֶם".

רמב"ן על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

הָיוּ עוֹשִׂים הַגּוֹיִם לֵאלֹהֵיהֶם וְיִיטַב לְפָנָיו. לָכֵן הִזָּהֵיר, לֹא תַעֲשֶׂה כֵן, כִּי הַדְּבָרִים הַמְּתֹעָבִים לְפָנָיו הָיוּ עוֹשִׂים לֵאלֹהֵיהֶם, וְלֹא אָסְרָם מִפְּנֵי הַמַּעֲשֶׂה שֶׁהָיָה נִכְבָּד וְרָאוּי לַעֲשׂוֹתוֹ לִפְנֵי הַשֵּׁם לְבַדּוֹ, רַק מִפְּנֵי הַכַּוָּנָה שֶׁהָיְתָה בָּהֶם לַעֲבֹד אֱלָהוּת, כִּי גַם אֶת בְּנֵיהֶם וְאֶת בְּנֹתֵיהֶם יִשְׂרְפוּ בָאֵשׁ לֵאלֹהֵיהֶם, שֶׁהוּא דָּבָר מְתֹעָב לִפְנֵי הַשֵּׁם לִשְׂפֹּךְ דַּם נָקִי, וְאַף כִּי לְהִיוֹת אַכְזָרִי עַל פְּרִי בֶטֶן לֹא יְרַחֵמוּ. וְעַל כֵּן אָמַר (להלן יג א) אֵת כָּל הַדָּבָר אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוֶּה אֶתְכֶם וגו', לְהַזְהִיר עַל מַעֲשֶׂה הַקָּרְבָּנוֹת וַעֲבוֹדַת הַמִּקְדָּשׁ שֶׁלֹּא תוֹסִיף עָלָיו וְלֹא תִגְרַע מִמֶּנּוּ, וְזֶה עִנְיַן הַפָּרָשָׁה הַזֹּאת בֶּאֱמֶת:

אֲבָל רַבּוֹתֵינוּ (סנהדרין ס:) שֶׁלָּמְדוּ מִכָּאן לְעוֹבֵד עֲבוֹדָה זָרָה כְּדַרְכָּהּ שֶׁחַיָּב עָלֶיהָ לְעוֹלָם אֲפִלּוּ פּוֹרֵעַ עַצְמוֹ לִפְעוֹר, מִפְּנֵי שֶׁהִזְכִּיר הַכָּתוּב "אֵיכָה יַעַבְדוּ" לְלַמֵּד כִּי תִקָּרֵא עֲבוֹדָה בְּאֵיכוּת הַהוּא וְיִהְיֶה בִּכְלַל וְלֹא תָעֲבֹדֶם (שמות כ ה), אֲבָל אִם יִזְרֹק אֶבֶן לִפְעוֹר, אוֹ אֲפִלּוּ דֶּרֶךְ כְּבוֹד שֶׁיְּכַבֵּד וִירַבֵּץ לְפָנָיו, אֵינוֹ חַיָּב מִיתָה:

וְעַל דֶּרֶךְ הַפְּשָׁט הִזְהִיר בְּרֹאשׁ הַסִּדֶּר (לעיל פסוק ד) "לֹא תַעֲשׂוּן כֵּן לַה' אֱלֹהֵיכֶם" לְעָבְדוֹ כֵּאלֹהֵי הָעַמִּים עַל הֶהָרִים הָרָמִים בְּקָרְבְּנוֹתָיו, וְעַתָּה בַּפָּרָשָׁה הַזֹּאת הִזְהִיר "לֹא תַעֲשֶׂה כֵן לַה' אֱלֹהֶיךָ" לְעָבְדוֹ בְּמִקְדָּשׁוֹ בַּעֲבוֹדוֹת שֶׁלָּהֶם: תורה לא

(ב) כִּי יָקוּם בְּקִרְבְּךָ נָבִיא אוֹ חֹלֵם חֲלוֹם. יִקְרָאנוּ הַכָּתוּב "נָבִיא" עַל פִּי עַצְמוֹ, שֶׁאֹמַר הוּא הַשֵּׁם דִּבֶּר עִמִּי בְּהָקִיץ וַאֲנִי נְבִיאוֹ שָׁלוּחַ לָכֶם שֶׁתַּעֲשׂוּ כֵּן:

וְיִתְּכֵן שֶׁיִּרְמֹז הַכָּתוּב לְמַה שֶּׁהוּא אֱמֶת,

כִּי בַּנְּפָשׁוֹת בִּקְצַת הָאֲנָשִׁים כֹּחַ נְבוּאִיִּי יֵדְעוּ בוֹ עֲתִידוֹת, לֹא יֵדַע הָאִישׁ מֵאַיִן יָבֹא בוֹ, אֲבָל יִתְבּוֹדֵד וְתָבֹא בוֹ רוּחַ לֵאמֹר כָּכָה יִהְיֶה לָעָתִיד לָבֹא בְּדָבָר פְּלוֹנִי. וְיִקְרְאוּ לוֹ הַפִּילוֹסוֹפִים כֹּהֵי"ן, וְלֹא יֵדְעוּ סִבַּת הָעִנְיָן אַךְ הַדָּבָר נִתְאַמֵּת לְעֵינֵי רוֹאִים. אוּלַי הַנֶּפֶשׁ בְּחִדּוּדָהּ תִּדְבַּק בַּשֵּׂכֶל הַנִּבְדָּל וְתִתְכַּוֵּן בּוֹ. וְהָאִישׁ הַזֶּה יִקָּרֵא "נָבִיא" כִּי מִתְנַבֵּא הוּא, וְעַל כֵּן יָבֹא הָאוֹת וְהַמּוֹפֵת אֲשֶׁר יֹאמַר אֵלֶיךָ:

וְנָתַן אֵלֶיךָ אוֹת אוֹ מוֹפֵת. עִנְיַן "אוֹת", סִימָן עַל דָּבָר שֶׁיִּהְיֶה אַחֲרֵי כֵן בְּדִמְיוֹנוֹ, כְּעִנְיַן שֶׁנֶּאֱמַר אִישׁ עַל דִּגְלוֹ בְּאֹתֹת (במדבר ב ב), כִּי כְּשֶׁיָּבֹא הַנָּבִיא וְיֹאמַר דָּבָר פְּלוֹנִי עָתִיד לִהְיוֹת לִדְמְיוֹן שֶׁיִּהְיֶה כָּךְ יִקָּרֵא אוֹת, כְּעִנְיַן שֶׁנֶּאֱמַר (ישעיה ז יד) לָכֵן יִתֵּן אֲדֹנָי הוּא לָכֶם אוֹת, שֶׁהָאֵל עִמָּנוּ, מִשֵּׁם בֶּן אִשָּׁה הַנְּבִיא. וְהַמִּלָּה נִגְזֶרֶת מִן אָתָה (להלן לג ב). וְהַמּוֹפֵת יֵאָמֵר עַל דָּבָר מְחֻדָּשׁ שֶׁיַּעֲשֶׂה לְפָנֵינוּ בְּשִׁנּוּי טִבְעוֹ שֶׁל עוֹלָם, כְּעִנְיַן שֶׁנֶּאֱמַר לִדְרֹשׁ הַמּוֹפֵת אֲשֶׁר הָיָה בָאָרֶץ (דהי"ב לב לא), וְנָתַתִּי מוֹפְתִים בַּשָּׁמַיִם וּבָאָרֶץ דָּם וָאֵשׁ (יואל ג ג). וְהִיא מִלָּה מְקֻצָּרֶת מִן מוּפְלֵאת, כְּמוֹ שֵׁרִית יִשְׂרָאֵל (דהי"א יב לח). וְיַשְׁאִילֵהוּ הַלָּשׁוֹן לְדָבָר שֶׁהוּא חוּץ מִן הַמִּנְהָג, כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר (יחזקאל כד כד) וְהָיָה יְחֶזְקֵאל לָכֶם לְמוֹפֵת,

(ג) וּבָא הָאוֹת וְהַמּוֹפֵת אֲשֶׁר־דִּבֶּר אֵלֶיךָ לֵאמֹר נֵלְכָה אֲחֲרֵי אֱלֹהִים אֲחֵרִים אֲשֶׁר לֹא־יָדַעְתָּם וְנָעָבְדֵם:

ג וְיֵיתֵי אָתָא וּמוֹפְתָא דִּי מַלִּיל עִמָּךְ לְמֵימַר נְהַךְ בָּתַר טַעֲוַת עַמְמַיָּא דִּי לָא יְדַעְתָּנוּן וְנִפְלְחִנּוּן:

(ד) לֹא תִשְׁמַע אֶל־דִּבְרֵי הַנָּבִיא הַהוּא אוֹ אֶל־חוֹלֵם הַחֲלוֹם הַהוּא כִּי מְנַסֶּה יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם אֶתְכֶם לָדַעַת הֲיִשְׁכֶם אֹהֲבִים אֶת־יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם בְּכָל־לְבַבְכֶם וּבְכָל־נַפְשְׁכֶם:

ד לָא תְקַבֵּל לְפִתְגָּמֵי נְבִיָּא הַהוּא אוֹ לְחָלֵם חֶלְמָא הַהוּא אֲרֵי מְנַסֵּי יְיָ אֱלָהֲכוֹן יָתְכוֹן לְמִדַּע הַאִיתֵיכוֹן רָחֲמִין יָת יְיָ אֱלָהֲכוֹן בְּכָל לִבְּכוֹן וּבְכָל נַפְשְׁכוֹן:

(ה) אַחֲרֵי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם תֵּלֵכוּ וְאֹתוֹ תִירָאוּ וְאֶת־מִצְוֹתָיו תִּשְׁמֹרוּ וּבְקֹלוֹ תִשְׁמָעוּ וְאֹתוֹ תַעֲבֹדוּ וּבוֹ תִדְבָּקוּן:

ה בָּתַר דַּחַלְתָּא דַיְיָ אֱלָהֲכוֹן תְּהָכוּן וְיָתֵהּ תִּדְחָלוּן וְיָת פִּקּוּדוֹהִי תִּטְרוּן וּלְמֵימְרֵהּ תְּקַבְּלוּן וּקֳדָמוֹהִי תִּפְלְחוּן וּבְדַחֲלָתֵהּ תִּתְקָרְבוּן:

רמב"ן על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

וְאָמַר (שם פסוק כז) וּתְדַבֵּר וְלֹא תֵאָלֵם עוֹד וְהָיִיתָ לָהֶם לְמוֹפֵת, כִּי מַעֲשָׂיו פֶּלֶא בְּעֵינֵי הָרוֹאִים, כְּדֶרֶךְ וַתֵּרֶד פְּלָאִים (איכה א ט). וְכֵן אָתְיָא וְתִתְמַהְיָא אָתוֹהִי כְּמָה רַבְרְבִין וְתִתְמְהוֹהִי כְּמָה תַקִּיפִין (דניאל ג לב לג), הָאוֹתוֹת וְהַמּוֹפְתִים, כִּי הַפֶּלֶא וְהַתֵּמַהּ עִנְיָן אֶחָד:

וְהָיוּ בִּיצִיאַת מִצְרַיִם אוֹתוֹת, וְהֵם הַדְּבָרִים שֶׁיֹּאמַר לָהֶם מִתְּחִלָּה לְמָחָר יִהְיֶה הָאוֹת הַזֶּה (שמות ח יט), וְהָיוּ שָׁם מוֹפְתִים שֶׁיֵּעָשׂוּ בְּחִדּוּשׁ בְּלִי שֶׁיַּקְדִּימוּ לְהוֹדִיעַ בּוֹ, וְכֵן מָה אוֹת כִּי אֶעֱלֶה בֵּית ה' (ישעיה לח כב) שֶׁיַּקְדִּים לְהוֹדִיעוֹ, וְאָמַר בָּאוֹת הַהוּא בְּעַצְמוֹ לִדְרֹשׁ הַמּוֹפֵת אֲשֶׁר הָיָה בָּאָרֶץ, לָדַעַת הַחִדּוּשׁ הַהוּא אֵיךְ נִתְחַדֵּשׁ אֶצְלָם. וְכֵן הַמַּטֶּה אֲשֶׁר נֶהְפַּךְ לְנָחָשׁ קָרְאוֹ אוֹת, כַּאֲשֶׁר הוֹדִיעַ בּוֹ לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל (שמות ד יז), וּקְרָאוֹ מוֹפֵת כַּאֲשֶׁר עֲשָׂאוֹ לִפְנֵי פַרְעֹה לְחִדּוּשׁ (שם פסוק כא):

וְכֵן כַּאֲשֶׁר הָלַךְ עַבְדִּי יְשַׁעְיָהוּ עָרוֹם וְיָחֵף שְׁלֹשׁ שָׁנִים אוֹת וּמוֹפֵת עַל מִצְרַיִם וְעַל כּוּשׁ (ישעיה כ ג), כִּי הָיָה בַּדָּבָר אוֹת מַגִּיד עַל מַה שֶּׁיֶּאֱתָה, וּפֶלֶא בִּמִנְהָג שֶׁיֵּלֵךְ הַנְּבִיא כָּכָה:

אִם כֵּן "וְנָתַן אֵלֶיךָ אוֹת אוֹ מוֹפֵת", פֵּרוּשׁוֹ שֶׁיֹּאמַר אֲנִי הַנָּבִיא הַשָּׁלוּחַ אֲלֵיכֶם שֶׁתַּעַבְדוּ עֲבוֹדָה זָרָה פְּלוֹנִית וְזֶה לָכֶם הָאוֹת כִּי לְמָחָר יָבֹא הָאַרְבֶּה הֶחָסִיל וְהַגָּזָם, אוֹ יִתֵּן לָהֶם מוֹפֵת שֶׁיֵּשְׁלִיךְ לִפְנֵיהֶם מַטֶּה וְיִהְיֶה לְתַנִּין:

וּבְסִפְרִי אָמַר אוֹת הוּא מוֹפֵת וּמוֹפֵת הוּא אוֹת, אֶלָּא שֶׁדִּבְּרָה תּוֹרָה בִּשְׁתֵּי לְשׁוֹנוֹת. אוּלַי כַּוָּנָתָם לוֹמַר, שֶׁאֵין חִלּוּק בֵּין שְׁנֵיהֶם וְאֵין הֶפְרֵשׁ בְּדִינָם, וְדֵי הָיָה לְהַזְכִּיר הָאֶחָד, אֶלָּא שֶׁרָצְתָה הַתּוֹרָה לְהַפְלִיג בָּעִנְיָן לוֹמַר כָּל אוֹת וְאוֹת שֶׁיִּתֵּן אֵלֶיךָ מִכָּל אוֹתוֹת שֶׁבָּעוֹלָם:

וְהָאִישׁ הַזֶּה שֶׁיִּקְרָא עַצְמוֹ נָבִיא וִיצַוֶּה לַעֲבֹד עֲבוֹדָה זָרָה, עַל דֶּרֶךְ הַפֶּשֶׁט נָבִיא הָעֲבוֹדָה זָרָה הוּא שֶׁיֹּאמַר צֶלֶם פְּעוֹר שְׁלָחַנִי אֲלֵיכֶם שֶׁהוּא הָאֱלֹהִים וְצִוָּה שֶׁתַּעַבְדוּהוּ בְּכָךְ וְכָךְ, וְהוּא שֶׁאָמַר בּוֹ הַכָּתוּב עוֹד (להלן יח כ) וַאֲשֶׁר יְדַבֵּר בְּשֵׁם אֱלֹהִים אֲחֵרִים וּמֵת, כִּי כָּל מִתְנַבֵּא בְּשֵׁם אֱלֹהִים אֲחֵרִים לַעֲבֹד אוֹתָם יִתְנַבֵּא כִּי הֵם לוֹ לֵאלֹהָיו, וְהִזְכִּירוֹ שָׁם עִם נְבִיאֵי הַשֶּׁקֶר:

אֲבָל הָעוֹלֶה בָּזֶה מִדִּבְרֵי רַבּוֹתֵינוּ (סנהדרין צ.), כִּי זֶה הַנָּבִיא הַנִּזְכָּר בְּכָאן מִתְנַבֵּא בְּשֵׁם ה', יֹאמַר הַשֵּׁם הַנִּכְבָּד שְׁלָחַנִי שֶׁתַּעַבְדוּ לִפְעוֹר, כִּי הָיָה הַשֻּׁתָּף עִמּוֹ בְּמַעֲשֵׂה בְרֵאשִׁית, אוֹ שֶׁהוּא גָּדוֹל מִכָּל הָאֱלֹהִים לְפָנָיו וְרוֹצֶה שֶׁיַּעַבְדוּ אֵלָיו. וְהֵם ז"ל הִזְכִּירוּ, כִּי אֲפִלּוּ יֹאמַר שֶׁיַּעַבְדוּ לַעֲבוֹדָה זָרָה אֲפִלּוּ שָׁעָה אַחַת בִּלְבַד, כְּגוֹן שֶׁיֹּאמְרוּ עִבְדוּ לִפְעוֹר הַיּוֹם הַזֶּה בִּלְבַד וְתַצְלִיחוּ בְּדָבָר פְּלוֹנִי, כִּי כֵן הָרָצוֹן לִפְנֵי הַשֵּׁם הַנִּכְבָּד, הוּא חַיָּב מִיתָה, וְגַם זֶה הוּא כִּפְשׁוּטוֹ שֶׁל מִקְרָא:

וְהִנֵּה צִוָּה הַכָּתוּב שֶׁלֹּא נִשְׁמַע לַמִּתְנַבֵּא בְּשֵׁם ה' לַעֲבֹד עֲבוֹדָה זָרָה כְּלָל, וְלֹא נַבִּיט בָּאוֹתוֹת וּבַמּוֹפְתִים שֶׁיַּעֲשֶׂה, וְהִזְכִּיר הַטַּעַם מִפְּנֵי שֶׁאֲנַחְנוּ יָדַעְנוּ מִיְּצִיאַת מִצְרַיִם שֶׁהוּא מַעֲשֶׂה מַמָּשׁ וְלֹא חִזָּיוֹן וְלֹא מַרְאֶה כִּי לַה' הָאָרֶץ וְהוּא הַמְחַדֵּשׁ וְהַחָפֵץ וְהַיָּכוֹל וְאֵין אֱלֹהִים מִלְּבַדּוֹ, וְיָדַעְנוּ מִמַּעֲמַד הַר סִינַי כִּי הוּא פָּנִים בְּפָנִים צִוָּה אוֹתָנוּ לְלֶכֶת בַּדֶּרֶךְ הַזֶּה שֶׁלֹּא נַעֲבֹד לְזוּלָתוֹ כְּלָל, וּבְכוֹדוֹ לְאַחֵר לֹא נִתֵּן, וְזֶה טַעַם אֲשֶׁר צִוָּךְ ה' אֱלֹהֶיךָ (פסוק ו). וְהַנָּה דִּבֶּר סָרָה עַל הַשֵּׁם, שֶׁלֹּא צִוָּהוּ כָּכָה מֵעוֹלָם, אוֹ סָרָה דִּבֶּר עַל כְּבוֹדוֹ, שֶׁאֵין רָאוּי לַעֲבֹד לְאֵל אַחֵר: תורה ג

(ד) וְטַעַם **כִּי מְנַסֶּה ה' אֱלֹהֵיכֶם אֶתְכֶם.** לֵאמֹר כִּי עִנְיַן הַמּוֹפֵת אֲשֶׁר בָּא וְהֶרְאָהוּ הַשֵּׁם לָזֶה בַּחֲלוֹמוֹ אוֹ בְּכֹהֲנוֹ רְצוֹן הָאֱלֹהִים, הָיָה בּוֹ לְנַסּוֹתְכֶם בְּאַהֲבָתוֹ. וּכְבָר פֵּרַשְׁתִּי (בראשית כב א) כִּי הַנִּסָּיוֹן יִקָּרֵא כֵּן מִצַּד הַמְנֻסֶּה, וְאָמַר לָדַעַת, שֶׁיּוֹדַע בְּפֹעַל מַה שֶּׁהוּא בְּכֹחַ וְגָלוּי לְפָנָיו:

וְהִנֵּה מִצְוַת כָּל הַפָּרָשָׁה בְּמִתְנַבֵּא לַעֲבֹד עֲבוֹדָה זָרָה, אֲבָל בְּמִתְנַבֵּא בְּשֵׁם ה' לְשֹׁנוֹת בְּדִבְרֵי הַתּוֹרָה, רַבּוֹתֵינוּ דָּרְשׁוּ בוֹ (סנהדרין צ.) שֶׁאִם בָּא לַעֲקֹר דָּבָר אֶחָד מִן הַתּוֹרָה, כְּגוֹן שֶׁיַּתִּיר הַחֲזִיר אוֹ אַחַת מִן הָעֲרָיוֹת, כַּמִּשְׁפָּט הַזֶּה יֵעָשֶׂה לוֹ. אֲבָל אִם יַתִּיר זֶה לִקְצַת הַיָּמִים לְהוֹרָאַת שָׁעָה, כְּגוֹן אֵלִיָּהוּ בְּהַר הַכַּרְמֶל, אָנוּ חַיָּבִים לִשְׁמֹעַ אֵלָיו וְלַעֲשׂוֹת כְּכֹל אֲשֶׁר יְצַוֶּנּוּ:

וְנִרְאֶה, שֶׁאִם יִתְנַבֵּא בְּשֵׁם ה' לְצַוּוֹת מִצְוָה שֶׁיְּחַדֵּשׁ, כְּגוֹן שֶׁהָיָה בְּמִקְרָא

רש"י◄ **וְאֶת־מִצְוֹתָיו תִּשְׁמֹרוּ** • תּוֹרַת מֹשֶׁה. **וּבְקֹלוֹ תִשְׁמָעוּ** • בְּקוֹל הַנְּבִיאִים. **וְאוֹתוֹ תַעֲבֹדוּ** • בְּמִקְדָּשׁוֹ. **וּבוֹ תִדְבָּקוּן** • (סוטה יד) הִדָּבֵק בִּדְרָכָיו: גְּמֹל חֲסָדִים, קְבֹר מֵתִים, בַּקֵּר חוֹלִים! כְּמוֹ שֶׁעָשָׂה הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (על־פי לקוטי־שיחות חלק י"ד עמוד 53 עיין־שם)

הַדְּבֵקוּת בִּדְרָכָיו שֶׁל הַקָּבָּ"ה

אַחֲרֵי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם גו' וּבוֹ תִדְבָּקוּן

הִדָּבֵק בִּדְרָכָיו, גְּמֹל חֲסָדִים, קְבֹר מֵתִים, בַּקֵּר חוֹלִים, כְּמוֹ שֶׁעָשָׂה הַקָּבָּ"ה (יג, ה. ובפירוש רש"י)

וְיֵשׁ לְבָאֵר הַטַּעַם שֶׁדַּוְקָא בְּ"קְבֹר מֵתִים וּבַקֵּר חוֹלִים" נַעֲשֵׂית הַהֲלִיכָה בִּדְרָכָיו שֶׁל הַקָּבָּ"ה,

דְּהִנֵּה אַזְהָרַת "וּבוֹ תִדְבָּקוּן" בָּאָה בְּסוֹף כָּל הַצִּוּוּיִים הַמְנוּיִים בַּכָּתוּב, וּבֵינֵיהֶם גַּם "וְאֶת מִצְוֹתָיו תִּשְׁמֹרוּ", שֶׁמִּזֶּה מוּבָן שֶׁהַצִּוּוּי עַל דְּבֵקוּת זוֹ הוּא בְּדָבָר שֶׁחִיּוּבוֹ אֵינוֹ מִצְוָה בֵּין הַמִּצְוֹת, הַיְינוּ שֶׁלּוּלֵי הַצִּוּוּי "הִדָּבֵק בִּדְרָכָיו" לֹא הָיָה עוֹשֵׂהוּ מִצַּד צִוּוּי מְפֹרָשׁ אַחֵר.

וְלָכֵן מְפָרֵשׁ רַשִׁ"י "קְבֹר מֵתִים בַּקֵּר חוֹלִים כְּמוֹ שֶׁעָשָׂה הַקָּבָּ"ה", כִּי רַק בִּדְבָרִים אֵלּוּ אָנוּ מוֹצְאִים שֶׁהַקָּבָּ"ה עֲשָׂאָם בְּאֹפֶן שֶׁבְּדֻגְמָתָם גַּבֵּי הָאָדָם לֹא הָיָה מְחֻיָּב לִגְמֹל חֶסֶד זֶה מִצַּד מִצְוָה וְחִיּוּב:

בִּקּוּר חוֹלִים - גַּם בַּמַּצָּב שֶׁהַקָּבָּ"ה בָּא לְבַקֵּר אֶת אַבְרָהָם, וּכְמוֹ שֶׁפֵּרֵשׁ רַשִׁ"י "וַיֵּרָא אֵלָיו - לְבַקֵּר אֶת הַחוֹלֶה", עִם הֱיוֹת שֶׁבְּוַדַּאי כַּמָּה מֵאֲנָשָׁיו וְרֵעָיו בָּאוּ לְבַקְּרוֹ, וּכְמוֹ מַמְרֵא - שֶׁהַקָּבָּ"ה נִגְלָה אֵלָיו בְּחֶלְקוֹ, וּבְנֵי בֵּיתוֹ שֶׁל אַבְרָהָם.

קְבֹר מֵתִים - הַכַּוָּנָה בְּפַשְׁטוּת לִקְבוּרַת אַהֲרֹן שֶׁנֶּאֶמְרָה כְּבָר בַּכָּתוּב, שֶׁהָיְתָה עַל־יְדֵי הַקָּבָּ"ה, שֶׁהֲרֵי הִסְתַּלְּקוּתוֹ הָיְתָה בַּמְּעָרָה, וּבַפָּסוּק נֶאֱמַר רַק "וַיָּמָת אַהֲרֹן שָׁם בְּרֹאשׁ הָהָר (וּמִיַּד) וַיֵּרֶד מֹשֶׁה וְאֶלְעָזָר" וְלֹא נִזְכָּר שָׁם כְּלוּם אוֹדוֹת קְבוּרָתוֹ, כְּמוֹ בְּמִרְיָם שֶׁנֶּאֱמַר "וַתִּקָּבֵר שָׁם". אֲבָל בְּפָרָשַׁת עֵקֶב נֶאֱמַר "וַיִּקָּבֵר שָׁם", וְאִם־כֵּן עַל־כָּרְחֲךָ שֶׁהַקָּבָּ"ה הִתְעַסֵּק בִּקְבוּרָתוֹ, אַף שֶׁרַבִּים מִבְּנֵי יִשְׂרָאֵל הָיוּ בְּוַדַּאי מוּכָנִים לְהִתְעַסֵּק בָּזֶה.

(ו) **וְהַנָּבִיא הַהוּא אוֹ חֹלֵם הַחֲלוֹם הַהוּא יוּמָת כִּי דִבֶּר־סָרָה עַל־יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם הַמּוֹצִיא אֶתְכֶם ׀ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם וְהַפֹּדְךָ מִבֵּית עֲבָדִים לְהַדִּיחֲךָ מִן־הַדֶּרֶךְ אֲשֶׁר צִוְּךָ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ לָלֶכֶת בָּהּ וּבִעַרְתָּ הָרָע מִקִּרְבֶּךָ: ס**

ו **וּנְבִיָּא הַהוּא אוֹ חָלֵם חֶלְמָא הַהוּא יִתְקְטֵל אֲרֵי מַלִּיל סַטְיָא עַל יְיָ אֱלָהֲכוֹן דִּי אַפֵּק יָתְכוֹן מֵאַרְעָא דְמִצְרַיִם וּדְפָרְקָךְ מִבֵּית עַבְדוּתָא לְאַטְעֲיוּתָךְ מִן אָרְחָא דִּי פַקְּדָךְ יְיָ אֱלָהָךְ לִמְהַךְ בַּהּ וּתְפַלֵּי עָבֵד דְּבִישׁ מִבֵּינָךְ:**

רש"י◄ **סָרָה** • דָּבָר הַמּוּסָר מִן הָעוֹלָם, שֶׁלֹּא הָיָה וְלֹא נִבְרָא וְלֹא צִוִּיתִיו לְדַבֵּר כֵּן, דישטורנור"א בְּלַעַ"ז (אבווענדונג). **וְהַפֹּדְךָ מִבֵּית עֲבָדִים** • (ספרי) אֲפִלּוּ אֵין לוֹ עָלֶיךָ אֶלָּא שֶׁפְּדָאֲךָ, דַּיּוֹ.

רמב"ן על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

מְגִלָּה (מגילה יד.) שֶׁאֵינוֹ חַיָּב מִיתָה, אֶלָּא שֶׁאֵין לָנוּ לִשְׁמֹעַ אֵלָיו, דִּכְתִיב אֵלֶּה הַמִּצְוֹת (ויקרא כז לד) אֵין נָבִיא רַשַּׁאי לְחַדֵּשׁ בָּהֶם דָּבָר מֵעַתָּה. וְאוּלַי כֵּיוָן שֶׁלֹּא נַאֲמִין לוֹ הִנֵּה הוּא נְבִיא הַשֶּׁקֶר, וּמִיתָתוֹ בְּחֶנֶק: תורה ה

(ה) אַחֲרֵי ה' אֱלֹהֵיכֶם תֵּלֵכוּ. הִיא מִצְוָה שֶׁנֵּלֵךְ אַחַר עֲצָתוֹ וּמִמֶּנּוּ לְבַדּוֹ נִדְרֹשׁ כָּל נֶעְלָם וְנִשְׁאַל כָּל עָתִיד, כְּעִנְיַן וַתֵּלֶךְ לִדְרֹשׁ אֶת ה' (בראשית כה כב), כִּי יָבֹא אֵלַי הָעָם לִדְרֹשׁ אֱלֹהִים (שמות יח טו). וְכֵן יַעֲשׂוּ יִשְׂרָאֵל עִם הַנְּבִיאִים, הַאֵין פֹּה נָבִיא לַה' וְנִדְרְשָׁה אֶת ה' מֵאוֹתוֹ (מ"ב ג יא), וְיַגֶּד לָנוּ ה' אֱלֹהֶיךָ אֶת הַדֶּרֶךְ אֲשֶׁר נֵלֶךְ בָּהּ וְאֶת הַדָּבָר אֲשֶׁר נַעֲשֶׂה (ירמיה מב ג):

וּבְסִפְרִי, אַחֲרֵי ה' אֱלֹהֵיכֶם, זֶה עָנָן.

וְהוּא מַה שֶּׁפֵּרַשְׁנוּ, שֶׁנִּשְׁמַע לְקוֹל אוֹתוֹתָיו וְנֵלֵךְ אַחֲרֵי עֲצָתוֹ. וְאֹתוֹ תִירָאוּ, שֶׁתַּאֲמִינוּ כִּי הוּא אֲשֶׁר בְּיָדוֹ נֶפֶשׁ כָּל חָי וּבְיָדוֹ לְהָמִית וּלְהַחֲיוֹת וּפוֹקֵד עָוֹן וּמְשַׁלֵּם שָׂכָר. וְאֶת מִצְוֹתָיו תִּשְׁמֹרוּ, תּוֹרַת מֹשֶׁה:

וּבְקוֹלוֹ תִשְׁמָעוּ, לַעֲשׂוֹת כָּל מַה שֶּׁיְּצַוֶּה אוֹתָנוּ מִלְּבַד הַתּוֹרָה, כְּמוֹ שֶׁאָמַר שְׁמוּאֵל (ש"א יג יג) נִסְכָּלְתָּ לֹא שָׁמַרְתָּ אֶת מִצְוַת ה', וְהוּא מַה שֶּׁפֵּרֵשׁ עוֹד (להלן יח טו) נָבִיא מִקִּרְבְּךָ מֵאַחֶיךָ כָּמוֹנִי יָקִים לְךָ ה' אֱלֹהֶיךָ אֵלָיו תִּשְׁמָעוּן, וְאָמַר (שם פסוק יט) וְהָיָה הָאִישׁ אֲשֶׁר לֹא יִשְׁמַע אָנֹכִי אֶדְרֹשׁ מֵעִמּוֹ, שֶׁהוּא חַיָּב מִיתָה בִּידֵי שָׁמַיִם, וּכְמוֹ שֶׁבָּא בְּמִצְוַת הַנָּבִיא הַכֵּינִי וּפְצָעֵנִי בִּדְבַר ה' (מ"א כ לה לז). וְכֵן אָמְרוּ בְּסִפְרִי (ראה ס), וּבְקוֹלוֹ תִשְׁמָעוּ, בְּקוֹל נְבִיאָיו:

וְאֹתוֹ תַעֲבֹדוּ וּבוֹ תִדְבָּקוּן, כְּבָר פֵּרַשְׁתִּיו (לעיל ו יג, יא כב).

וְהִנֵּה כְּבָר נֶאֱמַר (לעיל ו יג) אֶת ה' אֱלֹהֶיךָ תִּירָא וְאוֹתוֹ תַעֲבֹד, אֲבָל הֶחֱזִירוֹ בְּכָאן, לִשְׁלֹל שֶׁלֹּא נִירָא מִדִּבְרֵי הַנָּבִיא מִפְּנֵי הָאוֹת וְהַמּוֹפֵת וְלֹא נַעֲבֹר עַל עֲבוֹדַת ה' בַּעֲבֹר דְּבָרָיו, כִּי מִן ה' לְבַדּוֹ נִירָא וְלֹא מֵאֵל אַחֵר, וּלְהוֹסִיף וּבְקוֹלוֹ תִשְׁמָעוּ: תורה ו

(ז) כִּי יְסִיתְךָ אָחִיךָ בֶן־אִמֶּךָ אוֹ־בִנְךָ אוֹ־בִתְּךָ אוֹ אֵשֶׁת חֵיקֶךָ אוֹ רֵעֲךָ אֲשֶׁר כְּנַפְשְׁךָ בַּסֵּתֶר לֵאמֹר נֵלְכָה וְנַעַבְדָה אֱלֹהִים אֲחֵרִים אֲשֶׁר לֹא יָדַעְתָּ אַתָּה וַאֲבֹתֶיךָ:

ז אֲרֵי יְמַלְּכִנָּךְ אֲחוּךְ בַּר אִמָּךְ אוֹ בְרָךְ אוֹ בְרַתָּךְ אוֹ אִתַּת קְיָמָךְ אוֹ חַבְרָךְ דִּי כְנַפְשָׁךְ בְּסִתְרָא לְמֵימָר נְהַךְ וְנִפְלַח לְטַעֲוַת עַמְמַיָּא דִּי לָא יְדַעַתְּ אַתְּ וַאֲבָהָתָךְ:

רש"י◄ כִּי יְסִיתְךָ • אֵין הֲסָתָה אֶלָּא גֵּרוּי, שֶׁנֶּאֱמַר (ש"א כו): "אִם ה' הֵסִיתְךָ בִּי", אמיטר"א בְּלַעַ"ז (אן רייצען), שֶׁמַּשִּׁיאוֹ לַעֲשׂוֹת כֵּן. אָחִיךָ • מֵאָב. בֶּן־אִמֶּךָ • מֵאֵם (קידושין פ). חֵיקֶךָ • הַשּׁוֹכֶבֶת בְּחֵיקֶךָ וּמְחוּקָה בְּךָ, אפקיט"א בְּלַעַ"ז (אנהאנגענד), וְכֵן (יחזקאל מג): "וּמֵחֵיק הָאָרֶץ", מִיסוֹד הַתָּקוּעַ בָּאָרֶץ. אֲשֶׁר כְּנַפְשְׁךָ • זֶה אָבִיךָ, פֵּרֵשׁ לְךָ הַכָּתוּב אֶת הַחֲבִיבִין לְךָ, קַל־וָחֹמֶר לַאֲחֵרִים. בַּסֵּתֶר • דְּבָר הַכָּתוּב בַּהוֹוֶה, שֶׁאֵין דִּבְרֵי מֵיסִית אֶלָּא בַּסֵּתֶר, וְכֵן שְׁלֹמֹה הוּא אוֹמֵר (משלי ז): "בְּנֶשֶׁף בְּעֶרֶב יוֹם, בְּאִישׁוֹן לַיְלָה וַאֲפֵלָה". אֲשֶׁר לֹא יָדַעְתָּ אַתָּה וַאֲבֹתֶיךָ • דָּבָר זֶה, גְּנַאי גָּדוֹל הוּא לְךָ, שֶׁאַף הָאוּמוֹת אֵין מַנִּיחִין מַה שֶּׁמָּסְרוּ לָהֶם אֲבוֹתֵיהֶם, וְזֶה אוֹמֵר לְךָ: 'עַזֹּב מַה שֶּׁמָּסְרוּ לְךָ אֲבוֹתֶיךָ'.

(ח) מֵאֱלֹהֵי הָעַמִּים אֲשֶׁר סְבִיבֹתֵיכֶם הַקְּרֹבִים אֵלֶיךָ אוֹ הָרְחֹקִים מִמֶּךָּ מִקְּצֵה הָאָרֶץ וְעַד־קְצֵה הָאָרֶץ:

ח מִטַּעֲוַת עַמְמַיָּא דִּי בְּסַחֲרַנֵּיכוֹן דִּקְרִיבִין לָךְ אוֹ דִּרְחִיקִין מִנָּךְ מִסְיָפֵי אַרְעָא וְעַד סְיָפֵי אַרְעָא:

רש"י◄ הַקְּרֹבִים אֵלֶיךָ אוֹ הָרְחֹקִים • (סנהדרין סא) לָמָּה פֵּרַט קְרוֹבִים וּרְחוֹקִים? אֶלָּא כָּךְ אָמַר הַכָּתוּב: מִטִּיבָן שֶׁל קְרוֹבִים, אַתָּה לָמֵד טִיבָן שֶׁל רְחוֹקִים. כְּשֵׁם שֶׁאֵין מַמָּשׁ בַּקְּרוֹבִים, כָּךְ אֵין מַמָּשׁ בָּרְחוֹקִים. מִקְּצֵה הָאָרֶץ • (ספרי) זוֹ חַמָּה וּלְבָנָה וּצְבָא הַשָּׁמַיִם, שֶׁהֵן מְהַלְּכִים מִסּוֹף הָעוֹלָם וְעַד סוֹפוֹ.

(ט) לֹא־תֹאבֶה לוֹ וְלֹא תִשְׁמַע אֵלָיו וְלֹא־תָחוֹס עֵינְךָ עָלָיו וְלֹא־תַחְמֹל וְלֹא־תְכַסֶּה עָלָיו:

ט לָא תִּיבֵי לֵהּ וְלָא תְקַבֵּל מִנֵּהּ וְלָא תְחוּס עֵינָךְ עֲלוֹהִי וְלָא תְרַחֵם וְלָא תְכַסֵּי עֲלוֹהִי:

רש"י◄ לֹא־תֹאבֶה לוֹ • (שם) לֹא תְהֵא תֹאֵב לוֹ, לֹא תֶאֱהָבֶנּוּ, לְפִי שֶׁנֶּאֱמַר (ויקרא יט): "וְאָהַבְתָּ לְרֵעֲךָ כָּמוֹךָ", אֶת זֶה לֹא תֹאהַב. וְלֹא תִשְׁמַע אֵלָיו • בְּהִתְחַנְּנוֹ עַל נַפְשׁוֹ לִמְחֹל לוֹ, לְפִי שֶׁנֶּאֱמַר (שמות כג): "עָזֹב תַּעֲזֹב עִמּוֹ", לָזֶה לֹא תַעֲזֹב. וְלֹא תָחוֹס עֵינְךָ עָלָיו • לְפִי שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא תַעֲמֹד עַל־דַּם רֵעֶךָ", עַל זֶה לֹא תָחוֹס. וְלֹא־תַחְמֹל • לֹא תְהַפֵּךְ בִּזְכוּתוֹ. וְלֹא־תְכַסֶּה עָלָיו • (ספרי) אִם אַתָּה יוֹדֵעַ לוֹ חוֹבָה, אֵינְךָ רַשַּׁאי לִשְׁתֹּק.

(י) כִּי הָרֹג תַּהַרְגֶּנּוּ יָדְךָ תִּהְיֶה־בּוֹ בָרִאשֹׁנָה לַהֲמִיתוֹ וְיַד כָּל־הָעָם בָּאַחֲרֹנָה:

י אֲרֵי מִקְטָל תִּקְטְלִנֵּהּ יְדָךְ תְּהֵי בֵּהּ בְּקַדְמִיתָא לְמִקְטְלֵהּ וִידָא דְכָל עַמָּא בְּבַתְרִיתָא:

רמב"ן על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

(ט) לֹא תֹאבֶה לוֹ. לא תְהֵא תֹאֵב לוֹ, וְלֹא תֶאֱהָבֶנּוּ, לְפִי שֶׁנֶּאֱמַר (ויקרא יט יח) וְאָהַבְתָּ לְרֵעֲךָ כָּמוֹךָ, אֶת זֶה לֹא תֶאֱהַב, לָשׁוֹן רַשִׁ"י מִסִּפְרִי (ראה סז). אֲבָל בְּגְמָרָא (סנהדרין סא) אָמְרוּ הָא אָבָה וְשָׁמַע חַיָּב. וְכֵן הַדָּבָר, כִּי אָבָה לָשׁוֹן רָצוֹן, וְלֹא אָבָה ה' אֱלֹהֶיךָ לִשְׁמֹעַ אֶל בִּלְעָם (להלן כג ו), לֹא רָצָה, לֹא אָבָה יַבְמִי (להלן כה ז), מִמַּה שֶׁאָמַר (שם) וְאִם לֹא יַחְפֹּץ: **וְהִנֵּה לֹא תֹאבֶה לוֹ,** בַּלֵּב, וְלֹא תִשְׁמַע אֵלָיו, שֶׁתּוֹדֶה לוֹ לוֹמַר כֵּן אֶעֱשֶׂה, אֵלֶךְ וְאֶעֱבֹד עֲבוֹדָה זָרָה שֶׁאָמַרְתָּ, וְהוּא חַיָּב מִיתָה בְּהוֹדָאָתוֹ. וְכֵן דַּעַת אוּנְקְלוּס לֹא תְקַבֵּל מִנֵּיהּ. וְאֵלּוּ הַלַּאוִין כְּמוֹ וְלֹא תִתְאַוֶּה וְלֹא תַחְמֹד (לעיל ה יח), שֶׁאִם הִתְאַוֶּה בַּלֵּב עוֹבֵר בַּלַּאו הָרִאשׁוֹן, וְאִם הוֹסִיף לַעֲשׂוֹת כַּאֲשֶׁר חָשַׁב עוֹבֵר גַּם בַּלַּאו הַשֵּׁנִי:

וְלֹא תָחוֹס עֵינְךָ עָלָיו, לְרַחֵם עָלָיו שֶׁלֹּא יוּמָת. וְלֹא תַחְמֹל, עַל הַקְּרוּבָה הַנִּזְקֶרֶת שֶׁיֵּשׁ לוֹ עִמָּךְ, כְּעִנְיַן שֶׁנֶּאֱמַר (מלאכי ג יז) כַּאֲשֶׁר יַחְמֹל אִישׁ עַל בְּנוֹ הָעוֹבֵד אוֹתוֹ: **וְלֹא תְכַסֶּה עָלָיו,** מֵהָעִיד עָלָיו בְּבֵית דִּין. וּבְסִפְרִי (ראה סח) לא תַחְמֹל לא תְלַמֵּד עָלָיו זְכוּת, וְלֹא תְכַסֶּה, אִם אַתָּה יוֹדֵעַ לוֹ חוֹבָה אֵינְךָ רַשַּׁאי לִשְׁתֹּק. וְהַכֹּל טַעַם אֶחָד, כִּי הַכִּסּוּי, מִן מְכַסֶּה פְּשָׁעָיו (משלי כח יג), וְכֹסֶה קָלוֹן (שם יב טז), הַשְּׁתִיקָה מֵהַגִּיד. וְאָמַר וְלֹא יוֹסִפוּ לַעֲשׂוֹת כַּדָּבָר הָרָע הַזֶּה, כִּי הוּא דָּבָר מְצוּי יַעֲשֶׂה תָּמִיד לוּלֵי הַמִּשְׁפָּט, אֲבָל עִנְיַן הַנָּבִיא הַנִּזְקָר אֵינֶנּוּ בְּתְדִירוּת: תורה י

רש"י◄ **כִּי הָרֹג תַּהַרְגֶנּוּ •** (אם יָצָא מִבֵּית דִּין זַכַּאי, הַחֲזִירֵהוּ לְחוֹבָה), יָצָא מִבֵּית־דִּין חַיָּב, אַל תַּחֲזִירֵהוּ לִזְכוּת (ספרי). **יָדְךָ תִּהְיֶה־בּוֹ בָרִאשׁוֹנָה •** מִצְוָה בְּיַד הַנִּיסָּת לַהֲמִיתוֹ. לֹא מֵת בְּיָדוֹ, יָמוּת בְּיַד אֲחֵרִים, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְיַד כָּל הָעָם וְגוֹ'".

(יא) וּסְקַלְתּוֹ בָאֲבָנִים וָמֵת כִּי בִקֵּשׁ לְהַדִּיחֲךָ מֵעַל יְהוָה אֱלֹהֶיךָ הַמּוֹצִיאֲךָ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם מִבֵּית עֲבָדִים:

יא וְתִרְגְּמִנֵּהּ בְּאַבְנַיָּא וִימוּת אֲרֵי בָּעָא לְאַטְעָיוּתָךְ מִדַּחֲלָתָא דַיְיָ אֱלָהָךְ דִּי אַפְּקָךְ מֵאַרְעָא דְּמִצְרַיִם מִבֵּית עַבְדּוּתָא:

(יב) וְכָל־יִשְׂרָאֵל יִשְׁמְעוּ וְיִרָאוּן וְלֹא־יוֹסִפוּ לַעֲשׂוֹת כַּדָּבָר הָרָע הַזֶּה בְּקִרְבֶּךָ: ס

יב וְכָל יִשְׂרָאֵל יִשְׁמְעוּן וְיִדְּחֲלוּן וְלָא יוֹסְפוּן לְמֶעְבַּד כְּפִתְגָּמָא בִישָׁא הָדֵין בֵּינָךְ:

(יג) כִּי־תִשְׁמַע בְּאַחַת עָרֶיךָ אֲשֶׁר יְהוָה אֱלֹהֶיךָ נֹתֵן לְךָ לָשֶׁבֶת שָׁם לֵאמֹר:

יג אֲרֵי תִּשְׁמַע בְּחַד מִקְרְוָיךְ דִּי יְיָ אֱלָהָךְ יָהֵב לָךְ לְמִתַּב תַּמָּן לְמֵימָר:

רש"י◄ **לָשֶׁבֶת שָׁם •** (ספרי) פְּרָט לִירוּשָׁלַיִם, שֶׁלֹּא נִתְּנָה לְדִירָה. **כִּי־תִשְׁמַע וְגוֹ' לֵאמֹר •** אוֹמְרִים כֵּן: "יָצְאוּ וְגוֹ'".

(יד) יָצְאוּ אֲנָשִׁים בְּנֵי־בְלִיַּעַל מִקִּרְבֶּךָ וַיַּדִּיחוּ אֶת־יֹשְׁבֵי עִירָם לֵאמֹר נֵלְכָה וְנַעַבְדָה אֱלֹהִים אֲחֵרִים אֲשֶׁר לֹא־יְדַעְתֶּם:

יד נְפָקוּ גֻּבְרִין בְּנֵי רִשְׁעָא מִבֵּינָךְ וְאַטְעָיוּ יָת יָתְבֵי קַרְתְּהוֹן לְמֵימָר נְהַךְ וְנִפְלַח לְטַעֲוַת עַמְמַיָּא דִּי לָא יְדַעְתּוּן:

רש"י◄ **אֲנָשִׁים •** (סנהדרין פה) וְלֹא נָשִׁים. **בְּנֵי־בְלִיַּעַל •** (שם) בְּלִי עֹל, שֶׁפָּרְקוּ עֻלּוֹ שֶׁל מָקוֹם. **יֹשְׁבֵי עִירָם •** וְלֹא יוֹשְׁבֵי עִיר אַחֶרֶת. מִכָּאן אָמְרוּ: 'אֵין נַעֲשֵׂית עִיר הַנִּדַּחַת עַד שֶׁיַּדִּיחוּהָ אֲנָשִׁים, וְעַד שֶׁיִּהְיוּ מַדִּיחֶיהָ מִתּוֹכָהּ'.

(טו) וְדָרַשְׁתָּ וְחָקַרְתָּ וְשָׁאַלְתָּ הֵיטֵב וְהִנֵּה אֱמֶת נָכוֹן הַדָּבָר נֶעֱשְׂתָה הַתּוֹעֵבָה הַזֹּאת בְּקִרְבֶּךָ:

טו וְתִתְבַּע וְתִבְדּוֹק וְתִשְׁאַל יָאוּת וְהָא קַשְׁטָא כֵּן פִּתְגָּמָא אִתְעֲבִידָא תּוֹעֲבְתָּא הָדָא בֵּינָךְ:

רש"י◄ **וְדָרַשְׁתָּ וְחָקַרְתָּ וְשָׁאַלְתָּ הֵיטֵב •** (סנהדרין מ) מִכָּאן לָמְדוּ שֶׁבַע חֲקִירוֹת, מֵרִבּוּי הַמִּקְרָא כָּאן יֵשׁ שָׁלֹשׁ: דְּרִישָׁה, וַחֲקִירָה וְ"הֵיטֵב"; "וְשָׁאַלְתָּ", אֵינוֹ מִן הַמִּנְיָן, וּמִמֶּנּוּ לָמְדוּ בְּדִיקוֹת. וּבְמָקוֹם אַחֵר הוּא אוֹמֵר (דברים יט): "וְדָרְשׁוּ הַשּׁוֹפְטִים הֵיטֵב", וְעוֹד בְּמָקוֹם אַחֵר הוּא אוֹמֵר (שם יז): "וְדָרַשְׁתָּ הֵיטֵב", וְלָמְדוּ: 'הֵיטֵב הֵיטֵב' לִ'גְזֵרָה שָׁוָה', לִיתֵּן הָאָמוּר שֶׁל זֶה בָּזֶה.

רמב"ן על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

(טו) וְדָרַשְׁתָּ וְחָקַרְתָּ וְשָׁאַלְתָּ הֵיטֵב. הַדְּרִישָׁה וְהַחֲקִירָה מְפֹרָשִׁין בְּדִבְרֵי רַבּוֹתֵינוּ (סנהדרין מ). וְהִזְכִּיר הַכָּתוּב זֶה בְּעִיר הַנִּדַּחַת וּבְעוֹבֵד עֲבוֹדָה זָרָה וְלֹא הִזְכִּיר כֵּן בִּנְבִיא הַשֶּׁקֶר וּבְמֵסִית, כִּי הַנָּבִיא מְפֹרָסֵם עַצְמוֹ בְּאוֹתוֹתָיו וּבְמוֹפְתָיו, וּבְמֵסִית הַכָּתוּב יְדַבֵּר עִם הַמּוּסָת "כִּי הָרֹג תַּהַרְגֶנּוּ", וְהוּא הַיּוֹדֵעַ וָעֵד כְּמוֹ שֶׁאָמַר "וְלֹא תַחְמֹל וְלֹא תְכַסֶּה עָלָיו", אֲבָל בְּעִיר הַנִּדַּחַת וּבְעוֹבֵד עֲבוֹדָה זָרָה שֶׁהֵם מַעֲשִׂים מַגִּיעִים אֵלֵינוּ בִּשְׁמוּעָה, הִזְכִּיר בָּהֶם דְּרִישָׁה וַחֲקִירָה. וְלֹא הֶצְרַךְ לְהַזְכִּיר כֵּן בִּשְׁאָר חַיָּבֵי מִיתוֹת, כִּי מִקַּל וָחוֹמֶר יְוָדַע הַדָּבָר: **וְאָמַר** בְּעֵדִים זוֹמְמִים (להלן יט יח) וְדָרְשׁוּ הַשּׁוֹפְטִים הֵיטֵב, בְּעֲבוּר שֶׁלֹּא יוֹדֵעַ מִי מִשְּׁתֵּי הַכִּתּוֹת יֹאמַר הָאֱמֶת בִּלְתִּי אַחַר חֲקִירָה רַבָּה. וּלְעִנְיַן הַדִּין כֻּלָּן לְמֵדִין זֶה מִזֶּה בִּגְזֵרָה שָׁוָה, וּמִכֻּלָּם יָצְאוּ לָנוּ שֶׁבַע חֲקִירוֹת וּבְדִיקוֹת: תורה טז

(טז) הַכֵּה תַכֶּה אֶת־יֹשְׁבֵי הָעִיר הַהִוא לְפִי־חָרֶב הַחֲרֵם אֹתָהּ וְאֶת־כָּל־אֲשֶׁר־בָּהּ וְאֶת־בְּהֶמְתָּהּ לְפִי־חָרֶב:

טז מִמְחָא תִּמְחֵי יָת יָתְבֵי קַרְתָּא הַהִיא לְפִתְגַם דְּחָרֶב גַּמַּר יָתַהּ וְיָת כָּל דִּי בַהּ וְיָת בְּעִירַהּ לְפִתְגַם דְּחָרֶב:

רש"י◄ הַכֵּה תַכֶּה • (ב"מ לא) אִם אֵינְךָ יָכֹל לַהֲמִיתָם בְּמִיתָה הַכְּתוּבָה בָּהֶם, הַמִּיתֵם בְּאַחֶרֶת.

(יז) וְאֶת־כָּל־שְׁלָלָהּ תִּקְבֹּץ אֶל־תּוֹךְ רְחֹבָהּ וְשָׂרַפְתָּ בָאֵשׁ אֶת־הָעִיר וְאֶת־כָּל־שְׁלָלָהּ כָּלִיל לַיהוָה אֱלֹהֶיךָ וְהָיְתָה תֵּל עוֹלָם לֹא תִבָּנֶה עוֹד:

יז וְיָת כָּל עֲדָאַהּ תִּכְנוּשׁ לְגוֹ פְּתַיֵּהּ וְתוֹקֵד בְּנוּרָא יָת קַרְתָּא וְיָת כָּל עֲדָאַהּ גְּמִיר קֳדָם יְיָ אֱלָהָךְ וּתְהֵי תֵּל חָרִיב לְעָלָם לָא תִתְבְּנֵי עוֹד:

רש"י◄ לַה' אֱלֹהֶיךָ • לִשְׁמוֹ וּבִשְׁבִילוֹ.

(יח) וְלֹא־יִדְבַּק בְּיָדְךָ מְאוּמָה מִן־הַחֵרֶם לְמַעַן יָשׁוּב יְהוָה מֵחֲרוֹן אַפּוֹ וְנָתַן־לְךָ רַחֲמִים וְרִחַמְךָ וְהִרְבֶּךָ כַּאֲשֶׁר נִשְׁבַּע לַאֲבֹתֶיךָ:

יח וְלָא יִדְבַּק בִּידָךְ מִדַּעַם מִן חֲרָמָא בְּדִיל דִּיתוּב יְיָ מִתְּקוֹף רָגְזֵהּ וְיֵהַב לָךְ רַחֲמִין וּיְרַחֵם עֲלָךְ וְיַסְגְּנָךְ כְּמָא דִי קַיֵּים לַאֲבָהָתָךְ:

רש"י◄ לְמַעַן יָשׁוּב ה' מֵחֲרוֹן אַפּוֹ • (ספרי) שֶׁכָּל זְמַן שֶׁעֲבוֹדַת־כּוֹכָבִים בָּעוֹלָם, חֲרוֹן־אַף בָּעוֹלָם.

(יט) כִּי תִשְׁמַע בְּקוֹל יְהוָה אֱלֹהֶיךָ לִשְׁמֹר אֶת־כָּל־מִצְוֹתָיו אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוְּךָ הַיּוֹם לַעֲשׂוֹת הַיָּשָׁר בְּעֵינֵי יְהוָה אֱלֹהֶיךָ: ס

יט אֲרֵי תְּקַבֵּל לְמֵימְרָא דַיְיָ אֱלָהָךְ לְמִטַּר יָת כָּל פִּקּוּדוֹהִי דִּי אֲנָא מְפַקְּדָךְ יוֹמָא דֵין לְמֶעְבַּד דְּכָשֵׁר קֳדָם יְיָ אֱלָהָךְ:

◆ יום רביעי כ"ז מנחם־אב ◆

יד (א) בָּנִים אַתֶּם לַיהוָה אֱלֹהֵיכֶם לֹא תִתְגֹּדְדוּ וְלֹא־תָשִׂימוּ קָרְחָה בֵּין עֵינֵיכֶם לָמֵת:

א בְּנִין אַתּוּן קֳדָם יְיָ אֱלָהֲכוֹן לָא תִתְחַמְּמוּן וְלָא תְשַׁוּוּן מְרָט בֵּין עֵינֵיכוֹן עַל מֵית:

רש"י◄ לֹא תִתְגֹּדְדוּ • לֹא תִּתְּנוּ גְּדִידָה וְשֶׂרֶט בִּבְשַׂרְכֶם עַל מֵת, כְּדֶרֶךְ שֶׁהָאֱמוֹרִיִּים עוֹשִׂין, לְפִי שֶׁאַתֶּם בָּנָיו שֶׁל מָקוֹם, וְאַתֶּם רְאוּיִין לִהְיוֹת נָאִים וְלֹא גְּדוּדִים וּמְקֹרָחִים. בֵּין עֵינֵיכֶם • אֵצֶל הַפַּדַּחַת, וּבְמָקוֹם אַחֵר הוּא אוֹמֵר (ויקרא כא): "לֹא יִקְרְחוּ קָרְחָה בְּרֹאשָׁם", לַעֲשׂוֹת כָּל הָרֹאשׁ כְּבֵין הָעֵינַיִם.

רמב"ן על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

(טז) הַחֲרֵם אֹתָהּ וְאֶת כָּל אֲשֶׁר בָּהּ. אוֹתָהּ, הֵם אֲנָשִׁים הַנִּדָּחִים, וְאֶת כָּל אֲשֶׁר בָּהּ, הַנְּשִׁים הַנִּגְרָרוֹת אַחַר הָאֲנָשִׁים. אֲבָל הַטַּף שֶׁהֵם קְטַנִּים בַּזְּכָרִים וּבַנְּקֵבוֹת, אֵין מְמִיתִין אוֹתָן, וְכֵן אָמְרוּ בְּסִפְרִי, חָנָן אוֹמֵר לֹא יוּמְתוּ אָבוֹת עַל בָּנִים וכו', וּבְעִיר הַנִּדַּחַת הַכָּתוּב מְדַבֵּר:

אֲבָל בְּתוֹסֶפְתָּא שֶׁל מַסֶּכֶת סַנְהֶדְרִין (פי"ד ה"א) נֶחְלְקוּ בָהּ, קְטַנֵּי בְּנֵי אַנְשֵׁי עִיר הַנִּדַּחַת שֶׁהֻדְּחוּ עִמָּהּ אֵין נֶהֱרָגִין, רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר נֶהֱרָגִין. אָמַר לוֹ רַבִּי עֲקִיבָא מַה אֲנִי מְקַיֵּם וְנָתַן לְךָ רַחֲמִים וְרִחַמְךָ וְהִרְבֶּךָ (פסוק יח), אִם לְרַחֵם עַל הַגְּדוֹלִים הֲרֵי כְּבָר נֶאֱמַר הַחֲרֵם אוֹתָהּ וְאֶת כָּל אֲשֶׁר בָּהּ וְאֶת בְּהֶמְתָּהּ, וּמַה אֲנִי מְקַיֵּם וְרִחַמְךָ וְהִרְבֶּךָ, אֵלּוּ קְטַנִּים שֶׁבְּתוֹכָהּ וכו'. וְהַנָּה כָּל אֵלּוּ הַמִּצְוֹות בֵּאוּר מַה שֶּׁנֶּאֱמַר בַּתּוֹרָה (שמות כב יט) זוֹבֵחַ לֶאֱלֹהִים יָחֳרָם, וְעַתָּה בֵּאֵר הַחֵרֶם מַהוּ בְּמַדִּיחִים וּבְעוֹבְדִים: תורה יז (א"כ) בָּנִים אַתֶּם לַה' אֱלֹהֵיכֶם. גַּם זוֹ מִצְוָה מְבֹאֶרֶת, שֶׁאָמַר בַּתּוֹרָה (ויקרא כא ה) בַּכֹּהֲנִים, לֹא יִקְרְחוּ קָרְחָה בְּרֹאשָׁם וּבִבְשָׂרָם לֹא יִשְׂרְטוּ שָׂרְטֶת, וְעַתָּה יְבָאֵר כִּי לֹא בַּעֲבוּר מַעֲלַת הַכֹּהֲנִים בִּלְבַד שֶׁהִזְכִּיר שָׁם שֶׁהֵם קְדוֹשִׁים לֵאלֹהֵיהֶם צִוָּה בָּהֶם זֶה, אֲבָל כָּל הָעֵדָה כֻּלָּם קְדוֹשִׁים וְכֻלְּכֶם בָּנִים לַה' אֱלֹהֵיכֶם כְּמוֹ הַכֹּהֲנִים, אִם

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות כד עמ' 295)

בָּנִים אַתֶּם לַה' אֱלֹקֵיכֶם (יד, א)

יְדוּעָה תּוֹרַת הַבַּעַל־שֵׁם־טוֹב (כתר שם טוב - קה"ת - הוספות אות קלג), שֶׁכָּל יְהוּדִי יָקָר בְּעֵינֵי ה' כְּבֵן יָחִיד שֶׁנּוֹלַד לְהוֹרָיו לְעֵת זִקְנָתָם, וְעוֹד יוֹתֵר מִכָּךְ. מוּבָן אֵפוֹא, שֶׁגַּם כַּאֲשֶׁר הוּא עוֹסֵק בְּעִנְיְנֵי חֻלִּין, שֶׁאֵינָם לְפִי כְּבוֹדוֹ שֶׁל בֶּן מֶלֶךְ, אָסוּר לוֹ לִשְׁכֹּחַ שֶׁהוּא בְּנוֹ שֶׁל מֶלֶךְ מַלְכֵי הַמְּלָכִים הקב"ה. וְכַמְּבֹאָר בַּחֲסִידוּת, שֶׁאֵינָהּ דּוֹמָה מַעֲלַת הַשָּׂר - אֲפִילוּ בִּהְיוֹתוֹ בַּשִּׁבְיָה - לְמַעֲלַת אִישׁ הֶדְיוֹט.

(ב) **כִּי עַם קָדוֹשׁ אַתָּה לַיהוָה אֱלֹהֶיךָ וּבְךָ בָּחַר יְהוָה לִהְיוֹת לוֹ לְעַם סְגֻלָּה מִכֹּל הָעַמִּים אֲשֶׁר עַל־פְּנֵי הָאֲדָמָה: ס**

ב אֲרֵי עַם קַדִּישׁ אַתְּ קֳדָם יְיָ אֱלָהָךְ וּבָךְ אִתְרְעֵי יְיָ לְמֶהֱוֵי לֵהּ לְעַם חַבִּיב מִכֹּל עַמְּמַיָּא דִּי עַל אַפֵּי אַרְעָא:

רש"י ◄ **כִּי עַם קָדוֹשׁ אַתָּה •** קְדֻשַּׁת עַצְמְךָ מֵאֲבוֹתֶיךָ, וְעוֹד: "וּבְךָ בָּחַר ה'".

(ג) **לֹא תֹאכַל כָּל־תּוֹעֵבָה:**

ג לָא תֵּיכוּל כָּל דִּמְרָחָק:

רש"י ◄ **כָּל־תּוֹעֵבָה •** (בכורות לד) כָּל שֶׁתִּעַבְתִּי לְךָ, כְּגוֹן: צָרַם אֹזֶן בְּכוֹר כְּדֵי לִשְׁחָטוֹ בַּמְּדִינָה, הֲרֵי דָּבָר שֶׁתִּעַבְתִּי לְךָ: "כָּל מוּם לֹא יִהְיֶה בּוֹ", וּבָא וְלִמֵּד כָּאן, שֶׁלֹּא יִשְׁחוֹט וְיֹאכַל עַל אוֹתוֹ הַמּוּם. בִּשֵּׁל בָּשָׂר בְּחָלָב, הֲרֵי דָּבָר שֶׁתִּעַבְתִּי לְךָ, וְהִזְהִיר כָּאן עַל אֲכִילָתוֹ.

רמב"ן על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

כֵּן הִשְׁמְרוּ גַּם אַתֶּם בַּמִּצְוָה הַזֹּאת כְּמוֹתָם. וְעַל דַּעַת רַבּוֹתֵינוּ בִּשְׁנֵיהֶם אֵינָהּ אֶלָּא עַל הַמֵּת:

וְיִתְּכֵן שֶׁהָיְתָה הַמִּצְוָה הָרִאשׁוֹנָה בַּכֹּהֲנִים לֵאמֹר שֶׁאִם הָיָה הַכֹּהֵן מְקֹרָח וּמְגֹדָּד אֵינֶנּוּ רָאוּי לָעֲבוֹדָה, כְּמוֹ שֶׁאָמַר (שם פסוק ו) וְלֹא יְחַלְּלוּ שֵׁם אֱלֹהֵיהֶם, וְהִנֵּה עֲבוֹדָתָם מְחֻלֶּלֶת, וְכָאן בֵּאֵר כִּי הַמִּצְוָה גַּם לְיִשְׂרָאֵל, וְהָצְרְכוּ לִשְׁתֵּיהֶם:

וְרַשִּׁ"י כָּתַב, לְפִי שֶׁאַתֶּם בָּנָיו שֶׁל מָקוֹם אַתֶּם רְאוּיִים לִהְיוֹת נָאִים וְלֹא גְּדוּדִים וּמְקֹרָחִים. וְאֵינֶנּוּ נָכוֹן, שֶׁאִם כֵּן תִּהְיֶה הַמִּצְוָה גַּם שֶׁלֹּא עַל הַמֵּת. וְרַבִּי אַבְרָהָם אָמַר אֲחַר שֶׁתֵּדְעוּ שֶׁאַתֶּם בָּנִים לַה' וְהוּא אוֹהֵב אֶתְכֶם יוֹתֵר מִן הָאָב לְבָנוֹ, לֹא תִּתְגּוֹדְדוּ עַל כָּל מַה שֶׁיֵּעָשֶׂה, כִּי כָּל מַה שֶׁיֵּעָשֶׂה לְטוֹב הוּא וְאִם לֹא תְּבִינוּהוּ, כַּאֲשֶׁר לֹא יָבִינוּ הַבָּנִים הַקְּטַנִּים מַעֲשֵׂה אֲבִיהֶם רַק יִסְמְכוּ עָלָיו, כִּי עַם קָדוֹשׁ אַתָּה, וְאֵינְךָ כִּשְׁאָר כָּל הַגּוֹיִם, עַל כֵּן לֹא תַּעֲשֶׂה כְּמַעֲשֵׂיהֶם:

וּלְפִי דַּעְתִּי כִּי טַעַם "עַם קָדוֹשׁ" הַבְטָחָה בְּקִיּוּם הַנְּפָשׁוֹת לְפָנָיו יִתְבָּרֵךְ, יֹאמַר מְאַחֲרֵי שֶׁאַתָּה עַם קָדוֹשׁ וּסְגֻלַּת ה' וְלֹא יִשָּׂא אֱלֹהִים נֶפֶשׁ, וְחָשַׁב מֵחֲשָׁבוֹת לְבִלְתִּי יִדַּח מִמֶּנּוּ נִדָּח, אֵין רָאוּי לָכֶם לְהִתְגּוֹדֵד וּלְהִקָּרֵחַ עַל נֶפֶשׁ וַאֲפִלּוּ יְמוּת בְּנוֹעַר. וְלֹא יֶאֱסֹר הַכָּתוּב הַבֶּכִי, כִּי הַטֶּבַע יִתְעוֹרֵר לִבְכּוֹת בְּפֵרוּד הָאוֹהֲבִים וּדְדוּדָם אַף בַּחַיִּים. וּמִכָּאן סָמַךְ לְרַבּוֹתֵינוּ (מו"ק כז:) בְּאָסְרָם לְהִתְאַבֵּל עַל נֶפֶשׁ יוֹתֵר מִדַּאי: תורה ג

(ג) לֹא תֹאכַל כָּל תּוֹעֵבָה. הִנֵּה רָצָה לְהוֹסִיף בְּאוּר בַּמַּאֲכָלִים הָאֲסוּרִים, וּלְכָךְ אָמַר "לֹא תֹאכַל כָּל תּוֹעֵבָה", לְהַגִּיד כִּי כָּל הַנֶּאֱסָרִים נִתְעָבִים לַנֶּפֶשׁ הַטְּהוֹרָה. וְעִנְיַן כָּל תִּעוּב, שִׂנְאָה וּמִאוּס, כְּעִנְיַן כִּי נִתְעַב דְּבַר הַמֶּלֶךְ (דהי"א כא ו), כָּל אֹכֶל תִּתְעַב נַפְשָׁם (תהלים קז יח), כִּי הַמַּאֲכָלִים הָאֲסוּרִים הַגַּסִּים יוֹלִידוּ עוֹבִי וַאֲטִימוּת בַּנֶּפֶשׁ, כַּאֲשֶׁר הִזְכַּרְתִּי בְּמָקוֹמוֹ (שמות כב ל). וְעַל כֵּן אָמַר עוֹד (פסוק ב) כָּל עוֹף טָהוֹר תֹּאכֵלוּ, לְהַגִּיד כִּי אֵלֶּה אֲשֶׁר אָסַר נִתְעָבִים וְהַשְּׁאָר טְהוֹרִים וּרְאוּיִים לְנֶפֶשׁ טְהוֹרָה:

וּבְסִפְרִי אָמְרוּ רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר כָּל עוֹף טָהוֹר תֹּאכֵלוּ, אֵלּוּ חֲגָבִים טְהוֹרִים, וְכֹל שֶׁרֶץ הָעוֹף (פסוק יט), אֵלּוּ חֲגָבִים טְמֵאִים, וְיָפֶה אָמַר:

וְהִנֵּה טַעַם הַכָּתוּב כִּי הִזְכִּיר לָאֱסֹר כָּל שֶׁרֶץ הָעוֹף וְהֵם הַהוֹלְכִים עַל אַרְבַּע, וְחָזַר וְאָמַר כָּל עוֹף טָהוֹר תֹּאכֵלוּ, לְהַתִּיר מֵהֶם אֲשֶׁר לוֹ כְּרָעַיִם מִמַּעַל לְרַגְלָיו הָאַרְבֶּה וְהַסְּלְעָם וְהַחַרְגֹּל וְהַחָגָב, וְלֹא הִצְרִיךְ לְפָרֵשׁ זֶה שֶׁכְּבָר הִזְכַּר (ויקרא יא כא כב). אֲבָל הִזְכִּיר בִּכְלָל דֶּרֶךְ קִצָּרָה כָּל עוֹף טָהוֹר תֹּאכֵלוּ, כְּלוֹמַר אֵלּוּ הַנִּזְכָּרִים מַאֲכָלִים נִתְעָבִים וּשְׁאָר הָעוֹפוֹת לְמִינֵיהֶם לְמַרְבִּיתָם תֹּאכְלוּ מֵהֶם כָּל טָהוֹר שֶׁלֹּא אֶסְרְתִּיו:

וְהִנֵּה כָּלַל כָּל הַנֶּאֱסָרִים לָנוּ שֶׁהֵם כֻּלָּם תּוֹעֵבָה. וְלֹא הָצְרַךְ לִפְרֹט אַחֲרֵי כֵן הַשֶּׁרָצִים וְכָל הָרֶמֶשׂ, כִּי דָּבָר יָדוּעַ הוּא שֶׁתִּתְעַב אוֹתָם נֶפֶשׁ כָּל נְקִי דַּעַת, אֲבָל הִזְכִּיר סִימָנֵי הַבְּהֵמָה וְהַחַיָּה וְהַדָּגִים וְהָעוֹפוֹת וְהַנְּבֵלָה, לְהוֹדִיעֲךָ שֶׁגַּם הֵם מְתֹעָבִים לַנֶּפֶשׁ. וְלֹא הִזְכִּיר הַטְּרֵפָה, שֶׁאֵינֶנָּה תּוֹעֵבָה, אֲבָל נֶאֱסְרָה מִפְּנֵי הָאֹרֶס אוֹ הַחֹלִי הַמֵּמִית שֶׁלֹּא יַזִּיק בְּאוֹכְלָיו:

וּלְרַבּוֹתֵינוּ עוֹד מִדְרָשִׁים (חולין סג:) לָמָּה נִשְׁנוּ, בַּבְּהֵמָה מִפְּנֵי הַשִּׂסוּעָה, וּבָעוֹפוֹת מִפְּנֵי הָרָאָה. וְעוֹד מִדְרָשׁ (ספרי צח, קדושין נז.) בְּכָל צִפּוֹר טְהוֹרָה תֹּאכֵלוּ, לְהַתִּיר מְשֻׁלַּחַת שֶׁל מְצוֹרָע, וְזֶה אֲשֶׁר לֹא תֹאכְלוּ מֵהֶם, לָאֱסֹר אֶת הַשְּׁחוּטָה. קִבְּלוּ כֵּן לִרְמֹז בְּ"כָל צִפּוֹר טְהוֹרָה" שֶׁהַצִּפּוֹר שֶׁלֹּא קִבְּלָה טֻמְאָה מֻתֶּרֶת, וְטֻמְאַת הַמְּצוֹרָע לֹא תִּדְבַּק בְּחַיָּה, שֶׁאֵין בַּעֲלֵי חַיִּים בַּבְּהֵמָה וּבָעוֹף מְקַבְּלִים טֻמְאָה בְּנוֹגְעָם בְּמֵת אוֹ בְּשֶׁרֶץ, אֲבָל הַשְּׁחוּטָה שֶׁרְאוּיָה לְקַבֵּל טֻמְאָה, יִדְבַּק בָּהּ רוּחַ הַטֻּמְאָה הַפּוֹרַחַת מִן הַמְּצוֹרָע וְאֵינֶנָּה טְהוֹרָה, וְהִיא בִּכְלַל תּוֹעֵבָה, כִּי אֲכִילָתָהּ נִתְעָבֶת: תורה ד

(ד) זֹאת הַבְּהֵמָה אֲשֶׁר תֹּאכְלוּ שׁוֹר שֵׂה כְשָׂבִים וְשֵׂה עִזִּים:

ד דֵּין בְּעִירָא דְּתֵיכְלוּן תּוֹרִין אִמְּרִין דְּרְחֵלִין וְגַדְיָין דְּעִזִּין:

(ה) אַיָּל וּצְבִי וְיַחְמוּר וְאַקּוֹ וְדִישֹׁן וּתְאוֹ וָזֶמֶר:

ה אַיָּלָא וְטַבְיָא וְיַחְמוּרָא וְיַעֲלָא וְרִימָא וְתוֹרְבָּלָא וְדִיצָא:

פירס"י [ל־ה] ◄ זֹאת הַבְּהֵמָה וְגוֹ'. אַיָּל וּצְבִי וְיַחְמוּר • לָמַדְנוּ (ספרי. חולין עא) שֶׁהַחַיָּה בִּכְלַל בְּהֵמָה, וְלָמַדְנוּ (חולין סג) שֶׁהַבְּהֵמָה וְחַיָּה טְמֵאָה מְרֻבָּה מִן הַטְּהוֹרָה, שֶׁבְּכָל מָקוֹם פּוֹרֵט אֶת הַמֵּעָט. וְאַקּוֹ • מְתֻרְגָּם: 'יַעְלָא', (איוב לט) יַעֲלֵי סֶלַע, הוּא אשטנבו"ק (ת"א וחולין פ). וּתְאוֹ • תורבל"א, (וכן פרש"י איוב ל"ט. ר"ה כו ב. וע"ע ברש"י חולין נט ב) תּוֹר הַיַּעַר. באל"א, יַעַר בִּלְשׁוֹן אֲרַמִּי.

(ו) וְכָל־בְּהֵמָה מַפְרֶסֶת פַּרְסָה וְשֹׁסַעַת שֶׁסַע שְׁתֵּי פְרָסוֹת מַעֲלַת גֵּרָה בַּבְּהֵמָה אֹתָהּ תֹּאכֵלוּ:

ו וְכָל בְּעִירָא דִּסְדִיקָא פַּרְסָתָא וּמַטְלְפָא טִלְפִּין תַּרְתֵּין פַּרְסָתָא מַסְקָא פִּשְׁרָא בִּבְעִירָא יָתַהּ תֵּיכְלוּן:

רש"י ◄ מַפְרֶסֶת • סְדוּקָה, כְּתַרְגּוּמוֹ. פַּרְסָה • פלאנט"ה (פוסזאהלע). וְשֹׁסַעַת • חֲלוּקָה בִּשְׁתֵּי צִפָּרְנַיִם, שֶׁיֵּשׁ סְדוּקָה וְאֵינָהּ חֲלוּקָה בַּצִּפָּרְנַיִם, וְהִיא טְמֵאָה. בַּבְּהֵמָה • (חולין סט) מַשְׁמָע מַה שֶּׁנִּמְצָא בַּבְּהֵמָה, אֶכֹל! מִכָּאן אָמְרוּ (שם ע"ד) שֶׁהַשְּׁלִיל נִתָּר בִּשְׁחִיטַת אִמּוֹ.

(ז) אַךְ אֶת־זֶה לֹא תֹאכְלוּ מִמַּעֲלֵי הַגֵּרָה וּמִמַּפְרִיסֵי הַפַּרְסָה הַשְּׁסוּעָה אֶת־הַגָּמָל וְאֶת־הָאַרְנֶבֶת וְאֶת־הַשָּׁפָן כִּי־מַעֲלֵה גֵרָה הֵמָּה וּפַרְסָה לֹא הִפְרִיסוּ טְמֵאִים הֵם לָכֶם:

ז בְּרַם יָת דֵּין לָא תֵּיכְלוּן מִמַּסְקֵי פִּשְׁרָא וּמִמַּסְדִּיקֵי פַּרְסָתָא מַטְלְפֵי טִלְפָיָא יָת גַּמְלָא וְיָת אַרְנְבָא וְיָת טַפְּוָא אֲרֵי מַסְקֵי פִּשְׁרָא אִנּוּן וּפַרְסָתְהוֹן לָא סְדִיקָא מְסָאֲבִין אִנּוּן לְכוֹן:

רש"י ◄ הַשְּׁסוּעָה • (נדה כד) בְּרִיָּה הִיא שֶׁיֵּשׁ לָהּ שְׁנֵי גַּבִּין וּשְׁנֵי שִׁדְרָאוֹת; אָמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ: (חולין ס"ג) 'לָמָּה נִשְׁנוּ? בַּבְּהֵמוֹת, מִפְּנֵי הַשְּׁסוּעָה. וּבָעוֹפוֹת, מִפְּנֵי הָרָאָה, שֶׁלֹּא נֶאֱמְרוּ בְּ'תוֹרַת כֹּהֲנִים'.

(ח) וְאֶת־הַחֲזִיר כִּי־מַפְרִיס פַּרְסָה הוּא וְלֹא גֵרָה טָמֵא הוּא לָכֶם מִבְּשָׂרָם לֹא תֹאכֵלוּ וּבְנִבְלָתָם לֹא תִגָּעוּ: ס

ח וְיָת חֲזִירָא אֲרֵי מַסְדִּיק פַּרְסָתָא הוּא וְלָא פָּשַׁר מְסָאֵב הוּא לְכוֹן מִבִּסְרְהוֹן לָא תֵּיכְלוּן וּבִנְבִלְתְּהוֹן לָא תִקְרְבוּן:

רש"י ◄ וּבְנִבְלָתָם לֹא תִגָּעוּ • (ת"כ) רַבּוֹתֵינוּ פֵּרְשׁוּ: בָּרֶגֶל, שֶׁאָדָם חַיָּב לְטַהֵר אֶת עַצְמוֹ בָּרֶגֶל. יָכֹל יִהְיוּ מֻזְהָרִים בְּכָל הַשָּׁנָה? תַּלְמוּד־לוֹמַר (ויקרא כא): "אֱמֹר אֶל הַכֹּהֲנִים וְגוֹ'", וּמַה טֻמְאַת הַמֵּת חֲמוּרָה, כֹּהֲנִים מֻזְהָרִים וְאֵין יִשְׂרָאֵל מֻזְהָרִים; טֻמְאַת נְבֵלָה קַלָּה, לֹא כָּל־שֶׁכֵּן?!.

(ט) אֶת־זֶה תֹּאכְלוּ מִכֹּל אֲשֶׁר בַּמָּיִם כֹּל אֲשֶׁר־לוֹ סְנַפִּיר וְקַשְׂקֶשֶׂת תֹּאכֵלוּ:

ט יָת דֵּין תֵּיכְלוּן מִכֹּל דִּי בְמַיָּא כֹּל דִּי לֵהּ צִיצִין וְקַלְפִּין תֵּיכְלוּן:

(י) וְכֹל אֲשֶׁר אֵין־לוֹ סְנַפִּיר וְקַשְׂקֶשֶׂת לֹא תֹאכֵלוּ טָמֵא הוּא לָכֶם: ס

י וְכֹל דִּי לֵית לֵהּ צִיצִין וְקַלְפִּין לָא תֵּיכְלוּן מְסָאֵב הוּא לְכוֹן:

(יא) כָּל־צִפּוֹר טְהֹרָה תֹּאכֵלוּ:

יא כָּל צִפַּר דַּכְיָא תֵּיכְלוּן:

רש"י ◄ כָּל־צִפּוֹר טְהֹרָה תֹּאכֵלוּ • (קידושין נז) לְהַתִּיר מְשֻׁלַּחַת שֶׁבִּמְצֹרָע.

(יב) וְזֶה אֲשֶׁר לֹא־תֹאכְלוּ מֵהֶם הַנֶּשֶׁר וְהַפֶּרֶס וְהָעָזְנִיָּה:

יב וְדֵין דִּי לָא תֵיכְלוּן מִנְּהוֹן נִשְׁרָא וְעָר וְעַזְנְיָא:

רש"י◄ וְזֶה אֲשֶׁר לֹא־תֹאכְלוּ מֵהֶם • לֶאֱסֹר אֶת הַשְּׁחוּטָה.

(יג) וְהָרָאָה וְאֶת־הָאַיָּה וְהַדַּיָּה לְמִינָהּ:

יג וּבַת כַּנְפָא וְטָרְפִיתָא וְדַיְתָא לִזְנַהּ:

רש"י◄ וְהָרָאָה וְאֶת־הָאַיָּה וְגוֹ' • הִיא 'רָאָה', הִיא 'אַיָּה', הִיא 'דַּיָּה', וְלָמָּה נִקְרָא שְׁמָהּ 'רָאָה'? שֶׁרוֹאָה בְּיוֹתֵר. וְלָמָּה הִזְהִירְךָ בְּכָל שְׁמוֹתֶיהָ? שֶׁלֹּא לִיתֵּן פִּתְחוֹן פֶּה לְ'בַעַל דִּין' לַחֲלֹק, שֶׁלֹּא יְהֵא הָאוֹסְרָהּ קוֹרֵא אוֹתָהּ 'רָאָה', וְהַבָּא לְהַתִּיר, אוֹמֵר: 'זוֹ, דַּיָּה שְׁמָהּ, אוֹ אַיָּה שְׁמָהּ, וְזוֹ לֹא אָסַר הַכָּתוּב'. וּבָעוֹפוֹת פֵּרַט לְךָ הַטְּמֵאִים, לְלַמֵּד שֶׁהָעוֹפוֹת הַטְּהוֹרִים מְרֻבִּים עַל הַטְּמֵאִים, לְפִיכָךְ פֵּרַט אֶת הַמֵּעָט.

(יד) וְאֵת כָּל־עֹרֵב לְמִינוֹ:

יד וְיָת כָּל עֹרְבָא לִזְנַהּ:

(טו) וְאֵת בַּת הַיַּעֲנָה וְאֶת־הַתַּחְמָס וְאֶת־הַשָּׁחַף וְאֶת־הַנֵּץ לְמִינֵהוּ:

טו וְיָת בַּת נַעֲמִיתָא וְצִיצָא וְצִפַּר שַׁחְפָּא וְנָצָא לִזְנוֹהִי:

(טז) אֶת־הַכּוֹס וְאֶת־הַינְשׁוּף וְהַתִּנְשֶׁמֶת:

טז וְקַדְיָא וְקִפּוֹפָא וּבוּהָא:

רש"י◄ הַתִּנְשֶׁמֶת • קלב"א שורי"ץ (פלעדערמויז).

(יז) וְהַקָּאַת וְאֶת־הָרָחָמָה וְאֶת־הַשָּׁלָךְ:

יז וְקָתָא וּיַרְקְרֵקָא וְשָׁלֵי נוּנָא:

רש"י◄ שָׁלָךְ • (חולין סג) הַשּׁוֹלֶה דָּגִים מִן הַיָּם.

(יח) וְהַחֲסִידָה וְהָאֲנָפָה לְמִינָהּ וְהַדּוּכִיפַת וְהָעֲטַלֵּף:

יח וְחַנָּרִיתָא וְאִבּוּ לִזְנַהּ וְנַגַּר טוּרָא וַעֲטַלֵּפָא:

רש"י◄ דּוּכִיפַת • הוּא תַּרְנְגוֹל הַבָּר, וּבְלַעַ"ז הרופ"א (ווידעהאפף), וְכַרְבָּלְתּוֹ כְּפוּלָה.

(יט) וְכֹל שֶׁרֶץ הָעוֹף טָמֵא הוּא לָכֶם לֹא יֵאָכֵלוּ:

יט וְכֹל רִחֲשָׁא דְּעוֹפָא מְסָאֲב הוּא לְכוֹן לָא יִתְאָכְלוּן:

רש"י◄ שֶׁרֶץ הָעוֹף • הֵם הַנִּמּוּכִים הָרוֹחֲשִׁים עַל הָאָרֶץ, כְּגוֹן: זְבוּבִין, וּצְרָעִים וַחֲגָבִים טְמֵאִים, הֵם קְרוּיִים 'שֶׁרֶץ'.

(כ) כָּל־עוֹף טָהוֹר תֹּאכֵלוּ:

כ כָּל עוֹפָא דְּכֵי תֵּיכְלוּן:

רש"י◄ כָּל־עוֹף טָהוֹר תֹּאכֵלוּ • וְלֹא אֶת הַטָּמֵא, בָּא לִיתֵּן 'עֲשֵׂה' עַל 'לֹא תַעֲשֶׂה', וְכֵן בִּבְהֵמָה: "אוֹתָהּ תֹּאכֵלוּ" וְלֹא בְּהֵמָה טְמֵאָה, וְ'לָאו' הַבָּא מִכְּלַל 'עֲשֵׂה' - 'עֲשֵׂה', לַעֲבֹר עֲלֵיהֶם בַּ'עֲשֵׂה' וְ'לֹא תַעֲשֶׂה'.

(כא) לֹא־תֹאכְלוּ כָּל־נְבֵלָה לַגֵּר אֲשֶׁר־בִּשְׁעָרֶיךָ תִּתְּנֶנָּה וַאֲכָלָהּ אוֹ מָכֹר לְנָכְרִי כִּי עַם קָדוֹשׁ אַתָּה לַיהוָה אֱלֹהֶיךָ לֹא־תְבַשֵּׁל גְּדִי בַּחֲלֵב אִמּוֹ: פ

כא לָא תֵיכְלוּן כָּל נְבִילָא לְתוֹתַב עָרֵל דִּי בְּקִרְוָיךְ תִּתְּנִנַּהּ וְיֵיכְלִנַּהּ אוֹ תְזַבְּנִנַּהּ לְבַר עַמְמִין אֲרֵי עַם קַדִּישׁ אַתְּ קֳדָם יְיָ אֱלָהָךְ לָא תֵיכוּל בְּשַׂר בַּחֲלָב:

רמב"ן על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

(כא) וְטַעַם כִּי עַם קָדוֹשׁ אַתָּה לַה' אֱלֹהֶיךָ. דְּבֵק עִם לֹא תְבַשֵּׁל גְּדִי בַּחֲלֵב אִמּוֹ. כִּי אֵינֶנּוּ מַאֲכָל נִתְעָב, אֲבָל יֶאֱסֹר אוֹתוֹ לִהְיוֹתֵנוּ קְדוֹשִׁים בְּמַאֲכָלִים, אוֹ לִהְיוֹתֵנוּ קְדוֹשִׁים שֶׁלֹּא נִהְיֶה עִם אַכְזָרִי לֹא יְרַחֵמוּ, שֶׁנַּחֲלֹב אֶת הָאֵם

רש"י◄ **לַגֵּר אֲשֶׁר־בִּשְׁעָרֶיךָ •** גֵּר תּוֹשָׁב, שֶׁקִּבֵּל עָלָיו שֶׁלֹּא לַעֲבֹד עֲבוֹדָה־זָרָה וְאוֹכֵל נְבֵלוֹת. **כִּי עַם קָדוֹשׁ אַתָּה לַה׳ •** (ספרי) קַדֵּשׁ אֶת עַצְמְךָ בַּמֻּתָּר לְךָ, דְּבָרִים הַמֻּתָּרִים וַאֲחֵרִים נוֹהֲגִים בָּהֶם אִסּוּר, אַל תַּתִּירֵם בִּפְנֵיהֶם. **לֹא־תְבַשֵּׁל גְּדִי •** (חולין קיג) שָׁלֹשׁ פְּעָמִים, פְּרָט לְחַיָּה, וְלָעוֹפוֹת וְלַבְּהֵמָה טְמֵאָה. **לֹא־תְבַשֵּׁל גְּדִי וְגוֹ׳.**

◆ יום חמישי כ"ח מנחם־אב ◆

(כב) **עַשֵּׂר תְּעַשֵּׂר אֵת כָּל־תְּבוּאַת זַרְעֶךָ הַיֹּצֵא הַשָּׂדֶה שָׁנָה שָׁנָה:**

כב עַשֵּׂרָא תְּעַשַּׂר יָת כָּל עֲלָלַת זַרְעָךְ דְּיִפּוֹק חַקְלָא שַׁתָּא בְשַׁתָּא:

וכו◄ **עַשֵּׂר תְּעַשֵּׂר •** (תנחומא) מָה עִנְיָן זֶה אֵצֶל זֶה? אָמַר לָהֶם הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא לְיִשְׂרָאֵל: 'לֹא תִּגְרְמוּ לִי לְבַשֵּׁל גְּדָיִים שֶׁל תְּבוּאָה, עַד שֶׁהֵן בִּמְעֵי אִמּוֹתֵיהֶן, שֶׁאִם אֵין אַתֶּם מְעַשְּׂרִים מַעַשְּׂרוֹת כָּרָאוּי, כְּשֶׁהוּא

רמב"ן על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

וְנוֹצִיא מִמֶּנָּה הֶחָלָב שֶׁנְּבַשֵּׁל בּוֹ הַבֵּן. וְאַף עַל פִּי שֶׁכָּל בָּשָׂר בֶּחָלָב יִכָּנֵס בַּלַּאוּ הַזֶּה, כִּי כָּל מֵינֶקֶת תִּקָּרֵא אֵם וְכָל יוֹנֵק יִקָּרֵא גְּדִי, וְהוּא דֶּרֶךְ הַבִּשּׁוּל, וְהִנֵּה בְּכֻלָּם אַכְזְרִיּוּת:

וְכָתַב רַשִׁ"י לֹא תְבַשֵּׁל גְּדִי בַּחֲלֵב אִמּוֹ, שְׁלֹשָׁה פְּעָמִים, פְּרָט לְחַיָּה וּלְעוֹפוֹת וְלִבְהֵמָה טְמֵאָה. וְהַמִּדְרָשׁ הַזֶּה הוֹצִיאוּ אוֹתוֹ (ספרי קג, וחולין קיג) מִמִּלַּת גְּדִי, אֲבָל הַלַּאוּ עַצְמוֹ אֶחָד לְאִסּוּר אֲכִילָה וְאֶחָד לְאִסּוּר הֲנָאָה וְאֶחָד לְאִסּוּר בִּשּׁוּל, וְכֵן כָּתַב הָרַב בְּסֵדֶר וְאֵלֶּה הַמִּשְׁפָּטִים (שמות כג יט): תורה כב

(כב) עַשֵּׂר תְּעַשֵּׂר. גַּם זוֹ מִצְוָה שֶׁיְּבָאֵר, כִּי אָמַר (ויקרא כז ל) וְכָל מַעְשַׂר הָאָרֶץ מִזֶּרַע הָאָרֶץ מִפְּרִי הָעֵץ לַה׳ הוּא קֹדֶשׁ לַה׳, וְאָמַר (שם פסוק לא) וְאִם גָּאֹל יִגְאַל אִישׁ מִמַּעַשְׂרוֹ חֲמִשִׁתּוֹ יֹסֵף עָלָיו: **וְאֵין** זֶה מַעְשַׂר הַלְוִיִּם, כִּי בוֹ נֶאֱמַר (במדבר יח לא) וַאֲכַלְתֶּם אֹתוֹ בְּכָל מָקוֹם, וְהוּא חֻלִּין, וּמַה טַּעַם לִפְדְּיוֹנוֹ. וְעַתָּה בֵּאֵר כִּי הוּא יְחֻיַּב לְעַשֵּׂר כָּל תְּבוּאַת זַרְעֶךָ, שֶׁיֹּאכַל אוֹתוֹ הוּא עַצְמוֹ וּבָנָיו לִפְנֵי הַשֵּׁם לְמַעַן תִּלְמֹד לְיִרְאָה אֶת הַשֵּׁם, כִּי הַכֹּהֲנִים וְהַשּׁוֹפְטִים הָעוֹמְדִים שָׁם לִפְנֵי הַשֵּׁם מוֹרֵי הַתּוֹרָה יְלַמְּדוּהוּ יִרְאָתוֹ וְיוֹרוּהוּ הַתּוֹרָה וְהַמִּצְוֹת:

וּפֵרֵשׁ בְּטַעַם הַפִּדְיוֹן אֲשֶׁר הִזְכִּיר שָׁם, בַּעֲבוּר כִּי לִפְעָמִים יִהְיֶה הַמַּעֲשַׂר הַרְבֵּה, כִּי יְבָרֶכְךָ הַשֵּׁם וְהַדֶּרֶךְ יִהְיֶה רַב מִמֶּנּוּ, וְטוֹב לִפְדּוֹתוֹ בְּכֶסֶף וּלְהַעֲלוֹת שָׁם כֶּסֶף הַפִּדְיוֹן. וְלֹא הִזְכִּיר הַחֹמֶשׁ, שֶׁכְּבָר הֻזְכַּר. וְטַעַם הַיּוֹצֵא הַשָּׂדֶה. וְכָל הַיּוֹצֵא הַשָּׂדֶה, כַּאֲשֶׁר אָמַר מִזֶּרַע הָאָרֶץ מִפְּרִי הָעֵץ, וְטַעֲמוֹ הַיּוֹצֵא מִן הַשָּׂדֶה:

וְאֵין הַכַּוָּנָה בְּ"כָל תְּבוּאַת זַרְעֶךָ" שֶׁיְּעַשֵּׂר כָּל הַתְּבוּאָה מִכָּל אֲשֶׁר זָרַע, וְלֹא כָּל הַיּוֹצֵא מִן הַשָּׂדֶה שָׁנָה שָׁנָה. אֲבָל טַעַם הַכָּתוּב, שֶׁיְּעַשֵּׂר בַּמִּינִים הַמְחֻיָּבִים בְּמַעֲשֵׂר כָּל תְּבוּאָתוֹ וְכָל הַיּוֹצֵא בָּהֶן מִן הַשָּׂדֶה, יַזְהִיר שֶׁלֹּא יְעַשֵּׂר מִן הַבָּא בְּיָדוֹ מֵהֶם הַמִּקְצָת וְיִפְטֹר לוֹ הַמִּקְצָת, אֲבָל יְעַשֵּׂר בֵּין הַמִּדּוֹת שֶׁזָּרַע בֵּין הַנִּתּוֹסָף עֲלֵיהֶם הַכֹּל בֶּאֱמוּנָה. וְאַחַר כָּךְ (פסוק כג) הִזְכִּיר הַמִּינִים הַמְחֻיָּבִים לְהִתְעַשֵּׂר, מַעְשַׂר דְּגָנְךָ וְתִירֹשְׁךָ וְיִצְהָרֶךָ. וְכֵן יַזְכִּיר בְּכָל מָקוֹם (לעיל יב יז) לֹא תוּכַל לֶאֱכֹל בִּשְׁעָרֶיךָ מַעְשַׂר דְּגָנְךָ וְתִירֹשְׁךָ וְיִצְהָרֶךָ וגו׳, וְכֵן אָמַר בְּפָרָשַׁת מַתְּנוֹת כְּהֻנָּה (במדבר יח יב) כֹּל חֵלֶב יִצְהָר וְכָל חֵלֶב תִּירוֹשׁ וְדָגָן רֵאשִׁיתָם אֲשֶׁר יִתְּנוּ לַה׳, כִּי אֵלּוּ בִּלְבַד הֵם הַחַיָּבִים בִּתְרוּמָה וּבְמַעַשְׂרוֹת מִן הַתּוֹרָה:

וְכֵן מַה שֶׁאָמַר הַכָּתוּב (ויקרא כז ל) וְכָל מַעְשַׂר הָאָרֶץ מִזֶּרַע הָאָרֶץ מִפְּרִי הָעֵץ לַה׳ הוּא, לֹא יְצַוֶּה שֶׁיְּעַשֵּׂר כָּל זֶרַע הָאָרֶץ וְכָל פְּרִי הָעֵץ, אֲבָל טַעֲמוֹ כָּל אֲשֶׁר תְּעַשֵּׂר מִזֶּרַע הָאָרֶץ שֶׁהוּא דָּגָן, וּמִפְּרִי הָעֵץ שֶׁהוּא תִּירוֹשׁ וְיִצְהָר, יִהְיֶה לַה׳. וְכַלְּשׁוֹן הַזֶּה כָּתַב רַשִׁ"י (שם), מִזֶּרַע הָאָרֶץ דָּגָן, וּפְרִי הָעֵץ תִּירוֹשׁ וְיִצְהָר. וִיקַצֵּר הַכָּתוּב שָׁם, כִּי אֵינֶנּוּ מְקוֹם הַמִּצְוָה לְחַיֵּב שֶׁיְּעַשֵּׂר, אֲבָל הוּא מְצַוֶּה שֶׁיִּהְיֶה הַמַּעֲשֵׂר קֹדֶשׁ לַה׳ עַד שֶׁיִּפְדֶּה בְּתוֹסֶפֶת חֹמֶשׁ. אֲבָל הַמִּצְוָה בִּתְרוּמוֹת וּמַעַשְׂרוֹת בְּכָל מָקוֹם הֵן דָּגָן תִּירוֹשׁ וְיִצְהָר:

וּפֵרוּשׁ דָּגָן בִּלְשׁוֹן הַקֹּדֶשׁ, חֲמִשֶּׁת הַמִּינִין הַיְדוּעִין בַּתְּבוּאָה, וּפֵרוּשׁ תִּירוֹשׁ, הַיַּיִן הֶחָדָשׁ אֲשֶׁר יַשִּׁיקוּ הַיְקָבִים, וְיִצְהָר, הַשֶּׁמֶן אֲשֶׁר בָּהֶן. וְאֵין מִין אַחֵר בְּכָל הַזְּרָעִין וּבְכָל פֵּרוֹת הָאִילָן חַיָּבִים מִן הַתּוֹרָה כְּלַל לֹא בִּתְרוּמוֹת וְלֹא בְּמַעְשְׂרוֹת, וְיֵשׁ בָּרִיּוֹתוֹת שְׁנוּיוֹת בְּתוֹרַת כֹּהֲנִים (בחקותי פרק יב ט) וּבְסִפְרֵי (ראה קה) לְאַסְמַכְתּוֹת וְהֵן מֻטְעוֹת. אֲבָל הַדָּבָר הַמִּתְבָּאֵר בַּגְּמָרָא מִן הַתַּלְמוּד הַבַּבְלִי (ברכות לו.) וְהַיְרוּשַׁלְמִי (חלה פ"ד ה"ד) וּפִשּׁוּטוֹ שֶׁל מִקְרָא כָּךְ הוּא, שֶׁאֲפִלּוּ זֵיתִים וַעֲנָבִים מַעֲשֵׂר שֶׁלָּהֶם אֵינוֹ מִן הַתּוֹרָה עַד שֶׁיֵּעָשׂוּ תִּירוֹשׁ וְיִצְהָר. וְתִהְיֶה בָּזֶה נִזְהָר, שֶׁכְּבָר טָעוּ בּוֹ מִגְּדוֹלֵי הַמְחַבְּרִים (עיין רמב"ם הלכות תרומות פ"ב ה"א):

וְטַעַם שָׁנָה שָׁנָה. שֶׁיְּעַשֵּׂר אוֹתוֹ שְׁתֵּי שָׁנִים זוֹ אַחַר זוֹ, כֵּן קִבְּלַת רַבּוֹתֵינוּ (ר"ה יב:). וְאַחַר כָּךְ (פסוק כח) פֵּרֵשׁ כִּי מִקְצַה הַשָּׁלֹשׁ שָׁנִים תּוֹצִיא מַעְשַׂר תְּבוּאָתְךָ שֶׁל הַשָּׁנָה הַהִיא וְתָאֲכִילֵהוּ לָעֲנִיִּים, לוֹמַר כִּי הַשָּׁנָה הַשְּׁלִישִׁית שֶׁל מַעֲשַׂר עָנִי הוּא. וְאָמַר תּוֹצִיא וְהִנַּחְתָּ בִּשְׁעָרֶיךָ, לְלַמֵּד עַל הַבִּעוּר, וְשׁוּב יָבֹאוּ אוֹתוֹ בְּפָרָשַׁת כִּי תְכַלֶּה לַעֲשֵׂר (להלן כו יב): **וּמִדְרַשׁ** חֲכָמִים (בתנחומא ראה יח) בִּלְשׁוֹן עַשֵּׂר תְּעַשֵּׂר, עַשֵּׂר בִּשְׁבִיל שֶׁתִּתְעַשֵּׁר, עַשֵּׂר שֶׁלֹּא תִּתְחַסֵּר, רָמֵז לְמִפְרָשֵׁי יַמִּים לְהוֹצִיא אֶחָד מֵעֲשָׂרָה לַעֲמֵלֵי תּוֹרָה: תורה כג

סָמוּךְ לְהִתְבַּשֵּׁל, אֲנִי מוֹצִיא רוּחַ קָדִים וְהִיא מְשַׁדַּפְתָּן', שֶׁנֶּאֱמַר (מלכים ב כה): "וּשְׁדֵפָה לִפְנֵי קָמָה", וְכֵן לְעִנְיַן בִּכּוּרִים. שָׁנָה שָׁנָה • (ספרי) מִכָּאן שֶׁאֵין מְעַשְּׂרִין מִן הֶחָדָשׁ עַל הַיָּשָׁן.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (שיחת י"ג תמוז תשי"ב – תורת מנחם התוועדויות ו עמ' 54)

עַשֵּׂר תְּעַשֵּׂר (יד, כב)

עַשֵּׂר בִּשְׁבִיל שֶׁתִּתְעַשֵּׁר (תענית ט, א)

מְבֹאָר בַּגְּמָרָא שָׁם, שֶׁבְּמִצְוַת מַעֲשֵׂר מְתַּר לְנַסּוֹת אֶת ה', אַף דִּכְתִיב (וְאִתְחַנַּן ו, טז) לֹא תְנַסּוּ אֶת ה', וּכְמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר (מלאכי ג, י): הָבִיאוּ אֶת כָּל הַמַּעֲשֵׂר אֶל בֵּית הָאוֹצָר . . וּבְחָנוּנִי נָא בָּזֹאת . . אִם לֹא אֶפְתַּח לָכֶם אֶת אֲרֻבּוֹת הַשָּׁמַיִם. וְכֵן נִפְסַק לַהֲלָכָה (טור יו"ד הלכות צדקה סרמ"ז), שֶׁבְּכָל דָּבָר אָסוּר לְנַסּוֹת אֶת ה', חוּץ מִדָּבָר זֶה. וְהִנֵּה, הָרמ"א שָׁם הֵבִיא דֵּעָה שֶׁהַדָּבָר אָמוּר רַק בְּמַעֲשֵׂר. אֲבָל הַסְכָּמַת רֹב הָאַחֲרוֹנִים, וְכֵן אִיתָא בְּסִפְּר חֲסִידִים (סקמ"ד), שֶׁמֻּתָּר לְנַסּוֹת אֶת ה' גַּם בִּשְׁאַר צְדָקָה.

(כג) וְאָכַלְתָּ לִפְנֵי יְהוָה אֱלֹהֶיךָ בַּמָּקוֹם אֲשֶׁר־יִבְחַר לְשַׁכֵּן שְׁמוֹ שָׁם מַעְשַׂר דְּגָנְךָ תִּירֹשְׁךָ וְיִצְהָרֶךָ וּבְכֹרֹת בְּקָרְךָ וְצֹאנֶךָ לְמַעַן תִּלְמַד לְיִרְאָה אֶת־יְהוָה אֱלֹהֶיךָ כָּל־הַיָּמִים:

כג וְתֵיכוּל קֳדָם יְיָ אֱלָהָךְ בְּאַתְרָא דִּי יִתְרְעֵי לְאַשְׁרָאָה שְׁכִנְתֵּהּ תַּמָּן מַעְשַׂר עִבּוּרָךְ חַמְרָךְ וּמִשְׁחָךְ וּבְכוֹרֵי תּוֹרָךְ וְעָנָךְ בְּדִיל דְּתֵילַף לְמִדְחַל קֳדָם יְיָ אֱלָהָךְ כָּל יוֹמַיָּא:

רש"י◄ וְאָכַלְתָּ וְגוֹ' • זֶה מַעֲשֵׂר שֵׁנִי, שֶׁכְּבָר לָמַדְנוּ לִיתֵּן מַעֲשֵׂר רִאשׁוֹן לַלְוִיִּם, שֶׁנֶּאֱמַר (במדבר יח): "כִּי תִקְּחוּ מֵאֵת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְגוֹ'", וְנָתַן לָהֶם רְשׁוּת לְאָכְלוֹ בְּכָל מָקוֹם, שֶׁנֶּאֱמַר (שם): "וַאֲכַלְתֶּם אוֹתוֹ בְּכָל מָקוֹם"; עַל־כָּרְחֲךָ זֶה מַעֲשֵׂר אַחֵר הוּא.

(כד) וְכִי־יִרְבֶּה מִמְּךָ הַדֶּרֶךְ כִּי לֹא תוּכַל שְׂאֵתוֹ כִּי־יִרְחַק מִמְּךָ הַמָּקוֹם אֲשֶׁר יִבְחַר יְהוָה אֱלֹהֶיךָ לָשׂוּם שְׁמוֹ שָׁם כִּי יְבָרֶכְךָ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ:

כד וַאֲרֵי יִסְגֵּי מִנָּךְ אָרְחָא אֲרֵי לָא תִכּוּל לְמִטְלֵהּ אֲרֵי יִתְרְחַק מִנָּךְ אַתְרָא דִּי יִתְרְעֵי יְיָ אֱלָהָךְ לְאַשְׁרָאָה שְׁכִנְתֵּהּ תַּמָּן אֲרֵי יְבָרְכִנָּךְ יְיָ אֱלָהָךְ:

רש"י◄ כִּי יְבָרֶכְךָ • שֶׁתְּהֵא הַתְּבוּאָה מְרֻבָּה לָשֵׂאת.

(כה) וְנָתַתָּה בַכֶּסֶף וְצַרְתָּ הַכֶּסֶף בְּיָדֶךָ וְהָלַכְתָּ אֶל־הַמָּקוֹם אֲשֶׁר יִבְחַר יְהוָה אֱלֹהֶיךָ בּוֹ:

כה וְתִתֵּן בְּכַסְפָּא וּתְצוּר כַּסְפָּא בִּידָךְ וּתְהַךְ לְאַתְרָא דִּי יִתְרְעֵי יְיָ אֱלָהָךְ בֵּהּ:

(כו) וְנָתַתָּה הַכֶּסֶף בְּכֹל אֲשֶׁר־תְּאַוֶּה נַפְשְׁךָ בַּבָּקָר וּבַצֹּאן וּבַיַּיִן וּבַשֵּׁכָר וּבְכֹל אֲשֶׁר תִּשְׁאָלְךָ נַפְשֶׁךָ וְאָכַלְתָּ שָׁם לִפְנֵי יְהוָה אֱלֹהֶיךָ וְשָׂמַחְתָּ אַתָּה וּבֵיתֶךָ:

כו וְתִתֵּן כַּסְפָּא בְּכֹל דִּי יִתְרְעֵי נַפְשָׁךְ בְּתוֹרֵי וּבְעָנָא וּבַחֲמַר חֲדַת וְעַתִּיק וּבְכֹל דִּי תִשְׁאֲלִנָּךְ נַפְשָׁךְ וְתֵיכוּל תַּמָּן קֳדָם יְיָ אֱלָהָךְ וְתֶחֱדֵי אַתְּ וְאֱנָשׁ בֵּיתָךְ:

רש"י◄ בְּכֹל אֲשֶׁר־תְּאַוֶּה נַפְשְׁךָ • כְּלָל. בַּבָּקָר וּבַצֹּאן וּבַיַּיִן וּבַשֵּׁכָר • פְּרָט. וּבְכֹל אֲשֶׁר תִּשְׁאָלְךָ נַפְשֶׁךָ • (ספרי. ב"ק סג) חָזַר וְכָלַל: מַה הַפְּרָט מְפֹרָשׁ: וְלַד וַלְדוֹת הָאָרֶץ, וְרָאוּי לְמַאֲכַל אָדָם וְכוּ'.

(כז) וְהַלֵּוִי אֲשֶׁר־בִּשְׁעָרֶיךָ לֹא תַעַזְבֶנּוּ כִּי אֵין לוֹ חֵלֶק וְנַחֲלָה עִמָּךְ: ס

כז וְלֵוָאָה דִּי בִקְרְוָיִךְ לָא תַרְחֲקִינֵהּ אֲרֵי לֵית לֵהּ חֶלֶק וְאַחֲסָנָא עִמָּךְ:

רש"י◄ וְהַלֵּוִי וְגוֹ' לֹא תַעַזְבֶנּוּ • מִלִּיתֵּן לוֹ מַעֲשֵׂר רִאשׁוֹן. כִּי אֵין לוֹ חֵלֶק וְנַחֲלָה עִמָּךְ • (ספרי) יָצְאוּ לֶקֶט, שִׁכְחָה, וּפֵאָה וְהֶפְקֵר, שֶׁאַף הוּא יֵשׁ לוֹ חֵלֶק עִמָּךְ בָּהֶן כָּמוֹךָ, וְאֵינָן חַיָּבִין בְּמַעֲשֵׂר.

(כח) מִקְצֵה ׀ שָׁלֹשׁ שָׁנִים תּוֹצִיא אֶת־כָּל־מַעְשַׂר תְּבוּאָתְךָ בַּשָּׁנָה הַהִוא וְהִנַּחְתָּ בִּשְׁעָרֶיךָ׃

כח מִסּוֹף תְּלַת שְׁנִין תַּפֵּק יָת כָּל מַעְשַׂר עֲלַלְתָּךְ בְּשַׁתָּא הַהִיא וְתַצְנַע בְּקִרְוָיְךָ׃

רש"י◄ מִקְצֵה שָׁלֹשׁ שָׁנִים • בָּא וְלִמֵּד, שֶׁאִם הִשְׁהָה מַעֲשְׂרוֹתָיו שֶׁל שָׁנָה רִאשׁוֹנָה וּשְׁנִיָּה לַשְּׁמִטָּה, שֶׁיְּבַעֵרֵם מִן הַבַּיִת בַּשְּׁלִישִׁית.

(כט) וּבָא הַלֵּוִי כִּי אֵין־לוֹ חֵלֶק וְנַחֲלָה עִמָּךְ וְהַגֵּר וְהַיָּתוֹם וְהָאַלְמָנָה אֲשֶׁר בִּשְׁעָרֶיךָ וְאָכְלוּ וְשָׂבֵעוּ לְמַעַן יְבָרֶכְךָ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ בְּכָל־מַעֲשֵׂה יָדְךָ אֲשֶׁר תַּעֲשֶׂה׃ ס

כט וְיֵיתֵי לֵוָאָה אֲרֵי לֵית לֵהּ חֶלֶק וְאַחֲסָנָא עִמָּךְ וְגִיּוֹרָא וְיַתְמָא וְאַרְמְלָא דִּי בְקִרְוָיְךָ וְיֵיכְלוּן וְיִשְׂבְּעוּן בְּדִיל דִּי יְבָרֵכְנָךְ יְיָ אֱלָהָךְ בְּכָל עוֹבָדֵי יָדָךְ דִּי תַעְבֵּד׃

רש"י◄ וּבָא הַלֵּוִי • וְיִטֹּל מַעֲשֵׂר רִאשׁוֹן. וְהַגֵּר וְהַיָּתוֹם • וְיִטְּלוּ מַעֲשֵׂר שֵׁנִי, שֶׁהוּא שֶׁל עָנִי שֶׁל שָׁנָה זוֹ, וְלֹא תֹּאכְלֻנוּ אַתָּה בִּירוּשָׁלַיִם כְּדֶרֶךְ שֶׁנִּזְקַקְתָּ לֶאֱכֹל מַעֲשֵׂר שֵׁנִי שֶׁל שְׁתֵּי שָׁנִים. וְאָכְלוּ וְשָׂבֵעוּ • תֵּן לָהֶם כְּדֵי שְׂבִיעָה, מִכָּאן אָמְרוּ: 'אֵין פּוֹחֲתִין לֶעָנִי בַּגֹּרֶן וְכוּ'". וְאַתָּה הוֹלֵךְ לִירוּשָׁלַיִם בְּמַעֲשֵׂר שֶׁל שָׁנָה רִאשׁוֹנָה וּשְׁנִיָּה שֶׁהִשְׁהִיתָ, וּמִתְוַדֶּה: (דברים כז) "בִּעַרְתִּי הַקֹּדֶשׁ מִן הַבַּיִת", כְּמוֹ שֶׁמְּפָרֵשׁ (שם) בְּ"כִי תְּכַלֶּה לַעְשֵׂר".

◆ יום שישי כ"ט מנחם־אב ◆

טו (א) מִקֵּץ שֶׁבַע־שָׁנִים תַּעֲשֶׂה שְׁמִטָּה׃

א מִסּוֹף שְׁבַע שְׁנִין תַּעְבֵּד שְׁמִטְתָּא׃

רש"י◄ מִקֵּץ שֶׁבַע־שָׁנִים • יָכֹל "שֶׁבַע שָׁנִים" לְכָל מִלְוָה וּמִלְוָה? תַּלְמוּד־לוֹמַר: "קָרְבָה שְׁנַת הַשֶּׁבַע", וְאִם אַתָּה אוֹמֵר שֶׁבַע שָׁנִים לְכָל מִלְוָה וּמִלְוָה לְהַלְוָאַת כָּל אֶחָד וְאֶחָד, הֵיאַךְ הִיא קְרֵבָה? הָא לָמַדְתָּ "שֶׁבַע שָׁנִים" לְמִנְיַן הַשְּׁמִטּוֹת.

(ב) וְזֶה דְּבַר הַשְּׁמִטָּה שָׁמוֹט כָּל־בַּעַל מַשֵּׁה יָדוֹ אֲשֶׁר יַשֶּׁה בְּרֵעֵהוּ לֹא־יִגֹּשׂ אֶת־רֵעֵהוּ וְאֶת־אָחִיו כִּי־קָרָא שְׁמִטָּה לַיהוָה׃

ב וְדֵין פִּתְגַם שְׁמִטְתָּא דְּתַשְׁמֵט כָּל גְּבַר מָרֵי רְשׁוּ דִּי יַרְשֵׁי בְּחַבְרֵהּ לָא יִתְבַּע מִן חַבְרֵהּ וּמִן אֲחוּהִי אֲרֵי קְרָא שְׁמִטְתָּא קֳדָם יְיָ׃

רש"י◄ שָׁמוֹט כָּל־בַּעַל מַשֵּׁה יָדוֹ • שְׁמֹט אֶת יָדוֹ שֶׁל כָּל בַּעַל מַשֶּׁה.

רמב"ן על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

(א־ב) מִקֵּץ שֶׁבַע שָׁנִים תַּעֲשֶׂה שְׁמִטָּה. הַנָּכוֹן בְּעֵינַי, שֶׁיַּזְהִיר עַל שְׁנַת הַשֶּׁבַע עַצְמָהּ, שֶׁנַּעֲשֶׂה אוֹתָהּ שְׁמִטָּה בֶּחָרִישׁ וּבַקָּצִיר, כְּמוֹ שֶׁאָמַר (שמות כג יא) וְהַשְּׁבִיעִית תִּשְׁמְטֶנָּה וּנְטַשְׁתָּהּ. וְזֶה טַעַם "תַּעֲשֶׂה שְׁמִטָּה" שֶׁתִּשְׁבֹּת, כְּדֶרֶךְ לַעֲשׂוֹת אֶת יוֹם הַשַּׁבָּת (לעיל ה טו). וְקִצֵּר בְּאִסּוּר הַזְּרִיעָה וְהַזְּמִירָה שֶׁכְּבָר הִזְכִּירָם בְּבֵאוּר (ויקרא כה ד), אֲבָל הוֹסִיף לְבָאֵר כִּי הִיא שְׁמִטָּה לַה' גַּם בְּהִשָּׁמֵט כְּסָפִים. וְזֶה טַעַם כִּי קָרָא שְׁמִטָּה לַה', שֶׁהִיא שַׁבָּת לַה' וְכָל הַמַּעֲשִׂים יִשְׁבּוֹתוּ, וּכְבָר רָמַזְתִּי סוֹדָהּ (שם שם ב):

וְטַעַם "מִקֵּץ", אָמַר רַבִּי אַבְרָהָם בִּתְחִלַּת הַשָּׁנָה, וְכֵן אָמְרוּ הַמְדַקְדְּקִים כֻּלָּם, כִּי הָרֹאשׁ וְהַסּוֹף יִקָּרְאוּ קָצֶה, שֶׁכָּל דָּבָר יֵשׁ לוֹ שְׁתֵּי קְצָווֹת, וּכְעִנְיָן שֶׁכָּתוּב מִן הַקָּצֶה אֶל הַקָּצֶה (שמות כו כח), עַל שְׁנֵי קְצוֹתָיו (שם כה יט), עַל אַרְבַּע קְצוֹתָיו (שם כו ד). וְאֵין דִּבְרֵיהֶם נְכוֹנִים אֶצְלִי, כִּי רֹאשׁ שֶׁבַע שָׁנִים הוּא הַשָּׁנָה הָרִאשׁוֹנָה וְהוּא הַקָּצֶה שֶׁנִּקְרָא בָּהֶם רֹאשׁ, וְאִלּוּ אָמַר הַכָּתוּב "מִקֵּץ הַשָּׁנָה הַשְּׁבִיעִית" הָיָה דָּבָרָם נָכוֹן:

וְעַל דַּעַת רַבּוֹתֵינוּ (ספרי קכב) "מִקֵּץ" בְּסוֹף הַשֶּׁבַע, וְלֹא יְדַבֵּר הַכָּתוּב אֶלָּא בִּשְׁמִיטַת כְּסָפִים, יֹאמַר מִסּוֹף כָּל שֶׁבַע שָׁנִים הַנִּמְנִים לָכֶם תַּעֲשׂוּ שְׁמִטָּה שֶׁיִּשְׁמֹט כָּל בַּעַל מַשֵּׁה יָדוֹ, וּלְכָךְ אָמְרוּ (ערכין כח:) שֶׁאֵין שְׁבִיעִית מְשַׁמֶּטֶת אֶלָּא בְּסוֹפָהּ. וְכֵן לְדַעְתָּם (שם), מִקֵּץ שֶׁבַע שָׁנִים בְּמוֹעֵד שְׁנַת הַשְּׁמִטָּה בְּחַג הַסֻּכּוֹת, בְּסוֹף הַשֶּׁבַע, אֶלָּא שֶׁהַקֵּץ הַנִּזְכָּר בְּכָאן הוּא מִיָּד, וְהַקֵּץ הַנִּזְכָּר

(ג) **אֶת־הַנָּכְרִי תִּגֹּשׁ וַאֲשֶׁר יִהְיֶה לְךָ אֶת־אָחִיךָ תַּשְׁמֵט יָדֶךָ:**

ג מִן בַּר עַמְמִין תִּתְבַּע וְדִי יְהֵי לָךְ עִם אָחוּךָ תַּשְׁמֵט יְדָךְ:

שָׁם מְפֻלָּג, שֶׁהֲרֵי פֵּרֵשׁ בְּמוֹעֵד שְׁנַת הַשְּׁמִטָּה בְּחַג הַסֻּכּוֹת. וְהִנֵּה טַעַם שְׁנֵיהֶם "מִתַּכְלִית", יֹאמַר בְּכָאן מִתַּכְלִית שֶׁבַע שָׁנִים תֵּעָשֶׂה שְׁמִטָּה, וְשָׁם יֹאמַר בּוֹ גַּם כֵּן כַּאֲשֶׁר תִּכְלֶינָה שֶׁבַע שָׁנִים בְּמוֹעֵד שְׁנַת הַשְּׁמִטָּה תֵּעָשֶׂה הַקְהֵל:

וְעַל דֶּרֶךְ הַפְּשָׁט יֵרָאֶה לִי כִּי לָשׁוֹן הַכָּתוּב כִּפְשׁוּטוֹ הוּא בָּרוּר וּמְתֻקָּן, כִּי קֵץ הוּא סוֹף, וְכֵן תַּרְגּוּמוֹ, וְהַמִּסְפָּרִים וְכָל דָּבָר יֵשׁ לָהֶן רֹאשׁ וְסוֹף, וְרֹאשָׁם וְסוֹפָם בָּהֶם, וְתֹאמַר בַּעֲשָׂרוֹת כִּי הָאֶחָד רֹאשׁ הַמִּסְפָּר וְהָעֲשִׂירִי סוֹפוֹ, אִם כֵּן "קֵץ שֶׁבַע שָׁנִים" שְׁנַת הַשֶּׁבַע, שֶׁהוּא סוֹף הַמִּסְפָּר הַהוּא. וּבִשְׁמִטַּת הָאָרֶץ הַכָּתוּב מְדַבֵּר כַּאֲשֶׁר פֵּרַשְׁתִּי לְמַעְלָה:

וְטַעַם "מִקֵּץ", כְּמוֹ כְּרוּב אֶחָד מִקָּצָה מִזֶּה (שמות כה יט), וְהִנֵּה הוּא כְּמוֹ בְּקֵץ שֶׁבַע שָׁנִים תֵּעָשֶׂה שְׁתִּשְׁבֹּת בּוֹ. וְכֵן מִקֵּץ שֶׁבַע שָׁנִים תְּשַׁלְּחוּ אִישׁ אֶת אָחִיו הָעִבְרִי אֲשֶׁר יִמָּכֵר לְךָ וַעֲבָדְךָ שֵׁשׁ שָׁנִים (ירמיה לד יד), פֵּרוּשׁוֹ בַּשָּׁנָה הַשְּׁבִיעִית שֶׁהוּא סוֹף הַמִּסְפָּר, וְהוּא דּוֹמֶה לַכָּתוּב שֶׁבַּתּוֹרָה (שמות כא ב) וּבַשְּׁבִיעִית יֵצֵא לַחָפְשִׁי חִנָּם, וְכֵן וּבַשָּׁנָה הַשְּׁבִיעִית תְּשַׁלְּחֶנּוּ חָפְשִׁי מֵעִמָּךְ (להלן פסוק יב), כִּי בַּעֲבוּר שֶׁאָמַר "וַעֲבָדְךָ שֵׁשׁ שָׁנִים" לֹא הָצְרַךְ לְפָרֵשׁ רַק כִּי בִּשְׁנַת הַשְּׁבִיעִית יִפָּטֵר:

וְהִנֵּה עַל דֶּרֶךְ הַזֶּה, הָיָה נִרְאֶה כִּי פֵּרוּשׁ הַכָּתוּב הָאַחֵר (להלן לא י) מִקֵּץ שֶׁבַע שָׁנִים בְּמוֹעֵד שְׁנַת הַשְּׁמִטָּה בְּחַג הַסֻּכּוֹת, שֶׁיִּהְיֶה כְּמוֹ כֵן בִּשְׁנַת הַקֵּץ בְּחַג הַסֻּכּוֹת, בְּרֹאשׁ אוֹתוֹ הַשָּׁנָה שֶׁנֶּאֱסְרוּ בָּהּ לַחֲרֹשׁ וְלִזְרֹעַ שֶׁהִיא שְׁנַת הַשְּׁמִטָּה. אֲבָל לֹא נוּכַל לוֹמַר כֵּן, כִּי רַבּוֹתֵינוּ (סוטה מא.) קִבְּלוּ וְרָאוּ שֶׁהָיָה הַהַקְהֵל בְּחַג הַסֻּכּוֹת שֶׁל הַשָּׁנָה הַשְּׁמִינִית, הִיא הַשָּׁנָה שֶׁאַחַר הַשְּׁמִטָּה. וְעַל כֵּן אָמְרוּ הַמְפָרְשִׁים, כִּי פֵּרוּשׁ "בְּמוֹעֵד שְׁנַת הַשְּׁמִטָּה" בְּמוֹעֵד הַשָּׁנָה הָרִאשׁוֹנָה שֶׁל מִנְיַן הַשְּׁמִטָּה:

וְזֶה אֵינֶנּוּ נָכוֹן, כִּי לֹא תִקְרָא בַּכָּתוּב "שְׁנַת הַשְּׁמִטָּה" רַק שְׁנַת הַשַּׁבָּתוֹן הַשָּׁנָה הַהִיא שֶׁהִיא שְׁמִטָּה לַה', וְכֵן "שְׁנַת הַיּוֹבֵל", וְרַבּוֹתֵינוּ עַצְמָם דִּקְדְּקוּ בְּכָךְ שֶׁאָמְרוּ (ערכין כד:) מִי כְּתִיב בִּשְׁנַת הַיּוֹבֵל מִשְּׁנַת הַיּוֹבֵל כְּתִיב, שָׁנָה שֶׁאַחַר הַיּוֹבֵל:

אֲבָל כָּךְ אֲנִי אוֹמֵר, כִּי הַקֵּץ וְהַסּוֹף יֵאָמְרוּ בַּכָּתוּב עַל אַחֲרִית כָּל דָּבָר, וּפְעָמִים הֵם בּוֹ וּפְעָמִים אַחֲרָיו חוּץ מִמֶּנּוּ. וּמִקְצָה אֲחָיו (בראשית מז ב), מִקְצָה בַּחוֹבֶרֶת (שמות כו ד), וּמִקְצָתָם יַעַמְדוּ לִפְנֵי הַמֶּלֶךְ (דניאל א ה), מִקְצוֹת כְּנָפָיו וְעַד קְצוֹת כְּנָפָיו (מ"א ו כד), כֻּלָּם אַחֲרִית בְּדָבָר הַמְחֻבָּר מִמֶּנּוּ וְהוּא בְּתוֹכוֹ. קֵץ כָּל בָּשָׂר בָּא לְפָנַי (בראשית ו יג), וּבָא עַד קִצּוֹ וְאֵין עוֹזֵר לוֹ (דניאל יא מה), בָּא הַקֵּץ (יחזקאל ז ב), קֵץ בָּא (שם פסוק ו), כֻּלָּם תַּכְלִית הַדָּבָר הַנִּזְכָּר, וְהוּא אַחֲרָיו שֶׁנִּקְצַץ וְנֶחְתָּךְ. וְכֵן הָעִנְיָן בִּלְשׁוֹן הַסּוֹף, טוֹב לְלֶכֶת אֶל בֵּית אֵבֶל וגו' בַּאֲשֶׁר הוּא סוֹף כָּל הָאָדָם (קהלת ז ב), אַחֲרָיו שֶׁכְּבָר מֵת, סָפוּ תַּמּוּ מִן בַּלָּהוֹת (תהלים עג יט), אֶת הַמַּעֲשֶׂה אֲשֶׁר עָשָׂה הָאֱלֹהִים מֵרֹאשׁ וְעַד סוֹף (קהלת ג יא), בַּמַּעֲשֶׂה עַצְמוֹ, וּבִלְשׁוֹנָם (ב"ב יג:) כְּדֵי עַמּוּד בִּתְחִלָּתוֹ וּכְדֵי הֶקֵּף בְּסוֹפוֹ:

וְיִהְיֶה פֵּרוּשׁ הַכָּתוּב, מִתַּכְלִית שֶׁבַע שָׁנִים בְּחֶשְׁבּוֹן שְׁנַת הַשְּׁמִטָּה בְּחַג הַסֻּכּוֹת הַבָּא אַחַר הַשֶּׁבַע תֵּעָשֶׂה הַקְהֵל. וְשֶׁלֹּא יֵרָאֶה לָהֶם שֶׁיִּהְיוּ שֶׁבַע שָׁנִים לְמִנְיָן אַחֵר, הִזְכִּיר שֶׁיִּהְיוּ הַשֶּׁבַע בִּזְמַן הַשְּׁמִטָּה, וְכֵן כִּי אֶקֵּחַ מוֹעֵד (תהלים עה ג), זְמַן, וְכֵן כָּל הַמּוֹעֲדִים זְמַנִּים. וְהִנֵּה הַקֵּץ הַזֶּה אַחֲרֵי הַמִּסְפָּר כַּאֲשֶׁר פֵּרֵשׁ "בְּחַג הַסֻּכּוֹת", וּ"מִקֵּץ שֶׁבַע שָׁנִים תֵּעָשֶׂה שְׁמִטָּה" מִכְּלַל הַמִּסְפָּר, וְלֹא הָצְרַךְ לְהַאֲרִיךְ וּלְבָאֵר זֶה, שֶׁכְּבָר פֵּרֵשׁ שֶׁשְּׁנַת הַשֶּׁבַע הִיא שְׁנַת הַשְּׁמִטָּה, וְיִהְיֶה קֵץ רָחָב בִּשְׁמִטַּת כָּל הַשָּׁנָה, כְּמוֹ שֶׁפֵּרַשְׁתִּי עַל דֶּרֶךְ הַפְּשָׁט:

וְיִתָּכֵן לוֹמַר כִּי הַכָּתוּב מוֹנֶה תְּחִלַּת שָׁנָה מֵחַג הַסֻּכּוֹת, כְּמוֹ שֶׁאָמַר (שמות לד כב) וְחַג הָאָסִיף תְּקוּפַת הַשָּׁנָה, וְאָמַר (שם כג טז) וְחַג הָאָסִיף בְּצֵאת הַשָּׁנָה, וְאִם כֵּן יִהְיֶה "מִקֵּץ שֶׁבַע שָׁנִים" בַּסּוֹף וְחוּץ מִמֶּנּוּ בְּסָמוּךְ. וְאָמַר "בְּמוֹעֵד שְׁנַת הַשְּׁמִטָּה", לְהִיוֹת חֶשְׁבּוֹן הַשֶּׁבַע בַּשְּׁמִטּוֹת כְּמוֹ שֶׁפֵּרַשְׁתִּי, לֹא שֶׁתַּגִּיעַ הַשְּׁמִטָּה עַד הַחַג הַזֶּה:

וְרָאִיתִי לְאֶחָד מִן הַמְחַבְּרִים שֶׁכָּתַב, מְלַמֵּד שֶׁמּוֹסִיפִים מֵחֹל עַל הַקֹּדֶשׁ, וְהַשְּׁמִטָּה הָיְתָה נוֹהֶגֶת עַד חַג הַסֻּכּוֹת שֶׁל שָׁנָה שְׁמִינִית. וְזֶה דָּבָר מְכֻרָח בַּתַּלְמוּד (ר"ה יב:) בְּרִאָיוֹת בְּרוּרוֹת שֶׁאֵינֶנּוּ אֱמֶת:

וְאֶפְשָׁר לוֹמַר כִּי מַה שֶּׁאָמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ בְּ"מִקֵּץ שֶׁבַע שָׁנִים תֵּעָשֶׂה שְׁמִטָּה" שֶׁאֵין מְשַׁמֶּטֶת כְּסָפִים אֶלָּא בְּסוֹפָהּ, שֶׁהוּא מִדְּרָשׁ מִפְּנֵי שֶׁלֹּא אָמַר "הַשָּׁנָה הַשְּׁבִיעִית תֵּעָשֶׂה שְׁמִטָּה", יִרְמֹז כִּי בְּסוֹף הַשֶּׁבַע תֵּעָשֶׂה שְׁמִטָּה יוֹתֵר מִן הַהַתְחָלָה. וּרְצוֹנָם בְּקֵץ הַזֶּה, חוּץ מִמֶּנּוּ. וְיָכוֹל אָדָם לְתִבֹּעַ חוֹבוֹ בַּיּוֹם הָאַחֲרוֹן שֶׁל שְׁנַת הַשְּׁמִטָּה וְלֹא תְשַׁמֵּט עַד הַלַּיְלָה, שֶׁכָּךְ מְצִינוּ בְּתוֹסֶפְתָּא (שביעית ח יא) שֶׁכּוֹתְבִין פְּרוּזְבּוּל עֶרֶב רֹאשׁ הַשָּׁנָה שֶׁל מוֹצָאֵי שְׁבִיעִית: תורה ג

(ג) אֶת הַנָּכְרִי תִּגֹּשׁ. זוֹ מִצְוַת עֲשֵׂה, לָשׁוֹן רַשִּׁ"י מִסִּפְרֵי (ראה קל). וּפֵרוּשׁוֹ מִצְוַת עֲשֵׂה בְּאָחִיךָ, הַנָּכְרִי תִּגֹּשׁ וְלֹא אָחִיךָ, וְלָאו שֶׁבָּא מִכְּלַל עֲשֵׂה עֲשֵׂה. וּלְפִי שֶׁשָּׁנִינוּ שָׁם (ספרי קכט) לֹא יִגֹּשׁ, לִתֵּן עָלָיו לֹא תַעֲשֶׂה, חָזְרוּ וְשָׁנוּ אֶת הַנָּכְרִי תִּגֹּשׁ זוֹ מִצְוַת עֲשֵׂה, לוֹמַר שֶׁעוֹבֵר עָלָיו בַּעֲשֵׂה וְלֹא תַעֲשֶׂה. וְכָךְ אָמְרוּ שָׁם (ספרי תצא קכט) לַנָּכְרִי תַּשִּׁיךְ (להלן כג כא), מִצְוַת עֲשֵׂה, וּלְאָחִיךָ לֹא תַשִּׁיךְ, זוֹ מִצְוַת לֹא תַעֲשֶׂה, וְהוּא כְּמוֹ שֶׁפֵּרַשְׁנוּ מִצְוַת עֲשֵׂה בְּאָחִיךָ, וְכָךְ פֵּרֵשׁ שָׁם רַשִּׁ"י, לֹא שֶׁיִּהְיֶה מִצְוָה לְהַלְווֹת לַנָּכְרִי בְּרִבִּית כְּלָל, וְכֵן מוּכָח בִּגְמָרָא בְּפֶרֶק אֵיזֶהוּ נָשֶׁךְ (ב"מ ע:):

וְהָרַב רַבִּי מֹשֶׁה (הל' מלוה ולוה פ"א ה"ב ושם פ"ה ה"א) עֲשָׂאָן שְׁתֵּיהֶן מִצְוֹת מַמָּשׁ, לִנְגֹּשׁ אֶת הַנָּכְרִי וּלְהַלְווֹתוֹ בְּרִבִּית, טָעָה בַּלָּשׁוֹן הַזֶּה הַשָּׁנוּי בְּסִפְרֵי. וְשָׁם הוּא מוּרְגָּל בְּמִקּוֹמוֹת רַבִּים, כָּל עוֹף טָהוֹר תֹּאכֵלוּ, מִצְוַת עֲשֵׂה, כֹּל שֶׁרֶץ הָעוֹף, מִצְוַת לֹא תַעֲשֶׂה, וְכֵן הִזְכִּירוּ בְּסִפְרָא (שמיני פרשה ג א). וּבְסִפְרֵי (ראה צו) זֹאת הַבְּהֵמָה אֲשֶׁר תֹּאכֵלוּ, מִצְוַת עֲשֵׂה. וְדָבָר בָּרוּר הוּא: תורה ד

(ד) אֶפֶס כִּי לֹא יִהְיֶה־בְּךָ אֶבְיוֹן כִּי־בָרֵךְ יְבָרֶכְךָ יְהוָה בָּאָרֶץ אֲשֶׁר יְהוָה אֱלֹהֶיךָ נֹתֵן־לְךָ נַחֲלָה לְרִשְׁתָּהּ:

ד לְחוֹד אֲרֵי לָא יְהֵי בָךְ מִסְכֵּנָא אֲרֵי בָרְכָא יְבָרֵכִנָּךְ יְיָ בְּאַרְעָא די יְיָ אֱלָהָךְ יָהֵב לָךְ אַחֲסָנָא לְמֵירְתַהּ:

רש"י◄ אֶפֶס כִּי לֹא יִהְיֶה־בְּךָ אֶבְיוֹן • וּלְהַלָּן הוּא אוֹמֵר: "כִּי לֹא יֶחְדַּל אֶבְיוֹן"? אֶלָּא בִּזְמַן שֶׁאַתֶּם עוֹשִׂים רְצוֹנוֹ שֶׁל מָקוֹם, אֶבְיוֹנִים בַּאֲחֵרִים וְלֹא בָּכֶם. וּכְשֶׁאֵין אַתֶּם עוֹשִׂים רְצוֹנוֹ שֶׁל מָקוֹם, אֶבְיוֹנִים בָּכֶם. אֶבְיוֹן, דַּל מֵעָנִי, וּלְשׁוֹן 'אֶבְיוֹן' שֶׁהוּא תָּאֵב לְכָל דָּבָר.

(ה) רַק אִם־שָׁמוֹעַ תִּשְׁמַע בְּקוֹל יְהוָה אֱלֹהֶיךָ לִשְׁמֹר לַעֲשׂוֹת אֶת־כָּל־הַמִּצְוָה הַזֹּאת אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוְּךָ הַיּוֹם:

ה לְחוֹד אִם קַבָּלָא תְּקַבֵּל לְמֵימְרָא דַּיְיָ אֱלָהָךְ לְמִטַּר לְמֶעְבַּד יָת כָּל תַּפְקֻדְתָּא הָדָא די אֲנָא מְפַקְּדָךְ יוֹמָא דֵין:

רש"י◄ רַק אִם־שָׁמוֹעַ תִּשְׁמַע • אָז לֹא יִהְיֶה בְּךָ אֶבְיוֹן. שָׁמוֹעַ תִּשְׁמַע • שָׁמַע קִמְעָא, מַשְׁמִיעִין אוֹתוֹ הַרְבֵּה.

(ו) כִּי־יְהוָה אֱלֹהֶיךָ בֵּרַכְךָ כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר־לָךְ וְהַעֲבַטְתָּ גּוֹיִם רַבִּים וְאַתָּה לֹא תַעֲבֹט וּמָשַׁלְתָּ בְּגוֹיִם רַבִּים וּבְךָ לֹא יִמְשֹׁלוּ: ס

ו אֲרֵי יְיָ אֱלָהָךְ בָּרְכָךְ כְּמָא די מַלִּיל לָךְ וְתוֹזַף לְעַמְמִין סַגִּיאִין וְאַתְּ לָא תְזוּף וְתִשְׁלוֹט בְּעַמְמִין סַגִּיאִין וּבָךְ לָא יִשְׁלְטוּן:

רש"י◄ כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר־לָךְ • וְהֵיכָן דִּבֵּר? (דברים כח) "בָּרוּךְ אַתָּה בָּעִיר". וְהַעֲבַטְתָּ • כָּל לְשׁוֹן הַלְוָאָה, כְּשֶׁנּוֹפֵל עַל הַמַּלְוֶה, נוֹפֵל בִּלְשׁוֹן מַפְעִיל, כְּגוֹן: "וְהִלְוִיתָ", "וְהַעֲבַטְתָּ", וְאִם הָיָה אוֹמֵר "וְעָבַטְתָּ", הָיָה נוֹפֵל עַל הַלּוֶה, כְּמוֹ "וְלָוִיתָ". וְהַעֲבַטְתָּ גּוֹיִם • כָּל שֶׁתְּהֵא לוֶה מִזֶּה וּמַלְוֶה לָזֶה? תַּלְמוּד־לוֹמַר: "וְאַתָּה לֹא תַעֲבֹט". וּמָשַׁלְתָּ בְּגוֹיִם רַבִּים • יָכֹל עוֹבְדֵי־כוֹכָבִים אֲחֵרִים מוֹשְׁלִים עָלֶיךָ? תַּלְמוּד־לוֹמַר: "וּבְךָ לֹא יִמְשֹׁלוּ".

(ז) כִּי־יִהְיֶה בְךָ אֶבְיוֹן מֵאַחַד אַחֶיךָ בְּאַחַד שְׁעָרֶיךָ בְּאַרְצְךָ אֲשֶׁר־יְהוָה אֱלֹהֶיךָ נֹתֵן לָךְ לֹא תְאַמֵּץ אֶת־לְבָבְךָ וְלֹא תִקְפֹּץ אֶת־יָדְךָ מֵאָחִיךָ הָאֶבְיוֹן:

ז אֲרֵי יְהֵי בָךְ מִסְכֵּנָא חַד מֵאַחָיךְ בַּחֲדָא מִקְרָיָיךְ בְּאַרְעָךְ דַּיְיָ אֱלָהָךְ יָהֵב לָךְ לָא תַתְקֵף יָת לִבָּךְ וְלָא תִקְפֹּץ יָת יְדָךְ מֵאַחוּךְ מִסְכֵּנָא:

רש"י◄ כִּי־יִהְיֶה בְךָ אֶבְיוֹן • הַתָּאֵב, תָּאֵב קוֹדֵם. מֵאַחַד אַחֶיךָ • אָחִיךָ מֵאָבִיךָ קוֹדֵם לְאָחִיךָ מֵאִמְּךָ. שְׁעָרֶיךָ • עֲנִיֵּי עִירְךָ קוֹדְמִים לַעֲנִיֵּי עִיר אַחֶרֶת. לֹא תְאַמֵּץ • יֵשׁ לְךָ אָדָם שֶׁמִּצְטַעֵר אִם יִתֵּן אִם לֹא יִתֵּן, לְכָךְ נֶאֱמַר: "לֹא תְאַמֵּץ"; יֵשׁ לְךָ אָדָם שֶׁפּוֹשֵׁט אֶת יָדוֹ וְקוֹפְצָהּ, לְכָךְ נֶאֱמַר: "וְלֹא תִקְפֹּץ". מֵאָחִיךָ הָאֶבְיוֹן • אִם לֹא תִתֵּן לוֹ, סוֹפְךָ לִהְיוֹת אָחִיו שֶׁל אֶבְיוֹן.

(ח) כִּי־פָתֹחַ תִּפְתַּח אֶת־יָדְךָ לוֹ וְהַעֲבֵט תַּעֲבִיטֶנּוּ דֵּי מַחְסֹרוֹ אֲשֶׁר יֶחְסַר לוֹ:

ח אֶלָּא מִפְתַּח תִּפְתַּח יָת יְדָךְ לֵהּ וְאוֹזְפָא תּוֹזְפִנֵּהּ כְּמִסַּת חֶסְרוֹנֵהּ דְּיַחְסִיר לֵהּ:

רש"י◄ פָּתֹחַ תִּפְתַּח • אֲפִלּוּ כַּמָּה פְּעָמִים. כִּי־פָתֹחַ תִּפְתַּח • הֲרֵי 'כִּי' מְשַׁמֵּשׁ בִּלְשׁוֹן 'אֶלָּא'. וְהַעֲבֵט תַּעֲבִיטֶנּוּ • אִם לֹא רָצָה בְּמַתָּנָה, תֵּן לוֹ בְּהַלְוָאָה. דֵּי מַחְסֹרוֹ • וְאִי אַתָּה מְצֻוֶּה לְהַעֲשִׁירוֹ. אֲשֶׁר יֶחְסַר לוֹ • אֲפִלּוּ סוּס לִרְכֹּב עָלָיו וְעֶבֶד לָרוּץ לְפָנָיו. לוֹ • (כתובות סו) זוֹ אִשָּׁה, וְכֵן הוּא אוֹמֵר (בראשית ב): "אֶעֱשֶׂה לוֹ עֵזֶר כְּנֶגְדּוֹ".

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (על־פי לקוטי־שיחות חלק ל"ד עמוד 82 ואילך)

נָתוֹן תִּתֵּן – אֲפִילוּ מֵאָה פְּעָמִים

כִּי־פָתֹחַ תִּפְתַּח אֶת־יָדְךָ לוֹ . . נָתוֹן תִּתֵּן לוֹ

פָּתוֹחַ תִּפְתַּח - אֲפִילוּ כַּמָּה פְּעָמִים. נָתוֹן תִּתֵּן - אֲפִילוּ מֵאָה פְּעָמִים (טו, ח - י. רש"י)

יֵשׁ לְעַיֵּן מַדּוּעַ עַל הַפָּסוּק הָרִאשׁוֹן פֵּרֵשׁ רַשִׁ"י שֶׁמְּלַמְּדֵנוּ

לִפְתֹּחַ אֲפִילוּ כַּמָּה פְּעָמִים, וְלֹא כְּמוֹ שֶׁפֵּרֵשׁ "נָתוֹן תִּתֵּן" שֶׁהוּא אֲפִילוּ מֵאָה פְּעָמִים?
וְיֵשׁ לוֹמַר בְּפַשְׁטוּת:
הַפָּסוּק "פָּתוֹחַ תִּפְתַּח" בָּא בְּהֶמְשֵׁךְ לַפָּסוּק שֶׁלִּפְנֵי־זֶה "לֹא תְאַמֵּץ אֶת לְבָבְךָ וְלֹא תִקְפֹּץ אֶת יָדְךָ גו'" וּלְאַחֲרֵי־זֶה מַמְשִׁיךְ "כִּי פָתוֹחַ תִּפְתַּח", דִּמְדַבֵּר עַל פְּתִיחַת הַלֵּב בִּנְתִינַת הַצְּדָקָה שֶׁתִּהְיֶה בְּסֵבֶר פָּנִים יָפוֹת וְכִיוֹצֵא בָּזֶה.

אַךְ בַּפָּסוּק הַשֵּׁנִי מְדַבֵּר עַל נְתִינַת הַצְּדָקָה בְּפֹעַל, שֶׁאִם כְּשֶׁ"קָרְבָה שְׁנַת הַשֶּׁבַע . . וְרָעָה עֵינְךָ בְּאָחִיךָ הָאֶבְיוֹן וְלֹא תִתֵּן לוֹ" - "נָתוֹן תִּתֵּן לוֹ".
וְעַל־פִּי־זֶה מוּבָן טַעַם הַשִּׁנּוּי בְּפֵרוּשׁ רַשִׁ"י, כִּי רַק עַל נְתִינָה בְּפֹעַל אֶפְשָׁר לְצַוּוֹת שֶׁתִּהְיֶה אֲפִילוּ מֵאָה פְּעָמִים, אֲבָל עַל פְּתִיחַת הַלֵּב (שֶׁהִיא רֶגֶשׁ שֶׁבַּלֵּב) קָשֶׁה לְצַוּוֹת שֶׁיִּפְתַּח אֶת לִבּוֹ מֵאָה פְּעָמִים! וְקַל־לְהָבִין.

(ט) הִשָּׁמֶר לְךָ פֶּן־יִהְיֶה דָבָר עִם־לְבָבְךָ בְלִיַּעַל לֵאמֹר קָרְבָה שְׁנַת־הַשֶּׁבַע שְׁנַת הַשְּׁמִטָּה וְרָעָה עֵינְךָ בְּאָחִיךָ הָאֶבְיוֹן וְלֹא תִתֵּן לוֹ וְקָרָא עָלֶיךָ אֶל־יְהוָה וְהָיָה בְךָ חֵטְא:

ט אִסְתַּמֵּר לְךָ דִּילְמָא יְהֵי פִּתְגָּם עִם לִבָּךְ בִּרְשַׁע לְמֵימַר קְרִיבָא שַׁתָּא שְׁבִיעֵיתָא שַׁתָּא דִשְׁמִטְתָּא וְתַבְאֵשׁ עֵינָךְ בְּאָחוּךְ מִסְכֵּנָא וְלָא תִתֵּן לֵהּ וְיִקְרֵי עֲלָךְ קֳדָם יְיָ וִיהֵי בָךְ חוֹבָא:

רש"י◄ וְקָרָא עָלֶיךָ • (ספרי) יָכֹל מִצְוָה? תַּלְמוּד־לוֹמַר (דברים כד): "וְלֹא יִקְרָא". וְהָיָה בְךָ חֵטְא • מִכָּל־מָקוֹם, אֲפִלּוּ לֹא יִקְרָא. אִם־כֵּן לָמָּה נֶאֱמַר: "וְקָרָא עָלֶיךָ"? מְמַהֵר אֲנִי לִיפָּרַע עַל־יְדֵי הַקּוֹרֵא, יוֹתֵר מִמִּי שֶׁאֵינוֹ קוֹרֵא.

(י) נָתוֹן תִּתֵּן לוֹ וְלֹא־יֵרַע לְבָבְךָ בְּתִתְּךָ לוֹ כִּי בִּגְלַל הַדָּבָר הַזֶּה יְבָרֶכְךָ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ בְּכָל־מַעֲשֶׂךָ וּבְכֹל מִשְׁלַח יָדֶךָ:

י מִתַּן תִּתֵּן לֵהּ וְלָא יַבְאֵשׁ לִבָּךְ בְּמִתְּנָךְ לֵהּ אֲרֵי בְּדִיל פִּתְגָּמָא הָדֵין יְבָרְכִנָּךְ יְיָ אֱלָהָךְ בְּכָל עוֹבָדָךְ וּבְכֹל אוֹשָׁטוּת יְדָךְ:

רש"י◄ נָתוֹן תִּתֵּן לוֹ • אֲפִלּוּ מֵאָה פְּעָמִים. לוֹ • בֵּינוֹ וּבֵינְךָ. כִּי בִּגְלַל הַדָּבָר • אֲפִלּוּ אָמַרְתָּ לִיתֵּן, אַתָּה נוֹטֵל שְׂכַר הָאֲמִירָה עִם שְׂכַר הַמַּעֲשֶׂה.

(יא) כִּי לֹא־יֶחְדַּל אֶבְיוֹן מִקֶּרֶב הָאָרֶץ עַל־כֵּן אָנֹכִי מְצַוְּךָ לֵאמֹר פָּתֹחַ תִּפְתַּח אֶת־יָדְךָ לְאָחִיךָ לַעֲנִיֶּךָ וּלְאֶבְיֹנְךָ בְּאַרְצֶךָ: ס

יא אֲרֵי לָא יִפְסוֹק מִסְכֵּנָא מִגּוֹ אַרְעָא עַל כֵּן אֲנָא מְפַקְּדָךְ לְמֵימַר מִפְתַּח תִּפְתַּח יָת יְדָךְ לַאֲחוּךְ לְעַנְיָךְ וּלְמִסְכֵּנָךְ בְּאַרְעָךְ:

רש"י◄ עַל־כֵּן • (שם) מִפְּנֵי כֵן. לֵאמֹר • (ספרי) עֵצָה לְטוֹבָתְךָ אֲנִי מַשִּׂיאֲךָ. לְאָחִיךָ לַעֲנִיֶּךָ • לְאֵיזֶה אָח? לְעָנִי. לַעֲנִיֶּךָ • בְּיו"ד אֶחָד, לְשׁוֹן 'עָנִי' אֶחָד הוּא, אֲבָל "עֲנִיֶּיךָ" בִּשְׁנֵי יודֵי"ן, שְׁנֵי עֲנִיִּים.

רמב"ן על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

(יא) כִּי לֹא יֶחְדַּל אֶבְיוֹן מִקֶּרֶב הָאָרֶץ. מְפָרְשִׁים אָמְרוּ שֶׁלֹּא יֶחְדַּל הָאֶבְיוֹן מִקֶּרֶב הָאָרֶץ בְּאֶחָד מִכָּל הַזְּמַנִּים, כִּי לְעוֹלָם יִהְיֶה אֶבְיוֹן בָּאָרֶץ, שֶׁגָּלוּי הָיָה לְפָנָיו שֶׁלֹּא יַעֲשׂוּ מַה שֶּׁאָמַר לָהֶם, כִּי לֹא יִהְיֶה בְּךָ אֶבְיוֹן אִם שָׁמוֹעַ תִּשְׁמַע בְּקוֹל ה' אֱלֹהֶיךָ לִשְׁמֹר לַעֲשׂוֹת אֶת כָּל הַמִּצְוָה. וְאֵינוֹ נָכוֹן לְדַעְתִּי, כִּי הַתּוֹרָה תִּרְמֹז בַּמֶּה שֶׁעָתִיד לִהְיוֹת, אֲבָל לֹא יִתְנַבֵּא עֲלֵיהֶם בְּפֵרוּשׁ שֶׁלֹּא יְקַיְּמוּ הַתּוֹרָה וְיִצְוֶה מִצְוָה לְעוֹלָם, וְחָלִילָה, רַק בְּדֶרֶךְ אַזְהָרָה יַזְכִּיר הַדָּבָר:

וְהַנָּכוֹן שֶׁיֹּאמַר שֶׁלֹּא יֶחְדַּל אֶבְיוֹן, שֶׁיִּהְיֶה נִמְנָע שֶׁלֹּא יִמָּצֵא עוֹד לְעוֹלָם. וְהַזְּכִיר זֶה, בַּעֲבוּר שֶׁהִבְטִיחַ שֶׁלֹּא יִהְיֶה בָּהֶם אֶבְיוֹן בְּשָׁמְרָם כָּל הַמִּצְוָה, אָמַר אֲבָל יָדַעְתִּי כִּי לֹא יִהְיוּ כָּל הַדּוֹרוֹת כָּל יְמֵי עוֹלָם, כֻּלָּם שׁוֹמְרִים כָּל הַמִּצְוָה, עַד שֶׁלֹּא נִצְטָרֵךְ כְּלַל לְצַוּוֹת עַל הָאֶבְיוֹן, כִּי אוּלַי בְּקֵצֶת הַיָּמִים יִמָּצֵא אֶבְיוֹן, וַאֲנִי מְצַוְּךָ עָלָיו אִם יִמָּצֵא. וְאָמַר "מִקֶּרֶב הָאָרֶץ", לְרַמֹּז עַל כָּל הַיִּשּׁוּב, כִּי הַהַבְטָחָה שֶׁלֹּא יִהְיֶה בְּנוּ אֶבְיוֹן בָּאָרֶץ אֲשֶׁר ה' אֱלֹהֵינוּ נוֹתֵן לָנוּ נַחֲלָה אִם נְקַיֵּם שָׁם כָּל הַמִּצְוֹת, וְעַתָּה אָמַר כִּי יִתְכֵּן שֶׁיִּמָּצֵא אֶבְיוֹן בְּאֶחָד מִן הַזְּמַנִּים וּבְאֶחָד מִן הַמְּקוֹמוֹת אֲשֶׁר תֵּשֵׁב בָּהּ, כִּי טַעַם "בְּאַרְצְךָ" כְּטַעַם בְּכֹל מוֹשְׁבוֹתֵיכֶם (במדבר לה כט), בָּאָרֶץ וּבְחוּצָה לָאָרֶץ: וְטַעַם **וּלְאֶבְיֹנְךָ בְּאַרְצֶךָ.** כְּאוֹמֵר לְאָחִיךָ הֶעָנִי וּלְכָל אֶבְיוֹנֵי אַרְצְךָ, כִּי בַּעֲבוּר שֶׁהַמִּצְוָה לְיִשְׂרָאֵל יַזְכִּיר אָחִיךָ, וְיִצְטָרֵךְ לְפָרֵשׁ אָחִיךָ וְכָל אֶבְיוֹנֵי אַרְצְךָ לְצַוּוֹת עַל כְּלַל יִשְׂרָאֵל, וּמִדְּרָשׁוֹ (ספרי קמב) לְהַקְדִּים הַקֹּדֶם: תורה יב

(יב) כִּי־יִמָּכֵר לְךָ אָחִיךָ הָעִבְרִי אוֹ הָעִבְרִיָּה וַעֲבָדְךָ שֵׁשׁ שָׁנִים וּבַשָּׁנָה הַשְּׁבִיעִת תְּשַׁלְּחֶנּוּ חָפְשִׁי מֵעִמָּךְ:

יב אֲרֵי יִזְדַּבַּן לָךְ אֲחוּךְ בַּר יִשְׂרָאֵל אוֹ בַּת יִשְׂרָאֵל וְיִפְלְחִנָּךְ שִׁית שְׁנִין וּבְשַׁתָּא שְׁבִיעֵתָא תִּפְטְרִנֵּהּ בַּר חוֹרִין מֵעִמָּךְ:

רש"י◄ **כִּי־יִמָּכֵר לְךָ •** (קידושין יד) עַל־יְדֵי אֲחֵרִים, שֶׁמְּכָרוּהוּ בֵּית־דִּין בִּגְנֵבָתוֹ - הַכָּתוּב מְדַבֵּר, וַהֲרֵי כְּבָר נֶאֱמַר (שמות כא): "כִּי תִקְנֶה עֶבֶד עִבְרִי", וּבִמְכָרוּהוּ בֵּית־דִּין הַכָּתוּב מְדַבֵּר? אֶלָּא מִפְּנֵי שְׁנֵי דְּבָרִים שֶׁנִּתְחַדְּשוּ כָּאן: אֶחָד, שֶׁכָּתוּב "אוֹ הָעִבְרִיָּה", אַף הִיא תֵּצֵא בְּשֵׁשׁ, וְלֹא שֶׁמְּכָרוּהָ בֵּית־דִּין, שֶׁאֵין הָאִשָּׁה נִמְכֶּרֶת בִּגְנֵבָתָהּ, שֶׁנֶּאֱמַר: "בִּגְנֵבָתוֹ", וְלֹא 'בִּגְנֵבָתָהּ', אֶלָּא בִּקְטַנָּה שֶׁמְּכָרָהּ אָבִיהָ; וְלִמֵּד כָּאן שֶׁאִם יָצְאוּ שֵׁשׁ שָׁנִים קֹדֶם שֶׁתָּבִיא סִימָנִין, תֵּצֵא. וְעוֹד חִדֵּשׁ כָּאן: "הַעֲנִיק תַּעֲנִיק".

(יג) וְכִי־תְשַׁלְּחֶנּוּ חָפְשִׁי מֵעִמָּךְ לֹא תְשַׁלְּחֶנּוּ רֵיקָם:

יג וַאֲרֵי תִּפְטְרִנֵּהּ בַּר חוֹרִין מֵעִמָּךְ לָא תִּפְטְרִנֵּהּ רֵיקָנוּן:

(יד) הַעֲנִיק תַּעֲנִיק לוֹ מִצֹּאנְךָ וּמִגָּרְנְךָ וּמִיִּקְבֶךָ אֲשֶׁר בֵּרַכְךָ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ תִּתֶּן־לוֹ:

יד אַפְרָשָׁא תַּפְרִשׁ לֵהּ מֵעָנָךְ וּמֵאִדְּרָךְ וּמִמַּעֲצַרְתָּךְ דִּי יְבָרְכִנָּךְ יְיָ אֱלָהָךְ תִּתֶּן לֵהּ:

רש"י◄ **הַעֲנִיק תַּעֲנִיק •** לְשׁוֹן עֲדִי, בְּגֹבַהּ וּבְמַרְאִית הָעַיִן. דָּבָר שֶׁיְּהֵא נִכָּר שֶׁהֵטִיבוֹתָ לוֹ. וְיֵשׁ מְפָרְשִׁים לְשׁוֹן הַטְעָנָה עַל צַוָּארוֹ. **מִצֹּאנְךָ וּמִגָּרְנְךָ וּמִיִּקְבֶךָ •** יָכֹל אֵין לִי אֶלָּא אֵלּוּ בִּלְבַד? תַּלְמוּד־לוֹמַר: "אֲשֶׁר בֵּרַכְךָ", מִכָּל מַה שֶּׁבֵּרַכְךָ בּוֹרְאֶךָ. וְלָמָּה נֶאֱמְרוּ אֵלּוּ? מָה אֵלּוּ מְיֻחָדִים שֶׁהֵם בִּכְלַל בְּרָכָה, אַף כָּל שֶׁהוּא בִּכְלַל בְּרָכָה, יָצְאוּ פְּרָדוֹת. וְלָמְדוּ רַבּוֹתֵינוּ בְּמַסֶּכֶת קִדּוּשִׁין בִּ'גְזֵרָה־שָׁוָה' כַּמָּה נוֹתֵן לוֹ מִכָּל מִין וּמִין.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (על־פי לקוטי־שיחות חלק כ"ד עמוד 87 ואילך)

הַעֲנָקָה – חֵלֶק מִשִּׁחְרוּר הָעֶבֶד

הַעֲנִיק תַּעֲנִיק לוֹ . . וְזָכַרְתָּ כִּי עֶבֶד הָיִיתָ בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם

הֶעֱנַקְתִּי לְךָ וְשָׁנִיתִי לְךָ, אַף אַתָּה הַעֲנֵק לוֹ וּשְׁנֵה לוֹ; מַה בְּמִצְרַיִם נָתַתִּי לְךָ בְּרֹחַב יָד, אַף אַתָּה תִּתֵּן לוֹ בְּרֹחַב יָד (טו, יד־טו. ובספרי)

יֵשׁ לְעַיֵּן: א. מִצְוַת הַעֲנָקָה הִיא עַל הָאָדוֹן, וּמַדּוּעַ לְשׁוֹן ה'סִּפְרֵי' הוּא "הֶעֱנַקְתִּי וְשָׁנִיתִי" שֶׁמּוֹרֶה שֶׁהַקָּבָּ"ה הֶעֱנִיק (כְּלוֹמַר גֶּרֶם שֶׁהַמִּצְרִים יִתְּנוּ כְּלֵי כֶּסֶף כו'), וְלֹא הַמִּצְרִים שֶׁהָיוּ הָאָדוֹן. ב. עֶבֶד הַנִּמְכָּר לְעוֹבֵד כּוֹכָבִים־וּמַזָּלוֹת אֵינוֹ בִּכְלָל הַעֲנָקָה, וְאֵיךְ אֶפְשָׁר לוֹמַר עַל הָרְכוּשׁ שֶׁקִּבְּלוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּמִצְרַיִם - גֶּדֶר הַעֲנָקָה?

וְיֵשׁ לְבָאֵר בָּזֶה:

בְּמִצְוַת הַעֲנָקָה יֶשְׁנָם ב' חֲלָקִים א) נְתִינַת הָאָדוֹן - בְּתוֹר הַכָּרַת הַטּוֹב לְעֶבֶד עֲבוּר עֲבוֹדָתוֹ. ב) קַבָּלַת הָעֶבֶד - הַהֲנָאָה וְהַתּוֹעֶלֶת שֶׁל הָעֶבֶד מֵהַמַּתָּנָה.

וְהַחִלּוּק בֵּינֵיהֶם: נְתִינַת הָאָדוֹן קְשׁוּרָה לְמַצָּבוֹ הַקּוֹדֵם - הַכָּרַת הַטּוֹב עֲבוּר עֲבוֹדָתוֹ כְּעֶבֶד; מַה־שֶּׁאֵין־כֵּן קַבָּלַת הָעֶבֶד קְשׁוּרָה לְחֵירוּתוֹ וְהִיא מְהַוָּה פְּרָט וְחֵלֶק מִשִּׁחְרוּרוֹ, אֲשֶׁר בַּד־בְּבַד עִם יְצִיאָתוֹ הוּא מְקַבֵּל מַתָּנוֹת, הֵפֶךְ הָעִנְיָן דְּעַבְדוּת, כִּי־אִם חֵרוּת וְרֹחַב יָד.

וְהִנֵּה בַּפָּסוּק "וְזָכַרְתָּ כִּי עֶבֶד הָיִיתָ בְּמִצְרַיִם וַיִּפְדְּךָ ה' אֱלֹקֶיךָ, עַל כֵּן אָנֹכִי מְצַוְּךָ גו'" מְדֻגָּשׁ עִנְיָן הַשֵּׁנִי בַּהַעֲנָקָה, שְׁלֵמוּת שִׁחְרוּר הָעֶבֶד, דִּכְמוֹ שֶׁבְּנֵי יִשְׂרָאֵל הָיוּ עֲבָדִים וְהַקָּבָּ"ה שִׁחְרְרָם לְגַמְרֵי, כֵּן מְחֻיָּבִים הֵם בְּשִׁחְרוּר עֲבָדֵיהֶם. וּבִהְיוֹת שֶׁאֵין הַמִּדְבָּר כָּאן עַל חִיּוּב הַנְּתִינָה שֶׁעַל הָאָדוֹן אֶלָּא לְגַבֵּי שְׁלֵמוּת הַשִּׁחְרוּר שֶׁבַּהַעֲנָקָה, אֵינוֹ נוֹגֵעַ אֵצֶל מִי הָיָה עֶבֶד לִפְנֵי־זֶה, וְכֵן אֵינוֹ נוֹגֵעַ מִי נוֹתֵן הַמַּתָּנָה, דְּגַם בְּקַבָּלַת הַמַּתָּנָה מֵאָדָם אַחֵר מַרְגִּישׁ הָעֶבֶד בְּמַצָּב שֶׁל חֵרוּת.

רמב"ן על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

(יב) וְהִזְכִּיר כִּי עוֹד יֵשׁ שְׁמִטָּה לְעֶבֶד, בַּשָּׁנָה הַשְּׁבִיעִית שֶׁלּוֹ, כִּי גַּם הַשְּׁמִטָּה הַהִיא כַּשְּׁמִטָּה הַנִּזְכֶּרֶת. וְהַכֹּל לִזְכֹּר יְמוֹת עוֹלָם כַּאֲשֶׁר רָמַזְתִּי בִּמְקוֹמוֹ (ויקרא כה ב), וְשָׁם נִרְמַז כִּי וְהָיָה לְךָ עֶבֶד עוֹלָם (להלן בפסוק יז) כִּפְשׁוּטוֹ. וְהֶחֱזִיר הַמִּצְוָה הַזֹּאת לְבָאֵר בָּהּ עִנְיָן הַעֲנָקָה: תורה יג

(טו) וְזָכַרְתָּ כִּי עֶבֶד הָיִיתָ בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם וַיִּפְדְּךָ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ עַל־כֵּן אָנֹכִי מְצַוְּךָ אֶת־הַדָּבָר הַזֶּה הַיּוֹם:

טו וְתִדְכַּר אֲרֵי עַבְדָּא הֲוֵיתָא בְּאַרְעָא דְמִצְרַיִם וּפַרְקָךְ יְיָ אֱלָהָךְ עַל כֵּן אֲנָא מְפַקְּדָךְ יָת פִּתְגָּמָא הָדֵין יוֹמָא דֵין:

רש״י◄ וְזָכַרְתָּ כִּי עֶבֶד הָיִיתָ • וְהֶעֱנַקְתִּי וְשָׁנִיתִי לְךָ מִבְּזַת מִצְרַיִם וּבִזַּת הַיָּם, אַף אַתָּה הַעֲנֵק וּשְׁנֵה לוֹ.

(טז) וְהָיָה כִּי־יֹאמַר אֵלֶיךָ לֹא אֵצֵא מֵעִמָּךְ כִּי אֲהֵבְךָ וְאֶת־בֵּיתֶךָ כִּי־טוֹב לוֹ עִמָּךְ:

טז וִיהֵי אֲרֵי יֵימַר לָךְ לָא אֶפּוֹק מֵעִמָּךְ אֲרֵי רָחֲמָךְ וְיָת אֱנַשׁ בֵּיתָךְ אֲרֵי טַב לֵהּ עִמָּךְ:

(יז) וְלָקַחְתָּ אֶת־הַמַּרְצֵעַ וְנָתַתָּה בְאָזְנוֹ וּבַדֶּלֶת וְהָיָה לְךָ עֶבֶד עוֹלָם וְאַף לַאֲמָתְךָ תַּעֲשֶׂה־כֵּן:

יז וְתִטַּב יָת מַרְצְעָא וְתִתֵּן בְּאֻדְנֵהּ וּבְדָשָׁא וִיהֵי לָךְ עַבְד פָּלַח לְעָלָם וְאַף לְאַמְתָּךְ תַּעְבֵּד כֵּן:

רש״י◄ עֶבֶד עוֹלָם • יָכֹל כְּמַשְׁמָעוֹ? תַּלְמוּד־לוֹמַר (ויקרא כה): ״וְשַׁבְתֶּם אִישׁ אֶל אֲחֻזָּתוֹ, וְאִישׁ אֶל מִשְׁפַּחְתּוֹ תָּשׁוּבוּ״, הָא לָמַדְתָּ, שֶׁאֵין זֶה אֶלָּא עוֹלָמוֹ שֶׁל יוֹבֵל (מכילתא). וְאַף לַאֲמָתְךָ תַּעֲשֶׂה־כֵּן • הַעֲנֵק לָהּ, יָכֹל אַף לִרְצִיעָה הִשְׁוָה הַכָּתוּב אוֹתָהּ? תַּלְמוּד־לוֹמַר: (שמות כא) ״וְאִם אָמֹר יֹאמַר הָעֶבֶד״, עֶבֶד נִרְצָע וְאֵין אָמָה נִרְצַעַת.

(יח) לֹא־יִקְשֶׁה בְעֵינֶךָ בְּשַׁלֵּחֲךָ אֹתוֹ חָפְשִׁי מֵעִמָּךְ כִּי מִשְׁנֶה שְׂכַר שָׂכִיר עָבָדְךָ שֵׁשׁ שָׁנִים וּבֵרַכְךָ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ בְּכֹל אֲשֶׁר תַּעֲשֶׂה: פ

יח לָא יִקְשֵׁי בְעֵינָךְ בְּמִפְטָרָךְ יָתֵהּ בַּר חוֹרִין מֵעִמָּךְ אֲרֵי עַל חַד תְּרֵין בַּאֲגַר אֲגִירָא פָּלְחָךְ שִׁית שְׁנִין וִיבָרֵכִנָּךְ יְיָ אֱלָהָךְ בְּכֹל דִּי תַעְבֵּד:

רש״י◄ כִּי מִשְׁנֶה שְׂכַר שָׂכִיר • מִכָּאן אָמְרוּ: עֶבֶד עִבְרִי עוֹבֵד בֵּין בַּיּוֹם וּבֵין בַּלַּיְלָה, וְזֶהוּ כִּפְלַיִם שֶׁבַּעֲבוֹדַת שְׂכִירֵי יוֹם, וּמַהוּ עֲבוֹדָתוֹ בַּלַּיְלָה? רַבּוֹ מוֹסֵר לוֹ שִׂפְחָה כְּנַעֲנִית, וְהַוְּלָדוֹת לָאָדוֹן.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (היום יום כז סיון)

וּבֵרַכְךָ ה׳ אֱלֹקֶיךָ בְּכֹל אֲשֶׁר תַּעֲשֶׂה (טו, יח) עַל הָאָדָם רַק לַעֲשׂוֹת כְּלִי לְפַרְנָסָתוֹ, וּלְהִשְׁתַּדֵּל בְּכָל כֹּחוֹ שֶׁהַכְּלִי יִהְיֶה טָהוֹר מִכָּל סִיג וּפְסֹלֶת שֶׁל אוֹנְאָה וְכַדּוֹמָה, הַיְינוּ שֶׁיִּהְיֶה הַכֹּל עַל־פִּי דִּינֵי הַתּוֹרָה. וְאָז יִהְיֶה כְּלִי רָאוּי לְבִרְכַּת ה׳, וּבִשְׁנַיִם: א. תִּהְיֶה לוֹ פַּרְנָסָה בְּרֶיוַח. ב. הַפַּרְנָסָה תֵּלֵךְ לַמָּקוֹם הָרָאוּי.

◆ שבת קודש ל׳ מנחם־אב ◆

(יט) כָּל־הַבְּכוֹר אֲשֶׁר יִוָּלֵד בִּבְקָרְךָ וּבְצֹאנְךָ הַזָּכָר תַּקְדִּישׁ לַיהוָה אֱלֹהֶיךָ לֹא תַעֲבֹד בִּבְכֹר שׁוֹרֶךָ וְלֹא תָגֹז בְּכוֹר צֹאנֶךָ:

יט כָּל בּוּכְרָא דִּי יִתְיְלִיד בְּתוֹרָךְ וּבְעָנָךְ דּוּכְרִין תַּקְדֵּשׁ קֳדָם יְיָ אֱלָהָךְ לָא תִפְלַח בְּבוּכְרָא דְתוֹרָךְ וְלָא תִגְזוֹז בּוּכְרָא דְעָנָךְ:

רש״י◄ כָּל־הַבְּכוֹר וְגוֹ׳ תַּקְדִּישׁ • וּבְמָקוֹם אַחֵר הוּא אוֹמֵר ״לֹא יַקְדִּישׁ אִישׁ אוֹתוֹ״ (ויקרא כז), הָא כֵּיצַד? אֵינוֹ מַקְדִּישוֹ לְקָרְבָּן אַחֵר, וְכָאן לִמֵּד שֶׁמִּצְוָה לוֹמַר: ׳הֲרֵי אַתָּה קָדוֹשׁ לִבְכוֹרָה׳ (ערכין כט). דָּבָר אַחֵר: אִי אֶפְשָׁר לוֹמַר ׳תַּקְדִּישׁ׳, שֶׁכְּבָר נֶאֱמַר: ״לֹא יַקְדִּישׁ״, וְאִי אֶפְשָׁר לוֹמַר: ״לֹא יַקְדִּישׁ״, שֶׁהֲרֵי כְּבָר נֶאֱמַר: ״תַּקְדִּישׁ״, הָא כֵּיצַד? מַקְדִּישוֹ אַתָּה הֶקְדֵּשׁ עִלּוּי, וְנוֹתֵן לַהֶקְדֵּשׁ כְּפִי טוֹבַת הֲנָאָה שֶׁבּוֹ. **לֹא תַעֲבֹד בִּבְכֹר שׁוֹרֶךָ וְלֹא תָגֹז וְגוֹ׳** • אַף הַחִלּוּף - לָמְדוּ רַבּוֹתֵינוּ (בכורות כה) שֶׁאָסוּר, אֶלָּא שֶׁדִּבֵּר הַכָּתוּב בַּהוֹוֶה.

(כ) לִפְנֵי יְהוָה אֱלֹהֶיךָ תֹּאכְלֶנּוּ שָׁנָה בְשָׁנָה בַּמָּקוֹם אֲשֶׁר־יִבְחַר יְהוָה אַתָּה וּבֵיתֶךָ:

כ קֳדָם יְיָ אֱלָהָךְ תֵּיכְלִנֵּהּ שַׁתָּא בְשַׁתָּא בְּאַתְרָא דִי יִתְרְעֵי יְיָ אַתְּ וְאֱנַשׁ בֵּיתָךְ:

רש״י◄ **לִפְנֵי ה׳ אֱלֹהֶיךָ תֹּאכְלֻנּוּ •** לַכֹּהֵן הוּא אוֹמֵר, שֶׁכְּבָר מָצִינוּ שֶׁהוּא מִמַּתְּנוֹת כְּהֻנָּה, אֶחָד תָּם וְאֶחָד בַּעַל מוּם, שֶׁנֶּאֱמַר (במדבר יח): ״וּבְשָׂרָם יִהְיֶה לָּךְ וְגוֹ׳״. **שָׁנָה בְשָׁנָה •** מִכָּאן, שֶׁאֵין מַשְׁהִין אוֹתוֹ יוֹתֵר עַל שְׁנָתוֹ, יָכֹל יְהֵא פָּסוּל מִשֶּׁעָבְרָה שְׁנָתוֹ? כְּבָר הֵקֵשׁ לְמַעֲשֵׂר, שֶׁנֶּאֱמַר (לעיל יד): ״וְאָכַלְתָּ לִפְנֵי ה׳ אֱלֹהֶיךָ מַעֲשַׂר דְּגָנְךָ תִּירֹשְׁךָ וְיִצְהָרֶךָ, וּבְכֹרוֹת בְּקָרְךָ וְצֹאנֶךָ״, מַה מַּעֲשֵׂר שֵׁנִי אֵינוֹ נִפְסָל מִשָּׁנָה לַחֲבֶרְתָּהּ, אַף בְּכוֹר אֵינוֹ נִפְסָל, אֶלָּא שֶׁמִּצְוָה תּוֹךְ שְׁנָתוֹ. **שָׁנָה בְשָׁנָה •** אִם שְׁחָטוֹ בְּסוֹף שְׁנָתוֹ, אוֹכְלוֹ אוֹתוֹ הַיּוֹם, וְיוֹם אֶחָד מִשָּׁנָה אַחֶרֶת; לְמֵד שֶׁנֶּאֱכָל לִשְׁנֵי יָמִים וְלַיְלָה אֶחָד (ספרי).

(כא) **וְכִי־יִהְיֶה בּוֹ מוּם פִּסֵּחַ אוֹ עִוֵּר כֹּל מוּם רָע לֹא תִזְבָּחֶנּוּ לַיהוָה אֱלֹהֶיךָ:**

כא וַאֲרֵי יְהֵי בֵּהּ מוּמָא חֲגִיר אוֹ עֲוִיר כֹּל מוּם בִּישׁ לָא תִכְּסִנֵּהּ קֳדָם יְיָ אֱלָהָךְ:

רש״י◄ **מוּם •** כְּלָל. **פִּסֵּחַ אוֹ עִוֵּר •** פְּרָט. **כֹּל מוּם רָע •** חָזַר וְכָלַל, מַה הַפְּרָט מְפֹרָשׁ: מוּם הַגָּלוּי וְאֵינוֹ חוֹזֵר, אַף כָּל מוּם שֶׁבְּגָלוּי וְאֵינוֹ חוֹזֵר.

(כב) **בִּשְׁעָרֶיךָ תֹּאכְלֶנּוּ הַטָּמֵא וְהַטָּהוֹר יַחְדָּו כַּצְּבִי וְכָאַיָּל:**

כב בְּקִרְוָיָךְ תֵּיכְלִנֵּהּ מְסָאֲבָא וְדַכְיָא כַּחֲדָא כִּבְסַר טַבְיָא וְאַיְלָא:

(כג) **רַק אֶת־דָּמוֹ לֹא תֹאכֵל עַל־הָאָרֶץ תִּשְׁפְּכֶנּוּ כַּמָּיִם: פ**

כג לְחוֹד יָת דְּמֵהּ לָא תֵּיכוּל עַל אַרְעָא תִּשְׁדְּנִנֵּהּ כְּמַיָּא:

רש״י◄ **רַק אֶת־דָּמוֹ לֹא תֹאכֵל •** שֶׁלֹּא תֹּאמַר: הוֹאִיל וְכֻלּוֹ הֶתֵּר הַבָּא מִכְּלַל אִסּוּר הוּא, שֶׁהֲרֵי קָדוֹשׁ וְנִשְׁחָט בַּחוּץ בְּלֹא פִּדְיוֹן וְנֶאֱכָל, יָכֹל יְהֵא אַף הַדָּם מֻתָּר? תַּלְמוּד־לוֹמַר: ״רַק אֶת־דָּמוֹ לֹא תֹאכֵל״.

טז (א) **שָׁמוֹר אֶת־חֹדֶשׁ הָאָבִיב וְעָשִׂיתָ פֶּסַח לַיהוָה אֱלֹהֶיךָ כִּי בְחֹדֶשׁ הָאָבִיב הוֹצִיאֲךָ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ מִמִּצְרַיִם לָיְלָה:**

א טַר יָת יַרְחָא דַּאֲבִיבָא וְתַעְבֵּד פִּסְחָא קֳדָם יְיָ אֱלָהָךְ אֲרֵי בְּיַרְחָא דַּאֲבִיבָא אַפְּקָךְ יְיָ אֱלָהָךְ מִמִּצְרַיִם וַעֲבַד לָךְ נִסִּין בְּלֵילְיָא:

רש״י◄ **שָׁמוֹר אֶת־חֹדֶשׁ הָאָבִיב •** מִקֹּדֶם בּוֹאוֹ, שְׁמוֹר שֶׁיְּהֵא רָאוּי לְאָבִיב, לְהַקְרִיב בּוֹ אֶת מִנְחַת הָעֹמֶר, וְאִם לָאו, עַבֵּר אֶת הַשָּׁנָה. **מִמִּצְרַיִם לָיְלָה •** וַהֲלֹא בַּיּוֹם יָצְאוּ, שֶׁנֶּאֱמַר (במדבר לג): ״מִמָּחֳרַת הַפֶּסַח יָצְאוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל וְגוֹ׳״? אֶלָּא לְפִי שֶׁבַּלַּיְלָה נָתַן לָהֶם פַּרְעֹה רְשׁוּת לָצֵאת, שֶׁנֶּאֱמַר (שמות יב): ״וַיִּקְרָא לְמֹשֶׁה וּלְאַהֲרֹן לַיְלָה וְגוֹ׳״.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (אגרות קודש ח״ד אגרת תתקצד – מתוך ׳לקראת שבת׳)

שָׁמוֹר אֶת חֹדֶשׁ הָאָבִיב – תָּמִיד הָאָדָם בִּיצִירָה וּפְרִיחָה

בְּפָרָשָׁתֵנוּ כָּתוּב ״שָׁמוֹר אֶת חֹדֶשׁ הָאָבִיב וְעָשִׂיתָ פֶּסַח גו׳״ (טז, א). וְהַיְנוּ, שֶׁסִּימָן חַג הַפֶּסַח בַּפָּסוּק הוּא שֶׁצָּרִיךְ לִהְיוֹת בְּחוֹדֶשׁ הָאָבִיב.

וְיֵשׁ לְבָאֵר הָעִנְיָן בַּעֲבוֹדַת ה׳:

עַל־פִּי סִדְרֵי הַטֶּבַע, עִם הוֹפָעַת הָאָבִיב, הִנֵּה כֹּחוֹת הַטֶּבַע שֶׁהָיוּ בְּהֶעְלֵם בְּמֶשֶׁךְ יְמֵי הַחוֹרֶף, עַד שֶׁלְּעֵין הָרוֹאֶה נִדְמֶה שֶׁנִּפְסְקָה הַחַיּוּת, יְצִירָה צְמִיחָה וְגִידּוּל, הִנֵּה לְפֶתַע פִּתְאוֹם בְּחוֹדֶשׁ הָאָבִיב מִתְגַּלֶּה לְעֵין כֹּל, שֶׁלֹּא הָיָה זֶה אֶלָּא מֶשֶׁךְ

רמב״ן על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

(א) שָׁמוֹר אֶת חֹדֶשׁ הָאָבִיב. מִצְוַת הָרְגָלִים מְבֹאָרֶת, כִּי כְּבָר הִזְכִּירָהּ (ויקרא כג, במדבר כח כט). וְהִנֵּה בְּתוֹרַת כֹּהֲנִים הִזְכִּיר בָּהּ עִנְיַן הַקָּרְבָּנוֹת, וְהִקְרַבְתֶּם אִשֶּׁה לַה׳, וְכָאן לֹא יַזְכִּירֵם כְּלָל, אֲבָל יַזְהִיר אֶת יִשְׂרָאֵל לַעֲלוֹת בָּהֶם אֶל הַמָּקוֹם אֲשֶׁר יִבְחַר וְלִשְׁמֹחַ לְפָנָיו. כִּי כַּאֲשֶׁר צִוָּה שֶׁיָּבִיא מַעֲשֵׂר שֵׁנִי לִפְנֵי ה׳ וְכֵן הַבְּכוֹר וְיֹאכְלֵם שָׁם בַּמָּקוֹם אֲשֶׁר יִבְחַר ה׳, הוֹסִיף לְבָאֵר כִּי עוֹד חַיָּבִין שֶׁיָּבוֹאוּ כֻּלָּם לִפְנֵי הַשֵּׁם וְיָחֹגוּ לְפָנָיו בִּשְׁלֹשָׁה רְגָלִים וְלִשְׁמֹחַ בַּשְּׁלָמִים שֶׁיַּקְרִיבוּ לְפָנָיו. וְלֹא הִזְכִּיר זְמַנֵּי חַג הַמַּצּוֹת וְהַסֻּכּוֹת בְּאֵי זֶה יוֹם יִהְיוּ, אַךְ הִזְכִּיר חָדְשֵׁיהֶם דֶּרֶךְ קִצָּרָה, שֶׁכְּבָר הִזְכִּיר הַכֹּל שָׁם: תורה ב

זְמַן שֶׁל קִיבּוּץ כֹּחוֹת, לְמַעַן יוֹפִיעוּ אַחַר־כָּךְ אִילָנוֹת מְלַבְלְבִים וְשָׂדוֹת עֲטוּפִים יָרָק.

וְכֵן הָיָה גַּם בְּעֵת יְצִיאַת מִצְרַיִם, שֶׁאַחֲרֵי הַתְּקוּפָה הַמָּרָה שֶׁל גָּלוּת מִצְרַיִם - גָּלוּת הַגּוּף וְגָלוּת הַנְּשָׁמָה גַּם יַחַד, הִנֵּה בְּמֶשֶׁךְ זְמַן מוּעָט נִתְגַּלָּה בָּהֶם הַזִּיכּוּךְ שֶׁפָּעַל גָּלוּת מִצְרַיִם בְּעַם יִשְׂרָאֵל, וּבַחֲמִשִּׁים יוֹם נִתְעַלּוּ מִמ״ט שַׁעֲרֵי טוּמְאָה לְקַבָּלַת הַתּוֹרָה מִפִּי הַקָּבָּ״ה בִּכְבוֹדוֹ וּבְעַצְמוֹ!

וּ׳מוּסַר הַשְּׂכֵל׳ בָּזֶה לְכוּלָּנוּ, שֶׁאִם יֵשׁ בְּחַיֵּינוּ אֵיזוֹ תְּקוּפָה שֶׁאֶפְשָׁר לִטְעוֹת בָּהּ שֶׁאֵינָהּ תְּקוּפָה שֶׁל יְצִירָה, צְמִיחָה וְגִידּוּל, קָרוֹב לְוַדַּאי שֶׁאֵין זֶה אֶלָּא טָעוּת בְּיָדֵינוּ, וְהַהַפְסָקָה תְּשַׁמֵּשׁ לְתוֹסֶפֶת כֹּחַ, וְכִמְשַׁל הָאָבִיב - לְהוֹצָאַת פֶּרַח וְלִגְמוּל פֵּירוֹת.

(ב) **וְזָבַחְתָּ פֶּסַח לַיהוָה אֱלֹהֶיךָ צֹאן וּבָקָר בַּמָּקוֹם אֲשֶׁר יִבְחַר יְהוָה לְשַׁכֵּן שְׁמוֹ שָׁם:**

ב וְתִכּוֹס פִּסְחָא קֳדָם יְיָ אֱלָהָךְ מִן בְּנֵי עָנָא וְנִכְסַת קוּדְשַׁיָּא מִן תּוֹרֵי בְּאַתְרָא דִּי יִתְרְעֵי יְיָ לְאַשְׁרָאָה שְׁכִנְתֵּהּ תַּמָּן:

רש״י◄ **וְזָבַחְתָּ פֶּסַח לַה׳ אֱלֹהֶיךָ צֹאן•** שֶׁנֶּאֱמַר: ״מִן הַכְּבָשִׂים וּמִן הָעִזִּים תִּקָּחוּ״. **וּבָקָר•** (ספרי) תִּזְבַּח לַחֲגִיגָה, שֶׁאִם נִמְנוּ עַל הַפֶּסַח חֲבוּרָה מְרֻבָּה, מְבִיאִים עִמּוֹ חֲגִיגָה כְּדֵי שֶׁיְּהֵא נֶאֱכָל עַל הַשֹּׂבַע, וְעוֹד לָמְדוּ רַבּוֹתֵינוּ דְּבָרִים הַרְבֵּה מִפָּסוּק זֶה.

(ג) **לֹא־תֹאכַל עָלָיו חָמֵץ שִׁבְעַת יָמִים תֹּאכַל־עָלָיו מַצּוֹת לֶחֶם עֹנִי כִּי בְחִפָּזוֹן יָצָאתָ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם לְמַעַן תִּזְכֹּר אֶת־יוֹם צֵאתְךָ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם כֹּל יְמֵי חַיֶּיךָ:**

ג לָא תֵּיכוּל עֲלוֹהִי חֲמִיעַ שִׁבְעָא יוֹמִין תֵּיכוּל עֲלוֹהִי פַּטִּיר לְחֵם עֹנִי אֲרֵי בְּבֶהֱילוּ נְפַקְתָּא מֵאַרְעָא דְּמִצְרַיִם בְּדִיל דְּתִדְכַּר יָת יוֹמָא מִפְּקָךְ מֵאַרְעָא דְּמִצְרַיִם כָּל יוֹמֵי חַיָּיךְ:

רש״י◄ **לֶחֶם עֹנִי•** לֶחֶם שֶׁמַּזְכִּיר אֶת הָעֹנִי שֶׁנִּתְעַנּוּ בְּמִצְרַיִם. **כִּי בְחִפָּזוֹן יָצָאתָ•** וְלֹא הִסְפִּיק בָּצֵק לְהַחֲמִיץ וְזֶה יִהְיֶה לְךָ לְזִכָּרוֹן, וְחִפָּזוֹן לֹא שֶׁלְּךָ הָיָה אֶלָּא שֶׁל מִצְרַיִם, שֶׁכֵּן הוּא אוֹמֵר (שמות יב): ״וַתֶּחֱזַק מִצְרַיִם עַל הָעָם וְגוֹ׳״. **לְמַעַן תִּזְכֹּר•** עַל־יְדֵי אֲכִילַת הַפֶּסַח וְהַמַּצָּה, ״אֶת־יוֹם צֵאתְךָ״.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (ע״פ לקוטי שיחות ח״א עמ׳ 921 ואילך)

מַצָּה וְחָמֵץ – הֶבְדֵּל שֶׁל אוֹת אַחַת

בְּפָרָשָׁתֵנוּ כָּתוּב בְּנוֹגֵעַ לְחַג הַפֶּסַח "לֹא תֹאכַל עָלָיו חָמֵץ, שִׁבְעַת יָמִים תֹּאכַל עָלָיו מַצּוֹת גו׳" (טז, ג).

וְהִנֵּה, מַצָּה וְחָמֵץ חֲלוּקִים בְּכַמָּה עִנְיָנִים, וּמֵהֶם: א. בְּחָמֵץ - מִתְנַשֵּׂאת הָעִיסָה, וְאִילוּ בְּמַצָּה - נִשְׁאֶרֶת הָעִיסָה כְּמוֹת

רמב״ן על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

(ב) וְטַעַם **וְזָבַחְתָּ פֶּסַח לַה׳ אֱלֹהֶיךָ צֹאן וּבָקָר.** עַל דֶּרֶךְ הַפְּשָׁט כְּמוֹ שׁוֹר שֵׂה כְשָׂבִים (לעיל יד ד) רְאוּבֵן שִׁמְעוֹן לֵוִי (שמות א ב), וְאָמַר וְזָבַחְתָּ פֶּסַח לַה׳ אֱלֹהֶיךָ וְצֹאן וּבָקָר. לְכָךְ לֹא אָמַר וְזָבַחְתָּ פֶּסַח לַה׳ אֱלֹהֶיךָ מִן הַצֹּאן וּמִן הַבָּקָר, כַּאֲשֶׁר יֹאמַר בְּכָל מָקוֹם, מִן הַבָּקָר וּמִן הַצֹּאן תַּקְרִיבוּ אֶת קָרְבַּנְכֶם (ויקרא א ב), וְאִם מִן הַצֹּאן קָרְבָּנוֹ (שם פסוק י), אִם מִן הַבָּקָר הוּא מַקְרִיב (שם ג א). אֲבָל יְצַוֶּה בְּכָאן בַּפֶּסַח וְהוּא הַשֶּׂה שֶׁהִזְכִּיר כְּבָר, וְצֹאן וּבָקָר וְאֵילִים וְעִזִּים וּבְנֵי בָקָר לָחוֹג חֲגִיגָה בַּיּוֹם הַזֶּה. כַּאֲשֶׁר יְצַוֶּה בְּשָׁבוּעוֹת וּבְסֻכּוֹת, שֶׁיֹּאמַר (פסוק י) וְעָשִׂיתָ חַג שָׁבֻעוֹת לַה׳ אֱלֹהֶיךָ מִסַּת נִדְבַת יָדְךָ, שֶׁיָּבִיא בָּקָר וְצֹאן לִשְׁלָמִים כַּאֲשֶׁר תַּשִּׂיג יָדוֹ:

וְכֵן אָמַר בְּסֻכּוֹת (פסוק טו) שִׁבְעַת יָמִים תָּחֹג לַה׳ אֱלֹהֶיךָ וגו׳, וּבַסּוֹף כָּלַל אֶת שְׁלָשְׁתָּם. וְדוֹמֶה לָזֶה, בָּרִאשׁוֹן בְּאַרְבָּעָה עָשָׂר יוֹם לְחֹדֶשׁ יִהְיֶה לָכֶם הַפֶּסַח חַג שְׁבֻעוֹת יָמִים מַצּוֹת יֵאָכֵל (יחזקאל מה כא), וּפֵרוּשוֹ וְחַג שִׁבְעַת יָמִים. וְכֵן מָצִינוּ בְּפֶסַח יֹאשִׁיָּהוּ שֶׁאָמַר (דהי״ב לה ז) צֹאן כְּבָשִׂים וּבְנֵי עִזִּים הַכֹּל לַפְּסָחִים וּבָקָר שְׁלֹשֶׁת אֲלָפִים, וְאַחַר כֵּן אָמַר (שם פסוק יג) וַיְבַשְּׁלוּ הַפֶּסַח בָּאֵשׁ כַּמִּשְׁפָּט וְהַקֳּדָשִׁים בִּשְּׁלוּ בַּסִּירוֹת וּבַדְּוָדִים וּבַצְּלָחוֹת וַיָּרִיצוּ לְכָל בְּנֵי הָעָם. הִנֵּה פֵּרֵשׁ כִּי כְּבָשִׂים וּבְנֵי עִזִּים הַכֹּל לַפְּסָחִים, לֹא עִזִּים עַצְמָן וְלֹא בָּקָר, כִּדְכְתִיב (שמות יב ה) שֶׂה תָּמִים זָכָר בֶּן שָׁנָה יִהְיֶה לָכֶם מִן הַכְּבָשִׂים וּמִן הָעִזִּים, וּפֵרֵשׁ כִּי הַבָּקָר אֲשֶׁר הִזְכִּיר הָיוּ שְׁלֹשֶׁת אֲלָפִים וְהָיוּ קָדָשִׁים אֲשֶׁר בַּסִּירוֹת לְהָרִיץ לִפְנֵי הָעָם לָאֱכֹל לְשָׂבְעָה, כְּעִנְיַן הַחֲגִיגָה שֶׁקִּבְּלוּ רַבּוֹתֵינוּ (פסחים ע.):

וְאוּנְקְלוֹס עָשָׂה צֹאן דָּבֵק עִם הַפֶּסַח, וְלֹא יִתְקַשֵּׁר הוי״ו יָפָה בְּמִלַּת וּבָקָר. וְעוֹד, כִּי אֵין כָּל הַצֹּאן כָּשֵׁר לַפְּסָחִים, וְהַנָּכוֹן מַה שֶׁאָמַרְנוּ:

וּבֵאֵר בְּכָאן דְּבָרִים רַבִּים. כִּי הִזְכִּיר בְּמַצָּה שֶׁתִּהְיֶה לֶחֶם עֹנִי, לְהַגִּיד כִּי צִוָּה לִזְכֹּר שֶׁיָּצְאוּ בְּחִפָּזוֹן, וְהִיא עָנִי זָכָר כִּי הָיוּ בְּמִצְרַיִם בְּלֶחֶם צַר וּמַיִם לַחַץ. וְהִנֵּה תִּרְמֹז לִשְׁנֵי דְּבָרִים, וְכֵן אָמְרוּ הָא לַחְמָא עַנְיָא דִּי אֲכָלוּ אַבְהָתָנָא בְּאַרְעָא דְּמִצְרָיִם. אוֹ יֹאמַר שֶׁתִּהְיֶה עוֹד עֲשׂוּיָה כְּלֶחֶם עָנִי וְלֹא שֶׁתִּהְיֶה מַצָּה עֲשִׂירָה, כְּמוֹ שֶׁהִזְכִּירוּ רַבּוֹתֵינוּ (פסחים לו.). וּבֵאֵר בְּמִצְוַת הַשְּׁאוֹר שֶׁלֹּא יֵרָאֶה בְּכָל גְּבוּלְךָ, כִּי בַּתְּחִלָּה אָמַר (שמות יב יט) לֹא יִמָּצֵא בְּבָתֶּיכֶם: תורה ג

שֶׁהִיא. וּמַשְׁמָעוּת הַדָּבָר בְּרוּחָנִיּוּת: חָמֵץ מוֹרֶה עַל יֵשׁוּת וְהִתְנַשְּׂאוּת, וּמַצָּה עַל בִּיטוּל וְשִׁפְלוּת (ראה לקוטי־תורה צו יג, ג. שה"ש יד, ד. ובכ"מ).

ב. "מַצָּה" וְ"חָמֵץ" מוּרְכָּבוֹת מֵאוֹתִיּוֹת זֵהוֹת, אֶלָּא שֶׁ"מַצָּה" הִיא בְּאוֹת ה"א, וְ"חָמֵץ" בְּאוֹת חי"ת. וּשְׁתֵּי אוֹתִיּוֹת אֵלּוּ דּוֹמוֹת אַחַת לַשֵּׁנִיָּה, שֶׁהֲרֵי שְׁתֵּיהֶן מוּרְכָּבוֹת מִשְּׁלֹשָׁה קַוִּין וּפְתוּחוֹת מִלְּמַטָּה. אֶלָּא שֶׁהָאוֹת חֵי"ת סְתוּמָה בְּכָל שְׁלֹשֶׁת הַצְּדָדִים לְגַמְרֵי, וְאִילוּ הָאוֹת הֵ"א יֵשׁ לָהּ פֶּתַח מִלְּמַעְלָה (ראה זח"ג רנב, א, ובכ"מ).

וְיֵשׁ לְבָאֵר מַשְׁמָעוּת הַדָּבָר בְּרוּחָנִיּוּת:

הַפֶּתַח מִלְּמַטָּה (שֶׁבִּשְׁתֵּי הָאוֹתִיּוֹת) - קָאֵי עַל הַ"לַּפֶּתַח חַטָּאת רוֹבֵץ" (בראשית ד, ז). וְהָאוֹת חֵי"ת, שֶׁסְּתוּמָה מִכָּל שְׁאָר הַצְּדָדִים, מוֹרֶה עַל אָדָם שֶׁ"נִכְנַס" לְ"פֶתַח" זֶה וְאֵין לוֹ מָקוֹם לִיצִיאָה מִמֶּנָּה. מַה־שֶּׁאֵין־כֵּן הָאוֹת הֵ"א, שֶׁיֵּשׁ לָהּ פֶּתַח מִלְּמַעְלָה, מוֹרֶה עַל אָדָם שֶׁאָמְנָם נִמְצָא בְּמַצָּב שֶׁל "לַפֶּתַח חַטָּאת רוֹבֵץ", אֲבָל אַף־עַל־פִּי־כֵן, יֵשׁ לוֹ פֶּתַח לְמַעְלָה - שֶׁעַל־יָדוֹ יָכוֹל לָצֵאת מִמַּצָּבוֹ וְלַעֲשׂוֹת תְּשׁוּבָה. וְאַף שֶׁהַפֶּתַח לְמַעְלָה (בָּאוֹת הֵ"א) הוּא פֶּתַח קָטָן בְּיוֹתֵר - הֲרֵי אָמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ ז"ל (שהש"ר פ"ה, ב [ב]) "פִּתְחוּ לִי כְּחוּדוֹ שֶׁל מַחַט", וְעַל־יְדֵי־זֶה - "וַאֲנִי אֶפְתַּח לָכֶם כְּפִתְחוֹ שֶׁל אוּלָם", כִּי עַל־יְדֵי הִרְהוּר תְּשׁוּבָה אֶחָד, יָכוֹל הָאָדָם לְהִשְׁתַּנּוֹת - בְּרֶגַע אֶחָד - מֵרָשָׁע גָּמוּר לְצַדִּיק גָּמוּר.

וְנִמְצָא, שֶׁחָמֵץ מוֹרֶה עַל גַּאֲוָה וְיֵשׁוּת, וְגַם עַל מִי שֶׁאֵין לוֹ פֶּתַח לִתְשׁוּבָה, וּמַצָּה מוֹרֶה עַל בִּיטוּל וְגַם עַל תְּשׁוּבָה.

וּשְׁנֵי הַחִילּוּקִים שֶׁבֵּין חָמֵץ וּמַצָּה - תְּלוּיִים זֶה בָּזֶה: דְּכַאֲשֶׁר הָאָדָם מִתְגָּאֶה וּמִתְנַשֵּׂא, לֹא יָבוֹא לְעוֹלָם לִידֵי תְּשׁוּבָה חַס־וְשָׁלוֹם, מִפְּנֵי שֶׁכָּל הַזְּמַן יִמְצָא חֶשְׁבּוֹנוֹת לְהַצְדִּיק אֶת כָּל הַנְהָגוֹתָיו. מַה־שֶּׁאֵין־כֵּן כַּאֲשֶׁר הוּא בְּבִיטּוּל וְשִׁפְלוּת, אֵינוֹ מִשְׁתַּדֵּל לְהַצְדִּיק אֶת עַצְמוֹ, וּבְמֵילָא הֲרֵי הוּא עוֹשֶׂה חֶשְׁבּוֹן־צֶדֶק מִכָּל מַעֲשָׂיו, וְכַאֲשֶׁר נוֹכַח לָדַעַת שֶׁהַנְהָגָתוֹ אֵינָהּ בְּאוֹפֶן הָרָאוּי - עוֹשֶׂה תְּשׁוּבָה.

(ד) **וְלֹא־יֵרָאֶה לְךָ שְׂאֹר בְּכָל־גְּבֻלְךָ שִׁבְעַת יָמִים וְלֹא־יָלִין מִן־הַבָּשָׂר אֲשֶׁר תִּזְבַּח בָּעֶרֶב בַּיּוֹם הָרִאשׁוֹן לַבֹּקֶר:**

ד וְלָא יִתְחֲזֵי לָךְ חֲמִיר בְּכָל תְּחוּמָךְ שִׁבְעָא יוֹמִין וְלָא יְבִית מִן בִּסְרָא דִּי תִכּוֹס בְּרַמְשָׁא בְּיוֹמָא קַדְמָאָה לְצַפְרָא:

רש"י ◄ **וְלֹא־יָלִין מִן־הַבָּשָׂר אֲשֶׁר תִּזְבַּח בָּעֶרֶב בַּיּוֹם הָרִאשׁוֹן לַבֹּקֶר •** אַזְהָרָה לַמּוֹתִיר בְּפֶסַח דּוֹרוֹת, לְפִי שֶׁלֹּא נֶאֱמַר אֶלָּא בְּפֶסַח מִצְרַיִם, וְיוֹם רִאשׁוֹן הָאָמוּר כָּאן הוּא י"ד בְּנִיסָן, כְּמָה דְּאַתְּ אָמַר: (שמות יב) "אַךְ בַּיּוֹם הָרִאשׁוֹן תַּשְׁבִּיתוּ שְׂאוֹר מִבָּתֵּיכֶם", וּלְפִי שֶׁנִּסְתַּלֵּק הַכָּתוּב מֵעִנְיָנוֹ שֶׁל פֶּסַח וְהִתְחִיל לְדַבֵּר בְּחֻקּוֹת שִׁבְעַת יָמִים, כְּגוֹן: "שִׁבְעַת יָמִים תֹּאכַל עָלָיו מַצּוֹת, וְלֹא יֵרָאֶה לְךָ שְׂאוֹר בְּכָל גְּבוּלֶךָ", הֵצְרַךְ לְפָרֵשׁ בְּאֵיזוֹ זְבִיחָה הוּא מַזְהִיר, שֶׁאִם כָּתַב: "וְלֹא יָלִין מִן הַבָּשָׂר אֲשֶׁר תִּזְבַּח בָּעֶרֶב לַבֹּקֶר", הָיִיתִי אוֹמֵר: שְׁלָמִים הַנִּשְׁחָטִים כָּל שִׁבְעָה, כֻּלָּן בְּ׳בַל תּוֹתִירוּ׳, וְאֵינָן נֶאֱכָלִין אֶלָּא לְיוֹם וְלַיְלָה, לְכָךְ כָּתַב: "בָּעֶרֶב בַּיּוֹם הָרִאשׁוֹן". דָּבָר אַחֵר: בַּחֲגִיגַת אַרְבָּעָה־עָשָׂר הַכָּתוּב מְדַבֵּר, וְלִמֵּד עָלֶיהָ שֶׁנֶּאֱכֶלֶת לִשְׁנֵי יָמִים, וְ"הָרִאשׁוֹן" הָאָמוּר כָּאן בְּיוֹם־טוֹב הָרִאשׁוֹן הַכָּתוּב מְדַבֵּר, וְכֵן מַשְׁמָעוּת הַמִּקְרָא: בְּשַׂר חֲגִיגָה אֲשֶׁר תִּזְבַּח בָּעֶרֶב, לֹא יָלִין בְּיוֹם־טוֹב הָרִאשׁוֹן עַד בְּקָרוֹ שֶׁל שֵׁנִי, אֲבָל נֶאֱכֶלֶת הִיא בְּאַרְבָּעָה־עָשָׂר וּבַחֲמִשָּׁה־עָשָׂר, וְכָךְ שְׁנוּיָה הִיא בְּמַסֶּכֶת פְּסָחִים (ע"א) ◆

רמב"ן על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

(ד) וְטַעַם **אֲשֶׁר תִּזְבַּח בָּעֶרֶב בַּיּוֹם הָרִאשׁוֹן.** שֶׁלֹּא יָלִין לַבֹּקֶר מִן הַבָּשָׂר שֶׁעָשִׂיתָ אוֹתוֹ זֶבַח בְּעֶרֶב יוֹם הָרִאשׁוֹן שֶׁבְּשִׁבְעַת הַיָּמִים הַנִּזְכָּרִים, וְהוּא הַלַּיְלָה כְּמוֹ שֶׁהִזְכִּיר (פסוק א) הוֹצִיאֲךָ ה' אֱלֹהֶיךָ מִמִּצְרַיִם לָיְלָה. כִּי לֹא הִזְכִּיר בַּפָּרָשָׁה הַזֹּאת יוֹם אַרְבָּעָה עָשָׂר וּשְׁחִיטַת הַפֶּסַח כְּלָל, אֲבָל הִזְכִּיר עֲשִׂיַּת הַפֶּסַח בַּלַּיְלָה, כְּלוֹמַר אֲכִילָתוֹ וַאֲכִילַת הַמַּצָּה עָלָיו:

וְהַטַּעַם, כִּי זְבִיחַת הַפֶּסַח וְהַקְרָבָתוֹ בְּיוֹם אַרְבָּעָה עָשָׂר הִיא מִצְוַת הַקָּרְבָּנוֹת, וְהִזְכִּיר אוֹתָהּ בְּתוֹרַת הַקָּרְבָּנוֹת (ויקרא כג ה) וְלֹא הֶחֱזִירָהּ כָּאן כַּאֲשֶׁר לֹא הֶחֱזִיר מִצְוַת שְׁאָר הַקָּרְבָּנוֹת וְגַם בִּשְׁלֹשֶׁת הָרְגָלִים לֹא הִזְכִּיר כָּאן שֶׁנַּקְרִיב בָּהֶם אִשֶּׁה, אֲבָל עַל אֲכִילַת הַפֶּסַח וְהַמַּצָּה הִזְכִּיר כָּאן לְיִשְׂרָאֵל. וְכֵן שָׁם תִּזְבַּח אֶת הַפֶּסַח בָּעֶרֶב כְּבוֹא הַשֶּׁמֶשׁ (פסוק ו), שָׁם תַּעֲשֶׂה זֶבַח הַפֶּסַח בָּעֶרֶב בִּשְׁקוֹעַ הַחַמָּה, כִּי בַּלַּיְלָה יֹאכֵל, וְאָמַר לְבָאֵר זֶה (פסוק ז) וּבִשַּׁלְתָּ וְאָכַלְתָּ בַּמָּקוֹם אֲשֶׁר יִבְחַר ה' וּפָנִיתָ בַּבֹּקֶר. וּכְבָר פֵּרַשְׁתִּי זֶה בְּפָרָשַׁת הַחֹדֶשׁ הַזֶּה לָכֶם רֹאשׁ חֳדָשִׁים (שמות יב ו):

וְיִתָּכֵן עוֹד שֶׁנִּפְרַשׁ וְלֹא יָלִין מִן הַבָּשָׂר אֲשֶׁר תִּזְבַּח בָּעֶרֶב, בַּיּוֹם הָרִאשׁוֹן לַבֹּקֶר, מִן הַבָּשָׂר אֲשֶׁר זָבַחְתָּ בָּעֶרֶב, וְהוּא הָעֶרֶב הַקֹּדֶם לַבֹּקֶר שֶׁהוּא בְּיוֹם אַרְבָּעָה עָשָׂר, וְאָמַר שָׁם תִּזְבַּח אֶת הַפֶּסַח בָּעֶרֶב, [וּ]כְבֹא הַשֶּׁמֶשׁ מוֹעֵד צֵאתְךָ מִמִּצְרַיִם וּבִשַּׁלְתָּ וְאָכַלְתָּ אוֹתוֹ. וְהִזְכִּיר סְתָם "וּבִשַּׁלְתָּ", כִּי כְּבָר פֵּרֵשׁ שָׁם (שם שם ח ט) צְלִי אֵשׁ וְלֹא בָּשֵׁל מְבֻשָּׁל בַּמַּיִם, אִם כֵּן וּבִשַּׁלְתָּ בָּאֵשׁ כַּמִּשְׁפָּט: תורה ה

(ה) לֹא תוּכַל לִזְבֹּחַ אֶת־הַפֶּסַח בְּאַחַד שְׁעָרֶיךָ אֲשֶׁר־יְהוָה אֱלֹהֶיךָ נֹתֵן לָךְ׃

ה לֵית לָךְ רְשׁוּ לְמִכַּס יָת פִּסְחָא בַּחֲדָא מִקְּרָוָיךְ דַּיְיָ אֱלָהָךְ יָהֵב לָךְ׃

(ו) כִּי אִם־אֶל־הַמָּקוֹם אֲשֶׁר־יִבְחַר יְהוָה אֱלֹהֶיךָ לְשַׁכֵּן שְׁמוֹ שָׁם תִּזְבַּח אֶת־הַפֶּסַח בָּעֶרֶב כְּבוֹא הַשֶּׁמֶשׁ מוֹעֵד צֵאתְךָ מִמִּצְרָיִם׃

ו אֶלָּהֵן לְאַתְרָא דִּי יִתְרְעֵי יְיָ אֱלָהָךְ לְאַשְׁרָאָה שְׁכִנְתֵּהּ תַּמָּן תִּכּוֹס יָת פִּסְחָא בְּרַמְשָׁא כְּמֵעַל שִׁמְשָׁא זְמַן מִפְּקָךְ מִמִּצְרָיִם׃

רש״י◄ בָּעֶרֶב. כְּבוֹא הַשֶּׁמֶשׁ. מוֹעֵד צֵאתְךָ מִמִּצְרָיִם • (ספרי) הֲרֵי שְׁלֹשָׁה זְמַנִּים חֲלוּקִים: ״בָּעֶרֶב״ מִשֵּׁשׁ שָׁעוֹת וּלְמַעְלָה זְבָחֵהוּ, וּ״כְבוֹא הַשֶּׁמֶשׁ״ תֹּאכְלֵהוּ, וּ״מוֹעֵד צֵאתְךָ״ אַתָּה שׁוֹרְפֵהוּ; כְּלוֹמַר, נַעֲשָׂה נוֹתָר וְיֵצֵא לְבֵית הַשְּׂרֵפָה.

(ז) וּבִשַּׁלְתָּ וְאָכַלְתָּ בַּמָּקוֹם אֲשֶׁר יִבְחַר יְהוָה אֱלֹהֶיךָ בּוֹ וּפָנִיתָ בַבֹּקֶר וְהָלַכְתָּ לְאֹהָלֶיךָ׃

ז וּתְבַשֵּׁל וְתֵיכוּל בְּאַתְרָא דִּי יִתְרְעֵי יְיָ אֱלָהָךְ בֵּהּ וְתִתְפְּנֵי בְּצַפְרָא וּתְהַךְ לְקִרְוָיךְ׃

רש״י◄ וּבִשַּׁלְתָּ • זֶהוּ צְלִי אֵשׁ, שֶׁאַף הוּא קָרוּי בִּשּׁוּל. וּפָנִיתָ בַבֹּקֶר • (ספרי) לְבָקְרוֹ שֶׁל שֵׁנִי; מְלַמֵּד שֶׁטָּעוּן לִינָה לַיְלָה שֶׁל מוֹצָאֵי יוֹם־טוֹב (חגיגה טז).

(ח) שֵׁשֶׁת יָמִים תֹּאכַל מַצּוֹת וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי עֲצֶרֶת לַיהוָה אֱלֹהֶיךָ לֹא תַעֲשֶׂה מְלָאכָה׃ ס

ח שִׁתָּא יוֹמִין תֵּיכוּל פַּטִּירָא וּבְיוֹמָא שְׁבִיעָאָה כְּנֵשׁ קֳדָם יְיָ אֱלָהָךְ לָא תַעְבֵּד עֲבִידָא׃

רש״י◄ שֵׁשֶׁת יָמִים תֹּאכַל מַצּוֹת • וּבְמָקוֹם אַחֵר הוּא אוֹמֵר (שמות יב): ״שִׁבְעַת יָמִים״, שִׁבְעָה מִן הַיָּשָׁן וְשִׁשָּׁה מִן הֶחָדָשׁ. דָּבָר אַחֵר: לִמֵּד עַל אֲכִילַת מַצָּה בַּשְּׁבִיעִי, שֶׁאֵינָהּ חוֹבָה. וּמִכָּאן אַתָּה לָמֵד לְשִׁשֶּׁת הַיָּמִים, שֶׁהֲרֵי שְׁבִיעִי בַּכֹּלֶל הָיָה, וְיָצָא מִן הַכֹּלֶל לְלַמֵּד שֶׁאֵין אֲכִילַת מַצָּה בּוֹ חוֹבָה אֶלָּא רְשׁוּת, וְלֹא לְלַמֵּד עַל עַצְמוֹ יָצָא, אֶלָּא לְלַמֵּד עַל הַכְּלָל כֻּלּוֹ יָצָא: מַה שְּׁבִיעִי רְשׁוּת, אַף כֻּלָּם רְשׁוּת, חוּץ מִלֵּילָה הָרִאשׁוֹן שֶׁהַכָּתוּב קְבָעוֹ חוֹבָה, שֶׁנֶּאֱמַר (שמות יב): ״בָּעֶרֶב תֹּאכְלוּ מַצּוֹת״. עֲצֶרֶת לַה׳ אֱלֹהֶיךָ • עֲצוֹר עַצְמְךָ מִן הַמְּלָאכָה. דָּבָר אַחֵר: כְּנוּפְיָא שֶׁל מַאֲכָל וּמִשְׁתֶּה, לְשׁוֹן (שופטים יג): ״נַעְצָרָה־נָּא אוֹתָךְ״.

רמב״ן על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

(ח) וְהִנֵּה אָמַר וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי עֲצֶרֶת לַה׳ אֱלֹהֶיךָ לֹא תַעֲשֶׂה מְלָאכָה. וְלֹא הִזְכִּיר הַיּוֹם הָרִאשׁוֹן בְּאִסּוּר מְלָאכָה, וְכֵן לֹא הִזְכִּיר בְּחַג הַשָּׁבוּעוֹת אִסּוּר מְלֶאכֶת עֲבוֹדָה וְלֹא בְּסֻכּוֹת, וְלֹא הִזְכִּיר מִצְוַת הַלּוּלָב, וְכֵן לֹא הִזְכִּיר כָּאן יוֹם הַזִּכָּרוֹן וּבָעֲשׂוֹר לַחֹדֶשׁ. וְהַטַּעַם כַּאֲשֶׁר פֵּרַשְׁתִּי (בפסוק א), כִּי לֹא בָא עַתָּה רַק לְהַזְכִּיר הָרְאִיָּה וְהַשִּׁמְחָה, שֶׁחַיָּבִין כָּל יִשְׂרָאֵל לָלֶכֶת בְּשָׁלֹשׁ הְרִגְלִים הָאֵלֶּה אֶל הַמָּקוֹם אֲשֶׁר יִבְחַר ה׳ וְלָחוּג שָׁם אִישׁ כְּמַתְּנַת יָדוֹ כִּבְרִכַּת הַשֵּׁם אֲשֶׁר נָתַן לוֹ, לִשְׁמֹחַ לְפָנָיו לְהוֹדוֹת עַל כָּל הַטּוֹבָה אֲשֶׁר גְּמָלָנוּ כְּרַחֲמָיו וּכְרוֹב חֲסָדָיו:

וְהוֹסִיף וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי עֲצֶרֶת. וְטַעֲמוֹ, שֵׁשֶׁת יָמִים תֹּאכַל מַצּוֹת וְהַשְּׁבִיעִי עוֹד עֲלֵיהֶם עֲצֶרֶת, וְהַטַּעַם, שֶׁתִּהְיוּ עוֹד נֶעֱצָרִים לְפָנָיו לֶאֱכֹל הַמַּצּוֹת. וּבְעֲבוּר שֶׁאָמַר עֲצֶרֶת הִיא וְיִהְיֶה בְּמַשְׁמַע לִהְיוֹת נֶעֱצָר עַל אֲכִילַת הַמַּצּוֹת בִּלְבַד כַּיָּמִים אֲשֶׁר לְפָנָיו, הֶצְרַךְ לְהַזְהִיר שֶׁלֹּא תַעֲשֶׂה מְלָאכָה. וְכֵן אָמַר בַּשְּׁמִינִי שֶׁל חַג הַסֻּכּוֹת בְּפָרָשַׁת הַמּוֹעֲדוֹת שֶׁבְּתוֹרַת כֹּהֲנִים (ויקרא כג לו) שִׁבְעַת יָמִים תַּקְרִיבוּ אִשֶּׁה לַה׳ בַּיּוֹם הַשְּׁמִינִי מִקְרָא קֹדֶשׁ וְהִקְרַבְתֶּם אִשֶּׁה לַה׳ עֲצֶרֶת הִיא כָּל מְלֶאכֶת עֲבוֹדָה לֹא תַעֲשׂוּ, לוֹמַר שֶׁהוּא נֶעֱצָר עַל הַיָּמִים הָרִאשׁוֹנִים בְּהַקְרָבַת הָאִשֶּׁה, וְהוּא אָסוּר עוֹד בַּעֲשִׂיַּת מְלֶאכֶת עֲבוֹדָה:

וְעַל דֶּרֶךְ הָאֱמֶת עֲצֶרֶת הִיא כְּנֶסֶת יִשְׂרָאֵל, וּבָא לְלַמְּדֵנוּ סוֹד הַיּוֹם. אֲבָל אֵינֶנּוּ שָׁוֶה לַעֲצֶרֶת שֶׁל שְׁמִינִי, כִּי הַשְּׁמִינִי רֶגֶל בִּפְנֵי עַצְמוֹ, וְהַקָּרְבָּן שֶׁל כְּנֶסֶת יִשְׂרָאֵל, וְאֵינֶנּוּ כַּקָּרְבָּנוֹת שֶׁל שִׁבְעַת הַיָּמִים, אֲבָל שְׁבִיעִי שֶׁל פֶּסַח הוּא מִכְּלַל הָרֶגֶל וַעֲצֶרֶת, כִּי לִפְעָמִים תִּמָּנֶה שְׁמִינִית וְלִפְעָמִים תִּהְיֶה בִּכְלַל, וְהִנֵּה הִיא כְּשַׁבָּת שֶׁיֵּשׁ בָּהּ זְכוֹר וְשָׁמוֹר, כְּבוֹד יוֹם וּכְבוֹד לַיְלָה. וְהַקָּרְבָּן בַּשְּׁבִיעִי מִכְּלַל הָרֶגֶל, וְעַל כֵּן אָמַר כָּאן עֲצֶרֶת לַה׳ אֱלֹהֶיךָ לֹא תַעֲשֶׂה מְלָאכָה, וְשָׁם אָמַר וְהִקְרַבְתֶּם אִשֶּׁה לַה׳ עֲצֶרֶת הִיא, כִּי הָאִשֶּׁה עֲצֶרֶת, וּלְכָךְ הִיא סְעוּדָה קְטַנָּה, וְהַמַּשְׂכִּיל יָבִין. וְלֹא הִזְכִּיר כָּאן הַשְּׁמִינִי שֶׁל חַג, שֶׁכְּבָר הִזְכַּר, וְאֵינֶנּוּ חִיּוּב שֶׁנַּעֲלֶה בּוֹ לְרֶגֶל פַּעַם אַחֶרֶת: תורה ט

(ט) שִׁבְעָה שָׁבֻעֹת תִּסְפָּר־לָךְ מֵהָחֵל חֶרְמֵשׁ בַּקָּמָה תָּחֵל לִסְפֹּר שִׁבְעָה שָׁבֻעוֹת׃

ט שִׁבְעָא שָׁבוּעִין תִּמְנֵי לָךְ מִדְּשָׁרְיוּת מַגְּלָא בַּחֲצַד עוּמְרָא דַּאֲרָמוּתָא תִּשְׁרֵי לְמִמְנֵי שִׁבְעָא שָׁבוּעִין׃

רש״י◄ מֵהָחֵל חֶרְמֵשׁ בַּקָּמָה • (ספרי. מנחות עא) מִשֶּׁנִּקְצַר הָעֹמֶר, שֶׁהוּא רֵאשִׁית הַקָּצִיר.

(י) וְעָשִׂיתָ חַג שָׁבֻעוֹת לַיהוָה אֱלֹהֶיךָ מִסַּת נִדְבַת יָדְךָ אֲשֶׁר תִּתֵּן כַּאֲשֶׁר יְבָרֶכְךָ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ׃

י וְתַעְבֵּד חַגָּא דְּשָׁבוּעַיָּא קֳדָם יְיָ אֱלָהָךְ מִסַּת נִדְבַת יְדָךְ דִּי תִתֵּן כְּמָא דִי יְבָרְכִנָּךְ יְיָ אֱלָהָךְ׃

רש״י◄ מִסַּת נִדְבַת יָדְךָ • דֵּי נִדְבַת יָדְךָ, הַכֹּל לְפִי הַבְּרָכָה, הָבֵא שַׁלְמֵי שִׂמְחָה וְקַדֵּשׁ קְרוּאִים לֶאֱכֹל.

(יא) וְשָׂמַחְתָּ לִפְנֵי יְהוָה אֱלֹהֶיךָ אַתָּה וּבִנְךָ וּבִתֶּךָ וְעַבְדְּךָ וַאֲמָתֶךָ וְהַלֵּוִי אֲשֶׁר בִּשְׁעָרֶיךָ וְהַגֵּר וְהַיָּתוֹם וְהָאַלְמָנָה אֲשֶׁר בְּקִרְבֶּךָ בַּמָּקוֹם אֲשֶׁר יִבְחַר יְהוָה אֱלֹהֶיךָ לְשַׁכֵּן שְׁמוֹ שָׁם׃

יא וְתֶחֱדֵי קֳדָם יְיָ אֱלָהָךְ אַתְּ וּבְרָךְ וּבְרָתָךְ וְעַבְדָּךְ וְאַמְתָךְ וְלֵוָאָה דִּי בְקִרְוָיִךְ וְגִיּוֹרָא וְיַתְּמָא וְאַרְמְלָא דִּי בֵינָךְ בְּאַתְרָא דִּי יִתְרְעֵי יְיָ אֱלָהָךְ לְאַשְׁרָאָה שְׁכִנְתֵּה תַּמָּן׃

רש״י◄ וְהַלֵּוִי וְהַגֵּר וְהַיָּתוֹם וְהָאַלְמָנָה • אַרְבָּעָה שֶׁלִּי כְּנֶגֶד אַרְבָּעָה שֶׁלְּךָ: ״בִּנְךָ וּבִתֶּךָ וְעַבְדְּךָ וַאֲמָתֶךָ״, אִם אַתָּה מְשַׂמֵּחַ אֶת שֶׁלִּי, אֲנִי מְשַׂמֵּחַ אֶת שֶׁלְּךָ.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (שיחות ש״פ וילך, שבת שובה, וא״ר תשרי, ה׳תשכ״ו)

בְּעִנְיָן מַעֲלַת תְּפִלַּת הֶעָנִי, יֶשְׁנוֹ גַּם הַסִּפּוּר שֶׁסִּפֵּר כְּבוֹד־קְדֻשַּׁת מוֹרִי־וְחָמִי אַדְמוֹ״ר אוֹדוֹת אֲמִירַת הַמַּאֲמָר דִּבּוּר־הַמַּתְחִיל תְּפִלָּה לְעָנִי כִּי יַעֲטֹף גו׳ עַל־יְדֵי אַדְמוֹ״ר מַהֲרַ״שׁ, בְּיוֹם ו׳ תִּשְׁרֵי תרכ״ט (שֶׁהָיָה אָז בְּיוֹם חוֹל - עַד כַּמָּה שֶׁאֶפְשָׁר לוֹמַר ״יוֹם חוֹל״ עַל עֲשָׂרֶת יְמֵי תְּשׁוּבָה), בְּקִישִׁינוֹב.

תֹּכֶן הַמַּאֲמָר הָיָה בְּבֵאוּר עִנְיָן מַשְׁפִּיעַ וּמְקַבֵּל בְּכָל הַפַּרְצוּפִים הַסְּפִירוֹת וְהַבְּחִינוֹת, וְהַ׳בְּכֵן׳ הוּא שֶׁמִּשּׁוּם זֶה צָרִיךְ לִהְיוֹת גַּם בְּ׳צִיּוּר אָדָם׳ - ׳עָנִי וְעָשִׁיר׳, לִהְיוֹתוֹ עִנְיָן מַשְׁפִּיעַ וּמְקַבֵּל, הֶעָנִי הוּא הַמְקַבֵּל, וְהֶעָשִׁיר הוּא הַמַּשְׁפִּיעַ. אֲבָל - הֵרִים כְּבוֹד־קְדֻשַּׁת אַדְמוֹ״ר מַהֲרַ״שׁ אֶת הַדְּרַת קְדֻשַּׁת קוֹלוֹ - וְאָמַר (בְּאִידִישׁ) - כְּמְדַבֵּר בְּקוֹל טַעֲנָה - אֱמֶת הַדָּבָר שֶׁכֵּיוָן שֶׁבִּכְלָלוּת הָעוֹלָמוֹת צָרִיךְ לִהְיוֹת הָעִנְיָן דְּמַשְׁפִּיעַ וּמְקַבֵּל, לָכֵן הִנֵּה גַּם לְמַטָּה, בְּצִיּוּר קוֹמָה שֶׁל נְשָׁמוֹת יִשְׂרָאֵל, צָרִיךְ לִהְיוֹת הָעִנְיָן דְּמַשְׁפִּיעַ וּמְקַבֵּל, אֲבָל הֶעָנִי טוֹעֵן: מַדּוּעַ צָרִיךְ הוּא לִהְיוֹת הַמְקַבֵּל. וְטַעֲנַת הֶעָנִי הִיא טַעֲנָה צוֹדֶקֶת.

וּמִמְּשִׁיךְ לְסַפֵּר: בְּהִשָּׁמַע דִּבְרֵי־קֹדֶשׁ הַלָּלוּ יוֹצְאִים מִפִּי הוֹד כְּבוֹד־קְדֻשַּׁת אַדְמוֹ״ר - גָּעָה הָעָם בְּבִכְיָה.

וְאָמַר אֶחָד הַחֲסִידִים: הַלְוַאי הָיִיתִי זוֹכֶה לִבְכּוֹת בִּתְמִימוּת כָּזוֹ בְּיוֹמִי הָאַחֲרוֹן.

וּמוֹסִיף כְּבוֹד־קְדֻשַּׁת מוֹרִי־וְחָמִי אַדְמוֹ״ר לְסַפֵּר מַה שֶׁאָמַר לוֹ אָבִיו (כְּבוֹד־קְדֻשַּׁת אַדְמוֹ״ר מְהוֹרְשַׁ״ב נִשְׁמָתוֹ־עֵדֶן): ״דֶּעם טאַטענס זְשׁאַרגאָן וְעִרְטָער בְּעֵת זאָגען חֲסִידוּת דאַרפְן וָוערן חָקוּק לָעַד״.

וּמְסַיֵּם כְּבוֹד־קְדֻשַּׁת מוֹרִי־וְחָמִי אַדְמוֹ״ר: פִּתְגָּמוֹ שֶׁל אַדְמוֹ״ר מַהֲרַ״שׁ, שֶׁהֶעָנִי טוֹעֵן מַדּוּעַ צָרִיךְ הוּא לִהְיוֹת הֶעָנִי, וְהָאִשּׁוּר שֶׁלּוֹ, שֶׁטַּעֲנַת הֶעָנִי הִיא אָכֵן טַעֲנָה צוֹדֶקֶת - צָרִיךְ לַעֲמוֹד תָּמִיד נֶגֶד הָעֵינַיִם, וְעִנְיָן זֶה נוֹתֵן כֹּחַ וְעֹז לַעֲשׂוֹת וְלְחַזֵּר וְלַעֲשׂוֹת אַךְ טוֹב לְכָל מִי שֶׁאֶפְשָׁר בִּכְלָל, וְלִבְנֵי תּוֹרָה וְשׁוֹמְרֵי מִצְוָה בִּפְרָט.

רמב״ן על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

(ט) מֵהָחֵל חֶרְמֵשׁ בַּקָּמָה. טַעֲמוֹ מֵהָחֵל לָכֶם חֶרְמֵשׁ בַּקָּמָה, כִּי כְּבָר הִזְכִּיר מָתַי נִתְחִיל לְהָנִיף חֶרְמֵשׁ בַּקָּמָה בָּעֹמֶר שֶׁהִיא רֵאשִׁית קְצִירֵנוּ. וּמִדְּרָשׁוֹ (ספרי קפו) לְלַמֵּד עַל הָעֹמֶר שֶׁלֹּא תְּהֵא קְצִירָתוֹ אֶלָּא בְּחֶרְמֵשׁ: תורה י

(יא) וְהִזְכִּיר כָּאן בַּמָּקוֹם אֲשֶׁר יִבְחַר ה׳ לְשַׁכֵּן שְׁמוֹ שָׁם. וְכֵן אָמַר (פסוק טז) **שָׁלֹשׁ פְּעָמִים בַּשָּׁנָה יֵרָאֶה כָל זְכוּרְךָ בַּמָּקוֹם אֲשֶׁר יִבְחָר.** וְלֹא יָדַעְתִּי אִם לוֹמַר כִּי לְאַחַר שֶׁיִּבָּנֶה בֵּית הַמִּקְדָּשׁ לֹא נֵאָסֵף לְהַקְרִיב קָרְבְּנוֹת הָרְגָלִים אֶלָּא בַּמָּקוֹם הַהוּא אֲשֶׁר יִבְחַר ה׳, כְּטַעַם שֶׁיֹּאמַר (פסוק ה) לֹא תוּכַל לִזְבֹּחַ אֶת הַפֶּסַח בְּאַחַד שְׁעָרֶיךָ, אוֹ שֶׁיְּבָאֵר כָּאן שֶׁלֹּא יִתְחַיְּבוּ לַעֲלוֹת לְרֶגֶל עַד אֲשֶׁר יִבְחַר הַשֵּׁם מָקוֹם לְשִׁכְנוֹ שָׁם: תורה יב

(יב) **וְזָכַרְתָּ כִּי־עֶבֶד הָיִיתָ בְּמִצְרַיִם וְשָׁמַרְתָּ וְעָשִׂיתָ אֶת־הַחֻקִּים הָאֵלֶּה׃ פ**

יב וְתִדְכַּר אֲרֵי עַבְדָּא הֲוֵיתָא בְּמִצְרָיִם וְתִטַּר וְתַעְבֵּד יָת קְיָמַיָּא הָאִלֵּין׃

רש״י◄ **וְזָכַרְתָּ כִּי־עֶבֶד הָיִיתָ וְגוֹ׳** • עַל־מְנָת־כֵּן פְּדִיתִיךָ, שֶׁתִּשְׁמֹר וְתַעֲשֶׂה אֶת הַחֻקִּים הָאֵלֶּה.

(יג) **חַג הַסֻּכֹּת תַּעֲשֶׂה לְךָ שִׁבְעַת יָמִים בְּאָסְפְּךָ מִגָּרְנְךָ וּמִיִּקְבֶךָ׃**

יג חַגָּא דְּמִטַּלְּיָא תַּעְבֵּד לָךְ שִׁבְעָא יוֹמִין בְּמִכְנְשָׁךְ מֵאִדְּרָךְ וּמִמַּעֲצַרְתָּךְ׃

רש״י◄ **בְּאָסְפְּךָ** • בִּזְמַן הָאָסִיף, שֶׁאַתָּה מַכְנִיס לַבַּיִת פֵּרוֹת הַקַּיִץ. דָּבָר אַחֵר: "בְּאָסְפְּךָ מִגָּרְנְךָ וּמִיִּקְבֶךָ", לִמֵּד שֶׁמְּסַכְּכִין אֶת הַסֻּכָּה בִּפְסֹלֶת גֹּרֶן וָיֶקֶב (סוכה יב).

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (נ״פ שיחת יום ב׳ דחג הסכות תשי״ב – מתוך ׳לקראת שבת)

סִכּוֹת – בְּחֹדֶשׁ תִּשְׁרֵי דַּוְקָא

נִצְטַוִּינוּ בְּפָרָשָׁתֵנוּ "חַג הַסֻּכּוֹת תַּעֲשֶׂה לְךָ שִׁבְעַת יָמִים" (טז, יג).

וְכָתַב הַטּוּר, שֶׁ"אַף־עַל־פִּי שֶׁיָּצָאנוּ מִמִּצְרַיִם בְּחֹדֶשׁ נִיסָן, לֹא צִוָּנוּ (ה׳ יִתְבָּרֵךְ) לַעֲשׂוֹת סֻכָּה בְּאוֹתוֹ הַזְּמַן, לְפִי שֶׁהוּא יְמוֹת הַקַּיִץ, וְדֶרֶךְ כָּל אָדָם לַעֲשׂוֹת סֻכָּה לְצֵל, וְלֹא הָיְתָה נִכֶּרֶת עֲשִׂיָּתֵנוּ בָּהֶם שֶׁהֵם בְּמִצְוַת הַבּוֹרֵא יִתְבָּרֵךְ, וְלָכֵן צִוָּה אוֹתָנוּ שֶׁנַּעֲשֶׂה בַּחֹדֶשׁ הַשְּׁבִיעִי (תִּשְׁרֵי), שֶׁהוּא זְמַן הַגְּשָׁמִים, וְדֶרֶךְ כָּל אָדָם לָצֵאת מִסֻּכָּתוֹ וְלֵישֵׁב בְּבֵיתוֹ, וַאֲנַחְנוּ יוֹצְאִין מִן הַבַּיִת לֵישֵׁב בַּסֻּכָּה, בָּזֶה יֵרָאֶה לַכֹּל שֶׁמִּצְוַת הַמֶּלֶךְ הִיא עָלֵינוּ לַעֲשׂוֹתָהּ" (טור או״ח סתרכ״ה).

וְיֵשׁ לְבָאֵר הַמּוּסָר־הַשֵּׂכֶל שֶׁלְּמֵדִים מִקְּבִיעוּת מִצְוַת יְשִׁיבַת סֻכָּה בִּזְמַן הַגְּשָׁמִים דַּוְקָא:

כְּשֵׁם שֶׁהַיְּצִיאָה לְסֻכָּה כִּפְשׁוּטָהּ, נִכֶּרֶת וְנֶחְשֶׁבֶת לְמִצְוָה לֹא בְּחֹדֶשׁ נִיסָן, יְמוֹת הַחַמָּה, שֶׁהַשֶּׁמֶשׁ מְאִירָה בְּתָקְפָּהּ, וְאָז הַיְּצִיאָה לַסֻּכָּה הִיא דֶּרֶךְ הָעוֹלָם וְדָבָר נוֹחַ הוּא לָאָדָם, אֶלָּא אַךְ וְרַק כְּשֶׁנַּעֲשֵׂית בִּימֵי תִּשְׁרֵי, יְמוֹת הַחֹרֶף, לְאַחֲרֵי שֶׁתְּשַׁשׁ כֹּחָהּ שֶׁל חַמָּה, וּבַחוּץ נוֹשְׁבוֹת רוּחוֹת קָרוֹת וְיוֹרְדִים גְּשָׁמִים, כֵּן הוּא גַּם בַּעֲבוֹדָה הָרוּחָנִית.

דְּבִימוֹת הַחַמָּה, הַיְנוּ, זְמַן שֶׁבּוֹ מְאִירָה "שֶׁמֶשׁ ה׳" (תהלים פד, יב), וּקְדֻשַּׁת ה׳ יִתְבָּרֵךְ נִכֶּרֶת בָּעוֹלָם, אֲזַי כְּשֶׁיְּהוּדִי יוֹצֵא מִבֵּיתוֹ לַסֻּכָּה, שֶׁתָּכְנָהּ שֶׁל יְצִיאָה זוֹ הוּא כְּדֵי לְהָאִיר בַּחוּץ - אֵין בְּכָךְ מִשּׁוּם מִצְוָה. שֶׁכֵּן, זֶהוּ דָּבָר טוֹב וְנוֹחַ ("סִ׳אִיז פָּשׁוּט גוּט");

דַּוְקָא בְּ"חֹדֶשׁ תִּשְׁרֵי", זְמַן דְּ"שֶׁמֶשׁ ה׳" אֵינָהּ מְאִירָה בְּתָקְפָּהּ, וְעַד לִזְמַן שֶׁאֵין שֶׁמֶשׁ ה׳ מְאִירָה לְגַמְרֵי, וְחֹשֶׁךְ שׁוֹרֵר בַּחוּץ, וְלֹא עוֹד אֶלָּא שֶׁמְּנַשְּׁבוֹת רוּחוֹת קָרוֹת - אֲזַי יָשְׁנוֹ הַחִיּוּב **וּמִצְוָה** שֶׁיְּהוּדִי יֵצֵא מִן הַבַּיִת לְהָאִיר אֶת הָרְחוֹב!

רמב״ן על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

(יב) וְזָכַרְתָּ כִּי עֶבֶד הָיִיתָ בְּמִצְרַיִם.

אָמַר רַבִּי אַבְרָהָם שֶׁהוּא דָּבֵק עִם וְעַבְדְּךָ וַאֲמָתְךָ. וְהַנָּכוֹן שֶׁהוּא כִּפְשׁוּטוֹ, שֶׁתִּשְׁמֹר הַחֻקִּים הָאֵלֶּה אֲשֶׁר צִוָּךְ הָאָדוֹן הַפּוֹדְךָ מִבֵּית עֲבָדִים, וְכֵן נִזְכִּיר בְּקִדּוּשׁ הַיּוֹם הַזֶּה זֵכֶר לִיצִיאַת מִצְרָיִם: **וְאָמַר** הַחֻקִּים הָאֵלֶּה. בְּחַג הַשָּׁבוּעוֹת, בַּעֲבוּר שֶׁלֹּא נִתְפָּרֵשׁ בַּתּוֹרָה טַעַם מִסְפַּר שִׁבְעָה הַשָּׁבוּעוֹת וּמִסְפַּר הַחֲמִשִּׁים יוֹם, וְהוּא לְבַדּוֹ הָעֲצֶרֶת, וּכְבָר הִזְכַּרְתִּי סוֹדָם (ויקרא כג טו): **צִוָּה** בַּתּוֹרָה, עַד הָאֱלֹהִים יָבֹא דְּבַר שְׁנֵיהֶם (שמות כב ח), וְנָתַן בִּפְלִלִים (שם כא כב), אִם כֵּן מִצְוָה שֶׁיִּהְיוּ לְיִשְׂרָאֵל פְּלִילִים. וּבֵאֵר בְּכָאן שֶׁיָּשִׂימוּ הַשּׁוֹפְטִים בְּכָל עָרֵיהֶם כַּאֲשֶׁר יִתֵּן לָהֶם הַשֵּׁם אֶת הָאָרֶץ, כִּי בְּחוּצָה לָאָרֶץ אֵינָם חַיָּבִים לִמְנוֹת לָהֶם בֵּית דִּין, אֲבָל כַּאֲשֶׁר יִצְעַק הַמְּעֻנֶּה, יַעַמְדוּ עָלָיו הָרְאוּיִם לִשְׁפֹּט וּבְמִשְׁפְּטֵיהֶם יִשְׁפְּטוּהוּ, אוֹ יַעֲלֶה לָאָרֶץ בִּזְמַנָּהּ וְשָׁם יִשְׁפְּטוּהוּ בִּמְקוֹם הַמִּשְׁפָּט. וְהוֹסִיף בְּכָאן שׁוֹטְרִים, וְהֵם שֶׁיִּהְיוּ נוֹגְשִׁים בְּדָבָר הַמִּשְׁפָּט: **וּלְפִי** זֶה אֵין יִשְׂרָאֵל שֶׁבְּחוּצָה לָאָרֶץ מְצֻוִּים לְמַנּוֹת לָהֶם דַּיָּנִים בָּעֲיָרוֹת, וְכֵן כָּתַב הָרַב רַבִּי מֹשֶׁה (הל׳ סנהדרין פ״א ה״ב). אֲבָל בְּמַסֶּכֶת מַכּוֹת (ז.) שָׁנוּ, וְהָיוּ אֵלֶּה לָכֶם לְחֻקַּת מִשְׁפָּט לְדוֹרוֹתֵיכֶם בְּכֹל מוֹשְׁבוֹתֵיכֶם (במדבר לה כט), מְלַמֵּד שֶׁסַּנְהֶדְרִין נוֹהֶגֶת בָּאָרֶץ וּבְחוּצָה לָאָרֶץ, אִם כֵּן לָמָּה נֶאֱמַר שֹׁפְטִים וְשֹׁטְרִים תִּתֶּן לְךָ בְּכָל שְׁעָרֶיךָ, אֶלָּא בָּאָרֶץ אַתָּה מוֹשִׁיב בְּכָל פֶּלֶךְ וּפֶלֶךְ וּבְכָל עִיר וָעִיר, בְּחוּצָה לָאָרֶץ אַתָּה מוֹשִׁיב בְּכָל פֶּלֶךְ וּפֶלֶךְ וְאִי אַתָּה מוֹשִׁיב בְּכָל עִיר וָעִיר:

וְנִרְאֶה מִזֶּה שֶׁחַיָּבִים לְמַנּוֹת סַנְהֶדְרִין בְּחוּצָה לָאָרֶץ, וְלֹא בְּכָל עִיר וָעִיר כְּאָרֶץ יִשְׂרָאֵל, אֶלָּא פְּלָכִים פְּלָכִים, אִם כֵּן הַמִּצְוָה הַזֹּאת נוֹהֶגֶת בְּכָל זְמַן בְּדִינֵי מָמוֹנוֹת וּבַדְּבָרִים הַנִּדּוֹנִין בְּחוּצָה לָאָרֶץ. אֲבָל בַּזְּמַן הַזֶּה לְאַחַר שֶׁבָּטְלָה הַסְּמִיכָה, כֵּיוָן שֶׁכָּל הַמִּשְׁפָּטִים בְּטֵלִים מִן הַתּוֹרָה, דִּכְתִיב לִפְנֵיהֶם וְלֹא לִפְנֵי הֶדְיוֹטוֹת, וַאֲנַן הֶדְיוֹטוֹת אַנַן, וְאֵין דַּיָּנִין בְּחוּצָה לָאָרֶץ אֶלָּא תַּקָּנָה דִּשְׁלִיחוּתֵיהוּ עַבְדֵּינָן (גיטין פח), אֵין אָנוּ חַיָּבִים בְּמִצְוַת מִנּוּי שׁוֹפְטִים מִן הַתּוֹרָה כְּלָל: תורה יג

(יד) וְשָׂמַחְתָּ בְּחַגֶּךָ אַתָּה וּבִנְךָ וּבִתֶּךָ וְעַבְדְּךָ וַאֲמָתֶךָ וְהַלֵּוִי וְהַגֵּר וְהַיָּתוֹם וְהָאַלְמָנָה אֲשֶׁר בִּשְׁעָרֶיךָ׃

יד וְתֶחֱדֵי בְּחַגָּךְ אַתְּ וּבְרָךְ וּבְרָתָךְ וְעַבְדָּךְ וְאַמְתָּךְ וְלֵוָאָה וְגִיּוֹרָא וְיִתֵּמָא וְאַרְמְלָא דִּי בְקִרְוָיִךְ׃

(טו) שִׁבְעַת יָמִים תָּחֹג לַיהוָה אֱלֹהֶיךָ בַּמָּקוֹם אֲשֶׁר־יִבְחַר יְהוָה כִּי יְבָרֶכְךָ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ בְּכָל תְּבוּאָתְךָ וּבְכֹל מַעֲשֵׂה יָדֶיךָ וְהָיִיתָ אַךְ שָׂמֵחַ׃

טו שִׁבְעָא יוֹמִין תֵּחוֹג קֳדָם יְיָ אֱלָהָךְ בְּאַתְרָא דִּי יִתְרְעֵי יְיָ אֲרֵי יְבָרְכִנָּךְ יְיָ אֱלָהָךְ בְּכָל עֲלַלְתָּךְ וּבְכָל עוֹבָדֵי יְדָךְ וּתְהֵי בְּרַם חָדֵי׃

רש״י◄ וְהָיִיתָ אַךְ שָׂמֵחַ • לְפִי פְּשׁוּטוֹ, אֵין זֶה לְשׁוֹן צִוּוּי אֶלָּא לְשׁוֹן הַבְטָחָה. וּלְפִי תַּלְמוּדוֹ: לָמְדוּ מִכָּאן לְרַבּוֹת לֵיל יוֹם־טוֹב אַחֲרוֹן לְשִׂמְחָה (שם)◆.

(טז) שָׁלוֹשׁ פְּעָמִים ׀ בַּשָּׁנָה יֵרָאֶה כָל־זְכוּרְךָ אֶת־פְּנֵי ׀ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ בַּמָּקוֹם אֲשֶׁר יִבְחָר בְּחַג הַמַּצּוֹת וּבְחַג הַשָּׁבֻעוֹת וּבְחַג הַסֻּכּוֹת וְלֹא יֵרָאֶה אֶת־פְּנֵי יְהוָה רֵיקָם׃

טז תְּלַת זִמְנִין בְּשַׁתָּא יִתְחֲזֵי כָל דְּכוּרָךְ קֳדָם יְיָ אֱלָהָךְ בְּאַתְרָא דִּי יִתְרְעֵי בְּחַגָּא דְפַטִירַיָּא וּבְחַגָּא דְשָׁבוּעַיָּא וּבְחַגָּא דִמְטַלְּיָא וְלָא יִתְחֲזֵי קֳדָם יְיָ רֵיקָנוּן׃

רש״י◄ וְלֹא יֵרָאֶה אֶת־פְּנֵי ה׳ רֵיקָם • אֶלָּא הָבֵא עֹלוֹת רְאִיָּה וְשַׁלְמֵי חֲגִיגָה◆.

(יז) אִישׁ כְּמַתְּנַת יָדוֹ כִּבְרִכַּת יְהוָה אֱלֹהֶיךָ אֲשֶׁר נָתַן־לָךְ׃

יז גְּבַר כְּמַתְּנַת יְדֵהּ כְּבִרְכָתָא דַיְיָ אֱלָהָךְ דִּי יְהַב לָךְ׃ ס ס ס

רש״י◄ אִישׁ כְּמַתְּנַת יָדוֹ • מִי שֶׁיֵּשׁ לוֹ אוֹכְלִין הַרְבֵּה וּנְכָסִים מְרֻבִּין, יָבִיא עֹלוֹת מְרֻבּוֹת וּשְׁלָמִים מְרֻבִּים׃

קכ״ו פסוקים, פליא״ה סימן. חסלת פרשת ראה

ההפטרות לציבור ולשמו״ת לקמן עמודים רנט - רסז

המשך ביאור למס׳ כתובות ליום רביעי עמ׳ ב

1 דְּלֵיכָא דְּטָרַח – שאין מי שיטרח בצרכיה של האלמנה, אֲכָל הָכָא
2 – כאן, שבעלה חי, היינו אומרים דנִטְרַח לְדִידֵיהּ וּלְדִידָהּ – יטרח
3 הבעל עבורו ועבור אשתו לצורך מזונותיהם, ולא יטלו מהנכסים,
4 קָא מַשְׁמַע לָן רבי אילעא שתיקנו חכמים באושא שגם בחיי הבעל
5 יטלו הוא ואשתו מזונותיהם מהנכסים.
6 מסתפקת הגמרא: אִיבַּעְיָא לְהוּ, הִלְכָתָא כְּוָתֵיהּ, אוֹ לֵית הִלְכָתָא
7 כְּוָתֵיהּ – האם ההלכה כרבי אילעא, שהנותן נכסיו לבניו ניזון
8 מהם הוא ואשתו, או שאין הלכה כדבריו.
9 מוכיחה הגמרא שאין הלכה כמותו: תָּא שְׁמַע, דְּרַבִּי חֲנִינָא וְרַבִּי
10 יוֹנָתָן חֲווּ קָיְיֵמִי – עמדו יחד, אֲתָא הַהוּא גַּבְרָא גָּחִין וְנַשְׁקֵיהּ לְרַבִּי
11 יוֹנָתָן אַכַּרְעֵיהּ – בא אדם אחד, התכופף ונשקו לרבי יונתן ברגליו,
12 אָמַר לֵיהּ רַבִּי חֲנִינָא לרבי יונתן מַאי הַאי – מה ענינו של אדם זה,
13 אָמַר לֵיהּ רבי יונתן, אדם זה כּוֹתֵב נִכְסָיו לְבָנָיו הוּא – כתב את כל
14 נכסיו לבניו,

המשך ביאור למס׳ כתובות ליום שישי עמ׳ א

1 מָאתַיִם זוּז, וְלֹא כָּתַב לָהּ כָּל נְכָסִים דְּאִית לֵי אַחֲרָאִין לִכְתּוּבָּתֵיךְ,
2 חַיָּיב לתת לה מאתים זוז מכל נכסיו, מפני שֶׁהוּא תְּנַאי בֵּית דִּין.
3 וסברה הגמרא שתוכל לגבות כתובתה אף מהלקוחות, אם ימכור
4 הבעל את נכסיו, כאילו הם כתובים בשטר הכתובה, ואם כן, אֲתָאן
5 – באנו בסיפא לְדעת רַבִּי יְהוּדָה, דְּאָמַר, אַחֲרָיוּת טָעוּת סוֹפֵר הוּא
6 – אם לא נכתבה בשטר ׳אחריות׳, שיוכל המלוה לגבות את חובו
7 מנכסים משועבדים שביד הלקוחות, זו טעות של הסופר ששכח
8 לכתוב כן, אך ודאי בכל שטר דעת המלוה והלוה שתהיה
9 אחריות, וזהו כמשמעות משנתינו שאף אם לא שעבד לה בפירוש
10 את כל נכסיו, גובה אף ממשועבדים. דְּאִי משנתינו כרַבִּי מֵאִיר,
11 דְּאָמַר, אַחֲרָיוּת לָאו טָעוּת סוֹפֵר הוּא, ואם לא נכתבה האחריות
12 בשטר הכתובה, אין האשה גובה ממשועבדים. ומבארת הגמרא
13 היכן נחלקו בזה רבי מאיר ורבי יהודה: דִּתְנַן (ב״מ יב:), מָצָא אדם
14 בשוק שִׁטְרֵי חוֹב, ואינו יודע אם אבדו ללוה אחר שפרעם ועליו
15 להשיבם לו, או שאבדו מהמלוה ואינם פרועים עדיין ועליו
16 להשיבם למלוה, והלוה מודה שעדיין לא פרעו ונפלו מהמלוה,
17 הדין הוא שאם

קטע ממכתב כ"ק אדמו"ר מהוריי"צ

ב"ה א' ט"ו סיון, תרפ"ח, ריגא

... בראשית שנת תרפ"ז באתי בבקשה לכללות אנ"ש שי' אשר יקבעו, שבבתי-הכנסת אחר תפילת שחרית בכל מנין מתפללים יאמרו שיעורי תהלים (כמו שנחלק לימי החדש), ולאמר אחר זה קדיש כנהוג. ובקשתי זאת **בתקפה עומדת**, לזכות הרבים, (וראוי הי' לעשות כן בכל בית כנסת, כי איננו ענין פרטי של מפלגת החסידים יחיו בפרט), ובגלל זאת יתברכו ממקור הברכות בכל מילי דמיטב מנפש ועד בשר ...

יום ראשון - כ"ד מנחם־אב מפרק קיג עד סוף פרק קיח	**יום רביעי -כ"ז מנחם־אב** מפרק קכ עד סוף פרק קלד
יום שני - כ"ה מנחם־אב פרק קיט מתחילת הפרק עד פסוק צו	**יום חמישי - כ"ח מנחם־אב** מפרק קלה עד סוף פרק קלט
יום שלישי - כ"ו מנחם־אב פרק קיט מפסוק צז עד סוף הפרק	**יום שישי - כ"ט מנחם־אב** מפרק קמ עד סוף פרק קמד
שבת קודש - ל' מנחם־אב פרק כ מפרק קמה עד סוף פרק קנ	

קטע ממכתב כ"ק אדמו"ר מהוריי"צ

[תמוז תרס"ו]

שמעתי מזקני ארץ שבימיהם היה המנהג שכל אחד היה אומר בכל יום את הקאפיטל תהילים לפי שנות חייו. למשל אם מלאו לו כ' שנה ונכנס לשנת הכ"א היה אומר פרק כ"א בתהילים וכן היו אומרים גם את התהילים לפי שנות בניו ובנותיו באמרם שזוהי סגולה שלא ייצאו לתרבות רעה...

יום ראשון כ"ד מנחם־אב

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' 222, והנה הארה... עד עמ' 222, יספר מרוב.

אגרת הקדש

והנה הארה זו אף שלמעלה היא מאירה ומתפשטת בבחי' בלי גבול ותכלית להחיות עולמות נעלמים לאין קץ ותכלית כמ"ש באדרא רבא אעפ"כ ברדתה למטה ע"י צמצומים רבים להחיות הנבראים והיצורים והנעשים היא נחלקת דרך כלל למספר תרי"ג כנגד תרי"ג מצות התורה שהן הן תרי"ג מיני המשכות הארה זו מאור א"ס ב"ה להאיר לנשמת האדם הכלולה מרמ"ח אברים ושס"ה גידים אשר בעבורה הוא עיקר תכלית ירידת והמשכת הארה זו למטה לכל הנבראים והיצורים והנעשים שתכלית כולן הוא האדם כנודע:

והנה מספר זה הוא בדרך כלל. אבל בדרך פרט הנה כל מצוה ומצוה מתחלקת לפרטים רבים לאין קץ ותכלית והן הן גופי הלכות פרטיות שבכל מצוה שאין להם מספר כמ"ש ששים המה מלכות הן ס' מסכתות כו' ועלמות אין מספר הן ההלכות כו' שהן המשכת רצון העליון כו' וכן הוא ממש בנשמת האדם כי הנה כל הנשמות שבעולם היו כלולות באדה"ר ודרך כלל היתה נשמתו נחלקת למספר תרי"ג רמ"ח אברים ושס"ה גידים אך דרך פרט נחלקת לניצוצות אין מספר שהן נשמות כל ישראל מימות האבות והשבטים עד ביאת המשיח ועד בכלל שיקוים אז מ"ש והיה מספר בנ"י כחול הים אשר לא ימד ולא יספר מרוב.

1 **וְהִנֵּה, הֶאָרָה זוֹ, אַף שֶׁלְּמַעְלָה** – בעולמות העליונים ביותר
2 שלמעלה מהגבלה וגבול, **הִיא מְאִירָה וּמִתְפַּשֶּׁטֶת בִּבְחִינַת**
3 **בְּלִי גְּבוּל וְתַכְלִית,** – בלי גבול ובלי סוף, **לְהַחֲיוֹת עוֹלָמוֹת**
4 **נֶעְלָמִים לְאֵין קֵץ וְתַכְלִית,** – גם **סוגי** עולמות אלה הם בלי
5 גבול, וגם כל עולם מהם
6 הוא באופן של בלי גבול
7 ותכלית, **כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב**
8 **בְּ'אַדְרָא רַבָּא'**[10], –
9 שישנם עולמות נעלמים
10 לאין קץ ותכלית, **אַף־**
11 **עַל־פִּי־כֵן בִּרְדִתָּהּ** –
12 ברדת ההארה – **לְמַטָּה**
13 **עַל־יְדֵי צִמְצוּמִים רַבִּים**
14 **לְהַחֲיוֹת הַנִּבְרָאִים**
15 **וְהַיְצוּרִים וְהַנַּעֲשִׂים,** –
16 הנבראים שבעולמות
17 "בריאה", "יצירה"
18 ו"עשיה". מכך מובן
19 שלפני זה מדובר אודות
20 עולם ה"אצילות"
21 ועולמות אין־סוף
22 שלמעלה מעולם
23 ה"אצילות", **הִיא נֶחְלֶקֶת**
24 **דֶּרֶךְ כְּלָל לְמִסְפַּר**
25 **תַּרְיַ"ג,** – 613, **כְּנֶגֶד**
26 **תַּרְיַ"ג מִצְוֹת הַתּוֹרָה,**
27 **שֶׁהֵן הֵן תַּרְיַ"ג מִינֵי**
28 **הַמְשָׁכוֹת הֶאָרָה זוֹ**
29 **מֵאוֹר אֵין־סוֹף בָּרוּךְ־**
30 **הוּא, לְהָאִיר לְנִשְׁמַת**
31 **הָאָדָם הַכְּלוּלָה מִרְמַ"ח**
32 – 248 **אֵבָרִים וּשְׁסַ"ה** –
33 **365 גִּידִים,** – שביחד הם תרי"ג (613), **אֲשֶׁר בַּעֲבוּרָהּ** –
34 בשביל נשמתו של יהודי, **הוּא עִקַּר תַּכְלִית יְרִידַת וְהַמְשָׁכַת**
35 **הָאָרָה זוֹ לְמַטָּה לְכָל הַנִּבְרָאִים וְהַיְצוּרִים וְהַנַּעֲשִׂים,** –
36 הנקראים כולם "**מטה**", לעומת העולמות שלמעלה מהגבלה,
37 **שֶׁתַּכְלִית כֻּלָּן** – של כל הנבראים, הנוצרים והנעשים, **הוּא**
38 **הָאָדָם, כַּנּוֹדַע:** – הרי, למרות שאלקות הוא פשוט בתכלית
39 הפשיטות, ולא שייך באלקות ענין של חלקים, אך בההארה
40 האלקית המאירה בעולמות למטה שעיקרם ותכליתם היא
41 נשמתו של יהודי – שייך הענין של חלקים. ובאופן כללי הם
42 תרי"ג (613) חלקים בהם מתחלקת ההארה, ובפרטיות – יסביר
43 רבנו הזקן להלן – מתחלק כל אחד מחלקים אלה, להרבה
44 חלקים פרטיים. **וְהִנֵּה, מִסְפַּר זֶה** – תרי"ג (613) – כנגד תרי"ג
45 מצוות התורה, **הוּא בְּדֶרֶךְ כְּלָל,** – באופן כללי מתחלקת
46 ההארה לתרי"ג (613) חלקים, **אֲבָל בְּדֶרֶךְ פְּרָט** - **הִנֵּה כָּל**
47 **מִצְוָה וּמִצְוָה מִתְחַלֶּקֶת לְפְרָטִים רַבִּים לְאֵין קֵץ וְתַכְלִית,**
48 **וְהֵן הֵן גּוּפֵי הֲלָכוֹת**
49 **פְּרָטִיּוֹת שֶׁבְּכָל מִצְוָה**
50 **שֶׁאֵין לָהֶם מִסְפָּר,** – אין
51 מספר לפרטי ההלכות
52 שבכל אחת מהמצוות,
53 **כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב**[11]: "**שִׁשִּׁים**
54 **הֵמָּה מְלָכוֹת**" – דורשים
55 חכמינו ז"ל[12]: **הֵן שִׁשִּׁים**
56 **מַסֶּכְתּוֹת** – הש"ס, **כו'**,
57 "**וַעֲלָמוֹת אֵין מִסְפָּר**" –
58 דורשים חכמינו ז"ל: **הֵן**
59 **הַהֲלָכוֹת כו'**, – שהן בלי
60 מספר, **שֶׁהֵן הַמְשָׁכַת**
61 **רְצוֹן הָעֶלְיוֹן כו'**. – וכיוון
62 שהרצון העליון הוא הרי
63 בלי גבול, כך גם פרטי
64 ההלכות, שהם פרטי
65 המשכות מהרצון העליון
66 – הם בלי גבול. וכשם
67 שלגבי תרי"ג החלקים
68 הכלליים בהם מתחלקת
69 ההארה, אמר לעיל,
70 שבנשמה, הקולטת אותם,
71 ישנם תרי"ג ענינים, רמ"ח
72 אברים ושס"ה גידים, כך
73 גם לגבי פרטי ההמשכות
74 שמההארה, שהם בלי
75 גבול – יש לנשמות
76 ישראל כלים פרטיים לקלוט הפרטים מהארה והמשכה זו.
77 ובלשון רבנו הזקן: **וְכֵן הוּא מַמָּשׁ בְּנִשְׁמַת הָאָדָם.** – שיש
78 לנשמה כלים לקליטת הפרטים האין־סופיים מהמשכה והארה
79 זו. **כִּי הִנֵּה, כָּל הַנְּשָׁמוֹת שֶׁבָּעוֹלָם הָיוּ כְּלוּלוֹת בָּ** – נשמתו
80 **של אָדָם הָרִאשׁוֹן**[13], **וְדֶרֶךְ כְּלָל הָיְתָה נִשְׁמָתוֹ** – של אדם
81 הראשון, **נֶחְלֶקֶת לְמִסְפַּר תַּרְיַ"ג: רְמַ"ח אֵבָרִים וּשְׁסַ"ה**
82 **גִּידִים, אַךְ דֶּרֶךְ פְּרָט נֶחְלֶקֶת לְנִיצוֹצוֹת אֵין מִסְפָּר, שֶׁהֵן**
83 **נִשְׁמוֹת כָּל יִשְׂרָאֵל מִימוֹת הָאָבוֹת וְהַשְּׁבָטִים עַד בִּיאַת**
84 **הַמָּשִׁיחַ וְעַד בִּכְלָל, שֶׁיְּקַיְּמָם אָז מַה שֶּׁנֶּאֱמַר**[14]: "**וְהָיָה מִסְפַּר**
85 **בְּנֵי יִשְׂרָאֵל כְּחוֹל הַיָּם, אֲשֶׁר לֹא יִמַּד וְלֹא יִסָּפֵר מֵרֹב**"[15].
86 – מכל האמור מובן, שנשמת אדם הראשון (המתחלקת

---

10. זח"ג קכז, ב ואילך. **11.** שה"ש ו, ח. **12.** שהש"ר שם. ובכ"מ. **13.** ראה ב"ר פ"מ, ב. ובכ"מ. **14.** הושע ב, א. **15.** הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "סיום מפסוק אחר" (שם טז, י).

לניצוצות אין ספור של נשמות) היה בכוחה להכיל הפרטים האין־סופיים מההמשכה וההארה של הרצון העליון, האור והחיות האלקי הנמשך לנשמות ישראל. להלן יסביר רבנו הזקן מה שהזכיר לעיל, שביעקב כתוב "ויקרא לו א־ל אלקי ישראל", שגם ביעקב האירו בנשמתו כל הפרטים מההארה האלקית, כפי ועל־דרך שהיה הדבר באדם הראשון. ובלשון רבנו הזקן:

יום שני כ"ה מנחם־אב

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' 222, והנה שופרי'... עד עמ' קיב, כמ"ש במ"א.

וְהִנֵּה, שׁוּפְרֵיהּ דְּיַעֲקֹב מֵעֵין שׁוּפְרֵיהּ דְּאָדָם הָרִאשׁוֹן[16], – יופיו ושלימותו של יעקב כעין יופיו ושלימותו של אדם הראשון, **שֶׁתִּקֵּן** – יעקב, **חֵטְא אָדָם הָרִאשׁוֹן, וְהָיְתָה נִשְׁמָתוֹ גַּם־כֵּן כְּלוּלָה מִכָּל הַנְּשָׁמוֹת שֶׁבְּיִשְׂרָאֵל, מֵעוֹלָם וְעַד עוֹלָם,** – כלומר, גם הנשמות מ"עלמא דאתכסיא" (מהעולמות המכוסים), וגם הנשמות מ"עלמא דאתגליא" (מהעולמות הגלויים) היו כולן כלולות בנשמתו של יעקב, **וְהָיָה מֶרְכָּבָה לְתוֹרָה שֶׁלְּמַעְלָה, שֶׁנִּקְרֵאת בְּשֵׁם "אָדָם",** – "זאת התורה אדם"[17], **כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב**[18]: **"וְעַל דְּמוּת הַכִּסֵּא דְּמוּת כְּמַרְאֵה אָדָם וְכוּ'",** – שהכוונה היא ל"תורה", כפי שמובא בתורת הקבלה[19]. **וּכְמוֹ שֶׁכָּתוּב**[20]: **"וְזֹאת לְפָנִים בְּיִשְׂרָאֵל כוּ'"** – ו"זאת" בפנימיותם של ישראל, **"אֵין זֹאת אֶלָּא תּוֹרָה**[21] **כוּ'",** – ש"זאת", תורה, היה מקודם בישראל, **שֶׁהָיְתָה כְּלוּלָה וּמְלֻבֶּשֶׁת בְּנִשְׁמַת "יִשְׂרָאֵל סָבָא",** – המוסב על יעקב אבינו למטה הנקרא "ישראל סבא", וכן על שורשו למעלה שגם כן נקרא "ישראל סבא", **הַכְּלוּלָה** – נשמת "ישראל סבא" כלולה **מִכָּל הַנְּשָׁמוֹת.** – והוא היה כלי לאור התורה. **וְזֶהוּ "וַיִּקְרָא לוֹ אֵל אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל"** - **"אֵל" לְשׁוֹן הַמְשָׁכַת הַהֶאָרָה** – שכן, השם א־ל רומז על מדת החסד, המשכה והשפעה, **מֵאוֹר אֵין־סוֹף בָּרוּךְ־הוּא מֵהַהֶעְלֵם אֶל הַגִּלּוּי,** – הכוונה לאור אין־סוף המלובש בתורה, **לְהָאִיר בִּבְחִינַת גִּלּוּי בְּנִשְׁמָתוֹ, וּכְמוֹ שֶׁכָּתוּב**[22]: **"אֵל ה' וַיָּאֶר לָנוּ";** – הרי ש"א־ל" הוא לשון הארה, וזהו "ויקרא לו א־ל אלקי ישראל", שיעקב קרא **והמשיך** ההתגלות מההארה הכללית של אור אין־סוף, הכלל המכיל בתוכו כל הפרטים שבתורה ומצוות – שההתגלות תאיר בנשמתו. **וְאַחֲרָיו כָּל יִשְׁרֵי לֵב**[23], – אלה שהאור האלקי המאיר במוחם בא בלבם ואשר יש להם התעוררות של אהבת ה' ויראת ה', המכניסה חיות בלימודם תורה ובקיומם מצוות, **הָעוֹסְקִים בַּתּוֹרָה וּבַמִּצְוֹת, מֵאִיר אוֹר ה' אֵין־סוֹף בָּרוּךְ־הוּא בִּבְחִינַת גִּלּוּי בְּנִשְׁמָתָם,** – "הארה" זו נקראת **"חלקינו"** (אשרינו מה טוב **חלקינו"**), כלומר, ההארה האלקית הפרטית המאירה על ידי כל מצוה, שהיא חלק מההארה הכללית. וכפי שהוסבר לעיל, שהארה זו כשהיא יורדת למטה, היא באופן של התחלקות לתרי"ג (613) חלקים וכו' – הרי החלק שמההארה האלקית מאיר בנשמה של יהודי המקיים מצוה, ועל כך נאמר "אשרינו מה טוב **חלקינו". וּזְמַן גִּלּוּי זֶה בְּיֶתֶר שְׂאֵת וְיֶתֶר עָז הַהֶאָרָה בְּמֹחָם וְלִבָּם הוּא בִּשְׁעַת הַתְּפִלָּה, כְּמוֹ שֶׁמְבוֹאָר בְּמָקוֹם אַחֵר**[24]. – שכן, על ידי **סולם** התפילה עולים מעשי המצוות של יהודי, ונמשך על ידי הסולם ההארה האלקית וההתגלות שבעקבותיה. עד כאן הסביר רבנו הזקן הלשון "חלקינו". להלן יסביר הלשון "מה נעים **גורלינו**", שגורל הרי מורה על חלק היוצא מן הכלל ורק על פי גורל זוכים בחלק היפה. ובלשון רבנו הזקן:

אגרת הקדש

והנה שופריה

דיעקב מעין שופריה דאדה"ר שתיקן חטא אדה"ר והיתה נשמתו ג"כ כלולה מכל הנשמות שבישראל מעולם ועד עולם והיה מרכבה לתורה שלמעלה שנק' בשם אדם כמ"ש ועל דמות הכסא דמות כמראה אדם וכו' וכמ"ש וזאת לפנים בישראל כו' אין זאת אלא תורה כו' שהיתה כלולה ומלובשת בנשמת ישראל סבא הכלולה מכל הנשמות וזהו ויקרא לו אל אלקי ישראל. אל לשון המשכת ההארה מאור א"ס ב"ה מההעלם אל הגילוי להאיר בבחי' גילוי בנשמתו וכמ"ש אל ה' ויאר לנו ואחריו כל ישרי לב העוסקים בתורה ובמצות מאיר אור ה' א"ס ב"ה בבחינת גילוי בנשמתם וזמן גילוי זה ביתר שאת ויתר עז ההארה במוחם ולבם הוא בשעת התפלה כמ"ש במ"א.

---

16. ב"מ פד, א. ובכ"מ. **17.** חוקת יט, יד. **18.** יחזקאל א, כו. **19.** ראה זח"א עא, ב ואילך. **20.** רות ד, ז. **21.** זח"ג פא, ב. **22.** תהלים קיח, כז. **23.** הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "דישראל אותיות ישר־א־ל" (ראה לקו"ת שלח מ, ג). **24.** הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "להעיר מלקמן סכ"ד".

יום שלישי כ"ו מנחם־אב

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' קיב, והנה אף... עד עמ' קיב, הגורל ממש:

אגרת הקדש

והנה אף שגילוי זה ע"י עסק התורה והמצות הוא שוה לכל נפש מישראל בדרך כלל כי תורה אחת ומשפט א' לכולנו אעפ"כ בדרך פרט אין כל הנפשות או הרוחות והנשמות שוות בענין זה לפי עת וזמן גלגולם ובואם בעוה"ז וכמארז"ל אבוך במאי הוי זהיר טפי א"ל בציצית כו' וכן אין כל הדורות שוין כי כמו שאברי האדם כל אבר יש לו פעולה פרטית ומיוחדת העין לראות והאזן לשמוע כך בכל מצוה מאיר אור פרטי ומיוחד מאור א"ס ב"ה ואף שכל נפש מישראל צריכה לבוא בגלגול לקיים כל תרי"ג מצות מ"מ לא נצרכה אלא להעדפה וזהירות וזריזות יתירה ביתר שאת ויתר עז כפולה ומכופלת למעלה מעלה מזהירות שאר המצות. וזהו שאמר במאי הוי זהיר טפי דייקא. והנה יתרון האור הזה הפרטי לנשמות פרטיות אינו בבחינת טעם ודעת מושג אלא למעלה מבחינת הדעת שכך עלה במחשבה לפניו יתברך ודוגמתו למטה הוא בחינת הגורל ממש:

1 **וְהִנֵּה, אַף שֶׁגִּלּוּי** – אלקי, **זֶה עַל־יְדֵי עֵסֶק הַתּוֹרָה וְהַמִּצְוֹת**
2 **הוּא שָׁוֶה לְכָל נֶפֶשׁ מִישְׂרָאֵל בְּדֶרֶךְ כְּלָל, כִּי תּוֹרָה אַחַת**
3 **וּמִשְׁפָּט אֶחָד לְכֻלָּנוּ** – כל יהודי מחוייב בתורה ומצוות, ומצד
4 **ההארה שלמעלה** הנמשכת על ידי התורה והמצוות, היא
5 נמשכת לכל אחד
6 מישראל בשוה, **אַף־עַל־**
7 **פִּי־כֵן בְּדֶרֶךְ פְּרָט אֵין**
8 **כָּל הַנְּפָשׁוֹת אוֹ** –
9 המדריגה שלמעלה
10 ממנה, **הָרוּחוֹת וְ** – או
11 המדריגה שלמעלה
12 ממנה, **הַנְּשָׁמוֹת שָׁווֹת**
13 **בְּעִנְיָן זֶה** – בהארה
14 והתגלות האלקית
15 המאירה להם על ידי
16 תורה וקיום מצוה, **לְפִי**
17 **עֵת וּזְמַן גִּלְגּוּלָם וּבוֹאָם**
18 **בָּעוֹלָם הַזֶּה,** – מרבית
19 הנשמות של דורותינו
20 אלה הן הרי נשמות שהיו
21 כבר בעולם זה וירדו שוב
22 לעולם הזה כדי לתקן ענין
23 מסויים, הרי לפי הזמן
24 והתקופה שהנשמה
25 מתגלגלת ויורדת לעולם
26 זה – באופן כזה מאירה לה **מלמעלה** ההארה וההתגלות
27 האלקית שעל ידי מצוה זו או זו. **וּכְמַאֲמַר רַבּוֹתֵינוּ זִכְרוֹנָם־**
28 **לִבְרָכָה**[25]**: "אָבוּךְ בְּמַאי הָוֵי זָהִיר טְפֵי, אָמַר לֵיהּ בְּצִיצִית**
29 **כּוּ".** – "אביך במה היה זהיר יותר"? וענה לו: "במצות ציצית".
30 הרי, שבמצות ציצית האירה לו התגלות אלקית מיוחדת, שלכן
31 היה זהיר בקיומה יותר מאשר במצוות אחרות, וכפי הפירוש[26]:
32 "במאי הוי **זהיר** טפי" – במה **האיר** לו יותר האור האלקי. **וְכֵן**
33 **אֵין כָּל הַדּוֹרוֹת**[27] **שָׁוִין.** – לא זו בלבד שישנם שינויים בין
34 נשמה אחת לשניה, אלא ישנם גם שינויים מצד הדורות, שהיו
35 דורות שעבודתם **העיקרית** היתה ענין התורה, ודורות
36 שעבודתם **העיקרית** היתה ענין הצדקה וכו'[28], שכן, לנשמות
37 שבאותם דורות האירה התגלות מיוחדת בענינים **אלה. כִּי**
38 **כְּמוֹ שֶׁאֵבְרֵי הָאָדָם, כָּל אֵבֶר יֵשׁ לוֹ פְּעֻלָּה פְּרָטִית**
39 **וּמְיֻחֶדֶת, הָעַיִן לִרְאוֹת וְהָאֹזֶן לִשְׁמֹעַ, כָּךְ בְּכָל מִצְוָה** –
40 הנקראות "אברין דמלכא"[29] – "אברי המלך", **מֵאִיר אוֹר פְּרָטִי**
41 **וּמְיֻחָד מֵאוֹר אֵין־סוֹף בָּרוּךְ־הוּא. וְאַף שֶׁכָּל נֶפֶשׁ מִישְׂרָאֵל**
42 **צְרִיכָה לָבוֹא בְּגִלְגּוּל לְקַיֵּם כָּל תַּרְיַ"ג מִצְוֹת,** – כ"יצד
43 מתאים, איפוא, לומר,
44 שלנשמה של זמן זה
45 ודורות אלה מאירה,
46 באופן אחר, ההתגלות
47 האלקית, ונדרשת זהירות
48 מיוחדת וחזקה יותר
49 במצוות **פרטיות**
50 מסויימות? **מִכָּל־מָקוֹם**
51 **לֹא נִצְרְכָה** – הזהירות
52 המיוחדת במצוה
53 מסויימת, **אֶלָּא לְהַעְדָּפָה**
54 **וּזְהִירוּת וּזְרִיזוּת יְתֵרָה,**
55 **בְּיֶתֶר שְׁאֵת וְיֶתֶר עֹז,**
56 **כְּפוּלָה וּמְכֻפֶּלֶת,**
57 **לְמַעְלָה מַעְלָה מִזְּהִירוּת**
58 **שְׁאָר הַמִּצְוֹת. וְזֶהוּ**
59 **שֶׁאָמַר "בְּמַאי הָוֵי זָהִיר**
60 **טְפֵי" - "טְפֵי"** – יותר,
61 **דַּיְקָא.** – דוקא. שכן,
62 זהירות צריכה להיות **בכל**
63 המצוות, השאלה כאן
64 היא: באיזו מצוה היה זהיר **יותר. וְהִנֵּה, יִתְרוֹן הָאוֹר הַזֶּה**
65 **הַפְּרָטִי לִנְשָׁמוֹת פְּרָטִיּוֹת** – שבהן מאיר האור שמהמצוה
66 ביתר התגלות, **אֵינוֹ בִּבְחִינַת טַעַם וָדַעַת מֻשָּׂג, אֶלָּא לְמַעְלָה**
67 **מִבְּחִינַת הַדַּעַת,** – וההבנה, **שֶׁכָּךְ עָלָה בַּמַּחֲשָׁבָה לְפָנָיו**
68 **יִתְבָּרֵךְ,** – שבנשמה מסויימת יאיר האור של מצוה מסויימת
69 בהארה והתגלות מיוחדות. **וְדוּגְמָתוֹ לְמַטָּה הוּא בְּחִינַת**
70 **הַגּוֹרָל מַמָּשׁ:** – שגם הוא אינו על פי טעם ושכל, מדוע זוכה
71 בגורל זה או אחר, אלא כך נקבע מלמעלה, כמו שכתוב[30]:
72 "בחיק יוטל את הגורל ומה' כל משפטו", שהגורל יפול בחלק
73 של זה או זה, הרי זה הענין של "מה נעים גורלינו", שהחלק
74 היפה מה שישנה התגלות אלקית מיוחדת מענין מסויים של
75 תורה ומצוות, לנשמה מסויימת, הוא ענין של "גורל" שלמעלה
76 מטעם ודעת.

---

25. שבת קיח, ב. **26.** ראה ספר השיחות תש"ב ע' 21. סה"מ תש"א ע' 240. **27.** **הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א:** "לכאורה נכלל ב"עת וזמן" דלעיל. ויש לחפש בכת"י דאגה"ק אולי צ"ל 'המצוות'". **28.** **הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א:** "ראה אגה"ק ס"ה, ס"ט". **29.** תקו"ז ת"ל. **30.** משלי טז, לג.

יום רביעי כ"ז מנחם־אב

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' 224, ח. זורע צדקות... עד עמ' 226, בחו"ל וד"ל:

אגרת הקדש

ח זורע צדקות מצמיח ישועות הנה מ"ש לשון זריעה במצות הצדקה וכמ"ש בפסוק זרעו לכם לצדקה כו'. יובן ע"פ מה שארז"ל ר"א יהיב פרוטה לעני והדר מצלי דכתיב אני בצדק אחזה פניך פי' כי גילוי אלקותו יתברך המתגלה במחשבתו של אדם וכונתו בתפלתו כל חד לפום שיעורא דיליה הוא בתורת צדקה וחסד ה' מעולם ועד עולם על יראיו כו' כלומר שאור ה' א"ס ב"ה המאיר למעלה בעולמות עליונים בהארה רבה בבחי' גילוי רב ועצום עד שבאמת הן בטלין במציאות וכלא ממש חשיבי קמיה ונכללין באורו ית' והן הן ההיכלות עם המלאכים והנשמות שבהן המבוארים בזוה"ק בשמותם למקומותם בסדר התפלה שסדרו לנו אנשי כנה"ג הנה משם מאיר האור כי טוב לעולם השפל הזה על יראי ה' וחושבי שמו החפצים לעבדו בעבודה שבלב זו תפלה וכמ"ש וה' יגיה חשכי והנה ירידת הארה זו למטה לעוה"ז נקראת בשם חסד ה' המכונה בשם מים היורדים ממקום גבוה למקום נמוך כו':

והנה מודעת זאת שיש למעלה גם כן מדת הגבורה והצמצום לצמצם ולהסתיר אורו יתברך לבל יתגלה לתחתונים אך הכל תלוי באתעדל"ת שאם

ח. "זורע צדקות, מצמיח ישועות". – מלשונות סדר התפלה.

הִנֵּה מַה שֶּׁכָּתוּב לְשׁוֹן "זְרִיעָה" בְּמִצְוַת הַצְּדָקָה, וּכְמוֹ שֶׁכָּתוּב בַּפָּסוּק[1]: "זִרְעוּ לָכֶם לִצְדָקָה כוּ'", – ומסיים: "קצרו לפי חסד", שיקצרו את פרי הזריעה לפי מדת החסד, **יוּבָן עַל פִּי מַה שֶּׁאָמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ זִכְרוֹנָם־לִבְרָכָה[2]: "רַבִּי אֶלְעָזָר יָהִיב פְּרוּטָה לְעָנִי וַהֲדַר מַצְלֵי, – ר'** אלעזר נתן פרוטה (צדקה) לעני ולאחר מכן התפלל, **דִּכְתִיב:** – שכן, כתוב[3]: **"אֲנִי בְצֶדֶק אֶחֱזֶה פָנֶיךָ"**. **פֵּרוּשׁ,** – מה שהוא קורא לתפלה "אחזה פניך", ומדוע זה דוקא על ידי ההכנה של צדקה, **כִּי גִּלּוּי אֱלֹקוּתוֹ יִתְבָּרֵךְ הַמִּתְגַּלֶּה בְּמַחֲשַׁבְתּוֹ שֶׁל אָדָם וְכַוָּנָתוֹ בִּתְפִלָּתוֹ, כָּל חַד לְפוּם שִׁעוּרָא דִילֵיהּ,** – כל אחד לפי שיעורו, **הוּא בְּתוֹרַת צְדָקָה וְ"חֶסֶד ה' מֵעוֹלָם וְעַד עוֹלָם עַל יְרֵאָיו כוּ'".** – שמאירה ויורדת מהעולם העליון לעולם התחתון התגלות אלקית על יראי השם, **כְּלוֹמַר, שֶׁאוֹר ה', אֵין־סוֹף בָּרוּךְ־הוּא הַמֵּאִיר לְמַעְלָה בְּעוֹלְמוֹת עֶלְיוֹנִים, בְּהֶאָרָה רַבָּה בִּבְחִינַת גִּלּוּי רַב** – בכמות, **וְעָצוּם,** – באיכות, **עַד שֶׁבֶּאֱמֶת** – הנבראים שבעולמות העליונים, **הֵן בְּטֵלִין בִּמְצִיאוּת וּכְלָא מַמָּשׁ חֲשִׁיבֵי קַמֵּיהּ** – שהם חשים בביטולם ואיך שאין הם נחשבים לכלום לגביו יתברך, **וְנִכְלָלִין בְּאוֹרוֹ יִתְבָּרֵךְ, וְהֵן הֵן הַהֵיכָלוֹת עִם הַמַּלְאָכִים וְהַנְּשָׁמוֹת שֶׁבָּהֶן, הַמְבֹאָרִים בּוֹהַר הַקָּדוֹשׁ בִּשְׁמוֹתָם לִמְקוֹמוֹתָם בְּסֵדֶר הַתְּפִלָּה שֶׁסִּדְּרוּ לָנוּ אַנְשֵׁי כְּנֶסֶת הַגְּדוֹלָה,** – בסדר התפלה מרומזים ההיכלות והמלאכים והנשמות שבהם, **הִנֵּה מִשָּׁם** – מההתגלות האלקית המאירה בהם בעולמות העליונים, **מֵאִיר הָאוֹר "כִּי טוֹב" לָעוֹלָם הַשָּׁפָל הַזֶּה, עַל "יִרְאֵי ה' וְחוֹשְׁבֵי** – מתבוננים ב**שְׁמוֹ", הַחֲפֵצִים לְעָבְדוֹ בַּ"עֲבוֹדָה שֶׁבַּלֵּב זוֹ תְּפִלָּה",** – הנקראת "עבודה שבלב"[4], **וּכְמוֹ שֶׁכָּתוּב[5]: "וַה' יַגִּיהַּ חָשְׁכִּי".** – שבעולם השפל **הזה** שהוא עולם חשוך שאינו מאיר בו גילוי אלקות, "הוי' יגיה חשכי", יאיר האור של שם הוי' את החושך שלי. **וְהִנֵּה, יְרִידַת הֶאָרָה זוֹ לְמַטָּה לָעוֹלָם הַזֶּה, נִקְרֵאת בְּשֵׁם "חֶסֶד ה'"**, – שכן, זה בא על ידי עבודתו של יהודי, אך העבודה עצמה אינה בערך כלל שתמשיך המשכה זו, אלא זה ענין של "חסד ה'" המאיר ליהודי גילוי זה, **הַמְכֻנֶּה** – "חסד ה'" מכונה, **בְּשֵׁם "מַיִם", הַיּוֹרְדִים מִמָּקוֹם גָּבוֹהַּ לְמָקוֹם נָמוּךְ כוּ'[6]:** – כמו טבע המים לרדת ממקום גבוה לנמוך, כך יורד אור ה' מהעולמות העליונים אל העולם השפל, "חסד ה'" זה נמשך על ידי "אתערותא דלתתא" – ההתעוררות מלמטה – מהחסד והצדקה שיהודי עושה, שלכן "אחזה פניך", ראיית הפנימיות של אלקות ליהודי בתפלתו – בא אחרי "בצדקה", אחרי נתינת פרוטה לעני, כדי להמשיך את החסד שלמעלה על ידי החסד שלמטה. ברם, לכאורה, כיוון שהארת גילוי זה הוא בין כה ענין של צדקה וחסד שלמעלה – הרי זה יכול להאיר גם בלי ה"אתערותא דלתתא" – ההתעוררות מלמטה – מהחסד של האדם למטה? מסביר רבנו הזקן, שגם למעלה ישנה מדת הגבורה והצמצום, לצמצם ולכסות על אורו יתברך, לכן זקוקים לחסד וצדקה של האדם כ"אתערותא דלתתא" לחסד ה', כדי שמדת הגבורה והצמצום לא תימנע את ההתגלות האלקית ליהודי בשעת התפלה, ובלשון רבנו הזקן:

וְהִנֵּה, מוֹדַעַת זֹאת, – ידוע הדבר, **שֶׁיֵּשׁ לְמַעְלָה גַּם־כֵּן מִדַּת הַגְּבוּרָה וְהַצִּמְצוּם, לְצַמְצֵם וּלְהַסְתִּיר אוֹרוֹ יִתְבָּרֵךְ לְבַל יִתְגַּלֶּה לַתַּחְתּוֹנִים.** – לנבראים התחתונים. הרי, כיצד, איפוא, מאיר "חסד ה'", בשעה שקיימת מדת הגבורה והצמצום המפסיקה את ההתגלות? **אַךְ הַכֹּל תָּלוּי**

1. הושע י, יב. 2. ב"ב י, א. 3. תהלים י"ז, טו. 4. תענית בתחילתה. 5. שמואל ב כב, כט. 6. ראה תענית ז, א.

אגרת הקדש

האדם מתנהג בחסידות להשפיע חיים וחסד כו' כך מעורר למעלה כמשארז"ל במדה שאדם מודד בה מודדין לו אלא דלכאורה זו אינה מן המדה כ"א להשפיע לו חיי העוה"ב לבד כנגד מה שהוא משפיע חיי עוה"ז אבל לא להשפיע לו חיי הארת אור ה' [נ"א א"ס ב"ה] ממש שיאיר ויגיה חשכו בעבודה שבלב זו תפלה שהוא בחינת ומדרגת תשובה עילאה כנודע שהרי היא למעלה מעלה מכל חיי עוה"ב כמשארז"ל יפה שעה אחת בתשובה ומע"ט כו' וכמ"ש במ"א באריכות דעוה"ב אינו אלא זיו והארה וכו': אך הענין הוא עד"מ כמו שזורעין זרעים או נוטעין גרעין שהשבולת הצומחת מהזרע והאילן ופירותיו מהגרעין אינן מהותן ועצמותן של הזרע והגרעין כלל כי מהותם ועצמותם כלה ונרקב בארץ וכח הצומח שבארץ עצמה [נ"א עצמו] הוא המוציא והמגדל השבולת והאילן ופירותיו רק שאינו מוציא ומגלה כחו לחוץ מהכח אל הפועל כי אם על ידי הזרע והגרעין שנרקבין בארץ וכלה כל כחם בכח הצומח שבארץ ונתאחדו והיו לאחדים וע"י זה מוציא כח הצומח את כחו אל הפועל ומשפיע חיות לגדל שבולת כעין הזרע אבל בריבוי הרבה מאד בשבולת אחת וכן פירות הרבה על אילן א' וגם מהותן ועצמותן של

בְּ"אִתְעָרוּתָא דִּלְתַתָּא", – בהתעוררות שמלמטה. שֶׁאֵם הָאָדָם מִתְנַהֵג בַּחֲסִידוּת – במדת החסד, לְהַשְׁפִּיעַ חַיִּים וָחֶסֶד כו' – שהוא נותן צדקה המקיימת את העני בחיים, כָּךְ מְעוֹרֵר לְמַעְלָה, – שתומשך מדת החסד שלמעלה בהתגלות האלקית אליו, כְּמוֹ שֶׁאָמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ זִכְרוֹנָם־לִבְרָכָה[7]: "כְּמִדָּה שֶׁאָדָם מוֹדֵד - בָּהּ מוֹדְדִין לוֹ". – וכאשר הוא מתנהג במדת החסד – מתנהגים אתו כך גם מלמעלה, שנותנים לו חסד שלמעלה. אֶלָּא דִּלְכְאוֹרָה זוֹ אֵינָהּ מִן הַמִּדָּה, – של אותו ענין, כִּי־אִם לְהַשְׁפִּיעַ לוֹ חַיֵּי הָעוֹלָם הַבָּא לְבַד כְּנֶגֶד מַה שֶּׁהוּא מַשְׁפִּיעַ חַיֵּי עוֹלָם הַזֶּה, – שזה שכר מתאים – שבשעה שהוא משפיע ענין של העולם שלו, ענין של חיים גשמיים – מעניקים לו, באותה מדה, גם השכר בענין של עולם, פרט לכך שזה בעולם נעלה יותר, עולם הבא, אֲבָל לֹא לְהַשְׁפִּיעַ לוֹ חַיֵּי הָאָרַת אוֹר ה' [נָפַח אַחֵר: אֵין־סוֹף בָּרוּךְ־הוּא] מַמָּשׁ, – ענין של "אין־סוף", שלמעלה לגמרי מה"עולם", שֶׁיָּאִיר וְיַגִּיהַּ חָשְׁכוֹ – החושך שלו, בַּ"עֲבוֹדָה שֶׁבַּלֵּב זוֹ תְּפִלָּה", שֶׁהִיא בְּחִינַת וּמַדְרֵגַת תְּשׁוּבָה עֶלְיָאָה – תשובה עליונה, כַּנּוֹדַע[8], – הרי אין זה "מן המדה" להשפיע לו זאת, שֶׁהֲרֵי הִיא לְמַעְלָה מִמְּעָלָה מִכָּל חַיֵּי עוֹלָם הַבָּא, כְּמוֹ שֶׁאָמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ זִכְרוֹנָם־לִבְרָכָה[9]: "יָפָה שָׁעָה אַחַת בִּתְשׁוּבָה וּמַעֲשִׂים טוֹבִים כו'", – בעולם הזה מכל חיי העולם הבא", וּכְמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר בְּמָקוֹם אַחֵר[10] בַּאֲרִיכוּת, דְּעוֹלָם־הַבָּא אֵינוֹ אֶלָּא זִיו וְהֶאָרָה וְכו': – הארה מ"אור ה'", הנקרא "זיו השכינה". ואילו על ידי תשובה "לוקחים" את הקב"ה עצמו, הרי שהתגלות שבשעת התפלה היא למעלה מעלה מחיי עולם הבא, והרי אין זה "מן המדה" שעל ידי צדקה וחסד תאיר לו התגלות אלקית זו?

אַךְ הָעִנְיָן הוּא עַל־דֶּרֶךְ־מָשָׁל, כְּמוֹ שֶׁזּוֹרְעִין זְרָעִים – של תבואה או חטה וכדומה, אוֹ נוֹטְעִין גַּרְעִין, – של עץ פרי שיצמח ממנו אילן, שֶׁהַשִּׁבֹּלֶת – של התבואה, הַצּוֹמַחַת מֵהַזֶּרַע, וְהָאִילָן וּפֵרוֹתָיו – הצומחים מֵהַגַּרְעִין, אֵינָן מָהוּתָן וְעִצְמוּתָן שֶׁל הַזֶּרַע וְהַגַּרְעִין כְּלָל, כִּי מָהוּתָם וְעִצְמוּתָם – של הזרע והגרעין, כָּלָה וְנִרְקַב בָּאָרֶץ, – הרי שהצמיחה אינה באה מהזרע או מן הגרעין אלא – וְכֹחַ הַצּוֹמֵחַ שֶׁבָּאָרֶץ עַצְמָהּ – לא החלק של כוח הצומח התגלה בזרע או בגרעין, אלא "כוח הצומח" הנמצא בארץ עצמה, [נָפַח אַחֵר: עַצְמוֹ] – "כוח הצומח" שבארץ, הוא עצמו, הוּא הַמּוֹצִיא וְהַמְגַדֵּל הַשִּׁבֹּלֶת – שלא היתה כלל בזרע, וְהָאִילָן וּפֵרוֹתָיו. – שלא היו בגרעין, "כוח הצומח" הוא כוח אלקי המצמיח דברים, ענין של "יש מאין": מ"אין" נעשה "יש", דבר גשמי מכוח רוחני. ברם, אם כך הם פני הדברים, נשאלת השאלה: לשם מה זקוקים לזריעת הזרע או הגרעין – הרי בין כה אין הצמיחה באה מהם, אלא מ"כוח הצומח" שבארץ? והתשובה היא: רַק שֶׁאֵינוֹ – "כוח הצומח" שבארץ, אינו מוֹצִיא וּמְגַלֶּה כֹּחוֹ לַחוּץ מֵהַכֹּחַ אֶל הַפֹּעַל, – מהיכולת להצמיח (בכוח), לצמיחה ממשית, כִּי־אִם עַל־יְדֵי הַזֶּרַע וְהַגַّרְעִין – הפועלים שכוח היכולת להצמיח הנמצא בארץ – יבוא בגילוי, להצמיח בפועל את התבואה או את האילן ופירותיו. כיצד אכן, הם פועלים דבר זה? שֶׁנִּרְקָבִין בָּאָרֶץ וְכָלָה כָּל כֹּחָם – שבא מ"כוח הצומח" שבארץ בשעה שהם צמחו מכוח הצומח, בְּכֹחַ הַצּוֹמֵחַ שֶׁבָּאָרֶץ, וְנִתְאַחֲדוּ וְהָיוּ לַאֲחָדִים, – הפרט של "כוח הצומח" שבא לידי ביטוי בזרע או בגרעין, עם הכלל של "כוח הצומח" שבארץ – נעשים לדבר אחד, וְעַל־יְדֵי־זֶה מוֹצִיא כֹּחַ הַצּוֹמֵחַ אֶת כֹּחוֹ אֶל הַפֹּעַל, וּמַשְׁפִּיעַ חַיּוּת לְגַדֵּל שִׁבֹּלֶת כְּעֵין הַזֶּרַע, – שנזרע בארץ, שבאם הזרע הוא של חטה – צומחת שבולת של חטה, וכדומה. אֲבָל בְּרִבּוּי הַרְבֵּה מְאֹד בְּשִׁבֹּלֶת אַחַת, – מגרעין חטה אחד צומחים הרבה גרעיני חטה בשבולת אחת, וְכֵן פֵּרוֹת הַרְבֵּה עַל אִילָן אֶחָד, – ובאשר לפירות האילן מיתווסף עוד ענין, שלא זו בלבד שהם הרבה יותר מאשר הגרעין שנזרע, אלא – וְגַם

---

7. סוטה ה, ב. 8. אגה"ת פרק י'. 9. אבות פ"ד מי"ז. 10. בלקו"א ח"א ספ"ד. ועוד.

אגרת הקדש

הפירות מעולה בעילוי רב ועצום למעלה מעלה ממהותו ועצמותו של הגרעין הנטוע וכן כה"ג בפירות הארץ הגדלים מזרעונין כעין גרעינין כמו קשואים וכה"ג והכל הוא מפני שעיקר ושרש חיות הפירות נשפע מכח הצומח שבארץ הכולל חיות כל הפירות. והגרעינין הזרועים בארץ אינן אלא כעין אתערותא דלתתא הנקראת בשם העלאת מ"נ בכתבי האריז"ל: וככה ממש עד"מ כל מעשה הצדקה שעושין ישראל עולה למעלה בבחינת העלאת מ"נ לשורש נשמותיהן למעלה הנקרא בשם כנ"י ואימא תתאה בלשון הזהר ושכינה בלשון הגמרא הכלולה מכל מדותיו של הקב"ה ומיוחדת בהן בתכלית וראשיתן

מָהוּתָן וְעַצְמוּתָן שֶׁל הַפֵּרוֹת מְעֻלֶּה בְּעִלּוּי רַב וְעָצוּם לְמַעְלָה מַעֲלָה מִמָּהוּתוֹ וְעַצְמוּתוֹ שֶׁל הַגַּרְעִין הַנָּטוּעַ. – הרי שלא זו בלבד שמגרעין אחד צומחים הרבה פירות, אלא שהם גם במהות הרבה יותר טובה ורמה, שמגרעין שאין בו טעם – צומחים פירות ברי טעם טוב והנאה, וְכֵן כְּהַאי גַּוְנָא – בדומה לכך, בְּפֵרוֹת הָאָרֶץ הַגְּדֵלִים מִזְּרֵעוֹנִין כְּעֵין גַּרְעִינִין, – של אילן עושה פרי, כְּמוֹ קִשּׁוּאִים וּכְהַאי גַּוְנָא. – והדומה לו, שגם בהם כך, שהפירות אינם מאותו מהות של גרעיני הזרע, אלא מהות שונה ונעלה ביותר, שלא כמו בתבואה, שהתבואה היא אותו מהות ממש כמו גרעיני התבואה שזרעו, זרעו חטה וצמח חטה, וכדומה. וְהַכֹּל – מה שהצמיחה היא לא רק בריבוי רב אלא גם במהות נעלה ביותר מאשר גרעיני הזרע שנזרעו, הוּא, מִפְּנֵי שֶׁעִקַּר וְשֹׁרֶשׁ חִיּוּת הַפֵּרוֹת נִשְׁפָּע מִכֹּחַ הַצּוֹמֵחַ שֶׁבָּאָרֶץ, הַכּוֹלֵל חִיּוּת כָּל הַפֵּרוֹת. – ומצמיח כל הפירות. אלא, אם כך, לשם מה זקוקים לזריעת הזרע או הגרעין, ומדוע מ"כח הצומח" שבכוחו להצמיח כל סוגי פירות, צומח דוקא אותו מין שזרעו? – אלא, וְהַגַּרְעִינִין הַזְּרוּעִים בָּאָרֶץ, אֵינָן אֶלָּא כְּעֵין "אִתְעָרוּתָא דִּלְתַתָּא", – "התעוררות מלמטה", כשם שנדרשת התעוררות מלמטה כדי להמשיך התעוררות מלמעלה, הַנִּקְרֵאת בְּשֵׁם "הַעֲלָאַת מַיִן נוּקְבִין" בְּכִתְבֵי הָאֲרִ"י זַ"ל: – שה"נוקבא", "המקבל", מעלה "מיין נוקבין", כלומר, הוא יוצר כלי שבו יומשך שפע מה"דכר", מהזכר והמשפיע. כך גם בקשר לענייננו, כוח הצומח עצמו הוא כוח רוחני הכולל כל סוגי הפירות, וכן מצד **רוחניותו** הוא למעלה מאשר להצמיח פירות **גשמיים**. מי ומה, איפוא, פועל שכוח רוחני זה ירד ויצמיח בפועל אילן ופירות גשמיים, ומי זה שפועל שמהפרט של תפוח למשל – שביכולת "כוח הצומח" להצמיח – יצמח בגילוי תפוח ולא פרי אחר? – הרי זו פעולתה של "העלאת מ"נ" – "מיין נוקבין" של הגרעין, המעוררת את "כוח הצומח", שיתגלה בצמיחה בפועל, ומשפיעה שיצמח אותו מין פרטי שבדוגמת הגרעין שנזרע. על כל פנים, הרי שענין הצמיחה הוא שמה שצומח מהזריעה הוא למעלה מעלה, עד למהות אחרת ונעלית מאשר הזרע שנזרע. בכך יסביר רבנו הזקן להלן, איך יש בכוח הצדקה והחסד שאדם עושה להמשיך אליו ענין שהוא מסוג נעלה לגמרי מסוג החסד שלו; שלא זו בלבד, כפי שהיה מתאים, שבגלל הצדקה והחסד שהוא משפיע חיים של העולם הזה – יומשך לו ענין של חיי העולם הבא, שבפרט **זה**, שהם שניהם **עולמות**, על כל פנים, הם אותו מהות, אלא כיון ש"מרובה מדה טובה", נותנים לו ענין של עולם **הבא** עבור מה שהוא השפיע ענין של עולם **הזה**, בהתאם לכלל "במדה שאדם מודד בה מודדין לו" – וזה נקרא ב"מדה", כלומר מאותו סוג מדה ומהות.

אך, ענין הצדקה נקרא בלשון "זריעה", שכן, כשם שבזריעה צומח מהנטיעה ענין שהוא לגמרי לא באותה מהות אלא הרבה למעלה מזה – כך נמשך לו ענין של התגלות אלקות בתפלה, ענין של "תשובה עילאה" (כפי שהסביר לעיל) שהוא לא רק במהות אחרת לגמרי מה"עולם", אלא למעלה מעלה מה"עולם". ובלשון רבנו הזקן: וְכָכָה מַמָּשׁ עַל־דֶּרֶךְ־מָשָׁל, כָּל מַעֲשֵׂה הַצְּדָקָה שֶׁעוֹשִׂין יִשְׂרָאֵל, עוֹלֶה לְמַעְלָה בִּבְחִינַת "הַעֲלָאַת מַיִן נוּקְבִין" לְשֹׁרֶשׁ נִשְׁמוֹתֵיהֶן לְמַעְלָה, – שלכן זה דוקא הצדקה **שיהודי** עושה. שכן, כמו במשל, בענין של צמיחה, הרי מפני שבזרע או בגרעין שזורעים ישנו מ"כוח הצומח", לכן יכול להיות מכך "העלאת מיין נוקבין" אל "כוח הצומח" שבארץ שממנו באה הצמיחה, כך גם בנמשל, בצדקה – בשעה שיהודי עושה צדקה וחסד, עולה הדבר, בתור "העלאת מ"נ" לשורש נשמתו, והחסד של נשמתו שנשתלשל מהחסד של הספירות העליונות (כפי שאומר רבנו הזקן בפרק ג' של החלק הראשון, שלכן יש בנשמה עשרה כחות, מפני שהם נשתלשלו מעשר הספירות) יש לו שייכות לחסד שלמעלה, שיהיה מכך "העלאת מ"נ" להמשיך את החסד שלמעלה, כפי שיסביר להלן. על כל פנים, החסד והצדקה שיהודי עושה, עולה למעלה בשורש הנשמה למעלה, הַנִּקְרָא[11] בְּשֵׁם "בְּנֶסֶת יִשְׂרָאֵל" – שכן, זה המקור של נשמות ישראל, וכן גם מפני שהיא כונסת בתוכה את האורות והגילויים של המדות – של "ישראל דלעילא" (שלמעלה), מבחינת "ז"א" (מדות) שבעולם ה"אצילות", וְ–"שורש הנשמות, נקרא "אִמָּא תַּתָּאָה" – המדריגה התחתונה בבחינת "אימא", בִּלְשׁוֹן הַזֹּהַר, – "בינה" נקראת "אימא עילאה", המדריגה העליונה ב"אימא", ו"מלכות" – "אימא תתאה", המדריגה התחתונה ב"אימא", וּ – כן נקרא "שְׁכִינָה" בִּלְשׁוֹן הַגְּמָרָא, – מפני שהיא שוכנת בתחתונים", היא יורדת ושוכנת בנבראים התחתונים[12], הַכְּלוּלָה – "כנסת ישראל" – מקור נשמות ישראל, כלולה מִכָּל מִדּוֹתָיו שֶׁל הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא, וּמְיֻחֶדֶת בָּהֶן בְּתַכְלִית, –

---

11. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "הנקרא כו' (עיין ח"א רפנ"ב: ומקור זה כו'. ואכמ"ל בהשינויים)". **12.** ראה להלן בסוף הפרק. לקו"א ח"א פרק מ"א.

בהתאחדות הנעלה ביותר, **וְרֵאשִׁיתָן הִיא מִדַּת הַחֶסֶד.** – הרי, למדה **זו** של **חסד** שלמעלה, מגיעה "העלאת מ"נ" מהחסד וצדקה שיהודי עושה למטה – שכן, זה הרי שורש נשמתו, ומהחסד של שורש **זה** נמשך שבנשמה תהיה מדת החסד.

וְעַל־יְדֵי הַעֲלָאָה זוֹ – שמדת החסד של הנשמה עולה לשורשה, בחסד שבשורש ה"מלכות", **מִתְעוֹרֵר "חֶסֶד ה'"** – שיימשך למטה **מַמָּשׁ,** "חסד ה'", שלמעלה מעלה מבחינת החסד שבשורש הנשמות, אלא **זה** "חסד ה'" ממש, שהוא חסד והתגלות שלמעלה מה"עולם", **שֶׁהוּא גִּלּוּי אוֹרוֹ יִתְבָּרֵךְ, לֵירֵד וְלְהָאִיר לְמַטָּה** – בעולם **הזה, לְנִשְׁמוֹת יִשְׂרָאֵל, בִּבְחִינַת גִּלּוּי רַב וְעָצוּם בְּשִׁעַת הַתְּפִלָּה עַל־כָּל־פָּנִים.** – אם לא שתהיה ההתגלות תמיד, שתהיה על־כל־פנים בשעת התפלה. **כִּי אַף שֶׁ"לִּגְדֻלָּתוֹ** – לגדולה שלו, שהוא השם בו נקרא "חסד ה'"[13], **אֵין חֵקֶר",** – מיכולת להשיג חסד זה וגדולה זו, **עַד דְּ"כֻלָּא קַמֵּיהּ כְּלָא חֲשִׁיבֵי"** – לגביו הכל נחשב לכלום, כיצד, איפוא, יומשך מהגדולה וחסד ה' להאיר לנשמה למטה בהתגלות של השגה? – **הֲרֵי "בְּמָקוֹם שֶׁאַתָּה מוֹצֵא גְּדֻלָּתוֹ, שָׁם אַתָּה מוֹצֵא עֲנָוְתָנוּתוֹ"[14],** – שדוקא מצד מדריגת ה"**גדולה**" ישנה ה"ענווה" וההשפלה, לרדת בהתגלות למטה מטה, **כְּמַיִם שֶׁיּוֹרְדִין כוּ'.** – ממקום גבוה לנמוך, שכך הרי גם החסד שלמעלה דומה למים, שגם הוא בא בהתגלות למטה מטה, לנשמה בגוף בעולם הזה. **וְזֶהוּ שֶׁכָּתוּב[15]: "זָרַח בַּחֹשֶׁךְ אוֹר לַיְשָׁרִים, חַנּוּן וְרַחוּם וְצַדִּיק", דְּעַל־יְדֵי שֶׁהָאָדָם "חַנּוּן וְרַחוּם וְצַדִּיק", "צְדָקוֹת אָהֵב"** – הוא עושה צדקה בחסד ואהבה, **גּוֹרֵם לְאוֹר ה' שֶׁיִּזְרַח לְנִשְׁמָתוֹ הַמְלֻבֶּשֶׁת בְּגוּפוֹ,** – זה נקרא להאיר בחושך, **הָעוֹמֵד** – הגוף שעומד **בַּחֹשֶׁךְ, שֶׁהוּא מָשְׁכָא דְּחִוְיָא.** – הגוף נקרא "משכא דחויא"[16] (עור הנחש), הרי הוא במצב של חושך המרוחק מאור אלקי ומהתגלות – יזרח ויאיר בנשמה הנמצאת בגוף **זה** אור מהוי'. **וְזֶה נִקְרָא בְּשֵׁם "יְשׁוּעָה", כַּד אִתְהַפְּכָא חֲשׁוּכָא לִנְהוֹרָא.** – כאשר החושך נהפך לאור, כמו ישועה הבאה אחרי שלפני־זה היתה צרה ר"ל, כך היה לפני־זה חושך והוא נהפך לאור – הרי זו ישועה. **וְזֶהוּ** – אחרי "זורע צדקות", אומרים שהשכר לכך הוא **"מַצְמִיחַ יְשׁוּעוֹת", שֶׁיְּשׁוּעָה זוֹ צוֹמַחַת מִזְּרִיעַת הַצְּדָקָה שֶׁזּוֹרְעִין בָּאָרֶץ הָעֶלְיוֹנָה, "אֶרֶץ חֵפֶץ", הִיא הַשְּׁכִינָה וּכְנֶסֶת יִשְׂרָאֵל,** – מקור נשמות ישראל, **שֶׁנִּקְרֵאת כֵּן עַל שֵׁם שֶׁמִּתְלַבֶּשֶׁת בַּ** – נבראים **תַּחְתּוֹנִים לְהַחֲיוֹתָם, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב[17]: "מַלְכוּתְךָ** – בחינת ה"מלכות" היא **מַלְכוּת כָּל עוֹלָמִים".** – מקור כל העולמות, וב"ארץ" זו נזרעת הצדקה שיהודי עושה, ומכאן באה הצמיחה – ההתגלות האלקית המאירה לו בשעת התפלה. **וּבִפְרָט מִן הַפְּרָט,** – ובמיוחד, **כְּשֶׁזּוֹרְעִין** – צדקה, **בְּאֶרֶץ הַקֹּדֶשׁ הַתַּחְתּוֹנָה** – בארץ ישראל. בדרך כלל זה נעשה על ידי כל המצוות, שכל המצוות נקראות בשם "צדקה", "וצדקה תהי' לנו כי נשמור לעשות את כל המצוה הזאת"[18], במיוחד נעשה הדבר על ידי מצות צדקה ממש, ובפרט מן הפרט נעשה הדבר כשזורעים צדקה בארץ הקודש למטה, בארץ ישראל, כשנותנים צדקה להחזקת העוסקים בתורה ועבודה בארץ ישראל, **הַמְכֻוָּנֶת** – ארץ הקודש שלמטה, ארץ ישראל, מכוונת **כְּנֶגְדָּהּ** – כנגד הארץ העליונה, **מַמָּשׁ, שֶׁ** – אז **הַזְּרִיעָה** – של הצדקה, **נִקְלֶטֶת תֵּכֶף וּמִיָּד בָּאָרֶץ הָעֶלְיוֹנָה, בְּלִי שׁוּם מְנִיעָה וְעִכּוּב בָּעוֹלָם, מֵאַחַר שֶׁאֵין שׁוּם דָּבָר חוֹצֵץ וּמַפְסִיק כְּלָל בֵּין "אַרְצוֹת הַחַיִּים",** – ארץ החיים שלמעלה, מקור הנשמות, וארץ החיים שלמטה, ארץ ישראל, **כִּי "זֶה** – מקום המקדש שבארץ ישראל, **שַׁעַר הַשָּׁמַיִם"[19]; מַה־שֶּׁאֵין־כֵּן בְּחוּץ־לָאָרֶץ,** – שם ישנם ענינים שיש בהם משום מניעה ועיכוב לקליטת זריעת הצדקה בארץ שלמעלה, **וְדַי לַמֵּבִין:**

אגרת הקדש

היא מדת החסד וע"י העלאה זו מתעורר חסד ה' ממש שהוא גילוי אורו יתברך לירד ולהאיר למטה לנשמות ישראל בבחי' גילוי רב ועצום בשעת התפלה עכ"פ כי אף שלגדולתו אין חקר עד דכולא קמיה כלא חשיבי הרי במקום שאתה מוצא גדולתו שם אתה מוצא ענותנותו כמים שיורדין כו'. וז"ש זרח בחשך אור לישרים חנון ורחום וצדיק דע"י שהאדם חנון ורחום וצדיק צדקות אהב גורם לאור ה' שיזרח לנשמתו המלובשת בגופו העומד בחשך שהוא משכא דחויא וזה נקרא בשם ישועה כד אתהפכא חשוכא לנהורא וזהו מצמיח ישועות שישועה זו צומחת מזריעת הצדקה שזורעין בארץ העליונה ארץ חפץ היא השכינה וכנ"י שנקראת כן ע"ש שמתלבשת בתחתונים להחיותם כמ"ש מלכותך מלכות כל עולמים ובפרט מן הפרט כשזורעין באה"ק התחתונה המכוונת כנגדה ממש שהזריעה נקלטת תיכף ומיד בארץ העליונה בלי שום מניעה ועיכוב בעולם מאחר שאין שום דבר חוצץ ומפסיק כלל בין ארצות החיים כי זה שער השמים משא"כ בחו"ל וד"ל:

---

13. ראה לקו"א ח"ב פרק ד'. **14.** מגילה לא, א (לפי גירסת הע"י). **15.** תהלים קיב, ד. **16.** ראה תקו"ז בהקדמה (י, ב). ובכ"מ. **17.** תהלים קמה, יג. **18.** ואתחנן ו, כה. **19.** ויצא כח, יז ובפרש"י ותרגום שם.

יום חמישי כ"ח מנחם־אב

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' 226, ט. אהוביי... עד עמ' קיד, על פי התורה.

ט. כמו באגרות הקודש שעד כאן, כך גם באגרת קודש זו, דן רבנו הזקן בענין הצדקה. כדי שצדקה תהיה כפי שהיא צריכה להיות אצל יהודי, שלא שהוא נותן כאשר הכל מוכן לפניו וממה שנשאר לו הוא נותן לצדקה – אלא שהצדקה תהיה באופן כפי שחסידי רבנו הזקן היו אומרים[20]: "בפרוסת הלחם שלי יש החלק שלך, הקב"ה נותן לך באמצעותי", כלומר, להרגיש חובה להתחלק במה שיש לו, ולתת צדקה באותה מדה שהוא נותן לצרכי אשתו וילדיו – זה יכול להיות רק כשכל מה שאדם עושה אינו "לגרמי", לצורך עצמו, אלא הוא עושה זאת לשם שמים. גם כשהוא מפרנס את אשתו ואת ילדיו הרי זה מפני שהם נשמות יהודיות, שנשמה היא חלק אלוקה ממעל, ועליו לדאוג שיהיה לנשמות אלו הנצרך להן. כשאדם מתנהג באופן כזה, הרי גם אלה שצריכים להזדקק לצדקה הם גם כן בעלי נשמות, חלק אלוקה ממעל[21], ועליו לדאוג שגם להם יהיה כל הצטרכותם. אין זאת אלא שעל פי התורה – אשתו וילדיו קודמים. אך, בעצם, הוא חש התחייבות גם לאלה הזקוקים לצדקה, באותה מדה שהוא חש בהתחייבותו כלפי משפחתו.

אגרת הקדש

ט אהוביי אחיי ורעיי אשר כנפשי באתי כמזכיר ומעורר ישנים בתרדמת הבלי הבלים ולפקוח עיני העורים יביטו לראות להיות כל ישעם וחפצם ומגמתם לכל בהם חיי רוחם במקור מים חיים חיי החיים כל ימי חייהם מנפש ועד בשר דהיינו כל מילי דעלמא ועסקי פרנסה לא יהיה כאלו דעבדין לגרמייהו ולא יהיה בית ישראל כעוע"ג דזנין ומפרנסין ומוקרין לנשייהו ובנייהו מאהבה כי מי כעמך ישראל גוי אחד בארץ כתיב דהיינו שגם בעניני ארץ לא יפרידו [נ"א יפרדו] מאחד האמת ח"ו להעיד עדות שקר ח"ו בק"ש ערב ובוקר בעינים סגורות ה' אחד

זאת מעורר רבנו הזקן באגרת קודש זו, שהענינים שיהודי עושה בפרנסתו וכו', יהיו לשם שמים, שאז גם הצדקה שלו תהיה באופן הנכון.

ט. אֲהוּבַי[1] **אַחַי וְרֵעַי אֲשֶׁר כְּנַפְשִׁי,** – רבנו הזקן כותב לבני ישראל, כאל אהוביו, אחיו ורעיו, החשובים לו כנפשו. הרבי הריי"צ נ"ע מסביר באחת משיחותיו הקדושות, שבתבעו להשתרש באהבת רעים, משתמש רבנו הזקן בלשון "אהוביי ידידיי", כי על־ידי רכישת אהבת רעים נעשים "אהוביי ידידיי" של רבנו הזקן. בהתאם לכך, אפשר לומר גם כאן, שעל ידי העשיה במה שרבנו הזקן תובע בענין הצדקה – נעשים "אהוביי אחיי" של רבנו הזקן. **בָּאתִי** – במכתבי זה, **כְּמַזְכִּיר וּמְעוֹרֵר יְשֵׁנִים בְּתַרְדֵּמַת הַבְלֵי הֲבָלִים,** – הענינים הגשמיים בכלל נקראים "הבל". שכן, מצד עצמם אין להם שום מציאות, וכשאין לענינים הגשמיים כוונה נעלית (לשם שמים) – אלא הם עצמם התכלית והכוונה – הם אז "הבלי הבלים", **וְלִפְקֹחַ עֵינֵי הָעִוְרִים** – שכן, הנשמה נמצאת בגוף חומרי ומרשה להיות מונהגת על ידי הגוף – ומשולה היא לאדם שקושרים את עיניו או מדביקים אותן בזפת ומכהים אותן שלא יוכלו לראות, ומסובבים אותו כעם שוטה היכן שהנוהג בו רוצה, שלמרות שאותו אדם כשלעצמו הוא חכם ונבון, אך מפאת שעיניו קשורות ואין הוא רואה – הוא נחשב כשוטה. כך גם בנשמה, למרות שהיא חלק אלוקה ממעל, ובאה ממקום של קדושה, אך בשעה שהיא יורדת בגוף שהוא חומר המסתיר על הנשמה ואין בכוח הנשמה לעצור את הגוף לעשות מה שהוא רוצה – מצד העיוורון שהגוף מעוור את הנשמה – כפי שה"צמח צדק" משתמש בדימוי זה ב"אור התורה" סוף פרשת בהר[2] – הרי שיש להסיר את העיוורון ולפתוח את עיני הנשמה. **יַבִּיטוּ לִרְאוֹת, לִהְיוֹת** – שיהיה, **כָּל יִשְׁעָם וְחֶפְצָם וּמְגַמָּתָם לְכָל בָּהֶם חַיֵּי רוּחָם**[3] – כל אלה שיהיו כלולים ומאוחדים **בְּ"מְקוֹר מַיִם חַיִּים"** – באלקות, הנקראת "מקור מים חיים", **חַיֵּי הַחַיִּים,** – הבחינה באלקות שהיא חיי החיים עצמם, **כָּל יְמֵי חַיֵּיהֶם, מִנֶּפֶשׁ וְעַד בָּשָׂר.** – כל עניניהם הנפשיים והבשריים יהיו קשורים באלקות, לא רק בשעת התפלה, לימוד התורה או בשעת עשיית המצוות, אלא גם בעשייתם ענינים גשמיים, יהיו גם כן קשורים באלקות שהיא מקור מים חיים וחיי החיים. **דְּהַיְנוּ, כָּל מִלֵּי דְּעָלְמָא וְעִסְקֵי פַּרְנָסָה** – כל עניני עולם ועסקי פרנסה, **לֹא יִהְיֶה כְּאִלּוּ דְּעָבְדִין לְגַרְמַיְהוּ,** – לא יהיו כמו באלה שעושים זאת לצרכי עצמם בלבד, שלא לשם שמים אלא לשימושם העצמי ולמילוי רצונם ורצון בני ביתם, **וְלֹא יִהְיֶה בֵּית יִשְׂרָאֵל כְּכָל הַגּוֹיִם**[4]**, דְּזָנִין וּמְפַרְנְסִין וּמוֹקִרִין לְנָשֵׁיהוּ וּבָנֵיהוּ מֵאַהֲבָה,** – שזנים, מפרנסים ומוקירים נשיהם ובניהם מתוך אהבה עצמית, שמפני שהוא אוהב את עצמו, הוא אוהב את אשתו וילדיו בהיותם חלק ממנו – אלא שהאהבה תהיה קדושתית, **כִּי "מִי כְעַמְּךָ יִשְׂרָאֵל גּוֹי אֶחָד בָּאָרֶץ" כְּתִיב**[5]**, דְּהַיְנוּ שֶׁגַּם בְּעִנְיְנֵי אָרֶץ** – בענינים גשמיים, **לֹא יַפְרִידוּ** – את הענינים, [**נֶפֶח אַחֵר: יִפְרְדוּ**] – שהיהודים העוסקים בעניני העולם לא יהיו נפרדים **מֵ"אֶחָד הָאֱמֶת",** – מהאחדות האמיתית, שמלבד אלקות לא קיים שום דבר, **חַס־וְשָׁלוֹם, לְהָעִיד עֵדוּת שֶׁקֶר חַס־וְשָׁלוֹם, בִּקְרִיאַת**

---

1. ראה אגרות קודש אדמו"ר הריי"צ כרך ח' ע' תרו. וש"נ. **2.** תניא רפ"ב. **3.** הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "להעיר מהשינוי לגבי אגה"ק טז, כב (ב"פ), כד". **4.** אוה"ת ויקרא כרך א ע' קצא. **5.** הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "ראה ח"א ספל"א". **6.** בתניא לפנינו: "כעוע"ג", אבל ב"לוח התיקון" תוקן כבפנים. **7.** דה"א יז, כא.

שְׁמַע עֶרֶב וָבֹקֶר, – שהוא אומר אז בְּעֵינַיִם סְגוּרוֹת, ה' אֶחָד בְּד' רוּחוֹת וּבַשָּׁמַיִם מִמַּעַל וּבָאָרֶץ מִתַּחַת, – שזה פירוש המלה "אחד"[6], שה' הוא אחד בח', שהם שבעה רקיעים וארץ, ובד' בארבע רוחות העולם, הם כולם בטלים ומאוחדים עם ה"אלף", עם אין־סוף אלופו של עולם, הרי שהוא מעיד שגם בארץ, בעניני הארץ – ה' "אחד". וּבִפְקֹחַ עֵינֵי הָעִוְרִים – שעיניהם מסונוורות מעניני הגוף, ""הַתְעֵיף עֵינֶיךָ בּוֹ וְאֵינֶנּוּ" חַס־וְשָׁלוֹם. – כלומר, מיד בפתחו את עיניו, הוא רואה את העולם ואת עניני העולם כמציאות לעצמם – ועוסק בעניני העולם שלא לשם שמים. אַךְ בְּזֹאת יֵאוֹת לָנוּ, – הנהגה זו מתאימה לנו, לִהְיוֹת [נֶפֶשׁ אַחֵר: בִּהְיוֹת] כָּל עָסְקֵינוּ בְּמִלֵּי דְּעָלְמָא לֹא לְגַרְמַיְהוּ, – שיהיה (או לפי הנוסח השני: כשיהיה) כל עסקנו בעניני עולם לא לעצמנו בלבד, כִּי־אִם לְהַחֲיוֹת נַפְשׁוֹת חֲלֻקֵי אֱלָקוּת, – להחיות בני ישראל שנשמותיהם הן "חלק אלוקה ממעל", וּלְמַלֹּאת מַחְסוֹרֵיהֶם בְּחֶסֶד חִנָּם, שֶׁבָּזֶה אָנוּ מְדַמִּין הַצּוּרָה, ה' אֶחָד, אֲשֶׁר "חֶסֶד אֵל כָּל הַיּוֹם", חֶסֶד שֶׁל אֱמֶת, – בלי החזרת שכר על כך, לְהַחֲיוֹת הָעוֹלָם וּמְלֹאוֹ בְּכָל רֶגַע וָרֶגַע, – הרי כשם שהקב"ה עושה חסד ומחיה את הנבראים, כך על האדם גם כן לעשות חסד ולהחיות ולפרנס אנשים אחרים, שזה תכלית התעסקותו ועבודתו בעניני פרנסה – כדי שיהיה בידו לפרנס נשמות יהודיות. בהתאם לכך היה עליו לפרנס ולתת צדקה לאחרים באותה מדה שהוא מפרנס ועושה חסד עם בני משפחתו, אלא אם כך, מדוע הוא נותן למשפחתו לפני שהוא נותן לאחרים? – אומר על כך רבנו הזקן: רַק שֶׁאִשְׁתּוֹ וּבָנָיו שֶׁל אָדָם קוֹדְמִין לַכֹּל עַל פִּי הַתּוֹרָה[7]. – התורה מצווה עליו לתת בתחילה לאשתו ולילדיו ולאחר מכן לתת צדקה ולפרנס יהודים אחרים. (ב"לוח התיקון" ישנה כאן הוספה (רבנו הזקן הרי כתב אגרות־קודש אלו בקשר לצדיקים רבי מנחם מענדל מויטבסק, רבי אברהם מקאליסק וה"חבריא" והתלמידים שלהם, שהיו אז בארץ ישראל – הוסיף כאן רבנו הזקן): חוּץ מִצַּדִּיקִים שֶׁבַּדּוֹר שֶׁהֵן קוֹדְמִין לְבָנָיו, – הנתינה לצדיק הדור באה, על פי התורה, לפני הנתינה לילדיו, וְצַדִּיקִים שֶׁבְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל קוֹדְמִין לַצַּדִּיקִים שֶׁבְּחוּץ לָאָרֶץ, לְבַד מִזֹּאת שֶׁלֹּא הִנִּיחוּ כְּמוֹתָן בְּחוּץ לָאָרֶץ – רבנו הזקן אומר על הצדיקים האמורים שנסעו לארץ ישראל, שלא השאירו כמותם בחוץ לארץ, והם עדיפים משתי בחינות, מבחינת הצדקות שלהם ומבחינת היותם בארץ ישראל, וְדַי לַמֵּבִין. – עד כאן ההוספה ב"לוח התיקון").

אגרת הקדש

בד' רוחות ובשמים ממעל ובארץ מתחת ובפקוח עיני העורים התעיף עיניך בו ואיננו ח"ו אך בזאת יאות לנו להיות [נ"א בהיות] כל עסקינו במילי דעלמא לא לגרמייהו כי אם להחיות נפשות חלקי אלקות ולמלאות מחסוריהם בחסד חנם שבזה אנו מדמין הצורה ליוצרה ה' אחד אשר חסד אל כל היום חסד של אמת להחיות העולם ומלואו בכל רגע ורגע רק שאשתו ובניו של אדם קודמין לכל על פי התורה.

יום שישי כ"ט מנחם־אב

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' קיד, ע"כ אהוביי אחיי... עד עמ' 228, ה' ציון כו':

עַל כֵּן אֲהוּבַי אַחַי, שִׂימוּ נָא לְבַבְכֶם לְאֵלֶּה הַדְּבָרִים הַנֶּאֱמָרִים בִּקְצָרָה מְאֹד (וְאִם יִרְצֶה ה' פֶּה אֶל פֶּה אֲדַבֵּר בָּם בָּאֲרֻכָּה), אֵיךְ הֱיוֹת כָּל עִקַּר עֲבוֹדַת ה' בְּעִתִּים הַלָּלוּ בְּעֶקְבוֹת מְשִׁיחָא – עיקר העבודה בזמנים אלה, של "עקבות" משיח, הִיא עֲבוֹדַת הַצְּדָקָה, כְּמוֹ שֶׁאָמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ זִכְרוֹנָם־לִבְרָכָה[8]: "אֵין יִשְׂרָאֵל נִגְאָלִין אֶלָּא בִּצְדָקָה". וְלֹא אָמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ זִכְרוֹנָם־לִבְרָכָה "תַּלְמוּד תּוֹרָה שָׁקוּל כְּנֶגֶד גְּמִילוּת חֲסָדִים", – כפי שהמשנה אומרת במסכת פאה[9]: "ותלמוד תורה כנגד כולם", שתלמוד תורה הוא כנגד כל

אגרת הקדש

ע"כ אהוביי אחיי שימו נא לבבכם לאלה הדברים הנאמרים בקצרה מאד (ואי"ה פא"פ אדבר בם בארוכה) איך היות כל עיקר עבודת ה' בעתים הללו בעקבות משיחא היא עבודת הצדקה כמ"ש רז"ל אין ישראל נגאלין אלא בצדקה ולא ארז"ל ת"ת שקול כנגד גמ"ח אלא בימיהם

---

8. ראה ב"י או"ח סס"א (בשם הסמ"ק). **9.** ראה שו"ע יו"ד סרנ"א. וש"נ. **10.** הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "רמב"ם הל' מ"ע רפ"י - הועתק בטיו"ד ר"ס רמז. ואין הכוונה למ"ש בש"ס (שבת קלט, א. סנה' צח, א) - דהרי שם כתוב **נפדה**. והמפרשים [(הרדב"ז והכס"מ וההגהות על הטור) שמציינים מקור דברי הרמב"ם מהמימרא דעולא בש"ס (שם)] אין כוונתם - בכו"כ מקומות - להלשון **בדיוק** - כ"א להתוכן. **וכמפורסם**. וראה שם תיכף בהלכה שלאחרי' ברמב"ם ובמפרשים הנ"ל. וגם במסורת הש"ס וכו' שמביאים שהרמב"ם הי' גורס "ישראל" (במקום "ירושלים") בגמ' - ה"ה מזכירים רק תיבת "ישראל", והגירסא "ישראל" נמצאת בע"י, משא"כ הגירסא "נגאלין" - **לע"ע** לא מצאתי' בש"ס ויל"ש. וקשה יותר לומר שלהרמב"ם היתה גירסא שלא נמצאת בשום מקום אצלנו מאשר לומר שהרמב"ם מפרש יותר מאשר בש"ס ולכך כותב "נגאלין" (ואדרבא - כצ"ל)". **11.** פרק א' משנה א'.

הדברים הנמנים שם, כולל גם גמילת חסדים, הרי הם לא אמרו זאת **אֶלָּא בִּימֵיהֶם, שֶׁתַּלְמוּד־תּוֹרָה הָיָה עִקַּר הָעֲבוֹדָה אֶצְלָם, וְעַל כֵּן הָיוּ חֲכָמִים גְּדוֹלִים תַּנָּאִים וְאָמוֹרָאִים. מַה־שֶּׁאֵין־כֵּן בְּעִקְבוֹת מְשִׁיחָא,** – בימי ביאת המשיח, **שֶׁנָּפְלָה** – בחינת **"סֻכַּת דָּוִד" עַד בְּחִינַת רַגְלַיִם וַעֲקֵבַיִם, שֶׁהִיא בְּחִינַת עֲשִׂיָּה** – "מלכות דאצילות" שהיא בחינת ה"שכינה" המתלבשת בעולמות בריאה, יצירה, עשיה – הנקראת גם כן "סוכת דוד", שכן דוד הוא הרי **מלך** ישראל, מרכבה ל"מלכות דאצילות" – ירדה ונפלה עד למדריגה התחתונה של "עשיה", **אֵין דֶּרֶךְ לְדָבְקָה בָּהּ בֶּאֱמֶת וּלְהַפְּכָא חֲשׁוֹכָא** – ולהפוך חושך העולם, **לִנְהוֹרָא דִּילָהּ** – לאור שלה, [**נֻסַּח אַחֵר: דִּילֵיהּ**] – לאור שלו, **כִּי־אִם בִּבְחִינַת עֲשִׂיָּה גַּם־כֵּן,** – ענין של מעשה – עשיה, לא רק ענין של שכל ודיבור כמו בלימוד התורה, **שֶׁהִיא מַעֲשֵׂה הַצְּדָקָה,** – אך, מדוע דוקא בחינת המעשה של צדקה – הרי כל המצוות המעשיות האחרות הן ענין של עשיה? – אומר על כך רבנו הזקן: **כַּיָּדוּעַ לַמַּשְׂכִּילִים, שֶׁבְּחִינַת עֲשִׂיָּה בָּאֱלֹקוּת** – איזו השפעה אלקית מצויינת בבחינה של עשיה? **הִיא בְּחִינַת הַשְׁפָּעַת וְהַמְשָׁכַת הַחַיּוּת לְמַטָּה מַטָּה לְמַאן דְּלֵית לֵיהּ מִגַּרְמֵיהּ כְּלוּם.** – למי שאין לו משל עצמו כלום. ישנה השפעה אלקית בעולמות המצויינת בשם "**מחשבה**", וישנה השפעה המצויינת בשם "**דיבור**", אך איזו השפעה מצויינת בשם "**עשיה**" – הרי זו אותה השפעה הנמשכת למטה מטה, למקום שאין בו כלל שום התגלות אלקית, וזה עולם **העשיה**, הרי **שמעשה** הצדקה מכוון ממש נגד הבחינה של עשיה באלקות. שכן, זה הרי ענין הצדקה, להשפיע לעני שאין לו משלו כלום. **וְכָל הַזּוֹבֵחַ אֶת יִצְרוֹ בָּזֶה** – בענין הצדקה, **וּפוֹתֵחַ יָדוֹ וּלְבָבוֹ** – לתת צדקה ביד פתוחה וברגש של לב רחב, **אִתְכַּפְיָא סִטְרָא־אָחֳרָא** – נכפית על־ידי־זה ה"סטרא אחרא" (קליפות) לקדושה, **וּמְהַפֵּךְ חֲשׁוֹכָא** – ומהפך את החושך **לְאוֹר הַשֵּׁם־יִתְבָּרֵךְ, הַשּׁוֹכֵן עָלֵינוּ בִּבְחִינַת עֲשִׂיָּה בְּעִקְבוֹת מְשִׁיחָא,** – בזמן של "עקבות משיח", **וְיִזְכֶּה לִרְאוֹת עַיִן בְּעַיִן בְּשׁוּב ה' צִיּוֹן כו':** – שאז תראה העין הגשמית אלקות, כפי שהעין שלמעלה רואה, ותהיה זו ראיה של עין גשמית – ענין של עשיה שבו תתגלה אלקות באופן של **ראיה**, שההתאמתות שבה היא למעלה מעלה מאשר על ידי ענין של שכל והבנה.

אגרת הקדש

שת"ת היה עיקר העבודה אצלם וע"כ היו חכמים גדולים תנאים ואמוראים. משא"כ בעקבות משיחא שנפלה סוכת דוד עד בחי' רגלים ועקביים שהיא בחי' עשיה אין דרך לדבקה בה באמת ולהפכא חשוכא לנהורא דילה [נ"א דיליה] כ"א בבחי' עשיה ג"כ שהיא מעשה הצדקה כידוע למשכילים שבחי' עשיה באלקות היא בחי' השפעת והמשכת החיות למטה מטה למאן דלית ליה מגרמיה כלום וכל הזובח את יצרו בזה ופותח ידו ולבבו אתכפיא ס"א ומהפך חשוכא לאור השי"ת השוכן עלינו בבחי' עשיה בעקבות משיחא ויזכה לראות עין בעין בשוב ה' ציון כו':

יום שבת קודש ל' מנחם־אב

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' 228, י. אד"ש וחיים... עד עמ' קטו, נשמתן כו':

י. אַחַר דְּרִישַׁת שָׁלוֹם וְחַיִּים, פֶּתַח דְּבָרַי יָעִיר אֹזֶן שׁוֹמַעַת תּוֹכַחַת חַיִּים, אֲשֶׁר הוֹכִיחַ ה' חַיִּים – ה' החי, **עַל יְדֵי נְבִיאוֹ**[1], – ירמיה, **וְאָמַר: "חַסְדֵי ה' כִּי לֹא תָמְנוּ וְגוֹ'"**[2], – הפירוש הפשוט הוא ש"כי לא תמנו" מוסב על החסדים. אלא שלכאורה **וַהֲוֵי לֵיהּ לְמֵימַר "כִּי לֹא תַמּוּ", כְּמוֹ שֶׁאוֹמְרִים**[3]: – בשעה שרוצים לומר שהחסדים שלך לא הסתיימו, אנו אומרים: "**כִּי לֹא תַמּוּ חֲסָדֶיךָ וְכוּ'**". – מדוע, איפוא, כתוב כאן "כי לא תמנו", בנו"ן, שמשמעותו שאנחנו לא תמנו? יסביר רבנו הזקן להלן, שהכוונה היא אכן גם על "אנחנו", והמלה "כי" היא נתינת טעם – שיש להזדקק ל"חסדי ה'" מפני ש"לא תמנו", מפני שאין אנו תמימים ושלמים. ובלשון רבנו הזקן: **וְיוּבָן עַל־פִּי מַה שֶּׁכָּתוּב בַּזֹּהַר הַקָּדוֹשׁ**[4]: "**אִית חֶסֶד וְאִית חֶסֶד,** – ישנן שתי מדריגות בחסד, **אִית חֶסֶד עוֹלָם כו' וְאִית חֶסֶד עִלָּאָה דְּהוּא רַב חֶסֶד כו'**". – ישנו חסד של בחינת עולם, וישנו חסד נעלה יותר, בחינת "רב חסד", חסד בריבוי ובלי גבול. שכן, "חסד עולם" הוא הרי חסד מוגבל, שזה הרי ענין "העולם", ענין של הגבלה, ואילו "רב חסד" הוא חסד בלי הגבלה. וכיוון שכל הענינים שלמעלה הרי נמשכים על ידי עבודתו של יהודי למטה, יסביר רבנו הזקן להלן, איזו עבודה ממשיכה בחינת "חסד עולם",

אגרת הקדש

י אד"ש וחיים פתח דברי יעיר אזן שומעת תוכחת חיים אשר הוכיח ה' חיים ע"י נביאו ואמר חסדי ה' כי לא תמנו וגו' והל"ל כי לא תמו כמ"ש כי לא תמו חסדיך וגו'. ויובן עפ"י מ"ש בזוה"ק אית חסד ואית חסד אית חסד עולם כו' ואית חסד עילאה דהוא רב חסד כו'. כי הנה מודעת

---

1. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "וכן בסופו מדגיש "וז"ש הנביא" - להסביר אמרו בוודאות כי (ולא בספק - אם) לא תמנו". 2. איכה ג, כב. 3. נוסח תפלת שמו"ע. 4. ח"ג קלג, ב.

אגרת הקדש

זאת התורה נקראת עוז שהוא לשון גבורה וכמו שאמרו חז"ל תרי"ג מצות נאמרו למשה מסיני מפי הגבורה וכדכתיב מימינו אש דת למו פי' שהתורה מקורה ושרשה הוא רק חסדי ה' המכונים בשם ימין דהיינו המשכת בחי' אלהותו ית' והארה מאור א"ס ב"ה אל העולמות עליונים ותחתונים ע"י האדם הממשיך האור על עצמו בקיום רמ"ח מ"ע שהן רמ"ח אברים דמלכא. פי' רמ"ח כלים ולבושים להארה [נר' דצ"ל להההארה] מאור א"ס ב"ה המלובש בהן (ומאור זה יומשך לו דו"ר בכל מצוה כנודע) רק שהמשכה זו נתלבשה תחלה במדת גבורתו של הקב"ה המכונה בשם אש שהיא בחי' צמצום האור והחיות הנמשכות מאור אין סוף ב"ה כדי שתוכל להתלבש במעשה המצות שרובן ככולן הם בדברים חומריים כציצית ותפילין וקרבנות וצדקה ואף מצות שהן ברוחניות האדם כמו יראה ואהבה אעפ"כ הן בבחי' גבול ומדה ולא בבחי' א"ס כלל כי אהבה רבה לה' בלי קץ וגבול ומדה אין האדם יכול לסובלה בלבו ולהיות קיים בגופו אפילו רגע וכמארז"ל שבשעת מ"ת שהיתה התגלות אלהותו ית' ואא"ס ב"ה בבחי' דיבור והתגלות פרחה נשמתן כו':

---

1 החסד המוגבל, ואיזו עבודה ממשיכה בחינת "רב חסד", החסד
2 הבלתי מוגבל: **כִּי הִנֵּה מוּדַעַת זֹאת,** – הרי ידוע, **הַתּוֹרָה**[5]
3 **נִקְרֵאת "עֹז",** – כפי שהגמרא אומרת במסכת זבחים[6] על
4 הפסוק[7]: "ה' עוז לעמו יתן", ש"עוז" הכוונה לתורה, **שֶׁהוּא לְשׁוֹן**
5 **גְּבוּרָה, וּכְמוֹ שֶׁאָמְרוּ**
6 **חֲכָמֵינוּ זִכְרוֹנָם־**
7 **לִבְרָכָה**[8]**:** "תַּרְיַ"ג – 613,
8 **מִצְוֹת נֶאֱמְרוּ לְמֹשֶׁה**
9 **מִסִּינַי מִפִּי הַגְּבוּרָה";** –
10 מהקב"ה כפי שהוא
11 מתגלה בבחינת גבורה,
12 ואשר לכן הוא נקרא
13 "גבורה", **וּכְדִכְתִיב:** –
14 וכמו שכתוב[9]: **"מִימִינוֹ**
15 **אֵשׁ דָּת לָמוֹ",** – מידו
16 הימנית ניתנה להם
17 התורה שנכתבה באש,
18 ואש היא הרי ענין של
19 גבורה, **פֵּרוּשׁ** – שכן,
20 לכאורה הרי הפסוק אומר
21 "מימינו", וימין הוא ענין
22 של חסד (שתורה היא הרי
23 "תורת חסד"[10]), ולאחר
24 מכן אומר "אש דת" –
25 שזה ענין של אש וגבורה?
26 **שֶׁהַתּוֹרָה** מְקוֹרָהּ
27 **וְשָׁרְשָׁהּ הוּא** רַק חַסְדֵי
28 **ה',** הַמְכֻנִּים בְּשֵׁם
29 **"יָמִין",** – ימין הוא חסד,
30 **דְּהַיְנוּ הַמְשָׁכַת בְּחִינַת אֱלֹהוּתוֹ יִתְבָּרֵךְ וְהָאָרָה מֵאוֹר**
31 **אֵין־סוֹף בָּרוּךְ־הוּא אֶל הָעוֹלָמוֹת עֶלְיוֹנִים וְתַחְתּוֹנִים,**
32 **עַל־יְדֵי הָאָדָם הַמַּמְשִׁיךְ הָאוֹר עַל עַצְמוֹ, בְּקִיּוּם** – על ידי
33 קיום **רְמַ"ח** – 248, **מִצְוֹת עֲשֵׂה, שֶׁהֵן** – מצוות העשה הן,
34 **רְמַ"ח** – 248, **אֵבָרִים דְּמַלְכָּא**[11]**,** – אברי המלך (שלמעלה),
35 **פֵּרוּשׁ** – רמ"ח אברי המלך, הכוונה **רְמַ"ח** – 248, **כֵּלִים**
36 **וּלְבוּשִׁים לְהָאָרָה** [לְהַהֶאָרָה] **מֵאוֹר אֵין־סוֹף בָּרוּךְ־הוּא**
37 **הַמְלֻבָּשׁ בָּהֶן** – במצוות, שכל מצוה היא כלי ולבוש לקליטת
38 הארה מיוחדת מאור אין־סוף ברוך־הוא, כשם שכל אבר הוא
39 כלי לכוח מיוחד מהנפש, העין – לכוח הראיה, האוזן – לכוח
40 השמיעה, וכדומה, (**וּמֵאוֹר זֶה יֻמְשַׁךְ לוֹ** – לאדם המקיים את
41 המצוה, **דְּחִילוּ וּרְחִימוּ** – יראה ואהבה, **בְּכָל מִצְוָה כַּנּוֹדַע).**
42 – הרי שתורה ומצוותיה הן ענין של חסד, המשכה מאלקות, **רַק**
43 **שֶׁהַמְשָׁכָה זוֹ נִתְלַבְּשָׁה תְּחִלָּה בְּמִדַּת גְּבוּרָתוֹ שֶׁל הַקָּדוֹשׁ־**
44 **בָּרוּךְ־הוּא, הַמְכֻנָּה בְּשֵׁם "אֵשׁ",** – שהיא בחינה של גבורה,
45 **שֶׁהִיא בְּחִינַת צִמְצוּם הָאוֹר וְהַחִיּוּת הַנִּמְשָׁכוֹת מֵאוֹר**
46 **אֵין־סוֹף בָּרוּךְ־הוּא, כְּדֵי שֶׁתּוּכַל לְהִתְלַבֵּשׁ בְּמַעֲשֵׂה**
47 **הַמִּצְוֹת, שֶׁרֻבָּן כֻּלָּן הֵם**
48 **בְּדְבָרִים חֳמְרִיִּים,**
49 **כְּצִיצִית** – בצמר גשמי,
50 **וּתְפִלִּין** – בקלף גשמי,
51 **וְקָרְבָּנוֹת** – בבעלי חיים,
52 צמחים ודומם גשמיים,
53 **וּצְדָקָה.** – בכסף או
54 בדברים גשמיים שנותנים
55 לצדקה. **וְאַף מִצְוֹת שֶׁהֵן**
56 **בְּרוּחָנִיּוּת הָאָדָם, כְּמוֹ**
57 **יִרְאָה וְאַהֲבָה** – שהן הרי
58 רגשות ומדות רוחניות,
59 **אַף־עַל־פִּי־כֵן הֵן** – גם כן,
60 **בְּבְחִינַת גְּבוּל וּמִדָּה וְלֹא**
61 **בְּבְחִינַת אֵין־סוֹף כְּלָל,**
62 **כִּי אַהֲבָה רַבָּה לַה' בְּלִי**
63 **קֵץ וּגְבוּל וּמִדָּה - אֵין**
64 **הָאָדָם יָכוֹל לְסָבְלָהּ**
65 **בְּלִבּוֹ, וְלִהְיוֹת** – באותה
66 שעה, **קַיָּם בְּגוּפוֹ אֲפִילוּ**
67 **רֶגַע, וּכְמַאֲמַר רַבּוֹתֵינוּ**
68 **זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה**[12]**,**
69 **שֶׁבְּשְׁעַת מַתַּן תּוֹרָה,**
70 **שֶׁהָיְתָה הִתְגַּלּוּת**
71 **אֱלֹהוּתוֹ יִתְבָּרֵךְ וְאוֹר־**
72 **אֵין־סוֹף בָּרוּךְ־הוּא בְּבְחִינַת דִּבּוּר וְהִתְגַּלּוּת** – לא בענין של
73 מעשה, כמו מעשה המצוות, כי־אם בחינה של דיבור והתגלות,
74 **פָּרְחָה נִשְׁמָתָן כו':** – נשמותיהם לא היו יכולות להישאר בגוף,
75 אלא הקב"ה החזיר להם נשמותיהם בטל של תחיית המתים,
76 ואילו מצד עצמה, כיוון שהיתה זו התגלות של אלקות ואור
77 שהוא "אין־סוף", לא היתה יכולה הנשמה להישאר בגוף אפילו
78 לרגע אחד. וכיוון שבאהבה זו, נשארת הנשמה בגוף, הרי שהיא
79 מדודה ומוגבלת; כך גם ביראה ואהבה הבאות על ידי ההתגלות
80 האלקית שבמצוות, כנזכר לעיל, וכל זה מפני שההמשכה
81 האלקית שבתורה ומצוות, מלובשת בבחינת גבורה, וכו', זה
82 פירוש "מימינו אש דת למו", ששורש התורה היא מ"ימין" וחסד,
83 אך היא ירדה ונתלבשה בבחינת "אש" וגבורה, כדי שתוכל
84 להתלבש במצוות שקיומן הוא על ידי ענינים מוגבלים.

---

5. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "לכאורה כ"ז אינו שייך לכאן (שנוגע הענין שהתומ"צ הם גבורה ואש וצמצום)? ואולי מתרץ בהקדמה זו קושיא גדולה - לולא ההקדמה: כיון שניתנה מפי הגבורה והצמצום (כולל - מצות הצדקה) הרי בההוספה על המצומצם אין הוספה על המצוה (וכמו - בציצית של יג גודלין). ולכן מקדים שנק' עוז (וכח - עיין פל"ו: בלי שום לבוש כו') שהוא לשון (ולא שזהו כל ענינו דעוז) גבורה (וצמצום) כו' - ובצדקה מתגלה העז (וכח), משא"כ בקרבנות כו' - ראה לקמן". **6.** קטז, א. **7.** תהלים כט, יא. **8.** מכות כג, סע"ב. **9.** האזינו לג, ב. **10.** משלי לא, כו. **11.** תקו"ז ת"ל (עד, ב). **12.** שבת פח, ב.

יום ראשון

יום רביעי — כד מנחם אב — ה׳תש״ג

שיעורים. חומש: ראה, רביעי עם פירש״י.
תהלים: קיג־קיח.
תניא: והנה הארה . . . 222 מרוב.

מקובל רבי מפי רבי: אין דער צייט פון מחלוקת הידועה, האָבען חסידים דערציילט דעם אלטען רבי׳ן די גרויסע יסורים וואָס מ׳האָט פון די מתנגדישע פראָסטע אידען. האָט דער רבי געזאָגט: דער זיידע – אזוי פלעגט דער רבי רופען דעם בעש״ט – האָט זייער ליב געהאַט די פראָסטע אידען. אין די ערשטע טעג ווען איך בין געווען אין מעזריטש, האָט דער רבי הה״מ געזאָגט: מרגלא בפומי׳ פון רבי׳ן – הבעש״ט – אהבת ישראל איז אהבת המקום, בנים אתם לה׳ אלקיכם, אז מען האָט האָלט דעם פאָטער האָט מען האָלט די קינדער.

מְקַבֵּל רַבִּי מִפִּי רַבִּי: בִּזְמַן הַמַּחֲלֹקֶת הַיְדוּעָה, סִפְּרוּ הַחֲסִידִים לָאַדְמוֹ״ר הַזָּקֵן אֶת גֹּדֶל הַיִּסּוּרִים שֶׁסּוֹבְלִים מִפְּשׁוּטֵי הַמִּתְנַגְּדִים. עָנָה הָרַבִּי: הַסָּבָא – כָּךְ הָיָה הָרַבִּי מְכַנֶּה אֶת הַבַּעַל־שֵׁם־טוֹב – אָהַב בְּיוֹתֵר אֶת הַיְּהוּדִים הַפְּשׁוּטִים. בַּיָּמִים הָרִאשׁוֹנִים שֶׁהָיִיתִי בְּמֶעֶזְרִיטְשׁ, הָרַבִּי – הָרַב הַמַּגִּיד – אָמַר: מַרְגְּלָא בְּפוּמֵיהּ [=שְׁגוּר הָיָה בְּפִיו] שֶׁל הָרַבִּי – הַבַּעַל־שֵׁם־טוֹב – אַהֲבַת יִשְׂרָאֵל הִיא אַהֲבַת הַמָּקוֹם, ״בָּנִים אַתֶּם לַה׳ אֱלֹקֵיכֶם״ – הָאוֹהֵב אֶת הָאָב אוֹהֵב אֶת הַבָּנִים.

יום שני

יום חמישי — כה מנחם אב — ה׳תש״ג

שיעורים. חומש: ראה, חמישי עם פירש״י.
תהלים: קיט, אשרי . . . מצותך מאד.
תניא: והנה שופרי׳ . . . .קיב במ״א.

אֲדֹנִי אָבִי מוֹרִי וְרַבִּי [הָרַשַׁ״בּ] כּוֹתֵב בְּאֶחָד מִמִּכְתָּבָיו: שָׁמַעְתִּי בְּשֵׁם כְּבוֹד קְדֻשַּׁת אֲבוֹתֵינוּ הַקְּדוֹשִׁים זצוקללה״ה נ״ע זי״ע [=זֵכֶר צַדִּיקִים וּקְדוֹשִׁים לִבְרָכָה לְחַיֵּי הָעוֹלָם הַבָּא, נִשְׁמָתָם עֵדֶן, זְכוּתָם יָגֵן עָלֵינוּ] שֶׁגַּם עַל בַּת צָרִיךְ לוֹמַר ״לְתוֹרָה (וּלְחֻפָּה וּמַעֲשִׂים טוֹבִים)״, עַל־פִּי מַה שֶׁאָמְרוּ רַז״ל (בְּרָכוֹת יז, א) ״נָשֵׁי בְּמַאי זַכְיָין, בְּאִקְּרוּיֵי כּוּ׳ וּבְאַתְנוּיֵי כּוּ׳ וְנַטְרִין כּוּ׳״ [גַּם לַנָּשִׁים חֵלֶק בְּלִמּוּד הַתּוֹרָה – עַל יְדֵי שֶׁמְּסַיְּעוֹת לְבַעֲלֵיהֶן].

יום שלישי

יום ששי — כו מנחם אב — ה׳תש״ג

שיעורים. חומש: ראה, ששי עם פירש״י
תהלים: קיט, מה . . . לא שכחתי.
תניא: והנה . . . הגורל ממש.

משיחות אאמו״ר: אין דעם יציאת מצרים פון חסידות, איז פאראן די מצוה פון סיפור יצ״מ בדבור, דערציילען חסידישע ספורים און דערהערען דעם סיפור אין א פנימית דפנימית. מ׳בעדארף וויסען אז יעדער סיפור איז א הוראה בחיים. יעדער ספור בעדארף ברייגגען א מדה טובה און א חיות פנימי אין א הידור מצוה און דערהערען דעם דרכי נועם פון תורת החסידות.

מִשִּׂיחוֹת אֲדֹנִי אָבִי מוֹרִי וְרַבִּי [הָרַשַׁ״בּ]: בִּ״יְצִיאַת מִצְרַיִם״ שֶׁל חֲסִידוּת קַיֶּמֶת הַמִּצְוָה שֶׁל סִפּוּר יְצִיאַת מִצְרַיִם בְּדִבּוּר, לְסַפֵּר סִפּוּרֵי חֲסִידִים וְ״לִקְלֹט״ אֶת הַסִּפּוּר בַּפְּנִימִית שֶׁל הַפְּנִימִית. יֵשׁ לָדַעַת, שֶׁכָּל סִפּוּר הוּא הוֹרָאָה בַּחַיִּים; כָּל סִפּוּר צָרִיךְ לְהָבִיא [=לִגְרוֹם] מִדָּה טוֹבָה וְחִיּוּת פְּנִימִית בְּהִדּוּר מִצְוָה, וּלְהַפְנִים אֶת דַּרְכֵי הַנֹּעַם שֶׁל תּוֹרַת הַחֲסִידוּת.

יום רביעי

שבת — כז מנחם אב — ה'תש"ג

מְבָרְכִים רֹאשׁ חֹדֶשׁ אֱלוּל, אֲמִירַת כָּל הַתְּהִלִּים בְּהַשְׁכָּמָה. יוֹם הִתְוַעֲדוּת.

שיעורים. חומש: ראה, שביעי עם פירש"י.
תהלים: קכ־קלד.
תניא: ח. זורע . . . בחו"ל וד"ל.

חֹדֶשׁ אֱלוּל הוּא חֹדֶשׁ הַחֶשְׁבּוֹן. דִּכְמוֹ בְּגַשְׁמִיּוּת, הִנֵּה הַבַּעַל עֵסֶק.. בִּכְדֵי שֶׁיִּהְיֶה הָעֵסֶק כִּדְבָעֵי וְיִתֵּן רֶוַח רַב, צָרִיךְ מִזְּמַן לִזְמַן לַעֲשׂוֹת חֶשְׁבּוֹן וּלְתַקֵּן אֶת כָּל הַחֲסָרוֹנוֹת.. כֵּן הוּא גַּם בָּעֲבוֹדָה הָרוּחָנִית בַּעֲבוֹדַת ה' יִתְבָּרֵךְ, דְּכָל הַשָּׁנָה הִנֵּה כָּל יִשְׂרָאֵל עוֹסְקִים בְּתוֹרָה וּמִצְוֹת וּבְמִדּוֹת טוֹבוֹת, בְּחֹדֶשׁ אֱלוּל הוּא חֹדֶשׁ הַחֶשְׁבּוֹן אֲשֶׁר כָּל אֶחָד וְאֶחָד מִיִּשְׂרָאֵל, כָּל חַד וְחַד לְפוּם שִׁעוּרָא דִּילֵיהּ, הֵן הַיּוֹשֵׁב אֹהֶל וְהֵן הַבַּעַל עֵסֶק, צְרִיכִים לַעֲשׂוֹת חֶשְׁבּוֹן צֶדֶק בְּנַפְשָׁם מִכָּל אֲשֶׁר עָבַר עֲלֵיהֶם בְּמֶשֶׁךְ הַשָּׁנָה, וְלֵידַע הַמַּעֲלוֹת בַּעֲבוֹדָתָם וּלְחַזְּקָם, וְאֶת הַחֲסָרוֹנוֹת שֶׁבָּהֶם וּבַעֲבוֹדָתָם לְתַקְּנָם.. דְּעַל יְדֵי הֲכָנָה טוֹבָה זוֹ.. זוֹכִים לְשָׁנָה טוֹבָה וּמְתוּקָה בְּגַשְׁמִיּוּת וְרוּחָנִיּוּת.

יום חמישי

יום ראשון — כח מנחם אב — ה'תש"ג

שיעורים. חומש: שופטים, פ' ראשונה עם פירש"י.
תהלים: קלה־קלט.
תניא: ט. אהובי . . . קיד פי התורה.

דַּרְכֵי הָרְפוּאָה בָּחֱלִי הַגּוּף בִּכְלָל – שְׁנַיִם הֵם:
א) לְרַפֹּאת אֶת הָאֵבָר אוֹ הַכֹּחַ הַמְּקַלְקֵל חוֹלֶה וְחָלוּשׁ.
ב) לְחַזֵּק אֶת הָאֵבָרִים וְהַכֹּחוֹת הַבְּרִיאִים, אֲשֶׁר הֵם יִתְגַּבְּרוּ עַל הָאֵבָר וְכֹחַ הַחוֹלֶה, לְרַפֹּאתוֹ.
הַדֻּגְמָא מִזֶּה בָּחֱלִי הַנֶּפֶשׁ הֵם שְׁנֵי דַּרְכֵי הָעֲבוֹדָה: תְּשׁוּבָה וּמַעֲשִׂים טוֹבִים.

יום שישי

יום שני — כט מנחם אב — ה'תש"ג

שיעורים. חומש: שופטים, שני עם פירש"י.
תהלים: קמ־קמד.
תניא: ע"כ אהובי . . . ציון כו'.

עס דארף זיין עבודה בכח עצמו. העכער איז אז מ'נעהמט פאר'ן האַנט און מ'פירט. טייערער איז אז עס איז בכח עצמו.

צְרִיכָה לִהְיוֹת עֲבוֹדָה בְּכֹחַ עַצְמוֹ. נַעֲלֶה יוֹתֵר הוּא – שֶׁנּוֹטְלִים בַּיָּד וּמוֹבִילִים. יָקָר יוֹתֵר הוּא – כַּאֲשֶׁר זֶה בְּכֹחַ עַצְמוֹ.

שבת קודש

יום שלישי — ל מנחם אב, ר"ח — ה'תש"ג

מַתְחִילִים לוֹמַר לְדָוִד ה' אוֹרִי. הַמִּנְהָג בְּבֵית רַבֵּינוּ, שֶׁבְּמֶשֶׁךְ הַיּוֹם תּוֹקְעִים לְהִתְלַמֵּד, וּמַתְחִילִים לִתְקוֹעַ אַחַר הַתְּפִלָּה מִיּוֹם ב' דְּרֹאשׁ חֹדֶשׁ.

שיעורים. חומש: שופטים, שלישי עם פירש"י.
תהלים: קמה־קנ.
תניא: י. אד"ש וחיים . . . נשמתן כו'.

אַדְמוֹ"ר הָאֶמְצָעִי הָיָה אוֹמֵר בִּתְחִלָּה מַאֲמָרִים קְצָרִים. וּלְדֻגְמָא: דִּבּוּר־הַמַּתְחִיל "זָכֹר רַב טוּבְךָ" – וּבֵאוּרוֹ – שֶׁבַּסִּדּוּר, נֶאֱמְרוּ בְּשִׁשָּׁה הֶמְשֵׁכִים – בַּאֲרִיכוּת יוֹתֵר קְצָת מֵהַנִּדְפָּס.

מתי 'מזהירין מן הדין'? יום ראשון כ"ד מנחם אב ה'תשפ"ב

הלכות מאכלות אסורות פרק ב, הלכה א: וּבַנָּמָל וּבַחֲזִיר וּבָאַרְנֶבֶת וּבַשָּׁפָן נֶאֱמַר: "אֶת זֶה לֹא תֹאכְלוּ מִמַּעֲלֵי הַגֵּרָה וּמִמַּפְרִיסֵי הַפַּרְסָה" וְגוֹ' – הֲרֵי לָמַדְתָּ שֶׁהֵן בְּלֹא תַעֲשֶׂה, וְאַף עַל פִּי שֶׁיֵּשׁ בָּהֶן סִימָן אֶחָד. וְכָל שֶׁכֵּן שְׁאָר בְּהֵמָה טְמֵאָה וְחַיָּה טְמֵאָה שֶׁאֵין בָּהּ סִימָן כְּלָל – שֶׁאֲסוּר אֲכִילָתָהּ בְּלֹא תַעֲשֶׂה, יָתֵר עַל עֲשֵׂה הַבָּא מִכְּלַל "אֹתָהּ תֹּאכֵלוּ".

כתב ה'מגיד משנה': לכאורה, איך לומדים מ'קל וחומר' שיש איסור 'לא תעשה' בשאר בהמות וחיות טמאות, והרי 'אין מזהירין מן הדין' (יבמות כב, ב)? אלא שכיון שכבר מפורש בהם איסור 'עשה' (לאו הבא מכלל עשה) יכול ה'קל וחומר' ללמד שיש בהם גם 'לאו'.

ועל פי זה מבארים אחרונים (חתם סופר ב"ב נו א, ערוך לנר מכות ה, ב) את שיטת הרמב"ם בדין עדים זוממין; שהדין הוא, אם זממו להרוג את הנפש נהרגים העדים כל עוד לא התבצע זממם, אך אם התבצע זממם ונהרג – אינם נהרגים (הל' עדות פ"כ ה"ב.). ומהמשנה (בבא בתרא נו, א) למדים שבממון נענשים גם אם התבצע זממם. ומבארים התוספות (בבא קמא ד, ב ד"ה ועדים) שלענין ממון אכן 'עונשין מן הדין', כדברי הגמרא (מכות ה, ב) ש'קל וחומר' הוא – אם רק זממו לעשות נענשים, כל־שכן שיש להענישם אם התבצע זממם.

והרמב"ם (הל' עדות פ"כ ה"ב) הוסיף שאף לענין מלקות "אם לקה זה שהעידו עליו – לוקין". ותמה ה'תוספות יו"ט' (ב"ב פ"ג מ"ד. וכן הקשה הכס"מ הל' עדות שם) מה המקור לחלק בין מיתה (שעד זומם אינו נענש אם התבצע זממו) למלקות שלוקה אף "אם לקה זה שהעידו עליו"?

ולפי האמור שלדעת הרמב"ם באיסור המפורש בתורה 'מזהירין מן הדין', מבוארים דבריו בדין עדים זוממין:

בעדים זוממין כבר מפורש איסור 'לאו' של 'לא תענה ברעך' (ככל עדות שקר). ואמנם אין לוקים עליו כי הוא לאו שאין בו מעשה, אך היות ואיסורו מפורש ('לא תענה') יכול ה'קל חומר' לחייבו מלקות אף אם לקה זה שהעידו עליו. וכן בממון (כמשמעות המשנה ב"ב שם). וזהו שכתב הרמב"ם שהן "אם לקה זה שהעידו עליו" והן "אם יצא הממון מיד זה ליד זה" – עושים להם כאשר זממו לעשות.

וה'שער המלך' (כאן) דייק: בעדים זוממין בממון ובמלקות 'מזהירין (איסור לאו) מן הדין' כשהאיסור מפורש כבר, אבל 'אין עונשין מן הדין' (בעונש מיתה) גם אם האיסור מפורש, וכמו שכתב הרמב"ם (הל' עדות שם) לגבי עונש מיתה: "נהרג זה שהעידו עליו ואח"כ הוזמו, אינן נהרגין מן הדין".

רשלנות או פשיעה יום שני כ"ה מנחם אב ה'תשפ"ב

הלכות מאכלות אסורות פרק ז, הלכה כא: וְטַבָּח שֶׁדָּרְכּוֹ לְנַקּוֹת הַבָּשָׂר, וְנִמְצָא אַחֲרָיו חוּט אוֹ קְרוּם – מְלַמְּדִין אוֹתוֹ, וּמַזְהִירִין אוֹתוֹ שֶׁלֹּא יְזַלְזֵל בָּאִסּוּרִין. אֲבָל אִם נִמְצָא אַחֲרָיו חֵלֶב – אִם הָיָה כִּשְׁעוֹרָה, מַעֲבִירִין אוֹתוֹ.

החילוק בין אם נמצא אחריו חוט או קרום לנמצא אחריו חלב הוא שחלב אסור מדאורייתא ולכן אם יצא מכשול זה מתחת ידו יש להעבירו מתפקידו, אך חוטים וקרומים אסורים מדרבנן ולכן במכשול זה די באזהרה (מגיד משנה).

אך בהלכות משכב ומושב (פ"י ה"י) כתב הרמב"ם: "חבר שנחשד על הטהרות, כגון שמכר אכלין טמאין בחזקת שהן טהורין – הרי זה אינו נאמן לעולם, עד שיוודע שחזר בתשובה גמורה", והרי באכילת מאכלים טמאים אין איסור תורה ומכל־מקום איבד בכך את נאמנותו ואין לרכוש אצלו עוד!

והנה, לשון הרמב"ם שם הוא "שמכר אכלין טמאין בחזקת טהורין", ועל דרך זה להלן (פ"ח ה"ט) "טבח הנאמן למכור בשר ונמצא בשר נבלה או טרפה יוצא מתחת ידו... מעבירין אותו...". ומשמע מכך שאיבוד הנאמנות הוא דווקא במוכר, כי מאחר שמאכלים כשרים (או טהורים) יקרים יותר מטריפות (או טמאים) יש לחשוש שעשה זאת לשם רווח, אך אם יצאה יצא מתחת ידו מכשול שאין לו בו שום רווח, אין חושדים בו שעשה במזיד ודי לו באזהרה.

ולפי זה מובן, כי בהלכה זו, לגבי בשר שאינו נקי מחלב, כיון שאין לו כל רווח מכך, אין לחשוד בו שעשה זאת מחמדת ממון אלא מרשלנות בלבד, ולכן לא כתב הרמב"ם שמדובר במוכר, משום שבענייננו אין לכך משמעות כי גם המוכר אינו מרוויח מכך שלא ינקר, ואין לחשוד בו שנמנע מלנקר כראוי במזיד אלא שהתרשל, ולכן אם לא נזהר באיסור דאורייתא יש להעבירו מתפקידו ואילו באיסור דרבנן ניתן להסתפק באזהרה.

(שו"ת ברית אברהם יו"ד ג ד)

ספק ערלה בארץ ישראל ובחו"ל יום שלישי כ"ו מנחם אב ה'תשפ"ב

הלכות מאכלות אסורות פרק י, הלכה י: בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּנוֹטֵעַ בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, שֶׁנֶּאֱמַר: "כִּי תָבֹאוּ אֶל הָאָרֶץ וְגוֹ'"; אֲבָל אִסּוּר עָרְלָה בְּחוּצָה לָאָרֶץ – הֲלָכָה לְמֹשֶׁה מִסִּינַי, שֶׁוַּדַּאי הָעָרְלָה בְּחוּצָה לָאָרֶץ אֲסוּרָה, וּסְפֵקָהּ מֻתָּר.

איסור ערלה הנאמר בתורה הוא לגבי ארץ ישראל, ואילו בחו"ל האיסור הוא מ'הלכה למשה מסיני', ו'נפקא מינה' לגבי פירות שהם ספק ערלה, שבארץ ישראל יש להחמיר בהם כדין 'ספיקא דאורייתא לחומרא', ואילו בחו"ל ההלכה

למשה מסיני נאמרה רק על וודאי ולא על ספק (ולכן למעשה ניתן לרכוש פירות בחו"ל מבלי לחשוש לערלה, כי הפירות שבחנות הם בגדר ספק ערלה).

וה'משנה למלך' (להלן הי"א) כתב שלפי כמה דעות, בזמן הזה ספק ערלה מותר אפילו בארץ ישראל, שכן נחלקו ראשונים האם המצוות התלויות בארץ נוהגות בזמן הזה מן התורה או שקדושת הארץ בטלה בשעת החורבן ובטלו המצוות התלויות בה ואינן נוהגות אלא מדרבנן, ולדעת הסוברים שאינן נוהגות מהתורה, גם ערלה אינה נוהגת היום מן התורה אפילו בארץ ישראל, ואסורה מהלכה למשה מסיני כדין חו"ל, וכשם שבחו"ל נאסר רק וודאי ערלה ולא ספק, כך גם בארץ.

והרמב"ם פסק (הל' תרומות פ"א ה"ה) שקדושת הארץ לא בטלה בשעת החורבן, ולכאורה לשיטתו ערלה נוהגת בזמן הזה מדאורייתא (שו"ת מהרי"ט א, כה), אולם יש שכתבו שדין ערלה כדין תרומה, שבה מודה הרמב"ם שאינה נוהגת בזמן הזה מן התורה שנאמר בה "כי תבואו אל הארץ" והיינו כאשר עם ישראל כולו נמצא בארץ, וכן בערלה נאמר "כי תבואו" ולכן אינה נוהגת היום מהתורה (צל"ח ברכות לו, א, וראה מנחת חינוך רמו, יא).

למעשה נפסק ב'שולחן ערוך' (יו"ד סי' רצד ס"ח): "ערלה נוהגת בכל מקום ובכל זמן... אלא שבארץ ישראל היא מן התורה, ובחוצה לארץ הלכה למשה מסיני" ומשמע שבארץ ישראל נוהגת גם בזמן הזה מהתורה, ולכן יש להחמיר גם בספק (וראה יביע אומר ח"ו יו"ד כד).

'סתם יינם' ויין שנגע בו גוי

יום רביעי כ"ז מנחם אב ה'תשפ"ב

הלכות מאכלות אסורות פרק יא, הלכה ט: אֵין מִתְנַסֵּךְ לַעֲבוֹדָה זָרָה, אֶלָּא יַיִן שֶׁרָאוּי לְהַקְרֵב עַל גַּבֵּי הַמִּזְבֵּחַ; וּמִפְּנֵי זֶה, כְּשֶׁגָּזְרוּ עַל סְתָם יֵינָם וְגָזְרוּ עַל כָּל יַיִן שֶׁנִּגַּע בּוֹ הַגּוֹי שֶׁיִּהְיֶה אָסוּר בַּהֲנָיָה, לֹא גָּזְרוּ אֶלָּא עַל הַיַּיִן הָרָאוּי לְהִתְנַסֵּךְ. לְפִיכָךְ, יַיִן מְבֻשָּׁל שֶׁל יִשְׂרָאֵל שֶׁנָּגַע בּוֹ הַגּוֹי – אֵינוֹ אָסוּר, וּמֻתָּר לִשְׁתּוֹתוֹ עִם הַגּוֹי בְּכוֹס אֶחָד.

מלשון הרמב"ם "כשגזרו על סתם יינם, וגזרו על כל יין שיגע בו שיהיה אסור בהנייה...", מובן שמדובר בשני איסורים: יין השייך לגוי ('סתם יינם'), ויין שנגע בו הגוי – אפילו שייך לישראל.

ואילו בהמשך ההלכה כותב: "לפיכך יין מבושל של ישראל שנגע בו העכו"ם אינו אסור ומותר לשתות עם העכו"ם בכוס אחד", הרי שמזכיר רק יין של ישראל שנגע בו עכו"ם ולא יין של עכו"ם!

וביאור הדברים:

בחלק הראשון של ההלכה מדובר על איסור הנאה, ועל זה כותב הרמב"ם שיין מבושל אינו נאסר, אך בהמשך מדובר על שתיית היין והיתר השתייה נאמר רק ביין של ישראל שנגע בו גוי, כי חז"ל אסרו לשתות יין השייך לגוי כדי שלא יבואו להתרועע עם הגויים ולהתחתן עמם, וגזירה זו שייכת דווקא כששותה מיינו של הגוי, והיא סיבה לאיסור שתייה, כי מתוך השתייה נוצרים קשרי ידידות, אך לא לאיסור הנאה.

בנוסף לכך אסרו חז"ל יין שנגע בו הגוי שמא התכוון לנסך אותו לעבודה־זרה (ראה לעיל הל' ד) ומצד זה יש לאסור אפילו בהנאה כי יין שהתנסך לעבודה־זרה נאסר בהנאה.

והחילוק בין יין מבושל לשאינו מבושל הוא בנוגע לאיסור הנאה, כי יין מבושל אין נוהגים לנסך לעבודה־זרה, אך מצד האיסור הראשון (מניעת קירבה לגוי) אין חילוק בין סוגי היין.

ולפי זה יתבארו דברי הרמב"ם: בתחילת ההלכה מדובר על הנאה מהיין, ומאחר ואיסור הנאה נובע מהחשש שמא הגוי ניסכו לעבודה־זרה, ביין מבושל אין לאסור. אך בהמשך ההלכה מדובר על שתיית היין, ויש להתיר רק יין של ישראל שנגע בו גוי שאין שייך בזה חשש חיתון, אך ביין של גוי שיש בשתייתו חשש חיתון אין להתיר.

(הר צבי יו"ד סי' קיא)

'דבר שיש לו מתירין'

יום חמישי כ"ח מנחם אב ה'תשפ"ב

הלכות מאכלות אסורות פרק טו, הלכה י: כָּל דָּבָר שֶׁיֵּשׁ לוֹ מַתִּירִין, וַאֲפִלּוּ הָיָה אִסּוּרוֹ מִדִּבְרֵיהֶם, כְּגוֹן אִסּוּר מֻקְצֶה וְנוֹלָד בְּיוֹם טוֹב – לֹא נָתְנוּ בּוֹ חֲכָמִים שִׁעוּר, אֶלָּא אֲפִלּוּ אֶחָד בְּכַמָּה אֲלָפִים אֵינוֹ בָּטֵל; שֶׁהֲרֵי יֵשׁ דֶּרֶךְ שֶׁיַּתֵּר בָּהּ, כְּגוֹן הֶקְדֵּשׁ וּמַעֲשֵׂר שֵׁנִי.

מן התורה, 'דבר שיש לו מתירין' בטל ברוב, וחכמים החמירו שאפילו באלף אינו בטל. ושני טעמים נאמרו בדבר:

רש"י (ביצה ג, ד ד"ה אפילו) כתב: "אף על גב דמדאורייתא חד בתרי בטיל... אחמור רבנן, הואיל ויש לו מתירין לאחר זמן, לא יאכלנו באיסור על ידי ביטול". כלומר, עד שתאכלנו באיסור, תאכלנו בהיתר.

והר"ן (נדרים נב, א, ד"ה וקשיא) מבאר: כיון שהאיסור עתיד להיות מותר וגם התערובת בה הוא מעורב מותרת, הרי זה דומה ל'מין במינו' שאינו בטל, ורק תערובת איסור בהיתר נחשבת תערובת מין בשאינו מינו.

וכתב הצל"ח (ביצה כד, ב): טעמו של רש"י, שכיון שיכול לאכלו בשעה שיהיה מותר לא התירו לו לאכלו באיסור (אף ע"י ביטול) שייך רק באיסור אכילה, כי אפשר לאכלו רק פעם אחת ואם יאכל היום לא יאכלנו למחר ומוטב שיאכלנו למחר בהיתר גמור. אבל דבר האסור בטלטול משום מוקצה שהתערב בהיתר שיכול לטלטלו גם היום וגם מחר, אם נאסור היום לא יהיה לו היתר לעולם, כי מה שמחר יוכל לטלטלו אין זה במקום הטלטול של היום ולא שייך לומר 'עד שתטלטלו באיסור טלטלו בהיתר' ולכן הרי הוא בטל ומותר

בטלטול.

אבל לפי טעמו של הר"ן ש'דבר שיש לו מתירין' אינו בטל משום שדומה ל'מין במינו' – גם מוקצה האסור בטלטול שהתערב בהיתר, דינו כ'דבר שיש לו מתירין' שהרי מחר יהיה מותר בטלטול וכיון שזה היתר וזה היתר, הרי הוא דומה ל'מין במינו' שאינו בטל ויאסר בטלטול.

ציצית שקשרוה בשבת

יום שישי כ"ט מנחם אב ה'תשפ"ב

הלכות שחיטה פרק א, הלכה כט: הַשּׁוֹחֵט בְּיוֹם הַכִּפּוּרִים אוֹ בְּשַׁבָּת בְּשׁוֹגֵג – אַף עַל פִּי שֶׁאִלּוּ הָיָה מֵזִיד, הָיָה מִתְחַיֵּב בְּנַפְשׁוֹ... שְׁחִיטָתוֹ כְּשֵׁרָה.

הקשו אחרונים (נודע ביהודה תנינא יו"ד סי' ט, הגר"ע איגר יו"ד סי י ס"א):

לדעת רבא (תמורה ד, ב), "כל מילתא דאמר רחמנא לא תעביד, אי עביד לא מהני" (מעשה הנעשה באיסור אינו מועיל). וכן דעת הרמב"ם (מגיד משנה, הל' גזו"א פ"א ה"ט). ואם כן, מדוע שחיטה האסורה ביום הכפורים ובשבת כשרה ומתירה את הבשר?

ומבארים:

העובר על איסור, אין מעשיו מועילים אלא אם על ידי ביטול המעשה יתוקן האיסור, כגון ממיר בהמת הקדש בבהמת חולין (העובר על 'לא יחליפנו ולא ימיר אותו') שאם המעשה שעשה אינו מועיל – האיסור בטל וכאילו לא נעשה דבר, אבל השוחט בשבת, מה יתן ומה יוסיף אם נאמר ששחיטתו פסולה, הרי גם אם לא הועיל במעשיו והשחיטה לא חלה, אינו ניצל מן האיסור, כיון שחילול השבת נעשה על ידי נטילת הנשמה, ולכן אין לומר שהמעשה בטל.

והוסיף ה'חמדת שלמה' (יבמות קג, ב ד"ה ועוד): 'מילתא דאמר רחמנא לא תעביד לא מהני' קבעו חכמים כדי שלא יהא קיום לדבר האסור מן התורה, כיון "שהוא מרוחק בעיני ה'", אבל השוחט בשבת שאי אפשר למנוע האיסור שהרי חילול השבת נעשה, אין להחשיבו כמי שלא נעשה.

וכן כתב ה'מנחת חינוך' (לב, מוסף השבת, קושר) שהקושר ציצית בשבת – הציצית כשרה, כי גם אם נאמר שהציצית פסולה, האיסור שעשה בקשירת הציצית כבר נעשה ולא יתוקן.

וה'שער המלך' (גירושין פ"ג הי"ט ד"ה הדרן) מיישב:

בגמרא (חולין קטו, א) אמרו ש'מעשה שבת' (דבר שנעשה באיסור מלאכה) אינו נאסר מן התורה, שנאמר "ושמרתם את השבת כי קודש היא לכם", ודורשים "היא קודש ואין מעשיה קודש". ומכאן יש ללמוד שבמלאכת שבת המעשה קיים אף אם נעשה באיסור, והשוחט בשבת שחיטתו כשרה.

שחיטת נכרי

שבת קודש ל' מנחם אב ה'תשפ"ב

הלכות שחיטה פרק ד, הלכה יא: נָכְרִי שֶׁשָּׁחַט... שְׁחִיטָתוֹ נְבֵלָה... שֶׁנֶּאֱמַר: "וְקָרָא לְךָ, וְאָכַלְתָּ מִזִּבְחוֹ"; מֵאַחַר שֶׁהַזְהִיר שֶׁמָּא יֹאכַל מִזִּבְחוֹ, אַתָּה לָמֵד שֶׁזִּבְחוֹ אָסוּר.

נחלקו ראשונים מהו מקור הפסול של שחיטת עכו"ם:

לדעת הרא"ש (חולין פ"א סי' ג) למדים זאת מהכתוב 'וזבחת ואכלת' – מי שמצווה על 'וזבחת' מותר לאכול משחיטתו, אך נכרי שהוא עצמו אינו מצווה על השחיטה, גם אינו שוחט לאחרים.

והרמב"ם כאן כתב שלמדים זאת מהכתוב 'וקרא לך ואכלת מזבחו', ומאחר שהזהירה התורה שלא לאכל מזבחו, למדנו שזבחו אסור.

ו'נפקא מינה' בין השיטות בגר תושב שקיבל על עצמו לא לעבוד עבודה־זרה, אך הוא מותר באכילת נבלות וטרפות: לדעת הרא"ש שחיטתו פסולה מהתורה שהרי הוא עצמו אינו מצווה על 'וזבחת', אך לדעת הרמב"ם שלמדים זאת מהכתוב 'וקרא לך ואכלת מזבחו' הרי כתוב זה מדבר על גוי הנעבד עבודה־זרה, רק שיבוטל הרמב"ם בהלכה הבאה שגוי שאינו עובד עבודה־זרה שחיטתו אסורה מדרבנן (ט"ז יו"ד סי' ב סק"א).

ומדוע לא הביא הרמב"ם את הדרשה של הרא"ש, והרי מקורה מפורש ב'תוספתא'?

מבאר ה'בית הלוי' (ח"א סי' טו):

לעיל (ה"ה) מבואר שחרש שוטה וקטן ששחטו כשאחרים רואים אותם, שחיטתם כשרה (כדברי הגמרא בתחילת מסכת חולין), ומכך קשה לשיטת הרא"ש: הרי הקטן אינו מצווה מהתורה על שחיטה, כשם שאינו מצווה על כל דיני התורה, ומדוע שחיטתו כשרה, אלא שלדעת הרא"ש אף שהקטן עצמו איננו מוזהר, מאחר ולגדול אסור להאכילו נבלות די בכך להחשיבו 'בר זביחה' ושחיטתו כשרה.

אך לדעת הרמב"ם מן התורה אין איסור להאכיל לקטן נבלות והאיסור הוא מדרבנן, ולכן לשיטתו אין לקבל להלכה את הדרשה של 'וזבחת ואכלת', שהרי הקטן אינו מצווה על הזביחה ועם זאת שחיטתו כשרה.

ימשיך בהמקצוע בו עובד עתה או עבד קודם להמקצוע הזה בזה שיקל יותר עליו להסתדר בו והשם יתברך יצליחו.

ממכתב כ"ב מנחם-אב, תשי"ז

כשהולכים בדרכי התורה ומתנהגים מתאים להוראותיה מצליחים הן בגשמיות והן ברוחניות בבריאות ובפרנסה ובחיים מאושרים ויהי רצון שיבשר טוב.

ממכתב כ"ב מנחם-אב, תשי"ז

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום – כ"ד־ל' מנחם־אב ה'תשפ"ב

יום ראשון כ"ד מנ"א ה'תשפ"ב

הִלְכוֹת מַאֲכָלוֹת אֲסוּרוֹת

פֶּרֶק שֵׁנִי[1]

1) יבאר האוכל מבהמה חיה ועוף הטמאים או מבשר אדם; ודין שמונה שרצים האמורים בתורה; ותולעים הנמצאים בפירות או במים; ודין רסק נמלות והביא אחת שלימה וצירפה לאלו.

א. מִכְּלַל שֶׁנֶּאֱמַר[2]: וְכָל בְּהֵמָה מַפְרֶסֶת פַּרְסָה וְשֹׁסַעַת שֶׁסַע שְׁתֵּי פְרָסוֹת מַעֲלַת גֵּרָה, שׁוֹמֵעַ[3] אֲנִי שֶׁכֹּל שֶׁאֵינָהּ מַעֲלַת גֵּרָה וּמַפְרֶסֶת פַּרְסָה - אֲסוּרָה. וְלָאו הַבָּא מִכְּלַל עֲשֵׂה[4] - עֲשֵׂה הוּא[5]. וּבַגָּמָל וּבַחֲזִיר וּבָאַרְנֶבֶת וּבַשָּׁפָן נֶאֱמַר: אֶת זֶה לֹא תֹאכְלוּ מִמַּעֲלֵי הַגֵּרָה וּמִמַּפְרִיסֵי הַפַּרְסָה וְגוֹמֵר. הֲרֵי לָמַדְתָּ שֶׁהֵן בְּלֹא תַעֲשֶׂה, וְאַף עַל פִּי שֶׁיֵּשׁ בָּהֶן סִימָן אֶחָד. וְכָל שֶׁכֵּן שְׁאָר בְּהֵמָה טְמֵאָה וְחַיָּה טְמֵאָה, שֶׁאֵין בָּהּ סִימָן כְּלָל[6], שֶׁאִסּוּר אֲכִילָתָם בְּלֹא תַעֲשֶׂה, יָתֵר עַל עֲשֵׂה הַבָּא מִכְּלַל אֹתָהּ תֹּאכֵלוּ.

~ נקודות משיחות קודש מתוך רמב"ם "פרדס המלך" ~

"מִכְּלַל שֶׁנֶּאֱמַר: וְכָל בְּהֵמָה מַפְרֶסֶת פַּרְסָה וְשֹׁסַעַת שֶׁסַע שְׁתֵּי פְרָסוֹת מַעֲלַת גֵּרָה . . כו'".

וממשיך, "ובגמל ובחזיר ובארנבת ובשפן נאמר את זה לא תאכלו... הא למדת שהן בלא־תעשה... וכל־שכן שאר בהמה טמאה וחיה טמאה שאין בה סימן כלל, שאיסור אכילתם בלא־תעשה יתר על 'עשה' הבא מכלל אותה תאכלו".

וכתב ה'מגיד משנה' שאין לתמוה על שלאו בהמה וחיה טמאין, בא ק"ו מחזיר שפן וארנבת, והרי אין עונשים מק"ו? לפי שאלו כבר נאסרו ב'לאו' הבא מכלל 'עשה', וכיון שכן אפשר ל'לאו' שלהן לבוא מקל־וחומר. ודבריו דורשים ביאור, שהרי אחרי הכל איסור 'לאו' אינו מצד הק"ו, וא"כ מה עוזר שנאסר כבר ב'לאו' הבא מכלל 'עשה' לגבי איסור 'לאו' להענישו מלקות.

וכתב הרוגוצו'בי: לאחר שאלו כבר נאסרו בכלל הבא מכלל עשה מן התורה בביאור, מובן שגדר האיסור של חזיר גמל שפן וארנבת אינו מצד גדרם הפרטי אלא משום שחסר בהם סימן טהרה, וממילא אין הק"ו אלא גילוי מילתא בעלמא שגם אלו שחסרים בהם שני סימנים הם בכלל זה. בעניין זה מתגלה אמיתותה של תורה, שכתבה שכל בהמה שהיא מעלת גרה הרי היא גם מפרסת פרסה, וכל שבהמה שהיא מפרסת פרסה היא גם מעלת גרה חוץ מארבע אלו. ובנוגע לדגים, מצינו דבר דומה הנלמד מהפסוק "כל אשר אין לו סנפיר וקשקשת במים" ש"כל שיש לו קשקשת יש לו סנפיר", ובנוגע לשרצים "אין תולעת מתקיימת שתים עשרה חודש", ובנוגע לחלב "חלב בהמה טמאה אינו נקפה ועומד כחלב הטהורה".

ונראה מכאן גודל אמיתותה של תורה, שמאז שניתנה תורה ומזמן המשנה והגמרא, ואפילו מאז שכתב הרמב"ם את חיבורו, נתגלו בעולם סוגי בעלי־חיים שלא ידעו על קיומם ושלא היו נמצאים בכל המקומות שבהם חיו התנאים והאמוראים, ואעפ"כ הכללים שהובאו בתורה וברמב"ם הם נכונים ואמיתיים ומהווים הוכחה מוחשית לאמיתתה של תורה, וכבודו של הקב"ה ש"כל מה שברא הקב"ה בעולמו לא בראו אלא לכבודו".

(על־פי 'יין מלכות' ספר קדושה סימן ה)

2) ביטוי שגור במשנה ובברייתא. כלומר, זה שאומר הכתוב. 3) מבין אני, כלומר, מכאן אני לומד. 4) מאחר שכתוב: "לעשות כך" אנו מבינים שרצון התורה הוא שלא לעשות אחרת, אף שלא נכתב במפורש לא לעשות, וזהו "לאו הבא מכלל עשה", כלומר, שהלאו נלמד מסגנון הפסוק הנכתב בלשון עשה. 5) ואם עשה לא כציווי התורה הוא עובר על עשה. 6) שאינן מפורשות בתורה.

ב. לְפִיכָךְ, כָּל הָאוֹכֵל מִבְּשַׂר בְּהֵמָה וְחַיָּה טְמֵאָה כְּזַיִת - לוֹקֶה[7] מִן הַתּוֹרָה. בֵּין שֶׁאָכַל מִן הַבָּשָׂר בֵּין שֶׁאָכַל מִן הַחֵלֶב[8]. לֹא חֵלֶק הַכָּתוּב בַּטְּמֵאִים בֵּין בְּשָׂרָם לְחֶלְבָּם.

7) "כל השיעורין כולן בכזית". 8) כלומר, רק משום לאו של בשר בהמה טמאה, אבל לא משום אכילת חלב.

ג. הָאָדָם, אַף עַל פִּי שֶׁנֶּאֱמַר בּוֹ: וַיְהִי הָאָדָם לְנֶפֶשׁ חַיָּה[9] - אֵינוֹ מִכְּלַל מִינֵי חַיָּה בַּעֲלַת פַּרְסָה[10], לְפִיכָךְ[11] אֵינוֹ[12] בְּלֹא תַעֲשֶׂה. הָאוֹכֵל מִבְּשַׂר הָאָדָם אוֹ מֵחֶלְבּוֹ, בֵּין מִן הַחַי בֵּין מִן הַמֵּת - אֵינוֹ לוֹקֶה[13], אֲבָל אָסוּר הוּא בַּעֲשֵׂה; שֶׁהֲרֵי מָנָה הַכָּתוּב שִׁבְעַת מִינֵי חַיָּה וְאָמַר בָּהֶן: זֹאת הַחַיָּה אֲשֶׁר תֹּאכְלוּ[14], הָא כֹּל שֶׁהוּא חוּץ מֵהֶן[15] - לֹא תֹאכְלוּ, וְלָאו הַבָּא מִכְּלַל עֲשֵׂה - עֲשֵׂה.

9) ואין בו סימני טהרה, אף על פי כן אין בשרו בלא תעשה של "את זה לא תאכלו". 10) והתורה כתבה: אך את זה לא תאכלו וג' וממפריסי הפרסה. 11) כלומר, מפני שהמין שאינו בעל פרסה אינו בכלל פרשה זו. 12) האדם. 13) וגם משום בשר מן החי אינו חייב, שזה אינו אלא בבהמה, חיה ועוף טהורים. וגם איסור נבלה אינו אלא במינים טהורים. 14) ה"לאו הבא מכלל עשה" שיש בבשר אדם, אינו אותו שלמד ממנו למינים טמאים בראש הלכה א',

כי מקרא זה מדבר בבעלי פרסה ואדם אינו מבעלי פרסה, כמו שכתב רבינו בראש הלכה זו, אלא העשה "זאת החיה אשר תאכלו" ואדם נקרא חיה כאמור למעלה. 15) אפילו לא מבעלי פרסה.

1 ד. הָאוֹכֵל כְּזַיִת מִבְּשַׂר עוֹף טָמֵא - לוֹקֶה מִן הַתּוֹרָה,
2 שֶׁנֶּאֱמַר: וְאֶת אֵלֶּה תְּשַׁקְּצוּ מִן הָעוֹף לֹא יֵאָכְלוּ.
3 וַהֲרֵי עָבַר עַל עֲשֵׂה, שֶׁנֶּאֱמַר: כָּל צִפּוֹר טְהֹרָה
4 תֹּאכֵלוּ, הָא טְמֵאָה - לֹא תֹּאכֵלוּ. וְכֵן הָאוֹכֵל כְּזַיִת
5 מִדָּג[16] טָמֵא - לוֹקֶה, שֶׁנֶּאֱמַר: וְשֶׁקֶץ יִהְיוּ לָכֶם,
6 מִבְּשָׂרָם לֹא תֹאכֵלוּ. וְעָבַר עַל עֲשֵׂה, שֶׁנֶּאֱמַר: כֹּל
7 אֲשֶׁר לוֹ סְנַפִּיר וְקַשְׂקֶשֶׂת תֹּאכֵלוּ, מִכְּלָל שֶׁמִּי שֶׁאֵין
8 לוֹ סְנַפִּיר וְקַשְׂקֶשֶׂת - לֹא יֵאָכֵל. הָא לָמַדְתָּ, שֶׁכָּל
9 הָאוֹכֵל דָּג טָמֵא אוֹ בְּהֵמָה וְחַיָּה טְמֵאָה אוֹ עוֹף טָמֵא
10 - בִּטֵּל מִצְוַת עֲשֵׂה וְעָבַר עַל לֹא תַעֲשֶׂה.

16) רבינו לא הזכיר כאן "מבשר הדג", כמו בבהמה ובעוף, מפני שלא בכל מקום נקרא בשר הדג בשם בשר, בלשון בני אדם.

11 ה. חָגָב טָמֵא - הֲרֵי הוּא בִּכְלַל שֶׁרֶץ הָעוֹף, וְהָאוֹכֵל
12 כְּזַיִת[17] מִשֶּׁרֶץ הָעוֹף - לוֹקֶה, שֶׁנֶּאֱמַר: כֹּל[18] שֶׁרֶץ
13 הָעוֹף טָמֵא הוּא לָכֶם לֹא יֵאָכְלוּ. וְאֵי זֶהוּ שֶׁרֶץ
14 הָעוֹף? כְּגוֹן זְבוּב אוֹ יַתּוּשׁ וְצִרְעָה וּדְבוֹרָה וְכַיּוֹצֵא
15 בָהֶן.

17) גם כאן בחגב לא הזכיר רבינו מבשר שרץ העוף, כי חגבים לא נקראו בשם בשר. 18) בספר ויקרא לא נזכר לאו על שרץ העוף, אלא בספר דברים בלבד.

16 ו. הָאוֹכֵל כְּזַיִת מִשֶּׁרֶץ הָאָרֶץ - לוֹקֶה, שֶׁנֶּאֱמַר: וְכָל
17 הַשֶּׁרֶץ הַשֹּׁרֵץ עַל הָאָרֶץ שֶׁקֶץ הוּא לֹא יֵאָכֵל. וְאֵי
18 זֶהוּ שֶׁרֶץ הָאָרֶץ? כְּגוֹן נְחָשִׁים וְעַקְרַבִּים וְחִפּוּשִׁית
19 וְנָדָל[19] וְכַיּוֹצֵא בָהֶן.

19) בלשון הפסוק: מרבה רגלים.

20 ז. וּשְׁמֹנָה שְׁרָצִים הָאֲמוּרִים בַּתּוֹרָה, שֶׁהֵן: הַחֹלֶד
21 וְהָעַכְבָּר וְהַצָּב וְהָאַנָקָה וְהַכֹּחַ וְהַלְּטָאָה וְהַחֹמֶט
22 וְהַתִּנְשֶׁמֶת, הָאוֹכֵל מִבְּשָׂרָם[20] כַּעֲדָשָׁה - לוֹקֶה. שִׁעוּר
23 אֲכִילָתָן כְּשִׁעוּר טֻמְאָתָן. וְכֻלָּם מִצְטָרְפִין זֶה עִם זֶה
24 בְּכַעֲדָשָׁה[21].

20) לאחר מיתתן. 21) שאם יש בין כולם ביחד כעדשה - האוכל מהם לוקה.

25 ח. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּשֶׁאָכַל מֵהֶן אַחַר מִיתָתָן[22];
26 אֲבָל הַחוֹתֵךְ אֵבֶר מִן הַחַי מִן אֶחָד מֵהֶן וַאֲכָלוֹ - אֵינוֹ
27 לוֹקֶה עָלָיו עַד שֶׁיִּהְיֶה בּוֹ כְּזַיִת בָּשָׂר[23]. וְכֻלָּן מִצְטָרְפִין
28 לִכְזַיִת. אָכַל אֵבֶר שָׁלֵם מִן הַשֶּׁרֶץ אַחַר שֶׁמֵּת - אֵינוֹ
29 לוֹקֶה עַד שֶׁיִּהְיֶה בּוֹ כַּעֲדָשָׁה.

22) והטעם, שבמיתתן הם מטמאים לכן שיעור אכילתן כעדשה, משום שהוקשה לטומאה, אבל בחייהן אינם מטמאים ולפיכך שיעור אכילתם בכזית בכל איסורי אכילות שבתורה. 23) ואף על פי שאברים מטמאים בכל שהוא: "האברים אין להן שיעור אבר מן השרץ כברייתו", אין לוקין על אכילתו בכל שהוא, שלא אמרו "שיעור אכילתו כשיעור טומאתו" אלא בכעדשה, שזהו חידוש בשרץ, אבל טומאת האברים בכל שהוא, אינה נבדלת בשרצים משאר הטומאות, שכל הטומאות אבריהן מטמאין בכל שהן, אין אנו אומרים באברים שיעור אכילתן כשיעור טומאתן, והשיעור בכעדשה, גם באברים שלמים בעינו עומד. ולמה בכעדשה ולא בכזית? מפני שאין מתקבל על הדעת, שאבר שלם שיעורו גדול יותר מחתיכת אבר.

30 ט. דַּם שְׁמֹנָה שְׁרָצִים וּבְשָׂרָן - מִצְטָרֵף לְכַעֲדָשָׁה.
31 וְהוּא שֶׁיִּהְיֶה הַדָּם מְחֻבָּר לַבָּשָׂר. וְכֵן דַּם הַנָּחָשׁ[24]
32 מִצְטָרֵף לִבְשָׂרוֹ לִכְזַיִת וְלוֹקֶה עָלָיו, לְפִי שֶׁאֵין בְּשָׂרוֹ
33 חָלוּק מִדָּמוֹ. וְאַף עַל פִּי שֶׁאֵינוֹ מְטַמֵּא. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא
34 בּוֹ מִשְּׁאָר שְׁרָצִים שֶׁאֵינָן מְטַמְּאִין[25].

24) שהוא מן השרצים ששיעורם בכזית. 25) "ואין לך בכל השרצים מה שמטמא במותו חוץ משמונת המינין המפורשין בתורה". אבל אסורים באכילה ושיעורם בכזית, ואין דמן חלוק מבשרן ולפיכך מצטרפין.

35 י. דַּם שְׁרָצִים שֶׁפָּרַשׁ, וּכְנָסוֹ וַאֲכָלוֹ - לוֹקֶה עָלָיו
36 בְּכַזַּיִת[26]. וְהוּא שֶׁיִּתְּרוּ בּוֹ מִשּׁוּם אוֹכֶל שֶׁרֶץ; אֲבָל אִם
37 הִתִּרוּ בּוֹ מִשּׁוּם אוֹכֶל דָּם - פָּטוּר[27], שֶׁאֵין חַיָּבִין אֶלָּא
38 עַל דַּם בְּהֵמָה חַיָּה וָעוֹף.

26) אפילו בשמונה שרצים ששיעורן בכעדשה. 27) לא כרת ולא מלקות.

39 יא. כָּל הַשִּׁעוּרִין וּמַחְלִקוֹתָם[28] - הֲלָכָה לְמֹשֶׁה
40 מִסִּינַי.

28) כלומר, החילוקים שיש בשיעורים, כגון אלה שנאמרו למעלה: זה בכזית וזה בכעדשה.

41 יב. הָאוֹכֵל כְּזַיִת מִשֶּׁרֶץ הַמַּיִם - לוֹקֶה מִן הַתּוֹרָה.
42 שֶׁנֶּאֱמַר: אַל תְּשַׁקְּצוּ אֶת נַפְשֹׁתֵיכֶם בְּכָל הַשֶּׁרֶץ הַשֹּׁרֵץ
43 וְלֹא תִטַּמְּאוּ בָהֶם; הֲרֵי כָּלַל בְּלָאו זֶה שֶׁרֶץ הָאָרֶץ
44 וְשֶׁרֶץ הָעוֹף וְשֶׁרֶץ הַמַּיִם. אֵי זֶהוּ שֶׁרֶץ הַמַּיִם? אֵלּוּ
45 הַבְּרִיּוֹת הַקְּטַנּוֹת, כְּמוֹ הַתּוֹלָעִים וְהָעֲלוּקָה שֶׁבַּמַּיִם,
46 וְהַבְּרִיּוֹת הַגְּדוֹלוֹת בְּיָתֵר, שֶׁהֵן חַיּוֹת הַיָּם. כְּלָלוֹ שֶׁל
47 דָּבָר: כֹּל שֶׁאֵינוֹ בְּצוּרַת הַדָּגִים, לֹא דָּג טָמֵא וְלֹא דָּג
48 טָהוֹר, כְּגוֹן כֶּלֶב הַמַּיִם וְהַדִּלְפוֹן[29] וְהַצְּפַרְדֵּעַ וְכַיּוֹצֵא
49 בָהֶן.

29) "דגים יש בים שחציין צורת אדם וחציין צורת דג".

50 יג. אֵלּוּ הַמִּינִין שֶׁנִּבְרָאִין בָּאַשְׁפּוֹת וּבְגוּפֵי הַנְּבֵלוֹת,
51 כְּגוֹן רִמָּה וְתוֹלֵעָה וְכַיּוֹצֵא בָהֶן, שֶׁאֵינָן נִבְרָאִין מִזָּכָר
52 וּנְקֵבָה אֶלָּא מִן הַגְּלָלִים שֶׁהִסְרִיחוּ וְכַיּוֹצֵא בָהֶן - הֵן
53 הַנִּקְרָאִין רוֹמֵשׂ עַל הָאָרֶץ. וְהָאוֹכֵל מֵהֶן כְּזַיִת -
54 לוֹקֶה, שֶׁנֶּאֱמַר: וְלֹא תְטַמְּאוּ אֶת נַפְשֹׁתֵיכֶם בְּכָל

הַשֶּׁרֶץ הָרֹמֵשׂ עַל הָאָרֶץ, וְאַף עַל פִּי שֶׁאֵין פָּרִין וְרָבִין. אֲבָל הַשֶּׁרֶץ הַשּׁוֹרֵץ עַל הָאָרֶץ הוּא שֶׁפָּרֶה וְרָבֶה מִזְּכָר וּנְקֵבָה.

יד. אֵלּוּ הַמִּינִין הַנִּבְרָאִין בַּפֵּרוֹת וּבַמַּאֲכָלוֹת: אִם פֵּרְשׁוּ וְיָצְאוּ לָאָרֶץ[30], אַף עַל פִּי שֶׁחָזְרוּ לְתוֹךְ הָאֹכֶל, מִי שֶׁאָכַל מֵהֶן כְּזַיִת - לוֹקֶה; שֶׁנֶּאֱמַר: לְכָל הַשֶּׁרֶץ הַשֹּׁרֵץ עַל הָאָרֶץ - לֶאֱסֹר אֵלּוּ שֶׁפָּרְשׁוּ לָאָרֶץ. אֲבָל אִם לֹא פָּרְשׁוּ - מֻתָּר לֶאֱכֹל הַפְּרִי וְהַתּוֹלַעַת שֶׁבְּתוֹכוֹ.

30) לאו דווקא "לארץ", הוא הדין אם עלתה וריחשה על הפרי.

טו. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? שֶׁהִתְלִיעַ הָאֹכֶל אַחַר שֶׁנֶּעֱקַר מִן הָאָרֶץ; אֲבָל אִם הִתְלִיעַ וְהוּא מְחֻבָּר - אוֹתָהּ הַתּוֹלַעַת אֲסוּרָה כְּאִלּוּ פָּרְשָׁה לָאָרֶץ, שֶׁעַל הָאָרֶץ נִבְרֵאת, וְלוֹקִין עָלֶיהָ[31]. וְאִם סָפֵק - אֲסוּרָה[32]. לְפִיכָךְ, כָּל מִינֵי פֵּרוֹת שֶׁדַּרְכָּן לְהִתְלִיעַ כְּשֶׁהֵן מְחֻבָּרִין - לֹא יֹאכַל עַד שֶׁיִּבְדֹּק הַפְּרִי מִתּוֹכוֹ, שֶׁמָּא יֵשׁ בּוֹ תּוֹלַעַת[33]. וְאִם שָׁהָה הַפְּרִי אַחַר שֶׁנֶּעֱקַר שְׁנַיִם עָשָׂר חֹדֶשׁ - אוֹכֵל בְּלֹא בְּדִיקָה; שֶׁאֵין תּוֹלַעַת שֶׁבּוֹ מִתְקַיֶּמֶת[34] שְׁנַיִם עָשָׂר חֹדֶשׁ.

31) משום הלאו של השרץ השורץ על הארץ. 32) ככל ספק של איסורי תורה. 33) ואם יש בו אסור מספק.
34) הני תמרי דכדא (שהתליעו) לבתר תריסר ירחי שתא שריין (אחרי שעברו עליהן י"ב חודש - מותרין).

טז. פָּרְשׁוּ לָאֲוִיר וְלֹא נָגְעוּ לָאָרֶץ[35], אוֹ שֶׁפָּרְשׁוּ מִקְצָתָן לָאָרֶץ, אוֹ שֶׁפָּרְשׁוּ אַחַר שֶׁמֵּתוּ, אוֹ שֶׁנִּמְצֵאת תּוֹלַעַת עַל הַגַּרְעִינָה מִבִּפְנִים, אוֹ שֶׁיָּצְאוּ מִתּוֹךְ הָאֹכֶל לְתוֹךְ אֹכֶל אַחֵר - כָּל אֵלּוּ אֲסוּרִין מִסָּפֵק, וְאֵין לוֹקִין עֲלֵיהֶן[36].

35) כלומר, שלפני שהגיעו לארץ קלטה בפיו לבולעה. 36) שאין מלקות בספק. וכל הדינים בהלכה זו נאמרו בהתליעו בתלוש, אבל אם התליעו במחובר פסק רבינו שאפילו לא פירשה התולעת - אסורה.

יז. תּוֹלַעַת[37] הַנִּמְצֵאת בִּמְעֵי הַדָּגִים וּבַמֹּחַ שֶׁבְּרֹאשׁ הַבְּהֵמָה[38] וְהַנִּמְצֵאת בַּבָּשָׂר[39] - אֲסוּרָה. אֲבָל דָּג מְלִיחַ שֶׁהִתְלִיעַ - הֲרֵי הַתּוֹלַעַת שֶׁבּוֹ מֻתֶּרֶת[40]; שֶׁהֵן כְּפֵרוֹת שֶׁהִתְלִיעוּ אַחַר שֶׁנֶּעֱקְרוּ מִן הָאָרֶץ, שֶׁמֻּתָּר לְאָכְלָן כֻּלָּן כְּאַחַת בַּתּוֹלַעַת שֶׁבְּתוֹכָן. וְכֵן הַמַּיִם שֶׁבַּכֵּלִים שֶׁהִשְׁרִיצוּ - הֲרֵי אוֹתָן שְׁרָצִים מֻתָּר לִשְׁתּוֹתָן עִם הַמַּיִם. שֶׁנֶּאֱמַר: וְכֹל אֲשֶׁר לוֹ סְנַפִּיר וְקַשְׂקֶשֶׂת בַּמַּיִם בַּיַּמִּים וּבַנְּחָלִים אֹתָם תֹּאכֵלוּ. כְּלוֹמַר: בַּמַּיִם וּבַיַּמִּים וּבַנְּחָלִים הוּא שֶׁאַתָּה אוֹכֵל אֶת שֶׁיֵּשׁ לוֹ וְאֵין אַתָּה אוֹכֵל אֶת שֶׁאֵין לוֹ; אֲבָל בַּכֵּלִים, בֵּין שֶׁיֵּשׁ לוֹ בֵּין שֶׁאֵין לוֹ - מֻתָּר.

37) "קוקיאני אסיר", כלומר תולעים. ואסורים מפני שאינם מתהווים ממנו אלא נכנסו לו דרך נחיריו מן החוץ.
38) שבוודאי דרך הנחירים נכנסה. 39) מפני שנתהוו בבשר אחר מיתה, ואסורות מפני שבהמה ניתרת באכילה בשחיטה וכל דבר חי שיצא ממנה אפילו לאחר מיתה אסור כיוון שאי אפשר לו בשחיטה. 40) אם התולעת עודנה מחוברת בהם, אבל אם פירשה מהחתיכה - אסורה.

יח. שֶׁרֶץ הַמַּיִם הַנִּבְרָא בַּבּוֹרוֹת וּבַשִּׁיחִין וּבַמְּעָרוֹת, הוֹאִיל וְאֵינָן מַיִם נוֹבְעִין וַהֲרֵי הֵן עֲצוּרִים[41] - הֲרֵי הֵן כַּמַּיִם שֶׁבַּכֵּלִים וּמֻתָּר. וְשׁוֹחֶה וְשׁוֹתֶה וְאֵינוֹ נִמְנָע, וְאַף עַל פִּי שֶׁבּוֹלֵעַ בִּשְׁעַת שְׁתִיָּה מֵאוֹתָן הַשְּׁרָצִים הַדַּקִּים.

41) מכונסים. אבל אם אינם עצורים, כגון חריצים ונעיצין של מים הנמשכים, דינם כימים, אף על פי שאינן נובעין.

יט. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? שֶׁלֹּא פֵּרְשׁוּ מִמְּקוֹם בְּרִיָּתָן; אֲבָל אִם פֵּרַשׁ הַשֶּׁרֶץ, אַף עַל פִּי שֶׁחָזַר לְתוֹךְ הַכְּלִי אוֹ לְתוֹךְ הַבּוֹר - אָסוּר. פָּרַשׁ לְדָפְנֵי הֶחָבִית וְחָזַר וְנָפַל לְתוֹךְ הַמַּיִם אוֹ לְתוֹךְ הַשֵּׁכָר - מֻתָּר[42]. וְכֵן אִם פָּרַשׁ לְדָפְנֵי הַבּוֹר אוֹ הַמְּעָרָה וְחָזַר לַמַּיִם - מֻתָּר.

42) "היינו רביתיה", כלומר כך הוא גדל, זה מקום גידולן, ודרכו לפרוש לדפני הכלי או הבור ולחזור למים ולפיכך אף על פי שפירש לדופן אין בכך כלום. ואם פירש לאחורי הכלי או על שפת הבור בחוץ, אסור שאינו מקום גידולו.

כ. הַמְסַנֵּן אֶת הַיַּיִן אוֹ אֶת הַחֹמֶץ אוֹ אֶת הַשֵּׁכָר, וְאָכַל אֶת הַיְּבַחוּשִׁים אוֹ אֶת הַיַּתּוּשִׁין וְהַתּוֹלָעוֹת שֶׁסִּנֵּן - לוֹקֶה מִשּׁוּם שֶׁרֶץ הַמַּיִם[43] אוֹ מִשּׁוּם שֶׁרֶץ הָעוֹף וְשֶׁרֶץ הַמַּיִם[44]. אֲפִלּוּ חָזְרוּ לַכְּלִי אַחַר שֶׁסִּנְּנָן, שֶׁהֲרֵי פָּרְשׁוּ מִמְּקוֹם בְּרִיָּתָן[45]. אֲבָל אִם לֹא סִנְּנָן - שׁוֹתֶה וְאֵינוֹ נִמְנָע, כְּמוֹ שֶׁפֵּרַשְׁנוּ.

43) ביבחושים. 44) ביתושים, שהוא גם שרץ העוף. ומכיוון שהתהווה במים לוקה גם משום שרץ המים.
45) כלומר, אין לחשוש שאולי פירשו.

כא. זֶה שֶׁאָמַרְנוּ בְּפֶרֶק זֶה הָאוֹכֵל כְּזַיִת - כְּשֶׁאָכַל כְּזַיִת מִבְּרִיָּה גְּדוֹלָה, אוֹ שֶׁצֵּרַף מְעַט מִבְּרִיָּה זוֹ וּמְעַט מִבְּרִיָּה זוֹ שֶׁבְּמִינָהּ[46] עַד שֶׁיֹּאכַל כְּזַיִת; אֲבָל הָאוֹכֵל בְּרִיָּה טְמֵאָה בִּפְנֵי עַצְמָהּ כֻּלָּהּ - הֲרֵי זֶה לוֹקֶה מִן הַתּוֹרָה, וַאֲפִלּוּ הָיְתָה פְּחוּתָה מִן הַחַרְדָּל[47]. בֵּין שֶׁאֲכָלָהּ מֵתָה[48] בֵּין שֶׁאֲכָלָהּ חַיָּה. וַאֲפִלּוּ סָרְחָה הַבְּרִיָּה[49] וְנִשְׁתַּנִּית צוּרָתָהּ[50], הוֹאִיל וַאֲכָלָהּ כֻּלָּהּ - לוֹקֶה.

46) כלומר משם אחד, שאסורים בלאו אחד "כל שאיסורן בלאו אחד מצטרפין" אבל שני מינים אינם מצטרפים לכזית. 47) כלומר, בכמות קטנה ביותר, כל שהוא.
48) "טמאה בין בחייה בין במיתתה בכל שהוא".
49) אולם היא עוד ראוייה לאכילת אדם, אבל אם סרחה עד כדי כך שאינה ראוייה כבר לאכילת אדם, פטור כמבואר להלן פרק י"ד הלכה י"א "שאכל אוכל האסור אחר

שהסריח והבאיש ובטל מאוכל אדם הרי זה פטור". 50) נשתנית, אבל לא נתרסקה.

כב. נְמָלָה שֶׁחָסְרָה אֲפִלּוּ אַחַת מֵרַגְלֶיהָ - אֵינוֹ לוֹקֶה עָלֶיהָ[51] אֶלָּא בִּכְזַיִת. לְפִיכָךְ[52], הָאוֹכֵל זְבוּב שָׁלֵם אוֹ יַתּוּשׁ שָׁלֵם, בֵּין חַי וּבֵין מֵת - לוֹקֶה מִשּׁוּם שֶׁרֶץ הָעוֹף.

51) בעייא בגמרא: אם חשובה ברייה או לא, ולא נפשטה, ועל ספק אין לוקים. 52) מכיוון שלוקים על אכילת ברייה שלימה כל שהיא.

כג. הֲרֵי שֶׁהָיְתָה הַבְּרִיָּה מִשֶּׁרֶץ הָעוֹף וּמִשֶּׁרֶץ הַמַּיִם וּמִשֶּׁרֶץ הָאָרֶץ, כְּגוֹן שֶׁהָיוּ לָהּ כְּנָפַיִם[53], וְהִיא מְהַלֶּכֶת עַל הָאָרֶץ כִּשְׁאָר שְׁרָצִים[54], וְהָיְתָה רָבָה בַּמַּיִם[55], וַאֲכָלָהּ - לוֹקֶה שָׁלֹשׁ מַלְקִיּוֹת[56]. וְאִם הָיְתָה יָתֵר עַל זֶה מִן הַמִּינִין שֶׁנִּבְרְאוּ בַּפֵּרוֹת - לוֹקֶה עָלֶיהָ אַרְבַּע מַלְקִיּוֹת[57]. וְאִם הָיְתָה מִן הַמִּינִין שֶׁפָּרִין וְרָבִין - לוֹקֶה חָמֵשׁ. וְאִם הָיְתָה מִכְּלַל עוֹף טָמֵא יָתֵר עַל הֱיוֹתָהּ מִשֶּׁרֶץ הָעוֹף - לוֹקֶה עָלֶיהָ שֵׁשׁ מַלְקִיּוֹת: מִשּׁוּם עוֹף טָמֵא, וּמִשּׁוּם שֶׁרֶץ הָעוֹף, וּמִשּׁוּם שֶׁרֶץ הָאָרֶץ, וּמִשּׁוּם שֶׁרֶץ הַמַּיִם, וּמִשּׁוּם רוֹמֵשׂ עַל הָאָרֶץ, וּמִשּׁוּם תּוֹלַעַת הַפֵּרוֹת. בֵּין שֶׁאֲכָלָהּ כֻּלָּהּ בֵּין שֶׁאָכַל מִמֶּנָּה כְּזַיִת. לְפִיכָךְ, הָאוֹכֵל נְמָלָה הַפּוֹרַחַת הַגְּדֵלָה בַּמַּיִם - לוֹקֶה חָמֵשׁ מַלְקִיּוֹת.

53) ופורחת ויש בה לאו שרץ העוף. 54) ההולכים על הארץ, ולכן היא נכללת בלאו "בכל השרץ השורץ על הארץ". 55) שנוסף בה לאו של שרץ המים. 56) מלקות לכל לאו ולאו. 57) "אכל פוטיתא לוקה ארבע, נמלה לוקה חמש, צרעה לוקה שש". דעת רבינו שאם יש בדבר אחד כמה לאווין אינו לוקה אלא אחת ולכן הוא מבאר כאן טעם ריבוי המלקיות מפני שבריות אלו יש בהן תכונות שונות ועל ידן הן נכללות בכל אלה המינים והאוכלן לוקה על כל הלאווין ואין זה דומה כלל למקרה של לאווין הרבה על איסור אחד ולפיכך הדגיש כאן את התכונות השונות.

כד. רִסֵּק[58] נְמָלִים וְהֵבִיא אַחַת שְׁלֵמָה וְצִרְפָהּ לְאֵלּוּ שֶׁנִּתְרַסְּקוּ וְנַעֲשָׂה הַכֹּל כְּזַיִת וַאֲכָלוֹ - לוֹקֶה שֵׁשׁ מַלְקִיּוֹת: חָמֵשׁ - מִשּׁוּם הַנִּמְלָה הָאַחַת, וְאַחַת - מִשּׁוּם כְּזַיִת מִנִּבְלַת הַטְּמֵאִים[59].

58) דכיוון שריסקם ביטלם מתורת ברייה ואין לה דין של אוכל נמלה שלימה. 59) ולא משום לאו "לא תאכלו כל נבלה", כי לאו זה מדבר במיני טהורים. וכאן לוקה משום נבלת הטמאים, כלומר שרצים, משום אל תשקצו את נפשותיכם.

פֶּרֶק שְׁלִישִׁי[1]

1) יבאר מאכל היוצא מן האסור אם הוא אסור; ומה טעם לדבש דבורים וצרעים שהוא מותר; חלב האדם אם מותר לאכול או לינק אותו מהשדיים; חלב וביצים הבאים מהטמאה; וביצת עוף טהור שנמצא עליו קורט דם; ודין אפרוח שנולד מביצת טריפה; גבינה וחמאה של גויים וסימני ביצים; וציר דגים טמאים; גוי שהביא חביות פתוחות של ציר ודג טהור באחת מהם.

א. כָּל מַאֲכָל הַיּוֹצֵא מִמִּין מִן הַמִּינִין הָאֲסוּרִין שֶׁלּוֹקִין[2] עַל אֲכִילָתָן - הֲרֵי אוֹתוֹ הַמַּאֲכָל אָסוּר בַּאֲכִילָה מִן הַתּוֹרָה. כְּגוֹן חֵלֶב בְּהֵמָה וְחַיָּה הַטְּמֵאִים וּבֵיצֵי עוֹף וְדָג הַטְּמֵאִים. שֶׁנֶּאֱמַר: וְאֵת בַּת הַיַּעֲנָה - זוֹ בֵּיצָתָהּ. וְהוּא הַדִּין לְכָל הָאֲסוּר[3] כְּיַעֲנָה[4], וּלְכָל הַדְּבָרִים הַדּוֹמִין לַבֵּיצָה.

2) כלומר, איסורי לאו ולא איסורי 'עשה'. 3) כוונת רבינו היא שהדין "שכל היוצא מן הטמא טמא" אנו למדים מפסוק זה. 4) שמתמצאים מתוך הגוף.

ב. חֵלֶב הָאָדָם מֵתָּר בַּאֲכִילָה, אַף עַל פִּי שֶׁבְּשַׂר הָאָדָם אָסוּר בַּאֲכִילָה, וּכְבָר בֵּאַרְנוּ[5] שֶׁהוּא בַּעֲשֵׂה[6].

5) למעלה פרק ב הלכה ג. 6) ובאיסור 'עשה' אין הכלל: "שכל היוצא מן הטמא טמא" כמבואר בהלכה הקודמת.

ג. דְּבַשׁ דְּבוֹרִים[7] וּדְבַשׁ צְרָעִים - מֻתָּר, מִפְּנֵי שֶׁאֵינוֹ מִתַּמְצִית גּוּפָן, אֶלָּא כּוֹנְסִין אוֹתוֹ מִן הָעֲשָׂבִים בְּתוֹךְ פִּיהֶן וּמְקִיאִין אוֹתוֹ בַּכַּוֶּרֶת, כְּדֵי שֶׁיִּמְצְאוּ אוֹתוֹ לֶאֱכֹל מְמֻנוּ בִּימוֹת הַגְּשָׁמִים.

7) כסתם משנה, מכשירין פרק ו, ולא כר' יעקב בבכורות ז.

ד. אַף עַל פִּי שֶׁחֵלֶב אָדָם מֻתָּר, אָסְרוּ חֲכָמִים לְגָדוֹל לִינֹק אוֹתוֹ מִן הַשָּׁדַיִם, אֶלָּא חוֹלֶבֶת אִשָּׁה לְתוֹךְ הַכְּלִי וְשׁוֹתֶה. וְגָדוֹל שֶׁינָּק מִן הַשַּׁד - כְּיוֹנֵק שֶׁרֶץ[8], וּמַכִּין אוֹתוֹ מַכַּת מַרְדּוּת.

8) לפיכך מכין אותו מכת מרדות.

ה. יוֹנֵק תִּינוֹק וְהוֹלֵךְ אֲפִלּוּ אַרְבַּע אוֹ חָמֵשׁ שָׁנִים. וְאִם גְּמָלוּהוּ וּפָרַשׁ שְׁלֹשָׁה יָמִים אוֹ יָתֵר, מֻחֲמַת בְּרִיוֹ[9] לֹא מֻחֲמַת חָלְיוֹ - אֵינוֹ חוֹזֵר וְיוֹנֵק. וְהוּא שֶׁגְּמָלוּהוּ אַחַר עֶשְׂרִים וְאַרְבָּעָה חֹדֶשׁ; אֲבָל בְּתוֹךְ זְמַן זֶה, אֲפִלּוּ גְּמָלוּהוּ חֹדֶשׁ אוֹ שְׁנַיִם - מֻתָּר לַחֲזוֹר וְלִינָק עַד סוֹף עֶשְׂרִים וְאַרְבָּעָה חֹדֶשׁ[10].

9) כשהוא בריא. 10) כלומר, שאם לא פירש כלל, יונק והולך עד ארבע שנים. אבל אם פירש תוך ארבעה ועשרים חודש, אף־על־פי שמותר לחזור ולינק, יונק והולך רק עד סוף כ"ד חודש ולא יותר.

ו. אַף עַל פִּי שֶׁחֵלֶב בְּהֵמָה טְמֵאָה וּבֵיצֵי עוֹף טָמֵא אֲסוּרִין מִן הַתּוֹרָה - אֵין לוֹקִין עֲלֵיהֶם[11]; שֶׁנֶּאֱמַר: מִבְּשָׂרָם לֹא תֹאכֵלוּ - עַל הַבָּשָׂר הוּא לוֹקֶה, וְאֵינוֹ לוֹקֶה עַל הַבֵּיצָה וְעַל הֶחָלָב. וַהֲרֵי הָאוֹכֵל אוֹתָן - כְּאוֹכֵל חֲצִי שְׁעוּר[12], שֶׁהוּא אָסוּר מִן הַתּוֹרָה וְאֵינוֹ לוֹקֶה, אֲבָל מַכִּין אוֹתוֹ מַכַּת מַרְדּוּת[13].

11) "אם ריקמה ואכלה, לוקה עליה משום השרץ השורץ

על הארץ", משמע, אבל אם לא ריקמה אף־על־פי שהיא אסורה כביצת טמא - אין לוקין עליה. והוא־הדין כל היוצא מן הטמא שאסור מן התורה, אין שם מלקות. 12) שבא מדרשת כל חלב לא תאכלו, ויש רק איסור מן התורה ואינו לוקה, כן ביצת עוף טמא וחלב בהמה טמאה שבא מדרשת בת היענה אין בהם מלקות אף־על־פי שאיסורם מן התורה. 13) "והאוכל חצי שיעור מכין אותו מכת מרדות".

1 **ז. יֵרָאֶה לִי, שֶׁהָאוֹכֵל בֵּיצֵי דָגִים טְמֵאִים הַנִּמְצָאִים**
2 **בִּמְעֵיהֶם - כְּאוֹכֵל קִרְבֵּי דָגִים טְמֵאִים[14], וְלוֹקֶה מִן**
3 **הַתּוֹרָה. וְכֵן בֵּיצֵי הָעוֹף הַטָּמֵא הַתְּלוּיוֹת בָּאֶשְׁכּוֹל,**
4 **שֶׁעֲדַיִן לֹא פָרְשׁוּ וְנִגְמְרוּ[15], הָאוֹכֵל אוֹתָן - לוֹקֶה,**
5 **כְּאוֹכֵל בְּנֵי מֵעַיִם שֶׁלָּהֶן.**

14) כיון שהם בגוף הדגים ואין בהם קליפה, הרי הם בשר גמור. 15) כלומר, שעדיין לא פרשו, וגם לא נגמרו. והמלה "לא", מוסבת על שניהם, שאם נגמרו, אינם ככני מעיים ואינו לוקה.

6 **ח. בֵּיצַת עוֹף טָמֵא שֶׁהִתְחִיל הָאֶפְרוֹחַ לְהִתְרַקֵּם בָּהּ**
7 **וַאֲכָלָהּ - לוֹקֶה מִשּׁוּם אוֹכֵל שֶׁרֶץ הָעוֹף[16]. אֲבָל בֵּיצַת**
8 **הָעוֹף טָהוֹר שֶׁהִתְחִיל הָאֶפְרוֹחַ לְהִתְרַקֵּם בָּהּ וַאֲכָלָהּ**
9 **- מַכִּין אוֹתוֹ מַכַּת מַרְדּוּת[17].**

16) "ריקמה לוקה משום שרץ הארץ". ודעת רבינו שהוא־הדין בביצת עוף טמא, שאם ריקמה לוקה משום שרץ העוף, מכיון שהוא ממין העוף, ואף־על־פי־כן אינו לוקה משום עוף טמא, מפני שטרם הגיע לכלל עוף, ועדיין הוא שרץ, ולכן דינו כזבובים ויתושים, וכמבואר למעלה פרק ב הלכה ה. 17) בגמרא שם מבואר שריקמה אסורה מדרבנן כל זמן שהאפרוח לא יצא לאויר העולם. ולכן חייב מכת מרדות.

10 **ט. נִמְצָא עָלֶיהָ קֹרֶט דָּם[18]: אִם עַל הַחֶלְבּוֹן - זוֹרֵק**
11 **אֶת הַדָּם[19] וְאוֹכֵל אֶת הַשְּׂאָר, וְאִם עַל הַחֶלְמוֹן -**
12 **אֲסוּרָה כֻּלָּהּ[20]. בֵּיצָה הַמּוּזֶרֶת[21] - הַנֶּפֶשׁ הַיָּפָה[22]**
13 **תֹּאכְלֶנָּה.**

18) טיפת דם. 19) מפני שרק במקום הדם יש קשר הולד, ולא נתפשט בשאר החלקים. 20) שכבר פשט קלקול בכל הביצה. 21) שאינה של זכר אלא התרנגולת "מתחממת בקרקע ויולדת ביצים, ואותן ביצים אין מגדלות אפרוחים". 22) "שאין דעתו קצה בה מחמת מיאוס".

14 **י. אֶפְרוֹחַ שֶׁנּוֹלַד, אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא נִתְפַּתְּחוּ עֵינָיו -**
15 **מֻתָּר לְאָכְלוֹ[23]. בְּהֵמָה טְהוֹרָה שֶׁנִּטְרְפָה - חֶלְבָהּ**
16 **אָסוּר כַּחֵלֶב בְּהֵמָה טְמֵאָה. וְכֵן בֵּיצַת עוֹף טָהוֹר**
17 **שֶׁנִּטְרַף - כְּבֵיצַת עוֹף טָמֵא[24], וְאָסוּר.**

23) ודוקא כשיצא לאויר העולם, וכל עוד שלא יצא לאויר העולם - אסור מדברי סופרים משום שרץ, כמבואר למעלה הלכה ח. 24) כמבואר למעלה הלכה א.

18 **יא. אֶפְרוֹחַ שֶׁנּוֹלַד מִבֵּיצַת טְרֵפָה - מֻתָּר, שֶׁאֵין מִינוֹ**
19 **טָמֵא[25]. הָיָה הָעוֹף סְפֵק טְרֵפָה, כָּל הַבֵּיצִים שֶׁתֵּלֵד**
20 **בַּעֲרֵמָה רִאשׁוֹנָה[26] - מַשְׁהִין אוֹתָן[27]: אִם טָעֲנָה**
21 **עֲרֵמָה שְׁנִיָּה[28] וְהִתְחִילָה לֵילֵד - הֵתִּרוּ הָרִאשׁוֹנוֹת,**
22 **שֶׁאִם הָיְתָה טְרֵפָה - לֹא הָיְתָה יוֹלֶדֶת עוֹד[29]; וְאִם**
23 **לֹא יָלְדָה - הֲרֵי הֵן אֲסוּרוֹת.**

25) רבינו לא התכוון כאן לנמק למה האפרוח מותר, אף־על־פי שבא מביצת טריפה, כי לזה ניתן נימוק אחר בגמרא שם, אלא כוונתו לומר מה בין אפרוח מביצת טריפה לאפרוח מביצת טמאה. 26) בטעינה ראשונה, כלומר אותן הביצים שהיו במעיה בשעה שנולד בה ספק טריפות. 27) אחרי שגמרה להטיל כל הביצים של הטעינה הראשונה. 28) וזמן השהיה עשרים ואחד יום, שזה זמן עיבורה של התרנגולת. 29) "טריפה אינה יולדת" כלומר, אינה מתעברת ויולדת, אבל יולדת היא מה שעיברה לפני שנטרפה.

24 **יב. חֵלֶב בְּהֵמָה טְמֵאָה אֵינוֹ נִקְפֶּה וְעוֹמֵד כַּחֵלֶב**
25 **הַטְּהוֹרָה. וְאִם נִתְעָרֵב חֵלֶב טְמֵאָה בַּחֵלֶב בְּהֵמָה**
26 **טְהוֹרָה, כְּשֶׁתַּעֲמִיד אוֹתוֹ - יַעֲמֹד חֵלֶב הַטְּהוֹרָה,**
27 **וְיֵצֵא חֵלֶב הַטְּמֵאָה עִם הַקּוֹם שֶׁל גְּבִינָה.**

28 **יג. וּמִפְּנֵי זֶה יִתֵּן הַדִּין: שֶׁכָּל חֵלֶב הַנִּמְצָא בְּיַד עוֹבֵד**
29 **כּוֹכָבִים וּמַזָּלוֹת[30] - אָסוּר, שֶׁמָּא עֵרֵב בּוֹ חֵלֶב בְּהֵמָה**
30 **טְמֵאָה; וּגְבִינַת הָעוֹבֵד כּוֹכָבִים וּמַזָּלוֹת - מֻתֶּרֶת,**
31 **שֶׁאֵין חֵלֶב בְּהֵמָה טְמֵאָה מִתְגַּבֵּן. אֲבָל בִּימֵי חַכְמֵי**
32 **מִשְׁנָה גָּזְרוּ עַל גְּבִינַת הָעוֹבְדֵי כּוֹכָבִים וּמַזָּלוֹת**
33 **וַאֲסָרוּם, מִפְּנֵי שֶׁמַּעֲמִידִין אוֹתָהּ בְּעוֹר קֵבָה שֶׁל**
34 **שְׁחִיטָתָן שֶׁהִיא נְבֵלָה. וְאִם תֹּאמַר: וַהֲלֹא עוֹר הַקֵּבָה**
35 **דָּבָר קָטָן הוּא עַד מְאֹד בְּחֶלֶב שֶׁעָמַד בּוֹ, וְלָמָּה לֹא**
36 **יִבְטַל בְּמִעוּטוֹ? מִפְּנֵי שֶׁהוּא הַמַּעֲמִיד הַגְּבִינָה,**
37 **וְהוּאִיל וְדָבָר הָאָסוּר הוּא שֶׁהֶעֱמִיד - הֲרֵי הַכֹּל**
38 **אָסוּר, כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר[31].**

30) ואין ישראל רואה אם חלבו מבהמה טהורה. 31) להלן פרק ט הלכה טז.

39 **יד. גְּבִינָה שֶׁמַּעֲמִידִין אוֹתָהּ הָעוֹבְדֵי כּוֹכָבִים וּמַזָּלוֹת**
40 **בַּעֲשָׂבִים אוֹ בְּמֵי פֵּרוֹת, כְּגוֹן שֹׁרֶשׁ הַתְּאֵנִים, וַהֲרֵי הֵן**
41 **נִכָּרִין בַּגְּבִינָה - הוֹרוּ מִקְצָת הַגְּאוֹנִים שֶׁהִיא אֲסוּרָה.**
42 **שֶׁכְּבָר גָּזְרוּ[32] עַל כָּל גְּבִינַת הָעוֹבְדֵי כּוֹכָבִים וּמַזָּלוֹת,**
43 **בֵּין שֶׁהֶעֱמִידוּהָ בְּדָבָר אָסוּר בֵּין שֶׁהֶעֱמִידוּהָ בְּדָבָר**
44 **הַמֻּתָּר, גְּזֵרָה מִשּׁוּם שֶׁמַּעֲמִידִין[33] אוֹתָהּ בְּדָבָר**
45 **הָאָסוּר.**

32) שהגזירה היתה סתם. 33) בכת"י תימן: "משום שהעמידוה בדבר האסור", וכן הגירסה בהגהות מיימוניות. פירוש הדברים: מפני שנוהגים להעמיד בדבר האסור, גזרו על סתם גבינות גויים, ולא חילקו בין העמידו בדבר אסור או בדבר מותר, ולכן אסורה אפילו במקומות שרובם או כולם מעמידים בהיתר.

46 **טו. הָאוֹכֵל גְּבִינַת הָעוֹבְדֵי כּוֹכָבִים וּמַזָּלוֹת, אוֹ חֶלֶב**

שֶׁחֲלָבוֹ עוֹבֵד כּוֹכָבִים וּמַזָּלוֹת וְאֵין יִשְׂרָאֵל רוֹאֵהוּ[34] - מַכִּין אוֹתוֹ מַכַּת מַרְדּוּת[35]. הַחֶמְאָה שֶׁל עוֹבְדֵי כּוֹכָבִים וּמַזָּלוֹת - מִקְצָת הַגְּאוֹנִים הִתִּירוּהָ; שֶׁהֲרֵי לֹא גָּזְרוּ עַל הַחֶמְאָה, וְחֵלֶב הַטְּמֵאָה אֵינוֹ עוֹמֵד[36]. וּמִקְצָת הַגְּאוֹנִים אֲסָרוּהָ, מִפְּנֵי צַחְצוּחֵי חֶלֶב שֶׁיִּשָּׁאֵר בָּהּ. שֶׁהֲרֵי הַקּוֹם שֶׁבַּחֶמְאָה אֵינוֹ מְעֹרָב[37] עִם הַחֶמְאָה כְּדֵי שֶׁיִּבְטַל בְּמִעוּטוֹ, וְכָל חֶלֶב שֶׁלָּהֶן חוֹשְׁשִׁין לוֹ שֶׁמָּא עֵרְבוּ בוֹ חֵלֶב בְּהֵמָה טְמֵאָה[38].

34) שחלבו מבהמה טהורה. 35) ככל העובר על איסורי חכמים. 36) וצחצוחי (טיפות זעירות) חלב טמא שנשארו בה, אינם אוסרים. שהמה בטלים במיעוטם כשאר איסורים שבטלים בששים, שהרי חלב זה אינו מעמיד. 37) כלומר שהאיסור, היינו הקום, ניכר - אלא שאי־אפשר לברור אותו ולסלקו מן החמאה, לפיכך אינו בטל. 38) כמבואר למעלה הלכה יג.

טז. יֵרֶאה לִי, שֶׁאִם לָקַח חֶמְאָה מִן הָעוֹבֵד כּוֹכָבִים וּמַזָּלוֹת וּבִשְּׁלָהּ עַד שֶׁהָלְכוּ לָהֶן צַחְצוּחֵי חֶלֶב[39] - הֲרֵי זוֹ מֻתֶּרֶת[40]. שֶׁאִם תֹּאמַר: נִתְעָרְבוּ עִמָּהּ וְנִתְבַּשְּׁלוּ כֻּלָּן - בָּטְלוּ בְּמִעוּטָם. אֲבָל הַחֶמְאָה שֶׁבִּשְּׁלוּ אוֹתָהּ עוֹבְדֵי כּוֹכָבִים וּמַזָּלוֹת - אֲסוּרָה מִשּׁוּם גְּעוּלֵי עוֹבְדֵי כּוֹכָבִים וּמַזָּלוֹת[41], כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר[42].

39) שניתכו על־ידי האש. 40) כלומר, אפילו לשיטת האוסרין חמאה של גוי, מותר אפילו לכתחילה, שהרי יש כאן הרבה ספיקות. שמא לא היה חלב טמא כלל. ואם תמצא לומר שנתערב, שמא לא נשאר כלום. ואם תמצא לומר נשאר, שמא בתחלת הבישול ניתך על־ידי אש, ולפיכך אין לאסור משום מבטל איסור. ובכלל אין לאסור משום מבטל מלכתחילה, שהרי כוונתו בבישולה שיותכו הצחצוחים ולא ישארו בה כלל. 41) פליטת איסור מהכלי של הגוי. 42) להלן פרק יז הלכה ב. שסתם כלי גוי הם בני יומן, והבלועה שבהם אינה פוגמת את התבשיל.

יז. יִשְׂרָאֵל שֶׁיָּשַׁב בְּצַד הָעֵדֶר שֶׁל נָכְרִי, וּבָא הַנָּכְרִי וְהֵבִיא לוֹ חֶלֶב מִן הָעֵדֶר[43], אַף עַל פִּי שֶׁיֵּשׁ בָּעֵדֶר בְּהֵמָה טְמֵאָה - הֲרֵי זֶה מֻתָּר, וְאַף עַל פִּי שֶׁלֹּא רָאָה אוֹתוֹ חוֹלֵב. וְהוּא שֶׁיָּכוֹל לִרְאוֹתוֹ כְּשֶׁהוּא חוֹלֵב כְּשֶׁיַּעֲמֹד; שֶׁהַנָּכְרִי מִתְיָרֵא לַחֲלֹב מִן הַטְּמֵאָה, שֶׁמָּא יַעֲמֹד וְיִרְאֶה אוֹתוֹ.

43) שחלבו לצרכו של ישראל, ומתיירא לערב בו חלב טמא, פן יעמוד ויראה אותו.

יח. בֵּיצָה שֶׁשְּׁנֵי רָאשֶׁיהָ כַּדִּין אוֹ שֶׁשְּׁנֵי רָאשֶׁיהָ חַדִּין, אוֹ שֶׁהָיָה חֶלְמוֹן מַבַּחוּץ וְחֶלְבּוֹן מִבִּפְנִים - בְּיָדוּעַ שֶׁהוּא בֵּיצַת עוֹף טָמֵא. רֹאשָׁהּ אֶחָד כַּד וְרֹאשָׁהּ אֶחָד חַד, וְחֶלְבּוֹן מַבַּחוּץ וְחֶלְמוֹן מִבִּפְנִים - אֶפְשָׁר שֶׁהִיא בֵּיצַת עוֹף טָמֵא[44] וְאֶפְשָׁר שֶׁהִיא בֵּיצַת עוֹף טָהוֹר. לְפִיכָךְ שׁוֹאֵל לְצַיָּד יִשְׂרָאֵל[45] שֶׁמּוֹכְרָהּ: אִם אָמַר לוֹ: שֶׁל עוֹף פְּלוֹנִי הוּא וְעוֹף טָהוֹר הוּא - סוֹמֵךְ עָלָיו; וְאִם אָמַר: שֶׁל עוֹף טָהוֹר, וְלֹא אָמַר לוֹ שְׁמוֹ - אֵינוֹ סוֹמֵךְ עָלָיו[46].

44) שאין סומכין על סימני טהרה אלו, מפני שסימני ביצים אינם מן התורה, והדבר ספק. 45) אבל גוי אינו נאמן, כמבואר בהלכה הסמוכה. 46) כלשון הגמרא: "של עוף פלוני, וטהור הוא". וכן בעוף טהור, אנו מאמינים רק לצייד שבקי בהם ובשמותיהם, כמבואר למעלה פרק א הלכה טו. וכתב הראב"ד, שאם הוא מוחזק בנאמנות לוקחים ממנו אפילו בסתם. ונראה שגם דעת רבינו כך, כפי שכתב בפירוש גבי ביצי דגים בהלכה כ.

יט. לְפִיכָךְ אֵין לוֹקְחִים בֵּיצִים מִן הָעוֹבְדֵי כּוֹכָבִים וּמַזָּלוֹת, אֶלָּא אִם הָיָה מַכִּיר אוֹתָן[47] וְיֵשׁ לוֹ בָּהֶן טְבִיעוּת עַיִן שֶׁהֵן בֵּיצֵי עוֹף פְּלוֹנִי הַטָּהוֹר. וְאֵין חוֹשְׁשִׁין לָהֶן שֶׁמָּא הֵן בֵּיצֵי טְרֵפָה אוֹ בֵּיצֵי נְבֵלָה. וְאֵין לוֹקְחִין מִן הָעוֹבְדֵי כּוֹכָבִים וּמַזָּלוֹת בֵּיצָה טְרוּפָה[48] כְּלָל.

47) וכמבואר בהלכה הקודמת, שרק ישראל שאינו מוחזק בכשרות נאמן, אם אומר של עוף פלוני וטהור הוא, אבל לא גוי. ועכשיו לוקחים ביצים מן הגויים אף־על־פי שאינו אומר של עוף פלוני הוא, שסומכים אנו על רוב ביצים המצויים בינינו שהן של עופות טהורים (הגהות מיימוני). 48) ואפילו אם הוא מכיר שהן ממין עוף טהור, מפני שאנו חוששין שמא היא ביצת טריפה, וישראל מכרה לו, כמבואר שם בגמרא.

כ. בֵּיצֵי דָגִים - סִימָנֵיהֶם כְּסִימָנֵי בֵּיצֵי הָעוֹף. אִם הָיוּ שְׁנֵי רָאשֶׁיהָ כַּדִּין אוֹ חַדִּין - טְמֵאָה. אֶחָד כַּד וְאֶחָד חַד - שׁוֹאֵל לַיִּשְׂרְאֵלִי הַמּוֹכֵר[49]: אִם אָמַר לוֹ: אֲנִי מְלַחְתִּים[50] וְהוֹצֵאתִים מִדָּג טָהוֹר - אוֹכֵל עַל פִּיו[51]; וְאִם אָמַר לוֹ: טְהוֹרִין הֵם - אֵינוֹ נֶאֱמָן[52], אֶלָּא אִם כֵּן הָיָה אָדָם שֶׁהֵחֲזַק בְּכַשְׁרוּת.

49) שגוי אינו נאמן בעדותו. 50) ובעוף, די אם הוא אומר של עוף פלוני. והטעם, שהדגים המלוחים באים ממרחק, ואולי נשמטו הביצים האלו מדג טמא, לפיכך צריך לומר אני מלחתים. 51) אם הוא אינו חשוד ואינו מוחזק בכשרות, אבל אם הוא חשוד למכור טמא בטהור - אינו נאמן, מכיון שהוא נוגע בדבר. 52) מפני שעל סימנים לבד אין סומכים, שסימני ביצי דגים "לאו דאורייתא" הם, כסימני ביצי עוף.

כא. וְכֵן אֵין לוֹקְחִין גְּבִינָה וַחֲתִיכַת דָּג שֶׁאֵין בָּהּ סִימָן[53] אֶלָּא מִיִּשְׂרְאֵלִי שֶׁהֵחֲזַק בְּכַשְׁרוּת. אֲבָל בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל[54], כְּשֶׁהָיְתָה רֻבָּהּ יִשְׂרָאֵל[55] - לוֹקְחִין מִכָּל יִשְׂרְאֵלִי שֶׁבָּהּ[56]. וְהֶחָלָב - לוֹקְחִין אוֹתוֹ מִכָּל יִשְׂרָאֵל מִכָּל מָקוֹם.

53) תוספתא עבודה־זרה פרק ה. ובברייתא שם לט: מונה חלב במקום חתיכת דג. אולם במימרא של רב שם בדין שני חותמות, מוחק רב כהנא "חלב" ומכניס במקומו חתיכת דג.

ומסתבר, שגם בברייתא הנזכרת הוא גורס חתיכת דג במקום "חלב". 54) והגירסא שם "אין לוקחין בסוריא". ודעת רבינו, שסוריא לאו דוקא אלא הכוונה לכל חוץ לארץ, ומוכח מכאן שבארץ ישראל מותר. ובזמן הזה (של רבינו), דינה של ארץ ישראל לענין זה כחוצה לארץ, ראה לקמן פי"א הלכה כה. 55) אבל אם אין רובה ישראל, חוששים שמא קנה מן הגוי, כיון שאינו מוחזק בכשרות. 56) כגירסת התוספתא, ראה למעלה. וכנראה שגירסת רבינו בגמרא שלנו כגירסת התוספתא, וכן גורס שם רבינו חננאל.

כב. הַכּוֹבֵשׁ דָּגִים טְמֵאִים - צִירָן אָסוּר. אֲבָל צִיר חֲגָבִים טְמֵאִים - מֻתָּר[57], מִפְּנֵי שֶׁאֵין בָּהֶם לַחְלוּחִית. לְפִיכָךְ אֵין לוֹקְחִין צִיר מִן הָעוֹבֵד כּוֹכָבִים וּמַזָּלוֹת, אֶלָּא אִם כֵּן הָיָה בּוֹ דָּג טָהוֹר[58] מְשׁוֹטֵט בּוֹ, אֲפִלּוּ דָּג אֶחָד.

57) "העיד ר' צדוק על ציר של דגים טמאים, שהוא טהור", ופירש רבינו בעדויות פ"ז, משנה ב, שהוא מותר. 58) "ואלו דברים של גוים אסורין... וציר שאין בה דגה כלבית שוטטת בו". ורבינו מפרש כלבית דג טהור הוא, וכן פירש רבינו חננאל. והוא הדין לכל דג טהור אם משוטט בו, הציר מותר אלא שנה כלבית לרבותא, אף־על־פי שקטן ביותר.

כג. עוֹבֵד כּוֹכָבִים וּמַזָּלוֹת שֶׁהֵבִיא עֲרֵבָה מְלֵאָה חָבִיּוֹת פְּתוּחוֹת שֶׁל צִיר, וְדָג אֶחָד טָהוֹר בְּאַחַת מֵהֶן - כֻּלָּן מֻתָּרוֹת[59]. הָיוּ סְתוּמוֹת, פָּתַח אַחַת וְנִמְצָא בָּהּ דָּג טָהוֹר, שְׁנֵיָּה וְנִמְצָא בָּהּ טָהוֹר[60] - כֻּלָּן מֻתָּרוֹת. וְהוּא שֶׁיִּהְיֶה רֹאשׁוֹ שֶׁל דָּג וְשִׁדְרוֹ[61] קַיָּם, כְּדֵי שֶׁיְּהֵא נָכָר[62] שֶׁהוּא דָּג טָהוֹר. לְפִיכָךְ אֵין לוֹקְחִין דָּגִים מְרֻצָּצִין מְלוּחִין מִן הָעוֹבֵד כּוֹכָבִים וּמַזָּלוֹת. וְהֵם הַנִּקְרָאִים טָרִית טְרוּפָה. וְאִם הָיָה רֹאשׁ הַדָּג וְשִׁדְרוֹ נָכָר, אַף עַל פִּי שֶׁהוּא מְרֻצָּץ - מֻתָּר לִקַּח אוֹתוֹ מִן הָעוֹבֵד כּוֹכָבִים וּמַזָּלוֹת.

59) שכל חביות פתוחות כחבית אחת הן, מפני שאדם עשוי ליטול מזו וליתן בזו. ולפיכך כמעורבות הן ומותרות. 60) שנמצא דג טהור בשתים, מוכח הדבר שבכולן ציר של דגים טהורים ומותרות. 61) שניהם יחד, כדמוכח שם בגמרא. 62) כלומר, שהוא מכיר בטביעות עין בראש ושדרה שהוא ממין דג פלוני שהוא טהור (רש"י מפרש, שדגים טמאים אין להם שדרה, ותבנית ראשם משונה מזו של טהורים), ואפילו אם אין קשקשת וסנפיר נמצא בו, שאנו תולים שהשיר אותן בים.

כד. עוֹבֵד כּוֹכָבִים וּמַזָּלוֹת שֶׁהֵבִיא גֶּרֶב שֶׁל חֲתִיכוֹת דָּג שֶׁחִתּוּכָן שָׁוֶה[63], וְהֵן נִכָּרִין שֶׁכֻּלָּן מִדָּג אֶחָד, וּמָצָא בַּחֲתִיכָה אַחַת מֵהֶן קַשְׂקַשִּׂין - הֲרֵי כֻּלָּן מֻתָּרוֹת.

63) אבל אם אין חיתוכן שוה עם אותן שיש בהן קשקשת - אסורות.

פֶּרֶק רְבִיעִי[1]

1) יבאר האוכל מבשר נבלת בהמה חיה ועוף; הא כל עוף טהור חי ואין בו כזית; האוכל כזית נפל מבהמה טהורה ובן כמה הוא נפל; האוכל כזית טרפה; ושנכנסין הטרפיות בכלל בשר בשדה טרפה; בהמה חולה שתשש כוחה למות או שחט מסוכנת ולא פירכסה; האיסורין אם מצטרפין וכן הנבלות ונבלה עם טרפה; הדברים שעורותיהם כבשרם; ודין שור הנסקל.

א. הָאוֹכֵל כְּזַיִת מִבְּשַׂר בְּהֵמָה שֶׁמֵּתָה אוֹ חַיָּה שֶׁמֵּתָה אוֹ עוֹף שֶׁמֵּת - לוֹקֶה, שֶׁנֶּאֱמַר: לֹא תֹאכְלוּ כָּל נְבֵלָה. וְכֹל שֶׁלֹּא נִשְׁחֲטָה כָּרָאוּי - הֲרֵי זוֹ מֵתָה[2]. וּבְהִלְכוֹת הַשְּׁחִיטָה[3] יִתְבָּאֵר הַשְּׁחִיטָה שֶׁהִיא כָּרָאוּי[4] וְשֶׁאֵינָהּ כָּרָאוּי.

2) חולין לב, א. 3) פרקים ב־ג. 4) כלומר, איזוהי שחיטה שהיא כראוי.

ב. אֵין אָסוּר מִשּׁוּם נְבֵלָה אֶלָּא מִינִים טְהוֹרִים[5] בִּלְבַד, מִפְּנֵי שֶׁהֵן רְאוּיִין לִשְׁחִיטָה[6], וְאִם נִשְׁחֲטוּ שְׁחִיטָה כְּשֵׁרָה יִהְיוּ מֻתָּרִין בַּאֲכִילָה; אֲבָל מִינִין טְמֵאִין, שֶׁאֵין שְׁחִיטָה מוֹעֶלֶת בָּהֶן, בֵּין שֶׁנִּשְׁחֲטָה כָּרָאוּי בֵּין שֶׁמֵּתָה כְּדַרְכָּהּ בֵּין שֶׁחָתַךְ בָּשָׂר מִן הַחַי מִמְּנָּה וַאֲכָלוֹ - אֵינוֹ לוֹקֶה מִשּׁוּם נְבֵלָה וּטְרֵפָה[7], אֶלָּא מִשּׁוּם אוֹכֵל בְּשַׂר טְמֵאָה.

5) חולין ק, א. ומעילה טז, א. כרב. 6) בחולין שם נאמר הטעם, מפני שאין איסור נבילה חל על איסור טמא, אבל מסגנונו של רבינו כאן משמע נימוק אחר. היינו, שאיסור נבילה תלוי בהכשר שחיטה, ולפיכך אין איסור נבילה במינים טמאים, שאין להם הכשר שחיטה, כלומר, שאינם ניתרים בשחיטה. 7) גם בבהמה טהורה אינו חייב על בשר מן החי משום נבילה רק משום טריפה, כמבואר להלן הלכה י. והחידוש בטמאה הוא, שאף משום טריפה אינו לוקה.

ג. הָאוֹכֵל עוֹף טָהוֹר חַי כָּל שֶׁהוּא - לוֹקֶה מִשּׁוּם אוֹכֵל נְבֵלָה[8], וְאַף עַל פִּי שֶׁאֵין בּוֹ כְּזַיִת, הוֹאִיל וַאֲכָלוֹ כֻּלּוֹ. וְאִם אָכַלוֹ אַחַר שֶׁמֵּת - עַד שֶׁיִּהְיֶה בּוֹ כְּזַיִת[9]. וְאַף עַל פִּי שֶׁאֵין בְּכֻלּוֹ בָּשָׂר כְּזַיִת, הוֹאִיל וְיֵשׁ בְּכֻלּוֹ כְּזַיִת[10] - חַיָּב עָלָיו מִשּׁוּם נְבֵלָה.

8) חולין קב, ב: "אכל צפור טהורה בחייה, בכל שהוא". ורבינו מפרש שהוא חייב משום נבילה ולא משום אבר מן החי (מגיד־משנה). [אבל בגמרא שם נראה ללא כל ספק, שלוקה משום אבר מן החי. ונלאו כל המפרשים למצוא ישוב מלא לדברי רבינו, ובהגהות ה'חזון איש' שנספחו לרמב"ן הוצאת "אל המקורות", כתב שטעות־סופר היא, וצריך לומר: משום אבר מן החי]. וראה שם ברש"י. 9) שם: "במיתתה בכזית". 10) שם: "במשהו בשר גידין ועצמות", כלומר, שגידים ועצמות משלימין לכזית.

ד. הָאוֹכֵל כְּזַיִת מִבְּשַׂר נֵפֶל[11] בְּהֵמָה טְהוֹרָה - לוֹקֶה

מִשּׁוּם אוֹכֵל נְבֵלָה[12]. וְאָסוּר לֶאֱכֹל[13] מִן הַבְּהֵמָה שֶׁנּוֹלְדָה עַד לֵיל שְׁמִינִי[14]; שֶׁכֹּל שֶׁלֹּא שָׁהָה שְׁמוֹנָה יָמִים בַּבְּהֵמָה - הֲרֵי זֶה כְּנֵפֶל[15]. וְאֵין לוֹקִין עָלָיו[16]. וְאִם נוֹדַע לוֹ שֶׁכָּלוּ לוֹ חֲדָשָׁיו[17] בַּבֶּטֶן וְאַחַר כָּךְ נוֹלַד, שֶׁהֵן תִּשְׁעָה חֲדָשִׁים לִבְהֵמָה גַּסָּה וַחֲמִשָּׁה לְדַקָּה[18] - הֲרֵי זֶה מֻתָּר בְּיוֹם שֶׁנּוֹלַד.

11) ואפילו אם הוא חי. 12) שנפל חשוב כמת (שבת קלו.). 13) חולין קלח, ב. 14) שם קלו, א. ומשנכנס ליל שמיני מותר לאוכלה, ואין צריך לחכות שמונה ימים שלמים (מגיד־משנה). 15) כלומר, ספק נפל (שם קלה, א). 16) שאין לוקים על הספק. 17) שם קלו, א. 18) בכורות ה, א.

ה. הַשִּׁלְיָא שֶׁיָּצְאָה עִם הַוָּלָד - אֲסוּרָה בַּאֲכִילָה[19]. וְהָאוֹכְלָהּ - פָּטוּר[20], שֶׁאֵינָהּ בָּשָׂר[21].

19) חולין עז, א. 20) משום נבילה. 21) שם: "חישב עליה מטמאה טומאת אוכלין, אבל לא טומאת נבילות", והיינו מפני שאינה בשר, אבל נחשבה לאוכל, כדמוכח שם.

ו. הָאוֹכֵל כְּזַיִת מִבְּשַׂר בְּהֵמָה אוֹ חַיָּה אוֹ עוֹף טְהוֹרִים[22] שֶׁנִּטְרְפוּ - לוֹקֶה, שֶׁנֶּאֱמַר: וּבָשָׂר בַּשָּׂדֶה טָרֵפָה לֹא תֹאכֵלוּ, לַכֶּלֶב תַּשְׁלִכוּן אֹתוֹ. טְרֵפָה הָאֲמוּרָה בַּתּוֹרָה - זוֹ שֶׁטָּרְפָה אוֹתָהּ[23] חַיַּת הַיַּעַר, כְּגוֹן אֲרִי וְנָמֵר וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן[24]. וְכֵן עוֹף שֶׁטָּרַף אוֹתוֹ עוֹף הַדּוֹרֵס, כְּגוֹן נֵץ וְכַיּוֹצֵא בּוֹ. וְאֵין אַתָּה יָכוֹל לוֹמַר שֶׁטָּרְפָה אוֹתָהּ וְהֵמִיתָה אוֹתָהּ; שֶׁאִם מֵתָה - הֲרֵי הִיא נְבֵלָה, וּמַה לִּי מֵתָה מֵחֲמַת עַצְמָהּ אוֹ הִכָּהּ בְּסַיִף וְהֵמִיתָהּ אוֹ שִׁבְּרָהּ אֲרִי וְהֵמִיתָהּ? הָא[25] אֵינוֹ מְדַבֵּר אֶלָּא בְּשֶׁנִּטְרְפָה וְלֹא מֵתָה.

22) אבל לא טמאים, שאיסור טריפה אינו אלא במינים טהורים בלבד כמו איסור נבילה, כמבואר למעלה ה"ב. 23) כגון שדרסה עליה בידה או גרמה לה בכל אופן שהוא, אחד מסוגי הטריפות המבוארים בפ"ה מהל' שחיטה ה"ה. 24) שלאו דוקא ארי, אלא כל חיית יער גדולה, שדרסה בהמה גסה וכל־שכן בהמה דקה, נטרפה. 25) הרי.

ז. וְאִם הָטְרְפָה שֶׁלֹּא מֵתָה אֲסוּרָה, יָכוֹל אִם בָּא זְאֵב וְגָרַר הַגְּדִי בְּרַגְלוֹ[26] אוֹ בִּזְנָבוֹ אוֹ בְּאָזְנוֹ, וְרָדַף אָדָם וְהִצִּילוֹ מִפִּיו, יִהְיֶה אָסוּר, שֶׁהֲרֵי נִטְרַף? תַּלְמוּד לוֹמַר: וּבָשָׂר בַּשָּׂדֶה טְרֵפָה וְגוֹמֵר לַכֶּלֶב תַּשְׁלִכוּן אֹתוֹ - עַד שֶׁיַּעֲשֶׂה אוֹתָהּ בָּשָׂר הָרְאוּיָה[27] לְכֶלֶב. הָא לָמַדְתָּ, שֶׁהַטְּרֵפָה הָאֲמוּרָה בַּתּוֹרָה הִיא שֶׁטָּרְפָה אוֹתָהּ חַיַּת הַיַּעַר וְשִׁבְּרָה אוֹתָהּ וְנָטַת לָמוּת וַעֲדַיִן לֹא מֵתָה. אַף עַל פִּי שֶׁקָּדַם וּשְׁחָטָהּ קֹדֶם שֶׁתָּמוּת - הֲרֵי זוֹ אֲסוּרָה מִשּׁוּם טְרֵפָה, הוֹאִיל וְאִי אֶפְשָׁר שֶׁתִּחְיֶה מִמַּכָּה זוֹ הַבָּאָה עָלֶיהָ.

26) כלומר, שלא דרסה בידו, שאם דרסה, הרי היא דרוסת זאב בדקה, שהיא טריפה. 27) בדפוס רומי ר"מ: הראוי.

ח. נִמְצֵאתָ לָמֵד: שֶׁהַתּוֹרָה אָסְרָה הַמֵּתָה, וְהִיא הַנְּבֵלָה, וְאָסְרָה הַנּוֹטָה לָמוּת מֵחֲמַת מַכּוֹתֶיהָ וְאַף עַל פִּי שֶׁעֲדַיִן לֹא מֵתָה, וְהִיא הַטְּרֵפָה. וּכְשֵׁם שֶׁלֹּא תַּחֲלֹק בְּמִיתָה בֵּין מֵתָה מֵחֲמַת עַצְמָהּ, בֵּין שֶׁנָּפְלָה וָמֵתָה, בֵּין שֶׁחֲנָקָהּ עַד שֶׁמֵּתָה, בֵּין שֶׁדְּרָסַתְּהָ חַיָּה וַהֲרָגַתְּהָ; כָּךְ לֹא תַּחֲלֹק בְּנוֹטָה לָמוּת בֵּין שֶׁטְּרָפַתְּהָ חַיָּה וְשִׁבְּרַתְּהָ, בֵּין שֶׁנָּפְלָה מִן הַגַּג וְנִשְׁתַּבְּרוּ רֹב צַלְעוֹתֶיהָ, בֵּין שֶׁנָּפְלָה וְנִתְרַסְּקוּ אֵיבָרֶיהָ, בֵּין שֶׁזָּרַק בָּהּ חֵץ וְנִקַּב לִבָּהּ אוֹ רֵאָתָהּ, בֵּין שֶׁבָּא לָהּ חֹלִי מֵחֲמַת עַצְמָהּ וְנִקַּב לִבָּהּ אוֹ רֵאָתָהּ אוֹ שִׁבֵּר רֹב צַלְעוֹתֶיהָ וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן. הוֹאִיל וְהִיא נוֹטָה לָמוּת מִכָּל מָקוֹם - הֲרֵי זוֹ טְרֵפָה, בֵּין שֶׁהָיָה הַגּוֹרֵם בִּידֵי בָּשָׂר וָדָם בֵּין שֶׁהָיָה בִּידֵי שָׁמַיִם. אִם כֵּן, לָמָּה נֶאֱמַר בַּתּוֹרָה טְרֵפָה?[28] דִּבֵּר הַכָּתוּב בַּהֹוֶה[29]. שֶׁאִם לֹא תֹּאמַר כֵּן[30], לֹא תֵּאָסֵר אֶלָּא אוֹתָהּ שֶׁנִּטְרְפָה בַּשָּׂדֶה, אֲבָל אִם נִטְרְפָה בֶּחָצֵר - לֹא תֵּאָסֵר. הָא לָמַדְתָּ, שֶׁאֵין הַכָּתוּב מְדַבֵּר אֶלָּא בַּהֹוֶה[31].

28) שמשמעה שנטרפה בידי חיה. 29) דבר המצוי ורגיל. 30) אלא שהכל דוקא לפי מה שנכתב. 31) מכילתא משפטים פרשה ב.

ט. וְעִנְיַן הַכָּתוּב[32]: שֶׁהַנּוֹטָה לָמוּת מֵחֲמַת מַכּוֹתֶיהָ[33] וְאִי אֶפְשָׁר לָהּ לִחְיוֹת[34] מֵחֲמַת מַכָּה זוֹ - אֲסוּרָה. מִכָּאן אָמְרוּ חֲכָמִים[35]: זֶה הַכְּלָל: כֹּל שֶׁאֵין כָּמוֹהָ חַיָּה[36] - טְרֵפָה. וּבְהִלְכוֹת שְׁחִיטָה[37] יִתְבָּאֵר אֵי זֶה חֹלִי עוֹשֶׂה אוֹתָהּ טְרֵפָה וְאֵי זֶה חֹלִי אֵין עוֹשֶׂה אוֹתָהּ טְרֵפָה.

32) "ובשר בשדה טריפה לא תאכלו". 33) או מחמת חולי, כמבואר בהלכה הקודמת. 34) שנים עשר חודש, כמבואר בפי"א מהל' שחיטה ה"א. 35) חולין מב, א. 36) "שלקתה מכה שאין בהמה לקויה דוגמתה ראויה לחיות" (רש"י). 37) פ"י ה"ט.

י. וְכֵן הַחוֹתֵךְ בָּשָׂר מִן הַחַי מִן הַטְּהוֹרִים[38] - הֲרֵי אוֹתוֹ הַבָּשָׂר טְרֵפָה[39], וְהָאוֹכֵל מִמֶּנּוּ כְּזַיִת - לוֹקֶה מִשּׁוּם אוֹכֵל טְרֵפָה. שֶׁהֲרֵי בָּשָׂר זֶה מִבְּהֵמָה שֶׁלֹּא נִשְׁחֲטָה וְלֹא מֵתָה[40], מַה לִּי טָרְפָה אוֹתָהּ חַיָּה מַה לִּי חָתְכָהּ בְּסַכִּין? מַה לִּי בְּכֶלֶה מַה לִּי בְּמִקְצָתָהּ? הֲרֵי הוּא אוֹמֵר: וּבָשָׂר בַּשָּׂדֶה טְרֵפָה לֹא תֹאכֵלוּ - כֵּיוָן שֶׁנַּעֲשֵׂית הַבְּהֵמָה בָּשָׂר בַּשָּׂדֶה[41] הֲרֵי הִיא טְרֵפָה.

38) אבל בטמאים, כשם שאיסור טריפה אינו נוהג בהם, כמבואר למעלה ה"ב, כך אינו נוהג בהם איסור בשר מן החי. 39) חולין קב, ב. 40) שרק מתה אסורה משום

נבילה, כמבואר למעלה ה"א. 41) שפירש ממקומו (רש"י שם).

יא. בְּהֵמָה שֶׁהִיא חוֹלָה מֵחֲמַת שֶׁתָּשַׁשׁ כֹּחָהּ וְנָטְתָה לָמוּת[42], הוֹאִיל וְלֹא אִרְעָה[43] מַכָּה בְּאֵבֶר מֵאֵיבָרֶיהָ הַמְּמִיתִים אוֹתָהּ[44] - הֲרֵי זוֹ מֻתֶּרֶת; שֶׁלֹּא אָסְרָה תּוֹרָה אֶלָּא כְּעֵין טְרֵפַת חַיַּת הַיַּעַר, שֶׁהֲרֵי עָשָׂת[45] בָּהּ מַכָּה הַמְּמִיתָה אוֹתָהּ.

42) שם לז, א. בלשון המשנה: "מסוכנת". 43) לא קרה. 44) כוונת רבינו לבאר את ההבדל המהותי בין טריפה למסוכנת, ואומר - שבטריפה נעשית בה מכה, ובמסוכנת לא אירעה מכה. 45) בכת"י תימן: נעשית.

יב. אַף עַל פִּי שֶׁהִיא מֻתֶּרֶת, גְּדוֹלֵי הַחֲכָמִים[46] לֹא הָיוּ אוֹכְלִין מִבְּהֵמָה שֶׁמְּמַהֲרִין וְשׁוֹחֲטִין אוֹתָהּ כְּדֵי שֶׁלֹּא תָּמוּת, וְאַף עַל פִּי שֶׁפִּרְכְּסָה בְּסוֹף שְׁחִיטָה[47]. וְדָבָר זֶה אֵין בּוֹ אִסּוּר, אֶלָּא כָּל הָרוֹצֶה לְהַחְמִיר עַל עַצְמוֹ בְּדָבָר זֶה - הֲרֵי זֶה מְשֻׁבָּח.

46) שם לז, ב. 47) שאם לא פירכסה בסוף שחיטה - אסורה באכילה, כמבואר להלן בהלכה הסמוכה.

יג. הַשּׁוֹחֵט בְּהֵמָה חַיָּה וָעוֹף וְלֹא יָצָא מֵהֶן דָּם - הֲרֵי אֵלּוּ מֻתָּרִין[48], וְאֵין אוֹמְרִין שֶׁמָּא מֵתִים הָיוּ. וְכֵן הַשּׁוֹחֵט אֶת הַבְּרִיאָה וְלֹא פִּרְכְּסָה - הֲרֵי זוֹ מֻתֶּרֶת[49]. אֲבָל הַמְּסֻכֶּנֶת, וְהִיא: כֹּל שֶׁמַּעֲמִידִין אוֹתָהּ וְאֵינָהּ עוֹמֶדֶת, אַף עַל פִּי[50] שֶׁהִיא אוֹכֶלֶת מַאֲכַל בְּרִיאוֹת, אִם שְׁחָטָהּ וְלֹא פִּרְכְּסָה[51] כְּלָל - הֲרֵי זוֹ נְבֵלָה[52], וְלוֹקִין עָלֶיהָ. וְאִם פִּרְכְּסָה - הֲרֵי זוֹ מֻתֶּרֶת. וְצָרִיךְ שֶׁיִּהְיֶה הַפִּרְכּוּס בְּסוֹף הַשְּׁחִיטָה[53], אֲבָל בִּתְחִלָּתָהּ - אֵינוֹ מוֹעִיל.

48) שם לג, א. 49) שם לז, א. 50) שם, ב. 51) שם. 52) שכל שלא פירכסה, אין שחיטתה כלום ורק גמר מיתתה (מגיד־משנה). 53) שם לח, א: "כל שאינה עושה כן בסוף שחיטה, בידוע שנשמתה נטולה הימנה קודם לכן".

יד. כֵּיצַד הוּא הַפִּרְכּוּס? בְּבְהֵמָה דַּקָּה[54] וּבְחַיָּה גַּסָּה[55] וְדַקָּה: בֵּין שֶׁפָּשְׁטָה[56] יָדָהּ וְהֶחֱזִירָה, אוֹ שֶׁפָּשְׁטָה רַגְלָהּ אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא הֶחֱזִירָה[57], אוֹ שֶׁכָּפְפָה רַגְלָהּ בִּלְבַד - הֲרֵי זֶה פִּרְכּוּס וּמֻתָּר; אֲבָל אִם פָּשְׁטָה יָדָהּ וְלֹא הֶחֱזִירַתָּהּ - הֲרֵי זוֹ אֲסוּרָה, שֶׁאֵין זוֹ אֶלָּא הוֹצָאַת נֶפֶשׁ בִּלְבַד[58]. וּבְבְהֵמָה גַּסָּה[59]: אֶחָד הַיָּד וְאֶחָד הָרֶגֶל, בֵּין שֶׁפָּשְׁטָה וְלֹא כָּפְפָה בֵּין כָּפְפָה וְלֹא פָּשְׁטָה - הֲרֵי זֶה פִּרְכּוּס וּמֻתֶּרֶת; וְאִם לֹא פָּשְׁטָה לֹא יָד וְלֹא רֶגֶל וְלֹא כָּפְפָה כְּלָל - הֲרֵי זוֹ נְבֵלָה. וּבָעוֹף: אֲפִלּוּ לֹא רִפְרֵף אֶלָּא בְּעֵינוֹ[60] וְלֹא כִּשְׁכֵּשׁ אֶלָּא בִּזְנָבוֹ - הֲרֵי זֶה פִּרְכּוּס.

54) שם לז, א. 55) עבודה זרה טז, ב: "חיה גסה, הרי היא כבהמה דקה לפירכוס". 56) אבל אם היתה ידה פשוטה מקודם וכפפתה - אינו פרכוס. 57) שם לה, ב: "אבל ברגל, בין פשטה ולא כפפה, בין כפפה ולא פשטה - כשרה". 58) שם לז, א. 59) שם לח, ב. 60) שם, וכן גירסת הרי"ף והערוך. אולם הגירסא שלנו בגמרא: "בגפו".

טו. הַשּׁוֹחֵט אֶת הַמְּסֻכֶּנֶת בַּלַּיְלָה, וְלֹא יָדַע אִם פִּרְכְּסָה אוֹ לֹא פִּרְכְּסָה - הֲרֵי זוֹ סְפֵק נְבֵלָה וַאֲסוּרָה[61].

61) שם לז, א.

טז. כָּל אִסּוּרִין שֶׁבַּתּוֹרָה אֵין מִצְטָרְפִין[62] זֶה עִם זֶה, חוּץ מֵאִסּוּרֵי נָזִיר[63], כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר שָׁם[64]. לְפִיכָךְ, הַלּוֹקֵחַ מְעַט[65] חֵלֶב וּמְעַט דָּם וּמְעַט בְּשַׂר בְּהֵמָה טְמֵאָה וּמְעַט בְּשַׂר נְבֵלָה וּמְעַט דָּג טָמֵא וּמְעַט בְּשַׂר עוֹף טָמֵא וְכֵיוֹצֵא בָּאֵלּוּ מִשְּׁאָר הָאִסּוּרִין וְצֵרַף מִן הַכֹּל כְּזַיִת וַאֲכָלוֹ - אֵינוֹ לוֹקֶה, וְדִינוֹ כְּדִין אוֹכֵל חֲצִי שִׁעוּר[66].

62) ערלה פ"ב, מ"א. 63) נזיר לז, ב: "מכל אשר יעשה מגפן היין, לימד על איסורי נזיר שמצטרפין זה עם זה". 64) פ"ה מהל' נזירות ה"ג. 65) פחות מכזית. 66) "שהוא אסור מן התורה, ואינו לוקה אבל מכין אותו מכת מרדות" (למעלה פ"ג ה"ו).

יז. כָּל הַנְּבֵלוֹת[67] מִצְטָרְפוֹת[68] זוֹ עִם זוֹ. וּנְבֵלָה מִצְטָרֶפֶת עִם טְרֵפָה[69]. וְכֵן כָּל בְּהֵמָה וְחַיָּה הַטְּמֵאִים - מִצְטָרְפִין זֶה עִם זֶה. אֲבָל בְּשַׂר נְבֵלָה עִם בְּשַׂר בְּהֵמָה טְמֵאָה - אֵין מִצְטָרְפִין. כֵּיצַד? הַלּוֹקֵחַ מִנְּבֵלַת הַשּׁוּר וְנִבְלַת הַצְּבִי וְנִבְלַת הַתַּרְנְגוֹל, וְקִבֵּץ מִן הַכֹּל כְּזַיִת בָּשָׂר וַאֲכָלוֹ - לוֹקֶה. וְכֵן אִם קִבֵּץ חֲצִי זַיִת מִנִּבְלַת בְּהֵמָה טְהוֹרָה וַחֲצִי זַיִת מִן הַטְּרֵפָה, אוֹ חֲצִי זַיִת מִבְּשַׂר נְבֵלָה וַחֲצִי זַיִת מִבָּשָׂר מִן הַחַיָּה[70] מִן הַטְּהוֹרָה[71], וַאֲכָלוֹ - לוֹקֶה. וְכֵן בְּשַׂר הַגָּמָל וְהַחֲזִיר וְהָאַרְנֶבֶת[72], שֶׁקִּבֵּץ מִכֻּלָּם כְּזַיִת וַאֲכָלוֹ - לוֹקֶה. אֲבָל אִם צֵרֵף חֲצִי זַיִת מִנִּבְלַת הַשּׁוּר וַחֲצִי זַיִת מִבְּשַׂר הַגָּמָל - אֵינָן מִצְטָרְפִין. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה. וְכֵן בְּהֵמָה טְמֵאָה וְעוֹף טָמֵא אוֹ דָּג טָמֵא - אֵין בְּשַׂר שְׁנֵיהֶן מִצְטָרֵף, לְפִי שֶׁהֵן שְׁנֵי שֵׁמוֹת; שֶׁהֲרֵי כָּל אֶחָד מֵהֶן בְּלַאוֹ בִּפְנֵי עַצְמוֹ, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[73]. אֲבָל כָּל הָעוֹפוֹת הַטְּמֵאִין - מִצְטָרְפִין, כְּמוֹ שֶׁמִּצְטָרְפִין כָּל בְּהֵמָה וְחַיָּה הַטְּמֵאִין. זֶה הַכְּלָל: כֹּל שֶׁאִסּוּרָן בְּלַאוֹ אֶחָד - מִצְטָרְפִין, בִּשְׁנֵי לָאוִין - אֵין מִצְטָרְפִין; חוּץ מִנְּבֵלָה וּטְרֵפָה, הוֹאִיל וְהַטְּרֵפָה תְּחִלַּת נְבֵלָה הִיא[74].

67) כלומר, נבילת בהמה ונבילת חיה ועוף הטהורים. 68) מעילה טז, ב. 69) שטריפה תחילת נבילה, כמו שמסיים בסוף ההלכה. 70) שבשר מן החי אסור משום טריפה, כמבואר למעלה ה"י, ונבילה מצטרפת עם טריפה. 71) אבל בטמאה אין איסור בשר מן החי, כמבואר למעלה שם. 72) אף־על־פי שכל אחד מוזהר לבדו, אמנם הואיל

וכולם נכללו בפסוק "את זה לא תאכלו", כמבואר למעלה פ"ב ה"א, הרי איסורם בלאו אחד ולפיכך מצטרפים. 73) למעלה פ"ב. 74) שטריפה אסורה משום שאי־אפשר לה לחיות, כמבואר למעלה ה"ז. [ולא נתבאר למה הוצרך רבינו לטעם זה. הלא נבילה וטריפה נאמרו בלאו אחד: "נבילה וטריפה לא יאכל לטמאה בה" (ויקרא כב, ח), וכל שבלאו אחד מצטרפים? ואולי מפני שחיוב המלקות אינו מלאו זה, אלא מלאוים מחולקים].

1 **יח. הָאוֹכֵל מִנְּבֵלָה וּטְרֵפָה אוֹ מִבְּהֵמָה וְחַיָּה**
2 **הַטְּמֵאִים מִן הָעוֹר[75] וּמִן הָעֲצָמוֹת וּמִן הַגִּידִים, וּמִן**
3 **הַקַּרְנַיִם וּמִן הַטְּלָפַיִם, וּמִן הַצִּפָּרְנַיִם שֶׁל עוֹף**
4 **מִמְּקוֹמוֹת שֶׁמְּצַבְּצִין מִשָּׁם הַדָּם כְּשֶׁיֵּחָתְכוּ, וּמִן**
5 **הַשִּׁלְיָא שֶׁלָּהֶן, אַף עַל פִּי שֶׁהוּא אָסוּר - הֲרֵי זֶה**
6 **פָּטוּר, מִפְּנֵי שֶׁאֵלּוּ אֵינָן רְאוּיִין לַאֲכִילָה[76]. וְאֵין**
7 **מִצְטָרְפִין עִם הַבָּשָׂר לִכְזַיִת.**

75) חולין קיז, ב: "העור. . . והעצמות והגידין והקרנים והטלפים מצטרפין לטמא טומאת אוכלין אבל לא טומאת נבילות". והטעם: מפני שאין בהן לאו של נבלה (מגיד־משנה). 76) אין כוונת רבינו לומר, שאינם ראויין להחשב כאוכל, שהרי הם מטמאים טומאת אוכלין, אלא שאינם נקראים בשר שיחול עליהם איסור בשר נבילה.

8 **יט. קֵבָה[77] הַנְּבֵלָה וְקֵבַת הַטְּמֵאָה - מֻתֶּרֶת, מִפְּנֵי**
9 **שֶׁהִיא כִּשְׁאָר טְנֹפֶת שֶׁבַּגּוּף[78]. וּלְפִיכָךְ מֻתָּר[79]**
10 **לְהַעֲמִיד הַגְּבִינָה בְּקֵבַת שְׁחִיטַת הָעוֹבֵד כּוֹכָבִים**
11 **וּמַזָּלוֹת, וּבְקֵבַת בְּהֵמָה וְחַיָּה טְמֵאָה. אֲבָל עוֹר הַקֵּבָה**
12 **- הֲרֵי הוּא כִּשְׁאָר הַמֵּעַיִם[80], וְאָסוּר.**

77) חלב הכנוס בתוך הקיבה, ולא חילק רבינו בין קרוש לניגר, וכן דעת הרי"ף. וראה 'כסף משנה' ורדב"ז לקמן פ"ט הט"ו. 78) שם קטז, ב: "פירשה בעלמא הוא". 79) שם. 80) שם.

13 **כ. עוֹר הַבָּא כְּנֶגֶד פָּנָיו שֶׁל חֲמוֹר[81] - מֻתָּר**
14 **בַּאֲכִילָה[82], מִפְּנֵי שֶׁהוּא כְּמוֹ הַפֶּרֶשׁ וּמֵי רַגְלַיִם שֶׁהֵן**
15 **מֻתָּרִין[83]. יֵשׁ עוֹרוֹת שֶׁהֵן כְּבָשָׂר[84], וְהָאוֹכֵל מֵהֶן כְּזַיִת**
16 **- כְּאוֹכֵל מִן הַבָּשָׂר. וְהוּא כְּשֶׁיֹּאכַל אוֹתָן כְּשֶׁהֵן**
17 **רַכִּים[85].**

81) "כעין שליא שהחמור נולד בו" (רש"י). 82) בכורות ז, ב. 83) ראה השגת הראב"ד וב'מגיד משנה'. 84) חולין קכב, א. 85) שם. שאם עבדן או שהילך בהן כדי עבודה שהם מתקשים, אינם אוכל ואינם כבשר.

~ נקודות משיחות קודש מתוך רמב"ם "פרדס המלך" ~

" . . כְּמוֹ הַפֶּרֶשׁ וּמֵי רַגְלַיִם שֶׁהֵן מֻתָּרִין . . ".

בהלכות טומאת אוכלין (פ"י ה"ב) פסק שמי רגלים של בהמה אינם כמים ואין מכשירין, ומקורו מתוספתא סוף מכשירין. אבל בבכורות ז, א. וברמב"ם כאן פסק שמותרים, כיון שלא נשתנתה מציאות המים בגוף הבהמה אלא "מיא עול מיא נפוק".

וקשה, כיון שלא נשתנתה מציאות המים בגוף הבהמה מדוע "אין מכשירין". ועל כרחך צריך לומר שעל ידי כניסת המים בגוף הבהמה, ניטלה מהן התכונה המחלקת בין מים שמכשירין ומי פירות שאין מכשירין, ואעפ"כ אין נעשים עדין כגוף הבהמה כמו חלבה ומשום כך מותרים.

דוגמא לדבר: סברתם של אנשי אלכסנדריא ששאלו את ריב"ח "אשתו של לוט מהו שתטמא" כי אף שהשתנתה צורתה לנציב מלח לא נעשית כחומר המלח ועדין נשאר וקיים החומר הראשון של בשר גוף אדם ולכן הסברה שמטמאת.

ואולי אפשר לומר שדוגמא זו היא גם לאידך גיסא – שגם אם נאמר שלא נשתנה עצם מציאות גופה עדין יש מקום לומר שע"י שנעשית נציב מלח (בחיצוניות), ניטל ממנה גדר גוף אדם, ולכן אינה מטמאת – בדוגמת מי רגלי בהמה שאף שלא נעשו כגוף הבהמה מכל מקום ניטלה תכונת המים מהם ולכן אינם מכשירין.

רשימות חוברת קכ"ט.

18 **כא. וְאֵלּוּ שֶׁעוֹרוֹתֵיהֶן כִּבְשָׂרָן[86]: עוֹר הָאָדָם; וְעוֹר**
19 **הַחֲזִיר שֶׁל יִשּׁוּב[87]; וְעוֹר חֲטוֹטֶרֶת[88] שֶׁל גָּמָל שֶׁלֹּא**
20 **טָעֲנוּ עָלָיו מַשָּׂא מֵעוֹלָם וְלֹא הִגִּיעַ[89] לְמַשָּׂא, שֶׁעֲדַיִן**
21 **הִיא רַכָּה; וְעוֹר בֵּית הַבֹּשֶׁת[90]; וְעוֹר שֶׁתַּחַת**
22 **הָאַלְיָה[91]; וְעוֹר הַשְּׁלִיל; וְעוֹר הָאֲנָקָה וְהַכֹּחַ**
23 **וְהַלְּטָאָה וְהַחֹמֶט. כָּל אֵלּוּ הָעוֹרוֹת, כְּשֶׁהֵן רַכּוֹת -**
24 **הֲרֵי הֵן כְּבָשָׂר לְכָל דָּבָר, בֵּין לְאִסּוּר אֲכִילָה בֵּין**
25 **לְטֻמְאָה.**

86) ביאור להלכה הקודמת. 87) מפני שהוא רך ואוכלים אותו (רש"י). אבל חזיר הבר קשה ואינו כבשר. 88) דבשת הגמל. "ועל דבשת גמלים" (ישעיה ל, ו) תרגום: על חטרייא גמליא (ערוך). 89) זמנו. 90) בית הרחם (רש"י שם). 91) עור הזנב מתחת מקום שאין שיער מפני שהוא רך (רש"י שם).

26 **כב. נֶאֱמַר בְּשׁוֹר הַנִּסְקָל: וְלֹא יֵאָכֵל אֶת בְּשָׂרוֹ.**
27 **וְהִיאַךְ הָיָה אֶפְשָׁר לְאָכְלוֹ אַחַר שֶׁנִּסְקַל וַהֲרֵי הוּא**
28 **נְבֵלָה? אֶלָּא לֹא בָּא הַכָּתוּב אֶלָּא לְהוֹדִיעֲךָ[92]: שֶׁכֵּיוָן**
29 **שֶׁנִּגְמַר דִּינוֹ לִסְקִילָה נֶאֱסַר[93], וְנַעֲשָׂה כִּבְהֵמָה**
30 **טְמֵאָה, וְאִם קָדַם וּשְׁחָטוֹ שְׁחִיטָה כְּשֵׁרָה - הֲרֵי זֶה**
31 **אָסוּר בַּהֲנָיָה, וְאִם אָכַל מִבְּשָׂרוֹ כְּזַיִת - לוֹקֶה[94]. וְכֵן**
32 **כְּשֶׁיִּסָּקֵל לֹא יִמָּכֵר וְלֹא יִתְּנֶנּוּ לְכֶלְבִּים וְלֹא לְעוֹבְדֵי**
33 **כּוֹכָבִים וּמַזָּלוֹת. לְכָךְ נֶאֱמַר[95]: לֹא יֵאָכֵל אֶת בְּשָׂרוֹ.**
34 **וּפֶרֶשׁ שֶׁל שׁוֹר הַנִּסְקָל מֻתָּר[96] בַּהֲנָאָה. נוֹדַע שֶׁהוּא**

פָּטוּר מִסְּקִילָה[97] אַחַר שֶׁנִּגְמַר דִּינוֹ, כְּגוֹן שֶׁהוּזַמּוּ הָעֵדִים - יֵצֵא וְיִרְעֶה בָּעֵדֶר[98]. וְאִם נוֹדַע אַחַר שֶׁנִּסְקַל - חֲרֵי זֶה מֵתָּר בַּהֲנָיָה[99].

92) בבא־קמא מא, א. 93) כלומר, אפילו שלא סקלו אלא שחטו. 94) משום הלאו: "ולא יאכל את בשרו". 95) פסחים כב, ב. 96) עבודה זרה לד, ב: שנאמר: "לא יאכל את בשרו", בשרו אסור ופירשו מותר. 97) כריתות כג, ב. 98) עם שאר צאנו, כחולין גמורים (רש"י שם). 99) שם.

יום שני כ"ה מנ"א ה'תשפ"ב

פֶּרֶק חֲמִישִׁי[1]

1) יבאר איסור אבר מן החי ובשר המדולדל בבהמה; המושיט ידו למעי הבהמה וחתך מן הטחול והכליות והניחו בתוכה; ודין ביצים שניתקן; עובר שהוציא ידו שנאסר אותו אבר ואח"כ נולד; השוחט בהמה מעוברת ומצאה בה שליל או בן תשעה חי.

א. מִפִּי הַשְּׁמוּעָה[2] לָמְדוּ, שֶׁזֶּה שֶׁנֶּאֱמַר בַּתּוֹרָה: לֹא תֹאכַל הַנֶּפֶשׁ עִם הַבָּשָׂר - לֶאֱסֹר אֵבֶר שֶׁנֶּחְתַּךְ מִן הַחַי[3]. וְעַל אֵבֶר מִן הַחַי[4] הוּא אוֹמֵר לְנֹחַ: אַךְ בָּשָׂר בְּנַפְשׁוֹ דָּמוֹ לֹא תֹאכֵלוּ. וְאִסּוּר אֵבֶר מִן הַחַי נוֹהֵג בִּבְהֵמָה חַיָּה וָעוֹף, בִּטְהוֹרִים אֲבָל לֹא בִּטְמֵאִים[5].

2) תורה שבעל פה. 3) "דאבר חי מקרי נפש שאם יחתכנו אינו עושה חליפין שלא ישוב עוד, כנפש הנטולה שאינה חוזרת והכי משמע לא תאכל הנפש בעודו עם הבשר בעוד החיות עם הבשר". 4) אבר מן החי היא אחת משבע מצוות שבני נח נצטוו עליהן. 5) מחלוקת תנאים בדבר, ופסק כחכמים.

ב. אֶחָד אֵבֶר שֶׁיֵּשׁ בּוֹ בָּשָׂר וְגִידִים וַעֲצָמוֹת, כְּגוֹן הַיָּד וְהָרֶגֶל, וְאֶחָד אֵבֶר שֶׁאֵין בּוֹ עֶצֶם[6], כְּגוֹן הַלָּשׁוֹן וְהַבֵּיצִים וְהַטְּחוֹל וְהַכְּלָיוֹת וְחֵלֶב[7] וְכֵיוֹצֵא בָהֶן. אֶלָּא שֶׁהָאֵבֶר שֶׁאֵין בּוֹ עֶצֶם - בֵּין שֶׁחָתַךְ כֻּלּוֹ בֵּין שֶׁחָתַךְ מִקְצָתוֹ[8], חֲרֵי זֶה אָסוּר מִשּׁוּם אֵבֶר מִן הַחַי; וְהָאֵבֶר שֶׁיֵּשׁ בּוֹ עֶצֶם - אֵינוֹ חַיָּב עָלָיו מִשּׁוּם אֵבֶר מִן הַחַי עַד שֶׁיִּפְרֹשׁ כִּבְרִיָּתוֹ: בָּשָׂר וְגִידִים וַעֲצָמוֹת; אֲבָל אִם פָּרַשׁ מִן הַחַי הַבָּשָׂר בִּלְבַד - חַיָּב עָלָיו מִשּׁוּם טְרֵפָה, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ, לֹא מִשּׁוּם אֵבֶר מִן הַחַי.

6) "אכל חלב מן החי מן הטריפה חייב שלוש" (משום חלב ומשום טרפה ומשום אבר מן החי). הרי דגם באבר שאין בו עצם חייב משום אבר מן החי, שהלא אין עצם בחלב. 7) "כגון שתלש ממנה אבר וטרפה בו ... איסור אבר ואיסור טרפה בהדי הדדי קאתו" (שחלו בבת אחת), הרי שאם חתך ממנה אבר שהיא נטרפת מנטילתה חייב משום אבר מן החי כשאכלו (אמנם בגיליון נדפס: "מצאתי כתוב בגליון ספר אחד וזה לשונו, והלב, נראה לי שצריך להיות והחלב כי הלב עושה טרפה אם ניטל", אבל הדברים תמוהים, כי מה בכך אם הבהמה נטרפת, וכי משום זה אין איסור אבר מן החי? 8) "אכל חלב מן החי", משמע אפילו מקצת. הרי שבאבר שאין בו עצם, כמו חלב, חייב משום אבר מן החי אפילו אם חתך מקצתו.

ג. הָאוֹכֵל מֵאֵבֶר מִן הַחַי כְּזַיִת[9] - לוֹקֶה. וַאֲפִלּוּ אָכַל אֵבֶר שָׁלֵם: אִם יֵשׁ בּוֹ כְּזַיִת[10] - חַיָּב, פָּחוֹת מִכְּזַיִת - פָּטוּר[11]. חָתַךְ מִן הָאֵבֶר כִּבְרִיָּתוֹ בָּשָׂר וְגִידִים וַעֲצָמוֹת כְּזַיִת וַאֲכָלוֹ - לוֹקֶה, אַף עַל פִּי שֶׁאֵין בּוֹ בָּשָׂר אֶלָּא כָּל שֶׁהוּא[12]. אֲבָל אִם הִפְרִיד הָאֵבֶר אַחַר שֶׁתְּלָשׁוֹ מִן הַחַי וְהִפְרִיד הַבָּשָׂר מִן הַגִּידִים וּמִן הָעֲצָמוֹת - אֵינוֹ לוֹקֶה[13] עַד שֶׁיֹּאכַל כְּזַיִת מִן הַבָּשָׂר לְבַדּוֹ, וְאֵין הָעֲצָמוֹת וְהַגִּידִים מִצְטָרְפִין בּוֹ לִכְזַיִת, מֵאַחַר שֶׁשִּׁנָּה בְּרִיָּתוֹ[14].

9) ככל איסורי תורה. 10) וגידים ועצמות מצטרפים לכזית. 11) אף על פי שאכל אבר שלם. 12) שגידים ועצמות מצטרפים. 13) "חלקו מבחוץ פטור". ואפילו אם החלק הוא יותר מכזית, אין עליו כבר שם אבר מן החי אלא בשר מן החי, והגידין והעצמות אין מצטרפים. 14) האבר נברא בשר ועצמות וגידים מחוברים, ועכשיו הם נפרדים ולפיכך אין לו דין אבר מן החי.

ד. חִלְקוֹ לְאֵבֶר זֶה[15] וַאֲכָלוֹ מְעַט מְעַט: אִם יֵשׁ בְּמַה שֶׁאָכַל כְּזַיִת בָּשָׂר - חַיָּב, וְאִם לָאו - פָּטוּר[16]. לָקַח כְּזַיִת מִן הָאֵבֶר כִּבְרִיָּתוֹ בָּשָׂר וְגִידִים וַעֲצָמוֹת וַאֲכָלוֹ, אַף עַל פִּי שֶׁנֶּחֱלַק בְּפִיו בִּפְנִים קֹדֶם שֶׁיִּבְלָעֶנּוּ - חַיָּב[17].

15) ולא הפריד הבשר מן הגידים והעצמות, ואין בכל חלק כזית. אין לו דין אבר מן החי, אלא דין בשר מן החי, ולפיכך דייק רבינו וכתב: "שאכל כזית בשר", כי הגידים והעצמות אינם מצטרפים. אבל אם יש בכל חלק כזית, הרי הוא אבר מן החי, מכיוון שלא הפריד הבשר מן הגידים והעצמות. 16) שגידים ועצמות אין מצטרפים בבשר מן החי. 17) "חלקו מבפנים חייב".

ה. תָּלַשׁ אֵבֶר מִן הַחַי וְנִטְרְפָה בִּנְטִילָתוֹ וַאֲכָלוֹ - חַיָּב שְׁתַּיִם: מִשּׁוּם אֵבֶר מִן הַחַי, וּמִשּׁוּם טְרֵפָה; שֶׁחֲרֵי שְׁנֵי הָאִסּוּרִין בָּאִין כְּאַחַת[18]. וְכֵן הַתּוֹלֵשׁ חֵלֶב מִן הַחַי וַאֲכָלוֹ - לוֹקֶה שְׁתַּיִם: מִשּׁוּם אֵבֶר מִן הַחַי, וּמִשּׁוּם חֵלֶב[19]. תָּלַשׁ חֵלֶב מִן הַטְּרֵפָה וַאֲכָלוֹ - לוֹקֶה שָׁלֹשׁ[20].

18) כלומר, בבת אחת, ש"בהמה בחייה לאו לאיברים עומדת", ואיסור אבר מן החי חל רק בשעה שהופרש האבר ובאותה שעה היא נטרפה ובאיסור בת אחת איסור חל על איסור לכל הדעות. 19) ואף על פי שאיסור אבר מן החי חל בשעה שנחתך האבר ואיסור חלב הרי חל משעת יציאת הבהמה לאוויר העולם, חל איסור אבר מן החי על איסור חלב, מפני שאבר מן החי נאסר גם לגויים, ומתוך שהוא חל על הגויים חל גם על יהודים, אף על פי שכבר נאסר עליהם משום חלב. 20) משום טרפה ומשום חלב ומשום אבר מן החי.

1 **ו. בָּשָׂר הַמְּדֻלְדָּל[21] בִּבְהֵמָה וְאֵבֶר הַמְּדֻלְדָּל בָּהּ, אִם**
2 **אֵינוֹ יָכוֹל לַחֲזֹר וְלִחְיוֹת[22], אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא פָרַשׁ**
3 **אֶלָּא אַחַר שֶׁנִּשְׁחֲטָה - אָסוּר[23], וְאֵין לוֹקִין עָלָיו.**
4 **וְאִם מֵתָה הַבְּהֵמָה - רוֹאִין אוֹתוֹ כְּאִלּוּ נָפַל מֵחַיִּים[24].**
5 **לְפִיכָךְ לוֹקִין עָלָיו מִשּׁוּם אֵבֶר מִן הַחַי. אֲבָל הַיָּכוֹל**
6 **לַחֲזֹר וְלִחְיוֹת, אִם נִשְׁחֲטָה הַבְּהֵמָה - הֲרֵי זֶה מֵתָר[25].**

21) נתלש מן הגוף, אבל לא לגמרי אלא מחובר עוד ברצועות בשר קטנות. 22) להתחבר אל הגוף ולהידבק בו. 23) מדרבנן. 24) "מיתה עושה ניפול שחיטה אין עושה ניפול", כלומר, אם מתה אנו רואים כאילו האבר נפל מחיים והרי זה אבר מן החי, אבל בשחיטה אין אנו אומרים, כאילו נפל מחיים, וממילא אין זה אבר מן החי. 25) הואיל ויכול האבר לחזור ולחיות, השחיטה מתירתו ונחשב כגוף הבהמה. ובמתה אינו חייב אלא משום נבלה ולא משום אבר מן החי.

7 **ז. שָׁמַט[26] אֵבֶר אוֹ מִעֶכוֹ אוֹ דָכוֹ, כְּגוֹן הַבֵּיצִים**
8 **שֶׁמִּעֵךְ אוֹתָן אוֹ נִתְקָן[27] - הֲרֵי זֶה אֵינוֹ אָסוּר מִן**
9 **הַתּוֹרָה, שֶׁהֲרֵי יֵשׁ בּוֹ מִקְצָת חַיִּים, וּלְפִיכָךְ[28] אֵין**
10 **מַסְרִיחַ. וְאַף עַל פִּי כֵן אָסוּר לְאָכְלוֹ מִמִּנְהָג שֶׁנָּהֲגוּ**
11 **כָּל יִשְׂרָאֵל מִקֶּדֶם, שֶׁהֲרֵי הוּא דּוֹמֶה לְאֵבֶר מִן הַחַי.**

26) אבל לא תלשו. 27) ונשחטה הבהמה. 28) מפני שיש בו מקצת חיים.

12 **ח. עֵצֶם שֶׁנִּשְׁבַּר: אִם הָיָה הַבָּשָׂר אוֹ הָעוֹר חוֹפֶה[29]**
13 **רֹב עָבְיוֹ[30] שֶׁל עֵצֶם הַנִּשְׁבָּר וְרֹב הֶקֵּף הַשֶּׁבֶר[31] - הֲרֵי**
14 **זֶה מֵתָר; וְאִם יָצָא הָעֵצֶם לַחוּץ[32] - הֲרֵי הָאֵבֶר אָסוּר.**
15 **וּכְשֶׁיִּשְׁחַט הַבְּהֵמָה אוֹ הָעוֹף - יַחְתֹּךְ מִמְּקוֹם הַשֶּׁבֶר**
16 **וְיַשְׁלִיכוֹ, וְהַשְּׁאָר מֻתָּר. נִשְׁבַּר הָעֵצֶם, וְהַבָּשָׂר חוֹפֶה**
17 **אֶת רֻבּוֹ, אֲבָל הָיָה אוֹתוֹ בָּשָׂר מְרֻסָּס[33] אוֹ נִתְאַכֵּל,**
18 **כַּבָּשָׂר שֶׁהָרוֹפֵא גּוֹרְרוֹ, אוֹ שֶׁהָיָה מִתְלַקֵּט[34] הָרֹב**
19 **מִמְּקוֹמוֹת הַרְבֵּה, אוֹ שֶׁהָיָה הַבָּשָׂר שֶׁעָלָיו נְקָבִים**
20 **נְקָבִים[35], אוֹ שֶׁנִּסְדַּק הַבָּשָׂר, אוֹ שֶׁנִּקְדַּר כְּמִין טַבַּעַת,**
21 **אוֹ שֶׁנִּגְרַר הַבָּשָׂר מִלְּמַעְלָה עַד שֶׁלֹּא נִשְׁאַר מִן הַבָּשָׂר**
22 **אֶלָּא כִּקְלִפָּה, אוֹ שֶׁנִּתְאַכֵּל הַבָּשָׂר מִלְּמַטָּה מֵעַל**
23 **הָעֵצֶם שֶׁנִּשְׁבַּר עַד שֶׁנִּמְצָא הַבָּשָׂר הַחוֹפֶה אֵינוֹ נוֹגֵעַ**
24 **בָּעֵצֶם - בְּכָל אֵלּוּ מוּרִין לְאִסּוּר[36], עַד שֶׁיִּתְרַפֵּא**
25 **הַבָּשָׂר[37]. וְאִם אָכַל מִכָּל אֵלּוּ - מַכִּין אוֹתוֹ מַכַּת**
26 **מַרְדּוּת.**

29) מכסה. 30) שלא יצא רוב עובי השבירה לחוץ אלא מיעוט חלל העצם נגלה ורובו מכוסה. 31) רוב היקף הבשר שעל השבר - קיים. 32) הבשר אינו מכסה אותו. 33) כלומר, שהיה הבשר מרודד וקלוש אבל מכסה את רוב העצם. 34) בשר הנותר לכסות הרוב אינו יחד אלא כאן מעט וכאן מעט ואם תצרפו הרי רוב היקפו נכסה. 35) בלא חיסרון. 36) כל אלו בעיות הן בגמרא שם ומספק מחמירים. 37) "מסרטו בעצם ומעלה ארוכה", הרי שאם מעלה ארוכה (מתרפא) - כשר.

27 **ט. הַמּוֹשִׁיט יָדוֹ לִמְעֵי הַבְּהֵמָה וְחָתַךְ מִן הַטְּחוֹל וּמִן**
28 **הַכְּלָיוֹת וְכֵיוֹצֵא בָּהֶן[38], וְהִנִּיחַ הַחֲתִיכוֹת בְּתוֹךְ מֵעֶיהָ,**
29 **וְאַחַר כָּךְ שְׁחָטָהּ - הֲרֵי אוֹתָן הַחֲתִיכוֹת אֲסוּרוֹת**
30 **מִשּׁוּם אֵבֶר מִן הַחַי[39], וְאַף עַל פִּי שֶׁהוּא בְּתוֹךְ**
31 **מֵעֶיהָ. אֲבָל אִם חָתַךְ מִן הָעֵבֶר שֶׁבְּמֵעֶיהָ וְלֹא**
32 **הוֹצִיאוֹ, וְאַחַר כָּךְ שְׁחָטָהּ - הֲרֵי חֲתִיכַת הָעֵבֶר אוֹ**
33 **אֵיבָרוֹ מֻתָּר, הוֹאִיל וְלֹא יָצָא[40]. עֵבֶר שֶׁהוֹצִיא יָדוֹ אוֹ**
34 **רַגְלוֹ - נֶאֱסַר אוֹתוֹ אֵבֶר לְעוֹלָם, בֵּין שֶׁחָתְכוֹ קֹדֶם**
35 **שֶׁתִּשָּׁחֵט אִמּוֹ בֵּין שֶׁחָתְכוֹ אַחַר שֶׁנִּשְׁחֲטָה אִמּוֹ[41].**
36 **וַאֲפִלּוּ הֶחֱזִיר אוֹתוֹ אֵבֶר לְמֵעֵי אִמּוֹ וְאַחַר כָּךְ**
37 **נִשְׁחַט[42], אוֹ נוֹלַד הַוָּלָד וְחָיָה כַּמָּה שָׁנִים - הֲרֵי אוֹתוֹ**
38 **הָאֵבֶר אָסוּר מִשּׁוּם טְרֵפָה. שֶׁכָּל בָּשָׂר שֶׁיָּצָא חוּץ**
39 **לִמְחִצָּתוֹ - נֶאֱסַר כְּבָשָׂר שֶׁפָּרַשׁ מִן הַחַי; שֶׁנֶּאֱמַר:**
40 **וּבָשָׂר בַּשָּׂדֶה טְרֵפָה - כֵּיוָן שֶׁיָּצָא לְמָקוֹם שֶׁהוּא לוֹ**
41 **כְּשָׂדֶה נַעֲשָׂה טְרֵפָה, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ.**

~ נקודות משיחות קודש מתוך רמב"ם "פרדס המלך" ~

"כֵּיוָן שֶׁיָּצָא לְמָקוֹם שֶׁהוּא לוֹ כְּשָׂדֶה נַעֲשָׂה טְרֵפָה . . ".

בפנימיות הענינים מרמז דין זה על ישראל בגלותן, ש"טריפה" רומז על הגלות, כמארז"ל על הפסוק "ובשר בשדה טריפה", כיון שיצא בשר חוץ למחיצתו נעשה כטריפה, שהרמז בזה הוא שכאשר ישראל נמצאים חוץ למחיצתן בגלות, הגם שעבודתם בתכלית המעלה והשלימות, כיון שנמצאים ב"שדה" - גלות, אין בהם שלימות אמיתית.

בזה יומתק לשון האדמו"ר הזקן ב"סדר קרבן פסח" שהביא בסידורו וכתב שיש לאומרו בערב פסח אחר תפלת המנחה ומסיים "ואם הפסח נמצא טרפה לא עלה לו עד שמביא אחר".

וצריך ביאור מדוע הביא פרט זה בקרבן הפסח אף שלא הביא כל הפרטים שבסדר הקרבתו ובפרט דברים שאינם רגילים ושייכים לכל שנה. ועוד, הרי דין זה חל תיכף אחר שחיטה (וכלשון הרמב"ם "השוחט את הפסח ונמצא בעל מום או טריפה הרי זה שוחט אחר כו'") ומדוע סידרו האדה"ז בסוף כל הדברים.

ויובן בהקדם מה שכתב אדה"ז שם לפני "סדר קרבן פסח" – ונשלמה פרים שפתינו ותפלת מנחה היא במקום תמיד של בין הערביים ובזמן שביהמ"ק הי' קיים הי' הפסח נשחט אחר תמיד של בין הערביים, כן ראוי לעסוק בסדר קרבן פסח אחר תפלת מנחה ויאמר זה.

ושינה מלשון השל"ה (וכן נעתק בסידור האריז"ל) שהוסיף "ונשלמה פרים שפתינו על כן תקנו אנשי כנסת הגדולה התפילה כנגד התמידין . . וכדי שישלמו פרים שפתינו ראוי לעסוק בסדר קרבן פסח אחר תפילת המנחה", אבל האדה"ז השמיט זה. ויש לומר שהשמטה זו אינה בשביל הקיצור וכד' אלא שהוא שינוי בתוכן. מדברי השל"ה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם – מוסד הרב קוק

משמע שטעם אמירת סדר קרבן פסח הוא ע"ד "תפלה כנגד התמידין" ו"כדי שישלמו פרים שפתינו", אבל לכאורה אמירת קרבן פסח אינה תקנת חכמים לתפילה במקום הקרבן, אלא קריאת פרשת הקרבנות במקום הקרבתם הנלמד ממש"נ "זאת תורת החטאת" "וזאת תורת האשם" וכו' כמרז"ל בסוף מנחות "כל העוסק בתורת עולה כאילו הקריב עולה כל העוסק בתורת חטאת כאילו הקריב חטאת".

ונ"ל שמטעם זה לא הביא אדה"ז התוספת הנ"ל, אלא שלפי"ז צ"ל דברי השל"ה כי היוצא מדבריו שאמירת סדר קרבן פסח היא אותו ענין כמו התפילות שכנגד קרבנות תיקנום.

בענין "ונשלמה פרים שפתינו" מצינו כמה אופנים וגדרים:

א. קריאת הקרבנות בתורה שבכתב מכפרת במקום הקרבן כמרז"ל ". . כבר תקנתי להם סדר קרבנות בזמן שקוראין בהם מעלה אני עליהם כאילו הקריבום לפני ואני מוחל להם על כל עוונותיהם", ולפ"ז קריאת סדר הקרבנות בתורה היא במקום קרבן היינו לענין התוצאה (ה"נפעל") שהקריאה בפרשת הקרבנות מכפרת.

ב. העסק בתורה ובפרט בהל' קרבנות הוא כהקרבת קרבן, כמרז"ל (סוף מנחות) "ת"ח העוסקים בתורה . . מעלה אני עליהן כאילו מקטירין ומגישין לשמי . . כל העוסק בתורת חטאת כאילו הקריב כו'", ולפ"ז גדר העוסק בהלכות עבודת הקרבנות הוא שנחשב "כאילו הקריב" היינו לא רק לענין התוצאה אלא גם לענין הפעולה ממש, ועדין פעולה זו היא בנוגע לגברא שכאילו הקריב אבל לא בנוגע לחפצא.

ג. תפילות במקום קרבנות תקנום, הוא גדר ששייך גם לחפצא של הקרבן ומעשה התפילה נחשב ל"חפצא" של קרבן. לכן יש על המתפלל כמה תנאים דוגמת הקרבן שצריך שלא יערב מחשבה אחרת בתפלה כמו מחשבה הפוסלת בקדשים.

והנה, אמירת "סדר קרבן פסח" הוא חידוש של מצינו דוגמתו בכל הקרבנות שנאמר בהם ש"העוסק כאילו הקריב" כי אין עוסקים בהלכותיו בתושבע"פ אלא **מספרים** על הקרבתו בפועל. וי"ל שהוא מפני שהעסק בסדר קרבן פסח הוא כמעשה הקרבת קרבן פסח ממש, ע"ד שהוא בתפלה על ידי מעשה התפילה.

בזה יתורץ הלשון בסידור אחרי נוסח "סדר קרבן פסח": "וצריך האדם הירא וחרד על דבר ה' לקרות אותו בזמנו שתעלה **קריאתו במקום הקרבתו** . . ויתחנן לפני ה' בורא עולם שיבנה אותו במהרה בימינו אמן".

וצריך להבין: אחד מההבדלים בין "תפלות במקום קרבנות תקנום" לקריאת פרשת הקרבנות הוא, שתפלה צ"ל בזמן הקרבת התמידין דווקא, משא"כ לימוד פרשת הקרבן במקום הקרבתו אינו קשור עם חיוב זמן ההקרבה ומזה שאומרים "סדר קרבן פסח" בשעת הקרבתו מוכח שאמירתו נחשבת כמעשה הקרבת קרבן פסח ממש.

ויש לומר בהקדים דיוק לשון האדה"ז ש(כנ"ל) השמיט מסדר קרבן פסח התיבות "ע"כ תקנו אנשי כנסת הגדולה התפילה . . כו'" שאין זה בשביל הקיצור אלא שהוא שינוי בתוכן שיש מעלה באמירת "סדר קרבן פסח" גם לגבי זה שתפילות במקום תמידין תיקנום, כי בתפילה אין ניכר בגילוי הקשר שבינה ובין הקרבן רק שחכמים גילו שמעשה דיבור התפילה נחשב כמעשה הקרבת קרבן.

אבל בנדו"ד באמירת "סדר קרבן פסח" אומרים פרטי סדר הקרבת הקרבן כמו שנעשה בפועל בבית המקדש ומזה מובן שעסק זה של דיבור במעשה הקרבן הוא יותר ממעשה התפלה, כי נחשב עתה כאילו עומד בבית המקדש ועושה כל פרטי הקרבן שאומר בסדר קרבן פסח – מעשה הקרבה ממש.

לכן לא העתיק האדה"ז לשון השל"ה שמשמעו ב"נשלמה פרים שפתינו" שאמירת סדר קרבן פסח היא ע"ד תפילות במקום תמידין תקנום, כי למד שאמירת סדר קרבן פסח הוא באופן נעלה אף יותר.

בזה יבואר גם מדוע כאן ישנו חיוב מיוחד ש"ידאג על חורבן הבית כו'", כיון שמעשה ההקרבה בשלימות הוא בבית המקדש וכדי שתעלה קריאתו זו במקום קרבן צריך שידע שחסר עדין בשלימות הקרבתו ועליו לדאוג ולהתפלל שתהיה הקרבתו בשלימות בבנין בית המקדש.

ביסוד זה יובן היטב הסיום "ואם הפסח נמצא טרפה לא עלה לו עד שמביא אחר" כי בסיום אמירה זו מדגישים המכוון **בכל** האמירה ולכן אומרים הדין הנ"ל שבזה מודגש שלא מספיק מעשה הגברא אלא צ"ל בעיקר החפצא של הקרבן בפועל שלכן אם נפסל צריך להביא אחר.

בטעם הדבר ששונה קרבן פסח מכל שאר הקרבנות ובו אומרים סדר קרבן פסח כמעשה ההקרבה ממש, יש לומר שקרבן פסח ענינו גאולת ישראל, הן גאולה בפשטות – "זבח פסח הוא לה' אשר פסח גו'", והן גאולה וחירות פנימית שיצאו ישראל ממצב של "עבדי פרעה" להיות "עבדי ה'" שזה בא ונמשך על ידי קרבן פסח:

א. שמגביה עצמו למצב של גאולה וחירות שענין זה ישנו בשלימות גם בגלות לא כתוצאת הקרבן ואפילו לא כמעשה הגברא אלא אף מעין **מעשה** ההקרבה ממש ולא רק כבענין התפלה אלא שכאילו עומד בביהמ"ק ועושה כל פרטי הדברים שבסדר ק"פ.

ב. זה גופא מביאו להרגשת החסרון בזה שאין ביהמ"ק קיים ואין גאולה בפועל ולכן: "ידאג על חרבן הבית ויתחנן לפני ה' כו'".

וי"ל שתוכן דאגה זו על חורבן הבית נרמז בהלכה "ואם הפסח נמצא טרפה לא עלה לו עד שמביא אחר, שלכאורה מדוע נקט "נמצא טריפה" דווקא, ולא "נמצא בעל מום" (והרי שניהם הובאו ברמב"ם יחד ובפרט שהקדים בעל מום לטריפה).

אלא שכנ"ל טריפה רומז על הגלות כמרז"ל "ובשר בשדה טריפה" כיון שיצא בשר חוץ למחיצתו נעשה כטריפה שהרמז בזה שכאשר ישראל נמצאים בגלות – חוץ למחיצתן – גם כשעבודתם בשלימות הרי זה שנמצאים ב"שדה" כטריפה שאין להם שלימות אמיתית של החיות והחירות ואף שהחסרון אינו בהם גופא אלא מצד שנמצאים "בחוץ" ומצב זה מדוייק במה שנרמז בטריפה שיצאה לחוץ (ולא כבעל מום) כי כל חסרונה אינו בה גופא אלא מצד זה שנמצאת ב"חוץ".

לקוטי שיחות חלק לב עמוד 93 ואילך.

38) איברים שנטילתם אינה מטריפה את הבהמה. 39) והשחיטה אינה מתירה אותן. 40) וניתר בשחיטת אמו. 41) אכן יש הבדל בין חתכו קודם שחיטת אמו לחתכו אחר שנשחטה אמו, שאם נחתך לפני שנשחטה אמו, אסור משום טרפה כדמסיים בסוף ההלכה. ובחתכו לאחר שחיטת אמו חייב משום אבר מן החי. 42) כלומר, שהוולד יצא חי לאוויר העולם אחרי שחיטת אמו, אז נשאר האבר היוצא באיסורו לעולם ושחיטת אמו אינה מתירתו מכיוון שהאבר לא היה בפנים הבהמה בשעת שחיטה, והוולד עצמו, הרי נחשב כשחוט, מפני שהוא היה בפנים [=הבהמה] בשעת שחיטה, ואין לו דין שחיטה. אבל אם הוולד יצא לפני ששחטו את אמו, הרי יש לוולד דין שחיטה, ששחיטת אמו לא התירתו, ואז שחיטתו מתירה גם את האבר היוצא.

י. הוֹצִיא מִקְצָת הָאֵבֶר וְנִשְׁאַר מִקְצָתוֹ בִּפְנִים, אֲפִלּוּ לֹא נִשְׁאַר אֶלָּא מְעוּטוֹ[43] - הַיּוֹצֵא אָסוּר, וְשֶׁבִּפְנִים מֵתָר[44]. וְאִם חָתַךְ הַיּוֹצֵא מִן הָאֵבֶר אַחַר שֶׁהֶחֱזִירוּ וְנִשְׁחֲטָה - אוֹתוֹ שֶׁיָּצָא בִּלְבַד אָסוּר[45], וּשְׁאָר הָאֵבֶר מֵתָר; וְאִם לֹא הֶחֱזִירוּ וַחֲתָכוֹ וְהוּא בַּחוּץ, בֵּין שֶׁחָתְכוֹ קֹדֶם שְׁחִיטָה אוֹ אַחַר שְׁחִיטָה - מְקוֹם הַחֲתָךְ אָסוּר. וְהוּא הַמָּקוֹם שֶׁנֶּגֶד הָאֲוִיר[46], אַחַר שֶׁיְּחִתּוֹךְ הַיּוֹצֵא חוּזֵר וְחוֹתֵךְ מְקוֹם הַחֲתָךְ.

43) כלומר, אף על פי שבלידה אומרים אנו "יצא רובו הרי זה כילוד". 44) כי אין לידה לאברים ואין הרוב היוצא עושה כילוד את המיעוט שנשאר בפנים. 45) ומצמצם וחותך ומקום החתך גם כן ניתר בשחיטת הבהמה. 46) "מפני שהוא עומד על שפת הרחם ולא קרינא ביה בהמה בבהמה, דלאו בתוכה הוא".

יא. כָּל אֵבֶר עֵבֶר שֶׁיָּצָא, וַחֲתָכוֹ קֹדֶם שְׁחִיטָה וְהוּא בַּחוּץ - הֲרֵי זֶה אֵבֶר מִן הַחַי[47] וְלוֹקִין עָלָיו, וַאֲפִלּוּ מֵת[48] הָעֵבֶר קֹדֶם שְׁחִיטָה. וְאִם נֶחְתַּךְ אַחַר שְׁחִיטָה - הָאוֹכְלוֹ אֵינוֹ לוֹקֶה[49], וַאֲפִלּוּ מֵת. וְאִם מֵתָה הַבְּהֵמָה וְאַחַר כָּךְ חֲתָכוֹ - הָאוֹכְלוֹ לוֹקֶה מִשּׁוּם אֵבֶר מִן הַחַי[50].

47) וכמו שביארנו למעלה שהאיסור של "ובשר בשדה טרפה" אינו אלא כשנחתך אחרי שחיטת אמו, אבל בנחתך לפני השחיטה הרי זה אבר מן החי. 48) "דעובר שבפנים אפילו מת חשיב כחי דהא מהני ליה שחיטת אמו להתירו אף באכילה". 49) משום אבר מן החי. אבל לוקה משום טריפה. 50) דמיתה עושה ניפול ורואים כאילו נפל מחיים.

יב. עֵבֶר שֶׁהוֹצִיא אֵבֶר וְנֶאֱסַר הָאֵבֶר, וְאַחַר כָּךְ נוֹלַד הֲרֵי הִיא נְקֵבָה - הֶחָלָב שֶׁלָּהּ אָסוּר לִשְׁתּוֹתוֹ מִסָּפֵק, הוֹאִיל וְהוּא בָּא מִכְּלַל הָאֵיבָרִין וְיֵשׁ בָּהּ אֵבֶר אֶחָד אָסוּר. וַהֲרֵי זֶה כַּחֲלֵב טְרֵפָה שֶׁנִּתְעָרֵב בַּחֲלֵב טְהוֹרָה.

יג. הַשּׁוֹחֵט בְּהֵמָה מְעֻבֶּרֶת וּמָצָא בָּהּ שְׁלִיל[51], בֵּין חַי בֵּין מֵת - הֲרֵי זֶה מֻתָּר בַּאֲכִילָה. וַאֲפִלּוּ שִׁלְיָא[52] מֻתֶּרֶת בַּאֲכִילָה. וְשִׁלְיָא שֶׁיָּצְאַת מִקְצָתָהּ וְשָׁחַט אֶת הַבְּהֵמָה: אִם הָיְתָה שִׁלְיָא זוֹ קְשׁוּרָה[53] בַּוָּלָד - מַה שֶּׁיָּצָא מִמֶּנָּה אָסוּר[54], וְהַשְּׁאָר מֻתָּר; וְאִם לֹא הָיְתָה קְשׁוּרָה בּוֹ - כֻּלָּהּ אֲסוּרָה; שֶׁמָּא שִׁלְיָא זוֹ שֶׁיָּצְאַת מִקְצָתָהּ הָלַךְ לוֹ וָלָד שֶׁהָיָה בָּהּ[55], וּוָלָד זֶה שֶׁנִּמְצָא בַּבֶּטֶן הָלְכָה שִׁלְיָא שֶׁלּוֹ. וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר, שֶׁאִם לֹא נִמְצָא בַּבֶּטֶן וָלָד כְּלָל, שֶׁהַשִּׁלְיָא כֻּלָּהּ אֲסוּרָה.

51) עובר. 52) "והוא הכיס שבתוכו יהיה העובר". 53) ואם כן השלייה היא חלק מהוולד שנמצא בתוך הבהמה. 54) שהרי הוא כאבר מן העובר שיצא. 55) ולא ניתר בשחיטת האם ולפיכך גם שלייתו אסורה.

יד. מָצָא בָּהּ עֵבֶר חַי, אַף עַל פִּי שֶׁהוּא בֶּן תִּשְׁעָה חֳדָשִׁים גְּמוּרִין וְאֶפְשָׁר שֶׁיִּחְיֶה - אֵינוֹ צָרִיךְ שְׁחִיטָה, אֶלָּא שְׁחִיטַת אִמּוֹ מְטַהַרְתּוֹ. וְאִם הִפְרִיס עַל גַּבֵּי קַרְקַע - צָרִיךְ שְׁחִיטָה[56].

56) ושחיטה זו היא מדרבנן משום מראית עין.

טו. קָרַע אֶת הַבְּהֵמָה אוֹ שָׁחַט בְּהֵמָה טְרֵפָה וּמָצָא בָּהּ בֶּן תִּשְׁעָה חַי - צָרִיךְ שְׁחִיטָה[57] לְהַתִּירוֹ, וְאֵין שְׁחִיטַת אִמּוֹ מוֹעֶלֶת לוֹ. וְאִם לֹא גָּמְרוּ לוֹ חֳדָשָׁיו, אַף עַל פִּי שֶׁהוּא חַי בִּמְעֵי הַטְּרֵפָה - הֲרֵי זֶה אָסוּר, מִפְּנֵי שֶׁהוּא כְּאֵבֶר מֵאִמּוֹ. כָּל עֵבֶר שֶׁהוֹצִיא רֹאשׁוֹ וְהֶחֱזִירוֹ, וְאַחַר כָּךְ שָׁחַט אֶת אִמּוֹ - אֵין שְׁחִיטַת אִמּוֹ מוֹעֶלֶת לוֹ, וַהֲרֵי הוּא כְּיָלוּד וְצָרִיךְ שְׁחִיטָה.

57) שאין הוולד ניתר בשחיטת אמו טרפה.

פֶּרֶק שִׁשִּׁי[1]

1) יבאר האוכל כזית מן הדם ועל איזה דם חייב; ודיני הלב הטחול והכבד ודגים וחגבים; השובר מפרקת בהמה עד שתצא נפשה; ודין מליחת הבשר; ואם מולחין דגים ועופות ביחד; וראש שצלהו בתנור; עופות שהניחן שלמים ומילא

חללן בשר וביצים או שטפלן בבצק; סכין ששחט בה אם יחתוך בה רותח.

1 **א. הָאוֹכֵל כְּזַיִת מִן הַדָּם[2]: בְּמֵזִיד - חַיָּב כָּרֵת[3],**
2 **בְּשׁוֹגֵג - מֵבִיא חַטָּאת קְבוּעָה. וְדָבָר מְפֹרָשׁ בַּתּוֹרָה,**
3 **שֶׁאֵינוֹ חַיָּב אֶלָּא עַל דַּם בְּהֵמָה חַיָּה וָעוֹף בִּלְבַד, בֵּין**
4 **טְמֵאִין בֵּין טְהוֹרִין. שֶׁנֶּאֱמַר: וְכָל דָּם לֹא תֹאכְלוּ**
5 **בְּכֹל מוֹשְׁבֹתֵיכֶם לָעוֹף וְלַבְּהֵמָה; וְחַיָּה בִּכְלַל בְּהֵמָה,**
6 **שֶׁנֶּאֱמַר: זֹאת הַבְּהֵמָה אֲשֶׁר תֹּאכְלוּ שׁוֹר וְגוֹמֵר אַיָּל**
7 **וּצְבִי וְגוֹמֵר. אֲבָל דַּם דָּגִים וַחֲגָבִים וּשְׁקָצִים וּרְמָשִׂים**
8 **וְדַם הָאָדָם[4] - אֵין חַיָּבִין עָלָיו[5] מִשּׁוּם דָּם. לְפִיכָךְ:**
9 **דַּם דָּגִים וַחֲגָבִים טְהוֹרִים[6] - מֻתָּר לְאָכְלוֹ. וַאֲפִלּוּ**
10 **כִּנְּסוֹ בִּכְלִי וְשָׁתָהוּ - מֻתָּר[7]. וְדַם חֲגָבִים וְדָגִים**
11 **טְמֵאִים - אָסוּר, מִשּׁוּם שֶׁהוּא תַּמְצִית גּוּפָן, כַּחֲלֵב**
12 **בְּהֵמָה טְמֵאָה[8]. וְדַם שְׁקָצִים - כִּבְשָׂרָן, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ.**

2) שיעור איסור אכילת דם בכזית, אף־על־פי שהוא משקה, וכל המשקים שיעורם רביעית. וטעמו של דבר, מפני שהתורה כתבה בלשון אכילה "כל נפש אשר תאכל כל דם ונכרתה". "דמו הוא כל אוכליו יכרת" וכל אכילה שיעורה בכזית, וכן כתב פרק ב הלכה ט־י, וכן משמע מגמרא כריתות כא: כב. ורק לענין טומאה שיעורו ברביעית. וכן בנזיר לח. בסוגיא של עשר רביעיות. אולם ביבמות קיד: גרסינן "דם עד דאיכא רביעית", ושם המדובר באיסורי אכילה. וכיצד משערים אותו? שנינו בתוספתא נזיר, ששמים זית בכוס מלאה משקה, והכמות הנשפכת מהכוס הוא שיעור כזית. 3) משנה כריתות ב. כשלא התרו בו שעבירה זו עונשה מלקות, אבל כשהתרו בו למלקות, בית־דין מלקים אותו ונפטר מכרת. 4) בלשון הגמרא: דם מהלכי שתים. 5) אבל הוא אסור כשפירש, כמבואר בהלכה ב. 6) ברייתא בכריתות כא. דם דגים וחגבים מותר לכתחילה. ובגמרא שם מפרשים, כגון "דאית ביה קשקשים", ולפיכך אין לחוש משום מראית עין, אפילו כנסו בכלי. 7) רבינו אינו מחלק בדם דגים טהורים, בין כנסו ובין לא כנסו. 8) ואין לוקין עליו, כמו שכתב בפרק ג הלכה א, ו, אבל אין בו איסור דם.

~ נקודות משיחות קודש מתוך רמב"ם "פרדס המלך" ~

"הָאוֹכֵל כְּזַיִת מִן הַדָּם: בְּמֵזִיד – חַיָּב כָּרֵת".

ואינו חייב אלא על דם חיה ועוף, אבל דם חגבים ושקצים ורמשים ודם האדם, אין חייבין עליהם משום דם. ובהלכה שאח"ז ממשיך "דם האדם אסור מדברי סופרים . . ומכין אותו מכת מרדות".

נמצא שבאיסור דם יש הבדל בין בעלי חיים גדולים - חיה ועוף, ובין דגים חגבים שקצים ורמשים. ולאידך, דם האדם "אין חייבים עליו אלא מדברי סופרים".

תוכן זה מצינו גם בהלכה שלפני זה "כל האוכל מבשר בהמה וחיה טמאה כזית, לוקה מן התורה". אבל "האוכל מבשר האדם . . אינו לוקה, אלא שאסור הוא בעשה".

וביאור הענין: טומאה וטהרה שייך רק בדברים השייכים לקדושה - אצל בני ישראל דוקא, כי רוח הטומאה והלעו"ז מתאווה לדבר כדי לקבל יניקה מקדושה, משא"כ בדבר שאין בו קדושה אין השתדלות מצד רוח הטומאה והלעו"ז לקבל ממנו, ועד"ז בענין הגלות ושליטת אוה"ע על ישראל בסיבת החטאים - "מפני חטאינו גלינו מארצנו" כי כשיהודי עובר על המצוות, אזי יש יניקה ללעו"ז. ובזה יובן גם ההבדל שבין דם בהמה חיה ועוף לדם דגים וחגבים כו', כי בריה קטנה אין בה ריבוי חיות, ומעט הדם שבו הוא להחיות מציאותו של החגב, ובוודאי שאין בו חיות מספקת כדי שיוכל אחר לקבל ולינוק חיותו ממנו ולכן אין איסור בדמו.

בנוסף, אי אפשר לינוק ממנו מאומה כיון שהחיות שישנה בעצם מציאות הדם אינה קשורה עם ג' קליפות הטמאות אלא עם הכח האלקי המהוה מציאות זו מאין ליש ומלבד זאת אינו מקבל שום חיות והשפעה כו'.אבל בדם בהמה ועוף הגדולים ישנה חיות מרובה ויש מקום ללעו"ז לינוק ממנו ולכן אסור לשתותו. אלא שלפי זה צריך להבין מדוע הותר דם האדם ונאסר רק מדברי סופרים.

והביאור בזה: אמרו חז"ל "חמורים דברי סופרים יותר מדברי תורה", ונמצא שלא זו בלבד שאיסורו של דם האדם חמור יותר משל בהמה חיה ועוף להיותו איסור מדברי סופרים, אלא זה שאין בו עונש חמור כמו בדם בהמה וחי' הוא מצד שאיסורו חמור כל כך עד שאי אפשר לתקנו על ידי עונש.

וא"כ צריך להבין, מדוע מסיים הרמב"ם "ומכין אותו מכת מרדות" ומדוע לצערו ללא תועלת. אלא, מה שכתב אודות חומר האיסור של "דם האדם" שלכן אין מועיל בו עונש – הוא לפני עבודת התשובה אבל על ידי עבודת התשובה שהיא למעלה ממדידה והגבלה הקשורה עם בחי' יחידה שבנפש הרי ש"אין לך דבר העומד בפני התשובה", וענינן של מכות מרדות שאינן מלקות ממש כי אינן כעונש כיון שאינן מכפרות על חומר הדבר, ואם כדי לצערו על שעשה דבר בלתי רצוי – הרי אין זו דרך התורה.

אלא שהוא כדברי הרמב"ם כדי לעוררו לתשובה, שעל ידי זה יבוא הדבר על תיקונו ואף יתהפך לטוב.

יין מלכות ספר קדושה סימן ז'.

13 **ב. דַּם הָאָדָם - אָסוּר מִדִּבְרֵי סוֹפְרִים, אִם פֵּרַשׁ,**
14 **וּמַכִּין עָלָיו מַכַּת מַרְדּוּת[9]. אֲבָל דַּם הַשִּׁנַּיִם[10] - בּוֹלְעוֹ**
15 **וְאֵינוֹ נִמְנָע. הֲרֵי שֶׁנָּשַׁךְ בְּכַּף וּמָצָא עָלֶיהָ דָּם - גּוֹרֵר**
16 **אֶת הַדָּם וְאַחַר כָּךְ אוֹכֵל, שֶׁהֲרֵי פֵּרַשׁ.**

9) מלקות מדרבנן, כדי לרדות את החוטאים העוברים על דברי חכמים. 10) בגמרא: דם שבין השיניים.

17 **ג. אֵין חַיָּבִין כָּרֵת אֶלָּא עַל דָּם הַיּוֹצֵא בִּשְׁעַת שְׁחִיטָה**
18 **וּנְחִירָה אוֹ הַתָּזַת הָרֹאשׁ[11], כָּל זְמַן שֶׁיֵּשׁ בּוֹ**

אַדְמוּמִית[12]; וְעַל הַדָּם הַכָּנוּס בְּתוֹךְ הַלֵּב[13]; וְעַל דַּם הַקָּזָה, כָּל זְמַן שֶׁהוּא מְקַלֵּחַ וְיוֹצֵא[14]. אֲבָל הַדָּם הַשּׁוֹתֶת[15] בִּתְחִלַּת הַקָּזָה קֹדֶם שֶׁיַּתְחִיל לְקַלֵּחַ, וְדָם הַשּׁוֹתֶת בְּסוֹף הַקָּזָה כְּשֶׁיַּתְחִיל הַדָּם לִפְסֹק - אֵין חַיָּבִין עָלָיו, וַהֲרֵי הוּא כְּדַם הָאֵיבָרִים[16]; שֶׁדַּם הַקִּלּוּחַ הוּא הַדָּם שֶׁהַנֶּפֶשׁ[17] יוֹצְאָה בּוֹ.

11) כל אלה הם דם שהנשמה יוצאה בו, כמו ששנינו בדם הקזה ונקרא דם הנפש. 12) שהוא דם של חיות הבהמה, אבל הליחה שאין בה אדמימות המטפטפת אינה דם. 13) שם כב. שנמצא תמיד בלב, אבל דם שמתכנס מאליו בשעת שחיטה, אינו חייב כרת אלא בלאו, כמו שכתב בהלכה ד. בגמרא שם גירסת רבינו היא: "כי קאמר רב (שחייב כרת) בדם דיליה (דם שלו), כי קתני "אין חייבין" דאתי מעלמא (שבא מבחוץ). ובספרים שלפנינו הגירסא הפוכה, ראה שם. ופירשה רש"י שדם דיליה זהו דם של בשר הלב, ודינו כדם איברים שאין חייבים עליו כרת, ודם שחייב עליו כרת הוא הדם הכנוס בחלל הלב. 14) הקילוח רצוף, שרק דם זה הנפש יוצאה בו. כמו שמסיים רבינו. כרבי יוחנן שם. 15) מטפטף. 16) בהלכה הסמוכה. 17) הנשמה.

ד. דַּם הַתַּמְצִית[18] וְדַם הָאֵיבָרִין, כְּגוֹן דַּם הַטְּחוֹל וְדַם הַכְּלָיוֹת וְדַם בֵּיצִים[19], וְדָם הַמִּתְכַּנֵּס לַלֵּב בִּשְׁעַת שְׁחִיטָה, וְדָם הַנִּמְצָא בַּכָּבֵד[20] - אֵין חַיָּבִין עָלָיו כָּרֵת. אֲבָל הָאוֹכֵל מִמֶּנּוּ כְּזַיִת - לוֹקֶה[21], שֶׁנֶּאֱמַר: וְכָל דָּם לֹא תֹאכֵלוּ. וּבְחִיּוּב כָּרֵת הוּא אוֹמֵר: כִּי נֶפֶשׁ הַבָּשָׂר בַּדָּם הִיא[22] - אֵינוֹ חַיָּב כָּרֵת אֶלָּא עַל הַדָּם שֶׁהַנֶּפֶשׁ יוֹצְאָה בּוֹ.

18) דם השותת שאין הנפש יוצאה בו. 19) ביצי זכר. 20) במשנה ובברייתא שם, לא נמנה דם הכבד בדין דם האיברים. ורבינו־תם למד מזה, שדם הכבד אף־על־פי שפירש, מותר מן התורה. מפני שהכבד כולו דם, והתורה התירה לאכלו. ראה תוספות חולין קי: דיבור־המתחיל כבדא. ורבינו מסתמך כנראה, על מה שאמרו שם קיא. לענין דם הכבד: "דם דאורייתא הוא". 21) כריתות כא: הרי אלו בלא־תעשה. 22) ולפני־זה (פסוק י) כתוב: והכרתי אותה מקרב עמה".

ה. הַשְּׁלִיל הַנִּמְצָא בִּמְעֵי הַבְּהֵמָה - הֲרֵי דָּמוֹ כְּדַם הַיְלוּד[23]. לְפִיכָךְ: הַדָּם הַנִּמְצָא כָּנוּס בְּתוֹךְ לִבּוֹ - חַיָּבִין עָלָיו[24] כָּרֵת[25], אֲבָל שְׁאָר דָּמוֹ - הֲרֵי הוּא כְּדַם הָאֵיבָרִין[26].

23) ואפילו הוא בן שמונה שלא שלמו לו חדשיו, שחלבו מותר, כמבואר בפרק ז הלכה ג - דמו אסור. 24) כר' יוחנן חולין עד: וטעם ההבדל בין חלב לדם בשליל שלא שלמו לו חדשיו, שבחלב פירט הכתוב שור או כשב או עז, ושליל שלא שלמו לו חדשיו אינו חלב שור כשב ועז אלא חלב אבר מאיברי אמו, שהתירתו התורה מקרא "וכל... בבהמה אותה תאכלו", אבל בדם נאמר "כל דם" ואפילו של שליל משמע, תשובת הרשב"ץ הובאה ב'לחם משנה'. 25) כמבואר בהלכה ג. 26) שעובר בלא־תעשה, אבל אינו חייב כרת.

ו. הַלֵּב, בֵּין לְצָלִי[27] בֵּין לִקְדֵרָה[28] - קוֹרְעוֹ וּמוֹצִיא אֶת דָּמוֹ, וְאַחַר כָּךְ מוֹלְחוֹ[29]. וְאִם בִּשֵּׁל הַלֵּב וְלֹא קְרָעוֹ - קוֹרְעוֹ אַחַר שֶׁבִּשְּׁלוֹ וּמֵתֵּר[30]; וְאִם לֹא קְרָעוֹ וַאֲכָלוֹ[31] - אֵינוֹ חַיָּב עָלָיו כָּרֵת[32]. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּלֵב הָעוֹף, שֶׁאֵין בּוֹ כְּזַיִת דָּם[33]; אֲבָל אִם הָיָה לֵב בְּהֵמָה - חַיָּב כָּרֵת; שֶׁהֲרֵי יֵשׁ בּוֹ כְּזַיִת מִדָּם שֶׁבְּתוֹךְ הַלֵּב, שֶׁחַיָּבִין עָלָיו כָּרֵת.

27) לצלות אותו. 28) לבשלו. 29) מלשון רבינו נראה שמולחו בין לצלי ובין לקדירה, שאף לצלות את הבשר צריך למלחו קודם, כמו שכתב רבינו בהלכה יב, וראה מה שכתבתי שם. 30) משום שבשר הלב חלק ואינו בולע את הדם (פסחים עד), ולפי־זה רק הלב אינו נאסר, אבל אם לא בשלו עמו דברים אחרים נאסרים, שהדם היוצא מן הלב נבלע בהם ואוסר אותם (רשב"א). 31) בבא בפני עצמה ואינו מוסב על בשלו, דמיירי בלא בישול, שהרי הדם שבשלו אסור רק מדרבנן (מנחות כא. מגיד משנה). וב'לחם משנה' כאן מביא בשם הרלב"ח, שרבינו לא קיבל להלכה את המימרא של ר' חנינא במנחות שהזכרנו, וסובר שגם דם שבישלו, אסור מן התורה וחייבין עליו כרת. 32) ואפילו מלקות אין בו, כיון שאין בו כזית. 33) בתוך הלב. ואם יש בו כזית מדם שבתוכו ומתכנס אליו בשעת שחיטה ביחד, עובר בלאו וחייב מלקות, אבל כרת אין בו, שעל הדם המתכנס אין חייבין כרת כמו שכתב למעלה הלכה ד, ובדם שבתוכו אין שיעור כזית. תשובות ר' לוי בן חביב הובאה ב'לחם משנה'.

ז. הַכָּבֵד, אִם חֲתָכָהּ[34] וְהִשְׁלִיכָהּ לְתוֹךְ הַחֹמֶץ[35] אוֹ לְתוֹךְ מַיִם רוֹתְחִין[36] עַד שֶׁתִּתְלַבֵּן - הֲרֵי זוֹ מֻתֶּרֶת לְבַשֵּׁל אוֹתָהּ[37] אַחַר כֵּן. וּכְבָר נָהֲגוּ כָּל יִשְׂרָאֵל[38] לְהַכְּהָכָהּ עַל הָאוּר וְאַחַר כָּךְ מְבַשְּׁלִין אוֹתָהּ. בֵּין שֶׁבִּשְּׁלָהּ לְבַדָּהּ בֵּין שֶׁבִּשְּׁלָהּ עִם בָּשָׂר אַחֵר. וְכֵן מִנְהָג פָּשׁוּט[39], שֶׁאֵין מְבַשְּׁלִין הַמֹּחַ שֶׁל רֹאשׁ וְלֹא קוֹלִין[40] אוֹתוֹ עַד שֶׁמְּהַכְּהַכִּין אוֹתוֹ בָּאוּר[41].

34) אע"פ שחולט אותה בחומץ או במים רותחים, צריך לפני כן לחתוך הכבד ואז מותר לבשל אותה, החליטה רק מצמיתה הדם שבכבד עצמה, והדם אינו יוצא והרי הוא כדם האיברים שלא פירש שמותר, אבל הרי יש דם בסמפונות הכבד והוא ככנוס בכלי, ולפיכך צריך לחתוך אותה כדי שיצא הדם שבסמפונות. 35) בגמרא הלשון: חלטה. 36) ולא פושרים, עיין הלכה י. 37) אבל לצלי, דין הכבד כדין בשר ואינה צריכה חתיכה. ויש אומרים, שכבד צריכה חתיכה אפילו לצלי. 38) בבה"ג מביא תשובות הגאונים: שלחו מישיבה, שעכשיו אין אנו בקיאים בחליטה וספק איסור להחמיר, ומותר לאכול כבד מבושלת אלא אם צלאוה תחלה ואחר־כן בישלוה, אבל לבשלה לכתחלה (בלי צליה) אסור, וכן המנהג בכל ישראל. ור'

אלפסי כתב מנהג ישראל שלא לבשל את הכבד בקדירה אלא לאחר צלייה ולא לאחר מליחה, אבל רבינו־תם אומר שאם נמלחה הכבד, מותר לבשלה כמו אחר צלייה, שגם המלח מוציא דם. 39) אבל לא פשט בכל ישראל. 40) צולין. 41) ועכשיו נוהגים שמוציאים המוח מקדרת הראש שהוא נתון בו ואחר־כך הקרום מעליו ומולחו, ומותר בזה אף לקדרה.

ח. הַכָּבֵד שֶׁבִּשְׁלָהּ וְלֹא הִבְהֲבָהּ עַל הָאוּר וְלֹא חֲלָטָהּ[42] בְּחֹמֶץ אוֹ בְּרוֹתְחִין - הֲרֵי הַקְּדֵרָה כֻּלָּהּ אֲסוּרָה, הַכָּבֵד וְכָל שֶׁנִּתְבַּשֵּׁל עִמָּהּ[43]. וּמֻתָּר לִצְלוֹת[44] כָּבֵד עִם הַבָּשָׂר בְּשַׁפּוּד אֶחָד, וְהוּא שֶׁתְּהֶיה הַכָּבֵד לְמַטָּה[45]. וְאִם עָבַר וּצְלָאָהּ לְמַעְלָה מִבָּשָׂר - הֲרֵי זֶה אוֹכְלוֹ[46].

42) וגם לא חלטה, אבל אם חלטה כדין הגמרא, מותרת הכבד וכל שנתבשל עמה, שמה שתיקנו הגאונים והמנהג הנהוג שלא לבשל כבד אפילו לאחר חליטה, אינו אלא לכתחילה. אבל בדיעבד, אם נתבשלה מותר. 43) כר' ישמעאל בנו של ר' יוחנן בן ברוקה, שאמר: שלוקה אוסרת ונאסרת. 44) לכתחילה. 45) שהדם הזב מן הכבד, אינו נוטף על הבשר אלא זב לחלל התנור, שם. ודווקא אם השפוד מונח או תלוי בתנור זקוף וחודו למטה, אבל אם השפוד כולו מונח לרוחב התנור על גבי האש ואין כאן מעלה ומטה, בכל אופן אסור לכתחילה, מגיד משנה. והרשב"א כתב: הוא הדין שאסור למלוח לכתחילה את הכבד על הבשר, וכן נהגו. 46) שהדם הזב אגב צליה, אינו נבלע בבשר אלא מחליק ונופל, בגמרא: מישרק שריק.

ט. הַטְּחוֹל - מֻתָּר לְבַשְּׁלוֹ אֲפִלּוּ עִם הַבָּשָׂר; שֶׁאֵינוֹ דָם, אֶלָּא בָּשָׂר[47] הַדּוֹמֶה לְדָם. הַשּׁוֹבֵר מַפְרֶקֶת בְּהֵמָה קֹדֶם שֶׁתֵּצֵא נַפְשָׁהּ - הֲרֵי הַדָּם נִבְלָע בָּאֵבָרִים[48], וְאָסוּר לֶאֱכֹל מִמֶּנָּה בָּשָׂר חַי[49], וַאֲפִלּוּ חֲלָטוֹ[50]. אֶלָּא כֵּיצַד יַעֲשֶׂה[51]? יַחְתֹּךְ הַחֲתִיכָה[52] וְיִמְלַח יָפֶה יָפֶה[53], וְאַחַר כָּךְ יְבַשֵּׁל אוֹ יִצְלֶה[54]. וּכְבָר בֵּאַרְנוּ, שֶׁהַשּׁוֹחֵט בְּהֵמָה חַיָּה וָעוֹף וְלֹא יָצָא מֵהֶן דָּם, שֶׁהֵן מֻתָּרִין[55].

47) ואף שהוא אדום מאד, ונראה כאילו כולו דם. בגמרא חולין שם: "טחלא שומנא בעלמא הוא". ורבינו כתב: "בשר", שצריך מליחה כשאר בשר. והדם שבו הוא כדם האיברים, כמו שכתב בהלכה ד. 48) לפי שבשעת שחיטתה היא טרודה להוציא דם. וכששבר מפרקתה, מתוך צרתה אין בה כוח להתאנח ולהוציא דם, והיא נחה ושוקטת והדם נבלע באבריה, רש"י. 49) בעיה בגמרא שם קיג. ומשום ספק איסור - מחמירים ואוסרים. 50) שהחליטה אינה מוציאה את הדם אלא מצמיתו במקומו, ודם זה שנבלע באיברים אינו דומה לדם האיברים שלא פירש, ו'מגיד משנה' מפרש בדעת רבינו, שכל דם האיברים שלא פירש אסור, ולכן אסור לאכול כל בשר חי בלא מליחה או חליטה, אבל בשובר מפרקתה אפילו חליטה אינה מועילה אלא מליחה. וראה להלן הלכה יב ו'כסף משנה' שם. 51) כיון שאפילו חליטה אינה מותרת. 52) לדעת ה'מגיד משנה' החתיכה אינה מעכבת כלל. וה'לחם משנה' מפרש, שצריך לחתוך כמו בכבד למעלה הלכה ז. 53) אבל חליטה, אפילו אחר החיתוך אינה מועילה. ואין זה דומה לכבד, מפני ששבר המפרקת ונבלע בבשרה דם האיברים שפירש ממקומו כדי לצאת, ולפיכך דינו כדם האיברים שפירש, שאסור. והחליטה אינה מוציאו, אלא מצמיתו במקומו, כמו שנתבאר למעלה. מה־שאין־כן בכבד שדם הכבד שלא פירש מותר, שהרי כולו דם הוא והתורה התירתו, וראה לקמן בהלכה יב בדין חליטה של בשר. 54) שאפילו לצלי צריך מליחה קודם בשובר מפרקתה, וב'לחם משנה' מפרש שלצלי לא צריך חתיכה ומליחה כלל, אלא צולה כשאר הבשר. 55) ואין אומרים שמא מתים היו, כמו שכתב רבינו שם. וגם אין אנו חוששין שמא נבלע דם באיבריה ולא יצא כמו בשובר מפרקתה.

י. אֵין הַבָּשָׂר יוֹצֵא מִידֵי דָּמוֹ אֶלָּא אִם כֵּן מוֹלְחוֹ יָפֶה יָפֶה וּמְדִיחוֹ יָפֶה יָפֶה. כֵּיצַד עוֹשֶׂה? מֵדִיחַ הַבָּשָׂר תְּחִלָּה, וְאַחַר כָּךְ מוֹלְחוֹ יָפֶה יָפֶה[56], וּמַנִּיחוֹ בְּמֶלְחוֹ כְּדֵי הִלּוּךְ מִיל[57], וְאַחַר כָּךְ מְדִיחוֹ יָפֶה יָפֶה[58] עַד שֶׁיֵּצְאוּ הַמַּיִם זַכִּים, וּמַשְׁלִיכוֹ מִיָּד[59] לְתוֹךְ מַיִם רוֹתְחִין, אֲבָל לֹא לְפוֹשְׁרִין, כְּדֵי שֶׁיִּתְלַבֵּן מִיָּד וְלֹא יֵצֵא דָם.

56) מכל צדדיו עד שיהיה אינו נאכל מחמת מלחו, הגהות מיימוניות. 57) שמליח הרי הוא כרותח דצלי, שם קיא: ושיעור צלייה, פירשו הגאונים: כדי הילוך מיל. 58) להדיח שתי פעמים, ראשונה להעביר המלח הבלוע מדם, ושניה להעביר לחלוחית המים הראשונים האסורים הנשארים על הבשר, הגהות מיימוניות. 59) חומרת רבינו, אבל הראב"ד כתב: לא שמענו ולא ראינו מימינו. וכל האדמימות שיצא אחר מליחה ממנו אינו אלא חמר בשר. והמחמיר יותר מכן, עליו להביא ראיה. וכן דעת כל האחרונים, שאחר מליחה אין צריך שום דבר. ואין מקור לדברי רבינו, מגיד משנה.

יא. כְּשֶׁמּוֹלְחִין הַבָּשָׂר - אֵין מוֹלְחִין אוֹתוֹ אֶלָּא בִּכְלִי מְנֻקָּב. וְאֵין מוֹלְחִין אֶלָּא בְּמֶלַח עָבֶה כַּחוֹל הַגַּס[60]; שֶׁהַמֶּלַח דַּק כְּקֶמַח יִבָּלַע בַּבָּשָׂר וְלֹא יוֹצִיא דָם. וְצָרִיךְ לְנַפֵּץ הַבָּשָׂר מִן הַמֶּלַח[61] וְאַחַר כָּךְ יְדִיחֶנּוּ[62].

60) "מילחא גללינתא". והערוך פירש גללינתא חזק כאבן. והטעם, שהמלח הדקה נבלעת ואינה מוציאה דם. 61) שנאסר מפני שנבלע בו דם. 62) אפילו בכלי שאינו מנוקב.

יב. כָּל הַדְּבָרִים הָאֵלּוּ - לְבָשָׂר שֶׁצָּרִיךְ לְבַשְּׁלוֹ; אֲבָל לְצָלִי - מוֹלֵחַ וְצוֹלֶה מִיָּד[63]. וְהָרוֹצֶה לֶאֱכֹל בָּשָׂר חַי - מוֹלְחוֹ יָפֶה יָפֶה[64] וּמְדִיחוֹ יָפֶה יָפֶה, וְאַחַר כָּךְ יֹאכַל. וְאִם חֲלָטוֹ בְּחֹמֶץ[65] - מֻתָּר לֶאֱכֹלוֹ[66] כְּשֶׁהוּא חַי. וּמֻתָּר לִשְׁתּוֹת הַחֹמֶץ[67] שֶׁחֲלָטוֹ בּוֹ, שֶׁאֵין הַחֹמֶץ מוֹצִיא הַדָּם.

63) שאין צריך לשהות במלחו כדי הילוך מיל, האמור

בהלכה י. נראה מזה שדעת רבינו, שאף לצלי צריך מליחה. ובמנחות כא. גורס "אמר אביי, וכן לצלי" שמולחו וצולהו מיד, מגיד משנה. ואפשר לפרש אחרת בדברי רבינו: אם רצה למלוח ולצלות מיד, בלא הדחה רשאי, שהמלח הנשאר על הבשר לא נאסר. אבל אם שהה במלחו, המלח בולע הדם ונאסר, ולפיכך מדיחו יפה יפה וצולהו ואוכל. ולפי פירוש זה, אין ללמוד מדבריו אם לצלי צריך מליחה או לא, שהרי כאן המדובר במקרה שהוא רוצה למלוח, והשאלה היא אם צריך להדיח לפני הצליה. 64) והראב"ד משיג ואומר, שמותר לאכול בשר חי בלא מליחה, שדם האברים שלא פירש מותר, והסוגיא דחולין שם, מדברת בבשר מבית השחיטה שבולע יותר כמו חתיכה שהאדימה בהלכה הסמוכה, ולפיכך מולחו יפה יפה, מגדל עוז. ודעת רבינו, שדם האברים אף־על־פי שלא פירש אסור, אם הוא ראוי (יכול) לפרוש. 65) פסחים עד: האי אומצא וכו'. 66) שהחומץ מצמית את הדם ולא יפרוש יותר. ודם האברים שאינו ראוי לפרוש, גם לדעת רבינו מותר, כסף משנה. 67) שם: "הוא וחליה שרי", שהדם לא נבלע בחומץ.

יג. חֹמֶץ שֶׁחָלַט בּוֹ בָּשָׂר - לֹא יַחְלֹט בּוֹ פַּעַם שְׁנִיָּה[68]. וַחֲתִיכָה שֶׁהֶאְדִּימָה[69] בְּתוֹךְ הַחֹמֶץ - הִיא וְהַחֹמֶץ אֲסוּרִין[70], עַד שֶׁיִּמְלַח[71] אוֹתָהּ יָפֶה יָפֶה וְיִצְלֶה[72]. בָּשָׂר שֶׁהֶאְדִּים[73], וְכֵן בֵּיצֵי בְּהֵמָה וְחַיָּה[74] בַּקְּלִפָּה שֶׁעֲלֵיהֶן[75], וְכֵן הָעֹרֶף שֶׁבּוֹ הַמִּזְרָקִים[76] שֶׁהֵן מְלֵאִים דָּם, אִם חֲתָכָן וּמְלָחָן כַּדָּת - מֻתָּר לְבַשְּׁלָן[77]. וְאִם לֹא חֲתָכָן[78] וּצְלָאָן בְּשַׁפּוּד, וְצָלָה הָעֹרֶף וּפִיו לְמַטָּה[79], אוֹ שֶׁצְּלָאָן כֻּלָּן עַל הַגֶּחָלִים[80] - הֲרֵי אֵלּוּ מֻתָּרִין.

68) בשר כדי להתירו כשהוא חי, לפי שנחלש כוחו בחליטה הראשונה, רש"י שם. 69) בגמרא פסחים שם: "אומצא דאסמיק". ורבינו מפרש, שהכוונה להאדים בתוך החומץ. 70) רבינו גורס: "הוא וחליה אסור". כשנותנים בשר חי לתוך החומץ, ואינו שוהה בתוכו, הדם נצמת בתוך הבשר ואינו פולט כלום, ולפיכך הכל מותר שהדם לא פירש. ואם שוהה בתוכו עד שהתאדם, נעקר הדם מהבשר ונפלט בחוץ, ולפיכך גם החתיכה וגם החומץ אסורים. 71) כבשר שלא נחלט. 72) נראה שהכוונה או יצלה, כי לפי פירושו של ה'מגיד משנה' שאנו הולכים כאן בעקבותיו, מותר גם לבשלו אחרי המליחה. וב'כסף משנה' פירוש אחר, ולדעתו רק לצלייה מותר. וכן כתב בפירוש ב'טור' יורה־דעה סי' סז, וראה 'לחם משנה' כאן. 73) פסחים שם: אומצא דאסמיק חתכיה וכו'. 74) של זכר, רש"י שם. 75) הקרום שעליהם, שאסור משום דם, כמבואר בחולין צג. וזהו כפירוש רבינו חננאל שם ולא כפירוש רש"י, ראה תוספות שם. 76) כן מפרש רבינו "ומזרקי" שם עד: אבל רש"י מפרש חוטים גסים שהם ורידים שבבית השחיטה. 77) בגמרא, חתכיה ומלחיה אפילו לקדירה שרי, דין זה כולל בשר שהאדים בתוך החומץ, לחם משנה. וכנראה גם ה'מגיד משנה' מפרש כך. 78) לבשלו צריך גם חתיכה, אבל לצלי לא. ובתוספות חולין צג. דיבור־המתחיל חתכיה, כתבו שגם לצלי צריך חתיכה, אבל לא מליחה. 79) בגמרא שם, בית השחיטה למטה שהדם זב דרך החתך, ורבינו אומר ופיו למטה שהמדבר במזרקי העורף. ראה מה שכתבנו למלעלה. 80) מחלוקת רב אחא ורבינא שם, והלכה כרב אחא להקל.

יד. רֹאשׁ הַבְּהֵמָה שֶׁצָּלָהוּ בְּתַנּוּר אוֹ בְּכִבְשָׁן, אִם תָּלָהוּ וּבֵית שְׁחִיטָתוֹ לְמַטָּה[81] - מֻתָּר; שֶׁהַדָּם יוֹצֵא וְשׁוֹתֵת. וְאִם הָיָה בֵּית הַשְּׁחִיטָה מִן הַצַּד: מֹחוֹ - אָסוּר[82], שֶׁהַדָּם מִתְקַבֵּץ לְתוֹכוֹ; וּשְׁאָר הַבָּשָׂר שֶׁעַל הָעֲצָמוֹת מִבַּחוּץ - מֻתָּר[83]. הִנִּיחַ חָטְמוֹ לְמַטָּה[84]: אִם הִנִּיחַ בּוֹ גְּמִי אוֹ קָנֶה כְּדֵי שֶׁיִּשָּׁאֵר פָּתוּחַ וְיֵצֵא דָּמוֹ דֶּרֶךְ חָטְמוֹ - מֻתָּר, וְאִם לַאו - מֹחוֹ אָסוּר.

81) והוא־הדין אם ניקב העצם שהמוח מונח בו, וצלאו כשהנקב למטה - מותר (רשב"א). 82) אבל ראשו מותר, וכן כתב בהלכות גדולות בפירוש הסוגיא, ואם בישל את הראש אחרי צלייתו, הכל אסור אם אין ששים נגד המוח, ואף־על־פי שמונח בקדרתו, רמב"ן. 83) בצלי. 84) שם, כלשון ראשון להחמיר.

טו. אֵין מַנִּיחִין כְּלִי תַּחַת הַצָּלִי לְקַבֵּל מֵימָיו[85] עַד שֶׁתִּכְלֶה כָּל מַרְאֵה אַדְמוּמִית שֶׁבּוֹ. וְכֵיצַד עוֹשִׂין? מַשְׁלִיכִין לְתוֹךְ הַכְּלִי[86] מְעַט מֶלַח[87], וּמַנִּיחַ הַכְּלִי עַד שֶׁיִּצָּלֶה, וְלוֹקֵחַ הַשַּׁמְנוּנִית[88] שֶׁל מַעְלָה[89], וְהַמַּיִם שֶׁל מַטָּה שֶׁתַּחַת הַשַّמְנוּנִית אֲסוּרָה[90].

85) השמנונית של הצלי, ואסור מפני שמעורב בה דם. 86) ורש"י שם פירש בין על הבשר ובין בתוך הכלי. 87) בגמרא: "תרי גללי דמילחא". והדם נגרר אל המלח בשולים, ודווקא מעט מלח, אבל כשנותן הרבה מלח מתערב הדם בשומן. רש"י שם (מגיד משנה בשם הלכות גדולות). 88) ויש לשאול: הרי מיד כשנוטף קצת שומן מן הבשר נאסר מחמת איסורו, על־פי הכלל "אפשר לסוחטו אסור"? בעלי התוספות הרגישו בקושיא זו שם דיבור־המתחיל תרי, ותירצו שהדם נפרד לגמרי מן השמנוניות ולא נשאר אפילו משהו, ובכגון זה לא אמרו אפשר לסוחטו אסור. 89) בגמרא שם: ומשפייה. ופירש רש"י יערה השומן העליון בנחת מכלי אל כלי, כדי שלא יתערב הדם בו. 90) צריך להיות: אסורים.

טז. פַּת שֶׁחָתַךְ עָלֶיהָ בָּשָׂר צָלִי[91] - מֻתָּר לְאָכְלָהּ, שֶׁאֵינָהּ[92] אֶלָּא שַׁמְנוּנִית[93]. דָּגִים וְעוֹפוֹת שֶׁמְּלָחָן זֶה עִם זֶה, אֲפִלּוּ בִּכְלִי מְנֻקָּב - הַדָּגִים אֲסוּרִין[94]; שֶׁהַדָּג רָפֶה[95], וּבוֹלֵעַ דָּם הַיּוֹצֵא מִן הָעוֹף. וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר אִם מָלַח דָּג עִם בְּשַׂר בְּהֵמָה אוֹ חַיָּה[96].

91) שם. והיינו שנצלה עד שיהא ראוי לאכילה. ויש מי שכתב, כל שהגיע לשליש בישולו, מגיד משנה. ובלשון התלמוד: "כמאכל בן דרוסאי", שהיה אוכל בשר כשהגיע לשליש בישולו. 92) האדמימות. 93) הואיל ונצלה. בגמרא: רבא אכל, וקרא לזה יין של בשר. 94) אבל העופות מותרים. 95) שהקרום שלו רפה, כמבואר בגמרא.

96) אבל בהמה ועוף, מותר למלוח ביחד בכלי נקוב, מפני שהעופות פולטים ציר כל זמן שבשר בהמה פולט דם, ומתוך שטרוד לפלוט אינו בולע את הדם, מגיד משנה.

יז. עוֹפוֹת שֶׁהִנִּיחָן שְׁלֵמִים וּמִלֵּא חֲלָלָן בָּשָׂר וּבֵיצִים וּבִשְׁלָן - אֲסוּרוֹת, שֶׁהֲרֵי דָּם יוֹצֵא לְתוֹכָן[97]. וְאַף עַל פִּי שֶׁמְּלָחָן יָפֶה יָפֶה[98]. וַאֲפִלּוּ הָיָה הַבָּשָׂר שֶׁבְּתוֹכָן שָׁלוּק אוֹ צָלוּי[99]. וְאִם צְלָאָן - הֲרֵי אֵלּוּ מֻתָּרוֹת[100], אַף עַל פִּי שֶׁהַבָּשָׂר שֶׁבְּתוֹכָן חַי[101], וַאֲפִלּוּ פִּיהֶן לְמַעְלָה[102].

97) כלומר, הדם יוצא מן העופות לתוך הבשר וביצים של המילוי, מגדל עוז. 98) לפני בישולם, שאין המליח מפליט את כל הדם בשיעור המליחה, כמו שכתב רבינו בהלכה י, שאחרי המליחה משליך את הבשר מיד לתוך רותחין, כדי שיתלבן מיד ולא יצא דם. וכשחללן מלא מבשר, אין המים הרותחים נכנסים לתוכן יפה, מגיד משנה. והוא מוסיף וכותב, שכל האחרונים חולקים על רבינו וסוברים, שלאחר המליחה אין כל דם בבשר, ונהגו כדבריהם. 99) (ואין אומרים שבשר שלוק או צלי הוא רך ואינו מעכב על המים הרותחים מלהכנס לפנים. ומה שכתב ה'מגיד משנה' כאן: "מה לי מבושל, מה לי אינו מבושל" וכו', אי־אפשר ליישבו עם פירושו בעיקר הדין שלפנינו). 100) שם. והלכתא מולייתא שריא, ופירש הרי"ף: ודוקא לצלי כעין פסח שהוא צלי, אבל לקדירה לא, מגיד משנה. 101) דקיימא־לן כבולעו כך פולטו. 102) שהאור שואב הדם ומוציאו.

יח. בְּנֵי מֵעַיִם שֶׁמִּלְאָן עַל דֶּרֶךְ זוֹ בְּבָשָׂר צָלוּי אוֹ שָׁלוּק[103], אוֹ שֶׁמִּלְאָן בְּבֵיצִים וּשְׁלָקָן אוֹ קְלָאָן[104] - הֲרֵי אֵלּוּ מֻתָּרִין; שֶׁאֵין מַחֲזִיקִין דָּם בִּבְנֵי מֵעַיִם[105]. וְכֵן הוֹרוּ הַגְּאוֹנִים.

103) אבל בבשר מלוח, אנו חוששים משום דם היוצא מן הבשר ובולעים בני המעיים, שאין המלח מפליט את כל הדם, כמו שכתבנו בהלכה יז, מגיד משנה. 104) צלאן. 105) האיברים הפנימיים, שהמאכל סובב בחללם, כמו שכתב בפרק ז הלכה טו.

יט. עוֹפוֹת שֶׁטְּפָלָן בְּבָצֵק וּצְלָאָן, בֵּין שְׁלֵמִים בֵּין מְחֻתָּכִין: אִם טְפָלָן בְּסֹלֶת גַּסָּה, אֲפִלּוּ הִסְמִיקָה[106] הַטְּפֵלָה - אוֹכֵל אֶת הַטְּפֵלָה, מִפְּנֵי שֶׁסֹּלֶת גַּסָּה מִתְפָּרֶרֶת[107] וְיוֹצֵא הַדָּם. וְאִם טְפָלָן בְּקֶמַח חִטִּים שֶׁלְּתָתָן[108]: אִם הָיְתָה הַטְּפֵלָה לְבָנָה כְּמוֹ הַכֶּסֶף[109] - מֻתָּר לֶאֱכֹל מִמֶּנָּה, וְאִם לַאו - אֲסוּרָה[110]. טְפָלָן בִּשְׁאָר קְמָחִין: אִם הֶאְדִּימוּ - אֲסוּרִין, וְאִם לֹא הֶאְדִּימוּ[111] - מֻתָּרִין.

106) האדימה. 107) אינה נדבקת כל־כך ומלחלח, והדם זב דרך הרווחים הזעירים וכבולעו כך פולטו. 108) הקמח דק, והבצק נדבק ואינו פולט מה שבלע. 109) בגמרא: "דזיג כזוזא חיוורא". 110) אף בצלי, מה־שאין־כן במולייתא שמותרת בצלי, כמו שנתבאר בהלכה יז. וכל דינים אלה, אף אם העופות מלוחים ומוכשרים לקדירה כמו שביארנו בדעת רבינו, מגיד משנה. 111) אף שאינו לבן ככסף.

כ. סַכִּין שֶׁשָּׁחַט בָּהּ[112] - אָסוּר לַחְתּוֹךְ בָּהּ רוֹתֵחַ[113], עַד שֶׁיְּלַבֵּן הַסַּכִּין בָּאוּר, אוֹ יַשְׁחִיזֶנָּה בְּמַשְׁחֵזֶת, אוֹ יִנְעָצֶנָּה בְּקַרְקַע[114] קָשֶׁה עֶשֶׂר פְּעָמִים. וְאִם חָתַךְ בָּהּ רוֹתֵחַ - מֻתָּר[115]. וְכֵן אֵינוֹ חוֹתֵךְ בָּהּ צְנוֹן[116] וְכַיּוֹצֵא בּוֹ מִדְּבָרִים הַחֲרִיפִים לְכַתְּחִלָּה. וְאִם הֵדִיחַ הַסַּכִּין[117] אוֹ שֶׁקִּנְּחָהּ בִּכְלִי - מֻתָּר לַחְתּוֹךְ בָּהּ צְנוֹן וְכַיּוֹצֵא בּוֹ[118], אֲבָל לֹא רוֹתֵחַ.

112) והסכין בולעת מן הדם, רש"י. 113) חולין קיא: מפני שחוזרת ופולטת בו, רש"י. 114) כיון שהיא רק חומרא בעלמא כמו שיתבאר, מספיקה נעיצה בקרקע. אבל מסכין שבלעה איסור רותח ממש, צריך ללבנה באור אם רוצה לחתוך בה רותח, ולחתוך צונן מספיקה נעיצה בקרקע. 115) לאכול, מפני שבית השחיטה צונן, והסכין לא בלעה דם בשעת השחיטה, אלא לכתחילה אנו מחמירים (מגיד משנה). 116) שם קיב. "צנון, אגב חורפיה בלע". 117) שם קיא: כפירוש התוספות שם ח: דיבור־המתחיל והלכתא, ולא כפירוש רש"י שהצנון שנחתך טעון הדחה. 118) נראה שרבינו גורס שם בגמרא "צנון" ולא "צונן" כגירסתנו. וסתם צנון אינו חריף כל כך. ויש ספרים שגורסים ברבינו "צונן", אבל הסיום "וכיוצא בו", מראה שגירסא זו מוטעית. וה'מגיד משנה' מקיים גירסא זו, ואם־כן לכל צונן צריך הדחת סכין לכתחלה או קינוח.

כא. קְעָרָה שֶׁמָּלַח בָּהּ בָּשָׂר, אֲפִלּוּ הָיְתָה שׁוּעָה בְּאָבָר - אָסוּר לֶאֱכֹל בָּהּ רוֹתֵחַ[119] לְעוֹלָם, שֶׁכְּבָר נִבְלַע הַדָּם בַּחֲרָסֶיהָ[120].

119) חולין שם. מפני שדם הנבלע בכלי חוזר ונפלט בו. ויש אומרים שאף בצונן אסור להשתמש בה, שמא יבא להשתמש בחמין. ולפיכך שבר ר' אמי הקערה שמלח בה. יש אומרים דוקא כשאין הקערה מנוקבת, אבל אם היתה מנוקבת לא נאסרה. והרשב"א אוסר אפילו אם היא מנוקבת (מגיד משנה). 120) משמע שמדבר בכלי חרס, ולפיכך כתב "אסור לעולם", כי כלי חרס ניתרים בהגעלה במים רותחים (מגיד משנה).

פֶּרֶק שְׁבִיעִי[1]

1) יבאר האוכל כזית חלב משלשה מיני בהמה; השוחט בהמה ונמצא בה שליל חי או מת אם חלבו מותר; החלבים שחייב עליהם כרת מן התורה; חוטין האסורין משום דם וחלב; מליחת חלבים עם בשר; וסכין שחתך בה חלבים אם יחתוך בה בשר; ודין טבח שדרכו לנקר הבשר ומצאו אחריו חלב.

א. הָאוֹכֵל כְּזַיִת חֵלֶב[2]: בְּמֵזִיד - חַיָּב כָּרֵת[3], בְּשׁוֹגֵג - מֵבִיא חַטָּאת קְבוּעָה[4]. וּבְפֵרוּשׁ אָמְרָה תּוֹרָה שֶׁאֵינוֹ חַיָּב אֶלָּא עַל שְׁלֹשָׁה מִינֵי בְּהֵמָה טְהוֹרָה בִּלְבַד[5], שֶׁנֶּאֱמַר: כָּל חֵלֶב שׁוֹר וְכֶשֶׂב וָעֵז לֹא תֹאכֵלוּ. בֵּין

1 שֶׁאָכַל מֵחֵלֶב שְׁחוּטָה בֵּין שֶׁאֲכַל מֵחֵלֶב נְבֵלָה
2 וּטְרֵפָה[6] שֶׁלָּהֶן[7]. אֲבָל שְׁאָר בְּהֵמָה וְחַיָּה, בֵּין טְמֵאָה
3 בֵּין טְהוֹרָה - חֶלְבָּהּ כִּבְשָׂרָהּ[8]. וְכֵן נֵפֶל[9] שֶׁל שְׁלִשָׁה
4 מִינֵי בְּהֵמָה טְהוֹרָה - חֶלְבּוֹ כִּבְשָׂרוֹ[10], וְהָאוֹכֵל
5 מֵחֶלְבּוֹ כְּזַיִת - לוֹקֶה מִשּׁוּם אוֹכֵל נְבֵלָה.

2) כל איסורי אוכלין שיעורם בכזית. 3) משנה כריתות ב, א. 4) כבשה או שעירה, שם. יש שני סוגי קרבן חטאות, קבועה ועולה ויורד, חטאת קבועה בין עני בין עשיר מביא בהמה, וקרבן עולה ויורד - עשיר מביא בהמה, ועני מביא שני תורים או שני בני יונה. ויש קרבנות שעני שקשה לו להביא עופות, מביא סולת למנחה, וזה נקרא בתלמוד "דלי דלות". 5) שם ד, א. 6) ככתוב (ויקרא ז, כד) "וחלב נבלה וחלב טריפה . . . ואכול לא תאכלוהו". 7) ראה הלכה ב. 8) בחיה טהורה מותר לאכול אפילו החלב, ובבהמה וחיה טמאות אסור לאכול החלב כבשרן, משום טומאה, אבל אין בו כרת. 9) שלא נגמרו חדשי הריונו. 10) ואין בו עונש כרת של חלב. ודוקא נפל שלא נגמרו חדשי הריונו, אבל כשנגמרו חדשיו - אסרה התורה את חלבו, כרבי יוחנן בחולין עה, א. וכלשון אחרון.

6 ב. הָאוֹכֵל מֵחֵלֶב נְבֵלָה וּטְרֵפָה - חַיָּב מִשּׁוּם אוֹכֵל
7 חֵלֶב וּמִשּׁוּם אוֹכֵל נְבֵלָה וּטְרֵפָה. מִתּוֹךְ שֶׁנּוֹסַף
8 הָאִסּוּר בִּבְשָׂרָהּ[11] שֶׁהָיָה מֻתָּר[12], נוֹסָף עַל הַחֵלֶב,
9 וּלְפִיכָךְ לוֹקֶה שְׁתַּיִם.

11) כלומר, אף־על־פי שכלל בידינו ש"אין איסור חל על איסור", ולמה כאן חל איסור נבילה או טריפה על איסור חלב? ומבאר, מתוך שנוסף וכו'. ובתלמוד זה נקרא "איסור כולל", מפני שהאיסור השני כולל דברים שהאיסור הראשון לא חל עליהם. "ואיסור מוסיף" זהו ענין אחר. ובפירוש המשניות לכריתות פ"ג מ"ד, מגדיר את שלושת האופנים, שאיסור חל על איסור, היינו: כולל, מוסיף ובת־אחת. ולפי הגדרתו שם, המקרה שלפנינו נקרא "איסור כולל". וראה 'מגיד משנה' ו'כסף משנה' כאן. ויש לדייק בדברי רבינו, למה הוא מנמק דין זה מפני שהוא "מוסיף", הלא בחולין לז, א - אמר רבא, אמרה התורה יבא איסור נבילה ויחול על איסור חלב, שנאמר (ויקרא ז, כד) "וחלב נבילה וחלב טריפה . . . ואכול לא תאכלוהו", והוא חידוש שאין אומרים כאן "אין איסור חל על איסור", כמו שפירש רש"י שם, וכן פירשו 'תוספות' במעילה טז, א. דיבור־המתחיל אמר. וכנראה רבינו מפרש טעם הפסוק על־פי הכלל, שב"איסור כולל" איסור חל על איסור, ואיסור נבילה חל על איסור חלב משום שנבילה "איסור כולל" הוא. 12) אחר שחיטה.

10 ג. הַשּׁוֹחֵט בְּהֵמָה וּמָצָא בָהּ שְׁלִיל[13] - כָּל חֶלְבּוֹ
11 מֻתָּר, וַאֲפִלּוּ מְצָאוֹ חַי, מִפְּנֵי שֶׁהוּא כְּאֵבֶר מִמֶּנָּה[14].
12 וְאִם שָׁלְמוּ לוֹ חֲדָשָׁיו וּמְצָאוֹ חַי, אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא
13 הִכְּרִיס[15] עַל הַקַּרְקַע וְאֵינוֹ צָרִיךְ שְׁחִיטָה[16] - חֶלְבּוֹ
14 אָסוּר[17], וְחַיָּבִין עָלָיו כָּרֵת. וּמוֹצִיאִין מִמֶּנּוּ כָּל
15 הַחוּטִין וְהַקְּרוּמוֹת הָאֲסוּרִין[18], כְּשְׁאָר הַבְּהֵמוֹת[19].

13) שלא שלמו לו חדשיו. 14) ואין איסור חלב בו.

15) עמד על פרסותיו, רש"י. 16) כמו שכתב פ"ב הי"ד. 17) כרבי יוחנן וכלשון אחרון, חולין עה, א - שסובר שחדשים גורמים באיסור חלב, וכיון ששלמו לו חדשיו אף־על־פי שלא יצא לאויר העולם - החלב אסור. וסובר רבינו שאפילו בנשחטה האם ונמצא העובר בתוכה, גם כן חלבו אסור. אבל מפרשים אחרים אמרו, שכשנשחטה האם - חלבו מותר, ורבי יוחנן לא אמר אלא בשלא נשחטה האם, וכגון שהושיט ידו למעי בהמה ותלש חלב של העובר החי ואכלו, אבל נשחטה ועוד העובר במעיה - הכל מותר, כמו שדרשו חכמינו: כל בבהמה תאכלו (מגיד־משנה). 18) שיש בהם משום חלב, וכל־שכן הקרומות האסורים משום דם, כמו שכתב בפ"ו ה"ה. 19) הילודות.

16 ד. הוֹשִׁיט יָדוֹ לִמְעֵי בְּהֵמָה וְחָתַךְ מֵחֵלֶב הָעֻבָּר
17 שֶׁכָּלוּ לוֹ חֲדָשָׁיו וְהוֹצִיאוֹ[20] - הֲרֵי זֶה חַיָּב עָלָיו כְּאִלּוּ
18 חֲתָכוֹ מֵחֵלֶב הָאֵם עַצְמָהּ; שֶׁהַחֲדָשִׁים הֵן הַגּוּרְמִין
19 לֶאֱסֹר הַחֵלֶב.

20) משמע דוקא כשהוציאו לחוץ ואכלו, אבל אם תלשו והניחו במעי בהמה, מותר לאכול את החלב שניתר בשחיטת האם, מן הדרש "כל בבהמה תאכלו". וכן כתבו הרא"ש ורמב"ן. ואף־על־פי שכתב רבינו בהלכה הקודמת שאין חלב השליל ניתר בשחיטת האם - כאן, בחלב שנחתך ונשאר במעיה - מותר (כסף־משנה).

20 ה. שְׁלֹשָׁה חֲלָבִים הֵן שֶׁחַיָּבִין עֲלֵיהֶן כָּרֵת: חֵלֶב
21 שֶׁעַל הַקֶּרֶב, וְשֶׁעַל שְׁתֵּי הַכְּלָיוֹת, וְשֶׁעַל הַכְּסָלִים.
22 אֲבָל הָאַלְיָה מֻתֶּרֶת בַּאֲכִילָה[21]. לֹא נִקְרֵאת חֵלֶב[22]
23 אֶלָּא לְעִנְיַן קָרְבָּן בִּלְבַד, כְּמוֹ שֶׁנִּקְרְאוּ חֲלָבִים כְּלִיּוֹת
24 וְיוֹתֶרֶת הַכָּבֵד[23] לְעִנְיַן קָרְבָּן. כְּמוֹ שֶׁאַתָּה אוֹמֵר[24]:
25 חֵלֶב הָאָרֶץ[25] וְחֵלֶב כְּלִיּוֹת חִטָּה[26], שֶׁהוּא טוּבָם.
26 וּלְפִי שֶׁמְּרִימִין דְּבָרִים אֵלּוּ מִן הַקָּרְבָּן לִשְׂרֵפָה לַשֵּׁם
27 נִקְרְאוּ חֵלֶב, שֶׁאֵין שָׁם[27] דָּבָר טוֹב אֶלָּא הַמּוּרָם
28 לַשֵּׁם[28]. וּלְכָךְ נֶאֱמַר בִּתְרוּמַת מַעֲשֵׂר: בַּהֲרִימְכֶם אֶת
29 חֶלְבּוֹ מִמֶּנּוּ.

21) חולין קיז, א. 22) כן מפרש רבינו את תשובת רב זביד לרב מרי שם. ראה שם בסוגיא. 23) לענין קרבן, שם. למדו שיש מעילה בכליות ויותרת הכבד של קדשים קלים, מפסוק "כל חלב לה'" לרבות אימורי קדשים־קלים למעילה. 24) כלומר, פירושו של חלב האמור לענין קרבן טובָה של הבהמה, היינו המורם לשם. 25) בראשית מה, יח. 26) דברים לב, יד. 27) ראה פ"א מהל' יסודי התורה הערה ד. 28) מובא ב'תוספות' שם צב, ב: חלב שאין ראוי ליקרב לא אמרתי לך.

30 ו. חֵלֶב שֶׁעַל הַמֵּסֶס וְשֶׁעַל בֵּית הַכּוֹסוֹת - הוּא הַחֵלֶב
31 שֶׁעַל הַקֶּרֶב[29]. וְחֵלֶב שֶׁבְּעִקְּרֵי הַיְּרֵכוֹת מִבִּפְנִים[30] -
32 חַיָּבִין עָלָיו כָּרֵת, וְהוּא הַחֵלֶב שֶׁעַל הַכְּסָלִים. וְיֵשׁ
33 שָׁם חֵלֶב עַל הַקֵּבָה עָקֹם כְּמוֹ קֶשֶׁת, וְהוּא הָאָסוּר[31]; וְחוּט
34 מָשׁוּךְ כְּמוֹ יֶתֶר, וְהוּא מֻתָּר[32]. חוּטִין שֶׁבַּחֵלֶב
35 - אֲסוּרִין[33], וְאֵין חַיָּבִין עֲלֵיהֶן כָּרֵת.

29) שם צג, א. 30) שם: תרבא דקליבוסתא. וב'הלכות גדולות' וב'שאילתות' כתבו: חלב הקלובוסתא במקום שהירכים מתחברות. 31) שם מט, ב. 32) בגמרא שם, שבני בבל נהגו בו איסור שלא מן הדין, ואין אנו נגררים אחר בני בבל במנהג שלא מן הדין, ובזמננו נהגו לאסור (מגיד־משנה). 33) מדרבנן, רש"י שם צב, ב.

1 **ז. חֵלֶב שֶׁהַבָּשָׂר חוֹפֶה אוֹתוֹ - מֻתָּר; שֶׁעַל הַכְּסָלִים**
2 **אָסַר הַכָּתוּב, לֹא שֶׁבְּתוֹךְ הַכְּסָלִים[34]. וְכֵן חֵלֶב שֶׁעַל**
3 **הַכְּלָיוֹת נֶאֱסַר, וְלֹא שֶׁבְּתוֹךְ הַכְּלָיוֹת[35]. וְאַף עַל פִּי**
4 **כֵּן, נוֹטֵל אָדָם לְבֵן שֶׁבְּתוֹךְ הַכְּלָיָא[36] וְאַחַר כָּךְ אוֹכֵל**
5 **אוֹתָהּ, וְאֵינוֹ צָרִיךְ לְחַטֵּט[37] אַחֲרָיו.**

34) שם צג, א. 35) שם. 36) שיש להחמיר בלובן כוליא. וכן דעת רש"י, ועי' ב'תוספות' שם צב, ב דיבור־המתחיל אמר אביי, שביארו הדברים בהרחבה. 37) כרב אסי, שם.

6 **ח. יֵשׁ כְּמוֹ שְׁתֵּי פְּתִילוֹת שֶׁל חֵלֶב בְּעִקְּרֵי הַמָּתְנַיִם[38]**
7 **סָמוּךְ לְרֹאשׁ הַיָּרֵךְ. כְּשֶׁהַבְּהֵמָה חַיָּה - חֵלֶב זֶה נִרְאֶה**
8 **בַּמְּעַיִם[39], וּכְשֶׁתָּמוּת - יִדְבַּק בָּשָׂר בְּבָשָׂר וְיִתְכַּסֶּה**
9 **חֵלֶב זֶה, וְאֵינוֹ נִרְאֶה עַד שֶׁיִּתְפָּרֵק הַבָּשָׂר מִן הַבָּשָׂר.**
10 **וְאַף עַל פִּי כֵן הֲרֵי זֶה אָסוּר, שֶׁאֵין זֶה חֵלֶב שֶׁהַבָּשָׂר**
11 **חוֹפֶה אוֹתוֹ[40]. וְכָל מָקוֹם שֶׁתִּמְצָא בּוֹ הַחֵלֶב תַּחַת**
12 **הַבָּשָׂר, וְהַבָּשָׂר מַקִּיף אוֹתוֹ מִכָּל סְבִיבָיו, וְלֹא יֵרָאֶה**
13 **עַד שֶׁיִּקָּרַע הַבָּשָׂר - הֲרֵי זֶה מֻתָּר.**

38) שם צג, ב: תרבא דתותי מתני. 39) מפני שבחייה, מפורק הבשר מן הבשר. "בהמה בחייה, אפרוקי מיפרקא". 40) כיון שבחיים, אין הבשר חופהו.

14 **ט. חֵלֶב הַלֵּב[41] וְחֵלֶב הַמְּעַיִם[42], וְהֵן הַדַּקִּין**
15 **הַמְּלֻפָּפִין[43] - כֻּלָּן מֻתָּרִין, וַהֲרֵי הֵם כַּשֵּׁמֶן שֶׁהוּא**
16 **מֻתָּר. חוּץ מֵרֹאשׁ הַמְּעֵי שֶׁסָּמוּךְ לַקֵּבָה[44], שֶׁהוּא**
17 **תְּחִלַּת בְּנֵי מֵעַיִם, שֶׁצָּרִיךְ לִגְרֹר הַחֵלֶב שֶׁעָלָיו[45]. וְזֶהוּ**
18 **חֵלֶב שֶׁעַל הַדַּקִּין[46] שֶׁאָסוּר. וְיֵשׁ מִן הַגְּאוֹנִים**
19 **שֶׁאוֹמֵר, שֶׁרֹאשׁ הַמְּעֵי שֶׁצָּרִיךְ לְגָרְרוֹ הוּא הַמְּעֵי**
20 **שֶׁיֵּצֵא בּוֹ הָרְעִי, שֶׁהוּא סוֹף הַמֵּעַיִם[47].**

41) וכן פסק רבינו בהל' שחיטה פ"ו ה"ו, ולמד דין זה ממה שאמרו בגמרא שם מט, ב - שלב שניקב וחלב הלב סותמו - טריפה, שאין זו סתימה טובה. ולמה צריך להשמיענו במיוחד דין זה, הלא כבר נאמר למעלה שחלב אסור אינו סותם? ומוכח מכאן שחלב הלב מותר באכילה, ואף־על־פי־כן אינו סותם. 42) בחולין צג, א — אמרו: בראש המעים צריך גרירה, ודנו מזה ששאר חלב המעים מותר (מגיד־משנה). 43) היינו "כנתא דהדורי", וכיון שבשעה שמפרישים את החלב, נשאר מן החלב על המעים ואינו תותב קרום ונקלף כחלב המכסה את הקרב - אינו אסור (רש"י שם מט:). 44) כשהדקין יוצאין מן הקיבה (רש"י שם צג.). 45) שם הגירסא: ריש מעיא באמתא בעי גרירה, ופירש רש"י: לגרור חלב שעליהן אורך אמה. ורבינו לא כתב באורך אמה, ונראה שהוא מפרש "באמתא" בבני מעיים, שלבני מעיים קורא אמתא, כמו אמת המים (כסף־משנה בשם הרא"ש). 46) כרבי ישמעאל, שאומר שם מט, ב: "את כל החלב", להביא חלב שעל גבי הדקין. ופירשו שם צג, א בראש המעיים בלבד. 47) וכן פירשו הראב"ד ורבינו חננאל בפירוש שני. וכתב ה'מגיד משנה' שרבינו הביא שני הפירושים, שיש לחוש לשניהם. אבל בפ"ו מהל' שחיטה ה"י הוא מונה חלב המעי האחרון, בין החלבים המותרים.

21 **י. יֵשׁ בְּגוּף הַבְּהֵמָה חוּטִין וּקְרוּמוֹת שֶׁהֵן אֲסוּרִין.**
22 **מֵהֶם מִשּׁוּם חֵלֶב, וּמֵהֶן מִשּׁוּם דָּם[48]. וְכָל חוּט אוֹ**
23 **קְרוּם שֶׁאָסוּר מִשּׁוּם כָּל דָּם לֹא תֹאכְלוּ - צָרִיךְ**
24 **לְנָטְלוֹ וְאַחַר כָּךְ יִמְלַח וִיבַשֵּׁל הַבָּשָׂר, כְּמוֹ**
25 **שֶׁאָמַרְנוּ[49]. וְאִם חָתְכוֹ וּמְלָחוֹ[50] - אֵינוֹ צָרִיךְ לְנָטְלוֹ.**
26 **וְכֵן לְצָלִי - (אֵינוֹ צָרִיךְ לְנָטְלוֹ)[51]. וְכָל חוּט אוֹ קְרוּם**
27 **שֶׁהוּא אָסוּר מִשּׁוּם כָּל חֵלֶב, בֵּין לְצָלִי בֵּין לְבִשּׁוּל**
28 **- צָרִיךְ לְנָטְלוֹ[52] מִן הַבְּהֵמָה.**

48) שם צג, א. 49) פ"ו ה"י. 50) שם. חתכו ומלחו אפילו לקדירה - שפיר דמי. 51) שהצלי מוציא הדם, וכן שם קלג, א. בחוטי לחי אם בצלי הדם זב, ואם לבשל צריך חתיכה ומליחה. וראה למעלה פ"ו הי"ג בענין מזרקים. ודעת הרשב"א שאפילו לצלי צריך חתיכה, אבל אינו טעון מליחה. וראה ב'תוספות' שם צג, א דיבור־המתחיל חתכיה. 52) שם.

29 **יא. חֲמִשָּׁה חוּטִין יֵשׁ בַּכְּסָלִים:[53] שְׁלֹשָׁה מִן הַיָּמִין,**
30 **וּשְׁנַיִם מִן הַשְּׂמֹאל. הַשְּׁלֹשָׁה שֶׁמִּן הַיָּמִין - מִתְפַּצֵּל**
31 **כָּל אֶחָד מֵהֶם לִשְׁנַיִם שְׁנַיִם, וְהַשְּׁנַיִם שֶׁמִּן הַשְּׂמֹאל**
32 **- מִתְפַּצְּלִין לִשְׁלֹשָׁה שְׁלֹשָׁה. וְכֻלָּן מִשּׁוּם חֵלֶב.**
33 **וְחוּטֵי הַטְּחוֹל וְחוּטֵי הַכְּלָיוֹת - מִשּׁוּם חֵלֶב. וְכֵן**
34 **קְרוּם שֶׁעַל הַטְּחוֹל וּקְרוּם שֶׁעַל הַכְּסָלִים וּקְרוּם שֶׁעַל**
35 **הַכְּלָיוֹת - אֲסוּרִין מִשּׁוּם חֵלֶב. וּקְרוּם שֶׁעַל דַּד**
36 **הַטְּחוֹל[54] - חַיָּבִין עָלָיו כָּרֵת; וּשְׁאָר הַקְּרוּם[55] -**
37 **אָסוּר, וְאֵין חַיָּבִין עָלָיו[56].**

53) שם: "בכפלי" (בארמית). 54) על מקום עביו (רש"י שם). 55) שעל הטחול. 56) שם.

38 **יב. וּשְׁנֵי קְרוּמוֹת יֵשׁ לַכְּלָיָא: הָעֶלְיוֹן[57] - חַיָּבִין עָלָיו**
39 **כָּרֵת, כַּחֵלֶב שֶׁעַל הַכְּלָיָא; וְהַתַּחְתּוֹן - הֲרֵי הוּא**
40 **כִּשְׁאָר קְרוּמוֹת. וְחוּטִין שֶׁבָּהֶן - אֲסוּרִין, וְאֵין בָּהֶן**
41 **כָּרֵת.**

57) שעל הכליות יש חלב דק והוא חלב גמור, שם.

42 **יג. חוּטֵי הַלֵּב[58] וְחוּטֵי הַיָּד[59] וְחוּטֵי הָעֹקֶץ[60] וְחוּטֵי**
43 **הַלְּחִי הַתַּחְתּוֹן[61] שֶׁבְּצַד הַלָּשׁוֹן מִכָּן וּמִכָּן, וְכֵן**
44 **הַחוּטִין הַדַּקִּין[62] שֶׁהֵן בְּתוֹךְ חֵלֶב הַדַּקִּין כְּמוֹ בֵּית**
45 **עַכְבִּישׁ מְסֻבָּכִין זֶה בָּזֶה, וּקְרוּם שֶׁעַל הַמֹּחַ[63]**
46 **שֶׁבַּקְּדְקֹד, וּקְרוּם שֶׁעַל הַבֵּיצִים - הַכֹּל אֲסוּרִין מִשּׁוּם**
47 **דָּם.**

58) שהן מלאים דם. בגמרא לא מוזכרים חוטי הלב, אבל

לפי שמלאים דם - דינם כדין שאר החוטים. וכן נוטה דעת הראב"ד, אבל הרשב"א כתב שאינן אסורים אלא הנזכרים בגמרא (ביאור הגר"א). 59) רש"י חולין צג, א. 60) שם: חוטין שבעוקץ, אסורין. ומפרש רבינו שאסורים משום דם, אבל רש"י שם מפרש חוטין שבעוקץ היינו ה' חוטין שבכפלי, ואם כן אסורים משום חלב. וכוונתו לקרום שאנו נוטלים מן הכסלים שקורים פלאנקש, ועב וחזק הוא, לכן אסור שחלב נבלע בו, כמו שכתב רש"י שם ח, ב. אבל אין זה חלב הכפלא ממש. ובזה תתיישב תמיהת ה'לחם משנה' וה'בית יוסף' על רש"י. ולפירוש רבינו, עוקץ לחוד וכפלי לחוד. 61) בגמרא: דלועה. 62) היא הוראת הגאונים שאסרו חלב הדקין מפני ריבוי החוטין הדקים שיש בהם דם. ועכשיו נהגו בהם היתר, והבקי בחוטים אלו שולפם היטב עד שלא ישאר אחד מהם (מגיד־משנה). וב'בית יוסף' יו"ד סי' סה, מביא בשם 'הרוקח' סי' סט: יש בבהמה נ"א חוטין, כ"ה מצד זה וכ"ה מצד זה, ואחד בתוך האליה. וסימנך: אל תאכלו נ"א. 63) חולין, שם.

1 **יד. בֵּיצֵי גְדִי אוֹ טָלֶה[64] שֶׁלֹּא הִשְׁלִים שְׁלֹשִׁים יוֹם -**
2 **מֻתָּר לְבַשְּׁלָן בְּלֹא קְלִפָּה[65]. לְאַחַר שְׁלֹשִׁים יוֹם: אִם**
3 **נִרְאֶה בָּהֶן חוּטִין דַּקִּין אֲדֻמִּים[66] - בְּיָדוּעַ שֶׁהָלַךְ בָּהֶם**
4 **הַדָּם, וְלֹא יְבַשֵּׁל עַד שֶׁיִּקְלֹף[67] אוֹ עַד שֶׁיַּחְתֹּךְ וְיִמְּלַח,**
5 **כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ; וְאִם עֲדַיִן לֹא נִרְאוּ בָּהֶן חוּטִין**
6 **הָאֲדֻמִּים - מֻתָּרִין.**

64) שם צג, ב: ביעי דגדיא. משמע דוקא בהמה דקה כמו גדי או טלה, ודינה של בהמה גסה לא נתפרש (מגיד־משנה). 65) בלא קליפת הקרום (רש"י). ואפילו נראים בהם חוטים אדומים, שאין זה אודם אלא שומן (מגיד־משנה בשם הרשב"א). 66) בגמרא שם: "אי אית בהו שורייקי סומקי". 67) את הקרום.

7 **טו. וְכָל בְּנֵי מֵעַיִם שֶׁהַמַּאֲכָל סוֹבֵב בַּחֲלָלָן[68] - אֵין**
8 **מַחֲזִיקִין בָּהֶן דָּם[69].**

68) כגון חלחולת, קיבה, כרס ומעיים, שם קיג, א. 69) ואינם צריכים מליחה, כמו שכתב למעלה בפ"ו הי"ח, אבל הכרס ושאר המעיים צריכים מליחה (מגיד־משנה). וכתב הרשב"א, דוקא במעיים עצמם אין דם, אבל בשומן שעליהם יש דם, והעין מעידה על כך, ולפיכך שמולחים כרכשתא מולחים אותה בצד החיצון ששם נמצא השומן.

9 **טז. יֵרָאֶה לִי, שֶׁכָּל אֵלּוּ הַחוּטִין וְהַקְּרוּמוֹת - אִסּוּרָן**
10 **מִדִּבְרֵי סוֹפְרִים[70]. וְאִם תֹּאמַר שֶׁהֵן אֲסוּרִין מִן**
11 **הַתּוֹרָה[71] בִּכְלַל כָּל חֵלֶב וְכָל דָּם[72] - אֵין לוֹקִין עֲלֵיהֶן**
12 **אֶלָּא מַכַּת מַרְדּוּת; וְיִהְיוּ כַּחֲצִי שִׁעוּר[73], שֶׁהוּא אָסוּר**
13 **מִן הַתּוֹרָה וְאֵין לוֹקִין עָלָיו.**

70) שאין אלו דם גמור היוצא צלול, ואינו דומה לדם האיברים שעובר בלא־תעשה, כמו שנתבאר למעלה פ"ו ה"ד, שחוטין וקרומות אינם קרויים דם (מגיד־משנה) וכן כתב רש"י שם צב, ב שאסורים מדרבנן. 71) רבינו אינו מכריע, אלא שדעתו נוטה שהוא מדברי סופרים. 72) שנאמר "כל", לרבות חוטין וקרומות. 73) שגם כן בא מריבוי הכתוב. וכן כתב ה'מגיד משנה' בפ"ג ה"ו שנקט רבינו לשון דומה. [וראה 'ספר המצוות' לרבינו שורש ב, הגדרה מדויקת בדבר הדינים שלמדו בי"ג מידות, איזהו מדאורייתא ואיזהו מדרבנן.

14 **יז. אֵין מוֹלְחִין חֲלָבִים[74] עִם הַבָּשָׂר, וְלֹא מְדִיחִין[75]**
15 **חֲלָבִים עִם בָּשָׂר. וְסַכִּין שֶׁחָתַךְ בָּהּ חֲלָבִים - לֹא**
16 **יַחְתֹּךְ בָּהּ בָּשָׂר[76], וּכְלִי שֶׁהֵדִיחַ בּוֹ חֲלָבִים - לֹא יָדִיחַ**
17 **בּוֹ בָּשָׂר[77]. לְפִיכָךְ צָרִיךְ הַטַּבָּח[78] לְהַתְקִין שָׁלֹשׁ**
18 **סַכִּינִין: אַחַת - שֶׁשּׁוֹחֵט בָּהּ[79], וְאַחַת - שֶׁמְּחַתֵּךְ בָּהּ**
19 **בָּשָׂר, וְאַחַת - שֶׁמְּחַתֵּךְ בָּהּ חֲלָבִים.**

74) שם צז, ב. שהבשר בולע קימעה מן החלב, וגם נדבק בבשר. ואם עבר ומלח לא נאסר הבשר, כמו שיתבאר לקמן בהי"ט. ורבים חולקים בזה על רבינו, וגם לדעתו, צריך לשפשף את הבשר יפה יפה, כדי להוריד את החלב שנדבק עליו מבחוץ (מגיד־משנה). 75) שם ח, ב. 76) בלא קינוח, רש"י. 77) שם. שמא ידיח חלבים תחילה, ויקלטו המים מן השמנונית ע"י השפשוף בידים, ואע"ג שאין החלב נבלע בבשר, נדבק הוא מבחוץ (רש"י). 78) שם. 79) ולא ינקנה על־ידי חיתוך דבר אחר, כדי שלא תיפגם ותתקלקל, ופעמים שיבוא לידי איסור, שישחוט בלא בדיקה (רש"י).

20 **יח. וְאִם דֶּרֶךְ אוֹתוֹ מָקוֹם שֶׁיְּדִיחַ הַטַּבָּח הַבָּשָׂר**
21 **בַּחֲנוּת, צָרִיךְ לְהַתְקִין לוֹ שְׁנֵי כֵּלִים שֶׁל מַיִם[80]: אֶחָד**
22 **- שֶׁמְּדִיחַ בּוֹ בָּשָׂר, וְאֶחָד - שֶׁמְּדִיחַ בּוֹ חֲלָבִים.**

80) ועושה באחד מהם סימן (רש"י שם).

23 **יט. וְאָסוּר לַטַּבָּח לִפְרֹשׂ[81] חֵלֶב הַכְּסָלִים עַל הַבָּשָׂר**
24 **כְּדֵי לְנָאוֹתוֹ; שֶׁהַקְּרוּם שֶׁעַל הַחֵלֶב דַּק, וְיִתְמַעֵךְ בְּיַד**
25 **הַטַּבָּח[82], וְיָזוּב הַחֵלֶב וְיִבָּלַע בַּבָּשָׂר[83]. וְכָל הַדְּבָרִים**
26 **הָאֵלּוּ[84] אָסוּר לַעֲשׂוֹתָן, וְאִם נַעֲשׂוּ - לֹא נֶאֱסַר**
27 **הַבָּשָׂר[85]. וְאֵין מַכִּין[86] אֶת הָעוֹשֶׂה, אֶלָּא מְלַמְּדִין[87]**
28 **אוֹתוֹ שֶׁלֹּא יַעֲשֶׂה.**

81) בגמרא שם: לסחוף. 82) כיון שיד הטבח ממשמשת בו. 83) יש אומרים: דוקא בעוד שהם חמים, אבל אחר שנצטננו מותר, שהרי כתוב (ויקרא ט, כ) "וישימו את החלבים על החזות" (מגיד־משנה). וכן כתבו ה'תוספות' שם. וכנראה כן דעת רבינו שכתב "טבח", היינו אחר ששחטו שעוד חמים (לחם־משנה). 84) אין מולחים ולא מדיחים חלב עם בשר, סכין שחתך בה חלבים לא יחתוך בה בשר, כלי שהדיח בו חלבים לא ידיח בו בשר, וכן אסור לפרוש חלב הכסלים על הבשר. 85) ויש חולקים בדין חלב הכסלים, וסוברים שהבשר בלע חלב וצריך קליפה (מגיד־משנה בשם הרשב"א). ודעת רבינו שהיא בליעה מועטת ובטלה, ולפיכך אין צריך אלא הדחה כדין בשר למליחה. 86) מכות מרדות, כטבח שנמצא אחריו כזית חלב, כמו שמסיים רבינו בהכ"א. 87) משמע שאין מעבירין אותו, ראה בהכ"א.

29 **כ. וְכֵן אֵין מוֹלְחִין[88] אֶת הַבָּשָׂר קֹדֶם שֶׁיָּסִיר מִמֶּנּוּ אֶת**

הַקְּרוּמוֹת וְאֶת הַחוּטִין הָאֲסוּרִין. וְאִם מָלַח - מְסִירָם אַחַר שֶׁנִּמְלְחוּ[89]. וַאֲפִלּוּ הָיָה בָּהֶן גִּיד הַנָּשֶׁה - מְסִירוֹ אַחַר שֶׁנִּמְלַח וּמְבַשֵּׁל.

88) לכתחילה. משמיענו כאן רבינו שגם חוטים וקרומות אסור למלוח עם בשר לכתחילה ולא רק חלב, וצריך לטרוח ולהסירם לפני מליחת הבשר. 89) ודעת הרשב"א, שצריך להסיר משהו מן הבשר כנגד כל החוטין והקרומות מפני שאוסרים בקליפה (מגיד־משנה).

כא. וְטַבָּח שֶׁדַּרְכּוֹ לְנַקּוֹת הַבָּשָׂר, וְנִמְצָא אַחֲרָיו חוּט אוֹ קְרוּם - מְלַמְּדִין אוֹתוֹ[90] וּמַזְהִירִין אוֹתוֹ שֶׁלֹּא יְזַלְזֵל בָּאִסּוּרִין. אֲבָל אִם נִמְצָא אַחֲרָיו חֵלֶב, אִם הָיָה כִּשְׁעוֹרָה[91] - מַעֲבִירִין אוֹתוֹ. וְאִם נִמְצָא אַחֲרָיו כְּזַיִת חֵלֶב, אֲפִלּוּ בִּמְקוֹמוֹת הַרְבֵּה - מַכִּין אוֹתוֹ מַכַּת מַרְדּוּת[92] וּמַעֲבִירִין אוֹתוֹ. מִפְּנֵי שֶׁהַטַּבָּח נֶאֱמָן[93] עַל הַחֵלֶב.

90) שרק בטבח שנמצא חלב אחריו, אמרו "מכין אותו" או "מעבירין אותו" מפני שחלב אסור מן התורה, אבל חוטין וקרומות שאיסורם מדרבנן - לא אמרו (מגיד־משנה). 91) חולין צג, ב. 92) מפני שעובר על "לפני עור לא תתן מכשול", אבל אינו חייב מלקות מן התורה, מפני שלאו זה כולל כמה דינים, כגון: לייעץ עצה לא נכונה, ללוות ולהלוות בריבית, וכל הלאווין הכוללים כמה איסורים, אין לוקים עליהם. ולאו כזה נקרא "לאו שבכללות". ספר המצוות שורש ט, ולא־תעשה רצ"ח. 93) כחכמים שם, שעד אחד נאמן באיסורין, ואע"פ שיש טורח לחטט אחרי החלב, הואיל והוא איבד את נאמנותו וחשוד הוא, לפיכך מעבירין אותו. ונקט רבינו "טבח", מפני שדרכו לנקות הבשר, כמו שכתב בראש דבריו "וסומכים עליו", ולפיכך אם מצאו חלב אחריו מעבירים אותו, וכן כתב רש"י שם שדרך הטבח לנקות הבשר.

יום שלישי כ"ו מנ"א ה'תשפ"ב

פֶּרֶק שְׁמִינִי[1]

1) יבאר דיני גיד הנשה ובמה נוהג; טבח שיצאה טרפה מתחת ידו ומאי תקנתיה; קבוע כמחצה על מחצה דמי ואם מצא בשר בין החנויות; בשר הנעלם מן העין; ואם עושין סחורה בנבלות וטרפות.

א. גִּיד הַנָּשֶׁה נוֹהֵג בִּבְהֵמָה וְחַיָּה הַטְּהוֹרִין[2], וַאֲפִלּוּ בִּנְבֵלוֹת וּטְרֵפוֹת שֶׁלָּהֶן. וְנוֹהֵג בִּשְׁלִיל וּבְמֻקְדָּשִׁין, בֵּין קָדָשִׁים הַנֶּאֱכָלִים בֵּין קָדָשִׁים שֶׁאֵינָן נֶאֱכָלִין. וְנוֹהֵג בְּיָרֵךְ שֶׁל יָמִין וּבְיָרֵךְ שֶׁל שְׂמֹאל. וְאֵין אָסוּר מִן הַתּוֹרָה אֶלָּא שֶׁעַל כַּף הַיָּרֵךְ בִּלְבַד, שֶׁנֶּאֱמַר: אֲשֶׁר עַל כַּף הַיָּרֵךְ. אֲבָל שְׁאָר הַגִּיד שֶׁלְּמַעְלָה מִן הַכַּף וְשֶׁלְּמַטָּה עַד סוֹפוֹ, וְכֵן חֵלֶב שֶׁעַל הַגִּיד - אֵינוֹ אָסוּר אֶלָּא מִדִּבְרֵי סוֹפְרִים. וּשְׁנֵי גִּידִין הֵן: הַפְּנִימִי[3] הַסָּמוּךְ לָעֶצֶם - אָסוּר מִן הַתּוֹרָה[4], וְהָעֶלְיוֹן כֻּלּוֹ[5] - אָסוּר מִדִּבְרֵיהֶם[6].

~ נקודות משיחות קודש מתוך רמב"ם "פרדס המלך" ~

"גִּיד הַנָּשֶׁה נוֹהֵג כּוּ'".

טעם איסור אכילת גיד הנשה, מפורש בתורה: ". . כי נגע בכף ירך יעקב". טעם זה קובע גם את פרטיו של האיסור, כפסק הרמב"ם שנוהג גם בירך של ימין וגם בשל שמאל, כדעת חכמים שהמלאך נגע בשתיהן.

ומובא במפרשים הטעם שהוא "לזכרון גבורתו של יעקב, ונס שעשה לו הקב"ה". ובספר החינוך כתב "שהוא רמז לישראל שאע"פ שיעברו צרות רבות בגלות מיד העמים ומיד בני עשו, שיהיו בטוחים שלא יאבדו אלא לעולם יעמוד זרעם".

כלומר, שהצלה זו קשורה עם ענין כללי מאוד בישראל. וצריך להבין: הלא כל דבר לנס שאנו עושים לזכרון הנס, יש בו מעין המאורע. על דרך שעושים כל מעשה ליל הסדר "דרך חירות", ומדוע הזכר והרמז לענין יסודי וכללי כל כך בישראל, מוזכר רק בפרט קטן שאינו נוגע ממש לנס ההצלה מהמלאך, ואיך גיד הנשה הוא זכר לענין ההצלה.

ויובן בהקדים: ידועה שיטת הבעש"ט שההשגחה הפרטית היא לא רק על מין המדבר אלא גם על כל הברואים, שלא כדעת כמה מחכמי ישראל שסברו שההשגחה פרטית על כל הברואים היא על המין הכללי ולא על כל פרט ופרט שבהם, וסובר הבעש"ט שכל תנועה ותנועה של כל אחד מהפרטים, משלימה את הכוונה הכללית של הבריאה.

אמנם, גם לשיטת הבעש"ט יש הבדל בין ישראל לכל הברואים, שאינם תכלית ומטרת הבריאה אלא אמצעי המשלים כוונת הבריאה, ומכין את העולם עבור ישראל שבשבילם נברא העולם.

ונמצא, שחפץ ה' בישראל הוא רצון "עצמי" כי אין ישראל **אמצעי** להשלמת כוונת הבריאה אלא **תכלית** בריאת העולם. תכונת הרצון היא שכשרוצה אדם ובוחר בדבר מסויים, הרי הרצון הוא בכל הפרטים בשווה, ועל דרך משל עקרת הבית שמלבד שיודעת ומפקחת על כל חפצי ופרטי הדברים הנמצאים בביתה, הנה כל חלק ופרט בחפצי הבית הם גם חלק במטרה הכללית של הנהגת הבית. כך ממש השגחת הקב"ה על ישראל שכיון שרצונו וחפצו הוא בישראל, הרי שמשגיח על כל פרט ופרט השייך ונוגע להם. ומכאן יובן מדוע נקבע הזכרון של פרטי המאורע של יעקב עם המלאך דווקא בפרט שולי לכאורה של המאורע, לרמז על תוכנה המיוחדת של ההשגחה פרטית על ישראל שהיא בכל פרט ופרט, וגם הדברים הנראים כטפלים ומיעוטי ערך - כולם מושגחים מאתו יתברך באופן שווה.

ועדין קשה קצת, כי אף שע"י קביעת הזכרון בפרט של

מאורע זה נרמז העילוי שבהשגחתו ית' על ישראל באופן שההשגחה היא על כל פרט ופרט כנ"ל, מכל מקום הרי סוף סוף הי' ראוי יותר לכאורה לקבוע זכר הנס בענין ההצלה כי על ידי זיכרון בפרט זה נחסר לכאורה בזכר לכללות ההצלה, ואחרי הכל גיד הנשה הוא פרט של המאורע.

ויש לומר: הכלל לגבי עצם הוא ש"התופס במקצתו תופס בכולו", כי העצם של כל ענין נמצא בכל עצמותו ובכל חלקיו בשווה, ועל דרך שמצינו בהלכה לגבי בני ישראל ש"עכו"ם שאמרו לישראל "תנו לנו אחד מכם ונהרגנו ואם לאו נהרוג כולכם, יהרגו כולם ואל ימסרו להם נפש אחת מישראל", כי התופס בכל חלק של ישראל תופס בכולו.

ובזה יובן מדוע נקבע זכרון הנס בענין גיד הנשה דווקא, כי זהו בדיוק תוכן הקשר בין הקב"ה לישראל שכשהוא תופס בעצם תופס את כולו ולכן, גם זכרון בענין שולי וצדדי לכאורה, מבטא את תוכנה של כל ההשגחה הפרטית המיוחדת על ישראל.

יין מלכות ספר קדושה סימן ט'.

2) ולא הטמאין. ולמדו דין זה מן הפסוק: על כן לא יאכלו בני ישראל את גיד הנשה. ודרשו: מי שבשרו מותר גידו אסור. ובמשנה שם: אמר ר' יהודה והלא מבני יעקב נאסר גיד הנשה, ועדיין בהמה טמאה מותרת להם. אמרו לו: בסיני נאמר אלא שנכתב במקומו. 3) הגיד הארוך והוא בצד פנימי של ירך. הצד שכלפי ירך חברתה כשהבהמה מחוברת קורא לה פנימי. 4) שהוא על הכף. 5) גיד הקצר שבסוף השופי (=הבשר העב הסובב את הקולית לרחבו.) וראשו מחובר בעצם אליה ויורד ומתפשט על הכף וכשמגיע למקום חיבור הקולית ועצם הירך שם הוא סמוך לעצם ומשם ואילך נכנס בצד פנימי של ירך שתחת הבשר לאורך הירך עד הארכובה התחתונה לצומת הגידין. 6) שאינו על הכף אלא מובלע בתוך בשר הכף.

ב. הָאוֹכֵל מִגִּיד הַנָּשֶׁה הַפְּנִימִי מִמָּקוֹם שֶׁעַל הַכַּף - לוֹקֶה. וְאִם אָכַל מֵחֶלְבוֹ אוֹ מִשְּׁאָר הַגִּיד הַפְּנִימִי אוֹ מִכָּל הַחִיצוֹן - מַכִּין אוֹתוֹ מַכַּת מַרְדּוּת[7]. וְכַמָּה שִׁעוּר אֲכִילָה? כְּזַיִת. וְאִם אָכַל הַגִּיד שֶׁעַל הַכַּף כֻּלּוֹ, אַף עַל פִּי שֶׁאֵין בּוֹ כְּזַיִת - לוֹקֶה[8], מִפְּנֵי שֶׁהוּא כִּבְרִיָּה בִּפְנֵי עַצְמָהּ.

7) כעובר על איסור מדברי סופרים. 8) שכל דבר ששמו עליו כשהוא שלם, וכשאינו שלם אבד את שמו, נקרא "בריה", וגיד הנשה כשאינו שלם אינו קרוי גיד אלא חתיכת גיד.

ג. אֲכַל כְּזַיִת מִגִּיד שֶׁל יָמִין וּכְזַיִת מִגִּיד שֶׁל שְׂמֹאל[9], אוֹ שֶׁאָכַל שְׁנֵי גִידִים כֻּלָּן אַף עַל פִּי שֶׁאֵין בָּהֶן כְּזַיִת - לוֹקֶה שְׁמוֹנִים. (וְכֵן הוּא לוֹקֶה עַל כָּל גִּיד וָגִיד.)

9) ומדובר כשהתרו על כל אכילה ואכילה בפני עצמה.

ד. הָעוֹף - אֵין בּוֹ מִשּׁוּם גִּיד הַנָּשֶׁה; מִפְּנֵי שֶׁאֵין לוֹ כַּף יָרֵךְ[10], אֶלָּא יֶרְכוֹ אָרֹךְ. וְאִם נִמְצָא עוֹף שֶׁיֶּרְכוֹ כְּיֶרֶךְ הַבְּהֵמָה שֶׁיֵּשׁ לוֹ כַּף - גִּיד הַנָּשֶׁה שֶׁלּוֹ אָסוּר, וְאֵין לוֹקִין עָלָיו[11]. וְכֵן בְּהֵמָה[12] שֶׁכַּף יֶרְכָהּ אָרֹךְ כְּשֶׁל עוֹף - גִּיד הַנָּשֶׁה שֶׁלָּהּ אָסוּר, וְאֵין לוֹקִין עָלָיו.

10) שיש לו כף, אבל אינו עגול. 11) שהיא בעייא שלא נפשטה בגמרא: ואסור מספק, אבל אין לוקין על הספק. 12) גם זו בעייא שלא נפשטה בגמרא.

ה. הָאוֹכֵל גִּיד הַנָּשֶׁה מִבְּהֵמָה וְחַיָּה הַטְּמֵאִים - פָּטוּר; לְפִי שֶׁאֵינוֹ נוֹהֵג בִּטְמֵאָה, אֶלָּא בִּבְהֵמָה שֶׁכֻּלָּהּ מֻתֶּרֶת[13]. וְאֵינוֹ כְּאוֹכֵל מִשְּׁאָר גּוּפָהּ, שֶׁאֵין הַגִּידִים מִכְּלַל הַבָּשָׂר, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ. וְאִם אָכַל מֵחֵלֶב שֶׁעַל הַגִּיד - הֲרֵי זֶה כְּאוֹכֵל מִבְּשָׂרָהּ[14].

13) דרשו דין זה מן המקרא. ואין לומר משום שאין איסור גיד הנשה שבא אחרי שנקשרו הגידין חל על איסור בהמה טמאה שקדם לו, שהרי לדעת רבינו אין עליו איסור טומאה כלל. 14) וחייב משום בהמה טמאה.

ו. הָאוֹכֵל גִּיד הַנָּשֶׁה שֶׁל נְבֵלָה אוֹ שֶׁל טְרֵפָה אוֹ שֶׁל עוֹלָה - חַיָּב שְׁתַּיִם[15]. מִתּוֹךְ שֶׁנִּכְלַל בְּאִסּוּר[16] שְׁאָר גּוּפָהּ שֶׁהָיָה מֻתָּר, נִכְלַל גַּם הַגִּיד וְנוֹסַף עָלָיו אִסּוּר אַחֵר[17].

15) משום גיד הנשה ומשום נבילה או טריפה או עולה. 16) ואיסור כולל חל על איסור. 17) אין זה איסור מוסיף, אלא איסור כולל.

ז. הַנּוֹטֵל גִּיד הַנָּשֶׁה צָרִיךְ לְחַטֵּט אַחֲרָיו עַד שֶׁלֹּא יַשְׁאִיר מִמֶּנּוּ כְּלוּם. וְנֶאֱמָן הַטַּבָּח עַל גִּיד הַנָּשֶׁה, כְּשֵׁם שֶׁנֶּאֱמָן עַל הַחֵלֶב. וְאֵין לוֹקְחִין בָּשָׂר מִכָּל טַבָּח[18]; אֶלָּא אִם הָיָה אָדָם כָּשֵׁר וּמֻחְזָק בְּכַשְׁרוּת - הוּא שֶׁשּׁוֹחֵט לְעַצְמוֹ וּמוֹכֵר[19] וְנֶאֱמָן.

18) מקור הדין בעבודה זרה לט: (מגיד משנה כאן), [תוספתא שם, הובאה בגמרא: אין לוקחים ימ"ח מה"ג (ראשי תיבות של שישה דברים) וכו' אלא מן המומחה, פירוש: בני אדם שהם בחזקת כשרות ואינם חשודים להאכיל איסורים, ובשר לא נמנה בין ששת הדברים, ורק בדין לשלוח על ידי נכרי נזכר בשר. אבל רבינו תפס כאן גירסת התוספתא, שבמקום "חלב" כתוב "חתיכה", היינו חתיכת בשר או חתיכת דג, לפי גירסת התוספות שם ודין בשר כדין דג]. ולקמן בפרק י"א הלכה כ"ה, השיג הראב"ד על רבינו, שהרי לא נחשדו עמי הארץ על איסורים חוץ ממעשרות, ובמגיד משנה שם מבאר, שכל ששת הדברים שנמנו שם בברייתא, שאין לוקחים אותם אלא מן המומחה, רגילים עמי הארץ להקל בהם ולכן אין לוקחים מהם. ונראה שבבשר החמיר רבינו ביותר ודורש שיהיה אדם כשר ומוחזק בכשרות כי שמא אינו בקי או אינו זהיר בהלכות שחיטה. 19) אבל אם אינו מוחזק בכשרות ישחוט אחר והוא ימכור.

ח. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּחוּצָה לָאָרֶץ[20]; אֲבָל בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל בִּזְמַן שֶׁכֻּלָּהּ לְיִשְׂרָאֵל - לוֹקְחִין מִכָּל אָדָם.

20) שמעורבים בין הגויים ויש חשש של חילוף עם גוי או שיקנו מן הגוי.

ט. טַבָּח הַנֶּאֱמָן לִמְכֹּר בָּשָׂר, וְנִמְצָא בְּשַׂר נְבֵלָה אוֹ בְּשַׂר טְרֵפָה יוֹצֵא מִתַּחַת יָדוֹ - מַחֲזִיר אֶת הַדָּמִים[21] לַבְּעָלִים, וּמְשַׁמְּתִין אוֹתוֹ וּמַעֲבִירִין אוֹתוֹ. וְאֵין לוֹ תַּקָּנָה לְעוֹלָם לִקַּח מִמֶּנּוּ בָּשָׂר, עַד שֶׁיֵּלֵךְ לְמָקוֹם שֶׁאֵין מַכִּירִין אוֹתוֹ וְיַחֲזִיר אֲבֵדָה בְּדָבָר חָשׁוּב, אוֹ יִשְׁחוֹט לְעַצְמוֹ וְיוֹצִיא טְרֵפָה לְעַצְמוֹ בְּמָמוֹן חָשׁוּב; שֶׁוַּדַּאי עָשָׂה תְּשׁוּבָה בְּלֹא הַעֲרָמָה[22].

21) ואף על פי שאכלו הבשר. 22) אבל אם יש ספק שהערים, אין תשובתו מועילה.

י. הַלּוֹקֵחַ בָּשָׂר וְשִׁלְּחוֹ בְּיַד אֶחָד מֵעַמֵּי הָאָרֶץ - הֲרֵי זֶה נֶאֱמָן עָלָיו. וְאַף עַל פִּי שֶׁאֵינוֹ מֻחְזָק בְּכַשְׁרוּת - אֵין חוֹשְׁשִׁין לוֹ שֶׁמָּא יַחֲלִיף[23]. וַאֲפִלּוּ עַבְדֵי יִשְׂרָאֵל[24] וְאַמְהוֹתֵיהֶן נֶאֱמָנִין בְּדָבָר זֶה[25]; אֲבָל לֹא לְעוֹבֵד כּוֹכָבִים וּמַזָּלוֹת, שֶׁמָּא יַחֲלִיף[26].

23) כיוון שאינו חשוד על הגזל לא יקח את הבשר של חבירו ויחליפו באיסור, שהרי גוזלו, ואם אינו מרוויח בזה למה לו להחליף, הרי אין אדם חוטא ולא לו. 24) נכרים שנמכרו לישראל לעבדים. שבכל מקום שעד אחד נאמן אפילו עבד או שפחה נאמנין. 25) אף על פי שבכל מקום שנוגע לאיסורי תורה אין העבדים נאמנים, אך כאן נאמנים מפני שאינם חשודים על הגזל. 26) שגוי אינו נאמן כלל.

יא. עֶשֶׂר חֲנֻיּוֹת, תֵּשַׁע מוֹכְרוֹת בְּשַׂר שְׁחוּטָה וְאַחַת מוֹכֶרֶת נְבֵלוֹת, וְלָקַח בָּשָׂר מֵאַחַת מֵהֶן וְאֵינוֹ יוֹדֵעַ מֵאֵיזֶה מֵהֶן לָקַח - הֲרֵי זֶה אָסוּר; שֶׁכָּל קָבוּעַ - כְּמֻחֱצָה עַל מֻחֱצָה דָּמֵי[27]. אֲבָל בָּשָׂר הַנִּמְצָא מֻשְׁלָךְ בַּשּׁוּק[28] - הַלֵּךְ אַחַר הָרֹב; דְּכָל דְּפָרֵשׁ - מְרֻבָּא פָּרֵשׁ[29]. אִם הָיוּ רֹב הַמּוֹכְרִים[30] עוֹבְדֵי כּוֹכָבִים וּמַזָּלוֹת - אָסוּר, וְאִם הָיוּ רֹב הַמּוֹכְרִים יִשְׂרָאֵל - מֻתָּר.

27) והחנויות של השחוטות ושל הנבלות הן קבועות במקומן והרי זה כספק השקול, וספק איסור של תורה אסור. 28) ואין אנו יודעים מאין בא. 29) כלומר, פירש מן הרוב, היינו מחנות כשרה ודווקא כשלא ראינו שפירש אלא מצאנוהו כך, אבל אם בפנינו לקח מחנות ולא ידענו אם המקום שממנו לקח הייתה חנות מוכרת שחוטה או חנות מוכרת נבלה, דינו כקבוע מכיוון שנולד הספק במקום קביעות. 30) של אותה עיר.

יב. וְכֵן בָּשָׂר הַנִّמְצָא בְּיַד עוֹבֵד כּוֹכָבִים וּמַזָּלוֹת וְאֵינוֹ יָדוּעַ מִמִּי לָקַח[31], אִם הָיוּ מוֹכְרֵי הַבָּשָׂר יִשְׂרָאֵל[32] - מֻתָּר. זֶה הוּא דִּין תּוֹרָה. וּכְבָר אָסְרוּ חֲכָמִים[33] כָּל הַבָּשָׂר הַנִּמְצָא, בֵּין בַּשּׁוּק בֵּין בְּיַד עוֹבֵד כּוֹכָבִים וּמַזָּלוֹת[34], אַף עַל פִּי שֶׁכָּל הַשּׁוֹחֲטִין[35] וְכָל הַמּוֹכְרִין יִשְׂרָאֵל. וְלֹא עוֹד, אֶלָּא הַלּוֹקֵחַ בָּשָׂר[36] וְהִנִּיחוֹ בְּבֵיתוֹ וְנֶעְלַם מִן הָעַיִן - אָסוּר, אֶלָּא אִם כֵּן הָיָה לוֹ בּוֹ סִימָן, אוֹ שֶׁהָיָה לוֹ בּוֹ טְבִיעַת עַיִן[37] וְהוּא מַכִּירוֹ וַדַּאי שֶׁהוּא זֶה, אוֹ שֶׁהָיָה צָרוּר וְחָתוּם.

31) הגוי. 32) כלומר, רוב מוכרי הבשר. 33) כבשר שנתעלם מן העין. 34) בנמצא ביד גוי לא אסר רב, והטעם פירש רש"י שם הואיל שהייתה בחזקת המשתמר והוא לא שחטה וטריפה לא מכרו לו למוכרה כאן, אבל בשר המונח [=סתם, שאינו נשמר] שמא עורבים החליפוהו. אבל רבינו פוסק שאסור משום בשר שנתעלם מן העין מפני שסומך על סוגיית הירושלמי שקלים פרק ז הלכה ד, שרב מחמיר אף בנמצא ביד גוי, לפיכך ראוי להחמיר בכל אופן. והכסף משנה מיישב שיש חילוק בין אם נוהגים להכריז בעיר שיש טריפה ואז אם לא הכריזו נמצא ביד גוי מותר שמן הסתם אינו טריפה, ובכגון זה עוסקת סוגיית הגמרא שם, מה שאין כן במקום שאין מנהג להכריז, ואם כן אפילו לא הכריזו יש חשש טריפה, לפיכך אפילו נמצא ביד גוי אסור, ורבינו מדבר במקום שאין מכריזין. 35) ולא רק רובם. 36) מאדם שהוחזק בכשרות. 37) ומשמע שכל אדם נאמן לאמר טביעות עין יש לי בו ואפילו אינו תלמיד חכם, כי עד אחד נאמן באיסורין, אבל באבידה אין סומכין אלא על תלמיד חכם שאין לחשוד בו שמא משקר הוא, כי בדברי ממון אין עד אחד נאמן.

יג. תָּלָה כְּלִי מָלֵא חֲתִיכוֹת בָּשָׂר, וְנִשְׁבַּר הַכְּלִי וְנָפְלוּ הַחֲתִיכוֹת לָאָרֶץ, וּבָא וּמָצָא חֲתִיכוֹת וְאֵין לוֹ בָּהֶן סִימָן וְלֹא טְבִיעַת עַיִן - הֲרֵי זֶה אָסוּר; שֶׁיֵּשׁ לוֹמַר: אוֹתוֹ בָּשָׂר שֶׁהָיָה בַּכְּלִי גְּרָרָתוּ חַיָּה אוֹ שֶׁרֵץ, וְזֶה בָּשָׂר אַחֵר הוּא.

יד. גִּיד הַנָּשֶׁה מֻתָּר בַּהֲנָאָה[38]. לְפִיכָךְ מֻתָּר לְאָדָם לִשְׁלֹחַ לְעוֹבֵד כּוֹכָבִים וּמַזָּלוֹת יָרֵךְ שֶׁגִּיד הַנָּשֶׁה בְּתוֹכָהּ. וְנוֹתֵן לוֹ הַיָּרֵךְ שְׁלֵמָה בִּפְנֵי יִשְׂרָאֵל, וְאֵין חוֹשְׁשִׁין[39] שֶׁמָּא יֹאכַל מִמֶּנָּה יִשְׂרָאֵל זֶה[40] קֹדֶם שֶׁיְּנַטֵּל הַגִּיד, שֶׁהֲרֵי מְקוֹמוֹ נִכָּר[41]. לְפִיכָךְ, אִם הָיְתָה הַיָּרֵךְ חֲתוּכָה - לֹא יִתְּנֶנָּה לְעוֹבֵד כּוֹכָבִים וּמַזָּלוֹת בִּפְנֵי יִשְׂרָאֵל עַד שֶׁיִּטֹּל הַגִּיד, שֶׁמָּא יֹאכַל מִמֶּנָּה יִשְׂרָאֵל[42].

38) במתנה או במכירה. 39) בשלימה. 40) כלומר, ישראל שראה שהירך באה לידו [=לידי הגוי] מישראל יקנה מן הגוי ויאכל. 41) אילו ניטל הגיד. 42) שישראל הרואה סובר שכבר ניטל גידה. כי אין המקום ניכר.

טו. כָּל מָקוֹם שֶׁנֶּאֱמַר בַּתּוֹרָה: לֹא תֹאכַל, לֹא תֹאכְלוּ, לֹא יֹאכְלוּ, לֹא יֹאכַל - אֶחָד אִסּוּר אֲכִילָה וְאֶחָד אִסּוּר הֲנָאָה בַּמַּשְׁמָע, עַד שֶׁיִּפְרֹט לְךָ הַכָּתוּב כְּדֶרֶךְ שֶׁפָּרַט לְךָ בַּנְּבֵלָה, שֶׁנֶּאֱמַר: לַגֵּר אֲשֶׁר בִּשְׁעָרֶיךָ

תִּתְּנֶנָּה וַאֲכָלָהּ, וּכַחֵלֶב שֶׁנֶּאֱמַר בּוֹ: יֵעָשֶׂה לְכָל מְלָאכָה. אוֹ עַד שֶׁיִּתְפָּרֵשׁ בַּתּוֹרָה שֶׁבְּעַל פֶּה שֶׁהוּא מֻתָּר בַּהֲנָאָה. כְּגוֹן שְׁקָצִים וּרְמָשִׂים וְדָם וְאֵבֶר מִן הַחַי וְגִיד הַנָּשֶׁה, שֶׁכָּל אֵלּוּ מֻתָּרִין בַּהֲנָאָה מִפְּי הַקַּבָּלָה אַף עַל פִּי שֶׁהֵן אֲסוּרִין בַּאֲכִילָה.

טז. כָּל מַאֲכָל שֶׁהוּא אָסוּר בַּהֲנָאָה, אִם נֶהֱנָה וְלֹא אָכַל, כְּגוֹן שֶׁמָּכַר אוֹ נָתַן לְעוֹבֵד כּוֹכָבִים וּמַזָּלוֹת אוֹ לִכְלָבִים - אֵינוֹ לוֹקֶה[43]. וּמַכִּין אוֹתוֹ מַכַּת מַרְדּוּת[44], וְהַדָּמִים מֻתָּרִין[45]. וְכָל דָּבָר שֶׁאָסוּר בַּאֲכִילָה וּמֻתָּר בַּהֲנָאָה, אַף עַל פִּי שֶׁהוּא מֻתָּר בַּהֲנָאָה - אָסוּר לַעֲשׂוֹת בּוֹ סְחוֹרָה, וּלְכַוֵּן מְלַאכְתּוֹ[46] בִּדְבָרִים אֲסוּרִים. חוּץ מִן הַחֵלֶב, שֶׁהֲרֵי נֶאֱמַר בּוֹ: יֵעָשֶׂה לְכָל מְלָאכָה[47]. לְפִיכָךְ, אֵין עוֹשִׂין סְחוֹרָה[48] לֹא בִּנְבֵלוֹת וְלֹא בִּטְרֵפוֹת וְלֹא בִּשְׁקָצִים וְלֹא בִּרְמָשִׂים.

43) מפני שדבר מאכל דרכו לאכילה ועיקר לא יאכל נאמר על איסור אכילה אלא שנכלל בזה גם איסור הנאה, וכל דבר הראוי לאכילה אין דרך הנאתו אלא דרך אכילה כתקנו, ולמדנו: כל איסורין שבתורה אין לוקין עליהם אלא כדרך הנאתן. לפיכך אסור מן התורה ואין לוקין עליו. 44) כמו חצי שיעור. 45) שחליפי איסורי הנאה מלבד עבודה זרה מותרים, ויש אומרים שהמוכר עצמו אסור לו ליהנות מדמיהם, אבל אחרים מותרים, ומדברי רבינו משמע, שאפילו המוכר מותר בהם. 46) לקבוע עסק, אבל אם נזדמן לו דבר איסור מותר לסחור, שהרי התורה אמרה בנבילה "או מכור לנכרי". 47) רבינו מביא ראייה מן התורה שבחלב מותר לסחור. ומוכח מזה, שאיסור סחורה בדברים האסורים הוא מן התורה, כי אם הוא מדרבנן, אין ראייה ממה שהתורה התירה מלאכה בחלב. 48) דין זה נאמר רק בדבר שהוא אסור באכילה ואינו עומד למלאכה, אבל מה שעומד למלאכה כמו חמור או גמל מותר, שהרי אין לחוש בהם לאכילה.

יז. הַצַּיָּד שֶׁנִּזְדַּמְּנוּ לוֹ חַיָּה אוֹ עוֹף וְדָג טְמֵאִים וְצָדָן, אוֹ שֶׁנִּצּוֹדוּ לוֹ טְמֵאִים וּטְהוֹרִים - מֻתָּר לְמָכְרָן. אֲבָל לֹא יְכַוֵּן מְלַאכְתּוֹ לַטְּמֵאִים. וּמֻתָּר לַעֲשׂוֹת סְחוֹרָה בְּחֶלְבָּם שֶׁחֶלְבוֹ עוֹבֵד כּוֹכָבִים וּמַזָּלוֹת וְאֵין יִשְׂרָאֵל רוֹאֵהוּ וּבִגְבִינוֹת הָעוֹבְדֵי כּוֹכָבִים וּמַזָּלוֹת[49] וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן.

49) כי חלב וגבינת גויים אסורים מדבריהם ומותר לעשות בהם סחורה, כמו שמסיים רבינו בהלכה הסמוכה. [ולמה משמיענו רבינו דין חלב וגבינת גויים לחוד? והלא כותב בהלכה יח, שכל איסורי דרבנן מותרים בסחורה? מפני שחלב וגבינות של גויים נאסרו משום שמא נתערב בהם דבר האסור מן התורה, וספק איסורי תורה אסורין בסחורה, לכן משמיענו רבינו שמותרים בסחורה, והטעם הוא, כי אין זה ספק גמור, אלא חששו רבנן לכך וגזרו עליהם איסור אכילה, אבל לא איסור סחורה].

יח. זֶה הַכְּלָל: כֹּל שֶׁאִסּוּרוֹ מִן הַתּוֹרָה[50] - אָסוּר לַעֲשׂוֹת בּוֹ סְחוֹרָה; וְכֹל שֶׁאִסּוּרוֹ מִדִּבְרֵיהֶם - מֻתָּר לַעֲשׂוֹת בּוֹ סְחוֹרָה, בֵּין בִּסְפֵקוֹ בֵּין בְּוַדָּאוֹ.

50) ואפילו בספק איסור אסור לעשות סחורה.

פֶּרֶק תְּשִׁיעִי[1]

1) יבאר בשר בחלב ואם ניער וכסה; הכחל צלוי ומבושל; ודין המעמיד בעור קיבת נבלה; ואם מותר לצרור בשר וגבינה במטפחת אחת; מליח אם הוא כרותח; ואם מעלים העוף עם הגבינה בשולחן; אם לשין העיסה בחלב; ופת שאפאה עם הצלי; סכין שחתך בה צלי וחזר וחתך בה צנון; ואם מניחין כד של מלח בצד כד של כמך; מי שאכל גבינה אם יאכל אחריה בשר או איפכא.

א. בָּשָׂר בְּחָלָב - אָסוּר לְבַשְּׁלוֹ, וְאָסוּר לְאָכְלוֹ מִן הַתּוֹרָה, וְאָסוּר בַּהֲנָאָה, וְקוֹבְרִין אוֹתוֹ, וְאֶפְרוֹ אָסוּר כְּאֵפֶר כָּל הַנִּקְבָּרִין. וּמִי שֶׁיְּבַשֵּׁל מִשְּׁנֵיהֶם כְּזַיִת כְּאֶחָד[2] - לוֹקֶה[3], שֶׁנֶּאֱמַר: לֹא תְבַשֵּׁל גְּדִי בַּחֲלֵב אִמּוֹ. וְכֵן הָאוֹכֵל[4] כְּזַיִת מִשְּׁנֵיהֶם, מֵהַבָּשָׂר וְהֶחָלָב שֶׁנִּתְבַּשְּׁלוּ כְּאֶחָד[5] - לוֹקֶה, וְאַף עַל פִּי שֶׁלֹּא בִּשֵּׁל[6].

2) הבשר והחלב ביחד. ואיך משערים חלב שהוא משקה בשיעור כזית? מביא כוס מלא משקין ומביא זית ונותנן לתוכו, המשקה היוצא לחוץ הוא שיעור כזית. 3) שמצטרפים, כלוי שם. 4) משמע רק אוכל, אבל נהנה אינו לוקה אף על פי שאסור מן התורה בהנאה, שעל הנאת איסור אין לוקין אפילו בבשר ובחלב. למעלה בפרק ח הלכה טז כתב רבינו שהנהנה מאיסורי הנאה אינו לוקה. ומנמק המגיד משנה, שכל הנאה מדבר מאכל הוא שלא כדרך הנאתן, ואם כן יש לשאול למה הנהנה מבשר בחלב אינו לוקה? הלא בשר בחלב אסור אפילו כדרך הנאתם, כמו שמבואר לקמן בפרק יד הלכה י? ובלחם משנה כתב שרבינו סובר כאיסי בן יהודה בחולין קטו: שלומד איסור הנאה בבשר בחלב בקל וחומר מערלה, ואין עונשין מן הדין, כלומר, אין מטילין ענשי הגוף על עבירות שלא נאמרו בפירוש בתורה, אלא נלמדו מקל וחומר. אמנם בספר המצוות לא־תעשה קפו, כתב רבינו כדברי המכילתא פרשת משפטים, שלמדנו איסור הנאה ממה שנכפל בתורה שלש פעמים הפסוק "לא תבשל גדי בחלב אמו". 5) שלא אסרה תורה אלא דרך בישול, שם קח. 6) אלא אחרים בישלו.

ב. לֹא שָׁתַק הַכָּתוּב[7] מִלֶּאֱסֹר הָאֲכִילָה אֶלָּא מִפְּנֵי שֶׁאָסַר הַבִּשּׁוּל. כְּלוֹמַר: וַאֲפִלּוּ בִּשּׁוּלוֹ אָסוּר, וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר אֲכִילָתוֹ. כְּמוֹ שֶׁשָּׁתַק מִלֶּאֱסֹר הַבַּת מֵאַחַר שֶׁאָסַר בַּת הַבַּת.

7) זה ביאור למה שכתב בהלכה הקודמת, שהאוכל בשר בחלב לוקה והלא איסור אכילה אינו מפורש בתורה ורק נדרשת ממדות התורה ומדוע לוקה? ולזה כתב, שאכילה נכללת באיסור הבישול, ופירוש הפסוק "לא תבשל" הוא שאף הבישול אסור ואין צריך לומר האכילה, כמו באיסור הבת שהתורה כתבה רק בת הבת ונכללה בזה הבת. ואין לראות בכך מידת קל וחומר ולומר אין עונשין מין הדין,

ובלשון התלמוד זה נקרא "גילוי מילתא בעלמא". וראה פרק ב מהלכות איסורי ביאה הלכה ו.

ג. אֵין אָסוּר מִן הַתּוֹרָה אֶלָּא בְּשַׂר בְּהֵמָה טְהוֹרָה בַּחֲלֵב בְּהֵמָה טְהוֹרָה, שֶׁנֶּאֱמַר: לֹא תְבַשֵּׁל גְּדִי בַּחֲלֵב אִמּוֹ[8]. וּגְדִי הוּא כּוֹלֵל[9] וְלַד הַשּׁוֹר וְלַד הַשֶּׂה וְלַד הָעֵז, עַד שֶׁיִּפְרֹט וְיֹאמַר גְּדִי עִזִּים. וְלֹא נֶאֱמַר גְּדִי בַּחֲלֵב אִמּוֹ, אֶלָּא שֶׁדִּבֵּר הַכָּתוּב בְּהֹוֶה. אֲבָל בְּשַׂר בְּהֵמָה טְהוֹרָה (שֶׁבִּשְׁלוֹ)[10] בַּחֲלֵב בְּהֵמָה טְמֵאָה, אוֹ בְּשַׂר בְּהֵמָה טְמֵאָה (שֶׁבִּשְׁלוֹ) בַּחֲלֵב בְּהֵמָה טְהוֹרָה - מֻתָּר לְבַשֵּׁל, וּמֻתָּר בַּהֲנָיָה, וְאֵין חַיָּבִין עַל אֲכִילָתוֹ מִשּׁוּם בָּשָׂר בְּחָלָב[11].

8) גדי להוציא בהמה טמאה, חולין קיג: 9) שם. נאמר "וישלח יהודה את גדי העזים" וכן נאמר, "את עורות גדיי העזים" ולמדנו מכאן שבכל מקום שנאמר גדי סתם, אפילו פרה ורחל במשמע. 10) בספרים אחרים אינו, והוא הנכון. 11) אלא יש בו איסור בהמה טמאה.

ד. וְכֵן בְּשַׂר חַיָּה וָעוֹף[12], בֵּין בַּחֲלֵב חַיָּה בֵּין בַּחֲלֵב בְּהֵמָה - אֵינוֹ אָסוּר בַּאֲכִילָה מִן הַתּוֹרָה. לְפִיכָךְ מֻתָּר לְבַשְּׁלוֹ[13] וּמֻתָּר בַּהֲנָיָה. וְאָסוּר בַּאֲכִילָה מִדִּבְרֵי סוֹפְרִים, כְּדֵי שֶׁלֹּא יִפְשְׁעוּ הָעָם וְיָבוֹאוּ לִידֵי אִסּוּר בָּשָׂר בְּחָלָב שֶׁל תּוֹרָה, וְיֹאכְלוּ בְּשַׂר בְּהֵמָה טְהוֹרָה בַּחֲלֵב בְּהֵמָה טְהוֹרָה, שֶׁהֲרֵי אֵין מִשְׁמַע[14] הַכָּתוּב אֶלָּא גְּדִי בַּחֲלֵב אִמּוֹ מַמָּשׁ, לְפִיכָךְ אָסְרוּ[15] כָּל בָּשָׂר בְּחָלָב[16].

12) אין בו איסור בשר בחלב מן התורה, כרבי עקיבא במשנה שם. ה'כסף משנה' מקשה, והרי בהלכות ממרים פ"ב ה"ט כתב רבינו: "הרי כתוב בתורה לא תבשל גדי וכו' שזה הכתוב אסר לבשל ולאכול בשר בחלב בין בשר בהמה בין בשר חיה", מפורש שבשר חיה אסור מן התורה, הפך ממה שכתב כאן, ראה לחם משנה כאן שתירץ. 13) אפילו מדרבנן, שלא גזרו חכמים אלא באכילה לבד. ומה ששנינו שבשר חיה ועוף אסור לבשל בחלב, הכוונה לבשל ולאכול, אבל בישול עצמו לא אסרו. 14) כלומר, הם יאמרו כן ויכשלו באיסור בשר בחלב. 15) באכילה. 16) אפילו בשר חיה ועוף.

ה. דָּגִים וַחֲגָבִים - מֻתָּר לְאָכְלָן בְּחָלָב. וְהַשּׁוֹחֵט עוֹף וְנִמְצָא בּוֹ בֵּיצִים גְּמוּרוֹת[17] - מֻתָּר לְאָכְלָן בְּחָלָב.

17) שיש להן חלמון וחלבון ואף על פי שהן מעורות בגידין. אבל אם אין לה אלא חלמון עדיין היא בשר ואסור לאכלה בחלב, וטעונה מליחה לבישול בקדירה כדין בשר, מגיד משנה בשם רשב"א. עיין בפרק ב הלכה ז במגיד משנה שם.

ו. הַמְעַשֵּׁן וְהַמְבַשֵּׁל בְּחַמֵּי טִבְרְיָא וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן - אֵין לוֹקִין עָלָיו[18]. וְכֵן הַמְבַשֵּׁל בָּשָׂר בְּמֵי חָלָב[19] אוֹ בַּחֲלֵב מֵתָה[20] אוֹ בַּחֲלֵב זָכָר[21], אוֹ שֶׁבִּשֵּׁל דָּם בְּחָלָב - פָּטוּר, וְאֵינוֹ לוֹקֶה עַל אֲכִילָתוֹ מִשּׁוּם בָּשָׂר בְּחָלָב[22]. אֲבָל הַמְבַשֵּׁל בְּשַׂר מֵתָה אוֹ חֵלֶב וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן בְּחָלָב - לוֹקֶה עַל בִּשּׁוּלוֹ[23], וְאֵינוֹ לוֹקֶה עַל אֲכִילָתוֹ מִשּׁוּם בָּשָׂר בְּחָלָב; שֶׁאֵין אִסּוּר בָּשָׂר בְּחָלָב חָל עַל אִסּוּר נְבֵלָה אוֹ אִסּוּר חֵלֶב, שֶׁאֵין כָּאן לֹא אִסּוּר כּוֹלֵל וְלֹא אִסּוּר מוֹסִיף[24] וְלֹא אִסּוּר בַּת אַחַת.

18) לא על הבישול משום לא תבשל ולא על האכילה אם אכל מעושן שעשנו בחלב וכן מבושל בחמי טבריה עם חלב, שלא אסרה תורה בשר בחלב אלא דרך בישול. מעושן בעיא היא בירושלמי נדרים פרק ה אם חשוב בישול. ומספק אסור ואין לוקין עליו, ומבשל בחמי טבריה אינו בישול לענין חיוב מלקות כמו ששנינו בהלכות שבת פרק ט הלכה ג: המבשל בחמי טבריה פטור. 19) מים המתחמצים מן הקפאת הגבינה ונשארים אחרי שהוציאו את הגבינה פטור ואינו לוקה, מפני שמי חלב אינם כחלב אבל אסור מדרבנן, שהרי כותח עושים ממי חלב, וקיימא לן אסור לאכול בשר בכותח. 20) בגמרא שם קיג: בחלב אמו להוציא חלב שחוטה, שכתוב אמו הראויה להיות אם ולא משנשחטה (רש"י) והוא הדין מתה. 21) אבל אסור. כל אלו שאנו ממעטים בחלב אמו הוא פטור אבל אסור. 22) אבל לוקה משום נבלה בחלב מתה. 23) שהרי לא נאסר לבשל אלא בשר בחלב בלבד, לפיכך לענין בישול אין כאן אלא איסור בשר בחלב, רש"י שם. ופסק רבינו כלשון אחרון שם קיד. שלא נחלקו כלל ר' אמי ור' אסי ושניהם סוברים שלוקה על בישולו ואינו לוקה על אכילתו. 24) (ואם תשאל, הלא דעת רבינו שאיסור הנאה נקרא מוסיף, כמו שכתב בפירוש המשניות כריתות פרק ג וכאן ניתוסף איסור הנאה כשבישל החלב או הנבילה בחלב ולמה לא חל איסור בשר בחלב? יש לומר, שמפני שאין לוקין על הנאת בשר בחלב (ראה הלכה א) אין חיוב מלקות כאן גם באכילה, כי כל איסור האכילה בא מתוך שניתוסף איסור הנאה, ולא יהא טפל חמור מן העיקר. ובפירוש המשניות הנ"ל מבאר רבינו בעצמו טעמו של דבר ואומר, שמכיון שאיסור הנאה בבשר וחלב כלול באיסור אכילה, לפיכך אם לא חל איסור אכילה, לא נקרא שם בשר בחלב עליו ומותר בהנאה ואין כאן "מוסיף", אבל מדסתם רבינו כאן ולא כתב "מותר בהנאה" כמו שכתב בהלכה ג גבי בשר בהמה טמאה, משמע שאסור בהנאה. וכנראה חזר בו מדבריו שבפירוש המשניות. כידוע רבים הם המקומות ביד החזקה המנוגדים לפירוש המשניות, שחיבר בצעירותו).

ז. הַמְבַשֵּׁל שְׁלִיל[25] בְּחָלָב - חַיָּב[26]. וְכֵן הָאוֹכְלוֹ. אֲבָל הַמְבַשֵּׁל שְׁלָיָא[27] אוֹ עוֹר וְגִידִין[28] וַעֲצָמוֹת וְעִקְּרֵי קַרְנַיִם[29] וּטְלָפַיִם הָרַכִּים בְּחָלָב - פָּטוּר. וְכֵן הָאוֹכְלָן - פָּטוּר.

25) עובר. 26) ששליל גם כן נקרא גדי. 27) מפני שאינה ראויה לאכילה וכן כתב רבינו פרק ד הלכה יח. 28) שם קיד. לא נזכר בברייתא שם, אלא ודאי עור כדין גידים ועצמות שמשוה אותם בכל מקום. 29) בברייתא שם, קרנים, וכן כתב רבינו שם ולמה כתב כאן עיקרי קרנים? אפשר שקרנים יבשים שם ואין בהם כל לחלוחית

ולא צריך להשמיענו. ולכן כתב, שהכוונה עיקריהם הדקים וכן כתב בטלפים הרכים, אבל עור מדובר בקשה, שהרי עורות רכים דינם כבשר.

ח. בָּשָׂר שֶׁנָּפַל לְתוֹךְ הֶחָלָב אוֹ חָלָב שֶׁנָּפַל לְתוֹךְ הַבָּשָׂר וְנִתְבַּשֵּׁל עִמּוֹ - שִׁעוּרוֹ בְּנוֹתֵן טַעַם[30]. כֵּיצַד? חֲתִיכָה שֶׁל בָּשָׂר שֶׁנָּפְלָה לִקְדֵרָה רוֹתַחַת[31] שֶׁל חָלָב - טוֹעֵם הַנָּכְרִי[32] אֶת הַקְּדֵרָה: אִם אָמַר שֶׁיֵּשׁ בָּהּ טַעַם בָּשָׂר - אֲסוּרָה, וְאִם לַאו - מֻתֶּרֶת. וְאוֹתָהּ חֲתִיכָה - אֲסוּרָה[33]. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? שֶׁקָּדַם וְהוֹצִיא אֶת הַחֲתִיכָה קֹדֶם שֶׁתִּפְּלֵט חָלָב שֶׁבָּלְעָה[34]; אֲבָל אִם לֹא סִלֵּק - מְשַׁעֲרִים אוֹתָהּ[35] בְּשִׁשִּׁים[36], מִפְּנֵי שֶׁהֶחָלָב שֶׁנִּבְלַע בָּהּ וְנֶאֱסַר יָצָא וְנִתְעָרֵב עִם שְׁאָר הֶחָלָב[37].

30) בבשר שנפל לתוך חלב אם יש בבשר כדי לתת טעמו בחלב, ובחלב שנפל לתוך בשר אם יש בחלב כדי לתת טעמו בבשר. 31) שהצונן אינו בולע ואינו פולט. 32) בגמרא שם צז. גרסינן "קפילא ארמאה", היינו נכרי מומחה בטעמי המאכלים. מדברי רבינו משמע שכל נכרי נאמן, אבל בתוספות שם דבור המתחיל קפילא, כתבו, שרק מומחה נאמן, כי חושש הוא שמא יערער את האימון במומחיותו או בנאמנותו, ולפיכך לא ישקר. 33) שהרי נבלע בה חלב. 34) לא ביאר רבינו כמה זמן תשהה. 35) את החתיכה. 36) אם יש בקדרה ששים כנגדה, היינו שביחד יהיו ששים ואחד, וראה פרק טז הלכה יז. 37) ואי אפשר להבחין בטעמו, כי טעמם שוים ולפיכך משערים בששים, וידוע היה לחז"ל, שביותר מששים אין נתינת טעם (והסמיכו זאת על דין זרוע בשילה באיל נזיר, שם צח.).

ט. נָפַל חָלָב לְתוֹךְ קִדֵּרָה שֶׁל בָּשָׂר[38] - טוֹעֲמִין אֶת הַחֲתִיכָה[39] שֶׁנָּפַל עָלֶיהָ חָלָב: אִם אֵין בָּהּ טַעַם חָלָב - הַכֹּל מֻתָּר; וְאִם יֵשׁ בַּחֲתִיכָה טַעַם חָלָב, אַף עַל פִּי שֶׁאִם תִּסָּחֵט הַחֲתִיכָה[40] לֹא יִשָּׁאֵר בָּהּ טַעַם, הוֹאִיל וְיֵשׁ בָּהּ עַתָּה טַעַם חָלָב - נֶאֱסְרָה אוֹתָהּ חֲתִיכָה. וּמְשַׁעֲרִין בְּכֻלָּהּ[41]: אִם הָיָה בְּכָל שֶׁיֵּשׁ בַּקְּדֵרָה מִן הַחֲתִיכוֹת וְהַיָּרָק וְהַמָּרָק וְהַתַּבְלִין כְּדֵי שֶׁתִּהְיֶה חֲתִיכָה זוֹ אֶחָד מִשִּׁשִּׁים[42] מִן הַכֹּל[43] - הַחֲתִיכָה אֲסוּרָה[44], וְהַשְּׁאָר מֻתָּר[45].

38) כלומר, על חתיכה אחת של בשר. 39) כלומר, נכרי, כמבואר למעלה. 40) ותפלוט את החלב שבלעה, בגמרא שם: "אפשר לסוחטו אסור". 41) שהחתיכה עצמה נעשית כולה חתיכת איסור ואוסרת כל החתיכות. 42) וטעימה אינה מועילה, שהרי הבשר עצמו אוסר ואי אפשר לעמוד על טעם בשר בבשר. 43) וביחד יהיה ששים ואחד כמו שבארנו. 44) שהיא כבר נעשית דבר אסור, כיון שהיה בה טעם חלב, בלשון התלמוד והפוסקים: "חתיכה נעשית נבילה", ולהלן נשתמש במשפט זה. 45) ואם אין ששים הכל אסור.

י. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּשֶׁלֹּא נִעַר אֶת הַקְּדֵרָה בַּתְּחִלָּה[46] כְּשֶׁנָּפַל הֶחָלָב אֶלָּא לְבַסּוֹף[47], וְלֹא כִּסָּהּ[48]; אֲבָל אִם נִעַר מִתְּחִלָּה וְעַד סוֹף[49], אוֹ שֶׁכִּסָּהּ מִשְּׁעַת נְפִילָה עַד סוֹף - הֲרֵי זֶה בְּנוֹתֵן טַעַם[50]. וְכֵן אִם נָפַל חָלָב לְתוֹךְ הַמָּרָק אוֹ לְכָל הַחֲתִיכוֹת וְלֹא נוֹדַע לְאֵי זוֹ חֲתִיכָה נָפַל - נוֹעֵר[51] אֶת הַקְּדֵרָה כֻּלָּהּ עַד שֶׁיָּשׁוּב וְיִתְעָרֵב הַכֹּל. אִם יֵשׁ בַּקְּדֵרָה כֻּלָּהּ טַעַם חָלָב[52] - אֲסוּרָה, וְאִם לַאו - מֻתֶּרֶת. אִם לֹא נִמְצָא נָכְרִי שֶׁיִּטְעַם וְנִסְמֹךְ עָלָיו[53] - מְשַׁעֲרִים בְּשִׁשִּׁים. בֵּין בָּשָׂר לְתוֹךְ חָלָב בֵּין חָלָב לְתוֹךְ בָּשָׂר, אֶחָד מִשִּׁשִּׁים - מֻתָּר, פָּחוֹת מִשִּׁשִּׁים - אָסוּר.

46) הרי זאת החתיכה כדבר נפרד בפני עצמו והחלב אינו מפעפע לשאר החתיכות ולמרק ולפיכך בה לבדה משערים, ואם אין בחתיכה ששים כנגד החלב נעשית כל החתיכה כנבלה. 47) אחר שכבר נאסרה זאת החתיכה, זה הניעור גורם לכך, שהחתיכה שנאסרה חוזרת ואוסרת כל מה שבקדרה אם אין בכולה ששים כנגדה, שאם לא ניער כלל אינה פולטת כלום לתוך הקדירה, מכיון שהיא כדבר נפרד, כמו שאמרנו למעלה, שמטעם זה אין שאר החתיכות מצטרפות לבטל את טיפת החלב. 48) בתחלה. 49) והטור ביורה דעה סימן צב כתב, שמספיק אם ינער או יכסה מיד בשעת נפילה ואפילו פסק אחר כך מלנער כבר נתערב הטעם בכל מה שבקדירה ונתבטל, ובכסף משנה כאן מפרש, שגם דעת רבינו כך. 50) אם הטיפה נותנת טעם בכל הקדרה אוסרת, ואם אין בה כדי ליתן טעם בכולה, הכל מותר אף על פי שיש בה כדי ליתן טעם באותה חתיכה לבדה, שכיון שניער או כיסה מיד בשעת נפילה באותה שעה נעשה כל דבר שבקדרה כחתיכה אחת. 51) מיד כשראה נפילת הטיפה לקדירה ולא השגיח על איזו חתיכה נפלה ימהר לנער או לכסות ובזה מצטרף כל מה שבקדרה לבטל את החלב. 52) יטעום נכרי. 53) מזה הלשון משמע שלא כל נכרי נאמן, אלא "קפילא ארמאה" שעליו אנו סומכים וזה מנוגד למה שנתבאר למעלה בהלכה ח, וצריך עיון.

יא. קְדֵרָה שֶׁבִּשֵּׁל בָּהּ בָּשָׂר - לֹא יְבַשֵּׁל בָּהּ חָלָב. וְאִם בִּשֵּׁל - בְּנוֹתֵן טַעַם[54].

54) אם יש נכרי טועם ואם אין משערים בששים, גמרא שם.

יב. הַכְּחָל[55] אָסוּר מִדִּבְרֵי סוֹפְרִים[56]; שֶׁאֵין בָּשָׂר שֶׁנִּתְבַּשֵּׁל בַּחֵלֶב שְׁחוּטָה[57] אָסוּר מִן הַתּוֹרָה, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ. לְפִיכָךְ, אִם קְרָעוֹ וּמֵרַק[58] הֶחָלָב שֶׁבּוֹ - מֻתָּר לִצְלוֹתוֹ וּלְאָכְלוֹ. וְאִם קְרָעוֹ שְׁתֵּי וָעֵרֶב[59] וְטָחוֹ בַּכֹּתֶל[60] עַד שֶׁלֹּא נִשְׁאַר בּוֹ לַחְלוּחִית חָלָב - מֻתָּר לְבַשְּׁלוֹ עִם הַבָּשָׂר. וּכְחָל שֶׁלֹּא קְרָעוֹ, בֵּין שֶׁל קְטַנָּה שֶׁלֹּא הֵנִיקָה[61] בֵּין שֶׁל גְּדוֹלָה - אָסוּר לְבַשְּׁלוֹ. וְאִם עָבַר וּבִשְּׁלוֹ בִּפְנֵי עַצְמוֹ[62] - מֻתָּר לְאָכְלוֹ; וְאִם בִּשְּׁלוֹ עִם בָּשָׂר אַחֵר[63] - מְשַׁעֲרִין אוֹתוֹ[64] בְּשִׁשִּׁים, וּכְחָל מִן הַמִּנְיָן[65].

55) שד הבהמה. 56) שם קט: רבינו כותב בראש ההלכה: "אסור מדברי סופרים" ולאחר מכאן הוא מברר את פרטי

דין הכחל. 57) החלב שנשאר בכחל אחרי שחיטת הבהמה. 58) ומיצה. 59) שלבישול עם בשר לא די במריקה משום טעם בשר הנבלע בחלב שבכחל ויש בו טעם בבשר בחלב. 60) לחצו בכוח אל הכותל והוציא כל מה שעומד לצאת. 61) שם קי. כחל של מניקה שניתי לו. וראה שם בתוספות. 62) ואינו אסור אפילו מדברי סופרים כר' זירא אמר רב, כלשון ראשון, שם קט: כיון שאפילו נסחט ויצא ממנו חלב שחוטה אסור רק מדרבנן, וזה שמובלע ולא פירש אפילו מדברי סופרים מותר (רש"י שם) (אמנם דרכו של רבינו לפסוק כלשון אחרון, אבל כאן פסק כלשון ראשון מפני ששנינו בברייתא כמותו). 63) ולא קרעו. 64) כל הכחל לא רק בחלב שיצא ממנו, כי אין אנו יודעים כמה חלב פלט, שם צז. 65) כלומר, אם יש חמשים ותשעה נגד הכחל, מצרפים גם את הכחל עצמו ומתבטל בששים. ובפרק טו הלכה יח מבאר רבינו: הואיל והכחל מדבריהם, כמו שביארנו, הקלו בשיעורו. ויש מפרשים, מפני שלא הכחל אוסר אלא החלב שבו, לפיכך הכחל עצמו שהוא בשר, מצטרף לבטל את החלב. (רבו הפירושים בסוגיא של כחל, ודעתו של רבינו, כפי פירושו של המגיד משנה כאן, היא: לכתחילה צריך לצלי קריעה ומירוק, ולבישול אפילו לבדו צריך קריעה שתי וערב וטחו בכותל, ובדיעבד בין צלאו בין בישלו לבדו אפילו בלא קריעה כלל מותר, אבל אם בשלו עם בשר ולא קרעו שתי וערב וטחו בכותל, אוסר אם אין שישים נגדו).

יג. כֵּיצַד[66]? אִם הָיָה הַכֹּל עִם הַכְּחָל כְּמוֹ שִׁשִּׁים בַּכְּחָל - הַכְּחָל אָסוּר[67], וְהַשְּׁאָר מֻתָּר; וְאִם הָיָה בְּפָחוֹת מִשִּׁשִּׁים - הַכֹּל אָסוּר. וּבֵין כָּךְ וּבֵין כָּךְ[68], אִם נָפַל לִקְדֵרָה אַחֶרֶת - אוֹסֵר אוֹתָהּ, וּמְשַׁעֲרִין בּוֹ בְּשִׁשִּׁים כְּרִאשׁוֹנָה[69]; שֶׁהַכְּחָל עַצְמוֹ שֶׁנִּתְבַּשֵּׁל נַעֲשָׂה כַּחֲתִיכָה הָאֲסוּרָה[70]. וְאֵין מְשַׁעֲרִין בּוֹ אֶלָּא כְּמוֹת שֶׁהוּא[71] בְּעֵת שֶׁנִּתְבַּשֵּׁל, לֹא כְּמוֹת שֶׁהָיָה בְּשָׁעָה שֶׁנָּפַל[72].

66) מוסב על ההלכה הקודמת. 67) מפני שהבשר נתן טעם בחלב שבתוך הכחל, רש"י שם. והר"ן מפרש: מפני מראית העין. 68) בין שיש ששים ובין שאין ששים. 69) ששים ביחד עם הכחל. 70) כיון שאסרוה חכמים היא אוסרת עד ששים, שם מימרא של ר' יצחק. 71) שם צז: בדידיה משערינן. 72) אין משערים את הפרש הכמות שבין שעת הנפילה ובין השעה שהביאוהו לפנינו, אלא משערים לפי כל כמותו כמו שהוא לפנינו, כך פירש במגיד משנה.

יד. אֵין צוֹלִין אֶת הַכְּחָל שֶׁחֻתְּכוֹ[73] [לְמַעְלָה] מִן הַבָּשָׂר[74] בְּשַׁפּוּד; וְאִם צָלָהוּ - הַכֹּל מֻתָּר[75].

73) כלומר, שקרעו כדין כחל לצליה, ראה בהלכה הקודמת. 74) אף על פי שחתכו אסור לכתחילה שעדיין נוטף חלב מן הכחל על הבשר (שם קיא.) ובקרעו וחתכו וטחו, מותר אפילו למעלה מן הבשר (כסף משנה). 75) כמרימר שם. הכל מותר אפילו הבשר ואין אומרים הרי החלב ודאי נבלע בבשר ואסור - כיון שכחל איסורו מדברי סופרים לא גזרו אלא לכתחילה.

טו. קִבָּה שֶׁבִּשְּׁלָהּ בְּחָלָב שֶׁבָּהּ[76] - מֻתֶּרֶת; שֶׁאֵינוֹ חָלָב, אֶלָּא חֲרִי הוּא כְּטִנּוֹפֶת[77], שֶׁחֲרִי יִשְׁתַּנֶּה בַּמֵּעַיִם.

76) המכונס בה. 77) בגמרא: "חלב המכונס בה פירשא בעלמא הוא". ומשמע אפילו אם החלב צלול גם כן פרש הוא, ולא כשיטת רבינו תם שבחלב צלול עדיין שם חלב עליו ואסור (כסף משנה).

טז. אָסוּר לְהַעֲמִיד הַגְּבִינָה בְּעוֹר הַקֵּבָה[78] שֶׁל שְׁחוּטָה. וְאִם הֶעֱמִיד - טוֹעֵם[79] אֶת הַגְּבִינָה: אִם יֵשׁ בָּהּ טַעַם בָּשָׂר - אֲסוּרָה, וְאִם לַאו - מֻתֶּרֶת. מִפְּנֵי שֶׁהַמַּעֲמִיד[80] דָּבָר הַמֻּתָּר הוּא, שֶׁקֵּבַת שְׁחוּטָה הִיא, וְאֵין כָּאן אֶלָּא אִסּוּר בָּשָׂר בְּחָלָב[81], שֶׁשִּׁעוּרוֹ בְּנוֹתֵן טַעַם. אֲבָל הַמַּעֲמִיד בְּעוֹר קֵבַת נְבֵלָה וּטְרֵפָה וּבְהֵמָה טְמֵאָה, הוֹאִיל וְהַמַּעֲמִיד דָּבָר הָאָסוּר בִּפְנֵי עַצְמוֹ - נֶאֱסְרָה הַגְּבִינָה מִשּׁוּם נְבֵלָה, לֹא מִשּׁוּם בָּשָׂר בְּחָלָב. וּמִפְּנֵי חֲשָׁשׁ זֶה אָסְרוּ גְּבִינַת עוֹבְדֵי כּוֹכָבִים וּמַזָּלוֹת, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ.

78) שבשר גמור הוא (פי' הרדב"ז). 79) נכרי. 80) שלא תאמר הרי כלל בידינו שדבר המעמיד אוסר בכל שהוא ועור הקיבה מעמיד הוא, לפיכך מבאר רבינו שזה נאמר כשהמעמיד הוא דבר האסור, אבל כשהוא בפני עצמו מותר כגון בשר בחלב, אוסר בנותן טעם בלבד. 81) ואם אינו נותן טעם אין זה בשר בחלב.

יז. הַבָּשָׂר לְבַדּוֹ מֻתָּר, וְהֶחָלָב לְבַדּוֹ מֻתָּר, וּבְהִתְעָרֵב שְׁנֵיהֶן עַל יְדֵי בִּשּׁוּל - יֵאָסְרוּ שְׁנֵיהֶם. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? שֶׁנִּתְבַּשְּׁלוּ שְׁנֵיהֶם[82] בְּיַחַד, אוֹ שֶׁנָּפַל חַם לְתוֹךְ חַם[83], אוֹ צוֹנֵן לְתוֹךְ חַם[84]; אֲבָל אִם נָפַל אֶחָד מִשְּׁנֵיהֶם וְהוּא חַם לְתוֹךְ הַשֵּׁנִי וְהוּא צוֹנֵן - קוֹלֵף הַבָּשָׂר כֻּלּוֹ[85] שֶׁנָּגַע בּוֹ הֶחָלָב, וְאוֹכֵל הַשְּׁאָר. וְאִם נָפַל צוֹנֵן לְתוֹךְ צוֹנֵן - מֵדִיחַ[86] הַחֲתִיכָה וְאוֹכְלָהּ. לְפִיכָךְ[87] מֻתָּר לִצְרוֹר בָּשָׂר וּגְבִינָה בְּמִטְפַּחַת אַחַת, וְהוּא שֶׁלֹּא יִגְּעוּ זֶה בָּזֶה. וְאִם נָגְעוּ - מֵדִיחַ הַבָּשָׂר[88] וּמֵדִיחַ הַגְּבִינָה[89] וְאוֹכֵל.

82) גמרא שם קח. "דרק בישול אסרה תורה". 83) שבולע, והרי הוא כבישול. 84) כשמואל פסחים עו. שסובר תתאה גבר (התחתון גובר), וכיון שלמטה חם הרי הוא בולע. ואף על פי שבכל מקום הלכה כרב באיסורים, כאן הלכה כשמואל ששנינו כמותו בברייתא שם. 85) שעד אשר הצונן שהוא למטה מקרר את החם שעליו, בולע החם קצת המצונן והבליעה מתפשטת עד כדי קליפה. ורק הבשר צריך קליפה שהוא דבר שאפשר לקלוף אותו אבל החלב שאין שייך בו קליפה מותר. 86) להסיר את החלב שיש בעין על הבשר (שם). 87) מפני שצונן בצונן מספיקה הדחה מותר לצרור וכו' ואין חוששין שמא יאכל בלי הדחה, מפני שהיא טירחה קלה (רדב"ז). 88) שם

בסוגיא: "הדחה מי לא בעי". 89) וגבי חלב שלא שייך בו הדחה אין צריך שום דבר ומותר כמו שנתבאר למעלה.

יח. מָלִיחַ שֶׁאֵינוֹ נֶאֱכָל[90] מֻחֲמַת מִלְחוֹ - הֲרֵי הוּא כְּרוֹתֵחַ[91]. וְאִם נֶאֱכָל כְּמוֹת שֶׁהוּא[92], כְּמוֹ הַכּוּתָּח[93] - אֵינוֹ כְּרוֹתֵחַ[94].

90) כמליחת בשר לשימור, שאינו נוח להאכל מרוב מלח שבו עד ששורים ומדיחים אותו במים. 91) ובולע ופולט ואוסר. 92) בלא הדחה. 93) שנאכל אף על פי שמליח הוא. ולשון הגמרא הוא שם קיב. "האי כותחא הרי נאכל מחמת מלחו הוא". כותח יש בו נסיוב של חלב והוא מליח ועשוי לטבל בו. 94) והוא כצונן שצריך קליפה או הדחה כמבואר בהלכה יז.

יט. עוֹף שֶׁחוּט שֶׁנָּפַל לְחָלָב אוֹ לְכוּתָּח שֶׁיֵּשׁ בּוֹ חָלָב[95]: אִם חַי הוּא - מְדִיחוֹ וּמֻתָּר[96]; וְאִם צָלִי - קוֹלְפוֹ[97]. וְאִם הָיוּ בּוֹ פְּלָחִים פְּלָחִים[98], אוֹ שֶׁהָיָה מִתֻּבָּל בְּתַבְלִין[99], וְנָפַל לְחָלָב אוֹ לְכוּתָּח - הֲרֵי זֶה אָסוּר.

95) אף על פי שהכותח מליח הוא כיון שנאכל מחמת מלחו אינו כרותח אלא הוא כצונן. 96) כדין צונן בצונן. 97) בבית יוסף יו"ד סימן צא הביא בשם הרא"ש, שאפילו צלי צונן צריך קליפה, כי הוא רך ובולע. והר"ן אומר שהגמרא עומדת בצלי חם. ורבינו סתם ולא נתבררה דעתו. 98) בגמרא שם "פילי פילי" ורש"י מפרש: בקעים בקעים. 99) שהתבלין מרככים אותו נוח לבלוע, וכשנפל לכותח היה צמא לבלוע ונבלע (רש"י שם).

כ. אָסוּר לְהַעֲלוֹת הָעוֹף[100] עִם הַגְּבִינָה עַל הַשֻּׁלְחָן שֶׁהוּא אוֹכֵל עָלָיו[101]. גְּזֵרָה מִשּׁוּם הֶרְגֵּל עֲבֵרָה[102], שֶׁמָּא יֹאכַל זֶה עִם זֶה[103]. אַף עַל פִּי שֶׁהָעוֹף בְּחָלָב אָסוּר מִדִּבְרֵי סוֹפְרִים[104].

100) משנה שם קד: וכבית הלל שאוסרים, שהלכה זו מקולי בית שמאי ומחומרי בית הלל. 101) אבל שלחן שמסדר עליו את התבשיל נותן זה בצד זה ואינו חושש (משנה שם). 102) מביא לידי עבירה. 103) העוף עם הגבינה. 104) כלומר, מדברי סופרים בלבד כמבואר בהלכה ד. כאן בדין זה ובדומה לו עשו חיזוק לדבריהם כשל תורה שקרוב לבוא לידי איסור תורה ולאכול גם בשר בהמה שאינו גדי מפני שבתורה נאמר רק גדי (רדב"ז). יוצא מלשונו של רבינו שהגזירה היא העלאת עוף משום אכילתו ואכילתו משום אכילת בשר בהמה עם הגבינה, אבל בגמרא כאן משמע שהגזירה היא: העלאה של עוף משום העלאה ואכילה של בשר בהמה, ופירש רש"י שהעלאה ואכילה נחשבות כגזירה אחת (וראה לחם משנה).

כא. שְׁנֵי אַכְסְנַאִין שֶׁאֵינָם מַכִּירִין זֶה אֶת זֶה - אוֹכְלִין עַל שֻׁלְחָן אֶחָד זֶה בְּשַׂר בְּהֵמָה וְזֶה גְּבִינָה; מִפְּנֵי שֶׁאֵין זֶה גַּס לִבּוֹ בָּזֶה כְּדֵי שֶׁיֹּאכַל עִמּוֹ.

כב. אֵין לָשִׁין הָעִסָּה בְּחָלָב. וְאִם לָשׁ - כָּל הַפַּת אֲסוּרָה[105], מִפְּנֵי הֶרְגֵּל עֲבֵרָה, שֶׁמָּא יֹאכַל בָּהּ בָּשָׂר. וְאֵין טָשִׁין[106] אֶת הַתַּנּוּר בְּאַלְיָה[107]. וְאִם טָשׁ - כָּל הַפַּת אֲסוּרָה[108] עַד שֶׁיַּסִּיק[109] אֶת הַתַּנּוּר, שֶׁמָּא יֹאכַל בָּהּ חָלָב. וְאִם שִׁנָּה[110] בְּצוּרַת הַפַּת עַד שֶׁתִּהְיֶה נִכֶּרֶת, כְּדֵי שֶׁלֹּא יֹאכַל בָּהּ לֹא בָּשָׂר[111] וְלֹא חָלָב[112] - הֲרֵי זֶה מֻתָּר.

105) ואפילו לאכלה במלח (רש"י). 106) טחים. 107) שומן. 108) שהשומן נותן טעם בקרקעית התנור ונותן טעם בלחם (רש"י). 109) הא הוסק כבר נאבד טעם השומן, שם ל: 110) שם לו. "עבדינהו כעין תורא", וכפירוש הרי"ף דהיינו שינה תבנית הפת. 111) אם לש עיסה בחלב. 112) אם אפה פת בתנור שטח בשומן אליה. ואם לש עיסה בחלב ושינה תבנית הפת ואפה עיסה אחרת בתנור שטח בשומן ושינה תבנית הפת בצורה אחרת מותר לאכול כל אחת לפי צורתה ואין חוששים שמא יטעה (רדב"ז).

כג. פַּת שֶׁאָפָאָהּ עִם הַצָּלִי[113], וְדָגִים שֶׁצָּלָן עִם הַבָּשָׂר[114] - אָסוּר לְאָכְלָן בְּחָלָב[115]. קְעָרָה שֶׁאָכְלוּ בָּהּ בָּשָׂר[116] וּבִשְּׁלוּ[117] בָּהּ דָּגִים - אוֹתָן הַדָּגִים מֻתָּר לְאָכְלָן בְּכוּתָּח[118].

113) בתנור אחד ואינם נוגעים זה בזה (רדב"ז). 114) לשון הגמרא פסחים עו: "ביניתא דאטוי בהדי בישרא". 115) רש"י שם מפרש הטעם: משום "ריחא מילתא היא" פירוש: הריח ממשות יש בו. ורבינו בפרק טו פוסק, ריחא לאו מילתא היא ואף על פי כן אוסר כאן כדעת הרי"ף בחולין סימן תתכב, שאפילו לדעת האומרים ריחא לאו מילתא היא, כאן אסור מכמה טעמים: א. שזה כמו לכתחילה, ב. זה כמו דבר שיש לו מתירין, מפני שאפשר לאכלו עם בשר, ודבר שיש לו מתירין אוסר במשהו ואפילו באלף אינו בטל וריח משהו יש בו. 116) אפילו שבישלו בה בשר, ונקט שאכלו, כדי שלא יטעו לומר דוקא בישלו במים מותר, שהן בן בנו של נ"ט. 117) בחולין קיא: "עלו", והוא הדין אם נתבשלו הדגים בקערה. 118) כשמואל שם, שאביי פסק הלכה כמותו, והטעם: משום שהוא נותן טעם בן נותן טעם, שהבשר נותן טעמו בקערה והקערה נותנת טעם בדגים, ועדיין הכל היתר. בלשון הפוסקים: נ"ט בר נ"ט, ולא נעשה בשר בחלב. ורק בבשר וחלב מותר נ"ט בר נ"ט, לפי שכל אחד מותר בפני עצמו, אבל לא בשאר איסורים (רדב"ז ובית יוסף יורה דעה סימן צה, בשם הר"ן והרשב"א). והכלל הוא: נ"ט בר נ"ט דהיתירא -מותר, נ"ט בר נ"ט דאיסורא - אסור.

כד. סַכִּין שֶׁחָתַךְ בָּהּ בָּשָׂר צָלִי[119], וְחָזַר וְחָתַךְ בָּהּ צְנוֹן וְכַיּוֹצֵא בּוֹ מִדְּבָרִים חֲרִיפִּין[120] - אָסוּר לְאָכְלָן בְּכוּתָּח[121]. אֲבָל אִם חָתַךְ בָּהּ בָּשָׂר, וְחָזַר וְחָתַךְ בָּהּ קִשּׁוּת אוֹ אֲבַטִּיחַ - גּוֹרֵד מְקוֹם הַחֲתָךְ[122] וְאוֹכֵל הַשְּׁאָר בְּחָלָב.

119) שהוא חם. צלי לאו דוקא והוא הדין בשר מבושל חם (כסף משנה ורדב"ז). 120) כגון שומים ובצלים.

121) שם קיא: הלכה בשם אביי. וטעמו של דבר, שהצנון בולע משמנונית הסכין הקרושה עליה ולפעמים אינה ניכרת ויש כאן טעם הבא מן הממש ואינו בגדר נ"ט. ורש"י שם קיב. מוסיף עוד טעם, מפני שהדבר חריף בולע יותר מדגים חמים. ומשמע מדברי רבינו, שכל הצנון אסור לאכלו בחלב וכן דעת הרשב"א ור"ן, ויש חולקים עליהם ואוסרים רק כדי קליפה או נטילה (כעובי אצבע, ראה בית יוסף יורה דעה סימן צו). 122) בגמרא שם. וזה רק בחתך בשר חם, אבל בחתך בשר צונן מספיקה הדחת הקישות, מפני שלא נדבקה שמנונית הרבה על הסכין. (וגרידה פחותה מקליפה שבהלכה יז, קליפה עבה קצת, כדי שתוכל להינטל כולה כאחת (ר"ן)).

1 **כה. אֵין מַנִּיחִין כַּד שֶׁל מֶלַח בְּצַד כַּד שֶׁל כָּמָךְ[123],**
2 **מִפְּנֵי שֶׁשּׁוֹאֵב מִמֶּנּוּ[124], וְנִמְצָא מְבַשֵּׁל הַבָּשָׂר בְּמֶלַח**
3 **זֶה שֶׁיֵּשׁ בּוֹ טַעַם הֶחָלָב. אֲבָל מַנִּיחַ כַּד הַחֹמֶץ בְּצַד**
4 **כַּד הַכָּמָךְ, שֶׁאֵין הַחֹמֶץ שׁוֹאֵב מִמֶּנּוּ[125].**

123) כותח בלשון הגמרא בצורה ארמית - כמכא, ורבינו נתן לה צורה עברית, שם קיב. 124) דרך דפנות הכלים שואב המלח מן הכותח. כתב הרדב"ז, לפי טעם רבינו אסור רק בכדים של חרס, אבל כלי מתכות מותר מפני שאין שואבים זה מזה. אבל לפירוש רש"י ותוספות שאסור להניח שמא יפול מן הכותח לתוך המלח והוא לא ידע וימלח ממנו בשר, אין חילוק בין כדי חרס לכדי מתכות. 125) רש"י ותוספות מפרשים לפי גירסתם בגמרא, שאפילו אם יפול מן הכותח לתוך החומץ יבטל בששים, אבל במלח ניכר הכותח הסמיך במקומו ולפיכך אינו מתבטל. ברור, שרבינו אינו גורס בגמרא את המשפט: האי איתיה לאיסורא בעיניה והאי ליתיה לאיסורא בעיניה (וראה ראב"ד וכסף משנה).

5 **כו. מִי שֶׁאָכַל גְּבִינָה אוֹ חֶלֶב תְּחִלָּה - מֻתָּר לֶאֱכֹל**
6 **אַחֲרָיו בָּשָׂר מִיָּד. וְצָרִיךְ שֶׁיָּדִיחַ יָדָיו[126] וִיקַנֵּחַ פִּיו[127]**
7 **בֵּין הַגְּבִינָה וּבֵין הַבָּשָׂר. וּבַמֶּה מְקַנֵּחַ פִּיו[128]? בְּפַת**
8 **אוֹ בְּפֵרוֹת, שֶׁלּוֹעֲסָן וּבוֹלְעָן אוֹ פּוֹלְטָן. וּבַכֹּל מְקַנְּחִין**
9 **אֶת הַפֶּה, חוּץ מִתְּמָרִים אוֹ קֶמַח אוֹ יְרָקוֹת, שֶׁאֵין**
10 **אֵלּוּ מְקַנְּחִין יָפֶה.**

126) רש"י פירש מדיח שאומרים בית הלל, היינו הדחת פה, ורבינו מפרש "מדיח" שאמרו בית הלל, היינו הדחת ידים. 127) לדעת הרי"ף ורש"י צריך גם הדחת הפה וגם קינוחו. 128) שם בסוגיא.

11 **כז. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בִּבְשַׂר בְּהֵמָה אוֹ חַיָּה[129];**
12 **אֲבָל אִם אָכַל בָּשָׂר עוֹף אַחַר שֶׁאָכַל הַגְּבִינָה אוֹ**
13 **הֶחָלָב - אֵינוֹ צָרִיךְ לֹא קִנּוּחַ הַפֶּה וְלֹא נְטִילַת יָדַיִם.**

129) צריך קנוח והדחה, אף על פי שבשר חיה בחלב אסור רק מדברי סופרים כמו שכתב רבינו בהלכה ד. ומה ההבדל בן בשר חיה לבשר עוף, יש לומר משום שבשר חיה דומה לבשר בהמה, לכן עשו חיה כבהמה (כסף משנה בשם הר"ן). ובתוספות שם קד: ד"ה עוף, כתבו בשם רבינו תם שאגרא התיר בשר עוף בלבד מפני שאינו נדבק בחניכיים, אבל בשר חיה נדבק ולכן אסור לאכול אחריו גבינה.

14 **כח. מִי שֶׁאָכַל בָּשָׂר בַּתְּחִלָּה, בֵּין בְּשַׂר בְּהֵמָה בֵּין**
15 **בְּשַׂר עוֹף[130] - לֹא יֹאכַל אַחֲרָיו חָלָב עַד שֶׁיִּהְיֶה**
16 **בֵּינֵיהֶן כְּדֵי שִׁעוּר סְעֻדָּה אַחֶרֶת[131], וְהוּא כְּמוֹ שֵׁשׁ**
17 **שָׁעוֹת, מִפְּנֵי הַבָּשָׂר שֶׁל בֵּין הַשִּׁנַּיִם[132] שֶׁאֵינוֹ סָר**
18 **בְּקִנּוּחַ.**

130) צריך להמתין שיעור האמור כאן. 131) "אמר מר עוקבא וכו' בסעודתא אחריתא אכילנא". ובין סעודה לסעודה הפסק של שש שעות. וכתב הרי"ף שכן צריך לנהוג ורבינו הולך בשיטתו ומחמיר גם בבשר עוף לחכות שש שעות ולאחר ששהה שש שעות נתעכל הבשר הזה. 132) ולטעם זה אפילו לא בלע אלא לעס להאכיל לתינוק גם כן צריך לחכות שש שעות. ויש מפרשים שטעם הבשר נמשך בפה כשיעור הזה. ולדבריהם אם לעס ולא בלע מותר לאכול גבינה אחרי קינוח והדחה (וראה כסף משנה וטור יורה דעה סימן פט).

פֶּרֶק עֲשִׂירִי[1]

1) יבאר דיני החדש וכלאי הכרם והערלה, ואם נוהגים בארץ ובחוצה לארץ; נטע רבעי ופדיונו ואם נוהג בארץ ובחוץ לארץ; האוכל כזית טבל; וטבל שיש בו מיתה או לאו; משקין היוצאין מהטבל והחדש וספיחי שביעית כו'.

19 **א. כָּל אִסּוּרִין שֶׁאָמַרְנוּ[2] הֵן בְּמִינֵי נֶפֶשׁ חַיָּה[3]. וְיֵשׁ**
20 **אִסּוּרִין אֲחֵרִים שֶׁל תּוֹרָה בְּזֶרַע הָאָרֶץ, וְהֵן: הֶחָדָשׁ,**
21 **וְכִלְאֵי הַכֶּרֶם, וְהַטֶּבֶל, וְהָעָרְלָה[4].**

2) בתשעת הפרקים הקודמים. 3) כלומר, בבעלי־חיים וחלקי הגוף שלהם. 4) בהלכות שלפנינו, מפרש רבינו לפי הסדר את כל דיני האיסורים הללו. וישנם עוד איסורים אחרים בזרע הארץ, כגון תרומה, תרומת מעשר וביכורים, אלא שאיסורם מוגבל לזרים, אבל לכהנים מותרים. ורבינו קבע להם הלכות מיוחדות בספר זרעים. ויש גם איסורים במיני בעלי־חיים שלא נתבארו בתשעת הפרקים הקודמים, וכולם במוקדשין - כגון פיגול, נותר וטמא, ונתבארו בספר עבודה.

22 **ב. הֶחָדָשׁ כֵּיצַד? כָּל אֶחָד מֵחֲמִשָּׁה מִינֵי תְּבוּאָה**
23 **בִּלְבַד[5] אָסוּר לֶאֱכֹל מֵהֶחָדָשׁ שֶׁלּוֹ קֹדֶם שֶׁיִּקְרַב הָעֹמֶר**
24 **בְּשִׁשָּׁה עָשָׂר בְּנִיסָן, שֶׁנֶּאֱמַר: וְלֶחֶם וְקָלִי וְכַרְמֶל לֹא**
25 **תֹאכְלוּ[6]. וְכָל הָאוֹכֵל כְּזַיִת חָדָשׁ[7] קֹדֶם הַקְרָבַת הָעֹמֶר**
26 **- לוֹקֶה מִן הַתּוֹרָה, בְּכָל מָקוֹם[8] וּבְכָל זְמַן, בֵּין בָּאָרֶץ**
27 **בֵּין בְּחוּצָה לָאָרֶץ[9], בֵּין בִּפְנֵי הַבַּיִת[10] בֵּין שֶׁלֹּא בִּפְנֵי**
28 **הַבַּיִת. אֶלָּא שֶׁבִּזְמַן שֶׁיֵּשׁ מִקְדָּשׁ - מִשֶּׁיִּקְרַב הָעֹמֶר**
29 **הֻתַּר הֶחָדָשׁ בִּירוּשָׁלַיִם, וְהַמְּקוֹמוֹת הָרְחוֹקִין[11] מֻתָּרִין**
30 **אַחַר חֲצוֹת[12], שֶׁאֵין בֵּית דִּין מִתְעַצְּלִין בּוֹ עַד אַחַר**
31 **חֲצוֹת; וּבִזְמַן שֶׁאֵין בֵּית הַמִּקְדָּשׁ - כָּל הַיּוֹם כֻּלּוֹ**
32 **אָסוּר מִן הַתּוֹרָה[13]. וּבַזְּמַן הַזֶּה, בַּמְּקוֹמוֹת שֶׁעוֹשִׂין**
33 **שְׁנֵי יָמִים טוֹבִים - הֶחָדָשׁ אָסוּר כָּל יוֹם שִׁבְעָה עָשָׂר**
34 **בְּנִיסָן עַד לָעֶרֶב[14], מִדִּבְרֵי סוֹפְרִים[15].**

5) חלה פ"א, מ"א: החיטים, והשעורים, והכוסמים,

ושיבולת שועל, והשיפון. 6) ומסיים הפסוק: עד עצם היום הזה, עד הביאכם את קרבן אלהיכם וגו', והיינו קרבן עומר שהקריבו בט"ז בניסן. ובמנחות ע, ב – דריש, אתיא "לחם" "לחם" ממצה, בחדש כתוב לחם וקלי, ובמצה כתוב לחם עני, מה מצה הלחם הנאכל בפסח אינו בא אלא מחמשת מינים, אף חדש נוהג בחמשת המינים בלבד (פירוש המשניות חלה פ"א, מ"א). 7) שכל איסורי אכילה בכזית, כמבואר בכמה מקומות. 8) משנה, ערלה פ"ג, מ"ט. 9) פירוש של בכל מקום. 10) פירוש של בכל זמן (משנה מנחות סח.). 11) שאינם יודעים אם כבר קרב העומר או לא. 12) שם: מפני מה הרחוקים מותרים מחצות היום ולהלן? מפני שהן יודעים שאין בית־דין מתעצלים בו. 13) שנאמר (ויקרא כג): "עד עצם היום הזה" עד עיצומו של יום, היינו כל היום. פלוגתא של אמוראים שם: ופסק כרבינא שהוא אחרון (כסף־משנה). 14) ואם תאמר: והרי רבינו סובר "חדש אסור מן התורה" אפילו בחוץ לארץ, ואם־כן אסור מפני הספק, שמא הוא יום טז, ולמה אמר "מדברי סופרים" ולא אמר שזה ספק איסור תורה? יש לומר שעכשיו בקיאים אנו בקביעות החודש, ואין אנו מסופקים ביום יז שמא הוא טז לחודש, ומה שאנו עושים שני ימים־טובים הוא, כדי שלא לשנות מנהג אבותינו, לפיכך אומר רבינו שאסור רק מדברי סופרים (רדב"ז). 15) כרבינא, שם.

1 **ג. הָאוֹכֵל לֶחֶם וְקָלִי[16] וְכַרְמֶל[17], כְּזַיִת מִכָּל אֶחָד**
2 **וְאֶחָד - לוֹקֶה שָׁלֹשׁ מַלְקִיּוֹת[18]; שֶׁנֶּאֱמַר וְלֶחֶם וְקָלִי**
3 **וְכַרְמֶל לֹא תֹאכְלוּ. מִפִּי הַשְּׁמוּעָה לָמְדוּ[19], שֶׁשְּׁלָשְׁתָּן**
4 **בְּלָאוִין חֲלוּקִין זֶה מִזֶּה.**

16) גרעיני תבואה קלויים באש. 17) שבלים קלויות. 18) ודוקא בשלש התראות, ואם לאו אינו לוקה אלא אחת (רדב"ז). ואע"פ ששלשתם נכללו בלאו אחד, וכלל בידינו "אין לוקין על לאו שבכללות", כאן לוקין־ מפני שמצאו חכמים (כריתות ה) פסוקים מיותרים, ופירשו שבאו לחלק לשלשה לאוין. וזה שסיים רבינו "מפי השמועה למדו". 19) רצונו לומר, כל לימוד שאינו יוצא ברור מן המקרא שחז"ל מסתמכים עליו, אומר רבינו: מפי השמועה למדו (יד מלאכי, כללי הרמב"ם). וראה מה שכתב רבינו בשורש תשיעי מ'ספר המצוות'.

5 **ד. כָּל תְּבוּאָה שֶׁהִשְׁרִישָׁה קֹדֶם הַקְּרָבַת הָעֹמֶר[20], אַף**
6 **עַל פִּי שֶׁלֹּא נִגְמְרָה אֶלָּא אַחַר שֶׁקָּרַב - מֻתֶּרֶת**
7 **בַּאֲכִילָה[21] מִשֶּׁקָּרַב הָעֹמֶר. וּתְבוּאָה שֶׁהִשְׁרִישָׁה אַחַר**
8 **שֶׁקָּרַב הָעֹמֶר, אַף עַל פִּי שֶׁהָיְתָה זְרוּעָה[22] קֹדֶם שֶׁקָּרַב**
9 **הָעֹמֶר - הֲרֵי זוֹ אֲסוּרָה עַד שֶׁיִּקְרַב הָעֹמֶר שֶׁל שָׁנָה**
10 **הַבָּאָה. וְדִין זֶה בְּכָל מָקוֹם[23] וּבְכָל זְמַן[24] מִן הַתּוֹרָה.**

20) אע"פ שכבר נקצר העומר, כרבי יונה מנחות ע, ב. 21) משנה, חלה פ"א מ"א, ומנחות שם, אם השרישו קודם לעומר - העומר מתירן. 22) שם. 23) [אפילו במקומות שזמני הזריעה וההשרשה שונים מזמנים שבארץ ישראל]. 24) אע"פ שאין העומר קרב, תבואה שהשרישה קודם לטז בניסן, מותרת ביז בניסן לערב, ותבואה שלא השרישה עד טז בניסן, אסורה עד יז בניסן בערב לשנה הבאה.

11 **ה. תְּבוּאָה שֶׁהִשְׁרִישָׁה אַחַר הָעֹמֶר[25], וּקְצָרָהּ, וְזָרַע**
12 **מִן הַחִטִּים בַּקַּרְקַע, וְאַחַר כָּךְ קָרַב הָעֹמֶר הַבָּא[26]**
13 **וַעֲדַיִן הַחִטִּים בַּקַּרְקַע[27] - הֲרֵי אֵלּוּ סָפֵק[28] אִם הִתִּירָן**
14 **הָעֹמֶר[29] כְּאִלּוּ הָיוּ מֻנָּחִין בְּכַד[30], אוֹ לֹא יַתִּיר אוֹתָן**
15 **מִפְּנֵי שֶׁבָּטְלוּ בַּקַּרְקַע[31]. לְפִיכָךְ, אִם לָקַט מֵהֶם וְאָכַל**
16 **- אֵינוֹ לוֹקֶה, וּמַכִּין אוֹתוֹ מַכַּת מַרְדּוּת[32]. וְכֵן שִׁבֹּלֶת**
17 **שֶׁהֵבִיאָה שְׁלִישׁ[33] מִלִּפְנֵי הָעֹמֶר, וַעֲקָרָהּ וּשְׁתָלָהּ אַחַר**
18 **שֶׁקָּרַב הָעֹמֶר, וְהוֹסִיפָה - הֲרֵי זוֹ סָפֵק[34] אִם תִּהְיֶה**
19 **אֲסוּרָה[35] מִפְּנֵי הַתּוֹסֶפֶת[36] עַד שֶׁיָּבוֹא הָעֹמֶר הַבָּא, אוֹ**
20 **לֹא תִּהְיֶה אֲסוּרָה, שֶׁהֲרֵי הִשְׁרִישָׁה קֹדֶם הָעֹמֶר[37].**

25) ולא התירה העומר העבר. 26) שהיה מתיר את החיטים לולא זרען. 27) ולא הושרשו (כסף־משנה). 28) אם החיטים שנזרעו מותרות, בעיא היא במנחות סט, א - ולא איפשטא. 29) הבא. 30) ולא זרען. 31) והרי זו זריעה חדשה, ולא השרישו קודם העומר הבא ואינו מתירן. 32) כדין כל ספק 'איסור תורה'. 33) שליש בישול הגרעינין, שזה חשוב כגמר פרי והעומר מתיר, ואם לא הביאה שליש ועקרה, הרי זה כקוצר שחת ולא תבואה ואין העומר מתיר (רש"י שם). 34) בעיא, שם. 35) כולה. 36) שהולכים אחר התוספת, גמרא שם. 37) והולכים אחר העיקר.

21 **ו. כִּלְאֵי הַכֶּרֶם כֵּיצַד? מִין מִמִּינֵי תְּבוּאָה אוֹ מִינֵי**
22 **יְרָקוֹת[38] שֶׁנִּזְרְעוּ עִם הַגֶּפֶן, בֵּין שֶׁזָּרַע יִשְׂרָאֵל בֵּין**
23 **שֶׁזָּרַע נָכְרִי[39], בֵּין שֶׁעָלוּ מֵאֵלֵיהֶן בֵּין שֶׁנָּטַע הַגֶּפֶן**
24 **בְּתוֹךְ הַיָּרָק[40] - שְׁנֵיהֶם אֲסוּרִין בַּאֲכִילָה וּבַהֲנָיָה.**
25 **שֶׁנֶּאֱמַר: פֶּן תִּקְדַּשׁ הַמְּלֵאָה הַזֶּרַע אֲשֶׁר תִּזְרָע**
26 **וּתְבוּאַת הַכֶּרֶם. כְּלוֹמַר: פֶּן תִּתְרַחֵק[41] וְתֵאָסֵר שְׁנֵיהֶם.**

38) משמע אפילו מין אחד בגפן, אסור באכילה ובהנאה. ואע"פ שרבינו פסק בפ"ה מהל' כלאים ה"א, שאינו חייב על זריעת כלאי הכרם עד שיזרע חיטה ושעורה וחרצן במפולת יד, על אכילתם לוקה אפילו נזרע רק מין אחד בכרם, ואפילו עלו מאליהם (לחם־משנה ורדב"ז). 39) שאין איסור האכילה תלוי באיסור זריעה. ב'ירושלמי' קידושין פ"א ה"ח, שנינו: "נוהג בגויים", כנראה מפרש רבינו, בין אם זרע גוי ובין אם הכרם הוא של גוי. 40) 'ירושלמי' כלאים פ"א ה"ח. 41) בראש הפסוק כתוב "לא תזרע כרמך כלאים", ומפרש רבינו: פן תתרחק מהם כי תאסור שניהם. ובחולין קטו, א - דרשו איסור אכילה והנאה מן "פן תקדש" "תוקד אש" שתצטרך לשורפן, ונפלא הדבר למה לא הביא רבינו דרשה זו (וראה רדב"ז).

27 **ז. וְהָאוֹכֵל כְּזַיִת[42] מִכִּלְאֵי הַכֶּרֶם, בֵּין מִן הַיָּרָק בֵּין**
28 **מִן הָעֲנָבִים - לוֹקֶה מִן הַתּוֹרָה[43]. וּשְׁנֵיהֶם מִצְטָרְפִין[44]**
29 **זֶה עִם זֶה.**

42) אע"פ שלא נזכר בו לשון אכילה, שאיסור אכילה נלמד מ"פן תקדש", שיעורו כשאר איסורי אכילה, שסתם אכילה

בכזית. 43) שנאמר "פן תקדש", וכלל הוא בידינו (מכות יג, ובמקבילות) השמר, פן, אל – לא־תעשה. 44) אם אכל חצי זית ירק, וחצי זית ענבים - מצטרפים לכזית, שהכל איסור אחד הוא.

1 **ח. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? שֶׁנִּזְרְעוּ בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל[45];**
2 **אֲבָל בְּחוּצָה לָאָרֶץ - כִּלְאֵי הַכֶּרֶם מִדִּבְרֵי סוֹפְרִים[46].**
3 **וּבְהִלְכוֹת כִּלְאַיִם[47] יִתְבָּאֵר: אֵי זֶה מִין אָסוּר בְּכִלְאֵי**
4 **הַכֶּרֶם וְאֵי זֶה מִין אֵינוֹ אָסוּר, וְהֵיאַךְ יֵאָסֵר, וּמָתַי**
5 **יֵאָסֵר, וְאֵי זֶה דָּבָר מְקַדֵּשׁ[48] וְאֵי זֶה אֵינוֹ מְקַדֵּשׁ.**

45) שכלאי הכרם הוא מסוג המצוות התלויות בארץ, ואינן נוהגות אלא בארץ (משנה, קידושין סוף פ"א). 46) משנה, ערלה פ"ג, מ"ט. 47) בספר זרעים, וכאן אנו עוסקים רק בדיני איסור אכילה והנאה של כלאי הכרם. 48) כלאי הכרם שאסורים מן התורה באכילה ובהנאה וטעונים שריפה, על־פי לשון הכתוב: "פן תקדש".

6 **ט. הָעָרְלָה כֵּיצַד? כָּל הַנּוֹטֵעַ אִילָן מַאֲכָל - כָּל פֵּרוֹת**
7 **שֶׁעוֹשֶׂה אוֹתוֹ אִילָן שָׁלֹשׁ שָׁנִים[49] מִשֶּׁנְּטָעָה הֲרֵי הֵן**
8 **אֲסוּרִין בַּאֲכִילָה וּבַהֲנָאָה[50], שֶׁנֶּאֱמַר: שָׁלֹשׁ שָׁנִים**
9 **יִהְיֶה לָכֶם עֲרֵלִים לֹא יֵאָכֵל. וְכָל הָאוֹכֵל[51] מֵהֶם**
10 **כְּזַיִת[52] - לוֹקֶה מִן הַתּוֹרָה.**

49) הפרשה מתחילה: וכי תבואו אל הארץ ונטעתם כל עץ מאכל. ומונים משעת נטיעה. 'ירושלמי' ערלה פ"א ה"ב (כסף־משנה). אבל אינו יוצא מאיסור ערלה עד חנטת הפירות בטו בשבט של השנה הרביעית, והפירות שחנטו לפני כן אף־על־פי שנגמרו אחרי טו בשבט, אסורים משום ערלה (ראה ראש־השנה י:). 50) ברייתא, קידושין נו, ב. 51) אבל הנהנה אינו לוקה, כמו שכתב רבינו בפ"ח הט"ז. 52) שסתם אכילה בכזית, כמבואר בכמה מקומות.

11 **י. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּנוֹטֵעַ בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל,**
12 **שֶׁנֶּאֱמַר: כִּי תָבֹאוּ אֶל הָאָרֶץ[53] וְגוֹמֵר; אֲבָל**
13 **אִסּוּר עָרְלָה בְּחוּצָה לָאָרֶץ - הֲלָכָה לְמֹשֶׁה**
14 **מִסִּינַי[54], שֶׁוַּדַּאי הָעָרְלָה בְּחוּצָה לָאָרֶץ אֲסוּרָה,**
15 **וּסְפֵקָהּ מֻתָּר[55]. וּבְהִלְכוֹת מַעֲשֵׂר שֵׁנִי יִתְבָּאֵר**
16 **דְּבָרִים הָאֲסוּרִין מִשּׁוּם עָרְלָה וּדְבָרִים הַמֻּתָּרִין.**

53) משעת ביאה (פ"י מהל' מעשה שני ה"ט). ואפילו בי"ד שנים שכבשו וחילקו את ארץ ישראל, נוהגת ערלה במקומות שכבשו (ערלה פ"א, מ"ב). 54) כך נאמרה: ודאה אסור, ספיקה מותר (קידושין לט.). 55) ובסוריא - ראה הלכה הבאה.

17 **יא. סְפֵק עָרְלָה וְכִלְאֵי הַכֶּרֶם: בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל -**
18 **אָסוּר; בְּסוּרְיָא, וְהִיא אֲרָצוֹת שֶׁכָּבַשׁ דָּוִד[56] - מֻתָּר.**
19 **כֵּיצַד? הָיָה כֶּרֶם[57] וְעָרְלָה[58] וַעֲנָבִים נִמְכָּרוֹת חוּצָה**
20 **לוֹ, הָיָה יָרָק זָרוּעַ בְּתוֹכוֹ[59] וְיָרָק נִמְכָּר חוּצָה לוֹ,**
21 **שֶׁמָּא מִמֶּנּוּ[60] הוּא זֶה שֶׁמָּא מֵאַחֵר - בְּסוּרְיָא מֻתָּר.**
22 **וּבְחוּצָה לָאָרֶץ, אֲפִלּוּ רָאָה הָעֲנָבִים יוֹצְאוֹת מִכֶּרֶם**
23 **עָרְלָה, אוֹ יָרָק יוֹצֵא מִן הַכֶּרֶם - לוֹקֵחַ מֵהֶן[61];**
24 **וְהוּא שֶׁלֹּא יִרְאֶה אוֹתוֹ בּוֹצֵר מִן הָעָרְלָה אוֹ לוֹקֵט**
25 **הַיָּרָק בְּיָדוֹ[62].**

56) מחוץ לגבולות ארץ ישראל שנקבעו בתורה, ונקראת כיבוש יחיד ולא נתקדשה בקדושת הארץ, ולפיכך ספיקה מותר. 57) שאינו כלאים. 58) והכרם הוא ערלה. 59) והירק אסור משום כלאי הכרם, כמו שנתבאר בה"ו. 60) כלומר, מאותו הכרם שאילנותיו ערלה או מהירקות שגדלו בו האסורים משום כלאים. 61) שאפילו ספק כמו זה, שאין שני הצדדים שקולים, והדעת נוטה שהפירות הם מכרם זה שהוא ערלה או כלאים, אלא שיש אפשרות רחוקה שהפירות האלו הם מכרם אחר והובאו לכאן, התירה ההלכה, שכך נאמרה - כל מיני ספקות מותר (רדב"ז בהי"ג). 62) שזהו ודאי ערלה או כלאי הכרם, ואסור אפילו בחוצה לארץ. הרמ"ך משיג על רבינו שהשווה דין ערלה לכלאי הכרם, והלא בגמרא קידושין לז, ב - אמרו שלדעת הסוברים ערלה בחוץ לארץ הלכה למשה מסיני, אין דין ספיקם שווה. ורבינו סובר הלכה למשה מסיני, ולמה השווה כאן דינם? והר"ן שם מתרץ שרבינו סובר כמר בריה דרבינא שפוסק להקל בשניהם. ובתשובות הרמב"ם המסופחות לספר קדושה, הוצאת שולזינגר סימן כב, מסתמך רבינו על ה'ירושלמי' ואומר: "למדנו התלמוד, שהדין בערלה ובכלאי הכרם שווין, דהיינו ודאן אסור בכל מקום, אבל ספקן הוא אסור בארץ ישראל ומותר בסוריא וכו' עד שנראה לקיטתן". רבינו גילה איפוא כאן את מקור שיטתו, והסיר את ההשגה.

26 **יב. כֶּרֶם שֶׁהוּא סְפֵק עָרְלָה[63] אוֹ סְפֵק כִּלְאַיִם[64]:**
27 **בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל - אָסוּר, וּבְסוּרְיָא - מֻתָּר[65], וְאֵין צָרִיךְ**
28 **לוֹמַר בְּחוּצָה לָאָרֶץ.**

63) ספק עבר על הכרם שלש שנים. 64) ספק אם נזרע בכרם ירק קודם או לא. 65) משמע מותר בכל אופן, אפילו ראה אותו בוצר או לוקט בידו. בהלכה הקודמת מדובר בכרם שהוא ודאי ערלה או כלאים, והספק נפל בפירות אם הם מאותו הכרם או ממקום אחר, ולפיכך אם רואה אותו קוצר או לוקט ביד, הרי זה ודאי ערלה או כלאים, ואסור אפילו בחוצה לארץ, ובסוריא אסור אפילו אם ראה הפירות יוצאים מכרם זה ולא ראה הלקיטה. אבל כאן מדובר כשהספק בכרם עצמו, אם הוא ערלה או כלאים, ולכן אפילו רואה אותו קוצר או לוקט ביד, הוא עומד בספקו - והלכה "ספק בחוץ לארץ ואפילו בסוריא מותר" (כסף־משנה).

29 **יג. חָבִית יַיִן הַנִּמְצֵאת טְמוּנָה בְּפַרְדֵּס[66] שֶׁל עָרְלָה -**
30 **אֲסוּרָה בִּשְׁתִיָּה[67] וּמֻתֶּרֶת בַּהֲנָיָה; שֶׁאֵין הַגַּנָּב גּוֹנֵב[68]**
31 **מִמָּקוֹם וְטוֹמֵן בּוֹ. אֲבָל עֲנָבִים הַנִּמְצָאִין טְמוּנִים שָׁם**
32 **- אֲסוּרִים; שֶׁמָּא מִשָּׁם נִלְקְטוּ וְהִצְנִיעָן שָׁם.**

66) בבא־בתרא כד, א. 67) כך היא גירסת הב"ח ב'טור' יו"ד סי' רצד. ובספרים אחרים הגירסא: מותרת בשתיה ומותרת בהנאה, וכן גורסים ה'לחם משנה' והרדב"ז. וכן משמע ממה שכתב רבינו "אבל ענבים וכו' אסורים",

ולגירסת הב"ח - הלא גם יין אסור, ומה "אבל"? ואם תשאל: למה אין אוסרים היין משום חשש יין נסך? ה'תוספות' שם הקשו כך, ותירצו: רוב גנבי ישראל נינהו (עבודה זרה ע.). פירוש: רובם של הגנבים הם יהודים, אמנם בזמנו ובמקומו של רבינו נשתנה המצב, ולפיכך אומר רבינו לקמן בסוף פי"ב בחבית שפתחוה גנבים: אם רוב גנבי העיר ישראל - היין מותר, ואם לאו - אסור. וכאן עוסק רבינו בדיני ערלה בלבד, ולא נכנס לדיני יין נסך, וסומך על מה שכתב שם (וראה לחם־משנה ורדב"ז). 68) בגמרא בבא־בתרא כד, א. אומר זה הטעם למאן־דאמר רוב וקרוב הולכים אחר הקרוב, ואם כן לולא הטעם שאין הגנב טומן שם, היה אסור משום שפרדס זה של ערלה הוא הקרוב והוא כוודאי ערלה, כמו שמפרשים ה'תוספות' (ובלחם־משנה מתמה, הלא בגמרא שם נאמר טעם זה להסוברים רוב וקרוב - הולכים אחר הקרוב, ודעת רבינו היא שהולכים אחר הרוב, ראה שם).

יד. נָכְרִי וְיִשְׂרָאֵל שֶׁהָיוּ שֻׁתָּפִין בִּנְטִיעָה[69]: אִם הִתְנוּ מִתְּחִלַּת הַשֻּׁתָּפוּת שֶׁיִּהְיֶה הַנָּכְרִי אוֹכֵל שְׁנֵי עָרְלָה[70] וְיִשְׂרָאֵל אוֹכֵל שָׁלֹשׁ שָׁנִים מִשְּׁנֵי הֶתֵּר כְּנֶגֶד שְׁנֵי הָעָרְלָה - הֲרֵי זֶה מֻתָּר[71]; וְאִם לֹא הִתְנוּ מִתְּחִלָּה - אָסוּר[72]. וּבְלִבַּד שֶׁלֹּא יָבֹאוּ לְחֶשְׁבּוֹן[73]. כֵּיצַד? כְּגוֹן שֶׁיַּחְשֹׁב כַּמָּה פֵּרוֹת אָכַל הַנָּכְרִי בִּשְׁנֵי עָרְלָה עַד שֶׁיֹּאכַל יִשְׂרָאֵל כְּנֶגֶד אוֹתָן הַפֵּרוֹת. אִם הִתְנוּ כָּזֶה - אָסוּר, שֶׁהֲרֵי זֶה כְּמַחֲלִיף פֵּרוֹת עָרְלָה.

69) ע"ז כב, א. 70) ומתעסק בנטיעה באותן השנים (רש"י שם). 71) ואינו כנהנה מערלה, שכן המשפט לפי התנאי שהגוי יאכל בשני ערלה שהתעסק בנטיעות, והישראל בשנות היתר כשהוא עובד. 72) שנהנה מחליפת אכילת שני ערלה באכילת שנים המותרות. 73) ואפילו התנו כך, מכיון שמחשבים פירות כנגד פירות, הרי זה חילופי פירות ערלה ממש, וערלה חליפיה אסורים, כמו שמסיים רבינו.

טו. יֵרָאֶה לִי, שֶׁאֵין דִּין נְטַע רְבָעִי נוֹהֵג בְּחוּצָה לָאָרֶץ[74], אֶלָּא אוֹכֵל פֵּרוֹת שָׁנָה רְבִיעִית בְּלֹא פִּדְיוֹן כְּלָל; שֶׁלֹּא אָמְרוּ אֶלָּא הָעָרְלָה. וְקַל וָחֹמֶר הַדְּבָרִים: וּמַה סוּרְיָא, שֶׁהִיא חַיֶּבֶת בְּמַעַשְׂרוֹת וּבִשְׁבִיעִית מִדִּבְרֵיהֶם, אֵינָהּ חַיֶּבֶת[75] בְּנֶטַע רְבָעִי, כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר בְּהִלְכוֹת מַעֲשֵׂר שֵׁנִי; חוּצָה לָאָרֶץ - לֹא כָּל שֶׁכֵּן שֶׁלֹּא יִהְיֶה נְטַע רְבָעִי נוֹהֵג בָּהּ?! אֲבָל בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל - נוֹהֵג בָּהּ בֵּין בִּפְנֵי הַבַּיִת בֵּין שֶׁלֹּא בִּפְנֵי הַבַּיִת[76]. וְהוֹרוּ מִקְצָת גְּאוֹנִים[77], שֶׁכֵּרֶם רְבָעִי לְבַדּוֹ[78] פּוֹדִין אוֹתוֹ[79] בְּחוּצָה לָאָרֶץ וְאַחַר כָּךְ יִהְיֶה מֻתָּר בַּאֲכִילָה. וְאֵין לְדָבָר זֶה עִקָּר.

74) טעמו מפני שלומדים נטע רבעי ממעשר שני ב'גזירה־שוה' "קודש" "קודש" בקידושין נד, א. יש ללמוד גם מה מעשר שני אין נוהג בחוצה לארץ, כך נטע רבעי אינו נוהג בחוץ לארץ (כסף־משנה בשם הרשב"א). ולפי זה, גם כרם רבעי אינו נוהג בחוץ לארץ, שגם כרם רבעי לומדים שם מ'גזירה־שוה' "קודש" "קודש". וחלקו על רבינו כמה מגדולי הפוסקים, ומחלקים בין כרם רבעי לנטע רבעי (שאר אילנות, לא גפנים) וסוברים שכרם רבעי נוהג בחוץ לארץ, אבל לא בשאר אילנות. וכן כתבו ה'תוספות' ברכות לה, א. ד"ה ולמאן. 75) רבינו למד דין סוריא, מ'ירושלמי' מעשר שני פ"ה (ר"ן סוף קידושין). 76) מעשר שני פ"ה מ"ב, וכן משמע מגמרא ביצה ה, א. בכרם רבעי של רבי אליעזר, והרי הוא היה אחרי חורבן בית שני. 77) רב אחאי גאון (כסף־משנה). 78) כלומר, רק בכרם ולא בשאר אילנות, ראה מה שכתבנו למעלה בזה. 79) מחללין אותו על שוה פרוטה ושוחק ומטיל לנהר, שאילתות דרב אחאי פרשת קדושים סי' ק. וכן כותב רבינו בהי"ז בארץ ישראל בזמן הזה.

טז. פֵּרוֹת שָׁנָה רְבִיעִית[80] כֻּלָּהּ[81] - אָסוּר לֶאֱכֹל מֵהֶן בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל עַד שֶׁיִּפְּדוּ. וּבְהִלְכוֹת מַעֲשֵׂר שֵׁנִי יִתְבָּאֵר מִשְׁפְּטֵי פִּדְיוֹנָן, וְדִין אֲכִילָתָן, וּמֵאֵימָתַי מוֹנִין לְעָרְלָה וְלִרְבָעִי.

80) של כל אילנות ולא רק כרם רבעי (ברכות לה.). 81) אפילו אם חנטו ברביעית ונכנסו לחמישית, אין אוכלים אותם בלא פדיון (רדב"ז).

יז. כֵּיצַד פּוֹדִין פֵּרוֹת נְטַע רְבָעִי בַּזְּמַן הַזֶּה? אַחַר שֶׁאוֹסֵף אוֹתָן[82] מְבָרֵךְ: בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ עַל פִּדְיוֹן נְטַע רְבָעִי. וְאַחַר כָּךְ פּוֹדֶה אֶת כֻּלָּן, וַאֲפִלּוּ בִּפְרוּטָה אַחַת[83], וְאוֹמֵר: הֲרֵי אֵלּוּ פְּדוּיִין בִּפְרוּטָה זוֹ. וּמַשְׁלִיךְ אוֹתָהּ פְּרוּטָה לְיָם הַמֶּלַח[84]. אוֹ מְחַלְּלָן עַל שָׁוֶה פְּרוּטָה מִפֵּרוֹת אֲחֵרוֹת, וְאוֹמֵר: הֲרֵי כָּל הַפֵּרוֹת הָאֵלּוּ מְחֻלָּלִין[85] עַל חִטִּים אֵלּוּ[86] אוֹ עַל שְׂעוֹרִים אֵלּוּ וְכֵיוָצֵא בָהֶן. וְשׂוֹרֵף אוֹתָן, כְּדֵי שֶׁלֹּא יִהְיוּ תַּקָּלָה לַאֲחֵרִים[87]. וְאוֹכֵל כָּל הַפֵּרוֹת.

82) שאין פודים במחובר לקרקע כדאיתא בתוספתא (כסף־משנה). 83) שבזמן הזה מותר אפילו לכתחילה לחלל שוה מנה על שוה פרוטה כמו בהקדש (ערכין כט.). 84) כדי שלא ימצאנה אדם ויבוא לידי תקלה. 85) [הראב"ד משיג, שהרי נטע רבעי למדנו ממעשר שני, ואין פודים מעשר שני אלא בכסף. וביותר קשה, שרבינו עצמו אומר בהל' מעשר שני פ"ד ה"ט: אין פודין מעשר שני אלא בכסף. אולם באותו פרק עצמו ה"ב, הוא כותב: וכן אם רצה לחלל על פירות אחרות יעלו וכו' בירושלים, וראה רדב"ז שם שמחלק בין פדיון לחילול, פדיון רק בכסף - וחילול מותר רק על פירות. וראה סיני כרך מה, מאמר פדיון מעשר שני, מאת משה רייך]. 86) אף־על־פי שחיטים הוא אינו מינו, ומעשר שני אין מחללין מין על שאינו מינו, כמו שפסק בפ"ג מהל' מעשר שני, כיון שבזמן שבית־המקדש קיים - בדיעבד אם חיללו מחולל, מחללים בזמן הזה לכתחילה (כמו שכתב הכסף־משנה כאן לתרץ השגת הראב"ד, וכן כתב ביו"ד סי' שלא) (לחם־משנה). 87) ואם תאמר, בכל דבר שהוא משום תקלה - ההלכה היא שקוברים ולא שורפים, ראה עבודה זרה סב, ב. ושנינו

במשנה תמורה לד, א: כל הנקברים לא ישרפו, וכן פסק רבינו. ולמה כתב כאן "ושורף אותן"? אולם רבינו למד מגמרא עבודה זרה סב, ב - שבתבואה אין הקבורה מונעת את התקלה, כי המוצא אותה יחשוב שגנבים הטמינוה ויאכלוה (ראה שם).

יח. הוֹרוּ מִקְצָת הַגְּאוֹנִים, שֶׁאַף עַל פִּי שֶׁפָּדָה פֵּרוֹת שָׁנָה רְבִיעִית אוֹ חִלְּלָן - אָסוּר לְאָכְלָן עַד שֶׁתִּכָּנֵס שָׁנָה חֲמִישִׁית. וְדָבָר זֶה אֵין לוֹ עִקָּר. וְיֵרֵאָה לִי, שֶׁזּוֹ שִׁגְגַת הוֹרָאָה. וְהַטַּעַם[88]: לְפִי שֶׁכָּתוּב: וּבַשָּׁנָה הַחֲמִישִׁת תֹּאכְלוּ אֶת פִּרְיוֹ[89]. וְאֵין עִנְיַן הַכָּתוּב אֶלָּא שֶׁבַּשָּׁנָה הַחֲמִישִׁית תֹּאכְלוּ פִּרְיוֹ[90] בְּלֹא פִּדְיוֹן, כְּכָל חֵלִין שֶׁבָּעוֹלָם. וְאֵין רָאוּי לָחֹשׁ לְהוֹרָאָה זוֹ.

88) כלומר, טעמם של מקצת הגאונים. 89) ופירשו שהכתוב מדבר בפירות שנה רביעית, ואמרה תורה לאכול אותם בשנה החמישית אחרי שפדאם, ולא ברביעית. 90) פירוש, פירות של השנה החמישית ובלא פדיון, אבל פירות של הרביעית שנפדו - אוכלים אותן גם ברביעית.

יט. הַטֶּבֶל כֵּיצַד? כָּל אֹכֶל שֶׁהוּא חַיָּב לְהַפְרִישׁ מִמֶּנּוּ תְּרוּמָה וּמַעַשְׂרוֹת - קֹדֶם שֶׁיַּפְרִישׁ מִמֶּנּוּ נִקְרָא טֶבֶל, וְאָסוּר לֶאֱכֹל מִמֶּנּוּ. שֶׁנֶּאֱמַר: וְלֹא יְחַלְּלוּ אֶת קָדְשֵׁי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֵת אֲשֶׁר יָרִימוּ לַיְיָ. כְּלוֹמַר: לֹא יִנְהֲגוּ בָּהֶן מִנְהַג חֵלִין וַעֲדַיִן קָדָשִׁים שֶׁעֲתִידִין לְהִתָּרֵם לֹא הוּרְמוּ. וְהָאוֹכֵל כְּזַיִת[91] מִן הַטֶּבֶל קֹדֶם שֶׁיַּפְרִישׁ מִמֶּנּוּ תְּרוּמָה גְּדוֹלָה וּתְרוּמַת מַעֲשֵׂר - חַיָּב מִיתָה בִּידֵי שָׁמַיִם[92]; שֶׁנֶּאֱמַר: וְלֹא יְחַלְּלוּ[93] אֶת קָדְשֵׁי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְגוֹמֵר, וְהִשִּׁיאוּ אוֹתָם עָוֹן אַשְׁמָה.

~ נקודות משיחות קודש מתוך רמב"ם "פרדס המלך" ~

"וְלֹא יְחַלְּלוּ אֶת קָדְשֵׁי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וכו' וְהִשִּׁיאוּ אוֹתָם עָוֹן אַשְׁמָה".

והוא כדרשת הגמרא (סנהדרין פג, א.) "בעתידים לתרום הכתוב מדבר", אבל רש"י בפירושו על התורה (ויקרא כב, טו.) פירש הפסוק "שהוא איסור להאכילו לזרים". ולכאורה צ"ע כיון שאיסור טבל הוא מצד התרומה המעורבת בו, למה דחק רש"י לפרש שהוא איסור להאכיל תרומה לזרים, ולא פירש כהגמרא שמדבר באיסור אכילת טבל, ונקרא "קדשי בני ישראל" מצד חלק התרומה שבו. ויש לומר שלשיטת רש"י בפשוטו של מקרא, יש חילוק בין טבל לתרומה גדולה ומעשר הטבול לתרומת מעשר, כי בפשוטו של מקרא לא מסתבר לומר שרק מצד החיוב להפריש תרומה כבר ישנו בפועל חלק תרומה בטבל, ולכן אי אפשר לפרש הכתוב "ולא יחללו את קדשי בני ישראל" על איסור טבל כי אין כאן קודש. משא"כ לגבי מעשר שכבר נעשית פעולת ההפרשה, הרי בהפרשה זו כבר נכללת גם הפרשת תרומת מעשר, אלא שהיא מעורבת במעשר, ופעולת הלוי היא רק שמברר חלק תרומת מעשר מן המעשר, ולכן לא מצינו בפשוטו של מקרא חיוב מיתה על אכילת טבל, כי בגמרא סנהדרין (שם) למדו "חילול חילול מתרומה", לחייבו עונש מיתה (או מ"והשיאו אותם עון אשמה באכלם את קדשיהם") אבל לפי רש"י לא איירי שם בטבל.

לקוטי שיחות חלק ל"ח עמוד 69 הערה 56.

91) משנה, מכות פ"ג מ"א, כחכמים. 92) סנהדרין סג, א. 93) ולומדים "חילול" "חילול" מטמא שאכל תרומה טהורה, שנאמר בו (ויקרא כב, ט) "ומתו בו כי יחללוהו" (רש"י שם).

כ. אֲבָל הָאוֹכֵל מִדָּבָר שֶׁנִּטְּלָה מִמֶּנּוּ תְּרוּמָה גְּדוֹלָה וּתְרוּמַת מַעֲשֵׂר וַעֲדַיִן לֹא הִפְרִישׁ מִמֶּנּוּ מַעַשְׂרוֹת[94], וַאֲפִלּוּ לֹא נִשְׁאַר בּוֹ אֶלָּא מַעֲשַׂר עָנִי[95] - הֲרֵי זֶה לוֹקֶה מִשּׁוּם אוֹכֵל טֶבֶל[96], וְאֵין בּוֹ מִיתָה; שֶׁאֵין עָוֹן מִיתָה אֶלָּא בִּתְרוּמָה גְּדוֹלָה וּתְרוּמַת מַעֲשֵׂר[97].

94) כגון שעבר והפריש תרומת מעשר מן הכרי לפני שהפריש מעשר ראשון. 95) אע"פ שאין בו קדושה, ומותר לזרים ונאכל בכל מקום (רש"י). 96) שם טז, ב. להלן בהכ"א מבאר רבינו שהאזהרה לאוכל טבל, למדנו מן הכתוב (דברים יב, יז) לא תוכל לאכול בשעריך, ולהלן הוא אומר הגר והיתום והאלמנה אשר בשעריך ואכלו ושבעו (שם יד, כט), וזהו מעשר עני. וזהו פירושו של הפסוק: לא תוכל לאכול טבל בעוד שהמעשר שכתוב בו "בשעריך" - בתוכו (רש"י שם) ולפיכך לוקה משום לאו ד"לא תוכל לאכול". 97) שזר חייב על אכילתן מיתה בידי שמים, אבל מעשרות אין בהם מיתה. ואפילו לרבי מאיר האוסר מעשר ראשון לזרים - אין חיוב מיתה על אכילתו, ולמדו זה ביבמות פו, א - ממה שכתוב בתרומה "ומתו בו כי יחללוהו", ודרשו: "בו" ולא במעשר.

כא. אַזְהָרָה לְאוֹכֵל טֶבֶל שֶׁלֹּא הוּרְמוּ מִמֶּנּוּ מַעַשְׂרוֹת - בִּכְלַל שֶׁנֶּאֱמַר: לֹא תוּכַל לֶאֱכֹל[98] בִּשְׁעָרֶיךָ מַעְשַׂר דְּגָנְךָ וְגוֹמֵר. וּבְהִלְכוֹת תְּרוּמוֹת וּמַעַשְׂרוֹת[99] יִתְבָּאֵר: אִי זֶה דָּבָר חַיָּב בִּתְרוּמָה וּבְמַעַשְׂרוֹת וְאֵי זֶה דָּבָר פָּטוּר, וְאֵי זֶה דָּבָר הוּא חַיָּב מִן הַתּוֹרָה וְאֵי זֶהוּ הַחַיָּב מִדִּבְרֵי סוֹפְרִים. וְהָאוֹכֵל כְּזַיִת מִטֶּבֶל שֶׁל דִּבְרֵיהֶם אוֹ מִכִּלְאֵי הַכֶּרֶם[100] וְעָרְלָה שֶׁל חוּצָה לָאָרֶץ[101] - מַכִּין אוֹתוֹ מַכַּת מַרְדּוּת.

98) ראה מה שכתבנו בהלכה הקודמת. 99) בספר זרעים. 100) בחוץ לארץ - מדברי סופרים, כמ"ש בה"ה. 101) ערלה בחוץ לארץ אסורה - הלכה למשה מסיני, כמבואר בה"י, אבל כיון שאין כאן לאו מפורש בתורה, אינו לוקה מלקות מן התורה אלא מכת מרדות, כדין חצי שיעור. וכן כתב רבינו למעלה בפ"ג ה"ו. ובכמה מקומות אחרים.

כב. הַטֶּבֶל וְהֶחָדָשׁ וְהַהֶקְדֵּשׁ וּסְפִיחֵי שְׁבִיעִית

וְהַכִּלְאַיִם[102] וְהָעָרְלָה - מַשְׁקִין הַיּוֹצְאִין מִפֵּרוֹתֵיהֶן[103] אֲסוּרִים כְּמוֹתָם[104], וְאֵין לוֹקִין עֲלֵיהֶן[105]. חוּץ מִיַּיִן וָשֶׁמֶן שֶׁל עָרְלָה[106] וְיַיִן שֶׁל כִּלְאֵי הַכֶּרֶם[107], שֶׁלּוֹקִין עֲלֵיהֶן כְּדֶרֶךְ שֶׁלּוֹקִין עַל הַזֵּיתִים וְעַל הָעֲנָבִים שֶׁלָּהֶן.

102) פירוש, הירק הנזרע בכרם שאסור משום כלאי הכרם. ואין לפרש שהמדובר בכלאי זרעים, שהרי כלאי זרעים מותרים באכילה (ראה פ"א מהל' כלאים ה"ז). 103) כגון: תותים, תאנים ורמונים. 104) חולין קכ, ב. 105) שהוא שלא כדרך אכילתו, ואין לוקין עליו כמ"ש הרב המגיד למעלה בפ"ח הט"ז לדעת רבינו בדין אין לוקין על הנאה. 106) שלמדים ב'גזירה־שוה' "פרי" "פרי" מביכורים, וביכורים מתרומה, ובתרומה כתיב "תירוש ויצהר", תירוש הוא יין, ויצהר הוא שמן, כמבואר שם קכא, א. ו'גזירה־שוה' היא כמפורש בתורה, ולפיכך לוקים על יין ושמן. 107) דקיימא־לן כלאי הכרם לוקה עליהם אפילו שלא כדרך הנאתם. וכן פסק בפט"ו. ולכך לוקין על המשקין היוצאים מהם שאסורים כמותם (לחם־משנה). [אולם נשאר עוד לבאר למה כתב רבינו בתחילת הלכה זו שאין לוקין על משקה היוצא מירקות שנזרעו בכרם כפי שפירשנו שם דבריו, והלא דינם כדין הענבים. והרגיש בזה ה'לחם משנה' עצמו. ונראה שרבינו נוקט כאן שיטתו של אביי בפסחים כד, ב - שמיץ פירות "זיעה בעלמא", כלומר אין בו ממשות האיסור. וראה רש"י תמורה לג, ב - שלמדנו ערלה טעונה שריפה מכלאי הכרם בהיקש. ומכאן אפשר ללמוד כלאי הכרם מערלה לענין מלקות ביין, בלי כל הפלפול של ה'לחם משנה'].

כג. וְיֵשׁ בְּקָדָשִׁים אִסּוּרִין אֲחֵרִים בְּמַאֲכָלוֹת, וְכֻלָּן שֶׁל תּוֹרָה הֵן. כְּגוֹן אִסּוּרִין שֶׁיֵּשׁ בַּאֲכִילַת תְּרוּמוֹת וּבִכּוּרִים וְחַלָּה וּמַעֲשֵׂר שֵׁנִי, וְאִסּוּרִין שֶׁיֵּשׁ בְּקָדְשֵׁי מִזְבֵּחַ, כְּגוֹן פִּגּוּל וְנוֹתָר וְטָמֵא. וְכָל אֶחָד מֵהֶן יִתְבָּאֵר בִּמְקוֹמוֹ.

כד. וְשִׁעוּר כָּל אֲכִילָה מֵהֶן - כְּזַיִת, בֵּין לְמַלְקוּת בֵּין לְכָרֵת. וּכְבָר בֵּאַרְנוּ אִסּוּר חָמֵץ בְּפֶסַח וְדִינָיו בְּהִלְכוֹת חָמֵץ וּמַצָּה[108]. אֲבָל אִסּוּר אֲכִילָה בְּיוֹם הַכִּפּוּרִים - אִסּוּר מִין בִּפְנֵי עַצְמוֹ[109]; וְכֵן אִסּוּר יוֹצֵא מִגֶּפֶן עַל הַנָּזִיר אֵינוֹ שָׁוֶה בַּכֹּל. וּלְפִיכָךְ[110] יִתְבָּאֵר אִסּוּר כָּל אֶחָד מֵהֶן וְשִׁעוּרוֹ וְדִינָיו בִּמְקוֹמוֹ הָרָאוּי לוֹ.

108) ולפיכך לא נכתבו כאן. 109) שאין שם איסור על המאכל, אלא שביום זה נאסרה אכילה ושתיה בכלל. 110) מפני שישנם הבדלים עקרוניים בין אלה ובין שאר איסורי אכילה.

יום רביעי כ"ז מנ"א ה'תשפ"ב

פֶּרֶק אַחַד עָשָׂר[1]

1) יבאר יין שנתנסך לעבודה זרה וסתם יינם; וגוי שנגע ביין שלא בכוונה; ודין הלוקח עבדים מהגוי ומלו וטבלו וגר תושב, שנגעו ביין; אם נתערב ביין ישראל מעט דבש ומעט שאור; גוי שדרך וישראל עומד על גביו, וחומץ הגוי; הכשר כלי הגויים אשר לחרש ולעץ ולאבן; בזמן הזה אין לוקחין אלא מאדם שהוחזק בכשרות; והמתארח אצל בעל הבית.

א. יַיִן[2] שֶׁנִּתְנַסֵּךְ לַעֲבוֹדַת כּוֹכָבִים - אָסוּר בַּהֲנָיָה, וְהַשּׁוֹתֶה מִמֶּנּוּ כָּל שֶׁהוּא - לוֹקֶה מִן הַתּוֹרָה[3]. וְכֵן הָאוֹכֵל כָּל שֶׁהוּא מִתִּקְרֹבֶת[4] עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים, מִבָּשָׂר אוֹ מִפֵּרוֹת, אֲפִלּוּ מַיִם וָמֶלַח, הָאוֹכֵל מֵהֶן כָּל שֶׁהוּא - לוֹקֶה; שֶׁנֶּאֱמַר: אֲשֶׁר חֵלֶב זִבְחֵימוֹ יֹאכֵלוּ, יִשְׁתּוּ יֵין נְסִיכָם, יָקוּמוּ וְיַעְזְרוּם[5].

~ נקודות משיחות קודש מתוך רמב"ם "פרדס המלך" ~

"הָאוֹכֵל מֵהֶן כָּל שֶׁהוּא – לוֹקֶה כו'".

ידוע הכלל ש"העצם כשאתה תופס במקצתו אתה תופס בכולו" ולכן, אם פוגע אדם בענין כללי ואפי' במשהו קטן ממנו הוא פוגע בכולו.

על פי נגלה מתבטא הדבר באיסור משהו, שכאשר נוגעים במשהו נוגעים בדבר כולו ולכן הדין בעבודה זרה שאיסורה במשהו "לא ידבק בידך **מאומה**".

ומסביר הרמב"ם במו"נ שיש שני אופני "משהו", משהו המתחלק ממשהו אחר, ומשהו שאינו מתחלק ואינו נפרד כי בכל נקודה ונקודה ממנו נמצא עצם הדבר. וי"ל שכך הוא גם בעבודה זרה שאיסורה חודר בכל נקודה ונקודה שבה ולכן נאסרה גם במשהו.

(על־פי לקו"ש חלק כ"ט עמוד 155)

2) ניסוך יין הוא אחת מארבע עבודות של עבודה זרה שחייבין עליהן סקילה אפילו אם אין דרך עבודתו של אותו אליל בכך. 3) שתי מלקות, אחת משום לא תביא תועבה אל ביתך ואחת משום ולא ידבק בידך מאומה מן החרם. ואף על פי שכתב כאן סתם "לוקה" נתכוין לשתי מלקות. 4) מה שמקריבים לעבודה זרה. 5) ומה שהביא כאן פסוק זה, הרי זה רק כדי ללמוד ממנו שיין נסך דינו כזבח.

ב. יַיִן שֶׁנִּתְנַסֵּךְ לָהּ - כְּזֶבַח שֶׁקָּרַב לָהּ. וְכֵיוָן שֶׁאִסּוּר זֶה מִשּׁוּם עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים הוּא - אֵין לוֹ שִׁעוּר[6], שֶׁנֶּאֱמַר בַּעֲבוֹדַת כּוֹכָבִים: וְלֹא יִדְבַּק בְּיָדְךָ מְאוּמָה מִן הַחֵרֶם[7].

6) טעם למה שאמר בהלכה הקודמת, שלוקה אפילו בכל שהוא ואין צריך שיעור. 7) בעיר הנידחת שהיא גם כן מעין עבודה זרה.

ג. יֵין הָעוֹבְדֵי כּוֹכָבִים שֶׁאֵין אָנוּ יוֹדְעִין אִם נִתְנַסֵּךְ אוֹ לֹא נִתְנַסֵּךְ, וְהוּא הַנִּקְרָא סְתַם יֵינָם[8] - אָסוּר בַּהֲנָאָה כְּמוֹ יַיִן שֶׁנִּתְנַסֵּךְ[9]. וְדָבָר זֶה מִגְּזֵרוֹת סוֹפְרִים הוּא[10]. וְהַשּׁוֹתֶה מִסְּתַם יֵינָם רְבִיעִית[11] - מַכִּין אוֹתוֹ מַכַּת מַרְדּוּת.

8) ודניאל פירש ממנו שנאמר: "אשר לא יתגאל בפתבג

המלך וביין משתיו". 9) משום חומרת איסור עבודה זרה עשאוהו חכמים כיין נסך גמור שנתנסך לעבודה זרה שאסור מן התורה. 10) גזרו החכמים על יינם של גויים משום בנותיהם. פירוש: שתיית יין מביא לקירוב לבבות ויביא לחיתון עם בנותיהם. והיא אחת משמונה עשר גזירות שגזרו בעליית חנניא בן גוריון: וגזרו מתחילה על השתייה בלבד, אבל בית דין שלאחריהם ראו שהגויים מרבים בניסוך וגזרו איסור הנאה אף בסתם יינם. 11) אבל השותה פחות מרביעית אינו לוקה מכת מרדות ואף על פי שעל יין נסך ממש לוקה בכל שהוא וסתם יינם עשו חכמים כיין נסך, לא החמירו חכמים לעניין שיעורו, מפני שלא נאסר משום עבודה זרה אלא משום חשש חיתון.

1 **ד. וְכָל יַיִן שֶׁיִּגַּע[12] בּוֹ הָעוֹבֵד כּוֹכָבִים וּמַזָּלוֹת - הֲרֵי**
2 **זֶה אָסוּר[13], שֶׁמָּא נִסֵּךְ אוֹתוֹ[14]; שֶׁמַּחֲשֶׁבֶת הָעוֹבֵד**
3 **כּוֹכָבִים וּמַזָּלוֹת לַעֲבוֹדַת כּוֹכָבִים וּמַזָּלוֹת[15]. הָא**
4 **לָמַדְתָּ[16], שֶׁיֵּין יִשְׂרָאֵל שֶׁנָּגַע בּוֹ הָעוֹבֵד כּוֹכָבִים**
5 **וּמַזָּלוֹת - דִּינוֹ כְּסְתָם יֵינָם שֶׁהוּא אָסוּר בַּהֲנָיָה.**

12) נגיעה משמעותה שכשוך. 13) בגמרא אמרו, רבא שהתיר בהנאה חזר בו. 14) אם נגע בו בכוונה וידע שזהו יין. 15) אפילו שלא בפני עבודה זרה. 16) שלא יין של גוי בלבד אסור אלא אפילו יין של ישראל שנגע בו גוי ואין הישראל יכול לומר לו אין בכוחך לאסור ייני שלא בהסכמתי. ולפיכך חוששים שמא נסך ודינו כסתם יינם.

6 **ה. עוֹבֵד כּוֹכָבִים וּמַזָּלוֹת שֶׁנָּגַע בְּיַיִן שֶׁלֹּא בְּכַוָּנָה[17],**
7 **וְכֵן תִּינוֹק[18] עוֹבֵד כּוֹכָבִים וּמַזָּלוֹת שֶׁנָּגַע בְּיַיִן - אָסוּר**
8 **בִּשְׁתִיָּה[19] וּמֻתָּר בַּהֲנָיָה[20]. הַלּוֹקֵחַ עֲבָדִים מִן הָעוֹבְדֵי**
9 **כּוֹכָבִים וּמַזָּלוֹת וּמָלוּ וְטָבְלוּ - מִיָּד אֵין מְנַסְּכִין, וְיַיִן**
10 **שֶׁנָּגְעוּ בּוֹ מֻתָּר בִּשְׁתִיָּה, וְאַף עַל פִּי שֶׁעַדַיִן לֹא נָהֲגוּ**
11 **בְּדָתֵי יִשְׂרָאֵל וְלֹא פָּסְקָה עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים מִפִּיהֶם[21].**

17) שלא כיוון לנגוע ביין ונגע במקרה. או שהושיט ידו לחבית וחשב שיש בה שמן ונמצא יין. 18) לא תינוק ממש אלא כל שאינו יודע בטיב עבודה זרה ומשמשיה, דינו כך. 19) והטעם משום הרחקת עבירה כמבואר בגמרא: "לך לך אמרין נזירא סחור סחור לכרמא לא תקרב" (לנזיר אומרים: לך מסביב לכרם ואל הכרם לא תקרב) להרחיקו מן העבירה, שהנזיר אסור ביין. 20) ודאי לא נתנסך כיון שהיה שלא בכוונה. 21) כרב, ולא כשמואל שאומר עושן יין נסך עד שתשקע [=תישכח] עבודה זרה מפיהם. וטעמו של דבר מכיוון שמלו וטבלו ודאי לא ניסכו לשם עבודה זרה.

12 **ו. בְּנֵי הַשְּׁפָחוֹת הָעוֹבְדוֹת כּוֹכָבִים וּמַזָּלוֹת שֶׁנּוֹלְדוּ**
13 **בִּרְשׁוּת יִשְׂרָאֵל וּמָלוּ וַעֲדַיִן לֹא טָבְלוּ[22] - הַגְּדוֹלִים**
14 **אוֹסְרִין הַיַּיִן כְּשֶׁיִּגְּעוּ בּוֹ, וְהַקְּטַנִּים אֵינָן אוֹסְרִין[23].**

22) אבל אם לא מלו ולא טבלו אפילו קטנים אוסרים במגעם לשתייה כדין גוי קטן. 23) דווקא בני שפחות שמלו ולא טבלו שגדלו ברשות ישראל, קטנים אינם אוסרים, אבל הלוקח עבד מן הגוי ומלו ולא טבלו אפילו קטנים עושים יין נסך לאסור בשתייה כשאר גוי קטן.

15 **ז. גֵּר תּוֹשָׁב, וְהוּא שֶׁקִּבֵּל עָלָיו שֶׁבַע מִצְוֹת כְּמוֹ**
16 **שֶׁבְּאַרְנוּ[24] - יֵינוֹ אָסוּר בִּשְׁתִיָּה וּמֻתָּר בַּהֲנָיָה[25].**
17 **וּמְיַחֲדִין אֶצְלוֹ יַיִן[26], וְאֵין מַפְקִידִין אֶצְלוֹ יַיִן[27]. וְכֵן**
18 **כָּל גּוֹי שֶׁאֵינוֹ עוֹבֵד עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים וּמַזָּלוֹת, כְּגוֹן**
19 **אֵלּוּ הַיִּשְׁמְעֵאלִים[28] - יֵינָן אָסוּר בִּשְׁתִיָּה וּמֻתָּר**
20 **בַּהֲנָיָה. וְכֵן הוֹרוּ כָּל הַגְּאוֹנִים. אֲבָל אוֹתָם הָעוֹבְדִים**
21 **עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים וּמַזָּלוֹת - סְתָם יֵינָם אָסוּר בַּהֲנָיָה.**

24) "אי זה הוא גר תושב? זה גוי שקיבל עליו שלא יעבוד עבודה זרה עם שאר המצוות שנצטוו בני נח". 25) והטעם שגזירה ראשונה על יין גויים משום בנותיהם, בשתייה בלבד אסרו וגזירה זו כוללת גם גר תושב. אבל איסור הנאה בסתם יינם שגזרו בית דין שלאחריהם משום חשש ניסוך, לא גזרו אלא בעובד עבודה זרה בלבד. 26) מניח בחנותם זמן מה עד שילך כדי מיל בערך. והטעם, כיון שאינו עובד עבודה זרה, אינו נוגע ביין ולא ינסך וגם לא יניח לגוי אחר לנגוע ולנסך, שהרי אין לו כל הנאה בזה. 27) בביתו לזמן מרובה, שמא יחליף יין זה ביינו, ויינו אסור בשתייה. אבל בזמן מועט אין חוששים לחילוף. 28) ומה שכתב רבינו בתחילת הלכה זו "שקיבל עליו שבע מצוות" ומשמע מדבריו שאם קיבל עליו שלא לעבוד עבודה זרה בלבד אסור בהנאה, זה נאמר רק בגר תושב בן אומה עובדת עבודה זרה, אבל אם כל אומתו אינה עובדת עבודה זרה, אינו אסור במגעו בהנאה וגם לא צריך קבלה בפני שלושה חברים.

22 **ח. כָּל מָקוֹם שֶׁנֶּאֱמַר בְּעִנְיָן זֶה[29] שֶׁהַיַּיִן אָסוּר, אִם**
23 **הָיָה הָעוֹבֵד כּוֹכָבִים וּמַזָּלוֹת שֶׁנֶּאֱסַר הַיַּיִן בִּגְלָלוֹ**
24 **עוֹבֵד עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים וּמַזָּלוֹת - הֲרֵי הוּא אָסוּר**
25 **בַּהֲנָיָה; וְאִם אֵינוֹ עוֹבֵד עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים וּמַזָּלוֹת -**
26 **הֲרֵי הוּא אָסוּר בִּשְׁתִיָּה בִּלְבַד. וְכָל מָקוֹם שֶׁנֶּאֱמַר**
27 **נָכְרִי סְתָם - הֲרֵי זֶה עוֹבֵד עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים וּמַזָּלוֹת.**

29) בעניין ניסוך היין.

28 **ט. אֵין מִתְנַסֵּךְ לַעֲבוֹדַת כּוֹכָבִים וּמַזָּלוֹת אֶלָּא יַיִן**
29 **שֶׁרָאוּי לְהַקְרִיב עַל גַּבֵּי הַמִּזְבֵּחַ. וּמִפְּנֵי זֶה, כְּשֶׁגָּזְרוּ**
30 **עַל סְתָם יֵינָם וְגָזְרוּ עַל כָּל יַיִן שֶׁיִּגַּע בּוֹ שֶׁיִּהְיֶה אָסוּר**
31 **בַּהֲנָיָה - לֹא גָזְרוּ אֶלָּא עַל הַיַּיִן הָרָאוּי לְהִתְנַסֵּךְ.**
32 **לְפִיכָךְ, יַיִן מְבֻשָּׁל[30] שֶׁל יִשְׂרָאֵל שֶׁנָּגַע בּוֹ הָעוֹבֵד**
33 **כּוֹכָבִים וּמַזָּלוֹת - אֵינוֹ אָסוּר. וּמֻתָּר לִשְׁתּוֹתוֹ עִם**
34 **הָעוֹבֵד כּוֹכָבִים וּמַזָּלוֹת[31] בְּכוֹס אֶחָד. אֲבָל יַיִן מָזוּג[32]**
35 **וְיַיִן שֶׁהִתְחִיל לְהַחְמִיץ וְאֶפְשָׁר שֶׁיִּשְׁתֶּה[33], אִם נָגַע בּוֹ**
36 **- נֶאֱסָר.**

30) מאימתי נקרא מבושל? משהרתיח על גבי האש. 31) וכתב הרא"ש: הדבר תמוה כיון שגזרו על יינם בשתייה משום בנותיהם וכי משום שהרתיחו לא שייך לגזור בזה? ואפשר לפי שהמבושל אינו מצוי כל כך ובדבר שאינו מצוי לא גזרו חכמים. [=ואולי אפשר לומר שיין מבושל אינו גורם לקירוב לבבות.] 32) במים, אם יש בו טעם ומראה

י. הוֹרוּ גְאוֹנֵי הַמַּעֲרָב, שֶׁאִם נִתְעָרֵב בְּיֵין יִשְׂרָאֵל מְעַט דְּבַשׁ אוֹ מְעַט שְׁאוֹר, הוֹאִיל וְאֵינוֹ רָאוּי לַמִּזְבֵּחַ[34] - הֲרֵי הוּא כִּמְבֻשָּׁל אוֹ כְּשֵׁכָר[35], וְאֵינוֹ מִתְנַסֵּךְ, וּמֻתָּר לִשְׁתּוֹתוֹ עִם הָעוֹבֵד כּוֹכָבִים וּמַזָּלוֹת.

34) הרמב"ן, הרא"ש והר"ן חולקים על רבינו ואוסרים, ונימוקם, שהרי הגויים מקריבים פירות לעבודה זרה שאסורים להקרבה על גבי המזבח, גם יין מזוג פסול למזבח ויש בו משום יין נסך. 35) סתם שכר בתלמוד הוא מתמרים או משעורים ואין דרכם לנסכו לעבודה זרה, שלא אסרו שכר של גויים, אלא משום שחוששים שמא שתה ממנו נחש, וגויים אינם מקפידים לכסות, אבל לא אסרוהו משום בנותיהם או משום גזירת יין נסך, ולפיכך אם ידוע שלא נתגלה או במקומות שאין נחשים מצויים מותר לשתותו.

יא. מֵאֵימָתַי יֵאָסֵר יֵין הָעוֹבֵד כּוֹכָבִים וּמַזָּלוֹת? מִשֶּׁיִּרְדֹּ וְיִמָּשֵׁךְ הַיַּיִן[36]. אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא יָרַד לַבּוֹר, אֶלָּא עֲדַיִן הוּא בַּגַּת - הֲרֵי זֶה אָסוּר. לְפִיכָךְ אֵין דּוֹרְכִין עִם הָעוֹבֵד כּוֹכָבִים בַּגַּת, שֶׁמָּא יִגַּע בְּיָדוֹ[37] וְיִנַּסֵּךְ. וַאֲפִלּוּ הָיָה כָּפוּת[38]. וְאֵין לוֹקְחִין מִמֶּנּוּ גַּת דְּרוּכָה[39], וְאַף עַל פִּי שֶׁעֲדַיִן הַיַּיִן מְעֹרָב עִם הַחַרְצַנִּים וְזַגִּין וְלֹא יָרַד לַבּוֹר.

36) מימרא של רב הונא: ופירש רש"י הגת עשוייה כמדרון ומשעה שהיוצא מן הענבים נמשך מצד העליון לצד התחתון נקרא יין ונגיעת גוי אוסרתו ואף על פי שעדיין הוא בגת. ורבינו תם מפרש משהתחיל היין לקלח מן הגת אל הבור, וקודם לכן הם ענבים דרוכים ולא יין ולפיכך אינם נעשים יין נסך. 37) משמע שאם ניסך ברגלו שהוא דורך בה אינו יין נסך שכלל בידינו ניסוך ברגל אינו נקרא ניסוך... ומותר בהנאה, אבל בשתייה אסור. [=והטור סימן קכג נוקט שיטה אחרת לגמרי, ודעתו שניסוך ברגל אסור בהנאה וכאן מותר בהנאה מפני שהגוי טרוד בדריכה ואינו מנסך, אבל נגיעה ברגל שלא אגב דריכה אוסרת כמו ביד]. 38) ידיו קשורות שגוזרים כפות משום אינו כפות ואסור אפילו בהנאה. 39) והיין מושך מחלק העליון לתחתון.

יב. עוֹבֵד כּוֹכָבִים וּמַזָּלוֹת שֶׁדָּרַךְ הַיַּיִן וְלֹא נָגַע בּוֹ, וַהֲרֵי יִשְׂרָאֵל עוֹמֵד עַל גַּבָּיו[40], וְיִשְׂרָאֵל[41] הוּא שֶׁכִּנְּסוֹ בֶּחָבִית - הֲרֵי זֶה אָסוּר בִּשְׁתִיָּה.

40) ומשמרו שלא יגע בידו. 41) לבדו.

יג. הַחֹמֶץ שֶׁל עוֹבְדֵי כּוֹכָבִים וּמַזָּלוֹת - אָסוּר בַּהֲנָיָה, מִפְּנֵי שֶׁנַּעֲשָׂה יֵין נֶסֶךְ קֹדֶם שֶׁיַּחְמִיץ. עוֹבֵד כּוֹכָבִים וּמַזָּלוֹת שֶׁהָיָה דוֹרֵס עֲנָבִים בְּחָבִית, אַף עַל פִּי שֶׁהַיַּיִן צָף עַל גַּבֵּי יָדָיו - אֵין חוֹשְׁשִׁין מִשּׁוּם יֵין נֶסֶךְ. הָיָה אוֹכֵל מִן הַסַּלִּים[42] וְהוֹתִיר כִּסְאָה וְכִסְאָתַיִם וּזְרָקָן בַּגַּת, אַף עַל פִּי שֶׁהַיַּיִן מִגִּתּוֹ[43] עַל הָעֲנָבִים - אֵין עוֹשֶׂה יֵין נֶסֶךְ[44].

42) שהביאו ענבים לגת. 43) בדפוס רומי ר"מ וכן בתוספתא שם: מנתז. וכן נכון. 44) תוספתא שם: גוי שהיה מעלה ענבים בסלים ובדרדורין לגת אף על פי שניפצן לגת והיין מנתז על גבי ענבים מותר שאין דרכם מנסכין כן.

יד. הַחַרְצַנִּים וְהַזַּגִּין שֶׁל עוֹבְדֵי כּוֹכָבִים וּמַזָּלוֹת - אֲסוּרִים[45] כָּל שְׁנֵים עָשָׂר חֹדֶשׁ[46]; וּלְאַחַר שְׁנֵים עָשָׂר חֹדֶשׁ - כְּבָר יָבְשׁוּ וְלֹא נִשְׁאֲרָה בָהֶן לַחְלוּחִית, וּמֻתָּרִין בַּאֲכִילָה. וְכֵן שְׁמָרִים שֶׁל יַיִן שֶׁיָּבְשׁוּ לְאַחַר שְׁנֵים עָשָׂר חֹדֶשׁ - מֻתָּרִין; שֶׁהֲרֵי לֹא נִשְׁאַר בָּהֶן רֵיחַ יַיִן, וַהֲרֵי הֵן כְּעָפָר וְכַאֲדָמָה[47].

45) אפילו בהנאה. 46) שהם לחים, כחכמים, שאמרו לחים אסורים, יבשים מותרים. ופירשו בגמרא: לחים - כל י"ב חודש, יבשים - לאחר י"ב חודש. 47) משמע אפילו לא נתן עליהם מים מותרים ולא כדעת רבינו תם.

טו. נֹאדוֹת הָעוֹבְדֵי כּוֹכָבִים וּמַזָּלוֹת וְקַנְקַנֵּיהֶן שֶׁהִכְנִיסוּ בָּהֶן הָעוֹבְדֵי כּוֹכָבִים וּמַזָּלוֹת יֵינָם - אָסוּר לִתֵּן לְתוֹכָן יַיִן עַד שֶׁיְּיַשְּׁנָן שְׁנֵים עָשָׂר חֹדֶשׁ[48]; אוֹ עַד שֶׁיַּחֲזִירָן לְאוּר[49] עַד שֶׁיִּתְרַפֶּה הַזֶּפֶת[50] שֶׁעֲלֵיהֶן אוֹ שֶׁיְּחַמְּמוּ[51]; אוֹ עַד שֶׁיִּתֵּן לְתוֹכָן מַיִם שְׁלֹשָׁה יָמִים מֵעֵת לְעֵת[52], וּמְעָרֶה הַמַּיִם וּמַחֲלִיף מַיִם אֲחֵרִים כָּל מֵעֵת לְעֵת שָׁלֹשׁ פְּעָמִים בִּשְׁלֹשֶׁת הַיָּמִים. בֵּין שֶׁהָיוּ הַכֵּלִים שֶׁלָּהֶן בֵּין שֶׁהָיוּ שֶׁל יִשְׂרָאֵל וְשָׁאֲלוּ אוֹתָן וְהִכְנִיסוּ בָּהֶן יֵינָם. וְאִם נָתַן לְתוֹכָם יַיִן[53] קֹדֶם שֶׁיְּטַהֵר אוֹתָן - הֲרֵי זֶה אָסוּר בִּשְׁתִיָּה.

48) ואז יוצא ריח היין מהם ומתנדף. 49) שהחזירן לכבשן האש. 50) שבפנים וזהו סימן שנתלבנו הכלים. 51) אם אין הכלים מזופתים אבל הוחמו בשיעור כזה, שאילו היו מזופתים היה הזפת מתרפה. 52) שהמים יהיו בכלים שלושה ימים מעת לעת. 53) מלשון רבינו נראה שאפילו נתן בהם רק לזמן קצר גם כן אסור.

טז. וּמֻתָּר לִתֵּן לְתוֹכָן שֵׁכָר[54] אוֹ צִיר[55] אוֹ מוּרְיָס[56] מִיָּד[57], וְאֵין צָרִיךְ לִכְלוּם. וּמֻתָּר לִתֵּן הַיַּיִן לְתוֹכָן אַחַר שֶׁנּוֹתֵן הַצִּיר אוֹ הַמּוּרְיָס[58], שֶׁהַמֶּלַח שׁוֹרְפָן.

54) כי השכר מבטל טעמו של היין. 55) המתמצה מדגים שנמלחו. 56) שומן של דגים. 57) ואף על פי שלא מילאוהו מים, מפני שהם שורפין את היין הנבלע בכלים ומכלין אותו. 58) ואין צריך הכשר קודם נתינת היין, מפני שהמלח שבציר ובמורייס שורף את היין שהיה מובלע בכלים, אבל אם נתן שכר טעון הכשר אם רצה לתת בו יין, שהשכר רק מבטל טעם היין אבל אינו מכלהו.

יז. הַלּוֹקֵחַ כֵּלִים חֲדָשִׁים שֶׁאֵינָם מְזֻפָּתִים מִן הָעוֹבְדֵי כּוֹכָבִים וּמַזָּלוֹת - נוֹתֵן לְתוֹכָן יַיִן מִיָּד[59], וְאֵינוֹ חוֹשֵׁשׁ שֶׁמָּא נָתְנוּ בָהֶן יֵין נֶסֶךְ. וְאִם הָיוּ מְזֻפָּתִין - מִדִּינָן[60], וְאַף עַל פִּי שֶׁהֵן חֲדָשִׁים[61]. וְכֵן כְּלֵי שֶׁנָּתְנוּ בּוֹ יֵין נֶסֶךְ וְאֵין מַכְנִיסוֹ לְקִיּוּם[62], כְּגוֹן כְּלֵי שֶׁחוֹשֵׁף

בּוֹ[63] אוֹ הַמַּשְׁפֵּךְ וְכַיּוֹצֵא בָהּ - מְשַׁכְשְׁכוֹ[64] בְּמַיִם וְדַיּוֹ.

59) ואין צריכים הדחה. 60) ואין צריך עירוי מים שלוש פעמים, כיוון שהגוי לא הכניס לתוכם יין לקיום, כי אחרת לא היו נראים הכלים כחדשים, מספיקה הדחה לבדה. 61) כלומר, נראים כחדשים. 62) הגוי אינו מכניס בהם יין על מנת לשהותו בהם זמן רב. 63) כלי שדולים [=שואבים] בו מן הבור. 64) למרות שהם ישנים, מספיק שכשוך.

יח. וְכֵן כּוֹס שֶׁל חֶרֶס שֶׁשָּׁתָה בּוֹ הָעוֹבֵד כּוֹכָבִים וּמַזָּלוֹת - אָסוּר לִשְׁתּוֹת בּוֹ. הֶדִיחוֹ פַּעַם רִאשׁוֹנָה וּשְׁנִיָּה וּשְׁלִישִׁית - מֻתָּר, שֶׁכְּבָר הָלְכוּ צַחְצוּחֵי הַיַּיִן שֶׁבּוֹ[65]. וְהוּא שֶׁהָיָה מְצֻפֶּה בְּאָבָר[66], כְּדֶרֶךְ שֶׁהַיּוֹצְרִין[67] עוֹשִׂין, אוֹ שֶׁהָיָה מְזֻפָּת[68]; אֲבָל שֶׁל חֶרֶס[69] - צָרִיךְ הֲדָחָה[70].

65) אבל בפעם ראשונה ושנייה נשארו עוד טיפות זעירות של יין. 66) בבדיל. 67) עושי כלי חרס. 68) ובכלים ישנים, צריכים שלוש הדחות. 69) בלא ציפוי ואינו מזופת. 70) פעם אחת בלבד. שיותר בולע מצופה באבר או מזופת מאינו מצופה באבר, והמדובר כשאין הציפוי חלק כל כך, אבל כאשר הוא חלק לגמרי בולע פחות מחרס ונקרא "שוע" שיתבאר דינו בהלכה יט.

יט. כְּלֵי חֶרֶס הַשּׁוּעִים[71] בְּאָבָר שֶׁנִּשְׁתַּמְּשׁוּ בָהֶן בְּיֵין נֶסֶךְ: אִם הָיוּ לְבָנִים אוֹ אֲדֻמִּים[72] אוֹ שְׁחֹרִים - מֻתָּרִין[73]; וְאִם הָיוּ יְרֻקִּין - אֲסוּרִין[74], מִפְּנֵי שֶׁהֵן בּוֹלְעִים. וְאִם יֵשׁ בָּהֶם מָקוֹם מְגֻלֶּה שֶׁל חֶרֶס[75], בֵּין לְבָנִים בֵּין יְרֻקִּים - אֲסוּרִים[76], מִפְּנֵי שֶׁהֵם בּוֹלְעִין. וְיֵרָאֶה לִי, שֶׁאֵין הַדָּבָר אֶלָּא בְּשֶׁכְּנָסוֹ בָּהֶם לְקִיּוּם[77]; אֲבָל לֹא כְּנָסוֹ בָּהֶם לְקִיּוּם - מְדִיחָן וּמֻתָּרִין וַאֲפִלּוּ הֵם שֶׁל חֶרֶס[78].

71) חלקים ומצופים יפה. 72) בגמרא נזכר רק לבנים ושחורים. 73) בהדחה בלבד. 74) "משום דמיצריף". [פירש רש"י, שיש בהם תערובת קרקע של מחפורת צריף, היינו נתר שבולע הרבה. ומשמע מדבריו, שאפילו הגעלה ברותחים אינה מועילה. ... ומכל שכן שמילוי ועירוי או יישון אינם מועילים. אולם רבינו כאן בדין "מקום מגולה" כלל ביחד ירוקים ולבנים ומשמע שמשווה דינם, ולבנים בוודאי שמועיל בהם עירוי ויישון. 75) היינו שיש בקעים וסדקים בציפוי. 76) ואפילו כמה הדחות אינן מועילות וצריכים מילוי ועירוי ג' מעת לעת או יישון. 77) כלומר, בכלים העשויים להכניס בהם לקיום. ... כל דבר שמכניסו לקיום אפילו לפי שעה גזרו בו חכמים. ולבנים ושחורים שאין בהם מקום מגולה אפילו במכניסם לקיום מותרים בשכשוך בעלמא שהם ככלי מתכות מפני שהם מצופים באבר, ומדבריו למדנו שכלי מתכות אפילו במכניס לקיום אין צריך מילוי ועירוי אלא בהדחה בעלמא די. 78) פירוש: אף על פי שהם של חרס.

כ. גַּת שֶׁל אֶבֶן וְשֶׁל עֵץ שֶׁדַּרְכָּהּ בָּהֶן הָעוֹבֵד כּוֹכָבִים וּמַזָּלוֹת[79], אוֹ גַּת שֶׁל אֶבֶן שֶׁזִּפְּתָהּ הָעוֹבֵד כּוֹכָבִים וּמַזָּלוֹת[80] אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא דָרַךְ בָּהּ - מְדִיחָן[81] בְּמַיִם וּבְאֵפֶר אַרְבַּע פְּעָמִים[82] וְדוֹרֵךְ בָּהֶן. וְאִם הָיְתָה בָּהֶם לַחְלוּחִית - מַקְדִּים הָאֵפֶר[83] לַמַּיִם; וְאִם לַאו - מַקְדִּים הַמַּיִם[84].

79) ואינם זפותים. 80) ודרך לשים בגת מעט יין כדי להעביר את ריח העשן של הזפת. 81) כדי להעביר צחצוחי היין שעל הזפת. ודווקא גת של אבן שזפתה די בהדחה, אבל גת של עץ אם זפתה אף על פי שלא דרך בה צריך לקלוף את הזפת, מפני שנבלע בה הרבה יין. 82) כלומר, שתי פעמים מים ושתי פעמים אפר. 83) היינו, נותן אפר ומים אפר ומים. 84) נותן מים ואפר מים ואפר.

כא. גַּת שֶׁל אֶבֶן מְזֻפֶּפֶת[85] שֶׁדַּרְכָּהּ בָּהּ הָעוֹבֵד כּוֹכָבִים וּמַזָּלוֹת, אוֹ גַּת שֶׁל עֵץ זְפוּתָהּ אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא דָרַךְ בָּהּ - צָרִיךְ לִקְלֹף[86] אֶת הַזֶּפֶת. וְאִם יִשְׁנָהּ שְׁנֵים עָשָׂר חֹדֶשׁ אוֹ נָתַן בָּהּ מַיִם שְׁלֹשָׁה יָמִים מֵעֵת לְעֵת - אֵינוֹ צָרִיךְ לִקְלֹף. לֹא תִּהְיֶה הַגַּת חֲמוּרָה[87] יָתֵר מִן הַקַּנְקַנִּים. לֹא נֶאֱמַר יִקְלֹף אֶלָּא לְהַתִּירָהּ מִיָּד[88].

85) שאפילו גת של אבן בולעת הרבה אם דרך בה הגוי. 86) אפילו בגת של עץ. 87) שהרי בגת אין מעכבים את היין כל כך כמו בקנקנים. 88) בלי יישון ועירוי.

כב. גַּת שֶׁל חֶרֶס[89], אַף עַל פִּי שֶׁקָּלַף אֶת הַזֶּפֶת - אָסוּר לִדְרֹךְ בָּהּ מִיָּד, עַד שֶׁיָּחֵם אוֹתָהּ בָּאֵשׁ עַד שֶׁיִּרְפֶּה הַזֶּפֶת[90]. וְאִם יִשְׁנָהּ שְׁנֵים עָשָׂר חֹדֶשׁ אוֹ נָתַן בָּהּ מַיִם שְׁלֹשָׁה יָמִים - מֻתֶּרֶת, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ.

89) במשנה שם: ושל חרס אף על פי שקלף את הזפת הרי זו אסורה. והקליפה אינה מתירה אותה. 90) הראב"ד תמה הלא המדובר בקלף ואין כאן זפת? אבל רבינו דייק בלשונו וכתב "עד שייחם אותה באש עד שירפה" וכוונתו עד שיתחמם כדי שיתרפה הזפת אילו היה נמצא שם.

כג. מְשַׁמֶּרֶת[91] שֶׁל יַיִן שֶׁל עוֹבֵד כּוֹכָבִים וּמַזָּלוֹת: אִם הָיְתָה שֶׁל שַׂעַר[92] - מְדִיחָהּ[93] וּמְשַׁמֵּר בָּהּ; וְאִם הָיְתָה שֶׁל צֶמֶר[94] - מְדִיחָהּ בְּמַיִם וּבְאֵפֶר[95] אַרְבַּע פְּעָמִים, וּמַנִּיחָהּ עַד שֶׁתִּנָּגֵב וּמְשַׁמֵּר בָּהּ; וְאִם הָיְתָה שֶׁל שֵׁשׁ[96] - מְיַשְׁנָהּ שְׁנֵים עָשָׂר חֹדֶשׁ. וְאִם יֵשׁ בָּהֶן קְשָׁרִים - מַתִּירָן[97]. וְכֵן כְּלֵי חֵלֶף[98] וְהוּצִים[99] וְכַיּוֹצֵא בָהֶן מִכְּפִיפוֹת[100] שֶׁדּוֹרְכִין בָּהֶן יַיִן: אִם הָיוּ תְּפוּרִין בַּחֲבָלִים - מְדִיחָן; וְאִם הָיוּ אֲחוּזוֹת זוֹ בָּזוֹ בְּסִבּוּךְ קָשֶׁה - מְדִיחָן בְּאֵפֶר[101] וּבְמַיִם אַרְבַּע פְּעָמִים, וּמְנַגְּבָן וּמִשְׁתַּמֵּשׁ בָּהֶן; וְאִם הָיוּ תְּפוּרוֹת בְּפִשְׁתָּן - מְיַשְׁנָן שְׁנֵים עָשָׂר חֹדֶשׁ. וְאִם יֵשׁ בָּהֶן קְשָׁרִים - מַתִּירָן[102].

91) מסננת. 92) משמע כל מיני שער, ורש"י פירש שער אדם. 93) שהשער אינו בולע כלל. 94) בולע קצת.

כד. כְּלֵי הַגַּת שֶׁדָּרַךְ בָּהֶן הָעוֹבֵד כּוֹכָבִים וּמַזָּלוֹת יֵין נֶסֶךְ, כֵּיצַד מְטַהֲרִין אוֹתָן כְּדֵי שֶׁיִּדְרֹךְ בָּהֶן הַיִּשְׂרָאֵל? הַדַּפִּין[103] וְהָעַדָּשִׁים וְהַלּוּלְבִּין[104] - מִדִּיחָן[105]. הָעֲקָלִין[106]: שֶׁל נְסָרִין וְשֶׁל בִּצְבּוּץ[107] - מְנַגְּבָן; שֶׁל שִׁיפָּה[108] וְשֶׁל גֶּמִי - מְיַשְּׁנָן שְׁנֵים עָשָׂר חֹדֶשׁ. וְאִם רָצָה לְטַהֲרָן מִיָּד - מַגְעִילָן בְּרוֹתְחִין, אוֹ חוֹלְטָן בְּמֵי זֵיתִים[109], אוֹ מַנִּיחָן תַּחַת צִנּוֹר שֶׁמֵּימָיו מְקַלְּחִין[110] אוֹ בְּמַעְיָן שֶׁמֵּימָיו רוֹדְפִין[111] שְׁתֵּים עֶשְׂרֵה שָׁעוֹת[112], וְאַחַר כָּךְ יֶתֵּרוּ[113].

103) כעין דלת שנותנים על הענבים. 104) מטאטא שמאספים בו את הענבים המתפזרים, או שמנקים בו את הגת. 105) במים. 106) שקושרים בהם את הקף סביב הזיתים שלא יתפזרו בשעת הדריכה. וכנראה גם בגת השתמשו בכלי כזה שלא יתפזרו הענבים מכובד הקורה. 107) קנבוס שבולע יותר. 108) מין עשב הגדל במים. 109) דרך לבשל זיתים להיות רכים להוציא שומנם. 110) בזרם חזק בלתי פוסק. 111) שוטפים. 112) עונה, יום או לילה בתקופת תשרי וניסן שהיום והלילה שווים, והעיקר שישהו במים שתים עשרה שעות. 113) שקילוח המים ורדיפתם במשך י"ב שעות מבטל ומפליט את היין.

כה. בִּזְמַן שֶׁהָיְתָה אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל כֻּלָּהּ לְיִשְׂרָאֵל - הָיוּ לוֹקְחִין הַיַּיִן מִכָּל אָדָם מִיִּשְׂרָאֵל וְאֵין חוֹשְׁשִׁין לוֹ, וּבְחוּצָה לָאָרֶץ לֹא הָיוּ לוֹקְחִין אֶלָּא מֵאָדָם שֶׁהֶחֱזַק בְּכַשְׁרוּת; וּבַזְּמַן הַזֶּה - אֵין לוֹקְחִין יַיִן בְּכָל מָקוֹם אֶלָּא מֵאָדָם שֶׁהֶחֱזַק בְּכַשְׁרוּת. וְכֵן הַבָּשָׂר וְהַגְּבִינָה וַחֲתִיכַת דָּג שֶׁאֵין בָּהּ סִימָן, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ.

כו. הַמִּתְאָרֵחַ אֵצֶל בַּעַל הַבַּיִת בְּכָל מָקוֹם וּבְכָל זְמַן, וְהֵבִיא לוֹ יַיִן אוֹ בָּשָׂר אוֹ גְּבִינָה וַחֲתִיכַת דָּג - הֲרֵי זֶה מֻתָּר[114], וְאֵינוֹ צָרִיךְ לִשְׁאֹל עָלָיו, אַף עַל פִּי שֶׁאֵינוֹ מַכִּירוֹ, אֶלָּא יוֹדֵעַ שֶׁהוּא יְהוּדִי בִּלְבַד. וְאִם הֶחֱזַק שֶׁאֵינוֹ כָּשֵׁר וְלֹא מְדַקְדֵּק בִּדְבָרִים אֵלּוּ - אָסוּר לְהִתְאָרֵחַ אֶצְלוֹ. וְאִם עָבַר וְנִתְאָרַח אֶצְלוֹ - אֵינוֹ אוֹכֵל בָּשָׂר וְלֹא שׁוֹתֶה יַיִן עַל פִּיו עַד שֶׁיָּעִיד לוֹ אָדָם כָּשֵׁר עֲלֵיהֶם.

114) שסתמו אוכל כשר ונותן לו ממה שהוא אוכל. אבל אין לוקחים דברים אלו בחוץ לארץ ובארץ ישראל בזמן הזה אלא ממי שהוחזק בכשרות, מפני שעמי הארץ אינם מקפידים על לפני עיוור לא תיתן מכשול ושמא קנה מהגוי ומוכרם לישראל ואינו מקפיד על מה שהישראל יאכל דבר איסור.

פֶּרֶק שְׁנֵים עָשָׂר[1]

1) יבאר כיצד היא הנגיעה, שאוסר בה הגוי היין; וניצוק אי הוי חיבור; המניח יינו בקרון או בספינה ונכנס לעיר לעשות צרכיו; היה שוהה עם הגוי ושמע קול תפלה ויצא; גדוד שנכנס למדינה דרך שלום או מלחמה; חבית שצפה בנהר כנגד עיר שרובה ישראל.

א. כֵּיצַד הִיא הַנְּגִיעָה שֶׁאוֹסֵר בָּהּ הָעוֹבֵד כּוֹכָבִים וּמַזָּלוֹת[2] הַיַּיִן? הוּא שֶׁיִּגַּע בַּיַּיִן עַצְמוֹ[3], בֵּין בְּיָדוֹ בֵּין בִּשְׂאָר אֵיבָרָיו שֶׁדַּרְכָּן לְנַסֵּךְ[4] בָּהֶן, וִישַׁכְּשֵׁךְ[5]. אֲבָל אִם פָּשַׁט יָדוֹ לֶחָבִית[6], וְתָפְסוּ אֶת יָדוֹ קֹדֶם שֶׁיּוֹצִיאָהּ וְלֹא יְנִידָהּ, וּפָתְחוּ הֶחָבִית מִלְּמַטָּה עַד שֶׁיָּצָא הַיַּיִן וְיָרַד לְמַטָּה מִיָּדוֹ - לֹא נֶאֱסַר[7] הַיַּיִן. וְכֵן אִם אָחַז כְּלִי פָּתוּחַ שֶׁל יַיִן וְשִׁכְשְׁכוֹ, אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא הִגְבִּיהַּ[8] הַכְּלִי וְלֹא נָגַע בַּיַּיִן - נֶאֱסַר הַיַּיִן[9].

2) אפילו בהנאה. 3) אבל אם נגע בנוד שיש בו יין, ופי הנוד סתום ואפילו אינו מלא והניע דפנותיו זה לזה והיין התנדנד על ידי ההנעה מותר. 4) אבל ברגל אין דרך ניסוך בכך, ואם נגע גוי ביין ברגלו אין היין נאסר, כמו שנתבאר למעלה בפרק יא, הלכה יא. 5) וינדנד וניע היין בחוזק, אבל נגיעה בלא שכשוך, ואפילו נענוע קל הבא על ידי הכנסת היד בלבד - אינם אוסרים בהנאה, אבל בשתיה אסור. 6) עבודה זרה נט: מעשה שהיה. 7) בהנאה, אבל בשתיה אסור, כמו שנתבאר למעלה. 8) שהגבהה לא מעלה ולא מורידה, בין לאיסור ובין להיתר, והעיקר נדנוד היין ופי הכלי פתוח. רבינו למד דין זה מגמרא שם ס. בדין גוי הנושא נאד יין, והתיר רב אשי מפני שאין דרך ניסוך בכך, ופירש רבינו שהמדובר בנאד סגור ואין דרך ניסוך בכלי סגור, ומכאן שבכלי פתוח דרך ניסוך בשכשוך. 9) והרשב"א בתורת הבית חולק, וסובר שאין דרך ניסוך בכך לנסך בהנעת כלי בין פתוח בין סתום, אלא על ידי שכשוך גופו של יין באחד מאבריו, שדרכם לנסך בהם או על ידי דבר אחר. וכן כתב הטור ביורה־דעה סימן קכה בשם הרא"ש.

ב. נָטַל כְּלִי שֶׁל יַיִן[10] וְהִגְבִּיהוּ[11] וְיָצַק הַיַּיִן, אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא שִׁכְשֵׁךְ[12] - נֶאֱסַר; שֶׁהֲרֵי בָּא הַיַּיִן מִכֹּחוֹ[13]. הִגְבִּיהַּ וְלֹא שִׁכְשֵׁךְ וְלֹא נָגַע - מֻתָּר[14].

10) פתוח. 11) נתבאר למעלה, שהגבהה אינה קובעת כלל, ומשום שדרך יציקה על ידי הגבהה, כתב "והגביהו". 12) אפילו בהנאה. 13) והרי הוא כאילו נגע בו. (רבינו סתם ולא פירש אם גם היין שנשאר בכלי שממנו יצק נאסר, או רק היין שיצא ממנו. בגמרא שם מפרש רב ששת, שגוי המערה מכלי אל כלי נאסר רק היין שיצא מן הכלי, אבל הנשאר מותר, מפני שאיסור כוחו הוא רק מדרבנן, גזרו רק ביין שיצא. וכתב רבינו ירוחם, שמשמע מלשונו של רבינו שהכל אסור. אבל הרא"ש והמרדכי מתירים את הנשאר אפילו בשתיה, וכן דעת רש"י שם ותוספות שם ס. דיבור־המתחיל גוי). 14) גיטין נג. שהגבהה בעצמה אינה ניסוך עד שיעשה מעשה ניסוך. ומותר אפילו בשתיה, ואין זה דומה לפשט ידו בחבית שבהלכה הקודמת, מפני ששם נגע ביד אלא שלא שכשך, אבל כאן לא נגע כלל, והגבהה אינה אוסרת.

ג. עוֹבֵד כּוֹכָבִים וּמַזָּלוֹת שֶׁהָיָה אוֹחֵז הַכְּלִי בַּקַּרְקַע, וְיִשְׂרָאֵל יָצַק לְתוֹכוֹ יַיִן - הַיַּיִן מֻתָּר[15]. וְאִם נִדְנֵד הָעוֹבֵד כּוֹכָבִים וּמַזָּלוֹת הַכְּלִי - נֶאֱסַר הַיַּיִן[16].

15) אפילו בשתיה, שהרי לא נגע בו ולא שכשכו. ראה ההלכה הקודמת. 16) מימרא של רב פפא ע"ז ס. כיון שנדנד בשעת הקילוח הרי הוא כנוגע בקנה. תוספות שם דיבור־המתחיל ואי. כלומר, כנוגע על ידי דבר אחר בקילוח (הגהות מיימוניות). ואין לומר שמשום הנדנוד נאסר היין שבכלי, כמו שמשמע מפשטות לשונו של רבינו, שהרי נענוע קל אינו אוסר, אלא שכשוך כמו שנתבאר למעלה.

ד. כְּלִי סָתוּם[17] - מֻתָּר לְטַלְטְלוֹ הָעוֹבֵד כּוֹכָבִים וּמַזָּלוֹת מִמָּקוֹם לְמָקוֹם, וְאַף עַל פִּי שֶׁהַיַּיִן מִתְנַדְנֵד; שֶׁאֵין זֶה דֶּרֶךְ הַנִּסּוּךְ. הֶעֱבִיר נוֹד שֶׁל יַיִן מִמָּקוֹם לְמָקוֹם וְהוּא אוֹחֵז פִּי הַנּוֹד בְּיָדוֹ[18], בֵּין שֶׁהָיָה הַנּוֹד מָלֵא אוֹ חָסֵר - מֻתָּר, וְאַף עַל פִּי שֶׁהַיַּיִן מִתְנַדְנֵד. הֶעֱבִיר כְּלִי חֶרֶס פָּתוּחַ מָלֵא יַיִן - אָסוּר, שֶׁמָּא נָגַע בּוֹ[19]. וְאִם הָיָה חָסֵר[20] - מֻתָּר, אֶלָּא אִם כֵּן שִׁכְשְׁכוֹ[21].

17) מבואר למעלה. 18) הרי הוא כסתום, וכן אם פיו קשור. ירושלמי שם: והוא דקטור פומיה. 19) שם: כיון שהוא מלא יין ופתוח, קרוב הדבר שיגע ביין. ודווקא שהעביר כלי בידיו, אבל אם העבירו בחוט או דרך טבעות מותר, שאין לחשוש שמא נגע בו. 20) אין לחשוש שמא נגע בו. 21) נתבאר למעלה בהלכה א, ששכשוך בכלי פתוח אוסר אפילו בלא נגיעה ביין עצמו.

ה. עוֹבֵד כּוֹכָבִים וּמַזָּלוֹת שֶׁנָּגַע בְּיַיִן וְלֹא נִתְכַּוֵּן לָזֶה - הַרֵי הַיַּיִן מֻתָּר בַּהֲנָיָה בִּלְבַד[22]. כֵּיצַד? כְּגוֹן שֶׁנָּפַל עַל נוֹד שֶׁל יַיִן[23], אוֹ שֶׁהוֹשִׁיט יָדוֹ לֶחָבִית עַל מְנָת[24] שֶׁהִיא שֶׁמֶן וְנִמְצֵאת יַיִן.

22) אבל אסור בשתיה, כמו שנתבאר בפרק יא, הלכה ה. 23) פתוח. 24) כלומר, נדמה היה לו שהיא של שמן.

ו. בָּא הַיַּיִן מִכֹּחוֹ שֶׁל עוֹבֵד כּוֹכָבִים וּמַזָּלוֹת בְּלֹא כַּוָּנָה, הוֹאִיל וְלֹא נָגַע בַּיַּיִן - הַרֵי זֶה מֻתָּר בִּשְׁתִיָּה[25]. כֵּיצַד? כְּגוֹן שֶׁהִגְבִּיהַּ כְּלִי שֶׁל יַיִן וְיָצַק לִכְלִי אַחֵר, וְהוּא מְדַמֶּה שֶׁהוּא שֵׁכָר אוֹ שֶׁמֶן - הַרֵי זֶה מֻתָּר.

25) אפילו בשתיה. כוחו של גוי בלי נגיעה ביין מותר מן התורה, וחכמים אסרוהו וגזרו על כוחו בכוונה בלבד, אבל שלא בכוונה לא אסרו חכמים, שם.

ז. נִכְנַס הָעוֹבֵד כּוֹכָבִים וּמַזָּלוֹת לְבַיִת אוֹ לַחֲנוּת לְבַקֵּשׁ יַיִן, וּפָשַׁט יָדוֹ כְּשֶׁהוּא מְחַפֵּשׂ וְנָגַע בְּיַיִן[26] - אָסוּר; שֶׁהַרֵי לְיַיִן נִתְכַּוֵּן[27], וְאֵין זֶה נוֹגֵעַ בְּלֹא כַּוָּנָה.

26) בנגיעה האוסרת, כלומר, על ידי שכשוך. שם נז: מעשה שהיה במחוזא, ונפסקה הלכה שאסור בהנאה. 27) אף־על־פי שבשעת הנגיעה לא ידע שבחבית זו יין, שהרי היה מחפש יין, אין זה נוגע שלא בכוונה, כיון שנתכוין ליין בכלל. והראב"ד סובר שמה שאמרו בגמרא שם "שכשך ביה", פירושו ששכשך אחרי שהכיר שבחבית זו יש יין, אבל אם אחר שנודע הוציא ידו ולא שכשך מותר, כמו שהביא הטור בשמו. וזו היא כוונת דבריו בהשגתו על רבינו כאן. ובזה מיושבת תמיהת ה'כסף משנה' על הראב"ד.

ח. חָבִית שֶׁנִּסְדְּקָה לְאָרְכָּהּ, וְקָדַם הָעוֹבֵד כּוֹכָבִים וּמַזָּלוֹת וַחֲבָקָהּ[28] כְּדֵי שֶׁלֹּא יִתְפָּרְדוּ הַחֲרָסִים[29] - הַרֵי זֶה מֻתָּר בַּהֲנָיָה[30]. אֲבָל אִם נִסְדְּקָה לְרָחְבָּהּ, וְתָפַס בַּסֶּדֶק הָעֶלְיוֹן כְּדֵי שֶׁלֹּא יִפֹּל - הַרֵי זֶה מֻתָּר בִּשְׁתִיָּה; שֶׁהַרֵי אֵין הַיַּיִן עַל כֹּחוֹ שֶׁל עוֹבֵד כּוֹכָבִים וּמַזָּלוֹת[31].

28) לחצה בין זרועותיו, וחיבר חלקי החרס שלא ישפך היין, רש"י שם (ראה ערוך, ערך חבק). 29) המדובר בחבית של חרס. 30) כנוגע שלא בכוונה, שהרי נתכוין להציל היין בלבד. 31) שהרי גם בלי מעשה הגוי אין היין נשפך, כל זמן שלא נפל החלק העליון, והוא רק מכביד עליו, כדי שלא יפול. בגמרא שם: מעשה לבינה קעביד, פירוש כאילו ניתנת לבינה על החבית, כדי להכביד. ורש"י מוסיף ואומר שאף־על־פי שיוצא מעט יין, מותר בשתיה.

ט. עוֹבֵד כּוֹכָבִים וּמַזָּלוֹת שֶׁנָּפַל לְבוֹר שֶׁל יַיִן[32] וְהֶעֱלוּהוּ מִשָּׁם מֵת, אוֹ שֶׁמָּדַד הַבּוֹר שֶׁיֵּשׁ בּוֹ הַיַּיִן בְּקָנֶה[33], אוֹ שֶׁהִתִּיז אֶת הַזְּבוּב וְהַצְּרָעָה מֵעָלָיו[34] בְּקָנֶה, אוֹ שֶׁהָיָה מְטַפֵּחַ[35] עַל פִּי הֶחָבִית הָרוֹתַחַת[36] כְּדֵי שֶׁתָּנוּחַ הָרְתִיחָה[37], אוֹ שֶׁנָּטַל חָבִית וּזְרָקָהּ בַּחֲמָתוֹ לַבּוֹר[38] - הַרֵי זֶה מֻתָּר בַּהֲנָיָה בִּלְבַד. וְאִם עָלָה הָעוֹבֵד כּוֹכָבִים וּמַזָּלוֹת חַי[39] - הַיַּיִן אָסוּר בַּהֲנָיָה.

32) משנה שם: ואף־על־פי שנגע ממש ביין מותר בהנאה, מכיון שהוא נוגע שלא בכוונה, כמו שנתבאר בהלכה ה. 33) שמודדין בו את היין. ונגיעה על ידי דבר אחר אוסרת בשתיה אבל לא בהנאה, ואין זה דומה לכוחו שלא בכוונה שבהלכה ו, שהרי כאן נתכוון לנגוע ביין. 34) מעל היין. 35) בידו. 36) התוססת ומעלה בועות, והגוי מטפח בידו על הרתיחות (הבועות). 37) אין דרך ניסוך בכך. 38) שם: "זה היה מעשה והכשירו". ומפרש רבינו, והכשירו בהנאה אבל בשתיה אסור. והטעם מפני שזה נגיעה על ידי דבר אחר, אבל שלא בחמתו חוששים שמא נגע בידו ביין, ואסור גם בשתיה. (וראה כסף־משנה, רדב"ז ולחם־משנה, שהאריכו בדברי רבינו אלה, כדי להסיר מעליו השגת הראב"ד, וראה ט"ז יורה־דעה סימן קכה, סעיף־קטן ה וש"ך שם). 39) הוא שמח שניצול, ומודה לאליל שלו ומנסך לו את היין. שם: אמר רב פפא, דמי עליה כיום אידם, וכפירוש רש"י שם.

י. חָבִית שֶׁהָיָה נָקֵב בְּצִדָּהּ, וְנִשְׁמַט הַפְּקָק מִן הַנֶּקֶב, וְהִנִּיחַ הָעוֹבֵד כּוֹכָבִים וּמַזָּלוֹת אֶצְבָּעוֹ בִּמְקוֹם הַנֶּקֶב כְּדֵי שֶׁלֹּא יֵצֵא הַיַּיִן. כָּל הַיַּיִן שֶׁמֵּרֹאשׁ הֶחָבִית עַד הַנֶּקֶב[40] - אָסוּר, וְשִׁתַּחַת הַנֶּקֶב - מֻתָּר בִּשְׁתִיָּה[41].

40) אפילו בהנאה. והטעם, שאילו לא הניח אצבעו, היה יוצא כל אותו היין ונמצא כולו בא מכחו. 41) ואף

שרבינו פוסק בהלכה ב ניצוק חיבור, שאם יוצקים יין כשר לתוך כלי שבו יין נסך בקילוח בלתי פוסק, נאסר כל היין, והיין שלמעלה מתחבר עם היין שלמטה, וכל־שכן כאן שכל היין מחובר, לא אסרו כאן מה שלמטה מן הנקב, מפני שהיין שלמעלה מן הנקב נאסר רק מדרבנן כבא מכוחו, לא אסרו חיבורו, וגם לא אסרוהו משום שמתערב היין התחתון בעליון.

1 **יא. מֵינֶקֶת כְּפוּפָה[42], שֶׁעוֹשִׂין אוֹתָהּ מִמַּתֶּכֶת אוֹ**
2 **מִזְכּוּכִית וְכַיּוֹצֵא בָּהֶם, שֶׁהִנִּיחַ רֹאשָׁהּ לְתוֹךְ הַיַּיִן**
3 **שֶׁבֶּחָבִית וְהָרֹאשׁ הָאַחֵר חוּץ לֶחָבִית, וּמָצַץ הַיַּיִן**
4 **וְהִתְחִיל הַיַּיִן לִירֹד כְּדַרְכּוֹ שֶׁעוֹשִׂין תָּמִיד, וּבָא הָעוֹבֵד**
5 **כּוֹכָבִים וְהִנִּיחַ אֶצְבָּעוֹ עַל פִּי הַמֵּינֶקֶת וּמָנַע הַיַּיִן**
6 **מִלֵּירֵד - נֶאֱסַר כָּל הַיַּיִן שֶׁבֶּחָבִית; שֶׁהַכֹּל הָיָה יוֹצֵא**
7 **וְנִגְרָר[43] לוּלֵי יָדוֹ, וְנִמְצָא הַכֹּל כְּבָא מִכֹּחוֹ.**

42) בגמרא שם עב: "גישתא ובת גישתא". 43) והרי הוא כנוגע בחבית ממש, שזו היא כמו חבית ארוכה. ומשום ניצוק אינו אסור היין כמו שנתבאר בהלכה הקודמת, כיון שאינו נוגע ממש, ונאסר רק כבא מכוחו, וגם אין כאן כוונה לנסך, לא אסרו בו חכמים משום ניצוק חיבור.

8 **יב. הַמְעָרֶה יַיִן לְתוֹךְ כְּלִי שֶׁיֵּשׁ בּוֹ יֵין עוֹבְדֵי כּוֹכָבִים**
9 **וּמַזָּלוֹת[44] - נֶאֱסַר[45] כָּל הַיַּיִן שֶׁבַּכְּלִי הָעֶלְיוֹן; שֶׁהֲרֵי**
10 **הָעֲמוּד הַנִּצּוֹק[46] מְחַבֵּר[47] בֵּין הַיַּיִן שֶׁבַּכְּלִי הָעֶלְיוֹן**
11 **וּבֵין הַיַּיִן שֶׁבַּכְּלִי הַתַּחְתּוֹן. לְפִיכָךְ, הַמּוֹדֵד לְעוֹבֵד**
12 **כּוֹכָבִים וּמַזָּלוֹת לְתוֹךְ כְּלִי שֶׁבְּיָדוֹ - יְנַפֵּץ נְפִיצָה[48] אוֹ**
13 **יִזְרֹק זְרִיקָה[49], כְּדֵי שֶׁלֹּא יִהְיֶה נִצּוֹק חִבּוּר וְיֵאָסֵר**
14 **עָלָיו מַה שֶׁשָּׁאַר בַּכְּלִי הָעֶלְיוֹן.**

44) (אפילו סתם יינם, והרשב"א בשם הגאונים, מובא בטור יורה־דעה סימן קכה, כתב, שניצוק אוסר רק ביין נסך ממש, אבל בסתם יינם מותר אפילו בשתיה. וראה בית־יוסף שם). 45) בהנאה. והראב"ד משיג ואומר שאסור בשתיה בלבד. 46) עמוד של יין המקלח. 47) כרב הונא, ומעשה רב של רב חסדא שם. 48) שיפסיק ראש העליון של הניצוק קודם שיגיע ראש התחתון לכלי, כדי שלא יחבר את היין שבשני הכלים. 49) מרחוק. בגמרא שם: "קטפי קטופי או נפצי נפוצי". ומפרש רבינו ש"קטפי" היינו זריקה, ו"נפצי" משמעותה להפסיק. ורש"י פירש להיפך.

15 **יג. מַשְׁפֵּךְ[50] שֶׁמָּדַד בּוֹ לְעוֹבֵד כּוֹכָבִים וּמַזָּלוֹת, אִם**
16 **יֵשׁ בִּקְצֵה הַמַּשְׁפֵּךְ עֲכֶכֶת יַיִן[51] - לֹא יִמְדֹּד בּוֹ**
17 **לְיִשְׂרָאֵל עַד שֶׁיִּדִּיחֶנּוּ וִינַגֵּב[52]. וְאִם לֹא הִדִּיחַ[53] - הֲרֵי**
18 **זֶה אָסוּר.**

50) כלי שלמעלה פיו רחב ומלמטה נקב קצר, ומושיבים אותו על פי צלוחית של לוקחים שפיה צר, ושופכים היין מן המידה לתוכו והוא יורד לתוך הצלוחית. 51) מקום שמתעכבת שם טיפת יין. והיא אסורה משום ניצוק חיבור. 52) סתם ניגוב האמור בגמרא היינו במים ואפר, כמו שנתבאר בפרק יא הלכה ג. ובלא עכבת יין אין צורך ניגוב, ומספיקה הדחה בלבד, ומה ששנינו בברייתא שם עד. המשפך של עץ ושל אבן ינגב, ומשמע אף־על־פי שאין שם עכבת יין, היינו במשפך של גוי שנשתמש בו הרבה, אבל משפך של ישראל שאין בו עכבת יין, ומדד בו פעם אחת לגוי, מדיחו ודיו. (הכסף־משנה מדייק מלשונו של רבינו, שכתב "ידיחנו וינגב", שניגוב לבדו אינו מועיל, ומתוך כך נכנס לפירוש דחוק קצת, אבל מפירושו הקצר של הלחם־משנה משמע שאין כל קושי, ומה שאמר רבינו שידיחנו וינגב היינו סתם ניגוב, האמור בגמרא, שהוא הדחה וניגוב, ולהלן בהלכה כז כותב רבינו גם כן "להדיח וינגב"). 53) אבל אם הדיח, אף־על־פי שלא ניגב, מותר בדיעבד.

19 **יד. כְּלִי שֶׁיֵּשׁ לוֹ כְּמִין שְׁנֵי חֲטָמִין[54] יוֹצְאִין מִמֶּנּוּ,**
20 **כְּמוֹ הַכֵּלִים שֶׁנּוֹטְלִין בָּהֶם לַדָּדִים, שֶׁהָיָה מָלֵא יַיִן**
21 **בְּיַד יִשְׂרָאֵל, וְהָיָה יִשְׂרָאֵל מוֹצֵץ וְשׁוֹתֶה מֵחֹטֶם זֶה,**
22 **וְהָעוֹבֵד כּוֹכָבִים וּמַזָּלוֹת מוֹצֵץ וְשׁוֹתֶה מִן הַחֹטֶם**
23 **הַשֵּׁנִי - הֲרֵי זֶה מֻתָּר[55]. וְהוּא שֶׁיַּקְדִּים הַיִּשְׂרְאֵלִי**
24 **וְיִפְסֹק וַעֲדַיִן הָעוֹבֵד כּוֹכָבִים וּמַזָּלוֹת שׁוֹתֶה;**
25 **שֶׁמִּשֶּׁיִּפְסֹק הָעוֹבֵד כּוֹכָבִים וּמַזָּלוֹת - יַחֲזֹר הַיַּיִן**
26 **שֶׁיִּשָּׁאֵר בַּחֹטֶם[56] לַכְּלִי וְיֵאָסֵר כָּל מַה שֶׁיִּשָּׁאֵר בּוֹ,**
27 **שֶׁהֲרֵי בָּא הַיַּיִן מִכֹּחוֹ[57].**

54) בגמרא שם עב: קנישקין. 55) ואין זה דומה לניצוק שבהלכה יב, מפני ששם כל היין סופו לרדת באותה דרך, אבל כאן הקילוח הנמשך לפיו של ישראל, שוטף בכיוון אחר מזה שנמשך לפיו של הגוי. 56) אף־על־פי שלא נגע בפי הגוי. ורש"י שם מפרש שהיין הנוגע בפי גוי חוזר למטה. 57) לשיטתו שחוששים ליין שנשאר בחוטם, אבל לשיטת רש"י שחוששין ליין שנגע בפיו שחוזר למטה, אין צריך לזה, אלא פשוט משום שמתערב היין בכל החבית.

28 **טו. עוֹבֵד כּוֹכָבִים וּמַזָּלוֹת שֶׁמָּצַץ הַיַּיִן מִן הֶחָבִית**
29 **בְּמֵינֶקֶת[58] - אָסַר כָּל הַיַּיִן שֶׁבָּהּ; שֶׁכְּשֶׁיִּפְסֵק - יַחֲזֹר**
30 **הַיַּיִן שֶׁעָלָה בַּמֵּינֶקֶת[59] בִּמְצִיצָתוֹ וְיִפֹּל לֶחָבִית וְיֵאָסֵר**
31 **הַכֹּל[60].**

58) קנה חלול שנותנים לחבית דרך נקב שבמגופה, ומוצצים בו ומעלה יין. 59) ואפילו לא הגיע לפיו נאסר משום שבא מכחו, כמו שנתבאר בהלכה הקודמת. ושיטת רש"י משום שמעלה במינקת היין עד לפיו. וראה מה שכתבנו למעלה בהלכה יד. 60) אפילו בהנאה.

32 **טז. עוֹבֵד כּוֹכָבִים וּמַזָּלוֹת שֶׁהָיָה מַעֲבִיר עִם יִשְׂרָאֵל**
33 **כַּדֵּי יַיִן מִמָּקוֹם לְמָקוֹם, וְהוּא הוֹלֵךְ אַחֲרֵיהֶן**
34 **לְשֶׁמְּרָן[61], אֲפִלּוּ הִפְלִיגוּ[62] מִמֶּנּוּ כְּדֵי מִיל[63] - הֲרֵי**
35 **אֵלּוּ מֻתָּרוֹת; שֶׁאֵימָתוֹ עֲלֵיהֶן, וְאוֹמֵר: עַתָּה יֵצֵא**
36 **לְפָנַיּוּ וְיִרְאֶה אוֹתָנוּ. וְאִם אָמַר לָהֶם: לְכוּ וַאֲנִי**
37 **אָבוֹא אַחֲרֵיכֶם - אִם נִתְעַלְּמוּ מֵעֵינָיו כְּדֵי שֶׁיִּפְתְּחוּ[64]**
38 **פִּי הַכַּד וְיַחְזְרוּ וְיָגִיפוּ[65] אוֹתָהּ וְתִגֹּב[66] - הֲרֵי הַיַּיִן כֻּלּוֹ**
39 **אָסוּר בִּשְׁתִיָּה[67]; אִם פָּחוֹת מִכָּן - מֻתָּר[68].**

61) במשנה: אם היה בחזקת המשתמר. 62) התרחקו. 63) בגירסתנו שם בברייתא כתוב: אפילו הפליג מהם יותר ממיל. ורבינו גורס כדי מיל, וכן גירסת הרי"ף והרא"ש. וכן

מפרש רש"י במשנה. 64) פירוש, שיפתח את כל פי הכד. 65) ויסתמו במגופה אחרת. 66) ותתייבש, אבל אם שהה כדי לעשות חור במגופה ולסותמה לא נאסר, כרבן שמעון בן גמליאל שם. 67) שמא פתחו את פי הכד ונגעו ביין ואחר־כך סתמוהו, אבל בהנאה מותר, מפני שחתימת הכד הרי הוא כחותם אחד, ורבינו פוסק להלן בפרק יג הלכה ט, שיין המופקד אצל גוי בחותם אחד, אסור בשתיה ומותר בהנאה. 68) אפילו בשתיה.

1 **יז. וְכֵן הַמַּנִּיחַ עוֹבֵד כּוֹכָבִים וּמַזָּלוֹת בַּחֲנוּתוֹ, אַף עַל**
2 **פִּי שֶׁהוּא יוֹצֵא וְנִכְנָס כָּל הַיּוֹם כֻּלּוֹ - הַיַּיִן מֻתָּר[69];**
3 **וְאִם מוֹדִיעוֹ שֶׁהוּא מַפְלִיג[70], וְשָׁהָה כְּדֵי שֶׁיִּפְתַּח**
4 **וְיִגּוֹף וְתִגֹּב - הַיַּיִן אָסוּר בִּשְׁתִיָּה. וְכֵן הַמַּנִּיחַ יֵינוֹ**
5 **בְּקָרוֹן אוֹ בִּסְפִינָה עִם הָעוֹבֵד כּוֹכָבִים וּמַזָּלוֹת, וְנִכְנַס**
6 **לָעִיר לַעֲשׂוֹת צָרְכָיו[71] - הַיַּיִן מֻתָּר; וְאִם הוֹדִיעוֹ**
7 **שֶׁהוּא מַפְלִיג, וְשָׁהָה כְּדֵי שֶׁיִּפְתַּח[72] וְיִגּוֹף[73] וְתִגֹּב -**
8 **הַיַּיִן אָסוּר בִּשְׁתִיָּה. וְכָל הַדְּבָרִים הָאֵלּוּ בְּחָבִיּוֹת**
9 **סְתוּמוֹת[74]; אֲבָל בִּפְתוּחוֹת, אֲפִלּוּ לֹא שָׁהָה, מֵאַחַר**
10 **שֶׁהוֹדִיעָן שֶׁהוּא מַפְלִיג - הַיַּיִן אָסוּר.**

69) אפילו בשתיה, שמתיירא הגוי לנגוע ביין, פן יכנס הישראל. 70) שהוא מתרחק. 71) במשנה: הלך לו בקפנדריא נכנס לעיר ורחץ. פירוש, הלך בדרך עקלתון קצרה. ורבינו לא הזכיר קפנדריא, ומשמע שאפילו הלך בדרך הרגילה מותר, וקפנדריא שאמרו במשנה לאו דוקא, ואין בזה כל ניגוד לדברי רבא שם: שהמדובר רק בבא בדרך עקלתון, כי דבריו נאמרו לענין טהרות הטעונות על החמור, והפועלים עמי הארץ ומטמאים בנגיעתם, אבל לעניין יין נסך לא צריכים דרך עקלתון. והטעם, כתב הכסף־משנה, שבטהרות בנגיעה בלבד כהרף עין נטמאות, מה־שאין־כן ביין אינו נאסר אלא־אם־כן יגע הגוי וישכשך, וחושש הוא שמא בינתיים יבוא הישראל ויראהו, ונוסף לכך, הרי כאן המדובר בחביות סתומות כמו שמסיים וצריך זמן מסוים כדי לפתוח ולסתום, ולכן מותר אפילו אם לא בא הישראל דרך עקלתון, ומותר בשתיה. והר"ן והרא"ש חולקים על רבינו, וסוברים שגם ביין נסך רק בדרך עקלתון מותר בשתיה. 72) החבית. 73) יעשה מגופה חדשה. 74) בסוף המשנה: חביות פתוחות אסורות, סתומות מותרות. משמע שעל כל הבבות מוסבים הדברים.

11 **יח. יִשְׂרָאֵל שֶׁהָיָה אוֹכֵל עִם הָעוֹבֵד כּוֹכָבִים, וְהִנִּיחַ**
12 **יַיִן פָּתוּחַ עַל הַשֻּׁלְחָן וְיַיִן פָּתוּחַ עַל הַדּוֹלְפִּקִי[75] וְיָצָא**
13 **- שֶׁעַל הַשֻּׁלְחָן אָסוּר[76], וְשֶׁעַל הַדּוֹלְפִּקִי מֻתָּר. וְאִם**
14 **אָמַר לוֹ: מְזֹג וּשְׁתֵה[77] - כָּל הַיַּיִן הַפָּתוּחַ שֶׁבַּבַּיִת**
15 **אָסוּר.**

75) כגירסת הערוך. ופירושו, כלי עץ שמניח בו כלי יין. 76) שמתיירא הגוי לנגוע בו, פן יכנס הישראל. 77) הואיל שחיזק את ידיו ברשות במקצת, סומך דעתו ונוגע בכל היין.

16 **יט. הָיָה שׁוֹתֶה עִם הָעוֹבֵד כּוֹכָבִים[78], וְשָׁמַע קוֹל**
17 **תְּפִלָּה בְּבֵית הַכְּנֶסֶת וְיָצָא - אַף הַיַּיִן הַפָּתוּחַ מֻתָּר.**
18 **שֶׁהַנָּכְרִי אוֹמֵר: עַתָּה יִזְכֹּר הַיַּיִן וְיָבוֹא בִּמְהֵרָה,**
19 **וְיִמְצָא אוֹתִי נוֹגֵעַ בְּיֵינוֹ, וּלְפִי זֶה אֵינוֹ זָז מִמְּקוֹמוֹ,**
20 **וְאֵין נֶאֱסָר אֶלָּא מַה שֶּׁלְּפָנָיו בִּלְבַד[79].**

78) שם ע. מעשה שהיה, והתיר רבא. 79) ומה שלפניו אסור, שהרי שותה עמו. כמו שנתבאר בהלכה הקודמת, שעל השולחן אסור.

21 **כ. עוֹבֵד כּוֹכָבִים וְיִשְׂרָאֵל שֶׁהָיוּ דָרִין בְּחָצֵר אַחַת[80],**
22 **וְיָצְאוּ שְׁנֵיהֶם[81] בְּבֶהָלָה לִרְאוֹת חָתָן אוֹ הֶסְפֵּד, וְחָזַר**
23 **הָעוֹבֵד כּוֹכָבִים וְסָגַר הַפֶּתַח[82], וְאַחַר כָּךְ יִשְׂרָאֵל -**
24 **הֲרֵי הַיַּיִן הַפָּתוּחַ שֶׁבְּבֵית יִשְׂרָאֵל בְּהֶתֵּרוֹ[83]; שֶׁלֹּא סָגַר**
25 **הָעוֹבֵד כּוֹכָבִים אֶלָּא עַל דַּעַת שֶׁכְּבָר נִכְנַס הַיִּשְׂרְאֵלִי**
26 **לְבֵיתוֹ וְלֹא נִשְׁאַר אָדָם בַּחוּץ, וְכִמְדֻמֶּה לוֹ שֶׁהוּא**
27 **קְדָמוֹ[84].**

80) שם, מעשה שהיה. 81) ולא סגר הישראל את ביתו. 82) של החצר. 83) כמו שהיה קודם לפני יציאתו בבהלה, ראה לקמן פרק יג הלכה א. ואין חוששין שמא נכנס הגוי לביתו של ישראל ונגע ביינו, מכיון שסגר את הפתח בפניו. 84) שמתוך הבהלה אינו מרגיש בו, אם חזר או לא. בגמרא המדובר, כשישראל גר למעלה והגוי למטה. ורבינו סתם, ומשמע שגם בשני בתים סמוכים זה לזה, הדין כך. ודעת רש"י שעליונה ותחתונה דוקא, והיין בתחתונה והישראל רואהו מלמעלה.

28 **כא. יַיִן שֶׁל יִשְׂרָאֵל וְשֶׁל עוֹבֵד כּוֹכָבִים בְּבַיִת אֶחָד[85],**
29 **וְהָיוּ חָבִיּוֹת פְּתוּחוֹת[86], וְנִכְנַס הָעוֹבֵד כּוֹכָבִים לַבַּיִת**
30 **וְנָעַל הַדֶּלֶת בַּעֲדוֹ - נֶאֱסַר כָּל הַיַּיִן[87]. וְאִם יֵשׁ חַלּוֹן[88]**
31 **בַּדֶּלֶת שֶׁמִּסְתַּכֵּל מִמֶּנּוּ הָעוֹמֵד אֲחוֹרֵי הַפֶּתַח וְרוֹאֶה**
32 **כְּנֶגְדּוֹ - כָּל הֶחָבִיּוֹת שֶׁכְּנֶגֶד הַחַלּוֹן מֻתָּרוֹת, וְשֶׁמִּן**
33 **הַצְּדָדִין אֲסוּרוֹת; שֶׁחֲרֵי מְפַחֵד מִן הָרוֹאֶה אוֹתוֹ.**

85) שם בגמרא שלפנינו הגירסא: ההוא ביתא דיתיב ביה חמרא דישראל, על גוי. אולם רבינו גורס "דיתיב ביה חמרא דישראל וגוי", וכן היא גירסת הרי"ף והרשב"א. 86) אבל בסתומות אינו אסור אלא אם שהה כשיעור שיפתח ויגוף ותיבש, כמו בהלכה יז. 87) שהרי אין הגוי מפחד שמא יראה אותו ישראל, ובוודאי נסך. 88) שם. שהרי מפחד - נימוק להיתרן של החביות שכנגד החלון.

34 **כב. וְכֵן אִם שָׁאַג אֲרִי[89] וְכַיּוֹצֵא בּוֹ, וּבָרַח הָעוֹבֵד**
35 **כּוֹכָבִים וְנֶחְבָּא בֵּין הֶחָבִיּוֹת הַפְּתוּחוֹת - הַיַּיִן מֻתָּר;**
36 **שֶׁהוּא אוֹמֵר: שֶׁמָּא יִשְׂרָאֵל אַחֵר נֶחְבָּא כָּאן, וְהוּא**
37 **רוֹאֶה אוֹתִי כְּשֶׁאֲנַע.**

89) שם, מעשה שהיה.

38 **כג. אוֹצָר שֶׁל יַיִן[90] שֶׁהָיוּ חָבִיּוֹתָיו פְּתוּחוֹת, וְיֵשׁ**
39 **לְעוֹבֵד כּוֹכָבִים חָבִיּוֹת אֲחֵרוֹת בְּאוֹתוֹ הַפֶּנְדָּק[91],**
40 **וְנִמְצָא הָעוֹבֵד כּוֹכָבִים עוֹמֵד בֵּין חָבִיּוֹת יִשְׂרָאֵל**
41 **הַפְּתוּחוֹת: אִם נִבְהַל כְּשֶׁנִּמְצָא וְנִתְכַּשֵּׁ עָלָיו כְּגַנָּב[92]**
42 **- הַיַּיִן מֻתָּר בִּשְׁתִיָּה, שֶׁמִּפְּחִדוֹ וְיִרְאָתוֹ אֵין לוֹ פְּנַאי**
43 **לְנַסֵּךְ; וְאִם לֹא נִתְכַּשֵּׁ כְּגַנָּב, אֶלָּא הֲרֵי הוּא בּוֹטֵחַ**

שָׁם - הַיַּיִן אָסוּר. וְתִינוֹק הַנִּמְצָא בֵּין הֶחָבִיּוֹת, בֵּין כָּךְ וּבֵין כָּךְ[93] - כָּל הַיַּיִן מֻתָּר[94].

90) שם, מעשה שהיה. גם כאן הגירסא בגמרות שלפנינו: מחמרא דישראל. ורבינו גורס: דישראל ודגוי. 91) פונדק הוא מחסן גדול ובו כמה אוצרות, היינו פינות להעמיד בהן יין. בדין שלפנינו, היה באותו פונדק אוצר יין של ישראל וגם אוצר יין של גוי, ומצאו את הגוי עומד בין החביות הפתוחות של הישראל. 92) והסימן שנבהל כשנמצא, ואף־על־פי שנכנס ברשות לפונדק, מתיירא הוא מפני שנכנס לאוצר שאינו שלו. 93) בין שנתפס כגנב, בין שלא נתפס כגנב. 94) מפני שעיקר מגע התינוק אינו אוסר היין אלא בשתיה (ראה למעלה פרק יא הלכה ה), לפיכך אם הדבר ספק אם נגע או לו, מותר אפילו בשתיה, דכיון שאין לו דעת לנסך, אינו טורח ליגע ביין. והראב"ד בהשגתו סובר שרק שנתפס כגנב מותר, ואם לא נתפס כגנב אפילו בתינוק אסור.

כד. גְּדוּד שֶׁנִּכְנַס לִמְדִינָה דֶּרֶךְ שָׁלוֹם[95] - כָּל הֶחָבִיּוֹת הַפְּתוּחוֹת שֶׁבַּחֲנֻיּוֹת[96] אֲסוּרוֹת, וּסְתוּמוֹת מֻתָּרוֹת[97]. וּבִשְׁעַת מִלְחָמָה, אִם פָּשַׁט הַגְּדוּד בַּמְּדִינָה וְעָבַר - אֵלּוּ וָאֵלּוּ[98] מֻתָּרוֹת, שֶׁאֵין פְּנַאי לְנַסֵּךְ[99].

95) במשנה: בשעת שלום. 96) משמע מלשון רבינו, שהחביות הפתוחות שבבתים מותרות. 97) שאילו פתחון לא טרחו לסתמן, שאין אימת אדם עליהם. ודוקא סתומות במגופה של טיט, אבל בפקק של עץ אסורות, מפני שבני אדם רגילים להחזיר את הפקק למקומו, ואין בזה כל טורח. ולפיכך אע"פ שהחביות סתומות, אפשר שפתחון ונגעו ביין וחזרו ופקקון. 98) בין סתומות בין פתוחות. 99) ודוקא פתוחות מתחילתן, אבל סתומות שנפתחו - חוששים להן ואסורות, שהרי אנו רואים שהיה להם פנאי לפתוח.

כה. עוֹבֵד כּוֹכָבִים שֶׁנִּמְצָא עוֹמֵד בְּצַד הַבּוֹר שֶׁל יַיִן: אִם יֵשׁ לוֹ מִלְוָה עַל אוֹתוֹ הַיַּיִן[100] - הֲרֵי זֶה אָסוּר[101]; מִפְּנֵי שֶׁלִּבּוֹ גַּס בּוֹ, שׁוֹלֵחַ יָדוֹ וּמְנַסֵּךְ; וְאִם אֵין לוֹ עָלָיו מִלְוָה - הַיַּיִן מֻתָּר בִּשְׁתִיָּה[102].

100) במשנה כתוב: "אם יש לו עליו מלוה". ושמואל שם בגמרא אומר: והוא שיש לו מלוה על אותו יין, ופירש רש"י, שהישראל שיעבד לו על אותו היין לגבות ממנו, ולפיכך סומך דעתו ונוגע בו ואינו מתיירא. אבל לא היתה לו מלוה על אותו יין, אף־על־פי שיש לו מלוה על בעליו, מותר בשתיה שמפחד ואינו נוגע. 101) כיון שיש לו מלוה עליו, אינו נתפס כגנב. 102) אם נתפס עליו כגנב.

כו. זוֹנָה עוֹבֶדֶת כּוֹכָבִים בִּמְסִבָּה שֶׁל יִשְׂרָאֵל - הַיַּיִן מֻתָּר; שֶׁאֵימָתָן עָלֶיהָ וְלֹא תִּגַּע[103]. אֲבָל זוֹנָה יִשְׂרָאֵלִית בִּמְסִבַּת עוֹבְדֵי כּוֹכָבִים - יֵינָהּ שֶׁלְּפָנֶיהָ בְּכֵלֶיהָ אָסוּר, מִפְּנֵי שֶׁהֵן נוֹגְעִין בּוֹ שֶׁלֹּא מִדַּעְתָּהּ[104].

103) בגמרא נותן טעם: אמנם יצר הזנות תקפם, אבל יצר של עבודה־זרה לא, וכיון שאין מסכימים לניסוך, מפחדת הזונה הגויה מפניהם ואינה נוגעת ביין. 104) כלומר, שלא ברשותה ואינם מתייראים מפניה, הואיל והיא זולה בעיניהם, והיא נגררת אחריהם. ופירש רש"י שהיא אינה מוחה בהם כשמנסכים את היין.

כז. עוֹבֵד כּוֹכָבִים הַנִּמְצָא בְּבֵית הַגַּת[105]: אִם יֵשׁ שָׁם לַחְלוּחִית יַיִן כְּדֵי לִבְלֹל הַכַּף[106] עַד שֶׁתִּבְלֹל הַכַּף לְכַף שְׁנִיָּה - צָרִיךְ לְהָרִיחַ כָּל בֵּית הַגַּת וְינַגֵּב[107]; וְאִם לַאו - מֵרִיחַ בִּלְבַד. וְזוֹ הַרְחָקָה יְתֵרָה[108].

105) שאין בו יין, שם ס: 106) להרטיב את כף היד. בגמרא: טופח על־מנת להטפיח. 107) במים ואפר. ראה למעלה פרק יא, הלכה כ. 108) מפני שאם אין טופח על־מנת להטפיח לא נחשב יין כלל ולמה צריך הדחה, אלא משום הרחקה יתרה.

כח. חָבִית שֶׁצָּפָה בְּנָהָר: אִם נִמְצֵאת כְּנֶגֶד עִיר שֶׁרֻּבָּהּ יִשְׂרָאֵל - מֻתֶּרֶת בַּהֲנָיָה[109]; כְּנֶגֶד עִיר שֶׁרֻּבָּהּ עוֹבְדֵי כּוֹכָבִים - אֲסוּרָה.

109) כרב, נגד דעת שמואל, בהתאם למקובל שהלכה כרב נגד שמואל באיסורים. (בגמרא שם אמרו, שרב התיר רק במקרה שהספינות הבאות ממקומות רחוקים קשה להן להגיע למקום שנמצאה החבית (מפני מכשולות שבדרך - בלשון הגמרא: "דאיכא עקולי ופשורי") אבל כשאין עיכובים, הולכים אחר רוב הסביבות, כר' חנינא שרוב וקרוב הולכים אחר הרוב. וראה לחם־משנה שתמה, למה סתם רבינו ולא חילק בין יש עקולי ופשורי או אין).

כט. מָקוֹם שֶׁהָיוּ רֹב מוֹכְרֵי הַיַּיִן בּוֹ יִשְׂרְאֵלִים[110], וְנִמְצְאוּ בּוֹ כֵּלִים גְּדוֹלִים מְלֵאִים יַיִן, וְהֵם כֵּלִים שֶׁדֶּרֶךְ הַמּוֹכְרִין לְבַדָּם לִכְנֹס בָּהֶם הַיַּיִן - הֲרֵי אֵלּוּ מֻתָּרִין בַּהֲנָיָה[111]. חָבִית שֶׁפִּתְחוּהָ גַּנָּבִים: אִם רֹב גַּנְּבֵי הָעִיר יִשְׂרָאֵל - הַיַּיִן מֻתָּר בִּשְׁתִיָּה[112]; וְאִם לַאו - אָסוּר.

110) שם: רוב שפוכאי ישראל. 111) הקנקנים והיין. (אף־על־פי שרוב תושבי העיר הם גוים, הולכים רוב המוכרים, משום שרק מוכרים משתמשים בכלים כאלה, ורוב המוכרים הם ישראלים. ובשתיה אסור, מפני שרוב התושבים הם גויים. דין זה דומה לדין שבהלכה הקודמת, וגם שם התיר בהנאה בלבד ולא בשתיה, מפני רוב הסביבות שתושביהן גויים. וראה כסף־משנה שצידד לפרש, שרבינו התיר את הקנקנים בלבד ולא את היין. ונראה שאין כן דעת הלחם־משנה והרדב"ז). 112) (קשה למצוא את הסברא המבדילה בין דין זה לדין שלמעלה ושבהלכה כח, למה שם אסר בשתיה וכאן התיר, ולא חילק בין רוב תושבי העיר ישראלים ובין רוב גויים).

פֶּרֶק שְׁלֹשָׁה עָשָׂר[1]

1) יבאר השוכר בית בחצרו של גוי ומלאה יין; גוי ששכר ישראל לדרוך לו יינו בטהרה למוכרו לישראל; אם היה היין ברשות הרבים או בבית הפתוח לרשות הרבים; חותם בתוך חותם באיסור תורה, וחותם אחד באיסור דרבנן; דברים שאסרו אותם חכמים אע"פ שאין בהם איסור נחסוך כלל;

ודין דבר שהוא בהנייה ועבר ומכרו; גר וגוי שירשו את אביהם גוי; המוכר יינו לגוי ומודד לו בכליו או בכלי הגוי; גוי שנגע ביינו של ישראל לאונסו.

א. הַלּוֹקֵחַ בַּיִת[2] אוֹ שֶׁשָּׂכַר בַּיִת בַּחֲצֵרוֹ שֶׁל עוֹבֵד כּוֹכָבִים וּמִלְּאָהוּ יַיִן: אִם הָיָה הַיִּשְׂרְאֵלִי דָּר בְּאוֹתָהּ חָצֵר, אַף עַל פִּי שֶׁהַפֶּתַח פָּתוּחַ[3] - הַיַּיִן מֻתָּר; מִפְּנֵי שֶׁהָעוֹבֵד כּוֹכָבִים מְפַחֵד תָּמִיד וְאוֹמֵר: עַתָּה יִכָּנֵס לְבֵיתוֹ פִּתְאֹם וְיִמְצָא אוֹתִי בְּתוֹךְ בֵּיתוֹ. וְאִם הָיָה דָּר בְּחָצֵר אַחֶרֶת - לֹא יֵצֵא עַד שֶׁיִּסְגֹּר הַבַּיִת, וְיִהְיֶה הַמַּפְתֵּחַ וְהַחוֹתָם בְּיָדוֹ[4]. וְאֵינוֹ חוֹשֵׁשׁ שֶׁמָּא יְזַיֵּף[5] הָעוֹבֵד כּוֹכָבִים מַפְתֵּחַ הַבַּיִת.

2) עבודה זרה סא, א. 3) בברייתא שם: ואף־על־גב שאין מפתח וחותם בידו. 4) מפתח וחותם הם שני סימנים, והרי זה כחותם בתוך חותם (ר"ן). ועיין לקמן בה"ח וב'לחם משנה' שם, ה"ט. 5) כיון שהיין של ישראל, מתיירא הוא לזייף שמא ירגיש בו הישראל הדר בחצר אחרת. פסק כרבי מאיר שם: ואע"פ שחכמים חולקים עליו שם לפי מה שפירשו בגמרא דבריהם, ורבינו דרכו לפסוק כחכמים נגד רבי מאיר, אבל כאן הוא מסתמך על הסוגיא שם דף לא, א - שממנה יש ללמוד שחכמים מתירים ביין של ישראל כשמפתח וחותם ביד ישראל (לחם־משנה).

ב. יָצָא וְלֹא סָגַר הַפֶּתַח, אוֹ שֶׁסָּגַר וְהִנִּיחַ הַמַּפְתֵּחַ בְּיַד עוֹבֵד כּוֹכָבִים - הֲרֵי הַיַּיִן אָסוּר בִּשְׁתִיָּה[6]; שֶׁמָּא נִכְנַס הָעוֹבֵד כּוֹכָבִים וְנִסַּךְ, שֶׁהֲרֵי אֵין הַיִּשְׂרְאֵלִי שָׁם. וְאִם אָמַר לוֹ: אֶחֹז לִי מַפְתֵּחַ זֶה עַד שֶׁאָבוֹא - הַיַּיִן מֻתָּר; שֶׁלֹּא מָסַר לוֹ שְׁמִירַת הַבַּיִת, אֶלָּא שְׁמִירַת הַמַּפְתֵּחַ[7].

6) ובהנאה מותר מן הספק, דַּיֵּינוּ שנאסור בשתיה עד שנדע שוודאי נגע (רדב"ז). בהלכה זו מדובר בדין השני שבהלכה הקודמת, היינו כשהישראל גר בחצר אחרת. 7) אבל לא שמירת הבית, ולפיכך הגוי מפחד ליכנס בבית שלא יהיה נתפס כגנב, שם ע, ב - מעשה שהיה. וסובר רבינו שהתירו בשתיה רק כשאמר לגוי בפירוש אחוז לי מפתח זה, אבל כשמסר לו סתם את המפתח - אין הגוי מפחד להכנס לבית, משום שהישראל מסר לו שמירת הבית. [וה'כסף משנה' כתב, שהמדובר בבית של גוי המושכר לישראל, ומכיון שיש לו קצת שייכות בבית, וגם נמסר לו המפתח -אינו מפחד להכנס, אבל כשהבית של ישראל מותר בשתיה אפילו אם לא אמר כלום לגוי בשעת מסירת המפתח].

ג. עוֹבֵד כּוֹכָבִים שֶׁשָּׂכַר יִשְׂרָאֵל[8] לִדְרֹךְ לוֹ יֵינוֹ בְּטָהֳרָה כְּדֵי שֶׁיִּהְיֶה מֻתָּר לְיִשְׂרָאֵל וְיִקָּחוּהוּ מִמֶּנּוּ, וְהָיָה הַיַּיִן בְּבֵיתוֹ שֶׁל עוֹבֵד כּוֹכָבִים[9]: אִם הָיָה יִשְׂרָאֵל זֶה שֶׁשּׁוֹמֵר הַיַּיִן דָּר בְּאוֹתָהּ חָצֵר[10] - הַיַּיִן מֻתָּר, וְאַף עַל פִּי שֶׁהַפֶּתַח פָּתוּחַ[11] וְהַשּׁוֹמֵר נִכְנָס וְיוֹצֵא; וְאִם הָיָה הַשּׁוֹמֵר דָּר בְּחָצֵר אַחֶרֶת[12] - הַיַּיִן אָסוּר, וְאַף עַל פִּי שֶׁהַמַּפְתֵּחַ וְהַחוֹתָם בְּיַד יִשְׂרָאֵל. שֶׁכֵּיוָן שֶׁהַיַּיִן שֶׁל עוֹבֵד כּוֹכָבִים וּבִרְשׁוּתוֹ, אֵינוֹ מְפַחֵד לְזַיֵּף[13] וּלְהַכְנִיס לַבַּיִת, וְיֹאמַר: וִיהִי מָה, אִם יֵדְעוּ בוֹ - לֹא יִקְחוּ מִמֶּנּוּ[14].

8) משנה וברייתא שם סא, א. 9) אפילו בביתו של גוי (רדב"ז). 10) הרי הוא כשומר קבוע, שדי ביוצא ונכנס (רבינו־תם ב'תוספות' שם ד"ה המטהר). רבינו סובר ששני התנאים מעכבים, היינו א. ישראל יוצא ונכנס. ב. הישראל דר באותה חצר. 11) כרבי יוחנן שם שאמר: אע"פ שאין מפתח וחותם בידו. 12) אינו שומר קבוע, ומשום כך לא מועיל יוצא ונכנס (לחם־משנה). והבדל זה בין שומר קבוע לאינו קבוע, אנו לומדים מלשון המשנה שם על־פי הגירסא בספרי המשניות: "עד שיושיב שומר", ולא כגירסתנו במשנה שבגמרא "עד שישב ומשמר", והיינו שיהיה שומר ממונה וקבוע. ודעת הראב"ד שאם ישראל יוצא ונכנס, היין מותר בשתיה אפילו אם הוא דר בחצר אחרת. 13) להתקין מפתח אחר. 14) ולא ייתפס כגנב, מכיון שהיין שלו.

ד. אֲפִלּוּ כָּתַב הָעוֹבֵד כּוֹכָבִים[15] לְיִשְׂרָאֵל שֶׁנִּתְקַבֵּל מִמֶּנּוּ הַמָּעוֹת[16] לִמְכֹּר לוֹ בָּהֶן יַיִן, הוֹאִיל וְאֵין הַיִּשְׂרְאֵלִי יָכוֹל לְהוֹצִיאוֹ מֵרְשׁוּת הָעוֹבֵד כּוֹכָבִים עַד שֶׁיִּתֵּן לוֹ הַמָּעוֹת - הֲרֵי הוּא שֶׁל עוֹבֵד כּוֹכָבִים וְאָסוּר[17], אֶלָּא אִם הָיָה הַשּׁוֹמֵר דָּר שָׁם בְּחָצֵר. וְאֵין הַשּׁוֹמֵר צָרִיךְ לִהְיוֹת יוֹשֵׁב וּמְשַׁמֵּר תָּמִיד, אֶלָּא נִכְנָס וְיוֹצֵא[18], כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[19]. בֵּין בִּרְשׁוּת בַּעַל הַיַּיִן בֵּין בִּרְשׁוּת עוֹבֵד כּוֹכָבִים אַחֵר[20].

15) משנה, שם. 16) והיין נשאר ביד הגוי כמשכון (רש"י). 17) משמע, אפילו אם מפתח וחותם ביד ישראל. והטעם, כיון שיש לו מלוה על אותו היין, אינו מתיירא הגוי לנגוע בו, שהרי יש לו שייכות בו, כמו שנתבאר למעלה בפי"ב הכ"ה. 18) כמו שביארנו למעלה, שצריך שני דברים, גם דר בחצר וגם יוצא ונכנס, ואם לאו - אסור. 19) בהלכה הקודמת. 20) גמרא שם: מפני שחוששים לגומלים, ואין גוי אחד מתיירא מפני גוי חבירו, כי הפעם הוא אינו מפריע לנפקד, ובפעם אחרת כשיופקד בידו יין של אותו הנפקד - לא יפריע לו לנסך.

ה. הָיָה יַיִן זֶה הַטָּהוֹר[21] שֶׁל עוֹבֵד כּוֹכָבִים מֻנָּח בִּרְשׁוּת הָרַבִּים אוֹ בְּבֵית הַפָּתוּחַ לִרְשׁוּת הָרַבִּים, וְיִשְׂרָאֵל הוֹלְכִים וְשָׁבִים - מֻתָּר; שֶׁעֲדַיִן לֹא נִכְנַס בִּרְשׁוּת הָעוֹבֵד כּוֹכָבִים[22].

21) במשנה שם. ומותר אפילו כשאין מפתח וחותם ביד ישראל, וגם לא כתב לו התקבלתי (לחם־משנה). 22) ולפיכך הוא מתיירא פן יראוהו ישראל העוברים ושבים ויתפס כגנב. ורש"י פירש אחרת, ראה שם. אבל כשנכנס לרשותו, נתבאר כבר בה"ג שאינו מפחד פן ייאסר יינו.

ו. וְאַשְׁפָּה וְחַלּוֹן[23] וָדֶקֶל אַף עַל פִּי שֶׁאֵין בּוֹ פֵּרוֹת[24] - הֲרֵי אֵלּוּ כִּרְשׁוּת הָרַבִּים: וְחָבִית יַיִן שָׁם[25] וְעוֹבֵד כּוֹכָבִים הַנִּמְצָא שָׁם - אֵינוֹ אוֹסְרָהּ; וּבַיִת הַפָּתוּחַ לְשָׁם - הֲרֵי הוּא כְּפָתוּחַ לִרְשׁוּת הָרַבִּים.

23) מימרא של רב יוסף, שם. גם בהלכה זו מדובר כשהיין לא נכנס עדיין לרשותו של הגוי. 24) בגמרא שם: "פסיק רישיה". 25) רבינו מפרש, מה שאמרו בגמרא: "אשפה חלון ודקל", היינו בין כשהיין נמצא שם, ובין אם מקומו של היין פתוח להם. בשני המקרים האלה, דינם כמו בהלכה הקודמת.

1 **ז. חָצֵר הַחֲלוּקָה[26] בִּמְסִיפִיס[27], וְעוֹבֵד כּוֹכָבִים בְּצַד**
2 **זֶה וְיִשְׂרָאֵל בְּצַד אַחֵר; וְכֵן שְׁנֵי גַּגִּין, שֶׁהָיָה גַּג**
3 **יִשְׂרָאֵל לְמַעְלָה וְגַג הָעוֹבֵד כּוֹכָבִים לְמַטָּה[28], אוֹ**
4 **שֶׁהָיוּ זֶה בְּצַד זֶה וְיֵשׁ בֵּינֵיהֶן מְסִיפִיס[29]; אַף עַל**
5 **פִּי שֶׁיַּד הָעוֹבֵד כּוֹכָבִים מַגַּעַת לְחֵלֶק יִשְׂרָאֵל -**
6 **אֵינוֹ חוֹשֵׁשׁ מִשּׁוּם יֵין נֶסֶךְ[30] וְלֹא מִשּׁוּם טְהָרוֹת[31].**

26) שם ע, ב. 27) מחיצה נמוכה (רש"י שם). וה'ערוך' פירש בשם גאון, כותל שיש בו חלונות (כסף־משנה). 28) ואע"פ שהגוי אינו מפחד כל־כך להושיט ידו ולנגוע ביין מפני שיוכל להתנצל בטענה שכוונתו היתה להתמודד או למדוד הגובה - היין מותר, וכל־שכן כשגג גוי למעלה ושל ישראל למטה (ב"ח יו"ד סי' קכט). 29) בברייתא שם לא נזכר מסיפיס גבי שני גגים, אלא גבי חצר שחלקו. וסובר רבינו שגם בשני גגים הסמוכים זה לזה, הדין כך. [וב'בית יוסף' יו"ד סי' קכט, פירש שגם בגג גוי למעלה ושל ישראל למטה, מותר רק כשיש מחיצה, וכן פסק באותו סי' סט"ז ב'שולחן ערוך']. 30) מפני שנתפס עליו כגנב אם ישלח ידו לגג אחר או לחצר אחרת כדי לנגוע ביין. 31) פסק כרבנן שם החולקים על רבי שמעון בן גמליאל (ראה כסף־משנה ולחם־משנה).

7 **ח. מֻתָּר לְיִשְׂרָאֵל לְהַפְקִיד יֵינוֹ בִּכְלִי סָתוּם בְּיַד עוֹבֵד**
8 **כּוֹכָבִים. וְהוּא שֶׁיִּהְיֶה לוֹ בּוֹ שְׁנֵי סִימָנִין[32]. וְזֶה הוּא**
9 **הַנִּקְרָא חוֹתָם בְּתוֹךְ חוֹתָם[33]. כֵּיצַד? סָתַם הֶחָבִית**
10 **בִּכְלִי שֶׁאֵינוֹ מְהֻדָּק, כְּדֶרֶךְ שֶׁסּוֹתְמִין כָּל אָדָם, וְטָח**
11 **בְּטִיט - הֲרֵי זֶה חוֹתָם אֶחָד[34]; הָיָה כְּלִי מְהֻדָּק וְטָח**
12 **עָלָיו מִלְּמַעְלָה - הֲרֵי זֶה חוֹתָם בְּתוֹךְ חוֹתָם. וְכֵן אִם**
13 **צָר פִּי הַנּוֹד - הֲרֵי זֶה חוֹתָם אֶחָד; הָפַךְ פִּי הַנּוֹד**
14 **לְתוֹכוֹ וְצָר עָלָיו - הֲרֵי זֶה חוֹתָם בְּתוֹךְ חוֹתָם. וְכֵן**
15 **כָּל שִׁנּוּי[35] שֶׁמְּשַׁנֶּה מִדְּבָרִים שֶׁאֵין דֶּרֶךְ כָּל אָדָם -**
16 **הֲרֵי הֵן כְּחוֹתָם אֶחָד, וְהַטִּיחָה אוֹ הַקְּשִׁירָה - חוֹתָם**
17 **שֵׁנִי.**

32) שם לא, א. מחלוקת של רבי אליעזר ורבנן. וכתב הר"ן שם שנראה שרבינו גורס בברייתא "מפתח וחותם בידו", שהם שני סימנים, כמו שנתבאר למעלה בה"א בשם הר"ן. וכן היא גם גירסת ה'תוספות' שם ד"ה ותרוויהו. ופסק רבינו כרבי אליעזר, משום שבגמרא שם אמרו: הלכה כרבי אליעזר. 33) שם, כרבי יוחנן. 34) שם. 35) שהגוי לא יטרח לזייף כל־כך.

18 **ט. וְאִם הִפְקִיד בְּיַד עוֹבֵד כּוֹכָבִים בְּחוֹתָם אֶחָד -**
19 **הֲרֵי זֶה אָסוּר בִּשְׁתִיָּה וּמֻתָּר בַּהֲנָיָה. וְהוּא שֶׁיִּחֵד לוֹ**
20 **קֶרֶן זָוִית[36].**

36) שאם לא כן, אין הגוי מפחד לנגוע בו, ואסור אפילו בהנאה (גמרא שם). אבל אסור בשתיה, כי רבי אליעזר מתיר בשתיה רק כשיש בו שני סימנים, היינו חותם בתוך חותם.

21 **י. יַיִן מְבֻשָּׁל וְהַשֵּׁכָר, אוֹ יַיִן שֶׁעֵרְבוּ עִם דְּבָרִים**
22 **אֲחֵרִים[37], כְּגוֹן דְּבַשׁ וְשֶׁמֶן, וְכֵן הַחֹמֶץ[38] וְהַגְּבִינָה[39]**
23 **וְהֶחָלָב וְכָל שֶׁאִסּוּרוֹ מִדִּבְרֵי סוֹפְרִים, שֶׁהִפְקִידוֹ בְּיַד**
24 **עוֹבֵד כּוֹכָבִים - אֵינוֹ צָרִיךְ שְׁנֵי חוֹתָמוֹת, אֶלָּא חוֹתָם**
25 **אֶחָד בִּלְבַד דַּיּוֹ[40]. אֲבָל הַיַּיִן[41] וְהַבָּשָׂר וַחֲתִיכַת דָּג**
26 **שֶׁאֵין בָּהּ סִימָן[42] שֶׁהִפְקִידָן בְּיַד עוֹבֵד כּוֹכָבִים -**
27 **צְרִיכִין שְׁנֵי חוֹתָמוֹת[43].**

37) שאין בהם משום ניסוך, כמבואר למעלה פי"א ה"ט־י. 38) למעלה שם. 39) למעלה פ"ג. 40) גמרא שם לט, ב. כדי לנסך, טורח ומזייף חותם אחד, אבל כדי להחליף לא יטרח, ולפיכך חותם אחד מועיל ביין מבושל וחומץ יין, אבל יין הראוי לניסוך טרח ומזייף ומנסך. וברשב"א, הובא ב'טור', מרחיב הדברים ומבאר: כל דבר שאם הוחלף יש בו איסור תורה, כגון בשר שאם הוחלף בבשר נבילה, ודג שהוחלף בדג טמא, ודאי צריך שני חותמות. אבל דבר שאם הוחלף אין בו אלא איסור מדברי סופרים, כגון גבינה שהוחלפה בגבינת גוי, וכן בחומץ שהוחלף בחומץ של גוי שהיה יין מתחילתו האסור משום סתם יינם, אין חוששים לחלוף בחותם אחד שלא יטרח הגוי בזה (לחם־משנה). 41) אע"פ שסתם יינם אינו אסור אלא מדברי סופרים, החמירו בו כמו בשל תורה, משום שחביב על הגוי ניסוך, וטורח ומזייף בחותם אחד (כסף־משנה). 42) ואפשר להחליפה בחתיכת דג טמא. 43) כמו שביארנו, שאלה הם איסורי תורה, וחוששים שמא יחליף.

28 **יא. יֵרָאֶה לִי, שֶׁכָּל מָקוֹם שֶׁאָמַרְנוּ בְּעִנְיָן זֶה בְּיַיִן**
29 **שֶׁלָּנוּ שֶׁהוּא אָסוּר בִּשְׁתִיָּה וּמֻתָּר בַּהֲנָיָה מִפְּנֵי צַד**
30 **נְגִיעָה[44] שֶׁנָּגַע בּוֹ הָעוֹבֵד כּוֹכָבִים - כְּשֶׁהָיָה הָעוֹבֵד**
31 **כּוֹכָבִים עוֹבֵד עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים; אֲבָל אִם הָיָה אִסּוּרוֹ**
32 **בְּגִלֻּל עוֹבֵד כּוֹכָבִים שֶׁאֵינוֹ עוֹבֵד עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים,**
33 **כְּגוֹן יִשְׁמְעֵאלִי[45] שֶׁנָּגַע בְּיַיִן שֶׁלָּנוּ שֶׁלֹּא בְּכַוָּנָה אוֹ**
34 **שֶׁטִּפַּח עַל פִּי הֶחָבִית - הֲרֵי זֶה מֻתָּר בִּשְׁתִיָּה[46]. וְכֵן**
35 **כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.**

44) כגון גוי שנגע ביין שלא בכוונה, וכן תינוק גוי שנגע ביין, פי"א ה"ה, ופי"ב ה"ה; חבית שנסדקה וקדם הגוי וחבקה, שם ה"ח, וכדומה. 45) רבינו גילה בכמה מקומות, ולמעלה בפי"א ה"ז, שמאמיני דת מוחמד, אינם עובדי עבודה־זרה. 46) שאין כאן איסור של חתנות מפני שהיין הוא של ישראל, והנגיעה אינה אוסרת מכיון שאינו עובד עבודה־זרה.

36 **יב. אֲבָל הַמַּפְקִיד יַיִן בְּיַד גֵּר תּוֹשָׁב[47], אוֹ שֶׁשִּׁלְּחוֹ**
37 **עִמּוֹ וְהִפְלִיג, אוֹ שֶׁהִנִּיחַ בֵּיתוֹ פָּתוּחַ בַּחֲצַר גֵּר תּוֹשָׁב**
38 **- הֲרֵי זֶה אָסוּר בִּשְׁתִיָּה[48]. שֶׁכָּל חֲשָׁשׁ שֶׁל חִלּוּף**
39 **וְזִיּוּף - יֵרָאֶה לִי, שֶׁכָּל הָעוֹבְדֵי כּוֹכָבִים שָׁוִים בּוֹ.**
40 **הוֹאִיל וְנַעֲשָׂה הַיַּיִן בִּרְשׁוּתָן[49], נֶאֱסַר בִּשְׁתִיָּה עַל כָּל**
41 **פָּנִים.**

47) שקיבל עליו שבע מצוות, ודינו כגוי שאינו עובד אלילים, כמו שנתבאר בפי"א ה"ז. 48) שמא יחליף ביינו, שאסור משום סתם יינם. 49) יכול הוא להחליף מבלי שירגיש בזה הישראל.

יג. יֵשׁ דְּבָרִים שֶׁאֵין בָּהֶם אִסּוּר נִסּוּךְ כְּלָל, וְאָסְרוּ אוֹתָם חֲכָמִים כְּדֵי לְהַרְחִיק מִן הַנִּסּוּךְ[50]. וְאֵלּוּ הֵן: לֹא יִמְזֹג[51] הָעוֹבֵד כּוֹכָבִים הַמַּיִם לְתוֹךְ הַיַּיִן שֶׁבְּיַד יִשְׂרָאֵל, שֶׁמָּא יָבוֹא לָצוּק הַיַּיִן לְתוֹךְ הַמַּיִם. וְלֹא יוֹלִיךְ הָעוֹבֵד כּוֹכָבִים[52] עֲנָבִים לַגַּת, שֶׁמָּא יָבוֹא לִדְרֹךְ אוֹ לִגַּע. וְלֹא יְסַיַּע לְיִשְׂרָאֵל[53] בְּשָׁעָה שֶׁמֵּרִיק מִכְּלִי לִכְלִי, שֶׁמָּא יַנִּיחַ הַכְּלִי בְּיַד הָעוֹבֵד כּוֹכָבִים וְנִמְצָא הַיַּיִן בָּא מִכֹּחוֹ. וְאִם סִיַּע אוֹ מָזַג הַמַּיִם אוֹ הֵבִיא עֲנָבִים - מֻתָּר[54].

50) משום הרחקת עבירה. 51) שם נח, ב. משום לך לך אמרין נזירא, סחור סחור לכרמא לא תקרב. 52) שם נט, א. 53) שם עב, ב. וראה למעלה פי"ב ה"ג. 54) דעת רבינו שאסור רק לכתחילה משום הרחקת עבירה, ובדיעבד מותר. ושיטת רש"י שם נח, ב - שיין שמזגו גוי, אסור בשתיה ובהנאה מותר. וב'תוספות' שם ד"ה שמסכו, כתבו שהיין אסור אף בהנאה. [בגמרא שם: אמר רבי יוחנן, יין שמגזו גוי אסור, משמע שגם בדיעבד אסור, ורבינו פסק שכל מה שאסרו משום לך לך אמרינן נזירא וכו' מותר בדיעבד, ולמד זאת מדין הולכת ענבים לגת, שם נט, ב - שאסרו משום לך לך אמרין וכו', ואמרו שם בפירוש שבדיעבד מותר. וכן משמע גם בדין סיוע, שם עב, ב - שאם לא הניח הכלי ביד הגוי - מותר (כסף־משנה)].

יד. וְכֵן מֻתָּר שֶׁיְּרַחֵץ הָעוֹבֵד כּוֹכָבִים[55] בְּחָבִית שֶׁל יַיִן שֶׁלָּנוּ. וּמֻתָּר לְיִשְׂרָאֵל[56] לְהָרִיחַ בְּחָבִית שֶׁל יֵין נֶסֶךְ, וְאֵין בָּזֶה שֵׁם אִסּוּר; שֶׁאֵין הָרֵיחַ כְּלוּם, לְפִי שֶׁאֵין בּוֹ מַמָּשׁ[57].

55) ולא נחשב כנגיעה, שם סו, ב. 56) כרבא, שם. 57) בגמרא שם: "ריחא לאו מילתא", ומפרש רבינו, שאין בו ממש. וזה נאמר רק בדברים שעיקרם אינם להריח, כמו יין וכדומה, אבל בדברים שעיקרם לריח, כגון מיני בושם - לא אמרו. ולפיכך פוסק רבינו בהל' מעילה סוף פ"ה, שהמריח בקטורת של הקדש, חייב אשם מעילות. ראה רש"י ו'תוספות' פסחים כו, א. ולמעלה בפ"ט הכ"ג, כתב רבינו: פת שאפאה עם הצלי, אסור לאכלה בחלב. והסתמך בזה על דעת רביה דרביה, הרי"ף, שאפילו רבא מודה בזה (כסף־משנה). וראה לחם־משנה כאן.

טו. כְּבָר בֵּאַרְנוּ[58], שֶׁכָּל דָּבָר שֶׁהוּא אָסוּר בַּהֲנָיָה, אִם עָבַר וּמְכָרוֹ - דָּמָיו מֻתָּרִין, חוּץ מֵעֲבוֹדַת כּוֹכָבִים וּמְשַׁמְּשֶׁיהָ[59] וְתִקְרֹבֶת שֶׁלָּהּ וְיַיִן שֶׁנִּתְנַסֵּךְ לָהּ[60]. וְהֶחְמִירוּ חֲכָמִים בִּסְתָם יֵינָם לִהְיוֹת דָּמָיו אֲסוּרִין כְּדִמֵּי יַיִן שֶׁנִּתְנַסֵּךְ לַעֲבוֹדַת כּוֹכָבִים. לְפִיכָךְ[61], עוֹבֵד כּוֹכָבִים שֶׁשָּׁכַר אֶת יִשְׂרָאֵל לַעֲשׂוֹת עִמּוֹ בְּיַיִן[62] - שְׂכָרוֹ אָסוּר[63].

58) בהל' אישות פ"ה ה"ב. 59) שאסורים בהנאה כעבודה־זרה. ראה הל' עבודה זרה ה"ב. 60) כולם אסורים בהנאה משום עבודה־זרה, שנאמר "והיית חרם כמוהו". ודרשו חז"ל: כל מה שאתה מהווה ממנו, הרי הוא כמוהו (קידושין נח:). 61) כיון שהחמירו חכמים באיסור סתם יינם, ואסרו דמיו (לחם־משנה). 62) סתם יינם. 63) שקנסוהו חכמים, כמו בעושה יין נסך ששכרו אסור (עבודה זרה סב.).

טז. וְכֵן הַשּׂוֹכֵר אֶת הַחֲמוֹר לְהָבִיא עָלָיו יַיִן, אוֹ שֶׁשָּׂכַר סְפִינָה לְהָבִיא בָּהּ יַיִן - שְׂכָרָן אָסוּר[64]. אִם מָעוֹת נָתְנוּ לוֹ - יוֹלִיכֵן לְיָם הַמֶּלַח[65]; וְאִם נָתְנוּ לוֹ בִּשְׂכָרוֹ כְּסוּת אוֹ כֵּלִים אוֹ פֵּרוֹת - הֲרֵי זֶה יִשְׂרֹף אוֹתָן וְיִקְבֹּר הָאֵפֶר[66] כְּדֵי שֶׁלֹּא לֵהָנוֹת בּוֹ.

64) אף־על־פי שהישראל עצמו אינו עושה כלום בגופו (שם:). 65) ולא ישליכם במקום שאפשר לישראל למצוא אותם ולהיכשל בהנאתם. 66) אבל לקברם כמו שהם, אסור - פן ימצאם ישראל ויהנה מהם, שלא ידע שהם שכר עבודה־זרה ויבוא לידי תקלה (שם).

יז. שָׂכַר לְעוֹבֵד כּוֹכָבִים[67] חֲמוֹר לִרְכֹּב עָלָיו, וְהִנִּיחַ עָלָיו לָגִין שֶׁל יַיִן[68] - שְׂכָרוֹ מֻתָּר. שְׂכָרוֹ לְשַׁבֵּר כַּדֵּי יֵין נֶסֶךְ[69] - שְׂכָרוֹ מֻתָּר. וְתָבוֹא עָלָיו בְּרָכָה[70], מִפְּנֵי שֶׁמְּמַעֵט בְּתִפְלָה.

67) משנה, שם. ביין נסך, והוא־הדין לסתם יינם. במשנה כתוב "שכר" סתם, והכוונה שהגוי שכר, וסגנונו של רבינו כאן קשה קצת, ואולי נפלה שגיאה קלה, וצריך להיות: השכיר לגוי או שכר הגוי, כלשון המשנה. 68) במשנה, שם: והניח לגינו עליו, ופירש ה'ערוך', וכן רש"י בשבת קלט, ב - כדים גדולים. 69) שינה ואמר יין נסך, ולא סתם יין כבבא ראשונה - לרבותא, שאפילו ביין נסך והישראל רוצה בקיומם של הכדים שלא ישתברו עכשיו מאליהם עד שישברם הוא ויטול שכרו (ע' רש"י ע"ז סג:) - שכרו מותר, כמו שמסיים רבינו. 70) לשון הגמרא שם.

יח. הַשּׂוֹכֵר אֶת הַפּוֹעֵל וְאָמַר לוֹ: הַעֲבֵר לִי מֵאָה חָבִיּוֹת שֶׁל שֵׂכָר בְּמֵאָה פְּרוּטוֹת, וְנִמְצָא אַחַת מֵהֶן יַיִן - שְׂכָרוֹ כֻּלּוֹ אָסוּר[71].

71) אפילו של תשעים ותשע חביות של היתר. ואין זה דומה לנתערבה חבית יין נסך ביין של היתר, שהדין הוא שיוליך חבית אחת מהן לים המלח והשאר מותרות, מפני ששם ההיתר היה מובדל מן האיסור בתחילה ואחר־כך נתערב, ולפיכך מותר למוכרו לגוי ויוותר לו על דמי יין נסך שבו, ונמצא שאינו נהנה מן האיסור כלל, אבל כאן שלא נתברר מעולם שכר ההיתר לבדו ולא נבדל מעולם שכר האיסור, שהרי מתחילה שכרו בשכירות אחת, מאה חביות במאה פרוטות, הרי כל פרוטה ופרוטה היא גם שכר של יין נסך, שהכל שכירות אחת היא ('מגדל עוז' בשם רבותינו הראשונים).

יט. אָמַר לוֹ: הַעֲבֵר לִי חָבִית בִּפְרוּטָה חָבִית

בִּפְרוּטָה[72], וְהֶעֱבִיר, וְנִמְצָא בֵּינֵיהֶן חָבִיּוֹת שֶׁל יַיִן - שְׁכַר חָבִיּוֹת שֶׁל יַיִן אָסוּר, וּשְׁאָר שְׁכָרוֹ מֻתָּר.

72) שם סה, א.

כ. אֲמָנֵי יִשְׂרָאֵל שֶׁשָּׁלַח לָהֶם עוֹבֵד כּוֹכָבִים חָבִית שֶׁל יַיִן בִּשְׂכָרָן - מֻתָּר שֶׁיֹּאמְרוּ לוֹ[73]: תֵּן לָנוּ אֶת דָּמְיָהּ. וְאִם מִשֶּׁנִּכְנְסָה לִרְשׁוּתָן - אָסוּר[74].

73) שהאומנים לא קנו את היין, והגוי חייב להם מעות, ולפיכך המעות שיתן להם אינם חליפים של יין ששלח להם (משנה, שם עא.). 74) כיון שהיין נכנס כבר לרשות האומנין, קיבלוהו בשכרם. וכשיתן להם הגוי כסף ויקח את היין בחזרה, הרי הכסף חליפי יין נסך ואסור.

כא. יִשְׂרָאֵל שֶׁהָיָה נוֹשֶׁה[75] בְּעוֹבֵד כּוֹכָבִים מָנֶה, הָלַךְ הָעוֹבֵד כּוֹכָבִים וּמָכַר עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים וְיַיִן נֶסֶךְ וְהֵבִיא לוֹ דְּמֵיהֶן - הֲרֵי זֶה מֻתָּר[76]. וְאִם אָמַר לוֹ קֹדֶם שֶׁיִּמְכֹּר: הַמְתֵּן לִי עַד שֶׁאֶמְכֹּר עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים אוֹ יַיִן נֶסֶךְ שֶׁיֵּשׁ לִי וְאָבִיא לְךָ, אַף עַל פִּי שֶׁהוּא סְתָם יֵינוֹ[77], וּמָכַר וְהֵבִיא לוֹ - הֲרֵי זֶה אָסוּר; מִפְּנֵי שֶׁהַיִּשְׂרְאֵלִי רוֹצֶה בְּקִיּוּמוֹ כְּדֵי שֶׁיִּפָּרַע מִמֶּנּוּ חוֹבוֹ.

75) שם סד, א. 76) מימרא של רב נחמן: דמי עבודה־זרה ביד גוי מותרים. 77) גם בסתם יינם אסור כשרוצה בקיומו.

כב. וְכֵן גֵּר וְעוֹבֵד כּוֹכָבִים[78] שֶׁהָיוּ שֻׁתָּפִין וּבָאוּ לַחֲלֹק - אֵין הַגֵּר יָכוֹל לוֹמַר לָעוֹבֵד כּוֹכָבִים: טֹל אַתָּה עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים וַאֲנִי מָעוֹת, אַתָּה יַיִן וַאֲנִי פֵּרוֹת; שֶׁהֲרֵי רוֹצֶה בְּקִיּוּמָן כְּדֵי שֶׁיִּטֹּל כְּנֶגְדָּן. אֲבָל גֵּר וְעוֹבֵד כּוֹכָבִים[79] שֶׁיָּרְשׁוּ אֶת אֲבִיהֶן עוֹבֵד כּוֹכָבִים - יָכוֹל לוֹמַר לוֹ: טֹל אַתָּה עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים וַאֲנִי מָעוֹת, אַתָּה יַיִן וַאֲנִי שֶׁמֶן. קֹל הוּא שֶׁהֵקֵלוּ בִּירֻשַּׁת הַגֵּר, כְּדֵי שֶׁלֹּא יַחֲזֹר לְסוֹרוֹ. וְאִם מִשֶּׁבָּאוּ לִרְשׁוּת הַגֵּר - אָסוּר[80].

78) שם סד, ב. 79) שם. 80) שזהו חילופי עבודה־זרה ממש, ולא הקילו כל־כך אפילו בגר. [בגמרא שם הקדימו דין ירושה לדין שותפות, ורבינו החליף את הסדר, כדי להשלים את רשימת האסורים, ואחריה הוא מביא רק דין של היתר].

כג. יִשְׂרָאֵל שֶׁמָּכַר יֵינוֹ לְעוֹבֵד כּוֹכָבִים[81]: פָּסַק[82] עַד שֶׁלֹּא מָדַד לוֹ - דָּמָיו מֻתָּרִין. שֶׁמִּשֶּׁפָּסַק סָמְכָה דַעְתּוֹ[83], וּמִשֶּׁמָּשַׁךְ קָנָה[84], וְיַיִן נֶסֶךְ אֵינוֹ נַעֲשֶׂה עַד שֶׁיְּגַע בּוֹ. נִמְצָא בִּשְׁעַת מְכִירָה[85] הָיָה מֻתָּר[86]. מָדַד לוֹ[87] עַד שֶׁלֹּא פָּסַק הַדָּמִים - דָּמָיו אֲסוּרִין. שֶׁהֲרֵי לֹא סָמְכָה דַעְתּוֹ[88] אַף עַל פִּי שֶׁמָּשַׁךְ, וְנִמְצָא כְּשֶׁנָּגַע עֲדַיִן לֹא סָמְכָה דַעְתּוֹ לִקַּח, וְנֶאֱסַר הַיַּיִן בִּנְגִיעָתוֹ, וַהֲרֵי זֶה כְּמוֹכֵר סְתָם יֵינָם.

81) משנה, שם עא, א. 82) קבע מחיר היין. 83) לקנות, כיון שיודע מחירו. 84) והכסף נשאר בהלואה אצל הגוי, שגוי קונה במשיכה. וכן כתב הרב המגיד בדעת רבינו בפ"א מהל' זכיה ומתנה. 85) בשעה שנגמר הקנין. 86) והדמים אינם חליפי יין נסך. 87) ונתן לגוי, ומשכו לפני שפסק דמיו. 88) שמא יבקש ממנו דמים מרובים ויבטל את הקניה.

כד. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּשֶׁמָּדַד הַיִּשְׂרְאֵלִי לְכֵלָיו; אֲבָל אִם מָדַד לִכְלֵי הָעוֹבֵד כּוֹכָבִים[89] אוֹ לִכְלֵי יִשְׂרָאֵל שֶׁבְּיַד הָעוֹבֵד כּוֹכָבִים[90] - צָרִיךְ לִקַּח אֶת הַדָּמִים[91] וְאַחַר כָּךְ יִמְדֹּד. וְאִם מָדַד וְלֹא לָקַח דָּמִים, אַף עַל פִּי שֶׁפָּסַק - דָּמָיו אֲסוּרִים; שֶׁמִּשֶּׁגִּיעַ לַכְּלֵי נֶאֱסָר[92] כִּסְתָם יֵינָם.

89) שהיה בו קצת יין שלו, ונאסר היין בנפילתו לכלי קודם שקנהו הגוי, שהרי עוד לא משך. וכשלוקח הדמים, דמי יין אסור הוא לוקח. 90) שאוחזו באויר ומתנדנד הכלי, ואוסר היין בנדנודו שהוא כנגיעה, כמו שנתבאר בפי"ב ה"ג (כסף־משנה). 91) והגוי קונה את היין בכסף והיין נעשה שלו מיד, וסובר רבינו שגוי קונה בין במשיכה ובין בכסף, כמ"ש הרב המגיד פ"א מהל' זכיה ומתנה (כסף־משנה). שאם לא כן, הרי הדמים שבידי ישראל עודם קנינו של הגוי, וכשנגע ביין ואסרו, נעשו הדמים שביד ישראל דמי יין נסך למפרע כמו שכתבו ה'תוספות' שם ד"ה שקילו. 92) משום ניצוק חיבור, כמבואר בפי"ב הי"ב. ורבינו לשיטתו הולך, שניצוק אפילו בסתם יינם אסור בהנאה.

כה. הַנּוֹתֵן דִּינָר לְחֲנֻנְיָנִי עוֹבֵד כּוֹכָבִים[93], וְאָמַר לְפוֹעֲלוֹ הָעוֹבֵד כּוֹכָבִים: לֵךְ וּשְׁתֵה וֶאֱכֹל מִן הַחֲנֻנְיָנִי וַאֲנִי מְחַשֵּׁב לוֹ - הֲרֵי זֶה חוֹשֵׁשׁ שֶׁמָּא יִשְׁתֶּה יַיִן, שֶׁזֶּה כְּמִי שֶׁקָּנָה לוֹ יַיִן נֶסֶךְ וְהִשְׁקָהוּ[94]. וּכְנֶגֶד זֶה בִּשְׁבִיעִית[95] - אָסוּר. כְּגוֹן שֶׁנָּתַן דִּינָר לְחֲנֻנְיָנִי יִשְׂרָאֵל עַם הָאָרֶץ[96], וְאָמַר לְפוֹעֲלוֹ הַיִּשְׂרְאֵלִי: לֵךְ וֶאֱכֹל וַאֲנִי מְחַשֵּׁב לוֹ. וְאִם אָכַל הַפּוֹעֵל דָּבָר שֶׁאֵינוֹ מְעֻשָּׂר - אָסוּר[97].

93) שם סג, ב - כשהקדים לו דינר. כיון שנתן לחנוני מעות קודם ששלח את הפועל אליו, הרי הוא כאילו קנה מהחנוני מה שיתן לפועל, ונמצא שהפועל אוכל משל בעל־הבית. 94) ופורע חוב מזונותיו מיין נסך. 95) שנמצא בעל־הבית פורע חוב מזונות הפועל מפירות שביעית שקנה מן החנוני. 96) וחשוד על המעשרות. 97) כלומר, שאסור לבעל־הבית לעשות כן. ולשון רבינו כאן אינו ברור.

כו. אֲבָל אִם אָמַר לָהֶם: אִכְלוּ וּשְׁתוּ בְּדִינָר זֶה, אוֹ שֶׁאָמַר לָהֶם: אִכְלוּ וּשְׁתוּ עָלַי מִן הַחֲנֻנְיָנִי וַאֲנִי פּוֹרֵעַ, אַף עַל פִּי שֶׁנִּשְׁתַּעְבֵּד, הוֹאִיל וְלֹא נִתְיַחֵד שִׁעְבּוּדוֹ[98] - הֲרֵי זֶה מֻתָּר, וְאֵינוֹ חוֹשֵׁשׁ לֹא מִשּׁוּם יַיִן נֶסֶךְ וְלֹא מִשּׁוּם שְׁבִיעִית וְלֹא מִשּׁוּם מַעֲשֵׂר.

98) שלא שעבד לחנוני מעות מסוימות, ולפיכך לא קנה בעל־הבית מה שיתן החנוני לפועל, ונמצא שהפועל אינו אוכל משל בעל־הבית, כפי פירושו של רב פפא שם.

כז. מֶלֶךְ שֶׁהָיָה מְחַלֵּק[99] יֵינוֹ לָעָם וְלוֹקֵחַ מֵהֶן דָּמָיו כְּפִי מַה שֶּׁיִּרְצֶה - אַל יֹאמַר אָדָם לְעוֹבֵד כּוֹכָבִים: הֵא לְךָ מָאתַיִם זוּז וְהַכְּנֵס תַּחְתַּי בְּאוֹצַר הַמֶּלֶךְ[100], כְּדֵי שֶׁיְּקַח הָעוֹבֵד כּוֹכָבִים הַיַּיִן[101] שֶׁכְּתָבוֹ בְּשֵׁם יִשְׂרָאֵל וְיִתֵּן הָעוֹבֵד כּוֹכָבִים הַדָּמִים לַמֶּלֶךְ. אֲבָל אוֹמֵר לוֹ: הֵא לְךָ מָאתַיִם זוּז וּמַלְטֵנִי מִן הָאוֹצָר[102].

99) כן מפרש רבינו הברייתא שם עא, א. והסוגיא שם. 100) גירסת רבינו בגמרא: אצר באל"ף, אבל בגירסתנו: עוצר בעי"ן. ופירושו, שוטר. וראה רש"י שם. 101) שנמצא שהישראל מוכר לגוי את יינו שצריך לקבל מאת המלך (רדב"ז). 102) שהרי הישראל חייב לאוצר מעות, והגוי פוטרו מחיוב זה, ואין הישראל מוכר לו יין, והגוי מקבל את היין לא בשליחותו, מה־שאין־כן באומר לו הכנס במקומי.

כח. עוֹבֵד כּוֹכָבִים שֶׁנָּגַע בְּיֵינוֹ[103] שֶׁל יִשְׂרָאֵל לְאָנְסוֹ - מֻתָּר לִמְכֹּר[104] אוֹתוֹ יַיִן לְאוֹתוֹ הָעוֹבֵד כּוֹכָבִים שֶׁאֲסָרוֹ לְבַדּוֹ. שֶׁכֵּיוָן שֶׁנִּתְכַּוֵּן[105] זֶה הָעוֹבֵד כּוֹכָבִים לְהַזִּיקוֹ וְלֶאֱסֹר יֵינוֹ - הֲרֵי זֶה כְּמוֹ שֶׁשִּׁבְּרוֹ אוֹ שְׂרָפוֹ[106] שֶׁחַיָּב לְשַׁלֵּם; וְנִמְצְאוּ הַדָּמִים שֶׁלּוֹקֵחַ מִמֶּנּוּ דְּמֵי הַהֶזֵּק[107], וְלֹא דְּמֵי הַמְּכִירָה.

103) שם נט, ב. 104) [בגמרא שם, לא אמרו "מותר למכור", אלא: שרי ליה למשקל דמיה (פירוש: מותר לו לבעל היין לקבל דמיו מהגוי), מאי טעמא? מיקלא קלייה (שרפו), וקשה להבין למה נקט רבינו לשון זה, הלא טעם ההיתר הוא מפני שאין כאן מכירה אלא גביית דמי הזיקו]. 105) ואם נגע שלא בכוונה להזיק, אינו חייב לשלם לו, מפני שזה היזק שאינו ניכר. כלומר, לא נשתנה היין כלל על־ידי מעשיו, ורבינו פוסק בפ"א מהל' חובל ומזיק ה"ג, שהיזק שאינו ניכר בשגגה או באונס - פטור. 106) בגמרא: מקלא קלייה. 107) ודמי יין כשר נוטל (רש"י שם).

יום חמישי כ"ח מנ"א ה'תשפ"ב

פֶּרֶק אַרְבָּעָה עָשָׂר[1]

1) יבאר שכל איסורי מאכלות אסורות בכזית; ושיעור אכילת פרס ושיעור השתייה; כל האיסורין אם חייב עליהן שלא כדרך הנאתן; ומי שאחזו בולמוס; עוברה שהריחה מאכל איסור; ואם איסור חל על איסור.

א. כָּל אִסּוּרֵי מַאֲכָלוֹת שֶׁבַּתּוֹרָה - שִׁעוּרָן[2] בִּכְזַיִת בֵּינוֹנִי, בֵּין לְמַלְקוּת בֵּין לְכָרֵת בֵּין לְמִיתָה בִּידֵי שָׁמַיִם[3]. וּכְבָר בֵּאַרְנוּ, שֶׁכָּל הַמְחַיֵּב כָּרֵת אוֹ מִיתָה בִּידֵי שָׁמַיִם עַל מַאֲכָל - לוֹקֶה[4].

2) כדי להתחייב בעונשי הגוף הנמנים למטה. 3) כגון האוכל טבל. ... לא מנה רבינו מיתת בית דין, מפני שלא מצאנו חיוב מיתה בבית דין על אכילה ושתייה אלא בבן סורר ומורה על זלילת בשר וסביאת יין, ואין שיעורו בכזית. 4) אם התרו בו למלקות.

ב. וְשִׁעוּר זֶה עִם כָּל הַשִּׁעוּרִין - הֲלָכָה לְמֹשֶׁה מִסִּינַי הֵם. וְאָסוּר מִן הַתּוֹרָה[5] לֶאֱכֹל כָּל שֶׁהוּא מִדָּבָר הָאָסוּר, אֲבָל אֵינוֹ לוֹקֶה[6] אֶלָּא עַל כְּזַיִת. וְאִם אָכַל כָּל שֶׁהוּא פָּחוֹת מִכַּשִּׁעוּר - מַכִּין אוֹתוֹ מַכַּת מַרְדּוּת[7].

5) כר' יוחנן דאמר חצי שיעור אסור מן התורה. 6) מן התורה. 7) מפני שזה כעובר על איסור מדברי סופרים שמכין אותו מכת מרדות.

ג. כְּזַיִת שֶׁאָמַרְנוּ - חוּץ מִשֶּׁל בֵּין הַשִּׁנַּיִם; אֲבָל מַה שֶּׁבֵּין הַחֲנִיכַיִם[8] - מִצְטָרֵף לְמַה שֶּׁבַּלַּע, שֶׁהֲרֵי נֶהֱנָה גְּרוֹנוֹ[9] מִכְּזַיִת. אֲפִלּוּ אָכַל כַּחֲצִי זַיִת וְהֶקִיאוֹ, וְחָזַר וְאָכַל אוֹתוֹ[10] חֲצִי זַיִת עַצְמוֹ שֶׁהֵקִיא - חַיָּב; שֶׁאֵין הַחִיּוּב אֶלָּא עַל הֲנָאַת הַגָּרוֹן בְּכַזַּיִת מִדָּבָר הָאָסוּר.

8) המודבק בחכו ולא בלעו. 9) והרי טעם שיעור מלא, כיון שהיה כזית שלם סמוך לבית הבליעה, אבל מאוכל שבין השיניים אין גרונו נהנה. 10) שטעם גרונו כזית שלם ביחד.

ד. כְּזַיִת חֵלֶב אוֹ נְבֵלָה אוֹ פִּגּוּל אוֹ נוֹתָר וְכַיּוֹצֵא בָהֶן שֶׁהִנִּיחוֹ בַּחַמָּה וְנִתְמַעֵט - הָאוֹכְלוֹ פָּטוּר[11]. חָזַר וְהִנִּיחוֹ בַּגְּשָׁמִים וְנִתְפַּח[12] - חַיָּבִין עָלָיו[13] כָּרֵת[14] אוֹ מַלְקוּת[15]. הָיָה פָּחוֹת מִכְּזַיִת מִבַּתְּחִלָּה, וְנִתְפַּח וְעָמַד עַל כְּזַיִת - אָסוּר, וְאֵין לוֹקִין עָלָיו[16].

11) מכרת וממלקות, שמשערין כמות שהוא, ועכשיו הוא פחות מכשיעור. 12) ועמד על כזית כמו שהיה בתחילתו. 13) מפני שתחילתו וסופו כשיעור. 14) בחלב פיגול ונותר. 15) בנבלה או כשהתרו בו למלקות בפיגול, נותר וטמא. ואף על פי שבינתיים נתמעט שיעורן אין דיחוי אצל איסורים, כלומר, אין אומרים כיון שנדחה אינו חוזר למצבו הקודם. 16) כיון שמתחילתו, במצבו הטבעי, לא היה בו כזית.

ה. כְּבָר בֵּאַרְנוּ, שֶׁכָּל אִסּוּרִין שֶׁבַּתּוֹרָה אֵין מִצְטָרְפִין זֶה עִם זֶה לְכַזַּיִת, חוּץ מִבְּשַׂר נְבֵלָה עִם בְּשַׂר טְרֵפָה[17], וְאִסּוּרֵי נָזִיר שִׁיתְבָּאֲרוּ בִּמְקוֹמָן. וַחֲמִשֶּׁת מִינֵי תְבוּאָה[18] וּקְמָחִין שֶׁלָּהֶן וְהַבְּצֵקוֹת שֶׁלָּהֶן - הַכֹּל מִצְטָרְפִים לְכַזַּיִת, בֵּין לְאִסּוּר חָמֵץ בְּפֶסַח[19], בֵּין לְאִסּוּר חָדָשׁ[20] מִלִּפְנֵי הָעֹמֶר, בֵּין לְאִסּוּרֵי מַעֲשֵׂר שֵׁנִי[21] וּתְרוּמוֹת.

17) שמצטרפין הואיל והטריפה תחילת נבילה היא. 18) חיטים, שעורים, כוסמים, שיבולת שועל, שיפון קודם טחינה. 19) שכולם מחמיצים. 20) לפני הקרבת העומר בט"ז בניסן. שאם אכל מכולם ביחד כזית, לוקה. 21) שאם אכל מכולן כזית חוץ לחומת ירושלים, לוקה.

ו. יֵרָאֶה לִי, שֶׁכָּל הַחַיָּב[22] בִּתְרוּמָה וּמַעַשְׂרוֹת מִצְטָרֵף לְכַזַּיִת בְּטֶבֶל, מִפְּנֵי שֶׁהוּא שֵׁם אֶחָד. הָא לְמָה זֶה דּוֹמֶה? לְנִבְלַת הַשּׁוֹר וְנִבְלַת הַשֶּׂה וְנִבְלַת הַצְּבִי, שֶׁהֵן מִצְטָרְפִין לְכַזַּיִת, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[23].

22) אפילו מינים אחרים חוץ מחמשת מיני תבואה. 23) שכל שאיסורן בלאו אחד מצטרפין.

ז. הָאוֹכֵל אֲכִילָה גְּדוֹלָה[24] מִדָּבָר אָסוּר - אֵין מְחַיְּבִין אוֹתוֹ מַלְקוּת אוֹ כָּרֵת עַל כָּל כְּזַיִת וּכְזַיִת, אֶלָּא חִיּוּב אֶחָד לְכָל הָאֲכִילָה[25]. וְאִם הָיוּ הָעֵדִים מַתְרִים בּוֹ[26] בִּשְׁעַת אֲכִילָה עַל כָּל כְּזַיִת וּכְזַיִת - חַיָּב עַל כָּל הַתְּרָאָה וְהַתְּרָאָה, וְאַף עַל פִּי שֶׁהִיא אֲכִילָה אַחַת וְלֹא הִפְסִיק.

24) כזיתים הרבה בלי הפסק. 25) ונקט רבינו "אכילה גדולה" משום הבבא האחרונה, להשמיענו שאם התרו בו כמה התראות, חייב על כל התראה אף על פי שלא הפסיק אכילתו בין התראה להתראה, משום שהתראות מחלקות. 26) אמרו לו אל תשתה והוא שותה חייב על כל אחת ואחת.

ח. הָאוֹכֵל כִּשְׁעוֹרָה אוֹ כְּחַרְדָּל מֵאֶחָד מִכָּל מַאֲכָלוֹת הָאֲסוּרִים, וְשָׁהָה מְעַט וְחָזַר וְאָכַל כְּחַרְדָּל, וְכֵן עַד שֶׁהִשְׁלִים כַּזַּיִת, בֵּין בְּשׁוֹגֵג בֵּין בְּמֵזִיד: אִם שָׁהָה מִתְּחִלָּה וְעַד סוֹף כְּדֵי אֲכִילַת שָׁלֹשׁ בֵּיצִים[27] - יִצְטָרֵף הַכֹּל, וַהֲרֵי הוּא חַיָּב כָּרֵת אוֹ מַלְקוּת אוֹ קָרְבָּן כְּמוֹ שֶׁאָכַל כְּזַיִת בְּבַת אַחַת; וְאִם שָׁהָה יָתֵר מִזֶּה מִתְּחִלָּה וְעַד סוֹף, אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא שָׁהָה בֵּינֵיהֶן, אֶלָּא אָכַל כְּחַרְדָּל אַחַר כְּחַרְדָּל, הוֹאִיל וְלֹא הִשְׁלִים כְּזַיִת אֶלָּא בְּיָתֵר מִכְּדֵי אֲכִילַת פְּרָס - אֵינָן מִצְטָרְפִין וּפָטוּר.

27) כדי אכילת פרס, ואכילת פרס שיעור שלוש ביצים כר' יוחנן בן ברוקא. ורש"י סובר שיעור פרס הוא ארבע ביצים.

ט. וְכֵן הַשּׁוֹתֶה רְבִיעִית שֶׁל סְתָם יֵינָם מְעַט מְעַט, אוֹ שֶׁהִמְחָה אֶת הֶחָמֵץ בְּפֶסַח אוֹ אֶת הַחֵלֶב וּגְמָעוֹ מְעַט מְעַט, אוֹ שֶׁשָּׁתָה מִן הַדָּם מְעַט מְעַט: אִם שָׁהָה מִתְּחִלָּה וְעַד סוֹף כְּדֵי שְׁתִּיַּת רְבִיעִית - מִצְטָרְפִין, וְאִם לַאו - אֵין מִצְטָרְפִין.

י. כָּל הָאֲכָלִין הָאֲסוּרִין[28] אֵינוֹ חַיָּב[29] עֲלֵיהֶם עַד שֶׁיֹּאכַל אוֹתָן דֶּרֶךְ הֲנָאָה[30], חוּץ מִבָּשָׂר בְּחָלָב וְכִלְאֵי הַכֶּרֶם. לְפִי שֶׁלֹּא נֶאֱמַר בָּהֶן אֲכִילָה, אֶלָּא הוֹצִיא אִסּוּר אֲכִילָתָן בְּלָשׁוֹן אַחֶרֶת, בְּלָשׁוֹן בִּשּׁוּל[31] וּבְלָשׁוֹן הֶקְדֵּשׁ[32], לֶאֱסֹר אוֹתָן וַאֲפִלּוּ שֶׁלֹּא כְּדֶרֶךְ הֲנָיָה.

28) באכילה או בהנאה. 29) כר' יוחנן. ובגמרא: אין לוקין, אבל מדרבנן אסור אפילו שלא בדרך הנאה. 30) וכל דבר מאכל האסור בהנאה אינו חייב על הנאתו שלא כדרך אכילה, מפני שדבר מאכל עומד לאכילה ואם נהנה באופן אחר הרי זה שלא כדרך הנאתו הרגילה. 31) לא תבשל גדי בחלב אמו ודרשו חכמים על איסור אכילה. 32) פן תקדש המלאה, שלא תהנה ממנו אלא תשרפנו.

יא. כֵּיצַד[33]? הֲרֵי שֶׁהִמְחָה אֶת הַחֵלֶב וּגְמָעוֹ כְּשֶׁהוּא חַם עַד שֶׁנִּכְוָה גְּרוֹנוֹ מִמֶּנּוּ, אוֹ שֶׁאָכַל חֵלֶב חַי; אוֹ שֶׁעֵרֵב דְּבָרִים מָרִים, כְּגוֹן רֹאשׁ וְלַעֲנָה, לְתוֹךְ יֵין נֶסֶךְ אוֹ לְתוֹךְ קְדֵרָה שֶׁל נְבֵלָה, וַאֲכָלָן כְּשֶׁהֵן מָרִין; אוֹ שֶׁאָכַל אֹכֶל הָאָסוּר אַחַר שֶׁהִסְרִיחַ וְהִבְאִישׁ וּבָטַל מֵאֹכֶל אָדָם - הֲרֵי זֶה פָּטוּר. וְאִם עֵרֵב דָּבָר מַר בְּתוֹךְ קְדֵרָה שֶׁל בָּשָׂר בְּחָלָב אוֹ בְּיֵין כִּלְאֵי הַכֶּרֶם וַאֲכָלוֹ - חַיָּב.

33) מפרט סוגי אכילה שלא כדרך אכילה והנאה. ולפיכך אינו מונה רבינו הדוגמא שנאמרה בגמרא שם: הניח חלב של שור הנסקל על גבי מכתו פטור.

יב. הָאוֹכֵל מַאֲכָל מִמַּאֲכָלוֹת הָאֲסוּרוֹת דֶּרֶךְ שְׁחוֹק אוֹ כְּמִתְעַסֵּק[34], אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא נִתְכַּוֵּן לְגוּף הָאֲכִילָה, הוֹאִיל וְנֶהֱנָה - חַיָּב, כְּמִי שֶׁמִּתְכַּוֵּן לְעַצְמָהּ שֶׁל אֲכִילָה. וַהֲנָיָה הַבָּאָה לוֹ לָאָדָם בְּעַל כָּרְחוֹ בְּאִסּוּר מִכָּל הָאִסּוּרִין[35]: אִם נִתְכַּוֵּן - אָסוּר, וְאִם לֹא נִתְכַּוֵּן - מֻתָּר[36].

34) בלי כוונה לאכילה. 35) בין איסורי הנאה בין איסורי אכילה. 36) שהלכה כר' שמעון שדבר שאינו מתכוון מותר בכל האיסורים.

יג. הָאוֹכֵל מַאֲכָל אָסוּר לְתֵאָבוֹן אוֹ מִפְּנֵי הָרָעָב - חַיָּב[37]. וְאִם הָיָה תּוֹעֶה בַּמִּדְבָּר וְאֵין לוֹ מַה יֹּאכַל אֶלָּא דָּבָר אִסּוּר - הֲרֵי זֶה מֻתָּר, מִפְּנֵי סַכָּנַת נְפָשׁוֹת[38].

37) אם אין סכנת נפש. 38) מותר לכל אדם, שאין לך דבר העומד בפני פיקוח נפש.

יד. עֲבָרָה[39] שֶׁהֵרִיחָה מַאֲכָל אָסוּר, כְּגוֹן בְּשַׂר קֹדֶשׁ אוֹ בְּשַׂר חֲזִיר - מַאֲכִילִין אוֹתָהּ מִן הַמָּרָק. אִם נִתְיַשְּׁבָה דַּעְתָּהּ - מוּטָב, וְאִם לַאו - מַאֲכִילִין אוֹתָהּ פָּחוֹת מִכַּשִּׁעוּר. וְאִם לֹא נִתְיַשְּׁבָה דַּעְתָּהּ - מַאֲכִילִין אוֹתָהּ עַד שֶׁתִּתְיַשֵּׁב דַּעְתָּהּ.

39) אשה הרה כשהיא מריחה איזה מאכל ומתאווה לאוכלו, תסתכן אם ימנעו ממנה מאכל זה.

טו. וְכֵן הַחוֹלֶה שֶׁהֵרִיחַ דָּבָר שֶׁיֵּשׁ בּוֹ חֹמֶץ וְכַיּוֹצֵא בּוֹ מִדְּבָרִים שֶׁמְּעַרְעֲרִין אֶת הַנֶּפֶשׁ - דִּינוֹ כְּעֵבָרָה.

טז. מִי שֶׁאֲחָזוֹ בֶּלְמוּס[40] - מַאֲכִילִין אוֹתוֹ דְּבָרִים הָאֲסוּרִים מִיָּד[41] עַד שֶׁיֵּאוֹרוּ עֵינָיו[42]. וְאֵין מְחַזְּרִין עַל דָּבָר הַמֻּתָּר, אֶלָּא מְמַהֲרִין בַּנִּמְצָא[43]. וּמַאֲכִילִין אוֹתוֹ הַקַּל הַקַּל תְּחִלָּה[44]. אִם הֵאִירוּ עֵינָיו - דַּיּוֹ[45]; וְאִם לַאו - מַאֲכִילִין אוֹתוֹ הֶחָמוּר.

40) מחלת הרעבון. 41) ואין מנסים מקודם במרק, ובפחות מכשיעור, אלא נותנים לו מיד דבר האסור. 42) בשלב מסוכן של המחלה עיני החולה כהות. 43) בדברים הנמצאים במקום. 44) אם אין לנו דברים מותרים כדי צורכו ויש לפנינו שני מיני איסורים מאכילין אותו הקל קל. 45) אין מאכילים אותו יותר.

יז. כֵּיצַד? הָיוּ לְפָנֵינוּ טֶבֶל וּנְבֵלָה - מַאֲכִילִין אוֹתוֹ נְבֵלָה תְּחִלָּה; שֶׁהַטֶּבֶל בְּמִיתָה[46]. נְבֵלָה וּסְפִיחֵי שְׁבִיעִית - מַאֲכִילִין אוֹתוֹ סְפִיחֵי שְׁבִיעִית; שֶׁאֲסוּרִין מִדִּבְרֵי סוֹפְרִים[47], כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר בְּהִלְכוֹת שְׁמִטָּה. טֶבֶל וּשְׁבִיעִית[48] - מַאֲכִילִין אוֹתוֹ שְׁבִיעִית[49]. טֶבֶל וּתְרוּמָה, אִם אִי אֶפְשָׁר לְתַקֵּן הַטֶּבֶל[50] - מַאֲכִילִין אוֹתוֹ טֶבֶל[51], שֶׁאֵינוֹ קָדוֹשׁ כִּתְרוּמָה[52]. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

46) בידי שמים, ונבלה בלאו. והמדובר בטבל שלא הופרשו ממנו תרומה גדולה ותרומת מעשר, אבל טבל שלא הפרישו ממנו מעשרות אינו במיתה. 47) שמאכילים אותו תחילה איסורי דרבנן. 48) לאחר זמן הביעור. 49) שהטבל במיתה בידי שמים והשביעית בעשה. 50) ולהאכילו את החולין שבו, כגון, שהחולה צריך לאכול כולו ואם יפריש ממנו התרומות לא יספיק לו. 51) אין מפרישים ממנו תרומה ותרומת מעשר, שיאכל החולה תרומה לעצמה וחולין לעצמם, אלא מאכילים אותו את הטבל כמו שהוא. והמדובר בזר שאסור בתרומה. 52) תרומה חמורה אבל טבל אפשר לתיקוני, ומפרש רבינו, שלא התכוונו לומר שיש לתקן, היינו להפריש תרומה, אלא שטבל מכיון שאפשר לתקנו אין בו קדושה חמורה, אבל תרומה קודש ממש היא.

יח. כְּבָר בֵּאַרְנוּ, שֶׁאֵין אִסּוּר חָל עַל אִסּוּר, אֶלָּא אִם הָיוּ שְׁנֵי הָאִסּוּרִין בָּאִין כְּאַחַת[53], אוֹ שֶׁהָיָה אִסּוּר מוֹסִיף אוֹ אִסּוּר כּוֹלֵל. לְפִיכָךְ יֵשׁ אוֹכֵל כְּזַיִת אֶחָד, וְלוֹקֶה עָלָיו חָמֵשׁ מַלְקִיּוֹת[54]. וְהוּא שֶׁהִתְרוּ בּוֹ בַּחֲמִשָּׁה אִסּוּרִין[55] שֶׁנִּתְקַבְּצוּ בּוֹ. כֵּיצַד? כְּגוֹן טָמֵא שֶׁאָכַל כְּזַיִת חֵלֶב שֶׁנּוֹתַר מִן הַמֻּקְדָּשִׁים בְּיוֹם הַכִּפּוּרִים - לוֹקֶה מִשּׁוּם אוֹכֵל חֵלֶב[56], וּמִשּׁוּם אוֹכֵל נוֹתָר, וּמִשּׁוּם אוֹכֵל בְּיוֹם הַכִּפּוּרִים, וּמִשּׁוּם טָמֵא שֶׁאָכַל קֹדֶשׁ, וּמִשּׁוּם שֶׁנֶּהֱנָה מִן הַקֹּדֶשׁ וּמָעַל.

53) שאי זה מהם תוציא, ולכן חייב על שניהם. 54) שנינו שבשוגג חייב ארבע חטאות ואשם אחד, ורבינו משמיענו שגם למלקות הדין כך. 55) צריך להתרות בו ולפרש כל איסור בפני עצמו, אבל אם התרו בו סתם ואפילו אמרו לו שהוא עובר על חמישה לאווין, אינו לוקה אלא אחת. 56) שכל המחוייב כרת או מיתה בידי שמים על מאכל, לוקה אם התרו בו למלקות.

יט. וְלָמָּה חָל כָּאן אִסּוּר עַל אִסּוּר? שֶׁבְּהֵמָה זוֹ הָיָה חֶלְבָּהּ אָסוּר בַּאֲכִילָה וּמֻתָּר בַּהֲנָיָה[57]. הִקְדִּישָׁהּ - נֶאֱסַר חֶלְבָּהּ בַּהֲנָיָה[58]. וּמִתּוֹךְ שֶׁנּוֹסַף בּוֹ אִסּוּר הֲנָיָה[59], נוֹסַף עָלָיו אִסּוּר קָדָשִׁים. וַעֲדַיִן הָיָה חֵלֶב זֶה מֻתָּר לַגְּבוֹהַּ[60] וְאָסוּר לְהֶדְיוֹט. נַעֲשָׂה נוֹתָר - מִתּוֹךְ שֶׁנּוֹסַף בּוֹ אִסּוּר לַגְּבוֹהַּ, נֶאֱסַר לְהֶדְיוֹט. וְהָאוֹכֵל הַזֶּה[61] הָיָה מֻתָּר בִּבְשַׂר הַבְּהֵמָה וְאָסוּר בְּחֶלְבָּהּ. נִטְמָא - נֶאֱסַר אַף בִּבְשָׂרָהּ. נוֹסַף לוֹ אִסּוּר עַל הַחֵלֶב. בָּא יוֹם הַכִּפּוּרִים - כָּלַל כָּל הָאֲכָלִין. וּמִתּוֹךְ שֶׁנֶּאֱסַר אַף בְּחֵלְבוֹ, נוֹסַף אִסּוּרוֹ בְּחֵלֶב זֶה. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

57) שהחלב אסור רק באכילה. 58) שהקדש אסור בהנאה. 59) הרי הוא איסור מוסיף או איסור חמור שחל על איסור. 60) להקריב למזבח. 61) כלומר, האדם שאכל. עד כאן מנה רבינו האיסורים שניתוספו על חתיכת החלב, מכאן ואילך מונה רבינו איסורים החלים על האדם, אבל על המאכל עצמו לא ניתוסף איסור, כגון יום הכיפורים וטומאת האוכל.

פֶּרֶק חֲמִשָּׁה עָשָׂר[1]

1) יבאר איסור שנתערב בהיתר מין במינו או בשאינו מינו; שיש איסור ששיעורו בששים ויש במאה ויש במאתים; כל דבר שיש לו מתירין אם הוא בטל; וביצה שיש בה אפרוח ששלקה; ודין נותן טעם לשבח או לפגם; וגדי שצלאו בחלבו; אם מבטלין איסור לכתחלה; ואם צולין בשר שחוטה ונבילה בתנור אחד; ודין בשר נבילה מליח שנבלל עמו בשר שחוטה.

א. דָּבָר אָסוּר שֶׁנִּתְעָרֵב בְּדָבָר מֻתָּר: מִין בְּשֶׁאֵינוֹ מִינוֹ - בְּנוֹתֵן טַעַם[2]; וּמִין בְּמִינוֹ, שֶׁאִי אֶפְשָׁר לַעֲמֹד עַל טַעְמוֹ - יִבָּטֵל בְּרֹב[3].

2) כמו שמבאר בהלכה ב. 3) כרבא, זבחים עט. בטל ברוב מן התורה, אבל אסור מדברי סופרים, כמו שיתבאר להלן בהלכות ד־ה.

ב. כֵּיצַד? חֵלֶב הַכְּלָיוֹת שֶׁנָּפַל לְתוֹךְ הַגְּרִיסִין וְנִמּוֹחַ הַכֹּל[4] - טוֹעֲמִין אֶת הַגְּרִיסִין: אִם לֹא נִמְצָא בָּהֶן טַעַם חֵלֶב - הֲרֵי אֵלּוּ מֻתָּרִין; וְאִם נִמְצָא בָּהֶם טַעַם חֵלֶב, וְהָיָה בָּהֶן מַמָּשׁוֹ[5] - הֲרֵי אֵלּוּ אֲסוּרִין מִן הַתּוֹרָה[6]; נִמְצָא בָּהֶן טַעְמוֹ, וְלֹא הָיָה בָּהֶן מַמָּשׁוֹ - הֲרֵי אֵלּוּ אֲסוּרִין מִדִּבְרֵי סוֹפְרִים[7].

4) ונתערב. 5) אע"פ שנמוח החלב ואינו בעין נקרא טעמו וממשו אם יש כזית איסור בתוך שלש ביצים של היתר. וזהו כפירוש רבינו אליהו בתוספות עבודה זרה סז. אבל רש"י סובר, שאם נמוח האיסור ואינו בעין, הוא טעמו ולא ממשו ואפילו אם יש כזית בכדי אכילת פרס. 6) עבודה זרה סז: אמר ר' יוחנן כל שטעמו וממשו אסור ולוקין עליו וזהו כזית בכדי אכילת פרס, טעמו ולא ממשו אסור ואין לוקין, ומפרש רבינו שאסור מדברי סופרים בלבד. 7) שטעם כעיקר אינו מן התורה. וכן גם דעת רש"י בחולין צח.

ג. כֵּיצַד הוּא מַמָּשׁוֹ? כְּגוֹן שֶׁהָיָה מִן הַחֵלֶב כְּזַיִת בְּכָל שָׁלֹשׁ בֵּיצִים[8] מִן הַתַּעֲרֹבֶת. אִם אָכַל מִן הַגְּרִיסִין הָאֵלּוּ כְּשָׁלֹשׁ בֵּיצִים, הוֹאִיל וְיֵשׁ בָּהֶן כְּזַיִת מִן הַחֵלֶב - לוֹקֶה, שֶׁהֲרֵי טַעַם הָאִסּוּר וּמַמָּשׁוֹ קַיָּם; אָכַל פָּחוֹת מִשָּׁלֹשׁ בֵּיצִים[9] - מַכִּין אוֹתוֹ מַכַּת מַרְדּוּת[10] מִדִּבְרֵיהֶם[11]. וְכֵן אִם לֹא הָיָה בַּתַּעֲרֹבֶת כְּזַיִת בְּכָל שָׁלֹשׁ בֵּיצִים, אַף עַל פִּי שֶׁיֵּשׁ בָּהֶן טַעַם חֵלֶב וְאָכַל כָּל הַקְּדָרָה - אֵינוֹ לוֹקֶה אֶלָּא מַכַּת מַרְדּוּת.

8) זהו בכדי אכילת פרס שבדברי ר' יוחנן שם, ששיעורו שלש ביצים, כמו שכתב למעלה פרק יד הלכה ח. 9) אין בהן כזית של האיסור. 10) כדין חצי שיעור, שאסור מן התורה ואין לוקין עליו אלא מכת מרדות, כלמעלה בפרק ג הלכה ו. 11) שתערובת איסור פחות מכדי אכילת פרס, נקרא טעמו ולא ממשו.

1 **ד. נָפַל חֵלֶב כְּלָיוֹת לְחֵלֶב הָאַלְיָה וְנִמּוֹחַ הַכֹּל, אִם**
2 **הָיָה חֵלֶב הָאַלְיָה כִּשְׁנַיִם בְּחֵלֶב הַכְּלָיוֹת - חֲרֵי הַכֹּל**
3 **מֻתָּר מִן הַתּוֹרָה[12]. אֲפִלּוּ חֲתִיכַת נְבֵלָה[13] שֶׁנִּתְעָרְבָה**
4 **בִּשְׁתֵּי חֲתִיכוֹת שֶׁל שְׁחוּטָה - הַכֹּל מֻתָּר מִן הַתּוֹרָה.**
5 **אֲבָל מִדִּבְרֵי סוֹפְרִים - הַכֹּל אָסוּר, עַד שֶׁיֹּאבַד דָּבָר**
6 **הָאָסוּר מֵעֵצֶם מְעוּטוֹ, וְלֹא יִהְיֶה דָּבָר חָשׁוּב שֶׁעֵינוֹ**
7 **עוֹמֶדֶת[14], כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר.**

12) שמין במינו בטל ברוב, כמבואר בהלכה א. 13) שהחתיכה עומדת בעינה ולא נימוחה, אלא שאין אנו יודעים איזוהי החתיכה האסורה. 14) שנשאר בעין.

8 **ה. וּבְכַמָּה יִתְעָרֵב דָּבָר הָאָסוּר וְיֹאבַד בְּעֵצֶם מְעוּטוֹ?**
9 **כַּשְּׁעוּר שֶׁנָּתְנוּ בּוֹ חֲכָמִים: יֵשׁ דָּבָר שֶׁשְּׁעוּרוֹ בְּשִׁשִּׁים,**
10 **וְיֵשׁ שֶׁשְּׁעוּרוֹ בְּמֵאָה[15], וְיֵשׁ שֶׁשְּׁעוּרוֹ בְּמָאתַיִם[16].**

15) תרומה, כמבואר בהלכה יג. 16) ערלה וכלאי הכרם, כמבואר שם.

11 **ו. נִמְצֵאתָ לָמֵד, שֶׁכָּל אִסּוּרִין שֶׁבַּתּוֹרָה, בֵּין אִסּוּרֵי**
12 **מַלְקוּת בֵּין אִסּוּרֵי כָּרֵת בֵּין אִסּוּרֵי הֲנָיָה, שֶׁנִּתְעָרְבוּ**
13 **בְּמַאֲכָל הַמֻּתָּר: מִין בְּשֶׁאֵינוֹ מִינוֹ - בְּנוֹתֵן טַעַם[17];**
14 **מִין בְּמִינוֹ, שֶׁאִי אֶפְשָׁר לַעֲמֹד עַל הַטַּעַם - שְׁעוּרוֹ**
15 **בְּשִׁשִּׁים אוֹ בְּמֵאָה אוֹ בְּמָאתַיִם[18]. חוּץ מִיֵּין נֶסֶךְ,**
16 **מִפְּנֵי חֲמָרַת עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים, וְחוּץ מִטֶּבֶל, שֶׁהֲרֵי**
17 **אֶפְשָׁר לְתַקְּנוֹ[19]; וּמִפְּנֵי זֶה אוֹסְרִין בְּמִינָן - בְּכָל**
18 **שֶׁהֵן, וְשֶׁלֹּא בְּמִינָן - בְּנוֹתֵן טַעַם[20], כִּשְׁאָר כָּל**
19 **הָאִסּוּרִין.**

17) חולין צז: וראה למעלה פרק ט הלכה ח. 18) כמבואר בהלכה הקודמת. 19) אפשר להפריש ממנו תרומות ומעשרות. וכלל הוא בידינו שכל דבר שיש לו מתירין אינו בטל ואוסר בכל שהוא. וטעם זה מביאים התוספות שם בשם הירושלמי. וכן מפורש גם בבבלי נדרים נח. (ובגמרא שם אמרו טעם אחר "כהיתרו כך איסורו". פירוש, שמן התורה חטה אחת פוטרת את כל הכרי ומתירה הכל, לפיכך גם באיסור כך, חטה אחת של טבל אוסרת כל הכרי. ורבינו העדיף את הנימוק של דבר שיש לו מתירים, כי הטעם השני מנמק טבל לתרומה בלבד, אבל טבל למעשרות ולתרומת מעשר אין לו היתר בכל שהוא ואם כן ייבטלכלל האיסורים, אבל הטעם של דבר שיש לו מתירים מנמק הכל). 20) שלא החמירו ביין נסך אלא מין במינו, שהרי יש כאן האיסור, אבל מין בשאינו מינו כשאין טעם האיסור בתערובת הרי הוא כאלו אינו לגמרי ולא החמירו. וכן בטבל ולא החמירו חכמים אלא במין במינו, ולהלן בהלכה יב פוסק רבינו שבכל דבר שיש לו מתירים הדין כך. ובר"ן נדרים נב. נותן טעם הגיוני לחילוק זה.

20 **ז. כֵּיצַד? טִפַּת יַיִן נֶסֶךְ שֶׁנָּפְלוּ עָלֶיהָ כַּמָּה חָבִיּוֹת**
21 **שֶׁל יַיִן - הַכֹּל אָסוּר, כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר. וְכֵן כּוֹס שֶׁל יַיִן**
22 **טֶבֶל שֶׁנִּתְעָרֵב בְּחָבִית - הַכֹּל טֶבֶל, עַד שֶׁיַּפְרִישׁ**
23 **תְּרוּמוֹת וּמַעַשְׂרוֹת הָרְאוּיִין לַתַּעֲרֹבֶת[21], כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר**
24 **בִּמְקוֹמוֹ.**

21) לפי כמות הטבל הנמצא באותה תערובת. ומפריש מיניה וביה או מטבל דרבנן אחר, שגם כאן האיסור הוא דרבנן מפני שמן התורה בטל ברוב או בששים. וראה מנחות לא.

25 **ח. פֵּרוֹת שְׁבִיעִית[22], אַף עַל פִּי שֶׁאֵם נִתְעָרְבוּ בְּמִינָן**
26 **- בְּכָל שֶׁהוּא[23], וְשֶׁלֹּא בְּמִינָן - בְּנוֹתֵן טַעַם, אֵינָן**
27 **בִּכְלַל אִסּוּרֵי תּוֹרָה; שֶׁאֵין אוֹתָהּ הַתַּעֲרֹבֶת אֲסוּרָה,**
28 **אֶלָּא חַיָּב לֶאֱכֹל כָּל הַתַּעֲרֹבֶת בִּקְדֻשַּׁת שְׁבִיעִית, כְּמוֹ**
29 **שֶׁיִּתְבָּאֵר בִּמְקוֹמוֹ[24].**

22) לפני שהגיע זמן ביעורם. 23) וצריל לאכול כל התערובת קודם זמן הביעור בקדושת שביעית, שדינה נתבאר בהלכות שביעית. 24) היינו שזו היא חובת האדם ולא איסור הפירות. רבינו מתכוון בהגדרתו זו לבאר, למה אמר ר' יוחנן בעבודה זרה עג: חוץ מטבל ויין נסך במינו במשהו, והלא גם פירות שביעית כך? ולפיכך הוא מבאר שיש הבדל מהותי בין שביעית ובין טבל ויין נסך. ובדומה לזה יש לפרש כוונת רבינו בהלכה הסמוכה לענין חמץ בפסח, שהא מבאר שחמץ בפסח הוא סוג מיוחד של איסור שזמן איסורו מוגבל ולכן לא מנאו ר' יוחנן. (הכסף משנה כבת שלא מנה דבר שיש לו מתירים. ונראה שנתכוון לומר שקערובת חמץ ניתרת מאליו לאחר שיעבור הזמן, אבל טבל צריך תיקון).

30 **ט. חָמֵץ בְּפֶסַח[25], אַף עַל פִּי שֶׁהוּא מֵאִסּוּרֵי תּוֹרָה -**
31 **אֵינוֹ בִּכְלָלוֹת אֵלּוּ[26]; לְפִי שֶׁאֵין הַתַּעֲרֹבֶת אֲסוּרָה**
32 **לְעוֹלָם[27], שֶׁהֲרֵי לְאַחַר הַפֶּסַח תִּהְיֶה כָּל הַתַּעֲרֹבֶת**
33 **מֻתֶּרֶת, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ. לְפִיכָךְ אוֹסֵר בְּכָל שֶׁהוּא בֵּין**
34 **בְּמִינוֹ בֵּין שֶׁלֹּא בְּמִינוֹ[28].**

25) שאוסר במשהו. 26) שאפילו שלא במינו ג"כ בכל שהו. 27) כלו', שהאיסור הוא זמני ואינו דומה לטבל הקדש, שהאיסור בעצמו הוא איסור עולם אא שיש לו תיקון ויכול להשתנות ע"י איזה מעשה שמתירו, משא"כ בחמץ בפסח שעצם האיסור הוא איסור לזמן, ולפיכך מנאו בפני עצמו. 28) פסחים ל. ושם כט: מפרש, שגזרו שלא משום מינו. ולהלן בהי"ב מפרש רבינו הטעם משום שנאמר כל מחמצת לא תאכלו.

35 **י. וְהוּא הַדִּין לִתְבוּאָה חֲדָשָׁה[29] שֶׁנִּתְעָרְבָה בִּישָׁנָה**
36 **מִלִּפְנֵי הָעֹמֶר - אוֹסֶרֶת בְּכָל שֶׁהוּא; שֶׁהֲרֵי יֵשׁ לָהּ**
37 **מַתִּירִין[30], שֶׁלְּאַחַר הָעֹמֶר יֵתֵר הַכֹּל. וְכֵן כָּל דָּבָר**
38 **שֶׁיֵּשׁ לוֹ מַתִּירִין, וַאֲפִלּוּ הָיָה אִסּוּרוֹ מִדִּבְרֵיהֶם, כְּגוֹן**
39 **אִסּוּר מֵקֶצֶה וְנוֹלָד בְּיוֹם טוֹב - לֹא נָתְנוּ בּוֹ חֲכָמִים**

שִׁעוּר, אֶלָּא אֲפִלּוּ אֶחָד בְּכַמָּה אֲלָפִים אֵינוֹ בָּטֵל[31]; שֶׁהֲרֵי יֵשׁ דֶּרֶךְ שֶׁיֵּתֵר בָּהּ. כְּגוֹן הֶקְדֵּשׁ וּמַעֲשֵׂר שֵׁנִי וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן[32].

29) פירוש, כמו טבל שבימנו אוסר בכל שהוא ושלא במינו בנותן טעם. 30) נדרים נח. גם תבואה חדשה ניתרת מאליה אחרי טז בניסן ולכן לא מנאה ר' יוחנן, כמו שכתבנו למעלה בחמץ בפסח. 31) מה שאמרו בגמרא אפילו באלף לא בטל, הכוונה אפילו אחד בכמה אלפים. 32) נדרים נח. הקדש יותר ע"פ פדיון, ומעשר שני, יעלוהו לירושלים או יחללוהו.

יא. אֲבָל הָעָרְלָה וְכִלְאֵי הַכֶּרֶם וְחֵלֶב וְדָם וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן, וְכֵן תְּרוּמוֹת - נָתְנוּ חֲכָמִים בָּהֶן שִׁעוּר; שֶׁאֵין בָּהֶן דֶּרֶךְ הֶתֵּר לְכָל אָדָם[33].

33) שתרומות מותרות לכהן בלבד, אבל לזרים אסורות לעולם ואין להן כל דרך היתר ולפיכך אינן כדבר שיש להן מתירין, כיון שאין דרך היתר לזר האסור בהן. סוגיה ביבמות פב.

יב. יֵרָאֶה לִי, שֶׁאֲפִלּוּ דָּבָר שֶׁיֵּשׁ לוֹ מַתִּירִין, אִם נִתְעָרֵב בְּשֶׁאֵינוֹ מִינוֹ וְלֹא נָתַן טַעַם - מֻתָּר[34]. לֹא יִהְיֶה זֶה שֶׁיֵּשׁ לוֹ מַתִּירִין חָמוּר מִטֶּבֶל; שֶׁהֲרֵי אֶפְשָׁר לְתַקְּנוֹ, וְאַף עַל פִּי כֵן, שֶׁלֹּא בְּמִינוֹ - בְּנוֹתֵן טַעַם, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ. וְאַל תִּתְמַהּ עַל חָמֵץ בְּפֶסַח; שֶׁהַתּוֹרָה אָמְרָה: כָּל מַחְמֶצֶת לֹא תֹאכֵלוּ, לְפִיכָךְ הֶחְמִירוּ בּוֹ, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[35].

34) חולק על רב אלפס חולין פרק גיד הנשה, שפוסק בדבר שיש לו מתירין אפילו באינו מינו לא בטל. (כנראה הסתמך רבינו על הירושלמי נדרים פרק ו, כל דבר שיש לו מתירין, כגון טבל ומעשר שני והקדש וחדש וכו' מין במינו במשהו ושלא במינו בנותן טעם. 35) בה"ט, שאוסר בכל שהוא בין במינו בין שלא במינו. בפסחים כט: אמרו, שגזרו שלא במינם אטו מינם. ורבינו כאן מפרש למה גזרו בחמץ בפסח בלבד ולא בכל דבר שיש לו מתירין, וביאור משום שבחוץ בפסח נאמר כל מחמצת לא תאכלו.

יג. וְאֵלּוּ הֵן הַשִּׁעוּרִין שֶׁנָּתְנוּ חֲכָמִים: הַתְּרוּמָה וּתְרוּמַת מַעֲשֵׂר[36] וְהַחַלָּה וְהַבִּכּוּרִים - עוֹלִין[37] בְּאֶחָד וּמֵאָה. וְצָרִיךְ לְהָרִים[38]. וּמִצְטָרְפִין זֶה עִם זֶה[39]. וְכֵן פְּרוּסָה שֶׁל לֶחֶם הַפָּנִים[40] לְתוֹךְ פְּרוּסוֹת שֶׁל חֵלִין - עוֹלִין בְּאֶחָד וּמֵאָה. כֵּיצַד? סְאָה קֶמַח מֵאֶחָד מֵאֵלּוּ, אוֹ סְאָה מִכֻּלָּם, שֶׁנָּפְלָה לְמֵאָה סְאָה קֶמַח שֶׁל חֵלִין וְנִתְעָרֵב הַכֹּל - מֵרִים מִן הַכֹּל[41] סְאָה אַחַת כְּנֶגֶד סְאָה שֶׁנָּפְלָה, וְהַשְּׁאָר מֻתָּר לְכָל אָדָם; נָפְלָה לְפָחוֹת מִמֵּאָה - נַעֲשָׂה הַכֹּל מְדֻמָּע.

36) משנה ערלה פרק ב. בגירסתנו שם: ותרומת מעשר של דמאי (דמאי=פירות של עם הארץ שאינו נזהר בהפרשת מעשרות וחוששים שמא לא עישר ולכן מפרישים מעשר ותרומת מעשר מספק). ונראה שרבינו גורס כגירסת הר"ש שם: "ותרומת מעשר של ודאי ותרומת מעשר של דמאי" וכן במשנה מעילה טו: הגירסא תרומת מעשר ותרומת מעשר של דמאי. ולכן כתב תרומת מעשר סתם והתכוון לשני סוגי תרומת מעשר, היינו של ודאי ושל דמאי. ובפירוש המשנה לערלה שם כותב רבינו "ואין הפרש אצלנו בכל הדינים בין תרומת מעשר של דמאי או של ודאי וכבר נתבאר זה". 37) בטלים. 38) כשנפלה סאה תרומה למאה, מרים מהם סאה תרומה ונותנת לכהן כי אע"פ שהאיסור בטל במאה והוא, אבל ממונו של כהן לא בטל וצריך להרים מפני גזל השבט, כמו שיתבאר להלן בהלכ טו. 39) אם נפלה חצי סאה מאיסור זה וחצי סאה מאיסור אחר מן האיסורים הללו בפחות ממאה סאין חולין - הכל אסור. והטעם, משום שכל אלה נקראו בשם תרומה, ואפילו חלה ובכורים, וכל שהוא משם אחד מצטרפים. וראה למעלה פרק ד הלכה ז. 40) בכסף משנה מפרש, שהמדובר בלחם הפנים טמא, שאין בלחם הפנים טהור הרי פסק רבינו בפרק ו מהלכות פסולי המוקדשים, שאינו עולה ויאכל הכל לכהנים. רבינו למד דין זה מברייתא יבמות פא: וכן פרוסה של לחם הפנים טמאה שנתערבה במאה פרוסות של לחם הפנים טהורה תעלה, ר' יהודה אומר: לא תעלה. ופסק כחכמים. ומשמיענו כאן, שגם כשנתערבה בחולין - תעלה. 41) אפילו בלחם הפנים צריך להרים, מפני גזל השבט (להלן הלכה טו), שהרי הכהנים יכולים לאכלה בעזרה, כשיש להם אכילה מועטת של קדשים. ראה מנחות כא: שיאכלו עמה (עם המנחה) חולין ותרומה, ורבינו פ"י מה' מעשה הקרבנות הי"א. ומסולקת בזה קושית הרדב"ז כאן וראה תוספות בבא בתרא פא:

יד. הָעָרְלָה וְכִלְאֵי הַכֶּרֶם - עוֹלִין בְּאֶחָד וּמָאתַיִם[42]. וּמִצְטָרְפִין זֶה עִם זֶה[43]. וְאֵינוֹ צָרִיךְ לְהָרִים[44]. כֵּיצַד? רְבִיעִית שֶׁל יַיִן עָרְלָה אוֹ כִלְאֵי הַכֶּרֶם, אוֹ שֶׁהָיְתָה הָרְבִיעִית מִצְטָרֶפֶת מִשְּׁנֵיהֶם, שֶׁנָּפְלָה לְתוֹךְ מָאתַיִם[45] רְבִיעִיּוֹת שֶׁל יַיִן - הַכֹּל מֻתָּר, וְאֵינוֹ צָרִיךְ לְהָרִים כְּלוּם; נָפְלָה לְפָחוֹת מִמָּאתַיִם - הַכֹּל אָסוּר בַּהֲנָאָה[46].

42) בירושלמי ערלה, הובא בר"ש ערלה פרק ב, א: מנין שהם עולים? למד מלאה ממלאה, בכלאי בכרם כתוב המלאה ובבכורים כתוב מלאתך ודמעך לא תאחר, מה מלאתך עולה אף כאן עולה, אי מה כאן מאה אף כאן מאה? לפי שכפל הכתוב איסורו (שאסור בהנאה) שינו חכמים חיובו (הכמות הנחוצה כדי שיתבטלו. ראה לקמו הט"ז). עד כדון (פירוש, ידוע לנו עד כאן) כלאי הכרם, ערלה מניין? מה זו אסורה בהנאה אף זו אסורה בהנאה, ומה זו עולה אף זו עולה. 43) אע"פ ששני שמות הם, כיון ששוים הם בשיעור ביטולם, שלמדים זה מזה, מצטרפין. משנה ערלה פ"ב א. 44) שמותר לאכול הכל ואינו חייב להוציא הכמות שנפלה. משנה שם. וראה בהלכה הבאה הנימוק למה בתרומה והדומה לה צריך להרים ובאיסורים אחרים לא. 45) של היתר. 46) והראב"ד משיג ואומר: "אין לך דבר שאוסר עירובו בהנאה אלא אם כן הוא שבמנין חוץ מאיסורי עבודה זרה ויין נסך דוק ותשכח". ולכאורה משמע כדבריו בגמרא עבודה זרה עד. שאמרו: "למיעוטי - אי נמי

איסורי הנאה ולאו דבר שבמנין". אולם נראה שרבינו סובר, שהדברים אמורים בדברים האוסרים בכל שהוא שלא נתנו בהם חכמים שיעור כלל. אבל בערלה וכלאי הכרם שנתנו בהם שיעור באחד ומאתים אם נפלו לפחות מן השיעור הרי זה כשאר איסורים שנפלו לפחות משששים וכיון שלא נתבטל - כל התערובת אסורה אפילו בהנאה.

טו. וְלָמָּה צָרִיךְ לְהָרִים הַתְּרוּמָה וְלֹא יָרִים עָרְלָה וְכִלְאֵי הַכֶּרֶם? שֶׁהַתְּרוּמָה מָמוֹן כֹּהֲנִים. לְפִיכָךְ, כָּל תְּרוּמָה שֶׁאֵין הַכֹּהֲנִים מַקְפִּידִין עָלֶיהָ, כְּגוֹן תְּרוּמַת הַכְּלִיסִין[47] וְהֶחָרוּבִין וּשְׁעוֹרִין שֶׁבֶּאֱדוֹם - אֵינוֹ צָרִיךְ לְהָרִים.

47) מין תאנים גרועות (רבינו בפירוש המשניות תרומות פרק יא, ד).

טז. וְלָמָּה כָּפְלוּ שִׁעוּר עָרְלָה וְכִלְאֵי הַכֶּרֶם? מִפְּנֵי שֶׁהֵן אֲסוּרִין בַּהֲנָיָה[48]. וְלָמָּה סָמְכוּ עַל שִׁעוּר מֵאָה בִּתְרוּמוֹת? שֶׁהֲרֵי תְּרוּמַת מַעֲשֵׂר אֶחָד מִמֵּאָה[49] וּמְקַדֵּשׁ[50] הַכֹּל. שֶׁנֶּאֱמַר: אֶת מִקְדְּשׁוֹ מִמֶּנּוּ. אָמְרוּ חֲכָמִים: דָּבָר שֶׁאַתָּה מֵרִים מִמֶּנּוּ[51], אִם חָזַר לְתוֹכוֹ[52] - מְקַדְּשׁוֹ[53].

48) ירושלמי ובא למעלה בהלכה יד. 49) מעשר מן המעשר. 50) ואוסר. 51) תרומת מעשר. 52) אם יפול בחזרה לפירות שמהם הורם. 53) אוסרו.

יז. שְׁאָר אִסּוּרִין שֶׁבַּתּוֹרָה[54] כֻּלָּן, כְּגוֹן בְּשַׂר שְׁקָצִים וּרְמָשִׂים וְחֵלֶב וְדָם וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן - שִׁעוּרָן בְּשִׁשִּׁים. כֵּיצַד? כְּזַיִת חֵלֶב כְּלָיוֹת שֶׁנָּפַל לְתוֹךְ שִׁשִּׁים כְּזַיִת[55] מֵחֵלֶב הָאַלְיָה - הַכֹּל מֻתָּר; נָפַל לְפָחוֹת מִשִּׁשִּׁים[56] - הַכֹּל אָסוּר. וְכֵן אִם נָפַל כִּשְׁעוֹרָה[57] חֵלֶב - צָרִיךְ שֶׁיִּהְיֶה שָׁם כְּמוֹ שִׁשִּׁים שְׁעוֹרָה[58]. וְכֵן בְּשְׁאָר אִסּוּרִין. וְכֵן שֵׁמֶן שֶׁל גִּיד הַנָּשֶׁה[59] שֶׁנָּפַל לִקְדֵרָה שֶׁל בָּשָׂר - מְשַׁעֲרִין אוֹתוֹ בְּשִׁשִּׁים, וְאֵין שֵׁמֶן הַגִּיד מִן הַמִּנְיָן[60]. וְאַף עַל פִּי שֶׁשֶּׁמֶן גִּיד הַנָּשֶׁה מִדִּבְרֵיהֶם, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ - הוֹאִיל וְגִיד הַנָּשֶׁה בְּרִיָּה בִּפְנֵי עַצְמָהּ, הֶחְמִירוּ בּוֹ כְּאִסּוּרֵי תּוֹרָה[61]. וְהַגִּיד עַצְמוֹ - אֵין מְשַׁעֲרִין בּוֹ וְאֵינוֹ אוֹסֵר, שֶׁאֵין בְּגִידִים בְּנוֹתֵן טַעַם.

54) למעט איסורי דרבנן ששיעורם בחמשים ותשע. 55) ועמו יהיו ששים ואחד כזית. 56) אפילו נפל לחמשים ותשע כזית ועם האסור ביחד יהיו ששים. 57) משמיענו שגם בחצי שיעור שאין לוקים עליו לא די בחמשים ותשע. 58) מלבד השעורה שנפלה. 59) רי"ף שם צו: מין במינו שאינו יכול לעמוד על טעמו כגון שמנוניתו של גיד, אמר רב נחמן גיד בששים ואין גיד מן המנין. ע"כ. פירוש, שצריך ששים בלא הגיד. 60) אלא צריך שיהא ששים מלבדו. 61) לענין ביטול.

יח. אֲבָל כְּחָל[62] שֶׁנִּתְבַּשֵּׁל עִם הַבָּשָׂר - בְּשִׁשִּׁים, וּכְחָל מִן הַמִּנְיָן. הוֹאִיל וְהַכְּחָל מִדִּבְרֵיהֶם, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[63], הֵקֵלּוּ בְּשִׁעוּרוֹ[64].

62) שד הבהמה. 63) שם הלכה יב: שבשר שנתבשל בחלב שחוטה אינו אסור מן התורה. 64) שהוא מן המנין.

יט. בֵּיצָה שֶׁנִּמְצָא בָּהּ אֶפְרוֹחַ שֶׁנִּשְׁלְקָה[65] עִם בֵּיצִים הַמֻּתָּרוֹת: אִם הָיְתָה עִם שִׁשִּׁים וְאַחַת וְהִיא[66] - חֲרֵי הֵן מֻתָּרוֹת; הָיְתָה עִם שִׁשִּׁים בִּלְבַד[67] - נֶאֱסְרוּ הַכֹּל. מִפְּנֵי שֶׁהִיא בְּרִיָּה בִּפְנֵי עַצְמָהּ[68], עָשׂוּ הֶכֵּר בָּהּ וְהוֹסִיפוּ בְּשִׁעוּרָהּ.

65) שנתבשלה. 66) היינו שביחד הם ששים ושתים וכן פירש רש"י שם צח. 67) וביחד הם ששים ואחת. 68) שהאיסור עצמו, היינו האפרוח, הוא בריה בפני עצמה. מה שאין כן בשמנו של גיד הנשה שהצריכו רק ששים ואחת עם השומן ואע"פ שגיד בריה בפני עצמה היא, מפני ששומן הגיד אינו בריה בפני עצמה. והכסף משנה מפרש דברי רבינו "ששים ואחת והיא", היינו שביחד הם ששים ואחת כמו בגיד, ולא כפרש"י. וכן נראה מדברי רב נחמן שם, שאמר: ביצה בששים ואין ביצה מן המנין.

כ. אֲבָל בֵּיצַת עוֹף טָמֵא שֶׁנִּשְׁלְקָה עִם בֵּיצֵי עוֹף טָהוֹר - לֹא אָסְרָה אוֹתָם[69]. וְאִם טָרַף אֵלּוּ עִם אֵלּוּ, אוֹ שֶׁנִּתְעָרְבָה בֵּיצַת עוֹף טָמֵא אוֹ בֵּיצַת טְרֵפָה עִם בֵּיצִים אֲחֵרוֹת - שִׁעוּרָן בְּשִׁשִּׁים[70].

69) חולין צח. שאינה פולטת טעם, במה דברים אמורים בשאינה קלופה אבל בביצה קלופה נותנת טעם כמבואר בירושלמי. ובביצה שיש בה אפרוח אפילו באינה קלופה אוסרת שמחלחל דרך הקליפה. 70) דעת רבינו, שאפילו מין במינו יבש ביבש צריך ששים מדרבנן. וכן משמע מדברי רבינו למעלה בהלכה ד.

כא. וּמִנַּיִן סָמְכוּ חֲכָמִים עַל שִׁעוּר שִׁשִּׁים? שֶׁהֲרֵי הַמּוּרָם מֵאֵיל נָזִיר, וְהִיא הַזְּרוֹעַ[71], אֶחָד מִשִּׁשִּׁים[72] מִשְּׁאָר הָאַיִל[73], וְהִיא מִתְבַּשֶּׁלֶת עִמּוֹ וְאֵינָהּ אוֹסֶרֶת אוֹתוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר: וְלָקַח הַכֹּהֵן אֶת הַזְּרֹעַ בְּשֵׁלָהּ[74] מִן הָאַיִל.

71) בר קפרא. חולין צח. נזיר אחרי שעברו ימי נזירותו מביא קרבנות וביניהם איל לשלמים והזרוע ניתנת לכהן ואסורה לזרים ושאר הבשר מותר להם. ולמדו שם מן המקרא שכל האיל מתבשל ביחד, ולמה אין הזרוע אוסרת את שאר הבשר? מפני שיש ששים בשאר חלקי האיל נגד הזרוע, כשמשערים בשר ועצמות נגד בשר ועצמות. 72) כך שיערו חכמים. 73) מבשר ועצמות של האיל. 74) שם. ר' שמעון אומר: אין בשילה אלא שנתבשל עם האיל.

כב. מִין בְּמִינוֹ וְדָבָר אַחֵר שֶׁנִּתְעָרְבוּ, כְּגוֹן קְדֵרָה שֶׁהָיָה בָּהּ חֵלֶב אַלְיָה[75] וּגְרִיסִין, וְנָפַל לְתוֹכָהּ חֵלֶב הַכְּלָיוֹת[76], וְנִמְחָה הַכֹּל וְנַעֲשָׂה גּוּף אֶחָד - רוֹאִין אֶת חֵלֶב הָאַלְיָה וְאֶת הַגְּרִיסִין כְּאִלּוּ הֵן גּוּף אֶחָד[77], וּמְשַׁעֲרִין חֵלֶב הַכְּלָיוֹת בַּגְּרִיסִין וּבָאַלְיָה, אִם הָיָה אֶחָד מִשִּׁשִּׁים - מֻתָּר; שֶׁהֲרֵי אִי אֶפְשָׁר כָּאן לַעֲמֹד עַל הַטַּעַם[78].

75) היתר. 76) איסור. 77) אע"פ שהם שני מינים של היתר. 78) של האיסור מכיון שטעמם של חלב אליה ושל חלב כליות שוה.

כג. וְהוּא הַדִּין לִתְרוּמוֹת שֶׁנִּתְעָרְבוּ[79] - לְשַׁעֲרָן בְּמֵאָה, וְכִלְאֵי הַכֶּרֶם אוֹ עָרְלָה - לְשַׁעֵר אוֹתָן בְּמָאתַיִם.

79) ראה מה שנתבאר בהלכה ל.

כד. כְּשֶׁמְּשַׁעֲרִין בְּכָל הָאִסּוּרִין, בֵּין בְּשִׁשִּׁים בֵּין בְּמֵאָה בֵּין בְּמָאתַיִם - מְשַׁעֲרִין בַּמָּרָק וּבַתַּבְלִין[80] וּבַכֹּל שֶׁיֵּשׁ בַּקְּדֵרָה[81] וּבְמַה שֶׁבָּלְעָה קְדֵרָה[82] מֵאַחַר שֶׁנָּפַל הָאִסּוּר[83] לְפִי אֹמֶד הַדַּעַת[84], שֶׁהֲרֵי אִי אֶפְשָׁר לַעֲמֹד עַל מַה שֶּׁבָּלְעָה בְּצִמְצוּם.

80) בגמרא: ברוטב ובקיפה. 81) בגמרא: ובחתיכות. 82) בין מן האיסור בין מן ההיתר. בגמרא: ובקדירה. 83) כלומר, לא מצרפים מה שנבלע בקדירה לפני נפילת האיסור, שהוא כולו היתר, אלא מה שנבלע אחר נפילתו, היינו גם מן האיסור וגם מן ההיתר. 84) בקירוב. בדיוק אי אפשר לקבוע כמה בלעה הקדרה.

כה. אָסוּר לְבַטֵּל אִסּוּרִין שֶׁל תּוֹרָה לְכַתְּחִלָּה[85]. וְאִם בִּטֵּל - הֲרֵי זֶה מֻתָּר. וְאַף עַל פִּי כֵן קָנְסוּ אוֹתוֹ חֲכָמִים[86] וְאָסְרוּ הַכֹּל. וְיֵרָאֶה לִי, שֶׁכֵּיוָן שֶׁהוּא קָנָס - אֵין אוֹסְרִין תַּעֲרֹבֶת זוֹ אֶלָּא עַל זֶה הָעוֹבֵר שֶׁבִּטֵּל הָאִסּוּר[87]; אֲבָל לַאֲחֵרִים - הַכֹּל מֻתָּר.

85) להרבות ההיתר על האיסור כדי שיבטל, ביצה ד: וראה ר"ש בפרק ה תרומות משנה ט, והמקור מירושלמי שם. 86) אם עשה זה במזיד, אבל בשוגג לא קנסו, כר' יוסי ור' שמעון בגיטין נד. ובמשנה תרומות שם. 87) וכן על מי שנתבטל בשבילו כדי שלא יהנו לו מעשיו הרעים. כך כתב הרשב"א בכוונת רבינו.

כו. כֵּיצַד? הֲרֵי שֶׁנָּפְלָה סְאָה שֶׁל עָרְלָה לְתוֹךְ מֵאָה סְאָה, שֶׁהֲרֵי נֶאֱסַר הַכֹּל - לֹא יָבִיא מֵאָה סְאָה אֲחֵרוֹת וִיצָרֵף כְּדֵי שֶׁתַּעֲלֶה בְּאֶחָד וּמָאתַיִם. וְאִם עָבַר וְעָשָׂה כֵּן - הַכֹּל מֻתָּר[88]. אֲבָל בְּאִסּוּר שֶׁל דִּבְרֵיהֶם - מְבַטְּלִין הָאִסּוּר לְכַתְּחִלָּה.

88) לאחרים, אבל לא למבטל עצמו, כמו שנתבאר בהלכה הקודמת.

כז. כֵּיצַד? חֶלֶב שֶׁנָּפַל לְקִדְרָה שֶׁיֵּשׁ בָּהּ בָּשָׂר עוֹף[89] וְנָתַן טַעַם בַּקְּדֵרָה - מַרְבֶּה עָלָיו בְּשַׂר עוֹף אַחֵר עַד שֶׁיִּבְטַל הַטַּעַם. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה[90].

89) ובשר עוף בחלב אסור מדברי סופרים בלבד, למעלה פרק ט הלכה ד. 90) אפילו איסורים מדברי סופרים שיש להם שורש ועיקר בתורה כמו בשר עוף בחלב. ורבו החולקים על רבינו וסוברים, שהתירו לבטל לכתחילה רק איסורי דרבנן שאין להם שורש מן התורה כגון מוקצה. אבל בשר עוף בחלב, שיש בשר שהתורה אסרה לבשלו בחלב, אסור לבטל.

כח. כְּבָר בֵּאַרְנוּ, שֶׁאִם נָתַן דָּבָר הָאָסוּר טַעְמוֹ בְּדָבָר הַמֻּתָּר - נֶאֱסַר הַכֹּל. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּשֶׁהִשְׁבִּיחוֹ; אֲבָל אִם פָּגַם[91] זֶה הָאָסוּר לַמֻּתָּר וְהִפְסִיד טַעְמוֹ - הֲרֵי זֶה מֻתָּר. וְהוּא שֶׁיִּהְיֶה פּוּגֵם מִתְּחִלָּה וְעַד סוֹף; אֲבָל אִם פָּגַם בַּתְּחִלָּה וְסוֹפוֹ לְהַשְׁבִּיחַ, אוֹ הִשְׁבִּיחַ בַּתְּחִלָּה אַף עַל פִּי שֶׁסּוֹפוֹ לִפְגֹּם - הֲרֵי זֶה אָסוּר[92].

91) עבודה זרה סו. כר' שמעון. 92) בגמרא שם אמרו, שהשביח ולבסוף פגם אסר והטעם, מפני שנאסר בשעה שהיה לשבח אינו חוזר להיתרו. ורבינו מוסיף מדעת עצמו, שהוא הדין בפוגם ולבסוף השביח. וכן גם דעת הרשב"א. וראה לחם משנה.

כט. וּמִי יִטְעַם אֶת הַתַּעֲרֹבֶת? אִם הָיָה הַמְּעֹרָב תְּרוּמוֹת עִם הַחֻלִּין - טוֹעֵם אוֹתָן הַכֹּהֵן[93]. אִם הָיָה טַעַם הַתְּרוּמָה נִכָּר - הַכֹּל מְדֻמָּע[94]. וּבְהִלְכוֹת תְּרוּמוֹת יִתְבָּאֵר דִּין הַמְּדֻמָּע.

93) שמותר לאכול בתרומה, חולין צז: 94) תערובת תרומה עם חולין.

ל. וְאִם הָיָה בָּשָׂר בְּחָלָב, אוֹ יַיִן נֶסֶךְ וְיַיִן עָרְלָה וְכִלְאֵי הַכֶּרֶם שֶׁנָּפְלוּ לִדְבַשׁ[95], אוֹ בְּשַׂר שְׁקָצִים וּרְמָשִׁים שֶׁנִּתְבַּשֵּׁל עִם הַיָּרָק וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן - טוֹעֵם אוֹתָן הָעוֹבֵד כּוֹכָבִים, וְסוֹמְכִין עַל פִּיו[96]. אִם אָמַר: אֵין בּוֹ טַעַם, אוֹ שֶׁאָמַר: יֵשׁ בּוֹ טַעַם וּמִטַּעַם רַע הוּא וַהֲרֵי פִּגְּמוֹ - הַכֹּל מֻתָּר. וְהוּא שֶׁלֹּא יִהְיֶה סוֹפוֹ לְהַשְׁבִּיחַ, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[97]. וְאִם אֵין שָׁם עוֹבֵד כּוֹכָבִים[98] לִטְעֹם - מְשַׁעֲרִין אוֹתוֹ בְּשִׁעוּרוֹ: בְּשִׁשִּׁים אוֹ בְּמֵאָה[99] אוֹ בְּמָאתַיִם[100].

95) היינו באים מינו. נתבאר לעיל ה"ו, שיין נסך אוסר במשהו במינו בלבד ולא בשאינו מינו. 96) משמע, שכל גוי נאמן ואפילו אינו טבח מומחה (ראה למעלה פרק ט), ואפילו כשהגוי יודע לשם מה שואלים אותו. ושיטת רש"י, שגוי נאמן רק במסיח לפי תומו. והתוספות שם כתבו, שאין סומכים אלא על גוי מומחה בלבד. 97) בהלכה הקודמת. 98) הכוונה לאיסורים שנאמרו למעלה, אבל בתרומה טועם כהן, כנאמר בהלכה הקודמת. 99) בתרומה. 100) בערלה וכלאי הכרם. והמדובר במין במינו, שהרי בשאינו מינו בטלים בששים. ומה שאמר " ואם אין שם גוי לטעום" הכוונה, לקבוע אם הטעם לשבח או לפגם.

לא. עַכְבָּר שֶׁנָּפַל לְשֶׁכָר אוֹ לְחֹמֶץ[101] - מְשַׁעֲרִין אוֹתוֹ בְּשִׁשִּׁים; שֶׁאָנוּ חוֹשְׁשִׁין[102] שֶׁמָּא טַעְמוֹ בְּשֵׁכָר וּבְחֹמֶץ מַשְׁבִּיחַ. אֲבָל אִם נָפַל לְיַיִן אוֹ לְשֶׁמֶן אוֹ לִדְבַשׁ - מֻתָּר, וַאֲפִלּוּ נָתַן טַעַם, מִפְּנֵי שֶׁטַּעְמוֹ פּוּגֵם[103]. שֶׁכָּל אֵלּוּ צְרִיכִין לְהִיוֹתָן מְבֻשָּׂמִים, וְזֶה מַסְרִיחָן וּמַפְסִיד טַעְמָן.

101) שמתוך חריפות שבהם בולעים מהר והרי זה ככבוש וכבוש הרי הוא כמבושל. 102) בעיה שלא נפשטה, בגמרא עבודה זרה סח: 103) בגמרא שם שאלו רק בשכר וחומץ, אבל ביין, שמן או דבש ודאי פוגם.

לב. גְּדִי שֶׁצְּלָאוֹ בְּחֶלְבּוֹ[104] - אָסוּר לֶאֱכֹל אֲפִלּוּ מִקְצָה אָזְנוֹ[105]; שֶׁהַחֵלֶב נִבְלָע[106] בְּאֵיבָרָיו וְהוּא מַשְׁבִּיחוֹ וְנוֹתֵן בּוֹ טַעַם. לְפִיכָךְ, אִם הָיָה כָּחוּשׁ וְלֹא הָיָה בּוֹ חֵלֶב כְּלָיוֹת וְלֹא חֵלֶב קֵרֶב[107] אֶלָּא מְעַט כְּאֶחָד מִשִּׁשִּׁים[108] - קוֹלֵף וְאוֹכֵל עַד שֶׁמַּגִּיעַ לַחֵלֶב[109]. וְכֵן יָרֵךְ שֶׁצְּלָאָהּ בְּגִיד הַנָּשֶׁה[110] שֶׁבָּהּ - קוֹלֵף וְאוֹכֵל[111] עַד שֶׁהוּא מַגִּיעַ לַגִּיד[112] וּמַשְׁלִיכוֹ. וְכֵן בְּהֵמָה שֶׁצְּלָאָהּ שְׁלֵמָה, וְלֹא הֵסִיר לֹא חוּטִין וְלֹא קְרוּמוֹת[113] הָאֲסוּרוֹת - קוֹלֵף וְאוֹכֵל[114], וְכֵיוָן שֶׁמַּגִּיעַ לְדָבָר אָסוּר - חוֹתְכוֹ וּמַשְׁלִיכוֹ. שֶׁאֵין בְּגִידִים בְּנוֹתֵן טַעַם כְּדֵי לְשַׁעֵר בָּהֶן[115].

104) עם החלב שבו, שלא נטל חלב הכליות והקרב. 105) שרחוק מן החלב. 106) בגמרא שם: שהחלב מפעפע. 107) האסורים מן התורה. 108) בגמרא אמרו שר' יוחנן התיר בגדי כחוש שצלאו בחלבו ומפרש רבינו, שכחוש היינו שיש ששים בבשר נגד החלב. כך מבאר הרשב"א דברי רבינו. 109) ואינו צריך לא נטילה ולא קליפה סמוך לחלב אלא משליך החלב ואוכל השאר. 110) ושומן הגיד אסור מדברי סופרים. 111) קולף את הבשר שעל הגיד ואוכלו, מפני ששמנונית הגיד רזה היא ואינה מפעפעת כחלב אלא נצמתת במקומה. ואפילו אם הוא מפעפע קצת אין זה מספיק כדי ליתן טעם. 112) או לשומנו, אבל אם נתבשל עם הגיד צריך ששים נגד שומנו. 113) האסורים מן התורה משום חלב. 114) הואיל וחלב זה כחוש ורזה, אינו מפעפע בבשר. 115) פירוש, אפילו שומנם אינו מפעפע בצליה כל כך עד כדי נתינת טעם, כמו שנתבאר למעלה בשם הכסף משנה, ולפיכך דייק רבינו וכתב: "כדי לער בהן" כלומר, שומנו של גיד או החוטין והקרומות נותנים אמנם קצת טעם, אבל לא כדי... פירוש זה, מסלק כל התמיהות של הלחם משנה.

לג. אֵין צוֹלִין בְּשַׂר שְׁחוּטָה עִם בְּשַׂר נְבֵלָה אוֹ בְּהֵמָה טְמֵאָה בְּתַנּוּר אֶחָד, וְאַף עַל פִּי שֶׁאֵין נוֹגְעִין[116] זֶה בָּזֶה. וְאִם צָלָאן - הֲרֵי זֶה מֻתָּר, וַאֲפִלּוּ הָיְתָה הָאֲסוּרָה שְׁמֵנָה הַרְבֵּה וְהַמֻּתֶּרֶת רָזָה. שֶׁהֲרֵיחַ אֵינוֹ אוֹסֵר[117], וְאֵינוֹ אוֹסֵר אֶלָּא טַעְמוֹ שֶׁל אִסּוּר.

116) משום שריח האיסור נכנס בהיתר. 117) כלוי בפסחים עו: שאומר: "ריחא לאו מילתא היא", פירוש, ריח אין בו ממש, אבל לכתחילה אסור, שגם לוי לא התיר אלא בדיעבד. ומשמע שאפילו בבשר נבילה כחוש אסור לכתחילה לצלותו עם בשר שחוטה, שהרי רבינו סתם וכתב: אין צולין וכו'. ומה שכתב רבינו למעלה בפרק יג: מותר להריח בחבית של יין נסך ואין בזה שום איסור שאין הריח כלום לפי שאין בו ממש, כבר פירש 'שם הרדב"ז, שהמדובר כשהישראל אינו מתכוון ליהנות. וראה למעלה פרק ט הלכה כג.

לד. בְּשַׂר נְבֵלָה מָלִיחַ שֶׁנִּבְלַל עִמּוֹ[118] בְּשַׂר שְׁחוּטָה[119] - הֲרֵי זֶה נֶאֱסָר[120]; מִפְּנֵי שֶׁתַּמְצִית הַנְּבֵלָה נִבְלַעַת בְּגוּף בְּשַׂר הַשְּׁחוּטָה, וְאִי אֶפְשָׁר לַעֲמֹד כָּאן לֹא עַל הַטַּעַם וְלֹא עַל הַשִּׁעוּר[121]. וְכֵן בְּשַׂר דָּג טָמֵא מָלִיחַ שֶׁנִּבְלַל עִמּוֹ דָּג תָּפֵל טָהוֹר - נֶאֱסָר מִפְּנֵי צִירוֹ. אֲבָל אִם הָיָה הַמָּלִיחַ טָהוֹר, וְהַתָּפֵל דָּג טָמֵא - לֹא נֶאֱסָר[122] הַמָּלִיחַ. [אַף עַל פִּי] שֶׁהַתָּפֵל בּוֹלֵעַ מִן הַמָּלִיחַ[123] - [אֵינוֹ בּוֹלֵעַ כָּל כָּךְ שֶׁיַּחֲזֹר וְיִפְלֹט]. דָּג טָמֵא שֶׁכִּבְּשׁוֹ[124] עִם דָּג טָהוֹר - הַכֹּל אָסוּר[125]; אֶלָּא אִם כֵּן הָיָה הַטָּמֵא[126] אֶחָד מִמָּאתַיִם[127] מִן הַטָּהוֹר.

118) דוקא שנבלל אסור, אבל אם לא נבלל ונמלחו בפני עצמם זה אצל זה מותר שאינו בולע, ולכתחילה אסור למלוח בשר נבילה ובשר שחוטה זה אצל זה, שמא יגעו זה בזה בשעת מליחה. 119) משמע בשר שחוטה תפל. 120) אבל אם היו שניהם מולחים לא נאסר, הואיל והוא טרוד לפלוט מחמת מלחו אינו בולע. וסובר רבינו, שגם חלב וציר אינו בולע כשהוא טרוד לפלוט. 121) ומשום כך הכל נאסר ואינו ניתר לא בקליפה ולא בנטילת מקום ואינו בטל בשישים או על כל פנים במאתים, כציר דגים טמאים. 122) ואפילו קליפה אינו צריך, בין אם המליח למעלה והתפל תחתיו ובין אם המליח למטה, וחילוק זה נאמר בצלי בלבד ולא במליח. 123) ואינו פולט כלום שאינו חם כל כך, רשב"א לתירוץ אחד הובא בכסף משנה. ובדפוס ויניציה הגירסא: אע"פ שהתפל בולע מן המליח אינו בולע כל כך שיחזור ויפלוט והיינו כתירוץ השני של הרישב"א, דכל שהוא מליח פולט ומבליח בחבירו ואינו מחממו כל כך עד שיהא פולט הרבה, ומכיון שהמלוח טרוד לפלוט אינו בולע אותה פליטה מועטת שחברו פולט. 124) במלח או בחומץ או בשאר משקה. 125) שהציר הטמא אוסר כולו. 126) כלומר, הציר היוצא מן הטמא. 127) כר' יהודה משנה תרומות פרק י, ח, ולפי חשבונו של ר' אבוהו בירושלמי שם. ומשערים במאתים ואע"פ שכל האיסורים בשישים, ציר דגים חריף מאוד ונותן טעם בדגים טהורים יותר משאר איסורים. וחזר בו רבינו כאן מפסק הלכה שלו בפירוש המשנה, שציר דגים טמאים אינו בכל בפחות מאלף.?

פֶּרֶק שִׁשָּׁה עָשָׂר[1]

1) יבאר דבר המחמץ או מתבל או דבר חשוב אם יש להם ביטול. שאור של כלאי הכרם או תרומה שנפל לתוך העיסה; ודין תבלין שהם שנים או שלושה שמות ממין אחד; בגד שצבעו בקליפי ערלה או קדרה שבשלה בקליפי ערלה ועצי היתר; דין המעמיד גבינה בפגי ערלה וכיוצא בו; חבית יין היתר שנתערבה בין החביות של איסור או איפכא; יין נסך שנפל על גבי ענבים.

א. כָּל הַשִּׁעוּרִים הָאֵלּוּ שֶׁנָּתְנוּ חֲכָמִים לַדָּבָר הָאָסוּר שֶׁנִּתְעָרֵב בְּמִינוֹ[2] הַמֻּתָּר - בְּשֶׁלֹּא הָיָה הַדָּבָר הָאָסוּר

מְחַמֵּץ אוֹ מְתַבֵּל אוֹ דָּבָר חָשׁוּב שֶׁהוּא עוֹמֵד כְּמוֹת שֶׁהוּא וְלֹא נִתְעָרֵב וְנִדְמַע[3] בַּדָּבָר הַמַּתִּיר; אֲבָל אִם הָיָה מְחַמֵּץ אוֹ מְתַבֵּל[4] אוֹ דָּבָר חָשׁוּב - אוֹסֵר בְּכָל שֶׁהוּא.

2) משנה, ערלה פ"ב, מ"ו. 3) שלא נתמזג עם חלקי ההיתר, אלא שאי־אפשר להכיר איזו חתיכה היא האסורה, מפני שכולן ממין אחד. 4) פירוש, ויש בו כדי לחמץ או לתבל את התערובות.

ב. כֵּיצַד? שְׁאוֹר שֶׁל חִטִּין שֶׁל תְּרוּמָה שֶׁנָּפַל לְתוֹךְ עִסַּת חִטִּין[5] שֶׁל חֻלִּין, וְיֵשׁ בּוֹ כְּדֵי לְחַמֵּץ - הֲרֵי הָעִסָּה כֻּלָּהּ מְדֻמָּע[6]. וְכֵן תְּבָלִין שֶׁל תְּרוּמָה שֶׁנָּפְלוּ לִקְדֵרַת חֻלִּין, וְיֵשׁ בָּהֶן כְּדֵי לְתַבֵּל, וְהֵן מִמִּין הַחֻלִּין[7] - הַכֹּל מְדֻמָּע. וְאַף עַל פִּי שֶׁהַשְּׁאוֹר אוֹ הַתְּבָלִין אֶחָד מֵאֶלֶף[8]. וְכֵן שְׁאוֹר שֶׁל כְּלָאֵי הַכֶּרֶם לְתוֹךְ הָעִסָּה, אוֹ תְּבָלִין שֶׁל עָרְלָה לְתוֹךְ הַקְּדֵרָה - הַכֹּל אָסוּר בַּהֲנָיָה.

5) שהוא מין במינו עם השאור של תרומה. 6) תערובת תרומה וחולין בשיעור האוסר, נקרא: מדומע. 7) אבל בשאינו מינו, הכל תלוי בנתינת טעם, כמו שנתבאר שם במשנה ז. וכל השיעורים שנאמר, כגון ששים, מאה או מאתים - אינם קובעים כלל. ראה שם בפירוש המשנה לרבינו. 8) ואפילו בכמה אלפים, לא בטל. ולמעלה פט"ו ה"ו לענין דבר שיש לו מתירין, כתב בפירוש, שאפילו אחד בכמה אלפים, אינו בטל. וראה ברדב"ז שם. וראה להלן בה"ד.

ג. דָּבָר חָשׁוּב שֶׁהוּא אוֹסֵר בְּמִינוֹ בְּכָל שֶׁהוּא[9] - שִׁבְעָה דְּבָרִים[10]. וְאֵלּוּ הֵן: אֱגוֹזֵי פֶּרֶךְ, וְרִמּוֹנֵי בָּדָן[11], וְחָבִיּוֹת סְתוּמוֹת[12], וְחִלְפּוֹת[13] תְּרֵדִין[14], וְקִלְחֵי כְּרוּב[15], וּדְלַעַת יְוָנִית, וְכִכָּרוֹת שֶׁל בַּעַל הַבַּיִת[16].

9) אבל בשאינו מינו - לא, אלא בנותן טעם, כמו שכתב למעלה. 10) כרבי עקיבא, ערלה פ"ג, מ"ז. 11) פרך ובדן שמות מקומות הם, פירוש המשנה שם. 12) ב'ירושלמי' שם מפורש, שדווקא בנתערבו בסתומות של היתר, אבל אם נתערבו בפתוחות ואחר־כך נפתחו החביות האסורות - בטלות. 13) מה שמחליפות וצומחות (פירוש המשנה שם), כלומר, לא מה שטומנים בקרקע אלא מה שצומח וגדל. 14) נקראים בערבי סלק, פירוש המשנה כלאים פ"א, מ"ג. 15) רבינו, במשנה ערלה שם, גורס: וקולסי. ומפרש, עיקר הכרוב. וברש"י ביצה ג, ב - מפרש, קלחי כרובים גדולים עם עלים שלהם, וכרוב של ארץ ישראל היה גדל כאילן. 16) בזמנם היו ככרות של בעל הבית גדולים יותר משל נחתומים. כל שבעת הדברים הללו נמכרים במנין במחיר שקובעים לכל אחד ואחד, אבל שאר הפירות והירקות מאותם המינים לא היו חשובים כל־כך ונמכרים באומד הרבה ביחד (רבינו שם). מפירושו זה יוצא, ששבעת הדברים אינם בטלים, משום שהם דבר שבמנין.

ד. כֵּיצַד? רִמּוֹן אֶחָד מֵרִמּוֹנֵי בָּדָן שֶׁהָיָה עָרְלָה וְנִתְעָרֵב בְּכַמָּה אֲלָפִים רִמּוֹנִים[17] - הַכֹּל אָסוּר בַּהֲנָיָה. וְכֵן חָבִית סְתוּמָה שֶׁל יֵין עָרְלָה אוֹ שֶׁל כִּלְאֵי הַכֶּרֶם שֶׁנִּתְעָרְבָה בְּכַמָּה אֲלָפִים חָבִיּוֹת סְתוּמוֹת - הַכֹּל אָסוּרִים בַּהֲנָיָה. וְכֵן שְׁאָר הַשִּׁבְעָה דְּבָרִים[18].

17) ראה למעלה הערה ז. 18) פירוש, שאר הדברים שנמנו בין השבעה.

ה. וְכֵן חֲתִיכָה שֶׁל נְבֵלָה אוֹ שֶׁל בְּשַׂר בְּהֵמָה אוֹ חַיָּה אוֹ עוֹף אוֹ דָּג הַטְּמֵאִין שֶׁנִּתְעָרְבָה בְּכַמָּה אֲלָפִים חֲתִיכוֹת - הַכֹּל אָסוּר[19] עַד שֶׁיַּגְבִּיהַּ[20] אוֹתָהּ חֲתִיכָה[21], וְאַחַר כָּךְ יְשַׁעֵר הַשְּׁאָר בְּשִׁשִּׁים[22]. שֶׁאִם לֹא הִגְבִּיהָהּ - הֲרֵי הַדָּבָר הָאָסוּר עוֹמֵד וְלֹא נִשְׁתַּנָּה[23], וְהַחֲתִיכָה חֲשׁוּבָה אֶצְלוֹ, שֶׁהֲרֵי מִתְכַּבֵּד בָּהּ[24] לִפְנֵי הָאוֹרְחִין.

19) משנה, חולין צו, ב. 20) שיוציאה מן התערובת. 21) כשמכירה. 22) משמע, שהמדובר כשנתבשלו, שאם לא נתבשלו - למה הצריך ששים כשהגביה את האיסור. במשנה שם מפורש: וכן חתיכה של נבילה וכו' שנתבשלו, ולא אמרו דין זה אלא כשהחתיכה אסורה מצד עצמה, אבל כשנאסרה מפני שבלעה איסור - בטלה, שהרי הבליעה אינה חשובה. 23) ראה לקמן הי"א. 24) שם ק, א. נותן אותה בפני אורחים חשובים ומתכבד בזה. ואף־על־פי שאינה ראויה לאורחים מפני שהיא אסורה, אם נתיר את התערובת תהיה ראויה ('תוספות' שם). ועוד טעם בדבר, שהרי ראויה לכבד בה גוי. ולא מנה רבינו דין זה וגם את הדינים שבהלכות הבאות בין שבעת הדברים שבה"ג ויגדל מספרם, מפני שדרכו להביא את המשנה כלשונה, ושם מדובר בגידולי קרקע בלבד שיש בהם רק שבעה דברים חשובים.

ו. וְהוּא הַדִּין בַּחֲתִיכָה שֶׁל בָּשָׂר בְּחֶלֶב[25] אוֹ שֶׁל חֻלִּין שֶׁנִּשְׁחֲטוּ בָּעַזָּרָה, שֶׁהֲרֵי הֵן[26] אֲסוּרִים מִדִּבְרֵיהֶן[27] בַּהֲנָיָה, כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר בְּהִלְכוֹת שְׁחִיטָה[28] - אוֹסְרִין בְּכָל שֶׁהֵן עַד שֶׁיַּגְבִּיהַּ אוֹתָן. וְכֵן גִּיד הַנָּשֶׁה[29] שֶׁנִּתְבַּשֵּׁל עִם הַגִּידִין אוֹ עִם הַבָּשָׂר: בִּזְמַן שֶׁמַּכִּירוֹ - מַגְבִּיהוֹ, וְהַשְּׁאָר מֻתָּר; שֶׁאֵין בַּגִּידִים בְּנוֹתֵן טַעַם[30]. וְאִם אֵינוֹ מַכִּירוֹ - הַכֹּל אָסוּר; מִפְּנֵי שֶׁהוּא בְּרִיָּה בִּפְנֵי עַצְמוֹ[31], הֲרֵי הוּא חָשׁוּב וְאוֹסֵר בְּכָל שֶׁהוּא.

25) אף־על־פי שהאיסור מחמת בליעה, שהחלב נבלע בבשר - אין דינה כחתיכה שבלעה איסור שבהלכה הקודמת, הואיל שבשר וחלב כל אחד בפני עצמו מותר, וכשנתבשלו נאסרה התערובת, הרי זה איסור מחמת עצמו (רדב"ז ו'הגהות מיימוניות' מ'ספר התרומה'). 26) כלומר, אף־על־פי שאין בהם איסור תורה, אינם בטלים כשהחתיכה האסורה ראויה להתכבד (כסף־משנה). 27) מוסב על חולין שנשחטו בעזרה ולא על בשר בחלב. 28) פ"ב ה"ג. 29) משנה, חולין צו, ב. 30) שם צט, ב. המדובר, כשנתבשל הגיד בלא שומנו, אבל אם לא ניטל שומנו, אוסר בנותן טעם (לחם־משנה). 31) שם ק, א.

ז. וְכֵן כָּל בַּעֲלֵי חַיִּים - חֲשׁוּבִין הֵן וְאֵינָם בְּטֵלִין[32]. לְפִיכָךְ, שׁוֹר הַנִּסְקָל[33] שֶׁנִּתְעָרֵב בְּאֶלֶף שְׁוָרִים, וְעֶגְלָה

עֲרוּפָה בְּאֶלֶף עֲגָלוֹת, אוֹ צִפּוֹר מְצֹרָע הַשְּׁחוּטָה[34] בְּאֶלֶף צִפֳּרִים, אוֹ פֶּטֶר חֲמוֹר[35] בְּאֶלֶף חֲמוֹרִים - כֻּלָּן אֲסוּרִין בַּהֲנָיָה[36]. אֲבָל שְׁאָר הַדְּבָרִים, אַף עַל פִּי שֶׁדַּרְכָּן לִמָּנוֹת[37] - הֲרֵי אֵלּוּ עוֹלִין בְּשִׁעוּרָן.

32) זבחים עג, א. 33) כל אלו מנויים במשנה, עבודה זרה עד, א. 34) המצורע שנתרפא מביא שתי צפרים, האחת נשחטת והשניה משתלחת לנפשה, והשחוטה אסורה בהנאה. 35) בכור לאמו. 36) שגם איסור הנאה שבהם אינו בטל. והראב"ד משיג, שהרי הלכה כרבי שמעון בן גמליאל שבאיסורי הנאה שנתערבו, יוליך דמי ההנאה לים המלח. ואם כן, למה אוסר רבינו בהנאה בדברים חשובים שנתערבו? וה'כסף משנה' מתרץ, שרבינו סמך על מה שכתב להלן בהכ"ט, שאם מוליך הנאה לים המלח, הכל מותר בהנאה. 37) כרבי יוחנן ביצה ג, ב. שלא אמרו אלא בדברים שכל בני אדם מקפידים למוכרם במנין בלבד, והם אלו הדברים שנמנו למעלה.

ח. כֵּיצַד? אֲגֻדָּה שֶׁל יָרָק מִכֹּלְאֵי הַכֶּרֶם שֶׁנִּתְעָרְבָה בְּמָאתַיִם אֲגֻדּוֹת, אוֹ אֶתְרוֹג שֶׁל עָרְלָה שֶׁנִּתְעָרֵב בְּמָאתַיִם אֶתְרוֹגִים - הַכֹּל מֻתָּר. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

ט. יֵרָאֶה לִי, שֶׁכָּל דָּבָר שֶׁהוּא חָשׁוּב אֵצֶל בְּנֵי מָקוֹם מִן הַמְּקוֹמוֹת כְּגוֹן[38] אֲגוּזֵי פֵּרֶךְ וְרִמּוֹנֵי בָּדָן בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל בְּאוֹתָן הַזְּמַנִּים, שֶׁהוּא אוֹסֵר בְּכָל שֶׁהוּא לְפִי חֲשִׁיבוּתוֹ בְּאוֹתוֹ מָקוֹם וּבְאוֹתוֹ זְמַן. וְלֹא הֻזְכְּרוּ אֵלּוּ אֶלָּא לְפִי שֶׁהֵן אוֹסְרִין כָּל שֶׁהֵן בְּכָל מָקוֹם, וְהוּא הַדִּין לְכֹל כַּיּוֹצֵא בָּהֶן בִּשְׁאָר מְקוֹמוֹת. וְדָבָר בָּרוּר הוּא, שֶׁכָּל אֲסוּרִין הָאֵלּוּ מִדִּבְרֵיהֶם[39].

38) כלומר: כמו. 39) שאוסרים בכל שהוא, או משום דבר שיש לו מתירין או משום דבר חשוב או משום בריה או בעלי־חיים.

י. נָפַל רִמּוֹן אֶחָד מִן הַתַּעֲרֹבֶת הַזֹּאת לְשִׁנֵּי רִמּוֹנִים אֲחֵרִים מֵרִמּוֹנֵי בָּדָן, וְנָפַל מִן הַשְּׁלִשָּׁה רִמּוֹן אֶחָד לְרִמּוֹנִים אֲחֵרִים - הֲרֵי אֵלּוּ הָאַחֲרִים מֻתָּרִין[40]; שֶׁהֲרֵי הָרִמּוֹן שֶׁל תַּעֲרֹבֶת הָרִאשׁוֹנָה בָּטֵל בָּרֹב[41]. וְאִם נָפַל מִן הַתַּעֲרֹבֶת הָרִאשׁוֹנָה רִמּוֹן לְאֶלֶף - כֻּלָּן אֲסוּרִין. לֹא נֶאֱמַר בָּטֵל בְּרֹב אֶלָּא לְהַתִּיר סְפֵק סְפֵקָן[42], שֶׁאִם יִפֹּל מִן הַתַּעֲרֹבֶת הַשְּׁנִיָּה לְמָקוֹם אַחֵר - אֵינוֹ אוֹסֵר. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

40) תערובת שלישית מותרת בין לרבי יהודה בין לרבי שמעון, בזבחים עד, א. אבל תערובת שניה, אסורה - כרבי יהודה שם (כסף־משנה). 41) מן התורה, ואינו אסור אלא מדבריהם, כמו שנתבאר למעלה בה"ט. ולפיכך כשנפל בתערובת שלישית מותר, משום שיש כאן שני ספקות: א. שמא הרימון שפירש מן התערובת הראשונה ונפל לשניה, אינו הרימון של ערלה; ב. אם תמצא לומר שהראשון של ערלה נפל ונתערב בשניה, שמא זה שפירש מן השניה ונפל לשלישית, אינו זה שנפל מן הראשון לשניה.

42) והתערובת השניה אין בה שני ספקות, כי כל ספק איסור תורה שנתערב - דינו כספק אחד (רדב"ז). והרדב"ז מעיר, שדין זה עומד בסתירה לדברי רבינו בפ"ז מהל' עבודה זרה ה"י, ובא לידי מסקנה, שרבינו חזר בו כאן מדבריו בהל' עבודה זרה.

יא. נִתְפַּצְּעוּ[43] אֲגוּזִים אֵלּוּ[44] שֶׁנֶּאֱסְרוּ כֻּלָּן מִפְּנֵי אֲגוּז עָרְלָה שֶׁבֵּינֵיהֶן, אוֹ נִתְפָּרְרוּ[45] הָרִמּוֹנִים[46] וְנִתְפַּתְּחוּ[47] הֶחָבִיּוֹת וְנִתְחַתְּכוּ הַדְּלוּעִין[48] וְנִתְפָּרְסוּ[49] הַכְּרָבוֹת אַחַר שֶׁנֶּאֱסְרוּ - הֲרֵי אֵלּוּ יַעֲלוּ בְּאֶחָד וּמָאתַיִם[50]. וְהוּא הַדִּין לַחֲתִיכַת נְבֵלָה שֶׁנִּדּוֹלָהּ[51] בְּכָל הַחֲתִיכוֹת וְנַעֲשָׂה הַכֹּל כְּמוֹת שֶׁהִיא[52] - עוֹלָה בְּשִׁשִּׁים.

43) ערלה פ"ג, מ"ח. 44) אגוזי פרך. 45) במשנה שלפנינו כתוב: נתפרדו. 46) רמוני בדן. 47) רבינו דייק וכתב הכל בצורת בנין התפעל, כדי להדגיש, שמדובר שזה נעשה מאליו, אבל אם עשה זאת בכוונה - לא הותרה לו התערובת, כמו שיתבאר להלן בהי"ב. 48) דלעת יוונית. 49) נעשו פרוסות, כלומר, נתחתכו. 50) שפקעה חשיבותם. 51) שנתמעכה ונתכתתה. ובלשון התוספתא, תרומות פ"א: נימוחו. ולאו דוקא נימוחו, אלא אפילו נחתכו לחתיכות קטנות, הלכה חשיבותן ובטלה אם אינה נותנת טעם. 52) שכולן נידוכו. שאם לא כן, הרי ניכר האיסור ואינו בטל, וצריך להוציאו מן התערובת.

יב. וְאָסוּר לִפְצֹעַ הָאֲגוּזִים וּלְפָרֵר הָרִמּוֹנִים וְלִפְתֹּחַ הֶחָבִיּוֹת אַחַר שֶׁנֶּאֱסְרוּ כְּדֵי שֶׁיַּעֲלוּ בְּאֶחָד וּמָאתַיִם, שֶׁאֵין מְבַטְּלִין אִסּוּר לְכַתְּחִלָּה[53]. וְאִם עָשָׂה כֵּן[54] - קוֹנְסִין אוֹתוֹ וְאוֹסְרִין עָלָיו[55], כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[56].

53) ואף־על־פי שמן התורה גם דבר חשוב בטל, ורבנן אסרו (ראה למעלה סוף ה"ט), ורבינו פסק למעלה בפט"ו הכ"ו, שמותר לבטל לכתחילה איסורי דרבנן, יש לומר, שכאן החמירו יותר מפני שעצם האיסור הוא מן התורה אלא שהביטול גורם ההיתר, לפיכך אין מבטלים לכתחילה, ואף־על־פי שמן התורה כבר נתבטלו, אסור להוסיף ולחזק הביטול של איסור תורה עד כדי שיהיה מותר אפילו מדבריהם. 54) במזיד, שקנס הוא במזיד בלבד. וראה 'כסף משנה' בפט"ו הכ"ה. 55) אבל לאחרים מותר. 56) שם.

יג. שְׁאוֹר שֶׁל כִּלְאֵי הַכֶּרֶם[57] וְשֶׁל תְּרוּמָה שֶׁנָּפְלוּ לְתוֹךְ הָעִסָּה, לֹא בָּזֶה כְּדֵי לְחַמֵּץ וְלֹא בָּזֶה כְּדֵי לְחַמֵּץ, וּבִשְׁנֵיהֶם כְּשֶׁיִּצְטָרְפוּ יֵשׁ בָּהֶם כְּדֵי לְחַמֵּץ - אוֹתָהּ עִסָּה אֲסוּרָה לְיִשְׂרָאֵל[58] וּמֻתֶּרֶת לַכֹּהֲנִים. וְכֵן תְּבָלִין[59] שֶׁל תְּרוּמָה וְשֶׁל כִּלְאֵי הַכֶּרֶם שֶׁנָּפְלוּ לְתוֹךְ הַקִּדְרָה, וְלֹא בְּאֶחָד מֵהֶן כְּדֵי לְתַבֵּל, וּבִשְׁנֵיהֶם כְּדֵי לְתַבֵּל - אוֹתָהּ קִדְרָה אֲסוּרָה לְיִשְׂרָאֵל, שֶׁהֲרֵי דָּבָר הָאָסוּר לָהֶם תִּבְּלָהּ, וּמֻתֶּרֶת לְכֹהֲנִים[60].

57) משנה ערלה פ"ב, מי"ד־טו. 58) כתנא־קמא שם, שהרי העיסה נתחמצה מדבר האסור לו. 59) שם, מט"ו. 60) שכלאי הכרם לבדם אין בהם כדי לחמץ, ותרומה מותרת להם.

יד. תְּבָלִין שֶׁהֵם שְׁנַיִם[61] אוֹ שְׁלֹשָׁה שֵׁמוֹת מִמִּין אֶחָד[62], אוֹ שְׁלֹשָׁה מִינִין מִשֵּׁם אֶחָד[63] - מִצְטָרְפִין לְתַבֵּל וְלֶאֱסֹר וְכֵן לְחַמֵּץ. כֵּיצַד?[64] שְׁאוֹר שֶׁל חִטִּין וּשְׁאוֹר שֶׁל שְׂעוֹרִים, הוֹאִיל וְשֵׁם שְׁאוֹר אֶחָד הוּא[65] - אֵינָן כְּמִין וְשֶׁאֵינוֹ מִינוֹ, אֶלָּא הֲרֵי הֵן כְּמִין אֶחָד, וּמִצְטָרֵף לְשַׁעֵר בָּהֶן כְּדֵי לְחַמֵּץ בְּעִסָּה שֶׁל חִטִּין, אִם הָיָה טַעַם שְׁנֵיהֶם טַעַם חִטִּין[66], אוֹ כְּדֵי לְחַמֵּץ בְּעִסָּה שֶׁל שְׂעוֹרִין, אִם הָיָה טַעַם שְׁנֵיהֶם טַעַם שְׂעוֹרִים.

61) שם, מ"י. 62) מהמשך דברי רבינו נראה, שהוא מפרש שמות ממש, כפירוש רש"י עבודה זרה סו, א. ולא כ'תוספות' שם שפירשו בשם רבינו־תם, שלשה שמות, היינו שלשה איסורים. וגם רבינו בפי"ד ה"ו, קורא לאיסור אחד שם אחד. 63) כך מפרש רבינו, דברי המשנה, שם: ממין שלשה, ולא כרש"י שפירש שלשה שמות. 64) רבינו מפרש בתחילה את הבבא השניה, ולהלן בהלכה הסמוכה הוא חוזר ומפרש את הראשונה. 65) כרבא, בעבודה זרה שם, שהשם קובע. בלשון הגמרא: "בתר שמא אזלינן", ולא כאביי שהטעם קובע, שהלכה כרבא נגד אביי (וראה בכסף־משנה ובלחם־משנה). 66) שצריך שהדברים האוסרים ביחד יהיה טעמם שוה עם העיסה הנאסרת, כגון ששאור החיטים מרובה, ואין לעמוד על טעמו בעיסת חיטים, שאם אין טעמם שוה - אוסרים בנותן טעם בלבד. ראה למעלה ה"א ובהגהות שם.

טו. שְׁלֹשָׁה שֵׁמוֹת מִמִּין אֶחָד כֵּיצַד? כְּגוֹן כַּרְפַּס שֶׁל נְהָרוֹת וְכַרְפַּס שֶׁל אַפָּר וְכַרְפַּס שֶׁל גִּנָּה. אַף עַל פִּי שֶׁכָּל אֶחָד מֵהֶם שֵׁם בִּפְנֵי עַצְמוֹ[67], הוֹאִיל וְהֵם מִין אֶחָד - מִצְטָרְפִין לְתַבֵּל.

67) כיון שיש לכל כרפס שם לוי מיוחד לו, הרי אלו שלשה שמות ('מגדל עוז'). ובפירוש המשנה לערלה, פ"ב מ"י, כתב רבינו: ומיני הכרפס שהם מינים הרבה משונים ולהם שם אחד, רצה־לומר שכל מיני הכרפס נקראין כרפס סתם, ולפיכך זה נקרא: שלשה מינים ושם אחד. וזה מנוגד למה שכתב כאן.

טז. עִסָּה מְחֻמֶּצֶת שֶׁנָּפַל לְתוֹכָהּ שְׁאוֹר שֶׁל תְּרוּמָה אוֹ שְׁאוֹר שֶׁל כִּלְאֵי הַכֶּרֶם, וְכֵן קְדֵרָה מְתֻבֶּלֶת שֶׁנָּפְלוּ לְתוֹכָהּ תְּבָלִין שֶׁל תְּרוּמָה אוֹ שֶׁל עָרְלָה וְשֶׁל כִּלְאֵי הַכֶּרֶם: אִם יֵשׁ בַּשְּׁאוֹר כְּדֵי לְחַמֵּץ אֵלּוּ הָיְתָה הָעִסָּה מַצָּה[68], וּבַתְּבָלִין כְּדֵי לְתַבֵּל הַקְּדֵרָה אֵלּוּ הָיְתָה תְּפֵלָה[69] - הֲרֵי הַכֹּל אָסוּר[70]; וְאִם אֵין בָּהֶם כְּדֵי לְתַבֵּל וּלְחַמֵּץ - יַעֲלוּ בְּשִׁעוּרָן: תְּרוּמָה - בְּאֶחָד וּמֵאָה, וְעָרְלָה וְכִלְאֵי הַכֶּרֶם - בְּאֶחָד וּמָאתַיִם.

68) לא מחומצת. 69) לא מתובלת. 70) שם, יא, א. ואף־על־פי ששאור בעיסה מחומצת נותן טעם לפגם, הרי אפשר להשתמש בעיסה זו כדי לחמץ עיסות אחרות, עבודה זרה סח, א.

יז. הַתְּרוּמָה מַעֲלָה אֶת הָעָרְלָה[71] וְאֶת כִּלְאֵי הַכֶּרֶם. כֵּיצַד? סְאָה תְּרוּמָה שֶׁנָּפְלָה לְתִשְׁעָה וְתִשְׁעִים חֻלִּין[72], וְאַחַר כָּךְ נָפַל לַכֹּל[73] חֲצִי סְאָה[74] שֶׁל עָרְלָה אוֹ שֶׁל כִּלְאֵי הַכֶּרֶם - אֵין כָּאן אִסּוּר עָרְלָה[75] וְלֹא אִסּוּר כִּלְאֵי הַכֶּרֶם, שֶׁהֲרֵי עָלָה בְּאֶחָד וּמָאתַיִם, וְאַף עַל פִּי שֶׁמִּקְצָת הַמָּאתַיִם תְּרוּמָה.

71) משנה, ערלה פ"ב, מ"ב. 72) במשנה: "נפלה למאה", וב"ירושלמי' מפרש לתשעים ותשעה, כי אם היו מאה חולין, הרי יש מאתים בלי סאה התרומה שנפלה. 73) לכל התערובת. 74) במשנה שנינו: שלשה קבים. הסאה - ששה קבים, וחצי סאה - שלשה קבים. 75) אבל איסור תרומה לזרים יש, שהרי אין בין הכל מאה נגד הסאה של תרומה אלא תשעים ותשעה וחצי בלבד, אלא שהתערובת מותרת לכהנים.

יח. וְכֵן הָעָרְלָה וְכִלְאֵי הַכֶּרֶם מַעֲלִין אֶת הַתְּרוּמָה[76]. כֵּיצַד? מֵאָה סְאָה שֶׁל עָרְלָה אוֹ שֶׁל כִּלְאֵי הַכֶּרֶם שֶׁנָּפְלוּ לְתוֹךְ עֶשְׂרִים אֶלֶף שֶׁל חֻלִּין[77] - נַעֲשָׂת כָּל הַתַּעֲרֹבֶת עֶשְׂרִים אֶלֶף וּמֵאָה. וְאַחַר כָּךְ נָפַל לְכָל מֵאָה סְאָה סְאָה שֶׁל תְּרוּמָה - הֲרֵי הַכֹּל מֵתָּר, וְתַעֲלֶה הַתְּרוּמָה בְּאֶחָד וּמֵאָה, וְאַף עַל פִּי שֶׁמִּקְצָת הַמֵּאָה הַמַּעֲלִין אוֹתָהּ עָרְלָה אוֹ כִּלְאֵי הַכֶּרֶם.

76) משנה, שם. 77) היינו מאתים נגד המאה סאה ערלה שנפלו. [המשנה, אחרי הדוגמה של התרומה מעלה את הערלה שמביא רבינו כאן, מסתיימת כך: זו היא שהתרומה מעלה את הערלה, והערלה מעלה את התרומה. אם נפרש את המשנה כלשונה ממש, עלינו ללמוד שדוגמה זו עולה לשני הדינים. אבל רבינו בפירוש המשנה דוחה פירוש זה, ונימוקו עמו, שהרי אין בין הכל, החולין והערלה, אלא 99 וחצי נגד התרומה. ולכן הוא מפרש, שמה שנאמר במשנה "והערלה מעלה את התרומה", זה כאילו נאמר: וכן הערלה וכו'. כלומר, באופן דומה, אבל לא באותה דוגמה ממש. ובהתאם לפירושו זה, נותן רבינו כאן דוגמה אחרת לערלה מעלה את התרומה. ובזה מסולקת תמיהתו של הרדב"ז, שהקשה הרי מן המשנה משמע, שמשל אחד עולה לכאן ולכאן, היינו לשני הדינים].

יט. וְכֵן הָעָרְלָה מַעֲלָה[78] אֶת כִּלְאֵי הַכֶּרֶם, וְכִלְאֵי הַכֶּרֶם אֶת הָעָרְלָה, וְכִלְאֵי הַכֶּרֶם אֶת כִּלְאֵי הַכֶּרֶם, וְהָעָרְלָה אֶת הָעָרְלָה. כֵּיצַד? מָאתַיִם סְאָה שֶׁל עָרְלָה אוֹ שֶׁל כִּלְאֵי הַכֶּרֶם שֶׁנָּפְלוּ לְאַרְבָּעִים אֶלֶף חֻלִּין[79], וְאַחַר כָּךְ נָפַל לְכָל מָאתַיִם סְאָה סְאָה שֶׁל עָרְלָה אוֹ שֶׁל כִּלְאֵי הַכֶּרֶם - הַכֹּל מֵתָּר. שֶׁכְּיָון שֶׁבָּטַל הָאִסּוּר שֶׁנָּפַל תְּחִלָּה - נַעֲשָׂה הַכֹּל כְּחֻלִּין הַמֻּתָּרִין[80].

78) שם, ג, א. 79) ונתבטלו המאתים סאה של ערלה, שהם חלק אחד ממאתים של החולין. 80) ולפיכך מעלה אפילו אם נפל עוד פעם אותו האיסור עצמו, כתוספתא שהביא רבינו בפירושו למשנה תרומות פ"ה מ"ח, שכשנודעה נפילה ראשונה נתבטל האיסור ואינו מצטרף עם הסאה של איסור שנפלה אחר־כך לאסור את התערובות, וכן

פסק בפי"ג מהל' תרומות ה"ו. [ולפי פירוש זה אין אנו צריכים לפירושו הדחוק של הברטנורא במשנתנו ששנינו הערלה מעלה את הערלה, שפירש שהמדובר כשהאחת אינה ערלה ממש אלא נטע רבעי].

כ. בֶּגֶד שֶׁצְּבָעוֹ בִּקְלִפֵּי עָרְלָה[81] - יִשָּׁרֵף[82]. נִתְעָרֵב בַּאֲחֵרִים - יַעֲלֶה בְּאֶחָד וּמָאתַיִם[83]. וְכֵן תַּבְשִׁיל שֶׁבִּשְׁלוֹ בִּקְלִפֵּי עָרְלָה וּפַת שֶׁאָפָאָה בִּקְלִפֵּי עָרְלָה אוֹ בְּכִלְאֵי הַכֶּרֶם - יִשָּׁרֵף הַתַּבְשִׁיל וְהַפַּת, שֶׁהֲרֵי הֲנָיָתוֹ נִכֶּרֶת בָּהֶן[84]. נִתְעָרְבוּ בַּאֲחֵרִים - יַעֲלוּ בְּאֶחָד וּמָאתַיִם.

81) קליפי פירות ערלה, אסורים כפירות עצמם (משנה, ערלה פ"א, מ"א). וערלה אסורה בהנאה אף לצבוע בה (פסחים כב:). 82) במשנה: ידלק. ולמדו ב"ירושלמי", שקליפין אסורים כערלה, מן הכתוב: "את" פריו. 83) כחכמים במשנה נגד דעת רבי מאיר. [כתב רבינו בפירוש המשנה, שמותר לערב לכתחילה במאתים את התערובת שנאסרה, כנראה למד זאת ממה שאמרו "יעלה" ולא "עולה". והרדב"ז מנמק היתר זה, מפני שהתערובת אסורה מדרבנן, ואיסורי דרבנן מבטלין לכתחילה (למעלה פט"ו הכ"ו). ואין זה דומה לפציעת אגוזי פרך וכדומה שבהלכה יב, הואיל ושם הוא עושה מעשה בגוף האיסור עצמו האסור מן התורה. וראה למעלה בהי"ב ובהערות שם]. 84) מפני שיש שבח עצים בפת, פסחים כו, ב.

כא. וְכֵן בֶּגֶד שֶׁאָרַג בּוֹ מְלֹא הַסִּיט[85] שֶׁצְּבָעוֹ בְּעָרְלָה, וְאֵין יָדוּעַ אֵי זֶה הוּא - יַעֲלֶה בְּאֶחָד וּמָאתַיִם[86]. נִתְעָרְבוּ סַמָּנֵי עָרְלָה[87] בְּסַמָּנֵי הֶתֵּר - יַעֲלוּ בְּאֶחָד וּמָאתַיִם. מֵי צֶבַע בְּמֵי צֶבַע - יִבָּטֵל בְּרֹב[88].

85) שתות הזרת, פירוש המשנה לערלה פ"ג, מ"ב. 86) אם יש בבגד הצבוע כמאתים משיעור הסיט, כחכמים במשנה שם. 87) 'ירושלמי' ערלה פ"ג. 88) הואיל ואין כאן ממשות של האיסור אלא מראהו בלבד, ואין זה דומה לבגד שצבעו בקליפי ערלה, מפני ששם נתפס הצבע בדבר שיש בו ממש (רדב"ז).

כב. תַּנּוּר שֶׁהִסִּיקוֹ[89] בִּקְלִפֵּי עָרְלָה וּבְכִלְאֵי הַכֶּרֶם, בֵּין חָדָשׁ[90] בֵּין יָשָׁן[91] - יוּצַן[92], וְאַחַר כָּךְ יָחֵם אוֹתוֹ בַּעֲצֵי הֶתֵּר[93]. וְאִם בִּשֵּׁל בּוֹ קֹדֶם שֶׁיּוּצַן, בֵּין פַּת בֵּין תַּבְשִׁיל - הֲרֵי זֶה אָסוּר בַּהֲנָיָה[94]. יֵשׁ שֶׁבַח עֲצֵי אִסּוּר בַּפַּת אוֹ בַּתַּבְשִׁיל. גָּרַף אֶת כָּל הָאֵשׁ[95] וְאַחַר כָּךְ בִּשֵּׁל אוֹ אָפָה בְּחֵמוֹ שֶׁל תַּנּוּר - הֲרֵי זֶה מֻתָּר, שֶׁהֲרֵי עֲצֵי אִסּוּר הָלְכוּ לָהֶן[96].

89) פסחים, שם. 90) שלא הסיקוהו מעולם, התנור מתחסן בהסיקו. ונמצא שנגמרה מלאכתו על־ידי קליפי ערלה האסורים בהנאה. 91) ונתחמם על ידי האיסור. 92) יצננו את התנור, ולא יבשלו ולא יאפו בחום שבא מהיסק איסורי הנאה. 93) אף־על־פי שהתנור החדש נגמרה מלאכתו בקליפות איסור, אם ציננו אותו וחממו אותו אחר־כך בעצי היתר, מותר לבשל בו או לאפות בו פת, מכיון ששני דברים גורמים שיתבשל התבשיל או שתאפה הפת, התנור שנגמרה מלאכתו על־ידי איסור ועצי ההיתר, ונפסקה הלכה ש"זה וזה גורם - מותר", כלומר אם איסור והיתר גורמים ביחד - מותר, כחכמים שם. ואע"פ ש"זה וזה גורם - אסור לכתחילה", מותר לאפות ולבשל אחרי שציננו, כי אם לא תתיר - יפסיד את התנור וזה כדיעבד. 94) ואפילו בתנור ישן שלא ציננו, כיון שהחום בא מקליפת איסור. ואף־על־פי שהתרנו בתנור חדש שציננו והסיקוהו בעצי היתר, מפני ש"זה וזה גורם מותר", והלא גם כאן יש גורם אחד של היתר, היינו התנור הישן, ולמה אסור התבשיל? הטעם הוא, מפני שאין ניכר בפת או בתבשיל אלא הגורם של איסור, היינו קליפי הערלה שחממו התנור, לפיכך גרע מ"זה וזה גורם" והולכים אחריהם ואסור (רדב"ז). והיינו שמסיים רבינו: "יש שבח עצי איסור בפת או בתבשיל", כלומר, שניכר בהם. 95) ואין אבוקה כנגדו, שם. ואפילו אם השאיר גחלים בוערות מותר, כמו שיתבאר בהכ"ד. 96) ואפילו בתנור חדש שלא ציננו שנשאר התנור שנגמרה מלאכתו על ידי איסור, ואין שם כל גורם של היתר, מותרת הפה שנאפתה אחרי שגרף האש. והטעם, מכיון שהתנור אינו אסור מצד עצמו אלא שנגמר על ידי איסור, והפת נאפה בחום ההסקה, שאין בו איסור אחרי שגרף האש, הוא קל יותר (כסף־משנה).

כג. קְעָרוֹת[97] וְכוֹסוֹת וּקְדֵרוֹת וּצְלוֹחִיּוֹת שֶׁבִּשְׁלָן הַיּוֹצֵר בִּקְלִפֵּי עָרְלָה - הֲרֵי אֵלּוּ אֲסוּרִין בַּהֲנָאָה[98]; שֶׁהֲרֵי דָּבָר הָאָסוּר בַּהֲנָאָה עָשָׂה אוֹתָן חָדָשׁ.

97) שם כז, א. 98) כיון שיש שבח עצים בהם, והנאתם בלא גורם שני, ועל ידי הגורם האסור הוא משתמש בהן הנאת גופו, מה־שאין־כן בתנור שאינו נהנה ממנו אלא אם יש גורם שני של היתר, היינו העצים - ולכן מותר (רש"י שם).

כד. פַּת שֶׁבִּשְׁלָהּ עַל גַּבֵּי גֶחָלִים[99] שֶׁל עֲצֵי עָרְלָה[100] - מֻתֶּרֶת; כֵּיוָן שֶׁנַּעֲשׂוּ גֶחָלִים הָלַךְ אִסּוּרָן, אַף עַל פִּי שֶׁהֵן בּוֹעֲרוֹת[101]. קְדֵרָה שֶׁבִּשֵּׁל אוֹתָהּ[102] בִּקְלִפֵּי עָרְלָה אוֹ בְּכִלְאֵי הַכֶּרֶם וּבַעֲצֵי הֶתֵּר - הֲרֵי הַתַּבְשִׁיל[103] אָסוּר, וְאַף עַל פִּי שֶׁזֶּה וָזֶה גּוֹרֵם; שֶׁבְּשָׁעָה שֶׁנִּתְבַּשְּׁלָה[104] מֻחֶמֶת עֲצֵי אִסּוּר עֲדַיִן לֹא בָּאוּ עֲצֵי הַהֶתֵּר, וְנִמְצָא מִקְצַת הַבִּשּׁוּל בַּעֲצֵי הֶתֵּר וּמִקְצָתוֹ בְּאִסּוּר[105].

99) שם. 100) כלומר, קליפי הפרי של ערלה, אבל עצי ערלה מותרים (רדב"ז). 101) בגמרא: לוחשות. כלומר, בוערות ונראות כמתנענעות ולוחשות זו לזו (רש"י שם). 102) את הקדירה עצמה. 103) שנתבשל אחר־כך באותה קדירה בעצי היתר. 104) גוף הקדירה. 105) מפני שהקדירה שנעשתה בעצי איסור מקבלת את התבשיל לפני שהסיק עצי היתר, ונמצא נהנה מעצי האיסור בלי כל גורם היתר [וזה כפירוש רש"י שם, ונראה שגם הרי"ף מפרש כך דברי הגמרא כלשון אחרון. והוא גורס "דהא מקבלה בישולא מקמי דניתו עצים דהיתרא" (בגירסא שלנו: קיבלה). והכוונה ברורה, שהקדירה מקבלת תמיד את

התבשיל לפני שמסיקים עצי היתר. וכן הגירסה בכת"י נירנברג. וגם הרדב"ז כותב שרבינו מפרש כרש"י].

כה. נְטִיעָה שֶׁל עָרְלָה שֶׁנִּתְעָרְבָה בִּנְטִיעוֹת, וְכֵן עֲרוּגָה שֶׁל כִּלְאֵי הַכֶּרֶם בְּעֲרוּגוֹת[106] - הֲרֵי זֶה לוֹקֵט לְכַתְּחִלָּה מִן הַכֹּל[107]. וְאִם הָיְתָה נְטִיעָה בְּמָאתַיִם נְטִיעוֹת וַעֲרוּגָה בְּמָאתַיִם עֲרוּגוֹת - הֲרֵי כָּל הַנִּלְקָט מֻתָּר[108]; וְאִם הָיוּ בְּפָחוֹת מִזֶּה - כָּל הַנִּלְקָט אָסוּר. וְלָמָּה הִתִּירוּ לוֹ לִלְקֹט לְכַתְּחִלָּה, וְהָיָה מִן הַדִּין שֶׁאוֹסְרִין לוֹ הַכֹּל[109] עַד שֶׁיִּטְרַח וְיוֹצִיא הַנְּטִיעָה וְהָעֲרוּגָה הָאֲסוּרָה? שֶׁהַדָּבָר חֲזָקָה[110] שֶׁאֵין אָדָם אוֹסֵר כַּרְמוֹ[111] בִּנְטִיעָה אַחַת, וְאִלּוּ הָיָה יוֹדֵעַ - הָיָה מוֹצִיאָהּ.

106) ואינו יודע איזו נטיעה וערוגה הן האסורות. 107) כרבי יוסי במס' ערלה פ"א, מ"ו. ואין כאן משום ביטול איסור לכתחילה, שנתבאר דינו למעלה בפט"ו הכ"ה, מפני שמעצמה נתערבה הנטיעה ועלתה במאתים, והחידוש הוא שאין גוזרים בזה שמא יבא להערים ולערב הנטיעה לכתחילה, כמו שמפרש רבינו בסמוך על־פי ה'ירושלמי' גיטין פ"ה, ולא כפירוש רש"י שם, שיש כאן איסור של מבטל לכתחילה, וראה ב'כסף משנה'. 108) שהרי עלתה הנטיעה במאתים. 109) וכמו שכתבנו שהוא משום גזירה שמא יבא להערים ולערב נטיעת ערלה לכתחילה. 110) ואין מקום לגזור שמא יערב בכוונה. 111) גיטין, שם.

כו. הַמַּעֲמִיד גְּבִינָה בִּשְׁרַף פַּגֵּי עָרְלָה[112], אוֹ בְּקֵבֶת תִּקְרֹבֶת עוֹבֵד כּוֹכָבִים[113], אוֹ בְּחֹמֶץ יַיִן[114] שֶׁל עוֹבֵד כּוֹכָבִים - הֲרֵי זוֹ אֲסוּרָה בַּהֲנָיָה[115], אַף עַל פִּי שֶׁהוּא מִין בְּשֶׁאֵינוֹ מִינוֹ וְאַף עַל פִּי שֶׁהוּא כָּל שֶׁהוּא[116]; שֶׁהֲרֵי הַדָּבָר הָאָסוּר הוּא הַנִּכָּר[117] וְהוּא שֶׁעָשָׂה אוֹתָהּ גְּבִינָה[118].

112) פגים הם הפירות שלא הבשילו, והרבה בני אדם מעמידים החלב בדבר לבן כמו החלב השותת ויוצא מעוקצי הגפנים קודם בישולם, פירוש המשנה לערלה פ"א, מ"ז. 113) משנה, עבודה זרה כט, ב. קיבת עגלי עבודה־זרה. 114) שנתנסך לפני שהחמיץ, שם לה, ב. אבל אחרי שנתחמץ אינו נעשה נסך. 115) שם. 116) לא בטל במיעוטו. 117) והוא כמו בעין, ואסור בהנאה, שם (כסף־משנה). 118) רבינו מבאר במלים אלו את ההבדל שבין המחמץ והמתבל, שאוסר במין בשאינו מינו בנותן טעם בלבד (למעלה ה"א) ובין דבר המעמיד שבהלכה שלפנינו. ואומר, שכאן המעמיד עשה את הגבינה, אבל שם השאור לא עשה את העיסה, והתבלין לא עשו את התבשיל אלא שיפר טעמו (רדב"ז).

כז. הָעָרְלָה וְכִלְאֵי הַכֶּרֶם - דִּין הַפֵּרוֹת שֶׁלָּהֶן שֶׁיִּשָּׂרְפוּ[119], וְהַמַּשְׁקִין שֶׁלָּהֶן יִקָּבְרוּ, מִפְּנֵי שֶׁאִי אֶפְשָׁר לִשְׂרֹף[120] הַמַּשְׁקִין.

119) משנה, תמורה ל, ב. כלאי הכרם בשריפה, שנאמר: "פן תקדש". ופירשו חז"ל "פן תוקד אש" (קידושין נו:) וכתבו רבינו למעלה בפ"י ה"ו. וערלה הוקשה לכלאי הכרם (רש"י תמורה שם). 120) במשנה, שם: את שדרכו לשרוף ישרוף, ואת שדרכו לקבור יקבר.

כח. יַיִן שֶׁנִּתְנַסֵּךְ לַעֲבוֹדַת כּוֹכָבִים שֶׁנִּתְעָרֵב עִם הַיַּיִן - הַכֹּל אָסוּר בַּהֲנָיָה בְּכָל שֶׁהוּא, כְּמוֹ שֶׁאָמַרְנוּ[121]. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים?[122] בְּשֶׁהוּרַק הַיַּיִן הַמֻּתָּר עַל טִפָּה שֶׁל יַיִן נֶסֶךְ[123]; אֲבָל אִם עֵרָה יַיִן נֶסֶךְ מִצַּלְצוּל קָטָן[124] לְתוֹךְ הַבּוֹר שֶׁל יַיִן, אֲפִלּוּ עֵרָה כָּל הַיּוֹם כֻּלּוֹ - רִאשׁוֹן רִאשׁוֹן בָּטֵל[125]. עֵרָה מִן הֶחָבִית, בֵּין שֶׁעֵרָה מִן הַמֻּתָּר לָאָסוּר אוֹ מִן הָאָסוּר לַמֻּתָּר - הַכֹּל אָסוּר, מִפְּנֵי שֶׁהָעַמּוּד הַיּוֹרֵד מִפִּי הֶחָבִית גָּדוֹל.

121) למעלה פט"ו ה"ו־ז. 122) כרב יצחק בר יוסף בשם רבי יוחנן, עבודה זרה עג, א. 123) וכל טיפה מן ההיתר, ראשון ראשון נאסרה, ואסור הכל. 124) כלומר, כלי קטן. רבינו גורס בסוגיא שם "צלצול", אבל רש"י דוחה גירסא זו, וזה לשונו: "צרצור קטן גרסינן, והוא פך קטן. ובעירובין לגבי בגדים בפרק אחרון גרסינן: צלצול קטן, והוא קשר של משי". 125) שעמוד הקילוח מן הצלצול הוא דק. ומשמע מדבריו, שמותר גם בשתיה. ורש"י שם מפרש שרק בהנאה בלבד מותר, אבל לא בשתיה. וב'תוספות' שם ד"ה כי אתא, כתבו שמותר עד ששים, אבל כשהגיעה כמותו של יין הנסך ליותר מאחד בששים בהיתר - נאסר. ורבינו סתם ולא חילק, ומשמע שהתיר אפילו כשאין ששים בהיתר.

כט. נִתְעָרֵב סְתָם יֵינָם בְּיַיִן - הֲרֵי זֶה אָסוּר בְּכָל שֶׁהוּא בִּשְׁתִיָּה[126]; וְיִמָּכֵר כֻּלּוֹ לְעוֹבֵד כּוֹכָבִים, וְלוֹקֵחַ דְּמֵי הַיַּיִן[127] הָאָסוּר שֶׁבּוֹ וּמַשְׁלִיכוֹ לְיָם הַמֶּלַח[128], וְיֵהָנֶה בִּשְׁאָר הַמָּעוֹת. וְכֵן אִם נִתְעָרְבָה חָבִית שֶׁל יֵין נֶסֶךְ[129] בֵּין הֶחָבִיּוֹת - הַכֹּל אֲסוּרִין בִּשְׁתִיָּה וּמֻתָּרִין בַּהֲנָיָה; וְיוֹלִיךְ דְּמֵי אוֹתָהּ חָבִית לְיָם הַמֶּלַח כְּשֶׁיִּמְכֹּר הַכֹּל לְעוֹבֵד כּוֹכָבִים[130]. וְכֵן בְּחָבִית שֶׁל סְתָם יֵינָם[131].

126) שם עד, א. אמר רב נחמן, הלכה למעשה: סתם יינם אפילו יין ביין - מותר. ומפרש רבינו - מותר בהנאה, אבל בשתיה אסור, וכן פירש רש"י שם. 127) מפני שמותר בהנאה חוץ מדמי היין האסור. 128) כרבי אליעזר, שם מט, ב. 129) שחבית בחבית מותר בהנאה חוץ מדמי אותה חבית, אפילו ביין נסך ממש, שם. 130) אבל אין לה תקנה בהולכת דמי הנאה לים המלח להתיר השאר בהנאה מגוף היין, כגון לכיבוס בגדים או להשקות לחמרים נכרים, כיון שיש האיסור בעין, ומגוף האיסור נהנה - אסור, אבל כשמוכר הכל חוץ מדמי יין נסך, אינו נהנה מן האיסור גופו ומותר. ולפיכך אומר רבן שמעון בן גמליאל שם, ימכר הכל לנכרים חוץ מדמי יין נסך שבו. וכן כתב רש"י שם. ותקנה זו מועילה ביין נסך רק בתערובת החביות, מפני שהחבית האסורה עומדת בפני עצמה אלא שאין אנו יודעים איזו היא, אבל כשנתערב יין נסך ביין שהוא לח בלח, הכל אסור בהנאה בכל שהוא ואין לו תקנה, כמו שכתב רבינו למעלה בהכ"ה. 131) שנתערבה בחביות של היתר, צריך להוליך דמי אותה הבית לים המלח (כסף־משנה).

ל. מַיִם[132] שֶׁנִּתְעָרְבוּ בְּיַיִן[133] אוֹ יַיִן[134] בְּמַיִם[135] - בְּנוֹתֵן טַעַם, מִפְּנֵי שֶׁהֵן מִין בְּשֶׁאֵינוֹ מִינוֹ[136]. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּשֶׁנָּפַל הַמַּשְׁקֶה הַמַּתָּר לְתוֹךְ הַמַּשְׁקֶה הָאָסוּר; אֲבָל אִם נָפַל הַמַּשְׁקֶה הָאָסוּר לְתוֹךְ הַמַּשְׁקֶה הַמֻּתָּר - רִאשׁוֹן רִאשׁוֹן בָּטֵל. וְהוּא שֶׁיּוּרַק מִצַּלְּצוּל קָטָן, שֶׁהָיָה מֵרִיק וְיוֹרֵד מְעַט מְעַט. וְהֵיאַךְ יִהְיוּ הַמַּיִם אֲסוּרִים?[138] כְּגוֹן שֶׁהָיוּ נֶעֱבָדִין אוֹ תִּקְרֹבֶת עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים[139].

132) של היתר. 133) של יין נסך. 134) של היתר. 135) האסורים, כמו שמבאר רבינו בסוף ההלכה. 136) ובאינו מינו, אפילו ביין נסך בנותן טעם, כמו שנתבאר למעלה בפט"ו ה"ו. משנה, עבודה זרה עג, א. 137) כמו בהלכה הקודמת ביין. [קשה להבין למה מותר כשהאיסור נותן טעם]. 138) מבאר המלים: או יין במים. 139) שהקריבו אותם לעבודה־זרה.

לא. בּוֹר שֶׁל יַיִן[140] שֶׁנָּפַל לְתוֹכוֹ קִיתוֹן שֶׁל מַיִם תְּחִלָּה[141], וְאַחַר כָּךְ נָפַל לְתוֹכוֹ יֵין נֶסֶךְ - רוֹאִים אֶת יֵין הַהֶתֵּר כְּאִלּוּ אֵינוֹ[142], וְהַמַּיִם שֶׁנָּפְלוּ מְשַׁעֲרִין בָּהֶן עִם יֵין נֶסֶךְ, אִם רְאוּיִין לְבַטֵּל טַעַם אוֹתוֹ יֵין נֶסֶךְ - הֲרֵי הַמַּיִם רָבִין עָלָיו וּמְבַטְּלִין אוֹתוֹ, וְיִהְיֶה הַכֹּל מֻתָּר.

140) שם. 141) קודם שנפל יין הנסך, כלשון ראשון שם. 142) משמע שיין ההיתר אינו מצטרף לשיעור לבטל את יין הנסך, וצריך שיהיה במים לבדם כדי לבטלו. ואין זה דומה לדין שלמעלה בפט"ו הכ"ב, במין במינו ודבר אחר שנתערבו, שגם הדבר שבמינו מצטרף לאינו מינו לבטל האיסור, כי שם מדובר באיסורים שבטלים בששים במינם, דהיינו כשיעור נותן טעם באינו מינו, מה־שאין־כן בדין שלפנינו ביין נסך האוסר במינו במשהו, כאן אי־אפשר לצרף את מינו כדי לבטל, כי מין במינו אינו בטל.

לב. יֵין נֶסֶךְ שֶׁנָּפַל עַל הָעֲנָבִים[143] - יְדִיחֵם וְהֵן מֻתָּרוֹת[144] בַּאֲכִילָה. וְאִם הָיוּ מְבֻקָּעוֹת[145], בֵּין שֶׁהָיָה הַיַּיִן יָשָׁן[146] בֵּין שֶׁהָיָה חָדָשׁ: אִם נוֹתֵן טַעַם בָּעֲנָבִים - הֲרֵי אֵלּוּ אֲסוּרוֹת בַּהֲנָיָה, וְאִם לַאו - הֲרֵי אֵלּוּ מֻתָּרוֹת בַּאֲכִילָה.

143) משנה, שם סה, ב. 144) מכיון שהיין לא נבלע בענבים. 145) היין נכנס לתוכה. 146) כרבא, שם סו, א. שהולכים אחר השם, וזה נקרא יין וזה נקרא ענבים, הרי הם מין באינו מינו אפילו בחדש, שטעמו כטעם ענבים.

לג. נָפַל עַל גַּבֵּי תְּאֵנִים[147] - הֲרֵי אֵלּוּ מֻתָּרוֹת, מִפְּנֵי שֶׁהַיַּיִן פּוֹגֵם בְּטַעַם הַתְּאֵנִים.

147) רבינו אינו גורס במשנה שם: "נפל על גבי תאנים או על גבי תמרים, אם יש בהם בנותן טעם - אסור". אלא: ומעשה בביתוס בן זונן שהביא גרוגרות בספינה ונשתברה חבית של יין נסך ונפל על גביהן, ושאלו לחכמים והתירון וכו'. וכן גם גירסת ה'תוספות', ולפיכך הוא פוסק שיין בתאנים, נותן טעם לפגם. ואילו לפי הגירסא שלפנינו, היה על רבינו לכתוב כלשון הגמרא: "אם הוא נותן טעם לפגם - מותר", פירוש, שלא כל יין נותן טעם לפגם בכל מיני תאנים.

לד. יֵין נֶסֶךְ שֶׁנָּפַל עַל הַחִטִּים[148] - הֲרֵי אֵלּוּ אֲסוּרוֹת[149] בַּאֲכִילָה וּמֻתָּרוֹת בַּהֲנָיָה[150]. וְלֹא יִמְכְּרֵם לְעוֹבֵד כּוֹכָבִים, שֶׁמָּא יַחֲזֹר וְיִמְכְּרֵם לְיִשְׂרָאֵל[151]. אֶלָּא כֵּיצַד עוֹשֶׂה? טוֹחֵן אוֹתָן וְעוֹשֶׂה מֵהֶן פַּת וּמוֹכְרָהּ לְעוֹבֵד כּוֹכָבִים שֶׁלֹּא בִּפְנֵי יִשְׂרָאֵל[152], כְּדֵי שֶׁלֹּא יִקְחוּ אוֹתָהּ יִשְׂרָאֵל מִן הָעוֹבֵד כּוֹכָבִים, שֶׁהֲרֵי פַּת עוֹבְדֵי כּוֹכָבִים - אֲסוּרָה, כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר[153]. וְלָמָּה אֵין בּוֹדְקִין אֶת הַחִטִּים בְּנוֹתֵן טַעַם? מִפְּנֵי שֶׁהֵן שׁוֹאֲבוֹת, וְהַיַּיִן נִבְלָע בָּהֶן[154].

148) שם סה, ב. 149) כיון שיש בהם סדק בולעות. 150) מותר למוכרן לגוי שלא בפני ישראל לאחר טחינה ואפיה, מכיון שאינו נהנה מיין נסך כלל, שהרי לוקח רק דמי החיטים, אבל ליהנות מגוף החיטים אסור, שהרי הוא נהנה גם מן היין. וראה למעלה בהכ"ט. 151) גמרא, שם. 152) שלא יראה שזו היא פת שאפאה ישראל, ויקח אותה ממנו. 153) בפי"ז ה"ט. 154) וטעמו מתמזג עם טעם החיטים, ואי אפשר לעמוד עליו (רדב"ז). ופירושו של ה'לחם משנה' קשה להולמו.

לה. יֵין נֶסֶךְ שֶׁהֶחְמִיץ וְנָפַל לְתוֹךְ חֹמֶץ שֵׁכָר - אוֹסֵר בְּכָל שֶׁהוּא; מִפְּנֵי שֶׁהוּא בְּמִינוֹ, שֶׁשְּׁנֵיהֶן חֹמֶץ הֵן[155]. וְיַיִן שֶׁנִּתְעָרֵב עִם הַחֹמֶץ, בֵּין שֶׁנָּפַל חֹמֶץ לְיַיִן בֵּין שֶׁנָּפַל יַיִן לְחֹמֶץ[156] - מְשַׁעֲרִין אוֹתוֹ בְּנוֹתֵן טַעַם.

155) לשניהם שם חומץ, ואנו הולכים אחר השם, כרבא - שם סו, א. וכמו שכתבנו למעלה. 156) צריך עיון למה לא כתב רבינו כאן, שאם נפל איסור להיתר מצרצור קטן - ראשון ראשון בטל, כמו בהלכה ל?

יום שישי כ"ט מנ"א ה'תשפ"ב

פֶּרֶק שִׁבְעָה עָשָׂר[1]

1) יבאר דין קדירה בת יומה; הכשר כלי תשמיש הגויים; אשר לכסף לכסף ואשר לזהב לזהב; דברים שאסרו אותם חכמים אע"פ שאין להם עיקר מן התורה; איסור בישולי גויים; וקטן האוכל איסור אם בית־דין מצווין להפרישו; דברים שאסרו חכמים מפני שנפשו של אדם קצה בהם.

א. קִדֵּרָה שֶׁל חֶרֶס[2] שֶׁנִּתְבַּשֵּׁל בָּהּ בְּשַׂר נְבֵלָה אוֹ בְּשַׂר שְׁקָצִים וּרְמָשִׂים - לֹא יְבַשֵּׁל בָּהּ בְּשַׂר שְׁחוּטָה בְּאוֹתוֹ הַיּוֹם. וְאִם בִּשֵּׁל בָּהּ מִין בָּשָׂר - הַתַּבְשִׁיל אָסוּר[3]; בִּשֵּׁל בָּהּ מִין אַחֵר - בְּנוֹתֵן טַעַם[4].

2) שאין לה תקנה בהגעלה, מה שאין כן של מתכת אפשר להגעיל אותה באותו יום ולבשל בה היתר. ובפרק ט הלכה יא כתב רבינו, קדרה שבישל בה בשר לא יבשל בה חלב ולא כתב של חרס. שאפילו קדירה של מתכת אין להגעילה,

על מנת להשתמש בה בחלב. 3) כי אי אפשר לעמוד על טעמו. 4) וטועמו גוי.

1 ב. וְלֹא אָסְרָה תּוֹרָה אֶלָּא קְדֵרָה בַּת יוֹמָהּ[5] בִּלְבַד,
2 הוֹאִיל וַעֲדַיִן לֹא נִפְגַּם הַשֵּׁמֶן[6] שֶׁנִּבְלַע בַּקְּדֵרָה.
3 וּמִדִּבְרֵי סוֹפְרִים[7] לֹא יְבַשֵּׁל בָּהּ[8] לְעוֹלָם[9]. לְפִיכָךְ אֵין
4 לוֹקְחִין כְּלֵי חֶרֶס יְשָׁנִים מִן הָעוֹבְדֵי כּוֹכָבִים
5 שֶׁנִּשְׁתַּמְּשׁוּ בָּהֶן בְּחַמִּין, כְּגוֹן קְדֵרוֹת וּקְעָרוֹת,
6 לְעוֹלָם. וַאֲפִלּוּ הָיוּ שׁוּעִין בַּאֲבָר. וְאִם לָקַח וּבִשֵּׁל
7 בָּהֶן מִיּוֹם שֵׁנִי וָהָלְאָה[10] - הַתַּבְשִׁיל מֻתָּר[11].

5) שלא עבר עליה לילה אחד. ולפירוש התוספות שלא עברו עליה כ"ד שעות. ורבינו סתם ולא ברורה לנו דעתו בזה. 6) אבל אינה בת יומה, נותן טעם לפגם הוא ומותר. 7) שגזרו קדירה שאינה בת יומה משום קדירה בת יומה. 8) ומכאן לומדים, שמה שאמרו חכמים נותן טעם לפגם מותר, זהו רק בדיעבד ולא לכתחילה. 9) אפילו עברו כמה ימים מיום שבישלו בהן איסור. 10) מיום שני לקנייתו שאז בוודאי אינן בני יומן, משמע מדבריו, שסתם כלים של גויים חוששים שהם בני יומם. 11) שנותן טעם לפגם הוא ומותר בדיעבד.

8 ג. הַלּוֹקֵחַ כְּלֵי תַּשְׁמִישׁ סְעֻדָּה[12] מִן הָעוֹבֵד כּוֹכָבִים
9 מִכְּלֵי מַתָּכוֹת וּכְלֵי זְכוּכִית: דְּבָרִים שֶׁלֹּא נִשְׁתַּמֵּשׁ
10 בָּהֶן כָּל עִקָּר - מַטְבִּילָן[13] בְּמֵי מִקְוֶה[14] וְאַחַר כָּךְ יִהְיוּ
11 מֻתָּרִין לֶאֱכֹל בָּהֶן וְלִשְׁתּוֹת. וּדְבָרִים שֶׁנִּשְׁתַּמֵּשׁ בָּהֶן
12 עַל יְדֵי צוֹנֵן, כְּגוֹן כּוֹסוֹת וּצְלוֹחִיּוֹת וְקִיתוֹנִיּוֹת -
13 מְדִיחָן[15] וּמַטְבִּילָן[16] וְהֵן מֻתָּרוֹת. וּדְבָרִים שֶׁנִּשְׁתַּמֵּשׁ
14 בָּהֶן עַל יְדֵי חַמִּין, כְּגוֹן יוֹרוֹת וְקֻמְקְמוֹסִין וּמִחַמְּמֵי
15 חַמִּין - מַגְעִילָן[17] וּמַטְבִּילָן וְהֵן מֻתָּרִין. וּדְבָרִים
16 שֶׁנִּשְׁתַּמֵּשׁ בָּהֶן עַל יְדֵי הָאוּר[18], כְּגוֹן שַׁפּוּדִין
17 וְאַסְכְּלָאוֹת - מְלַבְּנָן בָּאוּר[19] עַד שֶׁתִּנָּשֵׁר קְלִפָּתָן
18 וּמַטְבִּילָן וְהֵן מֻתָּרִין.

12) אבל כלי תשמיש אחרים כגון כלי חרישה אינם צריכים טבילה. 13) מדברי סופרים, שהקונה כלים חדשים מן הגוי צריך טבילה. 14) במים שיש בהם ארבעים סאה. ואפילו מי מעיין אינם מטהרים בפחות מארבעים סאה. 15) להעביר שיורי האיסור שנדבקו על פני דפנות הכלים. 16) בארבעים סאה אחר כך, כדין כלים חדשים שנקנו מן הגוי ולא נשתמש בהם. 17) להוציא מהן את האיסור שבלעו כשנשתמשו בהן בחמין. 18) ישר, בלי מים או נוזל אחר. 19) שכל דבר שנשתמש בו גוי על ידי האור טעון ליבון.

19 ד. כֵּיצַד מַגְעִילָן? נוֹתֵן יוֹרָה קְטַנָּה לְתוֹךְ יוֹרָה
20 גְּדוֹלָה, וּמְמַלֵּא עָלֶיהָ מַיִם[20] עַד שֶׁיָּצוּפוּ עַל הַקְּטַנָּה,
21 וּמַרְתִּיחָהּ יָפֶה יָפֶה[21]. וְאִם הָיְתָה יוֹרָה גְּדוֹלָה - מַקִּיף
22 עַל שְׂפָתָהּ בָּצֵק אוֹ טִיט, וּמְמַלֵּא מַיִם עַד שֶׁיָּצוּפוּ
23 הַמַּיִם עַל שְׂפָתָהּ, וּמַרְתִּיחַ. וְכֻלָּן שֶׁנִּשְׁתַּמֵּשׁ בָּהֶן עַד
24 שֶׁלֹּא הִרְתִּיחַ אוֹ עַד שֶׁלֹּא הִדִּיחַ וְעַד שֶׁלֹּא הִלְבִּין וְעַד
25 שֶׁלֹּא הִטְבִּיל - מֻתָּר; שֶׁכָּל הַשֵּׁמֶן[22] שֶׁבָּהֶן נוֹתֵן טַעַם
26 לִפְגָם[23] הוּא, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ.

20) כלומר, על היורה הקטנה, אבל יותר נכון לגרוס "אותה" כלומר, את היורה הגדולה. 21) כנראה כוונת רבינו שישהנה במי ההגעלה עד שתפלוט. 22) שנבלעו בהן. 23) באינה בת יומה.

27 ה. טְבִילָה זוֹ שֶׁמַּטְבִּילִין כְּלֵי הַסְּעֻדָּה הַנִּלְקָחִין מִן
28 הָעוֹבְדֵי כּוֹכָבִים וְאַחַר כָּךְ יַחְזְרוּ לַאֲכִילָה וּשְׁתִיָּה -
29 אֵינָן לְעִנְיַן טֻמְאָה וְטָהֳרָה[24], אֶלָּא מִדִּבְרֵי סוֹפְרִים[25].
30 וְרֶמֶז לָהּ: כָּל דָּבָר אֲשֶׁר יָבֹא בָאֵשׁ תַּעֲבִירוּ בָאֵשׁ
31 וְטָהֵר. וּמִפִּי הַשְּׁמוּעָה לָמְדוּ, שֶׁאֵינוֹ מְדַבֵּר אֶלָּא
32 בִּטְהֳרָתָן מִידֵי גְעוּלֵי עוֹבְדֵי כּוֹכָבִים, לֹא מִידֵי
33 טֻמְאָה. שֶׁאֵין לְךָ טֻמְאָה עוֹלָה עַל יְדֵי הָאֵשׁ[26]. וְכָל
34 הַטְּמֵאִים - בִּטְבִילָה עוֹלִין מִטֻּמְאָתָן, וְטֻמְאַת מֵת -
35 בְּהַזָּאָה וּטְבִילָה, וְאֵין שָׁם אֵשׁ כְּלָל, אֶלָּא לְעִנְיַן
36 גְּעוּלֵי עוֹבְדֵי כּוֹכָבִים. וְכֵיוָן שֶׁכָּתוּב וְטָהֵר, אָמְרוּ
37 חֲכָמִים: הוֹסִיף לוֹ טָהֳרָה אַחֵר עֲבִירָתוֹ בָּאֵשׁ לְהַתִּירוֹ
38 מִגְּעוּלֵי עוֹבְדֵי כּוֹכָבִים[27].

24) שהכתוב אינו עוסק שם כלל בטהרת כלים שנטמאו, אלא בכלים שבלעו דברים אסורים. 25) תקנת חכמים היא כמבואר בירושלמי: מפני שהוא יוצא מטומאת גויים לקדושת ישראל. 26) שהאש באה רק לפליטת האיסור של גיעולי גויים. 27) פירוש. אחרי ההעברה באש שהתירה מאיסור גיעולי גויים, תוסיף עוד טהרה אחרת.

39 ו. לֹא חִיְּבוּ בִּטְבִילָה זוֹ אֶלָּא כְּלֵי מַתָּכוֹת[28] שֶׁל סְעֻדָּה
40 הַנִּלְקָחִין מִן הָעוֹבְדֵי כּוֹכָבִים. אֲבָל הַשּׁוֹאֵל מִן
41 הָעוֹבְדֵי כּוֹכָבִים, אוֹ שֶׁמִּשְׁכֵּן[29] הָעוֹבֵד כּוֹכָבִים אֶצְלוֹ
42 כְּלֵי מַתָּכוֹת - מְדִיחָן[30] אוֹ מַרְתִּיחָן[31] אוֹ מְלַבְּנָן[32], וְאֵינוֹ
43 צָרִיךְ לְהַטְבִּיל[33]. וְכֵן אִם לָקַח כְּלֵי עֵץ אוֹ כְּלֵי אֲבָנִים
44 - מְדִיחָן[34] אוֹ מַרְתִּיחָן[35], וְאֵינוֹ צָרִיךְ לְהַטְבִּיל[36]. וְכֵן
45 כְּלֵי חָרָשִׁים[37] - אֵינוֹ צָרִיךְ לְהַטְבִּיל[38]. אֲבָל הַשּׁוּעִין
46 בְּאָבָר[39] - הֲרֵי הֵן כִּכְלֵי מַתָּכוֹת וּצְרִיכִין טְבִילָה.

28) לא הזכיר רבינו כאן כלי זכוכית אף על פי שגם כלי זכוכית צריכים טבילה, ... מפני שהלכה זו לא באה להשמיענו איזה כלי טעון טבילה, אלא את הדין, שהשואל כלים או שמישכנם הגוי אצלו אינו צריך להטבילם. וסמך על שכתב בהלכה ג שכלי זכוכית צריכים טבילה. 29) בעייא היא שם ולא נפשטה. וכתב הר"ן שרבינו פסק להקל משום שסובר שטבילת כלים אינה אלא מדרבנן וספק דרבנן הולכין להקל. 30) אם הם דברים שנשתמש בהם בצונן. 31) מגעיל בדברים שנשתמש בהם על ידי חמין. 32) בדברים שנשתמש בהם על ידי האור. 33) שטבילת כלים שבאו מן הגויים אינה אלא בקנה ממנו ולא בשואל. 34) בדבר שנשתמש על ידי צונן. 35) בדבר שנשתמש על ידי חמין. 36) מפני שטבילה זו למדנו מכלי מדין, שנאמר בהם "וטהר" ושם מנה הכתוב כלי מתכות בלבד. 37) כלי חרס. 38) מכיון שאם נשברו אין להם תקנה, אינם דומים

לכלי מתכות ואין צריכים טבילה. 39) כלי חרס המצופים עופרת או מתכת אחרת.

ז. הַלּוֹקֵחַ סַכִּין מִן הָעוֹבֵד כּוֹכָבִים - מְלַבְּנָהּ בָּאֵשׁ אוֹ מַשְׁחִיזָהּ בְּרֵיחַיִם שֶׁלָּהּ. וְאִם הָיְתָה סַכִּין יָפָה שֶׁאֵין בָּהּ פְּגִימוֹת - דַּי לוֹ אִם נְעָצָהּ בְּקַרְקַע קָשֶׁה[40] עֶשֶׂר פְּעָמִים, וְאוֹכֵל בָּהּ צוֹנֵן. וְאִם הָיוּ בָּהּ פְּגִימוֹת, אוֹ שֶׁהָיְתָה יָפָה וְרָצָה לֶאֱכֹל בָּהּ חַמִּין אוֹ לִשְׁחֹט בָּהּ[41] - מְלַבְּנָהּ אוֹ מַשְׁחִיזָהּ כֻּלָּהּ. שָׁחַט בָּהּ קֹדֶם שֶׁיְּטַהֲרֶנָּה - מֵדִיחַ מְקוֹם הַשְּׁחִיטָה[42]; וְאִם קָלַף - הֲרֵי זֶה מְשֻׁבָּח[43].

40) קרקע שאינה עבודה. 41) משמע שלשחוט בה הדין כמו רוצה לאכול בה חמין. 42) ומעביר שמנונית שבדפנות בית השחיטה. 43) מפני שהחמיר על עצמו כדעת רב, שעל ידי דוחק הסכין בבשר נבלעת בו השמנונית.

ח. סַכִּין שֶׁשָּׁחַט בָּהּ טְרֵפָה - לֹא יִשְׁחוֹט בָּהּ עַד שֶׁיְּדִיחָהּ אֲפִלּוּ בְּצוֹנֵן[44], אוֹ מְקַנְּחָהּ בִּבְלָיוֹת שֶׁל בְּגָדִים.

44) מספיק להדיחה במים צוננים ואין צריך להגעילה. הואיל ובית השחיטה צונן לא בלעה הסכין כלום.

ט. וְיֵשׁ שָׁם דְּבָרִים אֲחֵרִים אֲסָרוּם אוֹתָן חֲכָמִים. וְאַף עַל פִּי שֶׁאֵין לְאִסּוּרָן עִקָּר מִן הַתּוֹרָה, גָּזְרוּ עֲלֵיהֶן כְּדֵי לְהִתְרַחֵק מִן הָעוֹבְדֵי כּוֹכָבִים, עַד שֶׁלֹּא יִתְעָרְבוּ בָּהֶן יִשְׂרָאֵל וְיָבֹאוּ לִידֵי חַתְנוּת. וְאֵלּוּ הֵן: אֲסָרוּם לִשְׁתּוֹת עִמָּהֶן וַאֲפִלּוּ בְּמָקוֹם שֶׁאֵין לָחוּשׁ לְיֵין נֶסֶךְ[45], וְאֲסָרוּם לֶאֱכֹל פִּתָּן אוֹ בִּשּׁוּלֵיהֶן וַאֲפִלּוּ בְּמָקוֹם שֶׁאֵין לָחוּשׁ לְגִעוּלֵיהֶן[46].

45) כגון יין מבושל או משקין אחרים. ובמקום שיש לחוש ליין נסך אסור לשתותו אפילו לבדו לא בחברת גויים. וזאת היא גזירת "סתם יינם" שנאסר משום חומר עבודה זרה ואסור אפילו בהנאה. 46) לבליעת דברים אסורים.

י. כֵּיצַד? לֹא יִשְׁתֶּה אָדָם בִּמְסִבָּה שֶׁל עוֹבְדֵי כּוֹכָבִים, וְאַף עַל פִּי שֶׁהוּא יַיִן מְבֻשָּׁל שֶׁאֵינוֹ נֶאֱסָר[47], אוֹ שֶׁהָיָה שׁוֹתֶה מִכֵּלָיו לְבַדּוֹ. וְאִם הָיָה רֹב הַמְּסִבָּה יִשְׂרָאֵל - מֻתָּר. וְאֵין שׁוֹתִין שֵׁכָר שֶׁלָּהֶן שֶׁעוֹשִׂין מִן הַתְּמָרִים וְהַתְּאֵנִים וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן[48]. וְאֵינוֹ אָסוּר אֶלָּא בִּמְקוֹם מְכִירָתוֹ, אֲבָל אִם הֵבִיא הַשֵּׁכָר לְבֵיתוֹ וְשָׁתָהוּ שָׁם - מֻתָּר; שֶׁעִקַּר הַגְּזֵרָה שֶׁמָּא יִסְעַד אֶצְלוֹ[49].

47) יין מבושל אין בו איסור יין נסך. 48) כגון מפירות אחרים ומן התבואה. 49) זה מקרב את הדעת ויבואו לידי חיתון.

יא. יֵין תַּפּוּחִים וְיֵין רִמּוֹנִים וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן - מֻתָּר לִשְׁתּוֹתָן בְּכָל מָקוֹם[50]. דָּבָר שֶׁאֵינוֹ מָצוּי לֹא גָּזְרוּ עָלָיו[51]. יֵין צִמּוּקִים[52] - הֲרֵי הוּא כְּיֵין וּמִתְנַסֵּךְ.

50) בגמרא שם המדובר בשכר בלבד. 51) אבל שכר הוא דבר המצוי ואסור לשתותו במקום מכירתו. 52) תניא, יין צימוקים בדיעבד כשר למזבח וכל הראוי למזבח יש בו משום יין נסך.

יב. אַף עַל פִּי שֶׁאָסְרוּ פַּת עוֹבְדֵי כּוֹכָבִים, יֵשׁ מְקוֹמוֹת שֶׁמְּקַלִּין בַּדָּבָר וְלוֹקְחִין פַּת הַנַּחְתּוֹם הָעוֹבֵד כּוֹכָבִים בְּמָקוֹם שֶׁאֵין שָׁם נַחְתּוֹם יִשְׂרָאֵל וּבַשָּׂדֶה, מִפְּנֵי שֶׁהוּא שְׁעַת הַדְּחָק. אֲבָל פַּת בַּעֲלֵי בָּתִּים - אֵין שָׁם מִי שֶׁמּוֹרֶה בָּהּ לְהָקֵל. שֶׁעִקַּר הַגְּזֵרָה מִשּׁוּם חַתְנוּת, וְאִם יֹאכַל פַּת בַּעֲלֵי בָּתִּים - יָבוֹא לִסְעֹד אֶצְלָן.

יג. הִדְלִיק הָעוֹבֵד כּוֹכָבִים אֶת הַתַּנּוּר וְאָפָה בּוֹ יִשְׂרָאֵל, אוֹ שֶׁהִדְלִיק יִשְׂרָאֵל וְאָפָה עוֹבֵד כּוֹכָבִים, אוֹ שֶׁהִדְלִיק הָעוֹבֵד כּוֹכָבִים וְאָפָה הָעוֹבֵד כּוֹכָבִים וּבָא יִשְׂרָאֵל וְנִעַר[53] הָאֵשׁ מְעַט אוֹ כִּבְּשׁוֹ לְאֵשׁ, הוֹאִיל וְנִשְׁתַּתֵּף בִּמְלֶאכֶת הַפַּת - הֲרֵי זוֹ מֻתֶּרֶת. וַאֲפִלּוּ לֹא זָרַק[54] אֶלָּא עֵץ לְתוֹךְ הַתַּנּוּר - הִתִּיר כָּל הַפַּת שֶׁבּוֹ. שֶׁאֵין הַדָּבָר אֶלָּא לִהְיוֹת הֶכֵּר[55] שֶׁהַפַּת שֶׁלָּהֶן אֲסוּרָה.

53) את העצים או הגחלים. 54) מהדברים שבין בני ארץ ישראל לבני בבל, בני בבל משליכים קיסם לתוך התנור, ובני ארץ ישראל אומרים: קיסם מה מעלה ומה מוריד? 55) משמע שרק בפת מועיל קיסם עץ ולא בבישול ממש.

יד. עוֹבֵד כּוֹכָבִים שֶׁבִּשֵּׁל לָנוּ יַיִן אוֹ חָלָב אוֹ דְּבַשׁ אוֹ פְּרִישִׁין[56] וְכַיּוֹצֵא בָּאֵלּוּ (מִכָּל) דָּבָר הַנֶּאֱכָל כְּמוֹת שֶׁהוּא חַי - הֲרֵי אֵלּוּ מֻתָּרִין. וְלֹא גָּזְרוּ אֶלָּא עַל דָּבָר שֶׁאֵינוֹ נֶאֱכָל כְּמוֹת שֶׁהוּא חַי, כְּגוֹן בָּשָׂר וְדָג תָּפֵל[57] וּבֵיצָה וִירָקוֹת. אִם בִּשְׁלָן הָעוֹבֵד כּוֹכָבִים מִתְּחִלָּה וְעַד סוֹף וְלֹא נִשְׁתַּתֵּף יִשְׂרָאֵל עִמּוֹ בְּבִשּׁוּלָן[58] - הֲרֵי אֵלּוּ אֲסוּרִין מִשּׁוּם בִּשּׁוּלֵי עוֹבְדֵי כּוֹכָבִים.

56) מין פרי. 57) לא מלוח. 58) רק אם נשתתף בבישולו מותר, אבל הוספת קיסם עץ אינו מועיל.

טו. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּדָבָר שֶׁהוּא עוֹלֶה עַל שֻׁלְחַן מְלָכִים לֶאֱכֹל בּוֹ אֶת הַפַּת, כְּגוֹן בָּשָׂר וּבֵיצִים וְדָגִים וְכַיּוֹצֵא בָּהֶם; אֲבָל דָּבָר שֶׁאֵינוֹ עוֹלֶה עַל שֻׁלְחַן מְלָכִים לֶאֱכֹל בּוֹ אֶת הַפַּת, כְּגוֹן תּוּרְמוֹסִין[59] שֶׁשָּׁלְקוּ אוֹתָן עוֹבְדֵי כּוֹכָבִים, אַף עַל פִּי שֶׁאֵינָן נֶאֱכָלִין חַיִּין - הֲרֵי אֵלּוּ מֻתָּרִין. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּהֶן. שֶׁעִקַּר הַגְּזֵרָה מִשּׁוּם חַתְנוּת, שֶׁלֹּא יְזַמְּנוּ הָעוֹבֵד כּוֹכָבִים אֶצְלוֹ בִּסְעֻדָּה; וְדָבָר שֶׁאֵינוֹ עוֹלֶה עַל שֻׁלְחַן מְלָכִים לֶאֱכֹל בּוֹ אֶת הַפַּת - אֵין אָדָם מְזַמֵּן אֶת חֲבֵרוֹ עָלָיו.

59) שאוכלים בקינוח סעודה.

טז. וְדָגִים קְטַנִּים שֶׁמְּלָחָן יִשְׂרָאֵל אוֹ עוֹבֵד כּוֹכָבִים - הֲרֵי הֵן כְּמוֹ שֶׁנִּתְבַּשְּׁלוּ מִקְצָת בְּשׁוּל, וְאִם צָלָאן עוֹבֵד כּוֹכָבִים אַחַר כֵּן - מֻתָּרִין[60]. וְכֹל שֶׁבִּשְּׁלוֹ יִשְׂרָאֵל מְעַט

בְּשׁוּלוֹ, בֵּין בַּתְּחִלָּה בֵּין בַּסּוֹף - מֻתָּר. לְפִיכָךְ, אִם הִנִּיחַ הָעוֹבֵד כּוֹכָבִים בָּשָׂר אוֹ קִדְרָה עַל גַּבֵּי הָאֵשׁ וְהִפֵּךְ יִשְׂרָאֵל בַּבָּשָׂר וְהֵגִיס[61] בַּקִּדְרָה, אוֹ שֶׁהִנִּיחַ יִשְׂרָאֵל וְגָמַר הָעוֹבֵד כּוֹכָבִים - הֲרֵי זֶה מֻתָּר[62].

60) ודווקא דגים קטנים, אבל דג מלוח גדול שצלאו אחר כן גוי אסור, שאכילתו בלא צלייה אכילה על ידי הדחק היא, ולפיכך הצלייה שאחרי המליחה בישול גוי הוא. 61) בחש. 62) וזה רק כשמעשה הגוי הועיל רק לקרב את גמר הבישול, אבל אם לולי פעולת הגוי לא היה הבישול נגמר, הרי זה אסור.

יז. דָּג שֶׁמְּלָחוֹ עוֹבֵד כּוֹכָבִים וּפֵרוֹת שֶׁעִשְׁנָן עַד שֶׁהִכְשִׁירָן לַאֲכִילָה - הֲרֵי אֵלּוּ מֻתָּרִין. מָלִיחַ אֵינוֹ כִּרוֹתֵחַ בִּגְזֵרָה זוֹ, וְהַמַּעֲשָׁן אֵינוֹ כִּמְבַשֵּׁל. וְכֵן קְלָיוֹת[63] שֶׁל עוֹבְדֵי כּוֹכָבִים - מֻתָּרִין, וְלֹא גָּזְרוּ עֲלֵיהֶם; שֶׁאֵין אָדָם מְזַמֵּן חֲבֵרוֹ עַל הַקְּלָיוֹת.

63) גרעיני תבואה או קטניות קלויים באש.

יח. פּוֹלִין וַאֲפוּנִין וַעֲדָשִׁים וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן שֶׁשּׁוֹלְקִין אוֹתָן הָעוֹבְדֵי כּוֹכָבִים וּמוֹכְרִין אוֹתָן - אֲסוּרִין מִשּׁוּם בִּשּׁוּלֵי עוֹבְדֵי כּוֹכָבִים בְּמָקוֹם שֶׁעוֹלִין עַל שֻׁלְחַן מְלָכִים[64] מִשּׁוּם פַּרְפֶּרֶת[65], וּמִשּׁוּם גְּעוּלֵי עוֹבְדֵי כּוֹכָבִים בְּכָל מָקוֹם; שֶׁמָּא יְבַשְּׁלוּ אוֹתָן עִם הַבָּשָׂר[66] אוֹ בִּקְדֵרָה שֶׁבִּשְּׁלוּ בָּהּ בָּשָׂר. וְכֵן הַסַּפְּגָנִין שֶׁקּוֹלִין אוֹתָן הָעוֹבְדֵי כּוֹכָבִים בְּשֶׁמֶן - אֲסוּרִין אַף מִשּׁוּם גְּעוּלֵי עוֹבְדֵי כּוֹכָבִים[67].

64) לפי דברי רבינו מנהג המקום קובע ואם עולה על שולחן מלכים במקום זה אסור. 65) לקינוח סעודה וזה נקרא "עולה על שולחן מלכים". 66) ומשום סתם כליהם של גויים אינם אסורים, שדרך המוכרים לבשל הפולין בקדירה מיוחדת לזה. 67) רבינו פוסק, שסתם כלי גויים הם בני יומן, פירוש, מניחים אנו שנתבשל בהם איסור בו ביום.

יט. עוֹבֵד כּוֹכָבִים שֶׁבִּשֵּׁל וְלֹא נִתְכַּוֵּן לְבִשּׁוּל - הֲרֵי זֶה מֻתָּר. כֵּיצַד? עוֹבֵד כּוֹכָבִים שֶׁהִצִּית אוּר בַּאֲגַם כְּדֵי לְהַעֲבִיר הֶחָצִיר[68], וְנִתְבַּשְּׁלוּ בָּהּ חַגָּבִים - הֲרֵי אֵלּוּ מֻתָּרִין, וַאֲפִלּוּ בְּמָקוֹם שֶׁהֵן עוֹלִין[69] עַל שֻׁלְחַן מְלָכִים מִשּׁוּם פַּרְפֶּרֶת. וְכֵן אִם חָרַךְ הָרֹאשׁ לְהַעֲבִיר הַשֵּׂעָר - מֻתָּר לֶאֱכֹל מִן הַדִּלְדּוּלִין[70] וּמִן רֹאשׁ אָזְנַיִם שֶׁנִּצְלוּ בִּשְׁעַת חֲרִיכָה.

68) עשבים רעים. 69) שאם אינו עולה על שולחן מלכים אין בו בכלל משום בישול גויים. 70) תלתלי בשר.

כ. תְּמָרִים שֶׁשָּׁלְקוּ אוֹתָן עוֹבְדֵי כּוֹכָבִים: אִם הָיוּ מְתוּקִין מִתְּחִלָּתָן[71] - הֲרֵי אֵלּוּ מֻתָּרִין; וְאִם הָיוּ מָרִין וּמִתַּקְּנָן הַבִּשּׁוּל - הֲרֵי אֵלּוּ אֲסוּרִין; הָיוּ בֵּינוֹנִיִּים - הֲרֵי אֵלּוּ אֲסוּרִין.

71) שהם נאכלים כשהם חיים.

כא. קָלִי שֶׁל עֲדָשִׁים שֶׁלָּשׁוּ בֵּין בְּמַיִם בֵּין בְּחֹמֶץ[72] - הֲרֵי זֶה אָסוּר. אֲבָל קָלִי שֶׁל חִטִּים וּשְׂעוֹרִים שֶׁלָּשִׁין אוֹתָן בְּמַיִם - הֲרֵי זֶה מֻתָּר[73].

72) כשנותנים בהם חומץ הרי זה כמו בישול ואסור כשלשו גויים משום בישוליהם. וחכמים גזרו אף כשלשו במים גזירה שמא יתירו כשעושה בחומץ. 73) חיטים ושעורים אין דרכם לעשותם אלא במים ולפיכך לא גזרו משום חומץ.

כב. שֶׁמֶן שֶׁל עוֹבְדֵי כּוֹכָבִים - מֻתָּר[74]. וּמִי שֶׁאוֹסְרוֹ - הֲרֵי זֶה עוֹמֵד בְּחֵטְא גָּדוֹל, מִפְּנֵי שֶׁמַּמְרֶה עַל פִּי בֵּית דִּין[75] שֶׁהִתִּירוּהוּ. וַאֲפִלּוּ נִתְבַּשֵּׁל הַשֶּׁמֶן[76] - הֲרֵי זֶה מֻתָּר. וְאֵינוֹ נֶאֱסָר לֹא מִפְּנֵי בִּשּׁוּלֵי עוֹבְדֵי כּוֹכָבִים, מִפְּנֵי שֶׁנֶּאֱכָל כְּמוֹת שֶׁהוּא חַי; וְלֹא מִפְּנֵי גְּעוּלֵי עוֹבְדֵי כּוֹכָבִים, מִפְּנֵי שֶׁהַבָּשָׂר[77] פּוֹגֵם אֶת הַשֶּׁמֶן וּמַסְרִיחוֹ.

74) רבי ובית דינו התירו השמן. 75) שאמר שמואל לרב אכול, ואם לא אני כותב עליך זקן ממרא וכו'. 76) בכלי גויים. 77) הבלוע בתוך הכלי. ובגמרא: זליפתן של כלים, כלומר, פליטתן שפולטין שמנונית איסור שבלעו.

כג. וְכֵן דְּבַשׁ שֶׁל עוֹבְדֵי כּוֹכָבִים שֶׁנִּתְבַּשֵּׁל וְעָשׂוּ מִמֶּנּוּ מִינֵי מְתִיקָה - מֻתָּר מִטַּעַם זֶה[78].

78) אינו נאסר לא מפני בישולי גויים, מפני שנאכל כמות שהוא חי; ולא מפני גיעולי גויים, מפני שהבשר פוגם את הדבש ומסריחו.

כד. כֻּסְכֻּס[79] שֶׁל עוֹבְדֵי כּוֹכָבִים שֶׁהוּחַמּוּ חַמִּין[80], בֵּין בִּיּוֹרָה גְּדוֹלָה בֵּין בִּיּוֹרָה קְטַנָּה - מֻתָּר, מִפְּנֵי שֶׁנּוֹתֵן טַעַם לִפְגָם הוּא[81]. וְכֵן כְּבָשִׁין שֶׁאֵין דַּרְכָּן לָתֵת לְתוֹכָן חֹמֶץ אוֹ יַיִן, אוֹ זֵיתִים הַכְּבוּשִׁים וַחֲגָבִים הַכְּבוּשִׁין שֶׁבָּאִין מִן הָאוֹצָר - מֻתָּרִין[82]. אֲבָל חַגָּבִים וּכְבָשִׁים שֶׁמְּזַלְּפִין עֲלֵיהֶן יַיִן - אֲסוּרִין. וְכֵן אִם הָיוּ מְזַלְּפִין עֲלֵיהֶן חֹמֶץ[83], וַאֲפִלּוּ חֹמֶץ שֵׁכָר[84] - אֲסוּרִין.

79) פסולת של תמרים שעשו מהן שכר וחולטין אותן. 80) שחלטו אותן. 81) שמנונית האיסור שביורה. 82) שכבוש אינו כמבושל בגזירה זו. 83) שהחומץ של גויים אסור כיין. 84) של גויים גם כן אסור.

כה. וּמִפְּנֵי מָה אָסְרוּ חֹמֶץ שֵׁכָר שֶׁל עוֹבְדֵי כּוֹכָבִים? מִפְּנֵי שֶׁמַּשְׁלִיכִין לְתוֹכוֹ שְׁמָרֵי יַיִן. לְפִיכָךְ, הַנִּלְקָח מִן הָאוֹצָר[85] - מֻתָּר[86].

85) זיתים וחגבים כבושים שלקחו משם. 86) שאין דרכם לזלף יין או חומץ עליהם באוצר, אלא החנוונים לפני המכירה הקמעונית.

כו. הַמּוּרְיָס[87], בְּמָקוֹם שֶׁדַּרְכָּן לָתֵת לְתוֹכוֹ יַיִן[88] - אָסוּר. וְאִם הָיָה הַיַּיִן יָקָר מִן הַמּוּרְיָס - מֻתָּר. וְכָזֶה מוֹרִין בְּכָל דָּבָר שֶׁחוֹשְׁשִׁין לוֹ שֶׁמָּא עֵרְבוּ בּוֹ הָעוֹבְדֵי כּוֹכָבִים דָּבָר אָסוּר. שֶׁאֵין אָדָם מְעָרֵב דָּבָר הַיָּקָר

בַּזּוֹל, שֶׁהֲרֵי מַפְסִיד; אֲבָל מְעָרֵב הַזּוֹל בַּיָּקָר, כְּדֵי לְהִשְׁתַּכֵּר.

87) שמן דגים. 88) במקום שהיין זול מן המורייס. המדובר במורייס של בעלי בתים, שאילו במורייס שהאומן מוכר אותו אין לחוש. מפני שהאומן אין דרכו לערב יין במורייס.

כז. קָטָן שֶׁאָכַל אֶחָד מִמַּאֲכָלוֹת אֲסוּרוֹת אוֹ שֶׁעָשָׂה מְלָאכָה בְּשַׁבָּת[89] - אֵין בֵּית דִּין מְצַוִּין עָלָיו לְהַפְרִישׁוֹ, לְפִי שֶׁאֵינוֹ בֶּן דַּעַת. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּשֶׁעָשָׂה מֵעַצְמוֹ; אֲבָל לְהַאֲכִילוֹ בַּיָּדַיִם - אָסוּר, וַאֲפִלּוּ דְּבָרִים שֶׁאִסּוּרָן מִדִּבְרֵי סוֹפְרִים. וְכֵן אָסוּר לְהַרְגִּילוֹ[90] בְּחִלּוּל שַׁבָּת וּמוֹעֵד, וַאֲפִלּוּ בִּדְבָרִים שֶׁהֵן מִשּׁוּם שְׁבוּת.

89) בהלכות שבת פרק כד הלכה יא כותב רבינו, קטן שעשה וכו' משום שבות, אין בית דין מצווים להפרישו, משמע מדבריו שבאיסורי תורה מצווים להפרישו. 90) "לא יאמר אדם לתינוק הבא לי מפתח, הבא לי חותם, מפני שהוא מרגילו בחילול שבת. אבל מניחו תולש, מניחו זורק".

כח. אַף עַל פִּי שֶׁאֵין בֵּית דִּין מְצַוִּין לְהַפְרִישׁ אֶת הַקָּטָן, מִצְוָה עַל אָבִיו לִגְעֹר בּוֹ וּלְהַפְרִישׁוֹ, כְּדֵי לְחַנְּכוֹ בִּקְדֻשָּׁה; שֶׁנֶּאֱמַר: חֲנֹךְ לַנַּעַר עַל פִּי דַרְכּוֹ וְגוֹמֵר.

~ נקודות משיחות קודש מתוך רמב"ם "פרדס המלך" ~

"מִצְוָה עַל אָבִיו לִגְעֹר בּוֹ וּלְהַפְרִישׁוֹ, כְּדֵי לְחַנְּכוֹ כו'".

איתא בכמה מקומות שחיוב חינוך הילד הוא מדרבנן, ומהתורה מתחייב בכל המצוות מיד כשיגדיל. וצריך להבין הלא אם אין חיוב מהתורה להכינו לקיום המצוות יעבור על מצוות התורה מחמת חוסר הידיעה. ואין לומר שלימוד הקטן נכלל במצות ת"ת "מצות עשה מן התורה על האב ללמד את בנו הקטן תורה . . שנאמר ולמדתם אתם את בניכם . . כו'" וכפירוש הרמב"ן על הפסוק "ושננתם לבניך" "הנה אנו מצווים שידעו בנינו את המצוות" כי בת"ת מדובר על **ידיעת** המצוות אבל תקנת חכמים היא שמצוה לחנך את הבן **בקיום** המצוות וידיעת המצוות עצמה אינה מספיקה כדי לקיימן בפועל כשיגדיל.

לכאורה אפשר לומר בפשטות שישנה מצות חינוך מדאוריתא וכמו בשאר המצוות שהתורה מצוה, ולדוגמא הנחת תפילין פשיטא שאין הכוונה שאם יהיו בידיו תפילין יניחן, אלא וודאי שהמצוה מחייבת להקדים ולעשות כל הדרוש להשיג התפילין ואם לא השתדל ביטל מצות עשה. כך גם בקטן מכיון שא"א שיקיים כל התורה בלי הכנה מוקדמת, הנה הכנה זו היא גם חיוב מהתורה.

אלא שאין לומר כן כי הכנת תפילין וכיוצ"ב היא פעולה של הכשר מצוה ופשיטא שאין היא מצוה בעצמה, אבל מה שתקנו חכמים להרגיל הקטן במצוות אינו הכשר מצוה כ"א בגדר מצוה ממש. ועוד, שהוא חידוש גדול לומר שישנה חובת חינוך מדאורייתא ולא הוזכר כלל בפוסקים שלמדו כולם שחינוך הוא מדברי סופרים, וא"כ הדרא קושיא לדוכתא איך יתכן לחייב את הקטן ברגע שהגדיל לקיים כל התורה והרי קודם שנתחנך ונתרגל בכל המצוות אי אפשר לו לקיימן כדבעי.

וי"ל הביאור בכ"ז: כשהתורה מצווה על מצוה כלשהי חל החיוב רק באופן שיכול להתקיים בדרך הטבע שהרי "לא ניתנה תורה למלאכי השרת" ואם קיומה דורש שהיית זמן, אינו עובר על החיוב כל משך אותו הזמן.

ראיה לדבר ממצות ביעור חמץ שכל זמן שעוסק בביעורו עד שנתבער בפועל אינו עובר על מצות תשביתו, ובלשון האדה"ז "מתחילת שעה ז' . . כל רגע ורגע שנמצא חמץ ברשותו ואינו **מתעסק** לבערו הוא עובר על מ"ע של תורה", אבל כשמתעסק בביעורו אינו עובר על מצות תשביתו אף לאחר תחילת השעה השביעית כי גדר המצוה הוא לעשות מה שביכולתו לבער החמץ ואם מתעסק בזה עוסק בקיום המצוה.

ואינו דומה למצוות שחיובן בזמן מוגדר שצריך הכנה והכשרה כמו להתרגל בתקיעת שופר כדי שיכול לתקוע או להקדים ההשתדלות להשגת חפצי מצוה כאתרוג ולולב מובן לכאורה שהחיוב מתחיל לפני זמן קיום המצוה כדי שבבא זמנה יוכל לקיימה כתיקונה ומי שנתעצל להשיג ד' מינים קודם החג נחשב כמבטל מצות עשה, כי קטן שהגדיל, כל זמן קטנותו פטור מכל התורה כולה ואין כאן שום סרך של חיוב תורה כי התחלת מציאות החיוב אינה אלא משהגדיל. לכן אם מצד טבע הדברים נחוץ זמן ללימוד ולהכנה הרי זמן הכנה זה (מה"ת) מתחיל רק אחרי שנתגדל.

ויש להביא ראי' לזה מדין גר הבא להתגייר "שמודיעין אותו (רק) מקצת מצוות קלות ומקצת מצוות חמורות" "ומודיעין אותו עיקרי הדת שהוא ייחוד ה' ואיסור עכו"ם ומאריכין בדבר הזה, ומודיעין אותו מקצת מצוות . . ואין מאריכין בדבר הזה" ופשיטא שאם לא נתחנך בכל המצוות קודם גירותו היאך יקיים כל התורה אחר גירותו. אלא כדאמרינן בקטן שכיון שכל עיקר החיוב של תומ"צ אחרי הגירות לכן גם חיוב ההכנה והלימוד שלו מתחיל רק אז. ביסוד זה יש להסביר מאמר חז"ל על הפסוק "ואברהם זקן בא בימים" שא"א עבד עבודתו במשך כל ימי חייו עד וכל ימיו היו "יומין שלימין" והלא חסרו בעבודתו שנותיו הראשונות שהרי בן ג' הכיר את בוראו וק"ו לדעות שבן

מ' היה או שבן מ"ח היה. אלא שכל שנותיו אלו היו הכנה והכשרה אצלו ובהם "התחיל לשוטט בדעתו והי' תמה היאך אפשר שיהיה הגלגל הזה כו'" והתבוננות זו היא הכנה לאמונתו בבורא עולם, משום כך נקראים כל ימיו "יומין שלימין".

לקו"ש חל"ה עמוד61.

כט. אָסְרוּ חֲכָמִים מַאֲכָלוֹת וּמַשְׁקִין שֶׁנִּפֶּשׁ רֹב בְּנֵי אָדָם קֵהָה[91] מֵהֶן, כְּגוֹן מַאֲכָלוֹת וּמַשְׁקִין שֶׁנִּתְעָרֵב בָּהֶן קִיא אוֹ צוֹאָה וְלֵחָה סְרוּחָה וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן. וְכֵן אָסְרוּ חֲכָמִים לֶאֱכֹל וְלִשְׁתּוֹת בְּכֵלִים הַצּוֹאִים שֶׁנַּפְשׁוֹ שֶׁל אָדָם מִתְאוֹנֶנֶת[92] מֵהֶם, כְּגוֹן כְּלֵי בֵּית הַכִּסֵּא וּכְלֵי זְכוּכִית שֶׁל סַפְּרִין[93] שֶׁגּוֹרְעִין[94] בָּהֶם אֶת הַדָּם וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן.

91) בוחלת בהם ומתרחקת מהם. "והוא מאמרו תקהינה שיניו, ונקרא עניין הבוסר בזה השם להיותו מרחיק האדם מלעיסה". 92) אינה סובלת, מלשון אנינות הדעת. 93) מקיזי הדם. 94) מקיזים.

ל. וְכֵן אָסְרוּ לֶאֱכֹל בִּידַיִם מְסֹאָבוֹת מְזֹהֲמוֹת, וְעַל גַּבֵּי כֵּלִים מְלֻכְלָכִים. שֶׁכָּל דְּבָרִים אֵלּוּ בִּכְלַל אַל תְּשַׁקְּצוּ אֶת נַפְשֹׁתֵיכֶם. וְהָאוֹכֵל מַאֲכָלוֹת אֵלּוּ - מַכִּין אוֹתוֹ מַכַּת מַרְדּוּת.

לא. וְכֵן אָסוּר לְאָדָם שֶׁיַּשְׁהֶה אֶת נְקָבָיו כְּלָל, בֵּין גְּדוֹלִים בֵּין קְטַנִּים. וְכָל הַמַּשְׁהֶה נְקָבָיו - הֲרֵי זֶה בִּכְלָל מְשַׁקֵּץ נַפְשׁוֹ, יֶתֶר עַל חֲלָאִים רָעִים שֶׁיָּבִיא עַל עַצְמוֹ וְיִתְחַיֵּב בְּנַפְשׁוֹ. אֶלָּא רָאוּי לוֹ לְהַרְגִּיל עַצְמוֹ בְּעִתִּים מְזֻמָּנִים[95], כְּדֵי שֶׁלֹּא יִתְרַחֵק[96] בִּפְנֵי בְּנֵי אָדָם וְלֹא יְשַׁקֵּץ נַפְשׁוֹ.

95) שעות קבועות, לפנות בוקר ובסוף היום. 96) בזמנם נמצאו בתי הכיסאות במקום רחוק מן העיר.

לב. וְכָל הַנִּזְהָר בִּדְבָרִים אֵלּוּ - מֵבִיא קְדֻשָּׁה וְטָהֳרָה יְתֵרָה לְנַפְשׁוֹ, וּמְמָרֵק נַפְשׁוֹ לְשֵׁם הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא; שֶׁנֶּאֱמַר: וְהִתְקַדִּשְׁתֶּם וִהְיִיתֶם קְדֹשִׁים כִּי קָדוֹשׁ אָנִי.

בְּרִיךְ רַחֲמָנָא דְּסַיְּעַן. מֵרֵישׁ וְעַד כְּעַן.

הִלְכוֹת שְׁחִיטָה

יֵשׁ בִּכְלָלָן חָמֵשׁ מִצְוֹת: שָׁלֹשׁ מִצְוֹת עֲשֵׂה, שְׁתַּיִם מִצְוֹת לֹא תַעֲשֶׂה, וְזֶה הוּא פֵּרָטָן: א) לִשְׁחֹט וְאַחַר כָּךְ יֹאכַל. ב) שֶׁלֹּא לִשְׁחֹט אוֹתוֹ וְאֶת בְּנוֹ בְּיוֹם אֶחָד. ג) לְכַסּוֹת דַּם חַיָּה וָעוֹף. ד) שֶׁלֹּא לִקַּח הָאֵם עַל הַבָּנִים. ה) לְשַׁלֵּחַ הָאֵם אִם לְקָחָהּ עַל הַבָּנִים.

וּבֵאוּר מִצְוֹת אֵלּוּ בִּפְרָקִים אֵלּוּ:

פֶּרֶק רִאשׁוֹן[1]

1) יבאר שחיטת בהמה חיה ועוף; דגים וחגבים אם צריכים שחיטה; ומקום השחיטה; וכמה שיעור השחיטה; ובאי זה דבר שוחטין; ליבן סכין ושחט בה; בדיקת הסכין קודם שחיטה ואחריה; וטבח שלא בדק סכינו לפני חכם; ודין כמה אורך הסכין ומתי שוחטין.

א. מִצְוַת עֲשֵׂה[2] שֶׁיִּשְׁחוֹט מִי שֶׁיִּרְצֶה לֶאֱכֹל בְּשַׂר[3] בְּהֵמָה חַיָּה וָעוֹף וְאַחַר כָּךְ יֹאכַל. שֶׁנֶּאֱמַר: וְזָבַחְתָּ מִבְּקָרְךָ וּמִצֹּאנְךָ. וְנֶאֱמַר בִּבְכוֹר בַּעַל מוּם: אַךְ כַּאֲשֶׁר יֵאָכֵל אֶת הַצְּבִי וְאֶת הָאַיָּל[4]. הָא לָמַדְתָּ שֶׁחַיָּה כִּבְהֵמָה[5] לְעִנְיַן שְׁחִיטָה[6]. וּבְעוֹף הוּא אוֹמֵר: אֲשֶׁר יָצוּד צַיִד חַיָּה אוֹ עוֹף וְגוֹמֵר וְשָׁפַךְ אֶת דָּמוֹ. מְלַמֵּד, שֶׁשְּׁפִיכַת דַּם הָעוֹף כִּשְׁפִיכַת דַּם הַחַיָּה[7].

2) מן התורה 3) אע"פ ששחיטה אינה מצוה של קום ועשה שאנחנו מצווים לעשותה, ואם מוותרים על אכילת בשר אין חיוב שחיטה. דעת רבינו שהיתר והכשרת איסור גם כן מצות עשה מן התורה, ולפיכך תקנו בה ברכה "וצונו על השחיטה". כן כתב הרמב"ן בשורש ראשון בספר המצוות לדעת רבינו. ובפרק י"א מהלכות ברכות ה"ב כותב רבינו: ויש מצוה שאינה חובה אלא דומין לרשות, כגון מזוזה ומעקה שאין אדם חייב לשכון בבית ולעשות מזוזה או לבנות בית בשביל מעקה וכו', והרי מזוזה ומעקה נמנים בחשבון מצוות עשה מן התורה, אף שחיטה כך. 4) ובראש הפסוק כתוב: "תזבח ואכלת בשר". 5) שהרי צבי ואיל חיה הם 6) ואע"פ שחיה בכלל בהמה היא בכל מקום, שהרי נאמר "זאת הבהמה אשר תאכלו" ואחר כן מונה איל וצבי כמבואר שם עא. כאן צריך ללמוד להיקש שחיה בשחיטה, משום שבפסוק לא נאמר וזבחת מבהמתך אלא מבקרך וצאנך ואין חיה בכלל. 7) למדו מפסוק זה "בשפיכה בעלמא סגי" = דיו לעוף בכל שפיכות דמו שהיא, ולאו דוקא בשחיטה. לימוד זה הוא לדעת האומר אין שחיטה לעוף מן התורה. והאומרים יש שחיטה לעוף מן התורה, וכן פסק רבינו בראש הפרק - לומדים זאת מהיקש עוף לחיה, שכאן נאמר "חיה ועוף" - ששפיכת דמם אחת היא.

ב. וְהִלְכוֹת שְׁחִיטָה[8] בְּכֻלָּן אַחַת הֵן. לְפִיכָךְ, הַשּׁוֹחֵט בְּהֵמָה אוֹ חַיָּה אוֹ עוֹף[9] - מְבָרֵךְ תְּחִלָּה[10]: אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ עַל הַשְּׁחִיטָה[11]. וְאִם לֹא בֵּרֵךְ, בֵּין בְּשׁוֹגֵג בֵּין בְּמֵזִיד - הַבָּשָׂר מֻתָּר[12]. וְאָסוּר לֶאֱכֹל מִן הַשְּׁחוּטָה כָּל זְמַן שֶׁהִיא מְפַרְכֶּסֶת[13]. וְהָאוֹכֵל מִמֶּנָּה קֹדֶם שֶׁתֵּצֵא נַפְשָׁהּ - עוֹבֵר בְּלֹא תַעֲשֶׂה, וַהֲרֵי הוּא בִּכְלַל לֹא תֹאכְלוּ עַל הַדָּם[14], וְאֵינוֹ לוֹקֶה[15]. וּמֵתָר לַחוּתֹךְ מִמֶּנָּה אַחַר שְׁחִיטָה קֹדֶם שֶׁתֵּצֵא נַפְשָׁהּ[16], וּמוֹלְחוֹ יָפֶה יָפֶה וּמְדִיחוֹ יָפֶה יָפֶה[17], וּמַנִּיחוֹ עַד שֶׁתָּמוּת[18] וְאַחַר כָּךְ יֹאכְלֶנּוּ.

8) כגון חמישה דברים הפוסלים בשחיטה: שהייה, דרסה, חלדה, הגרמה ועיקור, וכן בדיקת הסכין שלא תהיה פגומה. 9) מפני שהלכות שחיטה שוות בכולם, לכן ברכה אחת לכולם. 10) שכל הברכות מברכין "עובר לעשייתן". פירוש: לפני עשיית המצוה. 11) ולא לשחוט, מפני

שלשחוט משמע שהוא מצווה לשחוט ואינו כן שאן הוא רוצה אינו שוחט ואינו אוכל. ובפסח וקדשים שהאכילה מצוה וגם השחיטה מצוה - מברך לשחוט. 12) לפי שברכות אינן מעכבות. 13) ולא משום אבר מן החי, שהרי אין איסור אבר מן החי במפרכסת שכבר הותרה לישראל בשחיטה, אלא משום איסור אחר, כמו שמסיים: והרי הוא בכלל לא תאכלו על הדם. 14) שיש עוד חיות בבמה 15) מפני שהוא לאו שבכללות". פירוש: לא תעשה זו כוללת הרבה איסורים וכולם מפורטים בברייתא. וכן כתב רבינו. בשורש תשיעי מספר המצות: וזהו לאו שבכללות שאין לוקין עליו כמו שנבאר עתה, וזה שאמרו יתעלה "לא תאכל על הדם" וכו'. נראה בדעת רבינו שהוא איסור מן התורה אלא שאין לוקין וכן לשון הברייתא שם "שהוא בלא תעשה", ובגמרא שם אמרו: על כולם אינו לוקה משום דהווה (שהוא) לאו שאין בו מעשה. אבל דעת רש"י שאינו אלא איסור מדרבנן וקרא אסמכתא בעלמא הוא. 16) וכמו שכתבנו שאין כאן משום אבר מן החי. 17) לשון הברייתא שם. וגם רבינו אינו מזכיר הדחה ראשונה קודם מליחה שזה נכלל בלשון "מולחו יפה". שכן לשונו: אין הבשר יוצא מידי דמו אלא אם כן מולחו יפה יפה וכו'. הרי שכתב מולחו תחילה וכונתו אחר הדחה ראשונה. 18) וממתין לה עד שתצא נפשה, ואחרי כן פקע האיסור של לא תאכלו על הדם.

1 **ג. דָּגִים וַחֲגָבִים[19] - אֵינָן צְרִיכִים שְׁחִיטָה, אֶלָּא**
2 **אֲסִיפָתָן הִיא הַמַּתֶּרֶת אוֹתָן. הֲרֵי הוּא אוֹמֵר: הַצֹּאן**
3 **וּבָקָר יִשָּׁחֵט לָהֶם וּמָצָא לָהֶם, אִם אֶת כָּל דְּגֵי הַיָּם**
4 **יֵאָסֵף לָהֶם - אֲסִיפַת דָּגִים כִּשְׁחִיטַת בָּקָר וְצֹאן[20].**
5 **וּבַחֲגָבִים נֶאֱמַר: אֹסֶף הֶחְסִיל - בַּאֲסִיפָה לְבַדָּהּ[21].**
6 **לְפִיכָךְ, אִם מֵתוּ מֵאֲלֵיהֶן בְּתוֹךְ הַמַּיִם - מֻתָּרִין[22].**
7 **וּמֵתָּר לְאָכְלָן חַיִּים[23].**

19) יצא דם דגים ודם חגבים שכולו היתר. ומפרשים בגמרא שם מאי כולו היתר שאין צריך שחיטה מביאים כמה מקומות בש"ס שחגבים מותרים בלא שחיטה. 20) הפירוש כמו שאומר בסוגיא חולין כז: הכא כתיבה אסיפה במקום שחיטה דאחריני, כלומר, שבאותו הפסוק בבקר וצאן נאמר שחיטה ובדגים שינה הלשון ואמר יאספו, שמע מינה שאסיפה בדגים היא בשחיטה בבקר ובצאן. 21) די, המגיד משנה מביא כאן בשם הרשב"א, שדחה ראיה זו של רבינו לחגבים שאין טעונים שחיטה, שהרי רק בדגים שכתוב בהם אסיפה במקום שחיטה, היינו שמשנה הפסוק בלשונו כמבואר למעלה, אנו אומרים שבאסיפה די, אבל אוסף החסיל הרי לא נאמר במקום שחיטה, שלא נזכר שחיטה בפסוק, מנין לנו שחגבים אין טעונים שחיטה? ויש ליישב דעת רבינו, שבדגים יש היקש לבהמה וחיה שנאמר בפסוק: וזאת תורה הבהמה וגו' וכל החיה הרומשת במים וצריכים היו שחיטה מן ההיקש, אלא כיון שכתוב בדגים אסיפה באותו פסוק שכתוב בו שחיטה בבהמה, אנו למדים מזה שדגים דים באסיפה, וזהו שכתב רבינו אסיפת דגים כשחיטת בקר וצאן, היינו כשם ששחיטה מתירה את הבהמה כך אסיפה מתרת את הדגים. אבל בחגבים שאין שום היקש ולא מצאנו בתורה שהם צריכים שחיטה, מפרשים הפסוק אסיפה כמשמעו ודיה אסיפה שלו אפילו אם לא נאמרו אסיפה במקום שחיטה. וכן כתבו הכסף משנה והלחם משנה. וחגבים הללו אין טעונין שחיטה, שהרי אחר דגים הזכירן הכתוב זאת תורת הבהמה כמשמעו וגו' וכל נפש החיה הרומשת במים אלו דגים וכל שרץ השורץ על הארץ אלו חגבים. 22) וכל שכן אם ניצודו בידי אדם ואחר כך מתו. ואיקא נו אומרים צידתם בחיים היא אסיפה המתרת, אבל כשמתים בתוך המים יהיו אסורים, אלא כל אסיפה שהיא דיה ואפילו לאחר מיתתם. 23) "אוכל אדם חגבים בין חיים בין מתים". מקשים על רבינו הרי חגבים חיים אסורים משום בל תשקצו, ומתרצים: א. רק חגב טמא אסור משום בל תשקצו, אבל לא חגב טהור. ב. כונת רבינו שמותר לחתוך אבר ממנו ולאכלו ואין בו משום איסור אבר מן החי, אבל לאוכלו כשהוא חי אסור משום בל תשקצו. וכן גם דעת התוספות שם.

8 **ד. זְבִיחָה זוֹ הָאֲמוּרָה בַּתּוֹרָה סְתָם, צָרִיךְ לְפָרֵשׁ**
9 **אוֹתָהּ וְלִידַע: בְּאֵי זֶה מָקוֹם מִן הַבְּהֵמָה שׁוֹחֲטִין?**
10 **וְכַמָּה שִׁעוּר הַשְּׁחִיטָה? וּבְאֵי זֶה דָּבָר שׁוֹחֲטִין? וּמָתַי**
11 **שׁוֹחֲטִין? וְהֵיכָן שׁוֹחֲטִין? וְכֵיצַד שׁוֹחֲטִין? וּמָה הֵן**
12 **הַדְּבָרִים הַמַּפְסִידִין אֶת הַשְּׁחִיטָה? וּמִי הוּא**
13 **הַשּׁוֹחֵט? וְעַל כָּל הַדְּבָרִים הָאֵלּוּ צִוָּנוּ בַּתּוֹרָה וְאָמַר:**
14 **וְזָבַחְתָּ מִבְּקָרְךָ וְגוֹמֵר כַּאֲשֶׁר צִוִּיתִךָ, וְאָכַלְתָּ בִּשְׁעָרֶיךָ**
15 **וְגוֹמֵר. שֶׁכָּל הַדְּבָרִים הָאֵלּוּ עַל פֶּה צִוָּה בָּהֶן, כִּשְׁאָר**
16 **תּוֹרָה שֶׁבְּעַל פֶּה, שֶׁהִיא הַנִּקְרֵאת מִצְוָה, כְּמוֹ**
17 **שֶׁבֵּאַרְנוּ בִּתְחִלַּת חִבּוּר זֶה[24].**

24) בהקדמה לספר משנה תורה: והתורה והמצוה. תורה - זו תורה שבכתב, והמצוה - זו פרושה, וצונו לעשות התורה על פי המצוה, ומצוה זו היא הנקראת תורה שבעל פה.

18 **ה. מָקוֹם הַשְּׁחִיטָה מִן הַחַי[25] הוּא הַצַּוָּאר. וְכָל**
19 **הַצַّוָּאר כָּשֵׁר לִשְׁחִיטָה. כֵּיצַד בַּוֵּשֶׁט? מִתְּחִלַּת**
20 **הַמָּקוֹם שֶׁכְּשֶׁחוֹתְכִין אוֹתוֹ מִתְכַּוֵּץ[26] עַד מָקוֹם**
21 **שֶׁיַּשְׁעִיר וְיַתְחִיל לִהְיוֹת פְּרָצִין פְּרָצִין[27] כְּכָרֵס - זֶה**
22 **הוּא מְקוֹם הַשְּׁחִיטָה בַּוֵּשֶׁט.**

25) כל חי בין בהמה בין חיה ובין עוף, או התכוון לומר: מקום החיות. ובמגיד משנה מפרש, שרבינו מתכוון להוציא את שש הנבילות מחיים. שאף על פי שהבהמה עודנה חיה אין השחיטה מועילה לטהרה מידי נבילה. 26) נכפל הוושט בצד חללו ונסתם עוגל פי החלל. 27) ואינו חלק כפנים הוושט.

23 **ו. שָׁחַט לְמַעְלָה מִמָּקוֹם זֶה, וְהוּא הַנִּקְרָא תַּרְבַּץ**
24 **הַוֵּשֶׁט[28], אוֹ לְמַטָּה מִמָּקוֹם זֶה, וְהוּא מִתְּחִלַּת בְּנֵי**
25 **מֵעַיִם - שְׁחִיטָתוֹ פְּסוּלָה[29]. וְשִׁעוּר תַּרְבַּץ הַוֵּשֶׁט**
26 **שֶׁאֵינוֹ רָאוּי לִשְׁחִיטָה לְמַעְלָה[30]: בְּבְהֵמָה וְחַיָּה - כְּדֵי**
27 **שֶׁיֵּאָחֵז בִּשְׁתֵּי אֶצְבְּעוֹתָיו[31]; וּבְעוֹף - הַכֹּל לְפִי גָּדְלוֹ**
28 **וְקָטְנוֹ[32]. וּלְמַטָּה - עַד הַזֶּפֶק[33].**

28) מקום דבוקו בלחי. 29) כרמי בר יחזקאל משמיה

דרב. 30) לצד הראש 31) כדי תפיסת יד. ורש"י מפרש ארבע אצבעות. וכן דעת רבינו. 32) אולי מקור רבינו משם מג: יונא אמר זירא מבלעתא ופרש"י "מקום בית הבליעה קרוי תורבץ סמוך לראש הנקב מאוד". ורבינו מפרש "יונה" לא שם האמורא, אלא יונה ממש וכפוסקים שהביא הבית יוסף. ומזה משמע שמשערים כל עוף ועוף לפי גדלו וקטנו במקום בית הבליעה שלו. 33) גגו של זפק נידון כווש.

1 **ז. וְאֵי זֶה הוּא מְקוֹם שְׁחִיטָה בַּקָּנֶה? מִשִּׁפּוּי כּוֹבַע**
2 **וּלְמַטָּה[34] עַד רֹאשׁ כְּנַף הָרֵאָה כְּשֶׁתִּמְשֹׁךְ הַבְּהֵמָה[35]**
3 **צַוָּארָהּ[36] לְרֻעוֹת[37] - זֶה הוּא מְקוֹם הַשְּׁחִיטָה בַּקָּנֶה.**
4 **וְכֹל שֶׁכְּנֶגֶד הַמָּקוֹם הַזֶּה מִבַּחוּץ - נִקְרָא צַוָּאר[38].**

34) הקנה עשוי טבעות טבעות והטבעת העליונה גדולה מכולן, ולמעלה ממנה משתפע הקנה כעין כובע. ופסק רבינו כר' חנינא בן אנטיגנוס, שכל הקנה למטה משפוי הכובע - ואפילו הטבעת הגדולה - כשר לשחיטה. 35) שהם נמתחים ופורשים כנפים למעלה אע"פ שהקנה יורד ביניהם עד מקום חיבורם. 36) כדרכה 37) ולא יותר. 38) ששנינו: כל הצואר כשר לשחיטה.

5 **ח. אָנְסָה הַבְּהֵמָה עַצְמָהּ[39] וּמָשְׁכָה צַוָּארָהּ הַרְבֵּה, אוֹ**
6 **שֶׁאוֹנֵס[40] הַשּׁוֹחֵט אֶת הַסִּימָנִין וּמְשָׁכָן לְמַעְלָה, וְשָׁחַט**
7 **בִּמְקוֹם שְׁחִיטָה בַּצַּוָּאר וְנִמְצֵאת הַשְּׁחִיטָה בַּקָּנֶה אוֹ**
8 **בַּוֵּשֶׁט שֶׁלֹּא בִּמְקוֹם שְׁחִיטָה[41] - הֲרֵי זֶה סְפֵק נְבֵלָה[42].**

39) הבהמה מתחה את הצואר יותר מן הרגיל, כדי להגיע לעשב המרוחק ממנה. 40) שדחק. 41) אף על פי שבשעת שחיטה במקום שחיטה שחט, מכיון שאחר השחיטה נתכווצו וחזרו למקומם נמצאת השחיטה שלא במקומה. 42) דין זה נשאר בתיקו. לכן פסק רבינו: ספק נבילה. יוצא מדברי שאין הבדל בין אנסה הבהמה עצמה ובין אינסה השוחט ושני המקרים נשארו בתיקו.

9 **ט. וְצָרִיךְ הַשּׁוֹחֵט שֶׁיִּשְׁחַט בְּאֶמְצַע הַצַּוָּאר. וְאִם**
10 **שָׁחַט מִן הַצְּדָדִין - שְׁחִיטָתוֹ כְּשֵׁרָה[43]. וְכַמָּה הוּא**
11 **שִׁעוּר הַשְּׁחִיטָה? שְׁנֵי הַסִּימָנִין, שֶׁהֵן הַקָּנֶה**
12 **וְהַוֵּשֶׁט[44], הַשְּׁחִיטָה הַמַּעֲלָה שֶׁיַּחְתְּכוּ שְׁנֵיהֶן, בֵּין**
13 **בְּבְהֵמָה בֵּין בְּעוֹף[45]. וְלָזֶה יִתְכַּוֵּן הַשּׁוֹחֵט[46]. וְאִם**
14 **שָׁחַט רֹב אֶחָד מֵהֶן בְּעוֹף, וְרֹב הַשְּׁנַיִם בְּבְהֵמָה**
15 **וּבְחַיָּה[47] - שְׁחִיטָתוֹ כְּשֵׁרָה.**

43) ודוקא בדיעבד אבל לכתחילה צריך שישחוט באמצע הצואר, כפירוש התוספות שם ולא כדברי רש"י. 44) קנה, בגמרא - גרגרת. 45) גם כן צריך לחתוך לכתחילה שני סימנים ולא סימן אחד. 46) יאמן ידו לחתוך כל שני הסימנים, כמבואר בירושלמי. 47) שחיה היא כבהמה.

16 **י. שָׁחַט הָאֶחָד כֻּלּוֹ וַחֲצִי הַשֵּׁנִי - בִּבְהֵמָה שְׁחִיטָתוֹ**
17 **פְּסוּלָה[48]. רֻבּוֹ שֶׁל זֶה וְרֻבּוֹ שֶׁל זֶה, אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא**
18 **שָׁחַט מִכָּל אֶחָד מֵהֶן אֶלָּא יָתֵר עַל חֶצְיוֹ כְּחוּט**
19 **הַשַּׂעֲרָה[49] - הֲרֵי זוֹ כְּשֵׁרָה. כֵּיוָן שֶׁשָּׁחַט יָתֵר עַל חֶצְיוֹ**
20 **כָּל שֶׁהוּא - רֻבּוֹ הוּא.**

48) שצריך לשחוט רובו של סימן זה ורובו של הסימן השני. 49) ואם כן ביחד נשחט פחות מאחד וחצי אף על פי כן כשרה, מפני שנשחט רובו של כל סימן וסימן.

21 **יא. שָׁחַט חֶצְיוֹ שֶׁל זֶה וְחֶצְיוֹ שֶׁל זֶה - אֲפִלּוּ בְּעוֹף**
22 **שְׁחִיטָתוֹ פְּסוּלָה. קָנֶה שֶׁהָיָה חֶצְיוֹ פָּסוּק[50], וְשָׁחַט**
23 **עַל מָקוֹם הֶחָתוּךְ מְעַט וְהִשְׁלִימוֹ לְרֹב, בֵּין שֶׁהִתְחִיל**
24 **לִשְׁחֹט[51] בַּמָּקוֹם הַשָּׁלֵם וּפָגַע בַּחֲתָךְ בֵּין שֶׁהִכְנִיס אֶת**
25 **הַסַּכִּין בַּחֲתָךְ וְהִשְׁלִימוֹ לְרֹב - שְׁחִיטָתוֹ כְּשֵׁרָה.**

50) בגמרא: "פגום". 51) בין שפגע בנקב בין ששחט במקום נקב.

26 **יב. כָּל הַשּׁוֹחֵט צָרִיךְ לִבְדֹּק הַסִּימָנִין[52] לְאַחַר**
27 **שְׁחִיטָה. וְאִם לֹא בָּדַק, וְנֶחְתַּךְ הָרֹאשׁ קֹדֶם שֶׁיִּבְדֹּק**
28 **- הֲרֵי זוֹ נְבֵלָה[53], וַאֲפִלּוּ הָיָה הַשּׁוֹחֵט זָרִיז וּמָהִיר[54].**

52) אם חתוכים הם. 53) כברייתא שם: נבלה ומטמאה במשא. 54) בגמרא: הטבח צריך שיבדוק וסתם טבח זריז ומהיר.

29 **יג. כָּל בְּהֵמָה בְּחַיֶּיהָ[55] בְּחֶזְקַת אִסּוּר עוֹמֶדֶת[56], עַד**
30 **שֶׁיִּוָּדַע בְּוַדַּאי שֶׁנִּשְׁחֲטָה[57] שְׁחִיטָה כְּשֵׁרָה.**

55) גירסת המגיד משנה "שכל" בהמה ומוסב על הלכה הקודמת שאם לא בדק בסימנים הרי זו נבלה מפני ששכל בהמה בחייה וכו'. וכן דעת הכסף משנה שהוא טעם הדין שבהלכה הקודמת ואף על פי שהוא גורס: "כל בהמה". 56) ואנו אומרים שלא נשחטה כראוי ומכיון שהיא מתה, הרי היא בחזקת נבילה. יש מפרשים בחזקת איסור של אבר מן החי. שהרי בחייה אסורה באכילה משום אבר מן החי, וכן דעת רש"י. אבל אחרים מפרשים חזקת איסור שאינה זבוחה שהתורה אמרה "וזבחת ואכלת" שלא תאכל בשר בלא שחיטה ואם כן הבהמה בחייה אסורה באכילה בלאו הבא מכלל עשה של "וזבחת" . וכן דעת התוספות והרשב"א. 57) "עד שיודע לך במה נשחטה". היינו אם הספק בסכין שמא פגום. ורבינו פוסק אף בשאר דיני שחיטה.

31 **יד. וּבְאֵי זֶה דָּבָר שׁוֹחֲטִין? בְּכָל דָּבָר. בֵּין בְּסַכִּין**
32 **שֶׁל מַתֶּכֶת בֵּין בְּצֹר[58], אוֹ בִּזְכוּכִית אוֹ בִּקְרוּמִית[59] שֶׁל**
33 **קָנֶה הָאֲגַם[60], וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן מִדְּבָרִים הַחוֹתְכִין. וְהוּא**
34 **שֶׁיִּהְיֶה פִּיהָ חַד, וְלֹא יִהְיֶה בָּהּ פְּגָם[61]. אֲבָל אִם הָיָה**
35 **כְּמוֹ תֻּלֶם בְּחֻדּוֹ שֶׁל דָּבָר שֶׁשּׁוֹחֲטִין בּוֹ, וַאֲפִלּוּ הָיָה**
36 **הַתֻּלֶם קָטָן בְּיוֹתֵר[62] - שְׁחִיטָתוֹ פְּסוּלָה.**

58) אבן שחדדה. 59) צלע. 60) שאין קסמים נבדלים ממנו ע"פ הגמרא. 61) שהפגימה נוקבת את הסימנים. 62) ואפילו אין הצפורן חוגרת (מתעכבת) בו. ואפשר לפרש שתלם קטן ביותר היינו שתחגור בו צפורן אבל פחות מזה אין הפגימה פוסלת.

37 **טו. הָיָה הַתֻּלֶם הַזֶּה מֵרוּחַ אַחַת[63] - לֹא יִשְׁחַט בָּהּ[64].**
38 **וְאִם שָׁחַט דֶּרֶךְ הָרוּחַ שֶׁאֵין הַפְּגִימָה נִכֶּרֶת בָּהּ[65] -**
39 **שְׁחִיטָתוֹ כְּשֵׁרָה.**

63) שאין לפגימה אלא עוד אחד והשני הוחלק במשחזת. 64) לכתחילה. 65) כמו שמבואר בהלכה הסמוכה.

טז. כֵּיצַד? סַכִּין שֶׁתִּבְדֵּק בְּהוֹלָכָה וְלֹא תַּרְגִּישׁ שֶׁיֵּשׁ בָּהּ פְּגָם[66], וּכְשֶׁתַּחֲזִיר אוֹתָהּ בַּהֲבָאָה תַּרְגִּישׁ שֶׁיֵּשׁ בָּהּ פְּגָם: אִם שָׁחַט בָּהּ דֶּרֶךְ הוֹלָכָה וְלֹא הֵבִיא - שְׁחִיטָתוֹ כְּשֵׁרָה[67]; וְאִם הֵבִיא - שְׁחִיטָתוֹ פְּסוּלָה[68].

66) כגון שהוחלק עוקץ אחד של הפגימה במשחזת והוליך את הסכין ופגעה תחילה בעוקץ שלא הוחלק, ולא קרע את הסימן, מכיון שלא נאחז בעוקץ, והעוקץ השני בוודאי שלא קרע, שהרי הוחלק. 67) בין שהפגימה בראש הסכין בין שהיא באמצע. 68) מכיון שבהבאה נאחז הסימן בעוקץ שלא הוחלק.

יז. סַכִּין שֶׁהִיא עוֹלָה וְיוֹרֶדֶת כְּנָחָשׁ[69] וְאֵין בָּהּ פְּגָם - שׁוֹחֲטִין בָּהּ לְכַתְּחִלָּה. וְסַכִּין שֶׁפִּיהָ חָלָק וְאֵינָהּ חַדָּה[70], הוֹאִיל וְאֵין בָּהּ פְּגָם - שׁוֹחֲטִין בָּהּ. וְאַף עַל פִּי שֶׁהוֹלִיךְ וְהֵבִיא בָּהּ כָּל הַיּוֹם עַד שֶׁשְּׁחָטָהּ - שְׁחִיטָתוֹ כְּשֵׁרָה[71].

69) שנפגמה והוחלקו העוקצים במשחזת והסכין עמוקה שם כנחש, שהנחש כשהוא הולך על גחונו מגביה ראשו מלפניו, ושדרתו משוקעת וזנבו גבוה וביניהם כמו גומא. לפי הרדב"ז היתה גירסתו של רבינו בגמרא שם, עולה ויורד כנחש. אבל גירסתנו היא: עולה ויורד בסכין. 70) "סכין רעה". 71) כיון שלא הפסיק החתון ולא פסלה בשהייה.

יח. סַכִּין חַדָּה שֶׁהֶשְׁחֲזָה, וַהֲרֵי אֵינָהּ חֲלָקָה, אֶלָּא מַגַּעְתָּהּ כְּמַגַּע רֹאשׁ הַשַּׁבֶּלֶת שֶׁהוּא מִסְתַּבֵּךְ בָּאֶצְבַּע, הוֹאִיל וְאֵין בָּהּ פְּגָם - שׁוֹחֲטִין בָּהּ.

יט. הַתּוֹלֵשׁ קָנֶה אוֹ שֵׁן, אוֹ שֶׁקָּצַץ צֹר אוֹ צִפֹּרֶן, וַהֲרֵי הֵן חַדִּין וְאֵין בָּהֶן פְּגָם - שׁוֹחֲטִין בָּהֶן. וְאִם נְעָצָן בַּקַּרְקַע[72] - לֹא יִשְׁחוֹט בָּהֶן כְּשֶׁהֵן נְעוּצִים; וְאִם שָׁחַט - שְׁחִיטָתוֹ כְּשֵׁרָה[73].

72) תלוש ולבסוף חברו. 73) כרבי, שרק מחובר מעיקרו פסול לשחוט בו, אבל תלוש ואחר כך חברו - כשר, בברייתא שם: היה צור יוצא מן הכותל או קנה עולה מאליו, ופירשו בגמרא - בכותל מערה, ולא בכותל שנבנה בידי אדם.

כ. שָׁחַט בָּהֶן כְּשֶׁהֵן מְחֻבָּרִין מִתְּחִלַּת בְּרִיָּתָן קֹדֶם שֶׁיֵּעָקֵר אוֹתָן - שְׁחִיטָתוֹ פְּסוּלָה[74], וְאַף עַל פִּי שֶׁאֵין בָּהֶם פְּגָם.

74) ששחיטה צריכה להיות בדבר תלוש ולומדים זה ממה שנאמר "ויקח את המאכלת לשחוט וגו'",

כא. לָקַח לְחִי בְּהֵמָה שֶׁיֵּשׁ בּוֹ שִׁנַּיִם[75] חַדּוֹת וְשָׁחַט בָּהֶן - שְׁחִיטָתוֹ פְּסוּלָה[76], מִפְּנֵי שֶׁהֵן כְּמַגָּל[77]. אֲבָל בְּשֵׁן אַחַת[78] הַקְּבוּעָה בַּלֶּחִי[79] - שׁוֹחֵט בָּהּ לְכַתְּחִלָּה, וְאַף עַל פִּי שֶׁהִיא קְבוּעָה בּוֹ[80].

75) שתים ויותר. 76) שהיא כסכין פגומה שיש הפרש בין שן זו לזו 77) קציר שקוצרין בה התבואה. 78) ואע"ג שאין בה רוחב, הא קיימא לן הוליך והביא בסכין כל שהוא כשירה. 79) התלושה מן הגוף. 80) לא נקראת שחיטה במחובר כיון שאינה מחוברת לגוף בעלי חיים אלא בלחי, והלחי הוא כבית יד. וכן הדין בצפורן המחוברת ליד תלושה מן הגוף.

כב. לִבֵּן הַסַּכִּין בָּאוּר[81] וְשָׁחַט בָּהּ - שְׁחִיטָתוֹ כְּשֵׁרָה[82]. סַכִּין שֶׁצִּדָּהּ אֶחָד מַגָּל[83] וְצִדָּהּ הַשֵּׁנִי יָפֶה - לֹא יִשְׁחוֹט בַּצַּד הַיָּפֶה לְכַתְּחִלָּה. גְּזֵרָה שֶׁמָּא יִשְׁחוֹט בַּצַּד הָאַחֵר. וְאִם שָׁחַט, הוֹאִיל וּבַצַּד הַיָּפֶה שָׁחַט - שְׁחִיטָתוֹ כְּשֵׁרָה.

81) באש. 82) דברי ר' זירא בשם שמואל. והטעם: מפני ש"חידודה קודם לליבונה", שמקדים וממהר לחתוך לפני שהסימן נשרף מחום הסכין. וכמה מן הראשונים גורסים "שחיטתו פסולה" מפני הצדדים כדאמר בסוגיא שם, כלומר, מפני צדדי הסכין שורפים את הסימנים ונמצא שניקבו על ידי שריפה קודם שחיטה, ווישט שנקב כל שהוא - טריפה. 83) מגל יד בלשון המשנה

כג. הַשּׁוֹחֵט צָרִיךְ שֶׁיִּבְדֹּק הַסַּכִּין בְּחֻדָּהּ וּמִצַּד זֶה[84] וּמִצַּד זֶה. וְכֵיצַד בּוֹדְקָהּ? מוֹלִיכָהּ וּמְבִיאָהּ[85] עַל בְּשַׂר אֶצְבָּעוֹ[86] וּמוֹלִיכָהּ וּמְבִיאָהּ עַל צִפָּרְנוֹ[87] מִשָּׁלֹשׁ רוּחוֹתֶיהָ, שֶׁהֵן פִּיהָ וּשְׁנֵי צְדָדֶיהָ, כְּדֵי שֶׁלֹּא יִהְיֶה בָּהּ פְּגָם כְּלָל, וְאַחַר כָּךְ יִשְׁחוֹט בָּהּ.

84) שם: "אבישרא ואטופרא ואתלת רותחא". 85) כדרך מעשה השחיטה 86) ומעבירין את הסכין על הבשר ולא את האצבע על הסכין, מפני שהבדיקה צריכה להרגש גדול ואם האצבע הולכת ובאה אפשר שתבטל קצת מהרגשתו בהיותו עסוק בתנועה, ולכן צריך שהאצבע תהיה נחה עומדת במקומה בלתי מתנועעת ואז תהיה הרגשתו שלמה בלי מפריע כל שהוא. הבדיקה על בשר אצבעו בשביל הושט שהוא רך. 87) בשביל הקנה שהוא קשה. ולאחר בדיקות אחדות יבדוק על צפורן אחרת, שמא נפגמה הצפורן בחודו של סכין ומתוך כך לא ירגיש הבודק בפגימה קלה לפי שעוברת בתוך פגימות הצפורן.

כד. וְצָרִיךְ לִבְדֹּק בֵּן אַחַר הַשְּׁחִיטָה[88]. שֶׁאִם מָצָא בָּהּ פְּגָם אַחַר הַשְּׁחִיטָה - הֲרֵי זוֹ סְפֵק נְבֵלָה[89]; שֶׁמָּא בָּעוֹר[90] נִפְגְּמָה, וּכְשֶׁשָּׁחַט הַסִּימָנִים - בְּסַכִּין פְּגוּמָה שָׁחַט. לְפִיכָךְ, הַשּׁוֹחֵט בְּהֵמוֹת רַבּוֹת אוֹ עוֹפוֹת רַבִּים[91] - צָרִיךְ לִבְדֹּק בֵּין כָּל אַחַת וְאַחַת. שֶׁאִם לֹא בָּדַק, וּבָדַק בָּאַחֲרוֹנָה וְנִמְצֵאת סַכִּין פְּגוּמָה - הֲרֵי הַכֹּל סְפֵק נְבֵלוֹת, וַאֲפִלּוּ הָרִאשׁוֹנָה[92].

88) כמו הסימנים למעלה הלכה יב. וטעם בדיקה זו, שחוששים שמא נפגם הסכין בעור הצואר וחתך הסימנים בסכין פגומה, וכל שכן הוא, אם בסימנים, שרוב בני אדם נזהרים ושוחטים כראוי וגם דבר שעומד להגלות הוא הצריכו חכמינו בדיקה, בדיקת סכין מפני החשש שנפגמה

בעור לפני חיתוך סימנים, שאינו ברשותו של אדם ואי אפשר לגלות אלא על ידי בדיקה וחיפוש בודאי הצריכו חכמים לבדוק אחר השחיטה. 89) אמר רב הונא פסולה, וכונתו ספק נבלה. 90) כשחתך את עור הצואר. 91) אע"פ שעור עור רך, חוששין שמא עור בעור נפגמה הסכין. 92) שמא בעור הצואר של ראשונה נפגמה שחיטתה לפני שחיטת הסימנים, שם:

כה. בָּדַק הַסַּכִּין וְשָׁחַט בָּהּ, וְלֹא בְּדָקָהּ אַחַר שְׁחִיטָה, וְשָׁבַר בָּהּ עֵצֶם אוֹ עֵץ וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן, וְאַחַר כָּךְ בָּדַק וּמְצָאָהּ פְּגוּמָה - שְׁחִיטָתוֹ כְּשֵׁרָה[93]; שֶׁחֲזָקַת הַסַּכִּין שֶׁנִּפְגְּמָה בַּדָּבָר הַקָּשֶׁה שֶׁשִּׁבֵּר בָּהּ[94]. וְכֵן אִם פָּשַׁע וְלֹא בָּדַק הַסַּכִּין, אוֹ שֶׁאָבְדָה הַסַּכִּין עַד שֶׁלֹּא יִבְדֹּק - שְׁחִיטָתוֹ כְּשֵׁרָה[95].

93) והלכתא כרב חסדא - החולק על רב הונא ומכשיר, כששיבר בה עצמות. 94) אבל אם שיבר דברים רכים ונמצאת פגומה אחר כך חוששים שמא בעור נפגם והשחיטה פסולה מספק. 95) כשבדק הסכין קודם השחיטה שהסכין בחזקת בדוקה. ואם תשאל מה בין סימנין, שאם לא בדקם אחר השחיטה ונחתך הראש שחיטתו נבלה? יש יש לאמר ששם, מכיוון שהריעותא (הפגם, החשש) היא בבהמה עצמה, מעמידין אותה בחזקת איסור כמ"ש שם, מה שאין כן בדין שלפנינו, שלא נולדה הריעותא בגוף הבהמה אלא בסכין, שאי אפשר לבדקה ואין ספק ריעותא בסכין מוציא מידי שחיטה ודאית, שהרי אנו יודעים "במה נשחטה" היינו בסכין שהיא בחזקת בדוקה.

כו. כָּל טַבָּח שֶׁלֹּא בָּדַק הַסַּכִּין שֶׁלּוֹ שֶׁשּׁוֹחֵט בָּהּ לִפְנֵי חָכָם[96], וְשָׁחַט בָּהּ לְעַצְמוֹ - בּוֹדְקִין אוֹתָהּ: אִם נִמְצֵאת יָפָה וּבְדוּקָה - מְנַדִּין אוֹתוֹ, לְפִי שֶׁיִּסְמֹךְ עַל עַצְמוֹ פַּעַם אַחֶרֶת[97] וְתִהְיֶה פְּגוּמָה וְיִשְׁחוֹט בָּהּ; וְאִם נִמְצֵאת פְּגוּמָה - מַעֲבִירִין אוֹתוֹ, וּמְנַדִּין אוֹתוֹ[98], וּמַכְרִיזִין עַל כָּל בָּשָׂר שֶׁשָּׁחַט שֶׁהוּא טְרֵפָה[99].

96) מפני כבודו של חכם, ויש אסמכתא לזה מן הפסוק כמבואר שם. וכתב הראב"ד שהחכם צריך לבדוק את הסכין מפני שצריך לפנות המחשבה היטב בשעת הבדיקה כדי שירגיש בפגימה, שהרי אנו רואים שפעמים יבדוק האדם הסכין ולא ימצאנה פגומה ויחזור אחר כך ויבדוק וימצאנה פגומה, אין זה כי אם רוע לב שפנה לדברים אחרים. ומפני שצריך עיון גדול והרי זה כמו הוראה ראו בזה כבוד החכם. 97) מקשים על רבינו, שהטעם הזה אינו בגמרא. ושם: אמר ר' יוחנן: לא אמרו להראות סכין לחכם אלא מפני כבודו של חכם. ואפשר לאמר שפירוש הדברים ברבינו כגון ששחט לעצמו, כלומר, בשביל עצמו ולא למכירה, והרי אמרינן בעירובין סג. שבשוחט לעצמו שלא למכירה אין בזה זלזול בכבודו של חכם, ובכל זאת טבח מנדין אותו לפי שעסקו בכך ופעם אחרת גם כשישחוט למכירה יסמוך על עצמו ולא יראה לחכם. 98) רבינו מפרש בגמרא שם, מעבירים אותו נוסף על נדוי. 99) כלומר, ששחיטתו פסולה והבהמה נבלה.

כז. כַּמָּה הוּא אֹרֶךְ הַסַּכִּין שֶׁשּׁוֹחֵט? כָּל שֶׁהוּא. וְהוּא שֶׁלֹּא יִהְיֶה דָּבָר דַּק שֶׁנּוֹקֵב וְאֵינוֹ שׁוֹחֵט, כְּמוֹ רֹאשׁ הָאִזְמֵל הַקָּטָן[100] וְכַיּוֹצֵא בּוֹ[101].

100) שיש לו עוקץ 101) כגון "מחטא דאושכפי" (מרצע של הרצענים).

כח. וּמָתַי שׁוֹחֵטִין? בְּכָל זְמַן, בֵּין בַּיּוֹם בֵּין בַּלַּיְלָה. וְהוּא שֶׁתִּהְיֶה אֲבוּקָה עִמּוֹ, כְּדֵי שֶׁיִּרְאֶה מַה יַּעֲשֶׂה. וְאִם שָׁחַט בַּאֲפֵלָה - שְׁחִיטָתוֹ כְּשֵׁרָה.

כט. הַשּׁוֹחֵט בְּיוֹם הַכִּפּוּרִים אוֹ בְּשַׁבָּת בְּשׁוֹגֵג[102], אַף עַל פִּי שֶׁאִלּוּ הָיָה מֵזִיד הָיָה מִתְחַיֵּב בְּנַפְשׁוֹ[103] אוֹ מִתְחַיֵּב מַלְקוּת[104] עַל יוֹם הַכִּפּוּרִים - שְׁחִיטָתוֹ כְּשֵׁרָה[105].

102) אבל במזיד אסור לשוחט לעולם, כר' יהודה בדין מבשל בשבת. 103) בשבת שחייב סקילה. 104) שכל חייבי כריתות כשהתרו בהם למלקות - לוקין, כמו שכתב בפרק א. והעושה מלאכה ביום הכפורים חייב כרת. 105) ומותרת באכילה במוצאי שבת או יום הכיפורים, אבל בו ביום אסורה באכיל, מימרא של חייא בן רב בשם אביו.

פֶּרֶק שֵׁנִי[1]

1) יבאר השוחט חולין בעזרה; או האומר בהמה זו שלמים וולדה חולין; ובאי זה מקום שוחטין; ודין שחיטה שאינה מכח אדם; ודין כיצד שוחטין; ושחיטת חולין אם צריכה כוונה; והשוחט לשם קדשים; והשוחט לזרוק דמה לעבודה זרה.

א. בְּכָל מָקוֹם מֻתָּר לִשְׁחֹט, חוּץ מִן הָעֲזָרָה. שֶׁאֵין שׁוֹחֲטִין בָּעֲזָרָה אֶלָּא קָדְשֵׁי מִזְבֵּחַ בִּלְבַד; אֲבָל הַחֻלִּין - אָסוּר לְשָׁחֳטָן בָּעֲזָרָה[2], בֵּין בְּהֵמָה בֵּין חַיָּה בֵּין עוֹף[3]. וְכֵן הוּא אוֹמֵר בִּבְשַׂר תַּאֲוָה: כִּי יִרְחַק מִמְּךָ הַמָּקוֹם אֲשֶׁר יִבְחַר יְיָ וְגוֹמֵר, וְזָבַחְתָּ מִבְּקָרְךָ וּמִצֹּאנְךָ וְגוֹמֵר, וְאָכַלְתָּ בִּשְׁעָרֶיךָ. הָא לָמַדְתָּ, שֶׁאֵין שׁוֹחֲטִין בְּשַׂר תַּאֲוָה אֶלָּא חוּץ לַמָּקוֹם אֲשֶׁר בָּחַר ה'.

2) 'ספרי' פרשת ראה: כי ירחק ממך המקום וזבחת, בריחוק מקום אתה זובח, ואי אתה זובח בקירוב מקום. ובבשר תאוה שהם חולין - מדבר הכתוב, כמו שמסיים רבינו. 3) קידושין נז, ב. וב'תורת כהנים', שלשה פסוקים נאמרו בתורה הנדרשים למעט בעלי־חיים שלא יישחטו בעזרה: א. "ושחטו פתח אהל מועד". ב. "ושחט אותו לפני אהל מועד". ג. "ושחט אותו לפני אהל מועד". הוא"ו הסופית של "ושחטו" וגם המלים "אותו" שלושה מיעוטים הם, למעט בעלי מומים, חיה ועוף שאינם קדושי מזבח, שלא ישחטו אותם בעזרה.

ב. וְזֶה שֶׁנִּשְׁחַט[4] חוּץ לַמָּקוֹם הוּא שֶׁמֻּתָּר לְאָכְלוֹ בְּכָל הַשְּׁעָרִים; אֲבָל הַשּׁוֹחֵט חֻלִּין בָּעֲזָרָה - אוֹתוֹ הַבָּשָׂר טָהוֹר[5] וְאָסוּר בַּהֲנָיָה, כְּבָשָׂר בְּחֶלְבּ[6] וְכַיּוֹצֵא בּוֹ. וְקוֹבְרִים אוֹתוֹ[7], וְאֶפְרוֹ אָסוּר[8]. אֲפִלּוּ שָׁחַט

לִרְפוּאָה[9] אוֹ לַאֲכִילַת עוֹבֵד כּוֹכָבִים אוֹ לְהַאֲכִיל לִכְלָבִים. אֲבָל הַנּוֹחַר[10] בָּעֲזָרָה, וְהַמְעַקֵּר, וְעוֹבֵד כּוֹכָבִים שֶׁשָּׁחַט, וְהַשּׁוֹחֵט וְנִמְצָא טְרֵפָה[11], וְהַשּׁוֹחֵט בְּהֵמָה חַיָּה וָעוֹף הַטְּמֵאִים[12] בָּעֲזָרָה - הֲרֵי אֵלּוּ כֻּלָּן מֻתָּרִין בַּהֲנָיָה.

4) המשך הלכה א, כלומר, שלומדים גם־כן מהפסוק "וזבחת ואכלת", שרק זה שנשחט חוץ למקום הקודש מותר לאכלו, ולא שנשחטו בעזרה. וכן הוא בקידושין שם, "וזבחת ואכלת" מה שאתה זובח ברחוק מקום אתה אוכל, ואי אתה אוכל חולין שנשחטו בעזרה. 5) שהשחיטה מטהרת מידי נבלה. ואפילו לרבי שמעון שסובר שחיטה שאינה ראויה לאכילה - לא שמה שחיטה, חולין פה, ב. 6) משנה, תמורה לג, ב. 7) כחכמים שם, שדינו בקבורה ולא בשריפה. 8) כדין כל הנקברים, שם לד, א. 9) ולא לאכילה, תוספתא חולין פ"ב. 10) שלא אסרה התורה אלא שחיטת חולין בעזרה, דומה ל"וזבחת", וכל אלו לאו שחיטה הם. תוספתא שם, הובאה ב"ירושלמי" נזיר פ"ד. 11) ששחיטה שאינה ראויה, לא שמה שחיטה – כרבי שמעון. תוספתא שם פ"ה. 12) שם: חיה או עופות טמאים מותרים בהנאה.

ג. וְלֹא בְּהֵמָה וְחַיָּה בִּלְבַד[13], אֶלָּא כָּל הַחֻלִּין אָסוּר לְהַכְנִיסָן לָעֲזָרָה[14], אֲפִלּוּ בְּשַׂר שְׁחוּטָה אוֹ פֵּרוֹת וָפַת. וְאִם עָבַר וְהִכְנִיסָן - מֻתָּרִין בַּאֲכִילָה[15] כְּשֶׁהָיוּ. וּדְבָרִים אֵלּוּ כֻּלָּן דִּבְרֵי קַבָּלָה הֵן. וְכָל הַשּׁוֹחֵט חֻלִּין בָּעֲזָרָה אוֹ הָאוֹכֵל כְּזַיִת מִבְּשַׂר חֻלִּין שֶׁנִּשְׁחֲטוּ בָּעֲזָרָה - מַכִּין אוֹתוֹ מַכַּת מַרְדּוּת[16].

13) שאותם למדנו מן הפסוק "וזבחת". 14) יש אומרים שזהו מן התורה, שלא רק זביחת חולין בעזרה אסור, אלא הוא־הדין לכל הבאת חולין בעזרה. ויש אומרים שאסור מדרבנן שמא יראו אחרים שנוהגים בהם מנהג חולין, כדינם, ויחשבו שקדשים הם ויבואו לזלזל בקדשים (מגיד־משנה מכת"י). 15) שרק חולין שנשחטו בעזרה אסורים באכילה ובהנאה, אבל לא חולין שהוכנסו לעזרה. 16) מפני שאיסורם נאמר בלאו הבא מכלל 'עשה' של "וזבחת", ולאו הבא מכלל 'עשה' - דינו כ'עשה', ואין לוקה עליו מן התורה, אבל לוקה מכת מרדות, שלא גרע העובר על 'עשה' מעובר על איסור דרבנן, וכמ"ש הרב המגיד בהל' איסורי ביאה פי"ז ה"ז, בענין ספק גרושה לכהן, ראה שם.

ד. הָאוֹמֵר: בְּהֵמָה זוֹ שְׁלָמִים וּוְלָדָהּ[17] חֻלִּין, אִם נִשְׁחֲטָה בָּעֲזָרָה - וְלָדָהּ מֻתָּר בַּאֲכִילָה[18], לְפִי שֶׁאֵינוֹ יָכוֹל לִשְׁחֹט אוֹתוֹ בְּרִחוּק מָקוֹם[19].

17) העובר שבה. 18) אף־על־פי שהוא חולין ונשחט בעזרה ששחיטת אמו מתירתו. 19) שאמו קדשים ואסור לשחטה בחוץ, ובפסוק נאמר רק "כי ירחק ממך המקום וזבחת", כשאתה יכול לזבוח בריחוק מקום, אסור לזבוח בקירוב מקום בעזרה. בעיא של אביי שנפשטה, תמורה יא, ב.

ה. אֵין שׁוֹחֲטִין[20] לְתוֹךְ יַמִּים וּנְהָרוֹת, שֶׁמָּא יֹאמְרוּ: עוֹבֵד מַיִם הוּא זֶה[21], וְנִרְאֶה כְּמַקְרִיב לַמַּיִם. וְלֹא יִשְׁחוֹט לְכְלִי מָלֵא מַיִם[22], שֶׁמָּא יֹאמְרוּ: לַצּוּרָה[23] שֶׁתִּרְאֶה בַּמַּיִם שָׁחַט. וְלֹא יִשְׁחוֹט בְּתוֹךְ הַכֵּלִים, וְלֹא לְתוֹךְ הַגֶּמָּא, שֶׁכֵּן דֶּרֶךְ עוֹבְדֵי עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים[24]. וְאִם שָׁחַט - שְׁחִיטָתוֹ כְּשֵׁרָה[25].

20) משנה, חולין מא, א. 21) בגמרא שם: "אימור לשרא דימא קא שחיט", פירוש: למלאך שהוא שרו של הים. והאמת, שאף אם חשב למים עצמם, גם כן שחיטתו פסולה מדרבנן, ואף־על־פי שהם מחוברים. ראה להלן הי"ד וי"ז, ובמגיד־משנה שם. 22) לאו דוקא מלא מים, אלא שיש בו מים. ובמשנה: לתוך אוגן של מים. 23) בגמרא: בבואה. 24) ונראה כאילו עובד עבודה־זרה. 25) ורק לכתחילה אמרו אין שוחטים.

ו. שׁוֹחֲטִין לִכְלִי מַיִם[26] עֲכוּרִין, שֶׁאֵין הַצּוּרָה נִרְאֵית בָּהֶן. וְכֵן שׁוֹחֵט חוּץ לַגֶּמָּא[27], וְהַדָּם שׁוֹתֵת וְיוֹרֵד לַגֶּמָּא. וּבַשּׁוּק[28] לֹא יַעֲשֶׂה כֵּן[29], שֶׁמָּא יְחַקֶּה אֶת הַמִּינִים[30]. וְאִם שָׁחַט[31] לַגֶּמָּא בַּשּׁוּק - אָסוּר לֶאֱכֹל מִשְּׁחִיטָתוֹ עַד שֶׁיִּבְדְּקוּ אַחֲרָיו, שֶׁמָּא מִין הוּא. וּמֵתָּר לִשְׁחֹט עַל דֹּפֶן הַסְּפִינָה[32], וְהַדָּם שׁוֹתֵת עַל הַדֹּפֶן וְיוֹרֵד לַמַּיִם[33]. וּמֵתָּר לִשְׁחֹט עַל גַּבֵּי הַכֵּלִים[34].

26) לכלי מלא מים (גמרא שם מ עמוד ב). 27) משנה וגמרא שם. 28) בפרהסיא 29) משום "ובחוקותיהם לא תלכו" (גמרא שם). 30) עובדי עבודה־זרה, במשנה ובגמרא יש נוסחא: "את הצדוקים", והיא לא נכונה. 31) גמרא, שם. 32) כשהוא מהלך בה. 33) שאינו שוחט לא לתוך הים ולא לתוך הנהר. 34) ולא לתוכם.

ז. כֵּיצַד שׁוֹחֲטִין? מוֹתֵחַ אֶת הַצַּוָּאר[35] וּמוֹלִיךְ הַסַּכִּין וּמְבִיאָהּ[36] עַד שֶׁשּׁוֹחֵט. בֵּין שֶׁהָיְתָה הַבְּהֵמָה רְבוּצָה[37] בֵּין שֶׁהָיְתָה עוֹמֶדֶת וְאָחַז בְּעָרְפָּהּ וְהַסַּכִּין בְּיָדוֹ מִלְּמַטָּה[38] וְשָׁחַט - הֲרֵי זוֹ כְּשֵׁרָה.

35) ראה שם מה, א. 36) שם ל, ב. וכן יש בתוספתא: מצות שחיטה, מוליך ומביא (מגיד־משנה מכת"י). 37) והסכין מלמעלה. 38) שם יז, ב.

ח. נָעַץ אֶת הַסַּכִּין בַּכֹּתֶל[39] וְהֶעֱבִיר הַצַّוָּאר עָלֶיהָ עַד שֶׁנִּשְׁחַט - שְׁחִיטָתוֹ כְּשֵׁרָה. וְהוּא שֶׁיִּהְיֶה צַוָּאר הַבְּהֵמָה לְמַטָּה וְסַכִּין לְמַעְלָה[40]; שֶׁאִם הָיָה צַוָּאר בְּהֵמָה לְמַעְלָה מִן הַסַּכִּין - שֶׁמָּא תֵּרֵד הַבְּהֵמָה בְּכֹבֶד גּוּפָהּ וְתֵחָתֵךְ בְּלֹא הוֹלָכָה וַהֲבָאָה[41], וְאֵין זוֹ שְׁחִיטָה, כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר[42]. לְפִיכָךְ, אִם הָיָה עוֹף[43], בֵּין שֶׁהָיָה צַוָּארוֹ לְמַעְלָה מִן הַסַּכִּין הַנְּעוּצָה אוֹ לְמַטָּה מִמֶּנּוּ - שְׁחִיטָתוֹ כְּשֵׁרָה[44].

39) והיא מחוברת. 40) שם. 41) ושחיטה כזו דרסה היא, ופסולה. אבל אם הסכין תלושה, כמו בהלכה הקודמת, אם תכביד הבהמה תפול הסכין ולא תשחוט, ולפיכך אפילו צואר למעלה כשרה, מכיון ששחט ודאי לא דרס (מגיד־משנה מכת"י). 42) להלן פ"ג הי"א. 43) שהוא קל.

ואפילו עופות גדולים, כגון אווזים (מגיד־משנה). 44) שם יז, ב.

ט. הַשּׁוֹחֵט וְהוֹלִיךְ אֶת הַסַּכִּין וְלֹא הֱבִיאָהּ[45] אוֹ הֱבִיאָהּ וְלֹא הוֹלִיכָהּ וְשָׁחַט - שְׁחִיטָתוֹ כְּשֵׁרָה. הוֹלִיךְ וְהֵבִיא עַד שֶׁחָתַךְ הָרֹאשׁ וְהִתִּיזוֹ - שְׁחִיטָתוֹ כְּשֵׁרָה[46]. הוֹלִיךְ וְלֹא הֵבִיא[47] אוֹ הֵבִיא וְלֹא הוֹלִיךְ וְהִתִּיז אֶת הָרֹאשׁ בְּהוֹלָכָה בִּלְבַד אוֹ בַּהֲבָאָה בִּלְבַד: אִם יֵשׁ בַּסַּכִּין כְּמֹלֹא שְׁנֵי צַוָּארִים[48] מְצַוְּארֵי הַנִּשְׁחָט - שְׁחִיטָתוֹ כְּשֵׁרָה[49], וְאִם לַאו[50] - שְׁחִיטָתוֹ פְּסוּלָה[51]. שָׁחַט שְׁנֵי רָאשִׁים[52] כְּאֶחָד - שְׁחִיטָתוֹ כְּשֵׁרָה.

45) משנה, שם ל, ב. 46) משנה, שם. וראה מגיד־משנה. 47) במשנה, שם. 48) בגמרא, שם לא, א. 49) שיש בה כדי לשחוט ולהתיז את הראש בהולכה בלא הובאה, או בהובאה בלא הולכה, אפילו אם לא דרסה השוחט (רש"י). 50) שאורך הסכין כעובי הצואר או חוץ לצואר משהו (רש"י). 51) דרסה היא, שאין הסימנים והראש עמהם נחתכים במשיכה זו לבדה בלא דרסה. 52) משנה, שם. ואפילו אין אורך הסכין כמלא שני צוארי הנשחט (כסף־משנה).

י. שְׁנַיִם שֶׁאָחֲזוּ בְּסַכִּין[53], אֲפִלּוּ אֶחָד מִצַּד זֶה וְשֵׁנִי מִצַּד אַחֵר כְּנֶגְדּוֹ, וְשָׁחֲטוּ - שְׁחִיטָתָן כְּשֵׁרָה. וְכֵן שְׁנַיִם שֶׁאָחֲזוּ שְׁנֵי סַכִּינִין וְשָׁחֲטוּ כְּאֶחָד בִּשְׁנֵי מְקוֹמוֹת בַּצַּוָּאר[54] - שְׁחִיטָתָן כְּשֵׁרָה[55]. וַאֲפִלּוּ שָׁחַט זֶה הַוֵּשֶׁט בִּלְבַד[56] אוֹ רֻבּוֹ, וְהַשֵּׁנִי שָׁחַט בְּמָקוֹם אַחֵר[57] הַקָּנֶה אוֹ רֻבּוֹ - חֲרֵי שְׁחִיטָה זוֹ כְּשֵׁרָה, וְאַף עַל פִּי שֶׁאֵין הַשְּׁחִיטָה כֻּלָּהּ בְּמָקוֹם אֶחָד. וְכֵן שְׁחִיטָה הָעֲשׂוּיָה כְּקֶלְמוֹס[58] וּשְׁחִיטָה הָעֲשׂוּיָה כְּמַסְרֵק[59] - כְּשֵׁרָה.

53) במשנה שם ל, ב. שנים אוחזים בסכין ושוחטין, מוכח, שאפילו לכתחילה מותר לשחוט בשנים. ורבינו כתב, לשון דיעבד "ואחזו בסכין שחיטתם כשרה". ונראה שרבינו מפרש במתניתין שנים אוחזין - שאוחזין, והסיום שחיטתו כשרה במשנה מוכיח, שרק בדיעבד מותר, אבל לכתחילה אסור לשחוט כך, שמא יעכב האחד על השני כשירצה להביא סכין אצלו. אבל זה רק כשאחד אוחז בקצה האחד והשני בקצה השני, אחד בראש הסכין ואחד בסופו, אבל אם שניהם אוחזים במקום אחד בקתו של סכין - אפילו לכתחילה מותר (מגיד־משנה). 54) בהיקפו של סימן, בין שאותן שחיטות הן זו כנגד זו, בין שאחת למעלה ואחת למטה, כיון שכולם בהיקפו של סימן, ואילו תצרפם במקום אחד יהא רוב בהיקפו של סימן - כשרה (כסף־משנה בשם הראשונים). ורב אחא משבחא פירש, כגון שכל אותם מקומות בהיקפו של סימן בטבעת אחת בקנה וכיוצא בו בושט, כגון בשעה ששחט ונהפך הסימן, נחתך כאן מעט וכאן מעט סביב סביב, ובין כולו יש רוב, אבל כשחתך אחד למעלה והשני למטה יותר סמוך לגוף, פסולה (מגיד־משנה). 55) שם. 56) כן מפרש רבינו חננאל שנים ושלשה מקומות בגמרא, כגון רוב הקנה למעלה ורוב הושט למטה (מגיד־משנה). 57) כרב, ולא כשמואל האומר שצריך שחיטה מפורעת וגלויה, חולין שם. 58) התחיל בקנה למעלה, וחתך ושיפע באלכסון כלפי מטה, ובמקום שנגמרה שחיטת הקנה התחילה שחיטת ושט, וכן מלמטה למעלה (רש"י שם). 59) שם יט, ב. כגון, שעיקם הסכין לכאן ולכאן כמה פעמים בשעת שחיטה, והואיל ונשחט רוב הסימן, כשרה.

יא. אֵין שְׁחִיטַת הַחֲלִין צְרִיכָה כַּוָּנָה[60], אֶלָּא אֲפִלּוּ שָׁחַט כְּמִתְעַסֵּק אוֹ דֶּרֶךְ שְׂחוֹק, אוֹ שֶׁדָּרַק סַכִּין לְנֶעֱצָה בַּכֹּתֶל וּשְׁחָטָהּ בַּהֲלִיכָתָהּ[61], הוֹאִיל וְהַשְּׁחִיטָה כָּרָאוּי בִּמְקוֹמָהּ וְשֶׁעוּרָהּ - חֲרֵי זוֹ כְּשֵׁרָה.

60) ואפילו כוונה לחתוך את הסימנים - לא צריך. כרבי נתן, שם לא, א. 61) ובהוליך ולא הביא - השחיטה כשרה, כמו שכתב בה"ט. ובגמרא שם יב, ב - מציירים אפשרות של הולכה והובאה בזרק סכין, כגון שחתכה הסכין בהליכתה והכתה בכותל וחזרה וחתכה בחזירתה.

יב. לְפִיכָךְ[62], חֵרֵשׁ אוֹ שׁוֹטֶה אוֹ קָטָן אוֹ שִׁכּוֹר שֶׁנִּתְבַּלְבְּלָה דַּעְתּוֹ[63] וּמִי שֶׁאֲחָזָתוּ רוּחַ רָעָה שֶׁשָּׁחֲטוּ, וַאֲחֵרִים רוֹאִין אוֹתָם[64] שֶׁהַשְּׁחִיטָה כְּתִקְנָהּ - חֲרֵי זוֹ כְּשֵׁרָה[65]. אֲבָל סַכִּין שֶׁנָּפְלָה[66] וְשָׁחֲטָה, אַף עַל פִּי שֶׁשָּׁחֲטָה כְּדַרְכָּהּ - חֲרֵי זוֹ פְּסוּלָה; שֶׁנֶּאֱמַר: וְזָבַחְתָּ - עַד שֶׁיִּהְיֶה הַזּוֹבֵחַ אָדָם[67] וְאַף עַל פִּי שֶׁאֵינוֹ מִתְכַּוֵּן לִשְׁחִיטָה.

62) הואיל ואין צריך כוונה, אף חרש שוטה וקטן שאינם בני דעת - כשרים לשחוט. 63) והרי הוא כשוטה. וכשהגיע לשכרותו של לוט (עירובין סה.). 'פרי חדש' ב'מים חיים'. 64) בשעת שחיטה שלא קלקלו שחיטתן. משנה, שם פ"א. 65) בדיעבד, אבל לכתחילה אין מוסרים לחרש שוטה וקטן לשחוט אפילו חולין. שם יב, ב. 66) מאליה. משנה, שם לא, א. מה־שאין־כן אם הפילה האדם בכוונה להפיל אף־על־פי שאין כוונה לשחיטה - כשרה, מכיון שהמעשה נעשה בידי אדם, כמו שמסיים רבינו. 67) במשנה שם, הלשון: מה שאתה זובח אתה אוכל.

יג. גַּלְגַּל שֶׁל אֶבֶן אוֹ שֶׁל עֵץ[68] שֶׁהָיְתָה הַסַּכִּין קְבוּעָה בּוֹ, וְסִבֵּב אָדָם אֶת הַגַּלְגַּל, וְשָׁם צַוַּאר הָעוֹף אוֹ הַבְּהֵמָה כְּנֶגְדּוֹ עַד שֶׁנִּשְׁחַט בִּסְבִיבַת הַגַّלְגַּל - חֲרֵי זוֹ כְּשֵׁרָה[69]. וְאִם הַמַּיִם הֵן הַמְסַבְּבִין אֶת הַגַּלְגַּל, וְשָׁם אֶת הַצַּוָּאר כְּנֶגְדּוֹ בְּשָׁעָה שֶׁסִּבֵּב וְנִשְׁחַט - חֲרֵי זוֹ פְּסוּלָה[70]. וְאִם פָּטַר[71] אָדָם אֶת הַמַּיִם עַד שֶׁבָּאוּ וְסִבְּבוּ אֶת הַגַּלְגַּל וְשָׁחַט בִּסְבִיבָתוֹ - חֲרֵי זוֹ כְּשֵׁרָה, שֶׁחֲרֵי מִכֹּחַ אָדָם בָּא. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בִּסְבִיבָה רִאשׁוֹנָה[72], שֶׁהִיא מִכֹּחַ הָאָדָם; אֲבָל מִסְּבִיבָה שְׁנִיָּה וּלְאַחֲרֶיהָ[73] - אֵינָהּ מִכֹּחַ הָאָדָם, אֶלָּא מִכֹּחַ הַמַּיִם בְּהִלּוּכָן.

68) שם טז, א. 69) שהאדם סיבב את הגלגל. 70) מפני

שהבהמה נשחטה ע"י כוחם של המים. 71) פתח. 72) בגמרא: כח ראשון. 73) שם: כח שני.

יד. הַשּׁוֹחֵט לְשֵׁם הָרִים[74], לְשֵׁם גְּבָעוֹת, לְשֵׁם יַמִּים, לְשֵׁם נְהָרוֹת, לְשֵׁם מִדְבָּרוֹת, אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא נִתְכַּוֵּן לְעָבְדָן אֶלָּא לִרְפוּאָה, וְכַיּוֹצֵא בָּהּ מִדִּבְרֵי הַבַּאי שֶׁאוֹמְרִין הָעוֹבְדֵי כּוֹכָבִים - הֲרֵי שְׁחִיטָתוֹ פְּסוּלָה[75]. אֲבָל אִם שָׁחַט לְשֵׁם מַזַּל הַיָּם אוֹ מַזַּל הָהָר אוֹ לְכוֹכָבִים וּמַזָּלוֹת וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן - הֲרֵי זוֹ אֲסוּרָה בַּהֲנָיָה[76] כְּכָל תִּקְרֹבֶת עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים[77].

74) משנה, שם מ, א. 75) אסורה באכילה מפני שנראה כמכוין לעבודה־זרה (כסף־משנה בשם הר"ן), אבל בהנאה מותר כשלא נתכוין לעבדן בשחיטה זו, ואין דרכם של גויים לעבוד הרים וגבעות. 76) בברייתא שם: הרי אלו זבחי מתים. 77) דבר הקרב לעבודה־זרה. ואפילו שחט לשם מזל הים או מזל ההר בשביל רפואה, אסורה בהנאה מדברי סופרים, שעשוהו חכמים כתקרובת עבודה־זרה, משום שדרך הגוים לעבדם (ר"ן).

טו. הַשּׁוֹחֵט אֶת הַבְּהֵמָה לִזְרֹק דָּמָהּ לַעֲבוֹדַת כּוֹכָבִים אוֹ לְהַקְטִיר חֶלְבָּהּ[78] לַעֲבוֹדַת כּוֹכָבִים - הֲרֵי זוֹ אֲסוּרָה[79]. שֶׁלְּמֵדִין מַחֲשָׁבָה בַּחוּץ בְּחֵלִין[80] מִמַּחֲשֶׁבֶת הַקָּדָשִׁים בִּפְנִים, שֶׁמַּחֲשָׁבָה כָּזוֹ[81] פּוֹסֶלֶת בָּהֶן, כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר בְּהִלְכוֹת פְּסוּלֵי הַמֻּקְדָּשִׁין[82].

78) שחטה על־מנת שיעבוד העבודה־זרה בזריקת הדם או בהקטרת החלבים, אבל השחיטה עצמה לא היתה לשם עבודה־זרה. 79) בהנאה כזבחי מתים, שם לט, א. פלוגתא של רבי יוחנן וריש לקיש, ופסק כרבי יוחנן שמחשבין מעבודה לעבודה. 80) שמחשבה פוסלת ואוסרת. 81) השוחט קדשים לשמן על־מנת לזרוק דמן או להקטיר חלבן שלא לשמן. 82) פט"ו ה"י.

טז. שְׁחָטָהּ וְאַחַר כָּךְ חָשַׁב[83] לִזְרֹק דָּמָהּ לַעֲבוֹדַת כּוֹכָבִים אוֹ לְהַקְטִיר חֶלְבָּהּ לַעֲבוֹדַת כּוֹכָבִים - הֲרֵי זוֹ אֲסוּרָה מִסָּפֵק[84]; שֶׁמָּא סוֹפוֹ הוֹכִיחַ עַל תְּחִלָּתוֹ, וּבְמַחֲשָׁבָה כָּזוֹ שָׁחַט.

83) ששמעו שאמר כך. 84) שם: "זה היה מעשה בקיסרי, ולא אמרו (חכמים) בה לא איסור ולא היתר".

יז. הַשּׁוֹחֵט לְשֵׁם קָדָשִׁים[85] שֶׁמִּתְנַדְּבִין וְנִדָּרִים כְּמוֹתָן[86] - שְׁחִיטָתוֹ פְּסוּלָה[87], שֶׁזֶּה כְּשׁוֹחֵט קָדָשִׁים בַּחוּץ[88]. שָׁחַט לְשֵׁם קָדָשִׁים שֶׁאֵינָן בָּאִין בְּנֶדֶר וּנְדָבָה - שְׁחִיטָתוֹ כְּשֵׁרָה.

85) משנה, שם מא, ב. 86) באים בנדר ובנדבה, והרואה שהוא שוחטם לשם קדשים - יחשוב שהוא מקדישם ושוחטם לקרבן, וקדשים בחוץ מותרים. 87) מדרבנן גזרו עליה פסול (רש"י). 88) נראה כשוחט קדשים בחוץ, אבל אינם קדשים ממש, שהרי לא הקדישום לפני השחיטה. והמלים "לשם קדשים" אינן לשון הקדש, ופסלו חכמים את השחיטה משום מראית עין, שנראה כשוחט קדשים בחוץ (מגיד־משנה).

יח. כֵּיצַד? הַשּׁוֹחֵט לְשֵׁם עוֹלָה[89], לְשֵׁם שְׁלָמִים, לְשֵׁם תּוֹדָה, לְשֵׁם פֶּסַח[90] - שְׁחִיטָתוֹ פְּסוּלָה; הוֹאִיל וְהַפֶּסַח מַפְרִישׁ אוֹתוֹ בְּכָל הַשָּׁנָה בְּכָל עֵת שֶׁיִּרְצֶה[91], הֲרֵי הוּא דּוֹמֶה לְדָבָר הַנִּדָּר[92] וְהַנִּדָּב. שָׁחַט לְשֵׁם חַטָּאת, לְשֵׁם אָשָׁם וַדַּאי, לְשֵׁם אָשָׁם תָּלוּי[93], לְשֵׁם בְּכוֹר, לְשֵׁם מַעֲשֵׂר[94], לְשֵׁם תְּמוּרָה[95] - שְׁחִיטָתוֹ כְּשֵׁרָה[96].

89) משנה, שם. עולה ושלמים ושלמי תודה באים בנדר ובנדבה. 90) אף־על־פי שחובה היא להביא קרבן הפסח בערב פסח, שחיטתו פסולה, כמו שמפרש. 91) ולא רק בערב פסח, ודינו כשלמים. 92) שהרואה יחשוב שהפרישו לפסח, ועכשיו שוחטו שלא בזמנו והוא שלמים, ויאמר קדשים בחוץ מותרים (רש"י שם). 93) הבא על ספק חיוב כרת. "וזהו הנקרא אשם תלוי, מפני שהוא מכפר על הספק, ותולה לו עד שיוודע לו בוודאי שחטא בשגגה ויקריב חטאתו" (הל' שגגות פ"ח ה"א), והואיל ובא לכפרה - שחיטתו כשרה כשוחט לשם חטאת. 94) מעשר בהמה, שהשבט מקדישו, שנאמר: "וכל מעשר בקר וצאן כל אשר יעבור תחת השבט, העשירי יהיה קודש" (ויקרא כז, לב) ואינו בנדר ונדבה. 95) אינה בנדר ונדבה, וכשאין לו קרבן בתוך ביתו, ואין מקום לחשוב שהוא עושה עכשיו תמורה. ואין לחוש שיחשבו שיש לו זבח במקום אחר, מפני שאלו כן היו יודעים, שהרי יש פרסום לדבר זה, ואפילו כשיש לו זבח בתוך ביתו ולא אמר לשם תמורת זבחי - כשר, גמרא שם מא, ב. 96) כי אין מקום לחשוש, שהרואה יאמר שקדשים שחט. באשם תלוי פסק שלא כמשנה שלנו, מפני שבגמרא אמרו, שזו דעת רבי אלעזר, האומר שמותר לנדב אשם תלוי בכל יום, אבל חכמים חולקים עליו, ופסק רבינו כרבים. ואם שחט בעלי מומים, אף־על־פי שאסורים למזבח - שחיטתו פסולה, כי לפעמים מקום המום מכוסה, דעת רבי יוחנן.

יט. הָיָה מְחֻיָּב חַטָּאת[97], וְשָׁחַט וְאָמַר: לְחַטָּאתִי - שְׁחִיטָתוֹ פְּסוּלָה[98]. הָיָה לוֹ קָרְבָּן בְּתוֹךְ בֵּיתוֹ, וְשָׁחַט וְאָמַר: לְשֵׁם תְּמוּרַת זִבְחִי - שְׁחִיטָתוֹ פְּסוּלָה, שֶׁהֲרֵי הֵמִיר בּוֹ[99].

97) גמרא, שם. 98) כל מחויב חטאת נותן בעצמו פרסום לדבר, כדי שיתבייש ויתכפר מעוונו, לפיכך השומע שאמר לשם חטאתי בשעת שחיטה, אומר: עתה הוא מפרישה לשם חטאתו, וכששוחטה בחוץ יאמרו הרואים קדשים בחוץ מותרים. אבל אינו מחוייב חטאת, שחיטתו כשרה אף־על־פי שאמר לשם חטאתי, מכיון שהאנשים יודעים שאינו מחוייב חטאת (רש"י שם). 99) משנה, תמורה כו, ב. וכן פסק רבינו בהל' תמורה פ"ב ה"א: התמורה היא שיאמר הרי זו תחת זו, הרי זו חליפת זו, תחת חטאת זו, תחת חטאת שיש לי בתוך הבית - והוא שיש לו. מלשון רבינו משמע, שזו היא תמורה ממש, ואם כן חלה עליה קדושת הגוף ופסולה מן התורה, כקדשים שנשחטו בחוץ. רבינו

פסק כאן שאם אמר תמורת זבחי, ולא אמר שיש לי בבית גם־כן תמורה. ובאמת בסוגיא שם: "והא לא קאמר לשם תמורת זבחי?" ראה שם ברש"י, משמע דלשון תמורת זבחי מועיל כתמורה ממש. לפי זה, הלשון פסולה בהלכות יז־יח ותחילת הי"ט, אינה דומה להלשון פסולה כאן, שם פסול מדרבנן, כמו שביארנו, מפני הרואים, ואסור רק באכילה ולא בהנאה, כמ"ש ה'מגיד משנה' בכת"י, וכאן נעשים קדשים פסולים מן התורה, שהרי המיר בה ושחטה בחוץ, ואסורה אף בהנאה כפסולי מוקדשים.

כ. הָאִשָּׁה שֶׁשָּׁחֲטָה[100] לְשֵׁם עוֹלַת יוֹלֶדֶת, וְאָמְרָה: זוֹ לְעוֹלָתִי - שְׁחִיטָתָהּ כְּשֵׁרָה; שֶׁאֵין עוֹלַת יוֹלֶדֶת בָּאָה בְּנֶדֶר וּנְדָבָה, וַהֲרֵי אֵינָהּ יוֹלֶדֶת[101] שֶׁנִּתְחַיְּבָה בָּעוֹלָה. וְאֵין חוֹשְׁשִׁין לָהּ שֶׁמָּא הִפִּילָה, שֶׁכָּל הַמַּפֶּלֶת - קוֹל יֵשׁ לָהּ[102]. אֲבָל הַשּׁוֹחֵט לְשֵׁם עוֹלַת נָזִיר[103], אַף עַל פִּי שֶׁאֵינוֹ נָזִיר - שְׁחִיטָתוֹ פְּסוּלָה; שֶׁעִקַּר הַנְּזִירוּת נֶדֶר מִן הַנְּדָרִים[104].

100) חולין מא, ב. גירסת רבינו שם: "לאתויי (לרבות) עולת יולדת. פשיטא (מה בא להשמיענו)? מהו דתימא אפולי אפולא – קא־משמע־לן". פירוש, הגמרא מתרצת שהמשנה באה ללמדנו שאין חוששים שמא הפילה בצינעה, וחייבת להביא עולה ושוחטת אותה בחוץ, שהרי נשים שוחטות בקדשים לכתחילה, וראה להלן בפ"ד ה"ד, וב'מגיד משנה' שם. 101) וכל הרואה יודע שמשקרת. 102) לפי גירסת רבינו, שם מב, א. 'מגיד משנה'. 103) שם. 104) ואולי נדר בנזירות בצנעא, כמ"ש בסוגיא שם. ואם תאמר: מפני מה לא אמרו גם בתמורה, שמא יש לו זבח בתוך ביתו בצנעא. תירצו ב'תוספות', שאם יש לו זבח בתוך ביתו, הדבר יש לו קול, מפני שרגילים להודיע, כדי שלא יבואו לידי מעילה. ולפיכך בזבח אין חוששים שמא יש לו בתוך ביתו בצנעא. ודעת רבינו, שלא חילקו בכלל של נידר ונידב, ונזירות גם־כן נדר ככל הנדרים, ולכן חוששים שמא הוא נזיר בצנעא ושחיטתו פסולה. [מדברי רבינו נראה, שגם בזמן הזה שאין מקריבים קרבנות - שחיטתו פסולה, 'מגיד משנה'].

כא. שְׁנַיִם אוֹחֲזִין בַּסַּכִּין[105] וְשׁוֹחֲטִין, אֶחָד מִתְכַּוֵּן לְשֵׁם דָּבָר שֶׁהַשּׁוֹחֵט לוֹ שְׁחִיטָתוֹ אֲסוּרָה[106], וְהַשֵּׁנִי לֹא הָיְתָה לוֹ כַּוָּנָה כְּלָל, וַאֲפִלּוּ נִתְכַּוֵּן לְשֵׁם דָּבָר הַמֻּתָּר[107] לְהִתְכַּוֵּן לוֹ - הֲרֵי זוֹ פְּסוּלָה. וְכֵן אִם שָׁחַט זֶה אַחַר זֶה[108], וְהִתְכַּוֵּן הָאֶחָד מֵהֶן לְשֵׁם דָּבָר הַפָּסוּל - פּוֹסֵל. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? כְּשֶׁהָיָה לוֹ בָּהּ שֻׁתָּפוּת[109]; אֲבָל אִם אֵין לוֹ בָּהּ שֻׁתָּפוּת - אֵינָהּ אֲסוּרָה[110]; שֶׁאֵין אָדָם מִיִּשְׂרָאֵל אוֹסֵר דָּבָר שֶׁאֵינוֹ שֶׁלּוֹ, שֶׁאֵין כַּוָּנָתוֹ אֶלָּא לְצַעֲרוֹ[111].

~ נקודות משיחות קודש מתוך רמב"ם "פרדס המלך" ~

". . שֶׁאֵין אָדָם מִיִּשְׂרָאֵל אוֹסֵר דָּבָר שֶׁאֵינוֹ שֶׁלּוֹ, שֶׁאֵין כַּוָּנָתוֹ אֶלָּא לְצַעֲרוֹ".

בהלכות ע"ז (פ"ח ה"ג) כתב "ישראל שזקף לבנה להשתחוות לה ולא השתחוה לה ובא עכו"ם והשתחוה לה אסרה בהנאה שזקיפתה מעשה".

וטעם הדבר הוא משום ש"אין אדם אוסר דבר שאינו שלו" ואין הגוי יכול לאסור הלבנה של ישראל אלא אם גילה הישראל דעתו "דניחא לי' בע"ז.

וצריך להבין: מקורו של הרמב"ם הוא בגמרא ע"ז ולמסקנת הגמרא שם הזקיפה היא רק גילוי דעת דניחא לי' וכמפורש בלשון רש"י שם "ולא משום מעשה". ומנין לרמב"ם לפסוק להלכה שגילוי דעת לע"ז בלא **מעשה** אינו מספיק והוצרך להוסיף: "שזקיפתה הוי מעשה" והלא הוא היפך מסקנת הגמרא שם דסגי בגילוי דעת (אף ללא מעשה).

ויש לומר שמקורו מסוגית הגמרא בהמשך המסכת ששאלה על הפסוק "ואשריהם תשרפון באש", והלא ארץ ישראל וכל המחובר לה ירושה היא לישראל מאבותיהם ואיך יכולים הגויים שבא"י לאסור דבר שאינו שלהם. ומתרצת הגמרא "מדפלחו ישראל לעגל גלו אדעתייהו דניחא להו בעבודה זרה" ולכן יכולים היו הגויים שבארץ ישראל לאסור דבר שאינו שלהם. ומשמע מהגמרא שגילוי דעת סתם – "עשה לנו אלקים גו'" אינו מספיק, אלא רק כאשר ישראל עשו מעשה – "**מדפלחו** ישראל לעגל" – גילו דעתם שנח להם בע"ז "וכי אתו עכו"ם שליחותא דידהו עביד וכו'". ומכאן למד הרמב"ם שבכדי שגוי יאסור דבר של ישראל צריך להיות גילוי דעת ומעשה של ישראל ולכן הוסיף: "שזקיפתה הוי מעשה".

בהסבר זה תובן גם השאלה הידועה, היאך יתכן שיעשה אהרן את העגל ויעבור איסור ע"ז. אלא שאהרן דייק לומר לישראל "פרקו נזמי הזהב והביאו אלי" ולא אמר "ותנו לי" כי התכוון שישאר הזהב בבעלותם של ישראל, ומכיון ש"אין אדם אוסר דבר שאינו שלו" לא אסר אהרן את העגל ולא עשהו עבודה זרה. ואף שאמרו לו ישראל "עשה לנו אלקים" וגילו דתם "דניחא להו בע"ז, מכל מקום גילוי דעת ללא מעשה אינו גילוי דעת.

אבל מרגע שעשו מעשה ועבדו לעגל, הרי זה גילוי דעת ממש כי יש בו מעשה. ומדוייק בלשון הגמרא: "**מדפלחו** ישראל לעגל גלו אדעתייהו דניחא להו בע"ז.

בהסבר זה יתיישב המשך הגמ' שם, שמיבעי' לי' היכא "שזקף ביצה להשתחוות לה ולא השתחווה לה ובא עכו"ם והשתחווה לה" מהו, אסורה היא או לאו, "לבינה הוא דמינכרא זקיפתה (ופרש"י: "שרחבה יותר על עבי' וכשהיא זקופה נראית גבוה") אבל ביצה לא, או דילמא לא שנא". ולכאורה, אם העיקר הוא הגילוי דעת, למאי נפק"מ אם "מינכרא זקיפתה" או לא, הרי בכל מקרה יש כאן גילוי דעת שניחא לי' בע"ז.

יתרה מזאת הקשו האחרונים הרי מפורש בגמרא שאפילו אמירת "אלה אלקיך ישראל" יש בה גילוי דעת דניחא להו בכל ע"ז, וא"כ כל שכן **בפעולה** זו ש"זקף ביצה" (גם כשלא מינכרא זקיפתא) שמספיק שיהיה גילוי דעת ומה הספק בזה.

ועל פי הנ"ל יובן ששאלת הגמ' היא לאחר שנקטינן הכלל שבגילוי דעת צריך להיות גם מעשה, ובזה יש לחקור האם בזקיפת ביצה לא "מינכרא זקיפתא" ואין זה אלא "מעשה זוטא", האם הוי בגדר של מעשה המועיל או לא; כי מובן שיש לחלק בין מעשה רבה למעשה זוטא. וגם אין להוכיח מאמירתם "אלה אלקיך ישראל", מאחר שהיה זה בצירוף מעשה לאמירה זו והדיבור רק פירש המעשה.

ועפ"ז (שרק גילוי דעת שע"י מעשה האחד הוא הנותן כח לשני לאסור דבר שאינו שלו) יובן בנדו"ד שמצד הדין לא היה יכול אהרן לאסור את העגל – מפני היותו "אינו שלו", כי בעת עשייתו עדין לא "פלחו" לעגל, ובלי מעשה לא מספיק הגילוי דעת בלבד לאסור דבר שאינו שלו.

והנה, ממה שכתב כאן "שאין אדם מישראל אוסר דבר שאינו שלו שאין כוונתו אלא לצערו" יש לומר שלא יועיל גם גילוי דעת, שנאמר בשביל זה שמתכוון הוא לאיסור, כי גילוי דעת מועיל רק **כשיכול** לאסור, היינו שלא תהי' מניעה בזה מצד בעל הבית, אבל כאן הרי אמרינן שלא נתכוון לאוסרה.

לקוטי שיחות חלק יא ע' 149.

105) אחד בראשה ואחד בסופה, או שניהם אוחזין בקת. 106) כגון שוחט לשם הרים או לשם עולה. משנה שם מ, א - ומא, ב. 107) שם. 108) בלא שהיה ביניהם. 109) שם מא, א. 110) אפילו באכילה (מגיד־משנה). 111) מפני שסתם ישראל חזקה שאינו עושה דבר האסור ולהזיק לחבירו. ואף־על־פי־כן אם יש לו שותפות אסור, שאין להניח שהוא רוצה להפסיד לעצמו כדי לצער לחבירו, ובוודאי לעבודה־זרה התכוון. וזהו כשיטת רש"י שם, אבל ה'תוספות' סוברים שאפילו כשהשוחט שותף בבהמה, אם אינו ישראל מומר, אומרים שכוונתו היתה לצער את שותפו. ויש לשאול למה השמיט רבינו ההלכה שבישראל מומר אין אומרים לצער היתה כוונתו, כמבואר בגמרא שם, שמתרצים המשנה של שנים אוחזים בסכין ושוחטין אחד לשום אחד וכו' שחיטתו פסולה, ואין אומרים שכוונתו היתה רק לצער את חבירו, הכא במאי עסקינן (כאן אנו עוסקים), בישראל מומר. ויש לומר שהסוגיא מתרצת את המשנה דף מ, א - בשוחט לשום הרים וכו' ובישראל מומר אנו אומרים שסתם מחשבתו לעבודה־זרה ולא לצער את חבירו, אבל רבינו מדבר באלו שתי המשניות, כמו שביארנו, וגם בשוחט לשום עולה וכו' ואין הבדל בין מומר ובין אינו מומר, דלא שייך כאן מחשבתו לעבודה־זרה. וההלכה שבמומר לעבודה־זרה אין אומרים לצער היתה הכוונה, ראה בפ"ז מהל' חובל ומזיק.

כב. יִשְׂרָאֵל שֶׁשָּׁחַט לְעוֹבֵד כּוֹכָבִים[112]**, אַף עַל פִּי שֶׁהָעוֹבֵד כּוֹכָבִים מִתְכַּוֵּן לְכָל מַה שֶּׁיִּרְצֶה**[113] **- שְׁחִיטָתוֹ כְּשֵׁרָה; שֶׁאֵין חוֹשְׁשִׁין אֶלָּא לְמַחֲשֶׁבֶת הַזּוֹבֵחַ**[114]**, לֹא לְמַחֲשֶׁבֶת בַּעַל הַבְּהֵמָה. לְפִיכָךְ**[115]**, עוֹבֵד כּוֹכָבִים שֶׁשָּׁחַט לְיִשְׂרָאֵל**[116]**, אֲפִלּוּ הָיָה**[117] **קָטָן**[118] **- שְׁחִיטָתוֹ נְבֵלָה, כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר**[119]**.**

112) בשביל לא יהודי. 113) ואפילו לשם עבודה־זרה. 114) במשנה שם לח, ב - הכל הולך אחר השוחט. 115) מכאן יוצא שהכל תלוי במחשבת השוחט והוא בעל הזבח, ולפיכך בבהמת ישראל ששחטה גוי, יש לקרוא בה "וקרא לך ואכלת מזבחו" (שמות לד, טו), ומפסוק זה למדנו ששחיטת גוי נבילה. ראה לקמן פ"ד הי"א (לחם־משנה). 116) שהבהמה של ישראל. 117) הגוי. 118) שאינו יודע לעבוד עבודה־זרה. 119) להלן פ"ד הי"א, משום "וקרא לך ואכלת מזבחו". ובהלכה יב: וגדר גדול גדרו בדבר שאפילו גוי שאינו עובד עבודה־זרה, שחיטתו נבילה.

יום ש"ק ל' מנ"א ה'תשפ"ב

פֶּרֶק שְׁלִישִׁי[1]

1) יבאר שהייה, דרסה, חלדה, הגרמה ועיקור – כיצד; כל מקום שנאמר שחיטה פסולה, אם היא נבילה; שש נבילות מחיים; ובדיקת הוושט.

א. חֲמִשָּׁה דְּבָרִים מַפְסִידִין אֶת הַשְּׁחִיטָה, וְעִקַּר הִלְכוֹת שְׁחִיטָה לְהִזָּהֵר בְּכָל אַחַת מֵהֶן. וְאֵלּוּ הֵן: שְׁהִיָּה, דְּרָסָה, חֲלָדָה, הַגְרָמָה וְעִקּוּר.

ב. שְׁהִיָּה כֵּיצַד? הָרֵי שֶׁהִתְחִיל לִשְׁחֹט וְהִגְבִּיהַּ יָדוֹ קֹדֶם שֶׁיִּגְמֹר הַשְּׁחִיטָה וְשָׁהָה, בֵּין בְּשׁוּגֵג[2] בֵּין בְּמֵזִיד בֵּין בְּאֹנֶס, וְחָזַר הוּא אוֹ אַחֵר וְגָמַר אֶת הַשְּׁחִיטָה: אִם שָׁהָה כְּדֵי שֶׁיַּגְבִּיהַּ אֶת הַבְּהֵמָה וְיַרְבִּיצֶנָּה וְיִשְׁחוֹט - שְׁחִיטָתוֹ פְּסוּלָה; וְאִם שָׁהָה פָּחוֹת מִכְּדֵי זֶה - שְׁחִיטָתוֹ כְּשֵׁרָה.

2) שאינו תלוי בכוונת ודעת השוחט.

ג. הָיְתָה בְּהֵמָה דַּקָּה - שִׁעוּר שְׁהִיָּתָהּ כְּדֵי שֶׁיַּגְבִּיהַּ בְּהֵמָה דַּקָּה וְיַרְבִּיצֶנָּה וְיִשְׁחוֹט. וְאִם הָיְתָה גַּסָּה - כְּדֵי שֶׁיַּגְבִּיהֶנָּה וְיַרְבִּיצֶנָּה וְיִשְׁחוֹט. וּבָעוֹף - כְּדֵי שֶׁיַּגְבִּיהַּ בְּהֵמָה דַּקָּה וְיַרְבִּיצֶנָּה וְיִשְׁחוֹט.

ד. שָׁחַט מְעַט וְשָׁהָה מְעַט, וְחָזַר וְשָׁחַט מְעַט וְשָׁהָה מְעַט, עַד שֶׁגָּמַר הַשְּׁחִיטָה, וְלֹא שָׁהָה בְּפַעַם אַחַת שִׁעוּר הַשְּׁהִיָּה, אֲבָל כְּשֶׁתַּחְשֹׁב כָּל זְמַן הַשְּׁהִיּוֹת יִצְטָרֵף מִכֻּלָּן שִׁעוּר שְׁהִיָּה - הָרֵי זוֹ סְפֵק נְבֵלָה[3]**. וְכֵן אִם שָׁהָה כְּדֵי שֶׁיַּגְבִּיהֶנָּה וַיַרְבִּיצֶנָּה וּכְדֵי שֶׁיִּשְׁחַט כְּמוֹ מְעוּט הַסִּימָנִין בִּלְבַד, לֹא כְּדֵי שֶׁיִּשְׁחַט שְׁחִיטָה גְּמוּרָה**[4] **- הָרֵי זוֹ סְפֵק נְבֵלָה.**

3) שזו היא בעייא שלא נפשטה אם שהיות מצטרפות או לא, ולכן היא ספק נבילה. 4) היינו רוב הסימנים. ואם שהה כדי שישחוט מחצה גם כן ספק נבלה.

ה. שָׁחַט רֹב אֶחָד בְּעוֹף אוֹ רֹב שְׁנַיִם בִּבְהֵמָה, אַף עַל פִּי שֶׁשָּׁהָה חֲצִי הַיּוֹם וְחָזַר וְגָמַר חֲתִיכַת הַסִּימָנִין - הֲרֵי זוֹ מֻתֶּרֶת; מֵאַחַר שֶׁנִּשְׁחַט בָּהּ כַּשִּׁעוּר, הֲרֵי זֶה כְּמְחַתֵּךְ[5] בְּשַׂר הַשְּׁחוּטָה.

5) ואין זה גמר שחיטה, ולפיכך אפילו שהה כשר.

ו. שָׁחַט בַּקָּנֶה לְבַדּוֹ[6] חֶצְיוֹ[7] אוֹ מִעוּטוֹ, וְשָׁהָה זְמַן מְרֻבֶּה - הֲרֵי זֶה חוֹזֵר וְגוֹמֵר הַשְּׁחִיטָה וְאֵין בְּכָךְ כְּלוּם. אֲבָל אִם שָׁחַט רֹב הַקָּנֶה[8] אוֹ שֶׁנִּקַּב בַּוֵּשֶׁט[9] כָּל שֶׁהוּא וְשָׁהָה כַּשִּׁעוּר, בֵּין שֶׁחָזַר וְגָמַר הַשְּׁחִיטָה שֶׁהִתְחִיל בֵּין שֶׁשָּׁחַט שְׁחִיטָה גְּמוּרָה בְּמָקוֹם אַחֵר - הֲרֵי זוֹ פְּסוּלָה; מִפְּנֵי שֶׁהַבְּהֵמָה אוֹ הָעוֹף שֶׁנִּפְסַק רֹב הַקָּנֶה שֶׁלָּהּ אוֹ שֶׁנִּקַּב הַוֵּשֶׁט בְּמַשֶּׁהוּ - נְבֵלָה, וְאֵין הַשְּׁחִיטָה מוֹעֶלֶת בָּהּ, כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר.

6) שיודע בוודאי שלא נגע בוושט, כגון שתפס בידו הקנה לבדו ושחט בו. 7) חיתוך חצי הקנה אינה שחיטה. מכיון שקנה נטרף רק כשנפסק רובו ולפיכך הוא כמחתך בעור הצוואר. 8) בבהמה שצריכה שחיטת שני הסימנים. 9) בין בבהמה בין בעוף.

ז. הִגִּיעַ נִתְבָּאֵר לְךָ, שֶׁאֵין שְׁחִיטָה בַּקָּנֶה בְּעוֹף כְּלָל. שֶׁאִם שָׁחַט רֹב הַקָּנֶה וְשָׁהָה - כְּבָר נִגְמְרָה שְׁחִיטָתוֹ; כְּשֶׁחָזַר וְגָמַר - מְחַתֵּךְ בָּשָׂר הוּא. וְאִם שָׁחַט בְּמִעוּט הַקָּנֶה[10] וְשָׁהָה - הֲרֵי זֶה חוֹזֵר וְשׁוֹחֵט כָּל זְמַן שֶׁיִּרְצֶה; שֶׁאֵינָהּ נֶאֱסֶרֶת מִשּׁוּם נְבֵלָה עַד שֶׁיִּפְסֵק רֹב הַקָּנֶה.

10) או אפילו בחציו.

ח. שָׁחַט[11] הָעוֹף וְשָׁהָה בּוֹ[12], וְאֵינוֹ יוֹדֵעַ[13] אִם נִקַּב הַוֵּשֶׁט אוֹ לֹא נִקַּב - חוֹזֵר וְשׁוֹחֵט הַקָּנֶה לְבַדּוֹ בְּמָקוֹם אַחֵר[14], וּמַנִּיחוֹ עַד שֶׁיָּמוּת, וּבוֹדֵק הַוֵּשֶׁט מִבִּפְנִים[15]. אִם לֹא נִמְצָאת בּוֹ טִפַּת דָּם - בְּיָדוּעַ שֶׁלֹּא נִקַּב, וּכְשֵׁרָה.

11) התחיל לשחוט בקנה. 12) בחציו הראשון. 13) לצאת ידי ספק עושין בדיקה. 14) אבל לא שוחטים את הקנה באותו מקום, כלומר, להוסיף עליו עד רובו. מפני שיש לחוש שמתוך שכבר התחיל לשחוט באותו מקום קל יותר לפגוע בוושט וכשימצא נקב יאמר שהוא נעשה עכשיו בשחיטה זו ולא היה מקודם, ויבוא להכשיר שלא כדין. או להיפך, עצה טובה היא פן יפגע עתה בוושט וינקבו ויבוא לפסול שלא כדין, שיחשוב שהוושט היה נקוב מקודם. 15) ומבחוץ אין בדיקה לוושט, שנקיבתו במשהו, מפני שאין טיפת הדם האדומה ניכרת בעור החיצון של הוושט שהוא אדום, אבל העור הפנימי של הוושט לבן ואפילו טיפת דם קטנה אדומה ניכרת בו.

ט. חֻלְּדָה[16] כֵּיצַד? כְּגוֹן שֶׁהִכְנִיס הַסַּכִּין בֵּין סִימָן לְסִימָן, בֵּין שֶׁפָּסַק הַסִּימָן הָעֶלְיוֹן לְמַעְלָה, בֵּין שֶׁשָּׁחַט הַתַּחְתּוֹן לְמַטָּה, שֶׁהִיא דֶּרֶךְ שְׁחִיטָה - הֲרֵי זוֹ פְּסוּלָה.

16) שהסכין מתחבאת ומתכסה.

י. הִכְנִיס אֶת הַסַּכִּין תַּחַת הָעוֹר וְשָׁחַט שְׁנֵי הַסִּימָנִים כְּדַרְכָּן, אוֹ שֶׁהֶחֱלִיד אֶת הַסַּכִּין תַּחַת צֶמֶר מְסֻבָּךְ, אוֹ שֶׁפָּרַס מַטְלִית[17] עַל הַסַּכִּין וְעַל הַצַּוָּאר וְשָׁחַט תַּחַת הַמַּטְלִית, הוֹאִיל וְאֵין הַסַּכִּין גְּלוּיָה - הֲרֵי זוֹ סְפֵק נְבֵלָה. וְכֵן אִם שָׁחַט מִעוּט הַסִּימָנִים בְּהַחְלָדָה, וְגָמַר הַשְּׁחִיטָה שֶׁלֹּא בְּהַחְלָדָה - הֲרֵי זוֹ סְפֵק נְבֵלָה.

17) בעיא שם, תחת מטלית מהו? והיינו שפרס מטלית על הסכין ועל הצוואר.

יא. דְּרָסָה[18] כֵּיצַד? כְּגוֹן שֶׁהִכָּה בְּסַכִּין עַל הַצַּוָּאר, כְּדֶרֶךְ שֶׁמַּכִּין בְּסַיִף, וְחָתַךְ הַסִּימָנִין בְּבַת אַחַת בְּלֹא הוֹלָכָה וְלֹא הוֹבָאָה[19]; אוֹ שֶׁהִנִּיחַ הַסַּכִּין עַל הַצַّוָּאר וְדָחַק וְחָתַךְ לְמַטָּה, כְּחוֹתֵךְ צְנוֹן אוֹ קִשּׁוּת, עַד שֶׁחָתַךְ הַסִּימָנִין - הֲרֵי זוֹ פְּסוּלָה.

18) שדוחק את הסכין בכוח ופוסק. 19) שלא עשה לא זו ולא זו, שאילו הוליך ולא הביא או הביא ולא הוליך, שחיטתו כשרה.

יב. הַגְרָמָה כֵּיצַד? זֶה הַשּׁוֹחֵט בַּקָּנֶה לְמַעְלָה[20] בְּמָקוֹם שֶׁאֵינוֹ רָאוּי לִשְׁחִיטָה. וּכְמוֹ שְׁנֵי חִטִּים יֵשׁ בְּסוֹף הַקָּנֶה[21] לְמַעְלָה בְּטַבַּעַת גְּדוֹלָה. שָׁחַט בְּתוֹךְ הַחִטִּים: אִם שִׁיֵּר מֵהֶן כָּל שֶׁהוּא לְמַעְלָה[22] - הֲרֵי זוֹ כְּשֵׁרָה; שֶׁהֲרֵי שָׁחַט מִשְּׁפוּי כּוֹבַע[23] וּלְמַטָּה[24], וְהוּא מִן הַמָּקוֹם הָרָאוּי לִשְׁחִיטָה; וְאִם לֹא שִׁיֵּר מֵהֶן כְּלוּם, אֶלָּא שָׁחַט לְמַעְלָה מֵהֶן - הֲרֵי זוֹ מֻגְרֶמֶת וּפְסוּלָה.

20) במקום שאינו ראוי לשחיטה. 21) דע שהקנה הוא טבעות טבעות והטבעת העליונה היא שלימה אבל האחרות אינן שלימות ורצועה של בשר מסבבת אותן ומחברת את שתי קצות הטבעות. ובראש הקנה, על הטבעת העליונה יש כמין כובע של בשר והוא משופע ומחודד ומשם הקול יוצא. ובסוף שיפוי כובע זה יש כמין שני גרעינים של בשר והם נקראין חיטים. 22) לצד הראש. 23) אין זה אותו בשר קטן שנופל על פי הקנה לעכב את הקול, אלא כמין כובע ממש הוא עשוי ומאמצעיתו ולמעלה הולך וכלה ונעשה חדוד כמין קולמוס, ואותו שיפוי נקרא שיפוי כובע. 24) קודם שיתחיל הכובע לשפע ולעלות.

יג. שָׁחַט רֹב הָאֶחָד[25] אוֹ רֹב הַשְּׁנַיִם[26], וְהִשְׁלִים הַשְּׁחִיטָה בִּדְרָסָה אוֹ בְּהַגְרָמָה - הֲרֵי זוֹ כְּשֵׁרָה[27]; שֶׁהֲרֵי נִשְׁחַט הַשִּׁעוּר כָּרָאוּי. הִגְרִים בַּתְּחִלָּה שְׁלִישׁ, וְשָׁחַט שְׁנֵי שְׁלִישִׁים - הֲרֵי זוֹ כְּשֵׁרָה[28]. שָׁחַט שְׁלִישׁ, וְהִגְרִים שְׁלִישׁ, וְחָזַר וְשָׁחַט שְׁלִישׁ הָאַחֲרוֹן -

כְּשֵׁרָה[29]. הִגְרִים שְׁלִישׁ, וְשָׁחַט שְׁלִישׁ, וְחָזַר וְהִגְרִים שְׁלִישׁ הָאַחֲרוֹן - הֲרֵי זוֹ פְּסוּלָה[30]. וְאִם דָּרַס אוֹ הֶחֱלִיד, בֵּין בַּשְּׁלִישׁ הָרִאשׁוֹן בֵּין בַּשְּׁלִישׁ הָאֶמְצָעִי - הֲרֵי זוֹ פְּסוּלָה.

25) בעוף. 26) של שני הסימנים בבהמה. 27) למד רבינו משהייה, שאם שהה אחרי שחיטת רוב סימן אחד בעוף או שניים בבהמה, כשרה משום שנשחט השיעור כראוי, והוא הדין בהגרמה ודרסה, שכשר אחרי שחיטת הרוב. והוא הדין גם בחלדה. ויש פוסקים הסוברים, ששהייה ודרסה וחלדה במיעוט האחרון ספק נבלה ורק הגרמה אם נעשית אחרי שנשחט הרוב, כשרה. וטעמו של דבר, משום ששהייה ודרסה וכן חלדה הם במקום שחיטה, ומכיון שמעשה השחיטה נעשית קצתה בפסול, הרי היא ספק נבלה, מה שאין כן בהגרמה שאינה במקום שחיטה והרי הוא כאילו מחתך בידה או ברגלה, וזה מותר אחרי שנשחט השיעור כראוי. 28) שהרי סוף סוף שחט הרוב כדרכו במקום שחיטה. במה דברים אמורים? בקנה, אבל בוושט פסול. 29) שאין צריך רוב רצוף ובבת אחת, אלא מכיון שיש רוב שחוט בהיקפם של הסימנים, הרי היא שחיטה כשרה. 30) שאין כאן רוב בשחיטה.

יד. עִקּוּר כֵּיצַד? כְּגוֹן שֶׁנֶּעְקְרָה הַגַּרְגֶּרֶת[31], וְהִיא הַקָּנֶה, אוֹ הַוֵּשֶׁט, וְנִשְׁמַט אֶחָד מֵהֶן[32] אוֹ שְׁנֵיהֶן קֹדֶם גְּמַר שְׁחִיטָה. אֲבָל אִם שָׁחַט אֶחָד בְּעוֹף[33] אוֹ רֻבּוֹ, וְאַחַר כָּךְ נִשְׁמַט הַסִּימָן הַשֵּׁנִי - שְׁחִיטָתוֹ כְּשֵׁרָה[34].

31) שנתדלדלו הסימנים כולם או רובם. 32) ממקומו. והלכה למשה מסיני, שאם יקרה הדבר כן בשעת שחיטה, השחיטה פסולה, הואיל שנשמט באותה שעה אי אפשר לשחוט בהכשר, שמחמת העיקור מתנדנדים הסימנים. 33) שגם בעוף עיקור סימנים פוסל. 34) שכבר נשחט שיעורו כראוי והשימוט שלאחר השחיטה אינו פוסל.

טו. נִשְׁמַט אֶחָד מֵהֶן וְאַחַר כָּךְ שָׁחַט אֶת הַשֵּׁנִי - שְׁחִיטָתוֹ פְּסוּלָה[35]. שָׁחַט אֶחָד מֵהֶן וְנִמְצָא הַשֵּׁנִי שָׁמוּט, וְאֵין יָדוּעַ אִם קֹדֶם שְׁחִיטָה נִשְׁמַט אוֹ אַחַר שְׁחִיטָה - הֲרֵי זוֹ סְפֵק נְבֵלָה.

35) הואיל וקודם השחיטה נשמט, אף על פי ששחט את הסימן האחר ולא את הנשמט.

טז. נִמְצָא הַסִּימָן הַשָּׁחוּט שָׁמוּט[36] - הֲרֵי זוֹ כְּשֵׁרָה[37]. שֶׁוַּדַּאי אַחַר שְׁחִיטָה נֶעֱקַר; שֶׁאִלּוּ נֶעֱקַר קֹדֶם שְׁחִיטָה - הָיָה מִתְדַּלְדֵּל וְלֹא נִשְׁחָט.

36) בסוף ההלכה הקודמת מדובר, כשנשמט הסימן שלא נשחט. 37) כרב, האומר: "אי אפשר לשמוטה שתיעשה שחוטה", שאם נשמט הסימן לפני השחיטה היה יורד למטה ולא היה נשחט.

יז. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים[38]? שֶׁלֹּא תָּפַס הַסִּימָנִין בְּיָדוֹ כְּשֶׁשָּׁחַט; אֲבָל אִם תְּפָסָן וְשָׁחַט - אֶפְשָׁר שֶׁתִּשָּׁחֵט אַחַר הָעִקּוּר. וּלְפִיכָךְ, אִם נִמְצֵאת[39] שְׁמוּטָה וּשְׁחוּטָה - הֲרֵי זוֹ סְפֵק נְבֵלָה.

38) שאין שמוטה נעשית שחוטה. 39) לאחר זמן ואינו יודע אם תפס הסימנים בידו ונשמטו קודם שחיטה או לא תפס, ואחר השחיטה נשמטו.

יח. כָּל מָקוֹם שֶׁאָמַרְנוּ בִּשְׁחִיטָה 'פְּסוּלָה' - הֲרֵי זוֹ נְבֵלָה[40], וְאִם אָכַל מִמֶּנָּה כְּזַיִת - לוֹקֶה מִשּׁוּם אוֹכֵל נְבֵלָה. שֶׁאֵין מוֹצִיא מִידֵי נְבֵלָה אֶלָּא שְׁחִיטָה כְּשֵׁרָה, כַּאֲשֶׁר צִוָּה מֹשֶׁה רַבֵּנוּ עָלָיו הַשָּׁלוֹם, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ. וְכָל סָפֵק בִּשְׁחִיטָה - הֲרֵי הוּא סְפֵק נְבֵלָה, וְהָאוֹכֵל מִמֶּנָּה - מַכִּין אוֹתוֹ מַכַּת מַרְדּוּת[41].

40) כל שנפסלה בשחיטתה נבלה. 41) ככל העובר על ספק של תורה קל וחומר מהעובר על דברי סופרים.

יט. בְּהֵמָה שֶׁנִּטַּל יָרֵךְ שֶׁלָּהּ וַחֲלָלָהּ עִמָּהּ, עַד שֶׁתִּרָאֶה חֲסֵרָה כְּשֶׁתִּרְבַּץ[42] - הֲרֵי זוֹ נְבֵלָה, כְּמוֹ שֶׁנֶּחְתַּךְ[43] חֲצִיָּהּ וְנֶחְלְקָה לִשְׁנֵי גּוּפוֹת, וְאֵין הַשְּׁחִיטָה מוֹעֶלֶת בָּהּ. וְכֵן אִם נִשְׁבְּרָה מַפְרֵקְתָּהּ וְרֹב בָּשָׂר עִמָּהּ[44], אוֹ שֶׁנִּקְרְעָה מִגַּבָּהּ כְּדָג, אוֹ שֶׁנִּפְסַק רֹב הַקָּנֶה, אוֹ שֶׁנִּקַּב הַוֵּשֶׁט בְּכָל שֶׁהוּא בְּמָקוֹם הָרָאוּי לִשְׁחִיטָה[45] - הֲרֵי זוֹ נְבֵלָה מֵחַיִּים[46], וְאֵין הַשְּׁחִיטָה מוֹעֶלֶת בָּהּ. וְאֶחָד הַבְּהֵמָה וְאֶחָד הָעוֹף[47] בְּכָל הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה.

42) כך מפרש רבא את המימרא של ר' אלעזר ופירש רש"י: דרך הבהמה לרבוץ על יריכה ומתכסה יריכה ברביצתה וזו ניכר חסרונה כשהיא רבוצה. 43) כלומר, דין ניטל הירך שווה לדין נחתכה חצייה, שתיהן נבלה, אבל לא נתכוון רבינו לומר, שניטל הירך זהה עם נחתך חצייה. 44) נפסק עמה רוב בשר שאחורי הצוואר. 45) אבל נקב בתורבץ הוושט הרי היא טריפה ולא נבילה. 46) בשאר הדברים, אבל לא בפסוקת הגרגרת ונקובת הוושט שאינה מטמאה בחיים. 47) תני לוי, טרפות שמנו חכמים בבהמה, כנגדן בעוף (גם כן טריפה).

כ. שְׁנֵי עוֹרוֹת יֵשׁ לוֹ לַוֵּשֶׁט: הַחִיצוֹן אָדֹם, וְהַפְּנִימִי לָבָן. נִקַּב הָאֶחָד מֵהֶן בִּלְבַד - כְּשֵׁרָה[48]; נִקְּבוּ שְׁנֵיהֶן בְּכָל שֶׁהוּא בְּמָקוֹם הָרָאוּי לִשְׁחִיטָה - הֲרֵי זוֹ נְבֵלָה. וּבֵין שֶׁנִּשְׁחֲטָה בְּמָקוֹם הַנֶּקֶב[49] בֵּין שֶׁנִּשְׁחֲטָה בְּמָקוֹם אַחֵר - אֵין הַשְּׁחִיטָה מוֹעֶלֶת בָּהּ. נִקְּבוּ שְׁנֵיהֶם זֶה שֶׁלֹּא כְּנֶגֶד זֶה - נְבֵלָה[50].

48) זה בלא זה כשר, שהשני שלא ניקב מגין. 49) שמא במקום נקב קא שחיט. 50) ואף על פי שבאיברים אחרים בעלי שני עורות, כגון מוח, ריאה וכו', כשרה כשניקבו שניהם זה שלא כנגד זה, כאן - בוושט שדרכו להתפשט ולהתכווץ תכופות, חוששים פן יזדמנו שני הנקבים זה כנגד זה ולא יהיה עור מגין.

כא. נִקַּב הַוֵּשֶׁט וְעָלָה בּוֹ קְרוּם וּסְתָמוֹ - אֵין הַקְּרוּם כְּלוּם[51], וַהֲרֵי הוּא נָקוּב כְּשֶׁהָיָה. נִמְצָא קוֹץ עוֹמֵד[52] בַּוֵּשֶׁט - הֲרֵי זוֹ סְפֵק נְבֵלָה; שֶׁמָּא נִקַּב הַוֵּשֶׁט וְעָלָה קְרוּם[53] בִּמְקוֹם הַנֶּקֶב וְאֵינוֹ נִרְאֶה. אֲבָל אִם נִמְצָא

1 **הַקּוֹץ לְאָרְכּוֹ[54] בַּוֵּשֶׁט - אֵין חוֹשְׁשִׁין לוֹ; שֶׁרֹב**
2 **הַבְּהֵמוֹת הַמִּדְבָּרִיּוֹת אוֹכְלוֹת הַקּוֹצִים תָּמִיד.**

~ נקודות משיחות קודש מתוך רמב"ם "פרדס המלך" ~

"נִקַּב הַוֵּשֶׁט וְעָלָה בּוֹ קְרוּם וּסְתָמוֹ – אֵין הַקְּרוּם כְּלוּם כּוּ'".

מכאן משמע קצת שלדעת הרמב"ם "טריפה חוזרת להכשירה", שהרי הסיבה שנחשבת טריפה היא מפני ש"אין הקרום כלום", אבל אם היה סותמה יפה אזי לכאורה חוזרת להכשירה.

(הנ"ל, הוא אחד מתוך למעלה משלושים מראי מקומות המובאים במכתב להגאון הרגצו'בי משנת תרפ"ה ובו מוכיח משלל מראי מקומות בש"ס חולין וזבחים, י"ד החזקה, מורה נבוכים, פירוש המשניות ועוד, שטריפה חוזרת להכשירה).

לקוטי שיחות חלק כז עמוד 308.

51) אם ניקב ונסתם אפילו סתימה עבה אינה מתקיימת. 52) כלומר תחוב (רדב"ז בכת"י). בגמרא שם: ישב לו קוץ בוושט, ופירש רש"י כגון שאכלה קוץ ונתחב לתוך הוושט ואינו נראה נקיבתו מבחוץ. 53) אפילו אין קורט דם בוושט. שלא כעולא שם, שאומר אין חוששין שמא הבריא, שמא היה נקוב והבריא שעלה קרום מחמת מכה. וברש"י שם עוד פירוש ל"שמא הבריא": שמא ניקב, מלשון וברא אותהן בחרבותם. 54) ואינו תחוב בוושט.

3 **כב. וֶשֶׁט - אֵין לוֹ בְּדִיקָה מִבַּחוּץ[55], אֶלָּא מִבִּפְנִים[56].**
4 **כֵּיצַד? הוֹפְכוֹ וּבוֹדֵק. אִם נִמְצָא עָלָיו טִפַּת דָּם -**
5 **בְּיָדוּעַ שֶׁהָיָה נָקוּב.**

55) העור החיצון אדום ואין טיפת דם קטנה ניכרת בו, בין לעניין דרוסה בצוואר כנגד הסימנים שאינה טריפה עד שיאדימו הסימנים עצמם. 56) העור הפנימי שלו לבן וניכרת בו אדמימות כלשהו.

6 **כג. גַּרְגֶּרֶת שֶׁנִּפְסַק רֹב חֻלְּיָהּ[57] בְּמָקוֹם הָרָאוּי**
7 **לִשְׁחִיטָה[58] - הֲרֵי זוֹ נְבֵלָה[59]. וְכֵן אִם נִקְּבָה כְּאִסָּר[60].**
8 **נִקְּבָה נְקָבִים קְטַנִּים[61]: אִם נְקָבִים שֶׁאֵין בָּהֶן חִסָּרוֹן**
9 **הֵם - מִצְטָרְפִין לְרֻבָּהּ[62]; וְאִם נְקָבִים שֶׁיֵּשׁ בָּהֶם**
10 **חִסָּרוֹן - מִצְטָרְפִין לְכְאִסָּר. וְכֵן אִם נִטְּלָה מִמֶּנָּה**
11 **רְצוּעָה[63] - מִצְטָרֶפֶת לְכְאִסָּר[64]. וּבָעוֹף[65] - כֹּל שֶׁאִלּוּ**
12 **מְקַפֵּל הָרְצוּעָה אוֹ הַנְּקָבִים שֶׁיֵּשׁ בָּהֶן חִסָּרוֹן[66] וּמַנִּיחָן**
13 **עַל פִּי הַקָּנֶה: אִם חוֹפֶה אֶת רֻבּוֹ[67] - נְבֵלָה, וְאִם לַאו**
14 **- כְּשֵׁרָה.**

57) הגרגרת עשוייה טבעות טבעות מעצם רך, וכל הטבעות כולן, חוץ מהטבעת הגדולה שהיא העליונה הסמוכה לשיפוי כובע, אין העצם הרך מקיף כל הגרגרת, ורצועה של בשר המסובבת את כל הגרגרת (הקנה) מחברת את קצות הטבעות. ואותה רצועה סמוכה למפרקת והעצם הרך סמוך לעור, ונמצא הקנה עב מלמעלה בצד הסמוך לעור ודק בצידו השני. ועובי הגרגרת הוא מן העור ולצוואר, ולרוחב הצוואר הוא רוחב הגרגרת, וכשנפסקה הגרגרת מצד העור עם שליש החלל, נפסק רובה, מפני שדופן הגרגרת עב מלמעלה מצד העור, ולצד הצוואר אינו אלא קרום דק, וסתמא כשנפסקה הגרגרת בכיוון מעור למפרקת היא נפסקת, ואם כן עובי העצם הרך משלים לרוב, ובמיעוט התחתון נשאר חצי החלל או רובו. וקא משמע לן שאינה נבלה עד שייפסק רוב החלל, ועובי העצם הרך (תנוך) אינו משלים לרוב. 58) אבל במקום שאינו ראוי לשחיטה, כגון מראש כנף הריאה ולמטה הרי היא טריפה. 59) כבר כתב רבינו כמה פעמים שפסוקת הגרגרת נבלה, ולא בא לחדש זה אלא להורות הלכה כמה הוא שיעור הפסיקה. ופסק כרבה בר בר חנה שם, שמשערים ברוב חללה ולא ברוב עובייה. 60) האיטלקי. וכנראה רבינו אינו מטריף בנקובת הקנה משום נקובה, אלא אם ניקבה כאיסר זהו כבר כפסוקה והיא נקראת נבלה. רבינו פוסק, שאפילו כאיסר מצומצם נבלה ואין צריך יתר מכאיסר. 61) ניקבה כנפה. 62) שזהו פסיקה, הואיל ואינו חסר כלום - ופסוקת הגרגרת ברובה. ובפירוש המשנה לרבינו: "אם לא חסר מגופה שום דבר כמי שנוקב מחט בעור כל אותם נקבים מצטרפין אם יש בכולם שיעור רוב גרגרת טריפה". מה שכתב "טריפה" נתכוון לומר שאסורה, וסמך על מה שכתב בכמה מקומות וגם בסוף הלכה זו, שפסוקת הגרגרת נבילה. מימרא של רב שם: נקבים שיש בהם חיסרון מצטרפין לכאיסר ושאין בהם חיסרון מצטרפין לרובה. 63) לאורכה ויש בה חיסרון. 64) אם כשמעגלים אותה יהיה כשיעור איסר, היא נבלה. 65) שאין מקום לשיעור כאיסר מפני שבכל גרגרת העוף אין כאיסר. 66) בניקבה נקבים קטנים שגם בהם השיעור בבהמה כאיסר. 67) רוב חללו. ושיעור רוב הקנה בעוף הוא לפי גודלו וקטנו.

15 **כד. נִקְּבָה הַגַּרְגֶּרֶת נֶקֶב מְפֻלָּשׁ מִשְּׁנֵי צִדָּדֶיהָ[68] כְּדֵי**
16 **שֶׁיִּכָּנֵס אִסָּר לְרָחְבּוֹ[69] - נְבֵלָה. נִסְדְּקָה לְאָרְכָּהּ[70],**
17 **אֲפִלּוּ לֹא נִשְׁתַּיֵּר מִן הַמָּקוֹם הָרָאוּי בָּהּ לִשְׁחִיטָה[71]**
18 **אֶלָּא מַשֶּׁהוּ לְמַעְלָה וּמַשֶּׁהוּ לְמַטָּה - כְּשֵׁרָה.**

68) בגמרא שם גרסינן: "נפחתה" ופירש הרי"ף, כגון שניקבה נקב מפולש שיש בו חיסרון. 69) [בטור יורה דעה סימן לד, פירש כוונת רבינו שהשיעור הוא כעובי (דינר) [איסר], אם אפשר להכניס בשני הנקבים איסר לכל רחבו - נבילה.]. ונראה שהלכה זו מדברת בבהמה ולא בעוף. 70) והוא יותר קל. אם נפסקה לרוחבה מתוך שהריאה מושכת למטה והצוואר מושך למעלה ניתק לגמרי ואינו חוזר ומחלים, אבל נסדקה לאורכה, כל כמה שהצוואר נמשך הוא סוגר והולך וחוזר ומחלים. 71) באותה הבהמה או העוף.

19 **כה. גַּרְגֶּרֶת שֶׁנִּקְּבָה, וְאֵין יָדוּעַ אִם קֹדֶם שְׁחִיטָה**
20 **נִקְּבָה אוֹ אַחַר שְׁחִיטָה נִקְּבָה - נוֹקְבִין אוֹתָהּ עַתָּה**
21 **בְּמָקוֹם אַחֵר, וּמְדַמִּין הַנֶּקֶב לַנֶּקֶב[72]. אִם נִדְמֶה לוֹ -**
22 **מֻתֶּרֶת[73]. וְאֵין מְדַמִּין אֶלָּא מֵחֲלָיָא גְּדוֹלָה[74] לְחֲלָיָא**
23 **גְּדוֹלָה אוֹ מִקְּטַנָּה לִקְטַנָּה, אֲבָל לֹא מִקְּטַנָּה לִגְדוֹלָה.**
24 **שֶׁכָּל הַקָּנֶה חֲלִיּוֹת חֲלִיּוֹת הוּא, וּבֵין כָּל חֲלָיָא וְחֲלָיָא**
25 **חֲלָיָא אַחַת קְטַנָּה מִשְּׁתֵּיהֶן וְרַכָּה[75].**

72) "מקיפין בקנה". והוא הדין אם נמצאת פסוקה או קדורה כאיסר ואין אנו יודעים אם זה נעשה קודם שחיטה או לאחר שחיטה. 73) שאין הנקבים שקודם השחיטה דומים במראיהם לנקבים בבשר שנעשו אחר השחיטה, ובוודאי גם נקב זה נעשה אחר שחיטה. 74) ולפירוש רבינו חוליא היא טבעת. אבל רש"י שם, פירש, חוליא - שלוש טבעות. 75) פירוש: העור שבין הטבעות. בלשון הגמרא: "בר חוליא".

פֶּרֶק רְבִיעִי[1]

1) יבאר מי הוא הראוי לשחוט; ושרוב מצויין אצל שחיטה מומחין הם; ודין אם ישנה לשחיטה מתחילה ועד סוף; שחיטת צדוקי וביתוסי, אם מותרת.

1 **א. יִשְׂרָאֵל שֶׁאֵינוֹ יוֹדֵעַ חֲמִשָּׁה דְּבָרִים שֶׁמַּפְסִידִין אֶת**
2 **הַשְּׁחִיטָה וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן[2] מֵהִלְכוֹת שְׁחִיטָה שֶׁבַּאֲרָנוּ[3],**
3 **וְשָׁחַט בֵּינוֹ לְבֵין עַצְמוֹ[4] - אָסוּר לֶאֱכֹל מִשְּׁחִיטָתוֹ,**
4 **לֹא הוּא[5] וְלֹא אֲחֵרִים. וַהֲרֵי זוֹ קְרוֹבָה לִסְפֵק נְבֵלָה[6].**
5 **וְהָאוֹכֵל מִמֶּנָּה כְּזַיִת - מַכִּין אוֹתוֹ מַכַּת מַרְדּוּת[7].**

2) כגון בדיקת הסכין, כדי שלא ישחוט בסכין פגומה. ואף־על־פי שאינו יודע כל דקדוקי שחיטה, שחיטתו כשרה, אם יודע לשאול לחכם על ספקותיו. וראה להלן סוף הלכה ב. 3) פרק ג הלכה א, ופרק א הלכות כג־כד. 4) אבל אם חכם עומד על גביו מותר לאכול משחיטתו. ובמגיד־משנה כתב, בשם הרשב"א, שאפילו לכתחילה מותר למסור לו לשחוט, כשחכם עומד על גביו. 5) ואף־על־פי שאחר שלימדוהו הלכות שחיטה, אומר ברי לי שלא שהיתי ולא דרסתי, אסור לאכול מה ששחט לפני שלימדוהו, שמה שהה ודרס ולא הרגיש, מכיון שלא ידע אז הלכות שחיטה. 6) ספק נבילה הוא, כשנולד דבר מה בלתי רגיל בשחיטה, ואין אנו יודעים אם הדבר ההוא פסול אם לאו, אבל כאן לא נולד דבר כעין זה, אלא שאנו חוששים שמא שהה או דרס ולא הרגיש מתוך שלא ידע הלכות שחיטה,לפיכך כתב רבינו, קרובה לספק נבילה. 7) ככל ספק איסור, כמו שנתבאר כמה פעמים.

6 **ב. וַאֲפִלּוּ שָׁחַט בְּפָנֵינוּ אַרְבַּע וְחָמֵשׁ פְּעָמִים[8]**
7 **שְׁחִיטָה כְּשֵׁרָה, וַהֲרֵי[9] שְׁחִיטָה זוֹ שֶׁשָּׁחַט בֵּינוֹ לְבֵין**
8 **עַצְמוֹ שְׁחִיטָה נְכוֹנָה וּגְמוּרָה - אָסוּר לֶאֱכֹל מִמֶּנָּה[10].**
9 **הוֹאִיל וְאֵינוֹ יוֹדֵעַ דְּבָרִים הַמַּפְסִידִים, אֶפְשָׁר שֶׁיַּפְסִיד**
10 **הַשְּׁחִיטָה וְהוּא אֵינוֹ יוֹדֵעַ[11], כְּגוֹן שֶׁיַּשְׁהֶה אוֹ יִדְרֹס**
11 **אוֹ יִשְׁחוֹט בְּסַכִּין פְּגוּמָה וְכַיּוֹצֵא בְּאֵלּוּ בְּלֹא כַּוָּנָתוֹ.**

8) שם: שתים ושלש פעמים. 9) כלומר, מתקבל על הדעת. 10) ואפילו אם הוא אומר ברי לי שלא שהיתי ולא דרסתי. 11) מפני שלא ידע הלכות שחיטה, כמו שנתבאר בהלכה הקודמת.

12 **ג. יִשְׂרָאֵל שֶׁיּוֹדֵעַ הִלְכוֹת שְׁחִיטָה - הֲרֵי זֶה לֹא**
13 **יִשְׁחוֹט בֵּינוֹ לְבֵין עַצְמוֹ לְכַתְּחִלָּה, עַד שֶׁיִּשְׁחוֹט בִּפְנֵי**
14 **חָכָם פְּעָמִים רַבּוֹת[12] עַד שֶׁיִּהְיֶה רָגִיל וְזָרִיז[13]. וְאִם**
15 **שָׁחַט תְּחִלָּה בֵּינוֹ לְבֵין עַצְמוֹ - שְׁחִיטָתוֹ כְּשֵׁרָה[14].**

12) וזה נקרא בתלמוד: מוחזק. 13) ולא יתעלף בשחיטתו. וחומרא בעלמא הוא שמחמירים שלא למסור לו לכתחילה לשחוט. 14) בדיעבד, שאין אנו חוששים להתעלפות, ואפילו אם ישנו לפנינו אינו צריך בדיקה.

16 **ד. הַיּוֹדֵעַ הִלְכוֹת שְׁחִיטָה וְשָׁחַט בִּפְנֵי חָכָם עַד שֶׁנַּעֲשָׂה**
17 **רָגִיל - הוּא הַנִּקְרָא מֻמְחֶה[15]. וְכָל הַמֻּמְחִין שׁוֹחֲטִין**
18 **לְכַתְּחִלָּה בֵּינָן לְבֵין עַצְמָן. וַאֲפִלּוּ נָשִׁים וַעֲבָדִים[16], אִם**
19 **הָיוּ מֻמְחִין - הֲרֵי אֵלּוּ שׁוֹחֲטִין לְכַתְּחִלָּה.**

15) לפי הגמרא זה נקרא: "מומחה ומוחזק". וראה לחם־משנה. 16) עבדים כנענים שמלו וטבלו לשם עבדות, כיוון שחייבים במצוות כנשים - דינם כנשים.

20 **ה. חֵרֵשׁ[17] שׁוֹטֶה[18] וְקָטָן וְשִׁכּוּר שֶׁנִּתְבַּלְבְּלָה דַּעְתּוֹ[19]**
21 **שֶׁשָּׁחֲטוּ - שְׁחִיטָתָן פְּסוּלָה, מִפְּנֵי שֶׁאֵין בָּהֶן דַּעַת,**
22 **שֶׁמָּא יְקַלְקְלוּ[20]. לְפִיכָךְ, אִם שָׁחֲטוּ בִּפְנֵי הַיּוֹדֵעַ,**
23 **וְרָאָה אוֹתָן שֶׁשָּׁחֲטוּ כַּהֹגֶן - שְׁחִיטָתָן כְּשֵׁרָה[21].**

17) שאינו שומע ואינו מדבר. 18) שיש בו אחד מסימנים אלו: יוצא יחידי בלילה, לן בבית הקברות, מקרע כסותו, מאבד מה שנותנים לו. 19) היינו שהגיע לשכרותו של לוט. ראה פרק ב הלכה יב. 20) הכוונה שמא קלקלו, כיון שמדובר בדיעבד שאם שחט שחיטתו פסולה. אלא נקט לשון המשנה בריש חולין "שמא יקלקלו". ואפשר שמרמז בזה רבינו, לדיוק הגמרא חולין יב: בדברי המשנה בראש הפרק "שמא קלקלו לא קתני, אלא שמא יקלקלו וכו', זאת־אומרת שאין מוסרים להם חולין לכתחילה", אפילו במקום שבדיעבד שחיטתן כשרה, כגון במקום שאחרים רואים אותם כפירש"י. טעמו של דבר: משום שעובר על בל תשחית, שדרכם לקלקל ותיפסל הבהמה לאכילה, וראה במגיד־משנה עוד טעמים. 21) קטן, דוקא כשיודע לאמן את ידו בשחיטה כמבואר בסוכה מב: . ויש אומרים שביודע לאמן את ידו מוסרים לו אפילו לכתחילה לשחוט, אם אחרים רואים אותו.

24 **ו. מִי שֶׁאֵינוֹ יָדוּעַ אֶצְלֵנוּ[22] שֶׁשָּׁחַט בֵּינוֹ לְבֵין עַצְמוֹ**
25 **- שׁוֹאֲלִין אוֹתוֹ[23]. אִם נִמְצָא יוֹדֵעַ עִקָּרֵי הִלְכוֹת**
26 **שְׁחִיטָה - שְׁחִיטָתוֹ כְּשֵׁרָה.**

22) אם הוא בקיא בהלכות שחיטה. 23) כלומר, בודקים אותו. ואף־על־גב דקי"ל רוב מצויים אצל שחיטה מומחים הם (לקמן הלכה ז), הואיל וישנו לפנינו ואפשר לברר הדבר, הצריכו חכמים בדיקה אם יודע הלכות שחיטה או לא. אבל לענין מוחזק, אפילו אם אינו ידוע לנו שהוא רגיל, ושחט בינו לבין עצמו אין חוששים שמא נתעלף, ואפילו אם הוא לפנינו אין צריך לשאול אותו, מפני שרוב המצויים אצל שחיטה אינם מתעלפים.

27 **ז. הֲרֵי שֶׁרָאִינוּ יִשְׂרְאֵלִי מֻרְחוֹק[24] שֶׁשָּׁחַט וְהָלַךְ לוֹ,**
28 **וְלֹא יָדַעְנוּ אִם יוֹדֵעַ אִם אֵינוֹ יוֹדֵעַ - הֲרֵי זוֹ מֻתֶּרֶת.**
29 **וְכֵן הָאוֹמֵר לִשְׁלוּחוֹ: צֵא וּשְׁחוֹט לִי, וּמָצָא הַבְּהֵמָה**
30 **שְׁחוּטָה, וְאֵין יָדוּעַ אִם שְׁלוּחוֹ שְׁחָטָהּ אוֹ אַחֵר[25] -**

הֲרֵי זוֹ מֻתֶּרֶת. שֶׁרֹב הַמְּצוּיִין[26] אֵצֶל שְׁחִיטָה מֻמְחִין הֵן.

24) כיון שאינו לפנינו, סומכים על רוב מצויים אצל שחיטה מומחין הם. כלומר, יודעים הם עיקרי הלכות שחיטה ורגילים בשחיטה. 25) שהרי לא אמרו חזקה שליח עושה שליחותו באיסורין־ להקל, אלא להחמיר. 26) ואפילו אם הוברר שאחר שחטה, לא השליח, היא מותרת.

ח. אָבַד לוֹ גְּדִי אוֹ תַּרְנְגוֹל, וּמְצָאוֹ שָׁחוּט בַּבַּיִת - מֻתָּר; שֶׁרֹב הַמְּצוּיִין אֵצֶל שְׁחִיטָה מֻמְחִים הֵן. מְצָאוֹ בַּשּׁוּק[27] - אָסוּר; שֶׁמָּא נִתְנַבֵּל[28], וּלְפִיכָךְ הֵשְׁלַךְ. וְכֵן אִם מְצָאוֹ בָּאַשְׁפָּה שֶׁבַּבַּיִת[29] - אָסוּר.

27) בגמרא שם: באשפה שבשוק הכל מודים שאסור, בבית הכל מודים שמותר, ובאשפה שבבית נחלקו ר' יהודה ור' חנינא בנו של ר' יוסי הגלילי. ודעת רבינו, שבשוק אפילו לא באשפה - אוסר ר' יהודה, ופסק כמותו. וכן גם דעת ה'תוספות' שם דיבור־המתחיל כי פליגי. 28) ואין אומרים שרוב מצויין אצל שחיטה מומחים, מכיון שהושלך בחוץ. ורש"י פירש: ודאי נתנבלה בשחיטה, ולפיכך השליכה שם.
29) שאדם עשוי להטיל נבילתו באשפה שבבית, שם, וכל־שכן באשפה שבשוק.

ט. מֻמְחֶה שֶׁנִּשְׁתַּתֵּק[30], וַהֲרֵי הוּא מֵבִין וְשׁוֹמֵעַ וְדַעְתּוֹ נְכוֹנָה - הֲרֵי זֶה שׁוֹחֵט לְכַתְּחִלָּה[31]. וְכֵן מִי שֶׁאֵינוֹ שׁוֹמֵעַ[32] - הֲרֵי זֶה שׁוֹחֵט[33].

30) היינו שומע ואינו מדבר. 31) כשאחרים מברכים, כי לכתחילה אסור לשחוט בלי ברכה. ואפילו אין אחרים רואים אותו, מותר, הואיל והוא מומחה. 32) אבל מדבר.
33) לכתחילה. והמגיד־משנה מביא בשם הרא"ש, שדייק מלשון רבינו שלא סיים כאן "לכתחילה" כמו בבבא ראשונה, שמע־מינה שלכתחילה אין לו לשחוט, מפני שאינו יכול לברך, שהרי המברך צריך להשמיע הברכה לאזניו, ואם אינו שומע לא יצא. (וראה בהלכות תרומות פרק ד', שמנה רבינו בין החמישה שאסור להם לתרום לכתחילה, את המדבר ואינו שומע, מפני שאינו יכול לברך, וכך שנינו בתרומות פרק א משנה ו: "חמשה לא יתרומו וכו' האלם". ובירושלמי מפורש הטעם מפני שאינו יכול לברך, ולדעת הכסף־משנה קשה מה בין שחיטה לתרומה? הבדל גדול בין שחיטה לתרומה. בתורם, כשאחר מברך, יכול הוא גם לתרום ולמה יתרום האלם. אבל בשחיטה, לא כל אדם יודע לשחוט, וכשלפנינו אלם מומחה ומוחזק, מוסרים לו לכתחילה לשחוט ואחר יברך. וראה רא"ש והגהות אשר"י ריש מסכת חולין ו'מעדני יום־טוב' שם, כסף־משנה כאן, ובית־יוסף יורה־דעה סימן א).

י. הַסּוּמָא - לֹא יִשְׁחוֹט[34] לְכַתְּחִלָּה אֶלָּא אִם כֵּן אֲחֵרִים רוֹאִים אוֹתוֹ; וְאִם שָׁחַט - שְׁחִיטָתוֹ כְּשֵׁרָה[35].

34) משנה חולין יג: שמא יקלקל. 35) כיון שרגיל אצל שחיטה, בוודאי כהלכה שחט.

יא. עוֹבֵד כּוֹכָבִים שֶׁשָּׁחַט, אַף עַל פִּי שֶׁשָּׁחַט בִּפְנֵי יִשְׂרָאֵל בְּסַכִּין יָפָה, וַאֲפִלּוּ הָיָה[36] קָטָן[37] - שְׁחִיטָתוֹ נְבֵלָה, וְלוֹקֶה עַל אֲכִילָתָהּ[38] מִן הַתּוֹרָה. שֶׁנֶּאֱמַר: וְקָרָא לְךָ וְאָכַלְתָּ מִזִּבְחוֹ. מֵאַחַר שֶׁהִזְהִיר שֶׁמָּא יֹאכַל מִזִּבְחוֹ, אַתָּה לָמֵד שֶׁזִּבְחוֹ אָסוּר[39]. וְאֵינוֹ דּוֹמֶה לְיִשְׂרָאֵל שֶׁאֵינוֹ יוֹדֵעַ הִלְכוֹת שְׁחִיטָה[40].

36) הגוי. 37) ואינו עובד עבודה־זרה. רבינו למד דין זה, ממה ששנינו "שחיטת נכרי" סתם, ולא אמרו "עובד עבודה־זרה". 38) כנבילה, אבל אינה אסורה בהנאה כתקרובת עבודה־זרה, כמבואר בגמרא שם, שסתם מחשבת גוי אינה לעבודה־זרה. וכן יוצא מדבריו למעלה פרק ב הלכה ב: "וגוי ששחט חולין בעזרה, מותרים בהנייה", ולא נאסרו בהנאה מפני ששחטם גוי. 39) וכיון שזבחו אסור, הרי הוא כאילו לא נזבח כראוי, ולוקה עליו משום נבילה. ובתוספתא בראש חולין אנו שונים: שחיטת גוי הרי זו פסולה, ושחיטת הקוף הרי זו פסולה, שנאמר וזבחת ואכלת, ולא שזבח נכרי. 40) ששחיטתו "רק קרובה לספק נבילה" כשאין חכם עומד על גביו.ואם החכם רואה אותו, שחיטתו כשרה. אבל גוי ששחט, שחיטתו נבילה אפילו כשישראל רואה אותו.

יב. וְגָדֵר גָּדוֹל גָּדְרוּ בַּדָּבָר, שֶׁאֲפִלּוּ עוֹבֵד כּוֹכָבִים[41] שֶׁאֵינוֹ עוֹבֵד עֲבוֹדָה זָרָה - שְׁחִיטָתוֹ נְבֵלָה.

41) כגון גוי גר תושב, ובמהדורות אחרות כתוב בפירוש, "כגון גר תושב", פירוש, גוי שקיבל עליו לשמור שבע מצוות שנצטוו עליהן בני נח. ומשמע שאסור רק מדרבנן, שהרי כתב: "וגדר גדול גדרו" והעובר לוקה מכת מרדות. (אבל בגוי קטן, כתב רבינו בפירוש בהלכה הקודמת, שלוקה מן התורה. וטעמו של דבר, כי גוי קטן יעבוד עבודה־זרה כשיגדל, מה־שאין־כן גר תושב.

יג. הִתְחִיל הָעוֹבֵד כּוֹכָבִים לִשְׁחֹט מִעוּט סִימָנִין וְגָמַר יִשְׂרָאֵל, אוֹ הִתְחִיל יִשְׂרָאֵל וְגָמַר הָעוֹבֵד כּוֹכָבִים - פְּסוּלָה. יֶשְׁנָהּ לִשְׁחִיטָתוֹ מִתְּחִלָּה וְעַד סוֹף[42]. אֲבָל אִם שָׁחַט הָעוֹבֵד כּוֹכָבִים דָּבָר שֶׁאֵינוֹ עוֹשֶׂה אוֹתוֹ נְבֵלָה, כְּגוֹן שֶׁשָּׁחַט חֲצִי הַגַּרְגֶּרֶת בִּלְבַד, וְגָמַר יִשְׂרָאֵל - הֲרֵי זוֹ כְּשֵׁרָה[43].

42) כלומר, תחילת השחיטה הוא חלק מהשחיטה, ואם נעשתה בידי גוי - פסולה. ואפילו לדעת לוי סבא שם, שאינה לשחיטה אלא לבסוף, וכשנגמרה על ידי ישראל אין השחיטה נקראת על שם הגוי, כאן שהגוי שחט רובו של קנה או משהו בוושט, פסולה, שהרי זה כפסוקת הגרגרת או נקובת הוושט שלא בדרך של שחיטה כשרה, מימרא של רבא שם: "שהרי נעשה בה מעשה טריפה וכו'", ראה רש"י שם. 43) שאינו גרוע יותר מנפסקה מאליה, ונתבאר למעלה בפרק א הלכה יא, שאם היה חצי קנה נקוב, והוסיף עליו כל שהוא, כשר. ובתוספתא חולין פרק א, א: שחט בה (הגוי) דבר שאינו עושה אותו טריפה, ובא ישראל וגמרה - מותרת באכילה.

יד. יִשְׂרָאֵל מוּמָר לַעֲבֵרָה[44] מִן הָעֲבֵרוֹת[45] שֶׁהָיָה

מֵמְחֶה[46] - הֲרֵי זֶה שׁוֹחֵט לְכַתְּחִלָּה. וְצָרִיךְ יִשְׂרָאֵל כָּשֵׁר לִבְדֹּק אֶת הַסַּכִּין וְאַחַר כָּךְ יִתְּנֶנָּה לְמוּמָר זֶה לִשְׁחֹט בָּהּ, מִפְּנֵי שֶׁחֶזְקָתוֹ שֶׁאֵינוֹ טוֹרֵחַ לִבְדֹּק[47]. וְאִם הָיָה מוּמָר לַעֲבוֹדָה זָרָה אוֹ מְחַלֵּל שַׁבָּת בְּפַרְהֶסְיָא[48] אוֹ אֶפִּיקוֹרוֹס[49], וְהוּא הַכּוֹפֵר בַּתּוֹרָה וּבְמֹשֶׁה רַבֵּנוּ, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ בְּהִלְכוֹת תְּשׁוּבָה - הֲרֵי הוּא כְּעוֹבֵד כּוֹכָבִים וּשְׁחִיטָתוֹ נְבֵלָה.

44) אחת, שהוחזק לעשות אותה עבירה בזדון והרגל ונתפרסם בה, אפילו היתה מן הקלות. 45) בגמרא שם ד. אמר רבא דין זה "ישראל מומר אוכל נבלות לתיאבון". ורבינו סובר, שהוא־הדין במומר לעבירה אחרת מכל העבירות. ורבא משמיענו, שאפילו מומר לאכילת נבילות מותר לאכול בשחיטתו. וזה רק במומר העושה לתיאבון, שאינו טורח לחפש דבר המותר כשיש בידו דבר אסור, אבל כשבידו איסור והיתר הוא מעדיף את ההיתר - מועילה בדיקת הסכין. אבל מומר להכעיס, כלומר, להקניט את ה', הרי הוא בכלל אפיקורוס הנזכר בסוף הלכה זו, ששחיטתו בכל אופן פסולה. 46) אבל אם אין ידוע אם הוא מומחה או לא, צריך לבדוק אותו, שאין אומרים במומר רוב מצויין אצל שחיטה מומחים הם. 47) אבל אין חוששים שמא יקלקל שחיטתו בכוונה, מכיוון ששחיטה כשרה אין טירחתה מרובה משחיטה פסולה "לא שביק היתרא ואכיל איסורא" (לא יעזוב את המותר ויאכל את האסור). 48) שהוא כמומר לעבודה־זרה, שם ה. 49) בנוסחאות אחרות: או מין. בהלכות תשובה פרק ב הלכה ז, לא מנה רבינו את הכופר בתורה בסוג "אפיקורסים" אלא קבע לו סוג בפני עצמו, ובהלכה ח שם הוא מגדיר את מכחישי תורה שבעל־פה ככופרים בתורה, ואילו כאן בהלכה טז, הוא מתיר שחיטתם כשישראל עומד על גביהם. ובלחם־משנה כאן העיר על ניגודים אלה, ולא מצא יישוב נכון.

טו. מִי שֶׁהוּא פָּסוּל לְעֵדוּת בַּעֲבֵרָה[50] מִן הָעֲבֵרוֹת שֶׁל תּוֹרָה - הֲרֵי זֶה שׁוֹחֵט בֵּינוֹ לְבֵין עַצְמוֹ[51], אִם הָיָה מֻמְחֶה[52]; שֶׁאֵינוֹ מַנִּיחַ[53] דָּבָר מֵתָּר וְאוֹכֵל דְּבַר אִסּוּר. שֶׁזּוֹ חֲזָקָה הִיא עַל כָּל יִשְׂרָאֵל, וַאֲפִלּוּ הָרְשָׁעִים מֵהֶן.

50) שפעם אחת עשה עבירה, ואינו מומר ומועד לעבור על אותה מצוה. 51) ואינו צריך לבדיקת הסכין על ידי אחרים. 52) משמע, אם יודעים בו שהוא מומחה. אבל אם אין יודעים, אין אומרים רוב מצויים אצל שחיטה מומחים הם, ראה בהלכה הקודמת. 53) ואם כן, לא יקלקל בשחיטה בכוונה, וגם יבדוק את הסכין.

טז. אֵלּוּ הַצְּדוּקִין[54] וְהַבַּיְתוֹסִין וְתַלְמִידֵיהֶן וְכָל הַטּוֹעִים אַחֲרֵיהֶן שֶׁאֵינָן מַאֲמִינִים בַּתּוֹרָה שֶׁבְּעַל פֶּה - שְׁחִיטָתָן אֲסוּרָה. וְאִם שָׁחֲטוּ בְּפָנֵינוּ - הֲרֵי זוֹ מֻתֶּרֶת. שֶׁאֵין אִסּוּר שְׁחִיטָתָן אֶלָּא שֶׁמָּא יְקַלְקְלוּ, וְהֵם אֵינָן מַאֲמִינִין בְּתוֹרַת הַשְּׁחִיטָה, לְפִיכָךְ אֵינָן נֶאֱמָנִין לוֹמַר: לֹא קִלְקַלְנוּ.

54) דינם כדין הכותים שאינם מאמינין במה שאינו כתוב בפירוש בתורה, חולין ג. ולפני שגזרו עליהם ועשאום כגוים גמורים. מפני שעבדו לדמות יונה. שם ו. כי הצדוקים לא נחשדו על עבודה־זרה, ולכן אם שחטו בפנינו בשחיטתם מותרת. וראה מה שכתבנו למעלה בהלכה יד.

יז. כְּשֶׁהָיוּ יִשְׂרָאֵל בַּמִּדְבָּר לֹא נִצְטַוּוּ בִּשְׁחִיטַת הַחֻלִּין, אֶלָּא הָיוּ נוֹחֲרִין[55] אוֹ שׁוֹחֲטִין וְאוֹכְלִין כִּשְׁאָר הָאֻמּוֹת. וְנִצְטַוּוּ בַּמִּדְבָּר, שֶׁכָּל הָרוֹצֶה לִשְׁחֹט[56] - לֹא יִשְׁחוֹט אֶלָּא שְׁלָמִים. שֶׁנֶּאֱמַר: אִישׁ אִישׁ מִבֵּית יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר יִשְׁחַט שׁוֹר וְגוֹמֵר, וְאֶל פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד וְגוֹמֵר, לְמַעַן אֲשֶׁר יָבִיאוּ וְגוֹמֵר, וְזָבְחוּ זִבְחֵי שְׁלָמִים לַיְיָ וְגוֹמֵר. אֲבָל הָרוֹצֶה לִנְחֹר וְלֶאֱכֹל[57] בַּמִּדְבָּר - הָיָה נוֹחֵר.

55) דברי ר' עקיבא שם יז. 56) שחיטה כשרה. 57) חולין.

יח. וּמִצְוָה זוֹ[58] אֵינָהּ נוֹהֶגֶת לְדוֹרוֹת, אֶלָּא בַּמִּדְבָּר בִּלְבַד בְּעֵת הֱתֵר הַנְּחִירָה. וְנִצְטַוּוּ שָׁם, שֶׁכְּשֶׁיִּכָּנְסוּ לָאָרֶץ תֵּאָסֵר הַנְּחִירָה, וְלֹא יֹאכְלוּ חֻלִּין אֶלָּא בִּשְׁחִיטָה, וְיִשְׁחֲטוּ בְּכָל מָקוֹם לְעוֹלָם חוּץ לָעֲזָרָה. שֶׁנֶּאֱמַר: כִּי יַרְחִיב יְיָ אֱלֹהֶיךָ אֶת גְּבֻלְךָ וְגוֹמֵר, וְזָבַחְתָּ מִבְּקָרְךָ וּמִצֹּאנְךָ אֲשֶׁר נָתַן יְיָ אֱלֹהֶיךָ וְגוֹמֵר[59]. וְזוֹ הִיא הַמִּצְוָה הַנּוֹהֶגֶת לְדוֹרוֹת: לִשְׁחֹט וְאַחַר כָּךְ יֹאכֵל[60].

58) להקדיש לשלמים, את הבהמות שרוצים לשוחטם. 59) בפסוק "אשר נתן ה' לך" בלי המלה "אלהיך", כנראה טעות־סופר נפלה כאן. 60) כלומר, אם ירצה לאכול בשר, מצוה לשחוט. וראה למעלה פרק א.

פֶּרֶק חֲמִישִׁי[1]

1) יבאר ששמונה מיני טריפות נאמרו לו למשה בסיני; דרוסה כיצד? ואם ספיקה אסורה או מותרת.

א. כְּבָר בֵּאַרְנוּ בְּהִלְכוֹת אִסּוּרֵי מַאֲכָלוֹת[2], שֶׁהַטְּרֵפָה הָאֲמוּרָה בַּתּוֹרָה הִיא הַנּוֹטָה לָמוּת[3]. וְלֹא נֶאֱמַר טְרֵפָה[4], אֶלָּא שֶׁדִּבֵּר הַכָּתוּב בַּהֹוֶה, כְּגוֹן שֶׁטְּרֵפָה אֲרִי וְכַיּוֹצֵא בּוֹ וְשִׁבְרָהּ וַעֲדַיִן לֹא מֵתָה.

2) פ"ד. 3) וזה לשונו שם (הלכה ח־ט): ואסרה (התורה) הנוטה למות מחמת מכותיה, ואף־על־פי שעדיין לא מתה, והיא הטריפה . . בין שטרפתה חיה ושברתה, בין שנפלה . . . בין שבא לה חולי מחמת עצמה . . מכאן אמרו חכמים: זה הכלל, כל שאין כמוה חיה - טריפה. 4) שמשמעותה שהוכתה על־ידי חיה טורפת.

ב. וְיֵשׁ שָׁם[5] חֲלָאִים אֲחֵרִים, אִם יֶאֱרְעוּ לָהּ - תֵּחָשֵׁב טְרֵפָה. וְהֵן הֲלָכָה לְמֹשֶׁה מִסִּינַי[6]. וּשְׁמוֹנָה מִינֵי טְרֵפוֹת נֶאֱמְרוּ לוֹ לְמֹשֶׁה בְּסִינַי[7], וְאֵלּוּ הֵן[8]: דְּרוּסָה, נְקוּבָה, חֲסֵרָה[9], נְטוּלָה[10], פְּסוּקָה, קְרוּעָה, נְפוּלָה וּשְׁבוּרָה[11].

5) שימוש מילה השגור אצל רבינו, במובן שיש במציאות

כזה. וראה בהל' יסודי התורה פ"א ה"א. 6) כל שבעים הטריפות שמנה רבינו בסוף פ"י, הם הלכה למשה מסיני. וכולם כלולים בשמונה מיני הטריפות שמנה רבינו למטה. 7) חולין מג, א. 8) שמות המינים הכוללים, שפרטיהם יבוארו אחר־כך. 9) חסר אבר מתחילת ברייתו. 10) שניטל אבר בידי אדם, אבל לא חסר מתחילת ברייתו. 11) ויש סימן לזה בראשי־תיבות: "דן חנק נפש". וכל אחת משבעים הטריפות שמנאן רבינו בסוף פ"י, כלולה באחד משמונת המינים האלה.

1 **ג. אַף עַל פִּי שֶׁכֻּלָּן הֲלָכָה לְמֹשֶׁה מִסִּינַי הֵן, הוֹאִיל**
2 **וְאֵין לְךָ בְּפֵרוּשׁ בַּתּוֹרָה אֶלָּא דְּרוּסָה[12] - הֶחְמִירוּ**
3 **בָּהּ[13], וְכָל סָפֵק שֶׁיִּסְתַּפֵּק בִּדְרוּסָה - אָסוּר. וּשְׁאָר**
4 **שִׁבְעָה מִינֵי טַרְפוּת - יֵשׁ בָּהֶן סְפֵקִין מֻתָּרִין, כְּמוֹ**
5 **שֶׁיִּתְבָּאֵר.**

12) פירוש, הכאה בידי חיה טורפת, כמו שיתבאר בהלכות שלפנינו. 13) מפשטות לשונו של רבינו משמע, שבדרך כלל אין הבדל בין איסור המפורש בתורה ובין איסור מהלכה למשה מסיני, ושניהם ספיקם אסור, אלא שיש סוגי ספיקות שמקילים בהם בהלכה למשה מסיני, ומחמירים בדבר הנאסר בפירוש בתורה, כגון דרוסה. למשל, בהמה שבאה פצועה לפנינו, ואנו מסופקים אם זה נעשה ע"י חיה דורסת או ע"י דבר אחר, וכגון שנכנס הדורס לפנינו למקום הבהמה, מחמירים בספק זה משום חומרת דרוסה, ואומרים שמן הטורף בא, ואין תולין שנתחככה בכתלים. ובשאר טריפות, כמו בנקובה, ספק אם נעשה הנקב מחיים או לאחר שחיטה, תולין שנעשה אחר שחיטה וכשרה. אבל ספק השקול שאין הדעת יכולה להכריע בו, לא לצד איסור ולא לצד היתר, אסור בין בדבר המפורש מן התורה ובין דבר הנאסר מהלכה למשה מסיני (מגיד־משנה). [נאמרו כמה פירושים בדברי רבינו כאן, ראה ט"ז יו"ד ריש הלכות טריפות, וב'פרי מגדים' בפתיחה לאותה הלכה].

6 **ד. הַדְּרוּסָה הוּא שֶׁיִּטְרֹף הָאַרְי וְכַיּוֹצֵא בּוֹ[14] הַבְּהֵמָה**
7 **וְיִדְרֹס עָלֶיהָ בְּיָדוֹ, אוֹ יִדְרֹס הַגֵּץ וְהַנֶּשֶׁר וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן**
8 **עַל הָעוֹף. וְאֵין דְּרִיסָה בִּבְהֵמָה גַּסָּה וּבְחַיָּה גַּסָּה**
9 **אֶלָּא לָאַרְי בִּלְבַד[15]; וּבִבְהֵמָה דַּקָּה[16] - מִן הַזְּאֵב**
10 **וּלְמָעְלָה[17]; וּבִגְדָיִים וּטְלָאִים[18], אֲפִלּוּ חָתוּל[19]**
11 **וְשׁוּעָל[20] וּנְמִיָּה[21] וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן[22] - יֵשׁ לָהֶן דְּרִיסָה,**
12 **וְכָל שֶׁכֵּן בְּעוֹפוֹת.**

14) חיות בר. 15) המילה "בלבד", באה למעט מינים שהם למטה מהארי. אבל הדומים לו, כגון נמר וכדומה, יש להם דריסה בגסה (כסף־משנה), וכן מפורש בהל' מאכלות אסורות פ"ד ה"ו, וראה 'כסף משנה'. וארי והדומה לו, יש להם דריסה בכל מיני בעלי־חיים, ואפילו הם גדולים ממנו. 16) בנוסחאות אחרות: ובבהמה דקה ובחיה דקה. 17) כרבי יהודה, משנה, חולין מב, א. ולפי לשון אחרון בדברי רב, שם נב, ב - שרבי יהודה בא לפרש דברי חכמים ולא לחלוק עליהם. וטעם איסור הדרוסה הוא, מפני שהדורס מטיל ארס חריף, וסופו לשרוף את בשר הנדרס. ונחלקו בדבר, יש אומרים, שהאיסור הוא מפני שהארס ינקוב את האיברים הפנימיים שכנגד מקום הדריסה. ויש אומרים, שהארס יחלחל בבהמה וסופה למות, ראה 'תוספות' שם מב, א – דיבור־המתחיל דרוסת. וב'מגיד משנה' כאן, קיבל את הדעה השניה ומוסיף, שחז"ל ידעו את טבע הדורסים והנדרסים, היינו דרגת חריפות הארס, וכן רגישות כל מין כלפי הארס, ובהתאם לכך קבעו את הדין. 18) [קטנים, דקים שבבהמה דקה]. 19) [מימרא של רב חסדא, שם נב, ב: דרוסת חתול ונמייה בגדיים וטלאים, וכלשון אחרון, כדרכו של רבינו לפסוק בכל מקום כלשון אחרון]. 20) בעיא שלא נפשטה, שם, אם יש לשועל דריסה או לא, ופסק להחמיר. 21) אין ידיעה ברורה, נמייה מהי. רש"י שם כותב, שיש אומרים שהיא "מרטרימא" בלעז, מרדר בגרמנית. 22) שהם למטה מן הזאב.

13 **ה. וְהַגֵּץ[23] - יֵשׁ לוֹ דְּרִיסָה, וַאֲפִלּוּ בְּעוֹף גָּדוֹל[24]**
14 **מִמֶּנּוּ. אֲבָל שְׁאָר עוֹפוֹת הַדּוֹרְסִים[25] - יֵשׁ לָהֶן דְּרִיסָה**
15 **בְּעוֹף שֶׁכְּמוֹתָן, וְאֵין לָהֶן דְּרִיסָה בְּעוֹף שֶׁהוּא גָּדוֹל**
16 **מֵהֶן.**

23) במשנה, שם מב, ב: "ודרוסת הנץ בעופות". 24) כלשון אחרון, שם נג, א. [אין אנו בקיאים בשמותיהם של העופות הכתובים בתנ"ך ובתלמוד, ואין לסמוך על השמות הנהוגים עכשיו, כי רובם נתחדשו על־ידי בלשנים בדורנו]. 25) בגמרא שם: שאר עופות טמאים, יש להם דריסה. ונפסקה שם הלכה כלשון אחרון, שלכולם יש דריסה בעופות שכמותם, ולנץ יש דריסה אפילו בעופות גדולים ממנו, ונראה שכך היא דעת רבינו. [ודע שהמונה "דורס" יש לו שתי משמעויות: א. הכאה בציפורן והטלת ארס במוכה; ב. אוכל טרפו כשהוא חי או מניח רגלו על הטרף ואוחזו ואוכלו. בדיני טריפות, הכוונה למשמעות הראשונה. ואילו בדיני סימני עופות טמאים, המונח "דורס" מתכוון למשמעות השניה. וראה 'תוספות' שם דיבור־המתחיל שאר. וישנם עופות טמאים שדורסים במובן א - והנדרס טריפה, אבל אינם דורסים ואוכלים כפי מובן ב].

17 **ו. וְיֵשׁ לְחֻלְדָּה דְּרִיסָה בְּעוֹפוֹת[26]. וְכֶלֶב - אֵין לוֹ**
18 **דְּרִיסָה כָּל עִקָּר[27], לֹא בְּעוֹף וְלֹא בִּבְהֵמָה וְחַיָּה. וְהַגֵּץ**
19 **- יֵשׁ לוֹ דְּרִיסָה בִּגְדָיִים וּטְלָאִים[28]. וְהוּא שֶׁיִּקֹּב**
20 **בְּצִפָּרְנָיו לְבֵית הֶחָלָל[29].**

26) שם נב, ב. 27) מסורת בידי חכמים: "אין דרוסה לכלב", שם נג, א. שאין לכלב ארס כלל. 28) שם נב, ב. 29) בברייתא שם דרוסת הנץ עד שתנקב לחלל, ומשמע שם שמשום דרוסה נגעו בה, מדקרי לה דרוסה, ולא משום נקב לבית חללו, וכן דעת הרי"ף. ולפיכך אם האדים הבשר נגד בני מעיים, טריפה. ואפילו אם נבדקו האיברים הפנימיים ונמצאו שלמים, מה־שאין־כן בניקב לבית חללו על ידי קוץ, שבדיקה מועילה. [וכן כתב רבינו בה"ז בניקבה על ידי שן הדורס, וכן לקמן פ"ו הי"ג].

21 **ז. אֵין דְּרִיסָה אֶלָּא בְּיַד הַטּוֹרֵף[30], אֲבָל בְּרַגְלָיו[31] -**
22 **אֵין חוֹשְׁשִׁין לָהּ[32]. וְאֵין דְּרִיסָה אֶלָּא בַּצִּפֹּרֶן[33], אֲבָל**
23 **בַּשֵּׁן - אֵין חוֹשְׁשִׁין לָהּ. אֶלָּא אִם כֵּן נִקַּב עַד בֵּית**

הֶחָלָל[34]**, בּוֹדְקִין שֶׁמָּא נִקַּב אֶחָד מִן הָאֵיבָרִים שֶׁנִּטְרֶפֶת בִּנְקִיבָתָן. וְאֵין דְּרִיסָה**[35] **אֶלָּא בְּכַנָּנַת הַטּוֹרֵף**[36]**. אֲבָל אִם נָפַל הַדּוֹרֵס וְנִשְׁתַּקְּעוּ צִפָּרְנָיו בַּנִּטְרָף - אֵין זוֹ דְּרִיסָה**[37]**. וְאֵין דְּרִיסָה אֶלָּא מֵחַיִּים. אֲבָל אִם דָּרַס וְנֶהֱרַג**[38]**, וַעֲדַיִן יָדוֹ בַּדְּרוּסָה, וְלֹא שָׁמַט צִפָּרְנָיו מִמֶּנָּה אֶלָּא אַחַר מוֹתוֹ - אֵין חוֹשְׁשִׁין לָהּ**[39].

30) הרגל הקדמית. 31) האחוריות. 32) משום דרוסה, שאין הארס של הדורס אלא בידו (שם). 33) לשון הגמרא שם. 34) שאז יש לחוש משום נקובה ובודקין. וגם בדריסה ברגל הדין כן, אלא נקט רבינו מה שיותר מצוי שהשן נוקבת עד בית החלל. 35) שיהיה אסור משום דרוסה אפילו אם לא ניקב. 36) לשון הגמרא שם: אין דריסה אלא מדעת. 37) כיון שנפל ממילא, ולא היה בכוונה - אינו מטיל ארס. 38) גירסת רבינו בגמרא שם: "ופסקוהו לרישיה", והיינו שנהרג הטורף לגמרי, אבל רש"י גורס: "ופסקוהו לידיה" - שנקטעה ביד שדרסה, עד שלא שמט הציפורן, גם כן מותר, שאין דריסה לאבר אחרי שפסקה חיותו (לחם־משנה). 39) שאין לדריסה אלא לבסוף. הטורף מטיל את הארס בטרפו בשעה שהוא שולף את צפרנו ממנו (שם). ולפיכך מותר אפילו אם האדים הבשר כנגד בני מעיים שאין כאן דרוסה כלל, וכן אם נשחט הנדרס לפני שהדורס הוציא צפרנו (מגיד־משנה).

ח. וְכֵיצַד דִּין הַדְּרוּסָה? כָּל מָקוֹם שֶׁאָמַרְנוּ 'חוֹשְׁשִׁין לָהּ' - שׁוֹחֲטִין אֶת הַנִּטְרָף וּבוֹדְקִין כָּל הֶחָלָל[40] **שֶׁלּוֹ מִכָּף הַיֶּרֶךְ עַד הַקָּדְקֹד**[41]**. אִם נִמְצֵאת כֻּלָּהּ שְׁלֵמָה מִכָּל מִינֵי טְרֵפוֹת, וְלֹא נִמְצָא בָּהּ רֹשֶׁם הַדְּרִיסָה - הֲרֵי זוֹ מֻתֶּרֶת; וְאִם נִמְצָא בָּהּ רֹשֶׁם הַדְּרִיסָה - הֲרֵי זוֹ טְרֵפָה, וַאֲסוּרָה מִן הַתּוֹרָה**[42].

40) אפילו בוודאי דרוסה מועילה בדיקה, וכן דעת הרבה פוסקים. ובדיקה לא רק בעוף, שהכשרו בסימן אחד, ואפשר לבדוק את הוושט השלם אחר השחיטה, אלא גם בבהמה, כי אפילו אם שחט במקום הדריסה, אפשר להכיר את האדמימות מפני שהיא מתפשטת ואינה דומה לנקב כל שהוא (מגיד־משנה). 41) ולא כף הירך בכלל, שאפילו האדים שם הבשר כשרה, מכיון שאפילו ניטל לגמרי כשרה (מגיד־משנה). 42) ראה ה"ב. כוונתו לומר, שהיא היא "טריפה" הכתובה בתורה.

ט. אֵי זֶה הוּא רֹשֶׁם הַדְּרִיסָה? שֶׁיַּאִדִּים הַבָּשָׂר כְּנֶגֶד בְּנֵי מֵעַיִם[43]**. וְאִם נִמּוֹק הַבָּשָׂר**[44] **כְּנֶגֶד בְּנֵי מֵעַיִם**[45] **עַד שֶׁנַּעֲשָׂה כַּבָּשָׂר שֶׁהָרוּפֵא גוֹרְרוֹ מִן הַחֲבוּרָה**[46] **- רוֹאִין אוֹתוֹ הַבָּשָׂר כְּאִלּוּ חָסֵר**[47]**, וּטְרֵפָה.**

43) וכן אם האדים הבשר כנגד כל אבר שנטרפת בו הבהמה טריפה, שסוף הארס לחלחל ולנקוב האבר הנטרף, שהרי הבדיקה לא רק כנגד בני מעיים אלא כל הגוף מכף הירך ועד הקדקד. ורבינו אחז בלשונו כנגד בני מעיים, שרוב הטריפות הם בבני מעיים (כסף־משנה). 44) מימרא של רב, בחולין נג, ב - נתמסמס הבשר. 45) ורש"י שם מפרש, נתמסמס הבשר שלא כנגד בני מעיים, אלא במקום שאם ניטל טריפה. 46) בגמרא שם: שהרופא גורדו ומעמידו על בשר חי, ופירש רש"י: אם בא לרפאותו, גורדו ומשליכו עד הבשר החי. 47) בגמרא: כאילו אינו, ורש"י פירש שהוא כנטול, ואם יש טריפות בניטל כולו, כגון צומת הגידין טריפה שזה גם כן דומה לנטול. אבל רבינו שינה בלשונו, ואמר "כאילו חסר" שרואין את הבשר שנתמסמס כאילו הוא חסר מצד הארס ששרפו, אבל לא כאילו ניטל כל האבר, ואסור לפי שסופו לנקוב בני מעיים, וכן דעת הרשב"א (כסף־משנה).

י. וְאִם דָּרַס בַּסִּימָנִין, מִשֶּׁיַּאִדִּימוּ[48] **- טְרֵפָה. וּדְרִיסָתָן בְּמַשֶּׁהוּ**[49]**, כֵּיוָן שֶׁהָאֲדִּים בָּהֶן כָּל שֶׁהוּא מֵחֲמַת דְּרִיסָה**[50] **- טְרֵפָה.**

48) הסימנים עצמם, אבל אם האדים רק הבשר כנגד הסימנים כשרה, משום שהסימנים קשים והארס שהוטל בבשר שכנגדם אינו שולט בהם, ובהאדימו הסימנים עצמם הרי נגלה ששלט בהם. ובבני מעיים נתבאר בה"ט כשהאדים הבשר כנגדם גם כן טריפה, שם. 49) אפילו בקנה שאינו נטרף אלא בנחתך רובו, בדרוסה נטרף במשהו מפני שהארס מחלחל ושורף (גמרא שם). 50) היינו, אדמומית הבאה מחמת דריסה.

יא. סְפֵק דְּרוּסָה - אֲסוּרָה[51] **עַד שֶׁתִּבָּדֵק כִּדְרוּסָה וַדָּאִית**[52]**. כֵּיצַד? אֲרִי שֶׁנִּכְנַס לְבֵין שְׁוָרִים, וְנִמְצָא צִפֹּרֶן**[53] **בְּגַבּוֹ שֶׁל אֶחָד מֵהֶן - חוֹשְׁשִׁין שֶׁמָּא אֲרִי דְּרָסוֹ, וְאֵין אוֹמְרִים שֶׁמָּא בַּכֹּתֶל נִתְחַכְּכָה**[54]**. וְכֵן שׁוּעָל אוֹ נְמִיָּה שֶׁנִּכְנַס לְבֵין הָעוֹפוֹת, וְהוּא שׁוֹתֵק וְהֵן מְקַרְקְרִין**[55] **- חוֹשְׁשִׁין שֶׁמָּא דָּרַס. אֲבָל אִם הָיָה הוּא נוֹהֵם וְהֵם מְקַרְקְרִין - מִיִּרְאָתוֹ וּמִנְּהִימָתוֹ הֵן מְקַרְקְרִין. וְכֵן אִם קָטַע רֹאשׁ אֶחָד מֵהֶן - הִנֵּה נָח רָגְזוֹ. וְכֵן אִם שָׁתַק הוּא וָהֵם - אֵין חוֹשְׁשִׁין; שֶׁאִלּוּ הִזִּיק - הָיוּ מְקַרְקְרִין.**

51) שחוששין לספק דרוסה כשמואל, שם. 52) מוסב על הבדיקה שהיא נעשית באותו האופן כמו שבודקים בדרוסה ודאית, והיינו שבודקים את כל החלל כמ"ש בה"ח. אבל איסורה עד שתבדק הוא רק מטעם ספק טריפה. וראה רדב"ז מכת"י. 53) תלוש (רש"י). 54) השור, וציפורן זו בכותל היתה. ואע"פ שהציפורן לא נשלפה (ראה הערה לח) חוששים שמא דרס גם בציפורן אחרת. ראה ט"ז יו"ד סי' נז. 55) שם.

יב. סְפֵק שֶׁנִּכְנַס[56] **לְכָאן טוֹרֵף אוֹ לֹא נִכְנַס, אוֹ שֶׁרָאִינוּ**[57] **וְלֹא נוֹדַע אִם זֶה מִן הַטּוֹרְפִין אוֹ אֵינוֹ מִן הַטּוֹרְפִין - אֵין חוֹשְׁשִׁין**[58]**. וְכֵן עוֹף**[59] **שֶׁנִּכְנַס לְבֵין הָעֵצִים אוֹ לְבֵין הַקָּנִים, וְיָצָא וְרֹאשׁוֹ מְנַטֵּף דָּם אוֹ צַוָּארוֹ - אֵין חוֹשְׁשִׁין לוֹ שֶׁמָּא נִטְרַף, אֶלָּא אוֹמְרִים שֶׁמָּא בָּעֵצִים נִזָּק**[60]**.**

56) שם. 57) שם. 58) שספק אם היה במציאות או לאו, אפילו בספק דרוסה מקילין. ואינו דומה לארי שנכנס לבין השוורים שהטורף נתחזק במציאותו, ואין ספק כי־אם

במכה, אם היא מהטורף או לאו (מגיד־משנה בהלכה ג). 59) שם. כאן יש שני ספיקות, אם היה הטורף במציאות, ואף אם תמצי לומר שהיה במציאות, שמא בקנים נפצע, ואף בשל תורה ספיקה לקולא (מגיד־משנה שם). 60) וצריך בדיקה בסימנים, אם אין נקב בוושט מחמת הנזק בעצים, שם כח, ב.

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום – כ"ד־ל' מנחם־אב ה'תשפ"ב

יום א' כ"ד מנ"א ה'תשפ"ב

הִלְכוֹת חוֹבֵל וּמַזִּיק

פֶּרֶק שְׁמִינִי[1]

1) נתבארו בו דיני המוסר ממון חבירו ביד אנס, אם באונס אם ברצון, וכן מי שתפסו לו ממון בשביל חבירו, וכל דיני המוסר. ונסתיים הפרק בדין הרודף או הנרדף שהזיקו ממון. ונשלמו ההלכות.

1 **א. הַמּוֹסֵר[2] מָמוֹן חֲבֵרוֹ בִּידֵי אֲנָס[3] - חַיָּב לְשַׁלֵּם[4] מִן**
2 **הַיָּפֶה[5] שֶׁבִּנְכָסָיו. וְאִם מֵת - גּוֹבִין מִיּוֹרְשָׁיו[6], כִּשְׁאָר**
3 **כָּל הַמַּזִּיקִין. בֵּין שֶׁהָיָה הָאֲנָס עוֹבֵד כּוֹכָבִים בֵּין**
4 **שֶׁהָיָה יִשְׂרָאֵל[7], הֲרֵי זֶה הַמּוֹסֵר חַיָּב לְשַׁלֵּם כָּל מַה**
5 **שֶׁלָּקַח[8] הָאֲנָס. אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא נָשָׂא[9] הַמּוֹסֵר וְלֹא**
6 **נָתַן בְּיָדוֹ[10], אֶלָּא הִרְגִּיל[11] בִּלְבַד.**

2) בבא־קמא ה. 3) בעל זרוע. 4) ככל גורם היזק (למעלה פרק ז הלכה ז). 5) מן העידית, שם. 6) שחיוב זה מן הדין הוא, ואינו קנס כמו במזיק את חבירו היזק שאינו ניכר, שפטרו בו את היורש (למעלה שם הלכה ג). וראה בבא־קמא קטז: קיז. 7) אף־על־פי שבגמרא מדובר על אנס גוי, אבל במשנה שם מדובר על מסיקין = אנסים סתם. 8) שהרי הוא גרם לכל הנזק הזה. 9) נטל. 10) ואינו מזיק בידים. 11) מלשון "לא רגל על לשונו" (תהלים טו, ג), כלומר הלשין, ואמר לאנס היכן ממונו של חבירו. ואף שלא עשה מעשה אלא דיבר בלבד - הוא חייב, שגרם לנזק, ראה בבא־קמא ה.

7 **ב. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים?[12] כְּשֶׁהֶרְאָה[13] הַמּוֹסֵר**
8 **מֵעַצְמוֹ[14]; אֲבָל אִם אֲנָסוּהוּ[15] עוֹבְדֵי כּוֹכָבִים אוֹ**
9 **יִשְׂרָאֵל אֲנָס לְהַרְאוֹת, וְהֶרְאָה - הֲרֵי זֶה פָּטוּר מִן**
10 **הַתַּשְׁלוּמִין[16]. וְאִם נָשָׂא וְנָתַן בַּיָּד[17], אַף עַל פִּי שֶׁהוּא**
11 **אָנוּס - חַיָּב לְשַׁלֵּם. הַמַּצִּיל עַצְמוֹ בְּמָמוֹן חֲבֵרוֹ -**
12 **חַיָּב לְשַׁלֵּם[18].**

12) שהמוסר חייב, אפילו לא נשא ונתן ביד. 13) את מקום ממון חבירו. 14) בלא אונס. "אם הראה מעצמו, כנשא ונתן ביד דמי" (בבא־קמא קיז.). 15) על־ידי מכות ויסורים. 16) "ישראל שאנסוהו גוים והראה ממון חבירו, פטור" (שם). החיוב באונס אינו אלא במזיק בידים או באחד מאברי גופו, שחיובו מן התורה. אבל הגורם לנזק חייב מדרבנן, ובאונס לא חייבו (הגהות מיימוניות). ראה למעלה פרק ו הלכה א, וראה רי"ף לבבא־קמא קיז. 17) הריהו מזיק בידים, ומשום כך חייב אפילו באונס (גמרא שם). 18) אף שאין לך דבר העומד בפני פיקוח נפש חוץ מעבודה־זרה גילוי־עריות ושפיכות־דמים, בכל זאת חייב לשלם, ראה בבא־קמא קיז:

13 **ג. כֵּיצַד?[19] הֲרֵי שֶׁגָּזַר הַמֶּלֶךְ[20] לְהָבִיא לוֹ יַיִן[21] אוֹ**
14 **תֶּבֶן[22] וְכַיּוֹצֵא בִּדְבָרִים אֵלּוּ, וְעָמַד מוֹסֵר וְאָמַר: הֲרֵי**
15 **יֵשׁ לִפְלוֹנִי אוֹצַר יַיִן אוֹ תֶּבֶן בִּמְקוֹם פְּלוֹנִי, וְהָלְכוּ[23]**
16 **וּלְקָחוּהָ - חַיָּב לְשַׁלֵּם. אֲנָסוֹ הַמֶּלֶךְ לְמוֹסֵר זֶה עַד**
17 **שֶׁיַּרְאֶה לוֹ אוֹצְרוֹת יַיִן אוֹ תֶּבֶן, אוֹ עַד שֶׁיַּרְאֶה לוֹ**
18 **מָמוֹן חֲבֵרוֹ שֶׁהוּא בּוֹרֵחַ מִלְּפָנָיו[24], וְהֶרְאָה לוֹ מִפְּנֵי**
19 **הָאֹנֶס - הֲרֵי זֶה פָּטוּר[25]; שֶׁאִם לֹא יַרְאֶה לוֹ - יַכֶּהוּ**
20 **אוֹ יְמִיתֶהוּ[26].**

19) המוסר בדיבור ללא מעשה - חייב. 20) ולא לפי חוקי המלכות, שאילו לפי חוקי המלכות אין לחייב את המוסר, שהרי אמר שמואל "דינא דמלכותא דינא" (בבא־קמא קיג:) וכן פסק רבינו בכמה מקומות. וכבר ביאר רבינו בהלכות גזילה ואבידה פרק ה הלכה יד, שאם לקח המלך ממי שהוא לא בהתאם לחוק, הרי זה גזל, והודו לו כל גדולי הפוסקים ואמרו: "גזלנותא דמלכותא - לאו דינא". 21) כל שהוא, ולא של אדם מסויים. 22) דוגמאות יין ותבן - מובאות בבבא־קמא קיז. 23) עבדי המלך. 24) מלפני המלך, ומשום כך הוא רוצה לתפוס את ממונו של הבורח. 25) אם הראה לו, אבל לכתחילה אסור (מאירת־עינים חושן־משפט סימן שפח, סעיף־קטן יב). 26) אבל אונס מחמת ממון, שאם לא יראהו יטיל עליו עונש ממון, אינו אונס וחייב. ראה כתובות יח:

21 **ד. נָשָׂא מָמוֹן חֲבֵרוֹ בְּיָדוֹ וּנְתָנוֹ לָאֲנָס - חַיָּב לְשַׁלֵּם**
22 **מִכָּל מָקוֹם, אַף עַל פִּי שֶׁהַמֶּלֶךְ אֲנָסוֹ לְהָבִיא[27]. בַּמֶּה**
23 **דְּבָרִים אֲמוּרִים שֶׁאִם אֲנָסוֹ לְהָבִיא וְהֵבִיא חַיָּב?**
24 **בְּשֶׁלֹּא הִגִּיעַ הַמָּמוֹן לִרְשׁוּת הָאֲנָס[28]; אֲבָל אֲנָס שֶׁאָנַס**
25 **יִשְׂרָאֵל עַד שֶׁהֶרְאָהוּ, וְעָמַד[29] הָאֲנָס עַל הַמָּמוֹן**
26 **וְנַעֲשָׂה בִּרְשׁוּתוֹ[30], וְאָנַס אֶת יִשְׂרָאֵל עַד שֶׁהוֹלִיכוֹ לוֹ**
27 **לְמָקוֹם אַחֵר, וַאֲפִלּוּ הוֹלִיכוֹ[31] זֶה הַמּוֹסֵר שֶׁהֶרְאָהוּ -**
28 **הֲרֵי זֶה פָּטוּר מִלְּשַׁלֵּם; שֶׁכֵּיוָן שֶׁעָמַד הָאֲנָס בְּצַד**
29 **הָאוֹצָר כְּבָר אָבַד כָּל מַה שֶׁיֵּשׁ בּוֹ, וּכְאִלּוּ נִשְׂרַף[32].**

27) את ממון חבירו, ואם לא יביא ימיתהו, ומותר לו להביא, כדי להציל עצמו, בכל זאת חייב לשלם. ורבינו

פירש את הגמרא שם כרי"ף, אולם הראב"ד חולק עליו ומפרש מה שאמרו נשא ונתן חייב, כשאנסו להביא ממון סתם, אבל כשנקב האנס בשם האיש שאת ממונו הוא דורש, והכריח אותו להביא את ממונו - פטור. [ראה ש"ך חושן־משפט סימן שפח, ס"ק כד]. 28) וזה שנטל ממון חבירו בידו ונתנו לאנס, הריהו מזיק בידיים וחייב. 29) בבא־קמא קיז. 30) שיוכל לשלוט עליו וליטלו, והריהו כאילו כבר נטלו. 31) מרצונו. 32) שם. על שנטל ונתן ביד הוא פטור, שהרי הממון ברשות האנס היה, וכאילו כבר נשרף ולא הזיקו כלום, ועל מה שהראה הוא פטור, שהרי אנוס הוא.

ה. בַּעֲלֵי דִין[33] שֶׁהָיְתָה בֵּינֵיהֶם מְרִיבָה עַל הַקַּרְקַע אוֹ עַל מִטַּלְטְלִין[34], זֶה אוֹמֵר 'שֶׁלִּי' וְזֶה אוֹמֵר 'שֶׁלִּי', וְעָמַד אֶחָד מֵהֶן וּמְסָרָהּ בְּיַד עוֹבֵד כּוֹכָבִים - מְנַדִּין[35] אוֹתוֹ שֶׁיַּחֲזִיר הַדָּבָר לִכְמוֹ שֶׁהָיָה, וִיסַלֵּק יַד אַנָּס[36] מִבֵּינֵיהֶם, וְיַעֲשׂוּ דִין בְּיִשְׂרָאֵל[37].

33) מעשה שהיה, בבא־קמא שם. 34) שאינם לא ביד זה ולא ביד זה. 35) מחרימים. אפילו אם הוא טוען שאינו מוסר ממון חבירו ביד גוי אלא ממון שלו. 36) כגון שיפדם בכסף. 37) בבית־דין של ישראל.

ו. מִי שֶׁנִּתְפַּשׂ עַל חֲבֵרוֹ[38], וְלָקְחוּ עוֹבְדֵי כּוֹכָבִים מָמוֹן מִמֶּנּוּ בִּגְלַל חֲבֵרוֹ[39] - אֵין חֲבֵרוֹ חַיָּב לְשַׁלֵּם[40]. אֵין לְךָ מִי שֶׁנִּתְפַּשׂ עַל חֲבֵרוֹ וְיִהְיֶה חֲבֵרוֹ חַיָּב לְשַׁלֵּם. חוּץ מִן הַנִּתְפָּשׂ מִפְּנֵי הַמַּס הַקָּצוּב[41] עַל כָּל אִישׁ וָאִישׁ[42] בְּכָל שָׁנָה[43], אוֹ הַנִּתְפָּס עַל הַתְּשׁוּרָה[44] שֶׁנּוֹתֵן כָּל אִישׁ וָאִישׁ לַמֶּלֶךְ בְּעָבְרוֹ עֲלֵיהֶם הוּא אוֹ חֵילוֹתָיו - הֲרֵי זֶה חַיָּב לְשַׁלֵּם לוֹ. וְהוּא, שֶׁיִּקְחוּ מִמֶּנּוּ בְּפֵרוּשׁ בִּגְלַל פְּלוֹנִי בִּפְנֵי עֵדִים.

38) בגלל ממון שרצו לקחת מחבירו. 39) ועל־ידי־זה נפטר חבירו מלשלם לגוי. 40) מכיון שלא כדין לקחו, יכול הוא לטעון: הייתי מפייס אותם והיו פוטרים אותי מלשלם. 41) על־פי חוק המלך, ולולא שילם חבירו, היה הוא מוכרח לשלם. 42) זהו מס הגולגולת ששלמו היהודים בבבל ובארצות גולה אחרות. [וכן מס המוטל על קרקעות, בלשון התלמוד: "דבורלא" (בבא־קמא קיג:), ורבינו השמיט מס זה, כנראה שלא היה נהוג בזמנו]. 43) אבל משנה שעברה לא, מכיון שהמלך כבר קיבל קצבת אותה שנה, ולפקיד הגובה אין רשות לכפות עליו תשלום לשנה שעברה בעד חבירו (שם). 44) שאף היא חובה על כל איש ואיש. בגמרא שם לא נזכרה תשורה, ורבינו למד דין זה מירושלמי כתובות פרק יג הלכה ב: "אין לך נתפס על חבירו וחייב ליתן לו אלא בארנון ובגולגולת". ורבינו מפרש "ארנון" כרבינו חננאל, תשורה "להארחת השלטונות והחיילות בעברם בעיר" (ראה תוספות בבא־בתרא ח. דיבור־המתחיל והלך)].

ז. מִי שֶׁיֵּשׁ עָלָיו עֵדִים[45] שֶׁמָּסַר מָמוֹן חֲבֵרוֹ, כְּגוֹן שֶׁהֶרְאָה מֵעַצְמוֹ אוֹ שֶׁנֶּאֱנַס[46] וְנָשָׂא וְנָתַן, וְלֹא יָדְעוּ הָעֵדִים[47] כַּמָּה הִפְסִידוֹ בִּמְסִירָתוֹ, וְהַנִּמְסָר אוֹמֵר: כָּךְ וְכָךְ הִפְסִידַנִי, וְהַמּוֹסֵר כּוֹפֵר[48] בַּמֶּה שֶׁטְּעָנוֹ: אִם תָּפַשׂ הַנִּמְסָר - אֵין מוֹצִיאִין מִיָּדוֹ[49], אֶלָּא נִשְׁבָּע בִּנְקִיטַת חֵפֶץ[50] וְזוֹכֶה בַּמֶּה שֶׁתָּפַשׂ[51]; וְאִם לֹא תָּפַשׂ - אֵין מוֹצִיאִין[52] מִן הַמּוֹסֵר אֶלָּא בִּרְאָיָה בְּרוּרָה[53].

45) אבל אם אין עליו עדים - ישבע הנתבע היסת, כדין כופר הכל, ופטור. 46) ראה למעלה הלכה ב. ואם נשא ונתן בלא אונס, הריהו גזלן ממש, ופשיטא שעשו בו תקנת הנגזל, וישבע הנמסר ויטול (ש"ך חושן־משפט סימן שפח, ס"ק ל). 47) בבא־קמא סב. רי"ף שם. אבל אם ידעו העדים כמה הפסידו, ישלם את כל ההפסד שבא מחמתו. 48) אבל אם אינו כופר, אלא אומר איני יודע, הרי הוא מחויב שבועה ואינו יכול להשבע ומשלם, ונוטל הנמסר בלי שבועה. ראה למעלה פרק ז הלכה יט, וש"ך סעיף־קטן לא, וראה בבא־קמא שם, תוספות דיבור־המתחיל עשו. 49) בבא־קמא שם, בעיא שלא נפתרה, אם עשו תקנת הנגזל במסור או לא, כלומר אם גם בנמסר תיקנו שנשבע ונוטל כמו בנגזל או לא. ומכיוון שהבעיא לא נפתרה, אין מוציאים מספק מיד התופס. וראה למעלה שם הלכה יח. 50) כדין כל הנשבעים ונוטלים. 51) כי בזה הוא מוחזק, אבל אם הוא טוען על יותר ממה שתפס, ורוצה להשבע על כל סכום התביעה, לא תועיל לו השבועה, אלא להחזיק במה שתפס. 52) משום שכל בעיית ממון שעלתה בגמרא בתיקו, אנו פוסקים לטובת המחזיק, רי"ף לבבא־קמא שם. 53) ולא באומדן ולא בשבועה, שלא כרב האי גאון, שפסק שהנמסר נשבע ומוציא מן המוסר חצי ממה שנשבע, שדין "תיקו" לדעתו כדין ממון המוטל בספק וחולקים. ראה אוצר הגאונים לבבא־קמא עמוד 43.

ח. אֵין מַשְׁבִּיעִין אֶת הַמּוֹסֵר שֶׁהֶרְאָה מֵעַצְמוֹ לֹא שְׁבוּעָה חֲמוּרָה[54] וְלֹא שְׁבוּעַת הֶסֵּת[55], מִפְּנֵי שֶׁהוּא רָשָׁע[56] וְאֵין לְךָ פָּסוּל[57] יָתֵר מִזֶּה. אֲבָל הַמּוֹסֵר שֶׁאֲנָסוּהוּ לְהַרְאוֹת[58] אוֹ לְהָבִיא וְנָשָׂא וְנָתַן בַּיָּד, אַף עַל פִּי שֶׁהוּא חַיָּב לְשַׁלֵּם[59] - אֵינוֹ רָשָׁע[60], אֶלָּא בֶּן תַּשְׁלוּמִין הוּא בִּלְבַד, וּמַשְׁבִּיעִין אוֹתוֹ כִּשְׁאָר הַכְּשֵׁרִין.

54) כגון שבועה של מודה במקצת, שהיא מן התורה. 55) שתיקן רב נחמן בכופר הכל, שבועות מ: 56) ראה הלכה ט. 57) ראה בבא־מציעא ה: ושבועות מא. 58) שפטור מלשלם, למעלה הלכה ב. 59) שם. 60) שהרי אנוס הוא.

ט. אָסוּר לִמְסֹר[61] הָאָדָם בְּיַד עוֹבֵד כּוֹכָבִים, בֵּין בְּגוּפוֹ בֵּין בְּמָמוֹנוֹ[62]. וַאֲפִלּוּ הָיָה רָשָׁע[63] וּבַעַל עֲבֵרוֹת, וַאֲפִלּוּ הָיָה מֵצֵר לוֹ[64] וּמְצַעֲרוֹ. וְכָל הַמּוֹסְרוֹ בְּיַד עוֹבֵד כּוֹכָבִים, בֵּין בְּגוּפוֹ בֵּין בְּמָמוֹנוֹ - אֵין לוֹ חֵלֶק לָעוֹלָם הַבָּא[65].

61) גיטין ז. 62) כמעשה שבא לפני רב, בבא־קמא קיז. וראה רי"ף לבבא־קמא פרק הגוזל ומאכיל מג: 63) שאמר דוד: אשמרה לפי מחסום בעוד רשע לנגדי (תהלים לט, ב), אף־על־פי שרשע לנגדי, אשמרה לפי מחסום, גיטין שם.

64) גורם לו רעות ומצערו. 65) "המינין והמסורות . . . יורדים לגיהינום ונידונים בה לדורי דורות" (ראש השנה יז. ותוספתא סנהדרין פרק יג).

1 **י. מֵתֶר לַהֲרֹג[66] הַמּוֹסֵר בְּכָל מָקוֹם[67], וַאֲפִלּוּ בַּזְּמַן**
2 **הַזֶּה[68] שֶׁאֵין דָּנִין דִּינֵי נְפָשׁוֹת. וּמֵתֶר לְהָרְגוֹ קֹדֶם**
3 **שֶׁיִּמְסֹר[69]. אֶלָּא כְּשֶׁאָמַר[70]: הֲרֵינִי מוֹסֵר פְּלוֹנִי בְּגוּפוֹ**
4 **אוֹ בְּמָמוֹנוֹ, וַאֲפִלּוּ מָמוֹן קַל[71] - הִתִּיר עַצְמוֹ[72]**
5 **לְמִיתָה. וּמַתִּרִין לוֹ וְאוֹמְרִין לוֹ: אַל תִּמְסֹר[73]. אִם**
6 **הֵעֵז פָּנָיו וְאָמַר: לֹא כִּי[74], אֶלָּא אֶמְסְרֶנּוּ[75] - מִצְוָה**
7 **לְהָרְגוֹ[76]. וְכָל הַקּוֹדֵם[77] לְהָרְגוֹ זָכָה.**

66) רב כהנא שבר מפרקתו של מוסר, בבא־קמא קיז. וברכות נח. 67) ואפילו בחוץ לארץ, שאין שם בית־דין מומחים, כי מעשה רב כהנא בבבל היה. 68) לאחר החורבן, כמעשה רב כהנא. 69) כדי להציל את הנמסר, ואפילו לא עשה כלום. 70) כך היה המעשה, שם. 71) [שכיוון שנמסר לידי הגוים, יעלילו עליו עלילות שונות ולא ינצל מידם. בגמרא שם למדו דין זה מהכתוב (ישעיה נא, כ): "בניך עלפו וכו' כתוא מכמר", מה תוא זה כיון שנפל למכמר אין מרחמים עליו, כך ממון של ישראל שנפל ליד גוים אין מרחמים עליו. והראשונים פירשו כמו שאמרנו. ראה מרדכי כאן, והרא"ש בתשובותיו כלל יז סימן ב וג]. 72) ומותר להרגו כדין רודף. 73) כך עשה רב, שם. 74) לא כן. 75) ועל־ידי־זה ניכר שהוא מתכוון לעשות זאת. 76) כדין רודף אחר חבירו להורגו, והתורה אמרה הבא להרגך השכם להרגו, ברכות נח. 77) ולאו דוקא הנמסר.

8 **יא. עָשָׂה הַמּוֹסֵר אֲשֶׁר זָמַם[78] וּמָסַר - יֵרָאֶה לִי[79],**
9 **שֶׁאָסוּר לְהָרְגוֹ[80]; אֶלָּא אִם כֵּן הֶחֱזִיק[81] לִמְסֹר - הֲרֵי**
10 **זֶה יֵעָנֵשׁ[82], שֶׁמָּא יִמְסֹר אֲחֵרִים[83]. וּמַעֲשִׂים בְּכָל זְמַן**
11 **בְּעָרֵי הַמַּעֲרָב[84] לַעֲנֹשׁ הַמּוֹסְרִים שֶׁהֶחֱזִקוּ לִמְסֹר מָמוֹן**
12 **בְּנֵי אָדָם, וְלִמְסֹר הַמּוֹסְרִים[85] בְּיַד הָעוֹבְדֵי כּוֹכָבִים**
13 **לְעָנְשָׁם וּלְהַכּוֹתָם וּלְאָסְרָם כְּפִי רִשְׁעָם. וְכֵן כָּל הַמֵּצִר**
14 **לַצִּבּוּר[86] וּמְצַעֲרָן - מֵתֶר לְמָסְרוֹ בְּיַד הָעוֹבְדֵי כּוֹכָבִים**
15 **לְהַכּוֹתוֹ וּלְאָסְרוֹ וּלְקָנְסוֹ[87]. אֲבָל מִפְּנֵי צַעַר יָחִיד[88]**
16 **אָסוּר לְאָסְרוֹ[89]. וְאָסוּר לְאַבֵּד מָמוֹנוֹ[90] שֶׁל מוֹסֵר, וְאַף**
17 **עַל פִּי שֶׁמֵּתֶר לְעָנְשׁוֹ; שֶׁהֲרֵי מָמוֹנוֹ לְיוֹרְשָׁיו[91].**

78) חשב מחשבת בליעל. 79) דעת רבינו, ואינה לא בגמרא ולא ברי"ף (במרדכי סוף פרק הגוזל ומאכיל כתב בשם רבינו שמחה, שהרי"ף חולק על דעה זו). 80) שהרי הדין שמותר להרגו אינו אלא כדי להציל את חבירו, כדין רודף אחר חבירו, אבל לא משום רוצח, שאינו אלא גורם ופטור. ואפילו רוצח ממש אין הורגים אותו אלא בעדים והתראה ובבית־דין. 81) שלוש פעמים, וראה סנהדרין פא: 82) בדפוס רומי ר"מ כתוב "יהרג", וכן גם ב'שולחן ערוך' חושן־משפט סימן שפח, סעיף יא. והמקור הוא: "המינין והמסורות . . . היו מורידין ולא מעלין" (עבודה זרה כו:), כלומר מסבבים את הריגתם, כגון שנפל לבאר והסולם בבאר, מסלקים את הסולם. ולדעת רבינו מותר להרגו בידיים, כמנהג ערי המערב, וכך אם אי־אפשר להרגו בידיים, מצווים לסבב הריגתו. ראה הלכות רוצח פרק ד הלכה י. 83) ומצוה להצילם. 84) צרפת. 85) המוסרים דוקא, אבל רשעים על עבירות אחרות - אסור למסור לגוים, ראה למעלה הלכה ט. 86) דינו כמוסר. התלמוד מונה אותו יחד עם המוסר ויתר הרשעים, שאין להם חלק לעולם הבא. "המינין והמסורות . . . ושנתנו חיתיתם בארץ חיים (=שמטילים אימה יתירה על הצבור) . . ." ראש השנה יז. ותוספתא סנהדרין פרק יג. 87) בממונו. 88) ראה למעלה הלכה ט. 89) ב'שולחן ערוך' חושן־משפט סימן שפח, סעיף יב הגירסא הנכונה "למסרו". 90) מחלוקת רב הונא ורב יהודה בבבא־קמא קיט. ופסק רבינו שאסור לאבדו כדעת הרי"ף שם. והראייה היא מן הבעיא, אם עשו תקנת נגזל במוסר. כלומר, אם הנמסר ישבע ויטול (שם סב.), והבעיא נשארה בתיקו, שאם מותר היה לאבדו, כל־שכן שנשבע ונוטל. 91) ואין לנו רשות להזיק ליורשיו. התלמוד מוסיף, שיכול ויתקיים בו הכתוב (איוב כז, יז): "יכין רשע וצדיק ילבש", כלומר, שמא יורשיו יהיו צדיקים.

18 **יב. רוֹדֵף[92] שֶׁהָיָה רוֹדֵף אַחַר חֲבֵרוֹ לְהָרְגוֹ אוֹ לִדְבַר**
19 **עֲבֵרָה[93], וְשִׁבֵּר אֶת הַכֵּלִים, בֵּין שֶׁל נִרְדָּף בֵּין שֶׁל כָּל**
20 **אָדָם[94] - פָּטוּר מִן הַתַּשְׁלוּמִין, מִפְּנֵי שֶׁהוּא מִתְחַיֵּב**
21 **בְּנַפְשׁוֹ; שֶׁכֵּיוָן שֶׁרָדַף[95] הִתִּיר עַצְמוֹ לְמִיתָה[96].**

92) בבא־קמא קיז: 93) כגון אחר אחת העריות לאנסה, בין חייבי מיתות בית־דין ובין חייבי כריתות, אבל חייבי לאוין אין מצילים אותן בנפשו של רודף (סנהדרין עג.). 94) אף־על־פי שמיתה לזה וממון לזה. 95) אפילו לא הרגו. 96) מותר לכל אחד להרוג אותו, כדי להציל את הנרדף (סנהדרין שם), ואפילו כשהוא רודף אחר אחת העריות, שאינו חייב עליה אלא כרת, בכל זאת מותר להרוג אותו, כדי להצילה מן העבירה, וחיוב מיתה וחיוב תשלומין באים כאחד, וקם ליה בדרבה מיניה. ראה הלכות גניבה ואבידה פרק ג הלכה א.

22 **יג. נִרְדָּף[97] שֶׁשִּׁבֵּר כֵּלִים[98] שֶׁל רוֹדֵף - פָּטוּר; לֹא**
23 **יִהְיֶה מָמוֹנוֹ חָבִיב מִגּוּפוֹ[99]. וְאִם שִׁבֵּר כֵּלִים[100]**
24 **אֲחֵרִים - חַיָּב[101]; שֶׁהַמַּצִּיל עַצְמוֹ בְּמָמוֹן חֲבֵרוֹ -**
25 **חַיָּב.**

97) בבא־קמא שם. 98) כדי להציל עצמו. 99) שהרי נרדף זה רשאי להרוג את רודפו, כדי להציל עצמו, כל־שכן שניתן להצילו בממונו של הרודף, שם. 100) צריך לומר: "כלי", וכן הוא בדפוס רומי ר"מ. 101) לשלם, שם.

26 **יד. מִי שֶׁרָדַף[102] אַחַר הָרוֹדֵף לְהוֹשִׁיעַ הַנִּרְדָּף, וְשִׁבֵּר**
27 **אֶת הַכֵּלִים, בֵּין שֶׁל רוֹדֵף בֵּין שֶׁל כָּל אָדָם - פָּטוּר.**
28 **וְלֹא מִן הַדִּין[103], אֶלָּא תַּקָּנָה הִיא, שֶׁלֹּא יִמָּנַע**
29 **מִלְּהַצִּיל אוֹ יִתְמַהְמַהּ[104] וְיִעַיֵּן[105] בְּעֵת שֶׁיִּרְדֹּף.**

102) שם. 103) שהרי המציל עצמו בממון חבירו - חייב,

כל־שכן המציל אחרים בממון חבירו. 104) יתאחר. 105) שלא ישבר כלים בריצתו, ובינתיים יאחר את המועד.

טו. סְפִינָה שֶׁחִשְׁבָּה לְהִשָּׁבֵר מִכֹּבֶד הַמַּשּׂוי, וְעָמַד אֶחָד מֵהֶן וְהֵקֵל מִמַּשָּׂאָהּ וְהִשְׁלִיךְ בַּיָּם[106] - פָּטוּר[107]; שֶׁהַמַּשָּׂא שֶׁבָּהּ כְּמוֹ רוֹדֵף אַחֲרֵיהֶם לְהָרְגָם. וּמִצְוָה רַבָּה עָשָׂה שֶׁהִשְׁלִיךְ וְהוֹשִׁיעָם[108].

~ נקודות משיחות קודש ~

"ספינה שחישבה להשבר ... ומצוה רבה עשה שהשליך והושיעם".

בפנימיות העניינים של הלכה זו נרמזת מעלתם הגדולה של ישראל כי "ספינה" מורה על הנשמה, כמאמר הזוהר (ח"ב קצט, א.) "יונה דנחת לספינה דא איהי נשמתא דבר נש דנחת אל האי עלמא למהוי בגופא דבר נש" ובלשון הכתוב "יורדי הים באניות עושי מלאכה במים רבים" שאחרי סכנת ה"מים רבים" שהם ריבוי הטרדות והבלבולים של עניני העולם מגיעה למחוז חפצה בשלום ואז ניתוסף עילוי גדול יותר בנשמה מכפי שהיתה קודם ירידתה לעולם.

ים הגלות הוא הים הסוער שמביא את הספינה למצב ש"חשבה להשבר" כי מצד התגברות החושך בעולם נעשה חלישות בקיום התורה ומצוותיה. והמשוי הוא העול של תורה ומצוות, ומצד החשש ש"חישבה להישבר" הקב"ה מיקל המשוי מעליה, שהרי ישנם ריבוי עניני תומ"צ שאי אפשר לקיימם בזמן הגלות כמו דיני הקרבנות, טומאה וטהרה וכו' שמצוות אלו "השליך בים" למעליותא ע"ד "כמים לים מכסים" שמצוות אלו חזרו ונתעלו לשורשן ומקורן בבחינת ההעלם שלמעלה מהגילוי.

ובזה מודגשת מעלתן של ישראל, שכל התורה לא ניתנה אלא בשביל לזכות את ישראל, ואם ריבוי התורה מסכן את ישראל "המשא שבה כמו רודף אחריהם להרגם, ומצוה רבה עשה שהשליך והושיעם", שהרי התורה בשביל ישראל ואם אין ישראל - תורה למה (ע"ד לשון חז"ל - פדר"א פ"נ. אסת"ר פ"ח, ז.).

ספה"ש תשמ"ט ח"ב ע' 670

106) כדי להציל את הנוסעים. 107) ואינו חייב לשלם כדין מזיק, וכל בעלי המטען מחלקים ביניהם את ההפסד. ורבינו בהלכות גזילה ואבידה פרק יב הלכה יד מפרש כיצד מחלקים. לפי פירוש זה מסולקת השגת הראב"ד, שכנראה הבין שכוונתו לפטור לגמרי את המטיל, וראה חושן־משפט סימן שפ, סעיף ד, מאירת־עינים סעיף־קטן ט. 108) סיים רבינו במילה "והושיעם", כדי לסיים בכי טוב. ועוד, מילה זו באה לציין סדר נזיקין, שנקרא "ישועות" (שבת לא.), מגדל עוז.

סְלִיקוּ לְהוֹ הִלְכוֹת חוֹבֵל וּמַזִּיק בְּסִיַּעְתָּא דִשְׁמַיָּא

יום ב' כ"ה מנ"א ה'תשפ"ב

הִלְכוֹת רוֹצֵחַ וּשְׁמִירַת נֶפֶשׁ

יֵשׁ בִּכְלָלָן שְׁבַע עֲשֵׂרֵה מִצְוֹת. שֶׁבַע מִצְוֹת עֲשֵׂה, וְעֲשֶׂר מִצְוֹת לֹא תַעֲשֶׂה, וְזֶה הוּא פִּרְטָן: א) שֶׁלֹּא לִרְצֹחַ. ב) שֶׁלֹּא לִקַּח כֹּפֶר לְנֶפֶשׁ רוֹצֵחַ, אֶלָּא יוּמָת. ג) לְהַגְלוֹת הָרוֹצֵחַ בִּשְׁגָגָה. ד) שֶׁלֹּא לִקַּח כֹּפֶר לִמְחֻיָּב גָּלוּת. ה) שֶׁלֹּא יוּמַת הָרוֹצֵחַ כְּשֶׁיִּרְצַח קֹדֶם עֲמִידָה בַּדִּין. ו) לְהַצִּיל הַנִּרְדָּף בְּנַפְשׁוֹ שֶׁל רוֹדֵף. ז) שֶׁלֹּא לָחוּס עַל הָרוֹדֵף. ח) שֶׁלֹּא לַעֲמֹד עַל דָּם. ט) לְהַפְרִישׁ עָרֵי מִקְלָט וּלְכַוֵּן לָהֶם הַדֶּרֶךְ. י) לַעֲרֹךְ אֶת הָעֶגְלָה בַּנַּחַל. יא) שֶׁלֹּא יַעֲבֹד בְּאוֹתָהּ קַרְקַע וְלֹא תִזָּרַע. יב) שֶׁלֹּא לָשׂוּם דָּמִים. יג) לַעֲשׂוֹת מַעֲקֶה. יד) שֶׁלֹּא יַכְשִׁיל תָּמִים בְּדָבָר. טו) לִפְרֹק עִם מִי שֶׁנִּכְשַׁל בַּדֶּרֶךְ. טז) לִטְעֹן עִמּוֹ. יז) שֶׁלֹּא יַנִּיחֶנּוּ נִבְהָל בְּמַשָּׂאוֹ וְיֵלֵךְ לוֹ.

~ נקודות משיחות קודש ~

"שלא ליקח כופר לנפש רוצח אלא יומת".

מניין המצות שבריש ההלכות הגדולות, נכתב על ידי הרמב"ם, וגם בו מצינו דיוקים בשיטתו, וצריך להבין מדוע במצות לא־תעשה ב' כתב "שלא ליקח כופר לנפש רוצח אלא יומת" ובמצות לא־תעשה זו כתב "שלא ליקח כופר למחויב גלות" ולא הוסיף "אלא יגלה".

והביאור הוא: הרמב"ם קא משמע לן שהלאו שלא ליקח כופר לרוצח בשגגה כולל שני החיובים, קודם שיגלה ואחר שגלה, ואילו כתב "אלא יגלה" היה משמע שהלאו הוא רק קודם שיגלה, אבל אחר שגלה אין איסור ליקח כופר לשוב לשבת בארץ.

ולפרש"י על התורה, הלא־תעשה הוא רק לא ליקח כופר אחר שגלה, ולכן יסד פירושו על המילים "לשוב לשבת". (אבל קודם שגלה יש מצות־עשה להגלותו).

(על פי לקו"ש חי"ג ע' 298)

וּבֵאוּר מִצְוֹת אֵלּוּ בְּפְרָקִים אֵלּוּ:

פֶּרֶק רִאשׁוֹן[1]

1) יבאר שכל הורג נפש מישראל עובר בלאו. ושמצוה לגואל הדם להרוג הרוצח. ודין מוזהרים בית דין שלא ליקח כופר מהרוצח. ואם ממיתים אותם העדים וכו'. ודין מצוה להציל הנרדף באחד מאבריו או בנפשו. ודין הדברים שממיתים האדם עד שלא יעשה אותם. ודין היכול להציל ולא הציל.

א. כָּל הוֹרֵג[2] נֶפֶשׁ[3] בֶּן אָדָם[4] עוֹבֵר בְּלֹא תַעֲשֶׂה, שֶׁנֶּאֱמַר: לֹא תִרְצָח[5]. וְאִם רָצַח בְּזָדוֹן[6] בִּפְנֵי עֵדִים[7] - מִיתָתוֹ בְּסַיִף[8], שֶׁנֶּאֱמַר: נָקֹם יִנָּקֵם[9]. מִפִּי

1 **הַשְּׁמוּעָה[10] לָמְדוּ שֶׁזּוֹ מִיתַת סַיִף[11]. בֵּין שֶׁהָרַג אֶת**
2 **חֲבֵרוֹ בְּכַרְזֶל[12] בֵּין שֶׁשְּׂרָפוֹ[13] בָּאֵשׁ - מִיתָתוֹ בְּסַיִף**

2) בין איש ובין אשה, ואפילו אומר הריני רוצח על־מנת ליהרג (מכילתא דרשב"י, הוצאת מקיצי נרדמים, יתרו כ, יג). "השוה הכתוב אשה לאיש לכל עונשים שבתורה". יבמות פד: ובכמה מקומות. 3) ואפילו תינוק בן יומו, שכלו חדשי עיבורו. 4) ואפילו גוי, עובר בלא־תעשה, אבל אין הישראל הרוצח נהרג עליו (לקמן פרק ב הלכה יא). 5) הציווי מנוסח באופן כללי, משום שהוא מכוון לכל. וראה בבא־קמא טו. ו'תוספות' שם דיבור־המתחיל השווה. 6) "וכי יזיד איש על רעהו להרגו בערמה" (שמות כא, יד). 7) "כל מכה נפש לפי עדים ירצח את הרוצח" (במדבר לה, ל) וראה 'ספרי' מסעי קסא. 8) מתיזים את ראשו בסייף, סנהדרין נב: 9) במכה עבדו ומת. 10) תלמיד מפי רבו. 11) כי "נקמה" נזכרת בתורה בקשר ל"חרב", "חרב נוקמת נקם ברית" (ויקרא כו, כה). מכילתא משפטים ז, וסנהדרין שם. 12) "ואם בכלי ברזל הכהו וימות, רוצח הוא, מות יומת הרוצח" (במדבר לה, טז). 13) אין אומרים דינו בשריפה. ראה 'ספרי' מסעי קס, על הפסוק "ואם בשנאה יהדפנו", וראה סנהדרין עו:

3 **ב. מִצְוָה[14] בְּיַד גּוֹאֵל הַדָּם [לַהֲרֹג אֶת הָרוֹצֵחַ],**
4 **שֶׁנֶּאֱמַר: גֹּאֵל הַדָּם הוּא יָמִית אֶת הָרֹצֵחַ. וְכָל הָרָאוּי**
5 **לִירָשָׁה[15] הוּא גּוֹאֵל הַדָּם. לֹא רָצָה גּוֹאֵל הַדָּם, אוֹ**
6 **שֶׁלֹּא הָיָה יָכוֹל לַהֲמִיתוֹ, אוֹ שֶׁאֵין לוֹ גּוֹאֵל דָּם[16] -**
7 **בֵּית דִּין מְמִיתִין[17] אֶת הָרוֹצֵחַ בְּסַיִף.**

14) "מצוה ביד גואל הדם להמיתו", 'ספרי' שם וסנהדרין מה: ודברי רבינו הם המשך להלכה הקודמת "ואם רצח בזדון . . .", ואז מצוה ביד גואל הדם להרוג את הרוצח. אבל בהורג בשגגה, שיצא מעיר מקלטו, פסק רבינו לקמן פרק ה הלכה י כרבי עקיבא שאין מצוה אלא רשות ביד גואל הדם להמיתו, ואפילו יצא בזדון. וראה מכות יב. 15) היינו קרובי האב, ואף לענין עדות פסק רבינו שרק קרובי האב פסולים להעיד מן התורה, כי רבי עקיבא לומד דין זה מן הכתוב "לא יומתו אבות על בנים". ראה הלכות עדות פרק יג, הלכה א. וראה ירושלמי סנהדרין פרק ג הלכה ט, ובמראה־הפנים שם. 16) כגון גר צדק. 17) "ומנין שאם אין לו גואל שבית־דין מעמידים לו גואל, שנאמר בפגעו בו, "מכל־מקום", כלומר הפוגע הורגו, ואף־על־פי שאינו גואל הדם, אלא במקום גואל הדם, סנהדרין שם ורבינו חננאל שם. סיכום שיטת רבינו - ראה לקמן פ"ה הי"א בהערות.

8 **ג. הָאָב שֶׁהָרַג[18] אֶת בְּנוֹ: אִם הָיָה בֵּן לַגֵּהֶרֶג - הֲרֵי**
9 **זֶה הוֹרֵג אֲבִי אָבִיו[19], מִפְּנֵי שֶׁהוּא גּוֹאֵל[20]; וְאִם אֵין**
10 **לוֹ בֵּן - אֵין אֶחָד[21] מִן הָאַחִין נַעֲשֶׂה גּוֹאֵל הַדָּם**
11 **לְהָמִית אֶת אָבִיו, אֶלָּא בֵּית דִּין מְמִיתִין אוֹתוֹ[22].**
12 **וְאֶחָד הַזָּכָר וְאֶחָד הַנְּקֵבָה[23] בִּגְאֻלַּת הַדָּם.**

18) מכות יב. 19) אף־על־פי שראוי לו לכבד אותו, מכל־מקום דינו בזה ככל אדם. 20) ומצוה ביד גואל הדם להרוג את הרוצח. 21) אף־על־פי שזוהי מצוה, כי הבן מצווה על כבוד אביו, והשווה הכתוב כיבוד אב ואם לכבוד המקום (קידושין ל.) ומשום כך אפילו הוא שליח בית־דין ואביו נידון למכות, אסור לבן להכותו, סנהדרין פה: 22) כמו בגואל הדם שאינו יכול להמית את הרוצח, בהלכה הקודמת. 23) גם הנקבה מחוייבת להרוג את רוצח קרוביה, כי חייבת בכל מצוות שבתורה שאינן תלויות בזמן.

13 **ד. וּמֵזְהִירִין בֵּית דִּין שֶׁלֹּא לִקַּח[24] כֹּפֶר[25] מִן הָרוֹצֵחַ[26].**
14 **וַאֲפִלּוּ נָתַן כָּל מָמוֹן[27] שֶׁבָּעוֹלָם, וַאֲפִלּוּ רָצָה גּוֹאֵל**
15 **הַדָּם לְפָטְרוֹ[28]. שֶׁאֵין נַפְשׁוֹ שֶׁל זֶה הַנֶּהֱרָג קִנְיַן גּוֹאֵל**
16 **הַדָּם, אֶלָּא קִנְיַן הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא. שֶׁנֶּאֱמַר: וְלֹא**
17 **תִּקְחוּ כֹפֶר לְנֶפֶשׁ רֹצֵחַ[29]. וְאֵין לְךָ דָּבָר שֶׁהִקְפִּידָה**
18 **תּוֹרָה עָלָיו כִּשְׁפִיכוּת דָּמִים; שֶׁנֶּאֱמַר: וְלֹא תַחֲנִיפוּ[30]**
19 **אֶת הָאָרֶץ וְגוֹמֵר, כִּי הַדָּם הוּא יַחֲנִיף[31] אֶת הָאָרֶץ**
20 **וְגוֹמֵר.**

24) ואם לקחו, עברו בלאו. 25) פדיון נפשו. 26) שלא להרגו. 27) כלומר, יותר מפדיון נפשו. 28) שאמר לבית־דין שהוא מוחל על דמו של הרוצח. 29) חייב מיתה בידי שמים, פודה נפשו בתשלומי כופר, כגון ששורו המועד הרג אדם (שמות כא, ל). אבל מרוצח שחייב מיתת בית־דין, אסור לקחת כופר. ראה 'ספרי' מסעי קסא, וכתובות לז: "שורש מצוה זו ידוע, שאם הורשו אדוני הארץ ליקח כופר מיד הרוצח, נמצא שכל הגדול מחבירו ועשיר ממנו יהרגנו, אם יחרה אפו עליו ויתן כפרו, ונמצא חרב איש באחיו, והישוב בטל" (ספר החינוך מצוה תיב, הוצאת מוסד הרב קוק). 30) ולא תרשיעו. ראה שם תרגום אונקלוס ורש"י. 31) הדגישה התורה שפיכות דמים, ומסיימת בפסוק "ולא תטמא את הארץ", ואמרו חז"ל: "מגיד ששפיכות דמים מטמא את הארץ, ומסלקת את השכינה, ומפני שפיכות דמים חרב בית־המקדש". 'ספרי' שם.

21 **ה. רוֹצֵחַ[32] שֶׁהָרַג בְּזָדוֹן - אֵין מְמִיתִין אוֹתוֹ הָעֵדִים**
22 **וְלֹא הָרוֹאִים אוֹתוֹ[33], עַד שֶׁיָּבוֹא לְבֵית דִּין וְיִדִּינוּהוּ**
23 **לְמִיתָה[34]; שֶׁנֶּאֱמַר: וְלֹא יָמוּת הָרֹצֵחַ עַד עָמְדוֹ לִפְנֵי**
24 **הָעֵדָה לַמִּשְׁפָּט. וְהוּא הַדִּין לְכָל מְחַיְּבֵי מִיתוֹת בֵּית**
25 **דִּין[35] שֶׁעָבְרוּ וְעָשׂוּ[36], שֶׁאֵין מְמִיתִין אוֹתָן עַד שֶׁיִּגָּמֵר**
26 **דִּינָם בְּבֵית דִּין.**

32) מכות יב. 33) ואפילו הם בית־דין ואינם רשאים לדונו אפילו על־פי עדים אחרים. והטעם הוא, שמכיון שראו אותו שהרג, שוב אין רואים לו זכות, והתורה ציוותה להפוך בזכותו "והצילו העדה". ראש השנה כו. "מנין לסנהדרין שראו אחד שהרג את הנפש, שאין ממיתים אותו עד שיעמוד בבית־דין אחר" (מכות שם, 'ספרי' זוטא, וילקוט שמעוני מסעי לה). וראה בית־הבחירה למכות, עמוד נו. 34) וכל עוד שלא דנו אותו למיתה, אין הוא חייב מיתה. 35) הפסוק "לא ימות הרוצח", הוא דוגמה לכל יתר מחוייבי מיתת בית־דין. "יכול יהרוג אותו משהרג ומשנאף, תלמוד־לומר ולא ימות הרוצח עד עמדו". ספרי זוטא, וילקוט שם. 36) והתרו בהם עדים.

ו. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים?[37] בְּשֶׁעָבַר וְעָשָׂה הֶעָוֹן שֶׁחַיָּב עָלָיו מִיתַת בֵּית דִּין; אֲבָל הָרוֹדֵף[38] אַחַר חֲבֵרוֹ לְהָרְגוֹ, אֲפִלּוּ הָיָה הָרוֹדֵף קָטָן[39] - הֲרֵי כָּל יִשְׂרָאֵל[40] מְצֻוִּין[41] לְהַצִּיל הַנִּרְדָּף מִיַּד הָרוֹדֵף, וַאֲפִלּוּ בְּנַפְשׁוֹ שֶׁל רוֹדֵף[42].

37) שלא יהרגו את החוטא עד שידונו אותו בית־דין למיתה. 38) סנהדרין עג. 39) אף־על־פי שאינו בר עונשין, לענין "רודף" דינו כגדול, כי המטרה היא להציל את הנרדף, שם עב: 40) ולאו דוקא בית־דין. 41) ראה הלכה ז. 42) להרוג אותו. "הצל דמו של זה בדמו של זה". אף־על־פי שעדיין לא הרג אותו, ולא עשה מעשה שחייב עליו מיתה. שם.

ז. כֵּיצַד?[43] אִם הִזְהִירוּהוּ[44] וַהֲרֵי הוּא רוֹדֵף אַחֲרָיו, אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא קִבֵּל עָלָיו הַתְּרָאָה[45], כְּיָון שֶׁעֲדַיִן הוּא רוֹדֵף[46] - הֲרֵי זֶה נֶהֱרָג[47]. וְאִם יְכוֹלִים לְהַצִּילוֹ בְּאֵיבָר מֵאֵיבְרֵי הָרוֹדֵף, כְּגוֹן שֶׁיַּכּוּ אוֹתוֹ בְּחֵץ אוֹ בְּאֶבֶן אוֹ בְּסַיִף וְיִקְטְעוּ אֶת יָדוֹ אוֹ יְשַׁבְּרוּ אֶת רַגְלוֹ אוֹ יְסַמּוּ אֶת עֵינוֹ - עוֹשִׂין[48]. וְאִם [אֵינָן] יְכוֹלִין לְכַוֵּן[49] וּלְהַצִּילוֹ אֶלָּא אִם כֵּן הֲרָגוּהוּ לָרוֹדֵף - הֲרֵי אֵלּוּ הוֹרְגִין אוֹתוֹ, אַף עַל פִּי שֶׁעֲדַיִן לֹא הָרַג[50]; שֶׁנֶּאֱמַר: וְקַצֹּתָה אֶת כַּפָּהּ[51], לֹא תָחוֹס עֵינֶךָ.

43) דין הרודף. 44) שלא ירדוף, שאם לא כן יהרגו אותו כמצוות התורה, שם. 45) שלא אמר יודע אני, ועל־מנת־כן אני רודף, שאהרג עליו, שם. לא כן במחוייב מיתת בית־דין, שאינו נהרג עד שיקבל עליו התראה. 46) והנרדף בסכנה. 47) "רודף אינו צריך התראה" (שם), שהרי קיים צורך דחוף להציל את הנרדף ממוות. 48) ואם הרגו, חייב מיתה בידי שמים, וראה להלן הלכה יג. 49) לאחד מאבריו. 50) ולא עשה מעשה שחייב עליו מיתה, ובזה שונה דין רודף מחייבי מיתות בית־דין, שאין ממיתים אותם אלא־אם־כן עברו ועשו (הלכות ה־ו). 51) "מלמד שאתה חייב להצילו בכפה, מנין שאם אין אתה יכול להצילו בכפה, הצילו בנפשה, תלמוד־לומר לא תחוס עיניך", 'ספרי' כי־תצא רצג.

ח. אֶחָד[52] בִּמְבוּשָׁיו[53] וְאֶחָד כָּל דָּבָר[54] שֶׁיֵּשׁ בּוֹ סַכָּנַת נְפָשׁוֹת[55]. אֶחָד הָאִישׁ אוֹ הָאִשָּׁה[56]. עִנְיַן הַכָּתוּב: שֶׁכָּל הַחוֹשֵׁב[57] לְהַכּוֹת חֲבֵרוֹ הַכָּאָה הַמְּמִיתָה אוֹתוֹ - מַצִּילִין אֶת הַנִּרְדָּף בְּכַפּוֹ שֶׁל רוֹדֵף[58]; וְאִם אֵינָן יְכוֹלִין - מַצִּילִין אוֹתוֹ אַף בְּנַפְשׁוֹ[59], שֶׁנֶּאֱמַר: לֹא תָחוֹס עֵינֶךָ[60].

52) בין... ובין. 53) בביציו, מקום מסוכן. בתורה נאמר "וקצותה את כפה", באשה ששלחה ידה והחזיקה במבושיו של גבר. 54) ו"מבושיו" אינו אלא דוגמה. 55) "והחזיקה במבושיו - אין לי אלא מבושיו, מנין לרבות כל דבר שיש בו סכנה, תלמוד־לומר "והחזיקה" מכל־מקום", 'ספרי' שם רצב (כתוב "ושלחה ידה והחזיקה במבושיו", והמלה "והחזיקה" מיותרת, שהרי מספיק היה לכתוב "ושלחה ידה במבושיו", משום כך דרשו שלריבוי באה). 56) דין אחד לאיש ולאשה כרודפים וכנרדפים, ואף־על־פי שהכתוב מדבר על אשה המתקיפה איש. "השווה הכתוב אשה לאיש לכל עונשים שבתורה", בבא־קמא טו. 57) המתכונן לעשות, ועדיין לא עשה. 58) ואסור להרגו, ראה הלכה ז. 59) של הרודף, שהורגים אותו. 60) כשאין אתה יכול להצילו על־ידי "וקצותה את כפה". ראה הלכה הקודמת.

ט. אַף זוֹ[61] מִצְוַת לֹא תַעֲשֶׂה[62], שֶׁלֹּא לָחוּס עַל נֶפֶשׁ הָרוֹדֵף. לְפִיכָךְ הוֹרוּ חֲכָמִים[63], שֶׁהָעֻבָּרָה שֶׁהִיא מְקַשָּׁה לֵילֵד[64] - מֻתָּר לַחְתּוֹךְ הָעֻבָּר בְּמֵעֶיהָ, בֵּין בְּסַם בֵּין בַּיָּד, מִפְּנֵי שֶׁהוּא כְּרוֹדֵף אַחֲרֶיהָ לְהָרְגָהּ. וְאִם מִשֶּׁהוֹצִיא רֹאשׁוֹ[65] - אֵין נוֹגְעִין[66] בּוֹ; שֶׁאֵין דּוֹחִין נֶפֶשׁ מִפְּנֵי נֶפֶשׁ, וְזֶהוּ טִבְעוֹ שֶׁל עוֹלָם[67].

61) כשם שמצוה לחוס על נפש הנרדף ולהצילו, כך מצוה שלא לחוס על נפש הרודף, אם אי־אפשר להצילו באחד מאיבריו. 62) "לא תחוס עיניך". 63) אהלות פרק ז, משנה ו. 64) ומסוכנת מחמת הקושי, שאין העובר יוצא. 65) והקושי שבשעת הלידה מסכן חיי האם. 66) לשון המשנה, שם. 67) שאשה בשעת הלידה מסוכנת, ואין הוולד נחשב לרודף. ובלשון הגמרא: "משמיא קא רדפי לה" (מן השמים רודפים אותה), סנהדרין עב: אבל לפני שהוציא העובר ראשו אינו נקרא נפש, וישראל שהרג עובר אינו נהרג ולפיכך חייה קודמים, אף־על־פי שזה טבעו של עולם. [לשונו של רבינו כאן הוא תמוה קצת, אבל לא נמצא פירוש אחר מתקבל על הדעת]. וראה תוספות רבי עקיבא איגר שם אות טו.

י. אֶחָד הָרוֹדֵף[68] אַחַר חֲבֵרוֹ לְהָרְגוֹ אוֹ רוֹדֵף אַחַר נַעֲרָה מְאֹרָסָה[69] לְאָנְסָהּ. שֶׁנֶּאֱמַר[70]: כִּי כַּאֲשֶׁר יָקוּם אִישׁ עַל רֵעֵהוּ וּרְצָחוֹ נֶפֶשׁ, כֵּן הַדָּבָר הַזֶּה[71]; וַהֲרֵי הוּא אוֹמֵר: צָעֲקָה הַנַּעֲרָה הַמְּאֹרָשָׂה וְאֵין מוֹשִׁיעַ לָהּ[72]. הָא יֵשׁ לָהּ מוֹשִׁיעַ[73] - מוֹשִׁיעָהּ בְּכָל דָּבָר שֶׁיָּכוֹל לְהוֹשִׁיעַ, וַאֲפִלּוּ בַּהֲרִיגַת הָרוֹדֵף.

68) סנהדרין עג. 69) שיש בה דין מיתה, אבל הרודף אחרי הפנויה, שאסורה רק בלאו שענשו מלקות (פרק א מהלכות אישות הלכה ה) אין מצילין אותה בנפשו. 70) במי שאנס נערה מאורסה. 71) "מקיש רוצח לנערה המאורסה, מה נערה המאורסה ניתן להצילה (מן העבירה והקלון) בנפשו, אף רוצח ניתן להצילו בנפשו", סנהדרין שם. וראה 'ספרי' כי־תצא רמג. 72) משמע שחייבים להושיע לה. 73) לשון הגמרא, שם.

יא. וְהוּא הַדִּין לִשְׁאָר כָּל הָעֲרָיוֹת[74] חוּץ מִן הַבְּהֵמָה[75]. אֲבָל הַזְּכוּר[76] - מַצִּילִין אוֹתוֹ בְּנֶפֶשׁ הָרוֹדֵף, כִּשְׁאָר כָּל הָעֲרָיוֹת. אֲבָל הָרוֹדֵף אַחַר הַבְּהֵמָה לִרְבָעָהּ, אוֹ שֶׁרָדַף לַעֲשׂוֹת מְלָאכָה בְּשַׁבָּת אוֹ לַעֲבֹד עֲבוֹדָה זָרָה, אַף עַל פִּי שֶׁהַשַּׁבָּת וַעֲבוֹדָה זָרָה עִקְּרֵי הַדָּת[77] - אֵין מְמִיתִין אוֹתוֹ[78], עַד שֶׁיַּעֲשֶׂה[79] וִיבִיאוּהוּ לְבֵית דִּין וִידִינוּהוּ וְיָמוּת.

74) בין חייבי מיתות בית־דין ובין חייבי כריתות מצילים אותם בנפש הרודף, אף־על־פי שהכתוב מדבר בנערה המאורסה בלבד. סנהדרין שם. 75) הרודף אחר הבהמה לרבעה, ואף־על־פי שזה דומה לעריות וחייב מיתה, שלא ניתן להציל בנפשו אלא בדבר שהוא ערוה, ויש בה קלון לנרדף, שם. 76) הרודף אחר הזכר לאנסו. 77) והמחלל את השבת דינו כעובד עבודה־זרה. 78) שלא כדעת רבי אלעזר ברבי שמעון שאמר: מחלל את השבת ניתן להצילו בנפשו, ושלא כדעת רבי שמעון בן יוחאי שאמר: עובד עבודה־זרה ניתן להצילו בנפשו. שם עג: 79) לאחר שהתרו בו וקיבל על עצמו התראה, כדין יתר חייבי מיתות בית־דין. ראה למעלה הלכה ה.

1 **יב. רָדַף אַחַר עֶרְוָה וּתְפָשָׂהּ וְשָׁכַב עִמָּהּ וְהֶעֱרָהּ[80],**
2 **אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא גָמַר בִּיאָתוֹ[81] - אֵין מְמִיתִין[82] אוֹתוֹ**
3 **עַד עָמְדוֹ בַּדִּין. רָדַף אַחַר עֶרְוָה, וְאַחֵרִים הָיוּ רוֹדְפִין**
4 **אַחֲרָיו לְהַצִּילָהּ, וְאָמְרָה לָהֶם: הַנִּיחוּהוּ כְּדֵי שֶׁלֹּא**
5 **יַהַרְגֻנִי[83] - אֵין שׁוֹמְעִין לָהּ[84], אֶלָּא מַבְהִילִין אוֹתוֹ**
6 **וּמוֹנְעִין אוֹתוֹ מִלְּבְעֹל בְּאֵיבָרָיו[85]; וְאִם אֵינָן יְכוֹלִים**
7 **בְּאֵיבָרָיו - אֲפִלּוּ בְּנַפְשׁוֹ, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[86].**

80) "הערה זו נכנסת עטרה". סנהדרין שם. 81) שלא הכניס את כל האבר. 82) אין מצילים אותו מגמר ביאה בנפשו של רודף, שהרי כבר נבעלה, ודינה כנעברה בה עבירה, שאין מצילים אותה בנפשו, שם עג. עג: 83) קודם שתשיגו אותו, מכיון שאתם רוצים להרוג אותו בגללי, שם. 84) שהרי אנוסה היא, ומתוך פחד אמרה כך. 85) על־ידי הכאת איבריו. 86) למעלה הלכה ז.

8 **יג. כָּל הַיָּכוֹל לְהַצִּיל בְּאֵיבָר מֵאֵיבָרָיו וְלֹא טָרַח**
9 **בְּכָךְ, אֶלָּא הִצִּיל בְּנַפְשׁוֹ[87] שֶׁל רוֹדֵף וַהֲרָגוֹ - הֲרֵי זֶה**
10 **שׁוֹפֵךְ דָּמִים וְחַיָּב מִיתָה[88]; אֲבָל אֵין בֵּית דִּין מְמִיתִין**
11 **אוֹתוֹ[89].**

87) מפני שזה קל לו יותר. 88) "נהרג עליו", סנהדרין עד. 89) מאחר שנתכוון להציל, אין כאן קבלת התראה, ומה שאמרו "נהרג עליו" הכוונה למיתה בידי שמים. (כסף־משנה).

12 **יד. כָּל הַיָּכוֹל לְהַצִּיל[90] וְלֹא הִצִּיל - עוֹבֵר עַל 'לֹא**
13 **תַעֲמֹד[91] עַל דַּם רֵעֶךָ'. וְכֵן הָרוֹאֶה אֶת חֲבֵרוֹ טוֹבֵעַ**
14 **בַּיָּם[92], אוֹ לִסְטִים בָּאִים עָלָיו, אוֹ חַיָּה רָעָה בָּאָה**
15 **עָלָיו, וְיָכוֹל לְהַצִּילוֹ הוּא בְּעַצְמוֹ אוֹ שֶׁיִּשְׂכֹּר**
16 **אֲחֵרִים[93] לְהַצִּילוֹ, וְלֹא הִצִּיל; אוֹ שֶׁשָּׁמַע עוֹבְדֵי**
17 **כּוֹכָבִים אוֹ מוֹסְרִים מְחַשְּׁבִים עָלָיו רָעָה[94] אוֹ טוֹמְנִין**
18 **לוֹ פַּח, וְלֹא גָּלָה אֹזֶן חֲבֵרוֹ וְהוֹדִיעוֹ[95]; אוֹ שֶׁיָּדַע**
19 **בְּעוֹבֵד כּוֹכָבִים אוֹ בְּאוֹנֵס שֶׁהוּא בָּא עַל חֲבֵרוֹ, וְיָכוֹל**
20 **לְפַיְּסוֹ בִּגְלַל חֲבֵרוֹ לְהָסִיר מַה שֶּׁבְּלִבּוֹ, וְלֹא פִּיְּסוֹ;**
21 **וְכֹל כַּיּוֹצֵא בִּדְבָרִים אֵלּוּ[96] - הָעוֹשֶׂה אוֹתָם עוֹבֵר עַל**
22 **'לֹא תַעֲמֹד עַל דַּם רֵעֶךָ'[97].**

90) חבירו מסכנה, ולאו דוקא מיד רודף. 91) ופשוטו של מקרא, שאם רואה חבירו בסכנה, לא יעמוד בחיבוק ידיים, אלא ישתדל בכל הדרכים להצילו. 92) והרואה יודע לשחות ויכול להצילו. ספרא קדושים פרק ד, ח וסנהדרין עג. 93) אף־על־פי שיש בזה טרחה, שם. 94) ומובן מאליו, שהניצול חייב לפרוע למציל מה שהוציא, שאין אדם חייב להציל חבירו בממון של עצמו, כשיש ממון לניצול, רא"ש, סנהדרין פרק ח. 95) טובע בים הוא דוגמה לאדם שכבר נתון בתוך הסכנה; לסטים באים עליו - דוגמה לסכנה המתקרבת לאדם; מוסרים מחשבים עליו רעה - הסכנה עדיין במחשבה בלבד, ובכולם דין אחד, שחייבים להציל. 96) אף־על־פי שבאותו כתוב אסרה תורה ללכת רכיל ולגלות סוד, בכל זאת כאן כשסכנה אורבת לחבריו - הוא חייב לגלות ולהודיע לו. 97) כגון היודע עדות לחבירו ואינו מעידו, ספרא שם.

23 **טו. הָרוֹאֶה רוֹדֵף[98] אַחַר חֲבֵרוֹ לְהָרְגוֹ אוֹ אַחַר**
24 **עֶרְוָה[99] לְבָעֲלָהּ, וְיָכוֹל לְהַצִּיל וְלֹא הִצִּיל - הֲרֵי זֶה**
25 **בִּטֵּל מִצְוַת עֲשֵׂה, שֶׁהִיא 'וְקַצֹּתָה אֶת כַּפָּהּ', וְעָבַר עַל**
26 **שְׁנֵי לָאוִין: עַל 'לֹא תָחוֹס עֵינֶךָ'[100] וְעַל 'לֹא תַעֲמֹד**
27 **עַל דַּם רֵעֶךָ'[101].**

98) כי הכתוב מחייב את האדם להשתמש בכל האמצעים, כדי להציל את חבירו. 99) למעלה הלכה ז. 100) למעלה הלכה יא. 101) למעלה הלכה ח.

28 **טז. אַף עַל פִּי שֶׁאֵין לוֹקִין עַל לָאוִין אֵלּוּ מִפְּנֵי**
29 **שֶׁאֵין מַעֲשֶׂה[102] בָּהֶן - חֲמוּרִים הֵם; שֶׁכָּל הַמְאַבֵּד[103]**
30 **נֶפֶשׁ אַחַת מִיִּשְׂרָאֵל - כְּאִלּוּ אִבֵּד כָּל הָעוֹלָם כֻּלּוֹ,**
31 **וְכָל הַמְקַיֵּם נֶפֶשׁ אַחַת מִיִּשְׂרָאֵל - כְּאִלּוּ קִיֵּם כָּל**
32 **הָעוֹלָם כֻּלּוֹ.**

102) "ומנין לרודף אחר חבירו להורגו, ואחר הזכור ואחר נערה המאורסה, שחייב אתה להצילו בנפשו, תלמוד־לומר ולא תעמוד על דם רעך", ספרא שם. 103) ראה הלכות מתנות עניים פרק ח, הלכה י.

יום ג' כ"ו מנ"א ה'תשפ"ב

פֶּרֶק שֵׁנִי[1]

1) יבאר השוכר הורג להרוג חברו או כפתו והניחו לפני הארי. ודין ההורג הטריפה או אדם טריפה שהרג את הנפש. ודין ההורג עבד כנעני או גר תושב או עבדו או עבד אחר כו'.

33 **א. כָּל הַהוֹרֵג[2] חֲבֵרוֹ בְּיָדוֹ[3], כְּגוֹן שֶׁהִכָּהוּ בְּסַיִף אוֹ**
34 **בְּאֶבֶן הַמְמִיתָה[4], אוֹ שֶׁחֲנָקוֹ[5] עַד שֶׁמֵּת, אוֹ שְׂרָפוֹ**
35 **בְּאֵשׁ - הוֹאִיל וַהֲרָגוֹ מִכָּל מָקוֹם הוּא בְּעַצְמוֹ[6], הֲרֵי**
36 **זֶה נֶהֱרָג בְּבֵית דִּין[7].**

2) בין איש ובין אשה. כתוב: "רוצח הוא מות יומת הרוצח" (במדבר לה, טו), וזה כולל כל רוצח, בין שהוא איש ובין שהוא אשה. ראה מכילתא דרבי שמעון בן יוחאי משפטים עמוד 169 ומכילתא דרבי ישמעאל משפטים פרשה ד. 3) פרט לגורם להריגת חבירו, ראה הלכה ב. 4) שיש בה כדי להמית, פרט להיכהו בצרור קטן, שאין בו כדי להמיתו

ומת, שהרי לא הייתה לו כוונה להרוג. כתוב בתורה: "ואם באבן יד אשר ימות בה היכהו וימות, רוצח הוא, מות יומת הרוצח" (שם, ז), ואמרו חכמינו: "מגיד הכתוב שאינו חייב עד שיכנו בדבר שהוא כדי להמיתו". ספרי מסעי, קס, וראה הלכות חובל ומזיק פרק א הלכה יח. 5) כתוב "או באיבה היכהו בידו וימות, מות יומת המכה, רוצח הוא" (שם, כא), פסוק זה מיותר, שהרי קודם לכן כבר כתוב "ואם בכלי ברזל", "ואם באבן יד", "או בכלי עץ" - מכאן למדו, שכל ההורג בידו חייב מיתה, כגון "דחפו, דחקו, חנקו", ספרי שם. וראה סנהדרין עו: 6) ככתוב: "היכהו בידו וימות". 7) כי בכולם כתוב "מות יומת" (במדבר שם), ומיתתו בסייף, ראה למעלה פרק א הלכה א.

1 **ב. אֲבָל הַשּׁוֹכֵר[8] הוֹרֵג לְהַרֵּג אֶת חֲבֵרוֹ אוֹ שֶׁשָּׁלַח**
2 **עֲבָדָיו[9] וַהֲרָגוּהוּ, אוֹ שֶׁכְּפָתוֹ וְהִנִּיחוֹ[10] לִפְנֵי הָאֲרָיוֹת[11]**
3 **וְכֵיוֹצֵא בּוֹ[12] וַהֲרָגַתְהוּ חַיָּה[13], וְכֵן הַהוֹרֵג אֶת עַצְמוֹ**
4 **- כָּל אֶחָד מֵאֵלּוּ שׁוֹפֵךְ דָּמִים הוּא, וַעֲוֹן הַרִיגָה**
5 **בְּיָדוֹ[14], וְחַיָּב מִיתָה לַשָּׁמַיִם; וְאֵין בָּהֶן מִיתַת בֵּית**
6 **דִּין[15].**

8) ומשלם כסף להורג. 9) שמוכרחים לשמוע בקול אדוניהם, קידושין מג. 10) ובשעה שכפתו אין הארי הממית נוגע בו, אלא לאחר זמן. 11) וכגון שהיה הארי בן תרבות אצל הכופת ולא אצל האחר, סנהדרין עז. 12) חיה טורפת אחרת. 13) וכן אם כפתו ומת ברעב, שבשעה שכפתו לא היה דבר ההורג אותו, והרעב מאליו הוא בא אחר כן, שם. 14) העוון נקרא על שמו, שהרי נתן הנביא אמר לדוד: "את אוריה החיתי הכית בחרב", ותלה בו את החטא של הריגת אוריה, אף על פי שלא נהרג בידי דוד, אלא לפי הוראתו (שמואל ב יב, ט). 15) אף על פי ששלוחו של אדם כמותו, ויד השליח כיד השולח, אבל בעבירה אין שלוחו של אדם כמותו, ומשום כך אין בית דין הורגים את השולח, וכמו כן אין דינו של הגורם להריגת חבירו כהורג ביד, אף על פי שבנזקין דין הגורם כמזיק ממש. ראה הלכות חובל ומזיק פרק ז הלכה ז.

7 **ג. וּמִנַּיִן שֶׁכֵּן הוּא הַדִּין? שֶׁנֶּאֱמַר: שֹׁפֵךְ דַּם הָאָדָם**
8 **בָּאָדָם[16] דָּמוֹ יִשָּׁפֵךְ - זֶה הַהוֹרֵג בְּעַצְמוֹ שֶׁלֹּא עַל יְדֵי**
9 **שָׁלִיחַ. אֶת דִּמְכֶם לְנַפְשֹׁתֵיכֶם אֶדְרֹשׁ - זֶה הוֹרֵג**
10 **עַצְמוֹ[17]. מִיַּד כָּל חַיָּה אֶדְרְשֶׁנּוּ - זֶה הַמּוֹסֵר חֲבֵרוֹ[18]**
11 **לִפְנֵי חַיָּה לְטָרְפוֹ. מִיַּד הָאָדָם מִיַּד אִישׁ אָחִיו אֶדְרֹשׁ**
12 **אֶת נֶפֶשׁ הָאָדָם - זֶה הַשּׁוֹכֵר אֲחֵרִים[19] לַהֲרֹג אֶת**
13 **חֲבֵרוֹ. וּבְפֵרוּשׁ נֶאֱמַר בִּשְׁלָשְׁתָּן לְשׁוֹן דְּרִישָׁה[20], הֲרֵי**
14 **דִּינָם מָסוּר לַשָּׁמַיִם.**

16) בפני אדם, כלומר בפני עדים. 17) כך פירש רבי אלעזר את הפסוק: "את דמכם לנפשותיכם אדרוש" - מיד נפשותיכם אדרוש את דמכם, היינו השופך דם עצמו, בבא קמא צא: 18) לשון בראשית רבה פרשה לד, יט. 19) ופירוש הכתוב הוא: אדרוש את נפש האדם - ששכר איש להרוג את אחיו, שם. 20) "אדרוש", היינו שה' יענוש אותו, ולא כתוב "דמו יישפך" כמו בתחילת הפסוק.

15 **ד. וְכָל אֵלּוּ הָרַצְחָנִים[21] וְכֵיוֹצֵא בָּהֶן[22] שֶׁאֵינָן מְחַיְּבִין**
16 **מִיתַת בֵּית דִּין, אִם רָצָה מֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל לְהָרְגָם בְּדִין**
17 **הַמַּלְכוּת[23] וְתַקָּנַת הָעוֹלָם - הָרְשׁוּת בְּיָדוֹ. וְכֵן אִם**
18 **רָאוּ בֵּית דִּין לְהָרְגָם בְּהוֹרָאַת שָׁעָה[24], אִם הָיְתָה**
19 **הַשָּׁעָה צְרִיכָה לְכָךְ[25] - יֵשׁ לָהֶם רְשׁוּת[26] כְּפִי מַה**
20 **שֶׁיִּרְאוּ.**

21) שדרכם לרצוח אנשים על ידי שכירים או על ידי חיה רעה, וראה בבא מציעא לג. "רבצן" וברש"י שם. 22) כגון ההורגים בלא התראה או בעד אחד. 23) ולא בדין התורה המחייב בית דין. 24) ולא לקבוע הלכה לדורות. 25) לעשות סייג לתורה, כגון שהיו פרוצים בעבירות, אף על פי שאיש זה לא היה פרוץ. ובתלמוד מסופר: "ומעשה באחד שרכב על סוס בשבת בימי יוונים, והביאוהו לבית דין וסקלוהו, לא מפני שראוי לכך, אלא שהשעה צריכה לכך" (סנהדרין מו.). 26) "בית דין מכים ועונשים שלא מן התורה, שם. וראה הלכות סנהדרין פרק כד, הלכה ד.

21 **ה. הֲרֵי שֶׁלֹּא הֲרָגָם הַמֶּלֶךְ וְלֹא הָיְתָה הַשָּׁעָה צְרִיכָה**
22 **לְכָךְ לְחַזֵּק הַדָּבָר[27] - הֲרֵי בֵּית דִּין חַיָּבִין מִכָּל מָקוֹם**
23 **לְהַכּוֹתָם מַכָּה רַבָּה הַקְּרוֹבָה לְמִיתָה, לְאָסְרָם**
24 **בְּמָצוֹר[28] וּבְמָצוֹק[29] שָׁנִים רַבּוֹת, וּלְצַעֲרָן בְּכָל מִינֵי**
25 **צַעַר, כְּדֵי לְהַפְחִיד וּלְאַיֵּם עַל שְׁאָר הָרְשָׁעִים, שֶׁלֹּא**
26 **יִהְיֶה הַדָּבָר לָהֶם לְפוּקָה וּלְמִכְשׁוֹל[30], וְיֹאמַר: הֲרֵינִי**
27 **מְסַבֵּב לַהֲרֹג אוֹיְבַי[31] כְּדֶרֶךְ שֶׁעָשָׂה פְּלוֹנִי וְאֶפָּטֵר.**

27) ולגדור בעדו, מפני שלא היו פרוצים, ולא ראו בית דין צורך להרגם. 28) לכלוא אותו בבית הסוהר. 29) וברעב, על פי הכתוב בדברים כח, נג. אבל לא עד כדי מיתת רעב. 30) על פי הכתוב "ולא תהיה זאת לך לפוקה ולמכשול לב אדוני ולשפך דם חינם" (שמואל־א כה, לא). 31) כשם שרצה דוד לעשות בנבל, שם.

28 **ו. אֶחָד[32] הַהוֹרֵג אֶת הַגָּדוֹל[33] אוֹ אֶת הַקָּטָן בֶּן יוֹמוֹ,**
29 **בֵּין זָכָר בֵּין נְקֵבָה[34], הֲרֵי זֶה נֶהֱרָג עָלָיו - אִם הָרַג**
30 **בְּזָדוֹן, אוֹ גוֹלֶה[35] - אִם הָרַג בִּשְׁגָגָה. וְהוּא[36], שֶׁכָּלוּ לוֹ**
31 **חֲדָשָׁיו[37]; אֲבָל אִם נוֹלַד לְפָחוֹת מִתִּשְׁעָה חֳדָשִׁים -**
32 **הֲרֵי הוּא כְּנֵפֶל[38] עַד שֶׁיִּשְׁהֶה שְׁלֹשִׁים יוֹם[39], וְהַהוֹרְגוֹ**
33 **בְּתוֹךְ שְׁלֹשִׁים יוֹם - אֵינוֹ נֶהֱרָג עָלָיו[40].**

32) בין ... בין. 33) בן יג שנה ויום אחד. 34) כתוב (ויקרא כד, יז): "ואיש כי יכה כל נפש אדם מות יומת" זה כולל "בין איש בין אשה בין קטן", ספרא אמור פרק כ, א. וראה סנהדרין פד: ונדה מד: 35) שכתוב: "ונס שמה רוצח מכה נפש בשגגה" (במדבר לה, יא). וראה ספרי מסעי, קנט. 36) הדין הזה שההורג את הקטן בן יומו נהרג. 37) שמלאו לו תשעה חדשי עיבור, שאז הוא בן קיימא, נדה שם. 38) שאינו בן קיימא, כגון ראשו אטום ואפילו כלו לו חדשיו (סנהדרין פד:). 39) ואז יצא מכלל נפל "כל ששהה שלושים יום באדם (בבהמה - שמונה ימים), אינו נפל" (נדה מד:). 40) "שיכול אפילו היכה את הנפלים ובן שמונה (שנולד לאחר שמונה חדשי עיבור) יהא חייב,

תלמוד לומר איש (מכה איש ומת מות יומת), מה איש מיוחד שהוא בן קיימא, יצאו נפלים ובן שמונה שאינם בני קיימא (מכילתא דרשב"י משפטים עמוד 169 הוצאת מקיצי נרדמים. וראה סנהדרין שם).

ז. אֶחָד הַהוֹרֵג אֶת הַבָּרִיא אוֹ אֶת הַחוֹלֶה הַנּוֹטֶה לָמוּת[41]. וַאֲפִלּוּ הָרַג אֶת הַגּוֹסֵס[42] - נֶהֱרָג עָלָיו[43]. וְאִם הָיָה גּוֹסֵס בִּידֵי אָדָם, כְּגוֹן שֶׁהִכּוּהוּ עַד שֶׁנָּטָה לָמוּת וַהֲרֵי הוּא גּוֹסֵס[44], הַהוֹרְגוֹ - אֵין בֵּית דִּין מְמִיתִין אוֹתוֹ[45].

41) אבל חולה שאינו נוטה למות אין צורך להשמיענו שדינו כבריא ממש. 42) "רוב גוססים למיתה" (קידושין עא:). 43) אף על פי שהיה מת, אפילו לא הרג אותו, "הכול מודים בהורג את הגוסס שהוא חייב", סנהדרין עח. 44) כתוצאה מן המכות. 45) שכתוב בתורה "ואיש כי יכה כל נפש אדם מות יומת" (ויקרא כד, יז), ולדעת החכמים באה התורה להדגיש, שאין המכה חייב מיתה, אלא אם כן היכה את כל הנפש, פרט להורג זה שאחרים סייעו בהריגתו, שם (והמכים אף הם פטורים ממיתה, אף על פי שהביאוהו לידי גסיסה, שהרי בכל זאת לא מת מן המכות). רבינו דייק "אין בית דין ממיתים אותו", אבל מלך רשאי להורגו מדין מלכות, כשם שדוד הרג את בן הגר העמלקי, שהרג את שאול, אף על פי שהיה גוסס בידי אדם (שמואל־ב א).

ח. הַהוֹרֵג אֶת הַטְּרֵפָה[46], אַף עַל פִּי שֶׁאוֹכֵל וְשׁוֹתֶה וּמְהַלֵּךְ בַּשּׁוּק - הֲרֵי זֶה פָּטוּר[47] מִדִּינֵי אָדָם[48]. וְכָל אָדָם[49] בְּחֶזְקַת שָׁלֵם[50], וְהוֹרְגוֹ נֶהֱרָג[51], עַד שֶׁיּוֹדַע בְּוַדַּאי שֶׁזֶּה טְרֵפָה, וְיֹאמְרוּ הָרוֹפְאִים שֶׁמַּכָּה זוֹ אֵין לָהּ תְּעָלָה[52] בְּאָדָם, וּבָהּ יָמוּת אִם לֹא יְמִיתֶנּוּ דָּבָר אַחֵר.

46) כגון ניקבה הריאה או קרום המוח, שאינו יכול לחיות שנים עשר חודש, סנהדרין עח. 47) "הכל מודים בהורג את הטריפה שהוא פטור" (שם). והטעם הוא, מכיוון שנחתכו מקורות החיות, הריהו נחשב ל"גברא קטילא". 48) אבל חייב מיתה לשמים, שהרי שופך דמים הוא, ראה למעלה הלכה ב. 49) אפילו לא ידוע שהוא שלם. 50) כל אדם בחזקת שלם, שהולכים אחר הרוב (חולין יא:), ומשום כך אין שואלים את העדים: "ראיתם טריפה הרג, שלם הרג", שאין הלכה כרבי טרפון ורבי עקיבא במכות ז. וראה רבינו חננאל שם. 51) כאילו הרג וודאי שלם. 52) רפואה.

ט. אָדָם טְרֵפָה שֶׁהָרַג אֶת הַנֶּפֶשׁ - נֶהֱרָג; שֶׁנֶּאֱמַר: וּבְעַרְתָּ הָרָע מִקִּרְבֶּךָ[53]. וְהוּא, שֶׁיַּהֲרֹג בִּפְנֵי בֵּית דִּין[54]; אֲבָל בִּפְנֵי עֵדִים - פָּטוּר. שֶׁמָּא יָזֹמוּ[55], וְאִם הוּזַמּוּ - אֵינָן נֶהֱרָגִין, שֶׁהֲרֵי לֹא זָמְמוּ אֶלָּא לַהֲרֹג טְרֵפָה[56]; וְכָל עֵדוּת שֶׁאֵינָהּ רְאוּיָה לַהֲזָמָה[57] - אֵינָהּ עֵדוּת[58] בְּדִינֵי נְפָשׁוֹת[59].

53) ולא דנים אותו לפי דין הרוצח במיתת בית דין, שהרי אי אפשר, כי בית דין שראו איש רוצח חבירו, אינם רשאים לדון אותו. אבל אם לא יהרגו אותו, ילך ויהרוג, ומשום כך צורך השעה הוא להרגו, ובפרט שהוא גברא קטילא, ואפילו לא הרג, ההורגו פטור. ראה בית הבחירה לסנהדרין עמוד 289. 54) שאינם זקוקים לעדים ולמשא ומתן משפטי. 55) יבואו עדים אחרים ויעידו עליהם שעדי שקר הם, כי "עימנו הייתם באותה שעה במקום אחר". 56) וההורג טריפה פטור ממיתת בית דין. 57) לקיים בה דין הזמה, שאמרה תורה "ועשיתם לו כאשר זמם לעשות לאחיו" (דברים יט, יט). 58) שאינם מפחדים לשקר (סנהדרין שם). 59) כי בדיני ממונות בטלו את הדרישות והחקירות הקשורות בזמן ובמקום, ראה שם לב.

י. אֶחָד הַהוֹרֵג אֶת יִשְׂרָאֵל אוֹ הַהוֹרֵג עֶבֶד כְּנַעֲנִי[60] - הֲרֵי זֶה נֶהֱרָג עָלָיו. וְאִם הָרַג בִּשְׁגָגָה - גּוֹלֶה.

60) כתוב: "וכי יכה איש את עבדו או את אמתו בשבט ומת תחת ידו נקום יינקם" (שמות כא, כ). כתוב זה מדבר בעבד כנעני, שהרי נאמר שם "כי כספו הוא", ואין עבד עברי "כסף", "כסף - יצא עבד עברי שאין כסף", ספרא אמור פרשה ה, ב. וראה מכילתא משפטים פרשה ז.

יא. יִשְׂרָאֵל שֶׁהָרַג גֵּר תּוֹשָׁב[61] - אֵינוֹ נֶהֱרָג עָלָיו בְּבֵית דִּין[62], שֶׁנֶּאֱמַר: וְכִי יָזִיד אִישׁ עַל רֵעֵהוּ[63]. וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר שֶׁאֵינוֹ נֶהֱרָג עַל הָעוֹבֵד כּוֹכָבִים[64]. וְאֶחָד הַהוֹרֵג אֶת עֶבֶד אֲחֵרִים אוֹ הַהוֹרֵג עַבְדּוֹ - הֲרֵי זֶה נֶהֱרָג עָלָיו; שֶׁהָעֶבֶד קִבֵּל עָלָיו מִצְוֹת[65] וְנוֹסַף עַל נַחֲלַת ה'[66].

61) גוי היושב בארץ, וקיבל עליו שבע מצוות, שנצטווה עליהן בן נח, ולא מל ולא טבל לשם גירות גמורה. 62) ודינו מסור לשמים, מכילתא משפטים פרשה ד. 63) "על רעהו פרט לאחרים (גויים), רעהו פרט לגר תושב". מכילתא דרבי שמעון בן יוחאי משפטים עמוד 171 (ובמכילתא דרבי ישמעאל לפסוק זה לא נזכר גר תושב. וראה כסף משנה כאן). 64) שאין לו מצוות כישראל. 65) כל המצוות שהאשה חייבת בהן, אף עבד כנעני חייב בהן, ומשום כך "אחיו הוא במצוות", וההורג אותו נהרג עליו. ראה סנהדרין פו. 66) ודינו כישראל.

יב. מַה בֵּין עַבְדּוֹ לְעֶבֶד אֲחֵרִים? שֶׁעַבְדּוֹ יֵשׁ לוֹ רְשׁוּת לְהַכּוֹתוֹ[67]. לְפִיכָךְ, אִם הִכָּהוּ הַכָּאָה שֶׁיֵּשׁ בָּהּ כְּדֵי לְהָמִית[68], וְנָטָה לָמוּת, וְעָמַד עֶשְׂרִים וְאַרְבַּע שָׁעוֹת[69] וְאַחַר כָּךְ מֵת - אֵינוֹ נֶהֱרָג עָלָיו, אַף עַל פִּי שֶׁמֵּת מֵחֲמַת הַמַּכָּה; שֶׁנֶּאֱמַר: לֹא יֻקַּם כִּי כַסְפּוֹ הוּא[70]. וּמַהוּ "יוֹם אוֹ יוֹמַיִם"[71]? יוֹם שֶׁהוּא כְּיוֹמַיִם, שֶׁהוּא מֵעֵת לְעֵת[72].

67) כדי לייסרו "כי כספו הוא". 68) שאם אין בה כדי להמית, אפילו על ישראל פטור, ראה למעלה הלכה א. וזה לשון המכילתא (משפטים פרשה ז): "ומה אם ישראל שהחמיר בו, אינו חייב עד שיכנו בדבר שיש בו כדי להמית, כנעני שהקל בו, דין הוא שלא יהא חייב עד שיהא בו כדי להמית". 69) שהוא מעת לעת. 70) ויש לו רשות

להכותו. 71) בתורה כתוב: "אך אם יום או יומיים יעמוד לא יוקם". "יומיים" משמע שיחיה דווקא שני ימים ו"יום" משמע שמספיק שיחיה יום אחד בלבד. 72) למילה "יום" יש שני מובנים: א. "יום" בניגוד ללילה, והוא שתים־עשרה שעות; ב. "יום" במובן יממה = עשרים וארבע שעות. אילו כתבה התורה "יום" אפשר היה לחשוב בטעות, שהכוונה ליום במובן א. ואילו כתבה "יומיים" אפשר היה לחשוב, שהכוונה לשתי יממות. משום כך כתבה התורה "יום או יומיים" כלומר יום כמו (או - כמו) יומיים, היינו עשרים וארבע שעות. ובמכילתא דרבי שמעון בן יוחאי נאמר: "יום שיש בו שני ימים, הווי אומר מעת לעת", אם היכה אותו בחצי היום, נגמרות עשרים וארבע שעות בחצי היום השני, ויש בו שני ימים. ואם היכה אותו בערב, נגמרות עשרים וארבע שעות למחרת בערב, וזהו יום שהוא כיומיים. ויונתן בן עוזיאל תרגם: "אין יומא חד מעידן לעידן (אם יום אחד מעת לעת) או תרין יומין קטעין יתקיים (או שני ימים קטועים, שני חצאי יום. וביחד יום שלם מעת לעת)".

יג. אֲבָל הַמַּכֶּה עֶבֶד שֶׁאֵינוֹ שֶׁלּוֹ, אֲפִלּוּ מֵת לְאַחַר כַּמָּה יָמִים מִחֲמַת הַמַּכָּה, הוֹאִיל וְהִכָּהוּ כְּדֵי לְהָמִית[73] - הֲרֵי זֶה נֶהֱרָג עָלָיו, כִּשְׁאָר בְּנֵי חוֹרִין[74].

73) מכה שיש בה כדי להמית. 74) "אף עבדו ושפחתו בכלל שנאמר מכה איש ומת, והרי הכתוב מוציאו מכללו להקל עליו, שיהא נידון ביום או יומיים" (מכילתא שם). מכאן שדין "יום או יומיים" הוא בהורג עבדו בלבד, ולא בהורג עבד שאינו שלו.

יד. יֵרָאֶה לִי[75], שֶׁהַמַּכֶּה אֶת עַבְדּוֹ בְּסַכִּין וְסִיף אוֹ בְּאֶבֶן וְאֶגְרוֹף וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן[76], וְאָמְדוּהוּ לְמִיתָה[77], וָמֵת - אֵינוֹ בְּדִין יוֹם אוֹ יוֹמַיִם; אֶלָּא אֲפִלּוּ מֵת לְאַחַר שָׁנָה - נֶהֱרָג עָלָיו. לְכָךְ נֶאֱמַר 'בַּשֵּׁבֶט'[78], שֶׁלֹּא נָתְנָה תּוֹרָה רְשׁוּת לְהַכּוֹתוֹ אֶלָּא בְּשֵׁבֶט[79] וּמַקֵּל וּרְצוּעָה[80] וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן, וְלֹא בְּהַכָּאַת רְצִיחָה[81].

75) דעת רבינו ללא מקור בתלמוד וגאונים. 76) בדבר שאין דרך האדון לייסר בו את עבדו. 77) שהיה בהם כדי להמית. 78) "וכי יכה איש את עבדו או את אמתו בשבט" (שמות כא, כ). 79) שהוא שבט מוסר לייסר את העבד או את הבן, ככתוב: "אל תמנע מנער מוסר, כי תכנו בשבט ולא ימות, אתה בשבט תכנו" (משלי כג, יג־יד). 80) שבהם משתמש הדיין לייסר בני אדם, ראה סנהדרין ז: 81) כגון סכין וסייף.

טו. הַמּוֹכֵר עַבְדּוֹ וּפָסַק[82] עִמּוֹ שֶׁיְּשַׁמְּשֶׁנּוּ[83] שְׁלֹשִׁים יוֹם[84], וְהִכָּהוּ אַחַד מֵהֶן בְּתוֹךְ הַשְּׁלֹשִׁים יוֹם וָמֵת - הֲרֵי זֶה נֶהֱרָג עָלָיו, וְאֵינוֹ בְּדִין יוֹם אוֹ יוֹמַיִם[85]. הָרִאשׁוֹן - לְפִי שֶׁאֵינוֹ כַּסְּפוֹ הַמְיֻחָד לוֹ[86], וְהַשֵּׁנִי - לְפִי שֶׁאֵינוֹ עֲדַיִן תַּחְתָּיו.

82) והתנה. 83) את המוכר. 84) גופו קנוי לקונה, ולמוכר זכות שימוש בו לשלושים יום. 85) אלא כדין הורג בן חורין. 86) כי הגוף קנוי לקונה, ולמוכר קניין פירות בלבד, כלומר, הזכות להשתמש בו שלושים יום, והתורה מתנה את דין "יום או יומיים" ב"כי כספו הוא". ופסק כרבי אליעזר, בבא קמא צ. וראה מכילתא משפטים פרשה ז ומכילתא דרשב"י משפטים כא, כ.

טז. וְכֵן מִי שֶׁחֲצָיוֹ עֶבֶד וְחֲצָיוֹ בֶּן חוֹרִין[87], וְעֶבֶד שֶׁל שְׁנֵי שֻׁתָּפִין - אֵינָן בְּדִין יוֹם אוֹ יוֹמַיִם, שֶׁהֲרֵי אֵינוֹ לְאַחַד מֵהֶן כַּסְּפוֹ הַמְיֻחָד לוֹ[88], וּלְפִיכָךְ נֶהֱרָג עָלָיו כִּשְׁאָר הָעָם[89].

87) כגון עבד של שני שותפים, ושחרר האחד את חלקו (גיטין מב.). 88) שהרי החצי האחד שייך במקרה א לעבד, ובמקרה ב לשותף, בבא קמא צ. 89) אפילו הוא מת לאחר כמה ימים מחמת המכה.

יום ד' כ"ז מנ"א ה'תשפ"ב

פֶּרֶק שְׁלִישִׁי[1]

1) יבאר המכה את חברו שאומדים הדבר שהכהו בו ומקום המכה. ודין הדוחף את חברו שמשערים גובה המקום כו'. ודין כלי ברזל לא נתנה בו תורה שיעור. ודין הכופת חברו והניחו ברעב עד שמת.

א. הַמַּכֶּה אֶת חֲבֵרוֹ בְּזָדוֹן בְּאֶבֶן אוֹ בְּעֵץ וְהֵמִיתוֹ - אוֹמְדִין[2] דָּבָר שֶׁהִכָּהוּ בּוֹ וּמָקוֹם שֶׁהִכָּה עָלָיו, אִם רָאוּי[3] אוֹתוֹ חֵפֶץ לְהָמִית בְּאֵיבָר זֶה אוֹ אֵינוֹ רָאוּי[4]; שֶׁנֶּאֱמַר: בְּאֶבֶן יָד אֲשֶׁר יָמוּת בָּהּ הִכָּהוּ, אוֹ בִּכְלִי עֵץ אֲשֶׁר יָמוּת בּוֹ הִכָּהוּ - עַד שֶׁיִּהְיֶה בּוֹ כְּדֵי לְהָמִית. וְאֵינוֹ דּוֹמֶה מַכֵּהוּ עַל לִבּוֹ לְמַכֵּהוּ עַל יֶרֶכוֹ[5].

2) משערים. 3) אם גדלו וכבדו מספיקים. 4) ופטור ממיתה, אף־על־פי שהכהו בזדון, שהרי לא התכוון להמיתו, אלא להכותו בלבד. 5) אותה מכה באבן או בעץ שיש בה כדי להמיתו על לבו, אין בה כדי להמיתו על מתניו. הדוגמה לקוחה ממשנה סנהדרין עח:

ב. הוֹאִיל[6] וְנֶאֱמַר 'אֲשֶׁר יָמוּת בָּהּ'[7], מִכָּאן[8] שֶׁאוֹמְדִין מְקוֹם הַמַּכָּה. וּכְשֵׁם שֶׁאוֹמְדִין הַחֵפֶץ שֶׁהִכָּה בּוֹ וּמְקוֹם הַמַּכָּה, כָּךְ אוֹמְדִין כֹּחַ הַהַכָּאָה; שֶׁנֶּאֱמַר: בְּאֶבֶן יָד, מִכָּאן שֶׁמְּשַׁעֲרִין אֶת הַיָּד[9]. אֵינוֹ דּוֹמֶה[10] זוֹרֵק אֶבֶן בַּחֲבֵרוֹ בְּרִחוּק שְׁתֵּי אַמּוֹת לְזוֹרֵק בּוֹ בְּרִחוּק עֶשֶׂר, שֶׁבְּרִחוּק עֶשֶׂר יִהְיֶה כֹּחָהּ יָתֵר. וְאֵינוֹ דּוֹמֶה זוֹרֵק בְּרִחוּק עֶשֶׂר לְזוֹרֵק בְּרִחוּק מֵאָה, שֶׁבְּרִחוּק הַמָּקוֹם בְּיוֹתֵר יִתְמַעֵט כֹּחַ הַהַכָּאָה.

6) מבחינת הענין, אין כאן התחלת הלכה. ועד "מקום המכה" שייך להלכה א, והלכה ב מתחילה: "וכשם שאומרים", ובדפוסי רומי ר"מ, קושטא רסט ובכתב־יד מוסד הרב קוק: "כשם שאומדים". 7) וזה תלוי לא בדבר שמכים בו בלבד, אלא אף באבר שמכים עליו. 8) את שני הדינים למד רבינו מאותו פסוק. הדין הראשון, שאומדים את החפץ אם יש בו כדי להמית, מפורש בכתוב "באבן יד אשר ימות בה", היינו שיש באבן כדי להמית. ומכיון

שאותה אבן שיש בה כדי להמית על לבו, אין בה כדי להמית על ירכו, ממילא יוצא מאותו פסוק, שחייבים לאמוד גם מקום המכה. וראה להלן סוף הלכה ג. וראה מכילתא משפטים פרשה ז, וב'ספרי' מסעי קס, ששם למדו שני הדינים משני פסוקים. 9) כוחה של היד. יש יד חלשה ויש יד חזקה. מכתה של הראשונה אינה פוגעת קשה ואין בה כדי להמית. 10) כאן התחלת בבא חדשה, ופירושה: החפץ הנזרק בכוח רב עוצמת תנופתו מתגברת והולכת זמן מסויים, ולאחר מכן העוצמה פוחתת והולכת. יוצא מזה, שהפגיעה במקום קרוב ביותר אינה קשה כל־כך כמו בריחוק מסוים עד שהחפץ הנזרק מגיע לשיא עוצמת תנופתו. ושיער רבינו, שאדם בינוני הזורק אבן שיש בה כדי להמית, נקודת השיא נמצאת בריחוק עשר אמות בערך, ומכאן ואילך העוצמה פוחתת והולכת.

1 **ג. וְכֵן מְשַׁעֲרִין הַמַּכָּה עַצְמָהּ[11]. וּמְשַׁעֲרִין כֹּחַ הַהוֹרֵג**
2 **וְכֹחַ הַנֶּהֱרָג, אִם הוּא גָּדוֹל אוֹ קָטָן[12], אוֹ חָזָק אוֹ**
3 **חַלָּשׁ, אוֹ בָּרִיא אוֹ חוֹלֶה, וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.**
4 **שֶׁנֶּאֱמַר: אֲשֶׁר יָמוּת בָּהּ - מִיתָתוֹ שֶׁל זֶה מְשַׁעֲרִין כָּל**
5 **סִבּוֹתֶיהָ[13].**

11) כי אינה דומה מכה למכה. לפעמים אדם חזק אינו מכה בכוח רב ואין במכתו זו כדי להרוג, ואפשר שחלש ממנו יאמץ את כל כוח שריריו ומכתו תהיה יותר קשה ממכתו של החזק. 12) כי מכה שיש בה כדי להמית קטן, אין בה כדי להמית גדול, משנה סנהדרין עט: 13) זהו סיכום של שלוש ההלכות כולן.

6 **ד. כְּלִי בַרְזֶל לֹא נָתְנָה בָּהּ תּוֹרָה שִׁעוּר[14], שֶׁנֶּאֱמַר:**
7 **וְאִם בִּכְלִי בַרְזֶל[15] הִכָּהוּ וַיָּמֹת, רֹצֵחַ הוּא; וַאֲפִלּוּ**
8 **בְּמַחַט. וְהוּא, שֶׁיִּהְיֶה לוֹ חֹד[16], כְּמוֹ מַחַט[17] אוֹ שַׁפּוּד**
9 **אוֹ סַכִּין[18] וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן; אֲבָל אִם הִכָּהוּ[19] בְּעֶשֶׁת[20] שֶׁל**
10 **בַּרְזֶל וְכַיּוֹצֵא בָּהּ - אוֹמְדִין אוֹתָהּ[21] כְּדֶרֶךְ שֶׁאוֹמְדִין**
11 **הָעֵץ אוֹ הָאֶבֶן[22].**

14) "שהברזל ממית בכל שהוא", שם עו: 15) ולא כתוב "אשר ימות בו" ככתוב באבן ובכלי עץ. ראה למעלה הלכה א. וראה ירושלמי סנהדרין פרק ט הלכה ב, והשווה הדרשה ב'ספרי' מסעי, קס. וסנהדרין עו: 16) ונעץ בו את החוד במקום מסוכן, כגון בוושט או בלבו, בגמרא סנהדרין עו: כתוב: "דברזיה מיברז", ומובנו: דקרו. השווה חולין ח. 17) 'ספרי' שם. 18) ראה חולין שם. 19) ולא דקרו. 20) גוש, מטיל. 21) אם ראוי להמית בה. 22) ראה למעלה הלכה א.

12 **ה. הַמַּכָּה אֶת חֲבֵרוֹ בְּלֹא כְּלִי[23] וְהֱמִיתוֹ, כְּגוֹן שֶׁהִכָּהוּ**
13 **בְּיָדוֹ אוֹ בְּרַגְלוֹ[24] אוֹ נְגָפוֹ[25] בְּרֹאשׁוֹ וֶהֱמִיתוֹ -**
14 **מְשַׁעֲרִין כֹּחַ הַמַּכָּה[26] וְכֹחַ הַנֶּהֱרָג וּמְקוֹם הַמַּכָּה. אֵינוֹ**
15 **דּוֹמֶה דּוֹחֵף חֲבֵרוֹ בְּאֶצְבָּעוֹ לְבוֹעֵט בּוֹ בְּרַגְלוֹ בְּכָל**
16 **כֹּחוֹ, וְאֵינוֹ דּוֹמֶה מַכֵּהוּ עַל לִבּוֹ לְמַכֵּהוּ עַל מָתְנָיו[27],**
17 **וְאֵינוֹ דּוֹמֶה חַלָּשׁ הַמַּכֶּה אֶת הַבָּרִיא הֶחָזָק לְבָרִיא**
18 **חָזָק הַמַּכֶּה חַלָּשׁ אוֹ חוֹלֶה[28].**

23) ככתוב: "מכה איש ומת מות יומת" (שמות כא, יב). 24) בעט בו, 'ספרי' שם. 25) הכהו. מלשון "ונגפו אשה הרה" (שם, כב). 26) של איש המכה. 27) זוהי דוגמה למקום המכה, משנה סנהדרין עח: 28) דוגמה לכוח הנהרג.

19 **ו. וּמִנַּיִן שֶׁמְּשַׁעֲרִין בְּכָל אֵלּוּ? שֶׁנֶּאֱמַר: אוֹ בְּאֵיבָה**
20 **הִכָּהוּ בְיָדוֹ וַיָּמֹת, מוֹת יוּמַת הַמַּכֶּה. אַף עַל פִּי**
21 **שֶׁנֶּאֱמַר 'בְּיָדוֹ', הִצְרִיךְ הַכָּתוּב לִהְיוֹת הַהַכָּאָה**
22 **בְּאֵיבָה. מִכְּלָל שֶׁמְּשַׁעֲרִין כֹּחַ הַהַכָּאָה[29].**

29) אינו דומה המכה חבירו בלי איבה, למכה אותו באיבה שמפעיל את מלוא כוחו, ועל מכה זו שיש בה כדי להמית אומרת התורה "מות יומת". מאותו טעם יש לשער את יתר הסיבות של מיתת ההרוג, כגון כוח הנהרג ומקום המכה, ראה ילקוט שמעוני מסעי לה, על הפסוק ואם בשנאה.

23 **ז. וְכֵן הַדּוֹחֵף אֶת חֲבֵרוֹ מֵרֹאשׁ הַגָּג[30], וְנָפַל וָמֵת -**
24 **מְשַׁעֲרִין גֹּבַהּ הַמָּקוֹם שֶׁהִפִּילוֹ מֵעָלָיו וְכֹחַ הַנִּדְחָף;**
25 **שֶׁאֵינוֹ דּוֹמֶה בֶּן יוֹמוֹ שֶׁנָּפַל לְגָדוֹל שֶׁנָּפַל. וּמִנַּיִן**
26 **שֶׁמְּשַׁעֲרִין גֹּבַהּ הַמָּקוֹם? שֶׁנֶּאֱמַר: וְאִם בְּשִׂנְאָה**
27 **יֶהְדָּפֶנּוּ[31]. וְיֵרָאֶה לִי, שֶׁכָּל מָקוֹם שֶׁאֵין בְּגָבְהוֹ עֲשָׂרָה**
28 **טְפָחִים[32] - אֵין בּוֹ כְּדֵי לְהָמִית, כְּמוֹ שֶׁאָמְרוּ[33] בְּבוֹר**
29 **לְעִנְיַן בְּהֵמָה[34].**

30) לשון ה'ספרי' שם. 31) ומגובה המקום אפשר להסיק, אם דחף אותו מתוך שנאה והתכוון להורגו, או לא. ראה ילקוט שמעוני שם. 32) ראה בבא־קמא נא. 33) ראה הלכות נזקי ממון פרק יב הלכה י. 34) בהמה שנפלה לתוך הבור ומתה, אין בעל הבור חייב לשלם אלא־אם־כן היה הבור עמוק עשרה טפחים.

30 **ח. אֶחָד הַמַּכֶּה אֶת חֲבֵרוֹ בְּאֶבֶן אוֹ בְּעֵץ, אוֹ שֶׁהִכָּהוּ**
31 **בְּגוּשׁ עָפָר אוֹ בְּגוּשׁ מֶלַח[35] וְגָפְרִית, אוֹ בְּסֶל מָלֵא**
32 **עָפָר[36] אוֹ צְרוֹרוֹת[37], וַאֲפִלּוּ בְּפֶלַח[38] דְּבֵלָה[39];**
33 **שֶׁנֶּאֱמַר: אֲשֶׁר יָמוּת בָּהּ - כֹּל שֶׁהוּא רָאוּי לְהָמִית[40],**
34 **וְהַכֹּבֶד[41] הוּא שֶׁמֵּמִית.**

35) ילקוט שמעוני, שם על הפסוק "ואם באבן". 36) שהפיל עליו, שם. 37) אבנים קטנות. 38) בחתיכה. 39) "ככר גדול, כמו ריחיים, שעושים מן התאנים היבשות" (פירוש המשניות תרומות פרק ב, משנה א). 40) ואבן ועץ שבתורה אינם אלא דוגמאות מן ההווה. 41) בהפיל על הנרצח הכובד לבדו קובע, ובמכה מצטרף כוח היד לכובד, כי אינו דומה מכה במקל דק וקל למכה בדבר כבד. בכל אופן הכובד הוא גורם מכריע.

35 **ט. הַדּוֹחֵף אֶת חֲבֵרוֹ לְתוֹךְ הַמַּיִם[42] אוֹ לְתוֹךְ הָאֵשׁ -**
36 **אוֹמְדִין אוֹתוֹ: אִם יָכוֹל לַעֲלוֹת[43] מִשָּׁם - פָּטוּר[44]**
37 **מִמִּיתַת בֵּית דִּין[45], וְאִם לָאו - חַיָּב[46]. וְכֵן אִם כָּבַשׁ**
38 **עָלָיו[47] [בְּתוֹךְ הַמַּיִם אוֹ] בְּתוֹךְ הָאֵשׁ עַד שֶׁלֹּא נִשְׁאַר**
39 **בּוֹ[48] כֹּחַ לַעֲלוֹת וָמֵת - חַיָּב, אַף עַל פִּי שֶׁאֵינוֹ הוּא**
40 **הַדּוֹחֵף בַּתְּחִלָּה[49]. וְהוּא הַדִּין לְמַנִּיחַ יָדוֹ עַל פִּי חֲבֵרוֹ**

וְחָטְמוֹ עַד שֶׁהִנִּיחוֹ מְפַרְפֵּר וְאֵינוֹ יָכוֹל לִחְיוֹת, אוֹ שֶׁכְּפָתוֹ וְהִנִּיחוֹ בַּצַּנָּה אוֹ בַּחַמָּה[50] עַד שֶׁמֵּת, אוֹ שֶׁבָּנָה עָלָיו[51] מָקוֹם עַד שֶׁמָּנַע מִמֶּנּוּ הָרוּחַ, אוֹ שֶׁהִכְנִיסוֹ לִמְעָרָה אוֹ לְבֵית[52] וְעִשֵּׁן עָלָיו[53] עַד שֶׁמֵּת, אוֹ שֶׁהִכְנִיסוֹ לְבֵית שֶׁל שַׁיִשׁ[54] וְהִדְלִיק[55] עָלָיו גֶּר עַד שֶׁהֶמִּיתוֹ הַהֶבֶל[56] - בְּכָל אֵלּוּ נֶהֱרָג עָלָיו, שֶׁזֶּה כְּמוֹ שֶׁחֲנָקוֹ בְּיָדוֹ.

42) סנהדרין עו: 43) ולא עלה ומת. 44) אף־על־פי שדחף אותו במו ידיו, שאין בדחיפה כדי להמית. 45) ודינו מסור לשמים. ראה 'ספרי' שם. 46) אף־על־פי שלא הדחיפה הורגת אלא האש, הרי זה כאילו הרגו במו ידיו. 47) חבירו נפל לתוך המים, והוא יכול לעלות משם, ובא זה ואחז ראשו של הנופל בכוח בתוך המים, שלא יוכל להרים ראשו, משנה שם. 48) לאחר שהרפה ממנו. 49) בכל זאת חייב, שלא הדחיפה או הנפילה לתוך המים הרגה אותו, אלא הכובש הרג אותו. 50) והצינה והחמה הורגות אותו, כמו המים והאש בדוגמאות הקודמות, גמרא שם עז. 51) אף־על־פי שלא אחז בגופו - כמו בדוגמאות הקודמות - אלא עשה מעשה שמנע אויר מחבירו ונחנק. וזהו "המצמצם" שבגמרא שם, וראה בית הבחירה שם. 52) שאין בו שום דבר ממית. 53) וזהו המעשה הממית. 54) שסתום ביותר, ואין הבל הנר הדולק יכול לצאת ממנו, ואין האויר שמבחוץ חודר לתוכו. גמרא שם. 55) בדוגמה הקודמת, המשיך במעשה העישון על חבירו עד שמת, ואילו כאן עשה מעשה הדלקה חד־פעמי, ובאותה שעה לא מת חבירו, ובכל זאת הוא חייב. 56) האויר המקולקל על־ידי הנר הדולק.

י. אֲבָל הַכּוֹפֵת אֶת חֲבֵרוֹ וְהִנִּיחוֹ בְּרָעָב[57] עַד שֶׁמֵּת, אוֹ שֶׁכְּפָתוֹ וְהִנִּיחוֹ בְּמָקוֹם שֶׁסּוֹף הַצִּנָּה אוֹ הַחַמָּה לָבוֹא לְשָׁם וּבָאָה[58] וְהֵמִיתַתּוּ, אוֹ שֶׁכָּפָה[59] עָלָיו גִּיגִית[60], אוֹ שֶׁפָּרַע[61] עָלָיו אֶת הַמַּעֲזִיבָה[62], אוֹ שֶׁהִשִּׁיךְ עָלָיו[63] אֶת הַנָּחָשׁ, וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר אִם שִׁסָּה[64] בּוֹ כֶּלֶב אוֹ נָחָשׁ - בְּכָל אֵלּוּ אֵין מְמִיתִין אוֹתוֹ[65]; וַהֲרֵי הוּא רוֹצֵחַ[66], וְדוֹרֵשׁ דָּמִים[67] דּוֹרֵשׁ מִמֶּנּוּ דָּם[68].

57) ההולך וחזק משעה לשעה, אבל בשעה שכפת אותו עדיין לא היה רעב ממית, והכופת אינו אלא גורם למיתה, סנהדרין עז. 58) לאחר שהניחו שם. 59) קרקעיתה למעלה ופיה למטה. 60) והאויר הולך ומתקלקל עד שלבסוף חונק אותו, ואילו בדוגמה הקודמת, בשעה שכפתו לא היתה חמה כלל, שם. 61) גילה. 62) טיח שעל גבי התקרה, וזה היה ישן, ונכנסה שם צינה ומת. 63) שאחז הנחש בידו והוליכו, והגיע שיני הנחש בגוף חבירו, והנחש נשף אותו ומת, משנה שם עו: 64) בדיבור או ברמז, שלא עשה מעשה, משנה שם, וראה 'ספרא' אמור פרק כ. 65) שלא המית בידיו, שבשעה שעשה מעשהו לא היה שם דבר ממית, וזה בא רק אחרי כן, משום כך אינו אלא גורם למיתה ופטור. ואפילו השיך עליו את הנחש אינו חייב מיתה, שלדעת החכמים אין הארס עומד ממש בין שיניו של הנחש, אלא בשעת הנשיכה מקיא הנחש את הרעל מכוח עצמו ומרצונו, והמַשיך אינו אלא גורם, שם עח. 66) ראה למעלה הלכות ב־ג. 67) הקדוש־ברוך־הוא (תהלים ט, יג). 68) ומענישו.

יא. וְכֵן הַדּוֹחֵף[69] חֲבֵרוֹ בְּבוֹר[70] וְהָיָה שָׁם סֵלָם שֶׁיָּכוֹל לַעֲלוֹת עָלָיו, אוֹ שֶׁזָּרַק בּוֹ חֵץ וְהָיָה תְּרִיס[71] בְּיָדוֹ לְהָגֵן עָלָיו, וּבָא אַחֵר וְסִלֵּק אֶת הַסֵּלָם וְהֵסִיר[72] אֶת הַתְּרִיס - שְׁנֵיהֶן[73] אֵין נֶהֱרָגִין בְּבֵית דִּין. אֲפִלּוּ הָיָה הַדּוֹחֵף עַצְמוֹ הוּא שֶׁחָזַר[74] וְסִלֵּק הַסֵּלָם - פָּטוּר[75] מִמִּיתַת בֵּית דִּין, וְנִדְרָשׁ מִמֶּנּוּ הַדָּם.

69) סנהדרין עז: 70) שאין בנפילה כדי להמית. ראה למעלה הלכה ז. 71) מגן. 72) או היסיר. 73) הדוחף פטור, שבשעה שדחפו היה סולם בבור שיכול לעלות עליו, והמסלק פטור שאינו אלא גורם למיתה, שם. 74) לאחר שדחף. 75) על הדחיפה, שאין בה כדי להמית, ומעשה סילוק אינו אלא גורם, שם.

יב. הַזּוֹרֵק[76] צְרוֹר[77] בְּכֹתֶל[78], וְחָזְרָה הָאֶבֶן לַאֲחוֹרֶיהָ וְהָרְגָה - חַיָּב מִיתַת בֵּית דִּין, שֶׁמִּכֹּחוֹ הִיא בָּאָה. וְכֵן אֵלּוּ שֶׁמְּשַׁחֲקִין בְּכַדּוּר[79], שֶׁהִתְּרוּ בָּהֶן[80] וְהָרְגוּ[81]: בְּתוֹךְ אַרְבַּע אַמּוֹת[82] - פְּטוּרִין[83]; חוּץ לְאַרְבַּע אַמּוֹת, אֲפִלּוּ לְסוֹף מֵאָה אַמָּה[84] - חַיָּבִין[85]. וְהוּא, שֶׁיֵּשׁ בָּהּ כְּדֵי לְהָמִית, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[86].

76) שנתכוון להרוג את חבירו, סנהדרין עז: 77) אבן. 78) והכה בכוח בכותל. 79) ומכים בו בכותל בכוח, כדי שיחזור הרבה לאחוריו. 80) שהכדור בחזירתו יהרוג את חבירם. 81) במזיד. 82) מן הכותל. 83) כי המשחקים מתכוונים שיחזור הכדור לאחוריו הרבה, ולא פחות מארבע אמות, ולפיכך יש לדונו כהמית שלא בכוונה. 84) מפני שהמשחקים רוצים שיחזור למרחק רב. 85) כי התכוונו להרוג, ומכוחם בא הכדור, גמרא שם. 86) למעלה הלכה א.

יג. זָרַק אֶבֶן לְמַעְלָה, וְהָלְכָה לִצְדָדִין וְהָרְגָה[87] - חַיָּב[88]. הַכּוֹפֵת אֶת חֲבֵרוֹ וְהִנִּיחוֹ בְּמָקוֹם שֶׁאֵינוֹ יָכוֹל לִבְרֹחַ, וְהִצִּיף[89] עָלָיו מַיִם וָמֵת - הֲרֵי זֶה נֶהֱרָג עָלָיו. וְהוּא[90], שֶׁיָּמוּת מִכֹּחַ רִאשׁוֹן[91] הַבָּא מִמַּעֲשָׂיו.

87) בשעת נפילתה לצדדים. 88) שאף זה עדיין כוחו הוא (שם). אבל אם הרגה בנפילתה במאונך פטור, שפסק כוח הזורק ופועל כוח משיכת הארץ בלבד. 89) שהפנה את זרם המים אליו. 90) בתנאי. 91) כגון שהניחו סמוך לשפת התעלה והשפה מדרון, וכשהסירה במקום שהניח את הכפות, באו עליו המים מיד, אבל אם הניחו במקום שלא הגיעו במים אליו בכוח ראשון, אלא לאחר מכן הגיעו אליו, אין זה אלא גרמא ופטור, גמרא ורש"י שם.

יום ה' כ"ח מנ"א ה'תשפ"ב

פֶּרֶק רְבִיעִי[1]

1) יבאר המתכוון להרוג את זה והרג את זה או להכות במקום אחד והכה באחר. ודין אמדוהו למיתה והקל ואח"כ הכביד. ופירוש על משענתו. ודין הכהו עשרה בני אדם בעשרה מקלות, וההורג נפשות שלא ראו אותו עדים כאחת. גודל עוון שפיכות דמים, ואם כל המצוות שקולות כנגדו.

1 **א. הַמִּתְכַּוֵּן[2] לַהֲרֹג אֶת זֶה וְהָרַג אֶת זֶה[3] - פָּטוּר[4]**
2 **מִמִּיתַת בֵּית דִּין, וּמִן הַתַּשְׁלוּמִין[5], וּמִן הַגָּלוּת[6]; לְפִי**
3 **שֶׁאֵין עָרֵי מִקְלָט קוֹלְטוֹת אוֹתוֹ[7], כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר[8].**
4 **לְפִיכָךְ, הַזּוֹרֵק אֶבֶן לְתוֹךְ עֵדָה מִיִּשְׂרָאֵל[9] וְהָרַג אֶחָד**
5 **מֵהֶן - פָּטוּר[10] מִמִּיתַת בֵּית דִּין[11].**

2) סנהדרין עט. 3) התכוון לראובן והרג את שמעון. 4) כתוב: "וכי יהיה איש שונא לרעהו וארב לו וקם עליו והכהו נפש ומת" (דברים יט, יא). המלים "וארב לו" מיותרות, מכאן למד רבי שמעון, שאינו חייב "עד שיתכוון לו" (שם). ורבינו פסק כמותו מפני שסתם ברייתא (שם עט:) נאמרה בשיטתו, ראה הערה הבאה. 5) בברייתא מבית מדרשו של חזקיה שהביא רבא, שם עט: ברייתא זו פוסקת שהמתכוון לזה והרג את זה פטור ממיתה ומתשלומין. ועליה הסתמך רבינו, ופסק כרבי שמעון נגד החכמים, מפני שההלכה בתלמוד היא כברייתא זו של חזקיה, ששנה את ברייתות אביו רבי חייא, שהיו בדוקות ונכונות. וכדעתו פסק רבי נתן. ראה ירושלמי סנהדרין פרק ט, הלכה ד, ובבלי כתובות לה. וירושלמי שם פרק ג הלכה א וסנהדרין עט. 'תוספות' דיבור־המתחיל ומפקא, ופירוש המשניות לרבינו שם. וראה לחם־משנה להלכות חובל ומזיק פרק ד הלכה ה. 6) לערי מקלט. 7) מפני שהתכוון להרוג ועוונו חמור, ואין הגלות מכפרת לו. 8) להלן פרק ו, הלכה ד. 9) אף־על־פי שכולם יהודים והתכוון להרוג אחד מהם, יהיה מי שיהיה. 10) כי לא התכוון לאחד מיוחד. 11) ודינו מסור לשמים, וגואל הדם שהרגו פטור. ראה להלן פרק ו, הלכה ד.

6 **ב. נִתְכַּוֵּן[12] לְהַכּוֹת אֶת חֲבֵרוֹ עַל מָתְנָיו, וְלֹא הָיָה**
7 **בַּכְּלִי כְּדֵי לְהָמִית עַל מָתְנָיו, וְהָלְכָה לָהּ[13] הָאֶבֶן עַל**
8 **לִבּוֹ, וְהָיָה בָּהּ כְּדֵי לְהָמִית עַל לִבּוֹ, וָמֵת[14]; אוֹ[15]**
9 **שֶׁנִּתְכַּוֵּן לְהַכּוֹתוֹ עַל לִבּוֹ, וְהָיָה בָּהּ כְּדֵי לְהָמִית עַל**
10 **לִבּוֹ, וְהָלְכָה לָהּ הָאֶבֶן עַל מָתְנָיו, וְלֹא הָיָה בָּהּ כְּדֵי**
11 **לְהָמִית עַל מָתְנָיו, וָמֵת - פָּטוּר מִמִּיתַת בֵּית דִּין,**
12 **וְאֵינוֹ גוֹלֶה; שֶׁאֵין הַהוֹרֵג בְּכַוָּנָה גוֹלֶה[16]. אֲבָל[17] אִם**
13 **נִתְכַּוֵּן לְהַכּוֹתוֹ עַל מָתְנָיו, וְהָיָה בָּהּ כְּדֵי לְהָמִית עַל**
14 **מָתְנָיו, וְהָלְכָה לָהּ עַל לִבּוֹ, וָמֵת - הֲרֵי זֶה נֶהֱרָג[18].**
15 **וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.**

12) משנה סנהדרין עה: עט. בהלכה הקודמת פטור ההורג, מפני שלא התכוון להרוג זה, ובהלכה זו התכוון להרוג זה, בכל זאת יש בו צדדים לפטור. 13) והתרו בו שהאבן עלולה ללכת על לבו. 14) פטור, שלא התכוון למכת מיתה. 15) אף־על־פי שהתכוון למכת מיתה, אבל לא הכהו מכת מיתה. ראה למעלה פרק ג, הלכה א. 16) מכות ז. "בבלי דעת" פרט למתכוון וכו'. 17) משנה שם. 18) שהתכוון למכת מיתה והכהו מכת מיתה, ואף־על־פי שלא התכוון לאותו אבר, התכוון לאותו איש.

16 **ג. הַמַּכֶּה אֶת חֲבֵרוֹ בְּאֶבֶן[19] אוֹ בְּאֶגְרוֹף[20] וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן**
17 **- אוֹמְדִין[21] אוֹתוֹ. אִם אָמְדוּהוּ לְחַיִּים - נוֹתֵן חֲמִשָּׁה**
18 **דְּבָרִים[22] וְנִפְטָר[23]. וַאֲפִלּוּ חָלָה הַמַּכֶּה וְהִכְבִּיד[24] וּמֵת**
19 **מֵחֲמַת הַמַּכָּה - הֲרֵי זֶה פָּטוּר[25]. וְאִם אָמְדוּהוּ לְמִיתָה**
20 **- אוֹסְרִין אֶת הַמַּכֶּה בְּבֵית הַסֹּהַר מִיָּד[26], וּמַמְתִּינִים**
21 **לָזֶה[27]: אִם מֵת[28] - יֵהָרֵג הַמַּכֶּה, וְאִם הֵקֵל וְנִתְרַפֵּא**
22 **רְפוּאָה שְׁלֵמָה[29] וְהָלַךְ בַּשּׁוּק[30] עַל רַגְלָיו[31] כִּשְׁאָר**
23 **הַבְּרִיאִים[32] - מְשַׁלֵּם הַמַּכֶּה[33] חֲמִשָּׁה דְּבָרִים וְנִפְטָר[34].**

19) שיש בו כדי להמית, ככתוב בתורה: "והכה איש את רעהו באבן או באגרוף" (שמות כא, יט). 20) ביד, כשמקבצים אצבעותיה לתוך הכף. 21) בית־דין (שם עח:) 22) נזק, צער, ריפוי, שבת, בושת. בבא־קמא פג: וראה הלכות חובל ומזיק פרק א, הלכה א. 23) ואפילו נמשך החולי יותר מן המשוער, אינו מוסיף לו כלום (שם פרק ב, הלכה טו). 24) חוליו. 25) ואין אומרים שטעו באומד ראשון, אלא אומרים מחמת חולי אחר שבא עליו הכבידה המכה (רש"י סנהדרין עח:). 26) ואפילו יתן ערבים, אין מקבלים. וזה לשון המכילתא (משפטים פרשה ו): "ונקה המכה, שומע אני יתן ערבים ויטייל בשוק, תלמוד־לומר: אם יקום והתהלך בחוץ, מגיד שחובשים אותו עד שמרפא" (ונקה - משמע שעד עכשיו לא היה נקי). 27) שמא יבריא המוכה. 28) ואפילו לאחר זמן. 29) ככתוב: "ורפא ירפא" בבנין כבד, שמשמעו רפואה שלמה, וראה עוד מכילתא שם. 30) ככתוב: "והתהלך בחוץ", ולא די שיתהלך בבית, שאין זה עדיין ראייה לרפואה שלמה, וראה מכילתא שם. 31) ולא כשהוא נשען על חבירו או כשהוא זקוק למקל להשען עליו. 32) שאינם זקוקים לעזרת הזולת, ולא כדרך חולים מבריאים, שעדיין חלושים הם. 33) אף־על־פי שאמדוהו תחילה למיתה, ולא היה מחוייב בחמשה דברים, אבל לאחר שהלה נתרפא ונקה זה מחיוב מיתה, חזר עליו חיוב ממון של חמשה דברים. 34) ורק אז יצא זכאי.

24 **ד. זֶה שֶׁנֶּאֱמַר בַּתּוֹרָה 'עַל מִשְׁעַנְתּוֹ'[35] - אֵינוֹ שֶׁיְּהַלֵּךְ**
25 **וְהוּא נִשְׁעָן עַל הַמַּטֶּה אוֹ עַל אַחֵר, שֶׁאֲפִלּוּ הַנּוֹטֶה**
26 **לָמוּת יָכוֹל לְהַלֵּךְ עַל הַמִּשְׁעֶנֶת. לֹא נֶאֱמַר 'מִשְׁעַנְתּוֹ'**
27 **אֶלָּא שֶׁיִּהְיֶה מְהַלֵּךְ עַל מִשְׁעֶנֶת בְּרִיוֹ[36], וְלֹא יִהְיֶה**
28 **צָרִיךְ כֹּחַ אַחֵר לְהִשָּׁעֵן עָלָיו.**

35) "אם יקום והתהלך בחוץ על משענתו ונקה המכה". 36) כוחו, וכך תרגם אונקלוס "על בורייה", ומשום כך כתוב על "משענתו", ולא על "משענת", כלומר על כוח עצמו, שנתרפא לגמרי, וראה מכילתא שם.

29 **ה. אֲמָדוּהוּ לְמִיתָה[37], וְהֵקֵל[38] מִמַּה שֶׁהָיָה[39], וּלְאַחַר**
30 **מִכָּאן הִכְבִּיד וָמֵת - הֲרֵי זֶה נֶהֱרָג[40]. וְאֵין אוֹמְדִין**
31 **אוֹתוֹ אֹמֶד שֵׁנִי[41] כְּשֶׁהֵקֵל, שֶׁרַגְלַיִם לַדָּבָר[42].**

37) שיערו בית־דין שימות המוכה מחמת המכה, משנה סנהדרין עח. 38) החולי של המוכה, ולו היה מצבו כך מתחילה, לא היו אומדים אותו למיתה. 39) אבל לא נתרפא לגמרי. שאילו נתרפא לגמרי, היו אומדים אותו לממון ונפטר, ראה הלכה ג. 40) כדעת החכמים שם. 41) לחיים, וישלם חמשה דברים ויצא פטור. אפילו הכביד חוליו אחר־כך ומת, כלמעלה הלכה ג. 42) שמת מחמת מכה זו, שהרי מתחילה אמדוהו למיתה. בדפוסים שלנו בתלמוד נאמרו המלים "שרגלים לדבר" בסיום דברי רבי נחמיה האומר פטור. אבל הירושלמי (סנהדרין פרק ט הלכה ג) מגיה ומוסיף: רבי נחמיה פוטר, וחכמים מחייבים שרגלים לדבר. וכן הוא במאירי סנהדרין עמוד 289 ובדקדוקי סופרים לסנהדרין עמוד 219 מכי"ק, וגירסה זו היתה לעיני רבינו.

1 **ו. הִכּוּהוּ[43] עֲשָׂרָה בְּנֵי אָדָם בַּעֲשָׂרָה מַקְלוֹת וָמֵת, בֵּין**
2 **שֶׁהִכּוּהוּ בָּזֶה אַחַר זֶה[44] בֵּין שֶׁהִכּוּהוּ כְּאַחַת - כֻּלָּן**
3 **פְּטוּרִין[45] מִמִּיתַת בֵּית דִּין; שֶׁנֶּאֱמַר: כָּל נֶפֶשׁ אָדָם[46]**
4 **- עַד שֶׁיִּהְיֶה אֶחָד שֶׁהָרַג כָּל הַנֶּפֶשׁ[47]. וְהוּא הַדִּין**
5 **לִשְׁנַיִם שֶׁדָּחָפוּהוּ אוֹ שֶׁכְּבָשׁוּהוּ[48] לְתוֹךְ הַמַּיִם, אוֹ**
6 **שֶׁהָיוּ רַבִּים יוֹשְׁבִים וְיָצָא חֵץ[49] מִבֵּינֵיהֶן וְהָרַג[50] -**
7 **שֶׁכֻּלָּן פְּטוּרִין[51].**

43) סנהדרין עח. 44) ויש בכל אחד ואחד כדי להמית, וכן הדין בשאין באף אחד מהם כדי להמית. 45) ואפילו האחרון שקירב את מיתתו. 46) "ואיש כי יכה כל נפש אדם, מות יומת". 47) ובהכוהו עשרה, בין בזה אחר זה, ובין כולם כאחת, אף אחד מהם לא הכה את הנפש כולה. 48) ראה למעלה פרק ג, הלכה ט. 49) שם פ. 50) אף־על־פי שיש אחד שהרג כל הנפש וחייב מיתה. 51) מפני שאין הרוצח ידוע לנו. [הדין של יצא חץ וכו' מסתיים בגמרא: "ואפילו אבא חלפתא ביניהם" כלומר ואפילו אחד משניהם הוא אדם כשר, שאפילו צל של חשד אינו נופל עליו, אין הורגים את השני, אבל רבינו אינו מסיים כלום ואם־כן דבר פשוט הוא שאין הורגים מספק. ונראה שרבינו מדבר במקרה שכולם דרכו את הקשת ויצא החץ. ומקרה זה דומה לדינים האחרים שנאמרו בהלכה זו].

8 **ז. זָרְקוּ[52] בּוֹ עֲשָׂרָה אֶבֶן זֶה אַחַר זֶה, וְכָל אַחַת מֵהֶן**
9 **אֵין בָּהּ כְּדֵי לְהָמִית, וְזָרַק אֶחָד אֶבֶן בָּאַחֲרוֹנָה וְיֵשׁ**
10 **בָּהּ כְּדֵי לְהָמִית, וָמֵת - הֲרֵי זֶה הָאַחֲרוֹן נֶהֱרָג עָלָיו[53].**
11 **רוֹצֵחַ[54] שֶׁנִּגְמַר דִּינוֹ וְנִתְעָרֵב בַּאֲחֵרִים[55] וְלֹא נוֹדַע מִי**
12 **הוּא מֵהֶן - כֻּלָּן פְּטוּרִין. וְרוֹצֵחַ שֶׁלֹּא נִגְמַר דִּינוֹ**
13 **שֶׁנִּתְעָרֵב בְּרוֹצְחִים אֲחֵרִים שֶׁנִּגְמַר דִּינָן - כֻּלָּן פְּטוּרִין**
14 **מִן הַמִּיתָה; שֶׁאֵין גּוֹמְרִין דִּינוֹ שֶׁל אָדָם אֶלָּא**
15 **בְּפָנָיו[56]. וְאוֹסְרִין אֶת כֻּלָּן[57].**

52) מבחינת הענין, אין כאן התחלת הלכה. ועד המלים "נהרג עליו" שייך להלכה ו. ראה להלן הערה נג. 53) שם. 54) שם עט: בדפוס קושטא רס"ט וכן בכת"י של מוסד הרב קוק, מתחילה כאן הלכה חדשה. וכך נכון מבחינת הענין. ראה הערה נא. 55) כשרים. 56) ואפילו יבואו כולם בפני בי"ד, אי אפשר לגמור דינו, כי כל שאין מכירים אותו, אינו נקרא "בפניו". 57) שהרי כולם רוצחים הם, ומחזיקים אותם במאסר עד שיתבאר מי הרוצח שנתערב, אבל אין כונסים אותם לכיפה (ראה הלכה ח), כרבנן לפי פירוש הגמרא שם. וראה הלכות סנהדרין פרק כד, הלכה ט.

16 **ח. הַהוֹרֵג[58] נְפָשׁוֹת, וְלֹא הָיוּ שָׁם עֵדִים רוֹאִין אוֹתוֹ**
17 **כְּאַחַת, אֶלָּא רָאָהוּ הָאֶחָד אַחַר הָאֶחָד[59], אוֹ שֶׁהָרַג**
18 **בִּפְנֵי עֵדִים בְּלֹא הַתְרָאָה[60], אוֹ שֶׁהִכְחִשׁוּ הָעֵדִים**
19 **בַּבְּדִיקוֹת[61] וְלֹא הֻכְחֲשׁוּ בַּחֲקִירוֹת[62] - כָּל אֵלּוּ**
20 **הָרַצְחָנִים כּוֹנְסִין אוֹתָן לְכִפָּה[63], וּמַאֲכִילִין אוֹתָן לֶחֶם**
21 **צַר וּמַיִם לַחַץ[64] עַד שֶׁיֵּצְרוּ[65] מְעֵיהֶן, וְאַחַר כָּךְ**
22 **מַאֲכִילִין אוֹתָן שְׁעוֹרִים עַד שֶׁתִּבָּקַע כְּרֵסָם[66] מִכֹּבֶד**
23 **הַחֹלִי.**

58) סנהדרין פא: 59) ולא ראה כל אחד את המעשה כולו, ואי־אפשר לחייבו מיתה. ראה מכות ו: 60) ואינו נהרג עד שיהיו שני עדיו מתרים בו. שם. 61) בשאלות צדדיות, כבן זכאי שבדק בעוקצי תאנים (זנבות תאנים), שאמרו העדים תחת תאנה נעשה מעשה. אמר לעד: תאנה זו עוקציה דקים או עוקציה גסים, סנהדרין ט: 62) שבע שאלות יסוד הקשורות במקום ובזמן המעשה. 63) בית הסוהר, מקום צר ואינו גדול אלא כשיעור קומת אדם, ונקרא "כיפה", לפי שתקרתו היתה קמורה מעשה קשת. 64) לשון הכתוב ישעיה ל, כ. 65) שנעשים צרים. 66) וימותו, שהרי כולם רוצחים הם. אבל בהלכה הקודמת אין מכניסים אותה לכיפה, שהרי אחד מהם לא נגמר דינו כרוצח.

24 **ט. וְאֵין עוֹשִׂין דָּבָר זֶה לִשְׁאָר מְחַיְּבֵי מִיתַת בֵּית דִּין;**
25 **אֲבָל אִם נִתְחַיֵּב מִיתָה - מְמִיתִין אוֹתוֹ, וְאִם אֵינוֹ חַיָּב**
26 **מִיתָה - פּוֹטְרִין אוֹתוֹ. שֶׁאַף עַל פִּי שֶׁיֵּשׁ עֲוֹנוֹת**
27 **חֲמוּרִין מִשְׁפִּיכוּת דָּמִים[67], אֵין בָּהֶן הַשְׁחָתַת יִשּׁוּבוֹ**
28 **שֶׁל עוֹלָם כִּשְׁפִיכוּת דָּמִים. אֲפִלּוּ עֲבוֹדָה זָרָה[68], וְאֵין**
29 **צָרִיךְ לוֹמַר עֲרָיוֹת[69] אוֹ חִלּוּל שַׁבָּת, אֵינָן כִּשְׁפִיכוּת**
30 **דָּמִים; שֶׁאֵלּוּ עֲוֹנוֹת הֵן מֵעֲבֵרוֹת שֶׁבֵּין אָדָם לַמָּקוֹם,**
31 **אֲבָל שְׁפִיכוּת דָּמִים מֵעֲבֵרוֹת שֶׁבֵּינוֹ לְבֵין חֲבֵרוֹ. וְכָל**
32 **מִי שֶׁיֵּשׁ בְּיָדוֹ עָוֹן זֶה - הֲרֵי הוּא רָשָׁע גָּמוּר. וְאֵין**
33 **כָּל הַמְּצוֹת שֶׁעָשָׂה כָּל יָמָיו שְׁקוּלִין כְּנֶגֶד עָוֹן זֶה,**
34 **וְלֹא יַצִּילוּהוּ מִן הַדִּין; שֶׁנֶּאֱמַר: אָדָם עָשֵׁק בְּדַם**
35 **נָפֶשׁ וְגוֹמֵר[70]. צֵא וּלְמַד מֵאַחְאָב עוֹבֵד עֲבוֹדָה זָרָה,**
36 **שֶׁהֲרֵי נֶאֱמַר בּוֹ: רַק לֹא הָיָה כְּאַחְאָב[71], וּכְשֶׁנִּסְדְּרוּ**
37 **עֲוֹנוֹתָיו וּזְכֻיּוֹתָיו לִפְנֵי אֱלֹהֵי הָרוּחוֹת, לֹא נִמְצָא עָוֹן**
38 **שֶׁחִיְּבוֹ כְּלָיָה, וְלֹא הָיָה שָׁם דָּבָר אַחֵר שֶׁשָּׁקוּל**
39 **כְּנֶגְדּוֹ, אֶלָּא דְּמֵי נָבוֹת; שֶׁנֶּאֱמַר: וַתֵּצֵא הָרוּחַ**
40 **וַתַּעֲמֹד[72] לִפְנֵי ה' - זֶה רוּחַ נָבוֹת[73], וְנֶאֱמַר לוֹ:**
41 **תְּפַתֶּה[74] וְגַם תּוּכָל[75]. וַהֲרֵי הוּא הָרָשָׁע לֹא הָרַג בְּיָדוֹ**
42 **אֶלָּא סִבֵּב[76], קַל וָחֹמֶר לְהוֹרֵג בְּיָדוֹ.**

67) שענשם שריפה וסקילה, שחמורים ממיתת סייף שבאה

על שפיכות דמים. 68) שהוא כופר בעיקר וחייב סקילה. 69) ראה למעלה פרק א, הלכה יא. 70) "עד בור ינוס, אל יתמכו בו", כלומר אדם שרצח נפש, עד הקבר, היינו עד יום מותו, ינוס ממקום למקום למצוא הצלה, אבל לא יצילו אותו. וראה סנהדרין ז. שאהרן בנה מזבח לעגל, מפני שחשש שאם יסרב יהרגו אותו, ולא תהיה להם תקנה לעולם. מוטב שיעבדו לעגל, אפשר תהיה להם תקנה. וראה למעלה פרק א, הלכה ד. 71) והמשך הכתוב הוא: "אשר התמכר לעשות הרע בעיני ה' ויתעב מאד ללכת אחרי הגילולים". 72) במקרא: ויצא . . . ויעמד. 73) סנהדרין קב: 74) את אחאב שילך למלחמה, ושם יפול. 75) מכאן שעל עוון זה של דמי נבות נחתם גזר דין של אחאב, ולא על עוון עבודה־זרה, שהיה בידו לפני כן. 76) על־ידי איזבל אשתו, ששלחה מכתבים לזקני עירו של נבות, מלכים־א כא.

1 **י. הָאֶפִּיקוֹרְסִים[77], וְהֵם עוֹבְדֵי עֲבוֹדָה זָרָה[78] אוֹ**
2 **הָעוֹשֶׂה עֲבֵרוֹת לְהַכְעִיס, אֲפִלּוּ אָכַל נְבֵלָה[79] אוֹ לָבַשׁ**
3 **שַׁעַטְנֵז[80] לְהַכְעִיס[81] - הֲרֵי זֶה אֶפִּיקוֹרוֹס[82],**
4 **וְשֶׁכּוֹפְרִין[83] בַּתּוֹרָה וּבַנְּבוּאָה[84] - מִצְוָה לְהָרְגָן[85]. אִם**
5 **יֵשׁ בְּיָדוֹ כֹּחַ לְהָרְגָן בְּסַיִף[86] בְּפַרְהֶסְיָא[87] - הוֹרֵג; וְאִם**
6 **לָאו - בָּא עֲלֵיהֶן בַּעֲלִילוֹת[88] עַד שֶׁיְּסַבֵּב[89] הֲרִיגָתָן.**
7 **כֵּיצַד? רָאָה אֶחָד מֵהֶן שֶׁנָּפַל לְבְאֵר, וְהַסֵּלָּם בַּבְּאֵר -**
8 **מְסַלְּקוֹ, וְאוֹמֵר: הֲרֵינִי טָרוּד לְהוֹרִיד בְּנִי מִן הַגָּג,**
9 **וְאַחֲזִירֵנוּ לְךָ[90]. וְכַיּוֹצֵא[91] בִּדְבָרִים אֵלּוּ.**

77) בדפוס רומי ר"מ ובכת"י: "המינים". 78) ובדפוס רומי ר"מ: "עובדי עבודה־זרה מישראל". בהלכה זו ידובר על בני ישראל בלבד, ועל גוים ידובר בהלכה הבאה. 79) שלא נשחטה כהלכה או מתה מיתה טבעית, והאוכלה אינו עובר אלא על איסור לאו. 80) אריג שאורגים בו חוטי צמר וחוטי פשתן יחד, ואיסורו בלאו. ויקרא יט, יט; הוריות יא. 81) כגון שאיסור והיתר לפניו, ומניח את ההיתר ואוכל את האיסור בכוונה להכעיס את ה'. הוריות שם. 82) אף כאן צריך לומר "מין", ראה הערה עה, וכן הגירסא בגמרא עבודה זרה כו: ופסק רבינו כדעת רבי יוחנן ורבי אבהו, שמומר להכעיס דינו כמין. 83) בדפוס רומי ר"מ הגירסא: "והאפיקורסים, והם שכופרים בתורה" מן השמים, שניתנה על פי ה' ביד משה. 84) שה' נותן דברו בפי אנשים שנבחרו על־ידו להיות שלוחיו, ראה הלכות תשובה פרק ג, הלכות ו־ח. 85) "מפני שהם מצרים (צוררים) לישראל ומסירים את העם מאחורי ה'" (הלכות עכו"ם פרק י, הלכה א). בגמרא שלפנינו (ע"ז כו:) כתוב: "המינים והמסורות והמומרים היו מורידים (לבאר שימותו) ולא מעלים", ו"האפיקרוסים" לא נזכרו כלל. אבל גירסת רבינו חננאל והרי"ף היא: "המינים והמסורות והמומרים והאפיקורסים". את "המסורות" לא הזכיר רבינו כאן, מפני שכבר כתב דינם בהלכות חובל ומזיק פרק ח, הלכה י. ומה שכתוב "היו מורידים" פירש רבינו כשאין בידו כוח להרגם. ראה "שולחן ערוך" חושן־משפט סימן תכה סעיף ה, וביאור הגר"א סעיף־קטן יט. 86) כדין החוטאים בעגל, שצווה משה להרגם בחרב, "שימו איש חרבו על ירכו. . . והרגו איש את אחיו" (שמות לב, כז). 87) למען ישמעו ויראו, כמו בחוטאים בעגל שאמר משה: "עברו ושובו משער לשער במחנה", שם. 88) בתואנה, לבדות סיבה. 89) בלי להרוג בידיים, גמרא שם. 90) והיינו "עלילות" שהזכיר, שם. 91) שם.

10 **יא. אֲבָל עוֹבְדֵי כּוֹכָבִים[92] שֶׁאֵין בֵּינֵינוּ וּבֵינָם**
11 **מִלְחָמָה[93], וְרוֹעֵי בְּהֵמָה דַּקָּה[94] מִיִּשְׂרָאֵל וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן**
12 **- אֵין מְסַבְּבִים לָהֶם הַמִּיתָה. וְאָסוּר לְהַצִּילָן[95], אִם**
13 **נָטוּ לָמוּת[96]. כְּגוֹן שֶׁרָאָה אֶחָד מֵהֶן שֶׁנָּפַל לַיָּם - אֵינוֹ**
14 **מַעֲלֵהוּ. שֶׁנֶּאֱמַר: לֹא תַעֲמֹד[97] עַל דַּם רֵעֶךָ - וְאֵין זֶה**
15 **רֵעֶךָ[98].**

92) גוים, בניגוד לישראל עובד עבודה־זרה שבהלכה הקודמת. עבודה זרה כו. 93) אבל בשעת מלחמה - "טוב שבגוים הרוג", מכילתא בשלח פרשה א, ומסכת סופרים פרק טו. 94) שדבקים בגזל, שמרעים עדריהם בשדות אחרים, השייכים לישראל, עבודה זרה כו. והחמירו בבהמה דקה, מפני שהיא מזיקה ביותר. 95) "לא מעלים ולא מורידים", כלומר אין מסבבים מיתתם על ידי הורדתם לבור, ואין מצילים אותם מן הסכנה, שם. 96) אבל לעזור לעכו"ם שאינו נוטה למות, כגון לרפא חולה - מותר, משום איבה, שם. 97) אלא חייב אתה להציל, ראה למעלה פרק א, הלכה יד. 98) ראה למעלה פרק ב, הלכה יא.

16 **יב. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּיִשְׂרָאֵל בַּעַל עֲבֵרָה**
17 **וְהָעוֹמֵד בְּרִשְׁעוֹ[99] וְשׁוֹנֶה בּוֹ תָּמִיד, כְּגוֹן רוֹעֵי בְּהֵמָה**
18 **דַּקָּה[100] שֶׁפָּקְרוּ[101] בְּגָזֵל וְהֵם הוֹלְכִים בְּאוּלַתָּן; אֲבָל**
19 **יִשְׂרָאֵל בַּעַל עֲבֵרוֹת שֶׁאֵינוֹ עוֹמֵד בְּרִשְׁעוֹ תָּמִיד, אֶלָּא**
20 **עוֹשֶׂה עֲבֵרוֹת לַהֲנָאַת עַצְמוֹ, כְּגוֹן אוֹכֵל נְבֵלוֹת**
21 **לְתֵאָבוֹן[102] - מִצְוָה לְהַצִּילוֹ[103], וְאָסוּר לַעֲמֹד עַל**
22 **דָּמוֹ[104].**

99) על אף ההתראה. 100) שעוברים על גזל יום יום ורוב היום, ואף־על־פי שהם חוטאים מחמת תאות ממון ולא להכעיס. "כיון דדביק (דאדיק) בה טובא, כמינות דמיא", עבודה זרה יז. 101) נעשו מופקרים. 102) מחמת תאות היצר, כשאינו מוצא היתר. אבל בעובר להכעיס, לא הבחין רבינו בין עומד ברשעו תמיד או לא. 103) עבודה זרה כו: 104) והעומד ואינו מציל - עובר בלאו.

יום ו' כ"ט מנ"א ה'תשפ"ב

פֶּרֶק חֲמִישִׁי[1]

1) יבאר כל ההורג בשגגה שגולה, וכיצד יהרוג ואת מי, ויתחייב גלות. האב שהרג בנו בשעת למודו או הרב המכה את תלמידו ומת מחמת הכאה. ודין הנכנס לעיר מקלט ויצא חוץ לתחומו, והמזבח אם קולט.

23 **א. כָּל הַהוֹרֵג בִּשְׁגָגָה[2] - גּוֹלֶה מִמְּדִינָה[3] שֶׁהָרַג בָּהּ**
24 **לְעָרֵי מִקְלָט. וּמִצְוַת עֲשֵׂה[4] לְהַגְלוֹתוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר: וְיָשַׁב**
25 **בָּהּ עַד מוֹת הַכֹּהֵן הַגָּדֹל. וְהֵזְהֲרוּ בֵּית דִּין שֶׁלֹּא יִקְחוּ**

1 **כֹּפֶר[5] מִן הָרוֹצֵחַ בִּשְׁגָגָה[6] כְּדֵי לֵישֵׁב בְּעִירוֹ[7],**
2 **שֶׁנֶּאֱמַר: וְלֹא תִקְּחוּ כֹפֶר לָנוּס אֶל עִיר מִקְלָטוֹ[8].**

~ נקודות משיחות קודש ~

"לנוס אל עיר מקלטו".

באיסור לקיחת כופר לרוצח בשגגה, הביא את הפסוק (במדבר לה, לב) "ולא תקחו כופר לנוס אל עיר מקלטו ... כו'" אבל לא ציטט את המשך הפסוק " ...לשוב לשבת בארץ ... כו'". כי הרמב"ם לשיטתו שמצות הל"ת שלא לקחת כופר לרוצח נפש בשגגה, כוללת שני חיובים, האחד לפני שגלה והשני לאחר שישב בעיר המקלט, ואם היה מצטט המשך הפסוק "לשוב לשבת בארץ" היה משמע שהל"ת הוא רק לאחר שגלה, שאז אין לאפשר לו לשוב לשבת בארץ.

אבל מפירוש רש"י שם (ד"ה ולא תקחו כופר לנוס אל עיר מקלטו") משמע שמצוות לא־תעשה שלא ליקח כופר לנפש רוצח, מדברת רק לאחר שגלה. (אבל קודם שגלה יש מצות־עשה להגלותו).

(על פי לקו"ש חלק י"ג עמוד 298)

2) בלא כוונה. 3) מן העיר. 4) אפילו כשאין הרוצח בשגגה מבקש מקלט, מצוה על בית הדין להגלותו. 5) ממון, לכפר על החטא. 6) המחייב גלות, ראה לקמן פרק ו הלכה ב ואילך. 7) קודם שימות הכהן הגדול. 8) והמשך הפסוק - "לשוב לשבת בארץ". ובלשון הגמרא (כתובות לז:): "לא תשקול ממונא ותפטריה מן גלות" (אל תיקח ממון ותפטרהו מן הגלות). [פשוטו של המקרא משמע שהמדובר בהורג במזיד, שלא נקבל כופר ונחייבו גלות וייפטר ממיתה, אבל כבר נאמר בפסוק הקודם: "ולא תקח כופר לנפש רוצח", ולפיכך דרשו (שם) שכאן מזהירה התורה שלא לקחת כופר מהורג בשגגה ולפוטרו מגלות, וראה רש"י בפירושו על התורה, שהמשך הכתוב "לשוב לשבת" מוכיח שהמדובר בשוגג, אולם לקמן בהלכה ז נתבאר שגם המזיד בורח בתחילה לערי מקלט ולכן אפשר לומר בו "לשוב לשבת". וראה רמב"ן שם].

3 **ב. אֵין הָרוֹצֵחַ בִּשְׁגָגָה גוֹלֶה אֶלָּא אִם כֵּן מֵת הַנִּהֲרָג**
4 **מִיָּד[9]; אֲבָל אִם חָבַל בּוֹ בִּשְׁגָגָה, אַף עַל פִּי שֶׁאֲמָדוּהוּ**
5 **לְמִיתָה, וְחָלָה וָמֵת - אֵינוֹ גוֹלֶה[10]; שֶׁמָּא הוּא קָרֵב אֶת**
6 **מִיתַת עַצְמוֹ[11], אוֹ הָרוּחַ נִכְנָסָה[12] בַּחַבּוּרָה וַהֲרָגַתְהוּ.**
7 **אֲפִלּוּ שָׁחַט בּוֹ כָּל שְׁנֵי הַסִּימָנִים[13] וְעָמַד מְעַט[14] - אֵינוֹ**
8 **גוֹלֶה עַל יָדוֹ. לְפִיכָךְ[15], אִם לֹא פִּרְכֵּס כְּלָל[16], אוֹ**
9 **שֶׁשְּׁחָטוֹ[17] בְּמָקוֹם שֶׁאֵין הָרוּחַ מְנַשֶּׁבֶת בּוֹ, כְּגוֹן בַּיִת**
10 **סָתוּם[18] שֶׁל שַׁיִשׁ - הֲרֵי זֶה גוֹלֶה[19]. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.**

9) שעשה הרוצח את המיתה כולה, ככתוב בהורג בשוגג (במדבר לה, ג): "ויפל עליו וימות" (גיטין ע: וראה שם תוספות דיבור המתחיל אלא מעתה). 10) הדין שאוסרים את המכה בבית הסוהר וממתינים אם ימות המוכה (ראה למעלה פרק ד הלכה ג), אינו אלא במכה במזיד ולעניין מיתה, אבל לא בעונש גלות, גיטין שם. 11) על ידי שפירכס, ונמצא שהחובל לא עשה את המיתה כולה, שם ע: 12) והיא סייעה בידי החובל וקירבה מיתתו, שם. 13) שוודאי סופו למות תוך שעה קלה, שם. 14) ולא מת מיד. 15) מפני ששני הטעמים שאמרנו הם הפוטרים אותו מגלות. 16) אפילו עמד בחיים ולא מת מיד. 17) לשונו של רבינו כאן מלמדינו, שרק שני הנימוקים יחד פוטרים מן הגלות, אבל בגמרא שם משמע שנימוק אחד מספיק, ולכן נראה שטעות סופר כאן וצריך לומר ושחטו, ועיין שם תוספות דיבור המתחיל בביתא. 18) בלי חלון. 19) כי החובל עשה את המיתה כולה.

11 **ג. יִשְׂרָאֵל שֶׁהָרַג בִּשְׁגָגָה אֶת הָעֶבֶד[20] (אוֹ אֶת גֵּר**
12 **תּוֹשָׁב[21]) - גוֹלֶה[22]. וְכֵן הָעֶבֶד שֶׁהָרַג בִּשְׁגָגָה[23] אֶת**
13 **יִשְׂרָאֵל אוֹ אֶת גֵּר תּוֹשָׁב[24], וְכֵן גֵּר תּוֹשָׁב שֶׁהָרַג אֶת**
14 **גֵּר תּוֹשָׁב אוֹ אֶת הָעֶבֶד בִּשְׁגָגָה - גוֹלֶה. שֶׁנֶּאֱמַר:**
15 **לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל וְלַגֵּר וְלַתּוֹשָׁב בְּתוֹכָם[25].**

20) עבד כנעני החייב בכל המצוות שאשה חייבת בהן (ברייתא מכות ח:). 21) גוי היושב בארץ ישראל וקיבל עליו שבע מצוות שאף בן־נח נצטווה עליהן (דינין = "חייבים להושיב דיינים ושופטים בכל פלך ופלך, לדון בשש מצוות אלו" (פרק ט מהלכות מלכים הלכה יד): ברכת השם - איסור קללת השם; עבודה זרה; גילוי עריות; שפיכות דמים; גזל ואיסור אכילת אבר מן החי), ולא מל וטבל לשם גירות ממש, ראה למעלה פרק ב הלכה יא. 22) [המשנה (מכות ח:) אומרת "הכול גולים על ידי ישראל ... חוץ מגר תושב" זוהי הגירסה שהייתה לעיני רבינו, וביאר בפירושו על המשנה, שגר תושב שהרג את ישראל אינו גולה אלא נהרג, אבל ישראל שהרג גר תושב, גולה]. 23) גולה כדין ישראל שהורג בשגגה ולא כדין גוי, שאפילו הרג בשגגה נהרג (מכות שם), ראה לקמן הלכה ד. 24) "וגר תושב גולה על ידי גר תושב" (שם), כלומר, גר תושב ההורג גר תושב בשגגה גולה. 25) והמשך הכתוב: תהיינה שש הערים האלה למקלט, מכאן שאף גר תושב שהרג בשוגג גולה, ופירשו חכמינו את הכתוב בגר תושב שהרג גר תושב (שם ט.).

16 **ד. גֵּר תּוֹשָׁב שֶׁהָרַג אֶת יִשְׂרָאֵל בִּשְׁגָגָה, אַף עַל פִּי**
17 **שֶׁהוּא שָׁגֵג[26] - הֲרֵי זֶה נֶהֱרָג[27]. אָדָם מוּעָד לְעוֹלָם[28].**
18 **וְכֵן גֵּר תּוֹשָׁב שֶׁהָרַג גֵּר תּוֹשָׁב מִפְּנֵי שֶׁעָלָה עַל דַּעְתּוֹ**
19 **שֶׁמֻּתָּר לְהָרְגוֹ - הֲרֵי זֶה קָרוֹב לְמֵזִיד[29] וְנֶהֱרָג[30] עָלָיו,**
20 **הוֹאִיל וְנִתְכַּוֵּן לְהָרְגוֹ. וְעוֹבֵד כּוֹכָבִים שֶׁהָרַג אֶת**
21 **הָעוֹבֵד כּוֹכָבִים בִּשְׁגָגָה - אֵין עָרֵי מִקְלָט קוֹלְטוֹת[31]**
22 **אוֹתוֹ; שֶׁנֶּאֱמַר: לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל.**

26) ואמרנו בהלכה הקודמת, שאף גר תושב גולה. 27) שהרי בן־נח הוא, ובן־נח אינו צריך התראה (סנהדרין נז.) בשבע המצוות שנצטווה, שכלל בידינו "אזהרתם זוהי מיתתם". ספרי, מובא בכסף משנה כאן, וראה רש"י מכות ט. 28) ולפיכך אף על פי ששגג - נהרג. 29) שהיה לו ללמוד ולא למד (שם ט:). 30) אף על פי שלא הותרה,

ואינו גולה אלא בהרג גר תושב בשגגה. 31) אין מגינות עליו מפני עונש מיתה.

1 **ה. הַבֵּן שֶׁהָרַג[32] אֶת אָבִיו בִּשְׁגָגָה - גּוֹלֶה. וְכֵן הָאָב**
2 **שֶׁהָרַג אֶת בְּנוֹ - גּוֹלֶה עַל יָדוֹ. בַּמֶּה דְּבָרִים**
3 **אֲמוּרִים[33]? כְּשֶׁהֲרָגוֹ שֶׁלֹּא בִּשְׁעַת לִמּוּד, אוֹ שֶׁהָיָה**
4 **מְלַמְּדוֹ אֻמָּנוּת אַחֶרֶת שֶׁאֵינוֹ צָרִיךְ לָהּ[34]; אֲבָל אִם**
5 **יִסֵּר בְּנוֹ כְּדֵי לְלַמְּדוֹ תּוֹרָה אוֹ חָכְמָה[35] אוֹ אֻמָּנוּת[36],**
6 **וָמֵת - פָּטוּר[37].**

32) פרט לעושה חבורה באביו בשוגג שאינו גולה, אף על פי שהחובל באביו במזיד נהרג, שאין חיוב גלות אלא ברציחה בלבד, אבל לא בעבירות אחרות שחייבין עליהן מיתת בית דין (שם), וראה לקמן פרק ז הלכה טו. 33) שהאב גולה. 34) שיש לו כבר אומנות המפרנסת אותו. 35) ועושה בזה מצוה. 36) שיוכל הבן להתפרנס ממנה, והאב מצווה ללמד בנו אומנות (קידושין ל.). 37) והטעם ראה בהלכה ו.

7 **ו. וְכֵן הָרַב הַמַּכֶּה אֶת תַּלְמִידוֹ[38], אוֹ שְׁלִיחַ בֵּית דִּין**
8 **שֶׁהִכָּה אֶת בַּעַל דִּין הַנִּמְנָע מִלָּבוֹא לַדִּין[39], וְהֵמִיתוּ**
9 **בִּשְׁגָגָה - פָּטוּר מִגָּלוּת. שֶׁנֶּאֱמַר: לַחְטֹב עֵצִים[40] -**
10 **לְדִבְרֵי הָרְשׁוּת. יָצָא הָאָב הַמַּכֶּה אֶת בְּנוֹ, וְהָרַב**
11 **הָרוֹדֶה אֶת תַּלְמִידוֹ, וּשְׁלִיחַ בֵּית דִּין, שֶׁהֵרֵי שָׁגְגוּ**
12 **וְהָרְגוּ בִּשְׁעַת עֲשׂוֹת הַמִּצְוֹת.**

38) כדי ללמדו. 39) במשנה שם כתוב: "ושליח בית דין" כמובא בסוף הלכה זו. רש"י פירש: "ושליח בית דין המלקה ארבעים לחייב מלקות", הראב"ד כאן מפרש: "שליח בית דין שהוא מלקה יותר ממה שאמדוהו בית דין ומת תחת ידו", רבינו לא פירש כפירוש ראשון, שהרי מובן מאליו שהוא פטור, מפני שהוא אנוס, ולא כהראב"ד, שהרי שנינו במשנה (שם כב:) "הוסיף לו (שליח בית דין) עוד רצועה אחת ומת, הרי זה גולה על ידו". 40) נאמר בהורג בשגגה שחייב גלות, ודרשו חכמים: "מה חטיבת עצים רשות אף כל דבר רשות", אבל אם הרג בשגגה מתוך עשיית מצוה אינו גולה. (ספרי שופטים קפב; מכות ח.).

13 **ז. בַּתְּחִלָּה[41] אֶחָד שׁוֹגֵג[42] וְאֶחָד מֵזִיד[43] מַקְדִּימִין[44]**
14 **לְעָרֵי מִקְלָט. וּבֵית דִּין שֶׁל אוֹתָהּ הָעִיר שֶׁהָרַג בָּהּ**
15 **שׁוֹלְחִין וּמְבִיאִין אוֹתוֹ מִשָּׁם וְדָנִין, שֶׁנֶּאֱמַר: וְשָׁלְחוּ**
16 **זִקְנֵי עִירוֹ וְלָקְחוּ אֹתוֹ מִשָּׁם. מִי שֶׁנִּתְחַיֵּב מִיתָה -**
17 **מְמִיתִין אוֹתוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר: וְנָתְנוּ אֹתוֹ בְּיַד גֹּאֵל הַדָּם[45];**
18 **מִי שֶׁנִּפְטַר[46] - פּוֹטְרִים אוֹתוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר: וְהִצִּילוּ**
19 **הָעֵדָה אֶת הָרֹצֵחַ מִיַּד גֹּאֵל הַדָּם; מִי שֶׁנִּתְחַיֵּב גָּלוּת**
20 **- מַחֲזִירִין אוֹתוֹ לִמְקוֹמוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר: וְהֵשִׁיבוּ[47] אֹתוֹ**
21 **הָעֵדָה אֶל עִיר מִקְלָטוֹ.**

41) מיד לאחר שהרג, לפני בירור הדין, מכות ט: י: 42) בין ההורג בשוגג שחייב גלות. 43) ובין ההורג במזיד שחייב מיתה, שכן כתוב "וכי יהיה איש שונא לרעהו וארב לו וקם עליו והיכהו נפש ומת, ונס אל אחת הערים האל" (דברים יט, יא) ראה ספרי שופטים קפז. 44) בורחים תיכף אחרי הרציחה לפני שבית הדין מתחיל לפעול (שם ט:). 45) שימיתו, ואם אין גואל הדם הורג אותו, בית דין ממיתים אותו (ראה למעלה פרק א הלכה ב). 46) ממיתה ומגלות, ראה לקמן פרק ו הלכות ג-ד. 47) משמע שכבר היה שם.

22 **ח. כְּשֶׁמְּשִׁיבִין[48] אוֹתוֹ, מוֹסְרִין לוֹ שְׁנֵי תַּלְמִידֵי**
23 **חֲכָמִים[49], שֶׁמָּא יַהַרְגֶנּוּ גֹּאֵל הַדָּם בַּדֶּרֶךְ[50]. וְאוֹמֵר[51]**
24 **לָהֶם[52]: אַל תִּנְהֲגוּ בּוֹ מִנְהַג שׁוֹפְכֵי דָמִים, בְּשׁוֹגֵג בָּא**
25 **מַעֲשֶׂה לְיָדוֹ.**

48) בית דין לעיר מקלט, ששלחו והביאוהו משם (שם י:). 49) שידעו לפייס את גואל הדם, אם יבוא להרוג את הרוצח, שם ט: 50) שהרי גואל הדם, שהרג את הרוצח חוץ לתחום עיר המקלט אינו נהרג עליו (ראה הלכה ט). 51) [צריך להיות "ואומרים", כי המלווים אומרים. אמנם דעת רבי מאיר במשנה שם שהרוצח אומר (רבינו אינו גורס בדברי רבי מאיר את המלה "אף"), אבל רבינו בפירוש המשנה כותב: אין הלכה כרבי מאיר]. 52) לגואלי הדם, לשכך חמתם.

26 **ט. רוֹצֵחַ בִּשְׁגָגָה שֶׁהָרְגוּ גֹּאֵל הַדָּם חוּץ לִתְחוּם[53]**
27 **עִיר מִקְלָטוֹ[54] - פָּטוּר; שֶׁנֶּאֱמַר: וְלוֹ אֵין מִשְׁפַּט**
28 **מָוֶת[55].**

~ נקודות משיחות קודש ~

"פטור..."

ההלכה של גואל הדם על כל פרטיה אינה בגדר "דברה תורה כנגד יצר הרע" ומילתא דפשיטא היא, שהתורה לא התירה נפש מישראל למיתה בגלל ש"יחם לבבו" של גואל הדם.

אלא, כשם שישנם עונשים ומיתות שנמסרו לבית־דין וישנם מיתות שבידי שמים, כך נמסר עונש מיתת הרוצח בשגגה לגואל הדם כדי שהוא ינקה את החטא - "ולא תחניפו את הארץ כו'" "ולארץ לא יכופר כו' כי אם בדם שופכו". ואף שהרשות לגואל הדם היא רק כשיצא מעיר מקלטו, אין זה שרק אז נתחדש גדר הרשות של גואל הדם להורגו כי גם לפני כן נמסר העניין לידיו אלא ש"ארי' הוא דרביע עלי' שאינו יכול להרגו בעיר המקלט ולכן הוא (רק) פטור.

(לקו"ש חכ"ד ע' 113 הע' 62)

53) גבול העיר, והוא אלפיים אמה סביב לעיר. וכשם שהעיר קולטת, כך תחומה קולט (משנה שם יא:). 54) [כאן אין המדובר ביוצא מעיר מקלט אחרי שבית הדין הגלוהו, אלא כשהוא בדרך, כשהקדים וברח לפני שעמד בדין או כשבית דין מחזירים אותו, כמו שמבאר רבינו בתחילת הלכה י שהיא סיום הלכה ט, אבל היוצא מעיר מקלטו אחרי שהגלוהו בית דין נתבאר דינו לקמן בהלכה י בסיפא ובהלכה יא ברישא. ויוצא מזה, שלפני שעמד בדין גם כן אסור לגואל הדם להרגו, ואם הרגו פטור, וכן כתב

בקצות החושן סימן ב סעיף קטן א בדעת רבינו. ומתוך כך עלינו לומר שהמלה "בשגגה" כאן כוללת רוצח שלא נקבע זדונו. ומסתבר, שרק בית הדין כוחו יפה לקבוע אם הזיד או שגג. ומבואר, שרבינו מפרש דברי רב הונא (מכות י:) "רוצח שגלה ומצאו גואל הדם והרגו - פטור", בהרגו בדרך כשהקדים או כשהחזירוהו ולפיכך סתם רב הונא ואמר "שהרגו" ולא הוסיף "בשגגה", לומר לך שגם אם הקדים וברח לעיר מקלט לפני שקבעו בית דין זדונו או שגגתו]. 55) והכתוב בגואל הדם מדבר "פן ירדוף גואל הדם אחרי הרוצח ... והיכהו נפש" והסיפא מסבירה את הרישא, מדוע יכהו נפש? משום שאין לו משפט מוות, ואינו מפחד מפני בית דין. [רבינו דייק וכתב כאן "פטור" ולקמן בהלכה י ביצא מעיר מקלטו כתב: "ורשות ביד גואל הדם להרגו", ללמדך שלפני שעמד בדין אסור לגואל הדם להרגו ואם הרגו פטור. וכן בדרך כשמחזירים את המחוייב גלות לעיר מקלט, אבל כשיצא בזדון מותר לגואל הדם להרגו].

1 **י. אֶחָד[56] הַהוֹרְגוֹ בַּדֶּרֶךְ קֹדֶם שֶׁיִּכָּנֵס[57] לְעִיר מִקְלָט,**
2 **אוֹ שֶׁהֲרָגוֹ בַּחֲזִירָתוֹ[58] עִם הַשְּׁנַיִם שֶׁשּׁוֹמְרִין אוֹתוֹ[59].**
3 **נִכְנַס[60] לְעִיר מִקְלָטוֹ וְיָצָא חוּץ לִתְחוּמָהּ בְּזָדוֹן - הֲרֵי**
4 **זֶה הִתִּיר עַצְמוֹ לְמִיתָה[61], וּרְשׁוּת לְגוֹאֵל הַדָּם לְהָרְגוֹ.**
5 **וְאִם הֲרָגוֹ כָּל אָדָם - אֵין חַיָּבִין עָלָיו[62]; שֶׁנֶּאֱמַר:**
6 **אֵין לוֹ דָּם[63].**

56) בין. בדפוסים מתחילה כאן הלכה י, אבל בעצם זה שייך להלכה ט. 57) לפני שעמד בדין (ראה למעלה הלכה ז). 58) לאחר שעמד בדין ונתחייב גלות. שם. 59) לא שיהיו מתרים בגואל הדם. שאם יהרוג ייהרג, שהרי נאמר בהלכה ט שאם הרג פטור, אלא שיפייסו אותו שלא יהרוג את הרוצח בשגגה, ולשם כך דרושים תלמידי חכמים היודעים לפייס ודבריהם נשמעים, אבל אם הרגו הריהו פטור, ראה למעלה הלכה ח. 60) כאן מתחילה כנראה הלכה י. 61) הואיל ופשע ועבר על מצוות התורה "כי בעיר מקלטו ישב ..." (במדבר לה, כח) וראה לקמן פרק ז הלכה ח. 62) אבל לכתחילה אסור להרגו. 63) "ואם יצא הרוצח את גבול עיר מקלטו אשר ינוס שמה ומצא אותו גואל הדם מחוץ לגבול עיר מקלטו, ורצח גואל הדם את הרוצח אין לו דם", ורש"י לתורה מפרש "הרי הוא כהורג את המת, שאין לו דם" ומשום כך הרגו כל אדם, אינו חייב עליו (ספרי מסעי, קס).

7 **יא. יָצָא חוּץ לִתְחוּם עִיר מִקְלָטוֹ בִּשְׁגָגָה - כָּל**
8 **הַהוֹרְגוֹ, בֵּין גּוֹאֵל הַדָּם בֵּין שְׁאָר אָדָם, גּוֹלֶה[64] עַל**
9 **יָדוֹ. הֲרָגוֹ בְּתוֹךְ תְּחוּם[65] עִיר מִקְלָטוֹ, אֲפִלּוּ גּוֹאֵל**
10 **הַדָּם - הֲרֵי זֶה נֶהֱרָג עָלָיו[66].**

64) בגמרא שם נאמר: "בשוגג גולה" ופירש רבינו: ההורג בשוגג את הרוצח שיצא בשוגג מחוץ לתחום עיר מקלטו גולה [ומובן, שאם הרגו במזיד הרי הוא נהרג ככל אדם (מנחת חינוך מצוה תי). 65) [המדובר גם ברוצח שהקדים וברח למקלט לפני שעמד בדין (למעלה הלכה ז]. 66) שאם לא כן אין תועלת בבריחתו לעיר מקלט לפני שעמד בדין (כסף משנה). [והמדובר כשהרגו במזיד, אבל בשוגג - גולה. בבבא ראשונה כתב רבינו דין שוגג וממנו אתה למד דין מזיד, ובבבא שנייה הוא כותב דין מזיד וממנו אתה למד דין שוגג (מנחת חינוך שם). והרי סיכום דיני גואל הדם לשיטת רבינו, מהם נאמרו בפירוש בפרק זה ובפרק ו, ומהם למדנו מדיוק לשונו: א. ברוצח שוגג: 1. אחרי שנגמר דינו לגלות ובית דין מחזירים אותו לעיר מקלטו (כאן הלכה ז) אסור לגואל הדם להרגו בדרך ואם הרגו - פטור. וכן הדין כשהרגו לפני שנגמר דינו (הלכה ט־י). 2. אם הרגו בתחום עיר מקלטו נהרג (הלכה יא). 3. יצא בשוגג אסור לגואל הדם להרגו. 4. יצא בשוגג אסור לגואל הדם להרגו ואם הרגו במזיד נהרג, בשוגג - גולה. וכן הדין אם הרגו אדם אחר (הלכות י־יא). 5. שוגג קרוב לאונס, כגון שמקרה בלתי מצוי גרם למיתתו של הנרצח פטור מן הגלות ואם הרגו גואל הדם - נהרג ככל אדם (פרק ו הלכה ג). 6. שוגג קרוב לזדון, כגון שזרק לרשות הרבים אבן שיש בה כדי להמית והמיתה אדם, אינו גולה כי אין לו כפרה בגלות, ואין דינו כמזיד ממש, שהרי לא נתכוון להרוג, ואם הרגו גואל הדם אינו נהרג עליו, אבל לכתחילה אסור לו להרגו (הלכה ד). 7. וכן הדין אם יש עד אחד בלבד שהרג או שני עדים ובלי התראה (שם הלכה ה). ב. ברוצח מזיד: 8. אחרי שנגמר דינו למיתה מצוה על גואל הדם לבצע את גזר הדין (למעלה פרק א הלכה ב). 9. אם הרגו בתוך תחום עיר מקלט לפני שנגמר דינו, - הרי הוא נהרג, אף־על־פי שהוברר אחר כך שהרוצח הזיד (וראה קצות החושן חושן המשפט סימן ב סעיף קטן א)].

11 **יב. הַמִּזְבֵּחַ קוֹלֵט[67]. שֶׁנֶּאֱמַר בְּהוֹרֵג בְּזָדוֹן[68]: מֵעִם**
12 **מִזְבְּחִי[69] תִּקָּחֶנּוּ לָמוּת, מִכְּלָל שֶׁהַהוֹרֵג בִּשְׁגָגָה אֵינוֹ**
13 **נֶהֱרָג בַּמִּזְבֵּחַ. לְפִיכָךְ, הַהוֹרֵג בִּשְׁגָגָה וּקְלָטוֹ מִזְבֵּחַ,**
14 **וַהֲרָגוֹ שָׁם גּוֹאֵל הַדָּם - הֲרֵי זֶה נֶהֱרָג עָלָיו, כְּמִי**
15 **שֶׁהֲרָגוֹ בְּתוֹךְ עִיר מִקְלָט.**

67) יש לו דין עיר המקלט (מכות יב). 68) "וכי יזיד איש על רעהו להרגו בערמה". 69) אפילו כהן הוא, ועומד ומשמש על גבי המזבח, ראה שם תרגום יונתן בן עוזיאל ותרגום ירושלמי. וזה לשון המכילתא (משפטים פרשה ד): מעם מזבחי ... מגיד שמבטלים העבודה מידו ויוצא ליהרג, ולא כרבי עקיבא (יומא פה.) שדרש: מעם מזבחי ולא מעל מזבחי. וכן משמעות הלשון "רציחה דוחה את העבודה" סנהדרין לה: וראה משנה למלך כאן.

16 **יג. אֵין קוֹלֵט[70] אֶלָּא גַּגּוֹ שֶׁל מִזְבֵּחַ בֵּית הָעוֹלָמִים[71]**
17 **בִּלְבַד, וְאֵין קוֹלֵט אֶלָּא כֹּהֵן וַעֲבוֹדָה בְּיָדוֹ; אֲבָל זָר,**
18 **אוֹ כֹּהֵן שֶׁאֵינוֹ עוֹבֵד בְּשָׁעָה שֶׁנֶּהֱרַג[72], אוֹ שֶׁהָיָה**
19 **עוֹבֵד וְלֹא הָיָה עַל גַּגּוֹ שֶׁל מִזְבֵּחַ אֶלָּא סָמוּךְ לוֹ אוֹ**
20 **אוֹחֵז בְּקַרְנוֹתָיו[73] - אֵינוֹ נִקְלָט.**

70) את ההורג בשגגה. 71) בית המקדש בירושלים ולא מזבח של במה בשילה או בגבעון, כי כתוב "מעם מזבחי" כלומר, המיוחד לי (שם). 72) על ידי גואל הדם. 73) כיואב שברח מפני שלמה (מלכים־א ב, כח).

21 **יד. וְכֵן מִי שֶׁקְּלָטוֹ הַמִּזְבֵּחַ - אֵין מַנִּיחִין אוֹתוֹ שָׁם,**

אֶלָּא מוֹסְרִין [לוֹ] שׁוֹמְרִין וּמַגְלִין אוֹתוֹ לְעִיר מִקְלָטוֹ[74]. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים[75]? בִּמְחֻיָּב גָּלוּת[76]; אֲבָל מִי שֶׁפָּחַד מִן הַמֶּלֶךְ שֶׁלֹּא יַהַרְגֶנּוּ בְּדִין הַמַּלְכוּת[77], אוֹ מִבֵּית דִּין שֶׁלֹּא יַהַרְגוּהוּ בְּהוֹרָאַת שָׁעָה, וּבָרַח לַמִּזְבֵּחַ וְנִסְמַךְ לוֹ[78], וַאֲפִלּוּ הָיָה זָר - הֲרֵי זֶה נִצָּל[79], וְאֵין לוֹקְחִין אוֹתוֹ מֵעִם הַמִּזְבֵּחַ לָמוּת לְעוֹלָם. אֶלָּא אִם כֵּן נִתְחַיֵּב מִיתַת בֵּית דִּין[80] בְּעֵדוּת גְּמוּרָה וְהַתְרָאָה, כִּשְׁאָר כָּל הֲרוּגֵי בֵּית דִּין תָּמִיד.

74) לעיר מקלט הקרובה לו ביותר. 75) שאין קולט אלא גגו של מזבח, ואין קולט אלא כהן ועבודה בידו. 76) שנתחייב בבית דין על פי דין התורה. 77) כגון המורד במלך או המבזה אותו (הלכות מלכים פרק ג, הלכה ח), שהמלך רשאי להרוג אפילו מי שאינו חייב מיתה לפי דין התורה. ראה למעלה פרק ב הלכה ד. 78) ולאו דווקא על גג המזבח. 79) ראה כסף משנה מה שהקשה ממעשה יואב. 80) כי הכתוב "מעם מזבחי תיקחנו למות" לבית דין נאמר, ובית דין אינם יכולים לדון אדם למוות אלא בעדות גמורה ובהתראה.

יום ש"ק ל' מנ"א ה'תשפ"ב

פֶּרֶק שִׁשִּׁי[1]

1) יבאר ששלשה הם ההורגים בלא כוונה, ומה בין זה לזה. ודין השונא שהרג בשגגה אם נקלט, ואיזהו שונא. ודין הנכנס לחצר בעל הבית או לחנות הנגר שלא ברשות ונהרג בשוגג כו'.

א. שְׁלֹשָׁה[2] הֵם הַהוֹרְגִים בְּלֹא כַּוָּנָה.

2) את הפרק הקודם פתח רבינו בהורג בשגגה שחייב גלות, וכאן הוא בא לפרט את סוגי השוגג.

ב. יֵשׁ הוֹרֵג בִּשְׁגָגָה וְהַעֲלָמָה גְּמוּרָה[3]. וְזֶהוּ שֶׁנֶּאֱמַר בּוֹ: וַאֲשֶׁר לֹא צָדָה[4]. וְדִינוֹ: שֶׁיִּגָּלֶה[5] לְעָרֵי מִקְלָט וְיִנָּצֵל[6], כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[7].

3) ללא שום כוונה. 4) לא התכוון, ראה שם אונקלוס ורש"י. 5) חייב הוא גלות בדין, לשם כפרה. ראה למעלה פרק ה הלכה א. 6) נוסף על כך, משמש המקלט מקום מנוס מיד גואל הדם, ככתוב בסוף הפסוק: "ושמתי לך מקום אשר ינוס שמה". 7) בפרק חמישי.

ג. וְיֵשׁ הוֹרֵג וְתְהֵיָה הַשְׁגָגָה קָרוֹב לְאֹנֶס[8]. וְהוּא: שֶׁיֵּאָרַע בְּמִיתַת זֶה מְאֹרָע פֶּלֶא[9], שֶׁאֵינוֹ מָצוּי בְּרֹב מְאֹרְעוֹת בְּנֵי אָדָם. וְדִינוֹ: שֶׁהוּא פָּטוּר מִן הַגָּלוּת[10], וְאִם הֲרָגוֹ גּוֹאֵל הַדָּם - נֶהֱרָג עָלָיו[11].

8) ראה לקמן סוף הלכה ז, וסוף הלכות ח־יד. 9) מקרה נדיר. 10) לא חייבה התורה גלות אלא במקרה מצוי, וראה סוף הלכה יד. 11) רק ברוצח, שחייב לשבת בעיר מקלט, ניתנה רשות לגואל הדם להרוג אותו מחוץ לעיר מקלטו (במדבר לה, כו־כט; דברים יט, ו). וכן רוצח קרוב לזדון, שאין ערי מקלט קולטות אותו, מפני שעוונו חמור, מה־שאין־כן ההורג באונס או קרוב לאונס - שפטור מלשבת בעיר מקלט.

ד. וְיֵשׁ הוֹרֵג בִּשְׁגָגָה וְתְהֵיָה הַשְׁגָגָה קְרוֹבָה לְזָדוֹן[12]. וְהוּא: שֶׁיִּהְיֶה בַּדָּבָר כְּמוֹ פְּשִׁיעָה[13], אוֹ שֶׁהָיָה לוֹ לְהִזָּהֵר וְלֹא נִזְהַר. וְדִינוֹ: שֶׁאֵינוֹ גּוֹלֶה. מִפְּנֵי שֶׁעֲוֹנוֹ חָמוּר, אֵין גָּלוּת מְכַפֶּרֶת לוֹ[14]. וְאֵין עָרֵי מִקְלָט קוֹלְטוֹת אוֹתוֹ[15], שֶׁאֵינָן קוֹלְטוֹת אֶלָּא הַמְחֻיָּב גָּלוּת בִּלְבַד[16]. לְפִיכָךְ, אִם מְצָאוֹ גּוֹאֵל הַדָּם בְּכָל מָקוֹם[17] וַהֲרָגוֹ - פָּטוּר.

12) אף־על־פי שלא התכוון להרוג. 13) ראה להלן הלכה ו, דוגמה. 14) כלפי שמים. 15) אינן משמשות לו מקלט מפני גואל הדם. 16) ולא זה שאין לו כפרה בגלות. 17) אפילו בעיר מקלט.

ה. וּמַה יַּעֲשֶׂה זֶה?[18] יֵשֵׁב וְיִשְׁמֹר עַצְמוֹ מִגּוֹאֵל הַדָּם. וְכֵן כָּל הָרַצְחָנִים[19] שֶׁהָרְגוּ[20] בְּעֵד אֶחָד[21] אוֹ בְּלֹא הַתְרָאָה[22] וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן[23], אִם הֲרָגָן[24] גּוֹאֵל הַדָּם - אֵין לָהֶם דָּמִים. לֹא יִהְיוּ אֵלּוּ חֲמוּרִים מֵהַהוֹרֵג בְּלֹא כַּוָּנָה.

18) שלא יהרג. 19) ראה למעלה פרק ד הלכה ח. 20) בכוונה. 21) שני עדים והתראה דרושים למיתת בית־דין בלבד, אבל למלך מותר להרוג אף את ההורג בפני עד אחד ואת ההורג בלי התראה, ואף גואל הדם שהרגו פטור, ראה הלכות מלכים פרק ג הלכה י, ו'אור שמח' שם; וראה 'מורה נבוכים' חלק שלישי סוף פרק מ. וראה השגת הראב"ד כאן. 22) בפני שני עדים. 23) כגון שהוכחשו העדים בבדיקות ולא הוכחשו בחקירות, למעלה שם. 24) בדיעבד, אבל לכתחילה אסור להרגם.

ו. כֵּיצַד?[25] הַזּוֹרֵק[26] אֶבֶן לִרְשׁוּת הָרַבִּים וְהָרְגָה, אוֹ הַסּוֹתֵר כָּתְלוֹ לִרְשׁוּת הָרַבִּים, וְנָפְלָה אֶבֶן וְהֵמִיתָה, בֵּין שֶׁסְּתָרוֹ בַּיּוֹם[27] בֵּין שֶׁסְּתָרוֹ בַּלַּיְלָה - הֲרֵי זֶה קָרוֹב לְמֵזִיד[28], וְאֵינוֹ נִקְלָט; מִפְּנֵי שֶׁזּוֹ פְּשִׁיעוּת הִיא, שֶׁהֲרֵי הָיָה לוֹ לְעַיֵּן[29] וַאֲחַר כָּךְ יִזְרֹק אוֹ יִסְתֹּר.

25) שגגה קרובה לזדון או קרובה לאונס. 26) ולא התכוון להרוג (מכות ח.). 27) שפשיעתו גדולה, שבעיון קל יכול היה לראות את העובר בדרך. 28) ולא מזיד ממש, שהרי לא התכוון להרוג. 29) אם ישנם עוברי דרכים, שם.

ז. סְתָרוֹ לָאַשְׁפָּה[30] בַּלַּיְלָה: אִם הָרַבִּים מְצוּיִין בָּהּ[31] - הֲרֵי זֶה קָרוֹב לְמֵזִיד[32], וְאֵינוֹ נִקְלָט; וְאִם אֵין הָרַבִּים מְצוּיִין בָּהּ כְּלָל - הֲרֵי זֶה קָרוֹב לְאֹנֶס, וּפָטוּר מִן הַגָּלוּת.

30) שברשות הרבים, שתושבי העיר משליכים שם זבל ולפעמים גם עושים שם צרכיהם. 31) לעשות צרכיהם. 32) שהיה לו להעלות על הדעת שיש שם אדם והאבן תפגע בו, והיה עליו לעיין היטב.

ח. הָיְתָה הָאַשְׁפָּה עֲשׂוּיָה לְהִפָּנוֹת בָּהּ[33] בַּלַּיְלָה,

1 וְאֵינָהּ עֲשׂוּיָה לְהִפָּנוֹת בָּהּ בַּיּוֹם, וְנִקְרָה אָדָם[34] וְיָשַׁב
2 שָׁם, וְנָפְלָה עָלָיו אֶבֶן בִּשְׁעַת סְתִירָה, וָמֵת - הֲרֵי זֶה
3 גּוֹלֶה[35]. וְאִם אַחַר שֶׁנָּפְלָה הָאֶבֶן[36] בָּא זֶה וְיָשַׁב,
4 וְנָפְלָה עָלָיו וָמֵת - הֲרֵי זֶה פָּטוּר[37] מִן הַגָּלוּת.

33) בני אדם לעשיית צרכיהם. 34) ביום. 35) מאחר שאינה עשויה להפנות בה ביום, אין זה קרוב למזיד. אבל גם אונס איננו, הואיל והיא עשויה להפנות בה בלילה, קורה לפעמים שמישהו נפנה שם גם ביום, רב פפא שם. וראה 'תוספות' שם דיבור־המתחיל באשפה. 36) מן הקיר, וקודם שהגיעה ארצה. 37) הטעם בהלכה ט.

5 ט. וְכֵן הַזּוֹרֵק[38] אֶת הָאֶבֶן, וְאַחַר שְׁיֵצֵאת מִיָּדוֹ
6 הוֹצִיא הַלָּה אֶת רֹאשׁוֹ[39] וְקִבְּלָהּ - פָּטוּר מִגָּלוּת;
7 שֶׁנֶּאֱמַר: וּמָצָא אֶת רֵעֵהוּ[40] - פְּרָט לְמַמְצִיא עַצְמוֹ.

38) שם. 39) מן החלון. 40) בחוטב עצים ביער ונשל הברזל מן העץ ומצא את רעהו - הכתוב מדבר, ומשמע שרעהו כבר נמצא שם, ולא שהמציא עצמו אחר־כך.

8 י. הַשּׁוֹנֵא[41] שֶׁהָרַג בִּשְׁגָגָה - אֵינוֹ נִקְלָט; שֶׁנֶּאֱמַר[42]:
9 וְהוּא לֹא אוֹיֵב לוֹ[43]. חֶזְקָתוֹ[44] שֶׁהוּא קָרוֹב לְמֵזִיד[45].
10 וְאֵי זֶהוּ שׂוֹנֵא? זֶה שֶׁלֹּא דִּבֵּר עִמּוֹ שְׁלֹשָׁה יָמִים[46]
11 מִפְּנֵי הָאֵיבָה. וְכֵן אִם נִכְנַס לְקֶרֶן זָוִית[47] וְהֶמִּיתוֹ שָׁם
12 בִּשְׁגָגָה, אוֹ שֶׁדְּחָפוֹ בְּגוּפוֹ[48], אוֹ נִתְכַּוֵּן לִזְרֹק[49]
13 שְׁתַּיִם[50] וְזָרַק אַרְבַּע, אוֹ שֶׁעָלָה עַל דַּעְתּוֹ שֶׁמֵּתָר
14 לַהֲרֹג[51], אוֹ שֶׁנִּתְכַּוֵּן לַהֲרֹג זֶה[52] וְהָרַג אֶת זֶה, אֲפִלּוּ
15 נִתְכַּוֵּן לַהֲרֹג עוֹבֵד כּוֹכָבִים[53] אוֹ בְּהֵמָה וְנִמְצָא יִשְׂרָאֵל
16 - הֲרֵי כָּל אֵלּוּ קְרוֹבִין לְמֵזִיד, וְאֵינָן נִקְלָטִין.

41) מכות ט: 42) בהורג וחייב גלות. 43) לחייבו מיתה אי אתה יכול, שמא שוגג הרגו. לחייבו גלות אי אתה יכול, שמא מזיד הרגו ('ספרי' מסעי, קס). 44) חזקה עליו. 45) ומשום כך אינו נהרג ואינו גולה. 46) סנהדרין כז: 47) וסכין בידו ופגע באיש שבא לקראתו, הרי זה קרוב למזיד, שהיה צריך להעלות על דעתו ולהזהר (שם ז:). 48) שהיה לו להזהר. בגמרא שם נאמר: "הדפו - שדחפו בגופו", ומשמע שגולה. ונראה, שרבינו מפרש שהמלה "פרט" שנאמרה שם ברישא של הברייתא נמשכת גם על בבא זו, וכאילו נאמר: "פרט" שדחפו בגופו (כסף־משנה). ראה לקמן הערה עו. 49) אבן, ויש כאן כוונה חלקית, ואין זו "העלמה גמורה". 50) מרחק שתי אמות. 51) "האומר מותר - קרוב למזיד הוא", שם. 52) ישראל, ומשום כך אין זה שוגג. 53) שאין מיתה על הריגתו, ראה למעלה פרק ב הלכה יא.

17 יא. הַנִּכְנָס[54] לַחֲצַר בַּעַל הַבַּיִת שֶׁלֹּא בִּרְשׁוּת, וַהֲרָגוֹ
18 בַּעַל הַבַּיִת בִּשְׁגָגָה - פָּטוּר מִן הַגָּלוּת; שֶׁנֶּאֱמַר[55]:
19 וַאֲשֶׁר יָבֹא אֶת רֵעֵהוּ בְּיַעַר[56] - מַה יַּעַר שֶׁיֵּשׁ רְשׁוּת
20 לַנֶּהֱרָג[57] לְהִכָּנֵס לְשָׁם, אַף כֹּל כַּיּוֹצֵא בּוֹ. לְפִיכָךְ,
21 הַנִּכְנָס לַחֲנוּת הַנַּגָּר[58] שֶׁלֹּא בִּרְשׁוּת[59], וְנִתְּזָה בְּקַצַּעַת
22 וְטָפְחָה לוֹ עַל פָּנָיו וָמֵת - פָּטוּר מִגָּלוּת; וְאִם נִכְנַס
23 בִּרְשׁוּת - הֲרֵי זֶה גּוֹלֶה[60].

54) מכות ח. 55) בהורג בשגגה שחייב גלות. 56) לחטוב עצים. 57) ומשום כך חייב ההורג גלות, שהיה צריך להעלות על דעתו שמישהו נמצא ביער, אבל אם נכנס שלא ברשות פטרה התורה את ההורגו בשוגג מפני שזה קרוב לאונס. 58) בבא־קמא לב: 59) הנגר נתן לו רשות להכנס. 60) כלשון ראשון בפירוש דברי ר' יוסי בר' חנינא שם. וראה בהלכות חובל ומזיק פרק א הלכה יז בהערות.

24 יב. מִי שֶׁהָיָה דּוֹלֶה[61] אֶת הֶחָבִית לְהַעֲלוֹתָהּ לַגָּג,
25 וְנִפְסַק הַחֶבֶל, וְנָפְלָה עַל חֲבֵרוֹ וַהֲרָגַתְהוּ; אוֹ שֶׁהָיָה
26 עוֹלֶה בְּסֻלָּם, וְנָפַל עַל חֲבֵרוֹ וַהֲרָגוֹ - פָּטוּר מִן
27 הַגָּלוּת. שֶׁזֶּה כְּמוֹ אָנוּס הוּא[62]; שֶׁאֵין זֶה דָּבָר הַקָּרוֹב
28 לִהְיוֹת בְּרֹב הָעִתִּים, אֶלָּא כְּמוֹ פֶּלֶא[63] הוּא. אֲבָל אִם
29 הָיָה מְשַׁלְשֵׁל אֶת הֶחָבִית[64], וְנָפְלָה עַל חֲבֵרוֹ
30 וַהֲרָגַתְהוּ; הָיָה יוֹרֵד בְּסֻלָּם, וְנָפַל עַל חֲבֵרוֹ[65]; הָיָה
31 מְעַגֵּל בְּמַעְגֵּלָה[66], וְנָפְלָה עַל חֲבֵרוֹ וַהֲרָגַתְהוּ -
32 גּוֹלֶה; שֶׁנֶּאֱמַר: וַיַּפֵּל עָלָיו וַיָּמֹת - שֶׁיִּפֹּל דֶּרֶךְ נְפִילָה.
33 שֶׁהֲרֵי דֶּרֶךְ נְפִילָה מָצוּי בְּרֹב הָעִתִּים לְהַזִּיק, וְדָבָר
34 קָרוֹב הוּא לִהְיוֹת, שֶׁהֲרֵי טֶבַע הַכָּבֵד לֵירֵד לְמַטָּה
35 בִּמְהֵרָה[67]; וְהוֹאִיל וְלֹא זֵרֵז עַצְמוֹ וְתִקֵּן מַעֲשָׂיו יָפֶה
36 בִּשְׁעַת יְרִידָה - יִגְלֶה. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

61) מן הבור (מכות ז.). 62) קרוב לאונס, ראה מכות ט. 'תוספות' דיבור־המתחיל אמר ליה. 63) נדיר, שהרי עם העלאתו את החבית או עם עלייתו על הסולם גוברת ההתנגדות לכובד החבית או של האדם המושך כלפי מטה. 64) מורידה מלמעלה למטה, ואף־על־פי שנזהר מלשברה. 65) והרגו, אף־על־פי שבוודאי נזהר שלא יפול וישבור מפרקתו. 66) מגלגל כמין מכבש, כדי להחליק את הטיח שבגג, ומוליך אותו לצד השיפוע, שמשם יורדים המים. 67) ומשום כך בירידה עליו לנקוט באמצעי זהירות מיוחדים.

37 יג. קַצָּב[68] שֶׁהָיָה מְקַצֵּב[69], וְהִגְבִּיהַּ יָדוֹ בַּקּוֹפִיץ[70]
38 לַאֲחוֹרָיו, וְהֶחֱזִירוֹ לְשַׁבֵּר הָעֶצֶם, כְּדֶרֶךְ שֶׁעוֹשִׂין
39 הַקַּצָּבִים: כֹּל שֶׁיְּמוּת בְּהוֹלָכָה, שֶׁהִיא הַהַגְבָּהָה
40 מִלְּפָנָיו[71] וִירִידָה מֵאַחֲרָיו[72] - אֵינוֹ גּוֹלֶה עָלָיו; וְכֹל
41 שֶׁיָּמוּת בַּחֲזָרָה, שֶׁהִיא עֲלִיָּה מֵאַחֲרָיו[73] וִירִידָה
42 מִלְּפָנָיו - גּוֹלֶה. זֶה הַכְּלָל[74]: כֹּל שֶׁבְּדֶרֶךְ יְרִידָתוֹ[75] -
43 גּוֹלֶה; שֶׁלֹּא בְּדֶרֶךְ יְרִידָתוֹ[76] - אֵינוֹ גּוֹלֶה. וַאֲפִלּוּ
44 בִּירִידָה שֶׁהִיא צָרֵךְ עֲלִיָּה - אֵינוֹ גּוֹלֶה[77].

68) מוכר בשר, מכות ז: 69) קוצץ בשר. 70) סכין גדולה. 71) עליה היא ופטור. 72) המשך וסיום ההגבהה היא, ומשום כך דינה כעליה ופטור. 73) תחילת הירידה מלפניו היא וחייב. במכה לפניו: בכיוון למטה ירידה היא וחייב; בכיוון למעלה עליה היא ופטור. במכה לאחוריו, המצב הפוך: הכיוון למעלה הוא כיוון לירידה לפניו וחייב; הכיוון למטה הוא סיום העליה מלפניו ואינו גולה (ירושלמי מכות פרק ב הלכה ד), [בבבלי שם ישנן כמה גירסאות, וקשה ליישבן לפי שיטת רבינו. ראה כסף־משנה כאן, ו'מראה הפנים' בירושלמי שם].

74) משנה, שם. 75) והעליה מאחוריו בדרך ירידתו היא. 76) וירידה מאחוריו אינה בדרך ירידתו אלא בהמשך דרך הגבהתו. 77) [בבבלי שם נאמר: "או השליך עליו" (במדבר לה, כ) להביא ירידה שהיא צורך עליה, ופירש"י להביא – לחיוב. אולם רבינו מפרש לפטור, ונראה שלדעת רבינו המלה "פרט" שברישא של הברייתא נמשכת גם על בבא זו. וראה למעלה בהלכה י בדין דחפו בגופו. ונדחק רבינו לפירוש זה מפני שבסוף הסוגיא בדין נשמטה שליבה, אמרו "דכולי עלמא עליה היא" (לדעת הכל ירידה שהיא צורך עליה - עליה היא), ולאחר מכן נאמר: הא והא לניזקין (אבל פטור מגלות, לדעת הכל), ראה מגיד־משנה בהלכות חובל ומזיק פ"ו ה"ד, ובגר"א מכות שם].

1 **יד. כֵּיצַד? הָיָה עוֹלֶה בְּסֻלָּם[78], וְנִשְׁמְטָה שְׁלִיבָה[79]**
2 **מִתַּחַת רַגְלָיו וְנָפְלָה[80] וְהֵמִיתָהּ - פָּטוּר[81] מִן הַגָּלוּת.**
3 **וְכֵן הַמִּתְכַּוֵּן לִזְרֹק בְּצַד זֶה, וְהָלְכָה לָהּ לְצַד אַחֵר[82];**
4 **אוֹ שֶׁהָיְתָה לוֹ אֶבֶן מֻנַּחַת[83] בְּחֵיקוֹ, וְלֹא הִכִּיר בָּהּ**
5 **מֵעוֹלָם[84], וְעָמַד, וְנָפְלָה[85] וְהֵמִיתָה; וְכֵן הַסּוֹמֵא[86]**
6 **שֶׁהָרַג בִּשְׁגָגָה - כָּל אֵלּוּ פְּטוּרִין מִן הַגָּלוּת, מִפְּנֵי**
7 **שֶׁהֵן קְרוֹבִין לְאֹנֶס.**

78) שם. 79) מדריגה. 80) שזוהי ירידה ממש. 81) כדעת התלמוד שם "דכולי עלמא עליה הוא" (דעת הכל, עליה היא), דעה שעומדת בעינה בכל התשובות הניתנות, שם, לפי גירסת רבינו בגמרא "הא והא לנזקין" במקום גירסתנו "הא והא לגלות", ראה שם הגהות הגר"א, וראה למעלה הלכות חובל ומזיק פרק ו הלכה ד, ובמגיד־משנה שם. 82) כתוב בתורה, בהורג בשגגה שחייב גלות, שהרג "בלא צדיה" (במדבר לה, כב) ופירשו חז"ל מלשון צידוד, שלא נתכוון לצדד לצד שני, מכות ז: 83) בבא־קמא כו: 84) כגון שהניחה אדם אחר בחיקו בעוד שהיה ישן. 85) על אדם. 86) כתוב בתורה בהורג בשגגה "בלא ראות" (במדבר לה, כג), ומכאן למדו שסומא שהרג בשגגה פטור מגלות. שמשמע כאן לא ראה, אבל רואה במקום אחר. ואילו סומא אינו רואה בשום מקום, 'ספרי' מסעי קס, ומכות ט: מחלוקת רבי מאיר ורבי יהודה.

8 **טו. הָיְתָה אֶבֶן בְּחֵיקוֹ[87], וְהִכִּיר בָּהּ וּשְׁכֵחָהּ, וְעָמַד,**
9 **וְנָפְלָה וְהֵמִיתָה - גּוֹלֶה; שֶׁנֶּאֱמַר: בִּשְׁגָגָה - מִכְּלָל**
10 **שֶׁהָיְתָה לוֹ יְדִיעָה[88]. נִשְׁמַט[89] הַבַּרְזֶל מִן הָעֵץ**
11 **הַמִּתְבַּקֵּעַ[90] - אֵינוֹ גּוֹלֶה; מִפְּנֵי שֶׁאֵין זֶה בָּא מִכֹּחוֹ**
12 **אֶלָּא מִכֹּחַ כֹּחוֹ[91], וְנִמְצָא כְּמוֹ אֹנֶס[92]. וְכֵן הַזּוֹרֵק**
13 **אֶבֶן[93] לְתָמָר לְהַפִּיל תְּמָרִים, וְנָפְלוּ מִן הַתְּמָרִים עַל**
14 **תְּינוֹק וַהֲרָגוּהוּ - פָּטוּר; מִפְּנֵי שֶׁנָּפְלוּ מִכֹּחַ כֹּחוֹ[94].**
15 **וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה מִשְּׁאָר הַסִּבּוֹת.**

87) בבא־קמא שם. 88) ואף־על־פי שבאוכל חלב בשוגג אין צורך בידיעה בתחילה, בהורג בשוגג צריך לידיעה בתחילה, משום שכתוב "אשר יבוא את רעהו ביער", שהוא ידיעה בתחילה. משום כך אין שגגה זו כשאר שגגות, ראה בית הבחירה לבבא־קמא עמ' 79, ו'תוספות' דיבור־המתחיל בשגגה. 89) משנה מכות ז: מחלוקת רבי ורבנן, ופסק כרבנן. 90) נשמט הברזל מן הקת בשעה שהיה בתוך העץ שהוא כורתו, וניתז למרחוק והרג. כך מפרש רבינו מה שנאמר במשנה "מן העץ המתבקע", ואולם רש"י פירש שניתז קיסם ופגע והרג. ורבינו חננאל שם מביא את שני הפירושים. 91) המכה בעץ היא כוחו, וניתוז הברזל מן העץ כוח כוחו הוא, שם ח. 92) כי הברזל נשמט כתוצאה מן המכה בעץ, אף־על־פי שהיה מהודק היטב בקת. 93) רב פפא, שם ח. 94) האבן היא כוח ראשון, ונפילת התמרים היא כוח שני.

שיעורי רמב"ם ספר המצוות – כ"ד־ל' מנחם־אב ה'תשפ"ב

יום ראשון כ"ד מנ"א ה'תשפ"ב

16 **מצות עשה קנ. קנא. קנב.**
17 **מצות לא תעשה קעב. קעד.**

18 הַמִּצְוָה הַקנ"ן —— הַצִּוּוּי שֶׁנִּצְטַוִּינוּ לִבְדֹּק גַּם בְּסִמָּנֵי
19 הָעוֹף, וְהוּא שֶׁרַק כַּמָּה מִינִים מִמֶּנּוּ יִהְיוּ מֻתָּרִים. וְסִמָּנֵי
20 הָעוֹף לֹא נֶאֱמְרוּ מִן־הַתּוֹרָה אֶלָּא הֻשְׁגּוּ בַּחֲקִירָה, כִּי
21 כַּאֲשֶׁר אָנוּ מִתְבּוֹנְנִים בְּכָל־הַמִּינִים שֶׁנִּתְבָּאֵר אִסּוּרָם
22 (בתורה, ובפרטות) אֶחָד אֶחָד, מוֹצְאִים אָנוּ בָּהֶם דְּבָרִים
23 הַכּוֹלְלִים אוֹתָם ("צד השווה" — פרטים משותפים), וְהֵם
24 סִמָּנֵי עוֹף טָמֵא וְזֶה שֶׁנִּצְטַוִּינוּ לָדוּן בָּעוֹפוֹת וְלוֹמַר: זֶה
25 טָמֵא וְזֶה טָהוֹר —— הוּא מִצְוַת עֲשֵׂה. וּלְשׁוֹן סִפְרֵי:
26 "כָּל־צִפּוֹר טְהֹרָה תֹּאכֵלוּ (דברים יד, יא) —— זוֹ מִצְוַת
27 עֲשֵׂה". הִנֵּה נִתְבָּאֵר מַה־שֶּׁרָמַזְנוּ עָלָיו; וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ דִּינֵי
28 מִצְוָה זוֹ בְּמַסֶּכֶת חֻלִּין (נט.).

29 הַמִּצְוָה הַקנ"א —— הַצִּוּוּי שֶׁנִּצְטַוִּינוּ לִבְדֹּק גַּם בְּסִמָּנֵי
30 חֲגָבִים, וְהֵם הַמְפֹרָשִׁים בַּתּוֹרָה: "אֲשֶׁר לוֹ כְרָעַיִם מִמַּעַל
31 לְרַגְלָיו" (ויקרא יא, כא). וְעִנְיַן מִצְוָה זוֹ כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ בַּמִּצְוָה
32 שֶׁלְּפָנֶיהָ, וְהַפָּסוּק שֶׁנֶּאֱמַר בָּהּ הוּא אָמְרוֹ: "אֶת־זֶה תֹּאכְלוּ
33 מִכֹּל שֶׁרֶץ הָעוֹף". וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ דִּינֵי מִצְוָה זוֹ בְּפֶרֶק ג'
34 מִמַּסֶּכֶת חֻלִּין (מז).

35 הַמִּצְוָה הַקנ"ב —— הַצִּוּוּי שֶׁנִּצְטַוִּינוּ לִבְדֹּק בְּסִמָּנֵי
36 דָּגִים וְהֵם מְפֹרָשִׁים בַּתּוֹרָה וְהוּא אָמְרוֹ: "אֶת־זֶה תֹּאכְלוּ
37 מִכֹּל אֲשֶׁר בַּמָּיִם" (שם שם, ט) וּבְפֵרוּשׁ אָמְרוּ בִּגְמָרָא חֻלִּין
38 (סו:): שֶׁאוֹכֵל דָּג טָמֵא עוֹבֵר בַּעֲשֵׂה וְלֹא־תַעֲשֶׂה. כִּי מִמַּה

שֶׁאָמַר ׳זֶה אֶכוֹל׳ שׁוֹמֵעַ אֲנִי שֶׁזּוּלָתוֹ לֹא תֹּאכַל, וְלָאו הַבָּא מִכְּלַל עֲשֵׂה — עֲשֵׂה. הִנֵּה נִתְבָּאֵר, שֶׁאָמְרוֹ "אֶת־זֶה תֹּאכְלוּ" — מִצְוַת עֲשֵׂה. וְהָעִנְיָן בְּאָמְרֵנוּ שֶׁהִיא מִצְוַת עֲשֵׂה הוּא כְּמוֹ שֶׁהִזְכַּרְתִּי לְךָ, שֶׁאָנוּ נִצְטַוִּינוּ לָדוּן בְּסִמָּנִים אֵלּוּ וְנֹאמַר: זֶה מֻתָּר לְאָכְלוֹ וְזֶה אֵינוֹ מֻתָּר, כְּמוֹ שֶׁבְּאֵר הַכָּתוּב וְאָמַר: "וְהִבְדַּלְתֶּם בֵּין־הַבְּהֵמָה הַטְּהֹרָה לַטְּמֵאָה וְגוֹ׳" (שם כ, כה) לֹא תְּהֵא הַבְדָּלָה אֶלָּא בַּסִּמָּנִים — לְפִיכָךְ יִהְיֶה כָּל־מִין וָמִין מֵאַרְבַּעַת מִינֵי הַסִּמָּנִין הָאֵלֶּה מִצְוָה בִּפְנֵי עַצְמָהּ, כְּלוֹמַר: סִמָּנֵי בְּהֵמָה וְחַיָּה, וְסִמָּנֵי הָעוֹף, וְסִמָּנֵי חֲגָבִים, וְסִמָּנֵי דָּגִים. וּכְבָר בֵּאַרְנוּ לְשׁוֹנָם, שֶׁקָּרָאוּ לְכָל־אֶחָד עֲשֵׂה לְבַדּוֹ. וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ גַּם דִּינֵי מִצְוָה זוֹ, כְּלוֹמַר: סִמָּנֵי דָּגִים, בְּפֶרֶק ג׳ מִמַּסֶּכֶת חֻלִּין (שם).

הַמִּצְוָה הַקע"ב — הָאַזְהָרָה שֶׁהֻזְהַרְנוּ מִלֶּאֱכוֹל בְּהֵמָה טְמֵאָה וְחַיָּה טְמֵאָה, וְהוּא אָמְרוֹ (דברים יד, ה־ו): "אַךְ אֶת־זֶה לֹא תֹאכְלוּ מִמַּעֲלֵי הַגֵּרָה וְגוֹ׳ אֶת־הַגָּמָל וְאֶת־הָאַרְנֶבֶת וְאֶת־הַשָּׁפָן וְאֶת־הַחֲזִיר". אֲבָל שְׁאָר בְּהֵמָה טְמֵאָה לֹא בָּא בָּהֶן לָאו בְּפֵרוּשׁ, אֲבָל מִמַּה שֶׁאָמַר: "וְכָל־בְּהֵמָה מַפְרֶסֶת פַּרְסָה וְגוֹ׳, מַעֲלַת גֵּרָה בַּבְּהֵמָה אֹתָהּ תֹּאכֵלוּ" (שם יד, ו), יָדַעְנוּ שֶׁכָּל־מַה שֶּׁאֵין בּוֹ שְׁנֵי הַסִּימָנִים יַחַד מֻזְהָרִים עַל אֲכִילָתוֹ, אֶלָּא שֶׁהוּא לָאו הַבָּא מִכְּלַל עֲשֵׂה שֶׁנִּתְבָּאֵר שֶׁהוּא עֲשֵׂה, וּכְלָל הוּא אֶצְלֵנוּ: לָאו הַבָּא מִכְּלַל עֲשֵׂה — עֲשֵׂה, וְאֵין לוֹקִין עָלָיו. אֲבָל נֶאֱסְרָה עָלֵינוּ שְׁאָר בְּהֵמָה וְחַיָּה טְמֵאָה וְחֵיבְנוּ עַל אֲכִילָתָן מַלְקוּת בְּקַל וָחֹמֶר, שֶׁאָנוּ אוֹמְרִים: וּמָה חֲזִיר וְגָמָל שֶׁיֵּשׁ בָּהֶן סִימַן טָהֳרָה אֶחָד — לוֹקִין עָלָיו, קַל וָחֹמֶר לִשְׁאָר בְּהֵמָה וְחַיָּה שֶׁאֵין בָּהֶן סִימַן טָהֳרָה כְּלָל — שֶׁלּוֹקִין עֲלֵיהֶן. וּשְׁמַע לְשׁוֹן סִפְרָא (פרשת שמיני) בְּכָל־זֶה, אָמְרוּ: "אֹתָהּ תֹּאכֵלוּ" — אוֹתָהּ בַּאֲכִילָה וְאֵין בְּהֵמָה טְמֵאָה בַּאֲכִילָה. אֵין לִי אֶלָּא בַּעֲשֵׂה, בְּלֹא־תַעֲשֶׂה מִנַּיִן? תַּלְמוּד לוֹמַר: "אֶת־זֶה לֹא תֹאכְלוּ מִמַּעֲלֵי הַגֵּרָה", אֵין לִי אֶלָּא אֵלּוּ בִּלְבַד, שְׁאָר בְּהֵמָה טְמֵאָה מִנַּיִן? וְדִין (קל וחומר) הוּא: מָה אֵלּוּ שֶׁיֵּשׁ בָּהֶן סִימַן טָהֳרָה חֲרֵי הֵן בְּלֹא־תַעֲשֶׂה עַל אֲכִילָתָן, שְׁאָר בְּהֵמָה טְמֵאָה שֶׁאֵין בָּהֶן סִימַן טָהֳרָה, אֵינוֹ דִּין שֶׁתְּהֵא בְּלֹא־תַעֲשֶׂה עַל אֲכִילָתָן! נִמְצָאוּ: הַגָּמָל וְהָאַרְנֶבֶת וְהַשָּׁפָן וְהַחֲזִיר — מִן־הַכָּתוּב, וּשְׁאָר בְּהֵמָה טְמֵאָה — מִקַּל־וָחֹמֶר: וְנִמְצֵאת מִצְוַת עֲשֵׂה שֶׁלָּהֶן — מִן־הַכָּתוּב (בלאו הבא מכלל עשה — עשה), וּמִצְוָה בְּלֹא־תַעֲשֶׂה — מִקַּל־וָחֹמֶר. אֶלָּא שֶׁקַּל־וָחֹמֶר זֶה לְגַלּוֹיֵי מִלְּתָא בְּעָלְמָא הוּא (כלומר: ה"קל וחומר" מגלה את הנעלם לבאורה "בין השורות" והרי זה נחשב כאילו כתבה זאת התורה במפורש), כְּדֶרֶךְ שֶׁאָמְרוּ בְּבִתּוֹ", כְּמוֹ שֶׁנִּבְאַר בִּמְקוֹמוֹ (לא תעשה שלו — שיעור פח). וּלְפִיכָךְ כָּל־הָאוֹכֵל כְּזַיִת מִבְּשַׂר בְּהֵמָה אוֹ חַיָּה טְמֵאָה מֵאֵיזֶה מִין מֵהֶן שֶׁיִּהְיֶה — לוֹקֶה מִדְּאוֹרַיְתָא. וְדַע זֹאת (כלומר: כיון שעיקר האיסור אנו יודעים גם מבלי ללמוד "קל וחומר" — אין זה בסתירה ל"אין מזהירין מן הדין" — ולוקה).

הַמִּצְוָה הַקע"ד — הָאַזְהָרָה שֶׁהֻזְהַרְנוּ מִלֶּאֱכוֹל עוֹף טָמֵא, וְהוּא אָמְרוֹ בְּאוֹתָם הַמִּינִים: "וְאֶת־אֵלֶּה תְּשַׁקְּצוּ מִן־הָעוֹף לֹא יֵאָכְלוּ" (ויקרא יא, יג). וְגַם הָאוֹכֵל מֵהֶם כְּזַיִת מִבְּשָׂרָם — לוֹקֶה. וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ דִּינֵי מִצְוָה זוֹ עִם הַשְּׁתַּיִם שֶׁלְּפָנֶיהָ בְּפֶרֶק ג׳ מֵחֻלִּין (נט.).

יום שני כ"ה מנ"א ה׳תשפ"ב

מצות לא תעשה קעג. קעה. קעו. קעז. קעח.

הַמִּצְוָה הַקע"ג — הָאַזְהָרָה שֶׁהֻזְהַרְנוּ מִלֶּאֱכוֹל דָּג טָמֵא, וְהוּא אָמְרוֹ בְּאוֹתָם הַמִּינִים מִן הַדָּגִים: "וְשֶׁקֶץ יִהְיוּ לָכֶם מִבְּשָׂרָם לֹא תֹאכֵלוּ וְאֶת־נִבְלָתָם תְּשַׁקֵּצוּ" (ויקרא יא, יא). וְהָאוֹכֵל מִבְּשָׂרָם כְּזַיִת — לוֹקֶה.

הַמִּצְוָה הַקע"ה — הָאַזְהָרָה שֶׁהֻזְהַרְנוּ מִלֶּאֱכוֹל שֶׁרֶץ הָעוֹף, כְּגוֹן הַזְּבוּבִים וְהַדְּבוֹרִים וְהַצְּרָעִין וְזוּלָתָם מִן הַמִּינִים הָאֵלֶּה, וְהוּא אָמְרוֹ בְּמִשְׁנֵה תּוֹרָה: "וְכֹל שֶׁרֶץ הָעוֹף טָמֵא הוּא לָכֶם לֹא יֵאָכֵלוּ" (דברים יד, יט). וּלְשׁוֹן סִפְרֵי: "וְכֹל שֶׁרֶץ הָעוֹף וְכוּ׳ — מִצְוַת לֹא־תַעֲשֶׂה", וְהָאוֹכְלָם — לוֹקֶה.

הַמִּצְוָה הַקע"ו — הָאַזְהָרָה שֶׁהֻזְהַרְנוּ מִלֶּאֱכוֹל שֶׁרֶץ הָאָרֶץ, כְּגוֹן הַתּוֹלָעִים וְהַחִפּוּשִׁיּוֹת וְהַדּוֹמֶה לָהֶם, וְזֶהוּ הַנִּקְרָא: שֶׁרֶץ הָאָרֶץ, וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "וְכָל־הַשֶּׁרֶץ הַשֹּׁרֵץ עַל־הָאָרֶץ שֶׁקֶץ הוּא לֹא יֵאָכֵל" (ויקרא יא, מא). וְהָאוֹכֵל מֵהֶם מַשֶּׁהוּ (אם היתה זו בריה שלמה) — חַיָּב מַלְקוּת.

הַמִּצְוָה הַקע"ז — הָאַזְהָרָה שֶׁהֻזְהַרְנוּ מִלֶּאֱכוֹל הַשֶּׁרֶץ הַמִּתְהַוֶּה מִן־הָעִפּוּשִׁים, אַף־עַל־פִּי שֶׁאֵינוֹ מִין מְסֻיָּם וְאֵינוֹ נוֹלָד מִזָּכָר וּנְקֵבָה, וְהוּא אָמְרוֹ: "וְלֹא תְטַמְּאוּ אֶת־נַפְשֹׁתֵיכֶם בְּכָל־הַשֶּׁרֶץ הָרֹמֵשׂ עַל־הָאָרֶץ" (שם, מד). וּלְשׁוֹן סִפְרָא (פרשת שמיני): "הַשֶּׁרֶץ הָרֹמֵשׂ עַל־הָאָרֶץ — אַף־עַל־פִּי שֶׁאֵינוֹ פּוֹרֶה וְרוֹבֶה", וְזֶהוּ הַחִלּוּק שֶׁיֵּשׁ בֵּין אָמְרוֹ "הַשֶּׁרֶץ הַשֹּׁרֵץ עַל הָאָרֶץ" (לעיל אזהרה קעו) וּבֵין אָמְרוֹ "הַשֶּׁרֶץ הָרֹמֵשׂ". לְפִי שֶׁהַשֶּׁרֶץ הַשּׁוֹרֵץ — הוּא הַשֶּׁרֶץ שֶׁיֵּשׁ בּוֹ כֹּחַ הַמּוֹלִיד אֶת הַמִּין וַהֲרֵי הוּא מַשְׁרִיץ (מוליד שרצים) עַל הָאָרֶץ; וְהַשֶּׁרֶץ הָרוֹמֵשׂ — הוּא הַשֶּׁרֶץ הַמִּתְהַוֶּה מִן־הָעִפּוּשִׁים שֶׁאֵינוֹ מוֹלִיד כָּמוֹהוּ, וְגַם הָאוֹכֵל מִמֶּנּוּ — לוֹקֶה.

הַמִּצְוָה הַקע"ח — הָאַזְהָרָה שֶׁהֻזְהַרְנוּ מִלֶּאֱכוֹל בַּעֲלֵי חַיִּים הַמִּתְהַוִּים בְּתוֹךְ הַזְּרָעִים וְהַפֵּרוֹת מִשֶּׁיֵּצְאוּ וְיִרְמְשׁוּ עַל פְּנֵי אוֹתוֹ הַזֶּרַע אוֹ אוֹתוֹ הַפֶּרִי, אֲפִלּוּ מְצָאנוּם

אַחַר־כָּךְ בְּתוֹךְ הָאֹכֶל — אָסוּר לְאָכְלָם, וְהָאוֹכְלָם — לוֹקֶה, וְהוּא אָמְרוֹ: "לְכָל־הַשֶּׁרֶץ הַשֹּׁרֵץ עַל־הָאָרֶץ לֹא תֹאכְלוּם כִּי־שֶׁקֶץ הֵם" (שם יא, מב). וּלְשׁוֹן סִפְרָא (פרשת שמיני): "לְהָבִיא אֵת שֶׁפֵּרְשׁוּ לָאָרֶץ וְחָזְרוּ".

יום שלישי כ"ו מנ"א ה'תשפ"ב

מצות לא תעשה קעט.

קפ. קפח.

הַמִּצְוָה הַקע"ט — הָאַזְהָרָה שֶׁהֻזְהַרְנוּ מִלֶּאֱכוֹל אֵיזֶה שֶׁרֶץ שֶׁיִּהְיֶה, בְּלִי יִחוּד (ללא הבדל המין) בֵּין שֶׁרֶץ הָעוֹף בֵּין שֶׁרֶץ הַמַּיִם בֵּין שֶׁרֶץ הָאָרֶץ, וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "אַל־תְּשַׁקְּצוּ אֶת־נַפְשֹׁתֵיכֶם בְּכָל־הַשֶּׁרֶץ הַשֹּׁרֵץ וְלֹא תִטַּמְּאוּ בָהֶם וְנִטְמֵתֶם בָּם" (ויקרא יא, מג). זֶה לָאו בִּפְנֵי עַצְמוֹ וְלוֹקִין עָלָיו, וְהוּא כְּעֵין אִסּוּר כּוֹלֵל. לְפִיכָךְ הָאוֹכֵל דָּבָר מִשֶּׁרֶץ הָאָרֶץ — לוֹקֶה שְׁתַּיִם: אַחַת מִשּׁוּם "וְכָל־הַשֶּׁרֶץ הַשֹּׁרֵץ עַל־הָאָרֶץ שֶׁקֶץ הוּא לֹא יֵאָכֵל" (שם, מא), וְאַחַת מִשּׁוּם "אַל־תְּשַׁקְּצוּ אֶת־נַפְשֹׁתֵיכֶם בְּכָל־הַשֶּׁרֶץ". וְכֵן הָאוֹכֵל דָּבָר מִשֶּׁרֶץ הָעוֹף — לוֹקֶה שְׁתַּיִם: אַחַת מִשּׁוּם "שֶׁרֶץ הָעוֹף טָמֵא הוּא לָכֶם לֹא יֵאָכְלוּ" (דברים יד, טו) — (לא תעשה קעו), וְאַחַת מִשּׁוּם "אַל־תְּשַׁקְּצוּ אֶת־נַפְשֹׁתֵיכֶם בְּכָל־הַשֶּׁרֶץ". וְאִם אָכַל בַּעַל חַי אֶחָד בִּלְבָד וְהָיָה אוֹתוֹ הַחַי מְעוֹפֵף וְשׁוֹרֵץ עַל הָאָרֶץ, כָּךְ שֶׁהוּא שֶׁרֶץ הָעוֹף וְשֶׁרֶץ הָאָרֶץ — יִהְיֶה חַיָּב עָלָיו אַרְבַּע מַלְקִיּוֹת (רבנו חולק להלן על שיטה זו במנין המלקות). וְאִם נוֹסַף עַל כָּךְ שֶׁהוּא גַּם מִשֶּׁרֶץ הַמַּיִם — יִהְיֶה חַיָּב עָלָיו שֵׁשׁ מַלְקִיּוֹת: הַמַּלְקוּת הַחֲמִישִׁית מִשּׁוּם דָּג טָמֵא שֶׁנֶּאֱמַר בּוֹ: "מִבְּשָׂרָם לֹא תֹאכֵלוּ" (ויקרא יא, יא) — (לא תעשה קעג), וְהַמַּלְקוּת הַשִּׁשִּׁית מִשּׁוּם "אַל־תְּשַׁקְּצוּ אֶת־נַפְשֹׁתֵיכֶם בְּכָל־הַשֶּׁרֶץ הַשֹּׁרֵץ", לְפִי שֶׁהוּא כּוֹלֵל גַּם שֶׁרֶץ הַמַּיִם. וְאֵין לָנוּ פָּסוּק לֶאֱסוֹר שֶׁרֶץ הַמַּיִם חוּץ מִמַּה שֶׁנֶּאֱמַר: "אַל־תְּשַׁקְּצוּ אֶת־נַפְשֹׁתֵיכֶם בְּכָל־הַשֶּׁרֶץ הַשֹּׁרֵץ". וּלְפִי הַכְּלָלִים הָאֵלֶּה אָמְרוּ בְּגְמָרָא מַכּוֹת (טז:): "אָכַל פּוֹטִיתָא (שרץ המים. ולהלן מתאר בו רבינו תכונות של שרצים נוספים כדי לקיים מאמר הגמרא לפי שיטתו) — לוֹקֶה אַרְבַּע; נְמָלָה — לוֹקֶה חָמֵשׁ; צִרְעָה — לוֹקֶה שֵׁשׁ". זֶהוּ הַפֵּרוּשׁ שֶׁפֵּרֵשׁ כָּל־מִי שֶׁשָּׁמַעְתִּי פֵּרוּשׁוֹ אוֹ רָאִיתִי דְּבָרָיו בְּעִנְיָן זֶה שֶׁהוּא: אָכַל פּוֹטִיתָא וְכוּ' (שיטה זו — עליה חולק רבנו — מחייבת מספר מלקות גם מכח לאו אחד — כשהצטרפו כמה איסורים שאצל כל אחד מהם בנפרד היה הלאו האמור קיים. וכמספר האיסורים שהצטרפו — לוקה). וְזֶה פֵּרוּשׁ שֶׁאֵינוֹ נָכוֹן, לֹא יִהְיֶה וְלֹא יִתְקַיֵּם אֶלָּא בְּהִפּוּךְ הַכְּלָלִים הָאֲמִתִּיִּים הַמְבֹאָרִים בְּלְשׁוֹן הַתַּלְמוּד. וְהוּא: שֶׁאִם תִּתְבּוֹנֵן בְּמַה שֶׁהִקְדַּמְנוּ כָּאן תִּמְצָא שֶׁחִיְּבוּ שָׁלֹשׁ מַלְקִיּוֹת מִלָּאו אֶחָד וְהוּא: "אַל־תְּשַׁקְּצוּ אֶת־נַפְשֹׁתֵיכֶם בְּכָל־הַשֶּׁרֶץ". וּכְבָר נִתְבָּאֵר בִּטּוּל דָּבָר זֶה, וְשֶׁאֵין לוֹקִין שְׁתֵּי מַלְקִיּוֹת עַל לָאו אֶחָד בְּשׁוּם פָּנִים, כְּמוֹ שֶׁבֵּאֲרוּ בְּגְמָרָא חֲלִין (קב:): וּכְבָר הִקְדַּמְנוּ כְּלָל זֶה וּבֵאַרְנוּהוּ כַּמָּה פְּעָמִים, וְיָבוֹאוּ לְךָ מִמֶּנּוּ דֻּגְמָאוֹת לְקַמָּן (לא תעשה קצה, שיח־ט).

וְהַדָּבָר הַנָּכוֹן שֶׁלֹּא תִסְתַּפֵּק בּוֹ וְלֹא תִשְׁתַּבֵּשׁ הוּא: שֶׁהָאוֹכֵל בַּעַל חַי שֶׁהוּא בְּעַצְמוֹ שֶׁרֶץ הָעוֹף וְשֶׁרֶץ הַמַּיִם וְשֶׁרֶץ הָאָרֶץ — לוֹקֶה שָׁלֹשׁ בִּלְבָד: אַחַת מִשּׁוּם שֶׁרֶץ הָעוֹף שֶׁנִּתְבָּאֵר בּוֹ הַלָּאו, וְאַחַת מִשּׁוּם שֶׁרֶץ הָאָרֶץ שֶׁגַּם בּוֹ נִתְבָּאֵר הַלָּאו, וְאַחַת מִשּׁוּם "אַל־תְּשַׁקְּצוּ אֶת־נַפְשֹׁתֵיכֶם", שֶׁגַּם שֶׁרֶץ הַמַּיִם נֶאֱסַר בִּכְלַל "כָּל־שֶׁרֶץ", וְהוּא אָמְרוֹ: "אַל־תְּשַׁקְּצוּ אֶת־נַפְשֹׁתֵיכֶם בְּכָל־הַשֶּׁרֶץ הַשֹּׁרֵץ". וְאִם אָכַל שֶׁרֶץ הָאָרֶץ בִּלְבָד — לוֹקֶה אַחַת מִשּׁוּם שֶׁרֶץ הָאָרֶץ. וְכָךְ גַּם עַל שֶׁרֶץ הָעוֹף — אַחַת מִשּׁוּם שֶׁרֶץ הָעוֹף. וְכָךְ עַל שֶׁרֶץ הַמַּיִם לְבַדּוֹ — אַחַת מִשּׁוּם "אַל־תְּשַׁקְּצוּ אֶת־נַפְשֹׁתֵיכֶם בְּכָל־הַשֶּׁרֶץ הַשֹּׁרֵץ". וּמִחֲמַת שֶׁלָּאו זֶה כּוֹלֵל שֶׁרֶץ הָאָרֶץ לֹא יִלְקֶה עַל שֶׁרֶץ הָאָרֶץ שְׁתַּיִם, לְפִי שֶׁאֲפִלּוּ בָּאוּ לָנוּ אֶלֶף לָאוִין מִפְרָשִׁים כֻּלָּם בְּ"שֶׁרֶץ הָאָרֶץ" — אֵינוֹ לוֹקֶה עֲלֵיהֶן אֶלָּא מַלְקוּת אַחַת, לְפִי שֶׁכֻּלָּם נִכְפְּלוּ בְּעִנְיָן אֶחָד בְּעַצְמוֹ, וַאֲפִלּוּ אָמַר: "שֶׁרֶץ הָאָרֶץ לֹא תֹאכְלוּ", "שֶׁרֶץ הָאָרֶץ לֹא תֹאכֵל", "שֶׁרֶץ הָאָרֶץ לֹא יֵאָכֵל", כָּךְ אֶלֶף פְּעָמִים — לֹא יִתְחַיֵּב עָלָיו אֶלָּא מַלְקוּת אֶחָת. הֲאִם רָאִיתָ שֶׁאֶלֶּה שֶׁקִּבְּעוּ אֶת־הַכְּלָל הַמְשֻׁבָּשׁ הַזֶּה סוֹבְרִים שֶׁהַלּוֹבֵשׁ שַׁעְטְנֵז לוֹקֶה שְׁתַּיִם כֵּיוָן שֶׁבָּאוּ בּוֹ שְׁנֵי לָאוִין (ויקרא יט, יט. דברים כב, יא). מִפְּרָשִׁים? לֹא רָאִיתִי שֶׁהֵם סוֹבְרִים כֵּן אֶלָּא זֶה הָיָה מוּזָר בְּעֵינֵיהֶם אִלּוּ אָמְרוּ מִי שֶׁהוּא, וְאֵין דִּבְרֵיהֶם מוּזָרִים בְּעֵינֵיהֶם בְּאָמְרָם שֶׁשֶּׁרֶץ הָאָרֶץ אוֹ שֶׁרֶץ הָעוֹף לוֹקִין עָלָיו שְׁתַּיִם: אַחַת מִחֲמַת הַלָּאו הַמְפֹרָשׁ בּוֹ וְאַחַת מִשּׁוּם "אַל־תְּשַׁקְּצוּ אֶת־נַפְשֹׁתֵיכֶם בְּכָל־הַשֶּׁרֶץ". וְזֶה בָּרוּר בְּתַכְלִית עַד שֶׁלֹּא יֵעָלֵם אֲפִלּוּ מִן־הַחֲרָשִׁים וְהָאִלְּמִים. אֶחְזוֹר לְהַשְׁלִים אֶת־הָעִנְיָן שֶׁהִתְחַלְתִּי לְבָאֲרוֹ וְאֹמַר (לשיטת רבינו כדי להוסיף לאו, כל לאו צריך להיות מכוון ל"חלק" או "תוספת" של תכונה. לולא כן הרי זה כפילות שאין לוקין (לשיטת רבינו) יותר מפעם אחת על אותו חלק של איסור. והדברים הבאים הם הקדמה לפירוש רבינו במאמר הגמרא): שֶׁאִם אֵרַע שֶׁנִּתְהַוֶּה חַי בְּאֵיזֶה זֶרַע מִן הַזְּרָעִים אוֹ בִּפְרִי מִן הַפֵּרוֹת וְיָצָא לַאֲוִיר הָעוֹלָם, אַף־עַל־פִּי שֶׁלֹּא נָגַע בִּפְנֵי הָאֲדָמָה — הֲרֵי הָאוֹכְלוֹ חַיָּב מַלְקוּת אַחַת, לְפִי שֶׁנֶּאֱמַר בּוֹ לָאו בִּפְנֵי עַצְמוֹ, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ בַּמִּצְוָה שֶׁקֹּדְמָה לָזוֹ (לא תעשה קעח), וְאִם רָחַשׁ עַל פְּנֵי הָאָרֶץ וְרָמַשׁ בָּהּ ("רמש" הוא איסור מיוחד בשרץ שאינו מוליד) — חַיָּב עַל אֲכִילָתוֹ שְׁתַּיִם: אַחַת מִשּׁוּם: "לְכָל־הַשֶּׁרֶץ הַשֹּׁרֵץ עַל הָאָרֶץ לֹא תֹאכְלוּם כִּי־שֶׁקֶץ הֵם" (שם, מב) — (לא תעשה קעח), וְאַחַת מִשּׁוּם: "וְלֹא תִטַּמְּאוּ אֶת־נַפְשֹׁתֵיכֶם בְּכָל־הַשֶּׁרֶץ הָרֹמֵשׂ עַל הָאָרֶץ" (ויקרא שם,

מד) —— (לא תעשה קעז), ["וְכָל־הַשֶּׁרֶץ הַשֹּׁרֵץ עַל־הָאָרֶץ שֶׁקֶץ הוּא לֹא יֵאָכֵל" (שם, מא)] וְאִם אֵרַע נוֹסָף לָאֵלּוּ ["שֶׁלֹּא יִהְא] שֶׁיְּהֵא פּוֹרֶה וְרוֹבֶה —— חַיָּב עָלָיו שָׁלֹשׁ מַלְקִיּוֹת: הַשְׁתַּיִם שֶׁהִזְכַּרְנוּ לְעֵיל, וּשְׁלִישִׁית מִשּׁוּם: "וְכָל־הַשֶּׁרֶץ הַשֹּׁרֵץ עַל הָאָרֶץ שֶׁקֶץ הוּא לֹא יֵאָכֵל" (שם) —— (לא תעשה קעו) ["וְלֹא תְטַמְּאוּ אֶת־נַפְשֹׁתֵיכֶם בְּכָל־הַשֶּׁרֶץ הָרֹמֵשׂ עַל הָאָרֶץ" (שם, מב)], וְאִם נוֹסַף לְכָךְ שֶׁיְּהֵא מְעוֹפֵף יִתְחַיֵּב עָלָיו מַלְקוּת רְבִיעִית מִשּׁוּם: "כָּל־שֶׁרֶץ הָעוֹף טָמֵא הוּא לָכֶם לֹא יֵאָכֵל" (דברים יד, יט) —— (לא תעשה קעה) וְאִם נוֹסַף לְכָךְ שֶׁיְּהֵא שׁוֹחֶה בַּמַּיִם עִם שֶׁהוּא מְעוֹפֵף, כְּמוֹ שֶׁאָנוּ רוֹאִים תָּמִיד בְּמִינִים רַבִּים —— יִתְחַיֵּב עָלָיו חָמֵשׁ מַלְקִיּוֹת, מַלְקוּת חֲמִישִׁית זוֹ מִשּׁוּם: שֶׁרֶץ הַמַּיִם, שֶׁבָּא לָאוּ הַכּוֹלְלוֹ וְהוּא אָמְרוֹ: "אַל־תְּשַׁקְּצוּ אֶת־נַפְשֹׁתֵיכֶם בְּכָל־הַשֶּׁרֶץ הַשֹּׁרֵץ וְלֹא תִטַּמְּאוּ בָהֶם" (שם, מג) —— (לא תעשה הנוכחי). וְאִם נוֹסַף לְכָךְ שֶׁיְּהֵא חַי זֶה בְּעַצְמוֹ הַמִּתְהַוֶּה מִן הָאוֹכֵל גַּם עוֹף —— יִתְחַיֵּב בְּמַלְקוּת שִׁשִּׁים מִשּׁוּם: "וְאֶת־אֵלֶּה תְּשַׁקְּצוּ מִן־הָעוֹף לֹא יֵאָכְלוּ" (שם, יג) —— (לא תעשה קעד). וְאַל תִּתַּמָּה עַל כָּךְ שֶׁיִּתְהַוֶּה עוֹף מֵעִפּוּשׁ הַפֵּרוֹת, לְפִי שֶׁאָנוּ רוֹאִים לְעִתִּים קְרוֹבוֹת עוֹפוֹת מִתְהַוִּים מִן־הָעִפּוּשִׁים וְהֵם יוֹתֵר גְּדוֹלִים מִן הָאֱגוֹז הַקָּטָן וְאַל תִּתְפַּלֵּא עַל שֶׁמִּין אֶחָד בְּעַצְמוֹ הוּא עוֹף טָמֵא וְהוּא שֶׁרֶץ הָעוֹף —— כִּי אֵין זֶה דָּבָר רָחוֹק, שֶׁיִּהְיוּ לוֹ תְּכוּנוֹת הָעוֹף וּפְעֻלּוֹתָיו וּתְכוּנוֹת שֶׁרֶץ הָעוֹף. הֲלֹא תִּרְאֶה פֵּרוּשֵׁי כָּל־הָרִאשׁוֹנִים שֶׁמָּנוּ בִּכְלַל אֵלּוּ הַשֵּׁשׁ מַלְקִיּוֹת דָּג טָמֵא וְשֶׁרֶץ הַמַּיִם, וְזֶה נָכוֹן וְלֹא אַכְחִישֶׁנּוּ, לְפִי שֶׁאֶפְשָׁר שֶׁיְּהֵא דָּג וְיִהְיֶה שֶׁרֶץ הַמַּיִם, כָּךְ גַּם־כֵּן יִהְיֶה עוֹף וְיִהְיֶה שֶׁרֶץ הָעוֹף, וְזֶהוּ הַפּוֹטִיתָא, שֶׁהָיָה עוֹף וְשֶׁרֶץ הָעוֹף וְשֶׁרֶץ הָאָרֶץ וְשֶׁרֶץ הַמַּיִם —— וּלְפִיכָךְ חַיָּבִין עָלֶיהָ אַרְבַּע, וְהַנִּמְלָה לוֹקֶה עָלֶיהָ חָמֵשׁ. וּנְמָלָה זוֹ הָאֲמוּרָה, הִיא הַנִּמְלָה הַמְעוֹפֶפֶת הַמִּתְהַוָּה מֵעִפּוּשׁ הַפֵּרוֹת שֶׁאֵינָהּ פּוֹרָה וְרוֹבָה —— חַיָּב עָלֶיהָ אַחַת מִשּׁוּם: שֶׁרֶץ שֶׁפֵּרֵשׂ מִן־הָאֹכֶל (לא תעשה קעח), וְאַחַת מִשּׁוּם: שׁוֹרֵץ עַל הָאָרֶץ (לא תעשה קעו), וְאַחַת מִשּׁוּם: רוֹמֵשׂ עַל הָאָרֶץ (לא תעשה קעז), וְאַחַת מִשּׁוּם: שֶׁרֶץ הָעוֹף (לא תעשה קעה), וְאַחַת מִשּׁוּם: שֶׁרֶץ הַמַּיִם (לא תעשה קעט) וְהַצִּרְעָה שֶׁגַּם הִיא מִתְהַוָּה מִן־הָעִפּוּשׁ, נוֹסַף בָּהּ עַל אֵלּוּ שֶׁהִיא עוֹף וְשֶׁרֶץ הָעוֹף. וְאֵין מִן הַנִּמְנָע שֶׁתִּתְהַוֶּה הַצִּרְעָה אוֹ הַנִּמְלָה וְזוּלָתָן מִמִּינֵי הַמְעוֹפְפִים וְהַשּׁוֹרְצִים מִן־הָעִפּוּשִׁים וּבְתוֹךְ הַפֵּרוֹת אֶלָּא אֵצֶל הֶהָמוֹן, שֶׁאֵין לָהֶם יְדִיעָה בְּמַדְעֵי הַטֶּבַע, אֶלָּא מְדַמִּים שֶׁכָּל־מִין אִי אֶפְשָׁר שֶׁיִּתְהַוֶּה דָּבָר מִמְּנוּ אֶלָּא מִזָּכָר וּנְקֵבָה כֵּיוָן שֶׁהֵם רוֹאִים שֶׁהַדָּבָר כָּךְ עַל הָרֹב. וּזְכוֹר כְּלָלִים אֵלּוּ וְהָבֵן עִנְיָן זֶה, לְפִי שֶׁהוּא דָּבָר דָּבֵר עַל אָפְנָיו (משלי כה, יא). וּכְבָר בֵּאַרְתִּי לְךָ אֶת הָעִנְיָנִים שֶׁבָּהֶם תִּבְחוֹן וְתֹאמַר: בַּעַל חַי זֶה חַיָּבִים עַל אֲכִילָתוֹ כָּךְ וָכָךְ מַלְקִיּוֹת, וְזֶה אֵין חַיָּבִין עָלָיו אֶלָּא כָּךְ וָכָךְ. וּמִן הַלְּשׁוֹנוֹת הָאֵלֶּה יִתְבָּאֵר לְךָ שֶׁהָאוֹכֵל בַּעַל חַי שָׁלֵם אֵין חוֹשְׁשִׁין לְשִׁעוּרוֹ וְאֵין אוֹמְרִים בּוֹ "כְּזַיִת", אֶלָּא אֲפִלּוּ אוֹכֵל יַתּוּשׁ —— לוֹקֶה שָׁלֹשׁ: מִשּׁוּם שֶׁרֶץ הַשֹּׁרֵץ, וּמִשּׁוּם רוֹמֵשׂ, וּמִשּׁוּם שֶׁרֶץ הָעוֹף. וְאָמְרוּ עוֹד (מכות טז.): הַמַּשְׁהֶה נְקָבָיו —— עוֹבֵר מִשּׁוּם: אַל־תְּשַׁקְּצוּ אֶת־נַפְשֹׁתֵיכֶם. וְכֵן מַאן דְּשָׁתֵי מַיָּא (השותה מים) בְּקַרְנָא דְּאַמָּנָא, וְהוּא כְּלִי שֶׁל מַקִּיז דָּם —— עוֹבֵר מִשּׁוּם: אַל־תְּשַׁקְּצוּ אֶת־נַפְשֹׁתֵיכֶם. וְהוּא הַדִּין בַּאֲכִילַת הַלְּכְלוּכִים וּדְבָרִים הַמְּאוּסִים וּשְׁתִיַּת דְּבָרִים הַמְגֹעָלִים, שֶׁנֶּפֶשׁ רֹב בְּנֵי אָדָם קֵהָה מֵהֶם —— כָּל־זֶה מְזֻהָרִים עָלָיו, אֲבָל אֵין חַיָּבִים עָלָיו, מַלְקוּת, לְפִי שֶׁפְּשָׁטֵיהּ דִּקְרָא אֵינוֹ אֶלָּא בְּשֶׁרֶץ בִּלְבָד: אֲבָל מַכִּין אוֹתוֹ עַל אֵלּוּ מַכַּת מַרְדּוּת. הִנֵּה נִתְבָּאֵר לְךָ מִכָּל־מַה־שֶּׁהִקְדַּמְנוּ שֶׁפָּסוּק זֶה, שֶׁהוּא "אַל־תְּשַׁקְּצוּ אֶת־נַפְשֹׁתֵיכֶם", לָמַדְנוּ מִמֶּנּוּ אִסּוּר שֶׁרֶץ הַמַּיִם בִּלְבַד, שֶׁלֹּא בָּא עָלָיו לָאוּ מְיֻחָד חוּץ מִזֶּה. וְהָבֵן זֹאת.

הַמִּצְוָה הַמַּשְׁלִימָה מֵאָה וּשְׁמֹנִים —— הָאַזְהָרָה שֶׁהִזְהַרְנוּ מִלֶּאֱכוֹל בְּשַׂר שׁוֹר הַנִּסְקָל (בעל חי שחייב סקילה, כגון שהרג אדם) וַאֲפִלּוּ נִשְׁחַט קֹדֶם סְקִילָתוֹ, לְפִי שֶׁמִּשֶּׁנִּגְמַר דִּינוֹ נֶאֱסַר בַּאֲכִילָה אַף־עַל־פִּי שֶׁנִּשְׁחַט שְׁחִיטָה כְּשֵׁרָה, וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעָלֶה: "וְלֹא יֵאָכֵל אֶת־בְּשָׂרוֹ" (שמות כא, כח). וּלְשׁוֹן הַמְּכִלְתָּא (פרשת משפטים): "שׁוֹר שֶׁיָּצָא לְסָקֵל וְקָדְמוּ הַבְּעָלִים וּשְׁחָטוּהוּ —— בְּשָׂרוֹ אָסוּר בַּאֲכִילָה", לְכָךְ נֶאֱמַר: "וְלֹא יֵאָכֵל אֶת־בְּשָׂרוֹ". וְהָאוֹכֵל מִבְּשָׂרוֹ כְּזַיִת —— לוֹקֶה.

יום רביעי כ"ז מנ"א ה'תשפ"ב

מצות לא תעשה קפא. קפב. קפד. קפה. קפג.

הַמִּצְוָה הַקפ"א —— הָאַזְהָרָה שֶׁהִזְהַרְנוּ מִלֶּאֱכוֹל אֶת־הַטְּרֵפָה, וְהוּא אָמְרוֹ: "וּבָשָׂר בַּשָּׂדֶה טְרֵפָה לֹא תֹאכֵלוּ" (שמות כב, ל), פְּשַׁט הַכָּתוּב הוּא בְּמַה־שֶּׁהִזְכִּירוּ בַּמְּכִלְתָּא (פרשת משפטים שם), וְהוּא אָמְרָם: "דִּבֵּר הַכָּתוּב בַּהֹוֶה (כתב "שדה" מפני שהוא המציאותי ביותר), מְקוֹם שֶׁרֹּב הַבְּהֵמוֹת (דרכם) לְהִטָּרֵף": אֲבָל בָּא בְּקַבָּלָה (חולין סח.) שֶׁיֵּשׁ לְפָסוּק זֶה גַּם בֵּאוּר (בעל משמעות הלכתית) וְכָךְ הוּא: "וּבָשָׂר בַּשָּׂדֶה טְרֵפָה" הוּא —— וּלְפִיכָךְ לֹא תֹאכְלֻנוּ. כַּוָּנָתָם בָּזֶה, שֶׁכָּל־בָּשָׂר כֵּיוָן שֶׁיָּצָא חוּץ לִמְחִיצָתוֹ נַעֲשָׂה כִּטְרֵפָה, כְּגוֹן בְּשַׂר קָדְשֵׁי קָדָשִׁים אִם יָצָא חוּץ לָעֲזָרָה, אוֹ בְּשַׂר קָדָשִׁים קַלִּים אִם יָצָא חוּץ לַחוֹמָה, אוֹ בְּשַׂר הַפֶּסַח אִם יָצָא חוּץ לַחֲבוּרָה, אוֹ אִם הוֹצִיא הָעֲבָר אֶת־יָדוֹ, כְּמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר בְּפֶרֶק ד' מֵחֵלִין (סח.) —— שֶׁכָּל־סוּגֵי בָּשָׂר אֵלּוּ נִקְרָאִים: טְרֵפָה, וְהָאוֹכֵל מֵהֶם כְּזַיִת לוֹקֶה מִן־הַתּוֹרָה וְכֵן גַּם בָּשָׂר מִן־הַחַי נִקְרָא: טְרֵפָה וְהָאוֹכְלוֹ

— לוֹקֶה. וּבִגְמָרָא חֻלִּין (קב:) אָמְרוּ: "וּבָשָׂר בַּשָּׂדֶה טְרֵפָה לֹא תֹאכְלוּ — זֶה בָּשָׂר מִן־הַחַי וּבָשָׂר מִן־הַטְּרֵפָה". וּכְבָר נִכְפַּל הַלָּאו בְּמִצְוָה זוֹ עִם שֶׁלְּפָנֶיהָ (לא תעשה קפ) גַּם בַּכֹּהֲנִים, וְהוּא אָמְרוֹ בַּכֹּהֲנִים: "נְבֵלָה וּטְרֵפָה לֹא יֹאכַל לְטָמְאָה־בָהּ" (ויקרא כב, ח), וְכָפַל בָּהֶם לָאו זֶה, מִפְּנֵי שֶׁהַכָּתוּב צִוָּה אוֹתָם לֶאֱכוֹל חַטַּאת הָעוֹף וְהִיא הַמְּלִיקָה (שנמלק ראשה בצפורן), וְהַמְּלִיקָה בְּלִי סָפֵק בַּחֻלִּין אֵינָהּ שְׁחִיטָה אֶלָּא נְבֵלָה; וְהָיָה עוֹלֶה בְּדַעְתֵּנוּ שֶׁמֻּתֶּרֶת לָהֶם אֲכִילַת הַמְּלִיקָה אֲפִלּוּ בְּחֻלִּין וְהוּא הַדִּין לְכָל־שְׁחִיטָה פְּסוּלָה, לְפִיכָךְ בֵּאֵר שֶׁהֵם נִשְׁאָרִים בִּכְלַל יִשְׂרָאֵל בָּאֲזְהָרָה מִלֶּאֱכוֹל נְבֵלָה וּטְרֵפָה, וְכָךְ פֵּרְשׁוּ חֲכָמִים נוֹסָף עַל דִּין אַחֵר שֶׁהֵעִירוּ עָלָיו מִפָּסוּק זֶה, שֶׁאֵין מֵעִנְיַן מַאֲמָרֵנוּ זֶה לְהַזְכִּירוֹ (דינים נוספים לגבי טומאה בחולין ק: ובנדה מב:). אֲבָל הַבְּהֵמָה אוֹ הַחַיָּה שֶׁנּוֹלְדוּ בָהֶן אַחַת הַטְּרֵפוֹת שֶׁנִּלְמְדוּ בְּאַחַת הַמִּדּוֹת (שהתורה נדרשת בהן, וטרפה דרבנן) חֲרֵי אֲכִילָתָהּ אֲסוּרָה, אֲפִלּוּ נִשְׁחֲטָה כָּרָאוּי, וְהַשּׁוֹחֲטָהּ שְׁחִיטָה כְּשֵׁרָה וְאָכַל מִבְּשָׂרָהּ — לוֹקֶה מִדְּרַבָּנָן (וחזר בו הרמב"ם בספר היד). וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ לְךָ הַטְּרֵפוֹת בְּפֶרֶק ג' מֵחֻלִּין. וּבְפֶרֶק זֶה וְגַם בְּפֶרֶק אַחֲרוֹן דְּמַכּוֹת וּבְפֶרֶק א' מִבְּכוֹרוֹת נִתְבָּאֲרוּ דִּינֵי תֵּשַׁע מִצְוֹת אֵלּוּ שֶׁקֻּדְּמוּ לְמִצְוָה זוֹ (לא תעשה קעא־קפא).

הַמִּצְוָה הַקפ"ב — הָאַזְהָרָה שֶׁהֻזְהַרְנוּ מִלֶּאֱכוֹל אֵבֶר מִן הַחַי, וְהוּא שֶׁנַּחְתּוֹךְ מִמֶּנּוּ אֵבֶר (שלם) כְּשֶׁהוּא חַי וְנֹאכַל מֵאוֹתוֹ הָאֵבֶר כִּבְרִיָּתוֹ (כשהוא מכיל גם גידים ועצמות — למרות שבשאר איסורים לא מצטרפים לבשר) כְּזַיִת, וַאֲפִלּוּ הָיָה בּוֹ בָּשָׂר כָּל־שֶׁהוּא — הָאוֹכְלוֹ לוֹקֶה. וְהָאַזְהָרָה עַל כָּךְ הִיא אָמְרוֹ: "וְלֹא־תֹאכַל הַנֶּפֶשׁ עִם־הַבָּשָׂר" (דברים יב, כג), וּלְשׁוֹן סִפְרֵי (פרשת ראה שם): "לֹא־תֹאכַל הַנֶּפֶשׁ עִם־הַבָּשָׂר — זֶה אֵבֶר מִן־הַחַי". וְכָךְ נִתְבָּאֵר בִּגְמָרָא חֻלִּין (קב:), וְשָׁם אָמְרוּ: "אָכַל אֵבֶר מִן־הַחַי וּבָשָׂר מִן־הַחַי — חַיָּב שְׁתַּיִם". פֵּרוּשׁוֹ: לְפִי שֶׁהֵם שְׁנֵי לָאוִין. הַלָּאו הָאֶחָד: "לֹא־תֹאכַל הַנֶּפֶשׁ עִם־הַבָּשָׂר" שֶׁהוּא אִסּוּר הָאֵבֶר, וְהַלָּאו הַשֵּׁנִי: "וּבָשָׂר בַּשָּׂדֶה טְרֵפָה לֹא תֹאכֵלוּ" שֶׁהוּא אִסּוּר בָּשָׂר מִן־הַחַי, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ (לא תעשה קפא). וּכְבָר נִכְפַּל הַלָּאו בְּעִנְיָן זֶה בְּלָשׁוֹן אַחֵר וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה לְנֹחַ בְּאָסְרוֹ עָלָיו אֵבֶר מִן־הַחַי: "אַךְ־בָּשָׂר בְּנַפְשׁוֹ דָּמוֹ לֹא תֹאכֵלוּ" (בראשית ט, ד).

הַמִּצְוָה הַקפ"ד — הָאַזְהָרָה שֶׁהֻזְהַרְנוּ מִלֶּאֱכוֹל אֶת־הַדָּם, וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "וְכָל־דָּם לֹא תֹאכְלוּ" (ויקרא ז, כו). וּכְבָר נִכְפַּל בּוֹ הַלָּאו כַּמָּה פְּעָמִים. וּפֵרֵשׁ שֶׁהוּא בְּכָרֵת וְאָמַר: "כָּל־אֹכְלָיו יִכָּרֵת" (שם יז, יד). אִם הוּא מֵזִיד: וְאִם הוּא שׁוֹגֵג — מֵבִיא חַטָּאת קְבוּעָה. וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ דִּינֵי מִצְוָה זוֹ בְּפֶרֶק ה' מִכְּרֵתוֹת.

הַמִּצְוָה הַקפ"ה — הָאַזְהָרָה שֶׁהֻזְהַרְנוּ מִלֶּאֱכוֹל חֶלְבֵי בְּהֵמָה טְהוֹרָה אָמַר יִתְעַלֶּה: "כָּל־חֵלֶב שׁוֹר וְכֶשֶׂב וָעֵז לֹא תֹאכֵלוּ" (שם ז, כג), וְגַם בָּזֶה נִכְפַּל הַלָּאו וְעָנַשׁ בּוֹ בְּפֵרוּשׁ כָּרֵת בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? אִם הוּא מֵזִיד: וְאִם הוּא שׁוֹגֵג — חַיָּב חַטָּאת קְבוּעָה. וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ דִּינֵי מִצְוָה זוֹ בְּפֶרֶק ז' מֵחֻלִּין (צג.).

הַמִּצְוָה הַקפ"ג — הָאַזְהָרָה שֶׁהֻזְהַרְנוּ מִלֶּאֱכוֹל גִּיד הַנָּשֶׁה, וְהוּא אָמְרוֹ: "עַל־כֵּן לֹא יֹאכְלוּ בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל אֶת־גִּיד הַנָּשֶׁה" (בראשית לב, לג): וְהָאוֹכְלוֹ כֻּלּוֹ, וַאֲפִלּוּ הוּא כָּל־שֶׁהוּא, אוֹ שֶׁאָכַל מִמֶּנּוּ כְּזַיִת — לוֹקֶה. וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ דִּינֵי מִצְוָה זוֹ בְּפֶרֶק ז' מֵחֻלִּין.

יום חמישי כ"ח מנ"א ה'תשפ"ב

מצות לא תעשה קפז. קפו. קפט. קצ. קצא. קצב.

הַמִּצְוָה הַקפ"ז — הָאַזְהָרָה שֶׁהֻזְהַרְנוּ מִלֶּאֱכוֹל בָּשָׂר בְּחָלָב, וְהוּא אָמְרוֹ עוֹד (בנוסף לשמות כג): "לֹא־תְבַשֵּׁל גְּדִי בַּחֲלֵב אִמּוֹ" (שמות לד, כז) בְּפַעַם שְׁנִיָּה — שֶׁהַכַּוָּנָה בּוֹ אִסּוּר הָאֲכִילָה. וּבִגְמָרָא חֻלִּין (קיד.) אָמְרוּ: בָּשָׂר בְּחָלָב לוֹקֶה עַל בִּשּׁוּלוֹ וְלוֹקֶה עַל אֲכִילָתוֹ. וּבִגְמָרָא מַכּוֹת (כא:) אָמְרוּ: "הַמְבַשֵּׁל גִּיד הַנָּשֶׁה בְּחָלָב בְּיוֹם טוֹב וַאֲכָלוֹ — לוֹקֶה חָמֵשׁ מַלְקִיּוֹת: לוֹקֶה מִשּׁוּם אוֹכֵל גִּיד, וְלוֹקֶה מִשּׁוּם מְבַשֵּׁל גִּיד (שאסור באכילה — והרי זה בשול שלא לצורך ביום־טוב), וְלוֹקֶה מִשּׁוּם מְבַשֵּׁל בָּשָׂר בְּחָלָב, וְלוֹקֶה מִשּׁוּם אוֹכֵל בָּשָׂר בְּחָלָב, וְלוֹקֶה מִשּׁוּם הַבְעָרָה". וְשָׁם אָמְרוּ: "אַפִּיק (השמט, מן המנין) הַבְעָרָה וְעַיֵּל (והכנס, צרף למנין) עֲצֵי הֶקְדֵּשׁ", וְאַזְהָרָתִיהּ מֵהָכָא: "וַאֲשֵׁרֵיהֶם תִּשְׂרְפוּן בָּאֵשׁ לֹא־תַעֲשׂוּן כֵּן לַה' אֱלֹהֵיכֶם" (דברים יב, ג־ד). וּבִגְמָרָא חֻלִּין (שם) אָמְרוּ: "לְהָכֵי אַפְּקָהּ רַחֲמָנָא לַאֲכִילָה בְּלָשׁוֹן בִּשּׁוּל (לכך התבטאה התורה באסור האכילה בלשון של בשול), כִּי הֵיכֵי דְּאַבִּשּׁוּל לָקֵי אַאֲכִילָה נַמִּי לָקֵי" (ללמד שכשם שלוקה על הבישול כך לוקה על האכילה). וּבְפֶרֶק ב' מִפְּסָחִים (כה.) אָמְרוּ עַל בָּשָׂר בְּחָלָב: "לְהָכֵי לָא כְּתַב בֵּיהּ רַחֲמָנָא אֲכִילָה בְּגוּפוֹ (ולומדים זאת ממקום אחר). לְמֵימְרָא (ללמדנו) שֶׁלּוֹקִין עָלָיו אֲפִלּוּ שֶׁלֹּא דֶּרֶךְ הֲנָאָתוֹ". וּזְכוֹר זֹאת. וְכָאן רָאוּי לִי לְהָעִיר עַל כְּלָל גָּדוֹל שֶׁעֲדַיִן לֹא הִזְכַּרְתִּיו וְהוּא, שֶׁאָמְרוּ יִתְעַלֶּה: "לֹא־תְבַשֵּׁל גְּדִי בַּחֲלֵב אִמּוֹ" נִכְפָּל בַּתּוֹרָה שָׁלֹשׁ פְּעָמִים (שמות כד, יט. לד, כו. דברים יד, כא). וְאָמְרוּ מַעְתִּיקֵי הַשְּׁמוּעָה שֶׁכָּל־לָאו מֵהֶם יֵשׁ בּוֹ (משמע) לְעִנְיָן נִפְרָד. אָמְרוּ (מכילתא פרשת משפטים): "חַד לְאִסּוּר אֲכִילָה וְחַד לְאִסּוּר הֲנָאָה וְחַד לְאִסּוּר בִּשּׁוּל". וְאֶפְשָׁר לְמַקְשֶׁה לְהַקְשׁוֹת עָלַי וְלוֹמַר: לָמָּה מָנִיתָ אִסּוּר אֲכִילָתוֹ וְאִסּוּר בִּשּׁוּלוֹ שְׁתֵּי מִצְוֹת וְלֹא מָנִיתָ אִסּוּר הֲנָאָתוֹ מִצְוָה שְׁלִישִׁית? יֵדַע הַמַּקְשֶׁה שֶׁאִסּוּר הֲנָאָה אֵין רָאוּי לִמְנוֹתוֹ מִצְוָה בִּפְנֵי עַצְמָהּ, לְפִי שֶׁהוּא וְאִסּוּר אֲכִילָה עִנְיָן אֶחָד כֵּיוָן

שֶׁהָאַכִילָה מִין מִמִּינֵי (אחד מדרכי) הַהֲנָאָה. לְפִי שֶׁאָמְרוּ יִתְעַלֶּה בְּאֵיזֶה דָּבָר שֶׁלֹּא יֵאָכֵל אֵינוֹ אֶלָּא דֵּגְמָא מִדֵּגְמוֹת הַהֲנָאָה, וְהַכַּוָּנָה שֶׁאֵין נֶהֱנִין בּוֹ לֹא בַּאֲכִילָה וְלֹא בְּזוּלָתָהּ, וְהוּא אָמְרָם (פסחים כא:) "כָּל־מָקוֹם שֶׁנֶּאֱמַר: לֹא תֹאכַל, לֹא תֹאכְלוּ — אֶחָד אִסּוּר אֲכִילָה וְאֶחָד אִסּוּר הֲנָאָה בְּמַשְׁמַע, עַד שֶׁיְּפָרֵט לְךָ הַכָּתוּב (שמותר בהנאה) כְּדֶרֶךְ שֶׁפֵּרֵט בַּנְּבֵלָה" שֶׁנִּתְבָּאֵר הֶתֵּר הַהֲנָאָה בָּהּ, וְהוּא אָמְרוֹ: "לַגֵּר אֲשֶׁר־בִּשְׁעָרֶיךָ תִּתְּנֶנָּה וַאֲכָלָהּ אוֹ מָכֹר לְנָכְרִי" (שם יד, כא). וּלְפִי הַכְּלָל הַזֶּה אֵין רָאוּי לִמְנוֹת אִסּוּר אֲכִילָה וְאִסּוּר הֲנָאָה שְׁתֵּי מִצְוֹת, וְאִלּוּ מָנִינוּ אוֹתָם שְׁתֵּי מִצְוֹת בְּבָשָׂר בְּחָלָב כִּי אָז הָיֵינוּ חַיָּבִים לַעֲשׂוֹת כֵּן גַּם בְּחָמֵץ וּבְעָרְלָה וּבְכִלְאֵי הַכֶּרֶם, שֶׁיִּהְיֶה בְּכָל־אֶחָד מֵאֵלּוּ אַרְבַּע מִצְוֹת, אִסּוּר הֲנָאָה מִצְוָה בִּפְנֵי עַצְמָהּ. וְכֵיוָן שֶׁנָּפַל בְּאֵלּוּ וְלֹא נִמְנָה אֶלָּא הַלָּאו שֶׁבָּא בְּאִסּוּר אֲכִילָתָם בְּלְבַד וּבְכְלָל זֶה אִסּוּר הֲנָאָה כְּפִי הָעִקָּר שֶׁאָמַרְנוּ — כָּךְ נָפַל גַּם בְּבָשָׂר בְּחָלָב. נִשְׁאֲרָה כָּאן שְׁאֵלָה אַחַת בִּלְבַד וְהִיא, שֶׁאֶפְשָׁר לָאוֹמֵר לוֹמַר: כֵּיוָן שֶׁאִסּוּר הֲנָאָה מוּבָן מֵאִסּוּר אֲכִילָה כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ עֲלֵיהֶם הַשָּׁלוֹם, אִם כֵּן לָמָּה הֵצְרַךְ הַכָּתוּב לְלָאוֹ שְׁלִישִׁי בְּבָשָׂר בְּחָלָב כְּדֵי לֶאֱסוֹר הֲנָאָתוֹ, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ? הַתְּשׁוּבָה לָזֶה: שֶׁהֵצְרַךְ לְכָךְ כֵּיוָן שֶׁלֹּא נֶאֱמַר בְּבָשָׂר בְּחָלָב לְשׁוֹן "לֹא תֹאכַל" שֶׁמִּמֶּנּוּ תֵּאָסֵר הָאֲכִילָה וְהַהֲנָאָה, וּלְפִיכָךְ הֵצְרַךְ לִכְפּוֹל לָאו אֶחָד לְאִסּוּר הֲנָאָה. וּכְבָר הִזְכַּרְנוּ הַטַּעַם שֶׁבִּגְלָלוֹ לֹא כָּתַב רַחֲמָנָא אֲכִילָה בְּבָשָׂר בְּחָלָב, לְפִי שֶׁכָּל־מַה שֶׁנִּזְכַּר בּוֹ אֲכִילָה אֵינוֹ חַיָּב עַד שֶׁיֵּהָנֶה בַּאֲכִילָתוֹ: אֲבָל אִם פָּתַח פִּיו וּבָלַע אַחַד הָאִסּוּרִין אוֹ שֶׁאָכְלוֹ כְּשֶׁהוּא חַם וְשׁוֹרֵף עַד שֶׁיִּכְוֶה גְּרוֹנוֹ וּמַכְאִיבוֹ בִּשְׁעַת בְּלִיעָתוֹ וְכַיּוֹצֵא בָּזֶה: — הֲרֵי זֶה פָּטוּר. זוּלָתִי בְּבָשָׂר בְּחָלָב, שֶׁהוּא חַיָּב עַל אֲכִילָתוֹ וַאֲפִלּוּ לֹא נֶהֱנָה בּוֹ, כְּמוֹ שֶׁהִזְכִּירוּ (פסחים כה:), וְכֵן כִּלְאֵי הַכֶּרֶם, כְּמוֹ שֶׁנְּבָאֵר לְקַמָּן (לא תעשה קצג — שיעור ק), וְהָבֵן כָּל־הַכְּלָלִים הָאֵלֶּה וּזְכוֹר אוֹתָם. וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ דִּינֵי מִצְוָה זוֹ בְּפֶרֶק ח' מֵחֵלִין.

הַמִּצְוָה הַקפ"ו — הָאַזְהָרָה שֶׁהֻזְהַרְנוּ מִלְּבַשֵּׁל בָּשָׂר בְּחָלָב, וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "לֹא־תְבַשֵּׁל גְּדִי בַּחֲלֵב אִמּוֹ" (שמות כג, יט), וְהַמְבַשֵּׁלוֹ — לוֹקֶה אַף־עַל־פִּי שֶׁלֹּא אֲכָלוֹ, כְּמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר בְּכַמָּה מְקוֹמוֹת בַּתַּלְמוּד.

הַמִּצְוָה הַקפ"ט — הָאַזְהָרָה שֶׁהֻזְהַרְנוּ מִלֶּאֱכוֹל לֶחֶם הֶעָשׂוּי מִתְּבוּאָה חֲדָשָׁה, קֹדֶם עֲבוֹר יוֹם שִׁשָּׁה עָשָׂר בְּנִיסָן (שאז מקריבים את העומר מהתבואה החדשה), וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "וְלֶחֶם וְקָלִי וְכַרְמֶל לֹא תֹאכְלוּ" (ויקרא כג, יד) וְהָאוֹכֵל מִמֶּנּוּ כְּזַיִת — לוֹקֶה.

הַמִּצְוָה הַמַּשְׁלִימָה מֵאָה וְתִשְׁעִים — הָאַזְהָרָה שֶׁהֻזְהַרְנוּ מִלֶּאֱכוֹל קָלִי (תבואה קלויה לצורך אכילה) תְּבוּאָה חֲדָשָׁה קֹדֶם עֲבוֹר יוֹם שִׁשָּׁה עָשָׂר בְּנִיסָן, וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "וְלֶחֶם וְקָלִי וְכַרְמֶל לֹא תֹאכְלוּ". וְהָאוֹכֵל מִמֶּנּוּ כְּזַיִת — לוֹקֶה.

הַמִּצְוָה הַקצ"א — הָאַזְהָרָה שֶׁהֻזְהַרְנוּ מִלֶּאֱכוֹל כַּרְמֶל (גרגרי שיבולת, קלויה כשהיא באבה; מלאה בגרגירייה) הֶחָדָשׁ (מתבואה חדשה) קֹדֶם עֲבוֹר יוֹם שִׁשָּׁה עָשָׂר בְּנִיסָן, וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "וְלֶחֶם וְקָלִי וְכַרְמֶל לֹא תֹאכְלוּ עַד־עֶצֶם הַיּוֹם הַזֶּה". וּכְבָר קָדַם לָנוּ לְשׁוֹנָם בְּאָמְרָם (כריתות ה.): "אָכַל לֶחֶם קָלִי וְכַרְמֶל — חַיָּב עַל כָּל־אֶחָד וְאֶחָד". וּבֵאַרְנוּ אֶת־זֶה תַּכְלִית בֵּאוּר בַּכְּלָל הַתְּשִׁיעִי מִן־הַכְּלָלִים (השורשים) שֶׁהִקְדַּמְנוּ לְמַאֲמָר (לספר) זֶה עַיֵּן עָלָיו שָׁם. וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ דִּינֵי הֶחָדָשׁ בְּפֶרֶק ז' מִמְּנָחוֹת (ע.) וּבְכַמָּה מְקוֹמוֹת בִּשְׁבִיעִית וּמַעַשְׂרוֹת וְחַלָּה (פרק א משנה א).

הַמִּצְוָה הַקצ"ב — הָאַזְהָרָה שֶׁהֻזְהַרְנוּ מִלֶּאֱכוֹל אֶת־הָעָרְלָה (פירות האילן בשלש שנותיו הראשונות), וְהוּא אָמְרוֹ: "שָׁלֹשׁ שָׁנִים יִהְיֶה לָכֶם עֲרֵלִים לֹא יֵאָכֵל" (שם יט, כג), וְהָאוֹכֵל מִמֶּנּוּ כְּזַיִת — לוֹקֶה. וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ דִּינֵי מִצְוָה זוֹ בְּמַסֶּכֶת עָרְלָה. וְאִסּוּר אֲכִילַת הָעָרְלָה בְּחוּצָה לָאָרֶץ הֲלָכָה לְמֹשֶׁה מִסִּינָי: אֲבָל לְשׁוֹן הַתּוֹרָה הוּא בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל בִּלְבַד.

יום שישי כ"ט מנ"א ה'תשפ"ב

מצות לא תעשה קצג. קנג. קצד. מצות עשה קמו.

הַמִּצְוָה הַקצ"ג — הָאַזְהָרָה שֶׁהֻזְהַרְנוּ מִלֶּאֱכוֹל כִּלְאֵי הַכֶּרֶם (ש"נכלאו" (מיני תבואה שנזרעו לצד גפנים)) בִּלְבָד, וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה בָּהֶם: "פֶּן־תִּקְדַּשׁ הַמְּלֵאָה הַזָּרַע" (דברים כב, ט), וּבָא בְּקַבָּלָה (חולין קטו.): "פֶּן־תִּקְדַּשׁ — פֶּן־תּוּקַד אֵשׁ", כְּלוֹמַר: שֶׁאָסוּר לְהָנוֹת בָּהֶם. וּכְבָר קָדַם לְךָ (הקדמנו כבר בסוף כלל ח) הַכְּלָל: כָּל־מָקוֹם שֶׁנֶּאֱמַר: הִשָּׁמֶר, פֶּן וְאַל — אֵינוֹ אֶלָּא מִצְוַת לֹא־תַעֲשֶׂה. וּבְפֶרֶק ב' מִפְּסָחִים (כד:), כְּשֶׁאָמְרוּ: "כָּל־אִסּוּרִין שֶׁבַּתּוֹרָה אֵין לוֹקִין עֲלֵיהֶן אֶלָּא דֶּרֶךְ הֲנָאָתָן" — כְּלוֹמַר: כָּל־דָּבָר שֶׁנֶּאֱסְרָה אֲכִילָתוֹ לֹא יִתְחַיֵּב עַל אֲכִילָתוֹ אֶלָּא אִם נֶהֱנָה בְּכָךְ — אָמְרוּ אַחַר־כָּךְ: "אָמַר אַבָּיֵי: הַכֹּל מוֹדִים בְּכִלְאֵי הַכֶּרֶם שֶׁלּוֹקִין עֲלֵיהֶן אֲפִלּוּ שֶׁלֹּא דֶּרֶךְ הֲנָאָתָן. מַאי טַעְמָא? דְּלָא כְּתִיב בְּהוּ אֲכִילָה, דִּכְתִיב: "פֶּן־תִּקְדַּשׁ — פֶּן תּוּקַד אֵשׁ". וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ דִּינֵי מִצְוָה זוֹ בְּמַסֶּכֶת כִּלְאָיִם. וְגַם הִיא אֵינָהּ חוֹבָה מִן־הַתּוֹרָה אֶלָּא בִּכְלְאֵי הַכֶּרֶם שֶׁל אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל.

הַמִּצְוָה הַקנ"ג — הָאַזְהָרָה שֶׁהֻזְהַרְנוּ מִלֶּאֱכוֹל הַטֶּבֶל, וְהוּא הַדָּבָר שֶׁלֹּא הֻפְרְשׁוּ מִמֶּנּוּ תְּרוּמָה וּמַעַשְׂרוֹת, וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "וְלֹא יְחַלְּלוּ אֶת־קָדְשֵׁי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל

אֵת אֲשֶׁר־יָרִימוּ לַה׳״ (ויקרא כב, טו), הָעוֹבֵר עַל זֶה, כְּלוֹמַר: אוֹכֵל טֶבֶל — חַיָּב מִיתָה בִּידֵי שָׁמַיִם. הָרֶמֶז עַל כָּךְ מִמַּה שֶׁאָמַר כָּאן: ״וְלֹא יְחַלְּלוּ אֶת־קָדְשֵׁי״, וְאָמַר בַּתְּרוּמוֹת: ״וְאֶת־קָדְשֵׁי בְנֵי־יִשְׂרָאֵל לֹא תְחַלְּלוּ וְלֹא תָמוּתוּ״ (במדבר יח, לב), וְיָלִיף (לומדים ב"גזרה שווה") חִלּוּל חִלּוּל מִתְּרוּמָה שֶׁהִיא עָוֹן מִיתָה, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ. וּלְשׁוֹן גְּמָרָא סַנְהֶדְרִין (פג.): ״מִנַּיִן לָאוֹכֵל טֶבֶל שֶׁהוּא בְּמִיתָה? שֶׁנֶּאֱמַר: ״וְלֹא־יְחַלְּלוּ אֶת־קָדְשֵׁי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֵת אֲשֶׁר־יָרִימוּ לַה׳ — בַּעֲתִידִים (כלומר, בטבל), הַכָּתוּב מְדַבֵּר״ וְיָלַף חִלּוּל מִתְּרוּמָה. רָצוּ בְּאָמְרָם ״בַּעֲתִידִים לִתָּרֵם״ כְּאִלּוּ אָמַר: לֹא יְחַלְּלוּ קָדָשִׁים שֶׁהֵם עֲתִידִים לְהָרִים אוֹתָם לַה׳, וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: ״אֵת אֲשֶׁר־יָרִימוּ לַה׳״ בִּלְשׁוֹן עָתִיד, וְאַחֲרֵי פָּסוּק זֶה אָמַר: ״וְהִשִּׁיאוּ אוֹתָם עָוֹן אַשְׁמָה בְּאָכְלָם אֶת־קָדְשֵׁיהֶם״ (ויקרא כב, טז), וּבְגְמָרָא מַכּוֹת (טז:) אָמְרוּ: ״יָכוֹל לֹא יְהִיוּ חַיָּבִין אֶלָּא עַל הַטֶּבֶל שֶׁלֹּא הוּרַם מִמֶּנּוּ כָּל־עִקָּר; נִטְלָה מִמֶּנּוּ תְּרוּמָה גְּדוֹלָה וְלֹא נִטְלָה מִמֶּנּוּ תְּרוּמַת מַעֲשֵׂר, מַעֲשֵׂר רִאשׁוֹן וְלֹא מַעֲשֵׂר שֵׁנִי וַאֲפִלּוּ מַעֲשֵׂר עָנִי מִנַּיִן? (שחייבים) תַּלְמוּד לוֹמַר: ״לֹא־תוּכַל לֶאֱכֹל בִּשְׁעָרֶיךָ וְגוֹ׳״ (דברים יב, יז), וּלְהַלָּן הוּא אוֹמֵר: ״וְאָכְלוּ בִשְׁעָרֶיךָ וְשָׂבֵעוּ״ (שם כו, יב), מַה לְּהַלָּן מַעֲשֵׂר עָנִי אַף כָּאן מַעֲשֵׂר עָנִי, וְאָמַר רַחֲמָנָא: לֹא תּוּכַל לֶאֱכֹל״. אֲבָל כָּל־זֶה לְמַלְקוּת. אוּלָם עָוֹן מִיתָה אֵינוֹ אֶלָּא בִּתְרוּמָה גְּדוֹלָה וּתְרוּמַת מַעֲשֵׂר, לְפִי שֶׁהָאוֹכֵל מַעֲשֵׂר רִאשׁוֹן קֹדֶם שֶׁתִּפְרַשׁ מִמֶּנּוּ תְּרוּמַת מַעֲשֵׂר — חַיָּב מִיתָה, וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה לַלְוִיִּם בְּצוּתוֹ אוֹתָם לְהַפְרִישׁ מַעֲשֵׂר מִן־הַמַּעֲשֵׂר (תרומת מעשר): ״וְאֶת־קָדְשֵׁי בְנֵי־יִשְׂרָאֵל לֹא תְחַלְּלוּ וְלֹא תָמוּתוּ״, שֶׁזֶּה לָאוּ עַל אֲכִילַת מַעֲשֵׂר רִאשׁוֹן בְּטִבְלוֹ. וּלְפִיכָךְ חַיָּבִין עָלָיו מִיתָה, כְּמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר בְּמַסֶּכֶת דְּמָאי. הַיּוֹצֵא מִכָּל־זֶה: שֶׁהָאוֹכֵל טֶבֶל קֹדֶם שֶׁתִּפְרַשׁ מִמֶּנּוּ תְּרוּמָה גְּדוֹלָה וּתְרוּמַת מַעֲשֵׂר — חַיָּב מִיתָה, וְאַזְהַרְתִּיהּ מִמַּה שֶׁנֶּאֱמַר: ״וְלֹא יְחַלְּלוּ אֶת־קָדְשֵׁי בְנֵי יִשְׂרָאֵל״, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ בְּמִצְוָה זוֹ; וְהָאוֹכֵל טֶבֶל אַחַר הַפְרָשַׁת הַתְּרוּמוֹת קֹדֶם הַפְרָשַׁת כָּל־הַמַּעֲשְׂרוֹת — חַיָּב מַלְקוּת. וְאַזְהַרְתִּיהּ מִ״לֹא־תוּכַל לֶאֱכֹל בִּשְׁעָרֶיךָ מַעֲשַׂר דְּגָנְךָ״. וּזְכוֹר זֶה וְאַל תִּטְעֶה בּוֹ. וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ דִּינֵי הַטֶּבֶל בְּכַמָּה מְקוֹמוֹת בְּמַסֶּכֶת דְּמַאי וּתְרוּמוֹת וּמַסֶּכֶת מַעֲשְׂרוֹת.

הַמִּצְוָה הַקצ"ד — הָאַזְהָרָה שֶׁהֵזְהַרְנוּ מִלִּשְׁתּוֹת יַיִן נֶסֶךְ, וְזֶה לֹא נֶאֱמַר בּוֹ פָּסוּק בָּרוּר בְּפֵרוּשׁ, אֲבָל נֶאֱמַר בַּעֲבוֹדָה זָרָה: ״אֲשֶׁר חֵלֶב זְבָחֵימוֹ יֹאכֵלוּ יִשְׁתּוּ יֵין נְסִיכָם״ (שם לב, לח). מָה זֶבַח אָסוּר אַף יַיִן אָסוּר. וְאַתָּה יוֹדֵעַ שֶׁהוּא אָסוּר בַּהֲנָאָה וְלוֹקִין עָלָיו, כְּמוֹ שֶׁמְּפֹרָסָם בְּכָל־הַתַּלְמוּד. וְהָרְאָיָה עַל הֱיוֹת יַיִן נֶסֶךְ מֵאִסּוּרֵי דְּאוֹרַיְתָא וְשֶׁהוּא נִמְנֶה מִכְּלַל מִצְוֹת לֹא־תַעֲשֶׂה, אָמְרָם בִּגְמָרָא עֲבוֹדָה זָרָה (עג:): ״רַבִּי יוֹחָנָן וְרֵישׁ לָקִישׁ דְּאַמְרֵי תַּרְוַיְיהוּ (שניהם אומרים): כָּל־אִסּוּרִין שֶׁבַּתּוֹרָה בֵּין (שנתערבו) בְּמִינָן בֵּין שֶׁלֹּא בְּמִינָן — (נאסרה התערובת) בְּנוֹתֵן טַעַם (כשהאיסור נתן טעמו בתערובת), חוּץ מִטֶּבֶל וְיַיִן נֶסֶךְ דְּבְמִינָן — בְּמַה־שֶּׁהוּא, וְשֶׁלֹּא בְּמִינָן — בְּנוֹתֵן טַעַם״. הֲרֵי זוֹ רְאָיָה בְּרוּרָה שֶׁיַּיִן נֶסֶךְ מֵאִסּוּרִין שֶׁל תּוֹרָה. וְגַם בְּסִפְרֵי (במדבר כא, א) כְּשֶׁהִזְכִּירוּ אֹפֶן הִתְדַּרְדְּרוּת יִשְׂרָאֵל בְּשִׁטִּים לִזְנוֹת אֶל בְּנוֹת מוֹאָב, אָמְרוּ: ״וְהוּא נִכְנַס וְהַצַּרְצוּר מָלֵא יַיִן אֶצְלָהּ מִיֵּין הָעַמּוֹנִים — וַעֲדַיִן לֹא נֶאְסַר יַיִן שֶׁל גּוֹיִם לְיִשְׂרָאֵל — אָמְרָה לוֹ: רְצוֹנְךָ שֶׁתִּשְׁתֶּה וְגוֹ׳״. וּמִמַּה שֶׁאָמַר ״וַעֲדַיִן לֹא נֶאְסַר״ מַשְׁמַע בְּלִי סָפֵק שֶׁאַחַר־כָּךְ נֶאְסַר. אֲבָל אָמְרָם (שבת יז:) בִּכְלַל שְׁמֹנֶה עָשָׂר דָּבָר שֶׁגָּזְרוּ (חכמים) שֶׁמִּכְּלָלָם יֵינָם (שבכלל זה מנו יין גויים), וְכֵן גַּם אָמְרָם (עבודה זרה סב:): ״שָׁאנִי יֵין נֶסֶךְ דְּאַחְמְרוּ בֵּיהּ רַבָּנָן״ (שממקומות אלו משמע, לכאורה, שהוא איסור רק מדרבנן) — הֲרֵי כַּוָּנָתָם בָּזֶה סְתָם יֵינָם (סתם יין של גויים גם אם לא ננסך לעבודה זרה), לֹא יֵין נֶסֶךְ עַצְמוֹ: אֲבָל יֵין נֶסֶךְ עַצְמוֹ הוּא אָסוּר מִן־הַתּוֹרָה: וַהֲרֵי יָדַעְתָּ אָמְרָם (עבודה זרה ל:): ״שְׁלֹשָׁה (סוגי) יֵינוֹת (אסורים) הֵם״. וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ דִּינֵי מִצְוָה זוֹ בַּפְּרָקִים הָאַחֲרוֹנִים דַּעֲבוֹדָה זָרָה.

הַמִּצְוָה הַקמ"ו — הַצִּוּוּי שֶׁנִּצְטַוִּינוּ לִשְׁחֹט בְּהֵמָה חַיָּה וָעוֹף וְאַחַר־כָּךְ נֹאכַל מִמֶּנּוּ, וְשֶׁאֵין לוֹ הֶכְשֵׁר אֶלָּא בִּשְׁחִיטָה בִּלְבַד. וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: ״וְזָבַחְתָּ מִבְּקָרְךָ וּמִצֹּאנְךָ וְגוֹ׳ כַּאֲשֶׁר צִוִּיתִךָ״ (דברים יב, כא), וּלְשׁוֹן סִפְרֵי (פרשת ראה): ״וְזָבַחְתָּ — מָה מֵקֶדָּשִׁין בִּשְׁחִיטָה אַף חֻלִּין בִּשְׁחִיטָה. כַּאֲשֶׁר צִוִּיתִךָ — מְלַמֵּד שֶׁנִּצְטַוָּה מֹשֶׁה עַל הַקָּנָה (צנור הנשימה) וְעַל הַוֵּשֶׁט (צנור המזון) וְעַל רֹב אֶחָד בְּעוֹף וְעַל רֹב שְׁנַיִם בַּבְּהֵמָה״ (שאם שחט רוב האחד מהם בעוף, או רוב שניהם בבהמה — הותרו לאכילה). וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ דִּינֵי מִצְוָה זוֹ וְכָל־הִלְכוֹתֶיהָ בַּמַּסֶּכְתָּא הַמְיֻחֶדֶת לָהּ, כְּלוֹמַר: מַסֶּכֶת חֻלִּין.

יום ש"ק ל' מנ"א ה'תשפ"ב

מצות לא תעשה קא.

הַמִּצְוָה הַק"א — הָאַזְהָרָה שֶׁהֵזְהַרְנוּ מִלִּשְׁחוֹט בְּהֵמָה וּבְנָהּ בְּיוֹם אֶחָד בֵּין בַּקָּדָשִׁים בֵּין בַּחֻלִּין, וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: ״אֹתוֹ וְאֶת־בְּנוֹ לֹא תִשְׁחָטוּ בְּיוֹם אֶחָד״ (ויקרא כב, כה). וּמִי שֶׁעָבַר וְשָׁחַט — לוֹקֶה. וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ דִּינֵי מִצְוָה זוֹ בִּשְׁלֵמוּת בְּפֶרֶק ה' מֵחֻלִּין.

יחזקאל פרק־כג מא־מו

מא וְיָשַׁבְתְּ עַל־מִטָּה כְבוּדָּה וְשֻׁלְחָן עָרוּךְ לְפָנֶיהָ וּקְטָרְתִּי וְשַׁמְנִי שַׂמְתְּ עָלֶיהָ: מב וְקוֹל הָמוֹן שָׁלֵו בָהּ
וְאֶל־אֲנָשִׁים מֵרֹב אָדָם מוּבָאִים (סובאים) סָבָאִים מִמִּדְבָּר וַיִּתְּנוּ צְמִידִים אֶל־יְדֵיהֶן וַעֲטֶרֶת תִּפְאֶרֶת
עַל־רָאשֵׁיהֶן: מג וָאֹמַר לַבָּלָה נִאוּפִים (עת) עַתָּה (יזנה) יִזְנוּ תַזְנוּתֶהָ וָהִיא: מד וַיָּבוֹא אֵלֶיהָ כְּבוֹא
אֶל־אִשָּׁה זוֹנָה כֵּן בָּאוּ אֶל־אָהֳלָה וְאֶל־אָהֳלִיבָה אִשֹּׁת הַזִּמָּה: מה וַאֲנָשִׁים צַדִּיקִם הֵמָּה יִשְׁפְּטוּ אוֹתְהֶם
מִשְׁפַּט נֹאֲפוֹת וּמִשְׁפַּט שֹׁפְכוֹת דָּם כִּי נֹאֲפֹת הֵנָּה וְדָם בִּידֵיהֶן: (ס) מו כִּי כֹּה אָמַר אֲדֹנָי יֱהוִה הַעֲלֵה
עֲלֵיהֶם קָהָל וְנָתֹן אֶתְהֶן לְזַעֲוָה וְלָבַז:

רש״י

(מא) מטה כבודה. מכוללת במצעות נאות פריד״י בלע״ז: **(מב)** וקול המון. של עכו״ם רבות היו בה ולא המון של מלחמה אלא קול המון שליו: ואל אנשים. בשביל אנשים ושל אנשים היו אותו המון ולא של בהמה: מרוב אדם. שהיו בתוכה המובאים לנאוף מן המדבר: סבאים. שהיו דרין סביב לה משכיניה עמון ומואב וכן תרגום סבאים מסחור סחור: ויתנו. אהלה ואהליבה: צמידים אל ידיהן. להתקשט לנאוף, כלומר עמון ומואב מתוך שהן רבים היא מתקשטת ומתפארת להם ומתוך שהם שכיניה מתפארת לעיניהם בקישוטיה לפיכך ויתנו אהלה ואהליבה צמידים על ידיהם כדי שיהו נאות בעיני הנואפים. וי״ו של ויתנו יתירה כמו אותה של עזי וזמרת יה ויהי לי לישועה (שמות יד) וכמו אותך של ואשר לא שם לבו אל דבר ה׳ ויעזב (שם ט): **(מג)** ואומר לבלה נאופים. עתה יזנו וגו׳. אמר לי לבי על זו שבלתה והזקינה בנאופים מעתה שהזקינה יזנו תזנותיה ממנה ותצא תאות זנותה מלבה ותחזור בה והרי היא עודנה בזנוניה כאשר בתחלה: יזנו. יצאו. כל זונה תרגום נפקת ברא כך שמעתי וכן ת״י. לבלה נאופים. כמו לבלה בנאופים כאשר תאמר ותשב בית אביה (בראשית לה) כמו בבית אביה ירחצו מים (שמות ל) כמו ירחצו במים ויצאה חנם (שם כא) ואם בית אישה נדרה (במדבר ל) וכן פירש דונש ומנחם חברו עם תבל עשו (ויקרא כ) ולא יתכנו דבריו: **(מד)** ויבוא אליה. כל אשר מלאו לבו: אשות הזמה. נשי הזימה: **(מה)** ואנשים צדיקים. אנשים דיינים שרי מלך בבל ומלך אשור וי״ת זכאין בקיבליהון לפי מעשיהן של אלו הזונות צדיקים העכו״ם מהנה: משפט נאפות ומשפט שופכות דם. כמו שמפורש אחריו: **(מו)** העלה. ונתון, וברא, כולן לשון עשה ופעול הם:

מצודת דוד

(מא) וישבת. ואח״ז ישבת על מטה מכובדת ויקרה ולפניך היה שולחן מסודר במיני מאכל (כי כן היה מנהגם להסב על המטה בעת האכילה) והקטורת והשמן שנתתי לך שמת על השולחן להאכיל את הנואפים ולסוכם בשמן ולהעלות ריח הקטורת אחר האכילה (כי כן היה מנהגם למשוח בשמן הטוב אחר האכילה ולהשים בשמים על הגחלים להעלות העשן לריח טוב) ר״ל שלחת אל העכו״ם לבוא ללמדך דרך תועבותם ועשית להם כבוד והראית חיבה יתירה ונתת להם דורונות ממה שהשפעתי לך: **(מב)** וקול המון. קול המיית שלוה היה נשמע בה לא קול המיית מלחמה: ואל אנשים. ר״ל עם האנשים הבאים על כי היו בני אדם מרובים היה מובא עמהם גם אנשי סבא מן היושבים במדבר וכאומר עכ״ז היה לה רב שלוה עם כי אנשי סבא המה אכזרים אנשי רשע: ויתנו צמידים. כי נתנו צמידים על ידיהן וכו׳ להתקשט ביותר ומצאה חן בעיני כולם ולא עשו עמה רעה ר״ל שהיתה מתאהבת לכולן לעבוד לכל אלהי העכו״ם: **(מג)** ואמר לבלה נאופים. אמרתי על הזקנה שנזדקנה בניאוף עתה יסורו ממנה תזנותי׳ הואיל וכבר שבעה בזנות ר״ל חשבתי שאחר שעבדו זמן רב לאלהי העכו״ם וראו שאין בהם ממש יפרשו מהם: והיא. אבל עדיין היא בהוייתה כמו מאז ודוגמתו איה ה׳ אלהי אליהו אף הוא (מ״ב ב) ור״ל אף הוא בהוייתו בכל עת ולא ישתנה: **(מד)** ויבוא אליה. כל הרוצה בא אליה כדרך שבאים אל אשה זונה מפורסמת כן באו וגו׳ ר״ל עבדה לכל עכו״ם שבעולם: אשות הזמה. נשי הזימה: **(מה)** ואנשים צדיקים. הם שרי מלך בבל שהמה נחשבים לצדיקים למולן: משפט נואפות. משפט הראוי בגמול הניאוף ומשפט הראוי בגמול שפיכת דם נקי: ודם בידיהן. מה ששחטו בניהן לעכו״ם: **(מו)** העלה וגו׳. ר״ל אמור בנבואה שאני אעלה עליהן קהל רב ואתן אתהן לרעדה ולביזה:

מצודת ציון

(מא) ערוך. מסודר: וקטרתי. עשן בשמים: **(מב)** המון. מל׳ המייה: שלו. מל׳ שלוה: ואל. כמו ועם וכן ואשה אל אחותה (ויקרא יח): סבאים. שם אומה סבא: צמידים. שם העדי של הזרוע כמו ושני צמידים על ידיה (בראשית כד): **(מג)** לבלה. ענין זקנה כמו אחרי בלותי (שם יט): יזנו. ר״ל יסורו ועש״ז תקרא המנאפת זונה על כי סרתה מבעלה להבעל לאחר: והיא. ר״ל כשהיתה כן היא: **(מד)** אשות. מלשון אשה: **(מו)** קהל. אסיפת העם: לזעוה. ענין חרדה ורעדה כמו והייתם לזעוה (דברים כט): ולבז. מלשון ביזה ושלל:

דברי הימים א פרק־ט ט־כב

ט וַאֲחֵיהֶם לְתֹלְדוֹתָם תְּשַׁע מֵאוֹת וַחֲמִשִּׁים וְשִׁשָּׁה כָּל־אֵלֶּה אֲנָשִׁים רָאשֵׁי אָבוֹת לְבֵית אֲבֹתֵיהֶם: (ס)
י וּמִן־הַכֹּהֲנִים יְדַעְיָה וִיהוֹיָרִיב וְיָכִין: יא וַעֲזַרְיָה בֶן־חִלְקִיָּה בֶּן־מְשֻׁלָּם בֶּן־צָדוֹק בֶּן־מְרָיוֹת בֶּן־אֲחִיטוּב
נְגִיד בֵּית הָאֱלֹהִים: (ס) יב וַעֲדָיָה בֶּן־יְרֹחָם בֶּן־פַּשְׁחוּר בֶּן־מַלְכִּיָּה וּמַעֲשַׂי בֶּן־עֲדִיאֵל בֶּן־יַחְזֵרָה בֶּן־מְשֻׁלָּם
בֶּן־מְשִׁלֵּמִית בֶּן־אִמֵּר: יג וַאֲחֵיהֶם רָאשֵׁי לְבֵית אֲבוֹתָם אֶלֶף וּשְׁבַע מֵאוֹת וְשִׁשִּׁים גִּבּוֹרֵי חֵיל מְלֶאכֶת
עֲבוֹדַת בֵּית־הָאֱלֹהִים: יד וּמִן־הַלְוִיִּם שְׁמַעְיָה בֶן־חַשּׁוּב בֶּן־עַזְרִיקָם בֶּן־חֲשַׁבְיָה מִן־בְּנֵי מְרָרִי: טו וּבַקְבַּקַּר
חֶרֶשׁ וְגָלָל וּמַתַּנְיָה בֶּן־מִיכָא בֶּן־זִכְרִי בֶּן־אָסָף: טז וְעֹבַדְיָה בֶּן־שְׁמַעְיָה בֶּן־גָּלָל בֶּן־יְדוּתוּן וּבֶרֶכְיָה בֶן־אָסָא
בֶּן־אֶלְקָנָה הַיּוֹשֵׁב בְּחַצְרֵי נְטוֹפָתִי: יז וְהַשֹּׁעֲרִים שַׁלּוּם וְעַקּוּב וְטַלְמֹן וַאֲחִימָן וַאֲחִיהֶם שַׁלּוּם הָרֹאשׁ:
יח וְעַד־הֵנָּה בְּשַׁעַר הַמֶּלֶךְ מִזְּרָחָה הֵמָּה הַשֹּׁעֲרִים לְמַחֲנוֹת בְּנֵי לֵוִי: יט וְשַׁלּוּם בֶּן־קֹורֵא בֶּן־אֶבְיָסָף
בֶּן־קֹרַח וְאֶחָיו לְבֵית־אָבִיו הַקָּרְחִים עַל מְלֶאכֶת הָעֲבוֹדָה שֹׁמְרֵי הַסִּפִּים לָאֹהֶל וַאֲבֹתֵיהֶם עַל־מַחֲנֵה
יְהוָה שֹׁמְרֵי הַמָּבוֹא: כ וּפִינְחָס בֶּן־אֶלְעָזָר נָגִיד הָיָה עֲלֵיהֶם לְפָנִים יְהוָה ׀ עִמּוֹ: כא זְכַרְיָה בֶּן מְשֶׁלֶמְיָה
שֹׁעֵר פֶּתַח לְאֹהֶל מוֹעֵד: כב כֻּלָּם הַבְּרוּרִים לְשֹׁעֲרִים בַּסִּפִּים מָאתַיִם וּשְׁנֵים עָשָׂר הֵמָּה בְּחַצְרֵיהֶם
הִתְיַחְשָׂם הֵמָּה יִסַּד דָּוִיד וּשְׁמוּאֵל הָרֹאֶה בֶּאֱמוּנָתָם:

רש"י

(יח) ועד הנה בשער המלך מזרחה. פתרון עד מהלאה עד שער ששמו שער המלך המזרחה: המה השוערים. שלום ואחיו ממחנות בני לוי: **(יט)** שומרי הספים לאהל. שלום בן קורא ואחיו לבית אביו הקרחים שומרי הספים של אוהל מועד שלא היו מניחים שום אדם לבא אל אהל מועד כי אם הכהנים בעבודתן: **(כ)** ופינחס בן אלעזר נגיד היה עליהם לפנים ה' עמו. שנתנבא לפנים ורבותינו אמרו הוא פנחס הכהן ועל שלא התיר לפתוח נדרו נסתלקה השכינה ממנו: **(כב)** המה יסד דוד ושמואל הרואה באמונתם. בקיומם:

מצודת דוד

(ט) לתולדותם. מתולדות של אבותם הנזכרים: **תשע מאות וכו'.** ובנחמיה נאמר מספר פחות ויתכן אשר שם חשב אנשי גבי סלי הנזכר שם וכאן חשב אנשי סלוא וחבריו: **אנשים.** ר"ל חשובים ככל אנשים שבמקרא: **לבית אבותיהם.** הוא כפל ענין לתוספת ביאור כי כבר אמר ראשי אבות והיא היא: **(י) ומן הכהנים.** ישבו בירושלים ידעיה ויהויריב, ובנחמיה נאמר ידעיה בן יויריב ויתכן שהוא הוא והיה נמשך אחר הבן וטפל לו: **(יא) ועזריה.** הוא שריה הנאמר בנחמיה: **נגד וכו'.** ממונה על בית אלהים: **(יב) ומעשי.** הוא עמשתי האמור בנחמיה: **(יג) ואחיהם ראשים.** ואחיהם אשר היו ראשים לבית אבותם שהיו במספר אלף וכו' גם הם ואנשיהם ישבו בירושלים ובנחמיה נאמר מספר פחות ויתכן אשר שם חשב רק אותם שהיו תחת ממשלת השרים הנזכרים שם וכאן כלל את כל הכהנים כולם: **מלאכת.** לעשות מלאכת עבודת וכו': **(יד) ומן הלוים.** ומספר אנשיהם נאמר בנחמיה: **(טז) היושב בחצרי נטופתי.** על אלקנה יאמר כי ברכיה ישב בירושלים: **(יז) שלום הראש.** על שלום הנזכר ראשון יאמר שהוא היה הראש לכולם: **(יח) ועד הנה.** ר"ל כמו שיסד דוד ושמואל את השוערים כן היה כל ימי עמידת הבית ועד הנה בבית השני: **בשער.** לעמוד לשמור בשער אשר המלך בא בו הפונה מזרחה המה שלום וחבריו היו שוערים בשערי הר הבית שהיא מחנה לויה: **(יט) לבית אביו.** משפחות בית אביו: **על מלאכת.** המה היו ממונים על מלאכת העבודה וחוזר ומפרש שהיו שומרי מזוזות פתחי האוהל, רצה לומר העזרה: **ואבותיהם וכו'.** רצה לומר וכמו שהיו אבותיהם ממונים על מחנה ה' והיו שומרים לבל יבוא מי בפתחי העזרה שהיא מחנה שכינה: **(כ) נגיד היה וכו'.** היה ממונה על אבותיהם הקרחים בימים הקדמונים כי ה' היה עמו ולזה נבחר לנגיד: **(כא) שער פתח.** גם הוא היה שומר שער פתח האוהל: **(כב) כולם הברורים.** ר"ל מספר כולם של הנבררים להיות שוערים לשמור בספים היו מאתים וי"ב ובנחמיה נאמר מספר פחות כי לא חשב שם רק השומרים במחנה לויה הוא הר הבית וכאן כלל כולם: **המה בחצריהם.** המה מן היושבים בחצריהם סביבות ירושלים להיות קרובים לבוא לבית המקדש: **התיחשם.** והיה להם ספר יחוסם: **המה יסד.** ר"ל במספר הזה יסד דוד ושמואל הנביא להיות מתקיים בתקנת קיומם לבל יפחתו מרי"ב שוערים:

מצודת ציון

(יט) הספים. מזוזות השערים כמו וסף השער (יחזקאל מ): **המבוא.** הפתחים שבאים דרך בם: **(כב) הברורים.** ענין בחירה: **יסד.** כמו תיקן כי התקנה אל קיומה היא כמו היסוד אל הבנין: **הרואה.** הנביא על כי רואה במראה הנבואה: **באמונתם.** ענין קיום וכן והיה אמונת עתך (ישעיה ל"ג):

פרק חמישי

א הָעוֹקֵר שְׁתָלִים מִתּוֹךְ שֶׁלּוֹ, וְנוֹטֵעַ לְתוֹךְ שֶׁלּוֹ — פָּטוּר. לָקַח בִּמְחֻבָּר לַקַּרְקַע, פָּטוּר. לָקַט לִשְׁלוֹחַ לַחֲבֵרוֹ, פָּטוּר. רַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן עֲזַרְיָה אוֹמֵר: אִם יֵשׁ כַּיּוֹצֵא בָהֶם נִמְכָּרִים בַּשּׁוּק, הֲרֵי אֵלּוּ חַיָּבִין.

ב הָעוֹקֵר לֶפֶת וּצְנוֹנוֹת מִתּוֹךְ שֶׁלּוֹ, וְנוֹטֵעַ לְתוֹךְ שֶׁלּוֹ לְזֶרַע — חַיָּב, מִפְּנֵי שֶׁהוּא גָּרְנָן. בְּצָלִים, מִשֶּׁהִשְׁרִישׁוּ בָּעֲלִיָּה — טָהֲרוּ מִלְּטַמֵּא. נָפְלָה עֲלֵיהֶם מַפֹּלֶת, וְהֵם מְגֻלִּים — הֲרֵי אֵלּוּ כִּנְטוּעִים בַּשָּׂדֶה.

ג לֹא יִמְכֹּר אָדָם אֶת פֵּרוֹתָיו מִשֶּׁבָּאוּ לְעוֹנַת הַמַּעַשְׂרוֹת, לְמִי שֶׁאֵינוֹ נֶאֱמָן עַל הַמַּעַשְׂרוֹת, וְלֹא בַּשְּׁבִיעִית לְמִי שֶׁהוּא

פירוש ברטנורא

ה א העוקר שתלים. נטיעות אחר שצמחו וגדלו קצת עוקרין אותן ושותלין אותם במקום אחר והם מתעבים ומתרחבים ומתגדלין שם: **פטור.** אפילו ראו פני הבית, מפני שעדיין לא נגמרה מלאכתן: **לקח במחובר לקרקע.** הקונה פירות כשהן מחוברין פטור שאין המקח קובע למעשר אלא בקונה בתלוש, לא במחובר: **לקט.** שתילין לשלוח לחברו פטור: **אם יש כיוצא בהם נמכרים בשוק.** חשיבי כאילו נגמרה מלאכתן. ואין הלכה כראב"ע:

ב ונוטע בתוך שלו לזרע [שיתבשל] בהם הזרע במקום נטיעתן: **מפני שהוא גרנן.** עקירתן הוא גרנן, שאין להם גורן אחר להתחייב במעשר, דזרען פטור מן המעשר דכתיב (ויקרא כו) מזרע הארץ, ולא כל זרע, פרט לזרועני גינה שאינן נאכלין, ונמצא שנגמרה מלאכתן ואסור לנוטען עד שיעשר: **טהרו מלטמא.** דכזרועין דמו, והתורה רבתה בטהרת זרעים דכתיב (שם יא) על כל זרע זרוע אשר יזרע טהור הוא. אבל לכל שאר מילי כתלושין דמו, ובחזקתן הן למעשר ולשביעית, ואפילו לטהרת טומאה, דוקא השרישו בעליה שיש תחתיהן עפר המעזיבה, אבל השרישו בקופה כתלושים דמי אף לענין טומאה: **והן מגולין.** העלין שלהן, כדרך גדילתן. כנטועים בשדה דמו, והתולש מהן בשבת חייב, וחייבין בשביעית ובמעשרות:

ג לא ימכור אדם פירותיו וכו'. דקעבר משום ולפני עור לא תתן מכשול (ויקרא יט): **ואם בכרו.** אם יש בהן בכורות שהגיעו לעונת מעשרות והשאר לא

משניות מבוארות – קהתי

יום ראשון

באור משנה א

הָעוֹקֵר שְׁתָלִים מִתּוֹךְ שֶׁלּוֹ, וְנוֹטֵעַ לְתוֹךְ שֶׁלּוֹ – שתלים היינו שתילים, והם נטיעות רכות שעוקרים אותן ושותלים אותן במקום אחר, והן גדלות ומשביחות שם. משנתנו באה ללמד שאף על פי שיש פירות בשתילים הללו, הואיל ובשעה שעקרם היתה דעתו לנטעם במקום אחר בשדהו, **פָּטוּר** – מלעשר את פירותיהם, אפילו אם הכניסם לתוך חצרו קודם שנטעם, שאין החצר קובעת למעשר אלא בפירות שנגמרה מלאכתם, ושתילים אלו, כיון שדעתו לחזור ולנטעם, עדיין לא נגמרה מלאכתם (**רמב"ם**). ויש מפרשים, שדרך הגננים כשזורעים בצלים וכיוצא בהם, לאחר שצומחים מעט, עוקרים אותם ונוטעים אותם במקום אחר כדי שיתעבו ויתפתחו יותר, ובאה המשנה להשמיענו, שהואיל ועוקר אותם על מנת לשתלם במקום אחר כדי שישביחו, פטור מלעשרם, אפילו אם ראו פני הבית, מפני שעדיין לא נגמרה מלאכתם (**ר"ש**). **לָקַח בִּמְחֻבָּר לַקַּרְקַע** – קנה שתילים כשהם מחוברים לקרקע, **פָּטוּר** – מלעשרם, שאין מקח קובע למעשר במחובר (עיין לעיל ב, ו). אבל אם קנה בתלוש, אף על פי שלא נגמרה מלאכתם, חייב לעשר, שמשנתנו רבי מאיר היא הסובר (לעיל ב, ה), שמקח קובע למעשר אפילו בדבר שלא נגמרה מלאכתו (**ירושלמי**). ויש מפרשים: לקח במחובר לקרקע – הקונה פירות כשהם מחוברים, פטור – מלעשרם, כשהוא נוטל מהם לאכילת עראי, שאין מקח קובע למעשר אלא בקונה בתלוש לא במחובר (**ברטנורא**). **לָקַט** – שתילים, **לִשְׁלוֹחַ לַחֲבֵרוֹ** – במתנה, **פָּטוּר** – מלעשרם; ואפילו רבי יהודה האומר (לעיל ד, ב): "הלוקט את הכלכלה לשלוח לחבירו לא יאכל עד שיעשר", מודה כאן בלוקט שתילים, הואיל ולא נגמרה מלאכתם, שהוא פטור. ויש גורסים: לקח לשלוח לחבירו, ואף הרמב"ם נוקט גירסה זו, והוא מפרש, שקנה פירות תלושים לשלוח לחבירו, ובאה המשנה להשמיענו, שאף על פי שהמקח קובע למעשר היינו דווקא כשהוא קונה פירות לאכילתו, אבל הקונה לשלוח לחבירו לא נקבעו, ומותר לו לאכול מהם אכילת עראי (**רמב"ם הל' מעשר ה, ב**). **רַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן עֲזַרְיָה אוֹמֵר: אִם יֵשׁ כַּיּוֹצֵא בָהֶם נִמְכָּרִים בַּשּׁוּק** – אם נמכרים בשוק שתילים (או פירות) הדומים לאלו שלקט (או שלקח) לשלוח לחברו, **הֲרֵי אֵלּוּ חַיָּבִין** – במעשרות, שחשובים הם כאילו נגמרה מלאכתם ונקבעו למעשר. ואין הלכה כרבי אלעזר בן עזריה.

באור משנה ב

הָעוֹקֵר לֶפֶת וּצְנוֹנוֹת מִתּוֹךְ שֶׁלּוֹ – מתוך גנו, **וְנוֹטֵעַ לְתוֹךְ שֶׁלּוֹ לְזֶרַע** – שיהא לו מהם זרע לזריעה, ולא לאכילה, **חַיָּב** – לעשרם קודם שייטעם, **מִפְּנֵי שֶׁהוּא גָּרְנָן** – עקירתם היא גרנם למעשר, שכן הזרע שיוציא מהם אחר כך יהא פטור מן המעשרות (כמבואר להלן משנה ח), וכיון שאינו נוטעם כדי שהירק ישביח אלא לשם הזרע, הרי כשעוקרם נגמרה מלאכתם, ולכן אסור לנטוע אותם עד שיעשר. **בְּצָלִים, מִשֶּׁהִשְׁרִישׁוּ בָּעֲלִיָּה** – שהניח אדם בצליו בעלייה והשרישו שם בקרקע העלייה, **טָהֲרוּ מִלְּטַמֵּא** – אם היו טמאים נטהרו, כאילו נזרעו בקרקע, שהזריעה מוציאה את הזרע הטמא מידי טומאתו (עיין תרומות ט, ז); וכן אינם מקבלים טומאה, שלעניין טומאה דינם כמחובר לקרקע, שכן התורה ריבתה בטהרת זרעים, שנאמר (**ויקרא יא, לז**): "וכי יפול מנבלתם על כל זרע זרוע אשר יזרע טהור הוא" (**ירושלמי**). ברם, לענין שאר הדברים, דינם כתלושים, והרי הם בחזקתם למעשר ולשביעית (**תוספתא; ריבמ"ץ; ר"ש**). **נָפְלָה עֲלֵיהֶם מַפֹּלֶת** – על הבצלים שהשרישו, כגון שנפל עליהם גג העלייה (**ריבמ"ץ**), **וְהֵם מְגֻלִּים** – והעלים שלהם מגולים כדרך גדילתם, **הֲרֵי אֵלּוּ כִּנְטוּעִים בַּשָּׂדֶה** – ודינם כמחוברים לכל דבר: לטומאה (שאינם מקבלים טומאה), ולמעשר ולשביעית (שחייבים בדיני מעשרות ובדיני שביעית), ולשבת (שהתולש מהם בשבת חייב).

בארנו כפי רוב המפרשים, ש"נפלה עליהם מפולת", היינו על הבצלים שהשרישו בקרקע העלייה, וכיון שהם מגולים בחוץ דינם כנטועים בשדה. אבל יש מפרשים, שאין פיסקה זו מוסבה על מה ששנינו לעיל: "בצלים שהשרישו בעלייה", אלא המדובר כאן בבצלים שהשרישו בארץ ממש (ביאור הגר"א "יורה דעה" סימן רצד אות סג), ובאה המשנה ללמד שאם נפלה עליהם מפולת והעלים מגולים, דינם כנטיעות שבשדה.

יום שני

באור משנה ג

למדנו לעיל (בהתחלת מסכתנו) שאין הפירות חייבים במעשרות אלא משהגיע זמנם להיות ראויים לאכילה, וזוהי הנקראת "עונת המעשרות", שהיא מפורטת שם (א, ב-ד) לגבי כל סוגי הפירות, כגון התאנים משיבחילו, התותים משיאדימו, החבואה והזיתים משיכניסו שליש. משנתנו דנה במכירת פירות לעם הארץ לאחר שהגיעו לעונת המעשרות.

לֹא יִמְכֹּר אָדָם אֶת פֵּרוֹתָיו – שבשדה, **מִשֶּׁבָּאוּ לְעוֹנַת הַמַּעַשְׂרוֹת** – כמו שבארנו לעיל, **לְמִי שֶׁאֵינוֹ נֶאֱמָן עַל הַמַּעַשְׂרוֹת** – בירושלמי מבואר: לא ימכור אדם את שדהו עם פירותיו, משהגיעו

חָשׁוּד עַל הַשְּׁבִיעִית. וְאִם בִּכְּרוּ, נוֹטֵל אֶת הַבַּכּוּרוֹת וּמוֹכֵר אֶת הַשְּׁאָר.
ד לֹא יִמְכֹּר אָדָם אֶת תִּבְנוֹ וְאֶת גִּפְתּוֹ, וְאֶת זַגָּיו, לְמִי שֶׁאֵינוֹ נֶאֱמָן עַל הַמַּעֲשְׂרוֹת, לְהוֹצִיא מֵהֶן מַשְׁקִין; וְאִם הוֹצִיא — חַיָּב בְּמַעֲשְׂרוֹת וּפָטוּר מִן הַתְּרוּמָה; שֶׁהַתּוֹרֵם, בְּלִבּוֹ עַל הַקִּטָּעִים, וְעַל הַצְּדָדִים, וְעַל מַה שֶּׁבְּתוֹךְ הַתֶּבֶן.
ה הַלּוֹקֵחַ שְׂדֵה יָרָק בְּסוּרְיָא — אִם עַד שֶׁלֹּא בָּא לְעוֹנַת הַמַּעֲשְׂרוֹת, חַיָּב; וּמִשֶּׁבָּא לְעוֹנַת הַמַּעֲשְׂרוֹת, פָּטוּר; וְלוֹקֵט כְּדַרְכּוֹ וְהוֹלֵךְ. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: אַף יִשְׂכֹּר פּוֹעֲלִים וְיִלְקֹט. אָמַר רַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל: בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בִּזְמַן שֶׁקָּנָה קַרְקַע; אֲבָל בִּזְמַן שֶׁלֹּא קָנָה קַרְקַע — אִם עַד שֶׁלֹּא בָּא לְעוֹנַת הַמַּעֲשְׂרוֹת, פָּטוּר. רַבִּי אוֹמֵר: אַף לְפִי חֶשְׁבּוֹן.

פירוש ברטנורא

הגיעו, נוטלן ומוכר את השאר:

ד תבנו. שבולין שנדושו ופעמים נשאר בהן חטין: **גפתו.** פסולת של זיתים: **זגיו.** פסולת של ענבים: **להוציא מהן משקין.** אגפתו וזגיו קאי: **על הקטועין.** שבולות קטועות שלא נדושו: **ועל הצדדין.** צדי הכרי. וכן התורם בבור, בלבו על מה שבחרצנים ועל מה שבזגין. והתורם בבית הבד, בלבו על מה שבתוך הגפת:

ה הלוקח שדה ירק. מן הנכרי: **בסוריא.** הם ארצות שכבש דוד, כגון דמשק וארם נהרים וארם צובה. ובמקצת דברים עשאום כארץ ישראל ובמקצתן לא: **אם עד שלא בא לעונת המעשרות חייב.** הואיל ובשעה שבאים לידי חיוב ברשותו של ישראל הם. אבל אם הגיע עת החיוב ברשות העובד כוכבים פטור, דלדבר זה עשו סוריא ככבוש יחיד ולאו שמיה כבוש: **ולוקט כדרכו.** ופטור מלעשר אף מה שנוסף ברשותו. אבל פועלים לא ישכור, דחיישינן דלמא אתי למעבד הכי אף בשדה שלקח עד שלא בא לעונת המעשרות. ורבי יהודה לא גזר: **פטור.** כיון שאין לו בגוף הקרקע כלום: **רבי אומר אף לפי חשבון.** אמילתיה דתנא קמא קאי, והכי קאמר כי היכי דמחייב אם לקח עד שלא בא לעונת המעשרות לעשר על הכל, הכי נמי מחייב אם הגיע לעונת מעשרות לעשר לפי חשבון שנתוסף ברשותו, כגון אם הביאו שליש ביד הנכרי חייב לעשר על שני שלישים שנתוספו ברשותו. והלכה כרבן שמעון בן גמליאל:

משניות מבוארות – קהתי

הפירות לעונת המעשרות, למי שאינו נאמן על המעשרות, והטעם **(לפי הרא"ש)** משום "לפני עוור לא תתן מכשול" **(ויקרא יט, יד).** **וְלֹא בַּשְּׁבִיעִית** – ולא ימכור בשביעית את שדהו עם פירותיו שהם הפקר **("מלאכת שלמה")**, **לְמִי שֶׁהוּא חָשׁוּד עַל הַשְּׁבִיעִית** – שאינו נזהר בדיני קדושת הפירות של שביעית (עיין פתיחה למסכת שביעית), ואף כאן הטעם הוא משום "לפני עוור לא תתן מכשול". **וְאִם בִּכְּרוּ** – שחלק מהפירות הגיע כבר לעונת המעשרות, והשאר לא הגיע, **נוֹטֵל אֶת הַבַּכּוּרוֹת** – הפירות שכבר הגיעו לעונת המעשרות, נוטלם לעצמו, **וּמוֹכֵר אֶת הַשְּׁאָר** – לכל אדם, שהואיל ולא הגיע עדיין לעונת המעשרות, מותר למכרו אף למי שאינו נאמן על המעשרות.

באור משנה ד

לֹא יִמְכֹּר אָדָם אֶת תִּבְנוֹ – שיבולים שנידושו, ונשארים בהן גרעיני תבואה, **וְאֶת גִּפְתּוֹ** – הפסולת של זיתים הנשארת לאחר סחיטתם בבית הבד, **וְאֶת זַגָּיו** – הפסולת של ענבים הנשארת לאחר דריכתם בגת, **לְמִי שֶׁאֵינוֹ נֶאֱמָן עַל הַמַּעֲשְׂרוֹת,** אם אמר שדעתו **לְהוֹצִיא מֵהֶן מַשְׁקִין** – להוציא מן הגפת ומן הזגים משקים, וכן ללקוט מן התבן גרעיני תבואה **(רמב"ם)**; **וְאִם הוֹצִיא** – שקנה אדם את התבן והוציא ממנו תבואה, או שקנה את הגפת או הזגים והוציא מהם משקים, **חַיָּב בַּמַּעֲשְׂרוֹת** – להפריש מהם מעשר, **וּפָטוּר מִן הַתְּרוּמָה** – מלהפריש תרומה גדולה מהם; **שֶׁהַתּוֹרֵם** – המפריש תרומה מן השיבולים, **בְּלִבּוֹ** – מתכוון הוא לתרום, **עַל הַקִּטָּעִים** – על השיבולים הקטועות שלא נידושו כראוי, **וְעַל הַצְּדָדִים** – ועל מה שבצדדי הכרי, **וְעַל מַה שֶּׁבְּתוֹךְ הַתֶּבֶן** – ועל התבואה שנשארה בתוך התבן; וכן התורם מן הזיתים דעתו על מה שבתוך הגפת, והתורם מן הענבים דעתו על מה שבתוך הזגים, שכן שנו בתוספתא (תרומות ג, ו): "התורם את הגורן, צריך שיכוון את לבו על מה שבקוטעין, על מה שבתבן, על מה שבצדדין, על מה שבגורן (כלומר מה שנשאר בקרקע הגורן). התורם את הבור (נוסח אחר: הגת), צריך שיכוון את לבו על מה שבחרצנין ועל מה שבזגין. והתורם את הגת (נוסח אחר: הבור), צריך שיכוון את לבו על מה שבגפת. ואם לא כיוון, תנאי בית דין שיתרום על הכל" (כלומר שאפילו אם לא נתכוון לפטור את הכל אלא תרם סתם, תנאי בית דין הוא שתורם על הכל). ודווקא בתרומה גדולה אמרו שתורם על הכל, לפי שהיא ניטלת באומד, אבל במעשר שמפרישו במידה, הרי רואים אנחנו שלא עישר כפי המידה על הדברים הללו **("תוספות יום טוב")**.

יום שלישי

באור משנה ה

כבר בארנו במסכת דמאי (בהקדמה למשנה ו, יא), שארצות ארם שכבש דוד המלך וסיפחן לארץ ישראל (כמסופר בשמואל ב פרק י ובדברי הימים א פרק יט), נקראות בתלמוד: "סוריא". ואין דינה של סוריא כדין ארץ ישראל לכל דבר, שהואיל ודוד כבש אותה קודם שנכבשה כל ארץ ישראל, לא נתקדשה כקדושת הארץ, כלומר שיצאה אמנם מכלל חוץ לארץ, אבל לכלל קדושת ארץ ישראל לא הגיעה. מכאן, יש דברים הנוהגים בסוריא כמו בארץ ישראל, ויש דברים שדינה בהם כחוץ לארץ (עיין גיטין ח, א). הלוקח שדה בסוריא כקונה בארץ ישראל לענין מעשרות ושביעית. אבל הלוקח פירות מן הגוי בסוריא, בין תלושים בין מחוברים, אף על פי שמירחן ישראל, פטור מן המעשר, כפי שיבואר במשנתנו.

הַלּוֹקֵחַ שְׂדֵה יָרָק בְּסוּרְיָא – הקונה שדה ירקות מן הגוי בסוריא, **אִם עַד שֶׁלֹּא בָּא לְעוֹנַת הַמַּעֲשְׂרוֹת** – אם קנה הישראל מן הגוי קודם שהגיעו הירקות לעונת המעשרות, **חַיָּב** – הישראל במעשרות, לפי שבשעה שמגיעים הירקות לעונת המעשרות, בשדהו של ישראל הם; **וּמִשֶּׁבָּא לְעוֹנַת הַמַּעֲשְׂרוֹת** – אבל אם קנה לאחר שהירק בא לעונת המעשרות ברשותו של הגוי, **פָּטוּר** – הישראל מן המעשרות, שבשעה שנתחייב הירק במעשרות ברשות הגוי היה, ולדברי הכל יש קניין לגוי בסוריא להפקיע מידי מעשר; **וְלוֹקֵט כְּדַרְכּוֹ וְהוֹלֵךְ** – ואפילו מה שמוסיף הירק ברשותו של הישראל פטור הוא מלעשר. **רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: אַף יִשְׂכֹּר פּוֹעֲלִים וְיִלְקֹט** – מותר לו אף לשכור פועלים שילקטו את הירקות, ואינו חושש שמא יאמרו שאינו מעשר את שדהו **("תפארת ישראל")**. ברם, תנא קמא סובר שילקט בעצמו, ולא ישכור פועלים; ומבואר טעמו במפרשים, גזירה שמא יעשה כך גם בשדה ירק שיקנה מהגוי קודם שבא לעונת המעשרות, ואילו רבי יהודה אינו חושש לכך **(הר"ש; ברטנורא)**. ויש תמהים על טעם זה **(עיין "תוספות יום טוב")**. **אָמַר רַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל: בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים** – שאם קנה קודם שהגיעו הירקות לעונת המעשרות, חייב? **בִּזְמַן שֶׁקָּנָה קַרְקַע** – שקנה את השדה עם הירקות; **אֲבָל בִּזְמַן שֶׁלֹּא קָנָה קַרְקַע** – עם הירקות, **אִם עַד שֶׁלֹּא בָּא לְעוֹנַת הַמַּעֲשְׂרוֹת** – כלומר אף אם קנה קודם שבא הירק לעונת המעשרות; ואמנם יש גורסים: "אף עד שלא בא לעונת המעשרות"; **פָּטוּר** – מן המעשרות, שהואיל ואין לו בגוף הקרקע

ו הַמְתַּמֵּד וְנָתַן מַיִם בַּמִּדָּה, וּמָצָא כְּדֵי מִדָּתוֹ — פָּטוּר. רַבִּי יְהוּדָה מְחַיֵּב. מָצָא יוֹתֵר עַל כְּדֵי מִדָּתוֹ — מוֹצִיא עָלָיו מִמָּקוֹם אַחֵר לְפִי חֶשְׁבּוֹן.

ז חוֹרֵי הַנִּמְלִים שֶׁלָּנוּ בִּצַּד הָעֲרֵמָה הַחַיֶּבֶת — הֲרֵי אֵלּוּ חַיָּבִים, שֶׁיָּדוּעַ שֶׁמִּדְּבָר הַגָּמוּר הָיוּ גּוֹרְרִין כָּל הַלַּיְלָה.

ח שׁוּם בַּעַל בֶּכִי, וּבְצָל שֶׁל רַכְפָּא, וּגְרִיסִין הַקִּילְקִין, וְהָעֲדָשִׁים הַמִּצְרִיּוֹת — רַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר: אַף הַקַּרְקָס; רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר: אַף הַקָּטְנִים — פְּטוּרִים מִן הַמַּעֲשְׂרוֹת, וְנִלְקָחִים מִכָּל אָדָם בַּשְּׁבִיעִית. זֶרַע לוּף הָעֶלְיוֹן, זֶרַע

פירוש ברטנורא

ו המתמד. הנותן מים בחרצנין ובזגין או בשמרים נקרא מתמד. והכא מיירי בנותן מים בשמרים דוקא: **ומצא כדי מדתו.** לאו דוקא כדי מדתו, דאפילו נתן ג' כדות של מים ומצא ג' וחצי פטור, עד שיתן ג' וימצא ד': **פטור.** ואע"ג דשמרים יהבי בהו טעם, פטור, דטעם שמרים של טבל לא חשיב טעם גמור אלא קיוהא בעלמא: **רבי יהודה מחייב.** דסבר אי אפשר שיצאו כל המים לחוץ אלא נשאר חצי כד של מים בתוך השמרים, ונמצא שאלו הג' כדות וחצי שיצאו יש בהן כד א' של יין ושנים וחצי מים, והוו כיין מזוג, שכן דרך מזיגת היין. ואין הלכה כר' יהודה: **מצא יותר מכדי מדתו.** והוא דרמא תלתא ואשכח ארבעה: **מוציא עליו ממקום אחר.** אף ממקום אחר, כלומר לא מיבעיא מיניה וביה דשרי, אלא אף ממקום אחר יכול לעשר לפי חשבון היתר על מדתו:

ז שלנו. לינת לילה: **הערימה החייבת.** הכרי שנתחייב במעשר, כהיא דתנן בפרק קמא ואם אינו ממרח משיעמיד ערימה:

ח שום בעל בכי. שום חריף שהאוכלו בוכה ועיניו זולגות דמעות. ול"נ שום הגדל בהר הלבנון, שכן בערבי קורין ללבנון בע"ל: **רכפא.** שם מקום: **גריסין הקילקין.** גרסין של פול הבאים מן הקלקי, שם מקום, והן מרובעות כדתנן בנגעים כגרים הקלקי המרובע: **ועדשים המצריות.** ראשן אחד חד, והמינין הללו כולם הם מדבריות וחזקתן מן ההפקר לפי שאינן נזרעים בגינה, לפיכך פטורים מן המעשרות: **אף הקורקס.** בערבי קלקא"ס, והוא מין ממיני הכרוב:

משניות מבוארות – קהתי

כלום, נמצא הירק גדל ברשותו של הגוי. וכן פוסק הרמב"ם (**הל' תרומות א, טו-טז**). **רַבִּי אוֹמֵר: אַף לְפִי חֶשְׁבּוֹן** – בירושלמי מבואר שרבי בא כאן לחלוק על תנא קמא, שאף אם קנה לאחר שבא הירק לעונת המעשרות, מכל מקום חייב הוא להפריש לפי חשבון, ממה שהוסיף הירק ברשותו, כגון אם הביא הירק שליש ברשות הגוי חייב הישראל להפריש מעשרות משני השלישים שהוסיף הירק ברשותו. כיצד יעשה? יפריש תרומה מהכל והכהן ישלם לו דמי שליש התרומה (**עיין "תוספות יום טוב"**).

הרמב"ם מפרש, שרבי בא לחלוק על רבן שמעון בן גמליאל וגם על תנא קמא, שלדעתו חייב במעשרות אפילו אם לא קנה קרקע, אבל לפי חשבון, כגון שאם קנה שדה הירק עד שלא בא לעונת המעשרות בחמישים סלע, והקרקע שווה מאה סלע, ובא הירק לעונת המעשרות ברשות הלוקח, חייב הלוקח ליתן מן המעשרות שליש, לפי שאילו קנה קרקע עם הירקות במאה וחמישים סלע היה חייב בכל המעשרות.

והגר"א מבאר משנתנו בשיטה אחרת לגמרי, שברישא הוא מפרש; לוקט כדרכו והולך – חייב ללקוט מיד, לפי שהתוספת שמוסיף הירק ברשות הישראל חייבת במעשר, ורבי יהודה מוסיף, שהוא אף מחוייב לשכור פועלים. ומכאן הוא מפרש בסיפא, שרבי בא לחלוק על תנא קמא בענין "עד שלא בא לעונת המעשרות", כלומר שהוא בא להקל, שאף אם קנה קודם שבא הירק לעונת המעשרות, אינו חייב להפריש אלא לפי חשבון, ממה שגדל ברשות הישראל.

באור משנה ו

הַמְתַּמֵּד – העושה תמד, והוא משקה הנעשה מהחרצנים והזגים של ענבים שנסחטו, או משמרי היין, שנותנים עליהם מים; ומבואר במפרשים, שבמשנתנו מדובר דווקא בתמד הנעשה משמרים, כמבואר להלן, והשמרים הם מיין של טבל, **וְנָתַן מַיִם בַּמִּדָּה** – נתן על השמרים מים במידה, **וּמָצָא כְּדֵי מִדָּתוֹ** – שמידת התמד היתה שווה למידת המים שנתן לתוך השמרים, היינו שהשמרים לא הוסיפו יין לתמד אלא טעם בלבד, **פָּטוּר** – מן המעשר, לפי שטעם השמרים אינו חשוב כדי לחייב את התמד במעשר. **רַבִּי יְהוּדָה מְחַיֵּב** – במעשר, שלדעתו ספגו השמרים חלק מן המים, וכנגד זה הוציאו יין, והרי התמד כיין מזוג במים, הלכך חייב הוא במעשר. בירושלמי מבואר, שדווקא במעשר הוא חייב, אבל לא בתרומה, שהרי שנינו, שהתורם, בלבו על הכל. ברם, בתמד העשוי מחרצנים וזגים, אף רבי יהודה מודה שאם מצא כדי מדתו, פטור; ומכאן מבואר במפרשים שמדובר כאן בשמרים, כמו שהבאנו לעיל. **מָצָא יוֹתֵר עַל כְּדֵי מִדָּתוֹ** – כגון שנתן עליהם שלושה כדי מים ומצא ארבעה כדי תמד, **מוֹצִיא עָלָיו** – מפריש מעשר על התמד, **מִמָּקוֹם אַחֵר** – כלומר אפילו מיין אחר של טבל, **לְפִי חֶשְׁבּוֹן** – היין שבתמד שמצא יתיר על מידת המים שנתן, היינו על הכד הנוסף בלבד. ברם, אם הוא מפריש מן התמד עצמו, חייב להפריש על כולו (**"מלאכת שלמה"; "תפארת ישראל"**), והטעם הוא כדי שיהיה בתמד שהוא מפריש שיעור מעשר של יין על מידת היין שבתוך התמד.

יום רביעי

באור משנה ז

חוֹרֵי הַנִּמְלִים – גרעיני תבואה שנמצאו בחורי הנמלים, **שֶׁלָּנוּ** – שם הנמלים לילה אחד, **בְּצַד הָעֲרֵמָה הַחַיֶּבֶת** – כלומר שהחורים הם בצד ערימה של תבואה שנתחייבה במעשר, כמו ששנינו (לעיל א, ו): "התבואה (גורנה למעשרות), משימרח; ואם אינו ממרח, משיעמיד ערמה", **הֲרֵי אֵלּוּ חַיָּבִים** – גרעיני תבואה אלו שבחורים חייבים במעשרות, **שֶׁיָּדוּעַ שֶׁמִּדְּבָר הַגָּמוּר** – מתבואה שנגמרה מלאכתה למעשר, היינו מן הערימה, **הָיוּ גּוֹרְרִין כָּל הַלַּיְלָה** – היו הנמלים גוררים את התבואה במשך כל הלילה, כלומר הואיל וחורי הנמלים הם בצד הערימה, אנו אומרים, שכל התבואה הנמצאת בהם בודאי מערימה זו גררוה הנמלים, ולכן חייבת במעשרות. – הרמב"ם כותב (**הל' מעשר ג, כג**): "חדרי הנמלים"...(במקום גירסתנו "חורי הנמלים"). ויש גורסים במשנתנו: "חררי הנמלים".

באור משנה ח

משנתנו מונה מיני ירקות הפטורים מן המעשרות, מהטעם שנבאר במשנה. כן גם באה המשנה ללמדנו, שזרעוני גינה שאינם נאכלים פטורים מן המעשרות.

שׁוּם בַּעַל בֶּכִי – שום הגדל בבעל בכי, היינו בסביבות העיר בעל־בק הסמוכה להר הלבנון, **וּבְצָל שֶׁל רַכְפָּא** – שם מקום בחוץ לארץ, **וּגְרִיסִין הַקִּילְקִין** – גריסים, היינו חצאי פולים, שכנראה מוצאם מארץ קיליקיה שבאסיה הקטנה, **וְהָעֲדָשִׁים הַמִּצְרִיּוֹת** – בתוספתא נתנו סימנים לירקות הללו: איזהו שום בעל בכי? כל שאין לו אלא דוד אחד מקיף את העמוד (שורה אחת מקיפה את העמוד הפנימי, כלומר שאינו נעשוי פלחים פלחים אלא גוש אחד); איזהו בצל של רכפא? כל שאין עוקצו מעוך לתוכו (נוסח אחר: כל שעוקצו מעוך לתוכו). רבן שמעון בן גמליאל אומר: כל שאין לו אלא קליפה אחת; גריסין הקילקין – הם גסים ומרובעים; עדשים המצריות – שגלגליהן חדים (כלומר שחדים הם בקצם); **רַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר: אַף הַקַּרְקָס** – מין כרוב, ויש אומרים מין פול (**רמב"ם**). **רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר: אַף הַקָּטְנִים** – מין עדשים; כל אלו **פְּטוּרִים מִן הַמַּעֲשְׂרוֹת** – לפי שהם באים מחוץ לארץ, ואין כיוצא בהם בארץ ישראל ולא חייבו חכמים פירות

כְּרֵשִׁים, זֶרַע בְּצָלִים, זֶרַע לֶפֶת וּצְנוֹנוֹת, וּשְׁאָר זֶרְעוֹנֵי גִנָּה שֶׁאֵינָן נֶאֱכָלִים — פְּטוּרִים מִן הַמַּעַשְׂרוֹת, וְנִלְקָחִין מִכָּל אָדָם בַּשְּׁבִיעִית; שֶׁאַף עַל פִּי שֶׁאֲבִיהֶן תְּרוּמָה, הֲרֵי אֵלּוּ יֵאָכְלוּ.

סליק מסכת מעשרות

מסכת מעשר שני

פרק ראשון

א מַעֲשֵׂר שֵׁנִי, אֵין מוֹכְרִין אוֹתוֹ, וְאֵין מְמַשְׁכְּנִין אוֹתוֹ, וְאֵין מַחֲלִיפִין אוֹתוֹ, וְלֹא שׁוֹקְלִין כְּנֶגְדּוֹ, וְלֹא יֹאמַר אָדָם

פירוש ברטנורא

הקוטנים. ממיני העדשים. והלכה כסתם משנה: **ונלקחים מכל אדם.** אף מן החשודים למכור פירות שביעית: **זרע הלוף העליון.** אני שמעתי הלוף השוטה. אבל זרע הלוף הפקח חייב. ורמב"ם פי' שהמשנה מסורסת זרע העליון של לוף. ולוף הוא ממיני הבצלים: **שאע"פ שאביהן תרומה.** אע"פ שאחד מכל אלו זרעוני גינה שאינם נאכלים הן תרומה, וזרען, הרי הגדולים נאכלין. ולא אמרינן גדולי תרומה תרומה אלא כשהזרע הזרוע הוא מדברים הראויין לאכילה: **שאביהן.** הזרע, שהוא אב למה שגדל ממנו:

מסכת מעשר שני

א א מעשר שני אין מוכרין אותו. אפילו להוליכו לירושלים לפי שהוא קדש. וסתם מתניתין כר"מ דאמר מעשר [שני] ממון גבוה הוא: **ואין מחליפין**

משניות מבוארות – קהתי

חוץ לארץ במעשר אלא אותם הפירות שיש דוגמתם בארץ ישראל (**הר"ש**). הרמב"ם מפרש: שום בעל בכי – מין שום חריף מאד, המזיל דמעות מעיני אוכליו. וכן בצל של רכפא – בצל חריף מאד, שכשמקרבים אותו לעין הרי היא מדמעת הרבה; תרגום "חשרת מים" (**שמואל ב כב, יב**) – רכפת מיא; והשאר אמנם כמו שבארנו לעיל; אבל הטעם שפטורים מן המעשרות לדעת הרמב"ם – לפי שהמינים הללו אין דרך בני אדם לזרעם בגינות ובשדות אלא חזקתם מן ההפקר. **וְנִלְקָחִים מִכָּל אָדָם בַּשְּׁבִיעִית** – מותר לקנותם בשנת השביעית אפילו ממי שהוא חשוד למכור פירות שביעית, שאין קדושת שביעית נוהגת בהם (עיין שביעית ט, א). **זֶרַע לוּף הָעֶלְיוֹן** – הזרע העליון של הלוף (**רמב"ם**); וכבר בארנו שלוף הוא מין ממיני הבצלים; **זֶרַע כְּרֵשִׁים** – היינו "חציר" במקרא, **זֶרַע בְּצָלִים, זֶרַע לֶפֶת וּצְנוֹנוֹת, וּשְׁאָר זֶרְעוֹנֵי גִנָּה שֶׁאֵינָן נֶאֱכָלִים** – כל אלו **פְּטוּרִים מִן הַמַּעַשְׂרוֹת** – שאינם אוכל אדם, **וְנִלְקָחִין מִכָּל אָדָם בַּשְּׁבִיעִית** – אפילו ממי שהוא חשוד על השביעית; **שֶׁאַף עַל פִּי שֶׁאֲבִיהֶן תְּרוּמָה** – כלומר שאף על פי שהשתילים של הזרע היו תרומה, כמו ששנינו (לעיל משנה ב): "העוקר לפת וצנונות מתוך שלו ונוטע לתוך שלו לזרע חייב, מפני שהוא גרנן", ואם עשאן תרומה ונטעם לזרע, **הֲרֵי אֵלּוּ יֵאָכְלוּ** – מותרים הגידולים, היינו הזרע, באכילה לזרים, שלא אמרו "גידולי תרומה תרומה" אלא בדברים הראויים לאכילה (**ר"ש**).

יום חמישי

מסכת מעשר שני

פתיחה למסכת מעשר שני

עַשֵּׂר תְּעַשֵּׂר אֵת כָּל־תְּבוּאַת זַרְעֶךָ, הַיֹּצֵא הַשָּׂדֶה שָׁנָה שָׁנָה: וְאָכַלְתָּ לִפְנֵי ה' אֱלֹהֶיךָ בַּמָּקוֹם אֲשֶׁר־יִבְחַר לְשַׁכֵּן שְׁמוֹ שָׁם מַעְשַׂר דְּגָנְךָ תִּירֹשְׁךָ וְיִצְהָרֶךָ וּבְכֹרֹת בְּקָרְךָ וְצֹאנֶךָ, לְמַעַן תִּלְמַד לְיִרְאָה אֶת־ה' אֱלֹהֶיךָ כָּל־הַיָּמִים: וְכִי־יִרְבֶּה מִמְּךָ הַדֶּרֶךְ כִּי לֹא תוּכַל שְׂאֵתוֹ כִּי־יִרְחַק מִמְּךָ הַמָּקוֹם אֲשֶׁר יִבְחַר ה' אֱלֹהֶיךָ לָשׂוּם שְׁמוֹ שָׁם, כִּי יְבָרֶכְךָ ה' אֱלֹהֶיךָ: וְנָתַתָּה בַכָּסֶף, וְצַרְתָּ הַכֶּסֶף בְּיָדְךָ וְהָלַכְתָּ אֶל־הַמָּקוֹם אֲשֶׁר יִבְחַר ה' אֱלֹהֶיךָ בּוֹ: וְנָתַתָּה הַכֶּסֶף בְּכֹל אֲשֶׁר־תְּאַוֶּה נַפְשְׁךָ בַּבָּקָר וּבַצֹּאן וּבַיַּיִן וּבַשֵּׁכָר וּבְכֹל אֲשֶׁר תִּשְׁאָלְךָ נַפְשֶׁךָ, וְאָכַלְתָּ שָׁם לִפְנֵי ה' אֱלֹהֶיךָ וְשָׂמַחְתָּ אַתָּה וּבֵיתֶךָ: (**דברים יד, כב-כו**)

פרשה זו מדברת במעשר שני, שמפרישים אותו מן התבואה שנשתיירה, לאחר שהפריש ממנה תרומה גדולה לכהן ומעשר ראשון ללוי. ברם, לא כל שנה מפרישים מעשר שני, כי אם בשנה הראשונה והשנייה, הרביעית והחמישית למחזור השמיטה. בשנה השלישית והשישית לשמיטה מפרישים מעשר עני במקום מעשר שני. וכבר למדנו בעניין מעשר עני במסכת "פאה".

מעשר שני – כפי שאנו קוראים בפרשתנו – חייבים לאכלו בירושלים ואם קשה לאדם להעלות את פירות מעשר שני שלו לירושלים, יכול הוא לפדותו ולהעלות את דמי פדיונו לירושלים. פדיון מעשר שני יכול להעשות בשני אופנים: א. על ידי אדם אחר, שפודה אותו ונותן לבעליו דמי שוויו; ב. על ידי הבעלים שפודים אותו לעצמם, ובכגון זה חייבים הם להוסיף על דמי שוויו חומש מלבר (מבחוץ), כגון מעשר השווה ארבעה דינרים פודים הם בחמשה דינרים, שנאמר (ויקרא כז, לא): "ואם גאל יגאל איש ממעשרו, חמשיתו יוסף עליו", וכבר הזכרנו במקומות אחדים, שכל החומשים האמורים בתורה חומשים מלבר הם, היינו רבע מסכום הקרן (עיין באורנו לתרומות ו, א).

בדמי פדיון מעשר שני לוקחים בהמות לקרבנות שלמים, שהשלמים נאכלים לבעלים, וכן לוקחים בהם דברי מאכל ומשתה של חולין, ואוכלים הכל בירושלים לפנים מן החומה, שכל מה שקונים במעות מעשר שני בירושלים מתקדש בקדושת מעשר שני, והמעות יוצאות לחולין.

אין פודים מעשר שני אלא עד שנכנס לירושלים, וכיוון שנכנס לירושלים שוב אינו נפדה, ויש לאכלו שם כמו שהוא.

במעשר שני נאמר: "קודש לה'" (ויקרא כז, ל), ומכאן שיש לאכלו בקדושה ובטהרה, מה שאין כן במעשר ראשון, שדינו כחולין ונאכל גם בטומאה.

גם פירות נטע רבעי, או כרם רבעי, כלומר פירות האילן והגפן בשנה רביעית לנטיעתם (אחרי שעברו שלש שנות ערלה), דינם כמעשר שני, שמעלים אותם או דמי פדיונם לירושלים ואוכלים אותם שם, שנאמר (ויקרא יט, כד): "ובשנה הרביעית יהיה כל פריו קדש הלולים לה'". ודרשו: "יהיה כל פריו קודש" כמעשר שני שכתוב בו (ויקרא כז, ל): "וכל מעשר הארץ מזרע הארץ מפרי העץ לה' הוא, קודש לה'"; מה מעשר שני אינו נאכל חוץ לחומת ירושלים אלא בפדיון, אף נטע רבעי או כרם רבעי כן.

מסכתנו דנה איפוא בפרטי ההלכות של מעשר שני ופדיונו, וכן של נטע רבעי או כרם רבעי. כן גם נישנים בסוף מסכתנו דיני ביעור המעשרות (דברים כו, יב-טו), ונבאר עניין זה במקומו.

באור משנה א

כבר הזכרנו בפתיחה, שמעשר שני קודש הוא ("ממון גבוה"), ומכאן באה משנתנו ללמד, שאסור לנהוג בו כדרך שנוהגים בממון חול, כגון למכרו או למשכנו או

לַחֲבֵרוֹ בִּירוּשָׁלַיִם: הֵילָךְ יַיִן וְתֵן לִי שֶׁמֶן. וְכֵן שְׁאָר כָּל הַפֵּרוֹת. אֲבָל נוֹתְנִין זֶה לָזֶה מַתְּנַת חִנָּם.
ב מַעֲשַׂר בְּהֵמָה, אֵין מוֹכְרִין אוֹתוֹ תָּמִים חַי, וְלֹא בַּעַל מוּם חַי וְשָׁחוּט, וְאֵין מְקַדְּשִׁין בּוֹ אֶת הָאִשָּׁה. הַבְּכוֹר, מוֹכְרִין אוֹתוֹ תָּמִים חַי, וּבַעַל מוּם חַי וְשָׁחוּט, וּמְקַדְּשִׁין בּוֹ אֶת הָאִשָּׁה. אֵין מְחַלְּלִין מַעֲשַׂר שֵׁנִי עַל אֲסִימוֹן, וְלֹא עַל הַמַּטְבֵּעַ שֶׁאֵינוֹ יוֹצֵא, וְלֹא עַל הַמְּעוֹת שֶׁאֵינָן בִּרְשׁוּתוֹ.

פירוש ברטנורא

אותו. לא יאמר לו הילך יין ותן לי שמן, שמן ותן לי יין: **ואין שוקלין כנגדו.** סלע של חולין כנגד סלע של מעשר שני, משום בזוי מצוה: **ולא יאמר אדם לחבירו בירושלים.** לעיל איירי חוץ לירושלים, והכא קמשמע לן דאפילו בירושלים שקונין בדמיו מאכל ומשתה אינו רשאי להחליף: **וכן שאר כל הפירות.** אפילו אותן פירות דמעשר דידהו לא הוי אלא מדרבנן: **אבל נותנים זה לזה מתנת חנם.** כגון שמזמינו לאכול עמו על שולחנו. ודברי הכל היא, אבל לתת לו מתנה ממש לדברי האומר מתנה כמכר אסור:

ב אין מוכרין אותו. דגמרינן גאולה גאולה מחרמים, נאמר במעשר (ויקרא כז) לא יגאל, ונאמר בחרמים (שם) לא ימכר ולא יגאל, מה להלן מכירה עמו אף כאן מכירה עמו: **תמים חי.** והוא הדין נמי שחוט, שנאמר לא יגאל אינו נמכר לא חי ולא שחוט לא תמים ולא בעל מום. אלא תמים, חלבו ודמו קרבין על גבי המזבח והבשר אוכלין אותו הבעלים בירושלים. ובעל מום אוכלים אותו הבעלים בכל מקום. ואיידי דבעי למתני סיפא גבי בכור מוכרים אותו תמים חי, תני נמי רישא תמים חי: **ואין מקדשין בו את האשה.** דהוי כמכר: **הבכור מוכרים אותו תמים חי.** משום דבבכור כתיב (במדבר יח) לא תפדה אבל נמכר הוא: **ומקדשין בו את האשה.** דממונו של כהן הוא ומותר למוכרו: **אסימון.** מטבע שאין עליו צורה, ואין מחללין עליו מעשר שני דכתיב (דברים יד) וצרת הכסף בידך, כסף שיש עליו צורה: **ולא על המטבע שאינו יוצא.** דכתיב (שם) ונתת הכסף בכל אשר תאוה נפשך, פרט לכסף שאינו יוצא, שאינו

משניות מבוארות – קהתי

להחליפו וכיוצא בזה.

מַעֲשַׂר שֵׁנִי, אֵין מוֹכְרִין אוֹתוֹ – שיעלהו הלוקח לירושלים לאכלו שם כדין מעשר שני; ברם, מותר למכרו לשם פדיונו, כלומר שהדמים ייתפסו בקדושת מעשר שני, והפירות ייעשו חולין, והמוכר יעלה את הדמים לירושלים; **וְאֵין מְמַשְׁכְּנִין אוֹתוֹ** – אין בית הדין והמלוה נוטלים מעשר שני לשם משכון על המילווה, והוא הדין ללווה שלא יתן מעשר שני לשם משכון (**תוספתא; ירושלמי**); **וְאֵין מַחֲלִיפִין אוֹתוֹ** – שלא יתן לחברו פירות של מעשר שני להעלותם לירושלים ויטול ממנו פירות של חולין כנגדו (**"מלאכת שלמה"; "משנה ראשונה"**); ויש מפרשים, שלא יאמר אדם לחברו: הא לך יין של מעשר שני ותן לי שמן של מעשר שני או להיפך (**ירושלמי; רמב"ם הל' מעשר שני ג, יח**). **וְלֹא שׁוֹקְלִין כְּנֶגְדּוֹ** – פירות מעשר שני או כסף מעשר שני אסור לעשותם משקלות לשקול כנגדם דבר של חולין, משום ביזוי מצוה. **וְלֹא יֹאמַר אָדָם לַחֲבֵרוֹ בִּירוּשָׁלַיִם: הֵילָךְ יַיִן וְתֵן לִי שֶׁמֶן** – כלומר שאפילו בירושלים אסור להחליף, כגון יין בשמן, אף אם שניהם של מעשר שני, **וְכֵן שְׁאָר כָּל הַפֵּרוֹת** – אסור להחליפם, ואפילו הפירות שחיובם במעשרות אינו אלא מדרבנן (**ברטנורא**), **אֲבָל נוֹתְנִין זֶה לָזֶה מַתְּנַת חִנָּם** – יש מפרשים (על פי הירושלמי), שמשנתנו נקטה "מתנת חינם" ולא "מתנה" סתם, שכן מחלוקת תנאים היא אם מתנה כמכר או אינה כמכר, ובאה המשנה להשמיענו שאמנם לדברי האומר מתנה כמכר, אסור לתת מעשר שני אפילו במתנה, לפי שאין אדם נותן מתנה לחבירו אלא משום טובת הנאה שהיתה לו ממנו, אבל מותר לתת מתנת חינם, כגון להזמינו לאכול עמו על שולחנו, שדרך אדם להכניס אורח בלא שום קבלת טובה ממנו (**ברטנורא; "משנה ראשונה"**).

באור משנה ב

אגב המשנה הקודמת מובאים כאן דיני מעשר בהמה ודיני בכור בהמה טהורה בענין מכירתם. — "מעשר בהמה" היינו מה שכתוב בתורה (ויקרא כז, לב): "וכל מעשר בקר וצאן כל אשר יעבור תחת השבט, העשירי יהיה קודש לה'". ומכאן שמצוה להפריש אחד מעשרה על בהמות טהורות שיוולדו לאדם בכל שנה ושנה, וזהו הנקרא "מעשר בהמה"; ודינו, שמקריבים חלבו על גבי המזבח, ובשרו נאכל לבעלים בירושלים, כמו מעשר שני. ואם נפל בו מום, הואיל ואינו ראוי לקרבן, הרי הוא נאכל בכל מקום. פרטי דיניו מבוארים במסכת חולין פרק ט. — בכור בהמה טהורה קדוש הוא משעה שיוצא מרחם אמו, ונותנים אותו לכהן, בין שהבכור הוא תם (בלא מום) ובין שהוא בעל מום, אלא שבכור תם מצוותו להקריבו על גבי המזבח, ובשרו נאכל לכהנים בירושלים, כדין הבשר של קדשים קלים, לשני ימים ולילה אחד, ואילו בעל מום ממונו של כהן הוא, ומותר לכהן למכרו לכל מי שירצה, שכן בכור בעל מום נשחט בכל מקום כחולין ונאכל לכל אדם. פרטי הדינים של הבכור נשנים במסכת בכורות (פרקים ב-ו).

מַעֲשַׂר בְּהֵמָה – כמבואר לעיל, **אֵין מוֹכְרִין אוֹתוֹ תָּמִים** – אסור למכור אותו כשהוא תם בלא מום, **חַי** – במפרשים מבואר (על פי הירושלמי והבבלי), שהוא הדין שחוט שלא יימכר, ולא נקטה כאן המשנה "חי" אלא אגב הבכור שבסיפא (**הרא"ש; ברטנורא**). ויש מדייקים: וכל שכן שחוט (**"שנות אליהו"**), שהרי אפילו בכור שנמכר תמים חי (כמבואר להלן), אינו נמכר שחוט (**הרש"ש**), **וְלֹא בַּעַל מוּם חַי וְשָׁחוּט** – וכן אין מוכרים מעשר בהמה כשהוא בעל מום לא חי ולא שחוט. הטעם מבואר בבבלי (**בכורות לב, א**), שנאמר במעשר בהמה (**ויקרא כז, לג**): "לא יגאל", ונאמר בחרם (**שם שם, כח**): "אך כל חרם אשר יחרים איש לה' מכל אשר לו מאדם ובהמה ומשדה אחוזתו לא ימכר ולא יגאל", ולמדו חכמים בגזרה שווה "לא יגאל, לא יגאל": מה "לא יגאל" שכתוב בחרם מכירה עמו, אף "לא יגאל" שכתוב במעשר בהמה מכירה עמו, כלומר שמעשר בהמה דינו כחרם, שלא ייגאל ולא יימכר, ומכאן שמעשר בהמה אינו נמכר לא חי ולא שחוט לא תמים ולא בעל מום. ברם, מסקנת הגמרא (**שם**), שדין בעל מום שחוט שאינו נמכר, אינו אלא מדרבנן, גזירה משום קודם שחיטה, שאיסור מכירתו מן התורה. **וְאֵין מְקַדְּשִׁין בּוֹ אֶת הָאִשָּׁה** – שקידושי אשה הרי הם כמכר, כמו שכתוב (**דברים כב, יג**) "כי יקח איש אשה". **הַבְּכוֹר** – בכור בהמה טהורה, כפי שבארנו עניינו בהקדמה למשנתנו, **מוֹכְרִין אוֹתוֹ תָּמִים חַי** – מותר לכהנים למכרו כשהוא תם חי, ומבואר בבבלי (**תמורה ז, ב; בבא קמא יב, ב**) שהמדובר כאן בזמן הזה, שכיון שאין הבכור ראוי להקרבה, לכן רשאי הכהן למכרו, והלוקח ימתין עד שיפול בו מום ויאכלנו. ומכאן נקטה המשנה "תמים חי", שהרי תמים שחוט דינו בזמן הזה ליקבר. אבל בזמן שבית המקדש קיים, הואיל ובכור תם להקרבה עומד, אין לכהן זכות בו ואינו רשאי למכרו, **וּבַעַל מוּם חַי וְשָׁחוּט** – בכור בעל מום מותר לכהן למכרו בין חי בין שחוט, אף בזמן שבית המקדש קיים, **וּמְקַדְּשִׁין בּוֹ אֶת הָאִשָּׁה** – שכתוב (**במדבר יח, יז**): "אך בכור שור או בכור כשב או בכור עז לא תפדה", ודרשו בברייתא (**בכורות לא, א**): "לא תפדה" אבל נמכר הוא, כלומר שהבעלים אין פודים אותו, אבל משיבוא ליד כהן מוכרו לאחרים ומקדש בו את האשה, שממונו הוא, וכפי שבארנו אין דין זה נוהג בזמן שבית המקדש קיים אלא בבעל מום בין חי בין שחוט; ואילו בזמן הזה אף תם חי מותר לכהן למכרו. **אֵין מְחַלְּלִין מַעֲשַׂר שֵׁנִי עַל אֲסִימוֹן** – משנתנו חוזרת לענין מעשר שני, והיא באה ללמד, שאסור לפדות מעשר שני על אסימון, היינו מטבע שאין עליו צורה, שכתוב בפדיון מעשר שני: "וצרת הכסף בידך", ודרשו: וצרת הכסף – כסף שיש עליו צורה, **וְלֹא עַל הַמַּטְבֵּעַ שֶׁאֵינוֹ יוֹצֵא** – שאין מקבלים אותו בתור מעות,

ג הַלּוֹקֵחַ בְּהֵמָה לִזְבְחֵי שְׁלָמִים, אוֹ חַיָּה לִבְשַׂר תַּאֲוָה — יָצָא הָעוֹר לְחֻלִּין, אַף עַל פִּי שֶׁהָעוֹר מְרֻבֶּה עַל הַבָּשָׂר. כַּדֵּי יַיִן סְתוּמוֹת, מִקּוֹם שֶׁדַּרְכָּן לִמְכֹּר סְתוּמוֹת — יָצָא קַנְקַן לְחֻלִּין. הָאֲגוֹזִים וְהַשְּׁקֵדִים — יָצְאוּ קְלִפֵּיהֶם לְחֻלִּין. הַתֶּמֶד, עַד שֶׁלֹּא הֶחְמִיץ — אֵינוֹ נִלְקָח בְּכֶסֶף מַעֲשֵׂר; וּמִשֶּׁהֶחְמִיץ — נִלְקָח בְּכֶסֶף מַעֲשֵׂר.

ד הַלּוֹקֵחַ חַיָּה לִזְבְחֵי שְׁלָמִים, בְּהֵמָה לִבְשַׂר תַּאֲוָה — לֹא יָצָא הָעוֹר לְחֻלִּין. כַּדֵּי יַיִן פְּתוּחוֹת אוֹ סְתוּמוֹת, מִקּוֹם שֶׁדַּרְכָּן לִמְכֹּר פְּתוּחוֹת — לֹא יָצָא קַנְקַן לְחֻלִּין. סַלֵּי זֵיתִים וְסַלֵּי עֲנָבִים עִם הַכְּלִי — לֹא יָצְאוּ דְּמֵי הַכְּלִי לְחֻלִּין.

פירוש ברטנורא

יכול לקנות ממנו מה שהוא רוצה: **ולא על המעות שאינן ברשותו.** כגון שנפל כיסו לים הגדול אינו יכול לפדות מעשר שני על מעות שבתוכו, שהוא צריך לשכור מי ששט על פני המים להוציאו:

ג הלוקח בהמה לזבחי שלמים. ממעות מעשר שני, שכך הוא עיקר מצות מעות מעשר שני לקנות מהם שלמים, דילפינן שם שם לגזרה שוה מהר עיבל: **וחיה.** שאינה ראויה להקרבה, וקנאה ממעות מעשר שני לאכול אותה בשר תאוה, כלומר חולין: **יצא העור לחולין.** וא"צ לאכול דמיו בירושלים: **יצא הקנקן לחולין.** ואין צריך למכרו ולאכול דמיו בקדושת מעשר בירושלים. והני מילי כשהמוכר והקונה הדיוטים ואין נותנים עיניהם אלא בבשר לאכול ובין לשתות אבל אם אחד מהם אומן לעבד עורות, או יוצר חרס דעכשיו ודאי נותן עיניו בעורות או בקנקנין, נעשה כקונה זה בפני עצמו וזה בפני עצמו, ולא יצאו לחולין: **התמד.** פסולת של ענבים שנתן עליהם מים: **אינו נקח בכסף מעשר.** דחשיב כמו מים, ואנן בעינן פרי מפרי וגדולי קרקע: **נקח בכסף מעשר.** דכיון שהחמיץ חשיב אוכל, והוא דרמא תלתא ואשכח ארבעה:

ד הלוקח חיה לזבח שלמים. ואין קרבן בא מן החיה, דכתיב (ויקרא א) מן הבקר ומן הצאן: **ובהמה לבשר תאוה.** חכמים גזרו שלא יקנו בהמה ממעות מעשר שני אלא שלמים, לפי שבראשונה היה מותר ליקח בהמה לבשר תאוה, כיון שראו שהיו הכל לוקחים בהמה לבשר תאוה ומבריחים אותה מעל גבי המזבח חזרו ואמרו לא יקחו: **אין העור יוצא לחולין.** כלומר אינו בתורת זו שיצא העור לחולין, אלא לא קנה מעשר לא החיה ולא הבהמה, דנעשה

משניות מבוארות – קהתי

כגון מטבע של מדינה אחרת או מטבע ישן שנפסל, שכתוב (שם): "ונתת הכסף בכל אשר תאוה נפשך" – כסף שיהא ראוי להוצאה, אבל כסף שאינו יוצא, הואיל ואינו יכול לקנות בו מה שהוא רוצה, אין פודים בו מעשר שני; **וְלֹא עַל הַמָּעוֹת שֶׁאֵינָן בִּרְשׁוּתוֹ** – כגון שנפל כיסו לים, ויכול להוציאו על ידי צוללים, או שהיו לו מעות טמונות במקום רחוק, אינו יכול לפדות מעשר שני על המעות הללו, שכתוב: "וצרת הכסף בידך" – כסף שבידך, פרט למעות שאינן ברשותך.

יום שני

באור משנה ג

כבר הזכרנו (בפתיחה למסכתנו), שבדמי פדיון מעשר שני לוקחים בירושלים בהמות לקרבנות שלמים; ומבואר במפרשים, שכך היא עיקר מצוותו של כסף מעשר שני להביא בו זבחי שלמים (הרא"ש; ברטנורא), ודינם של שלמים, שמקריבים חלבם ודמם, ובשרם נאכל בירושלים לכל אדם, לשני ימים ולילה אחד (זבחים ה, ז). כן גם לוקחים בכסף מעשר שני כל מיני מאכלים של חולין לאכלם בירושלים. – משנתנו באה ללמד שהקונה בהמה או כד יין וכיוצא בזה, אין העור או הכד נתפס בקדושת מעשר שני.

הַלּוֹקֵחַ בְּהֵמָה – בכסף מעשר שני בירושלים, **לִזְבְחֵי שְׁלָמִים** – לשם קרבנות שלמים, כמו שבארנו לעיל (בהקדמה למשנתנו), **אוֹ** הלוקח **חַיָּה** – שאינה ראויה לקרבן, כגון צבי, **לִבְשַׂר תַּאֲוָה** – לשחטה לשם חולין, לאכילת בשר תאווה, כלשון הכתוב (דברים יב, כ): "כי תאווה נפשך לאכול בשר", **יָצָא הָעוֹר לְחֻלִּין** – שלא חלה עליו קדושת מעשר שני, ואינו צריך לקנות מאכל כנגד דמיו ולאכלו בירושלים, **אַף עַל פִּי שֶׁהָעוֹר מְרֻבֶּה עַל הַבָּשָׂר** – שדמי שוויו של העור מרובים על דמי שוויו של הבשר, מכל מקום אין העור נתפס בקדושת מעשר שני אלא הבשר בלבד. **כַּדֵּי יַיִן סְתוּמוֹת** – הלוקח בכסף מעשר שני כדי יין הסתומות במגופה, **מִקּוֹם שֶׁדַּרְכָּן לִמְכֹּר סְתוּמוֹת** – שמוכרים היין עם הכד, **יָצָא קַנְקַן לְחֻלִּין** – שהקנקן, היינו הכד, אינו נתפס בקדושת המעשר, ואין צריך למכרו ולאכול דמיו בירושלים. ברם, הלוקח בהמה או כדי יין מסוחר, שהוא יודע דמי שוויו של העור או הקנקן, ובודאי הכניסם בחשבון בקביעת מחירה של הבהמה או מחירם של כדי היין, לא יצא העור או הקנקן לחולין (**רמב"ם עפ"י הירושלמי**). כן אמרו בירושלמי, שהוא הדין אם הלוקח נותן עיניו בעור או בקנקן, כגון שהוא מעבד עורות או יוצר כלי חרס, שאינם יוצאים לחולין. **הָאֲגוֹזִים וְהַשְּׁקֵדִים** – הלוקח בכסף מעשר שני אגוזים או שקדים, **יָצְאוּ קְלִפֵּיהֶם לְחֻלִּין** – ומותר להשתמש בקליפתם בכל מקום. **הַתֶּמֶד** – מים שנותנים על החרצנים והזגים של ענבים שנסחטו, וכשמחמיץ ותוסס נעשה משקה שיש בו טעם של יין, **עַד שֶׁלֹּא הֶחְמִיץ** – קודם שהחמיץ התמד, **אֵינוֹ נִלְקָח בְּכֶסֶף מַעֲשֵׂר** – שדינו כמים, ואין מים נלקחים בכסף מעשר שני (כמבואר להלן משנה ה); **וּמִשֶּׁהֶחְמִיץ** – ונעשה משקה, **נִלְקָח בְּכֶסֶף מַעֲשֵׂר** – כדין השכר.

בבבלי (עירובין כז, ב) מובאת ברייתא, שלמדים דיני משנתנו מן הכתוב (דברים יד, כו): "ונתת הכסף... בבקר ובצאן וביין ובשכר", שכן דרשו: "בבקר" – מלמד שלוקחים בקר על גב עורו; "ובצאן" – מלמד שלוקחין צאן על גב גיזתה; "וביין" – מלמד שלוקחין יין על גב קנקנו; "ובשכר" – מלמד שלוקחין תמד משהחמיץ.

באור משנה ד

הַלּוֹקֵחַ חַיָּה לִזְבְחֵי שְׁלָמִים – בכסף מעשר שני; והרי אין חיה ראויה לקרבן, או הלוקח **בְּהֵמָה לִבְשַׂר תַּאֲוָה** – לשחטה לשם חולין, לאכילת בשר תאוה בכל שעה שירצה, ואמרו חכמים שלא יקחו בהמה בכסף מעשר שני אלא לזבחי שלמים, שכן מובא בירושלמי, שבראשונה היו אומרים: לוקחים בהמה לבשר תאווה מכסף מעשר שני; כיון שראו חכמים שמבריחים אותה מעל גבי המזבח, גזרו שאין לוקחים בהמה ממעות מעשר שני אלא לשלמים; **לֹא יָצָא הָעוֹר לְחֻלִּין** – הואיל ועשה שלא כדין, קנסוהו חכמים שאין העור יוצא לחולין, כלומר שחייב הוא לקנות אוכל כנגד דמי העור ולאכלו בקדושת מעשר שני (**"משנה ראשונה"**). ברם, בבבלי (**מנחות פד, א**) פירשו משנתנו: אינו בתורת לצאת העור לחולין, שנענשה כלוקח שור לחרישה בדמי מעשר שני, כלומר שבכלל לא חלה קדושת מעשר שני לא על החיה ולא על הבהמה, הואיל ולקחה שלא כדין, וצריך ליקח אוכל אחר כנגד דמי החיה או הבהמה ולאכלו בקדושת מעשר שני (**רש"י; ברטנורא**). **כַּדֵּי יַיִן פְּתוּחוֹת** – הלוקח במעות מעשר שני כדי יין פתוחות, שהדרך לערות את היין לתוך קנקנו של הלוקח, אבל הוא לא הביא קנקן ושילם במעות מעשר שני גם את דמי הקנקן, **אוֹ סְתוּמוֹת** – שלקח כדי יין הסתומות במגופה, **מִקּוֹם שֶׁדַּרְכָּן לִמְכֹּר פְּתוּחוֹת** – כלומר שמוכרים היין בלא הקנקן, והלוקח כד יין סתומה משלם דמי הקנקן נוסף על מחיר היין, **לֹא יָצָא קַנְקַן לְחֻלִּין** – כלומר הואיל ושילם במעות מעשר שני דמי הקנקן, חלה עליו קדושת מעשר, וצריך לקנות אוכל כנגד דמיו ולאכלו בירושלים. **סַלֵּי זֵיתִים וְסַלֵּי עֲנָבִים עִם הַכְּלִי** – הלוקח במעות מעשר שני סלי זיתים או סלי ענבים יחד עם הסל, **לֹא יָצְאוּ דְּמֵי הַכְּלִי לְחֻלִּין** – לפי שרגילים למכרם בכל מקום בלא הכלי, ואם שילם דמי הכלי, לא

ה הַלּוֹקֵחַ מַיִם וּמֶלַח וּפֵרוֹת הַמְחֻבָּרִים לַקַּרְקַע, אוֹ פֵּרוֹת שֶׁאֵינָן יְכוֹלִין לְהַגִּיעַ לִירוּשָׁלַיִם — לֹא קָנָה מַעֲשֵׂר. הַלּוֹקֵחַ פֵּרוֹת, שׁוֹגֵג — יַחְזִרוּ דָמִים לִמְקוֹמָן; מֵזִיד — יַעֲלוּ וְיֵאָכְלוּ בַּמָּקוֹם. וְאִם אֵין מִקְדָּשׁ, יִרְקָבוּ.

ו הַלּוֹקֵחַ בְּהֵמָה, שׁוֹגֵג — יַחְזִרוּ דָמֶיהָ לִמְקוֹמָן; מֵזִיד — תַּעֲלֶה וְתֵאָכֵל בַּמָּקוֹם. וְאִם אֵין מִקְדָּשׁ, תִּקָּבֵר עַל יְדֵי עוֹרָהּ.

פירוש ברטנורא

כקונה שור לחרישה בדמי מעשר, דלא קנה מעשר: **לא יצא הקנקן לחולין.** כיון שנהגו למכור היין בלא הקנקן: **לא יצאו דמי הכלי לחולין.** לפי שדרך למכרן בלא הכלי:

ה הלוקח מים ומלח וכו'. מים ומלח אין נקנים בכסף מעשר שני, דכתיב (דברים יד) ונתת הכסף בכל אשר תאוה נפשך, כלל, בבקר ובצאן וביין ובשכר, פרט, ובכל אשר תשאלך נפשך, חזר וכלל, כלל ופרט וכלל אי אתה דן אלא כעין הפרט, מה הפרט מפורש דבר שהוא אוכל וגדולי קרקע, דבקר וצאן גדלים מן הצמחים שהם גדולי קרקע, ותלוש, ודבר המתקיים עד שמוליכן לירושלים, אף כל דבר שהוא אוכל וגדולי קרקע ותלוש, ודבר המתקיים, יצאו מים ומלח שאע"פ שהן אוכל אינן גדולי קרקע, יצאו פירות המחוברים לקרקע, שאינן תלושים, יצאו פירות הנרקבים קודם שיגיעו לירושלים שאינן דבר המתקיים, שכל אלו אין נקחים בכסף מעשר: **לא קנה מעשר.** ולא חלה קדושת מעשר על הדבר הקנוי ולא יצאו המעות לחולין: **הלוקח פירות שוגג.** שלא היה יודע שמכסף מעשר הוא קונה: **יחזרו דמים למקומן.** המוכר לוקח פירותיו ומחזיר הדמים, משום דהוי כמקח טעות, שאם היה יודע הלוקח שהם דמי מעשר לא היה לוקח בהם פירות הללו, משום טורח הדרך, וכיון דשוגג הוא בטל מקח: **מזיד.** שידע שכסף מעשר הוא: **יעלו ויאכלו במקום.** אשר יבחר ה', כלומר בירושלים: **ואם אין מקדש ירקבו.** שהדבר הקנוי בכסף מעשר אינו נפדה טהור בריחוק מקום, כדתנן לקמן בפ"ג:

ו תקבר ע"י עורה. עם עורה, לפי שגם עורה אסור:

משניות מבוארות – קהתי

יצאו דמיו לחולין, וחייב לקנות כנגדם אוכל ולאכלו בירושלים.

בענין "לא יצא העור לחולין" ששנינו ברישא, הבאנו אמנם שני פירושים: הפירוש הראשון הוא לפי משמעות לשון המשנה, והפירוש השני לפי הגמרא (בבלי מנחות פד, א). אבל שני הפירושים הללו צריכים עוד הסבר נוסף.

לפי פשוטה של משנתנו משמע, שהקונה בהמה לבשר תאווה, לא יצא העור לחולין, משום קנס, הואיל וקנה שלא כדין, אבל הבהמה עצמה שוחטה ואוכלה בקדושת מעשר, שמשום שחשב עליה לבשר תאווה לא נפסלה ממעשר. וכן הקונה חיה לזבחי שלמים, כיון שקדושת שלמים אינה חלה על קדושת מעשר (בבלי מנחות פד, א; רמב"ם הל' מעשר שני ז, יט), הרי זה כאילו לא אמר כלום, ושוחט את החיה ואוכלה בקדושת מעשר, אלא שאין העור יוצא לחולין משום קנס ("משנה ראשונה").

ברם, בגמרא (שם) רוצים להוכיח ממשנתנו, שחלה קדושת שלמים על קדושת מעשר שני, שכן באים לפרש: לא יצא העור לחולין. לפי שחלה עליו קדושת שלמים, ולכן צריך למכרו ולקנות בדמיו שלמים; אך דוחים פירוש זה ומסיקים, שאין קדושת שלמים חלה על קדושת מעשר, ומה ששנינו כאן "לא יצא העור לחולין", פירושו: אינו בתורת לצאת העור לחולין. שנעשה כלוקח שור לחרישה, ומבואר ברש"י ובתוספות, שאינו בתורת שלמים לצאת העור לחולין, שאמנם הלוקח בהמה לשלמים, הבשר נאכל בתורת שלמים והעור יוצא לחולין, אבל חיה או בהמה זו אינה בתורת שלמים, ואף קדושת מעשר לא חלה עליה, שנעשה כמו שלוקח שור לחרישה בדמי מעשר שני, שלא חל המקח כלל ואינו בתורת מעשר שני. הלכך צריך לקנות אוכל אחר כנגד דמי החיה או הבהמה ולאכלו בקדושת מעשר שני (עיין "משנה ראשונה" שרוצה לבאר גם לפי הגמרא שאמנם אינה בתורת שלמים, אבל אוכלה בתורת מעשר, אלא שאין העור יוצא לחולין, כמו שבארנו לעיל).

שבת קודש

באור משנה ה

משנתנו מוסיפה לדון בדברים שאינם נקנים בכסף מעשר שני, והיא באה ללמד, מה דינו של הקונה דברים אלו.

הַלּוֹקֵחַ – במעות מעשר שני, **מַיִם וּמֶלַח** – או מלח, שאסור לקנותם בכסף מעשר, **וּפֵרוֹת הַמְחֻבָּרִים לַקַּרְקַע** – או שקנה פירות שעדיין לא נתלשו, בין שקנאם בירושלים בין חוץ לירושלים (ר"ש; "מלאכת שלמה"), **אוֹ** שקנה חוץ לירושלים **פֵּרוֹת שֶׁאֵינָן יְכוֹלִין לְהַגִּיעַ לִירוּשָׁלַיִם** – שיירקבו קודם שיגיעו לירושלים, **לֹא קָנָה מַעֲשֵׂר** – לא חלה קדושת מעשר על הדבר שקנה, והרי הוא חולין; והמעות שקיבל המוכר נשארות בקדושתן (**ברטנורא; הראב"ד**), ויחזירן ללוקח. ואם הלוקח לא קבלן בחזרה, כגון שהמוכר נעדר, יקנה אוכל אחר כנגדן ויאכלנו בקדושת מעשר שני בירושלים. אבל הרמב"ם כותב, שהמעות שקיבל המוכר יוצאות לחולין (**רמב"ם הל' מעשר שני ז, יד; עיין שם "כסף משנה" ורדב"ז**). בטעם ההלכה של משנתנו כותב הרמב"ם בפירושו למשנה, שלמדים זה מן הכתוב (**דברים יד, כו**): "ונתת הכסף בכל אשר תאוה נפשך בבקר ובצאן וביין ובשכר ובכל אשר תשאלך נפשך", והרי כאן כלל ופרט וכלל: "בכל אשר תאוה נפשך" – כלל, "בבקר ובצאן וביין ובשכר" – פרט, "ובכל אשר תשאלך נפשך" – חזר וכלל; כלל ופרט וכלל אי אתה דן אלא כעין הפרט, מה הפרט ("בקר וצאן ויין ושכר") דבר שהוא אוכל, וגדל מן הקרקע, שאף בקר וצאן גדלים מן הצמחים שהם גידולי קרקע, ותלוש, ודבר שיכול להתקיים עד שמביאו לירושלים, אף כל דבר שהוא אוכל וגדל מן הקרקע ותלוש ויכול להתקיים הרי הוא נקנה בכסף מעשר, יצאו מים ומלח, שאף על פי שהן אוכל אינם גדלים מן הקרקע; יצאו פירות המחוברים לקרקע, שאינם תלושים; יצאו פירות שאינם יכולים להגיע לירושלים, שאינם דבר המתקיים; כל אלו אינם נקנים בכסף מעשר. **שׁוֹגֵג** – במעות מעשר שני חוץ לירושלים, **יַחְזִרוּ** – אם לקח בשוגג, שלא ידע שבמעות מעשר שני הוא לוקח, **דָמִים לִמְקוֹמָן** – כלומר שהמוכר חייב להחזיר לו את המעות, לפי שמקח טעות הוא, שאילו היה יודע הלוקח שמעות מעשר שני הן, לא היה קונה בהן את הפירות, משום טורח הדרך להעלותם לירושלים, ולכן בטל המקח; **מֵזִיד** – אם לקח את הפירות במזיד, שידע שמעות מעשר שני הן, **יַעֲלוּ וְיֵאָכְלוּ בַּמָּקוֹם** – היינו בירושלים, כלשון הכתוב (**דברים יד, כג**): "ואכלת לפני ה' א־להיך במקום אשר יבחר לשכן שמו שם"; ברם לכתחילה אין מחללים מעות מעשר שני על דבר אוכל חוץ לירושלים (**רמב"ם הל' מעשר שני ד, ו**). **וְאִם אֵין מִקְדָּשׁ** – בזמן שאין בית מקדש קיים, **יִרְקָבוּ** – יניחם עד שייירקבו, שדברים הקנויים בכסף מעשר שני, אינם נפדים, כשהם טהורים, חוץ לירושלים.

באור משנה ו

לאחר שלמדנו במשנה הקודמת בענין פירות שניקנו במעות מעשר שני חוץ לירושלים, באה משנתנו ללמד אותו דין בבהמה שנקנתה חוץ לירושלים.

הַלּוֹקֵחַ – במעות מעשר שני, **בְּהֵמָה** – חוץ לירושלים, **שׁוֹגֵג** – שלא ידע שמעות מעשר שני הן, **יַחְזִרוּ דָמֶיהָ לִמְקוֹמָן** – חייב המוכר להחזיר ללוקח את המעות וליטול בהמתו, שמקח טעות הוא, כמו שבארנו בענין הפירות (במשנה הקודמת); **מֵזִיד** – שידע שקונה את הבהמה במעות מעשר שני, **תַּעֲלֶה וְתֵאָכֵל בַּמָּקוֹם** – בירושלים. **וְאִם אֵין מִקְדָּשׁ** – בזמן שאין בית מקדש קיים, **תִּקָּבֵר עַל יְדֵי עוֹרָהּ** – יניחנה עד שתמות, ותיקבר עם עורה, שאף עורה אסור.

ביאור עם "שפה ברורה – עוז והדר"

דף עז ע"ב: הגמרא מבארת מדוע כל אחד מהאמוראים למד אזהרה בעינוי ממקום אחר. מבררת הגמרא: **בִּשְׁלָמָא רַב פָּפָּא לֹא אָמַר כְּרַב אַחָא בַּר יַעֲקֹב** לדרוש מ'שבת שבתון', משום **דִּקְרָא** 'תשבתו שבתכם' **דִּכְתִיב בְּגוּפֵיהּ** - על עצם יום הכפורים, **עָדִיף** ללמוד ממנו. **אֶלָּא רַב אַחָא בַּר יַעֲקֹב, מַאי טַעְמָא לֹא אָמַר כְּרַב פָּפָּא** לדרוש מהכתוב 'תשבתו שבתכם'. מבארת הגמרא: **מִיבָּעֵי לֵיהּ** פסוק זה **לְלַמֵּד** דין תוספת בשבת ויום טוב, **כִּדְתַנְיָא** - וכפי ששנינו בברייתא על הפסוק (ויקרא כג לב) **'וְעִנִּיתֶם אֶת נַפְשֹׁתֵיכֶם בְּתִשְׁעָה לַחֹדֶשׁ', יָכוֹל** הייתי לומר בכוונת הכתוב **שֶׁיַּתְחִיל וְיִתְעַנֶּה בְּתִשְׁעָה** בתשרי, **תַּלְמוּד לוֹמַר** בהמשך הפסוק **'בָּעֶרֶב'** - לאחר שיעריב היום, דהיינו ליל עשירי. **וְאִי** היה נאמר רק **'בָּעֶרֶב', יָכוֹל** הייתי לפרש שאכן יתחיל להתענות רק **מִשֶּׁתֶּחְשַׁךְ** - לאחר שיעריב היום, **תַּלְמוּד לוֹמַר 'בְּתִשְׁעָה'** דהיינו מבעוד יום. **הָא כֵּיצַד** יתפרש כוונת הכתוב, אלא **מַתְחִיל וּמִתְעַנֶּה מִבְּעוֹד יוֹם** מעט לפני שקיעת החמה של תשעה בתשרי וממשיך להתענות כל יום עשירי. **מִכָּאן** שציותה התורה להתחיל להתענות מבעוד יום, למדנו **שֶׁמּוֹסִיפִין מֵחוֹל עַל הַקּוֹדֶשׁ.** ממשיכה הברייתא: **וְאֵין לִי** שמוסיפים **אֶלָּא בִּכְנִיסָתוֹ** של יום הכפורים, **בִּיצִיאָתוֹ** - במוצאי יום הכפורים **מִנַּיִן** שממשיך להתענות מעט לאחר גמר היום, **תַּלְמוּד לוֹמַר** בהמשך הפסוק **'מֵעֶרֶב עַד עֶרֶב'** - עד הלילה שאחריו, והלילה בכלל. **וְאֵין לִי** ללמוד מכאן **אֶלָּא** שצריך להוסיף מחול על הקודש **בְּיוֹם הַכִּפּוּרִים, (ימים טובים) [שַׁבָּתוֹת] מִנַּיִן, תַּלְמוּד לוֹמַר** בהמשך הפסוק **'תִּשְׁבְּתוּ'** לרבות השבתות. **וְאֵין לִי אֶלָּא (ימים טובים) [שַׁבָּתוֹת], (שבתות) [יָמִים טוֹבִים] מִנַּיִן** שצריך להוסיף בהם, **תַּלְמוּד לוֹמַר** בהמשך הפסוק **'שַׁבַּתְּכֶם'** לרבות ימים טובים. **הָא כֵּיצַד** למדנו מכאן, **כָּל מָקוֹם שֶׁנֶּאֱמַר** בו לשון **'שְׁבוֹת' (מכאן ש)מוֹסִיפִין** בו **מֵחוֹל עַל הַקּוֹדֶשׁ.**

מבררת הגמרא: **וְתַנָּא** דִּברייתא לעיל, שלמד אזהרה בעינוי מגזרה שוה **'עֶצֶם' 'עֶצֶם', הַאי** הפסוק **'בְּתִשְׁעָה לַחֹדֶשׁ'** וגו' **מַאי עָבִיד לֵיהּ** - מה הוא דורש ממנו. הרי לשיטתו לא צריך ללמוד מכאן שמוסיפים מחול על הקודש, כיון שדבר זה נלמד כבר מזה שהתורה מיעטה עונש ואזהרה בתוספת יום הכפורים, ומשמע שעל כל פנים יש בה מצות עשה. מבארת הגמרא: **מִיבָּעֵי לֵיהּ לְכִדְתָנֵי חִיָּא בַּר רַב מִדִּיפְתִּי. דְּתָנֵי חִיָּא בַּר רַב מִדִּיפְתִּי,** בענין עינוי נאמר (שם) **'וְעִנִּיתֶם אֶת נַפְשֹׁתֵיכֶם בְּתִשְׁעָה', וְכִי בְּתִשְׁעָה מִתְעַנִּין, וַהֲלֹא בֶּעָשׂוֹר מִתְעַנִּין. אֶלָּא** הטעם שקרא הכתוב לאכילה שבתשיעי 'עינוי', הוא כדי **לוֹמַר לְךָ** שכָּל **הָאוֹכֵל וְשׁוֹתֶה בַּתְּשִׁיעִי** כדי שיוכל להתענות בעשירי כמצות היום, **מַעֲלֶה עָלָיו הַכָּתוּב כְּאִילוּ הִתְעַנָּה תְּשִׁיעִי וַעֲשִׂירִי,** כיון שאכילתו בתשיעי לצורך העינוי של מחר היא, לפיכך אף היא נחשבת כעינוי.

רש"י

ותנא דעצם עצם — מדאיצטריך למעוטי לתוספת החול מעונש ומאזהרה, ממילא שמעינן דמוסיפין, והאי "ועניתם בתשעה" מאי עביד ליה? **כל האוכל ושותה וכו'** — והכי משמע קרא: "ועניתם בתשעה" כלומר התקן עצמך בתשעה שתוכל להתענות בעשרה. ומדאפקיה קרא בלשון עינוי, לומר לך: הרי הוא כאילו מתענה בתשעה.

עניינו של חודש ניסן הוא המשכה מלמעלה למטה . . ואילו עניינו של חודש אלול הוא עבודת האדם מלמטה למעלה – "אני לדודי".
משיחת שבת פרשת ראה ה'תשכ"ז

במענה על מכתבו בו כותב, אשר נדמה לו אשר אין גורלו מצליח וכו' והנה יסיח דעתו מכל זה כי אינו אמת, והקדוש-ברוך-הוא בורא העולם ומנהיגו שהוא עצם הטוב, משגיח על כל אחד ואחת מבני ישראל בענייניהם כשעושים הכלים המתאימים לקבלת ברכות בורא העולם.

ממכתב כ"ב מנחם-אב, תשי"ז

יסדר חייו שיהיו על פי הוראת תורתנו תורת חיים.

ממכתב כ"ב מנחם-אב, תשי"ז

הוא, לבקש לבנו אשה, שהרי דרכו של איש לחזור אחר אשה. **אֶלָּא** מה שנאמר 'וְאֶת בְּנוֹתֵיכֶם תְּנוּ לַאֲנָשִׁים', קשה, **בְּנָתֶיהָ, מִי קַיְימָן בְּיָדֶיהָ** – וכי בנותיו של האדם קיימות בידו שיוכל להשיאן לאנשים, והרי אין דרך אשה לחזור אחר איש. אלא **הָא קָא מַשְׁמַע לָן** – דבר זה השמיענו הפסוק, שיש מצוה על האב **דְּנַלְבְּשָׁהּ וְנִיכַּסָּהּ וְנַיְיתֵיב לָהּ מִידִי** – שילביש את בתו ויכסנה ויתן לה נדוניה, **כִּי הֵיכִי דְּקָפְצֵי עָלָהּ וְאָתוּ נָסְבֵי לָהּ** – כדי שיקפצו עליה אנשים להינשא עמה מחמת כן, הרי שיש מצוה מדברי קבלה לתת נדוניה לבתו, ולכן הוסיפו חכמים ותיקנו כתובת בנין דכרין, כדי שיקצוב האדם לבתו ממון רב לנדונייתה.

מבררת הגמרא: **וְעַד כַּמָּה** מנכסיו צריך אדם ליתן לבתו בנדונייתה. **אַבַּיֵי וְרָבָא דְּאָמְרֵי תַּרְוַיְיהוּ** – אמרו שניהם, **עַד לְעֲשׂוּר נְכָסַי** – עד עשירית מנכסיו.

מקשה הגמרא: **וְאַימָּא** – שמא נאמר, כיון שהטעם שתיקנו חכמים כתובת בנין דיכרין, הוא כדי שהאב יכתוב נדוניה לבתו, אם כן, יש לנו לומר שרק את הנכסים **דְּאָב** – שהאשה הכניסה כנדוניה מאביה, **לֵירוּת** – יירשו בניה לאחר מות אביהם, אבל את הנכסים **דְּבַעַל,** והיינו שאר הכתובה, כגון מנה מאתים ותוספת שהבעל מתחייב לתת לה אם תמות או יגרשנה, נאמר **שֶׁלֹּא לֵירוּת** – לא יירשו בניה את כתובתה, שהרי לא שייך בזה הטעם שיקפוץ אדם ויכתוב לבתו. ומדוע אמרו שבניה יורשים גם את כסף כתובתה שכתב לה בעלה. מתרצת הגמרא: **אִם כֵּן** – אם נאמר שלא יירשו את שאר הכתובה, **אָב נַמִּי מִימַּנַּע וְלֹא כָתַב** – האב גם כן ימנע ולא יכתוב לבתו נכסים כשמשיאה, מפני שאומר, כיון שהבעל מקפיד על נכסיו שלו מלהורישם לבני בתי, אף אני אמשוך ידי מלהרבות לו נדוניה.

מקשה הגמרא: **וְאַימָּא** – שמא נאמר, כיון שהטעם שתיקנו חכמים שיירשו הבנים את חיוב הכתובה של הבעל לאשתו, הוא כדי שהאב לא ימנע מלכתוב נדוניה לבתו, אם כן יש לנו לומר שרק **הֵיכָא** – באופן **דְּכָתַב אָב** נדוניה לבתו, **לִכְתּוֹב בַּעַל** – יתחייב גם הבעל שיירשו בניה את המנה או מאתים שהוא מתחייב לה, אבל **הֵיכָא דְּלֹא כָתַב אָב** נדוניה לבתו, **לֹא לִכְתּוֹב בַּעַל.**

מתרצת הגמרא: **לֹא פְּלוּג רַבָּנָן** – לא רצו חכמים לחלק בתקנתם בין כתובה לכתובה, לפי שרוב הכתובות יש בהן נדוניה, ולכן בכל אופן תיקנו חכמים שיתחייב אף הבעל בכתובת בנין דיכרין, גם במקום שלא הכניסה אשתו נדוניה.

ממשיכה הגמרא ומקשה: אם הטעם שתיקנו כן חכמים הוא כדי שהאב יכתוב נדוניה לבתו, אם כן למה תיקנו זאת רק לבנים זכרים, ומדוע לא אמרו **שֶׁבַּת בֵּין הַבָּנִים נַמִּי תֵּירוּת** – אף אם לא היו בנים לאשתו זו אלא רק בת, ויש לו בנים מאשה אחרת, נאמר שתיטול הבת כתובת אמה, שאם לא כן ימנע האב מלתת נדוניה לבתו, מחשש שתמות ותשאיר בנות בלבד, ויעברו נכסיו לבני חתנו מאשה אחרת.

מתרצת הגמרא: תקנה זו, **כְּנַחֲלָה שַׁוְיוּהָ רַבָּנָן** – תקנוה חכמים כ'ירושה', שהרי הוא כותב לה 'ירתון', שזו לשון ירושה, ואין הבת יורשת בין הבנים.

ממשיכה הגמרא ומקשה: אף אם דין הכתובה הוא כירושה, מכל מקום, **בַּת בֵּין הַבָּנוֹת תֵּירוּת** – אם השאירה אשתו רק בת, ויש לו בנות נוספות מאשה אחרת, אך אין לו בנים כלל, שבאופן כזה בנותיו יורשות את כל נכסיו, מדוע לא נאמר שתיטול הבת את כתובת אמה ותירש את הנדוניה שנתן אבי אמה, יותר מחלקה בירושה שעם שאר אחיותיה מנשים אחרות.

מתרצת הגמרא: **לֹא פְּלוּג רַבָּנָן** – לא רצו חכמים לחלק בדין כתובת בנין דכרין לומר שבת בין הבנים לא תיטול ובת בין הבנות תיטול, אלא השוו מידותיהם ואמרו שאין כתובת בנין דכרין אלא בבנים ולא בבנות.

מקשה הגמרא: אם כן שהטעם שתיקנו חכמים כתובת בנין דיכרין, הוא כדי שיכתוב האב נדוניה לבתו, מדוע אמרו (לעיל נ:) שאין הבנים יורשים בכתובת בנין דכרין אלא מן הקרקע, **וְתִיגְּבֵי מִמְּטַלְטְלֵי** – והלא יש לנו לתקן שיגבו אף ממטלטלין, מאותו טעם, שיכתוב האב נדוניה לביתו. מתרצת הגמרא: **כְּכְתוּבָּה שַׁוְיוּהָ רַבָּנָן** – חכמים עשו את תקנת כתובת בנין דכרין כדין כתובת אשה, שאין גובים אותה ממטלטלין של היתומים, אלא רק מן הקרקע שירשו מאביהם, כיון שאף כתובת בנין דכרין נגבית מכח שטר הכתובה.

מקשה הגמרא: אם כן שעשאוה חכמים ככתובה, והוא כשטר חוב, אם כן **תִּטְרוֹף מִמְּשַׁעְבְּדֵי** – יטלו בניה בכתובת בנין דכרין אף מנכסים משועבדים, ואילו להלן (נה.) נחלקו אמוראים האם גובים ממשועבדים, ומה טעמו של הסובר שאין גובים ממשועבדים.

מתרצת הגמרא: מאן דאמר שאין גובים ממשועבדים לומד כן מכך שלשון 'יְרִתּוּן' **תְּנַן,** כלומר לדבריו כתובת בנין דכרין נכתבת בכתובה בלשון 'ירושה', שהבנים יירשו ממון זה, ואין ירושה בנכסים משועבדים.

מוסיפה הגמרא ומקשה: מבואר להלן (צא.) ש'כתובת בנין דכרין' נגבית רק באופן שהוריש האב לבניו ממון נוסף מלבד שווי כתובות אמותיהן, לפחות בשווי דינר, כדי שבדינר זה יתקיים דין ירושה דאורייתא, ובשאר הממון תתקיים תקנת חכמים שיורשים הבנים את כתובת אמן. ואם הטעם של כתובת בנין דיכרין הוא כדי שיקפוץ אדם ויכתוב לבתו, **וְאַימָּא** – מדוע לא נאמר שיטלו בניה כתובת בנין דכרין **אַף עַל גַּב דְּלֵיכָּא מוֹתַר דִּינָר** – אף כשאין דינר נוסף על שתי הכתובות, ומדוע אם אין דינר נוסף לא תיקנו חכמים כתובת בנין דיכרין. מתרצת הגמרא: **בְּמָקוֹם דְּקָא מִיעַקְרָא נַחֲלָה דְּאוֹרָיְיתָא, לֹא תַּקִּינוּ רַבָּנָן** – חכמים לא תיקנו שיטלו בניה כתובת בנין דכרין במקום שמחמת כן תתבטל לגמרי הירושה דאורייתא, שהרי מדין תורה הבנים חולקין בירושה בשוה, ורק כשיש לפחות דינר נוסף על הכתובות, שבו יחלקו בשוה ותתקיים ירושה דאורייתא, תיקנו חכמים כתובת בנין דכרין.

* * *

הגמרא מביאה מעשה בענין נדוניה שכותב האב לבתו: **רַב פַּפָּא אִיעַסַּק לֵיהּ לְבַרֵיהּ בֵּי אַבָּא סוּרָאָה** – רב פפא עסק בנישואי בנו לבתו של אבא סוראה, **אָזִיל** – הלך רב פפא לבית אבי הנערה **לְמִיכְתַּב לָהּ כְּתוּבָּתָהּ** – ששם יכתוב בנו כתובה לאשתו, ויכתוב לה אביה נדונייתה. **שָׁמַע יְהוּדָה בַּר מְרֵימַר** שרב פפא בא לאותו מקום, **נָפַק אָתָא אִיתְחֲזֵי לֵיהּ** – יצא יהודה בר מרימר לקראת רב פפא והתראה לפניו, מפני כבודו. **כִּי מָטוּ לְפִיתְחָא** – כשהגיעו שניהם לפתח ביתו של אבא סוראה, **הֲוָה קָא מְפַטַּר מִינֵּיהּ** – היה יהודה בר מרימר נפרד ממנו ונטל רשות מרב פפא לחזור לאחוריו. **אָמַר לֵיהּ** רב פפא, **נֵיעוּל מַר בַּהֲדַאי** – היכנס עמי לבית אבא סוראה.

באלול מתחיל בחינת 'אני לדודי', דהיינו בחינת אתערותא דלתתא, ועל-ידי-זה נעשה בראש השנה ויום הכיפורים ההמשכה מלמעלה כו', שזהו עניין 'דודי לי'.

ממאמר פרשת ראה ה'תשכ"ז

הגמרא מביאה תירוץ נוסף על הסתירה בין הברייתות בשיטת רבי יהודה: **רַב פָּפָא אָמַר**, באמת סובר רבי יהודה שאין חיוב מלקות באופן שלא בעל, **ומַאי** 'אם **בָּעַל לוֹקֶה' דְּקָתָנֵי הָתָם** – בברייתא השניה, אין הכוונה למלקות הגוף אלא לעונש **מָמוֹן**, ו'לוקה' הוא מלשון עונש. וזהו כדברי רבי יהודה בברייתא הראשונה, שמשלם מאה סלע רק אם בעל, ולוקה אף כשלא בעל.

שואלת הגמרא: **וְקָרֵי לֵיהּ** – וכי יתכן שהתנא קורא **לְתשלומי מָמוֹן** בשם '**מַלְקוּת**'. משיבה הגמרא: **אִין** – כן, ומצינו לשון זו במקומות נוספים, **וְהָא (תנן) [תַּנְיָא]** – וכך שנינו בברייתא, בענין מי שאמר 'ערכי עלי', שצריך לתת לבדק הבית את ערך עצמו, לפי מה שקצבה התורה לכל גיל לזכר ולנקבה, **הָאוֹמֵר חֲצִי עֶרְכִּי עָלַי, נוֹתֵן חֲצִי עֶרְכּוֹ. רַבִּי יוֹסֵי בְּרַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר, לוֹקֶה וְנוֹתֵן עֵרֶךְ שָׁלֵם**, ולכאורה קשה, **לוֹקֶה אַמַּאי** – מה הטעם להענישו במלקות, והרי לא עבר כל איסור, **ואָמַר רַב פָּפָא**, שכוונת רבי יוסי שאדם זה '**לוֹקֶה**' **בְּתשלום עֵרֶךְ שָׁלֵם**, הרי שמשתמשים התנאים בלשון מלקות לענין תשלומי ממון.

אגב כך שהובאה כאן ברייתא זו, מבררת הגמרא את שיטת רבי יוסי. מבררת הגמרא: **מַאי טַעֲמָא** שמחייבו רבי יוסי בערך שלם, והרי לא נדר אלא חצי. מבארת הגמרא: **גְּזֵירָה** – גזרו חכמים באופן שאמר '**חֲצִי עֶרְכּוֹ**', **אָטוּ** – משום מקום שאמר '**עֵרֶךְ חֶצְיוֹ**', **וְהאומר** '**עֵרֶךְ חֶצְיוֹ**' עליו לשלם מעיקר הדין ערך שלם, כיון **דהָוֵי לֵיהּ אֵבֶר שֶׁהַנְּשָׁמָה תְּלוּיָה בּוֹ**, כלומר, בכל חצי מגוף האדם יש אברים שהנשמה תלויה בהם ואי אפשר לחיות בלעדיהם, והמעריך אבר שהנשמה תלויה בו, כגון האומר 'ערך ראשי עלי', משלם ערך שלם, שכיון שאינו יכול לחיות בלעדיו, הרי זה כאילו אמר ערך כולי עלי. וכדי שלא יטעו בין 'ערך חציי' לבין 'חצי ערכי' אמר רבי יוסי שלעולם משלם ערך שלם.

* * *

הגמרא מביאה ברייתות המבארות את המקור לחיובי מוציא שם רע בממון ומלקות: נאמר בתורה בפרשת מוציא שם רע (דברים כב יח–יט) 'וְלָקְחוּ זִקְנֵי הָעִיר הַהִוא אֶת הָאִישׁ וְיִסְּרוּ אֹתוֹ, וְעָנְשׁוּ אֹתוֹ מֵאָה כֶסֶף וְנָתְנוּ לַאֲבִי הַנַּעֲרָה כִּי הוֹצִיא שֵׁם רָע עַל בְּתוּלַת יִשְׂרָאֵל וְלוֹ תִהְיֶה לְאִשָּׁה לא יוּכַל לְשַׁלְּחָהּ כָּל יָמָיו'. **תָּנוּ רַבָּנָן**, נאמר בפסוק '**וְעָנְשׁוּ אֹתוֹ**', **זֶה** עונש **מָמוֹן**, שעל הבעל לשלם קנס מאה סלעים, ומה שנאמר '**וְיִסְּרוּ** אֹתוֹ', **זֶה** עונש **מַלְקוּת**.

שואלת הגמרא: **בִּשְׁלָמָא** – מובן הדבר שאמרה הברייתא ש'**וְעָנְשׁוּ**' **זֶה** עונש **מָמוֹן**, משום **דִּכְתִיב** בהמשך הפסוק '**וְעָנְשׁוּ אֹתוֹ מֵאָה כֶסֶף וְנָתְנוּ לַאֲבִי הַנַּעֲרָה**', **אֶלָּא** מה שאמרה הברייתא ש'**וְיִסְּרוּ**' **זֶה מַלְקוּת, מְנָלָן**, שמא הכוונה להכאה בעלמא או לתוכחת דברים. משיבה הגמרא: **אָמַר רַבִּי אַבָּהוּ, לָמַדְנוּ** בגזירה שוה '**יִסְּרוּ**' שנאמר במוציא שם רע, **מִ'יִסְּרוּ**' שנאמר לגבי בן סורר ומורה, שנאמר (דברים כא יח) 'אֵינֶנּוּ שֹׁמֵעַ בְּקוֹל אָבִיו וּבְקוֹל אִמּוֹ, וְיִסְּרוּ אֹתוֹ וְלא יִשְׁמַע אֲלֵיהֶם', וְכן יש ללמוד '**יִסְּרוּ**' האמור בבן סורר ומורה **מִ'בֵּן**' האמור בו, שנאמר (שם) 'כִּי יִהְיֶה לְאִישׁ בֵּן סוֹרֵר וּמוֹרֶה', **וּ'בֵּן**' זה למדנו **מִ'בֵּן**' האמור בפרשת מלקות, שנאמר (שם כה ב) '**וְהָיָה אִם בֵּן הַכּוֹת הָרָשָׁע**', וכמו שבפרשת בן סורר ומורה כתוב 'ויסרו' וגם 'בן', כך בפרשת מוציא שם רע שכתוב בה 'ויסרו', הרי זה כאילו נאמר בה אף 'בן', ולומדים 'בֵּן' [שכאילו נכתב במוציא שם רע] מ'בֵּן' שכתוב במלקות, להוכיח ש'ויסרו' פירושו מלקות.

מבררת הגמרא: הרי כלל בידינו שלא ענש הכתוב אלא אם כן הזהיר, ואם כן **אַזְהָרָה לְמוֹצִיא שֵׁם רַע מְנָלָן** – היכן נאמר איסור זה, שמחמת כן הוא לוקה. משיבה הגמרא: **רַבִּי אֶלְעָזָר אָמַר**, אזהרתו היא **מִמה** שנאמר (ויקרא יט טז) '**לֹא תֵלֵךְ רָכִיל בְּעַמֶּיךָ**'. **רַבִּי נָתָן אוֹמֵר**, אזהרתו היא **מִ'וְנִשְׁמַרְתָּ מִכֹּל דָּבָר רָע**' (דברים כג י), וכוונת הפסוק היא להשמר מכל דיבור רע, ולשון 'השמר' נחשבת כלאו.

הגמרא מבארת מדוע כל אחד מהאמוראים מיאן בדרשתו של חבירו. שואלת הגמרא: **וְרַבִּי אֶלְעָזָר, מַאי טַעֲמָא לֹא אָמַר** שאזהרת מוציא שם רע נלמדת **מֵהַאי** – מהפסוק 'וְנִשְׁמַרְתָּ מִכֹּל דָּבָר רָע'.

משיבה הגמרא: הפסוק **הַהוּא מִיבָּעֵי לֵיהּ** – נצרך **לְכִדְרַבִּי פִּנְחָס בֶּן יָאִיר**, שדרש כך, '**וְנִשְׁמַרְתָּ מִכֹּל דָּבָר רָע**', **מִכָּאן אָמַר רַבִּי פִּנְחָס בֶּן יָאִיר, אַל יְהַרְהֵר אָדָם בַּיּוֹם** הרהורי עבירה, **וְיָבֹא** מתוך כך **לִידֵי טוּמְאָה בַּלַּיְלָה**, שהרי נאמר בפסוק שאחריו (שם יא) 'כִּי יִהְיֶה בְךָ אִישׁ אֲשֶׁר לא יִהְיֶה טָהוֹר מִקְּרֵה לָיְלָה'. ממשיכה הגמרא ומבארת: **וְרַבִּי נָתָן, מַאי טַעֲמָא לֹא אָמַר** שהאיסור להוציא שם רע נלמד **מֵהַאי** – מהפסוק 'לא תֵלֵךְ רָכִיל'. משיבה הגמרא: הפסוק **הַהוּא** נאמר **כאַזְהָרָה לְבֵית דִּין, שֶׁלֹּא יְהֵא** הדיין **רַךְ לָזֶה וְקָשֶׁה לָזֶה**, אלא ינהג עם שניהם בשוה, ו'רָכִיל' הוא כאילו נאמר 'רך לי תהיה'.

* * *

הגמרא מביאה את המשך הברייתא, המבארת את אופן הבאת העדים על ידי הבעל, שבזה חייבה התורה את המוציא שם רע: אם המוציא שם רע **לֹא אָמַר לָעֵדִים בּוֹאוּ וַהֲעִידוּנִי** שאשתי זינתה, **וְהֵן מְעִידִים אוֹתוֹ מֵאֲלֵיהֶן** – מעצמם, ואחר כך הוזמו, **הוּא** – הבעל **אֵינוֹ לוֹקֶה, וְאֵינוֹ נוֹתֵן מֵאָה סְלָעִים**, שהרי לא הוציא עליה שם רע. אבל **הִיא** – האשה עצמה **וְכן זוֹמְמֶיהָ** – העדים שהעידו שזינתה והוזמו, **מַקְדִּימִין** – משכימים בבוקר להביאם **לְבֵית הַסְּקִילָה**.

תמהה הגמרא: **הִיא וְזוֹמְמֶיהָ סַלְקָא דַּעְתָּךְ** – וכי תעלה על דעתך שגם האשה וגם העדים נסקלים, והרי אם עדותם אמת רק היא נסקלת, ואם הוזמו רק הם נענשים. מתרצת הגמרא: **אֶלָּא אוֹ שהִיא** נהרגת, והיינו כשלא הוזמו, **אוֹ שזוֹמְמֶיהָ** נהרגים **ומַקְדִּימִין לְבֵית הַסְּקִילָה**, אם הוזמו.

* * *

הגמרא מבררת האם חיוב מוציא שם רע הוא רק כששילם ממון לעדים. התבאר בברייתא לעיל שאם הבעל לא הביא את העדים, אינו לוקה ואינו משלם. מדייקת הגמרא: **טַעֲמָא** שהבעל פטור מעונש הוא משום **דְּלֹא אָמַר לְהוּ** – לעדים, שיבואו ויעידוהו, **הָא** – אבל אם **אָמַר לְהוּ** שיעידו, **אַף עַל גַּב דְּלֹא אַגְרִינְהוּ** – אף שלא שילם להם שכר על כך, לוקה ומשלם. וזהו **לְאַפּוּקֵי** – להוציא ולמעט **מִשיטתו דְּרַבִּי יְהוּדָה, דְּתַנְיָא, רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר**, המוציא שם רע **אֵינוֹ חַיָּיב** מלקות וקנס, **עַד שֶׁיִּשְׂכּוֹר עֵדִים** שיעידו שקר שאשתו זינתה.

מבררת הגמרא: **מַאי טַעֲמָא דְּרַבִּי יְהוּדָה** שחיוב הבעל הוא רק אם שילם שכר לעדים. משיבה הגמרא: **אָמַר רַבִּי אַבָּהוּ, אָתְיָא 'שִׂימָה' 'שִׂימָה'** – דין זה נלמד בגזירה שוה של הלשון 'שימה' האמורה כאן, לגבי מוציא שם רע, ונאמרה גם לגבי ריבית, **כְּתִיב הָכָא** (דברים כב יד) '**וְשָׂם לָהּ עֲלִילֹת דְּבָרִים**', **וּכְתִיב הָתָם**, לגבי ריבית, '**לֹא תְשִׂימוּן עָלָיו נֶשֶׁךְ**' (שמות כב כד), **מַה** 'שִׂימָה' האמורה **לְהַלָּן**, בריבית, היינו **מָמוֹן**, שהמלוה נוטל מהלוה תוספת ממון, **אַף** 'שִׂימָה' האמורה **כָּאן**, במוציא שם רע, הכוונה **לְמָמוֹן**, ששילם הבעל ממון לעדי השקר. **אָמַר רַב נַחְמָן בַּר יִצְחָק, וְכֵן תָּנֵי** [–וכך שנה] **רַב יוֹסֵף צִידוֹנִי** ברייתא זו שנשנתה **בֵּי רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יוֹחַאי, אָתְיָא** – דבר זה נלמד בגזירה שוה 'שִׂימָה' 'שִׂימָה', שאין הבעל חייב עד שישכור עדי שקר.

הגמרא מביאה כמה ספיקות בשיטת רבי יהודה, שחיוב הבעל הוא רק אם שכר עדי שקר: **בָּעֵי רַבִּי יִרְמְיָה, שְׂכָרָן בְּקַרְקַע** – אם הבעל שכר את עדי השקר תמורת קרקע ולא תמורת כסף, **מַהוּ** – האם יענש הבעל כאשר נמצאו זוממים, האם כיון שדין זה נלמד מריבית, ואין איסור ריבית בהלואת קרקע, אף מוציא שם רע אינו נענש אלא כאשר שכר העדים בכסף או מטלטלין. או שהלימוד מריבית הוא שכשם ששם יש תשלום ממון, כך במוציא שם רע מדובר ששילם לעדים ממון, ואף קרקע בכלל ממון. עוד הסתפק רבי ירמיה: אם הבעל שכר את שני העדים יחד **בְּפָחוֹת מִשָּׁוֶה פְּרוּטָה**, שאין בו איסור ריבית, **מַהוּ**. ואם תרצה לפשוט שבפחות משוה פרוטה ודאי אין זה נחשב לממון, יש להסתפק אם שכר את **שְׁנֵיהֶם** כאחד **בִּפְרוּטָה**, ונמצא שהבעל שילם פרוטה על שכירות זו, אך כל אחד מהם קיבל פחות משוה פרוטה, **מַהוּ**.

המשך בעמוד יא

רש"י

רב פפא אמר — לעולם מלקות ממש, ומאי "בעל לוקה לא בעל אינו לוקה" דקאמר בהך ברייתא — ממון דמאה סלע קאמר. **חצי ערכו** — לפי שניו. דערך קצוב בפרשה לפי השנים. **גזירה חצי ערכו** — דמשמע חצי ערך שלם, שקצוב לו לפי שנים. **אטו ערך חציו** — "עלי". והאומר "ערך חציו עלי" או "ערך ראשי" או "לבי עלי" — נותן ערך שלם. דהוה ליה מעריך אבר שהנשמטה תלויה בו, וגבי ערכין כתיב (ויקרא כז) "בערכך נפשות", שהמעריך אבר שהנשמטה תלויה בו — נותן קצבה שנתנה בו תורה. **ויסרו מויסרו ויסרו מבן** — כתיב הכא "ויסרו אותו", וכתיב גבי סורר ומורה "ויסרו". מה להלן בן עמו — אף כאן בן עמו, והיינו "ויסרו" דהכא מ"ויסרו" דהתם. וההוא "ויסרו" דהתם מ"בן" שעמו, דלגמריה ל"בן" שעמו על "ויסרו" דהכא, והדר יליף "בן" דאייתינן הכא מ"בן" "והיה אם בן הכות", מה התם מלקות — אף הכא מלקות. **ונשמרת מכל דבר רע** — וכל מקום שנאמר "השמר" "פן" ו"אל" — אינו אלא לא תעשה. **לברדכי פנחס** — במסכת עבודה זרה. **שלא יהרהר ביום ויבא לידי טומאה בלילה** — דסמיך ליה "כי יהיה בך איש" וגו'. **רך לוח** — ורכיל, לשון: רך לי תהיה. **לא אמר לעדים** — המעידים על זנותה. **שכרן בקרקע** — לרבי יהודה, מהו? כיון דמרבית גמר — כסף או אוכל בעינן, דהוו מטלטלין, כדכתיב לענין רבית, או דלמא לממון הוא דגמר גזירה שוה, ואפילו מקרקעי. **על נשואין הראשונים** — כנסה ולא הוציא שם רע ונרשה והחזירה, ואחר כך מוציא שם רע: לא מצאתי בתולים לנישואין קמאי. **ולא ליכם** — אין יכם שהוציא שם רע על נישואי אחיו בכלל פרשה זו, לטעון טענת בתולים. **איפשיטא ליה בעיא בתרייתא. זינתה מעיקרא יש לה כתובה מנה** — קסבר: כנסה בחזקת בתולה ונמצאת בעולה — יש לה כתובה מנה. **כשרי בתולים** — עדים שיזימו או יכחישו את אלו, ויכשירו את בתך לבתולה גמורה. **כשרי בתולי בתי** — עדים המזימין את עדיו. **שלא מצינו שחלק הכתוב** — "משכבי אשה כתיב" שני משכבותיה שוין לכל משפט עריות. **במוציא שם רע** חלק — שאם הביא עדים שנבעלה ארוסתו שלא כדרכה, ונמצאו זוממין — אינו נותן מאה סלע. ד"לא מצאתי בתולים" כתיב, במקום בתולים. **אינו חייב עד שיבעול שלא כדרכה ויוציא שם רע בכדרכה** — כלומר כשבעל נאמרו דברים, ובעילתו אפילו היא שלא כדרכה. כי היכי דלא חלק בשאר עונשין. אבל ביאה של זנות שהוא מוציא לעז עליה — צריך שיאמר על ביאה כדרכה, ולקמן מפרש לה.

אידי

תוספות

אתיא שימה שימה — נראה דלאו גזרה שוה גמורה היא, מדבעי בסמוך שכרן בקרקע או בפחות משוה פרוטה מהו? אף על גב דאין רבית בקרקע, אלא דווקא דומיא דכסף ואוכל. ולא בפחות משוה פרוטה, מדאמר בריש "איזהו נשך" (בבא מציעא סא,א): למה לי דכתב רחמנא לאו בגזל, לאו ברבית, לאו באונאה? ואם יש רבית בפחות משוה פרוטה — הא איצטריך לאו ברבית לפחות משוה פרוטה. והנך נמי לא ילפינן מיניה, דמה לרבית — שכן ישנה בפחות משוה פרוטה. והא דאמר בערכין (לא,א) גבי בתי ערי חומה: רבית הוא, אלא שהתורה התירתו — התם חשיב ריבית לפי שעומד בבית בשכר המתנת מעותיו. אבל אם אדם לוה שדה שאם שטפה נהר יפרע לו שדה וחצי, או עשר גפנים טעונות פגין או בוסר, באחת עשרה — דלבולי עלמא בקרקע דמיא לשבועה ולכל דבר, שמא כי האי גוונא לא הוי רבית בקרקע.

בשלמא לרבי אליעזר בן יעקב היינו דכתיב ופרשו השמלה — תימה: דעל כרחך בשיש עדים שזינתה איירי, דמשום שלא ימצאו על השמלה דם בתולים אין להורגה — אם כן מה תועלת יש בפרישת השמלה? דפשיטא דלא מיתכחשי עדים בשביל כך, דיש לתלות שהנואף הטהו! ויש לומר: דסבר דלא מיחייב, אלא אם כן העיז פניו לשנות הידוע, שמחציף להראות השמלה בלא בתולים לבית דין, ונמצא שקרן, שהיא מלאה דם.

דברים ששם לה — לא מלשון שמלה דריש, דהא מפרש בברייתא דמייתי "שמלה" בשמלה חדשה. אלא לישנא דקרא נקט "ושם לה עלילות דברים".

ואימא

רַב פַּפָּא אָמַר: מַאי בַּעַל לוֹקֶה דְּקָתָנֵי הָתָם? מָמוֹן. וְקָרֵי לֵיהּ לְמָמוֹן מַלְקוֹת? אִין, וְהָא תְּנַן: "הָאוֹמֵר חֲצִי עֶרְכִּי עָלַי" - נוֹתֵן חֲצִי עֶרְכּוֹ, רַבִּי יוֹסֵי בְּרַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: לוֹקֶה וְנוֹתֵן עֶרֶךְ שָׁלֵם. לוֹקֶה אַמַּאי? אָמַר רַב פַּפָּא: לוֹקֶה בְּעֶרֶךְ שָׁלֵם. מַאי טַעְמָא - גְּזֵירָה חֲצִי עֶרְכּוֹ אֲטוּ עֶרֶךְ חֲצָיוֹ, וְעֶרֶךְ חֲצָיוֹ - הָוֵי לֵיהּ אֵבֶר שֶׁהַנִּשְׁמָטָה תְּלוּיָה בּוֹ. תָּנוּ רַבָּנַן: "וְעָנְשׁוּ אוֹתוֹ" - זֶה מָמוֹן, "וְיִסְּרוּ" - זֶה מַלְקוֹת. בִּשְׁלָמָא "וְעָנְשׁוּ" זֶה מָמוֹן - דִּכְתִיב: "וְעָנְשׁוּ אוֹתוֹ מֵאָה כֶסֶף וְנָתְנוּ לַאֲבִי הַנַּעֲרָה" אֶלָּא "וְיִסְּרוּ" זֶה מַלְקוֹת מְנָלַן? אָמַר רַבִּי אַבָּהוּ: לָמְדָנוּ "יִסְּרוּ" מִ"יִסְּרוּ" וְ"יִסְּרוּ" מִ"בֵּן" וּ"בֵן" מִ"בֵּן" - "וְהָיָה אִם בֵּן הַכּוֹת הָרָשָׁע". אַזְהָרָה לְמוֹצִיא שֵׁם רַע מְנָלַן? רַבִּי אֶלְעָזָר אָמַר: מִ"לֹא תֵלֵךְ רָכִיל", רַבִּי נָתָן אוֹמֵר: מִ"וְנִשְׁמַרְתָּ מִכֹּל דָּבָר רָע". וְרַבִּי אֶלְעָזָר מַאי טַעְמָא לָא אָמַר מֵהַאי? הַהוּא מִיבָּעֵי לֵיהּ לְכִדְרַבִּי פִּנְחָס בֶּן יָאִיר. "וְנִשְׁמַרְתָּ מִכֹּל דָּבָר רָע" מִכָּאן וְאָמַר רַבִּי פִּנְחָס בֶּן יָאִיר: אַל יְהַרְהֵר אָדָם בַּיּוֹם וְיָבֹא לִידֵי טוּמְאָה בַּלַּיְלָה. וְרַבִּי נָתָן, מַאי טַעְמָא לָא אָמַר מֵהַאי? הַהוּא אַזְהָרָה לְבֵית דִּין, שֶׁלֹּא יְהֵא רַךְ לָזֶה וְקָשֶׁה לָזֶה. לֹא אָמַר לָעֵדִים "בּוֹאוּ וַהֲעִידוּנִי" וְהֵן מְעִידִים אוֹתוֹ מֵאֵלֵיהֶן - הוּא אֵינוֹ לוֹקֶה וְאֵינוֹ נוֹתֵן מֵאָה סְלָעִים, הִיא וְזוֹמְמֶיהָ מַקְדִּימִין לְבֵית הַסִּקִּילָה. הִיא וְזוֹמְמֶיהָ סָלְקָא דַּעְתָּךְ?! אֶלָּא: אוֹ הִיא אוֹ זוֹמְמֶיהָ מַקְדִּימִין לְבֵית הַסִּקִּילָה. טַעְמָא - דְּלָא אָמַר לְהוּ, הָא אָמַר לְהוּ - אַף עַל גַּב דְּלָא אַגְרִינְהוּ. לְאַפּוּקֵי מִדְּרַבִּי יְהוּדָה, דְּתַנְיָא, רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: אֵינוֹ חַיָּב עַד שֶׁיִּשְׁכּוֹר עֵדִים. מַאי טַעְמָא דְּרַבִּי יְהוּדָה? וְאָמַר רַבִּי אַבָּהוּ. אִתְיָא "שִׁימָה" "שִׁימָה"; כְּתִיב הָכָא: "וְשָׂם לָהּ עֲלִילוֹת דְּבָרִים" וּכְתִיב הָתָם: "לֹא תְשִׂימוּן עָלָיו נֶשֶׁךְ", מַה לְּהַלָּן מָמוֹן - אַף כָּאן מָמוֹן. אָמַר רַב נַחְמָן בַּר יִצְחָק. וְכֵן תָּנֵי רַב יוֹסֵף צִידוֹנִי בֵּי רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יוֹחַאי: אִתְיָא "שִׁימָה" "שִׁימָה". בָּעֵי רַבִּי יִרְמְיָה: שְׁכָרָן בְּקַרְקַע מַהוּ. בְּפָחוֹת מִשָּׁוֶה פְּרוּטָה מַהוּ. שְׁנֵיהֶם בִּפְרוּטָה מַהוּ? בָּעֵי רַב אַשִׁי: הוֹצִיא שֵׁם רַע עַל הַנִּשּׂוּאִין הָרִאשׁוֹנִים מַהוּ, עַל נִשּׂוּאֵי אָחִיו מַהוּ? פְּשׁוֹט מִיהָא חֲדָא, דְּתָנֵי רַבִּי יוֹנָה: "אֶת בִּתִּי נָתַתִּי לְאִישׁ הַזֶּה" לָזֶה - וְלֹא לְיָבָם. מַאי רַבָּנַן וּמַאי רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן יַעֲקֹב? דְּתַנְיָא: כֵּיצַד הוֹצָאַת שֵׁם רַע? בָּא לְבֵית דִּין, וְאָמַר: "פְּלוֹנִי, לֹא מָצָאתִי לְבִתִּךְ בְּתוּלִים". אִם יֵשׁ עֵדִים שֶׁזִּינְּתָה תַּחְתָּיו - יֵשׁ לָהּ כְּתוּבָּה מָנֶה. אִם יֵשׁ עֵדִים שֶׁזִּינְּתָה תַּחְתָּיו יֵשׁ לָהּ כְּתוּבָּה מָנֶה?! בַּת סְקִילָה הִיא! הָכִי קָאָמַר: אִם יֵשׁ עֵדִים שֶׁזִּינְּתָה תַּחְתָּיו - בִּסְקִילָה, זִינְּתָה מֵעִיקָּרָא - יֵשׁ לָהּ כְּתוּבָּה מָנֶה. נִמְצָא שֶׁשֵּׁם רַע אֵינוֹ שֵׁם רַע - הוּא לוֹקֶה וְנוֹתֵן מֵאָה סֶלַע, בֵּין בָּעַל וּבֵין לֹא בָּעַל. רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן יַעֲקֹב אוֹמֵר: לֹא נֶאֶמְרוּ דְּבָרִים הַלָּלוּ אֶלָּא כְּשֶׁבָּעַל. בִּשְׁלָמָא לְרַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן יַעֲקֹב - הַיְינוּ דִּכְתִיב: "וּבָא אֵלֶיהָ" "וְאָקְרַב אֵלֶיהָ". אֶלָּא לְרַבָּנַן - מַאי "וּבָא אֵלֶיהָ" "וְאָקְרַב אֵלֶיהָ"? "וּבָא אֵלֶיהָ" - בַּעֲלִילוֹת, "וְאָקְרַב אֵלֶיהָ" - בְּדִבְרִים. בִּשְׁלָמָא לְרַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן יַעֲקֹב - הַיְינוּ דִּכְתִיב: "לֹא מָצָאתִי לְבִתִּךְ בְּתוּלִים". אֶלָּא לְרַבָּנַן - מַאי "לֹא מָצָאתִי לְבִתִּךְ בְּתוּלִים"? לֹא מָצָאתִי לְבִתִּךְ כְּשֶׁרֵי בְתוּלִים. בִּשְׁלָמָא לְרַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן יַעֲקֹב - הַיְינוּ דִּכְתִיב: "וְאֵלֶּה בְּתוּלֵי בִתִּי", אֶלָּא לְרַבָּנַן מַאי "וְאֵלֶּה בְּתוּלֵי בִתִּי"? "וְאֵלֶּה כְּשֶׁרֵי בְתוּלֵי בִתִּי. בִּשְׁלָמָא לְרַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן יַעֲקֹב - הַיְינוּ דִּכְתִיב: "וּפָרְשׂוּ הַשִׂّמְלָה", אֶלָּא לְרַבָּנַן מַאי "וּפָרְשׂוּ הַשִׂّמְלָה"? אָמַר רַבִּי אַבָּהוּ: פָּרְשׂוּ מַה שֶּׁשָּׁם לָהּ. כְּדִתַנְיָא: "וּפָרְשׂוּ הַשִׂّמְלָה". מִלְּמֵד שֶׁבָּאוּ עֵדִים שֶׁל זֶה וְעֵדִים שֶׁל זֶה, וּבוֹרְרִין אֶת הַדָּבָר כְּשִׂמְלָה חֲדָשָׁה. רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן יַעֲקֹב אוֹמֵר: דְּבָרִים כִּכְתָבָן, שִׂמְלָה מַמָּשׁ. שָׁלַח רַבִּי יִצְחָק בַּר רַב יַעֲקֹב בַּר גִּיּוֹרִי מִשְּׁמֵיהּ דְּרַבִּי יוֹחָנָן: אַף עַל גַּב שֶׁלֹּא מָצִינוּ בְּכָל הַתּוֹרָה כּוּלָּהּ שֶׁחִלֵּק הַכָּתוּב בֵּין בִּיאָה כְּדַרְכָּהּ לְבִיאָה שֶׁלֹּא כְּדַרְכָּהּ לְמַכּוֹת וּלְעוֹנָשִׁין, אֲבָל מוֹצִיא שֵׁם רַע - חִלֵּק: אֵינוֹ חַיָּב עַד שֶׁיִּבְעוֹל שֶׁלֹּא כְּדַרְכָּהּ, וְיוֹצִיא שֵׁם רַע בְּדַרְכָּהּ. כְּמַאן? אִי כְּרַבָּנַן - אַף עַל גַּב דְּלֹא בָּעַל, אִי כְּרַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן יַעֲקֹב -

אידי

תוספות

ואימא לדידה — תימה: היכי מצי למימר שיהא שלה? הא אמרינן בפרק קמא דקידושין (ד,ב): ואצטריך למכתב "כי יקח" ואצטריך למכתב "ויצאה חנם", דאי כתב רחמנא "כי יקח" הוי אמינא כספא דידה הוי, כתב רחמנא "ויצאה חנם"! ואומר רבינו יצחק: דהתם לפי מסקנא דשמעתין קאמר, דאמר: יציאה דכוותה קא ממעט. אבל אי לאו היה שום משמעות מ"ויצאה חנם" שיהא של אב — מייתורא לא הוה אמרינן שיהא שלו. **השתא** אביה מקבל קידושיה דכתיב את בתי נתתי וגו' — תימה: למאי דסלקא דעתין השתא, אמאי איצטריך "ויצאה חנם"? דמקדשה בכסף שמעינן מ"כי יקח", ומ"את בתי" שמעינן לה דלא הוי לדידה.

ואימא הני מילי קטנה — ואף על גב דקרא בבת עונשין מיירי, הכי קאמר: בתי נתתי כשהיתה קטנה. ואם תאמר: הא לקטנה לא איצטריך קרא, השתא זבוני מזבין לה — כסף קידושיה מיבעיא? דבבה"ג קאמר בסמוך גבי מעשה ידיה! ויש לומר: דגבי מעשה ידיה קאמר שפיר, דכיון שיש לו כח למכור מעשה ידיה לאחר — פשיטא שהם שלו. אבל מה ענין קידושין אצל מכירה? אף על גב דיכול האדון לייעדה בכסף קנייתה — היינו משום דגזירת הכתוב הוא דיכול לייעדה בכסף קנייתה, אבל שאר קידושין — אימא דאין האב זוכה בהן כלום. ועוד יש לומר: דאמעשה ידיה פשיטא ליה שהם שלו כל זמן שיכול למוכרה, דהיינו עד נערות. אבל משום דמצי מזבן לה עד נערות — לא שמעינן שיהא שלו כסף קידושין שהיא מתקדשת בו לעולם. ועוד: ד"את בתי נתתי" אינו מיותר, ואיצטריך אפילו לקטנה, דאיצטריך לאשמעינן דאב נאמן לאסור את בתו. ולפי המסקנא על כרחך לא אתא אלא להכי. והא דדרשינן השתא אביה מקבל קידושיה — היינו מפשטיה דקרא.

ממונא מאיסורא לא ילפינן — ואם תאמר: נילף מהפרת נדרים, דאביה יכול לקדשה, דהיינו איסורא מאיסורא, וממילא שמעינן דבספא דאביה הוי, כדאמר לעיל: השתא אביה מקבל קידושיה — איהי שקלה בספא? ויש לומר: דאיסורא דאית ביה ממונא מאיסורא דלית ביה ממונא — לא ילפינן.

יציאה דכוותה קא ממעט — פירש בקונטרס בלשון שני, וכן פירש רבינו חננאל: דכוותה — היינו מה התם בנערה, אף הכא נמי להאי אדון מרבינן כסף בנערה. ואין נראה, דאבתי תקשי: ואימא לדידה! אלא פירוש הקונטרס עיקר. והשתא, כיון דשמעינן מהאי קרא דבספא דאביה הוי — סברא הוא דאיהו נמי מקבל. דהשתא אביה שקיל כסף קדושיה ואיהי תקדוש נפשה?

לענין הפרת נדרים נפקא לה מרשותו — הכי נמי הוה מצי למימר דלענין אבילת תרומה נפקא לה מרשותו, דאם בת כהן לישראל היא — אינה אוכלת בתרומה, כדאמרינן ב"יש מותרות" (יבמות פז,א). אלא ניחא ליה למנקט הפרת נדרים, שהפסיד כחו שהיה לו בה להפר נדריה, דומיא דיציאת אדון שמפסיד מעשה ידיה.

וכאי במציאתה משום איבה — מדאורייתא ליכא למילף שתהא מציאתה לאביה כמו שקידושיה לאביה, דשאני קידושין דלא קטרחא בהו כלל, אבל מציאתה דקטרחא להגביה מציאתה. ובהאי גוונא עביד צריכותא בריש קידושין (ד,א) דלא גמרינן מעשה ידיה מקידושיה דלא קא טרחא בהו כלל. ואם תאמר: נילף מתרוייהו, דהשתא ומה הנך דמחמת גופא קא אתו הוי דאב, מציאה לא כל שכן! ויש לומר: דמה להנך — שהאב נפסד על ידיהן, דעל ידי קידושין היא מפקעת עצמה ממנו, ומעשה ידיה משום דקא מיתנא מיניה, כדאמרינן בריש קידושין (שם).

משום

1 אִידִי וְאִידִי כְּדַרְכָּהּ בָּעֵינַן! אֶלָּא שָׁלַח רַב כָּהֲנָא
2 מִשְּׁמֵיהּ דְּרַבִּי יוֹחָנָן: אֵינוֹ חַיָּיב עַד שֶׁיִּבְעוֹל כְּדַרְכָּהּ,
3 וְיוֹצִיא שֵׁם רַע בִּכְדַרְכָּהּ. **מִשְׁנָה** "הָאָב זַכַּאי בְּבִתּוֹ
4 בְּקִידּוּשֶׁיהָ בְּכֶסֶף, בִּשְׁטָר וּבְבִיאָה. זַכַּאי בִּמְצִיאָתָהּ
5 וּבְמַעֲשֵׂה יָדֶיהָ, וּבַהֲפָרַת נְדָרֶיהָ, וּמְקַבֵּל אֶת גִּיטָהּ,
6 וְאֵינוֹ אוֹכֵל פֵּירוֹת בְּחַיֶּיהָ. נִשֵּׂאת - יָתֵר עָלָיו הַבַּעַל
7 שֶׁאוֹכֵל פֵּירוֹת בְּחַיֶּיהָ, וְחַיָּיב בְּמְזוֹנוֹתֶיהָ וּבְפַרְקוֹנָהּ
8 וּקְבוּרָתָהּ. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: אֲפִילּוּ עָנִי שֶׁבְּיִשְׂרָאֵל
9 לֹא יִפְחוֹת מִשְּׁנֵי חֲלִילִין וּמְקוֹנֵנֶת. **גְּמָרָא** בְּכֶסֶף
10 מְנָלַן? אָמַר רַב יְהוּדָה: אָמַר קְרָא "וְיָצְאָה חִנָּם אֵין
11 כָּסֶף" - אֵין כֶּסֶף לְאָדוֹן זֶה, וְיֵשׁ כֶּסֶף לְאָדוֹן אַחֵר,
12 וּמַנּוּ - אָבִיהָ. וְאֵימָא לְדִידֵהּ? הָשְׁתָּא אָבִיהָ מְקַבֵּל
13 קִידּוּשֶׁיהָ, דִּכְתִיב: "אֶת בִּתִּי נָתַתִּי לָאִישׁ הַזֶּה", אִיהִי
14 שְׁקִלָא כַּסְפָּא?! וְאֵימָא: הָנֵי מִילֵּי - קְטַנָּה, דְּלֵית
15 לָהּ יָד, אֲבָל נַעֲרָה דְּאִית לָהּ יָד - אִיהִי תְּקַדֵּשׁ
16 נַפְשָׁהּ, וְאִיהִי תִּשְׁקוֹל כַּסְפָּא! אָמַר קְרָא: "בִּנְעוּרֶיהָ
17 בֵּית אָבִיהָ" - כָּל שֶׁכֵּן נְעוּרִים לְאָבִיהָ. וְאֶלָּא, הָא
18 דְּאָמַר רַב הוּנָא אָמַר רַב: מְנַיִן שֶׁמַּעֲשֵׂה הַבַּת לְאָבִיהָ
19 - שֶׁנֶּאֱמַר: "וְכִי יִמְכּוֹר אִישׁ אֶת בִּתּוֹ לְאָמָה", מָה
20 אָמָה מַעֲשֵׂה יָדֶיהָ לְרַבָּהּ, אַף בַּת מַעֲשֵׂה יָדֶיהָ לְאָבִיהָ
21 - לָמָּה לִי, תֵּיפּוֹק לֵיהּ מִ"בִּנְעוּרֶיהָ בֵּית אָבִיהָ"?
22 אֶלָּא, הַהוּא בַּהֲפָרַת נְדָרִים הוּא דִּכְתִיב. וְכִי תֵימָא:
23 גֵּילַף מִינָּהּ - מָמוֹנָא מֵאִיסּוּרָא לָא יָלְפִינַן. וְכִי תֵימָא:
24 גֵּילַף מִקְּנָסָא - מָמוֹנָא מִקְּנָסָא לָא יָלְפִינַן. וְכִי תֵימָא:
25 גֵּילַף מִבּוֹשֶׁת וּפְגָם - שָׁאנֵי בּוֹשֶׁת וּפְגָם דְּאָבִיהָ נַמִי
26 שַׁיָּיךְ בֵּיהּ. אֶלָּא, מִסְּתַבְּרָא דְּכִי מְמַעֵט רַחֲמָנָא -
27 יְצִיאָה דִּכְוָותָהּ קָא מְמַעֵט. וְהָא לָא דָּמְיָא הָא יְצִיאָה
28 לְהָא יְצִיאָה, הָתָם גַּבֵּי אָדוֹן - נָפְקָא לֵהּ מֵרְשׁוּתֵיהּ
29 לְגַמְרֵי, יְצִיאָה דְּאָב - אַכַּתִּי מִחַסְּרָא מִסִּירָה לַחוּפָּה!
30 מֵהֲפָרַת נְדָרִים מִיהָא נָפְקָא לֵהּ מֵרְשׁוּתֵיהּ. דִּתְנַן:
31 נַעֲרָה הַמְאוֹרָסָה אָבִיהָ וּבַעְלָהּ מְפִירִין לָהּ נְדָרֶיהָ.
32 "שְׁטָר וּבִיאָה". מְנָא לָן? אָמַר קְרָא: "וְהָיְתָה לְאִישׁ
33 אַחֵר" - אִיתְקוּשׁ הֲוָיוֹת לְהַדְדֵי. "זַכַּאי בְּמְצִיאָתָהּ".

משום

אידי ואידי כדרכה בעינן — כיון דאמר דברים בכתבן, היאך אתה קורא "לא מצאתי לה בתולים"? אלא אם כן אמר בעלתיה כדרכה ומצאתיה בעולה. **משנה האב זכאי בבתו** — בקטנות ובנערות. **בקידושיה בכסף** — שבסף קידושיה שלו. **ובשטר** — שאם קבל שטר אירוסין עליה — הרי זו מקודשת. **בביאה** — רשאי למוסרה לביאה לשם קידושין. **ומקבל את גיטה** — אם נתגרשה מן האירוסין, וקודם שבגרה. אבל בגרה או ניסת — שוב אין לו רשות בה. **ואינו אוכל פירות בחייה** — אם נפלו לה קרקעות בירושה מבית אמה — אין אביה אוכל פירותיהן, אלא עושין לה סגולה. **בחייה** — אלא אם כן מתה והוא יורשה. **יתר עליו הבעל** — שהוא זוכה גם בכל השנויים למעלה, ואוכל פירות מנכסים שנפלו לה בירושה משניסת לו. **וחייב במזונותיה ובפרקונה** — אם נשבית, שהוא תנאי בית דין, כדתנן במתני'. **בקבורתה** — דאמרינן לקמן: קבורתה תחת כתובתה שהכניסה לו מבית אביה, והוא יורשה במיתתה. **משני חלילין** — להספד, קלמיל"ש. **גמרא בכסף מנלן** — דבסף קידושיה לאביה. **אין כסף** — באמה העבריה כתיב. ובקידושין פריך: האי מבעי ליה לגופיה: **אין כסף לאדון זה** — בצאתה מרשותו בסימני נערות, כדילפינן בקידושין דביוצאה בסימנים משתעי קרא. **אבל יש כסף לאדון אחר** — כשיוצאה מרשותו. **ומנו אב** — שאין אדון לבת ישראל אלא אביה, חוץ מזה שנמכרה לו. **ואימא לדידה הוי** — וקרא כי אתא לאשמועינן אתא, שהיא נקנית לבעל בקדושי כסף. והכי תדרשיה: אין כסף ביציאה זו, אבל יש כסף ביציאה אחרת. ולעולם דידה הוי. **ואימא הני מילי** — דאמרה תורה "את בתי נתתי" — שבידו נתינתה. **קטנה דלית לה יד** — לקדש עצמה. ואף על גב דגבי מוציא שם רע כתיב, וההיא נערה הוה — דלמא הכי קאמר: את בתי נתתי בקטנותה, ועתה נערה. **אלא ההיא בהפרת נדרים כתיב** — מסקנא דקושיא היא, ולא שינויא הוא. **וכי תימא גילף** — כסף קידושיה מקנסה שזיכתה תורה לאב. **מבושת ופגם** — דאמרינן ב"אלו נערות" (כתובות מ,ב) שהוא של אב. **שייך בה** — בידו ליטול ממון ולביישה בבושת זה, למוסרה לביאת קידושין למנוול ולמוכה שחין. **אלא** — כי פרכת אימא לדידה, הכי תשני: מסתברא כי קא ממעט קרא יציאתה מרשות אב בקידושין, מתורת יציאתה מרשות אדון בסימנין. **יציאה דכוותה קא ממעט** — מה כסף דיציאת אדון, אי הוה התם כסף, דאדון שהיא יוצאה ממנו בעי מהוי, כפדיון גרעונה, דמגרעת עמו ויוצאה, והמותר נותנת לו. אף כי קאמר נמי יש כסף ביציאה אחרת — דאדון שהיא יוצאה ממנו בעי למהוי, ולא לדידה. ואי אמרת לדידה הוה — לא קא ממעט יציאה דכוותה. כך מפורש בשאלתות דרב אחאי גאון. ואני שמעתי יציאה דכוותה קא ממעט — מה התם נערה, אף הכא נערה. וקשיא לי: אכתי אימא לדידה! ובמסכת קדושין פירשתיה בלשון שמועתי, ובקושי. **והא לא דמיא** — יציאה דקדושין ליציאת אמה העבריה, ולא יציאה דכוותה היא. **אבתי מיחסרא מסירה לחופה** — ועדיין היא ברשות האב לירושתה ולמעשה ידיה. **נפקא לה מרשותיה** — דעד עכשיו היה מיפר לבדו, ועתה מיפר בשותפות עם בעלה. **בשטר ובביאה מנלן** — דביד אביה לקדשה ולמוסרה על כרחה. **איתקוש הוויות להדדי** — מה כסף ברשות אביה — אף קידושי שטר וביאה ביד אביה, וקידושי שטר וביאה דמקדשת בהו ילפינן בקידושין.

משום

הרי אִידִי וְאִידִי – גם ביאת הבעל וגם ביאת הזנות, כְּדַרְכָּהּ בְּעִינָן – צריך שיהיו כדרכה, שהרי אם זינתה שלא כדרכה, לא איבדה בתוליה, ואילו הבעל טוען 'לא מָצָאתִי לְבִתֵּךְ בְּתוּלִים'. ואם ביאת הבעל היתה שלא כדרכה, מנין לו שאין לה בתולים. מתרצת הגמרא: אֶלָּא מימרא זו נאמרה כשיטת רבי אליעזר בן יעקב, וכפי שֶׁשָּׁלַח רַב כַּהֲנָא מִשְּׁמֵיהּ דְּרַבִּי יוֹחָנָן, שֵׁאֵינוֹ חַיָּיב מלקות וממון עַד שֶׁיִּבְעוֹל כְּדַרְכָּהּ, וְיוֹצִיא שֵׁם רַע שזינתה בְּכִדְרְכָּהּ.

משנה

בתחילת הפרק (מב.) שנינו שמעשה ידיה ומציאתה של בת שייכים לאביה. משנתינו ממשיכה לבאר את זכויות האב בבתו, וכן את זכויות הבעל באשתו: הָאָב זַכַּאי בְּבִתּוֹ הקטנה או הנערה, בְּקִידּוּשֶׁיהָ בְּכֶסֶף – שבסף קידושיה שלו. ובקידושיה בְּשֶׁטֶר, שאם קיבל שטר קידושין עליה, הרי היא מקודשת, ובקידושיה בְּבִיאָה, שיכול למוסרה למי שירצה, להתקדש בביאה. וַזַּכַּאי בְּמְצִיאָתָהּ – מציאה שמצאה, וּבְמַעֲשֶׂה יָדֶיהָ – במלאכה שעשתה. וּבַהֲפָרַת נְדָרֶיהָ – שיכול האב להפר את נדריה. וְכֵן מְקַבֵּל אֶת גִּיטָהּ מיד בעלה, אם רצה לגרשה בעודה ארוסה. מביאה המשנה זכות ממון שאינה שייכת לאב: וְאֵינוֹ אוֹכֵל פֵּירוֹת בְּחַיֶּיהָ – אם ירשה בתו נכסים מבית אמה, אין האב זכאי בהם ולא בפירותיהם.

המשנה מפרטת את זכויות הבעל באשתו: נִשֵּׂאת הבת, זוכה הבעל בזכויות שהיו לאב, במציאתה ובמעשה ידיה ובהפרת נדריה, ובדבר זה יָתֵר עָלָיו הַבַּעַל – זכות הבעל מרובה משל האב, שֶׁאוֹכֵל פֵּירוֹת בְּחַיֶּיהָ של אשתו מנכסים שנפלו לה בירושה. ומביאה המשנה את חובות הבעל לאשתו: וְחַיָּיב הבעל בְּמְזוֹנוֹתֶיהָ, וּבְפַרְנָסָתָהּ – לפדותה, אם נשבית, וְכֵן בְּקִבּוּרָתָהּ, כשמתה בחייו. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר, אֲפִילּוּ עָנִי שֶׁבְּיִשְׂרָאֵל, שמתה אשתו, לֹא יִפְחוֹת מִלְּהביא שְׁנֵי חֲלִילִין, וּמְקוֹנֶנֶת לצורך הספידה.

* * *

גמרא

שנינו במשנה: 'האב זכאי בבתו בקידושיה בְּכֶסֶף'. שואלת הגמרא: מְנָלָן – מנין לנו שכסף הקידושין לאביה. משיבה הגמרא: אָמַר רַב יְהוּדָה, אָמַר קְרָא לגבי אמה עבריה שיוצאת מרשות האדון כשהביאה סימני נערות (שמות כא יא) 'וְיָצְאָה חִנָּם אֵין כָּסֶף' – שאינה צריכה לשלם לאדון כסף עבור יציאתה, ויש לדרוש, אֵין זכות כֶּסֶף לְאָדוֹן זֶה, שיוצאת ממנו, וְיֵשׁ זכות בְּכֶסֶף לְאָדוֹן אַחֵר, וּמַנּוּ – ומי הוא אותו 'אדון אחר', זה אָבִיהָ, שיש לו זכות בכסף קידושיה.

דוחה הגמרא: וְאַימָּא שכסף זה הוא לְדִידָהּ – לבת עצמה, והפסוק מלמד רק שאין כסף ביציאה זו, שיוצאת מרשות האדון, אבל יש כסף ביציאה אחרת, והיינו כשיוצאת מרשות אביה להתקדש, שיש כסף קידושין, אך יתכן שהוא שלה.

מבארת הגמרא באופן אחר מנין שהאב זכאי בקידושי כסף של בתו: הַשְׁתָּא – עתה, הרי בקטנותה ובנערותה הדין הוא שאָבִיהָ מְקַבֵּל את קִידּוּשֶׁיהָ ומקדשה למי שירצה, דִּכְתִיב (דברים כב טז) 'אֶת בִּתִּי נָתַתִּי לְאִישׁ הַזֶּה', וכי יתכן דאִיהִי שַׁקְלָא כַּסְפָּא – שהבת נוטלת את כסף הקידושין לעצמה, והרי לא מסתבר שבחנם זיכתה לו התורה את קבלת קידושיה.

דוחה הגמרא גם ראיה זו: וְאַימָּא – ועדיין יש לומר ולדחות, שמה שאמרה התורה 'את בתי נתתי', שביד האב ליתנה למי שירצה, הָנֵי מִילֵּי – דבר זה נאמר רק בְּקַטַּנָּה, דְּלֵית לָהּ יָד – שאין לה אפשרות לקדש את עצמה, שהרי אין לה דעת, ולכן זיכתה התורה לאב שיוכל לקדשה, אֲבָל נַעֲרָה, דְּאִית לָהּ יָד – שיש לה אפשרות לקדש את עצמה, שהרי היא כגדולה לכל דבר, שמקחה מקח וממכרה ממכר, שמא נאמר דאִיהִי תְּקַדֵּשׁ נַפְשָׁהּ, וְאִיהִי תִּשְׁקוֹל כַּסְפָּא – שהיא תקדש את עצמה וגם תיטול את כסף הקידושין לעצמה.

הגמרא מנסה ללמוד דין זה מפסוק אחר: אָמַר קְרָא לגבי הפרת נדרים (במדבר ל יז) 'בִּנְעֻרֶיהָ בֵּית אָבִיהָ', ויש לדרוש מפסוק זה שכָּל שֶׁכַּח הבא בזמן נְעוּרִים, לְאָבִיהָ הוא.

דוחה הגמרא גם לימוד זה: וְאֶלָּא – לפי לימוד זה, יש להקשות, הָא דְּאָמַר רַב הוּנָא אָמַר רַב, מַנַּיִן שֶׁמַּעֲשֵׂה הַבַּת שייך לְאָבִיהָ, שֶׁנֶּאֱמַר (שמות כא ז) 'וְכִי יִמְכֹּר אִישׁ אֶת בִּתּוֹ לְאָמָה', ויש לדרוש מייתור המילה 'לְאָמָה', מָה אָמָה מַעֲשֵׂה יָדֶיהָ שייכים לְרַבָּהּ – לאדון שלה, אַף בַּת, מַעֲשֵׂה יָדֶיהָ לְאָבִיהָ, וקשה, לָמָּה לִי לימוד זה, תֵּיפּוּק לֵיהּ – יש ללמוד זאת מִ'בִּנְעֻרֶיהָ בֵּית אָבִיהָ', שכל שבח נעורים לאביה, ובכלל זה מעשי ידיה. אֶלָּא הטעם שאין לומדים כן, משום דַּהֲוָה – פסוק זה, 'בנעוריה בית אביה', בַּהֲפָרַת נְדָרִים הוּא דִּכְתִיב, ומלמד את גוף הדין שהאב מפר את נדרי בתו הנערה, משום שהיא ברשותו לענין הפרת נדרים.

מוסיפה הגמרא ואומרת: וְכִי תֵּימָא נַיְלַף מִינָּהּ – ואם תאמר שאמנם הפסוק 'בנעוריה בית אביה' עצמו נאמר בהפרת נדרים, אך נלמד ממנו שאף בכסף קידושיה שייך לאב. אין לומר כן, שהרי מָמוֹנָא מֵאִיסּוּרָא לֹא יַלְפִינָן – אין ללמוד דיני ממונות מאיסורים, ואף שלגבי איסור נדר יש לאב זכות להפירו, אין ללמוד מכך שאף ממון הקידושין שייך לו.

הגמרא מנסה ללמוד ממקומות אחרים שכסף הקידושין של הנערה שייך לאביה: וְכִי תֵּימָא נַיְלַף מִקְּנָסָא – נלמד שהאב זוכה בכסף קידושיה מהאמור בתורה לגבי אונס ומפתה, שנותן את הקנס לאבי הנערה. דוחה הגמרא: מָמוֹנָא מִקְּנָסָא לֹא יַלְפִינָן – אי אפשר ללמוד את דין כסף הקידושין, שזו זכות ממון, מחיוב קנס, כיון שדין קנס הוא חידוש של התורה שחייבים לשלמו, ואין ללמוד ממנו דינים אחרים.

ממשיכה הגמרא ושואלת: וְכִי תֵּימָא נַיְלַף מִתְּשְׁלוּמֵי בּוֹשֶׁת וּפְגָם שמשלם האונס והמפתה, שהם תשלומי 'ממון', ואף על פי כן הם שייכים לאב, כמבואר לעיל (מז:). דוחה הגמרא: שַׁאנִי – שונה הוא דינם של בּוֹשֶׁת וּפְגָם, דְּאָבִיהָ נַמִּי שָׁיֵיךְ בֵּיהּ – כיון שיש לאב שייכות לתשלומים אלו, שהרי יכול לבייש ולפגום את בתו באותו בושת שביישה האונס, על ידי שימסרנה האב לביאת קידושין למנוול ומוכה שחין, ויטול על כך שכר, והאונס או המפתה הפסידו, שמתוך שזילזל אותה לא ירצו בני אדם לקדשה, ולכך משלם ממון זה לאביה, ואין מכאן ראיה שאף בכסף קידושיה שלו.

אחר שדחתה הגמרא את אפשרויות הלימוד מפסוקים אחרים, חוזרת הגמרא ללימוד הראשון, שלומדים כן מדרשת הפסוק 'ויצאה חנם אין כסף', שאין כסף לאדון בשעה שיוצאת ממנו בסימני נערות, אבל יש כסף לאב בשעה שהבת יוצאת מרשותו על ידי קידושין, ואמנם לעיל הקשינו על כך שמא כוונת הפסוק רק להשמיענו שמתקדשת בכסף, אך מנין שהכסף ניתן לאביה. אֶלָּא, הלימוד שכסף הקידושין ניתן לאב הוא מסברא, מִסְתַּבְּרָא, דְּכִי מִמַּעֲט רַחֲמָנָא יְצִיאָה דִּכְוֻתָּהּ קָא מִמַּעֲט – מסתבר לומר שכאשר מיעטה התורה את יציאת הבת מרשות האב בקידושין, מכלל יציאתה מרשות האדון, שמדובר ב'יציאות' דומות זו לזו, וכשם שלגבי יציאת האדון המיעוט הוא שאין כסף למי שהיא יוצאת ממנו, והיינו האדון, כך לגבי יציאתה מרשות האב, הריבוי הוא שיש כסף למי שהיא יוצאת ממנו, והיינו לאב.

שואלת הגמרא: איך אפשר לדמות את היציאות זו לזו, וְהָא לֹא דָּמְיָא הָא יְצִיאָה לְהָא יְצִיאָה – והרי אין יציאת הבת בקידושין דומה ליציאת האמה בסימנים, דְּהָתָם, לִגְבֵי אָדוֹן, נַפְקָא לָהּ מֵרְשׁוּתֵיהּ – יוצאת האמה מרשותו לְגַמְרֵי על ידי סימנים, אבל בִּיצִיאָה דְּאָב על ידי קידושין, אין זה יציאה גמורה, שהרי אַכַּתִּי מְחַסְּרָא – עדיין היא חסירה מְסִירָה לְחוּפָּה כדי להוציאה מרשותו לגמרי, שכל זמן שלא נמסרה לחופה לשם נישואין עדיין היא ברשותו לגבי ירושתה

המשך בעמוד כ

מבארת הגמרא: זכות האב במציאת בתו תקנת חכמים היא, **מִשּׁוּם אֵיבָה** – שנאה, כלומר, כיון שאין האב חייב לזון את בתו הקטנה או הנערה, אם לא תתן לו את מציאותיה תהיה שנאה ביניהם וימנע מלזון אותה, ולכן תיקנו חכמים שמציאתה שלו.

* * *

שנינו במשנה: האב זכאי בבתו וכו' **וּבְמַעֲשֶׂה יָדֶיהָ.** מבררת הגמרא: **מְנָלָן** – מנין נלמד דין זה. מבארת הגמרא: **דְּאָמַר רַב הוּנָא, אָמַר רַב, מִנַּיִן שֶׁמַּעֲשֵׂה הַבַּת שֶׁיֵּשׁ לָאָב, שֶׁנֶּאֱמַר** (שמות כא ז) 'וְכִי יִמְכֹּר אִישׁ אֶת **בִּתּוֹ לְאָמָה**', ותיבת 'לאמה' מיותרת, שהרי יכלה התורה לכתוב רק 'וכי ימכור איש את בתו', ויש לדרוש מכך שבאה התורה להקיש בת לאמה, **מָה אָמָה מַעֲשֶׂה יָדֶיהָ לְרַבָּהּ** [–לאדון שלה], שלשם כך קנאה, **אַף בַּת, מַעֲשֶׂה יָדֶיהָ לְאָבִיהָ.**

מקשה הגמרא: **וְאִימָּא** – שמא נאמר, כיון שהלימוד הוא מאמה העבריה, אם כן **הָנֵי מִילֵּי** – דין זה שמעשה ידי הבת לאביה היינו **בְּקַטָּנָה, דְּמָצֵי מְזַבֵּן לָהּ** – שיכול האב למוכרה, ובזה התחדש שכשהיא ברשותו מעשה ידיה שלו, **אֲבָל נַעֲרָה, דְּלֵא מָצֵי מְזַבֵּן לָהּ** – שאינו יכול למוכרה, שמא **מַעֲשֵׂה יָדֶיהָ דִּידָהּ הָווּ** – שלה הם.

מתרצת הגמרא: **מִסְתַּבְּרָא** שאף בנערה מעשה ידיה **דְּאָבִיהָ הָווּ** – של אביה הם, **דְּאִי סָלְקָא דַּעְתָּךְ** – שאם תעלה בדעתך לומר **שֶׁמַּעֲשֵׂה יָדֶיהָ לַאו דְּאָבִיהָ, אֶלָּא, הָא דְּזַכֵּי לֵיהּ רַחֲמָנָא לְאָב לְמִימְסְרָהּ לְחוּפָּה** – מה שזיכתה התורה לאב להשיא את בתו ולהכניסה לחופה אף בעל כרחה, **הֵיכִי מָצֵי מָסַר לָהּ** – כיצד הוא יכול למוסרה לחופה, **הָא קָמְבַטֵּל לָהּ מִמַּעֲשֵׂה יָדֶיהָ** – הרי ביום החופה לא תוכל הבת לעסוק במלאכה, ואם כן במסירתו לחופה הוא מפסיד לה את מעשה ידיה, אלא ודאי מעשה ידיה שלו, ולכן יכול הוא אף למוסרה לחופה.

הגמרא דוחה סברא זו: **פָּרִיךְ** – הקשה **רַב אַחַאי** על סברא זו, **אִימָּא דְּיָהֵיב לָהּ שְׂכַר פְּקַעְתָּהּ** – אפשר לומר שאכן על האב לשלם לבתו שכר בטלה על זמן החופה. **אִי נַמִּי, דְּמָסַר לָהּ** לחופה **בְּלֵילְיָא** [–בלילה] שאין זה זמן מלאכה ואינו מבטלה בכך. **אִי נַמִּי, דְּמָסַר לָהּ בְּשַׁבָּתוֹת וְיָמִים טוֹבִים** שאסורים בעשיית מלאכה. ואם כן אין ראיה מכך שזיכתה לו התורה את מסירתה לחופה, שאף מעשי ידיה שלו.

הגמרא חוזרת ללימוד שפתחה בו, שלומדים שמעשה ידי הבת שייכים לאביה מהיקש לאמה עבריה, ואמנם לעיל הקשינו שאם כן נלמד דין זה רק לגבי קטנה, שאביה יכול למוכרה, ולא לגבי נערה. וקושיא זו מיישבת עתה הגמרא: **אֶלָּא, קְטַנָּה לֹא צְרִיכָא קְרָא** – לא הוצרכה התורה ללמד שמעשה ידי בת קטנה שייכים לאביה, שהרי אפשר ללמוד זאת בקל וחומר, **הַשְׁתָּא זַבּוּנֵי מְזַבֵּין לָהּ, מַעֲשֵׂה יָדֶיהָ מִיבַּעֵי** – אם נתנה התורה לאב זכות למוכרה לאמה עבריה, ויהיו מעשה ידיה של האדון, ודאי שאם לא מכרה מעשה ידיה שלו, שאין אדם יכול למכור דבר שאינו שלו [**אֶלָּא**] **כִּי אִיצְטְרִיךְ קְרָא לְנַעֲרָה** – היקש זה של בת לאמה עבריה בא ללמד דין זה לגבי נערה, שמעשה ידיה של אביה, ואף שעיקר הפסוק עוסק בקטנה, שרק היא נמכרת לאמה עבריה, מכל מקום כיון שאין הפסוק נצרך לקטנה יש ללמוד ממנו את דין הנערה.

* * *

שנינו במשנה: האב זכאי בבתו **בַּהֲפָרַת נְדָרֶיהָ.** מבררת הגמרא: **מְנָלָן** – מנין שהאב מפר את נדרי בתו הנערה. ואף שנאמר בתורה (במדבר ל ו) 'וְאִם הָנֵיא אָבִיהָ אֹתָהּ בְּיוֹם שָׁמְעוֹ, כָּל נְדָרֶיהָ וַאֲסָרֶיהָ אֲשֶׁר אָסְרָה עַל נַפְשָׁהּ לֹא יָקוּם וַה' יִסְלַח לָהּ כִּי הֵנִיא אָבִיהָ אֹתָהּ', יתכן שמדובר בקטנה, ולא בנערה. מבארת הגמרא: **דִּכְתִיב** בסוף פרשת הפרת נדרים (שם ל יז) 'אֵלֶּה הַחֻקִּים אֲשֶׁר צִוָּה ה' אֶת מֹשֶׁה בֵּין אִישׁ לְאִשְׁתּוֹ בֵּין אָב לְבִתּוֹ **בִּנְעֻרֶיהָ בֵּית אָבִיהָ**', והיינו שהנערה ברשות אביה היא, ויכול להפר נדריה.

* * *

שנינו במשנה בין זכויות האב בבתו: **וּמְקַבֵּל אֶת גִּיטָּהּ.** והיינו באופן שנתגרשה מן האירוסין ועדיין לא בגרה. מבררת הגמרא: **מְנָלָן** דין זה. מבארת הגמרא: **דִּכְתִיב** בענין אשה המתגרשת מבעלה ונשאת לאחר (דברים כד ב) 'וְיָצְאָה מִבֵּיתוֹ וְהָלְכָה וְהָיְתָה לְאִישׁ אַחֵר', **אִיתְּקוּשׁ** – הקישה התורה **יְצִיאָה לַהֲוָיָה** – גירושין לקידושין, וכשם שאב זכאי לקדש את בתו [כמו שנדרש לעיל], כך בידו לקבל את גיטה.

* * *

שנינו במשנה לגבי דיני אב ובתו: **וְאֵינוֹ אוֹכֵל פֵּירוֹת בְּחַיֶּיהָ.** מביאה הגמרא מחלוקת תנאים בענין זה: **תָּנוּ רַבָּנָן, הָאָב אֵינוֹ אוֹכֵל פֵּירוֹת** של קרקעות שנפלו לבתו בירושה **בְּחַיֵּי בִּתּוֹ**, ורק לאחר מיתתה הוא יורשה, ואף גוף הקרקע שלו. **רַבִּי יוֹסֵי בְּרַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר, הָאָב אוֹכֵל פֵּירוֹת בְּחַיֵּי בִּתּוֹ.**

הגמרא מבארת את טעם המחלוקת: **בְּמַאי קָמְיַפְּלְגִי** – באיזו סברא נחלקו התנאים. **תַּנָּא קַמָּא סָבַר, כִּשְׁלָמָא בַּעַל** – מובן הדבר לגבי בעל, **דְּתַקְּנוּ לֵיהּ רַבָּנָן** שיאכל **פֵּרֵי** של קרקעות אשתו, **דְּאִם כֵּן מִימְּנַע וְלֹא פָּרִיק** – שאם יהיו הפירות של האשה, ימנע מלפדותה אם נשבתה, ולכן תיקנו חכמים שיהיו פירות נכסיה שלו, ותמורת זאת חייבוהו לפדותה, **אֶלָּא אָב, מַאי אִיכָּא לְמֵימַר** – וכי מה יש לך לחשוש בו, שמחמת כן נזכה לו את הפירות, האם ניתן לחשוש **דְּמִימְּנַע וְלֹא פָּרִיק** – שימנע מלפדותה, אם נשבית, אין הדבר כן, משום **דִּבְלַאו הָכִי פָּרִיק לָהּ** – גם אם לא יקבל דבר יפדה את בתו ויחוס עליה, מחמת רחמיו עליה, ולכן סובר תנא קמא שאין סיבה לתקן שפירות נכסיה יהיו לאביה. **וְאִילוּ רַבִּי יוֹסֵי בְּרַבִּי יְהוּדָה סָבַר, אָב נַמִּי מִימְּנַע וְלֹא פָּרִיק** – אף האב עשוי להימנע מלפדותה, **דְּסָבַר, כֵּיוָן דְּנִקְיְטָא עִילָּוָה, תֵּיזִיל וְתִפְרוֹק נַפְשָׁהּ** – הרי ארנק מלא מעות מוחזק בידה, והיינו פירות הקרקע שקיבלה בירושה, שהיא לבדה נהנית מהם, תלך ותפדה את עצמה ממעות אלו, ואף אם יחסר לה כדי הפדיון לא אשלים משלי. ולכך תיקנו שחכמים שאף האב יאכל פירות של בתו, שאם תשבה, יפדנה מממונו.

* * *

שנינו במשנה: **נִיסֵּת, יָתֵר עָלָיו הַבַּעַל שֶׁהוּא אוֹכֵל כּוֹ' פירות בחייה.** אגב כך שהובאו במשנה זכויות הבעל לאחר הנישואין, מביאה הגמרא ברייתא העוסקת בזכויותיו קודם הנישואין: **תָּנוּ רַבָּנָן, כָּתַב לָהּ** האב לבתו המאורסת **פֵּירוֹת כְּסוּת וְכֵלִים**, ופסק לה מטלטלין אלו כנדוניה **שֶׁיְּכוֹאוּ עִמָּהּ מִבֵּית אָבִיהָ לְבֵית בַּעְלָהּ, וּמֵתָה** האשה קודם הנישואין, **לֹא זָכָה הַבַּעַל** [–הארוס] **בְּדָבָרִים הַלָּלוּ.** אמנם **מִשּׁוּם רַבִּי נָתָן אָמְרוּ, זָכָה הַבַּעַל בְּדָבָרִים הַלָּלוּ.**

הגמרא מבקשת לתלות מחלוקת זו במחלוקת תנאים אחרת בענין הזמן שלאחר האירוסין, ובכך לבאר את טעם מחלוקתם. שואלת הגמרא: **לִימָּא** – האם יש לומר **דִּבְפְלוּגְתָּא** – במחלוקתם **דְּרַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן עֲזַרְיָה וְרַבָּנָן קָמִיפַּלְגִי** – נחלקו חכמים ורבי נתן שבברייתא, **דְּתַנָּן** במשנה להלן (נד:), שתיקנו חכמים שהנושא בתולה יכתוב לה מאתים זו בכתובתה [שגובה אם מת או מגרשה], והנושא אלמנה כותב לה מאה זוז, וכל אחד מהם יכול להוסיף ולכתוב לאשתו כמה שירצה מלבד חיובים קבועים אלו, ואם **נִתְאַרְמְלָה אוֹ נִתְגָּרְשָׁה, בֵּין מִן הַנִּשּׂוּאִין בֵּין מִן הָאֵירוּסִין, גּוֹבָה אֶת הַכֹּל** – בין עיקר כתובה שתיקנו לה חכמים ובין את התוספת שהוסיף לה הבעל מרצונו. **רַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן עֲזַרְיָה אוֹמֵר**, רק אם נתאלמנה או נתגרשה **מִן הַנִּשּׂוּאִין גּוֹבָה אֶת הַכֹּל, וְאִילוּ** אם נתאלמנה או נתגרשה **מִן הָאֵירוּסִין**, אינה גובה את התוספת, אלא **בְּתוּלָה גּוֹבָה מָאתַיִם, וְאַלְמָנָה מָנֶה,**

רש"י

משום איבה — דכיון דאינו חייב במזונותיה, אי אמרת מציאתה שלה — איבא איבה ולא זיין לה תו. **הא דזכי ליה רחמנא לאב למימסרה לחופה** — כדכתיב "את בתי נתתי" — כל נתינות שבה במשמע. ואותו היום אינה עושה מלאכה, היכי מצי כו'. **פקעתה** — בטילותה. **אלא קטנה לא צריכא קרא** — דקשיא לך לעיל, אימא הני מילי קטנה דמצי מזבן לה — לאו קושיא היא. **כי איצטריך קרא לנערה** — ואף על גב דעיקר קרא בקטנה כתיב, מיהו קרא יתירא הוא, דכתיב "לאמה" — לאקושי בת לאמה, להיקישא דנערה אתיא. **בנעוריה** — גבי הפרת נדרים כתיב. והכי קאמר: בנעורייה — ברשות אביה היא. וכי תימא: הא בהדיא כתיב "כי הניא אביה אותה"! אי לאו האי — הוה אמינא בקטנה משתעי. **ומימנע ולא פריק** — לפיכך תקנו לו פירות, כדאמר לקמן: ופירקונה תחת פירות, דליכלינהו בעל וכל פדיונה יהי עליו, אם רב אם מעט. דאי אמרת לינחינהו, ויפדוה מהם אם תהיה שבוייה — זמנין דלא מלו. והשתא יהיב מדידיה. **כיסא נקיטא** — כיס מלא מעות יש לה בסגולה, ועד הנה לא נהניתי מהם — עתה תפדה את עצמה, ואם יחסר — אני לא אשלים. **כתב לה פירות כסות וכלים** — פסק לה האב בנדוניתה שתכניס לבעלה מטלטלין, כגון פירות תלושין וכסות וכלים, וכתבן לה מן האירוסין. **ומתה** — באירוסין — לא זכה כו'. **לימא כפלוגתא כו'** — דמאן דאמר בעלה יורש נדוניתה מן האירוסין — כרבנן, דאמרי: אם מת הוא — גובה את הכל: מנה, מאתים, ותוספת. אלמא, כתובתה קיימא כאילו נישאת. אם מתה איהי — נמי ירית איהו נדוניא, שאף היא בתוך השטר נכתבה, דהכי כתבינן: דא נדוניא דהנעלת ליה מבי אבוה, כך וכך, וצבי ואוסיף לה מדיליה כך וכך. מאן

משום איבה — פירש בקונטרס: כיון דאינו חייב במזונותיה, אי אמרת דמציאתה לעצמה — איבא איבה, ולא זיין לה. ולרבינו יצחק נראה. איבה דמציאתה — היינו שלא יקדשנה למנוול ומוכה שחין. והא דאמרינן בפרק קמא דבבא מציעא (יב,ב) גבי מציאת בנו ובתו הקטנים: לא קטן קטן ממש, אלא גדול וסמוך על שולחן אביו זהו קטן, קטן ואינו סמוך על שולחן אביו זהו גדול — היינו דווקא בקטן, אבל בקטנה, אפילו אינה סמוכה על שולחן אביה — הויא מציאתה לאב משום איבה, שלא יקדשנה למנוול ומוכה שחין. ולשמואל דאמר התם: קטן קטן ממש אפילו אין סמוך על שולחן אביו, משום דבשעה שמוצאה מריצה אצל אביו — צריך לומר לפירוש הקונטרס דמתניתין דהתם לצדדין קתני: קטנה אפילו באינה סמוכה, נערה בסמוכה. וגדול הסמוך על שולחן אביו הוי מציאתו לעצמו, לשמואל, דליכא למיחש כולי האי לאיבה בבנים כמו בבנות, דזילא בהו מילתא לחזור על הפתחים. אבל קשה לפירוש הקונטרס: דפשיטא ליה לעיל דמציאתה לאחר מיתת האב לעצמה, אף על גב דניזונית מן האחין! ומה שפירש בקונטרס לעיל דלהכי פשיטא ליה דלעצמה דלא שייך בהו איבה, כיון דבעל כרחייהו מיתזנא — אין נראה לרבינו שמשון בן אברהם, דשייך איבה אפילו היכא דקא מיתזנא בעל כרחייהו, שלא יטריחוה כל שעה לבית דין במזונות, כדמוכח לקמן בפרק "אלמנה" (צה,ב) דאלמנה מעשה ידיה ליתומים, אף על גב דבעל כרחייהו מיתזנא, ומעשה ידיה אינן של בעל אלא משום איבה, כדאמר בפרק "אף על פי" (כתובות נח,ב): מזוני עיקר, ומעשה ידיה משום איבה. ולפירוש רבינו יצחק ניחא. ואף על גב דמציאת אשה לבעלה אינה אלא משום איבה ואמר בפרק "אלמנה" (כתובות צו,א) דגבי יתומים תיהוי ליה איבה ואיבה, ההיא איבה לאו משום מזונות הוא, דלא דמיא למעשה ידיה, אלא איבה דקטטה, ובקטטה דידה ודיתומין והבת עם האחים — לא חיישינן, כיון דליכא איבה דמזונות. ועוד נראה לרבינו יצחק: דמציאתה דומיא דקידושיה, דהוי דאב אפילו אינה סמוכה על שולחנו, ומעשה ידיה נמי אפילו אינה סמוכה — הויא העדפה דאב.

דזכי ליה רחמנא לאב למימסרה לחופה — פריש בקונטרס: דכתיב "את בתי נתתי". ואף על גב דקרא כשהיתה קטנה, כדפרישית לעיל, אלא דבלאו הכי פריך שפיר. ועוד יש לומר: דהא דפריך לעיל הני מילי קטנה — משום דאכתי לא קים לן שיהא לאב שום כח בנערה, אבל הכא דכבר למד שיש לה כח לקדשה — תו לית לן לאוקמא קרא בקטנה דווקא. ולפירוש הקונטרס דלעיל דזינתה אחר החופה לא הויא בסקילה — על כרחך חופה הויא בנערות, מדנסקלה על זנות בית אביה. וצריך עיון: אמאי לא גמרינן קידושין מחופה? **דמסר** לה בשבתות וימים טובים — אף על גב דאמר במועד קטן (ח,ב) "ושמחת בחגך" ולא באשתך, דאין נושאים נשים בחולו של מועד, משום דאין מערבין שמחה בשמחה, ודרשה גמורה היא, כדאמר בחגיגה (ח,ב) דהוי מדאורייתא — איכא למימר דהכא איירי שעה אחת לפני יום טוב, שהוא כיום טוב לענין מלאכה, דתוספת דאורייתא, ובטילה באותה שעה מן המלאכה. אי נמי: כשמסרה האב לשלוחי הבעל, או נשואין בלא סעודה. אף על גב דאמר ב"החולץ" (יבמות מג,ב) דנשואין בלא סעודה איכא שמחה — לא חשיבא שמחה כולי האי שיהא אסור לישא ביום טוב מטעם זה. **השתא** זבוני מזבן לה כו' כי איצטריך קרא לנערה — הקשה הרב רבינו יעקב *מאורלינ"ש: דאמאי איצטריך בערכין (כט,ב) למילף מקל וחומר דאין אדם יכול למכור את בתו כשהיא נערה, דהשתא מכורה כבר יוצאה, שאינה מכורה אינו דין שלא תמכר — תיפוק ליה מהכא דאין יכול למוכרה מדאיצטריך "לאמה", דאי יכול למוכרה — מה צריך קרא? פשיטא דהשתא זבוני מזבן לה מעשה כו'! ושמעתי בשם מורי הרב רבינו מאיר: דמהכא נמי לא ידעינן אלא מכח קל וחומר דהשתא זבוני מזבן לה. ולי נראה: דאי לאו קל וחומר דהתם — הוה אמינא דמצי מזבן לה, והוה דרשינן מ"לאמה" דמעשה ידיה לאביה, אפילו בבוגרת. **כתב** לה פירות כסות וכלים — למאי דמוקי בקונטרס הך ברייתא מן האירוסין, הא דקתני לקמן הלכו שלוחי האב עם שלוחי הבעל כו' מתה אביה יורשה — אתיא כרבנן. ומיהו, בנישואין כולי עלמא מודו, כדקתני בסיפא דההיא. ואין נראה לרבינו תם: דאי מן האירוסין — למה קבעה אמתניתין דהכא דאיירי בנישאת? ועוד: אמאי זכה לרבי נתן? הא קתני שכתב שיבואו עמה מבית אביה לבית בעלה, והא לא באו! ועוד: דמסיק אבל הכא משום איחתוני הוא, ואי באירוסין — אירוסין לא הוי קרי חיתון, אלא איקרובי דעתא, כדלקמן בריש "אף על פי" (נו,א). ואף על גב דבפרק "הנושא" (כתובות קב,א) קאמר גבי כמה אתה נותן לבתך כך וכך וכו' דאיירי באירוסין: בההיא הנאה דאיחתוני אהדדי גמרי ומקנו באמירה — יש לומר דהכי פירושו: בההיא הנאה שיבואו לבסוף לידי חיתון נשואין — גמרי ומקנו אהדדי אף בשעת אירוסין. ונראה לרבינו תם: דדקר ברייתא בנשואין מיירי, וטעמא דלא זכה לתנא קמא — משום דאנן סהדי דאין דעת האב ליתן נדוניא זו אלא על מנת שתהנה בתו ממנה כמו הבעל. ולרבי נתן לית ליה אומדנא, חזכה הבעל. וקאמר: לימא דבפלוגתא דרבי אלעזר ורבנן קמיפלגי, דמאן דאמר לא זכה — כרבי אלעזר, ואף על גב דההוא דרבי אלעזר באירוסין והכא בנישואין — מכל מקום מדמה להו, כי היכי דאזיל רבי אלעזר בתר אומדנא, דלא כתב אלא על מנת לכונסה — הכי נמי אזיל בתר אומדנא שלא כתב אלא על מנת שתהנה בתו. ולבתר הכי קאמר למאן דאמר זכה, דעד כאן לא קאמר רבי אלעזר אלא מדידיה לדידה, דלא אקני לה אלא על מנת לכונסה — משום חיבת חופה, אבל מדידה לדידיה אפילו רבי אלעזר מודה דדי לנו באומדנא של חיתון נישואין, אף על גב דאיכא תו אומדנא אחרינא — די לנו באומדנא זו, כיון

תוספות

1 **משום איבה.** "בְּמַעֲשֵׂה יָדֶיהָ". מְנָלַן? דְּאָמַר רַב הוּנָא
2 אָמַר רַב: מְנַיִן שֶׁמַּעֲשֵׂה הַבַּת לָאָב? שֶׁנֶּאֱמַר: "וְכִי
3 יִמְכּוֹר אִישׁ אֶת בִּתּוֹ לְאָמָה" - מָה אָמָה מַעֲשֵׂה יָדֶיהָ
4 לְרַבָּהּ - אַף בַּת מַעֲשֵׂה יָדֶיהָ לְאָבִיהָ. - וְאֵימָא: הָנֵי
5 מִילֵּי קְטַנָּה, דְּמָצֵי מְזַבַּן לָהּ, אֲבָל נַעֲרָה, דְּלָא מָצֵי מְזַבַּן
6 לָהּ, מַעֲשֵׂה יָדֶיהָ דִּידָהּ הָווּ! מִסְתַּבְּרָא דְּאָבִיהָ הָווּ,
7 דְּאִי סָלְקָא דַּעְתָּךְ מַעֲשֵׂה יָדֶיהָ לָאו דְּאָבִיהָ, אֶלָּא הָא
8 דְּזַבֵּי לֵיהּ רַחֲמָנָא לָאָב לְמִימְסְרָהּ לְחוּפָּה - הֵיכִי מָצֵי
9 מָסַר לָהּ? הָא קָמְבַטֵּל לָהּ מִמַּעֲשֵׂה יָדֶיהָ! פָּרֵיךְ רַב
10 אַחַאי: אֵימָא דְּיָהֵיב לָהּ שְׁכַר פְּקַעְתָּהּ. אִי נַמִי: דְּמָסַר
11 לָהּ בְּלֵילְיָא. אִי נַמִי: דְּמָסַר לָהּ בְּשַׁבָּתוֹת וְיָמִים טוֹבִים!
12 אֶלָּא, קְטַנָּה לָא צְרִיכָא קְרָא: הָשְׁתָּא זַבּוּנֵי מְזַבִּין לָהּ,
13 מַעֲשֵׂה יָדֶיהָ מִיבָּעֵי?! [אֶלָּא] כִּי אִיצְטְרִיךְ קְרָא -
14 לְנַעֲרָה. בַּהֲפָרַת נְדָרֶיהָ. מְנָלַן? דִּכְתִיב: "בִּנְעוּרֶיהָ בֵּית
15 אָבִיהָ". "וּמְקַבֵּל אֶת גִּיטָהּ". מְנָלַן? דִּכְתִיב: "וְיָצְאָה
16 וְהָיְתָה" - אִיתְקוּשׁ יְצִיאָה לַהֲוָיָיה. "יְאֵינוֹ אוֹכֵל פֵּירוֹת
17 בְּחַיֶּיהָ". תְּנוּ רַבָּנַן: הָאָב אֵינוֹ אוֹכֵל פֵּירוֹת בְּחַיֵּי בִּתּוֹ.
18 רַבִּי יוֹסֵי בְּרַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: הָאָב אוֹכֵל פֵּירוֹת בְּחַיֵּי
19 בִּתּוֹ. בְּמַאי קָמְיַפְּלְגִי? תַּנָּא קַמָּא סָבַר: בִּשְׁלָמָא בַּעַל
20 תַּקִּינוּ לֵיהּ רַבָּנַן פֵּירֵי, דְּאִם כֵּן מִימְנַע וְלָא פָּרֵיק,
21 אֶלָּא אָב מַאי אִיכָּא לְמֵימַר - דְּמִימְנַע וְלָא פָּרֵיק?
22 בְּלָאו הָכִי פָּרֵיק לָהּ! וְרַבִּי יוֹסֵי בְּרַבִּי יְהוּדָה סָבַר:
23 אָב נַמִי מִימְנַע וְלָא פָּרֵיק. סָבַר: כִּיסָא נְקִיטָא עִילָּוָה, תֵּיזִיל וְתִפְרוֹק נַפְשָׁהּ. "נִיסַּת - יֵתֵר
24 עָלָיו הַבַּעַל שֶׁהוּא אוֹכֵל כו'". תְּנוּ רַבָּנַן: כָּתַב לָהּ פֵּירוֹת, כְּסוּת וְכֵלִים שֶׁיָּבוֹאוּ עִמָּהּ מִבֵּית
25 אָבִיהָ לְבֵית בַּעְלָהּ. מֵתָה - לֹא זָכָה הַבַּעַל בַּדְּבָרִים הַלָּלוּ. מִשּׁוּם רַבִּי נָתָן אָמְרוּ: זָכָה
26 הַבַּעַל בַּדְּבָרִים הַלָּלוּ. לֵימָא בִּפְלוּגְתָּא דְּרַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן עֲזַרְיָה וְרַבָּנַן קָמְיַפְּלְגִי. דְּתַנְיָא: נִתְאַרְמְלָה
27 אוֹ נִתְגָּרְשָׁה, בֵּין מִן הַנִּשּׂוּאִין בֵּין מִן הָאֵירוּסִין - גּוֹבָה אֶת הַכֹּל. רַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן עֲזַרְיָה
28 אוֹמֵר: מִן הַנִּשּׂוּאִין - גּוֹבָה אֶת הַכֹּל, וּמִן הָאֵירוּסִין - בְּתוּלָה גּוֹבָה מָאתַיִם, וְאַלְמָנָה מָנֶה,

שלא

תוספות

דהוי מדידה לדידיה. ולא דמי לההיא דרבי אלעזר דהוי מדידיה לדידה, ואי הוה שייך התם אומדנא אחרינא הוה אמדינן. ופסק רבינו תם, וכן רבינו חננאל כרבנן דרבי נתן, משום דמוקמינן להו כרבי אלעזר בן עזריה, דפסקינן הילכתא כוותיה בפרק "אף על פי" (כתובות נו,א). ואף על גב דדחי התלמוד: לא, דכולי עלמא כרבי אלעזר — דיחויא בעלמא הוא, ואדיחויא לא סמכינן. והורה רבינו תם הלכה למעשה בחתן אחד שמתה אשתו, והיה אבי הכלה מוחזק בנדוניא, ופסק לה דלא זכה הבעל, מכח שמעתין דהכא. ועוד תיקן, לא מכח ההלכה, שאפילו בעל מוחזק — שיחזיר אם מתה בתוך שנה. וחזר בו בסוף ימיו מאותה תקנה. והא דאמרינן בפרק "מציאת האשה" (כתובות סו,א): הפוסק מעות לחתנו ומת חתנו — יכול הוא שיאמר: לאחיך הייתי רוצה ליתן, לך אי אפשי ליתן. ופריך בירושלמי: ולא דברים הניקנין באמירה הן? ומשני: כשפסק על מנת לבנוס, דמשמע הא אם כנס גובה אחיו — לא קשה מידי לפירוש רבינו תם, דהתם הרי בתו קיימת, והיבם רוצה ליבמה. והא דאמרינן בתורת כהנים: "ותם לריק כחכם" — זה שפוסק לבתו ממון מרובה ומתה בתוך שבעת ימי המשתה הרי הפסיד בתו והפסיד ממונו! ההיא אתיא כרבי נתן. אי נמי כרבנן, ומיירי שהחתן מוחזק בה. וצריך עיון שלא יקשה לרבינו תם, דלקמן בריש "אף על פי" (נו,א) מוכח דרבנן נמי אזלי בתר אומדנא דזיתון. ועוד דחוק קצת לרבינו תם: דמה לו להזכיר מדידיה לדידה ומדידה לדידיה? הוה ליה למימר עד כאן לא קאמר רבי אלעזר אלא משום דלא נישאת, אבל הכא דנישאת — לא! ועוד: דכולהו אמוראי דלקמן משמע דאית להו דבעל יורשה משמסרה האב לשלוחי הבעל! ושמא היינו כשהכתובה ביד הבעל, ובריתא דקתני התם לקמן אף על פי שכתובתה בבית אביה בעלה יורשה — אתיא כרבי נתן.

רש"י

מאן דאמר לא זכה כרבי אלעזר — דאמר: לא כתב לה כתובה אלא על מנת לבונסה. ומנה מאתים דתקון לה רבנן הוא דאית לה. איהי נמי לא כתבה לו "ודא נדוניא דהנעלת ליה" אלא על מנת חיבת נשואין. **כולי עלמא כרבי אלעזר בן עזריה** — תרוייהו הנך תנאי דלעיל (תרוייהו) כרבי אלעזר בן עזריה, דפסקינן הלכתא כוותיה לקמן. **מדידיה לדידה** — מה שחתן פוסק לכלה בכתובתה. **תחת כתובתה** — תחת הנדוניא שהכניסה לו, והיא כתובה בשטר הכתובה, והוא יורש. **תחת פירות** — שהוא אוכל מנכסי מלוג שלה, כגון נכסים שנפלו לה משניסת, או שהיו לה קודם לכן, שלא שמאתן לו בנדוניית כתובתה. **דלא מלו** — לא יהא בפירות כדי פרקונה. והשתא, כי אבלינהו ולא ידיע כמה הוה — פריק לה מדיליה, דהכי תיקון, דאיהו אכיל בין רב בין מעט, והוא פריק כל כמה דהוי. **ואיפוך אנא** — מזונות תחת פירות, ופרקונה תחת מעשה ידיה. ונפקא מינה, דאי אמרה איני ניזונית ואיני עושה — לא כלום קאמרה: מזונות ומעשה ידיה מצוין, שבויה ואשה שיש לה נכסי מלוג — לא שכיחי.

עונה

שֶׁלֹּא כָּתַב לָהּ אֶלָּא עַל מְנָת לְכוֹנְסָהּ. לְמַאן דְּאָמַר לֹא זָכָה - כְּרַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן עֲזַרְיָה, וּמַאן דְּאָמַר זָכָה - כְּרַבָּנַן. לֹא, דְּכוּלֵּי עָלְמָא כְּרַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן עֲזַרְיָה. מַאן דְּאָמַר לֹא זָכָה - כְּרַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן עֲזַרְיָה, וּמַאן דְּאָמַר זָכָה - עַד כָּאן לָא קָאָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן עֲזַרְיָה אֶלָּא מִדִּידֵיהּ לְדִידָהּ, שֶׁלֹּא כָּתַב לָהּ אֶלָּא עַל מְנָת לְכוֹנְסָהּ. אֲבָל מִדִּידָהּ לְדִידֵיהּ - אֲפִילּוּ רַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן עֲזַרְיָה מוֹדֵי דְּמִשּׁוּם אִיחַתּוּגֵי הוּא, וְהָא אִיחַתְּגֵי לְהוּ. "חַיֵּיב בְּמְזוֹנוֹתֶיהָ וכו'". תָּנוּ רַבָּנַן: תִּיקְּנוּ מְזוֹנוֹתֶיהָ תַּחַת מַעֲשֵׂה יָדֶיהָ, וּקְבוּרָתָהּ תַּחַת כְּתוּבָּתָהּ. לְפִיכָךְ בַּעַל אוֹכֵל פֵּירוֹת. פֵּירוֹת מַאן דְּכַר שְׁמַיְּיהוּ?! חַסּוּרֵי מִחַסְּרָא, וְהָכִי קָתָנֵי: תִּיקְּנוּ מְזוֹנוֹתֶיהָ תַּחַת מַעֲשֵׂה יָדֶיהָ, וּפִירְקוֹנָהּ תַּחַת פֵּירוֹת, וּקְבוּרָתָהּ תַּחַת כְּתוּבָּתָהּ. לְפִיכָךְ בַּעַל אוֹכֵל פֵּירוֹת. מַאי לְפִיכָךְ? מַהוּ דְּתֵימָא: מֵיכַל לָא נִכְלִינְהוּ, אַנּוּחֵי - נְנַחֵינְהוּ, דְּאִם כֵּן מִימְנַע וְלָא פָּרֵיק, קָא מַשְׁמַע לָן דְּהָא עֲדִיפָא, זִימְנִין דְּלָא מְלוּ וּפָרֵיק לָהּ מִדִּידֵיהּ. וְאֵיפּוּךְ אָנָא! אָמַר אַבָּיֵי: תִּיקְּנוּ מָצוּי לְמָצוּי, וְשֶׁאֵינוֹ מָצוּי לְשֶׁאֵינוֹ מָצוּי. אָמַר רָבָא: הַאי תַּנָּא סָבַר מְזוֹנוֹת מִדְּאוֹרַיְיתָא, דְּתַנְיָא: "שְׁאֵרָהּ" - אֵלּוּ מְזוֹנוֹת, וְכֵן הוּא אוֹמֵר: "וַאֲשֶׁר אָכְלוּ שְׁאַר עַמִּי". "כְּסוּתָהּ" - כְּמַשְׁמָעוֹ. "עוֹנָתָהּ" - זוֹ עוֹנָה, הָאֲמוּרָה בַּתּוֹרָה, וְכֵן הוּא אוֹמֵר: "אִם תְּעַנֶּה אֶת בְּנוֹתַי". רַבִּי אֶלְעָזָר אוֹמֵר: "שְׁאֵרָהּ" - זוֹ עוֹנָה, וְכֵן הוּא אוֹמֵר: "אִישׁ אִישׁ אֶל כָּל שְׁאֵר בְּשָׂרוֹ לֹא תִקְרְבוּ לְגַלּוֹת עֶרְוָה". "כְּסוּתָהּ" - כְּמַשְׁמָעוֹ. "עוֹנָתָהּ" אֵלּוּ מְזוֹנוֹת, וְכֵן הוּא אוֹמֵר: "יְעִנֶּךָּ וַיַּרְעִיבֶךָ".

רבי

שלא כתב לה אלא על מנת לבונסה — אין לתמוה בסברא זאת, דבכמה מקומות בתלמוד מצינו כן. ואם תאמר: אם כן, כל אדם הלוקח פרה מחבירו, ונטרפה או מתה, אנן סהדי שלא על מנת כן לקחה! ויש לומר: דהתם אנן סהדי שבאותו ספק היה רוצה ליכנס, ואפילו אם אומר לו אם תטרף יש לך לקבל הפסד — היה לוקחה. אבל הכא לא כתב כלל כי אם ע"מ לבונסה, ואין דעתו כלל להכניס עצמו בספק. וכן ההוא דזבין ולא איצטריכו ליה זוזי. והא דפריך בסוף "הגוזל קמא" (בבא קמא קי,ב): יבמה שנפלה לפני מוכה שחין תיפוק בלא חליצה, דאדעתא דהכי לא קידשה. אף על גב דבאותו ספק מסתמא היתה נבנסת בשעת קדושין! אומר רבינו יצחק: דלא פריך התם אלא משום דהוי דומיא דקאמר התם, נתן כסף לאנשי משמר ומת, שהוא שלהם. ומסיק התם: שמע מינה כסף מבפר מחצה, דאי לא מבפר — לימא דאדעתא דהכי לא יהיב, דהואיל ואינו תלוי אלא בנותן יש לנו ללכת אחר דעתו, וכיון שבו תלוי — ודאי אינו רוצה ליכנס בשום ספק, ולא דמי ללוקח חפץ ואירע בו אונס, דלא אמרינן דאדעתא דהכי לא קנה ומבטל המקח — דאינו תלוי בדעת הקונה לבדו, דהא איכא נמי דעת מקנה שלא היה מקנה לו לדעתו אם לא יפרש, להכי פריך שפיר מיבמה שנפלה לפני מוכה שחין, משום דבדידה תלוין הקידושין, שברור לנו שהוא לא יעבב בשביל שום דבר שאירע אחר מיתתו — כי אינו חושש במה שאירע אחריו. ולהכי לא פריך מאשה שנעשה בעלה בעל מום: תיפוק בלא גט, דאדעתא דהכי לא קידשה נפשה! כיון דתלוי נמי בדעת המקדש. וכן כל הנהו דמייתי התם אין תלוי אלא בדעתו. **תיקנו** מזונות תחת מעשה ידיה — בפרק "אף על פי" (כתובות נה,ב) דקאמר רב הונא: יכולה אשה שתאמר לבעלה איני ניזונית ואיני עושה, קסבר: כי תקינו רבנן מזוני עיקר כו'. ופריך מהכא ומשני: אימא תקנו מעשה ידיה תחת מזונות. והשתא, ריש לקיש דפליג עליה התם ואמר מעשה ידיה עיקר, אינו מגיה ברייתא דהכא, אלא שונה: תיקנו מזונות תחת מעשה ידיה. ולכאורה, לדידיה יכול הבעל לומר לאשתו צאי מעשה ידיך למזונותיך ואף על גב דלא ספקה, כיון דקסבר דמעשה ידיה עיקר. אבל אי אפשר לומר כן, כדמוכח בריש "המדיר" (כתובות ע,ב) ובפרק קמא דגיטין (יב,א) דבלא ספקה חייב לזונה! וצריך לומר: דלא אמר ריש לקיש דמעשה ידיה עיקר אלא לענין שאינה יכולה לומר "איני ניזונית ואיני עושה". **וקבורתה** תחת כתובתה — פירוש: נדוניית. אבל אין לפרש תחת מנה ומאתים, דהא אמר לקמן (נג,א) דארוסה אין לה קבורה. **אנוחי** ננחינהו — פירוש: עד שלא יהא לו במה להתפרנס, ואז יקחם. אבל לא בעי למימר דלעולם לינחינהו, דאם כן מאי תחת פירות דקתני? הא אין לו פירות! **זימנין** דלא מלו ופריק לה מדידיה — אף על גב דעיקר תקנה בשביל דידה, כדמשמע הכא. וכן לעיל, דקאמר: בשלמא בעלה תקינו ליה פירי, דלמא אשתבאי וממנע ולא פריק לה, מכל מקום אינה יכולה לומר איני נפדית ואיני נותנת פירות, דהא קתני בברייתא: פירקונה תחת פירות, משמע דאינה יכולה לומר. כי היכי דדייק לקמן דאינה יכולה אשה שתאמר איני ניזונית כו' מברייתא דלעיל, דקתני תיקנו מזונות תחת מעשה ידיה — אלמא דאין יכולה, והוצרך להגיה הברייתא בשביל כך. ועוד דב"חזקת הבתים" (בבא בתרא מט,א) וב"הווהר" בגיטין (עז,א) לא מצי לאשכוחי שיהא חצר לאשה בלא בעלה, דפריך: חצרה — מה שקנתה אשה קנה בעלה! ומוקי כבותב לה דין ודברים אין לי בנכסייך. וכי כתב לה מאי הוי, והתניא כו', ומשני: בכותב לה ועודה ארוסה. והשתא מאי דוחקין לאוקמא הכי? לימא כגון שאמרה "איני נפדית ואיני נותנת פירות"! ואף על גב דהוה נמי מצי לאוקמא כגון שנתנו לה בעל מנת שאין לבעלה רשות בה, ולא קאמר — היינו משום דאין יורד לסברא שהבעל מסתלק מנכסים — אם כן לימא כגון שאמרה איני נפדית כו'. אלא ודאי אינה יכולה לומר. ויש ליתן טעם, אף על גב דלרב הונא יכולה אשה שתאמר בלעבלה איני ניזונית כו' — התם משום דאינה מפקעת לגמרי התקנה, שאם אמרה היום איני ניזונת ואיני עושה — למחר תעשה ותהא ניזונית. אבל אם אמרה איני נפדית ואיני נותנת פירות — הרי מפקעת לגמרי תקנת פירות, דהא פירות של כל ימיה הם תחת פרקונה. ואפילו את"ל דיכולה לומר איני ניזונית ואיני עושה לעולם — אבתי יש לומר דלא מצי אמרה איני נפדית — שלא תטמע בין הנכרים. אי נמי: שאני פירות, דידו כידה וזוכה בגוף הקרקע. אבל מעשה ידיה אינם בעין, דלא שייך למימר שיזכה בגוף הידים. **אם** תענה את בנותי — ואם תאמר: דאדרבה, מהאי קרא משמע דעונתה לאו היינו עונה של תשמיש, דבפרק בתרא דיומא (עז,א) משמע "אם תענה את בנותי" — היינו שימנע מהן תשמיש, דמהאי קרא נפקא לן דמניעת תשמיש המטה קרוי עינוי! ויש לומר: דהכי נמי קאמר קרא, "עונתה לא יגרע" — דבר שהוא בעינוי בשמונעו ממנה, דהיינו תשמיש.

רבי

כיוון שדרים בצפיפות . . נכון הדבר שיעתיקו לדירה חדשה יותר מרווחת כמובן באם זוגתו עקרת ביתו מסכמת בזה.

ממכתב כ"א מנחם-אב, תשי"ז

לפי שֶׁלֹּא כָּתַב לָהּ הבעל תוספת זו, אֶלָּא עַל מְנָת לְכוֹנְסָהּ – על דעת כן שישאנה, ולא היה בדעתו שתגבה תוספת זו אם לא ישאנה, ואינה גובה אלא את עיקר כתובה שתיקנו לה חכמים. ומבארת הגמרא את השייכות בין המחלוקות: לְמַאן דְּאָמַר – לדעת חכמים האומרים שאם מתה האשה מן האירוסין לֹא זָכָה הבעל בנדוניה שכתב לו אביה, היינו כיון שהם סוברים כְּרַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן עֲזַרְיָה, שאשה שהתאלמנה או התגרשה מן האירוסין אינה גובה את תוספת הכתובה, כיון שהבעל הוסיף לה רק על דעת שישאנה, וכמו כן הנדוניה שנכתבת בשטר הכתובה כהתחייבות של האב, היא רק על דעת כן שישא חתנו את בתו, ומשום חיבת נישואין, ולא שיזכה מן האירוסין. וּמַאן דְּאָמַר – ורבי נתן האומר שהבעל זָכָה בנדוניה מן האירוסין, היינו כיון שהוא סובר כְּרַבָּנָן החולקים על רבי אלעזר בן עזריה, ואומרים שאשה שהתאלמנה או התגרשה מן האירוסין גובה תוספת כתובה, וכיון שלדבריהם שטר הכתובה קיים כמות שהוא אף שלא נישאה, כמו כן הנדוניה שכתב האב לחתנו בשטר הכתובה שייכת לו אף אם מתה האשה מן האירוסין, קודם שנשאה.

דוחה הגמרא: לֹא – אין הכרח לתלות את המחלוקות זו בזו, אלא דְּכוּלֵּי עָלְמָא – גם חכמים וגם רבי נתן סוברים כְּרַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן עֲזַרְיָה שהלכה כדבריו (נו.), שארוסה אינה גובה תוספת כתובה. ומחלוקתם לגבי זכות הבעל בנדוניה כשמתה האשה מן האירוסין היא בסברתו של רבי אלעזר בן עזריה עצמו, מַאן דְּאָמַר – חכמים האומרים שהבעל לֹא זָכָה בנדוניה מן האירוסין, היינו כְּפשטות דברי רַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן עֲזַרְיָה, שאין הבעל והאשה מתחייבים זה לזה אלא על דעת כן שינשאו. וּמַאן דְּאָמַר – ורבי נתן האומר שזָכָה הבעל בנדוניה אף מן האירוסין, יאמר לך כך, עַד כָּאן לֹא קָאָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן עֲזַרְיָה שאין שטר הכתובה מחייב קודם הנישואין, אֶלָּא מִדִּידֵיהּ לְדִידָהּ – רק בהתחייבות של הבעל לאשה, וכגון תוספת כתובה, שבזה יש סברא לומר שֶׁלֹּא כָּתַב לָהּ הבעל תוספת זו אֶלָּא עַל מְנָת לְכוֹנְסָהּ, שתשמשנו, וכיון שלא כנסה אין לה תוספת. אֲבָל מִדִּידָהּ לְדִידֵיהּ – בהתחייבות מצד אבי האשה לבעל, והיינו בנדוניה, אֲפִילּוּ רַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן עֲזַרְיָה מוֹדֵי דְּמִשּׁוּם אִיחַתּוּנֵי הוּא – שפסיקת הנדוניה היא מחמת עצם הקידושין, שיקרא חתנו, וְהָא אִיחַתְּנֵי לְהוּ – והרי קידשה הבעל, וכיון שאין לאב חילוק בין קידושין לנישואין, שהרי בין כך ובין כך נקרא חתנו, לכך זוכה בנדוניה אף כשמתה מן האירוסין.

* * *

שנינו במשנה: 'חַיָּיב בְּמְזוֹנוֹתֶיהָ ובפרקונה ובקבורתה' וְכוּ'. הגמרא מביאה ברייתא המבארת את הטעמים של תקנות חכמים הללו: תָּנוּ רַבָּנַן, תִּיקְּנוּ חכמים שהבעל חייב לתת לאשתו את מְזוֹנוֹתֶיהָ, תַּחַת מַעֲשֵׂה יָדֶיהָ של האשה השייכים לבעלה, וְכן תיקנו שהבעל חייב בְּקִבּוּרָתָהּ, תַּחַת כְּתוּבָּתָהּ – תחת הנדוניה שהאשה הכניסה לו, ומכונה 'כתובתה' כיון שכותבים אותה בשטר הכתובה, והוא יורש נדוניה זו במותה. ומסיימת הברייתא: לְפִיכָךְ, בַּעַל אוֹכֵל פֵּירוֹת של קרקע נכסי מלוג של אשתו.

מקשה הגמרא על הסיום: פֵּירוֹת, מַאן דְּכַר שְׁמַיְיהוּ – היכן הוזכר ענין אכילת פירות, שעל זה אמרה הברייתא ש'לפיכך' הבעל אוכל פירות. מתרצת הגמרא: חַסּוּרֵי מִחַסְּרָא וְהָכִי קָתָנֵי – יש ללמוד את הברייתא כאילו היא חסירה, וכך יש לשנותה, תִּיקְּנוּ מְזוֹנוֹתֶיהָ תַּחַת מַעֲשֵׂה יָדֶיהָ, וּפִירְקוֹנָהּ תַּחַת פֵּירוֹת – הבעל חייב לפדות את אשתו אם נשבתה, תחת פירות של נכסי מלוג, שהם שלו, וּקְבוּרָתָהּ תַּחַת כְּתוּבָּתָהּ. לְפִיכָךְ – כיון שתיקנו את פרקונה תחת פירות, הַבַּעַל אוֹכֵל פֵּירוֹת.

ממשיכה הגמרא ומקשה: מַאי 'לְפִיכָךְ', כלומר, מדוע כפל התנא דבריו, הרי כבר כתב שתיקנו 'פירקונה תחת פירות', וממילא מובן שהבעל אוכל את הפירות, ומדוע הוצרך לחזור ולשנות בסיפא 'לפיכך בעל אוכל פירות'.

מתרצת הגמרא: מַהוּ דְּתֵימָא – היינו יכולים לסבור שהתקנה לענין הפירות היא שמֵּיכַל לֹא נַכְלִינְהוּ – לא יאכל הבעל את הפירות, אלא אַנּוּחֵי נְנִחִינְהוּ – יונחו הפירות וישמרו למקרה שתפול האשה בשבי ויצטרכו לפדותה, דְּאִם כֵּן מִימְּנַע וְלֹא פָּרִיק – כיון שאם הבעל יאכל את הפירות, יש לחשוש שבזמן שיצטרך לפדותה לא יהיו בידו מעות, וימנע מלפדותה, קָא מַשְׁמַע לָן – השמיעה לנו הברייתא בכך שכתבה שהבעל אוכל פירות, והיינו שאוכלם מיד, דְּהָא עֲדִיפָא – שתקנה זו עדיפה, שיאכל הבעל את הפירות. והטעם לכך, משום דִּזְמִנִּין דְּלֵא מָלוּ – פעמים שלא יהיה בפירות עצמם כדי פדיה, ואם היו הפירות מונחים בפני עצמם לא היה הבעל מוסיף עליהם משלו כדי לפדותה, וְאמנם עתה שנהנה מהם כל שעה ואינו יודע כמה אכל, פָּרִיק לָהּ מִדִּידֵיהּ – יוסיף משלו כדי לפדותה, כיון שכך היתה צורת התקנה, שהוא יאכל את כל פירות הקרקע, בין רב בין מעט, וכמו כן יפדה אותה בכל סכום שידרשו ממנו.

* * *

הגמרא מבררת עתה את טעמי התקנות, מדוע תיקנו דברים מסוימים אלו זה כנגד זה. שואלת הגמרא: וְאֵיפּוּךְ אֲנָא – מדוע לא תיקנו חכמים להיפך, מזונות תחת פירות, ופרקונה תחת מעשה ידיה. משיבה הגמרא: אָמַר אַבָּיֵי, תִּיקְּנוּ מָצוּי לְמָצוּי – מזונות תחת מעשי ידיה, כיון ששני הדברים מצויים הם, וְתִיקְּנוּ שֶׁאֵינוֹ מָצוּי לְשֶׁאֵינוֹ מָצוּי – פדיית האשה תחת פירות נכסי מלוג שלה, ששני הדברים אינם מצויים כל כך.

* * *

מדברי הברייתא שהובאה לעיל נראה שחיוב הבעל לזון את אשתו הוא מתקנת חכמים, עתה מביאה הגמרא שיש תנאים שסוברים שחובה זו מן התורה היא: אָמַר רָבָא, הַאי תַּנָּא – תנא זה שבברייתא דלהלן, סָבַר שחיוב הבעל בְּמְזוֹנוֹת אשתו הוא מִדְּאוֹרַיְיתָא, דְּתַנְיָא לגבי חיובי בעל לאשתו, שנלמדים מהפסוק שנאמר לגבי אמה העבריה (שמות כא י) 'שְׁאָרָהּ כְּסוּתָהּ וְעֹנָתָהּ לא יִגְרָע', והובאו בברייתא שלש שיטות בביאור החובות שבפסוק, 'שְׁאָרָהּ' אֵלּוּ מְזוֹנוֹת, שהבעל חייב לזון את אשתו, וְכֵן הוּא אוֹמֵר (מיכה ג ג) 'וַאֲשֶׁר אָכְלוּ שְׁאֵר עַמִּי', הרי ש'שאר' הוזכר בענין אכילה. 'כְּסוּתָהּ' כְּמַשְׁמָעוֹ, שחייב הבעל לתת לה בגדים. 'עוֹנָתָהּ' זוֹ עוֹנָה של תשמיש הָאֲמוּרָה בַּתּוֹרָה, וְכֵן הוּא אוֹמֵר בדברי לבן הארמי ליעקב בפרידתו ממנו (בראשית לא נ) 'אִם תְּעַנֶּה אֶת בְּנֹתַי', כלומר שלא יענה אותן בכך שימנע מהן תשמיש, ואף 'עונתה לא יגרע' היינו שלא יגרע ממנה דבר שמניעתו גורמת לעינוי, והיינו תשמיש. רַבִּי אֶלְעָזָר אוֹמֵר, 'שְׁאָרָהּ' זוֹ מצות עוֹנָה, וְכֵן הוּא אוֹמֵר (ויקרא יח ו) 'אִישׁ אִישׁ אֶל כָּל שְׁאֵר בְּשָׂרוֹ לֹא תִקְרְבוּ לְגַלּוֹת עֶרְוָה', הרי שלשון 'שאר' נאמר בענין תשמיש. 'כְּסוּתָהּ' כְּמַשְׁמָעוֹ, שיתן לה בגדים. 'עוֹנָתָהּ' אֵלּוּ מְזוֹנוֹת, וְכֵן הוּא אוֹמֵר לגבי הליכת בני ישראל במדבר (דברים ח ג) 'וַיְעַנְּךָ וַיַּרְעֵבֶךָ', הרי שרעבון ומניעת דברי מאכל נקרא עינוי, וכן מפרשים את חובת הבעל לא למנוע מאשתו דבר שיגרם לה עינוי על ידי כך.

עניין התפילה הוא לפעול דבר חדש לגמרי, שהגם שנגזר חס-ושלום איזה דבר, הנה על-ידי התפילה יוכל לפעול שיומשך להיות רופא חולים ומברך השנים וכדומה, לשנות מכמו שנגזר קודם, שזהו על-ידי שממשיכים רצון חדש.

ממאמר פרשת ראה ה'תשכ"ז

הברייתא מביאה דעה שלישית: רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן יַעֲקֹב אוֹמֵר, כל הפסוק עוסק בחיוב הבעל לתת לאשתו בגדים, ותיבת 'כסותה' נדרשת לפניה ולאחריה, "שְׁאֵרָהּ כְּסוּתָהּ", לְפוּם שְׁאֵרָהּ תֵּן כְּסוּתָהּ – לפי סוג גופה תן לה בגדים, שֶׁלֹּא יִתֵּן לָהּ לֹא בגדים שֶׁל יַלְדָּה [–צעירה] לִזְקֵינָה, וְלֹא שֶׁל זְקֵינָה לְיַלְדָּה, שדרך צעירה ללבוש בגדים רחבים להתנאות בהם, ודרך זקינה ללבוש בגדים שאינם רחבים, שלא יקשה עליה המשא. "כְּסוּתָהּ וְעוֹנָתָהּ", לְפוּם עוֹנָתָהּ תֵּן כְּסוּתָהּ – לפי עונות השנה יתן לה בגדים, שֶׁלֹּא יִתֵּן לה בגדים חֲדָשִׁים בִּימוֹת הַחַמָּה, כיון שהחדשים מחממים, וְלֹא שְׁחָקִים – ישנים ושחוקים, שאינם מחממים כל כך, בִּימוֹת הַגְּשָׁמִים.

הגמרא מביאה ברייתא שמפרשת את 'שְׁאֵרָהּ' באופן אחר: תְּנֵי רַב יוֹסֵף, "שְׁאֵרָהּ", זוֹ קֵרוּב בָּשָׂר בעת תשמיש, שֶׁלֹּא יִנְהַג בָּהּ מִנְהַג פַּרְסִיִּים, שֶׁמְּשַׁמְּשִׁין מִטּוֹתֵיהֶן בִּלְבוּשֵׁיהֶן. מְסַיֵּיע לֵיהּ לְרַב הוּנָא, דְּאָמַר רַב הוּנָא, בעל הָאוֹמֵר אִי אֶפְשִׁי לשמש אֶלָּא אֲנִי בְּבִגְדֵי וְהִיא בְּבִגְדָהּ, ולא בקירוב בשר, יוֹצִיא וְנוֹתֵן כְּתוּבָּה – חייב לגרש את אשתו ולתת לה כתובתה, ואף שעושה כן לשם צניעות, משום שאינו מקיים את חובת עונה לאשתו, ואין בכך דרך חיבה.

* * *

שנינו במשנה: רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר, אֲפִילּוּ עָנִי שֶׁבְּיִשְׂרָאֵל וְכוּ' לא יפחות משני חלילין ומקוננת. הגמרא מבארת את מחלוקתם של תנא קמא ורבי יהודה בענין זה. מקשה הגמרא: מתוך דברי רבי יהודה שמחייב את הבעל לשכור שני חלילין ומקוננת, מִכְּלָל – משמע דְּתַנָּא קַמָּא סָבַר, הָנֵי לֹא – שאינו חייב בכך, אלא רק בגוף הקבורה, ויש לברר הֵיכִי דָּמֵי – באיזה מקרה נחלקו, אִי דְּאוֹרְחָהּ – אם דרך בנות משפחתה לצאת בקבורתן בשני חלילין ומקוננת, מַאי טַעְמָא דְּתַנָּא קַמָּא דְּאָמַר לֹא – מדוע סובר תנא קמא שאין הבעל חייב בכך, והרי כל הנושא אשה ממשפחה כזו, עושה זאת על דעת שיתחייב לכבדה במותה כנהוג במשפחתה, וְאִי דְּלָאו אוֹרְחָהּ – ואם אין דרך בנות משפחתה בכך, מַאי טַעְמָא דְּרַבִּי יְהוּדָה שמחייבו לעשות כן.

מתרצת הגמרא: לֹא צְרִיכָא, כְּגוֹן דְּאוֹרְחֵיהּ דִּידֵיהּ וְלָאו אוֹרְחָהּ דִּידָהּ – מדובר במשנה באופן שדרך בנות משפחתו של הבעל לצאת בכך, ואין דרך בנות משפחתה לצאת בכך, ובזאת נחלקו, תַּנָּא קַמָּא סָבַר, כִּי אַמְרִינָן בברייתא שהאשה עוֹלָה עִמּוֹ – עם הבעל, להתנהג בעשירות כמותו, וְאֵינָהּ יוֹרֶדֶת עִמּוֹ לנהוג כמותו בעניות, הָנֵי מִילֵּי מַחַיִּים – בחיי האשה, אֲבָל לְאַחַר מִיתָה, לֹא – אין אומרים שעולה עמו להתנהג כמעלתו, וכיון שאין דרך בנות משפחתה בכך, אינה עולה עמו לנהוג בזה כבנות משפחתו. וְרַבִּי יְהוּדָה סָבַר, אֲפִילּוּ לְאַחַר מִיתָה עולה עמו, ועליו להביא לה שני חלילים ומקוננת, כמנהג בנות משפחתו.

פוסקת הגמרא את ההלכה: אָמַר רַב חִסְדָּא, אָמַר מַר עוּקְבָא, הֲלָכָה כְּרַבִּי יְהוּדָה.

* * *

אגב שהובאו דברי רב חסדא בשם מר עוקבא, מביאה הגמרא הלכה נוספת בשמו: וְאָמַר רַב חִסְדָּא אָמַר מַר עוּקְבָא, מִי שֶׁנִּשְׂתַּטָּה, ואינו יכול לפרנס את אשתו וילדיו, בֵּית דִּין יוֹרְדִין לִנְכָסָיו ומוכרים אותם שלא מדעתו, וְזָנִין [–נותנים מזונות] וּמְפַרְנְסִין [–נותנים לבוש וכסות] אֶת אִשְׁתּוֹ וּבָנָיו וּבְנוֹתָיו ממעות אלו, וְכן נותנים מעות עבור 'דָּבָר אַחֵר', ולהלן יבואר מה הוא.

מקשה הגמרא: אָמַר לֵיהּ רָבִינָא לְרַב אַשִׁי, מַאי שְׁנָא – במה שונה דין זה של אדם שנשתטה, שיורדים לנכסיו, מֵהָא דְּתַנְיָא בברייתא, מִי שֶׁהָלַךְ לְמִדְינַת הַיָּם, וְאִשְׁתּוֹ שנשארה במקומה תּוֹבַעַת מְזוֹנוֹת, בֵּית דִּין יוֹרְדִין לִנְכָסָיו וְזָנִין וּמְפַרְנְסִין אֶת אִשְׁתּוֹ, אֲבָל לֹא זנין ומפרנסין את בָּנָיו וּבְנוֹתָיו, והיינו משום שאינו חייב במזונותיהן, וְלֹא מוציאים מנכסיו לצורך 'דָּבָר אַחֵר'.

מתרצת הגמרא: אָמַר לֵיהּ רב אשי, וְלֹא שַׁאנִי לָךְ – וכי אין חילוק בעיניך בֵּין אדם היוֹצֵא לְדַעַת – מדעתו ומרצונו למדינת הים, שכיון שלא ציוה כן מוכח שאינו רוצה לפרנס את ילדיו, וכיון שאינו חייב בכך מצד הדין אי אפשר לכופו על זאת [אבל את אשתו חייב לזון מכח הכתובה ונשתעבדו נכסיו לכך], לְבֵין הַיּוֹצֵא שֶׁלֹּא לְדַעַת – אדם שהשתטה, שלא היה יכול לצוות לפרנסם, ומן הסתם רצונו לפרנס מנכסיו את ילדיו.

הגמרא מבררת מהו 'דבר אחר' שהוזכר בברייתא, שאם הלך למדינת הים אין נוטלים אותו מנכסיו. מבררת הגמרא: מַאי דָּבָר אַחֵר. מבארת הגמרא: רַב חִסְדָּא אָמַר, זֶה תַּכְשִׁיט – בשמים שהנשים מתקשטות ומתבשמות בהם, שאין נותנים זאת לאשתו מנכסיו. רַב יוֹסֵף אָמַר, זה צְדָקָה, שאם פוסקין צדקה על בני העיר, אין פוסקין מנכסיו. מבארת הגמרא מה יסבור כל אחד בנידון של חבירו: מַאן דְּאָמַר שאין מוציאין מנכסיו לצורך תַּכְשִׁיט, כָּל שֶׁכֵּן שאין נוטלין מנכסיו לצְדָקָה. אך מַאן דְּאָמַר שאין לוקחין לצורך צְדָקָה, אֲבָל מכל מקום תַּכְשִׁיט יַהֲבִינָן לָהּ – נותנים לאשתו, משום דְּלֵא נִיחָא לֵיהּ דְּתִינַוֵּל – אין רצונו שתתגנה בכך שאינה יכולה להתקשט.

* * *

אגב הברייתא העוסקת במי שהלך למדינת הים לגבי מזונות אשתו וילדיו, מביאה הגמרא מימרא באותו ענין לגבי קבורת אשתו אם מתה בהיותו במדינת הים: אָמַר רַב חִיָּיא בַּר אָבִין, אָמַר רַב הוּנָא, מִי שֶׁהָלַךְ לְמִדְינַת הַיָּם וּמֵתָה אִשְׁתּוֹ, בֵּית דִּין יוֹרְדִין לִנְכָסָיו וְקוֹבְרִין אוֹתָהּ לְפִי כְּבוֹדוֹ ומעלתו של הבעל.

מקשה הגמרא: וכי קוברין אותה רק לְפִי כְּבוֹדוֹ, וְלֹא לְפִי כְּבוֹדָהּ, והרי ודאי שאם דרך בנות משפחתה לנהוג כבוד גדול יותר מבנות משפחתו, שהולכים אחרי דרך בנות משפחתה. מתרצת הגמרא: אֵימָא, קוברין אותה אַף לְפִי כְּבוֹדוֹ, והיינו אם דרך בנות משפחתו להתנהג יותר בכבוד ממשפחתה, נוהגים כך באשתו. וְהָא קָא מַשְׁמַע לָן, שהאשה עוֹלָה עִמּוֹ, וְאֵינָהּ יוֹרֶדֶת עִמּוֹ, וַאֲפִילּוּ לְאַחַר מִיתָה, וכדעת רבי יהודה במשנתינו, כפי שהתבאר לעיל בגמרא. ואין צריך לומר שקוברין אותה לפי כבודה ומנהג משפחתה, אף בדברים שאין בנות משפחת בעלה נוהגות בכך.

* * *

הגמרא מביאה הלכה נוספת בענין קבורת האשה: אָמַר רַב מַתָּנָה, בעל הָאוֹמֵר בשעת מיתתו, אִם מֵתָה אשתי לֹא תִּקָּבְרוּהָ מִנְּכָסָיו [–מנכסיו], שׁוֹמְעִין לוֹ, כיון שחיוב קבורת האשה מוטל על הבעל תמורת נדונייתה שהוא יורש, וכיון שמת לפניה ואינו יורשה, אינו חייב לקוברה, אלא היורשים את נדונייתה הם החייבים בקבורתה. תמהה הגמרא: מַאי שְׁנָא כִּי אָמַר – מה הטעם באופן זה שאמר הבעל שלא יקברו את אשתו מנכסיו, ששומעים לו, הרי זהו משום דְּנַפְלֵי נִכְסֵי קַמֵּי יַתְמֵי – בניו יורשים את נכסיו, ואינם חייבים בקבורת אלמנת אביהם, אלא יורשיה היורשים את נדונייתה חייבים בכך, כִּי לֹא אָמַר נַמִּי נִכְסֵי קַמֵּי יַתְמֵי רְמִי – אף כשאינו אומר כן הרי נכסיו מוטלים ועומדים לפני יורשיו, והם פטורים מקבורתה.

הגמרא מביאה מימרא זו באופן אחר: אֶלָּא כך אמר רב מתנה, אדם הָאוֹמֵר אִם מֵת הוּא [–על עצמו אומר] לֹא תִּקְּבְרוּהוּ מִנְּכָסָיו, אלא מן הצדקה, אֵין שׁוֹמְעִין לוֹ, משום שלָּאוּ כָּל הֵימֶנּוּ – אין דבר זה ברשותו, שֶׁיַּעֲשִׂיר אֶת בָּנָיו בכך שלא יצטרכו להוציא ממון על קבורתו, וְיַפִּיל עַצְמוֹ עַל הַצִּיבּוּר.

משנה

במשנה הקודמת (מו:) שנינו שקטנה ונערה עומדת ברשות האב עד שתינשא, ולאחר נישואיה עומדת היא ברשות הבעל. משנתינו מבארת מהו זמן הנישואין שבו עוברת הבת מרשות האב לרשות הבעל: לְעוֹלָם הִיא – הקטנה או הנערה בִּרְשׁוּת הָאָב, ויש לאב את כל הזכויות המוזכרות במשנה לעיל, וכן אינה ברשות הבעל לאכול בתרומה אף אם הוא כהן, עַד שֶׁתִּכָּנֵס

רש"י

עונה האמורה בתורה — כאן נאמרה עונת תשמיש. ולקמן (סא,ב) תנן אימת היא עונה. **לפום שארה** — זקינה קשה לה משאורי, ואינה יכולה לסבול בגדים רחבים, וילדה צריכה בגדים רחבים להתנאות בהם. **לפום עונתה** — לפי העת, אם חמה אם צנה. **חדשים** — חמים הם יותר מן השחקים. **דאורחה** — דרך בנות משפחתה בכך. **מאי טעמא דתנא קמא** — דאמר לא צריך. **אורחיה** — לבנות משפחתו עושין כן. **עולה עמו ואינה יורדת עמו** — מ"בעולת בעל" נפקא לן: בעלייתו של בעל, ולא בירידתו של בעל, בפרק "אף על פי" (שם,א). **חני מיילי מחיים** — כגון: הוא אומר להניק את בנה והיא אומרת שלא להניק, ודרך בנות משפחתה להניק בניהם, ולא דרך משפחתו. **ודבר אחר** — לקמן מפרש. **זנין** — מזונות. **מפרנסין** — לבוש וכסות. **אבל לא בניו ובנותיו** — שאינו חייב במזונותיהן בחייו. **ולא שאני לך כו'** — יוצא מן המקום לדעת, היה בידו לצוות על מזונות בניו ובנותיו ואשתו, ולא צוה — גילה דעתו שאינו רוצה לזונן. הילכך, אשתו דמיחייב לה בתנאי כתובה — אשתעבוד ניכסיה; בניו ובנותיו — לא. אבל נשתטה, דיצא מן העולם שלא לדעת — מסתמא ניחא ליה שיזונו בניו ובנותיו משלו. **תכשיט** — בשמים של אבקת רוכל, שהנשים מתקשטות בהם. **מאן דאמר תכשיט** — לא יהבינן לאשתו, כל שכן שאין עלינו לעשות צדקה מנכסיו. ואמתניתא קיימי. **לא ניחא ליה דתינוול** — אף על פי שלא צוה בלכתו — עבדינן. ולי נראה דאדמר עוקבא קיימי, דאמר: מי שנשתטה יורדין לנכסיו וזנין כו' ודבר אחר. ואיפכא גרסינן: מאן דאמר צדקה — כל שכן תכשיט, ומאן דאמר תכשיט — אבל צדקה לא. **התם היינו טעמא, דלא ניחא ליה דתינוול. לפי כבודו ולא לפי כבודה** — בתמיה: מידי דאורחה ולאו אורחיה מי לא בעי למיעבד להה?! הא ודאי אינה יורדת עמו! ואפילו למאן דלית ליה עולה עמו לאחר מיתה — אינה יורדת אית ליה. **האומר** — בשעת מיתתו. **אם מתה אשתו כו'** שומעין לו — דכיון דהוא מת בחייה, והיא גובה כתובתה — אינו חייב לקוברה, דתנן (כתובות צה,ב): יורשיה, יורשי כתובתה, חייבין בקבורתה. **נכסי קמי יתמי רמו** — ופשיטא דאין קבורתה עליהם. **אל תקברוהו מנכסיו** — אלא מן הצדקה. **משנה** לעולם היא ברשות האב — ואם בת ישראל מאורסה לכהן היא — אינה אוכלת בתרומה, וזכאי בה ככל זכות אב בבתו.

לרשות

תוספות

רבי אליעזר בן יעקב אומר שארה בסותה לפום שארה תן בסותה כו' — פירש רשב"ם: דרבי אליעזר בן יעקב סבר נמי דמזונות דאורייתא, דהכי מתניא סיפא דברייתא: מזונות מנין — אמרת קל וחומר: ומה דברים שאין בהן קיום נפש כך, דברים שיש בהן קיום נפש, על אחת כמה וכמה. דרך ארץ מנין — אמרת קל וחומר: ומה דברים שלא נישאת עליהם לבתחילה, אינו רשאי למנוע ממנה, דברים שנישאת עליהם לבתחילה — אינו דין שאינו רשאי למנוע ממנה. ולפי זה תימה בריייתא דלעיל, דקתני: תיקנו מזונות תחת מעשה ידיה, דמשמע דמזונות דרבנן, כמאן אתיא! **דאורחיה** דידיה ולאו אורחה דידה — פירש בקונטרס: דאורחיה בבנות משפחתו, אבל אין דרך בבנות משפחתה. וקשה: דאמאי נקט שני חלילין ומקוננת אחת? הוה ליה למינקט לא יפחות לה מדרכו? ואומר רבינו תם: דאורחיה דידיה — היינו אפילו לעני שבישראל אין פוחתין משני חלילין ומקוננת. אבל לנקיבות — יש שפוחתין. וקאמר רבי יהודה לא יפחות משני חלילין, אף על גב דאם לא נישאת שמא היו פוחתין לה — כיון דנישאת לא יפחות לה, כמו שאין פוחתין לו. ומיהו, הלשון דחוק, דקאמר: כגון דאורחיה דידיה — משמע דאיכא דלאו אורחיה בהכי?

ולא שאני לך בין יוצא לדעת ליוצא שלא לדעת — לקמן בפרק בתרא (קז,א) דמוקי לה ההיא דמי שהלך למדינת הים כשהשרה אשתו על ידי שליש, אבל לא בניו ובנותיו, משמע דקודם שיצא לא היה משרה אותם, אבל אם היה משרה אותם — גם אנו היינו זנין אותם, כיון דניחא ליה. ולפי זה צריך לומר, ההיא דמי שנשתטה דזנין בניו ובנותיו — אפילו לא היה משרה אותם מתחלה. ואין נראה לרבינו יצחק: דאם לא השרה אותם מתחלה על ידי שליש ולא פירנסם — אמאי מפרנסין אותם? אלא ודאי איירי כשהיה מפרנסם קודם. וכן ההיא דמי שהלך למדינת הים, מדפריך מינה אההיא דנשתטה. ובפרק בתרא דמוקי לה במשרה אשתו על ידי שליש אבל לא בניו ובנותיו — היינו: בשעה שהלך הניח מעות ביד שליש לפרנס אשתו, ולא הניח לפרנס בניו. אבל קודם שהלך היו כולם ניזונין משלו. **הכי** גרסינן: מאי ולא דבר אחר — וגרסינן נמי: ומאן דאמר צדקה — אבל תכשיט יהבינן לה, דלא ניחא ליה דתינוול. דאההיא דמי שהלך איפליגו בה בהדיא בפרק בתרא (כתובות קז,א).

תכשיט — והא דאמר בפרק "המדיר" (כתובות עא,ב) פוסקין קישוטין לאשה — היינו כל זמן שהוא עמה, שלא תתגנה עליו. **מי** שהלך למדינת הים כו' — אית ספרים דגרסי: קוברין אותה לפי כבודה. לפי כבודה אין, לפי כבודו — לא?! אימא: אף לפי כבודו. אבל קשה לרבינו שמשון בן אברהם: דאמאי קמתמה לפי כבודו ולא לפי כבודה? אמאי סלקא דעתיה דנקט לפי כבודו דוקא ולא לפי כבודה? **לעולם** היא ברשות האב עד שתכנס לחופה גרסינן — ולא גרסינן עד שתכנס לרשות הבעל — דאם כן הוה משמע עד שימסור האב לשלוחיו הבעל, כדמוכח בגמרא. דקאמר רב נחמן בר יצחק: אף אנן נמי תנינא הבא על אשת איש כו' לרשות הבעל בעלמא. ומתניתין דהכא מוקמינן לה בגמרא לענין תרומה, לאפוקי ממשנה ראשונה. אם כן הויא תיובתא דרב, דאמר בגמרא: מסירתה לכל חוץ מלתרומה. ומיהו, יש לומר: דהא דדייק רב נחמן בר יצחק בגמרא — היינו מדקנתני כיון שנבנסה כו', לכך משמע ליה אפילו מסר. אבל הכא, דקתני: לעולם היא ברשות האב עד שתכנס לרשות הבעל, משמע שפיר דהיינו עד שתכנס לחופה.

לאפוקי

תוספות

לאפוקי ממשנה ראשונה — אף על גב דתנן בהדיא בפרק "אף על פי" (כתובות נז,א): זו משנה ראשונה, בית דין של אחריהם אמרו כו' — כן דרך התנאים להשמיענו בקוצר אף על גב דכבר השמיענו במקום אחר. וכהאי גוונא איכא בריש ברכות (ב,א).

רב אסי אמר אף לתרומה — פירש בקונטרס: דקסבר רב אסי דטעמא דאין ארוסה בת ישראל אוכלת בתרומה — כדעולא, שמא ימזגו לה כוס. וכיון שמסרה — תו ליכא למיחש. וקשה לרבינו יצחק: דאפילו עולא דמפרש טעמא דמשנה ראשונה שמא ימזגו לה כוס — למשנה אחרונה מודה דטעמא משום סימפון. ועל כרחך רב אסי איירי לפי משנה אחרונה, דאמתניתין קאי, ומפקה מתניתין ממשנה ראשונה, מדקתני "לעולם"! ועוד: דאיתותב מברייתא דלקמן, ולא משני ההיא כמשנה אחרונה! ונראה לרבינו יצחק: דטעמא דרב אסי משום סימפון, ומשמסרה — תו ליכא למיחש, דמסתמא בדקי לה. וקשה: דרב אסי חייש לסימפון בהגעת זמן טפי מבמסר האב לשלוחי הבעל, ובפרק "אף על פי" (כתובות נח,א) אמרינן איפכא, דקאמר: מאי בינייהו, בין למאן דאמר משום סימפון בין למאן דאמר משום שמא תשקה? איכא בינייהו קיבל מסר והלך. פירוש: מסר האב לשלוחי הבעל, דלמאן דאמר משום סימפון — איכא, אף על גב דבהגיע זמן לא חיישינן לסימפון למשנה ראשונה! ואומר רבינו יצחק: דודאי סברא הוא דבמשנה אחרונה דחיישינן לסימפון בהגעת זמן — כל שכן במסר כדאמרינן התם. אבל הכא רב אסי מתניתין דחקתיה, דקתני "הרי היא ברשות הבעל" — דמשמע לגמרי, אפילו לתרומה. ועוד אומר רבינו יצחק: דמצינו לפרש דאיכא בינייהו למאן דאמר סימפון ליכא, דבמסר לא חיישינן לסימפון, ולמאן דאמר שמא ימזגו — איכא, דחיישינן שמא תשקה לשלוחי הבעל. ובקונטרס — לא פירש התם כן.

ושמואל אמר לירושתה — לא אתא לאפוקי הפרת נדרים — דהא תנא דבי רבי ישמעאל בסמוך דהויא ברשות הבעל להפרת נדריה, ויצתה מרשות האב. ונראה דהוא הדין מיטמא לה, כיון דאפקה רחמנא מסקילה לחנק, דמהתם יליף לכל מילי. אלא למעוטי תרומה אתי. וירושתה נקט לרבותא דלא מיבעיא ליטמא לה ולהפרת נדריה דהויא מסירה כחופה, אלא אפילו ליורשה. דהוה סלקא דעתך כיון דירושת הבעל תקנתא דרבנן היא, הבא במסר — לא תקון. אי נמי: סלקא דעתך דאין האב מוכה לבתו עד שתכנס לחופה — אפילו הכי יורשה. אי נמי: אף כתובה דריש לקיש אתא למעוטי. וריש לקיש נמי לא מיבעיא קאמר, ולא אתא למעוטי אלא תרומה. אי נמי: ממעט נמי ירושתה, מטעמא דפרישית.

תיובתא דכולהו — לאו דווקא דכולהו, אלא להנהו דאמרי אף לתרומה. וכענין זה מצינו ב"יש נוחלין" (בבא בתרא קכט,ב) גבי מחלק נכסיו על פיו "תיובתא דכולהו", אף על גב דלא הוי תיובתא אלא לחד.

היינו בתולה ולא בעולה — ואם תאמר: אימא ולא נשואה שנכנסה לחופה ונבעלה שלא כדרכה, דאכתי בתולה היא, כדאמרינן בפרק קמא דקדושין (ט,ב): באו עליה עשרה ועדיין היא בתולה — כולן בסקילה! ויש לומר: דהא אמר התם דבעל עושה אותה בעולה שלא כדרכה.

ואימא

ביה. **חופה** — בלא בעילה בהדיא כתיבא דלאו בסקילה היא, וכי איצטריך האי למסירה.

אילימא נשואה ממש — שנכנסה לחופה ונבעלה.

הכי

רש"י

לרשות הבעל לנשואין — כלומר, שתכנס לחופה לשם נשואין, שתהא מסורה לרשות הבעל. **מסרו שלוחי האב** — שהיה האב משלחה לו על ידי שלוחיו, ופגעו בשלוחי הבעל ומסרוה להם. **גמרא** ממשנה ראשונה — בפרק "אף על פי". **הגיע זמן** — שנים עשר חדש לבתולה, משתבעה הבעל להכין עצמה לנשואין, ולאלמנה שלשים יום. **ולא נישאו** — כגון שעבב החתן, או אונס שלו. **ואוכלות בתרומה** — אם בת ישראל מאורסת לכהן היא. **מסירתה לכל** — ליורשה, וליטמא לה, ולמעשה ידיה, ולכל דבר איש באשה — קיימא מסירת שלוחים במקום חופה. **חוץ מאכילת תרומה** — דטעמא דידה משום סימפון, כדלקמן בפרק "אף על פי" (נז,ב). ואבתי איכא למיחש להכי, שמא ימצאו בה מומין, ויהיו קידושיה ונישואיה טעות. **ורב אסי אמר אף לתרומה** — קסבר: הא דאמור רבנן ארוסה לא תאכל בתרומה — משום שמא ימזגו לה כוס בבית אביה ותשקה לאחיה ולאחיותיה, והשתא דאין אחיה ואחיותיה אצלה — שרי. **לעולם היא ברשות האב** — ואוקימנא דהאי לעולם משום אכילת תרומה נקט לה, וקתני: עד שתכנס לחופה. **אמר להו רב** — לתלמידו ובנו. **לא תיזלו בתר איפכא** — לא תשיבו בבית המדרש ממשנה הנהפכת לשני צדדים, שיובל המתרץ לתרץ משמעה אחר דבריו. **שמואל אמר לירושתה** — הוא דמהניא מסירה, שאם מתה בדרך — בעל יורש נדונייתה. דאף על גב דאמר מר (כתובות נג,א): אשתו ארוסה, מתה — אינו יורשה. הכא, כיון דמסרה — אחולי אב מהשתא, מחמת קירוב נישואין. אבל לתרומה, ולהפרת נדריה שלא בשותפות, ולמציאתה דאינה אלא משום איבה ואכתי ליכא למיחש להכי — לא מהניא מסירה כי חופה. **לכתובתה** — הוא דמהניא מסירה. והשתא קא בעי תלמודא למילתיה. **מאי היא דאם מתה ירית** — בעל את הנדוניא שפסק לה האב. **לומר כתובתה מאחר מנה** — לשייה אלמנה מן הנשואין, שלא תיקנו לה חכמים אלא מנה מן הכונסה אחרי כן. **הלך האב כו'** — אין מסירתו מסירה. **ונכנסה עמו** — עם בעלה ללון, כשאר לינה בדרך בעלמא, ולא לשם נשואין. **שכתובתה** — מטלטלין שייחד אביה לנדונייתה. **כמה דברים אמורים** — שמסירתה לשלוחים הוו נשואין. **ליורשה** — להא מילתא לחודא הוא דהויא נשואין. **תיובתא דכולהו** — הנך דפליגי אדשמואל. **הא סתמא** — אם נבנסה ושהתה עמו סתם, אמרינן: נשואין נינהו, וזו היא כניסת חופתה, ואף על פי שלא נבעלה — הוי נשואין. **סתמי סתמי קתני** — הא דקתני נבנסה עמו ללון — לא שפירשה "ללון אני נבנסת ולא לשם נשואין", והא דקתני נבנסה עמו לנשואין לא שפירשה "לנשואין אני נבנסת". אלא, זו וזו שנבנסה סתם. ותנא הוא דקאמר, דהיכא דחצר שלה — סתם כניסתה לא לנשואין הן אלא ללון, והיכא דחצר שלו — סתם כניסתה לשם נשואין. **הרי זו כחנק** — כנשואה, ולא בסקילה כארוסה. **ואימא פרט לכשנבנסה לחופה ולא נבעלה** — דייך אם מיעטת כגון זו, דלא תימא נערה בתולה כתיב גבי סקילה, והא אכתי בתולה הואי. אבל זו, שאף לחופה לא נבנסה — לא מיעטה הכתוב, ואכתי "בית אביה" קרינא

לִרְשׁוּת הַבַּעַל לְנִשּׂוּאִין. מָסַר הָאָב לִשְׁלוּחֵי הַבַּעַל - הֲרֵי הִיא בִּרְשׁוּת הַבַּעַל. הָלַךְ הָאָב עִם שְׁלוּחֵי הַבַּעַל, אוֹ שֶׁהָלְכוּ שְׁלוּחֵי הָאָב עִם שְׁלוּחֵי הַבַּעַל - הֲרֵי הִיא בִּרְשׁוּת הָאָב. מָסְרוּ שְׁלוּחֵי הָאָב לִשְׁלוּחֵי הַבַּעַל - הֲרֵי הִיא בִּרְשׁוּת הַבַּעַל. **גמרא** מַאי לְעוֹלָם? לְאַפּוּקֵי מִמִּשְׁנָה רִאשׁוֹנָה. דִּתְנַן: הִגִּיעַ זְמַן וְלֹא נִישְׂאוּ - אוֹכְלוֹת מִשֶּׁלּוֹ וְאוֹכְלוֹת בִּתְרוּמָה. קָא מַשְׁמַע לָן: לְעוֹלָם. "מָסַר הָאָב לִשְׁלוּחֵי הַבַּעַל הֲרֵי הִיא בִּרְשׁוּת הַבַּעַל וכו'". אָמַר רַב: מְסִירָתָהּ לַכֹּל, חוּץ מִתְּרוּמָה. וְרַב אַסִי אָמַר: אַף לְתְרוּמָה. אֵיתִיבֵיהּ רַב הוּנָא לְרַב אַסִי, וְאָמְרֵי לָהּ חַיָּא בַּר רַב לְרַב אַסִי: לְעוֹלָם הִיא בִּרְשׁוּת הָאָב, עַד שֶׁתִּכָּנֵס לַחוּפָּה! אֲמַר לְהוּ רַב: לָאו אָמְינָא לְכוּ: לָא תֵּיזְלוּ בָּתַר אִיפְּכָא?! יָכוֹל לְשַׁנּוּיֵי לְכוּ: מְסִירָתָהּ זוֹ הִיא כְּנִיסָתָהּ לַחוּפָּה. וּשְׁמוּאֵל אָמַר: לִירוּשָׁתָהּ. רֵישׁ לָקִישׁ אָמַר: לִכְתוּבָּתָהּ. כְּתוּבָּתָהּ מַאי הִיא - דְּאִי מֵתָה יָרֵית לָהּ, הַיְינוּ דִּשְׁמוּאֵל! אָמַר רָבִינָא: לוֹמַר כְּתוּבָּתָהּ מֵאַחַר - מָנֶה. רַבִּי יוֹחָנָן וְרַבִּי חֲנִינָא דְּאָמְרֵי תַּרְוַיְיהוּ: מְסִירָתָהּ לַכֹּל, אַף לִתְרוּמָה. מֵיתִיבֵי: הָלַךְ הָאָב עִם שְׁלוּחֵי הַבַּעַל, אוֹ שֶׁהָלְכוּ שְׁלוּחֵי הָאָב עִם שְׁלוּחֵי הַבַּעַל, אוֹ שֶׁהָיְתָה לָהּ חָצֵר בַּדֶּרֶךְ וְנִכְנְסָה עִמּוֹ לָלִין, אַף עַל פִּי שֶׁכְּתוּבָּתָהּ בְּבֵית בַּעְלָהּ, מֵתָה - אָבִיהָ יוֹרְשָׁהּ. מָסַר הָאָב לִשְׁלוּחֵי הַבַּעַל, אוֹ שֶׁמָּסְרוּ שְׁלוּחֵי הָאָב לִשְׁלוּחֵי הַבַּעַל, אוֹ שֶׁהָיְתָה לוֹ חָצֵר בַּדֶּרֶךְ וְנִכְנְסָה עִמּוֹ לְשֵׁם נִישּׂוּאִין, אַף עַל פִּי שֶׁכְּתוּבָּתָהּ בְּבֵית אָבִיהָ, מֵתָה - בַּעְלָהּ יוֹרְשָׁהּ. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים - לִירוּשָׁתָהּ. אֲבָל לִתְרוּמָה - אֵין אִשָּׁה אוֹכֶלֶת בִּתְרוּמָה עַד שֶׁתִּכָּנֵס לַחוּפָּה. תִּיוּבְתָּא דְּכוּלְּהוּ! תִּיוּבְתָּא. הָא גּוּפָא קַשְׁיָא: אָמְרַתְּ: נִכְנְסָה עִמּוֹ לָלִין. טַעֲמָא דְּלָלִין, הָא סְתָמָא - לְשֵׁם נִישּׂוּאִין; אֵימָא סֵיפָא: נִכְנְסָה עִמּוֹ לְשֵׁם נִישּׂוּאִין, הָא סְתָמָא - לָלִין! אָמַר רַב אַשִׁי: סְתָמֵי סְתָמֵי קָתָנֵי; סְתָם חָצֵר דִּידָהּ - לָלִין, סְתָם חָצֵר דִּידֵיהּ - לְנִשּׂוּאִין. תָּנָא: מָסַר הָאָב לִשְׁלוּחֵי הַבַּעַל וְזִינְּתָה - הֲרֵי זוֹ בְּחֶנֶק. מְנָא הָנֵי מִילֵּי? אָמַר רַב אַמִי בַּר חָמָא: אָמַר קְרָא: "לִזְנוֹת בֵּית אָבִיהָ" - פְּרָט לְשֶׁמָּסַר הָאָב לִשְׁלוּחֵי הַבַּעַל. וְאֵימָא פְּרָט שֶׁנִּכְנְסָה לַחוּפָּה וְלֹא נִבְעֲלָה! אָמַר רָבָא, אָמַר לֵי אַמִי: חוּפָּה בְּהֶדְיָא כְּתִיבָא "כִּי יִהְיֶה נַעֲרָה בְּתוּלָה מְאוֹרָשָׂה לְאִישׁ", "נַעֲרָה" - וְלֹא בּוֹגֶרֶת, "בְּתוּלָה" - וְלֹא בְּעוּלָה, "מְאוֹרָשָׂה" - וְלֹא נְשׂוּאָה. מַאי נְשׂוּאָה? אִילֵּימָא נְשׂוּאָה מַמָּשׁ - הַיְינוּ בְּתוּלָה וְלֹא בְּעוּלָה. אֶלָּא לָאו - שֶׁנִּכְנְסָה לַחוּפָּה וְלֹא נִבְעֲלָה.

ואימא:

לִרְשׁוּת הַבַּעַל – לחופה לְשֵׁם נִשּׂוּאִין, שבזה היא נכנסת לרשות הבעל.

המשנה מביאה את הדין באופנים שונים: מָסַר הָאָב את בתו הקטנה או הנערה לְשְׁלוּחֵי הַבַּעַל, שנשלחו על ידו להביאה אליו כדי שישאנה, הֲרֵי הִיא בִּרְשׁוּת הַבַּעַל, כיון שמסירתה לשלוחי הבעל נחשבת כמסירתה לבעל עצמו לנישואין. אבל אם הָלַךְ הָאָב עִם שְׁלוּחֵי הַבַּעַל הלוקחים את בתו, אוֹ שֶׁהָלְכוּ שְׁלוּחֵי הָאָב עִם שְׁלוּחֵי הַבַּעַל, ולא השאירה לבדה ביד שלוחי הבעל, הרי שאין כוונת האב למוסרה עדיין, וַהֲרֵי הִיא בִּרְשׁוּת הָאָב עד שתיכנס לבית בעלה ממש.

שלח האב את בתו על ידי שליחים, וגם הבעל שלח שליחים שיביאו אליו את הבת, ובדרך מָסְרוּ שְׁלוּחֵי הָאָב את הבת לִשְׁלוּחֵי הַבַּעַל, הֲרֵי הִיא בִּרְשׁוּת הַבַּעַל מיד בשעת מסירתה.

* * *

גמרא

שנינו במשנה: 'לעולם היא ברשות האב עד שתיכנס לרשות הבעל לנישואין'. מבררת הגמרא: מַאי 'לְעוֹלָם' – מדוע הוסיף התנא ואמר 'לעולם', ולא אמר רק שהיא ברשות האב עד שתיכנס לרשות הבעל לנישואין. מבארת הגמרא: התנא בא לְאַפּוֹקֵי [–להוציא ולמעט] מִדעת חכמים שבמִשְׁנָה רִאשׁוֹנָה – המשנה שנשנתה בדורות קודמים, ונחלקו עליה הדורות האחרונים, דִּתְנַן במשנה להלן (נז.), ארוסות שהִגִּיעַ הַזְּמַן הקבוע להן לנישואין, וְלֹא נִישְּׂאוּ מחמת עיכוב של הבעל, אוֹכְלוֹת מִשֶּׁלּוֹ – מנכסי הבעל, שהרי אחר הנישואין חייב הבעל לזון את אשתו, וכיון שהוא המעכב את הנישואין, אינן צריכות להפסיד מזונות, וְאִם הוא כהן, אוֹכְלוֹת מחמתו בִּתְרוּמָה, והובא שם שבמשנה אחרונה אמרו שאינה אוכלת בתרומה עד שתיכנס לחופה, וְקָא מַשְׁמַע לָן התנא במשנתינו במה שכתב ש'לְעוֹלָם' היא ברשות אביה, שהלכה כדעת המשנה האחרונה המובאת שם, שחולקת ואומרת שאינה אוכלת בתרומה עד שתיכנס לחופה.

* * *

שנינו במשנה: מָסַר הָאָב לִשְׁלוּחֵי הַבַּעַל הֲרֵי הִיא בִּרְשׁוּת הַבַּעַל וְכוּ'. הגמרא דנה לגבי אילו דינים מועילה מסירת האב לשלוחי הבעל להחשיבה כנשואה: אָמַר רַב, מְסִירָתָהּ על ידי האב לשלוחי הבעל, הרי היא כחופה לַכֹּל – לכל דיניה, חוץ מֵאכילת תְּרוּמָה, שאף שמן התורה ארוסה אוכלת בתרומה, אסרו עליה חכמים לאכול מחשש שכשתינשא ימצא בה הבעל מום ויבטל את הקידושין כדין 'מקח טעות', ונמצא שאכלה בתרומה שלא כדין, וחשש זה שייך אף כשנמסרה לשלוחי הבעל. וְרַב אַסִּי חלק וְאָמַר, מסירתה לשלוחי הבעל נחשבת כחופה אַף לְענין אכילתה בתְּרוּמָה, כיון שהטעם שאסרו חכמים על ארוסה לאכול תרומה הוא מחשש שתתן מהתרומה לאחיה ואחיותיה שנמצאים עמה בבית אביה, והם אסורים בתרומה, וכשמסרוה לשלוחי הבעל לא שייך חשש זה.

הגמרא מקשה ממשנתינו על דברי רב אסי: אֵיתִיבֵיהּ רַב הוּנָא לְרַב אַסִּי, וְאָמְרֵי לָהּ – יש אומרים שהקשה כן חִיֵּיא בַּר רַב לְרַב אַסִּי, שנינו במשנה, לְעוֹלָם הִיא בִּרְשׁוּת הָאָב עַד שֶׁתִּכָּנֵס לַחוּפָּה, והתבאר לעיל שכוונת התנא לחדש בלשון 'לעולם' שאינה אוכלת בתרומה עד שתיכנס לחופה, והיינו שלא כדברי רב אסי האומר שמסירת האב לשלוחי הבעל מתירתה לאכול בתרומה.

אָמַר לְהוּ רַב לרב הונא תלמידו ולחייא בנו, לָאו אָמִינָא לְכוּ – וכי לא אמרתי לכם, דְּלֵא תֵּיזְלוּ בָּתַר אִיפְּכָא – לא תקשו ממשנה שאפשר להפוך את פירושה לשני צדדים, שהרי אף כאן יָכוֹל רב אסי לְשַׁנּוּיֵי לְכוּ – לתרץ לכם את דברי המשנה כדבריו, שמְסִירָתָהּ לשלוחי הבעל זוֹ הִיא כְּנִיסָתָהּ לַחוּפָּה לענין תרומה, ולכך היא אוכלת בתרומה.

הגמרא מביאה שיטות נוספות לגבי מה מועילה מסירתה לשלוחי האב [מלבד דעת רב שמסירתה מועילה לכל חוץ מאכילת תרומה, ודעת רב אסי שמסירתה מועילה אף לאכול בתרומה]: וּשְׁמוּאֵל אָמַר, מסירת הבת לשלוחי הבעל מועילה רק לִירוּשָׁתָהּ, שאם מתה בדרך, הבעל יורש את הנדוניה שאביה נתן לה לנישואיה, אך לגבי שאר הדברים, כגון אכילת תרומה, הפרת נדרים, מעשה ידיה ומציאתה, נשארת הבת ברשות האב עד שתיכנס לחופה. וְרֵישׁ לָקִישׁ אָמַר, מסירתה לשלוחי הבעל מועילה רק לִכְתוּבָּתָהּ.

מבררת הגמרא: 'כְּתוּבָּתָהּ', שלגביה הבת ברשות בעלה, מַאי הִיא. אם תאמר שהכוונה לנדוניה הנכתבת בשטר הכתובה, והיא ברשותו לענין דְּאִי מַתָּה יָרֵית לָהּ – שאם מתה בדרך, הבעל יורשה, הרי הֵיְינוּ דִּשְׁמוּאֵל – אלו דברי שמואל. מבארת הגמרא: אלא אָמַר רָבִינָא, כוונת ריש לקיש לוֹמַר, שאם בהיותה בדרך עם שלוחי הבעל, מת הבעל, כְּתוּבָּתָהּ מֵאַחַר, מָנֶה – אם תינשא אחר כך לאחר, כתובתה מנה, כדין אלמנה מן הנישואין, ולא מאתים זוז כאלמנה מן האירוסין.

הגמרא מביאה אמוראים הסוברים כרב אסי: רַבִּי יוֹחָנָן וְרַבִּי חֲנִינָא דְּאָמְרֵי תַּרְוַיְיהוּ – אמרו שניהם דבר זה, מְסִירָתָהּ לשלוחי הבעל מועילה להחשיבה כנשואה לַכֹּל – לכל דיניה, וַאַף לִתְרוּמָה. הגמרא מקשה על דעת כל האמוראים המובאים לעיל, מלבד שמואל הסובר שמסירתה מועילה לענין ירושתה: מֵיתִיבִי, שנינו בברייתא, הָלַךְ הָאָב עִם שְׁלוּחֵי הַבַּעַל, אוֹ שֶׁהָלְכוּ שְׁלוּחֵי הָאָב בשליחותו עִם שְׁלוּחֵי הַבַּעַל, אוֹ שֶׁהִיְּתָה לָהּ לאשה חָצֵר בַּדֶּרֶךְ, ובשעה שהלך האב או שלוחיו עם הבעל נִכְנְסָה הכלה עִמּוֹ לָלִין יחד שלא לשם נישואין, אַף עַל פִּי שֶׁכְּתוּבָּתָהּ – המטלטלין שנתן לה אביה לנדונייתה נמצאים בְּבֵית בַּעְלָהּ, מכל מקום אם מֵתָה קודם שנכנסה לחופה, אָבִיהָ יוֹרְשָׁהּ, ואין הבעל יורש את הנדוניה, כיון שכל זמן שהאב או שלוחיו הולכים עמה אין כאן מסירה לחופה. אבל אם מָסַר הָאָב לִשְׁלוּחֵי הַבַּעַל, אוֹ שֶׁמָּסְרוּ שְׁלוּחֵי הָאָב לִשְׁלוּחֵי הַבַּעַל ולא הלכו עמהם האב או שלוחיו, אוֹ שֶׁהָיְתָה לוֹ לבעל חָצֵר בַּדֶּרֶךְ, ובזמן שהלכו עמו האב או שלוחיו נִכְנְסָה עִמּוֹ הכלה לחצר לְשֵׁם נִישּׂוּאִין, אַף עַל פִּי שֶׁכְּתוּבָּתָהּ [–נדונייתה] בְּבֵית אָבִיהָ, ולא נמסרה עדיין לבעל, אם מֵתָה בַּעְלָהּ יוֹרְשָׁהּ, ואף שלא נכנסה לחופה. מבארת הברייתא: כַּמָּה דְּבָרִים אֲמוּרִים, שמסירתה לשלוחי הבעל נחשבת כנישואין, לְענין יְרוּשָׁתָהּ – שהבעל יורש את נדונייתה, אֲבָל לִתְרוּמָה, אֵין אִשָּׁה אוֹכֶלֶת בִּתְרוּמָה עַד שֶׁתִּכָּנֵס לַחוּפָּה. ומבואר בברייתא כדברי שמואל, שמסירתה מועילה רק לענין ירושתה, ולא לתרומה ולשאר דברים. מסיימת הגמרא: תִּיוּבְתָּא דְּכוּלְּהוּ תִּיוּבְתָּא – אכן מברייתא זו קשה על כל האמוראים החולקים על שמואל.

* * *

הגמרא עוברת עתה לבאר את דברי הברייתא המחלקת בין נכנסה עמו ללון לבין נכנסה עמו לשם נישואין. מקשה הגמרא: הָא גּוּפָא קַשְׁיָא – גוף דברי הברייתא קשה, ונסתר מהרישא לסיפא, שהרי אָמְרַתְּ ברישא שאם הלך האב או שלוחיו עם שלוחי הבעל וּנִכְנְסָה עִמּוֹ לָלִין, אין בעלה יורשה. ומשמע, מַעֲמָא דְּלָלִין – הטעם שאין בעלה יורשה הוא כיון שנכנסה עמו ללינה בלבד, הָא – אבל אם נכנסה עמו בִּסְתָמָא, בלא שפירשה כלום, הרי זה לְשֵׁם נִישּׂוּאִין, ואם מתה בעלה יורשה. ואם כן אֵימָא סֵיפָא, נִכְנְסָה עִמּוֹ לחצר לְשֵׁם נִישּׂוּאִין בעלה יורשה, ומשמע שזהו רק אם פירשה שכניסתה עמו היא לשם נישואין, הָא אם נכנסה עמו בִּסְתָמָא, אנו מפרשים שכניסתה היא לָלִין בלבד, ואינו יורשה.

מתרצת הגמרא: אָמַר רַב אַשֵׁי, לשון 'ללין' ו'לשם נישואין' השנויות בברייתא, אין הכוונה שהאשה פירשה כן, אלא סְתָמֵי סְתָמֵי קָתָנֵי – בשני המקרים מדובר שנכנסו לחצר בסתם, והחילוק הוא שסְתָם כניסה לְחָצֵר דִּידָהּ [–שלה], כמו ברישא, היא לָלִין, וסְתָם כניסה לְחָצֵר דִּידֵיהּ [–שלו], כמו בסיפא היא לְנִשּׂוּאִין.

המשך בעמוד כ

לאחר שהתבאר שמסירת הבת לשלוחי הבעל משנה את מיתתה מסקילה לחנק, מבררת הגמרא האם דינה יכול להשתנות שוב. מסתפקת הגמרא: **וְאֵימָא** – האם נאמר, שנערה המאורסה שנמסרה לשלוחי הבעל והשתנה דינה להתחייב בחנק, אם זינתה, **הֵיכָא דְּהַדְרָא לְבֵי נָשָׂא** – באופן שחזרה לבית אביה אחר שנמסרה לשלוחי הבעל, קודם שמסרוה ליד בעלה, **הַדְרָא לְמִילְּתָא קַמַּיְיתָא** – חוזרת לדינה הראשון, שאם זינתה חייבת סקילה, או שנאמר שהיא נשארת בדין חנק, כנשואה.

הגמרא פושטת את הספק מברייתא: **אָמַר רָבָא, הַהוּא** – ספק זה, **כְּבָר פַּסְקָהּ** – כבר הכריע **תָּנָא דְּבֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל, דְּתַנָּא דְּבֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל,** נאמר בתורה בפרשת הפרת נדרים (במדבר ל ז) 'וְנֵדֶר אַלְמָנָה וּגְרוּשָׁה כֹּל אֲשֶׁר אָסְרָה עַל נַפְשָׁהּ יָקוּם עָלֶיהָ', כלומר, אין מי שיכול להפר נדריה. ויש לשאול, **מַה תַּלְמוּד לוֹמַר** – מדוע הוצרכה התורה לכתוב זאת, **וַהֲלֹא** אשה זו **מוּצֵאת מִכְּלַל אָב וּמוּצֵאת מִכְּלַל בַּעַל** – כשנישאת יצאה מרשות אביה, וכשהתגרשה או התאלמנה יצאה גם מרשות בעלה, ופשוט שאין מי שיכול להפר את נדריה. **אֶלָּא** בא הפסוק להשמיענו אופן זה, **חֲרֵי שֶׁמָּסַר הָאָב** את בתו **לִשְׁלוּחֵי הַבַּעַל, אוֹ שֶׁמָּסְרוּ** אותה **שְׁלוּחֵי הָאָב לִשְׁלוּחֵי הַבַּעַל,** ונדרה בדרך, **וְנִתְאַרְמְלָה בַּדֶּרֶךְ אוֹ נִתְגָּרְשָׁה** בדרך, **הֵיאַךְ אֲנִי קוֹרֵא בָּהּ** – יש להסתפק מה גדרה באותה שעה, 'בית אָבִיהָ' שֶׁל זוֹ, **אוֹ** 'בית בַּעְלָהּ' שֶׁל זוֹ – האם היא נחשבת כנערה בבית אביה או כנערה בבית בעלה, ומי מפר את נדרה. **אֶלָּא** – על אופן זה בא הפסוק **לוֹמַר לְךָ, כֵּיוָן שֶׁיְּצִיאָה שָׁעָה אַחַת מֵרְשׁוּת הָאָב** כשנמסרה לשלוחי הבעל, **שוּב אֵינוֹ יָכוֹל לְהָפֵר** נדריה, אף אם נתאלמנה או נתגרשה וחזרה לרשות אביה. ומברייתא זו יש לפשוט אף את הספק לגבי חיוב מיתה על זנות, שכיון שנמסרה לשלוחי הבעל ויצאה מרשות אביה, דינה בחנק כנשואה, ואפילו אם זינתה אחר שחזרה לבית אביה.

* * *

הגמרא חוזרת לעיקר דברי הברייתא שהובאה לעיל (מח:), שנערה שנמסרה לשלוחי הבעל וזינתה, דינה בחנק כנשואה, ומסייעת לזה ממשנה: **אָמַר רַב פַּפָּא, אַף אֲנַן נְמִי תָּנִינָא** – אף במשנה שנינו כדין האמור בברייתא, שכך שנינו (סנהדרין סה:), 'הַבָּא עַל נַעֲרָה הַמְאוֹרָסָה, אֵינוֹ חַיָּב סקילה עַד שֶׁתְּהֵא נַעֲרָה, בְּתוּלָה, מְאוֹרָסָה, וְהִיא בְּבֵית אָבִיהָ', ויש לדייק את לשון המשנה, **בִּשְׁלָמָא** – מובן מדוע הוצרכה המשנה לכתוב 'נַעֲרָה', כדי למעט וְלֹא בּוֹגֶרֶת. וכן 'בְּתוּלָה', וְלֹא בְּעוּלָה. 'מְאוֹרָסָה', וְלֹא נְשׂוּאָה. שכל אלו אינן חייבות סקילה. אלא מה ששנה התנא 'בְּבֵית אָבִיהָ', **לְמַעוּטֵי מַאי** – מה בא למעט, והרי כל ארוסה בבית אביה היא, **לָאו** – האם אין כוונתו **לְמַעוּטֵי** אופן שאינה לא בבית בעלה ולא בבית אביה, והיינו **כשמָּסַר הָאָב לִשְׁלוּחֵי הַבַּעַל,** שאף שאינה נשואה ממש, מכל מקום כיון שאינה בבית אביה אינה בסקילה אלא בחנק.

הגמרא מסייעת לדין זה ממשנה נוספת: **אָמַר רַב נַחְמָן בַּר יִצְחָק, אַף אֲנַן נְמִי תָּנִינָא** במשנה בסנהדרין (פט.), 'הַבָּא עַל אֵשֶׁת אִישׁ, כֵּיוָן שֶׁנִּכְנְסָה לִרְשׁוּת הַבַּעַל לְנִשּׂוּאִין אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא נִבְעֲלָה, הַבָּא עָלֶיהָ חֲרֵי זֶה בְּחֶנֶק', ויש לדייק מלשון המשנה שנקטה לשון 'נִכְנְסָה לִרְשׁוּת הַבַּעַל' בְּעָלְמָא, ולא אמרה 'שנכנסה לחופה', והיינו לרבות אף אופן שמסרה האב לשלוחי הבעל, שמיתתה בחנק ולא בסקילה. מסיימת הגמרא: **שְׁמַע מִינָּה** – אכן מוכח כן.

משנה

משנתינו עוסקת בחיוב האב לזון את בנותיו: **הָאָב אֵינוֹ חַיָּב** בְּמְזוֹנוֹת בִּתּוֹ בעודו חי. זֶה מִדְּרָשׁ דָּרַשׁ רַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן עֲזַרְיָה ביום שמינוהו להיות נשיא לִפְנֵי חֲכָמִים בְּ'כֶרֶם בְּיַבְנֶה' – כשהיו החכמים ביבנה, וישבים שורות שורות כברם, שתי תקנות תיקנו בית דין בענין חיוב הבעל לאשתו לזון את הילדים שתלד לו, וחיוב זה הוא 'תנאי כתובה' המחייב כל אדם הנושא אשה, וכך הוא מתחייב לאשתו, שאם ימות אחריה ולא תגבה את כתובתה, אזי הַבָּנִים שיוולדו לה ממנו יִירְשׁוּ את הנכסים שהכניסה לו בנדוניתה [מלבד חלקם בירושה שיירשו עם שאר האחים, מנשים אחרות], וְהַבָּנוֹת יְזוֹנוּ מנכסיו עד שיתבגרו או ינשאו. ויש ללמוד ולדמות את החיובים זה לזה, מַה הַבָּנִים אֵינָן יוֹרְשִׁין את כתובת אמם אֶלָּא לְאַחַר מִיתַת הָאָב, שכן לשון ירושה הכתוב בכתובה שייך רק לאחר מיתה, אַף הַבָּנוֹת אֵין נִיזּוֹנוֹת מנכסי האב אֶלָּא לְאַחַר מִיתַת אֲבִיהֶן, אבל בעודו חי אינו חייב לפרנסם.

* * *

גמרא

הגמרא מבררת את גדרי חיובי האב במזונות בניו ובנותיו. שנינו במשנה: 'האב אינו חייב במזונות בתו'. מדייקת הגמרא: בְּמְזוֹנוֹת בִּתּוֹ הוּא דְּאֵינוֹ חַיָּב, הָא – אבל בְּמְזוֹנוֹת בְּנוֹ, חַיָּב. מוסיפה הגמרא ומדייקת: בִּתּוֹ נַמִי – אף במזונות בתו, חוֹבָה הוּא דְּלֵיכָּא – אמרה המשנה רק ש'אינו חייב', הָא מִצְוָה אִיכָּא – אבל מוטלת עליו מצוה לזונה. ולפי זה מקשה הגמרא: מַנִּי מַתְנִיתִין – כדעת מי שנויה משנתנו, והרי לֹא כְּרַבִּי מֵאִיר הִיא, לֹא כְּרַבִּי יְהוּדָה, וְלֹא כְּרַבִּי יוֹחָנָן בֶּן בְּרוֹקָא.

מביאה הגמרא את הברייתא בה שנויות דעות התנאים הללו, ומבארת מדוע אין משנתינו יכולה לסבור כמותם: דְּתַנְיָא בברייתא, מִצְוָה על האב לָזוּן אֶת הַבָּנוֹת, וְקַל וָחוֹמֶר לַבָּנִים – שמצוה עליו לזונם, כיון דְּעָסְקֵי בְּתוֹרָה, דִּבְרֵי רַבִּי מֵאִיר. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר, מִצְוָה לָזוּן אֶת הַבָּנִים, וְקַל וָחוֹמֶר לַבָּנוֹת, מִשּׁוּם זִילוּתָא – שזלזול וגנאי הוא להן לחזור על הפתחים. רַבִּי יוֹחָנָן בֶּן בְּרוֹקָא אוֹמֵר, חוֹבָה לָזוּן אֶת הַבָּנוֹת לְאַחַר מִיתַת אֲבִיהֶן, שכן הוא מתנאי הכתובה, אֲבָל בְּחַיֵּי אֲבִיהֶן, אֵלּוּ וְאֵלּוּ – הבנים והבנות, אֵינָן נִיזּוֹנִין, ואפילו מצוה אין בדבר. ומעתה קשה, מַנִּי מַתְנִיתִין – כדעת מי סוברת משנתינו, אִי כְּרַבִּי מֵאִיר, הָא אָמַר שבבָּנִים יש מִצְוָה לזונם, ואין זו חובה, ואילו ממשנתינו מדויק שחובה היא לזון את הבנים. אִי כְּרַבִּי יְהוּדָה, הָא אָמַר בָּנִים נַמִי רק מִצְוָה היא לזונם, ואין זו חובה. וְאִי רַבִּי יוֹחָנָן בֶּן בְּרוֹקָא, הרי הוא סובר שֶׁאֲפִילּוּ מִצְוָה נַמִי לֵיכָּא – אין מצוה כלל לזון לא את הבנים ולא את הבנות, ואילו מדברי התנא במשנתינו משמע שיש חובה לזון את הבנים ומצוה לזון את הבנות.

הגמרא מתרצת שניתן להעמיד את המשנה כדעת כל אחד מהתנאים. מתרצת הגמרא: אִיכָּעֵית אֵימָא – אם תרצה אמור שמשנתינו כְּרַבִּי מֵאִיר היא, וְאִיכָּעֵית אֵימָא רַבִּי יְהוּדָה היא, וְאִיכָּעֵית אֵימָא רַבִּי יוֹחָנָן בֶּן בְּרוֹקָא היא.

מבארת הגמרא את דבריה: אִיכָּעֵית אֵימָא משנתינו כְּרַבִּי מֵאִיר היא, הסובר שיש מצוה לזון את הבנות וקל וחומר לבנים, וְהָכִי קָאָמַר התנא במשנתינו, 'הָאָב אֵינוֹ חַיָּב בְּמְזוֹנוֹת בִּתּוֹ', וְהוּא הַדִּין לְבָנוֹ, שסובר התנא שאין חיוב לזונו, ויש לדייק, הָא מִצְוָה בְּבִתּוֹ אִיכָּא – אבל יש מצוה לזון את הבנות, וקַל וָחוֹמֶר לַבָּנִים שמצוה על האב לזונם, משום שהם עוסקים בתורה, וכדברי רבי מאיר בברייתא. וְהַאי דְּקָתָנֵי – והטעם שנקט התנא במשנתינו 'בִּתּוֹ', אין כוונתו שב'בנו' הדין שונה, אלא הָא קָא מַשְׁמַע לָן – דבר זה בא התנא להשמיענו,

---

כיוון שכבר נמצא בארץ הקודש ת"ו, אין כדאיות ההוצאות לחזור לצרפת ולחפש שם מקום ללימוד.

רש"ל

הכי גרסינן: **ואימא היכא דהדרא לבי נשא תהדר למילתא קמייתא** — מי הויא כמי שלא נמסרה. בעיא בעלמא היא, ואינה קושיא כל כך, אלא דקתני מתניתין הרי היא ברשות הבעל, ומשמע ואפילו חזרה מן הדרך לבית אביה כבר יצאה מרשות האב, וכיון דלא נפקא לן מסירת שלוחין אלא מקרא יתירא ד"בית אביה", אימא היכא דהדרא — בית אביה קרינן ביה, ואם זינתה תהא בסקילה. **כבר פסקה תנא דבי רבי ישמעאל** — דלא הדרא למילתא קמייתא, למידהוי כמי שלא נמסרה. **מה תלמוד לומר** — למה הוצרך לכתוב "יקום עליה", וכי מי יפר להּ? והלא לא נאמרו מפירים אלא אביה בבתו עד שלא ניסת, ובעלה משניסת. וזו שנתארמלה משניסת — מוצאת מכלל אב ומכלל בעל. **אלא הרי שמסר כו'** — כלומר, לא בא הכתוב לאלמנה ולגרושה מן נשואין — דהא כתיב בה "אם בית אישה נדרה אישה יפירנו" — והרי אין אישה קיים. אלא לאלמנה על ידי מסירת שלוחין. שעד עכשיו לא פירשו לך הכתובים אלא משפט נודרת בבית אביה ומשפט נודרת בבית אישה, וזו שנדרה בדרך משמסרוה לשלוחין — אין אני יודע היאך אני קורא בה, אם "בית אביה" אם "בית אישה", לפיכך בא בתוב זה ולמדך שלא תקרא לה "בית אביה" אלא "בית אישה", ולא נתרוקנה רשות לאב במיתתו של בעל, ושוב אינו יכול להפר. אלמא: לא הדרא למילתא קמייתא, דאילו נתארמלה מן האירוסין עד שלא נמסרה לשלוחין — תנן במסכת נדרים (ע,א): מת הבעל — נתרוקנה רשות לאב. וילפינן לה מקראי. **אף אנן נמי תנינא** — במתניתין, כי ההיא ברייתא דתניא לעיל "הרי זו בחנק". **מאורסה ולא נשואה** — נכנסה לחופה, ואף על פי שלא נבעלה. דאי נבעלה — הא תנא ליה בתולה. **נכנסה לרשות הבעל בעלמא** — תנן, ולא תנן בה "נכנסה לחופה". **משנה האב אינו חייב במזונות בתו** — בחייו. ובגמרא מפרש אמאי נקט בתו. זה מדרש דרש רבי אלעזר בן עזריה — ביום שמנוהו נשיא. **בכרם ביבנה** — על שם שהיו יושבין שורות שורות בכרם. **הבנים יירשו והבנות יזונו** — שתי תקנות תקנו בית דין בתנאי כתובה: הבנים יירשו כתובת בנין דכרין, דתנן במתניתין (כתובות נב,ב): "בנין דכרין דיהווין ליכי מינאי, אינון ירתון כסף כתובתך יתר על חולקהון דעם אחוהון". והיינו הבנים יירשו — כתובת בנין דכרין. ולקמן בשמעתין מפרשינן לה מאי היא. **והבנות יזונו** — "בנן נוקבן די יהווין ליכי מינאי, אינון יהווין יתבן בביתי ומיתזנן מנכסי עד דתיבגרון או עד דתלקחון לגוברין". **מה הבנים אין יורשין** — כתובת אמן אלא לאחר מיתת אביהן, דהא "אינון ירתון" תנן, והכי מפרש לה ב"יש נוחלין", דהאי הבנים יירשו — אכתובת בנין דכרין קאי. **גמרא** חובה לזון **הבנות** — תנאי כתובה הוא. **אין נזונין** — אפילו מצוה אין כאן. **האמר בנים נמי מצוה** — ולא חובה. **אפילו מצוה ליכא** — לא בבנים ולא בבנות. **איבעית אימא רבי מאיר והכי קאמר כו'** — כלומר, בתו דנקט לאו למידק הא בנו חייב, אלא משום דרבי מאיר עדיף ליה בנו, אי נקט "אינו חייב במזונות בנו" — הוה אמינא: בנו הוא דחובה ליכא מצוה איכא, אבל בתו אפילו מצוה ליכא. להכי תנא "אינו חייב בבתו" — למימרא דמצוה מיהא איכא. והוא הדין לבנו — דחובה מיהא ליכא.

דאפילו

וְאִימָא: הֵיכָא דְּהַדְרָא לְבֵי נָשָׁא - הָדְרָא לְמִילְּתָא קַמַּיְיתָא! אָמַר רָבָא: הַהוּא כְּבָר פְּסָקָהּ תַּנָּא דְּבֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל. דְּתָנָא דְּבֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל: "וְנֵדֶר אַלְמָנָה וּגְרוּשָׁה כֹּל אֲשֶׁר אָסְרָה עַל נַפְשָׁהּ יָקוּם עָלֶיהָ", מַה תַּלְמוּד לוֹמַר? וַהֲלֹא מוּצֵאת מִכְּלַל אָב וּמוּצֵאת מִכְּלַל בַּעַל! אֶלָּא, הֲרֵי שֶׁמְּסָרוּם אָב לְשְׁלוּחֵי הַבַּעַל, אוֹ שֶׁמְּסָרוּם שְׁלוּחֵי הָאָב לְשְׁלוּחֵי הַבַּעַל, וְנִתְאַרְמְלָה בַּדֶּרֶךְ אוֹ נִתְגָּרְשָׁה - הֵיאַךְ אֲנִי קוֹרֵא בָּהּ, בֵּית אָבִיהָ שֶׁל זוֹ אוֹ בֵּית בַּעְלָהּ שֶׁל זוֹ? אֶלָּא לוֹמַר לְךָ: כֵּיוָן שֶׁיָּצְאָה שָׁעָה אַחַת מֵרְשׁוּת הָאָב - שׁוּב אֵינוֹ יָכוֹל לְהָפֵר. אָמַר רַב פַּפָּא: אַף אָנָן נַמִי תָּנֵינָא: הַבָּא עַל נַעֲרָה הַמְאוֹרָסָה - אֵינוֹ חַיָּב עַד שֶׁתְּהֵא נַעֲרָה בְּתוּלָה מְאוֹרָסָה, וְהִיא בְּבֵית אָבִיהָ. בִּשְׁלָמָא נַעֲרָה - וְלֹא בּוֹגֶרֶת, בְּתוּלָה - וְלֹא בְּעוּלָה, מְאוֹרָסָה - וְלֹא נְשׂוּאָה, "בְּבֵית אָבִיהָ" לְמַעוּטֵי מַאי - לָאו לְמַעוּטֵי מָסַר הָאָב לְשְׁלוּחֵי הַבַּעַל? אָמַר רַב נַחְמָן בַּר יִצְחָק: אַף אָנָן נַמִי תָּנֵינָא: הַבָּא עַל אֵשֶׁת אִישׁ, כֵּיוָן שֶׁנִּכְנְסָה לִרְשׁוּת הַבַּעַל לְנִשּׂוּאִין, אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא נִבְעֲלָה - הַבָּא עָלֶיהָ הֲרֵי זֶה בְּחֶנֶק. נִכְנְסָה לִרְשׁוּת הַבַּעַל בְּעָלְמָא - שְׁמַע מִינָּהּ. **משנה** הָאָב אֵינוֹ חַיָּב בִּמְזוֹנוֹת בִּתּוֹ. זֶה מִדְּרָשׁ דָּרַשׁ רַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן עֲזַרְיָה לִפְנֵי חֲכָמִים בְּכֶרֶם בְּיַבְנֶה: הַבָּנִים יִירְשׁוּ, וְהַבָּנוֹת יִזּוֹנוּ. מַה הַבָּנִים אֵינָן יוֹרְשִׁין - אֶלָּא לְאַחַר מִיתַת הָאָב, אַף הַבָּנוֹת אֵין נִיזּוֹנוֹת - אֶלָּא לְאַחַר מִיתַת אֲבִיהֶן. **גמרא** בִּמְזוֹנוֹת בִּתּוֹ - הוּא דְּאֵינוֹ חַיָּב, הָא בִּמְזוֹנוֹת בְּנוֹ - חַיָּב. בִּתּוֹ נַמִי, חוֹבָה הוּא דְּלֵיכָא, הָא מִצְוָה - אִיכָּא, מַנִּי מַתְנִיתִין? לָא רַבִּי מֵאִיר, לָא רַבִּי יְהוּדָה, וְלָא רַבִּי יוֹחָנָן בֶּן בְּרוֹקָא. דְּתַנְיָא: מִצְוָה לָזוּן אֶת הַבָּנוֹת, קַל וָחוֹמֶר לַבָּנִים, דְּעָסְקֵי בְּתוֹרָה, דִּבְרֵי רַבִּי מֵאִיר. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: מִצְוָה לָזוּן אֶת הַבָּנִים, וְקַל וָחוֹמֶר לַבָּנוֹת, מִשּׁוּם זִילוּתָא. רַבִּי יוֹחָנָן בֶּן בְּרוֹקָא אוֹמֵר: חוֹבָה לָזוּן אֶת הַבָּנוֹת לְאַחַר מִיתַת אֲבִיהֶן, אֲבָל בְּחַיֵּי אֲבִיהֶן - אֵלּוּ וְאֵלּוּ אֵינָן נִיזּוֹנִין. מַנִּי מַתְנִיתִין? אִי רַבִּי מֵאִיר - הָא אָמַר בָּנִים מִצְוָה, אִי רַבִּי יְהוּדָה - הָא אָמַר בָּנִים נַמִי מִצְוָה, אִי רַבִּי יוֹחָנָן בֶּן בְּרוֹקָא - אֲפִילּוּ מִצְוָה נַמִי לֵיכָּא! אִיבָּעֵית אֵימָא רַבִּי מֵאִיר, אִיבָּעֵית אֵימָא רַבִּי יְהוּדָה, אִיבָּעֵית אֵימָא רַבִּי יוֹחָנָן בֶּן בְּרוֹקָא. אִיבָּעֵית אֵימָא רַבִּי מֵאִיר, וְהָכִי קָאָמַר: הָאָב אֵינוֹ חַיָּב בִּמְזוֹנוֹת בִּתּוֹ, וְהוּא הַדִּין לִבְנוֹ. הָא מִצְוָה בְּבִתּוֹ - אִיכָּא, קַל וָחוֹמֶר לַבָּנִים. וְהַאי דְּקָתָנֵי בִּתּוֹ - הָא קָא מַשְׁמַע לָן:

דאפילו

תוספות

ואימא הני מילי היכא דלא הדרא לבי נשא — נראה לרבינו יצחק דהכי פריך: מנלן דאייתר "בית אביה" למעוטי מסר האב לשלוחי הבעל? דלמא תרוייהו צריכי לנבנסה לחופה ולא נבעלה. דאי לא כתב אלא אחד — הוה אמינא הני מילי היכא דלא הדרא לבי נשא, אבל הדרא לבי נשא — אימא דתהדר למלתא קמייתא, להכי איצטריך קרא אחרינא, ואכתי מסר מנלן? ואף על גב דהיכא דנבעלה קים לן דלא הדרא — היינו משום דאשתני גופא, אבל לא נבעלה דאכתי בתולה היא — אימא דתהדר. אמר רבא: כבר פסקה תנא דבי רבי ישמעאל, ואשמועינן דלא הדרא. והיינו לכל הפחות כשנבנסה לחופה ולא נבעלה. וגלי קרא בנדרים — והוא הדין בכל מקום. אם כן אייתר חד מהנך קראי למסר האב לשלוחי הבעל, למפטרה מסקילה, הואיל ואשכחנא דלא הדרא מדתנא דבי רבי ישמעאל — סברא הוא דלא הדרא בכל הנך דאמעיט מסקילה, כגון מסר. ולהכי נקט במלתיה דתנא דבי רבי ישמעאל "מסר". ומיהו, קשה לפירוש זה: דהיכי ילפינן מנדרים דלא הדרא למילתא קמייתא? נהי דגבי נדרים לא הדרא — היינו משום דגלי לן קרא דכיון דיצאה מרשות האב שעה אחת — שוב אין לו כח בה, מכל מקום לענין סקילה היכי שייך לומר דלא הדרא? דאף על פי שנבנסה לחופה, כיון שלא נבעלה ונתאלמנה או נתגרשה, וחזרה ונתארסה — למה לא תהיה בסקילה, כיון שהיא נערה בתולה מאורסה? ואף על גב דיצאה מרשות האב — מכל מקום תהא כמו יתומה שאין לה אב, דהויא בסקילה. כדאשכחנא בגירות דמתניתין! ויש לומר: דהא פשיטא ליה דנשואה שאינה בעולה חשובה כבעולה, ואין חילוק כלל, דנשואין משוו לה כבעולה לכל דבר. וכי היכי דבעולה פשיטא דלא הדרא למילתא קמייתא לכל דבר — הכי נמי שאינה בעולה. ולא אצטריך דרשה דתנא דבי רבי ישמעאל אלא לאשמועינן דלא נימא כיון דלא נבעלה ונתאלמנה או נתגרשה — בטלו להו שם נשואין מינה, והוי כלא נשאת מעולם. וכיון דגלי לן קרא בהפרת נדרים, דעל ידי אלמנות וגרושין לא נתבטלו הנשואין כאילו לא הוו — הוא הדין לענין סקילה. וכיון דלא נתבטלו — פשיטא דלא הדרא למילתא קמייתא, דחשובה ממש כבעולה. ומה שפירש הקונטרס דלא גרסינן הני מילי, דלאו קושיא היא, ופירש נמי דאמתניתין קא בעי קשה: דאי אמתניתין קא בעי למה המתין כל כך: ובחנם מוחק הני מילי, דיש נמי לפרשו בלשון בעיא כמו ואימא.

היאך אני קורא בה — מתוך פירוש הקונטרס משמע דאיצטריך ליה למגמר אם היא ברשות האב אם לאו כשהיא בדרך. וקשה לרבינו יצחק: דהא מ"לזנות בית אביה" נפקא, וגמרינן נדרים מהתם! ונראה דלענין חזרה כשנתארמלה או נתגרשה איצטריך למילף מהכא. **ונדר** אלמנה וגרושה מה תלמוד לומר — תימה: דאיצטריך, לכדדרשינן בפרק בתרא דנדרים (פח,ב).

קל וחומר לבנים דעסקי באורייתא — ולקמן בפרק בתרא (קח,ב), גבי אדמון דפריך: דעסיק באורייתא ירית, דלא עסיק באורייתא לא יריתי? לענין ירושה דאורייתא — ודאי איכא למיפרך, דאין לנו לגזול לו מה שזיכתה לו תורה. אבל הכא קאמר דלא מחמרינן באותו שעוסק בתורה, ומפרנסינן ליה בדי שיעסוק בתורה.

כשהם

כשהם קטנים — אבל קטני קטנים לכולי עלמא חייב, כדאמר בסוף "אף על פי" (כתובות סה,ב). **הא** בחיזורי הא באומנם — שני מיני עורבים יש, אחד לבן ואחד שחור, כדמוכח בפרק "אלו טריפות" (חולין סג,א) גבי סימני עופות, דמרבה עורב העמקי, ומפרש: העמקי — במראה החמנה שעמוקה מן הצל, פירוש: לבן.

אכפייה רבא כו' — ואם תאמר: היאך כפה אותו בשביל צדקה? והכתיב מתן שכרה בצדה, דכתיב "???(למען) [בגלל הדבר הזה]??? יברכך", ואמרינן בפרק "כל הבשר" (חולין קי,ב): כל מצות עשה שמתן שכרה בצדה — אין בית דין של מטה מוזהרין עליה! ויש לומר: דאכפייה בדברים. אי נמי: קצבו ביניהן בני העיר לתת כך וכך לחדש, הלכך אכפייה, כדאמרינן בפרק קמא דבבא בתרא (ח,ב) דרשאין בני העיר להסיע על קיצתן. ועוד: דבצדקה איכא תרתי לאוי: "לא תאמץ" ו"לא תקפוץ" (דברים טו). **הוא** ואשתו נזונים מהם — משמע: הא לאחר — אין נזונין, דתמנה הויא כמבר, כדפירש בקונטרס. דאי לא דעבד ליה ניחא לנפשיה — לא הוה יהיב ליה. ואין מוציאין למזון האשה והבנות מנכסים משועבדים, לפי שאין קצובין, או לפי שאין כתובין, כדאמר ב"הנזקין" (גיטין נ,ב). ומיהו, מהכא יש לדחות, דאיכא למימר דנקט בנו — משום דאיירי דנזונין אפילו ממטלטלין, אבל לאחר — לא היו נזונין ממטלטלין, כמו שאין אלמנה נזונת ממטלטלין דירושין אי נמי: משום הוא, דאי כתב לאחר — לא היה ניזון הוא, אבל היא — לעולם אימא דנזונת ממתנה, אף על גב דלא טרפא מן הלקוחות. ומיהו, ב"יש נוחלין" (בבא בתרא קלג,א) משמע דלא טרפא ממקבל מתנה, דקאמר: השתא ירושה דאורייתא אלמנתו ניזונת מנכסיו — מתנת שכיב מרע דרבנן לא כל שכן! משמע דממתנת בריא דאורייתא אינה ניזונת מנכסיו, אף על גב דמיתזנא מן היורשין. ואין לומר דממתנה דאורייתא, נהי דכל שכן לא הוי, הוא הדין מיהא הוי, דלא אלים כח מתנה מכח יורשים. דעל כרחיך אלים כח מקבל מתנה מכח יורשים, דמסקינן בפרק קמא דבבא מציעא (יג,א) דשטר שיש בו אחריות נכסים — לא יחזיר, אפילו חייב מודה, דחיישינן לפרעון ולקנוניא. ושטר שאין בו אחריות נכסים — יחזיר, דלא גבי ממשעבדי. ואי גבי ממתנה — אמאי יחזיר? אלא ודאי דלא גבי. ואילו מן היורשין גבי, דהא פסקינן בסוף "גט פשוט" (בבא בתרא קעו,א) הלכתא: מלוה על פה גובה מן היורשין. על כן נראה דאין חילוק בין מתנה למכר לענין זה, אף על גב דיש מקומות שסברא הוא לחלק בין מתנה למכר, כמו בעשה שורו אפותיקי ומכרו (בבא בתרא מד,ב) דנראה דווקא מכרו, אבל נתנו — בעל חובו גובה ממנו. וכן ב"הנזקין" (גיטין נ,ב) גבי אין נפרעין מנכסים משועבדין במקום שיש נכסים בני חורין ואפילו הן זיבורית, מבעיא לן במתנה היאך — דווקא להא מילתא הוא דאבעיא לן, אבל הכא אין לחלק. והא דאמרינן בפרק "מציאת האשה" (כתובות סט,א): מכרו או משכנו — מוציאין לפרנסה, ואין מוציאין למזונות. הוא הדין נתנו, והא דנקט מכרו — לאשמועינן דאפילו במכרו מוציאין לפרנסה. [ורבי חייא דמבעיא ליה במכרו או משכנו — היינו לפרנסה] אבל למזונות פשיטא ליה דאין מוציאין אפילו נתנו, כדתנן ב"הנזקין" (גיטין מח,ב): אין מוציאין למזון האשה והבנות מנכסים משועבדין. ולפי מה שתקנו הגאונים דאשה גובה כתובתה ומזונות ממטלטלי דיתמי, אף על גב דירושה הויא דאורייתא — כל שכן דגביא ממטלטלי דמתנת שכיב מרע דרבנן, דבכהאי גוונא אמרינן ב"יש נוחלין" (בבא בתרא קלג,א). אבל מטלטלי דמתנת בריא, דהויא דאורייתא — לא גביא כתובתה. ומזונות לא גביא אפילו ממקרקעי, כי היכי דלא גביא מלקוחות, כדפרשינן. ולא מבעיא נתן הוא, אלא אפילו נתנו יתומים, אף על גב שכבר משמת נשתעבדו הנכסים. **אלמנתו** נזונת מנכסיו הוא ואשתו מבעיא — אף על גב דלא דמי, דדהם אינן יכולין לירש אלא מה שהוא מורישו, ומזון אלמנה הוא חייב מקודם — מכל מקום מייתי הכי, הואיל ואלמוה רבנן לשעבודא דידה, שאף מן הבעל שאינו כיורש אלא כלוקח גובה, אף על גב דלא היתה גובה מלוקח אחר — הכי נמי אית לן לתקוני בכותב לבנו שיהא הוא ואשתו נזונין מזכן.

ועשיתינהו

דאפילו בתו — דקילא, דלא עסקא באורייתא. **ואיידי דתנא בנות כו'** — לא גרסינן דתנא, דהא לא תני ליה במתניתין. אלא הכי גרסינן: ואיידי דבנות לאחר מיתת אביהן חובה כו'. **באושא התקינו** — כשישבו סנהדרי גזית באושא, שהיא אחת מעשר גליות שגלתה סנהדרין, כדאמר בראש השנה (לא,א). **כשהן קטנים** — עד שיביאו שערות. **תא שמע** — דלית הלכתא כוותיה, אלא מימר אמרינן ליה, ואולי יכלכלם ויזון, אבל מיכף — לא כייפינן. **יארוד** — תנין. "מעון תנים" (ירמיהו ט) מתרגמינן מדור יארודין. והוא אבזרי על בניו. **יארוד ילדה ואבני מתא שדיא** — התנין הוליד תולדותיו, והטיל פרנסתן על בני העיר. **כפו ליה אפיתא** — כפו מכתשת על פיה, ויעמוד זה על גב שוליה בגובה, שישמעו קולו, ויכריז על עצמו שהוא רע מן העורבים, דעורבא בעי בני וההוא גברא לא בעי בני. ואית דמפרשי: שליח צבור יעמוד עליה ויאמר כן על אותו האיש. **לבני עורב אשר יקראו** — אלמא לא זיין להו. **אוכמי** — כשגדל משחיר, והאם והאב אוהבין אותן. אבל מתחילתן — לבנים, ושונאין אותן. **ולא אמרן** — דלא כפינן. **אלא דלא אמיד** — שאינו עשיר. **בעל כרחו** — לא יהא אלא צדקה בעלמא, ואפילו אינן בניו. **כי הא דרבא כפייה** — על הצדקה. **הוא ואשתו נזונין מהן** — ואפילו כתבן מעבשיו. ולא מן הדין, אלא תקנת חכמים היא. **גדולה מזו אמרו** — בגדולה מזו אמרו. כגון אלמנה ובת, וניסת הבת. שאף על פי שהוא מת, והנכסים נשתעבדו ללוקח דרבנן, כגון בעל בנכסי אשתו, וקיימא לן (גיטין מח,ב): אין מוציאין למזון האשה מנכסים משועבדים — אפילו הכי, היכא דליכא למיחש לתיקון העולם, כגון כי האי לוקח שלא הוציא מעות — שויוהו רבנן כיורש, ואמרי: תזון האלמנה מנכסי בעלה. **כי הא דשלח רבין באגרתיה כו' ניסת הבת** — אף על גב דאמור רבנן בעל בנכסי אשתו לוקח הוי, וקיימא לן: אין מוציאין למזון האשה מנכסים משועבדים — הכא שויוהו רבנן כיורש, משום פסידא דאלמנה. והכי מפורש ב"יש נוחלין". **הוא ואשתו** — שהוא קיים, ואלו בניו הם, ולא הוציאו מעות, אלא מתנה בעלמא. **מיבעיא** — ואף על גב דמתנה כמכר לענין שעבוד, התם הוא דאי לאו דעביד ליה ניחא לנפשיה — לא יהיב ליה מתנה. אבל בנו — ליכא למימר הכי. **מתה הבת** — ובעלה יורשה. **אלמנתו** — של אבי הבת. **ניזונת מנכסיו** — ולא אמרינן איש נכרי הוא זה ואינו יורשו של אב אלא של אשתו ובלוקח בעלמא דמי, ואין מוציאין למזון האשה מנכסים משועבדין. **התם הוא דליכא דטרח קמה** — שמת בעלה, להכי עבוד רבנן תקנתא. **אבל הכא** — דקאי איהו, נטרח לדידיה ולדידה, קמשמע לן. **הלכתא כוותיה** — אדרבי אילעא קאי. **אכרעיה** — על רגלו.

ועשיתינהו

דַּאֲפִילּוּ בִּתּוֹ, שפחות מסתבר להצריכו לזונה, שהרי אינה עוסקת בתורה, מכל מקום **חוֹבָה הוּא דְּלֵיכָּא** – רק חיוב אין על האב לזונה, **הָא מִצְוָה אִיכָּא** – אך יש לו מצוה לזונה. ואם היה התנא כותב דין זה בבנו, שהאב פטור ממזונותיו, אמנם היינו מדייקים שרק חיוב אין, אבל יש מצוה לזונו, אך היינו סבורים שזהו רק בבנו, שעוסק בתורה. ולכן כתבה כן המשנה לגבי בתו, כדי שנדייק שאף לגביה יש מצוה, וכל שכן לבנים.

וְאִיבָּעֵית אֵימָא, משנתינו כְּרַבִּי יְהוּדָה היא, שמצוה לזון את הבנים וקל וחומר לבנות, **וְהָכִי קָאָמַר** התנא במשנה, **הָאָב אֵינוֹ חַיָּיב בְּמְזוֹנוֹת בִּתּוֹ**, אף שמחמת כן תחזר על הפתחים, **וְכָל שֶׁכֵּן לִבְנוֹ** שאינו חייב לזונו, **הָא מִצְוָה**, אף **בִּבְנוֹ אִיכָּא** – ישנה, **וְקַל וָחוֹמֶר לַבָּנוֹת**, שמצוה לזונן. **וְהָא דְּקָתָנֵי** במשנה 'בִּתּוֹ', אף שגם בבנו אין חיוב אלא מצוה, **הָא קָא מַשְׁמַע לָן, דַּאֲפִילּוּ בִּתּוֹ** שיותר מסתבר להצריכו לזונה, **חוֹבָה לֵיכָּא** – אין חיוב עליו לזונה, אלא רק מצוה.

וְאִיבָּעֵית אֵימָא, משנתינו כְּרַבִּי יוֹחָנָן בֶּן בְּרוֹקָא היא, שאין מצוה על האב לזון את בניו ובנותיו, **וְהָכִי קָאָמַר** התנא במשנה, האב **אֵינוֹ חַיָּיב בְּמְזוֹנוֹת בִּתּוֹ, וְהוּא הַדִּין לְבָנוֹ**, שאינו חייב לזונו, **וְהוּא הַדִּין דַּאֲפִילּוּ מִצְוָה נַמִּי לֵיכָּא** – ובשניהם אין אפילו מצוה לזונם, ואין לדייק מלשון המשנה 'אינו חייב' שרק חיוב אין אבל מצוה יש, וכמו שדייקה הגמרא לעיל, אלא **אֲיִדִי דְּבָנוֹת לְאַחַר מִיתַת אֲבִיהֶן חוֹבָה** – אגב כך שחיוב מזונות לבנות לאחר מיתתו, המוזכר בסיפא, הוא חיוב על האב, **תָּנָא נַמִּי** – שנה גם התנא לגבי הזמן שהאב חי לשון הפוכה, 'אֵינוֹ חַיָּיב', אך באמת אפילו מצוה אין בכך.

הגמרא מביאה מימרא נוספת בענין זה: **אָמַר רַבִּי אִילְעָא, אָמַר רֵישׁ לָקִישׁ, מִשּׁוּם רַבִּי יְהוּדָה בַּר חֲנִינָא, בְּאוּשָׁא** – כשישבו הסנהדרין בעיר אושא, **הִתְקִינוּ שֶׁיְּהֵא אָדָם זָן** [–חייב לזון] **אֶת בָּנָיו וְאֶת בְּנוֹתָיו כְּשֶׁהֵן קְטַנִּים.**

מסתפקת הגמרא: **אִיבַּעְיָא לְהוּ, הִלְכְתָא כְּוָתֵיהּ אוֹ אֵין הִלְכְתָא כְּוָתֵיהּ** – האם הלכה כמותו, או לא.

הגמרא מביאה מעשים שהיו אצל האמוראים, מהם ניתן לפשוט ספק זה: **תָּא שְׁמַע, כִּי הֲוָה אָתוּ לְקַמֵּיהּ דְּרַב יְהוּדָה** – כאשר באו לפני רב יהודה אנשים שסירבו לזון את בניהם הקטנים, **אָמַר לְהוּ, יָארוֹד יַלְדָּה, וְאַבְּנֵי מָתָא שַׁדְיָא** – הַתֵּן הוליד ולדותיו, ועל בני העיר הטיל צרכי פרנסתם, משל הוא, כלומר, שהם נוהגים עם בניהם באכזריות כְּתֵן שאינו מרחם על בניו. ומוכח שאף שהוכיחם רבי יהודה וגינה אותם, מכל מקום לא כפה אותם על כך.

מעשה נוסף: **כִּי הֲוָה אָתוּ** – כשהיו באים אנשים אלו **לְקַמֵּיהּ דְּרַב חִסְדָּא, אָמַר לְהוּ** רב חסדא, **כְּפוּ לֵיהּ אֲסִיתָא בְּצִבּוּרָא** – הניחו מכתשת הפוכה על פיה במקום שהציבור נמצא, **וְלֵיקוּם וְלֵימָא** – ויעמוד עליה אותו אדם כדי שיהיה גבוה וישמעוהו הכל, ויאמר, **עוֹרְבָא כָּעֵי בְּנֵיהּ וְהַהוּא גַּבְרָא לָא כָּעֵי בְּנֵיהּ** – אפילו העורב, שהוא אכזרי, רוצה בבניו וזן אותם, ואדם זה אינו רוצה בבניו, ואינו נותן להם מזונות. ואף כאן מוכח שלא כפה אותו על כך.

קודם שתמשיך הגמרא בנידון זה, מבררת הגמרא את לשון ההכרזה. שואלת הגמרא: **וְעוֹרְבָא כָּעֵי בְּנֵיהּ** – וכי העורב זן את בניו, **וְהָכְתִיב** (תהלים קמז ב) 'נוֹתֵן לִבְהֵמָה לַחְמָהּ לִבְנֵי עֹרֵב אֲשֶׁר יִקְרָאוּ', כלומר, ה' זן את בני העורב שאין מי שיאכילם, מפני שהעורב אכזרי על בניו, הרי שהעורב אינו זן את בניו. מתרצת הגמרא: **לֹא קַשְׁיָא, הָא בְּחִיוָּרֵי** – הפסוק נאמר על עורבים לבנים, והיינו בקטנותם, שכיון שהאב והאם רואים שאינם שחורים כמותם שונאים אותם ואינם זנים אותם, **הָא בְּאוּכְּמֵי** – ואילו רב חסדא דיבר בעורבים שחורים, לאחר שגדלו והשחירו, שאז האב והאם אוהבים אותם וזנים אותם.

ממשיכה הגמרא ומביאה מעשה נוסף בענין זה: **כִּי הֲוָה אָתֵי לְקַמֵּיהּ דְּרַבָּא, אָמַר לֵיהּ** רבא לאותו אב, **נִיחָא לְךָ דְּמִיתַּזְנֵי בְּנָיךְ מִצִּדְקָה** – האם נוח לך שיהיו בניך ניזונים מן הצדקה. ומכל המעשים הללו מוכח שאין כופים את האב על כך, הרי שהם סוברים שלא כדברי רבי אילעא, שבאושא התקינו שיהא האב חייב לזון את בניו הקטנים.

הגמרא מבארת שיש אופנים שכופים את האב לזון את בניו הקטנים: **וְלֹא אֲמָרָן** – לא אמרנו דין זה, שאין כופים את האב לזון את בניו הקטנים, **אֶלָּא דְּלֹא אֲמִיד** – רק כשאין האב עשיר, **אֲבָל** אם הוא **אֲמִיד, כָּפִינָן לֵיהּ עַל כַּרְחֵיהּ** – כופים אותו לזונם, שהרי כופין כל אדם על הצדקה. ומביאה הגמרא מעשה של כפייה על הצדקה: **כִּי הָא** – כמעשה זה **דְּרָבָא כַּפְיֵיהּ** – כפאו **לְרַב נָתָן כַּר אַמִּי, וְאַפִּיק מִינֵּיהּ** – והוציא ממנו בעל כרחו **אַרְבַּע מָאָה זוּזֵי לִצְדָקָה.**

* * *

אגב המימרא הקודמת, מביאה הגמרא מימרא נוספת של רבי אילעא בענין תקנה שהתקינו באושא: **אָמַר רַבִּי אִילְעָא, אָמַר רֵישׁ לָקִישׁ, בְּאוּשָׁא הִתְקִינוּ, אדם הַכּוֹתֵב** בשטר שמעכשיו [בעודו חי] יהיו **כָּל נְכָסָיו לִבְנָיו**, אף על פי שמן הדין איבד את זכותו בנכסים ובניו זכו בהם בקנין גמור, מכל מקום תיקנו חכמים שהוא **וְאִשְׁתּוֹ** יהיו **נְזוּנִים מֵהֶם** – מאותם נכסים.

מקשה הגמרא: **מַתְקִיף לָהּ רַבִּי זֵירָא, וְאִיתֵימָא** – ויש אומרים שהקשה כן **רַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר נַחְמָנִי**, וכי הוצרכו לתקנה מיוחדת זו, והלא **גְּדוֹלָה מִזּוֹ אָמְרוּ** – חידוש גדול יותר אמרו חכמים, **אַלְמְנָתוֹ נִזּוֹנֶת מִנְּכָסָיו**, כלומר, אדם שמת והניח אשה ובת, בתו יורשת את נכסיו ואשתו ניזונת מהם כתנאי כתובתה. ואם נישאת הבת זוכה בעלה בפירות נכסיה ודינו כ'לוקח', והיה ראוי לומר שלא תוכל האלמנה להיות ניזונת מהנכסים, שהרי הדין הוא שאין אשה ניזונית מנכסי בעלה שביד הלקוחות, ואף על פי כן תיקנו חכמים שתהא האשה ניזונת מנכסיו. והטעם לכך, כיון שכל מה שאמרו חכמים שאין האשה גובה מזונותיה מנכסי לקוחות הוא מפני 'תיקון העולם', שלא יפסידו הלקוחות את הכסף ששילמו על השדה, ויחששו בני אדם לרכוש נכסים, וטעם זה אינו שייך בבעל, שלא שילם באמת על נכסי אשתו אלא קיבלם ממילא בעת שנשאה, ובזה לא מנעו חכמים מהאלמנה לגבות מזונותיה מנכסים אלו, אלא אמרו שלגבי זה יהא דין הבעל כ'יורש' בנכסי אשתו, ואלמנה גובה מזונות מנכסי יורשים. וכיון שכך, הקשה רבי זירא, מה החידוש בתקנת אושא שאדם הנותן את נכסיו לבניו אשתו ניזונת מהנכסים, והרי גם בניו לא הוציאו ממון על נכסים אלו ויש לדונם כ'יורשים' עליהם, ואם לגבי מזונות האלמנה אמרו שהיא גובה מנכסי בעל בתה, **הוּא וְאִשְׁתּוֹ** – כשהאב ואשתו עדיין חיים, **מִיבַּעְיָא** – וכי יש צורך לתקן תקנה מיוחדת שתהא האשה ניזונת מהנכסים שכתב לבניו, שהיו משועבדים למזונותיה, והרי כיון שבנים אלו אינם כ'לקוחות' אלא כ'יורשים' ואין שייך לגבם תיקון העולם, יכולה אשתו להתפרנס מנכסים אלו, שהיו משועבדים למזונותיה.

מבארת הגמרא מנין לנו שאכן אלמנה ניזונת מנכסי הבת אף לאחר שנישאת וזכה בעלה בנכסים: **דְּשָׁלַח רָבִין** דין זה **בְּאִינְּרַתֵּיהּ** – באגרתו, **מִי שֶׁמֵּת וְהִנִּיחַ אַלְמָנָה וּבַת, אַלְמְנָתוֹ נִיזּוֹנֶת מִנְּכָסָיו**, כתנאי הכתובה. ואף אם **נִישֵּׂאת הַבַּת, אַלְמְנָתוֹ נִיזּוֹנֶת מִנְּכָסָיו. מֵתָה הַבַּת**, וירש בעלה את כל נכסיה, ובכללם נכסים אלו שנפלו לה בירושה מאביה, ומעתה יש לדון האם תמשיך האלמנה ליטול למזונותיה מהנכסים, כיון שמירושת האב באו ויש לה זכות בהם, או שנאמר שהבעל כאיש נכרי הוא שהרי בא לנכסים מחמת אשתו ולא מחמת האב, ואין הוא אלא כלוקח כלפי האלמנה, ולא תיטול מהם כשם שאינה נוטלת משאר הנכסים שביד הלקוחות, **אָמַר רַבִּי יְהוּדָה בֶּן אַחוֹתוֹ שֶׁל רַבִּי יוֹסֵי בַּר חֲנִינָא, עַל יְדֵי חָיָה מַעֲשֶׂה** – בא לידי מעשה כזה, **וְאָמְרוּ** חכמים, שאף באופן זה **אַלְמְנָתוֹ נִיזּוֹנֶת מִנְּכָסָיו**. ועל כל פנים קשה, כיון שמבואר שאלמנתו ניזונת בכל תנאי, **הוּא וְאִשְׁתּוֹ** בחיים, **מִיבַּעְיָא** – וכי צריך לתקן שתהיה האשה ניזונת מהם.

מתרצת הגמרא: לולי תקנת אושא, **מַהוּ דְּתֵימָא** – הייתי אומר שיש חילוק בין המקרים, ורק **הָתָם**, באלמנה, **הוּא** שאמרו שתהא ניזונת מנכסי בתה אף אחר שנישאה, ואף אחרי שמתה הבת, משום

המשך בעמוד סב

וְעַשִּׂיתִינְהוּ לְזָנֵיהּ – וכפיתי את בניו לזון אותו. מסיימת הגמרא את ההוכחה: **אִי אָמְרַתְּ בִּשְׁלָמָא לַאו דִּינָא** – מובן הדבר אם נאמר שמצד הדין אין הבנים חייבים לזונו, **מִשּׁוּם הָכִי עַשְׂיִינְהוּ** – מחמת כן הוצרך לכופם לזונו, ולכן החזיק לו הלה טובה, שסייע לו לפנים משורת הדין. **אֶלָּא אִי אָמְרַתְּ דִּינָא** – אם תאמר שמצד הדין היו חייבים לזונו, **עַשְׂיִינְהוּ בָּעֵי** – הרי היה מוטל על רבי יונתן לכפותם, כמו שכופים את כל המסרב לדין, ומדוע החזיק לו אותו אדם טובה על כך, הרי חייב הוא לשפוט אמת. ומוכח שאין הלכה כרבי אילעא, אלא הכותב כל נכסיו לבניו אין האב ואשתו ניזונים מהם.

* * *

הגמרא מביאה בשם רבי אילעא תקנה נוספת שהתקינו באושא: **אָמַר רַבִּי אִילְעָא, בְּאוּשָׁא הִתְקִינוּ, הַמְּכַזְבֵּז** מעותיו לעניים, **אַל יְכַזְבֵּז** מנכסיו **יוֹתֵר מֵחוֹמֶשׁ.**

מסייעת הגמרא לדין זה מברייתא: **תַּנְיָא נַמִּי הָכִי, הַמְּכַזְבֵּז, אַל יְכַזְבֵּז יוֹתֵר מֵחוֹמֶשׁ, שֶׁמָּא** ירד מנכסיו **וִיצְטָרֵךְ לַבְּרִיּוֹת. וּמַעֲשֶׂה בְּאֶחָד שֶׁבִּקֵּשׁ לְכַזְבֵּז** ממעותיו לעניים [**יוֹתֵר מֵחוֹמֶשׁ**], **וְלֹא הִנִּיחַ לוֹ חֲבֵירוֹ. וּמַנּוּ** – ומי היה אותו חבר שעיכבו, **רַבִּי יְשֵׁבָב. וְאָמְרִי לָהּ** – ויש אומרים שמי שביקש לבזבז היה **רַבִּי יְשֵׁבָב, וְלֹא הִנִּיחוֹ חֲבֵירוֹ, וּמַנּוּ** – ומי הוא חבירו, **רַבִּי עֲקִיבָא.**

אָמַר רַב נַחְמָן, וְאִיתֵימָא – ויש אומרים שאמר זאת **רַב אַחָא בַּר יַעֲקֹב, מַאי קְרָא** – מהו הפסוק הרומז על נתינת חומש, שאמר יעקב אבינו (בראשית כח כב) '**וְכֹל אֲשֶׁר תִּתֶּן לִי עַשֵּׂר אֲעַשְּׂרֶנּוּ לָךְ**', וכפל הלשון של עישור בא ללמד שראוי להפריש מהנכסים שני עישורים, שיחדיו הם חומש.

שואלת הגמרא: משמעות לשון הפסוק היא שמפריש מעשר אחד, ואחר כך מפריש מעשר נוסף, וְאם כן קשה, **הָא לֹא דָּמֵי עִישּׂוּרָא בַּתְרָא לְעִישּׂוּרָא קַמָּא** – הרי אין המעשר השני שוה לסכום המעשר הראשון, שהרי בתחילה נותן עשרה ממאה, ואחרי שעישר ונותרו בידם תשעים, מפריש מהם מעשר שהוא תשעה חלקים, ואם כן נמצא שהפריש תשע עשרה ממאה, ואין זה חומש, אלא מעט פחות.

מתרצת הגמרא: **אָמַר רַב אַשִּׁי**, מכך שלא אמר יעקב 'עשר אעשר לך' אלא '**אֲעַשְּׂרֶנּוּ**', יש לדרוש שיפריש שוב את אותו שיעור מעשר שכבר הפריש, והיינו שיתן **לְבַתְרָא** – למעשר האחרון **כִּי קַמָּא** – כשיעור המעשר הראשון, אף שזהו מעט יותר מעשירית ממה שנשאר לאחר הפרשת המעשר הראשון, ונמצא ששתי המעשרות יחד הם חומש.

הגמרא מביאה סימן לזכרון שלשת הדברים שאמר רבי אילעא שהתקינו באושא: **אָמַר רַב שִׁימִי בַּר אַשִּׁי, וּשְׁמוּעוֹת הַלָּלוּ** – של תקנות אושא שאמר רבי אילעא, **מִתְמַעֲטוֹת וְהוֹלְכוֹת** – בכל תקנה נוספת שאמר, מתמעטים שמות האמוראים שבשמם נאמרה התקנה, שאת התקנה הראשונה אמר בשם ריש לקיש, בשם רבי יוסי בר חנינא. את השניה אמר בשם ריש לקיש לבד. ואת השלישית אמר מעצמו ללא שם של אמורא נוסף. **וְסִימָנֶיךָ** – סימן יהא בידך על סדר ההלכות, לדעת באלו מהם נתמעטו שמות האמוראים לפי הסדר, '**קְטַנִּים**' – חייב אדם לזון את בניו כשהם קטנים. '**כָּתְבוּ**' – הכותב כל נכסיו לבניו הוא ואשתו ניזונין מהם. '**וּבִזְבְּזוּ**' – המבזבז אל יבזבז יותר מחומש. וכיון שיש סימן לסדר ההלכות, וסימן ששמות האמוראים מתמעטים, ניתן לזכור בשם מי נאמרה כל תקנה.

* * *

הגמרא מביאה תקנה נוספת שתקנו באושא: **אָמַר רַב יִצְחָק, בְּאוּשָׁא הִתְקִינוּ שֶׁיְּהֵא אָדָם מִתְגַּלְגֵּל** – מתנהג בנחת ובדברים רכים **עִם בְּנוֹ** המסרב ללמוד תורה, **עַד** שיגיע הבן לגיל **שְׁתֵּים עֶשְׂרֵה שָׁנָה, מִכָּאן וְאֵילָךְ**, אם עדיין מסרב ללמוד, **יוֹרֵד עִמּוֹ** האב **לְחַיָּיו** – מלקהו ברצועה ומונע ממנו מאכל, עד שילמד.

שואלת הגמרא: **אֵינִי** – וכי כך הוא הדין, **וְהָא אָמַר לֵיהּ רַב לְרַב שְׁמוּאֵל בַּר שִׁילַת**, שהיה מלמד תינוקות, **בְּצִיר מִבַּר שִׁית** – ילד פחות מגיל שש, **לֹא תְּקַבֵּיל** אליך ללמדו תורה. **בַּר שִׁית** – ילד בן שש, **קַבֵּיל** אצלך ללמדו תורה, **וּסְפֵי לֵיהּ כְּתוֹרָא** – והעמיסו בתורה כשור שמלעיטים ואובסים אותו במאכל בעל כרחו. ומוכח שגם בפחות מגיל שתים עשרה, ראוי להעמיס בכח על הילד דברי תורה.

מתרצת הגמרא: **אִין** – אכן, **סְפֵי לֵיהּ כְּתוֹרָא** – העמיסהו כשור בדברי תורה אפילו בגיל שש, אך זהו רק כשרצונו ללמוד, **מִיהוּ** – אולם אם מסרב ללמוד, **אֵינוֹ יוֹרֵד עִמּוֹ לְחַיָּיו עַד לְאַחַר שְׁתֵּים עֶשְׂרֵה שָׁנָה.** תירוץ נוסף: **וְאִיבָּעֵית אֵימָא** – אם תרצה אמור, שבאמת דברי רב לרב שמואל בר שילת שיש להעמיסו כשור היינו אף בעל כרחו, **וְלֹא קַשְׁיָא, הָא לְמִקְרָא** – מה שיש ללמדו בעל כרחו היינו תורה שבכתב, **וְהָא** – דברי רב יצחק שיש לגלגל עימו בנחת עד גיל שתים עשרה, נאמרו לְגבי לימוד **הַמִּשְׁנָה.**

מוכיחה הגמרא חילוק זה: **דְּאָמַר אַבַּיֵּי, אָמְרָה לִי אֵם** – אומנתי, שגידלתני כאם, **בַּר שִׁית** – ילד בן שש שנים ראוי לְלימוד **מִקְרָא. בַּר עֶשֶׂר, לְמִשְׁנָה. בַּר תְּלֵיסַר** – בכניסתו לשנת השלש עשרה, כלומר כשנעשה בן שתים עשרה שנה ויום אחד, **לְתַעֲנִיתָא מֵעֵת לְעֵת** – חייב להתענות ביום הכפורים יום שלם, משום חינוך. **וּבְתִינוֹקֶת** – בבת, שיש לה כח לסבול יותר מפני שאינה לומדת תורה ואין גופה נחלש, **בַּת תְּרֵיסַר** – מכניסתה לשנת השתים עשרה, שנעשית בת אחת עשרה ויום אחד, עליה להתענות כל יום הכפורים.

* * *

הגמרא מביאה דברים נוספים שאמר אביי בשם אומנתו, בענין ילדים: **אָמַר אַבַּיֵּי, אָמְרָה לִי אֵם, הַאי בַּר שִׁית** – אותו ילד בן שש שנים, **דְּטַרְקָא לֵיהּ עַקְרַבָּא בְּיוֹמָא דְּמִישְׁלַם שִׁית** – שנשך אותו עקרב ביום שנשלם לו שש שנים, **לֹא חָיֵי** – אינו יכול לחיות ללא שיעשו לו רפואה בדוקה, **מַאי אָסוּתֵיהּ** – ומהי רפואתו, **מְרִרְתָּא דְּדַיָּה חִיוַּרְתָּא, בְּשִׁיכְרָא** – אבר המָרָה של דַיָּה לבנה [–מין עוף] מעורב בשיכר, **נִשְׁפְּיֵיהּ** – יש למשוח זאת על גופו, **וְנַשְׁקְיֵיהּ** – ולהשקותו ממנה כשהיא מעורבת בשיכר.

מאמר נוסף בענין דומה: **הַאי בַּר שַׁתָּא** – ילד בן שנה, **דְּטָרִיק לֵיהּ זִיבּוּרָא** – שנשכתו צרעה **בְּיוֹמָא דְּמִישְׁלַם שַׁתָּא** – ביום שנשלם שנתו הראשונה, **לֹא חָיֵי** ללא שיעשו לו רפואה בדוקה, **וּמַאי אָסוּתֵיהּ, אַצְוָתָא דְּדִיקְלָא בְּמַיָּא** – סיב הגדל סביב הדקל שרוי במים, **נִשְׁפְּיֵיהּ** – יש למשוח זאת על גופו, **וְנַשְׁקְיֵיהּ** – ולהשקותו ממנה.

* * *

הגמרא מביאה מאמר בענין לימוד תורה לקטנים: **אָמַר רַב קְטִינָא, כָּל הַמַּכְנִים אֶת בְּנוֹ** ללמוד תורה כשהוא **פָּחוֹת מִבֶּן שֵׁשׁ, רָץ אַחֲרָיו** – סופו שיצטרך לרוץ אחריו להבריאו ולחזקו כדי שיחיה, **וְאֵינוֹ מַגִּיעוֹ** – ולא יעלה בידו, שישאר חלש ומסוכן למות. **אִיכָּא דְּאָמְרֵי** – ויש אומרים, **שַׁחֲבֵירָיו רָצִין אַחֲרָיו** להחכים בתורה כמותו, **וְאֵין מַגִּיעִין אוֹתוֹ** – להשיג בתורה כמוהו, מפני שהתחיל ללמוד בגיל מוקדם.

אומרת הגמרא: **וְאין** הלשונות חולקים, אלא **תַּרְוַיְיהוּ אִיתְנְהוּ** – שני הדברים נכונים, שאותו ילד יהיה **חֲלִישׁ** – חלוש בגופו, **וְגָמִיר** – פקח בלימוד התורה. ביאור נוסף לכך שאין שתי הלשונות חולקים: **אִיבָּעֵית אֵימָא**, כל לשון עוסקת בילד אחר, **הָא דִּכְחִישׁ** – הלשון הראשונה דיברה על ילד חלש, שמחמת כן אם יכניסנו ללמוד קודם גיל שש יצטרך לרוץ אחריו להבריאו. **וְהָא** – מה שאמרו שהילד יחכם בתורה, **דְּבַרְיָא** – בילד שגופו בריא וחזק.

* * *

המשך בעמוד יז

ועשיתינהו — כפיתי אותם בחזקה. ומפני שטרחתי עליו ליכנס לו לפנים משורת הדין — מחבביני. **ואי דינא הוא** — אין כאן גמילות טובה להחזיק לו טובה, שעל כרחו ישפוט אמת. **המבזבז** — לעניים. **מחומש** — שבנכסיו, שלא יצטרך לבריות. **עשר אעשרנו** — שני עישורין, הוו להו חומש. **והא לא דמי בתרא לקמא** — דכי שקלת לקמא פשו להו תשעה, וכי הדרת מדלית מעשר דידהו — לאו כי קמא הוא, ואין כאן חומש בשניהם. **אעשרנו** — מדלא כתיב עשר אעשר לך — הכי קאמר: אעשרנו כראשון, כלומר: מעשר שני יהא כראשון. **שמועות הללו** — דרבי אילעא בתקנת אושא. **מתמעטות והולכות** — מאמוראים. הראשונה — אמר רבי אילעא אמר ריש לקיש משום דרב יוסי בר חנינא. השניה — רבי אילעא אמר ריש לקיש. שלישית — רבי אילעא לחודיה. **וסימניך** — בסדר ההלכות, ובו תדע סדר מיעוטן. **קטנים כתבו ובזבזו** — בניו ובנותיו כשהן קטנים, כותב נכסיו, המבזבז אל יבזבז. ומעתה לא תחליף באיזו שלשה ובאיזו שנים ובאיזו אחד. **מגלגל עם בנו** — אם מסרב מללמוד — יגלגל עמו בנחת ובדברים רכים. **יורד עמו לחייו** — לרדותו ברצועה ובחוסר לחם. **רב שמואל בר שילת** — מלמד תינוקות היה. **וספי ליה כי תורא** — הלעיטהו תורה, כשור שאתה מלעיטו ואובסו מאכל. **לתעניתא מעת לעת** — להתענות כל היום. וחינוכא לשעות, מקודם לכן שנתיים, כדאמרינן ביומא (פב,א). **ובתינוקת** — שהיא ממהרת להביא כח, שאינה מתשת כח בלימוד תורה. ותרתי סרי דקאמר — שנת שתים עשרה גופא קאמר. דאי בת שתים עשרה ויום אחד — דאורייתא היא, שמביאה שתי שערות, ובת עונשים, ואין צורך לנו ללמוד ממניקתו של אביי. **לא חיי** — אם לא ברפואה בדוקה. **מררתא דדיה** — מרה של דיה, שקורין וושט"ו. **נשפייה ונשקייה** — תמשחנו ממנו, ותשקנו ממנו בשכר. **אצותא דדיקלא** — סיב שגדל סביב דקל תומר, כעין וויילד"ה שכורך את עץ הגפן. **המכנים את בנו** — ללמוד תורה. **רץ אחריו** — להברותו ולהחיותו. **ואין מגיעו** — מסוכן הוא למות מרוב חולשו. **חבירו רצין אחריו** — להיות פקחין בתורה כמותו. **הא דכחיש** — אל יכניסנו, שמסוכן הוא פן יחליש וימות. **דבריא** — יכניסנו לפי שמתפקח. **שמכרה בנכסי מלוג** — הקרן. **הבעל מוציא** — דשויוהו רבנן כלוקח, והוא לוקח ראשון: [**באוכלוסא** — אסיפת בני אדם]. **תנא מיניה** — דרבי יוסי בר חנינא מרה הוא. **זה הזן בניו ובנותיו קטנים** — שתמיד יום ולילה הן עליו, והיא צדקה, שאינו חיוב עליו בהם. **הון ועושר בביתו** — שאין הממון כלה, ואף על פי כן — צדקתו עומדת לעד. **זה הלומד תורה ומלמדה** — מתקיימת בו, הרי "הון ועושר בביתו", "וצדקתו עומדת לעד" — על שטרח ללמד לתלמידים. **זה הכותב כו'** — הספרים קיימים לו, שאינם כלים, וצדקתו עומדת לעד.

לאינצויי — מי קרוב וקודם בנחלה.

אווש

עשיתינהו בעי — האי עשוי צריך לומר דהיינו בדברים, כי ההוא דלקמן (נג,א): מעלאי דידי — היינו עשוי. והשתא אתי שפיר דאמר "עשיתינהו בעי?!" דאם מן הדין היה — מה היה לו לעשותם בדברים? היה לו להלקותם ולכופם עד שיזונו אותו. וכן פירש רבינו תם. ומיהו מצינו "עשוי" שלא בדברים, כגון: אין מעשין אלא לפסולות (כתובות עז,א).

אל יבזבז יותר מחומש — מפרש בירושלמי שפעם ראשונה יכול לבזבז חומש, ומכאן ואילך בכל שנה ושנה יתן חומש הריות.

שיהא אדם מגלגל עם בנו עד שתים עשרה שנה — והא דתנן במסכת אבות (פרק ה): בן עשר למשנה — לא שירד עמו לחייו, אלא לגלגל.

וספי ליה כי תורא — ולא ירד עמו לחייו עד שתים עשר שנה. והא דתנן במסכת אבות: בן חמש שנים למקרא — היינו לגלגל, ולא למיספי ליה.

בר שית למקרא — היינו בר שית ויום אחד, דומיא דבר עשר למשנה דהוי בר עשר ויום אחד, כי ההוא דמסכת אבות דהתם הוי בר עשר ויום אחד, דומיא דבן שלש עשרה למצות. והשתא האי בר שית למקרא לא הוי דומיא דבן עשר למשנה, דבר שית למקרא — היינו למיספי ליה כי תורא, ובר עשר למשנה לא למיספי ליה, אלא לגלגל עד שתים עשרה שנה.

ובת תריסר לתעניתא — פירש בקונטרס: שנת שתים עשרה, ומשום חינוך. ולרבינו יצחק נראה: דבת שתים עשרה שנה ויום אחד קאמר, דומיא דבר עשר, כדפרישית. ואשמעינן דלית לן השלמה דרבנן, כרבי יוחנן בפרק בתרא דיומא (פב,א). והא דפירש נמי בקונטרס בתינוקת שהיא ממהרת להביא כח — לא היה צריך לפרש כן, אלא שחינוך שלה שנה לפני גדלותה, דהיינו שתים עשרה שנה ויום אחד, כמו תינוק שחינוכו שנה לפני גדלותו.

ומאי אסותיה — פירש רבינו תם: שלא ישכנו. אבל אין נראה לפרש לאחר שנשכו, דהא אמר דלא חיי — משמע דאין רפואה מועלת לו.

הבעל מוציא מיד הלקוחות — אליבא דרבי יוחנן דאמר: קנין פירות כקנין הגוף דמי — לא צריכא לתקנת אושא, אלא לריש לקיש. ואליבא דריש לקיש מסיק לה בפרק "החובל" (בבא קמא פח,ב). אי נמי, לרבי יוחנן נמי אצטריך, כגון נותן מתנה לאשתו שקנתה ואין הבעל אוכל פירות. אי נמי, דכתב לה: דין ודברים אין לי בפירות נכסייך. אבל אין לומר דכתב לה: דין ודברים אין לי בנכסייך ובפירותיהם — דהא תנן בפרק "הכותב" (כתובות פג,א) דאם מכרה ונתנה — קיים.

יתיב

וְעַשִּׂיתִינְהוּ לְזָנֵיהּ. אִי אָמְרַתְּ בִּשְׁלָמָא לָאו דִּינָא - מִשּׁוּם הָכִי עַשְׂיִינְהוּ, אֶלָּא אִי אָמְרַתְּ דִּינָא - עַשְׂיִינְהוּ בָּעֵי?! אָמַר רַבִּי אֶילְעָא: בְּאוּשָׁא הִתְקִינוּ: הַמְבַזְבֵּז - אַל יְבַזְבֵּז יוֹתֵר מֵחוֹמֶשׁ. תַּנְיָא נַמִי הָכִי: הַמְבַזְבֵּז - אַל יְבַזְבֵּז יוֹתֵר מֵחוֹמֶשׁ, שֶׁמָּא יִצְטָרֵךְ לַבְּרִיּוֹת. וּמַעֲשֶׂה בְּאֶחָד שֶׁבִּקֵּשׁ לְבַזְבֵּז [יוֹתֵר מֵחוֹמֶשׁ], וְלֹא הִנִּיחַ לוֹ חֲבֵירוֹ, וּמַנּוּ - רַבִּי יְשֵׁבָב. וְאָמְרִי לָהּ: רַבִּי יְשֵׁבָב, וְלֹא הִנִּיחוֹ חֲבֵירוֹ, וּמַנּוּ - רַבִּי עֲקִיבָא. אָמַר רַב נַחְמָן, וְאִיתֵּימָא רַב אַחָא בַּר יַעֲקֹב: מַאי קְרָא - "וְכֹל אֲשֶׁר תִּתֶּן לִי עַשֵּׂר אֲעַשְּׂרֶנּוּ לָךְ". וְהָא לָא דָּמֵי עִישּׂוּרָא בַּתְרָא לְעִישּׂוּרָא קַמָּא! אָמַר רַב אַשִׁי: "אֲעַשְּׂרֶנּוּ" לְבַתְרָא כִּי קַמָּא. אָמַר רַב שִׁימִי בַּר אַשִׁי: וּשְׁמוּעוֹת הַלָּלוּ מִתְמַעֲטוֹת וְהוֹלְכוֹת, וְסִימָנֵיךְ: קְטַנִּים כָּתְבוּ וּבִזְבְּזוּ. אָמַר רַב יִצְחָק: בְּאוּשָׁא הִתְקִינוּ שֶׁיְּהֵא אָדָם מִתְגַּלְגֵּל עִם בְּנוֹ עַד שְׁתֵּים עֶשְׂרֵה שָׁנָה, מִכָּאן וְאֵילָךְ - יוֹרֵד עִמּוֹ לְחַיָּיו. אִינִי?! וְהָא אֲמַר לֵיהּ רַב לְרַב שְׁמוּאֵל בַּר שֵׁילַת: בְּצִיר מִבַּר שִׁית - לָא תְּקַבֵּיל, בַּר שִׁית - קַבֵּיל, וּסְפֵי לֵיהּ כְּתוֹרָא! אִין, סְפֵי לֵיהּ כְּתוֹרָא. מִיהוּ, אֵינוֹ יוֹרֵד עִמּוֹ לְחַיָּיו עַד לְאַחַר שְׁתֵּים עֶשְׂרֵה שָׁנָה. וְאִיבָּעֵית אֵימָא, לָא קַשְׁיָא: הָא - לְמִקְרָא, הָא - לְמִשְׁנָה. דַּאֲמַר אַבַּיֵי: אָמְרָה לִי אֵם: בַּר שִׁית - לְמִקְרָא, בַּר עֶשֶׂר - לְמִשְׁנָה, בַּר תְּלֵיסַר - לְתַעֲנִיתָא מֵעֵת לְעֵת, וּבְתִינוֹקֶת בַּת תְּרֵיסַר. אֲמַר אַבַּיֵי: אָמְרָה לִי אֵם: הַאי בַּר שִׁית דְּטָרְקָא לֵיהּ עַקְרַבָּא בְּיוֹמָא דְּמִישְׁלַם שִׁית - לָא חַיֵּי. מַאי אֲסוּתֵיהּ - מְרִרְתָּא דְּדַיָּה חִיוַּרְתָּא בְּשִׁיכְרָא, נְשַׁפְיֵיהּ וְנַשְׁקְיֵיהּ. הַאי בַּר שַׁתָּא דְּטָרִיק לֵיהּ זִיבּוּרָא בְּיוֹמָא דְּמִישְׁלַם שַׁתָּא - לָא חַיֵּי. מַאי אֲסוּתֵיהּ - אַצְוָתָא דְּדִיקְלָא בְּמַיָּא, נְשַׁפְיֵיהּ וְנַשְׁקְיֵיהּ. אָמַר רַב קְטִינָא: כָּל הַמַּכְנִים אֶת בְּנוֹ פָּחוֹת מִבֶּן שֵׁשׁ - רָץ אַחֲרָיו וְאֵינוֹ מַגִּיעוֹ. אִיכָּא דְּאָמְרִי: חֲבֵירָיו רָצִין אַחֲרָיו וְאֵין מַגִּיעִין אוֹתוֹ. וְתַרְוַיְיהוּ אִיתְנְהוּ: חֲלִישׁ וְגָמִיר. אִיבָּעֵית אֵימָא: הָא - דִּכְחִישׁ, הָא - דְּבָרִיא. אָמַר רַבִּי יוֹסֵי בַּר חֲנִינָא: בְּאוּשָׁא הִתְקִינוּ: הָאִשָּׁה שֶׁמָּכְרָה בְּנִכְסֵי מְלוֹג בְּחַיֵּי בַעְלָהּ, וּמֵתָה - הַבַּעַל מוֹצִיא מִיַּד הַלָּקוֹחוֹת. אַשְׁכַּחֵיהּ רַב יִצְחָק בַּר יוֹסֵף לְרַבִּי אַבָּהוּ דַּהֲוָה קָאֵי בְּאוּכְלוּסָא דְּאוּשָׁא. אֲמַר לֵיהּ: מַאן מָרָהּ דִּשְׁמַעְתָּא דְּאוּשָׁא? אֲמַר לֵיהּ: רַבִּי יוֹסֵי בַּר חֲנִינָא. תְּנָא מִינֵּיהּ אַרְבְּעִין זִימְנִין, וְדָמֵי לֵיהּ כְּמַאן דְּמַנְחָא לֵיהּ בְּכִיסְתֵיהּ. "אַשְׁרֵי שׁוֹמְרֵי מִשְׁפָּט עוֹשֵׂה צְדָקָה בְּכָל עֵת" וְכִי אֶפְשָׁר לַעֲשׂוֹת צְדָקָה בְּכָל עֵת? דָּרְשׁוּ רַבּוֹתֵינוּ שֶׁבְּיַבְנֶה, וְאָמְרִי לָהּ רַבִּי אֱלִיעֶזֶר: זֶה הַזָּן בָּנָיו וּבְנוֹתָיו כְּשֶׁהֵן קְטַנִּים. רַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר נַחְמָנִי אָמַר: זֶה הַמְגַדֵּל יָתוֹם וִיתוֹמָה בְּתוֹךְ בֵּיתוֹ וּמַשִּׂיאָן. "הוֹן וָעוֹשֶׁר בְּבֵיתוֹ וְצִדְקָתוֹ עוֹמֶדֶת לָעַד" רַב הוּנָא וְרַב חִסְדָּא; חַד אָמַר: זֶה הַלּוֹמֵד תּוֹרָה וּמְלַמְּדָהּ, וְחַד אָמַר: זֶה הַכּוֹתֵב תּוֹרָה, נְבִיאִים וּכְתוּבִים, וּמַשְׁאִילָן לַאֲחֵרִים. "וּרְאֵה בָנִים לְבָנֶיךָ שָׁלוֹם עַל יִשְׂרָאֵל", אָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי: כֵּיוָן שֶׁבָּנִים לְבָנֶיךָ - שָׁלוֹם עַל יִשְׂרָאֵל, דְּלָא אָתֵי לִידֵי חֲלִיצָה וְיִבּוּם. רַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר נַחְמָנִי אָמַר: כֵּיוָן שֶׁבָּנִים לְבָנֶיךָ - שָׁלוֹם עַל דַּיָּינֵי יִשְׂרָאֵל, דְּלָא אָתֵי לְאִינְצוּיֵי. זֶה מִדְרָשׁ דָּרַשׁ רַבִּי אֶלְעָזָר לִפְנֵי חֲכָמִים כו'.

יתיב

תוספות

יתיב רב יוסף קמיה דרב המנונא — משמע דרב יוסף היה קטן מרב המנונא, ובפרק קמא דקידושין (כה,א) משמע דרב המנונא תלמידו של רב חסדא היה, גבי סבי דנזייתא דלא אתו לפריקיה דרב חסדא, אמר ליה לרב המנונא: זיל צנעינהו. ורב יוסף חבירו של רב חסדא היה! אלא צריך לומר דתרי רב המנונא הוו:

ומאי עלייה מעיליוייא דאב — לקמן בפרק "מציאת האשה" (סח,א) פירש רבינו חננאל: דהא דאמר שמואל שמין באב — לא ליפות כח הבת, ליתן לה יותר מעשור נכסים אם האב היה ווותרן — אלא לגרוע כחה, וליתן לה פחות מעשור נכסים, אם אנו יודעין שהוא עצרן. דלא מצינו שומא לעלוייא, אלא לגריעותא, כדאמרינן בפרק "מציאת האשה" (שם): מעשה ונתן לה רבי עד שנים עשר בנכסים, ולקמן (נב,ב) נמי משמע דדוקא עד עישור נכסים שרו רבנן, אבל טפי — איכא עבורי אחסנתא. דפריך: מי איכא מידי דרחמנא אמר ברא לירות ברתא לא תירות, ומתקני רבנן כו'? ומסיק עד כמה, משמע — עד כמה שרו רבנן אף על גב דדמי לעבורי אחסנתא — עד עישור נכסים. ומיהו, הכא משמע עלוייא דאב דשמואל לעלוייא קאמר. ויש לומר: דלענין מטלטלי דוקא הוי לעלוייא. דכיון דשמין בדעת האב — גביא נמי ממטלטלי. אבל לענין כמה בדעת האב ליתן — הוי לגריעותא, שלא להוסיף על עישור, אלא לפחות. ואם תאמר: דבפרק "מציאת האשה" (שם) תנן: רבי יהודה אומר: אם השיא בת הראשונה יתנן לשניה כדרך שנתן לראשונה. משמע, אפילו נתן לראשונה עותר מעישור נכסים, מדקא מהדרי ליה רבנן: פעמים שאדם עשיר והעני. פירוש: עשיר בדעת והעני בדעת, ולא יתן לזאת כמו שנתן לראשונה. אלא שמין את הנכסים, ועישור נכסים יתנו ולא יותר, ושמואל דאמר שמין באב — כרבי יהודה סבירא ליה! ואומר רבינו יצחק: דלעולם לא קאמר רבי יהודה יתנן לשניה כדרך שנתן לראשונה, אלא דווקא כשנתן לראשונה עישור נכסים או פחות. ורבנן מהדרו ליה דאין ללכת אחר דעתו הראשונה, כיון שדעת האדם משתנה — הילכך לעולם יתנו עישור נכסים. ויש להביא ראיה, דרבי אית ליה בהדיא כרבי יהודה בפרק "מציאת האשה" (שם), וקאמר רבי בההיא שמעתתא דפרנסה טרפא ממשעבדי ולא מזוונות, לפי שמזונות אינן קצובים, כדאמרינן ב"הניזקין" (גיטין נא,א), ופרנסה מיקץ קייצא כדאמר התם. ואם איתא דלהוסיף על עישור נכסים נמי שמין באב, אם כן פרנסה נמי אינה קצובה? אבל אם אין שמין אלא לפחות מעישור נכסים — ניחא, אף על פי שאין לה קצבה למטה, כיון דלמעלה מיהא יש לה קצבה — יכולין הלקוחות ליזהר ולהניח מבני חרי כדי עישור נכסים. ומיהו אין ראיה, דאם כן — מהאי טעמא נמי יש קצבה למזונות בששיעבדו האוזים, דהא יש קצבה למעלה עד בגר. ואין לומר דהתם איכא למימר שמא תלקה ותצטרך רפואה, ואמרינן בפרקין דרפואה שאין לה קצבה היא בכלל מזונות — דהא חשיב ב"הניזקין" (שם) פסק לזון חמש שנים בת אשתו — יש לה קצבה, דקתני: והיא ניזונת מנכסים משועבדים, אלא ודאי אף על פי שקצובים למעלה עד בגר, כיון שאין קצובין למטה, דאפשר שתנשא קודם — לא חשיבי קצובין. אבל פרנסה יש לה קצבה, שאפשר ללקוחות לברר הדברים על ידי בית דין, ולשום דעתו של אב בין למעלה בין למטה.

ואמר ליה זיל זון כו' — ואם תאמר: ומאי אולמיה הא דשמואל יותר מההיא דרב יצחק בר יוסף, דמביעא לן אי סבר רב כוותיה? ויש לומר: משום דשמואל עביד עובדא, מייתי מיניה. ולא מסתבר ליה דרב פליג אדשמואל, דהא בלאו הכי משמע דרב זן היינו מזונות, אלא דמביעא ליה משום דלא ניחא ליה למימר שיחלוק רב על המשנה, דקתני דמזונות הבנות הוי כירושת בנין דיכרין, ומייתי ראייה משמואל דעביד עובדא, והכי נמי מצי סבר רב כדמשמע לישנא דזן רב. וסברי דאחרי כן שינו התקנה. ואם תאמר: והיכי משמע מילתא דשמואל דאמר "זיל זון" דמזונות ממש קאמר — יותר ממילתיה דרבי חייא בר יוסף דקאמר "רב זן"? ויש לומר: דסברא הוא, בשעה שפוסק הוראה — יש לו לפסוק בלשון דליכא למיטעי, הילכך איכא למימר טפי דזיל זון ממש קאמר. אבל רבי חייא בר יוסף היה שונה קבלתו, ולא היה כל כך מדקדק בלשונו.

אמר להו זילו אהדרו כו' — טועין בדבר משנה חשיב להו רב נחמן, והוא בעצמו היה יכול להחזיר הדין, אלא שבעלי דינין לא היו שומעין לו כמו לדיינין, לכך קאמר להו: זילו אהדרו.

סוף

רש"י

אווש עליה כולי עלמא — והוא לא פירש דבנים יורשין דקאמר, כתובת בנין דיכרין היא, וסבורים שסתם ירושה קאמר, שאין הבנים יורשין מטלטלין. **דלמא כתובת בנין דיכרין קאמר מר** — לפי ששתי תקנות הללו שתקנו חכמים בתנאי כתובה לומדות זו מזו, ובכתובת בנין דכרין תנן, בפרק "מי שהיה נשוי" (כתובות צא,א), דאין נגבית מן המטלטלין. דתנן: רבי שמעון אומר, אפילו יש שם נכסים שאין להם אחריות — אינן כלום, עד שיהא שם נכסים שיש להן אחריות מותר על שתי הכתובות דיגר. והתם מפרש להילכתא כתובת בנין דיכרין. דתנן: מי שהיה נשוי שתי נשים ומתו, ואחר כך מת הוא, ויתומין של כל אחת מבקשין כתובת אמן, כגון שכתובת האחת מרובה, או אם שתיהן שוות — פעמים שבני האחת רבים ובני האחת מועטין, ואותן המועטין מבקשים כתובת אמן לחלקוה ביניהן, ובני השניה יחלקו את כתובת אמן ביניהן. ובאין עליהם מכח תנאי כתובת אמן, שכתוב בה: "כתובת בנין דכרין דיהווין ליכי מינאי, אינון ירתון כסף כתובתיך" כו'. אם יש מותר דינר על שתי הכתובות, שתתקיים בו נחלה דאורייתא — אלו נוטלין כתובת אמן, ואלו נוטלין כתובת אמן; ואם לאו — חולקין בשוה למנין גולגלותם. דבמקום דמיעקרא נחלה דאורייתא — לא תקון רבנן. **מר דגברא רבה הוא ידע** — שאין ללמוד מזון בנות מירושת בנים, אלא מירושת כתובת בנין דכרין, שבאה מכח תנאי כתובה כמותה. **רב** זן מחיטי דעלייה — יתומות באו לפניו ותובעות מזונות מחיטי דאביהן, שלא היו שם קרקעות אלא מטלטלין, ונתן להם. **פרנסה הואי** — לא מזונות היו, אלא פרנסת נדוניא לינשא, וההיא גביא ממטלטלי. **וכדשמואל דאמר לפרנסה שמין באב** — אומדין לפי ותרנותו של אב, או לפי קמצנותו; אם היה קיים — כך וכך היה נותן להם מנכסים הללו. וכיון דאומד דעתו שיימינן — מקרקעי ומטלטלי שוים בכך. **מעיליוייא דאב** — לפי אומד עילוי דעת ותרנותו. **או דלמא מזוני ממש** — ואף על גב דתנאי כתובה ככתובה, ואין נגבית ממטלטלי, דכל אסמכתא דשטרי אקרקעות היא, לפי שעומדות בעין — רב סבר לה כתקנת עלייה, והיינו דקאמר מחיטי דעלייה. זיל זון — את הבנות. **הוה עובדא** ודון דייני — לזון מן המטלטלין. **מתטרי דעל בודיא** — שהן מטלטלין. **בודיא** — מחצלות שנותנין תחת הדקלין כשגודרין התמרים. **אילו בעל חוב הוה** — כלומר אפילו בעל חוב שיפה כחו לטרוף ממשועבדין, אינו גובה ממטלטלין של יתומים, וזו תגבה למזון הבנות שהורע כחן אצל משועבדים? **דחזו לבודיא** — הקרובות לגדור ועדיין מחוברות.

יתום

1 יָתֵיב רַב יוֹסֵף קַמֵּיהּ דְּרַב הַמְנוּנָא, וְיָתֵיב רַב הַמְנוּנָא
2 וְקָאָמַר: כֶּשֶׁם שֶׁאֵין הַבָּנִים יוֹרְשִׁין אֶלָּא מִן הַקַּרְקַע -
3 כָּךְ אֵין הַבָּנוֹת נִיזּוֹנוֹת אֶלָּא מִן הַקַּרְקַע. אַוּוּשׁ עֲלֵיהּ
4 כּוּלֵּי עָלְמָא: דְּשָׁבִיק אַרְעָא - הוּא דְּיָרְתֵי לֵיהּ בְּנֵיהּ,
5 דְּלָא שָׁבִיק אַרְעָא - לָא יָרְתֵי לֵיהּ בְּנֵיהּ?! אֲמַר לֵיהּ
6 רַב יוֹסֵף: וְדִלְמָא כְּתוּבַּת בְּנִין דִּכְרִין קָאָמַר מָר? אֲמַר
7 לֵיהּ: מָר, דְּגִבְרָא רָבָא הוּא, יָדַע מַאי קָאָמִינָא. אֲמַר
8 רַבִּי חִייָא בַּר יוֹסֵף: רַב זָן מֵחִיטֵּי דַּעֲלִייָה. אִיבַּעְיָא לְהוּ:
9 פַּרְנָסָה הָוְיָא, וּמַאי עֲלָיָיה - מֵעִילּוּיָיא דְּאָב, וּכְדִשְׁמוּאֵל.
10 דְּאָמַר שְׁמוּאֵל: לְפַרְנָסָה שָׁמִין בְּאָב. אוֹ דִּלְמָא: מְזוֹנֵי
11 מַמָּשׁ הֲוָה, וּמַאי עֲלָיָיה - מִדְּבָרִים טוֹבִים שֶׁנֶּאֱמְרוּ
12 בַּעֲלָיָיה. דְּאָמַר רַב יִצְחָק בַּר יוֹסֵף: בַּעֲלָיָיה הִתְקִינוּ
13 שֶׁיְּהוּ בָּנוֹת נִיזּוֹנוֹת מִן הַמְּטַלְטְלִין. תָּא שְׁמַע: בִּידֵיהּ
14 דְּרַבִּי בַּנַּאי, אֲחוּהּ דְּרַבִּי חִייָא בַּר אַבָּא, הָווּ מְמַלְטְלִין
15 דִּיתָמֵי, אָתוּ לְקַמֵּיהּ דְּשְׁמוּאֵל, אֲמַר לֵיהּ: זִיל זוֹן. מַאי
16 לָאו לִמְזוֹנֵי, וְכִדְרַב יִצְחָק בַּר יוֹסֵף סְבִירָא לֵיהּ? לָא,
17 הָתָם לְפַרְנָסָה הָוֵאי. וּשְׁמוּאֵל לְטַעֲמֵיהּ, דְּאָמַר שְׁמוּאֵל:
18 לְפַרְנָסָה שָׁמִין בְּאָב. הֲוָה עוּבְדָא בִּנְהַרְדְּעָא, וְדוּן דַּיָּנֵי
19 דִּנְהַרְדְּעָא, בְּפוּמְבְּדִיתָא וְאַגְּבֵי רַב חָנָא בַּר בִּיזְנָא. אֲמַר
20 לְהוּ רַב נַחְמָן: זִילוּ אֲהַדְּרוּ, וְאִי לָא - מַגְּבֵינָא לְכוּ
21 לְאַפְּדַנְיֵיכוּ מִינְּיֵיכוּ. רַבִּי אַמִּי וְרַבִּי אַסִּי סְבוּר לְמֵיזַן
22 מִמְּטַלְטְלֵי. אֲמַר לְהוּ רַבִּי יַעֲקֹב בַּר אִידִי: מִילְּתָא דְּרַבִּי
23 יוֹחָנָן וְרֵישׁ לָקִישׁ לָא עָבְדוּ בָּהּ עוּבְדָא, אַתּוּן עָבְדִין בָּהּ
24 עוּבְדָא?! רַבִּי אֶלְעָזָר סָבַר לְמֵיזַן מִמְּטַלְטְלִין, אָמַר לְפָנָיו
25 רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן אֶלְיָקִים: רַבִּי, יוֹדֵעַ אֲנִי בְּךָ שֶׁאֵין מִדַּת
26 הַדִּין אַתָּה עוֹשֶׂה אֶלָּא מִדַּת רַחֲמָנוּת, אֶלָּא, שֶׁמָּא יִרְאוּ
27 הַתַּלְמִידִים וְיִקְבְּעוּ הֲלָכָה לְדוֹרוֹת. הַהוּא דַּאֲתָא לְקַמֵּיהּ
28 דְּרַב יוֹסֵף, אֲמַר לְהוּ: הָבוּ לָהּ מִתַּמְרֵי דְּעַל בּוּדְיָא.
29 אֲמַר לֵיהּ אַבַּיֵי: אִילּוּ בַּעַל חוֹב הָוָה, כִּי הַאי גַּוְונָא מִי
30 הָוָה יָהֵיב לֵיהּ מָר? אֲמַר לֵיהּ: דְּחָזְיָא לְבוּדְיָא קָאָמִינָא.

סוף

אני לדודי ודודי לי, ראשי-תיבות אלול וסופי-תיבות ד' יודין, כנגד הארבעים יום שמראש-חודש אלול עד יום הכיפורים.

ממאמר פרשת ראה ה'תשכ"ז

הגמרא מביאה עוד דין שנלמד מההיקש של תקנת הבנות לתקנת הבנים: **יָתִיב רַב יוֹסֵף קַמֵּיהּ דְּרַב הַמְנוּנָא** – ישב רב יוסף לפני רב המנונא, **וְיָתִיב רַב הַמְנוּנָא וְקָאָמַר, כְּשֵׁם שֶׁאֵין הַבָּנִים יוֹרְשִׁין אֶלָּא מִן הַקַּרְקַע, כָּךְ אֵין הַבָּנוֹת נִיזּוֹנוֹת** לאחר מותו **אֶלָּא מִן הַקַּרְקַע** שהוריש, ולא ממטלטלין.

אָוַוּשׁ עֲלֵיהּ כּוּלֵּי עָלְמָא – נרעשו עליו כולם, על מה שאמר 'שאין הבנים יורשים אלא מן הקרקע', משום שהבינו שכוונתו לירושה רגילה, ותמהו, וכי מי **דְּשָׁבִיק אַרְעָא** – שהניח קרקע, **הוּא דְּיָרְתֵי לֵיהּ בְּנֵיהּ** – רק אותו יורשים בניו, **וּדְלֹא שָׁבִיק אַרְעָא לֹא יָרְתֵי לֵיהּ בְּנֵיהּ** – ומי שלא הניח קרקע אין בניו יורשים אותו, והרי אין הדבר כן, אלא בנים יורשים את כל נכסי אביהם, בין קרקעות ובין מטלטלין.

אָמַר לֵיהּ רַב יוֹסֵף לרב המנונא, **וְדִלְמָא 'כְּתוּבַּת בְּנִין דִּכְרִין' קָאָמַר מַר** – שמא לא היתה כוונתך לירושה רגילה, אלא לגבי מה שיורשים הבנים הזכרים את כתובת אמם, שמתנאי הכתובה הוא שכותב הבעל לאשתו שאם תמות היא לפניו ולא תגבה את כתובתה, אזי לאחר מיתתו הבנים הזכרים שילדה לו יירשו את נכסי הנדוניה שהיא מכניסה לו [מלבד חלקם בירושה עם בניו מנשים אחרות], ועל זה אמר רב המנונא שכשם שירושה זו שמתקנת חכמים היא אינה נגבית אלא מן הקרקע, כמבואר להלן (צא.), כך הבנות שניזונות מנכסי האב מתנאי כתובה, אינן ניזונות אלא מן הקרקע.

אָמַר לֵיהּ רב המנונא, **מַר, דְּגַבְרָא רַבָּא הוּא** – שאדם גדול הוא, **יָדַע מַאי קָאֲמִינָא** – הבין את כוונתי, שהרי ודאי אין ללמוד מירושה שהיא דין דאורייתא, את דין מזון הבנות שהוא תקנת חכמים מתנאי כתובה, אלא יש ללומדה מ'כתובת בנין דכרין' שאף זו תקנת חכמים מתנאי כתובה, ויש לדמות תקנה אחת לחברתה.

מביאה הגמרא מעשה מרב, שגבה ליתומות מן המטלטלין: **אָמַר רַבִּי חִיָּיא בַּר יוֹסֵף**, יתומות שתבעו מזונות ולא הניח להן אביהן קרקע, **רַב** היה **זָן** אותן **מֵחִיטֵּי דַּעֲלִיָּיה** – מהחיטים של העלייה.

מבררת הגמרא את כוונת רבי חייא בר יוסף במעשה זה: **אִיבַּעְיָא לְהוּ** – הסתפקו בני הישיבה, האם מה שתבעו הבנות, **פַּרְנָסָה הַוְיָא** – היו אלו מעות לצורך פרנסת הנדוניה שלהן, שתקנת חכמים היא שאם מת האב והניח בנות שאינן נשואות, בשעת נישואיהן נוטלות עשירית מנכסי הירושה לצורך נדונייתן, ואת זה הגבה להם רב ממטלטלין, **וּמַאי** – ומה הכוונה בלשון 'חיטי דעֲלִיָּיה', היינו שיתנו להן **מֵעִילּוּיָיא דְּאָב** – כפי שיש לשער עילוי דעתו של האב אילו היה חי, האם היה נוהג ברוחב לב בנתינתו או שהיה מקמץ, **וּכְדִשְׁמוּאֵל** – וכפי שהורה שמואל, **דְּאָמַר שְׁמוּאֵל, לְפַרְנָסָה** – לפרנסת הבנות לצרכי נישואיהן, **שָׁמִין בְּאָב** – אומדים כמה היה האב נותן לבתו אילו היה חי, וכך נותנים להן כעת מהירושה. וכיון שהנתינה היא לפי אומד דעת האב, ולא מדין שעבוד נכסי הכתובה, ניתן לגבות אף ממטלטלין.

אוֹ דִּלְמָא, מה שתבעו הבנות **מְזוֹנֵי מַמָּשׁ הֲוָה**, מכח התנאי שבכתובת אמן שיהיו נזונות מנכסי הירושה, ואף שתנאי כתובה הרי הוא ככתובה עצמה שאינה נגבית אלא מן הקרקע, מכל מקום הורה רב שיטלו מהמטלטלין, מפני שסובר כתקנה המובאת להלן, **וּמַאי עֲלִיָּיה** – לפי פירוש זה מהי 'עלייה' שאמר רב, לומר שהוראתו היא **מִכח** אותם **דְּבָרִים הַטּוֹבִים שֶׁנֶּאֶמְרוּ בַּעֲלִיָּיה** – בקבוץ חכמים שהיה בעליית הגג, **דְּאָמַר רַב יִצְחָק בַּר יוֹסֵף, בַּעֲלִיָּיה הִתְקִינוּ, שֶׁיְּהוּ בָּנוֹת** הבאות ליטול מזונותיהן **נִיזּוֹנוֹת** אף **מִן הַמִּטַּלְטְלִין**.

הגמרא מנסה לפשוט שהיו אלו מזונות ממש, ולא פרנסה: **תָּא שְׁמַע** ממעשה שהיה, **בִּידֵיהּ דְּרַבִּי בַּנַּאי אֲחוּהַּ דְּרַבִּי חִיָּיא בַּר אַבָּא הֲווּ מִטַּלְטְלִין דְּיַתְמֵי** – בידי רבי בנאי אחיו של רבי חייא בר אבא היו מופקדים מטלטלין של יתומים שהוריש להם אביהם, **אָתוּ לְקַמֵּיהּ דִּשְׁמוּאֵל** – באו היתומות לפני שמואל על דבר המטלטלין שהניח אביהם, **אָמַר לֵיהּ** שמואל לרבי בנאי, **זִיל זוֹן** – לך ותזון את הבנות מהמטלטלין שבידך. **מַאי לָאו לִמְזוֹנֵי** – האם לא התכוון שמואל שיתן עבור המזונות, **וְכִדְרַב יִצְחָק בַּר יוֹסֵף סְבִירָא לֵיהּ**, שאמר שבעלייה התקינו שיזונו הבנות אף ממטלטלין.

דוחה הגמרא הוכחה זו: **לֹא** כדבריך, אלא **הָתָם** – כשהורה שמואל לתת מן המטלטלין, **לְפַרְנָסָה הֲוַאי** – היה זה לצורך פרנסה, **וּשְׁמוּאֵל לְטַעְמֵיהּ** – לשיטתו הורה, **דְּאָמַר שְׁמוּאֵל, לְפַרְנָסָה שָׁמִין בְּאָב** – אומדים את דעת האב, וכיון שדין פרנסה תלוי באומדן הדעת ואינו מדין שיעבוד הנכסים לכתובה, גובים אף ממטלטלין.

הגמרא מביאה עתה מעשים מכמה אמוראים בענין גביית מזונות ממטלטלין: **הֲוָה עוּבְדָּא** – היה מעשה **בִּנְהַרְדְּעָא**, שמת אדם ולא הוריש קרקע, ותבעו הבנות מזונותיהן, **וְדוּן** [–ודנו] **דַּיָּינֵי דִּנְהַרְדְּעָא** לתת להן מהמטלטלין. וכן היה מעשה **בְּפוּמְבְּדִיתָא, וְאַגְבֵּי** – וגבה **רַב חָנָא בַּר בִּיזְנָא** את מזונות הבנות מהמטלטלין של היתומים.

אָמַר לְהוּ רַב נַחְמָן לאותם הדיינים, **זִילוּ אַהְדְּרוּ** – לכו והחזירו את הדין, והחזירו ליתומים את המטלטלין, **וְאִי לֹא** תחזירו להם, **מַגְבִּינָא לְכוּ לְאַפַּדְנַיְיכוּ מִינַּיְיכוּ** – אגבה מכם את בתיכם היפים כדי להשיב מהם את המטלטלין ליורשים, והיינו כיון שרב נחמן סובר כרב המנונא שאין גובים למזון הבנות אלא מהקרקע.

רַבִּי אַמִּי וְרַבִּי אַסִּי סָבוּר [–חשבו] **לְמֵיזַן** לבנות **מִמִּטַּלְטְלֵי**, כדברי רב יצחק בר יוסף שתיקנו בעלייה, **אָמַר לְהוּ רַבִּי יַעֲקֹב בַּר אִידִי, מִילְּתָא דְּרַבִּי יוֹחָנָן וְרֵישׁ לָקִישׁ לֹא עָבְדוּ בָּהּ עוּבְדָּא** – דבר זה, שרבי יוחנן וריש לקיש [שהיו מהאמוראים החשובים של ארץ ישראל] נמנעו מלעשות בו מעשה, ולא הגבו לבנות ממטלטלין, **אַתּוּן עָבְדִין בָּהּ עוּבְדָּא** – וכי אתם תעשו בו מעשה.

מעשה נוסף: **רַבִּי אֶלְעָזָר סָבַר** [–חשב] **לְמֵיזַן** – לזון יתומות **מִמִּטַּלְטְלִין, אָמַר לְפָנָיו רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן אֶלְיָקִים, רַבִּי, יוֹדֵעַ אֲנִי בְּךָ שֶׁאֵין מִדַּת הַדִּין אַתָּה עוֹשֶׂה** – ואין אתה סובר שכך הוא ההלכה, **אֶלָּא מִדַּת רַחֲמָנוּת** אתה נוהג בבנות, שלא ימותו ברעב, **אֶלָּא**, מכל מקום אין להורות כן, משום שיש לחשוש **שֶׁמָּא יִרְאוּ הַתַּלְמִידִים, וְיִקְבְּעוּ** כך את **הֲלָכָה לְדוֹרוֹת**, שיטעו לומר שאתה סובר שיש לתת למזון הבנות אף מן המטלטלין.

מעשה נוסף: **הַהוּא דְּאָתָא** לדין **לְקַמֵּיהּ דְּרַב יוֹסֵף**, על דבר יתומה שתבעה מזונותיה מהאחים, ולא הניח אביהם קרקע, **אָמַר לְהוּ** רב יוסף ליתומים, **הָבוּ לָהּ מִתַּמְרֵי דְּעַל בּוּדְיָא** – הביאו לה למזונות מהתמרים שנלקטו מהעצים, ומונחים על המחצלת המונחת לאיסוף התמרים. **אָמַר לֵיהּ אַבַּיֵּי, אִילּוּ בַּעַל חוֹב הֲוָה** – הרי אפילו אם היה התובע בעל חוב, שיפה כוחו להוציא נכסים לפריעת חובו אף מיד הלקוחות שקנו נכסים מהאב, מכל מקום **כִּי הַאי גַּוְונָא** – בכגון זה, היינו במטלטלין, **מִי הֲוָה יָהִיב לֵיהּ מַר** – האם היית נותן לו, והרי ההלכה היא שאין בעל חוב גובה אלא מן הקרקעות שהיו ללוה, ולא ממטלטלין. וכל שכן שהבת שהורע כוחה, שאינה גובה מהנכסים שביד הלקוחות, שלא תגבה אלא מן הקרקע ולא ממטלטלין של היורשים.

אָמַר לֵיהּ רב יוסף, לא היתה כוונתי שיתנו לה מזונות מתמרים תלושים ממש, הנמצאים על המחצלת, אלא **דְּחַזְיָיא לְבוּדְיָא קָאֲמִינָא** – הוריתי שיתנו לה מן התמרים שנגמר בישולם, וראויים להגיע למחצלת, אך הם עדיין מחוברים לעץ, ודינם כקרקע.

תורת החסידות מדגישה ביחוד דין תורתנו תורת חיים, שכל ישראל ערבים זה בזה . . ערבים מלשון ערבות, וערבים – מעורבים וערבים – מתוקים זה לזה.

ממכתב כ"א מנחם-אב, ה'תשי"ט

המשיך אביי להקשות לרב יוסף: **סוֹף סוֹף, כָּל הָעוֹמֵד לִגְזוֹז** – פירות שנגמר בישולם וראויים כבר להגזז [ליתלש], **כְּגָזוּז דָּמֵי** – נחשבים כתלושים, ואם כן אין דין התמרים כקרקע אלא כמטלטלין, ואיך יגבו מהם למזון הבנות. השיב לו רב יוסף: **דִּצְרִיכָא לְרִיקְלָא קָאָמִינָא** – כוונתי היתה שיתנו לה למזונותיה מתמרים הצריכים עדיין ליניקת הדקל, שכיון שהם צריכים לקרקע, דינם כקרקע.

הגמרא מביאה מעשה נוסף: **הַהוּא** – מעשה **בְּיָתוֹם וִיתוֹמָה**, שהניח להם אביהם מטלטלין, והיה אפוטרופוס ממונה על נכסיהם עד שיגדלו, **דְּאָתוּ לְקַמֵּיהּ דְּרָבָא** שיורה כיצד לזון את היתומה, שהרי אי אפשר לזוונה ממטלטלין. **אָמַר לְהוּ רָבָא, הַעֲלוּ לְיָתוֹם בִּשְׁבִיל יְתוֹמָה** – הרבו במזון הניתן ליתום, כדי שיהיה בו די גם למזונות אחותו.

מקשה הגמרא: **אָמְרֵי לֵיהּ רַבָּנָן לְרָבָא, וְהָא מַר הוּא דְּאָמַר מִמְּקַרְקְעֵי וְלֹא מִמְּטַלְטְלֵי** – והרי אתה אמרת שיש לגבות רק מקרקעות ולא ממטלטלין, **בֵּין לְמִזּוֹנֵי** – למזונות הבנות, **בֵּין לִכְתוּבָּה** – לאשה הגובה כתובתה, **וּבֵין לְפַרְנָסָה** – לצרכי נדוניית הבנות, ואילו בכך שמעלים ליתום עבור היתומה נמצא שהיא ניזונית ממטלטלין. מתרצת הגמרא: **אָמַר לְהוּ רבא**, לא היתה כוונתי שירבו במזונותיו מחמת שיש לבת זכות בנכסים אלו, אלא מפני זכויות הבן בנכסים, שהרי **אִילּוּ רָצָה** היתום **שִׁפְחָה** כדי **לְשַׁמְּשׁוֹ, מִי לֹא יָהֲבִינָן לֵיהּ** – וכי לא היה האפוטרופוס נותן לו, והרי זה חלק מצרכיו, **כָּל שֶׁכֵּן הָכָא דְּאִיכָּא תַּרְתֵּי** – כל שכן כאן, שעל ידי שנותנים לו מזונות שיוכל לזון את אחותו שתשמשנו, שיש בזה שתי טובות עבורו, גם שיהיה לו מי שתשמשו ותדאג לצרכיו, ועוד שהיא אחותו ובודאי נוח לו שתהא ניזונת.

הגמרא מביאה מחלוקת תנאים בענין גביית צרכי הבנות ממטלטלין: **תָּנוּ רַבָּנָן, אֶחָד נְכָסִים שֶׁיֵּשׁ לָהֶן אַחֲרָיוּת** – קרקעות, **וְאֶחָד נְכָסִים שֶׁאֵין לָהֶן אַחֲרָיוּת** – מטלטלין, **מוֹצִיאִין** אותם מהיתומים **לְמִזּוֹן הָאִשָּׁה וְלִבְנוֹת, דִּבְרֵי רַבִּי. רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן אֶלְעָזָר אוֹמֵר, נְכָסִים שֶׁיֵּשׁ לָהֶן אַחֲרָיוּת** [–קרקעות], **מוֹצִיאִין לְצורך הַבָּנוֹת מִן הַבָּנִים** היורשים, למזונות ופרנסה, **וְכן מוֹצִיאִים** נכסים אלו **לַבָּנוֹת** הקטנות, לחלוק להן את חלקן בירושה, **מִן הַבָּנוֹת** הגדולות שהחזיקו בהם, אם השאיר המת רק בנות ליורשו, **וּמוציאים לַבָּנִים** הקטנים, עבור חלקם בירושה, **מִן הַבָּנִים** הגדולים שהחזיקו בהם. **וּמתי מוציאים** נכסים אלו **לַבָּנִים**, שהם היורשים מן התורה, **מִן הַבָּנוֹת** הגדולות שהחזיקו בהם, דווקא **בִּנְכָסִים מְרוּבִּין** – שהשאיר האב אחריו די ממון כדי ספוק מזון הבנים והבנות עד שיבגרו, שאז הדין הוא שהנכסים שייכים לבנים שהם היורשים מהתורה, ואם הבנות הגדולות החזיקו בהם, מוציאים אותם מידן עבור הבנים, והם נותנים לבנות לצורך מזונותיהן ופרנסת נדוניתן, כתקנת חכמים. **אֲבָל לֹא** מוציאים את הנכסים **לַבָּנִים מִן הַבָּנוֹת, בִּנְכָסִים מוּעָטִין** – כאשר אין די בנכסי הירושה עבור מזון הבנים והבנות עד שיגדלו, אלא באופן כזה הבנות יזונו מן הנכסים, והבנים יחזרו על הפתחים. עד כאן ביאר רבי שמעון בן אלעזר את דין הקרקעות.

עתה מבאר את דין המטלטלין: **נְכָסִים שֶׁאֵין לָהֶן אַחֲרָיוּת** [–מטלטלין], **מוֹצִיאִין** אותם **לַבָּנִים** הקטנים, **מִן הַבָּנִים** הגדולים שהחזיקו בהם. **וְכן לַבָּנוֹת** הקטנות **מִן הַבָּנוֹת** הגדולות שהחזיקו בהם. **וְכן לַבָּנִים** שהם היורשים מהתורה, **מִן הַבָּנוֹת** הגדולות שהחזיקו בהם, ובזה דין המטלטלין כקרקעות. **אֲבָל לֹא** – אין מוציאים מטלטלין אלו **לַבָּנוֹת** – עבור מזונותיהן ופרנסת נדוניתם, **מִן הַבָּנִים**. ובדין זה חולק רבי שמעון בן אלעזר על רבי שאמר שמוציאים למזון הבנות גם ממטלטלין.

פוסקת הגמרא את ההלכה: **אַף עַל גַּב דְּקַיְימָא לָן** בכל מקום **שֶׁהֲלָכָה כְּרַבִּי מֵחֲבֵירוֹ**, שבכל מחלוקת שנחלק רבי עם תנא אחר, הלכה כרבי, **הָכָא, הֲלָכָה כְּרַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן אֶלְעָזָר. דְּאָמַר רָבָא, הִלְכְתָא**, שיש לגבות **מִמְּקַרְקְעֵי וְלֹא מִמְּטַלְטְלֵי, בֵּין לִכְתוּבָּה, בֵּין לְמִזּוֹנֵי** – למזונות הבנות, **וּבֵין לְפַרְנָסָה** – לצרכי נדוניית הבנות.

משנה

משנה זו והמשנה שלאחריה (נב:) עוסקות בתנאי הכתובה, ומבארות שיש תנאים בכתובה שחייבו בהם חכמים את הבעל, ולכן אף אם לא כתבם בכתובה הרי הם כמי שנכתבו, וחייב בהם: **לֹא כָּתַב לָהּ** הבעל לאשתו **כְּתוּבָּה** כלל, אף על פי כן יש לה ממון כתובה, שאם היתה **בְּתוּלָה** בנישואיה, ונתאלמנה או נתגרשה, **גּוֹבָה מָאתַיִם** זוז, **וְאם** היתה **אַלְמָנָה** בשעה שנישאה, **גּוֹבה מָנֶה** [–מאה זוז], **מִפְּנֵי שֶׁחִיּוּב זה הוּא תְּנַאי בֵּית דִּין.**

דין נוסף: אם כתב כתובה לבתולה, אך **כָּתַב לָהּ** על **שֶׁדֶּה הַשָּׁוֶה** רק **מָנֶה**, שהיא תהיה משועבדת לה **תַּחַת** [–במקום] **מָאתַיִם** זוז שהוא חייב בכתובתה, **וְלֹא כָּתַב לָהּ** שמלבד שדה זו **'כָּל נְכָסַי דְּאִית לִי אַחֲרָאִין לְכִתּוּבְתֵיךְ'** – כל נכסיי יהיו משועבדים לכתובתך, כתקנת חכמים, אלא רצונו שרק שדה זו השוה מנה תשתעבד לה, לא הועילה כתיבתו, אלא **חַיָּיב** לפרוע לה כשהתגרשה או התאלמנה מאתים זוז מכל נכסיו, מפני **שֶׁהוּא תְּנַאי בֵּית דִּין**, שיהיו כל נכסיו משועבדים לאותם מאתים זוז.

המשנה מביאה חיוב נוסף שהוא מתנאי בית דין: אם **לֹא כָּתַב לָהּ** את מה שתקנו חכמים שיכתוב, **'אִם תִּשְׁתַּבְּאִי, אֶפְרְקִינָךְ וְאוֹתְבִינָךְ לִי לְאִינְתּוּ'** – אם **יִשְׁבוּ** אותך לסטים, אפדך ואחזירך להיות אשתי, **וּכְכֹהֶנֶת** – אשת כהן, שאם נשבית נאסרת עליו ואינו יכול להחזירה, לא כתב לה את מה שתקנו חכמים שכותבים לכהנת, והיינו **'אַהַדְרִינָךְ לְמַדְינָתֵךְ'** – אפדך ואשיבך למדינתך ולבית אביך, אף על פי כן **חַיָּיב** לפדותה, ובישראלית אף לקיימה לאשה, **מִפְּנֵי שֶׁחִיּוּב זה הוּא תְּנַאי בֵּית דִּין.**

דין נוסף בענין חיוב פדייתה: אם אכן **נִשְׁבֵּית, חַיָּיב לִפְדּוֹתָהּ, וְאם אָמַר** הבעל איני רוצה לפדותה, אלא **חֲרֵי גִיטָהּ וְכסף כְּתוּבָּתָהּ**, כלומר, הריני מגרשה ונותן לה את כתובתה, ואפטר מחיוב פדיונה, **וְתִתְפְּדֶה** היא **אֶת עַצְמָהּ, אֵינוֹ רַשַּׁאי**, מפני שבשעה שנשבתה היתה נשואה לו ונתחייב בפדיונה.

המשנה מביאה עתה אופן שהבעל יכול להפטר מאחד מחיובי הכתובה: **לְקָחָהּ** – נחלתה האשה, **חַיָּיב לְרַפְּאוֹתָהּ**, כשם שחייב במזונותיה, אך אם **אָמַר חֲרֵי גִיטָהּ וּכְתוּבָּתָהּ, וּתְרַפֵּא אֶת עַצְמָהּ, רַשַּׁאי**, לפי שחיוב ריפויה הוא כמו חיוב מזונותיה, וכשם שאין אדם חייב לזון את גרושתו, כך אינו חייב לרפאותה.

* * *

גמרא

שנינו במשנה: 'לא כתב לה כתובה, בתולה גובה מאתים ואלמנה מנה'. מבררת הגמרא: **מַנִּי** – כדעת מי סוברת משנתינו בדין זה, ודאי **כְּרַבִּי מֵאִיר הִיא, דְּאָמַר** (להלן נד:), **כָּל הַפּוֹחֵת לִבְתוּלָה מִמָּאתַיִם וְכן הפוחת לְאַלְמָנָה מִמָּנֶה**, אפילו אם עושה כן מדעתה, כל ביאה שבא עליה **חֲרֵי זוֹ בְּעֵילַת זְנוּת**, כמי שבא על אשתו ללא כתובה, ואף שבאמת לא הועיל תנאו והוא חייב בכתובתה, מכל מקום אינה סומכת דעתה על כך. **דְּאִי** משנתינו **כְּרַבִּי יְהוּדָה, הָאָמַר** שאם **רָצָה** הבעל לפחות לה מדמי הכתובה, והיא מסכימה לכך, **כּוֹתֵב לִבְתוּלָה שְׁטָר** כתובה **שֶׁל מָאתַיִם, וְהִיא כּוֹתֶבֶת** לו שובר שכתוב בו **הִתְקַבַּלְתִּי מִמְּךָ מָנֶה**, אף שבאמת לא קיבלה ממנו, ומעתה לא תוכל לתובעו אלא מנה. וְכן כותב **לְאַלְמָנָה** כתובה של **מָנֶה**, כדינה, **וְהִיא כּוֹתֶבֶת** לו שובר שכתוב בו **הִתְקַבַּלְתִּי מִמְּךָ חֲמִשִּׁים זוּז**, אף שלא קיבלה ממנו. ומבואר בדברי רבי יהודה שהאשה יכולה למחול על חלק מכתובתה, ואילו במשנתינו מבואר שלעולם כתובת הבתולה מאתים ושל האלמנה מנה, ומשמע שאין מחילתן מועילה.

לפי זה מקשה הגמרא: אם משנתינו כרבי מאיר, **אֵימָא סֵיפָא** – אמור ובאר את הסיפא, אם **כָּתַב לָהּ** לבתולה **שָׂדֶה שָׁוֶה מָנָה תַּחַת**

המשך בעמוד סב

יתום ויתומה — אח ואחות ונכסיהם ביד אפוטרופוס. **העלו ליתום בשביל יתומה** — העלו ליתום מזונות יתירים, שתיזון אחותו עמו. **דאיכא תרתי** — אחותו, ותשמשנו. **מוציאין** — מן היתומים. **מוציאין לבנות מן הבנים** — למזונות ולפרנסה. **ולבנות מן הבנות** — לקטנות מן הגדולות. אם אין שם אלא בנות, והחזיקו גדולות בנכסים — מוציאין מידם וחולקות בשוה. והכא ליכא מזוני, שאין הבנות נזונות מן הבנות, לפי שכולן שוות בירושה. **ולבנים מן הבנים** — לקטנים מן הגדולים לחלוק בשוה. **אבל לא לבנים מן הבנות בנכסים מועטין** — שאין בהן כדי לזון אלו ואלו עד שיבגרו, דאמרי רבנן: הבנות יזונו, והבנים ישאלו על הפתחים. **לפרנסה** — לנדוניא. **משנה ולא כתב לה כל נכסים כו'** — חייב להיות כל הנכסים אחראין לה, ולא יכול לומר לה: אין ליך אלא שדה הכתובה לך בשטר כתובתיך. **ובכחנת** — שאינו יכול לקיימה משנשבית, כותב לה: אפרקינך ואהדרינך למדינתך. לפי שאשת כהן אסורה לבעלה אם נאנסה. **אינו רשאי** — שכבר נתחייב בפדיונה משנשבית. **חייב לרפאותה** — שהרפואה כמזונות. **רשאי** — שאין אדם חייב לזון גרושתו. **גמרא פלוגתא דרבי מאיר ורבי יהודה** — בפרק "אף על פי". **והיא כותבת התקבלתי כו'** — לשון שובר, ואפילו לא נתקבלה. ולרבי מאיר אינה יכולה למחול בעודה תחתיו. ומתניתין נמי, דקתני לא כתב לה כתובה — גובה כתובתה שלימה, קא סלקא דעתך ואפילו מחלה. **אחראין לכתוביתך חייב** — שנשתעבדו נכסיו. וקא סלקא דעתך, נשתעבדו בכל דין שעבוד כאילו נכתב בתוך השטר, ואם ימכור נכסיו תטרוף לקוחות. **אתאן לרבי יהודה** — דאמר: שטר שלא נכתב בו אחריות — לא מדעת המולה נעשה, אלא סופר טעה, והרי הוא כמי שנכתב, וטורף מן המשועבדים.

יש

סוף סוף כל העומד לגזוז כגזוז דמי — אף על גב דפלוגתא דרבי מאיר ורבנן היא בפרק "שבועת הדיינין" (שבועות מג,א) בענבים העומדים ליבצר, דרבי מאיר סבר כבצורות דמיין ורבנן סברי לאו כבצורות דמיין — מכל מקום פריך הכא בפשיטות דכגזוז דמי, כמו שפירש רבינו חננאל דמההיא דפרק "הכונס" (בבא קמא נט,ב) קיימא לן הכי. דקאמר התם: רבי שמעון אומר אכלה פירות גמורין — משלמת פירות גמורין, אם סאה — סאה, אם סאתים — סאתים, דחשבינן להו כתלושים. ופסקינן התם הלכה כרבי שמעון. אבל אין לומר דבהנהו דאי קיימי מכחשי מודו כולי עלמא דכבצורות דמיין, דב"השולח" (גיטין לט,א) ובפרק קמא דסנהדרין (טו,א) משמע דבהא נמי פליגי. **ממקרקעי** ולא ממטלטלי בין למזונות בין לפרנסה — ואם תאמר: קשיא דרבא אדרבא, דבפרק "מציאת האשה" (כתובות סח,א) פסיק רבא הלכה כרבי יהודה, דאמר: יתן לשניה כדרך שנתן לראשונה, ואמרינן התם דשמואל כרבי יהודה סבירא ליה. אלמא סבר רבא דשמין באב, ואם כן גביא ממטלטלי, כדאמרינן בשמעתין! וליכא למימר דהתם רבא משמיה דרב חסדא קאמר לה, וליה לא סבירא ליה, דהא התם בההיא סוגיא פריך מינה אמילתיה דרבא גופיה, ולא קא משני הכי! ויש לומר: דהא דאמר רבא הכא ממקרקעי ולא ממטלטלי — היינו בדלא אמידניה. והא דסבר רבא התם כרבי יהודה ושמואל בדאמידניה, שדעתו שתגבה ממטלטלי. ובהאי גוונא מפליג תלמודא התם. ונראה דבזמן הזה דכולהו גבי ממטלטלי, כתובה ומזונות מתקנת הגאונים, ופרנסה נמי אנן סהדי שכל בני אדם רגילים להשיא בנותיהם ממטלטלי, וחשיב כמו באמידניה דפסיק רבא כרבי יהודה.

מני רבי מאיר היא דאמר כל הפוחת כו' — בפרק "אף על פי" (כתובות נו,ב) דייק: כל הפוחת — אפילו בתנאי, אלמא סבר דתנאו בטל, ואית לה. וכיון דאמר לית לה — לא סמכה דעתה, והוי בעילתו בעילת זנות. ופירש רבינו יהודה בן נתן, דבכל מקום דאית לה ואין האשה בטוחה בו דלא סמכה דעתה — תקנו חכמים שיהא בעילתו בעילת זנות. אבל אם היה תנאו קיים, כיון דלית לה —אין בעילתו בעילת זנות. ואלמנה, אף על פי דבדרבנן תנאו קיים — הכא תנאו בטל, דכל דתקון רבנן — כעין דאורייתא תקון. וקשה לרבינו יצחק: דבפרק "החובל" (בבא קמא פט,א) משמע דאפילו היכא דלית לה הוי לרבי מאיר בעילת זנות, משום שלא תהא קלה בעיניו להרוצאה! דפריך התם התלמוד גבי אשה שחבלה בבעלה לא הפסידה כתובתה, ואמאי? תוזין לכתובתה בטובת הנאה לבעלה כו'! ומשני: הא מני — רבי מאיר היא, דאמר: אסור לאדם שישהא עם אשתו שעה אחת בלא כתובה, מאי טעמא — שלא תהא קלה בעיניו להרוצאה! על כן נראה דרבי מאיר לא מבעיא היכא דלית לה — דהויא בעילתו בעילת זנות, משום דקלה בעיניו להרוצאה, אלא אפילו אית לה, כיון דלא סמכה דעתה — הויא בעילתו בעילת זנות. ודייק מדלא קתני כל בתולה שאין לה מאתים, ואלמנה שאין לה — מנה הרי היא בעילת זנות. אלא נקט: כל הפוחת, משמע שבא לומר: אף על גב דתנאו בטל ואית לה — הויא בעילת זנות. וקשה לרבינו יצחק: דמנא לן דכל הפוחת ואפילו בתנאי? דלמא בתנאי מודה רבי מאיר דתנאו קיים, דכל הפוחת דמשמע דאפילו באותו ענין שיש לה, היינו בסוף ביאה, דאמרינן בפרק "אף על פי" (כתובות נז,א) דאינה מוחלת! ויש לומר: דלשון כל הפוחת — משמע שהוא פוחת לה, ובסוף ביאה אינו יכול לפחות לה, אלא היא פוחתת לעצמה, ולא שייך לשון פחת אלא בתנאה. אי נמי, מדנקט "כל" קא דייק. ואם תאמר: דבפרק "אף על פי" אמר דבסוף ביאה לדברי הכל אינה מוחלת, וב"החובל" (בבא קמא פט,א) משמע שיכולה למכור ולמחול! ויש לומר כדפירש הקונטרס לקמן: דדוקא בעל פה אינה מוחלת, דאמירתה לאו כלום היא, כיון דכבר זכתה, אלא אם כן כתבה שובר. ואם תאמר: ומאי קאמר: הא מני רבי מאיר היא, הא משמע בפרק "אף על פי" דלרבי יהודה נמי אינה יכולה למחול, דתנאו בטל. ודווקא בכותבת לו "התקבלתי" קאמר! ויש לומר: דהתם מיירי לפי המסקנא דשמעתין, דקאמר: ואי בעית אימא רבי יהודה, התם בכתבה ליה "התקבלתי". ואם תאמר: ומנא לן דלרבי מאיר אפילו בכתבה ליה "התקבלתי" לא מצי מחלה דקאמר מני רבי מאיר היא? דלמא רבי מאיר לא מבעיא ב"התקבלתי" קאמר דמצי מחלה, דהויא בעילת זנות. אלא אפילו בעל פה, דתנאו בטל — הויא בעילת זנות! ויש לומר: דהשתא אין נראה לו לחלק בין כתבה ללא כתבה. **מני** רבי מאיר היא — השתא משמע ליה מתניתין דלא כתב לה — היינו לפי שהתנה עמה. **אתאן** לרבי יהודה דאמר אחריות טעות סופר הוא רישא רבי מאיר סיפא רבי יהודה. אסיפא בלא רישא הוה מצי לדקדק: מנ"! אי רבי מאיר — הא אמר אחריות לאו טעות סופר הוא! אי רבי יהודה — כתב לה שדה שוה מנה במאתים אמאי חייב? והא לרבי יהודה יכולה למחול! אלא דרך התלמוד דמדקדק מרישא כל כמה דמצי למידק. וכענין זה יש בפרק "כירה" (שבת לט,ב) גבי מעשה שעשו אנשי טבריא, ובפרק קמא דעירובין (טז,א) גבי נמצאת שלשה מדות במחיצה.

סוֹף סוֹף, כָּל הָעוֹמֵד לִגְזוֹז כִּגְזוּז דָּמֵי! דִּצְרִיכָא לְדִיקְלָא קָאָמִינָא. הַהוּא יָתוֹם וִיתוֹמָה דְּאִתּוֹ לְקַמֵּיהּ דְּרָבָא, אֲמַר לְהוּ רָבָא: הַעֲלוּ לַיָּתוֹם בִּשְׁבִיל יְתוֹמָה. אָמְרִי לֵיהּ רַבָּנַן לְרָבָא: וְהָא מָר הוּא דַּאֲמַר: מִמְּקַרְקְעֵי וְלָא מִמְּטַלְטְלֵי, בֵּין לִמְזוֹנֵי, בֵּין לִכְתוּבָּה וּבֵין לְפַרְנָסָה! אֲמַר לְהוּ: אִילּוּ רָצָה שִׁפְחָה לְשַׁמְּשׁוֹ - מִי לָא יְהַבִינַן לֵיהּ? כָּל שֶׁכֵּן הָכָא, דְּאִיכָּא תַּרְתֵּי. תָּנוּ רַבָּנַן: אֶחָד נְכָסִים שֶׁיֵּשׁ לָהֶן אַחֲרָיוּת וְאֶחָד נְכָסִים שֶׁאֵין לָהֶן אַחֲרָיוּת - מוֹצִיאִין לִמְזוֹן אִשָּׁה וְלַבָּנוֹת, דִּבְרֵי רַבִּי. רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן אֶלְעָזָר אוֹמֵר: נְכָסִים שֶׁיֵּשׁ לָהֶן אַחֲרָיוּת - מוֹצִיאִין לַבָּנוֹת מִן הַבָּנִים, וְלַבָּנוֹת מִן הַבָּנוֹת, וְלַבָּנִים מִן הַבָּנִים. וְלַבָּנִים מִן הַבָּנוֹת בִּנְכָסִים מְרוּבִּין, אֲבָל לֹא לַבָּנִים מִן הַבָּנוֹת בִּנְכָסִים מוּעָטִין. נְכָסִים שֶׁאֵין לָהֶן אַחֲרָיוּת - מוֹצִיאִין לַבָּנִים מִן הַבָּנִים, וְלַבָּנוֹת מִן הַבָּנוֹת, וְלַבָּנִים מִן הַבָּנוֹת, אֲבָל לֹא לַבָּנוֹת מִן הַבָּנִים. אַף עַל גַּב דְּקַיְּימָא לָן הֲלָכָה כְּרַבִּי מֵהֵבִירוֹ - הָכָא הֲלָכָה כְּרַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן אֶלְעָזָר. דְּאָמַר רָבָא: הִלְכְתָא; מִמְּקַרְקְעֵי וְלָא מִמְּטַלְטְלֵי, בֵּין לִכְתוּבָּה בֵּין לִמְזוֹנֵי בֵּין לְפַרְנָסָה. **משנה** לֹא כָּתַב לָהּ כְּתוּבָּה - כְּתוּלָה גּוֹבָה מָאתַיִם, וְאַלְמָנָה מָנֶה, מִפְּנֵי שֶׁהוּא תְּנַאי בֵּית דִּין. כָּתַב לָהּ שָׂדֶה שָׁוֶה מָנֶה תַּחַת מָאתַיִם זוּז. וְלֹא כָּתַב לָהּ "כָּל נְכָסִים דְּאִית לִי אַחֲרָאִין לִכְתוּבָּתֵיךְ" - חַיָּיב. שֶׁהוּא תְּנַאי בֵּית דִּין. לֹא כָּתַב לָהּ "אִם תִּשְׂתַּבְּאִי אֶפְרְקִינֵךְ וְאוֹתְבִינֵךְ לִי לְאִינְתּוּ" וּבְכֹהֶנֶת "אַהֲדְרִינָךְ לְמְדִינָתֵךְ" - חַיָּיב, שֶׁהוּא תְּנַאי בֵּית דִּין. נִשְׁבֵּית - חַיָּיב לְפַדּוֹתָהּ. וְאִם אָמַר: "הֲרֵי גִיטָהּ וּכְתוּבָּתָהּ, וְתִפְדֶּה אֶת עַצְמָהּ" - אֵינוֹ רַשַּׁאי. לָקְחָה - חַיָּיב לְרַפְּאוֹתָהּ. אָמַר "הֲרֵי גִיטָהּ וּכְתוּבָּתָהּ, תִּרָפֵא אֶת עַצְמָהּ" - רַשַּׁאי. **גמרא** מַנִּי? רַבִּי מֵאִיר הִיא, דְּאָמַר: כָּל הַפּוֹחֵת לִבְתוּלָה מִמָּאתַיִם וּלְאַלְמָנָה מִמָּנֶה - הֲרֵי זוֹ בְּעִילַת זְנוּת. דְּאִי רַבִּי יְהוּדָה - הָאָמַר: רָצָה - כּוֹתֵב לִבְתוּלָה שְׁטָר שֶׁל מָאתַיִם, וְהִיא כּוֹתֶבֶת "הִתְקַבַּלְתִּי מִמְּךָ מָנֶה", וּלְאַלְמָנָה מָנֶה, וְהִיא כּוֹתֶבֶת "הִתְקַבַּלְתִּי מִמְּךָ חֲמִשִּׁים זוּז". אֵימָא סֵיפָא: כָּתַב לָהּ שָׂדֶה שָׁוֶה מָנֶה תַּחַת מָאתַיִם זוּז, וְלֹא כָּתַב לָהּ "כָּל נְכָסִים דְּאִית לִי אַחֲרָאִין לִכְתוּבָּתֵיךְ" - חַיָּיב, שֶׁהוּא תְּנַאי בֵּית דִּין. אַתָּאן לְרַבִּי יְהוּדָה, דְּאָמַר: אַחֲרָיוּת - טָעוּת סוֹפֵר הוּא. דְּאִי רַבִּי מֵאִיר - הָאָמַר: אַחֲרָיוּת לָאו טָעוּת סוֹפֵר הוּא. דִּתְנַן: מָצָא שִׁטְרֵי חוֹב, אִם

יש

תוספות

חמשה גובין מן המחוררין — אף על גב דקתני מניינא — תנא ושייר הא דתנן בפרק "הניזקין" (גיטין מח,ב): אין מוציאין למזון האשה והבנות מנכסים משועבדים. והא דפריך בפרק קמא דקידושין (טז,ב) גבי ארבעה מעניקין להם שלש באיש ושלש באשה כו': תנא תני ארבעה ואת אמרת תנא ושיירי! היינו משום דקתני: ואי אתה יכול לומר ארבעה באחד מהם.

וגט חוב שאין בו אחריות — ואם תאמר: תקשי מהכא לשמואל, דאמר בפרק קמא דבבא מציעא (יג,א): אומר היה רבי מאיר שטר שאין בו אחריות — אינו גובה לא מנכסים משועבדין ולא מנכסים בני חורין, והכא משמע בהדיא דגבי מבני חרי? ומיהו, בלאו הכי איתותב שמואל התם מברייתא. ורבינו שמשון בן אברהם אומר: דמהכא דוה מצי למידחי, דגט חוב שאין בו אחריות — היינו שמפורש בו דלא למיגבי ביה ממשעבדי, וכעין זה מצינו בפרק "גט פשוט" (בבא בתרא קסח,ב) גבי מי שבא ואמר אבד שטר חובי. והא דמוקי לה הכא כרבי מאיר — היינו משום דלכאורה כוותיה אתיא, אבל אי הוה פריך מינה לשמואל — הוה מצי למידחי, כדפרישית.

אסורה לבעלה — אין להקשות מאסתר דהות שריא למרדכי (מגילה יג,ב) — דצדקת גמורה היתה.

אונס דשרי רחמנא היכי משכחת לה כו' — אף על גב דאבוה דשמואל "חיישינן" קאמר, משמע ליה דמדאורייתא קאמר, דאי מדרבנן — לא הוי מוציאין אותה מבעלה על כך.

ממזרת

יֵשׁ בָּהֶן אַחֲרָיוּת נְכָסִים - לֹא יַחֲזִיר, שֶׁבֵּית דִּין נִפְרָעִין מֵהֶן. אֵין בָּהֶן אַחֲרָיוּת נְכָסִים - יַחֲזִיר, שֶׁאֵין בֵּית דִּין נִפְרָעִין מֵהֶן, דִּבְרֵי רַבִּי מֵאִיר. וַחֲכָמִים אוֹמְרִים: אֶחָד זֶה וְאֶחָד זֶה לֹא יַחֲזִיר, שֶׁבֵּית דִּין נִפְרָעִין מֵהֶן. רֵישָׁא רַבִּי מֵאִיר וְסֵיפָא רַבִּי יְהוּדָה! וְכִי תֵּימָא: כּוּלָּהּ רַבִּי מֵאִיר הִיא, וְשָׁאנֵי לֵיהּ לְרַבִּי מֵאִיר בֵּין כְּתוּבָּה לִשְׁטָרֵי - וּמִי שָׁאנֵי לֵיהּ? וְהָתַנְיָא: חֲמִשָּׁה גּוֹבִין מִן הַמְּחוֹרָרִין, וְאֵלּוּ הֵן: פֵּירוֹת, וּשְׁבַח פֵּירוֹת, וְהַמְקַבֵּל עָלָיו לָזוּן אֶת בֶּן אִשְׁתּוֹ וּבַת אִשְׁתּוֹ, וְגֵט חוֹב שֶׁאֵין בּוֹ אַחֲרָיוּת, וּכְתוּבַּת אִשָּׁה שֶׁאֵין בָּהּ אַחֲרָיוּת, מַאן שָׁמְעַתְּ לֵיהּ דְּאָמַר אַחֲרָיוּת לָאו טָעוּת סוֹפֵר הוּא - רַבִּי מֵאִיר, וְקָתָנֵי: כְּתוּבַּת אִשָּׁה! אִיבָּעֵית אֵימָא רַבִּי מֵאִיר, וְאִיבָּעֵית אֵימָא רַבִּי יְהוּדָה; אִיבָּעֵית אֵימָא רַבִּי יְהוּדָה: הָתָם - כְּתָבָה לֵיהּ "הִתְקַבַּלְתִּי". הָכָא - לֹא כְּתָבָה לֵיהּ "הִתְקַבַּלְתִּי". אִיבָּעֵית אֵימָא רַבִּי מֵאִיר: מַאי חַיָּב דְּקָתָנֵי - מִן הַמְּחוֹרָרִין. "לֹא כָּתַב לָהּ וכו'". אָמַר אֲבוּהּ דִּשְׁמוּאֵל: אֵשֶׁת יִשְׂרָאֵל שֶׁנֶּאֱנְסָה - אֲסוּרָה לְבַעְלָהּ, חַיְּישִׁינַן שֶׁמָּא תְּחִלָּתָהּ בְּאוֹנֶס וְסוֹפָהּ בְּרָצוֹן. אֵיתִיבֵיהּ רַב לַאֲבוּהּ דִּשְׁמוּאֵל: "אִם תִּשְׁתַּבְּאִי אֶפְרְקִינֵךְ וְאוֹתְבִינֵךְ לִי לְאִינְתּוּ"! אִישְׁתִּיק. קָרֵי עֲלֵיהּ דַּאֲבוּהּ דִּשְׁמוּאֵל: "שָׂרִים עָצְרוּ בְמִלִּים וְכַף יָשִׂימוּ לְפִיהֶם". מַאי אִית לֵיהּ לְמֵימַר - בִּשְׁבוּיָה הֵקִילוּ. וְלַאֲבוּהּ דִּשְׁמוּאֵל, אוֹנֶס דִּשְׁרִיָא רַחֲמָנָא הֵיכִי מַשְׁכַּחְתְּ לָהּ? כְּגוֹן דְּקָאָמְרִי עֲדִים שֶׁצָּווּחָה מִתְּחִלָּה וְעַד סוֹף. וּפְלִיגָא דְּרָבָא, דְּאָמַר רָבָא: כָּל שֶׁתְּחִלָּתָהּ בְּאוֹנֶס וְסוֹף בְּרָצוֹן אֲפִילּוּ הִיא אוֹמֶרֶת: הַנִּיחוּ לוֹ, שֶׁאִלְמְלֵא (לא) נִזְקַק לָהּ הִיא שׁוֹכַרְתּוֹ - מוּתֶּרֶת, מַאי טַעְמָא - יֵצֶר אַלְבְּשָׁהּ. תַּנְיָא כְּוָותֵיהּ דְּרָבָא: "וְהִיא לֹא נִתְפַּשָּׂה" - אֲסוּרָה. הָא נִתְפַּשָּׂה - מוּתֶּרֶת. וְיֵשׁ לָךְ אַחֶרֶת שֶׁאַף עַל פִּי שֶׁלֹּא נִתְפַּשָּׂה - מוּתֶּרֶת. וְאֵיזוֹ - זוֹ כָּל שֶׁתְּחִלָּתָהּ בְּאוֹנֶס וְסוֹפָהּ בְּרָצוֹן. תַּנְיָא אִידָּךְ: "וְהִיא לֹא נִתְפַּשָּׂה" - אֲסוּרָה, הָא נִתְפַּשָּׂה - מוּתֶּרֶת. וְיֵשׁ לָךְ אַחֶרֶת שֶׁאַף עַל פִּי שֶׁנִּתְפַּשָּׂה אֲסוּרָה, וְאֵיזוֹ - זוֹ אֵשֶׁת כֹּהֵן. אָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר שְׁמוּאֵל מִשּׁוּם רַבִּי יִשְׁמָעֵאל: "וְהִיא לֹא נִתְפַּשָּׂה" - אֲסוּרָה, הָא נִתְפַּשָּׂה - מוּתֶּרֶת. וְיֵשׁ לָהּ אַחֶרֶת שֶׁאַף עַל פִּי שֶׁלֹּא נִתְפַּשָּׂה מוּתֶּרֶת, וְאֵיזוֹ - זוֹ שֶׁקִּידּוּשֶׁיהָ קִדּוּשֵׁי טָעוּת, שֶׁאֲפִילּוּ בְּנָהּ מוּרְכָּב עַל כְּתֵפָהּ מְמָאֶנֶת וְהוֹלֶכֶת לָהּ. אָמַר רַב יְהוּדָה: הָנֵי נָשֵׁי דְּגָנְבוּ גַּנָּבֵי - שַׁרְיָין לְגוּבְרֵיהוּ. אָמְרֵי לֵיהּ רַבָּנַן לְרַב יְהוּדָה: וְהָא קָא מַמְטְיָאן לְהוּ נַהֲמָא! מֵחֲמַת יִרְאָה. וְהָא קָא מְשַׁלְּחָן לְהוּ גִּירֵי? מֵחֲמַת יִרְאָה. וְדַאי, שְׁבַקִינְהוּ וְאָזְלָן מִנַּפְשַׁיְיהוּ - אֲסִירָן. תָּנוּ רַבָּנַן: שְׁבוּיֵי מַלְכוּת - הֲרֵי הֵן כִּשְׁבוּיִין, גְּנוּבֵי לִיסְטוּת - אֵינָן כִּשְׁבוּיִין. וְהָתַנְיָא אִיפְּכָא! מַלְכוּת אַמַּלְכוּת לָא קַשְׁיָא; הָא - בְּמַלְכוּת אַחֲשַׁוֵּרוֹשׁ, הָא - בְּמַלְכוּת בֶּן נֶצֶר. לִיסְטוּת אַלִּיסְטוּת לָא קַשְׁיָא; הָא - בְּבֶן נֶצֶר, הָא - בְּלִיסְטִים דְּעָלְמָא. וּבֶן נֶצֶר, הָתָם קָרֵי לֵיהּ מֶלֶךְ וְהָכָא קָרֵי לֵיהּ לִסְטִים! אִין, גַּבֵּי אַחֲשַׁוֵּרוֹשׁ - לִסְטִים הוּא, גַּבֵּי לִסְטִים דְּעָלְמָא - מֶלֶךְ הוּא. "וּבְכֹהֶנֶת אַהֲדְרִינָךְ לִמְדִינָתֵךְ וכו'". אָמַר אַבַּיֵי: אַלְמָנָה לְכֹהֵן גָּדוֹל - חַיָּב לְפִדּוֹתָהּ, שֶׁאֲנִי קוֹרֵא בָּהּ "וּבְכֹהֶנֶת אַהֲדְרִינָךְ לִמְדִינָתֵךְ".

ממזרת

יש בהן אחריות נכסים — ששיעבד לוה נכסיו לאותה מלוה, לא יחזירנו מוצאו למלוה, ואפילו הלוה מודה שהוא חייב לו. ומפרש התם דחיישינן שמא פרעו, ומן הלוה נפל, וזה שהוא מודה — עצת קנוניא היא ביניהם לטרוף לקוחות, ויחלקו ביניהם. **וחכמים אומרים כו'** — דאחריות טעות סופר הוא, וטריף ממשעבדי ומפסדי לקוחות, ובני פלוגתיה דרבי מאיר רבי יהודה הוה בהדייהו, שבדורו היה.

ושאני ליה כו' — דבכתובה אית ליה: אחריות טעות סופר הוא. **מן המחוררין** — אם יש נכסים בני חורין אצל החייב — נגבין, ואם לאו — אין נגבין מן המשועבדין. **פירות ושבח פירות** — כדתנן במסכת גיטין (מח,ב): אין מוציאין לאכילת פירות ולשבח קרקעות מנכסים משועבדים, מפני תיקון העולם. וב"שנים אוחזין בטלית" (בבא מציעא יד,ב) מפרש: לאכילת פירות ולשבח קרקעות כיצד ? — הרי שגזל שדה מחבירו ומכרה לאחר והשביחה, והרי היא יוצאה בדין מתחת יד הלוקח עם שבח שהשביח הלוקח בזבל ובניר ועם פירות שבה, שהנגזל טורפה ממנו, כשהוא חוזר על המוכר שמכרה לו באחריות — גובה קרן מנכסים משועבדין, ושבח מנכסים בני חורין ולא מן המשועבדין, מפני תיקון העולם, לפי שאין קצובין, ואין הלוקח יודע בכמה להזהר. **והמקבל עליו לזון בן אשתו ובת אשתו** — אף הוא אין גובה מן המשועבדים, לפי שאין קצובין ואין כתובים. ודא דתנן ב"הנושא": והיא נזונית מנכסים משועבדין, מפני שהיא כבעל חוב — מוקמינן לה התם (קב,ב) בשקנו לה מידו, דסתם קנין לכתיבה עומד. **וגט חוב** — כל שטרות נקראין גט. **הכא לא כתבה ליה התקבלתי** — ואשמעינן מתניתין, דאף על פי שלא כתב לה כתובה, לא אמרינן מחלה לו עלה, אלא אמרינן: סמכה על תקנת בית דין שהכל יודעין שהנושא אשה יש לה כתובה. **מאי חייב נמי דקתני מן המחוררין** — אף על פי שלא כתב לה אחריות, תנאי בית דין הוא להיות כל נכסיו אחראין לה בעודם לפניו. אבל אם מכרם אינה טורפת לקוחות, הואיל ולא נכתב בשטר, ולא אמרינן אחריות טעות סופר הוא. **תחלתה באונס** — תחלתה של בעילה. **וסופה** — של בעילה. ולקמיה פריך: אונס דשריא רחמנא היכי משכחת לה? **בשבויה הקילו** — שלא ראונה שנבעלה, וכי קאמר איהו בנבעלה. **יצר אלבשה** — וגם זה אונס. שבתחלת בעילה, שהיא באונס, הלבישה הבועל יצר. **והיא** — מיעוטא הוא. כלומר, בסתם אשה אמרתי לך טעם האיסור תלוי ב"לא נתפשה", הא נתפשה מותרת, ויש אשה שאף על פי שברצון — מותרת, ואיזו זו כו'. **קידושי טעות** — על תנאי, ולא נתקיים התנאי, אם זינתה תחתיו מותרת לו, לפי שאינה אשתו אלא פנויה בעלמא היא. **הני נשי דגנבו גנבי** — שלסטים גונבין מתחת בעליהן. **שריין לגבריהו** — לפי שבאונס הם באין עליהן. **והא קא ממטין להו נהמא** — והרי אנו רואים שבעודן אצלן מוליכות להן לאותן גנבים לחם ומזון, אלמא רצון הוא! ומשני: מחמת יראה הוא דעבוד. **והא קא משלחן להו גירי** — בשנלחמין, מזמנות ומושיטות להם חיצים לירות. **ודאי אי שבקינהו** — גנבים ללכת אל בעליהן, ואינן אזלן מנפשייהו אל הגנבים — אסירן. **שבויי מלכות** — נשים ששבה המלך לתשמיש. **הרי הן כשבויין** — ומותרין לבעליהן, כדתנן: ואותביגן לי לאינתו. **במלכות אחשורוש** — הן כשבויין, לפי שמלך גדול הוא, ויודעת שלא ישאנה, ובעילתה באונס. **בן נצר** — לסטים היה, ולכד עיירות ומלך עליהם, ונעשה ראש לסטים. ובדידיה תנן: שבויי מלכות אינן כשבויין, ואסורות לבעליהן. דסברה: מינסב קא נסיב לה, ונבעלת ברצון. **ליסטות אליסטות כו'** — בבן נצר אסורות, כדאמרינן, דסברה: מינסב נסיב לי, והריני אשת מלך. **ליסטים דעלמא** — אפילו לקוחים שלו קשין לה, לפיכך אינה אלא אנוסה. **לגבי אחשורוש לסטים הוא** — הלכך מתניתין קמייתא דמיירי במלכות אחשורוש — קרי לבן נצר גנובי ליסטות. ובריתא דתנן איפכא דגנובי ליסטות איירי בליסטים דעלמא, קרי לבן נצר שבויי מלכות. **אלמנה לכהן גדול** — קיימא לן לקמן בפרק "אלמנה ניזונית" (קב,ב) יש לה כתובה ותנאי כתובה, דלמישקל ולמיפק קאי. אבל תנאי כתובה דלמיקם קמיה, כגון מזונות ורפואה — אמרינן ביבמות דלית לה, בפרק "יש מותרות" (פה,א). והכא אשמעינן אביי, דתנאי כתובה דפירקונה אית לה, דמעיקרא אישתעבד לה, שהרי אף לכשרה לא היה מתנה "ואותביגן לאינתו" אלא "אהדרינך למדינתך", והא נמי קרינן בה הכי. והאי תנאי נמי למישקל ומיפק קאי.

ממזרת

יֵשׁ בָּהֶן אַחֲרָיוּת נְכָסִים, ששעבד הלוה למלוה את נכסיו, שיוכל לגבותם אף מלקוחות, לֹא יַחֲזִיר אותם המוצא למלוה, מפני שֶׁבֵּית דִּין נִפְרָעִין מֵהֶן – מהלקוחות, ויש לחשוש שבאמת החוב פרוע, ועשה הלוה קנוניא עם המלוה על הלקוחות, שישקר הלוה ויאמר שלא פרע, וכיון שאין ללוה נכסים יגבה המלוה שלא כדין מהלקוחות, ויחלקו בנכסים אלו. אבל אם אֵין בָּהֶן אַחֲרָיוּת נְכָסִים, יַחֲזִיר המוצא את השטר למלוה, מפני שֶׁאֵין בֵּית דִּין נִפְרָעִין מֵהֶן – מנכסים שביד הלקוחות, אלא רק מהלוה עצמו, והוא הרי מודה שאין החוב פרוע, דִּבְרֵי רַבִּי מֵאִיר. וַחֲכָמִים אוֹמְרִים, אֶחָד זֶה וְאֶחָד זֶה – בין שטר שיש בו אחריות, ובין שטר שאין בו אחריות, לֹא יַחֲזִיר המוצא למלוה, מפני שֶׁבֵּית דִּין נִפְרָעִין מֵהֶן – גובים מהלקוחות, כיון שמה שלא כתוב בשטר אחריות זו טעות סופר, ואף רבי יהודה בכלל חכמים אלו, החולקים על רבי מאיר.

מסיימת הגמרא את קושייתה: נמצא אם כן שהרֵישָׁא של משנתינו כדעת רַבִּי מֵאִיר היא, שלא מועילה מחילת האשה, וְאילו הסֵיפָא כדעת רַבִּי יְהוּדָה, שאחריות טעות סופר היא, ואף כשלא כתב אחריות בכתובתה גובה מנכסים משועבדים.

מנסה הגמרא ליישב: וְכִי תֵּימָא – ואם תרצה ליישב ולומר דכּוּלָּהּ – כל המשנה כרַבִּי מֵאִיר הִיא, וְאף על פי כן אמרה המשנה בסיפא שהנכסים משועבדים אף שלא כתב אחריות, והיינו משום דשַׁאנִי לֵיהּ לְרַבִּי מֵאִיר – שרבי מאיר מחלק בדין אחריות בֵּין כְּתוּבָּה לִשְׁטָרֵי – לשאר שטרות, דכיון ששעבוד הנכסים בכתובה הוא מתנאי בית דין, מודה רבי מאיר שאומרים בזה אחריות טעות סופר, ואם כן אף הסיפא כרבי מאיר היא. דוחה הגמרא: וּמִי שַׁאנִי לֵיהּ – וכי רבי מאיר מחלק כן, וְהָתַנְיָא, חֲמִשָּׁה חיובים הם, שגּוֹבִין אותם רק מִן הַמְּחוֹרָרִין – מנכסים בני חורין, ולא ממשועבדים, וְאֵלּוּ הֵן, א. פֵּירוֹת, ב. וּשְׁבַח פֵּירוֹת, כלומר, הגוזל שדה ומכרה לאחר, ואותו לוקח השביח את גוף הקרקע ואף זרעה והצמיח בה פירות, ובא הנגזל והוציאה בדין עם פירותיה מן הלוקח, יכול הלוקח לחזור ולתבוע מהגזלן שמכרה לו את דמי הפירות ואת שבח הקרקע, אמנם גובה ממון זה רק מנכסים שביד הגזלן עצמו, ולא ממה שמכר לאחרים. ג. וְכן הַמְקַבֵּל עָלָיו לָזוּן אֶת בֶּן אִשְׁתּוֹ וּבַת אִשְׁתּוֹ מבעלה הקודם, שאינם ניזונים אלא מנכסים שברשותו. ד. וְכן גֵּט – שטר חוֹב שֶׁאֵין בּוֹ אַחֲרָיוּת. ה. וְכן כְּתוּבַּת אִשָּׁה שֶׁאֵין בָּהּ אַחֲרָיוּת. מסיימת הגמרא את הוכחתה: הרי מַאן שָׁמְעַתְּ לֵיהּ – איזה תנא שמענו דְּאָמַר שאַחֲרָיוּת לָאו טָעוּת סוֹפֵר הוּא, הרי זהו רַבִּי מֵאִיר, ואם כן ברייתא זו הסוברת ששטר שלא נכתבה בו אחריות גובה רק מבני חורין, בשיטתו היא, וְקָתָנֵי בה גם כְּתוּבַּת אִשָּׁה, שאם אין בה אחריות אינה גובה ממשועבדים. ואם כן חוזרת הקושיא על משנתינו, שהרישא כרבי מאיר שאין האשה יכולה למחול על כתובתה, והסיפא כרבי יהודה, שאחריות טעות סופר היא.

מתרצת הגמרא: אִיבָּעֵית אֵימָא – אם תרצה אמור שכל משנתינו כרַבִּי מֵאִיר היא, וְאִיבָּעֵית אֵימָא שכל משנתינו כרַבִּי יְהוּדָה היא. ומבארת הגמרא את דבריה: אִיבָּעֵית אֵימָא שמשנתינו כרַבִּי יְהוּדָה היא, שסובר שאחריות טעות סופר היא, ולכן גובה ממשועבדים אף אם לא כתב לה שכל נכסיו אחראים לכתובתה, כמשמעות הסיפא, אמנם מה שמבואר ברישא שאף אם לא כתב לה כתובה יש לה מנה ומאתים, אין זו סתירה לדעתו שיכולה האשה למחול על כתובתה, שכן הָתָם, מדובר שכָּתְבָה לֵיהּ 'הִתְקַבַּלְתִּי' ומחלה לו בפירוש, ומחילתה מועילה, ואילו הָכָא, במשנתינו, הרי לֹא כָּתְבָה לֵיהּ הִתְקַבַּלְתִּי ולא מחלה לו, ולפיכך חייב לתת לה כפי שתיקנו חכמים.

וְאִיבָּעֵית אֵימָא, כל משנתינו כרַבִּי מֵאִיר היא, ולכן ברישא אף שלא כתב לה כתובה אינו נפטר, כיון שאין מחילת האשה מועילה, וּמַאי לשון 'חַיָּיב' דְּקָתָנֵי בסיפא, שממנה הקשינו שמשמע שאף שלא כתב לה אחריות נכסים חייב לפרוע לה, אין הכוונה שחייב לפורעה ממשועבדים, שהרי רבי מאיר סובר שאחריות לאו טעות סופר היא, אלא גובה מִן הַמְּחוֹרָרִין – מנכסים בני חורין שברשות הבעל, ולא ממשועבדים.

* * *

שנינו במשנה: 'לֹא כָּתַב לָהּ וכו' אפרקינך ואותבינך לי לאינתו, ובכהנת אהדרינך למדינתך, חייב'. הגמרא מביאה מימרא, ומקשה עליה ממשנתינו: אָמַר אֲבוּהָ דִּשְׁמוּאֵל, אֵשֶׁת יִשְׂרָאֵל שֶׁנֶּאֶנְסָה, אֲסוּרָה לְבַעְלָהּ. ואף שביאת אונס אינה אוסרת באשת ישראל, חַיְישִׁינָן – אנו חוששים שֶׁמָּא רק תְּחִלָּתָהּ של הביאה היתה בְּאוֹנֶס, וְאולם סוֹפָהּ היה בְּרָצוֹן, ואשת ישראל הנבעלת מרצונה לאחר נאסרת על בעלה.

אֵיתִיבֵיהּ [–הקשה] רַב לַאֲבוּהָ דִּשְׁמוּאֵל, שנינו במשנה שתקנו חכמים שיכתוב אדם לאשתו בכתובתה 'אִם תִּשְׁתַּבַּאי, אֶפְרְקִינָךְ וְאוֹתְבִינָךְ לִי לְאִינְתּוּ' – אם ישבו אותך לסטים, אפדה אותך ואחזירך להיות לי לאשה, והשבויה הרי היא בחזקת אנוסה, ואף על פי כן התירוה לו חכמים, ולא חששו שמא לבסוף נתרצתה.

אִישְׁתִּיק – השתתק אביו של שמואל, ולא השיבו. קָרֵי רַב עֲלֵיהּ דַּאֲבוּהָ דִּשְׁמוּאֵל – קרא רב על אביו של שמואל את הפסוק 'שָׂרִים עָצְרוּ [–נמנעו] בְּמִלִּים, וְכַף יָשִׂימוּ לְפִיהֶם' (איוב כט ט), שמנע עצמו מלהשיב אף שהיה לו מה לענות.

שואלת הגמרא: מַאי אִית לֵיהּ לְמֵימַר – מה היה אבוה דשמואל יכול לומר כדי לתרץ את הקושיא מהמשנה. משיבה הגמרא: היה יכול להשיב שדוקא בִּשְׁבוּיָה הֵקֵילּוּ חכמים והתירוה לבעלה, מפני שאין עדים שנבעלה להם, ואף שאנו חוששים שנאנסה, לענין איסורה יש כאן רק ספק ספיקא, ספק אם נבעלה, ואף אם נבעלה ספק אם התרצתה בסוף, ואילו אביו של שמואל אמר את דינו רק באופן שיש עדים שנבעלה, ויש ספק אחד, שמא התרצתה לבסוף, ולכן נאסרת.

שואלת הגמרא: וְלַאֲבוּהָ דִּשְׁמוּאֵל, אוֹנֶס דְּשַׁרְיָא רַחֲמָנָא הֵיכִי מַשְׁכַּחַת לָהּ – דין אנוסה שהתירה התורה לבעלה הישראל, איך אתה מוצא זאת, הרי בכל אנוסה אנו חוששים שסופה היה ברצון. משיבה הגמרא: זהו כְּגוֹן דְּקָאָמְרֵי עֵדִים, שֶׁצָּוְוחָה האנוסה וסרבה מִתְּחִלָּה וְעַד סוֹף, ובאופן כזה היא מותרת לבעלה.

מביאה הגמרא את דעת החולק על אבוה דשמואל: וְאבוה דשמואל פְּלִיגָא – חולק על דבריו דְּרָבָא, דְּאָמַר רָבָא, כָּל אשת איש הנבעלת לזר, שֶׁתְּחִלָּתָהּ בְּאוֹנֶס וְסוֹף בְּרָצוֹן, ולא עוד אלא אֲפִילּוּ הִיא אוֹמֶרֶת לבאים להצילה מידיו, הַנִּיחוּ לוֹ – לבועל, שֶׁאִלְמָלֵא (לֹא) נִזְקַק לָהּ לאונסה היתה הִיא עצמה שׂוֹכַרְתּוֹ שיבעלנה, מוּתֶּרֶת לבעלה. וּמַאי טַעְמָא, יֵצֶר אַלְבְּשָׁהּ – בתחילת הבעילה הלביש בה הבועל יצר ורצון לזה, ועל כן נחשב הכל לאונס אצלה, שרצון זה בא לה מחמת האונס, בעל כרחה.

הגמרא מסייעת לרבא מברייתא: תַּנְיָא כְּוָותֵיהּ דְּרָבָא, נאמר בתורה בפרשת סוטה (במדבר ה יג) 'וְהִיא לֹא נִתְפָּשָׂה', כלומר שלא תפסה הבועל בחזקה, אלא מרצון נבעלה לו, ובאופן זה אמרה תורה שהיא אֲסוּרָה לבעלה, ומכאן אתה שומע, הָא נִתְפְּשָׂה על ידו בעל כרחה, מוּתֶּרֶת לבעלה. ממשיכה הברייתא ומדייקת: ממה שנאמר 'והיא' לא נתפסה יש לדייק שדוקא בסתם אשה חילקה התורה בין אונס לרצון, וְאולם יֵשׁ לְךָ אשה אַחֶרֶת, שֶׁאַף עַל פִּי שֶׁלֹּא נִתְפְּשָׂה, אלא נבעלה מרצון, מוּתֶּרֶת, וְאֵיזוֹ זוֹ, כָּל שֶׁתְּחִלָּתָהּ בְּאוֹנֶס וְסוֹפָהּ בְּרָצוֹן, והטעם שהיא מותרת הוא כדברי רבא, שהלביש בה הבועל יצר וגרם לה לרצות בכך, אך נשאר על הבעילה שם אונס.

הגמרא מביאה ברייתא הדורשת מהפסוק דין אחר, וממילא אין קושיא על אבוה דשמואל כיצד הוא ידרוש את ייתור הלשון 'היא' שבפסוק: תַּנְיָא אִידָךְ, 'וְהִיא לֹא נִתְפָּשָׂה', אלא נבעלה מרצונה, אֲסוּרָה לבעלה. ומכאן אתה שומע, הָא נִתְפְּשָׂה בעל כרחה, מוּתֶּרֶת לבעלה. ומדייקים מתיבת 'והיא' שדוקא בסתם אשה חילקה התורה בין אונס לרצון, וְאולם יֵשׁ לְךָ אשה אַחֶרֶת, שֶׁאַף עַל פִּי שֶׁנִּתְפְּשָׂה ונבעלה באונס, אֲסוּרָה לבעלה, וְאֵיזוֹ, זוֹ אֵשֶׁת כֹּהֵן.

דרשה נוספת מייתור תיבת 'והיא': אָמַר רַב יְהוּדָה, אָמַר שְׁמוּאֵל, מִשּׁוּם רַבִּי יִשְׁמָעֵאל, 'וְהִוא לֹא נִתְפָּשָׂה', אלא נבעלה מרצון, אֲסוּרָה לבעלה. ומכאן אתה שומע, הָא נִתְפְּשָׂה באונס, מוּתֶּרֶת. ומדייקים מתיבת 'והיא' שדוקא בסתם אשה חילקה התורה בין אונס לרצון,

המשך בעמוד רנא

אבל מַמְזֵרֶת וּנְתִינָה הנשואה באיסור לְיִשְׂרָאֵל, אֵינוֹ חַיָּיב לְפַדּוֹתָהּ אם נשבית, מפני שֶׁאֵין אֲנִי קוֹרֵא בָּהּ את תנאי הכתובה של אשת ישראל 'וְאוֹתְבִינָךְ לִי לְאִנְתּוּ' – ואשיב אותך להיות אשתי, שהרי היא אסורה עליו ואינו יכול לקיים תנאי זה, ומלכתחילה לא נתחייב בפדיונה. ואף על פי שאשה זו מקבלת את דמי הכתובה ואת תנאי הכתובה הניתנים לאשה ביציאתה.

הגמרא מביאה את דעת החולק: רָבָא אָמַר, אף באשת כהן, שהבעל חייב לפדותה למרות שהיא אסורה עליו, רק כָּל שֶׁאִיסּוּר שֶׁבֶּיהָ הוא הַגּוֹרֵם לָהּ שתאסר על בעלה חַיָּיב לְפַדּוֹתָהּ, אך אם אִיסּוּר של דָּבָר אַחֵר גּוֹרֵם לָהּ שתאסר עליו, אף אם לא היתה שבויה, אֵינוֹ חַיָּיב לְפַדּוֹתָהּ, ולכן אלמנה הנשואה לכהן גדול ונשבית, כיון שאף ללא השבי היא אסורה עליו, אינו חייב לפדותה.

מבררת הגמרא האם נידון זה תלוי במחלוקת תנאים. שואלת הגמרא: לֵימָא כְּתַנָּאֵי – שמא נאמר שנחלקו תנאים במחלוקת זו, שהרי שנינו בברייתא, הַמַּדִּיר אֶת אִשְׁתּוֹ – האוסר על עצמו בנדר את הנאת תשמישה של אשתו, והרי הוא חייב לגרשה, וְקוּדֶם שגירשה, נִשְׁבֵּית. רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר, אף שצריך לגרשה מפני נדרו, מכל מקום פּוֹדֶהָ קודם לכן, ואחר כך מגרשה וְנוֹתֵן לָהּ כְּתוּבָּתָהּ. רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ אוֹמֵר, מגרשה ונוֹתֵן לָהּ כְּתוּבָּתָהּ, וְאֵינוֹ פּוֹדֶהָ. אָמַר רַבִּי נָתָן, שָׁאַלְתִּי אֶת סוּמְכוֹס, האם כְּשֶׁאָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ נוֹתֵן לָהּ כְּתוּבָּתָהּ וְאֵינוֹ פּוֹדֶהָ, הוא דווקא כְּשֶׁהִדִּירָהּ וּלְבַסּוֹף נִשְׁבֵּית – שקדם הנדר לשבייתה, ואין חשש שהדירה כדי להיפטר מחובת פדיונה, אוֹ אף בְּנִשְׁבֵּית וּלְבַסּוֹף הִדִּירָהּ, שיש לחשוש שמא הדיר אותה רק כדי להיפטר מחובת פדיונה, ומכל מקום פטרו רבי יהושע. וְאָמַר לִי סומכוס, לֹא שָׁמַעְתִּי דבר זה מרבותי, ומכל מקום נִרְאִין הַדְּבָרִים שֶׁלֹּא רבי יהושע אלא כשהִדִּירָהּ וּלְבַסּוֹף נִשְׁבֵּית, משום דְּאִי אָמְרַתְּ שאף בנִשְׁבֵּית וּלְבַסּוֹף הִדִּירָהּ אינו חייב לפדותה, אם כן אָתֵי לְאִעַרּוּמֵי – יבוא הבעל להערים ולהדיר את אשתו הנאה בעודה בשבי, כדי להיפטר מחיוב פדיונה.

מבררת הגמרא: מַאי לָאו בְּמַדִּיר אֵשֶׁת כֹּהֵן קָמִיפַּלְגִי – האם לא נחלקו דווקא בכהן שהדיר את אשתו, שכיון שבתנאי כתובתה מתחייב לפדותה אף שאינו יכול לקיימה לאשה, חייב לפדותה אף כשהדירה הנאה ועליו לגרשה. אבל באשת ישראל לדברי הכל אינו חייב לפדותה כשהיא מודרת ממנו הנאה, כיון שהתחייב בכתובתה להשיבה להיות אשתו, ואינו יכול לקיים זאת, שהרי עליו לגרשה. וְאִם כן, אַבָּיֵי הוא דְּאָמַר כְּרַבִּי אֱלִיעֶזֶר, שהכהן חייב לפדות את אשתו גם כשמחמת איסור אחר אינו יכול לקיימה, כגון אלמנה לכהן גדול, או מודרת ממנו הנאה, וְאילו רָבָא הוא דְּאָמַר כְּרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ, שאין על הכהן חובה לפדות את אשתו כאשר היא אסורה עליו מחמת עוד איסור, מלבד האיסור שהשביה עצמה גורמת לה.

דוחה הגמרא: לֹא – אין מחלוקתם דווקא באשת כהן, אלא אף באשת ישראל שהדירה בעלה, שהתחייבותו היא להשיבה אליו לאשה, ומכל מקום יש אופן שבו יתכן שחייב לפדותה אף שאינו יכול להחזירה לו לאשה, דהָכָא בְּמַאי עָסְקִינָן, כְּגוֹן שֶׁנָּדְרָה אִיהִי [–האשה], שתאסר עליה הנאת בעלה, וְקַיֵּים לָהּ הוּא – הבעל קיים את נדרה. וזה טעם מחלוקתם, רַבִּי אֱלִיעֶזֶר סָבַר, הוּא נחשב כמי שנָתַן אֶצְבַּע בֵּין שִׁנַּיָּיהָ לינשך על ידה, כלומר, שהוא גרם שיצטרך לגרשה ולא יוכל לחזור ולקיימה לאשה, על ידי שלא הפר לה, ולפיכך מוטלת עליו החובה לפדותה אף שלא יוכל לקיים את התנאי ולהחזירה אליו, כיון שהוא גרם לתנאי שיתבטל, וְרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ סָבַר, הִיא זאת שנָתְנָה אֶצְבַּע בֵּין שִׁנַּיָּיהָ ונשכתה, שבכך שנדרה היא גרמה לעצמה שיתבטל התנאי שבכתובתה, ואינו חייב לפדותה.

מקשה הגמרא: אִי סברתו של רבי יהושע שהִיא נָתְנָה אֶצְבַּע בֵּין שִׁנַּיָּיהָ, ולכן בעלה פטור מפדייתה, אם כן כְּתוּבָּה מַאי עֲבִידְתָּהּ – מה עניינה של כתובה לכאן, כלומר, מדוע אמר רבי יהושע שנותן לה כתובתה, הלא כיון שהיא גרמה לגירושין אין לה כתובה. וְתוּ – עוד קשה, שבהמשך הברייתא שנינו, אָמַר רַבִּי נָתָן, שָׁאַלְתִּי אֶת סוּמְכוֹס, האם כְּשֶׁאָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ נוֹתֵן לָהּ כְּתוּבָּתָהּ וְאֵינוֹ פּוֹדֶהָ, היינו רק כְּשֶׁהִדִּירָהּ וּלְבַסּוֹף נִשְׁבֵּית, אוֹ אף בְּנִשְׁבֵּית וּלְבַסּוֹף הִדִּירָהּ, ואין חוששים שהערים להדירה כדי להיפטר מפדייתה, וְאָמַר סומכוס לֹא שָׁמַעְתִּי. וְקשה, אִי מדובר דְּנָדְרָה אִיהִי, מַה לִּי הִדִּירָהּ וּלְבַסּוֹף נִשְׁבֵּית מַה לִּי נִשְׁבֵּית וּלְבַסּוֹף הִדִּירָהּ, והרי היא זו שנדרה, ואין כאן הערמה מצד הבעל.

מחמת קושיות אלו דוחה הגמרא תירוץ זה ושבה להסבר הקודם. מתרצת הגמרא: אֶלָּא לְעוֹלָם מדובר דְּאַדְּרָהּ אִיהוּ – שהבעל הדירה, ואף על פי כן אין הברח שנחלקו במחלוקתם של אביי ורבא, אלא אַבָּיֵי מְתַרֵּץ לְטַעְמֵיהּ, וְרָבָא מְתַרֵּץ לְטַעְמֵיהּ – כל אחד מעמיד את מחלוקתם באופן שכולם סוברים כשיטתו. אַבָּיֵי מְתַרֵּץ לְטַעְמֵיהּ, שלגבי אַלְמָנָה לְכֹהֵן גָּדוֹל כּוּלֵּי עָלְמָא לֹא פְּלִיגִי – הכל סוברים דְּחַיָּיב לְפַדּוֹתָהּ, אף שהיא אסורה עליו, מפני שאין בלשון תנאו שיקיימנה לאשה אלא שיחזירנה למדינתה, ותנאי זה היה יכול להתקיים גם כשנשאה, וגם עתה אחרי שנשבית, ועליו לקיימו. ולגבי מַמְזֵרֶת וּנְתִינָה לְיִשְׂרָאֵל, כּוּלֵּי עָלְמָא לֹא פְּלִיגִי דְּאֵינוֹ חַיָּיב לְפַדּוֹתָהּ, מפני שלשון תנאו הוא שיפדנה ויחזירנה להיות לו לאשה, ואילו אשה זו היתה אסורה עליו גם כשנשאה וגם עתה, ולכן הוא פטור מלפדותה. ובמַדִּיר אֵשֶׁת כֹּהֵן, נַמִּי כּוּלֵּי עָלְמָא לֹא פְּלִיגִי – גם כן הכל סוברים דְּחַיָּיב לְפַדּוֹתָהּ, דְּהַיְינוּ – שהרי דינה דומה לאַלְמָנָה [לְכֹהֵן גָּדוֹל], דכיון שכהן מתחייב רק להשיבה למדינתה, הרי זה תנאי שיכול להתקיים גם לאחר שהדירה. כִּי פְּלִיגִי – ובדבר זה נחלקו רבי אליעזר ורבי יהושע, בְּמַדִּיר אֵשֶׁת יִשְׂרָאֵל, שלשון תנאי כתובתה הוא שיחזירנה להיות לו לאשה, ואחר שהדירה אינו יכול לקיים תנאי זה, וטעם מחלוקתם, דְּרַבִּי אֱלִיעֶזֶר אָזֵיל בָּתַר מֵעִיקָּרָא – הולך בדין זה אחר התחלת התנאי, והיינו בשעת הנישואין, וכיון שבאותה שעה היתה מותרת לו והיה יכול לקיים תנאי זה, התחייב בו לעולם, ואף שעתה מחמת הנדר אינו יכול לקיימה לאשה. וְאילו רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ אָזֵיל בָּתַר בַּסּוֹף – אחר שעת קיום התנאי, וכיון שעבשיו היא מודרת ממנו ועליו לגרשה, פטור מלפדותה.

וְרָבָא מְתַרֵּץ לְטַעְמֵיהּ, בין אַלְמָנָה לְכֹהֵן גָּדוֹל ובין מַמְזֵרֶת וּנְתִינָה לְיִשְׂרָאֵל, כּוּלֵּי עָלְמָא לֹא פְּלִיגִי דְּאֵינוֹ חַיָּיב לְפַדּוֹתָהּ, כיון שאף כהן אינו חייב לפדות אשה האסורה עליו באיסור שאינו מחמת השביה, וכמו שישראל פטור מפדיית אשה האסורה עליו, כִּי פְּלִיגִי – ומחלוקתם היא בְּמַדִּיר את אשתו, בֵּין אֵשֶׁת כֹּהֵן וּבֵין אֵשֶׁת יִשְׂרָאֵל, וטעם מחלוקתם, דְּרַבִּי אֱלִיעֶזֶר אָזֵיל בָּתַר מֵעִיקָּרָא, והיינו אחר שעת הנישואין, וכיון שבאותו זמן לא היתה מודרת והיתה מותרת לבעלה, אף עתה שהיא מודרת חייב לפדותה, וְרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ אָזֵיל בָּתַר בַּסּוֹף, כשבא לקיים את התנאי, וכיון שעתה היא אסורה על בעלה, ואיסור זה אינו מחמת השבי אלא מחמת הנדר, אפילו אם בעלה כהן, שתנאו הוא רק להחזירה למדינתה, פטור מפדייתה, כיון שאיסורה עליו אינו מחמת השבי.

* * *

שנינו במשנה: 'נִשְׁבֵּית, חַיָּיב לְפַדּוֹתָהּ' וְכוּ'. הגמרא מבררת את הדין באופן שמת הבעל קודם שהספיק לפדותה: תָּנוּ רַבָּנַן, נִשְׁבֵּית בְּחַיֵּי בַּעְלָהּ, וְאַחַר כָּךְ מֵת בַּעְלָהּ קודם שהספיק לפדותה, הדין הוא, שאם הִכִּיר בָּהּ בַּעְלָהּ – נודע לו שנשבית קודם שמת, היוֹרְשִׁין של הבעל חַיָּיבִין לְפַדּוֹתָהּ, שכבר נתחייב אביהם בפדיונה, ונשתעבדו כל נכסיו לכך. אך אם לֹא הִכִּיר בָּהּ בַּעְלָהּ בחייו, אֵין יוֹרְשִׁין חַיָּיבִין לְפַדּוֹתָהּ.

מביאה הגמרא מעשה בנוגע לדין זה: לֵוִי סָבַר לְמֵיעֲבַד עוּבְדָּא כִּי הָא מַתְנִיתָא – לוי חשב לפסוק הלכה למעשה כברייתא זו, ולחייב את היורשים בפדיית האשה, כשנודע לבעל בחייו שהיא שבויה. אָמַר לֵיהּ רַב לֵוִי, הָכִי אָמַר חֲבִיבִי – דודי רבי חייא, לֵית הִלְכְתָּא

המשך בעמוד רנא

רש"י

ממזרת ונתינה לישראל — אף על גב דאית לה כתובה ותנאי כתובה דלמשקל ומיפק, לית לה תנאי כתובה דפרקונה, דמעיקרא לא אשתעבד לה. **שאין אני קורא בה ואותבינך לאינתו** — שזהו תנאי כתובה לישראלית. **רבא אמר כו'** — במממזרת ונתינה כאביי סבירא ליה, דלא אשתעבד לה. אבל באלמנה לכהן גדול פליג עליה, ואמר מעיקרא לא אשתעבד לבהנת "ואהדרינך למדינתך" אלא מחמת שאסרה השבויה עליו, אבל לנאסרה מחמת דבר אחר — לא נשתעבד, דתנאי כתובה דישראל וכהן שוין, אלא שהכהן מתנה עמה שאפילו תאסר עליו מחמת שבייתה — לא תפסיד כתובת פרקונה. **המדיר את אשתו** — מליהנות לו. **פודה** — ואף על פי שסופו לגרשה מחמת נדר. **ואינו פודה** — לקמן מפרש טעמיה. **או בנשבית ולבסוף הדירה** — [כלומר: או אפילו כשנשבית ולבסוף הדירה] נמי אמר, ואף על גב דאיכא למימר לא הדירה אלא להפטר מן הפדיון. **מאי לאו במדיר אשת כהן** — בכהן שהדיר את אשתו. דאי בישראל — לא אמר רבי אליעזר פודה, שהרי אין אני קורא בה תנאי כתובת ישראל "ואותבינך לי לאינתו". אלא בכהן קיימינן, ומשום שאני קורא בה "ואהדרינך למדינתך" קאמר רבי אליעזר פודה, ואף על גב דאיסור דבר אחר גרם לה [ליאסר עליו. ואביי כרבי אליעזר, ורבא כרבי יהושע דאמר אינו פודה, הואיל ואיסור דבר אחר גרם להן]. **הכא במאי עסקינן כו'** — כלומר לעולם רבי אליעזר ורבי יהושע לאו בפלוגתא דאביי ורבא פליגי. ואי באיסור דבר אחר שלא על ידי נדר, אי נמי בבהנת על ידי נדר — דבולי עלמא אי כאביי אי כרבא. והכא כגון שנדרה היא וקיים לה הוא, שאמר "יתקיים", או החריש ולא הפר ביום שמעו, ובישראל פליגי. וטעמא דרבי יהושע, דקסבר: היא נתנה אצבע בין שיניה ונושכתו, כלומר: היא גרמה לעצמה לבטל תנאה, שאין אני יכול לקרות בישראל "ואותבינך לאינתו". ורבי אליעזר סבר: הוא נתן אצבעה בין שיניה לינשך, שלא הפר לה. **מה לי הדירה ולבסוף נשבית** — הא לא הערים מידי, שהרי היא התחילה בנדר. **ואביי מתרץ לטעמיה** — למימר לאו תנאי היא, אלא דבולי עלמא כוותי קיימי. וכן רבא מתרץ לטעמיה. **דחייב לפדותה** — שהרי אני קורא בה בין בתחלת התנאי בין בסוף קיומו "ואהדרינך למדינתך", ואף על גב דאיסור דבר אחר גרם לה — אהדרינך למדינתך הוא. **ממזרת ונתינה לישראל אין חייב לפדותה** — שאין אני קורא בה לא בשעת התנאי ולא בסופו "ואותבינך לי לאינתו". **מדיר אשת כהן נמי** — כהן שהדיר את אשתו נמי, שתנאי הראשון "ואהדרינך למדינתך" הוא, ואפשר לו לחול בשעת התנאי ואפשר לו לקיימו בסופו — חייב לפדותה, היינו כאלמנה לכהן גדול. **כי פליגי בישראל שהדיר את אשתו** — שתנאו הראשון "ואותבינך לאינתו" היה ראוי לחול, אבל בסופו אי אפשר לקיימו. רבי אליעזר אזל בתר מעיקרא כו'. **דאינו חייב לפדותה** — אלמנה שאין אני קורא בה "אהדרינך למדינתך" מחמת שבייה, אלא מחמת דבר אחר. וממזרת שאין אני קורא בה "ואותבינך לאינתו" לא בתחילה ולא בסוף. **כי פליגי במדיר בין אשת כהן** — דמעיקרא בשעת התנאי קרינן ביה "ואהדרינך" מחמת שבייה, ובסוף איכא איסור דבר אחר. וכן במדיר אשת ישראל, מעיקרא קרינן בה "ואותבינך לאינתו", ובסוף לא קרינן בה הכי.

הכיר בה בעלה — עד שלא מת נודע לו שנשבית, ונתחייב בפרקונה בחייו. **חביבי** — רבי חייא, שהוא דודו אחי אביו. **רצה אינו פודה** — דלא תקינו בה רבנן אלא חד פדיון.

מפני

תוספות

ממזרת ונתינה לישראל אינו חייב לפדותה — ואם תאמר: בין לאביי בין לרבא, הא אמרינן בפרק "יש מודרות" (יבמות פה,א): אלמנה לכהן גדול כו' ממזרת ונתינה לישראל — יש להן כתובה, פירות, ובלאות. ופירות — היינו פרקונה, דפרקונה תחת פירות! ואומר רבינו יצחק: דהתם פירש בקונטרס דיש להן פירות שאוכל הבעל משלהן, אבל אם לא מלו — לא פריק להו מדידיה. אבל שניות, דקתני התם דאין להם פירות — אפילו מה שאכל הבעל לא יחזיר, ואלמנה לכהן גדול מפרש אביי דיש לה לגמרי דין פירות, שחייב לפדותה. אבל רבא מפרש פירות ממש, כמו שאכל. ואותן פירות עצמן לא יתן הבעל אלא אם כן נשבית. דאי אפילו לא נשבית — אם כן היתה נשכרת, וכל הנשים היו רוצות בכך שלא יפדו ויהיו הפירות שלהן, אף על גב דאמר לעיל דפרקונה עדיף לה טפי מפירות.

כגון שנדרה היא וקיים לה הוא — טפי הוה ליה למימר דפליגי, דמר אזיל בתר מעיקרא ומר אזיל בתר בסוף, כדמסיק לקמן. אלא דניחא ליה לאוקומי פלוגתייהו בנותן אצבע בין שיניה, דאשכחן דפליגי בה תנאי בפרק "המדיר" (כתובות עא,א).

והיו מבקשין ממנה עד עשרה בדמיה פעם ראשונה פודה — ואם תאמר: והא דבעי בפרק "השולח" (גיטין מה,א) אהא דתנן אין פודין את השבויין יותר מכדי דמיהן מפני תיקון העולם, אי משום דוחקא דציבורא הוא, או משום דלא ליגרו בהו טפי — תפשוט מהכא דמשום דוחקא דציבורא, דקתני דפודה עד עשרה בדמיה! ויש לומר: דאפילו לטעמא דלא ליגרו וליתו טפי, לא תקינו שלא יוכל לפדות אדם את עצמו יותר מכדי דמיו, שהרי "עור בעד עור וכל אשר לאיש יתן בעד נפשו" (איוב ב) והכא אשתו כגופו. והא דבעי התם למיפשט מהא דלוי פרקיה לברתיה עד תליסר אלפי דינרי — היינו משום דאין בתו כגופו.

רצה אינו פודה — פירש בקונטרס: דלא תקינו רבנן אלא חד פדיון. משמע מתוך פירושו דאם נשבית פעם שנית — דאינו פודה כלל אפילו בדמיה. וקשה, דלעיל (מז,ב) מסקינן: תקנו מצוי למצוי. דמשמע דפירות ופרקון מצויין יותר מכתובה וקבורה, לפי שאלו אינם אלא פעם אחת כל ימיה, אבל פירות ופרקון — אפשר להיות במה פעמים! וצריך לומר לפירושו דאדרבה, פירות ופרקון אינו מצוי, אבל קבורה חשיבא מצוי, לפי שהנשים ממהרות למות מן האנשים, כדאמר בירושלמי. וכן כתובה מצוי הוא. ורבינו חננאל פירש: דרצה אינו פודה — יותר מכדי דמיה, אבל כדי דמיה — פודה. ותימה לרבינו שמשון בן אברהם: דאם כן לרבנן נמי תיקשי פרקון אפרקון שני, אף על גב דכדי דמיה — יותר על כתובתה, ובריתא אחרת משמע דאין פודה יותר על כתובתה, ויצטרך לשנויי תרי קולי אית להו בפרקון שני, ומשמע דלא צריך לשנויי הכי אלא לרבן שמעון בן גמליאל.

אין

מַמְזֶרֶת וּנְתִינָה לְיִשְׂרָאֵל - אֵינוֹ חַיָּיב לִפְדּוֹתָהּ, שֶׁאֵין אֲנִי קוֹרֵא בָּהּ "וְאוֹתְבִינְךָ לִי לְאִנְתּוּ". רָבָא אָמַר: כָּל שֶׁאִיסּוּר שִׁבְיָיהּ גּוֹרֵם לָהּ - חַיָּיב לִפְדּוֹתָהּ, אִיסּוּר דָּבָר אַחֵר גּוֹרֵם לָהּ - אֵינוֹ חַיָּיב לִפְדּוֹתָהּ. לֵימָא כְּתַנָּאִי: הַמַּדִּיר אֶת אִשְׁתּוֹ וְנִשְׁבֵּית, רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר: פּוֹדֶה וְנוֹתֵן לָהּ כְּתוּבָּתָהּ, רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ אוֹמֵר: נוֹתֵן לָהּ כְּתוּבָּתָהּ, וְאֵינוֹ פּוֹדֶה. אָמַר רַבִּי נָתָן, שָׁאַלְתִּי אֶת סוּמְכוֹס: כְּשֶׁאָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ נוֹתֵן לָהּ כְּתוּבָּתָהּ וְאֵינוֹ פּוֹדֶה - כְּשֶׁהִדִּירָהּ וּלְבַסּוֹף נִשְׁבֵּית, אוֹ בְּנִשְׁבֵּית וּלְבַסּוֹף הִדִּירָהּ? וְאָמַר לִי: לֹא שָׁמַעְתִּי, וְנִרְאִין דְּבָרִים שֶׁהִדִּירָהּ וּלְבַסּוֹף נִשְׁבֵּית. דְּאִי אֲמַרְתְּ נִשְׁבֵּית וּלְבַסּוֹף הִדִּירָהּ - אָתֵי לְאִיעֲרוּמֵי. מַאי לָאו בְּמַדִּיר אֵשֶׁת כֹּהֵן קָמִיפַּלְגִי, וְאַבַּיֵי דְּאָמַר כְּרַבִּי אֱלִיעֶזֶר, וְרָבָא דְּאָמַר כְּרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ? לָא, הָכָא בְּמַאי עָסְקִינַן - כְּגוֹן שֶׁנָּדְרָה אִיהִי וְקִיְּים לָהּ הוּא. רַבִּי אֱלִיעֶזֶר סָבַר: הוּא נוֹתֵן אֶצְבַּע בֵּין שִׁנָּיָהּ, וְרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ סָבַר: הִיא נָתְנָה אֶצְבַּע בֵּין שִׁנָּיָהּ. אִי הִיא נָתְנָה אֶצְבַּע בֵּין שִׁנָּיָהּ - כְּתוּבָּה מַאי עֲבִידְתָּהּ? וְתוּ, וְאָמַר רַבִּי נָתָן: שָׁאַלְתִּי אֶת סוּמְכוֹס: כְּשֶׁאָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ נוֹתֵן לָהּ כְּתוּבָּתָהּ וְאֵינוֹ פּוֹדֶה - כְּשֶׁהִדִּירָהּ וּלְבַסּוֹף נִשְׁבֵּית, אוֹ בְּשֶׁנִּשְׁבֵּית וּלְבַסּוֹף הִדִּירָהּ? וְאָמַר: לֹא שָׁמַעְתִּי. וְאִי דְּנָדְרָה אִיהִי - מַה לִּי הִדִּירָהּ וּלְבַסּוֹף נִשְׁבֵּית, מַה לִּי נִשְׁבֵּית וּלְבַסּוֹף הִדִּירָהּ? אֶלָּא לְעוֹלָם דְּאַדְּרָהּ אִיהוּ, וְאַבַּיֵי מְתָרֵץ לְטַעֲמֵיהּ, וְרָבָא מְתָרֵץ לְטַעֲמֵיהּ. אַבַּיֵי מְתָרֵץ לְטַעֲמֵיהּ: אַלְמָנָה לְכֹהֵן גָּדוֹל - כּוּלֵּי עָלְמָא לָא פְּלִיגִי דְּחַיָּיב לִפְדּוֹתָהּ, מַמְזֶרֶת וּנְתִינָה לְיִשְׂרָאֵל - כּוּלֵּי עָלְמָא לָא פְּלִיגִי דְּאֵינוֹ חַיָּיב לִפְדּוֹתָהּ, מַדִּיר אֵשֶׁת כֹּהֵן נַמִּי - כּוּלֵּי עָלְמָא לָא פְּלִיגִי דְּחַיָּיב לִפְדּוֹתָהּ, דְּהַיְינוּ אַלְמָנָה לְכֹהֵן גָּדוֹל. כִּי פְּלִיגִי - בְּמַדִּיר אֵשֶׁת יִשְׂרָאֵל. רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אָזֵיל בָּתַר מֵעִיקָּרָא, וְרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ אָזֵיל בָּתַר בַּסּוֹף. וְרָבָא מְתָרֵץ לְטַעֲמֵיהּ: אַלְמָנָה לְכֹהֵן גָּדוֹל, מַמְזֶרֶת וּנְתִינָה לְיִשְׂרָאֵל - כּוּלֵּי עָלְמָא לָא פְּלִיגִי דְּאֵינוֹ חַיָּיב לִפְדּוֹתָהּ, כִּי פְּלִיגִי - בְּמַדִּיר בֵּין אֵשֶׁת כֹּהֵן וּבֵין אֵשֶׁת יִשְׂרָאֵל. רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אָזֵיל בָּתַר מֵעִיקָּרָא, וְרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ אָזֵיל בָּתַר בַּסּוֹף. "נִשְׁבֵּית חַיָּיב לִפְדּוֹתָהּ וכו'". תָּנוּ רַבָּנַן: נִשְׁבֵּית בְּחַיֵּי בַעְלָהּ וְאַחַר כָּךְ מֵת בַּעְלָהּ, הִכִּיר בָּהּ בַּעְלָהּ - יוֹרְשִׁין חַיָּיבִין לִפְדּוֹתָהּ, לֹא הִכִּיר בָּהּ בַּעְלָהּ - אֵין יוֹרְשִׁין חַיָּיבִין לִפְדּוֹתָהּ. לֵוִי סָבַר לְמֵיעַבַד עוּבְדָא כִּי הָא מַתְנִיתָא. אָמַר לֵיהּ רַב: הָכִי אָמַר חֲבִיבִי: לֵית הִלְכְתָּא כִּי הָא מַתְנִיתָא, אֶלָּא כִּי הָא דְּתַנְיָא: נִשְׁבֵּית לְאַחַר מִיתַת בַּעְלָהּ - אֵין הַיְּתוֹמִין חַיָּיבִין לִפְדּוֹתָהּ. וְלֹא עוֹד, אֶלָּא אֲפִילּוּ נִשְׁבֵּית בְּחַיֵּי בַעְלָהּ וְאַחַר כָּךְ מֵת בַּעְלָהּ - אֵין הַיְּתוֹמִין חַיָּיבִין לִפְדּוֹתָהּ, שֶׁאֵין אֲנִי קוֹרֵא בָּהּ "וְאוֹתְבִינְךָ לְאִנְתּוּ". תָּנוּ רַבָּנַן: נִשְׁבֵּית וְהָיוּ מְבַקְּשִׁין מִמֶּנּוּ עַד עֲשָׂרָה בְּדַמֶּיהָ, פַּעַם רִאשׁוֹנָה - פּוֹדֶה, מִכָּאן וְאֵילָךְ, רָצָה - פּוֹדֶה, רָצָה - אֵינוֹ פּוֹדֶה. רַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל אוֹמֵר:

אין

אין פודין את השבויין כו' — ארישא קאי.

אמר הרי גיטה וכתובתה תרפא עצמה רשאי — לפי שרפואה היא בכלל מזונות, והרי קבלה כנגד מעשה ידיה שעד עכשיו. אבל אינו רשאי לומר תקבל את גיטה ותפדה את עצמה — לפי שלא קבלה תשלום מפירות שאכל עד עכשיו.

ותגבה ממטלטלי ככתובה שויוה רבנן — והשתא שתקנו הגאונים שכתובה גובה ממטלטלי — כתובת בנין דכרין נמי גביא ממטלטלי, דהא ככתובה שויוה רבנן.

תטרוף ממשעבדי ירתון תנן — אף על פי שידע גם המקשה דירתון תנן, אלא שבלשון קצר משיבו. ורצה לומר דחכמים לא רצו לתת להם אלא דין ירושה, כיון דמכח ירושה קאתו.

ירתון תנן — גבי בת בין הבנים לא בעי לשנויי בהא לישנא דירתון תנן, דאפילו למאן דאמר [יסבון] תנן, מודה דלגבי הכי כנחלה שויוה רבנן, כדמוכח ב"יש נוחלין" (בבא בתרא קלא,א). אבל לגבי ממשעבדי — איכא פלוגתא ביניידהו, כדאמר התם ובריש "אף על פי" (כתובות נה,א).

השתא

אֵין פּוֹדִין אֶת הַשְּׁבוּיִין יוֹתֵר עַל כְּדֵי דְּמֵיהֶם, מִפְּנֵי תִּקּוּן הָעוֹלָם. הָא בִּכְדֵי דְּמֵיהֶן - פּוֹדִין, אַף עַל גַּב דִּפְרִקוֹנָהּ יוֹתֵר עַל כְּתוּבָּתָהּ. וּרְמִינְהִי: נִשְׁבֵּית, וְהָיוּ מְבַקְּשִׁין מִמֶּנּוּ עַד עֲשָׂרָה בִּכְתוּבָּתָהּ, פַּעַם רִאשׁוֹנָה - פּוֹדֶה, מִכָּאן וְאֵילָךְ רָצָה - פּוֹדֶה, רָצָה - אֵינוֹ פּוֹדֶה. רַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל אוֹמֵר: אִם הָיָה פִּרְקוֹנָהּ כְּנֶגֶד כְּתוּבָּתָהּ - פּוֹדֶה, אִם לָאו - אֵינוֹ פּוֹדֶה! רַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל תְּרֵי קוּלֵּי אִית לֵיהּ. "לָקְחָה חַיָּיב לְרַפְּאוֹתָהּ". תָּנוּ רַבָּנַן: אַלְמָנָה גִּיּוֹנֶת מִנְּכָסֵי יְתוֹמִין, וּצְרִיכָה רְפוּאָה - הֲרֵי הִיא כִּמְזוֹנוֹת. רַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל אוֹמֵר: רְפוּאָה שֶׁיֵּשׁ לָהּ קְצָבָה - נִתְרַפֵּאת מִכְּתוּבָּתָהּ, שֶׁאֵין לָהּ קְצָבָה - הֲרֵי הִיא כִּמְזוֹנוֹת. אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: עָשׂוּ הַקָּזַת דָּם בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל כִּרְפוּאָה שֶׁאֵין לָהּ קְצָבָה. קְרִיבֵיהּ דְּרַבִּי יוֹחָנָן הֲוָה לְהוּ אִיתַּת אַבָּא דַּהֲוַת צְרִיכָה רְפוּאָה כָּל יוֹמָא. אָתוּ לְקַמֵּיהּ דְּרַבִּי יוֹחָנָן, אָמַר לְהוּ: אֵיזִילוּ קוֹצוּ לֵיהּ מִידֵי לְרוֹפֵא. אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: עָשִׂינוּ עַצְמֵינוּ כְּעוֹרְכֵי הַדַּיָּינִין. מֵעִיקָּרָא מַאי סָבַר וּלְבַסּוֹף מַאי סָבַר? מֵעִיקָּרָא סָבַר: "וּמִבְּשָׂרְךָ לֹא תִתְעַלָּם" וּלְבַסּוֹף סָבַר: אָדָם חָשׁוּב שָׁאנֵי. **משנה** לֹא כָּתַב לָהּ "בְּנִין דִּכְרִין דְּיֶהֱוֵי לֵיכִּי מִינַּאי אִינּוּן יִרְתּוּן כֶּסֶף כְּתוּבָּתֵיךְ יָתֵר עַל חוּלַקְהוֹן דְּעֻם אֲחוּהוֹן" - חַיָּיב, שֶׁהוּא תְּנַאי בֵּית דִּין. "בְּנָן נוּקְבָן דִּיֶהֱוֵין לֵיכִּי מִינַּאי יֶהֱוֵין יָתְבָן בְּבֵיתִי וּמִיתְזְנָן מִנְּכָסַי עַד דְּתִלְקְחוּן לְגוּבְרִין" - חַיָּיב, שֶׁהוּא תְּנַאי בֵּית דִּין. "אַתְּ תְּהֵא יָתְבָא בְּבֵיתִי וּמִיתְזְנָא מִנְּכָסַי כָּל יְמֵי מִיגָּר אַלְמְנוּתֵיךְ בְּבֵיתִי" - חַיָּיב, שֶׁהוּא תְּנַאי בֵּית דִּין. כָּךְ הָיוּ אַנְשֵׁי יְרוּשָׁלַיִם כּוֹתְבִין. אַנְשֵׁי גָּלִיל הָיוּ כּוֹתְבִין כְּאַנְשֵׁי יְרוּשָׁלַיִם. אַנְשֵׁי יְהוּדָה הָיוּ כּוֹתְבִין: עַד שֶׁיִּרְצוּ הַיּוֹרְשִׁין לִיתֵּן לָךְ כְּתוּבָּתֵיךְ. לְפִיכָךְ, אִם רָצוּ יוֹרְשִׁין - נוֹתְנִין לָהּ כְּתוּבָּתָהּ, וּפוֹטְרִין אוֹתָהּ. **גמרא** אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן מִשּׁוּם רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יוֹחַאי: מִפְּנֵי מָה הִתְקִינוּ כְּתוּבַּת בְּנִין דִּכְרִין - כְּדֵי שֶׁיִּקְפּוֹץ אָדָם וְיִכְתּוֹב לְכְתוֹ כִּבְנוֹ. וּמִי אִיכָּא מִידֵי דְּרַחֲמָנָא אֲמַר בְּרָא - לֵידוּת, בְּרַתָּא - לָא תֵּידוּת, וַאֲתוּ רַבָּנַן וּמְתַקְּנֵי דְּתֵידוּת בְּרַתָּא? הָא נַמִּי דְּאוֹרַיְיתָא הוּא, דִּכְתִיב: "קְחוּ נָשִׁים וְהוֹלִידוּ בָּנִים וּבָנוֹת וּקְחוּ לִבְנֵיכֶם נָשִׁים וְאֶת בְּנוֹתֵיכֶם תְּנוּ לַאֲנָשִׁים". בִּשְׁלָמָא בָּנִים - בִּידֵיהּ קַיְימִי, אֶלָּא בְּנָתֵיהּ מִי קַיְימָן בִּידֵיהּ? הָא קָא מַשְׁמַע לָן: דְּנִלְבְּשָׁהּ, וְנִיכְסָהּ, וְנִיתִּיב לָהּ מִידֵי, כִּי הֵיכִי דְּקָפְצֵי עֲלָהּ וַאֲתוּ נָסְבִי לָהּ. וְעַד כַּמָּה? אַבַּיֵי וְרָבָא דְּאָמְרִי תַּרְוַיְיהוּ: עַד לְעִישׂוֹר נִכְסֵי. וְאֵימָא, דְּאָב - לֵידוּת, דְּבַעַל - לָא לֵידוּת! אִם כֵּן אָב נַמִּי מִימְנָע וְלָא כָּתַב. וְאֵימָא הֵיכָא דְּכָתַב אָב - לִכְתּוֹב בַּעַל, הֵיכָא דְּלָא כָּתַב אָב - לָא לִכְתּוֹב בַּעַל! לָא פְּלוּג רַבָּנַן. - בַּת בֵּין הַבָּנִים נַמִּי תֵּידוּת! כִּנְחֲלָה שַׁוְיוּהָ רַבָּנַן. בַּת בֵּין הַבָּנוֹת תֵּידוּת! לָא פְּלוּג רַבָּנַן. וְתִיגְּבֵי מִמְּטַלְטְלֵי! כִּכְתוּבָּה שַׁוְיוּהָ רַבָּנַן. תִּטְרוֹף מִמְּשַׁעְבְּדֵי! "יְרִתּוּן" תָּנַן. וְאֵימָא אַף עַל גַּב דְּלֵיכָא מוֹתַר דִּינָר! בְּמָקוֹם דְּקָא מִיעַקְּרָא נַחֲלָה דְּאוֹרַיְיתָא - לָא תַּקִּינוּ רַבָּנַן. רַב פַּפָּא אִיעֲסַק לֵיהּ לְבֵרֵיהּ בֵּי אַבָּא סוּרָאָה, אָזֵיל לְמִיכְתַּב לָהּ כְּתוּבָּתָהּ. שָׁמַע יְהוּדָה בַּר מָרֵימָר, נָפַק אֲתָא אִיתְחֲזֵי לֵיהּ. כִּי מָטוּ לְפִיתְחָא הֲוָה קָא מְפַטַּר מִינֵּיהּ. אֲמַר לֵיהּ: גֵּיעוּל מָר בַּהֲדַאי!

חזייה

מפני תיקון העולם — שלא ירגילו להעלות על דמיהן. **כנגד כתובתה** — אבל יותר מכתובתה — לא, דלא יהא טפל חמור מן העיקר — תנאי כתובתה יתר על הכתובה. **תרי קולי** — לא יותר על דמיה שהיא ראויה לימכר בשוק, ולא יותר על כתובתה. **וצריכה רפואה הרי היא כמזונות** — ואם צריכה רפואה, הרי הרפואה כמזונות, דתרווייהו חיותא נינהו: מזונות אין להם קצבה, הלכך רפואה שיש לה קצבה, שאינה חולה תדיר — אינה בכלל מזונות. **קוצו ליה מידי לרופא** — שיקבל עליו רפואתה עולמית בכך וכך. **כעורכי הדיינין** — אוהב אחד מבעלי דינין, ומטעים זכיותיו לדיין, ועורך [הדין לפני] הדיינין לזכותו — מיקרי עורכי הדיינין, שעורך את הדיינין להפוך לבם לטובתו של זה. **מעיקרא** — כשהשיא עצה. **ולבסוף** — כשנתחרט. **משנה יתר על חולקהון דעם אחוהון** — בני אשה אחרת. אם תמותי בחיי ואירשך — יטלו בניך כתובתיך. ונפקא מינה, שמא מרובה היא, או שמא יהו בני אשה האחרת מרובים ובניך מועטים, וטוב להן שיטלו כתובת אמן והמרובים כתובת אמן, ואפילו הכתובות שוות. **כל ימי מיגר ארמלותיך** — כל ימי משך אלמנותיך. **גמרא מפני מה תקנו כתובת בנין דכרין** — מאחר שהבעל יורש את אשתו, למה תקנו שיוריש לבניה מה שירש ממנה, דהיינו נדוניא שלה? **ויתן לבתו** — נדוניא יפה, דאילו מתה יירשו בניה. **דרחמנא אמר ברא לידות** — דכתיב (במדבר כז) "איש כי ימות ובן אין לו" וגו', הא יש לו — בנו יורשו, ולא בתו. **ותקון דתירות ברתא** — שיתן לה האב ממונו שהיו בניו ראויין לירש. **בשלמא בנו בידו** — לבקש לו אשה, שדרכו של איש לחזר על אשה. **אלא בתו מי בידו** — וכי דרך אשה לחזר על איש? **ואימא דאב לידות דבעל לא לידות** — כיון דטעמא כדי שיקפוץ ליתן לבתו הוא דתקון, נדוניא דיהב אב לבתו — לירתון בנים דילה, אבל שאר כתובות נכסי הבעל, כגון מנה מאתים ותוספת דבעל — לא לירתון. **אם כן** — דלא ירתי לשאר הכתובה. **אב נמי מימנע ולא כתב** — לבתו, אחרי שזה מקפיד על שלו מלהוריש לבני בתי — אף אני אמשוך ידי מלהרבות לו נדוניא. **היכא דכתב אב כו'** — כיון דטעמא משום שיקפוץ אב לתת נדוניא לבתו היא, היכא דכתב אב נדוניא לבתו — נכתוב בעל תנאי כתובת בנין דכרין, והיכא דלא כתב אב נדוניא לבתו — לא נכתוב בעל תנאי כתובת בנין דכרין. **לא פלוג רבנן** — לא חלקו בין כתובה לכתובה, אחרי שרוב כתובות יש בהן נדוניא לא חלקו. **בת בין הבנים תירות** — [כיון דטעמא משום נדוניא הוא, היכא דאין לו בנים ממנה אלא] יש לו בת מן אשה אחת, ובנים מן האחרת — תטול בת היחידה כתובת אמה לירש נדוניא שנתן אבי אמה, מאי שנא דתקון בנין דכרין? **כנחלה שויוה רבנן** — ד"ירתון" תנן, ואין בת יורשת בין הבנים.

בת בין הבנות תירות — יש לו בת מן אשה אחת, ובנות מן האחרת — תטול בת היחידה כתובת אמה לירש נדוניית אבי אמה. דהא אי נמי שויוה בנחלה — יש משפט נחלה לבת בין הבנות. **לא פלוג רבנן** — במשפט כתובת בנין דכרין, דבת בין הבנים לא תשקול, ובת בין הבנות תשקול. **ותגבי ממטלטלי** — כיון דטעמא משום נדוניית אבי האם הוא, אלמה אמרינן לעיל (נ,ב): כשם שאין הבנים יורשין אלא מקרקע, ואוקימנא בכתובת בנין דכרין. **ככתובה שויוה רבנן** — ומטלטלי דיתמי לא משתעבדי לשטרא. **תטרוף ממשעבדי** — אי בכתובה שויוה. ולקמן פליגי בה בריש פרק "אף על פי". **ירתון תנן** — ואין ירושה במשועבדין. **ואימא אף על גב דליכא מותר דינר** — יתר על שתי הכתובות — יטלו כתובת אמם, כדין כתובת בנין דכרין. אלמה תנן בפרק "מי שהיה נשוי" (כתובות צא,א): אין שם אלא שתי כתובות — חולקין בשוה. **מקום דמיעקרא נחלה דאורייתא** — משום נחלה דרבנן. **לא תקון רבנן** — נחלה דידהו לעקור נחלת חלוקה שוה לגמרי שהיא מן התורה. הלכך, כי איכא מותר דינר שיחלקוהו בשוה בנחלה דאורייתא — יטלו אלו כתובת אמן ואלו כתובת אמן משום נחלה דרבנן, ואי לא — לא. **כי אבא סוראה** — חמיו היה, והשיא רב פפא לבנו אחות אשתו, כדאמרינן באלו נערות (שם לט,ב): אמרה לי בת אבא סוראה, כי נהמא אקושא בחינכי. ובסנהדרין (יד,ב) נמי אמרינן: איש ושתי נשים שאין מטילין לכיס אחד — כגון רב פפא ובת אבא סוראה. **אזיל** — רב פפא לבית אבי הנערה לכתוב כתובתה, ושם יפסוק אביה ויכתוב לה בנדונייתה מה שיכתוב. **כי מטו לפתחא** — דאבא סוראה. **הוה מיפטר מיניה** — יהודה, נטל רשות מרב פפא לחזור לאחוריו.

אֵין פּוֹדִין אֶת הַשְּׁבוּיִין יוֹתֵר עַל כְּדֵי דְּמֵיהֶם – אסור לפדותם יותר משוויים האמיתי להמכר כעבדים, מִפְּנֵי תִּקּוּן הָעוֹלָם, שאם יתרגלו השבאים לקבל ממון רב, יתאמצו לשבות יהודים נוספים, ולכן אף בפעם הראשונה לא ישלם הבעל על אשתו יותר מכדי דמיה.

הגמרא מקשה על דברי רבן שמעון בן גמליאל: משמע מדברי רבן שמעון בן גמליאל שרק ביותר מכדי דמיה אין בעלה פודה אותה, הָא – אבל בִּכְדֵי דְּמֵיהֶן, פּוֹדִין – חייב הבעל לפדותה, אַף עַל גַּב דְּפִרְקוֹנָהּ – דמי פדיונה מרובים יוֹתֵר עַל כְּתוּבָּתָהּ – מנה או מאתים שהתחייב לה בכתובה. וּרְמִינְהִי – וקשה על כך ממה ששנינו בברייתא אחרת בדברי רבן שמעון בן גמליאל, נִשְׁבֵּית אשתו, וְהָיוּ מְבַקְשִׁין מִמֶּנּוּ עַד עֲשָׂרָה פעמים בִּדמי כְתוּבָּתָהּ, פַּעַם רִאשׁוֹנָה פּוֹדֶהָ, מִכָּאן וְאֵילָךְ, אם רָצָה פּוֹדֶהָ, ואם רָצָה אֵינוֹ פּוֹדֶהָ, שרק פדיון אחד תיקנו לה חכמים. רַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל אוֹמֵר, אִם הָיָה פִּרְקוֹנָהּ [–פדיונה] כְּנֶגֶד כְּתוּבָּתָהּ פּוֹדֶהָ, אִם לָאו, אלא היה יותר מדמי כתובתה, אֵינוֹ פּוֹדֶהָ, משום שסברא היא, שלא יהיה טפל חמור מן העיקר, ולא יתכן שחיוב פדיונה שהוא תנאי כתובה, יהיה חשוב מן הכתובה עצמה.

מתרצת הגמרא: שתי הברייתות נכונות ואין סתירה ביניהם, כיון שרַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל, תְּרֵי קוּלֵי אִית לֵיהּ – שתי קולות יש לו בנידון זה, האחת, שאין הבעל חייב לפדותה ביותר מדמי שויה, כמבואר בברייתא הראשונה, וקולא נוספת, שאף בדמי שויה אינו פודה אותה ביותר מדמי כתובתה.

* * *

שנינו במשנה: 'לָקְתָה אשתו, חַיָּיב לְרַפֹּאותָהּ' – לשלם דמי רפואתה. ואם אמר הרי גיטה וכתובתה ותרפא את עצמה, רשאי, כיון שחיוב דמי הרפואה הוא כחיוב מזונות, ואין אדם חייב לזון את גרושתו. הגמרא מביאה ברייתא בענין הוצאות רפואת האשה לאחר מיתת הבעל: תָּנוּ רַבָּנָן, אַלְמָנָהּ נִיזּוֹנֶת מִנִּכְסֵי יְתוֹמִין, כתנאי כתובתה, ואם חלתה וּצְרִיכָה רְפוּאָה, הֲרֵי הִיא כִּמְזוֹנוֹת, ששני הדברים נצרכים כדי לחיות, והיתומים חייבים בהם. רַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל אוֹמֵר, רְפוּאָה שֶׁיֵּשׁ לָהּ קִצְבָה – שסכום הרפואה קצוב וידוע, אין היתומים חייבים בה, כיון שחיוב זה דומה לחיוב פדייתה מהשבי, שצריכים לתת ממון רב בבת אחת, והיתומים פטורים ממנו, ולכן נִתְרַפֵּאת מִכְּתוּבָּתָהּ – נוטלת את דמי הרפואה ממעות כתובתה, וכשתגבה את כתובתה יפחתו לה סך זה. ואילו רפואה שֶׁאֵין לָהּ קִצְבָה, אלא כל יום ויום היא זקוקה להם, הֲרֵי הִיא כִּמְזוֹנוֹת, שאף המזונות אין להם קצבה אלא ניתנים לה כל יום, והיתומים חייבים בהם.

דין נוסף בענין זה: אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, עָשׂוּ חכמים את דמי הַקָּזַת דָּם בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל כִּרְפוּאָה שֶׁאֵין לָהּ קִצְבָה, לפי שבארץ ישראל היו רגילים להקיז דם תדיר והרי זה כמזונות. אבל במקומות שאין מקיזים דם תדיר, אלא פעמיים או שלש בשנה, וידוע כמה ההוצאה הנצרכת לכך, הרי זו רפואה שיש לה קצבה, והיתומים פטורים ממנה.

הגמרא מביאה מעשה בענין רפואת האלמנה: קְרֵיבֵיהּ – קרוביו דְּרַבִּי יוֹחָנָן, הֲוָה לְהוּ אִיתַּת אַבָּא דַּהֲוַת צְרִיכָה רְפוּאָה כָּל יוֹמָא – היתה מוטלת עליהם אשת אביהם לזונה, והיתה צריכה כל יום הוצאות לרפואתה, וכיון שהיו אלו הוצאות שאין להם קצבה היו חייבים לשלמם לה, אָתוּ לְקַמֵּיהּ דְּרַבִּי יוֹחָנָן – באו לפני רבי יוחנן לברר את דינם, אָמַר לְהוּ רבי יוחנן עצה, אֵיזִילוּ קוֹצוּ לֵיהּ מִידִי לְרוֹפֵא – לכו וקיצבו לרופא סכום מסוים שתמורתו יעסוק ברפואתה כל ימי חייה, ועל ידי זה תהיה קיצבה להוצאות רפואתה, ותיפטרו מלשלמם. לאחר שיעץ להם כן, אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, עָשִׂינוּ עַצְמֵינוּ כְּעוֹרְכֵי הַדַּיָּינִין – בהוראה זו דאגתי לטובת קרובי משפחתי לפטור אותם מהוצאות רפואת אשת אביהם, ונהגתי כדרך אוהב בעל דין, שמגיע עמו לבית דין ומסדר טענותיו לדיין ועורך ומטה את דינו לזכות. מקשה הגמרא: מֵעִיקָּרָא – בתחילה, כשנתן להם עצה זו מַאי סָבַר, וּלְבַסּוֹף כשנתחרט על כך מַאי סָבַר.

מפרשת הגמרא: מֵעִיקָּרָא סָבַר, 'וּמִבְּשָׂרְךָ לֹא תִתְעַלָּם' (ישעיה נח ז), ומשום כך עליו לדאוג לקרוביו ולהשיאם עצה טובה. וּלְבַסּוֹף סָבַר, אמנם סתם אדם ראוי לו לנהוג כן, אך אָדָם חָשׁוּב שַׁאנִי – שונה הוא, כיון שבני אדם למדים ממנו, ויש לחשוש שיעשו כן אף לשאינם קרובים.

משנה

משנתינו ממשיכה לבאר כמה מתנאי הכתובה שתיקנו חכמים שחייב הבעל לאשתו, אף אם לא כתב לה כן בכתובתה: אם הבעל לֹא כָּתַב לָהּ לאשתו בכתובתה דבר זה שחייבוהו חכמים, שאם היא תמות לפניו והוא יירשנה, אזי בשעה שימות ויניח בנים מכמה נשים, בְּנִין דִּכְרִין דְּיֶהֱווּ לִיכִי מִינַּאי – הבנים הזכרים שיוולדו לך ממני, אִינוּן יִרְתוּן כֶּסֶף כְּתוּבָּתֵיךְ – הם יירשו את כסף כתובתך, וזהו המנה או המאתים שהתחייב לה, וכן הנכסים שהכניסה לו בנדוניה ונכתבו בכתובה, יָתֵר עַל חוּלְקְהוֹן דְּעִם אֲחוּהוֹן – נוסף על החלק בכל נכסי שאותו יירשו עם שאר אחיהם שיש לי מנשים אחרות, אף על פי כן חַיָּיב לקיים תנאי זה, ובניה יורשים את כתובתה, לפי שֶׁהוּא תְּנַאי בֵּית דִּין.

וכן אם לא כתב לה דבר זה, בְּנָן נוּקְבָן דְּיֶהֱוְיָן לִיכִי מִינַּאי – הבנות הנקבות שיוולדו לך ממני, יֶהֱוְיָן יָתְבָן בְּבֵיתִי וּמִיתַּזְנָן מִנִּכְסַי – יהיו יושבות בביתי וניזונות מנכסיי, עַד דְּתִלַּקְחוּן לְגוּבְרִין – עד שינשאו לאנשים, חַיָּיב בכך, לפי שֶׁהוּא תְּנַאי בֵּית דִּין.

וכן אם לא כתב לה אַתְּ תְּהֵא יַתְבָא בְּבֵיתִי וּמִיתַּזְנָא מִנִּכְסַי – את תהיי יושבת בביתי וניזונת מנכסיי, כָּל יְמֵי מֵיגַר אַלְמְנוּתֵיךְ בְּבֵיתִי – כל ימי משך אלמנותך, חַיָּיב בכך, לפי שֶׁהוּא תְּנַאי בֵּית דִּין.

וכָּךְ הָיוּ אַנְשֵׁי יְרוּשָׁלַיִם כּוֹתְבִין בכתובה, תנאי זה, שתגור האלמנה בביתו ותהא ניזונת מנכסיו, וכן אַנְשֵׁי הַגָּלִיל הָיוּ כּוֹתְבִין כְּאַנְשֵׁי יְרוּשָׁלַיִם. ולא היו היורשים יכולים להיפטר מחיוב מזונות ומחיוב מגורי האשה, אלא אם כן היתה תובעת מעצמה את כתובתה.

אבל אַנְשֵׁי יְהוּדָה הָיוּ כּוֹתְבִין בכתובה שתהא האשה ניזונת ודרה בביתו עַד שֶׁיִּרְצוּ הַיּוֹרְשִׁין לִיתֵּן לָךְ כְּתוּבָּתֵיךְ. לְפִיכָךְ, אִם רָצוּ הַיּוֹרְשִׁין, הרי הם נוֹתְנִין לָהּ את כְּתוּבָּתָהּ וּפוֹטְרִין אוֹתָהּ, ואינם חייבים יותר במזונותיה.

* * *

גמרא

הגמרא מבארת את הטעם שתיקנו תקנת כתובת בנין דכרין: אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן מִשּׁוּם רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יוֹחַאי, מִפְּנֵי מָה הִתְקִינוּ חכמים שהבעל כותב לאשתו כְּתוּבַּת בְּנִין דִּכְרִין, ומוריש לבניה את נדונייתה, אחר שמתה וירשה הבעל כדין תורה. כְּדֵי שֶׁיִּקְפּוֹץ [–ימהר] אָדָם וְיִכְתּוֹב לְבִתּוֹ נדוניה יפה כִּבְנוֹ – כדרך שמוריש לבנו, ולא יחשוש שאחר שתמות יירשנה בעלה, וכשימות בעלה יירשו בניו מאשה אחרת נדוניה זו שנתן לה, אלא ידע שיירשו בניה את נדונייתה, ובן בתו חביב עליו כבנו.

מקשה הגמרא: וּמִי אִיכָּא מִידִי – וכי יש דבר כזה, דְּרַחֲמָנָא אָמַר – שהתורה אמרה, בְּרָא לֵירוּת, בְּרַתָּא לֹא תֵּירוּת – שבן יורש ובת אינה יורשת, שנאמר (במדבר כז ח) 'אִישׁ כִּי יָמוּת וּבֵן אֵין לוֹ וְהַעֲבַרְתֶּם אֶת נַחֲלָתוֹ לְבִתּוֹ', ומשמע שאם יש לו בן, אין בתו יורשת, וְאָתוּ רַבָּנָן וּמְתַקְּנֵי דְּתֵירוּת בְּרַתָּא – ובאו חכמים ותיקנו שיתן האב לבתו את ממונו שבניו היו ראויין לירש, שלא כרצון התורה.

מתרצת הגמרא: הָא נַמִּי דְּאוֹרָיְיתָא הוּא – אף דבר זה שהאב נותן לבתו נכסים כדי שירצו בני אדם לישא אותה, זו מצוה מן התורה, מדברי קבלה, דִּכְתִיב, (ירמיה כט ו) שאמר ירמיה לאנשי דורו 'קְחוּ נָשִׁים וְהוֹלִידוּ בָּנִים וּבָנוֹת וּקְחוּ לִבְנֵיכֶם נָשִׁים וְאֶת בְּנוֹתֵיכֶם תְּנוּ לַאֲנָשִׁים', ולכאורה קשה, בִּשְׁלָמָא לגבי הַבָּנִים, מובן ציווי הכתוב 'וּקְחוּ לִבְנֵיכֶם נָשִׁים', כיון שדבר זה בִּידֵיהּ קַיְימֵי – בידו של האב

המשך בעמוד רא

א.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שניאור זלמן – אדמו"ר הזקן – בעל התניא והשו"ע

נז וְכֵן פִּשְׁתָּן סָרוּק וְצֶמֶר מְנֻפָּץ שֶׁמַּנִּיחִים בַּעֲלֵי הַקָּרְחָה בְּרָאשֵׁיהֶם כְּדֵי שֶׁיִּהְיוּ נִרְאִים כְּבַעֲלֵי שֵׂעָר, אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא חָשַׁב עֲלֵיהֶם שֶׁיִּהְיוּ מְיֻחָדִים לְכָךְ, אֶלָּא הִנִּיחָם עַל רֹאשׁוֹ דֶּרֶךְ מִקְרֶה פַּעַם אַחַת בְּחֹל - מֻתָּר לְטַלְטְלָם בְּשַׁבָּת לְהַנִּיחָם בְּרֹאשׁוֹ אוֹ לְצֹרֶךְ אַחֵר.

וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר אִם חָשַׁב עֲלֵיהֶם מִבְּעוֹד יוֹם שֶׁיִּהְיוּ מְיֻחָדִים לְכָךְ, אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא הִנִּיחָם בְּרֹאשׁוֹ מֵעוֹלָם, אוֹ אֲפִלּוּ לֹא חָשַׁב עֲלֵיהֶם שֶׁיִּהְיוּ מְיֻחָדִים וְעוֹמְדִים לְכָךְ, אֶלָּא חָשַׁב עֲלֵיהֶם מִבְּעוֹד יוֹם לְהַנִּיחָם בְּרֹאשׁוֹ לְמָחָר בְּשַׁבָּת בִּלְבָד, וּלְמוֹצָאֵי שַׁבָּת יִסְרֵם מִמֶּנּוּ וְיַעֲשֶׂה לוֹ אֲחֵרִים.

וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר אִם עָשָׂה בָּהֶם מַעֲשֶׂה מִבְּעוֹד יוֹם לַהֲכִינָם לְכָךְ, כְּגוֹן שֶׁצִּבְעָן לְנוֹי וּכְרָכָן בְּמִשִּׁיחָה.

וְכָל זֶה לְהַנִּיחָם בְּרֹאשׁוֹ בְּבֵיתוֹ [תקיד], אֲבָל לָצֵאת בָּהֶם לִרְשׁוּת הָרַבִּים - יֵשׁ אוֹסְרִין אֶלָּא אִם כֵּן עָשָׂה בָּהֶם מַעֲשֶׂה שֶׁצִּבְעָן אוֹ שֶׁכְּרָכָן. וְאִם לָאו - לֹא יֵצֵא בָּהֶם, אֶלָּא אִם כֵּן הִנִּיחָם בְּרֹאשׁוֹ פַּעַם אַחַת מִבְּעוֹד יוֹם.

אֲבָל מַחֲשָׁבָה וְיִחוּד אֵין מוֹעִילִים אֶלָּא לְעִנְיַן טִלְטוּל וְלֹא לְעִנְיַן הוֹצָאָה, לְפִי שֶׁכֵּיוָן שֶׁלֹּא הִנִּיחָם בְּרֹאשׁוֹ מִבְּעוֹד יוֹם, וְגַם אֵין בָּהֶם מַעֲשֶׂה הַמּוֹכִיחַ שֶׁהֵם מְתֻקָּנִים לְכָךְ - הֲרֵי זֶה נִרְאֶה כְּמַעֲרִים לְהוֹצִיאָם בְּרֹאשׁוֹ [תקטו], מַה שֶּׁאֵין כֵּן בְּפִשְׁתָּן וְצֶמֶר שֶׁעַל גַּבֵּי הַמַּכָּה - הֲרֵי מַכָּתוֹ מוֹכַחַת עָלָיו שֶׁהוּא צָרִיךְ לָהֶם וְאֵינוֹ נִרְאֶה כְּמַעֲרִים, אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא הִנִּיחָם עָלֶיהָ מִבְּעוֹד יוֹם [תקטז]:

הלכות שבת, חלק ב סימן שח, דברים המותרים והאסורים לטלטל בשבת סעיף נז

ביאורי הלכה

תקיד] בראשו בביתו — כשהוא בביתו אין לאסור אלא משום טלטול מוקצה בשבת[477].

תקטו] להוציאם בראשו — נראה שכוונתו האמיתית להעביר את הפשתן ממקום למקום, והניחו על ראשו כאילו אין בכוונתו להוציאם אלא נתנם לצרכי מלבוש.

תקטז] מבעוד יום — להתירם בטלטול די בייחוד שעל ידי מחשבה[478].

ציונים והוספות

477) לעניין מוקצה אין חילוק בין ייחוד שעל ידי מחשבה לייחוד שעל ידי מעשה, ואין לאסור גם בביתו משום שמא יצא בהם לרשות הרבים (עיין תהל"ד ס"ק לב).

478) ולהתיר לצאת בהם לרשות הרבים אינו צריך כלום כי הוא דרך מלבוש ואינו נראה כהערמה.

שולחן ערוך רבנו הזקן הלכות פסח לפי לוח "רב יומי"

חלק ג סימן תלב דין ברכת בדיקת החמץ:

ח חובת הבדיקה היא על בעה"ב אבל בני ביתו האוכלים משלו אין חיוב הבדיקה חל עליהם כלל (אלא אם כן אין האיש בביתו כמ"ש סי' תל"ו) כיון שאין החמץ שלהם.

אבל אם בעה"ב רוצה לעשות בני ביתו שלוחים לדבר מצוה שיבדקו הם הרשות בידו ויברכו הם ברכת על ביעור חמץ.

ומכל־מקום נכון הדבר שיבדוק הוא בעצמו שכן הוא בכל המצות מצוה בו יותר מבשלוחו ואם אינו יכול לטרוח בעצמו לבדוק בכל החדרים ובכל המקומות יבדוק הוא חדר אחד או זוית אחת ויעמיד מבני ביתו אצלו בשעה שמברך על בדיקתו ויכוין להוציאם בברכתו והם יענו אמן אחר ברכתו ויתכוונו לצאת בברכתו ויתפזרו לבדוק איש איש למקומו ויזהרו שמיד אחר ששמעו הברכה יתחילו לבדוק בחדרים הסמוכים לבית ששמעו הברכה בתוכו אבל לא ילכו מיד לבית אחר לבדוק לפי שההליכה מבית לבית חשובה הפסק בין הברכה לתחלת עשיית המצוה כמו שנתבאר בסימן ח' ע"ש:

ט וכל זה לכתחלה אבל בדיעבד שעברו והפסיקו בין שמיעת הברכה לתחלת הבדיקה או אפילו לא שמעו כלל את הברכה מבעה"ב אינן צריכים לברך על בדיקתם כיון שהם עצמם אינם חייבים בבדיקה זו ואינן בודקין אלא כדי לפטור את בעה"ב מחיובו וכיון שבעה"ב בעצמו אם היה בודק גם אותן המקומות שבני ביתו בודקין לא היה מחויב לחזור ולברך על אותן המקומות כיון שכבר בירך פעם אחת לפיכך גם בני ביתו שעושים שליחותו אינם חייבין לברך ומכל־מקום לכתחלה אין להם לבדוק בלא שמיעת הברכה שהרי הם עושים מצוה ואין לעשות מצוה בלא ברכה לפניה:

י כשהוא רוצה לעשות שליח לבדיקת חמץ יכול לעשות אפילו עבד או אשה או קטן שיש בו דעת ויכולת לבדוק ככל משפטי הבדיקה שיתבארו בסי' תל"ג שהכל כשרים לבדיקת חמץ והכל נאמנים על הבדיקה ואין חוששין שמא יתעצלו לבדוק יפה וישקרו לומר יפה בדקנו דכיון שבדיקת חמץ אינו אלא מדברי סופרים שמן התורה די בביטול בלבד כמו שנתבאר בסימן תל"א לפיכך האמינום חכמים והם אמרו לבדוק והם אמרו שהללו נאמנים על הבדיקה (ואע"ג דכל היכא דאתחזק איסורא דרבנן אין הקטן נאמן לומר תקנתי האיסור כמ"ש ביורה דעה סי' קכ"ז והכא נמי אתחזק איסורא שהבית הוא מלא חמץ כל השנה אפילו הכי נאמן הקטן לומר בערתי החמץ מן הבית הואיל והיה בידו לבער וכל דבר שהיה בידו לעשותו נאמן לומר שעשאה כמו שנתבאר ביורה דעה שם ובסי' ק"כ, עיין שם).

ומכל־מקום מצוה מן המובחר שלא לסמוך לכתחלה בבדיקתו אלא על אנשים בני חורין שהגיעו לכלל המצוות דהיינו מי"ג שנה ואילך לפי שהבדיקה כהלכתה יש בה טורח גדול ויש לחוש שמא יתעצלו ולא יבדקו יפה:

* * *

יא הנוהגים להניח פתיתי חמץ בבית בכמה מקומות קודם בדיקת הבודק יזהרו להניח חמץ קשה שאינו מתפרר שמא יתפרר ממנו מעט וישאר ממנו בבית בפסח וגם יזהרו לשמרו שלא יגררו ממנו עכברים או קטנים ועל־דרך שיתבאר בסי' תל"ד ומעיקר הדין אין צריך כלל להניח פתיתים הללו קודם בדיקה שאף אם יבדוק הבודק ולא ימצא שום חמץ בבדיקתו אף על פי כן לא בירך לבטלה שכך המצוה לבדוק החמץ ולחפש אחריו שמא ימצא ממנו מאומה ואם לא מצא אין בכך כלום וכבר קיים המצוה כתיקונה אבל כבר נתפשט המנהג להניחן ומנהגן של ישראל תורה היא:

יב יש מהמדקדקים ליטול ידיהם קודם הבדיקה ואע"פ שהנוטל ידיו במקום שלא תקנו החכמים הרי זה מגסי הרוח, מכל־מקום מאחר שבדיקת חמץ היא באה לטהרת הרגל כמ"ש למעלה א"כ מצוה חשובה היא וראויה להיות בנקיות:

חלק ב סימן תלג דיני בדיקת החמץ:

א הבדיקה צריך שתהיה לאור הנר ולא לאור הלבנה ולא לאור החמה כגון אם עבר ולא בדק בליל י"ד וחייב הוא לבדוק ביום י"ד כמו שיתבאר בסי' תל"ה לא יבדוק לאור החמה אלא לאור הנר שאור הנר יפה לבדיקה וחיפוש במחבואות בחורים ובסדקים:

ב במה דברים אמורים בחדר מקורה שיש לו ד' מחיצות ואין אור החמה נכנס לתוכו אלא דרך חורים וחלונות אבל חדר שאין לו אלא ג' מחיצות אע"פ שהוא מקורה והוא הנקרא אכסדרה כיון שאורו רב מאוד יכול לבדקו לכתחלה ביום בלא אור הנר אפילו ביום המעונן:

ג ואפילו חדר שיש לו ד' מחיצות אם יש שם ארובה בגגו (פירוש שגגותיהן היו שוין ולא היה עליהם עוד גג אחר משופע מלמעלה) וארובה זו היא פתוחה לגמרי שאין בה מחיצה של זכוכית מותר לבדוק בקרקעית החדר שכנגד הארובה ביום בלא אור הנר אפילו הוא יום המעונן אבל שאר קרקעית החדר שאינה כנגד הארובה ממש צריך לבדוק לאור הנר:

ד וכן חלון שבכותל אם אין בה מחיצה של זכוכית כל מה שמכוון כנגדו ממש אין צריך בדיקה לאור הנר אם הוא בודק ביום אפילו הוא יום המעונן:

* * *

ה וכל זה כשעבר או שכח ולא בדק בליל י"ד אבל לכתחלה אפילו אכסדרה ושכנגד ארובה וחלון אין לבדוק כי אם בליל י"ד לאור הנר ואפילו אם רוצה להקדים ולבודקם ביום י"ג לאור החמה אינו רשאי שמבטל הוא תקנת חכמים שתקנו לבדוק בלילה בשעה שבני אדם מצויין בבתיהם, ומכל־מקום אם עבר ובדק את האכסדרה ביום י"ג או בשאר ימות השנה ונזהר שלא להכניס שם עוד חמץ יצא ואין צריך לחזור ולבודקה בליל י"ד לאור הנר:

ו אבל שאר כל החדרים שיש בהם ד' מחיצות אם עבר ובדקן ביום י"ג לאור הנר צריך לחזור ולבודקן בליל י"ד לפי שאין אור הנר מבהיק יפה ביום ואפילו אם בדק חדר אפל ביום י"ג לאור הנר שהחשך בתוכו שוה ביום ובלילה אף על פי כן צריך לחזור ולבודקו בליל י"ד לפי שאין הבהקת הנר ביום אפילו בחדר אפל דומה להבהקתו בלילה:

ז אבל אם רוצה לבדוק כל חדריו בליל י"ג או בשאר לילות השנה לאור הנר ולהזהר שלא להכניס לשם עוד חמץ הרשות בידו רק שלא יברך על בדיקה זו כמו שיתבאר בסימן תל"ו לפיכך נכון הדבר שישייר חדר אחד לבודקו בליל י"ד ולברך על בדיקתו שלא להפסיד ברכה בידים ומכל־מקום אף אם בדק כל חדריו ולא שייר כלום צריך הוא לחזור ולבדוק פעם אחרת לא פחות חדר אחד בליל י"ד כיון שבלילה זה חל חיוב הבדיקה על כל ישראל שלא בדקו עדיין חל החיוב גם על זה שבדק כבר שלא לחלק בינו ובין כל ישראל.

ויש חולקין על זה ואומרים שאין צריך לחזור ולבדוק כלום בליל י"ד כיון שכבר בדק כל חדריו כדינם בלילה לאור הנר ויש לחוש לדבריהם שלא לברך כשחוזר ובודק חדר אחד בליל י"ד:

* * *

ח אין בודקין לאור האבוקה אלא לאור נר קטן יחידי לפי שאור האבוקה אין יכול להכניסו לחורים וסדקים וגם הוא מתיירא שלא ישרוף בו הבית ויהא לבו טרוד ביראה זו ולא יבדוק יפה.

ולכתחלה יש להזהר שלא לבדוק כי אם בנר של שעוה אבל לא בנר של חלב לפי שהוא מתיירא שלא יטיף ממנו על כלים כשרים ולא בנר של שומן לפי שמתיירא שלא יטיף ממנו על כלי חלב ולא בנר של שמן לפי שמתיירא שלא יטיף ממנו על הבגדים ויטנפם וגם אינו יכול להכניסו יפה לחורים ולסדקים אבל בדיעבד שכבר בדק באחד מנרות

הללו יצא ואין צריך לחזור ולבדוק בנר של שעוה וכן אם הוא שעת הדחק שאין לו נר של שעוה הרי זה כדיעבד ויבדוק לכתחלה בנרות אחרות ומכל־מקום אם אפשר לו בנר של שומן לא יבדוק בשל חלב שכשהוא בודק בשל שומן אינו מתיירא רק שלא יטיף על כלי חלב אבל לא על כלי בשר מה־שאין־כן בשל חלב ואם אין לו של שומן ויש לו של חלב יבדוק בו ולא יבדוק בשל שמן שאינו יכול להכניסו יפה לחורים ולסדקים כמו של חלב:

ט אם עבר ובדק לאור האבוקה לא יצא וצריך לחזור ולבדוק לאור הנר ויש מי שאומר שאין צריך לחזור ולבדוק ויש לחוש לדבריו שלא לברך כשחוזר ובודק:

י נר של שמן שדולקין בתוכו ב׳ פתילות דינו כאבוקה שאפילו עבר ובדק בו צריך לחזור ולבדוק וכן אם הדליק ב׳ נרות של שעוה וסמכן זו לזו ובדק בהן לא עלתה לו בדיקה ואפילו קלען יחד ועשאן כעין נר אחד (או שדיבק וחיבר זו לזו עד שנעשו נר אחד) מכל־מקום כיון שיש כאן ב׳ פתילות דולקות הרי זו אבוקה:

* * *

יא אין בודקין לאור העצים שהעץ אינו דולק יפה כשהוא יחידי ושני עצים אפילו הם דקים מאד דינם כאבוקה ואפילו מין עץ שדולק יחידי שקורין (בלשון אשכנז קי״ן) אין לבדוק בו לכתחלה (אם יש לו נר של שעוה) דכיון שריחו רע וגם ניצוצות מנתזין ממנו כשדולק יש לחוש שעל ידי כן לא יבדוק היטב:

יב כבר נתבאר בסימן תל״א שמן התורה כשמבטל את החמץ ומפקירו קודם זמן איסורו דיו ואם אינו רוצה לבטלו ולהפקירו חייב הוא לבדוק ולחפש אחריו מן התורה כשיגיע זמן איסורו ולבערו מן העולם לגמרי וכשהוא עושה כך אם בתוך הפסח מצא כזית חמץ בביתו שלא מצא בבדיקתו לא עבר עליו למפרע בבל יראה ובל ימצא שהרי אנוס הוא כיון שבדק כדינו.

ואינו חייב לבדוק מן התורה אלא במקומות שרגיל להשתמש בהן חמץ כל השנה בתדירות כגון הבית וחדריו שרגיל לאכול בהן חמץ כל השנה ואי אפשר שלא נתפרר ונפל שם פירור חמץ שיש בו כזית ועובר עליו בבל ימצא מן התורה אע״פ שאינו נראה לו (עיין סי׳ ת״מ) כל ימי הפסח אבל שאר החדרים שאינו רגיל להשתמש בהן חמץ בתדירות וקרוב הדבר שלא נשתייר בהן חמץ כזית אין צריך לבודקן מן התורה אע״פ שלא ביטל:

יג אבל מדברי סופרים אף על פי שביטל כל חמצו חייב הוא לבדוק ולחפש אחריו בכל המקומות שיש לחוש ולהסתפק שמא הכניס לשם חמץ באקראי לפיכך כל חדרי הבית והעליות אפילו אותן שברי לו שלא אכל בהן חמץ מעולם הרי הם צריכים בדיקה כדינה בלילה לאור הנר לפי שלפעמים אדם קם מתוך סעודתו ופתו בידו ונכנס לחדריו להשתמש בהן תשמישיו כגון חדר המשכנות שלפעמים נכנס לתוכו באמצע הסעודה להוציא משם משכון להחזירו לבעליו ויש לחוש שמא שכח שם את פתו או שמא נתפרר ממנו שום פירור חמץ:

* * *

יד אבל אותן חדרים שאין דרך האדם ליכנס בהן בתוך הסעודה כגון אוצרות יין ושכר שאין מסתפק מהן לשתותן או למכור מהן וכן בית התבן אין צריכים בדיקה אלא אם כן ידוע לו שהכניס לשם חמץ פעם אחת:

טו אבל אוצרות יין ושכר שמסתפק מהן צריכין בדיקה שלפעמים באמצע הסעודה הם כלים על השלחן והולך השמש להביא מהן ופתו בידו וכן החדרים שמשימין בהם מלח או גבינות או מיני כבושים או נרות הרי הם צריכים בדיקה שלפעמים הם כלים באמצע הסעודה והולך השמש להביא מהן ופתו בידו:

טז אבל אותן חדרים שמשימין דברים שיש קבע לסיפוקן דהיינו שהשמש יודע קודם הסעודה כמה צריכין לסעודה זו והולך ומביא ואין צריך להביא עוד באמצע הסעודה כגון אוצרות של שמן וכיוצא בו דברים שאין רגילין בהן תדיר ואין דרך לימלך ולהביאן עוד על השלחן באמצע הסעודה אין צריך בדיקה ואם הוא מקום שרגילין להדליק בו נרות של שמן צריך בדיקה אם דרך להסתפק ממנו לנרות:

יז חורים שבכותל הבית וכן זיזים הבולטים מהכתלים אם אינן גבוהים יותר מדאי ולא נמוכים יותר מדאי הרי הן צריכין בדיקה לפי שדרך להשתמש בהן (אבל חורים קטנים מאד וכן הסדקים קטנים שבכותלים שאין ראוין לשום תשמיש אינם צריכים בדיקה) ויש לחוש לשמא נשתמש בהן חמץ ונשאר מונח שם פירורי חמץ אבל אם גבוהים כל כך עד שאין יד אדם מגעת לשם וכן אם הם נמוכים למטה מג׳ טפחים סמוך לקרקע הבית אינם צריכים בדיקה שמן הסתם לא נשתמשו בו אבל אם ידוע לו שנשתמש בהן חמץ אפילו פעם אחת הרי הן צריכין בדיקה ובבית שהתינוקות מצויין בו אפילו הנמוכים מג׳ טפחים צריכין בדיקה שמא הצניעו שם התינוקות מעט חמץ:

* * *

יח וכל זה בחורים שבכתלים אבל החורים וסדקים שבקרקעית הבית צריכין בדיקה אף על פי שאין תינוקות מצויין שם שיש לחוש שמא נפל ונתגלגל לשם מעט חמץ:

יט ואם קרקעית הבית היא מרוצפת בנסרים ויש ביניהם חורים קטנים עמוקים ואין יכול להכניס את ידו לתוך החור לבדוק אין צריך לקעקע את הנסרים לבדוק תחתיהם ואפילו אם ראה שנפל חמץ לחור זה הקטן ואם לא יוציאנו משם יהיה מונח שם כל ימי הפסח אעפ״כ אין מטריחין אותו להוציאו משם אלא מבטלו ודיו שהרי עיקר תקנת בדיקת החמץ אחר שביטלו אינה אלא משום גזירה שמא יבוא לאוכלו בפסח וזה החמץ שהוא מונח במקום שאינו יכול להכניס ידו לתוכו בודאי לא יאכלנו בפסח:

כ וכן הדין בחור שהוא רחב ויכול להכניס ידיו לתוכו אלא שהוא עמוק מאד ואין יד אדם מגעת לבדוק בכולו בין שהחור הוא בכותלי הבית בין שהוא בקרקעיתו הרי הוא בודק בתוכו עד מקום שידו מגעת והשאר די לו בביטול

אפילו יש שם ודאי חמץ, עיין סוף סי' תל"ח:

כא כותל עב מאד שהוא מחיצה בין ב' בתים של ב' בני אדם והחור עובר בתוכו מעבר אל עבר זה בודק מצד זה עד מקום שידו מגעת ושאר אורך החור שבאמצע הכותל יש לחוש שמא נתגלגל לתוכו חמץ מצד זה ושמא נתגלגל לתוכו חמץ מצד זה לפיכך שניהם חייבים לבטל כל חמץ שיש בו אפילו אינן יודעים בבירור שיש שם חמץ:

לקוטי תורה' פרשת ראה – הפרשה החסידית

כִּי תִשְׁמַע בְּקוֹל[1]

"**כִּי** תִשְׁמַע בְּקוֹל ה' אֱלֹקֶיךָ לִשְׁמוֹר אֶת כָּל מִצְוֹתָיו אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוְּךָ הַיּוֹם לַעֲשׂוֹת הַיָּשָׁר בְּעֵינֵי ה' אֱלֹקֶיךָ" (פָּרָשְׁתֵּנוּ יג, יט):

הִנֵּה כְּתִיב (תְּהִלִּים לג, יח): "**עַיִן** ה' אֶל יְרֵאָיו" – וּכְתִיב (תְּהִלִּים לד, טז): "**עֵינֵי** ה' אֶל צַדִּיקִים".

וְהָעִנְיָן יוּבָן: כִּי הִנֵּה הַתּוֹרָה נִקְרֵאת "מַפְתְּחוֹת הַפְּנִימִיּוֹת", וְהַיִּרְאָה נִקְרָא "מַפְתְּחוֹת הַחִיצוֹנִיּוֹת". וְאָמְרוּ[2]: "כָּל מִי שֶׁיֵּשׁ בּוֹ תּוֹרָה וְאֵין בּוֹ יִרְאַת־שָׁמַיִם, דּוֹמֶה לְגִזְבָּר שֶׁמָּסְרוּ לְיָדוֹ מַפְתְּחוֹת הַפְּנִימִיּוֹת, וּמַפְתְּחוֹת הַחִיצוֹנִיּוּת לֹא מָסְרוּ לְיָדוֹ כו'".

וּבֵיאוּר עִנְיָן זֶה:

הִנֵּה נוֹדָע עִנְיָן הַמִּצְוֹת – דְּ"רְמַ"ח פִּיקּוּדִין אִינּוּן רְמַ"ח **אֵבָרִין** דְּמַלְכָּא"[3]. שֶׁכְּמוֹ שֶׁהָאֵבָרִים מַמְשִׁיכִים הַחַיּוּת שֶׁל הַנֶּפֶשׁ, כַּךְ הַמִּצְוֹת מַמְשִׁיכִים חַיֵּי עוֹלָם־הַבָּא לַצַּדִּיקִים – שֶׁ"יּוֹשְׁבִין וְנֶהֱנִין מִזִּיו הַשְּׁכִינָה"[4], שֶׁהֲנָאָתָם וְתַעֲנוּגָם עַל ה', אוֹר אֵין־סוֹף בָּרוּךְ־הוּא, שֶׁאֵין לוֹ סוֹף כו', וְאֵין עֲרוֹךְ אֵלָיו יִתְבָּרֵךְ כְּלָל – אֵין זֶה אֶלָּא זִיו וְהֶאָרָה בְּעָלְמָא לְהִיוֹת גִּילּוּי הַשְּׂגָה בַּנְּשָׁמוֹת, שֶׁהֵן בְּחִינַת נִבְרָא וּמְחוּדָּשׁ יֵשׁ מֵאַיִן.

וְהַגְּרָם לְהַמְשָׁכָה זוֹ הֵם הַמִּצְוֹת, שֶׁהֵם הַמַּמְשִׁיכוֹת הַזִּיו הַזֶּה בְּגַן־עֵדֶן. וְזִיו זֶה הוּא זִיו הַמִּצְוֹת עַצְמָן, וּכְמַאֲמַר רַז"ל (אָבוֹת ד, ב): "שְׂכַר מִצְוָה – מִצְוָה"[5]. וְעַל זֶה נָאֲמַר (בְּרֵאשִׁית ב, טו): "וַיַּנִּיחֵהוּ בְּגַן עֵדֶן **לְעָבְדָה** וּלְשָׁמְרָה" – "לְעָבְדָה' – בְּמִצְוֹת־עֲשֵׂה כו'"[6], שֶׁעַל יְדֵי הַמִּצְוֹת־עֲשֵׂה הוּא עוֹבֵד אֶת הַגַּן־עֵדֶן – שֶׁמַּמְשִׁיךְ בּוֹ אֶת הַזִּיו.

וְהִנֵּה, לְפִי שֶׁ"יָּפָה שָׁעָה אַחַת בִּתְשׁוּבָה וּמַעֲשִׂים טוֹבִים בָּעוֹלָם־הַזֶּה מִכָּל חַיֵּי עוֹלָם־הַבָּא"[7], אִי לָזֹאת מִכֹּל־שֶׁכֵּן וְקַל־וָחֹמֶר שֶׁצָּרִיךְ לְהַמְשִׁיךְ הַמְשָׁכַת הַזִּיו לַעֲבוֹדָתוֹ יִתְבָּרֵךְ בָּעוֹלָם־הַזֶּה. וּמַה גַּם שֶׁ"עוֹלָם־הַזֶּה הוּא דּוֹמֶה לִפְרוֹזְדּוֹר בִּפְנֵי עוֹלָם־הַבָּא" – שֶׁדּוֹמֶה לִטְרַקְלִין, וְ"הַתְקֵן עַצְמְךָ בַּפְּרוֹזְדּוֹר כו'"[8]. אֶלָּא שֶׁבָּעוֹלָם־הַזֶּה אֵינוֹ בִּבְחִינַת "נֶהֱנֶה" מֵהַשָּׂגָה וְתַעֲנוּג נִפְלָא בְּבָעוֹלָם־הַבָּא – דְּ"שְׂכַר מִצְוָה בְּהַאי עָלְמָא לֵיכָּא"[9], רַק בִּבְחִינַת "בֶּאֱמוּנָתוֹ **יִחְיֶה**" (חֲבַקּוּק ב, ד), יִחְיֶה מַמָּשׁ[10].

וְהִנֵּה, הָעוֹלָם־הַבָּא שֶׁהוּא מִשְּׁכַּן הַנְּשָׁמוֹת בְּלֹא גּוּפִין, מִתְגַּלֶּה בְּחִינַת הַזִּיו מִן הַמִּצְוֹת בִּבְחִינַת גִּילּוּי. אֲבָל בָּעוֹלָם־הַזֶּה שֶׁהַנְּשָׁמָה מִתְלַבֶּשֶׁת בְּגוּף, צָרִיךְ לָשִׂית עֵצוֹת בְּנַפְשׁוֹ לִהְיוֹת הַמְשָׁכָה זוֹ בְּגִילּוּי הַנֶּפֶשׁ. וְהַיְינוּ עַל יְדֵי שֶׁיִּתְבּוֹנֵן אֵיךְ שֶׁהוּא יִתְבָּרֵךְ 'מְמַלֵּא כָּל עָלְמִין':

"אַתָּה עָשִׂיתָ אֶת הַשָּׁמַיִם וּשְׁמֵי הַשָּׁמַיִם כו', יוֹצֵר מְשָׁרְתִים, וַאֲשֶׁר מְשָׁרְתָיו כּוּלָּם עוֹמְדִים [..] בְּיִרְאָה, וּמַשְׁמִיעִים בְּקוֹל כו', וְהָאוֹפַנִּים וְחַיּוֹת הַקֹּדֶשׁ בְּרַעַשׁ גָּדוֹל כו'"[11].

וּמִזֶּה תִּפּוֹל עַל הָאָדָם גַּם כֵּן אֵימָה וְיִרְאָה. וְהִיא בְּחִינַת "מַפְתְּחוֹת **הַחִיצוֹנִיּוֹת**" – שֶׁיִּרְאָה זוֹ לְקוּחָה מִבְּחִינַת חִיצוֹנִיּוּת, הִיא בְּחִינַת זִיו וְהֶאָרָה בְּעָלְמָא, לִהְיוֹת

---

1. (נֶאֱמַר שַׁבָּת פָּרָשַׁת רְאֵה, כ"ט מְנַחֵם אָב, מְבָרְכִים הַחֹדֶשׁ וְעֶרֶב רֹאשׁ חֹדֶשׁ אֱלוּל תקס"ו.

הַנָּחַת כְּבוֹד קְדוּשַׁת אַדְמוּ"ר הָאֶמְצָעִי נִדְפְּסָה בְּסֵפֶר הַמַּאֲמָרִים תקס"ו עַמּוּד שכב. וּבְהַרְחָבַת הַבֵּיאוּר בְּמַאֲמָרֵי אַדְמוּר הָאֶמְצָעִי דְּבָרִים חֵלֶק ב עַמּוּד שצו. בֵּיאוּרִים, הַגָּהוֹת וְקִיצּוּרִים מֵאַדְמוּ"ר הַצֶּמַח צֶדֶק נִדְפְּסוּ בְּאוֹר הַתּוֹרָה: דְּבָרִים כְּרַךְ ב' עַמּוּד תשיב. דְּבָרִים כְּרַךְ ו': עַמּוּד ב'שא ב'שכה. ב'שכט. ב'שלז. שִׁיר הַשִּׁירִים כְּרַךְ ג עַמּוּד התקצו).

2. (שַׁבָּת לא, סוֹף עַמּוּד א וּתְחִילַת עַמּוּד ב).

3. (רְאֵה תִּקּוּנֵי זֹהַר תִּקּוּן ל).

4. (בְּרָכוֹת יז, א).

5. (וּכְמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר הָעִנְיָן בְּ"סֵפֶר שֶׁל בֵּינוֹנִים" פֶּרֶק ל"ט).

6. (זֹהַר חֵלֶק א' כז, א. תִּקּוּנֵי זֹהַר תִּקּוּן כא בְּסוֹפוֹ).

7. (אָבוֹת ד, יז).

8. (אָבוֹת ד, טז: "הָעוֹלָם הַזֶּה דּוֹמֶה לִפְרוֹזְדּוֹר בִּפְנֵי הָעוֹלָם־הַבָּא. הַתְקֵן עַצְמְךָ בַּפְּרוֹזְדּוֹר, כְּדֵי שֶׁתִּכָּנֵס לַטְּרַקְלִין").

9. (רְאֵה קִידּוּשִׁין לט, ב)

10. כְּמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר בְּמָקוֹם אַחֵר (עַל פָּסוּק "וְיָדַעְתָּ הַיּוֹם כו'" (לְעֵיל וָאֶתְחַנַּן ד, ג)).

11. (בְּרֵכַת "יוֹצֵר אוֹר").

הִתְהַוּוּת הָעוֹלָמוֹת וְכָל צְבָא מַעְלָה שֶׁבָּהֶם. וְעַל יָדָם נִמְשְׁכָה בְּחִינַת הַיִּרְאָה. וּכְמוֹ שֶׁכָּתוּב (תְּהִלִּים ח, ד): "כִּי אֶרְאֶה שָׁמֶיךָ מַעֲשֵׂה אֶצְבְּעוֹתֶיךָ כו'"; "שְׂאוּ מָרוֹם עֵינֵיכֶם וּרְאוּ מִי בָרָא אֵלֶּה כו'" (יְשַׁעְיָה מ, כו); "בָּרוּךְ שֶׁאָמַר וְהָיָה הָעוֹלָם"[12], שֶׁמַּה שֶּׁ"בָּרוּךְ" – נִלְקָח מִמַּה "שֶּׁ**אָמַר** וְהָיָה הָעוֹלָם", שֶׁאֵין זֶה אֶלָּא זִיו כו'[13].

אֲבָל הָעִיקָּר הוּא "מִפְּתֻחוֹת **הַפְּנִימִיּוּת**", בְּחִינַת מַפְתֵּחַ לִפְתּוֹחַ בְּגִילוּי בְּחִינַת פְּנִימִיּוּת. דְּהַיְינוּ גִּילוּי אוֹר אֵין־סוֹף בָּרוּךְ־הוּא מַמָּשׁ, שֶׁאֵינוֹ בְּגֶדֶר עָלְמִין כְּלָל. וּכְמוֹ שֶׁכָּתוּב (נְחֶמְיָה ט, ו): "אַתָּה הוּא ה' לְבַדֶּךָ" מַמָּשׁ, כְּמוֹ קוֹדֶם שֶׁנִּבְרָא הָעוֹלָם שֶׁהָיָה הוּא לְבַדּוֹ יִתְבָּרֵךְ, וַ"אֲנִי ה' לֹא שָׁנִיתִי וְגו'" (מַלְאָכִי ג, ו), וְהַיְינוּ מִשּׁוּם דְּ"כוֹלָא קַמֵּיהּ כְּלָא – וּכְאַיִן מַמָּשׁ – חֲשִׁיבָא[14].

כִּי הִנֵּה כְּתִיב (יְשַׁעְיָה כו, ד): "כִּי בְּיָהּ ה' – צוּר **עוֹלָמִים**" – **בְּיוּ"ד** נִבְרָא הָעוֹלָם־הַבָּא, וּ**בְה'** נִבְרָא הָעוֹלָם־הַזֶּה[15]:

שֶׁהֵן כְּמוֹ אוֹתִיּוֹת הַיּוּ"ד וְהַהֵ"א בְּמַחֲשַׁבְתּוֹ שֶׁל אָדָם, שֶׁבְּטֵילוֹת לְגַבֵּי כְּלָלוּת מַחֲשַׁבְתּוֹ וְשִׂכְלוֹ, וּמִכָּל שֶׁכֵּן לְגַבֵּי מָהוּתוֹ וְעַצְמוּתוֹ; כֵּן וְיוֹתֵר מִכֵּן, בְּטֵילוֹת כָּל בְּחִינוֹת הָעוֹלָם־הַזֶּה וְהָעוֹלָם־הַבָּא לְגַבֵּי אוֹר אֵין־סוֹף בָּרוּךְ־הוּא בְּעַצְמוֹ וּבִכְבוֹדוֹ, וְאֵין עוֹלוֹת בְּשֵׁם עוֹלָמוֹת כְּלָל, שֶׁהֵם כְּאַיִן וָאֶפֶס מַמָּשׁ, וְהָיָה כְּלֹא הָיָה[16]. רַק לְשַׁבֵּחַ אֶת הָאָזֶן עַל דֶּרֶךְ מָשָׁל גַּשְׁמִי, אִיתָא בְּכִתְבֵי הָאֲרִיז"ל שֶׁהוּא "כִּדְמִיּוֹן טִפָּה אַחַת בְּיָם אוֹקְיָינוֹס כו'". וְלָכֵן גַּם עַתָּה הוּא לְבַדּוֹ יִתְבָּרֵךְ, וְאוֹתוֹ אָנוּ מְבַקְּשִׁים[17] שֶׁיִּהְיֶה בְּגִילוּי הַנֶּפֶשׁ.

וּכְמוֹ שֶׁכָּתוּב (וָאֶתְחַנַּן ו, ה): "וְאָהַבְתָּ אֵת הַוְיָ"ה אֱלֹהֶיךָ", פֵּרוּשׁ "וְאָהַבְתָּ" – מִלְּשׁוֹן "אֲבָה", שֶׁהוּא לְשׁוֹן חֵפֶץ וְרָצוֹן, שֶׁיִּהְיֶה רָצוֹן הַנֶּפֶשׁ – שֶׁיִּהְיֶה "הַוְיָ"ה **אֱלֹהֶיךָ**" בְּגִילוּי לְנוֹכַח. וּכְמוֹ שֶׁכָּתוּב בַּזֹּהַר (חֵלֶק ב' קכז, א) עַל פָּסוּק (תְּרוּמָה כה, ב) "וְיִקְּחוּ **לִי** תְּרוּמָה", כִּי "לִי" פֵּרוּשׁ "אוֹתִי" כו'. דְּהַיְינוּ שֶׁיִּהְיֶה גִּילוּי אוֹר אֵין־סוֹף בָּרוּךְ־הוּא מַמָּשׁ עַל נַפְשׁוֹ, לִהְיוֹת בִּיטּוּל הַנֶּפֶשׁ אֵלָיו יִתְבָּרֵךְ "בְּכָל לְבָבְךָ וְגו'"[18].

וְהַיְינוּ עַל יְדֵי הַתּוֹרָה – "וְהָיוּ **הַדְּבָרִים** הָאֵלֶּה אֲשֶׁר **אָנֹכִי** מְצַוְּךָ הַיּוֹם" (וָאֶתְחַנַּן ו, ו), אָנֹכִי מַמָּשׁ. וְלֹא בְּחִינַת שֵׁם בִּלְבָד, שֶׁהוּא בְּחִינַת זִיו וְהֶאָרָה, אֶלָּא עַצְמוּתוֹ וּמָהוּתוֹ כְּבִיכוֹל מִתְגַּלֶּה עַל יְדֵי הַתּוֹרָה. כִּי הַתּוֹרָה נִקְרֵאת "קוֹל", "הַקֹּל קוֹל יַעֲקֹב" (תּוֹלְדוֹת כז, כב); כְּמוֹ שֶׁהַקּוֹל הוּא מַמְשִׁיךְ מֵהַלֵּב אֶל הַדִּיבּוּר, וְהוּא הַמְחַבֵּר רוּחָנִיּוּת עִם גַּשְׁמִיּוּת – כָּךְ הַתּוֹרָה הִיא הַמְשָׁכַת גִּילוּי בְּחִינַת פְּנִימִיּוּת, שֶׁהוּא אוֹר אֵין־סוֹף בָּרוּךְ־הוּא מַמָּשׁ, לְהִתְלַבֵּשׁ בְּגַשְׁמִיּוּת הַתּוֹרָה וּמִצְוֹתֶיהָ הַכְּתוּבִים בָּהּ.

וְלָכֵן נִקְרָא "**קוֹרֵא** בַּתּוֹרָה"[19] – כְּאָדָם הַקּוֹרֵא אֶת חֲבֵירוֹ שֶׁיָּבֹא אֶצְלוֹ – כִּי "כָּל הַתּוֹרָה **שְׁמוֹתָיו** שֶׁל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ־הוּא"[20].

פֵּירוּשׁ: כְּמוֹ שֶׁעַל יְדֵי שֵׁם הָאָדָם קוֹרִין עַצְמוּתוֹ וּמָהוּתוֹ, כַּךְ עַל יְדֵי הַתּוֹרָה קוֹרְאִין וּמַמְשִׁיכִין עַצְמוּת אוֹר אֵין־סוֹף בָּרוּךְ־הוּא. כִּי הִיא שְׁמוֹ יִתְבָּרֵךְ, שֶׁהִיא חָכְמָתוֹ וּרְצוֹנוֹ יִתְבָּרֵךְ, שֶׁאֵינוֹ מוּבָן וּמוּשָׂג בְּשֵׂכֶל אֱנוֹשִׁי. שֶׁעַל פִּי שֵׂכֶל אֱנוֹשִׁי לֹא הָיָה הַדִּין נוֹתֵן כַּךְ כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב בַּתּוֹרָה, אֶלָּא שֶׁכַּךְ עָלָה בִּרְצוֹנוֹ יִתְבָּרֵךְ, וְכַךְ הִיְיבָה חָכְמָתוֹ יִתְבָּרֵךְ שֶׁהוּא לְמַעְלָה מִשֵּׂכֶל וְהַשָּׂגַת הַנִּבְרָאִים.

וּלְכַךְ נִקְרֵאת בִּבְחִינַת "שְׁמוֹ" – שֶׁבָּהּ וְעַל יָדָהּ יִקָּרְאוּהוּ לְהַמְשִׁיךְ גִּילוּי אוֹר אֵין־סוֹף בָּרוּךְ־הוּא מַמָּשׁ, "פּוֹתֵחַ אֶת יָדֶךָ וּמַשְׂבִּיעַ **לְכָל חַי רָצוֹן**" (תְּהִלִּים קמה, טז), שֶׁנִּמְשָׁךְ רָצוֹן הָעֶלְיוֹן "לְכָל חַי", "וְרַחֲמָיו עַל כָּל מַעֲשָׂיו" (שָׁם, ט), "אֶרֶךְ אַפַּיִם וּגְדֶל חָסֶד" (שָׁם, ח), לִהְיוֹת "קָרוֹב" "לְכָל קוֹרְאָיו" (שָׁם, יח), וּ"לְכֹל אֲשֶׁר **יִקְרָאוּהוּ**" (שָׁם) דַּיְיקָא, **אוֹתוֹ בְּעַצְמוֹ** וְלֹא בְּחִינַת שֵׁם כו'. :

ב. וְזֶהוּ "כִּי תִשְׁמַע בְּקוֹל ה' אֱלֹהֶיךָ":

דִּכְתִיב "**בְּ**קוֹל" וְלֹא "**לְ**קוֹל" – וּכְמוֹ שֶׁכָּתוּב (בֹּא טו, כו): "וַיֹּאמֶר אִם שָׁמוֹעַ תִּשְׁמַע **לְקוֹל** ה' אֱלֹהֶיךָ כו'"; קוֹל הַיְינוּ הַמְשָׁכָה מֵהַהֶעְלֵם אֶל הַגִּילוּי. וּ"**לְ**קוֹל" פֵּירוּשׁ: הַשְּׁמִיעָה וְהַהֲבָנָה לְהַמְשָׁכָה זוֹ, וְהַיְינוּ לִבְחִינַת הַהַמְשָׁכָה עַצְמָהּ שֶׁהִיא בְּחִינַת חִיצוֹנִיּוֹת. אֲבָל "**בְּ**קוֹל" הַיְינוּ בִּפְנִימִית־הַקּוֹל, "כִּי **תִשְׁמַע**" – שֶׁתִּהְיֶה הַשְּׁמִיעָה בִּבְחִינַת פְּנִימִית־הַהַמְשָׁכָה, מַה שֶׁנִּמְשָׁךְ מֵהַהֶעְלֵם, דְּהַיְינוּ בְּחִינַת אוֹר אֵין־סוֹף בָּרוּךְ־הוּא, שֶׁיּוּמְשַׁךְ גִּילוּי זֶה עַל נַפְשׁוֹ לִהְיוֹת בִּבְחִינַת בִּיטּוּל.

וְזֶהוּ שֶׁאָמְרוּ רַז"ל בְּרַבּוֹת, רֵישׁ פָּרָשַׁת כִּי תָבֹא, עַל פָּסוּק (מִשְׁלֵי ח, לד) "אַשְׁרֵי אָדָם **שׁוֹמֵעַ לִי**" – "אַשְׁרֵי אָדָם בְּשָׁעָה **שֶׁשְּׁמוּעוֹתַי לִי** כו'"[21]. וְזֶהוּ "כִּי תִשְׁמַע בְּקוֹל כו'".

אַךְ צָרִיךְ לִהְיוֹת בְּסֵדֶר הַמַּדְרֵגוֹת: תְּחִלָּה "מַפְתֻּחוֹת

---

12. (תְּפִלַּת "בָּרוּךְ שֶׁאָמַר").

13. וְעַיֵּן מַה שֶׁנִּתְבָּאֵר לְעֵיל (יט, ג וְאֵילָךְ) עַל פָּסוּק "אַחֲרֵי ה' אֱלֹקֵיכֶם תֵּלֵכוּ".

14. (זֹהַר חֵלֶק א' בְּהַקְדָּמָה יא, ב).

15. (מְנָחוֹת כט, ב).

16. (עַל פִּי עוֹבְדִיָּה א, טז: "וְהָיוּ כְּלוֹא הָיוּ").

17. (עַל פִּי לְשׁוֹן הַכָּתוּב בֹּא י, יא: "אֹתָהּ אַתֶּם מְבַקְּשִׁים").

18. (וְעַיֵּן מַה שֶׁנִּתְבָּאֵר בַּבֵּיאוּר עַל פָּסוּק "וְאֵרַשְׂתִּיךְ לִי" (לְעֵיל בְּמִדְבַּר ט, ב)).

19. (בְּרָכוֹת י, ב. וְעוֹד).

20. (רְאֵה לְעֵיל פִּנְחָס עו, ב וְשָׁם נִסְמָן).

21. (וְעַיֵּן בַּזֹּהַר בְּהַעֲלוֹתְךָ (דַף קנ"ב, עַמּוּד א'): "נִשְׁמָתָא דְּאִמְּרָן,

הַחִיצוֹנִיּוֹת" וְאַחַר כָּךְ "מַפְתְּחוֹת הַפְּנִימִיּוֹת". כִּי הִנֵּה יֵשׁ "חָצֵר הַחִיצוֹנָה", וְ"חָצֵר הַפְּנִימִית". כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב בְּמִגִּלַּת אֶסְתֵּר (ה, א): "וַתַּעֲמֹד **בַּחֲצַר** בֵּית הַמֶּלֶךְ **הַפְּנִימִית**", "וְהָמָן בָּא **לַחֲצַר** בֵּית הַמֶּלֶךְ **הַחִיצוֹנָה**" (שָׁם ו, ד):

"**חָצֵר הַחִיצוֹנָה**" הוּא בְּחִינַת פְּסוּקֵי־דִזְמְרָה, שֶׁהֵם הַמְדַבְּרִים בְּשֶׁבַח גְּדוּלַּת "יוֹצֵר הַכֹּל"[22], וְהִתְפַּשְּׁטוּתוֹ עַל כָּל הַנִּבְרָאִים, וַאֲשֶׁר עָשָׂה אֶת הַנִּפְלָאוֹת וְאֶת הַגְּדוֹלוֹת[23], "הַלְלוּ אֶת ה' מִן הַשָּׁמַיִם כו'" (תְּהִלִּים קמח, א), "אַתָּה עָשִׂיתָ אֶת הַשָּׁמַיִם כו'" (נְחֶמְיָה ט, ו). וְכֵן עִנְיָן הַשִּׁירָה שֶׁעַל קְרִיעַת יַם־סוּף – הִתְגַּלּוּת הַנֵּס הַנִּפְלָא בָּעוֹלָם־הַזֶּה.

וְ"**חָצֵר הַפְּנִימִית**" הוּא קְרִיאַת־שְׁמַע וּבִרְכוֹתֶיהָ.

"וְהַמֶּלֶךְ יוֹשֵׁב עַל כִּסֵּא מַלְכוּתוֹ בְּבֵית הַמַּלְכוּת" (אֶסְתֵּר ה, א) הוּא בְּחִינַת תְּפִלַּת שְׁמוֹנֶה־עֶשְׂרֵה, שֶׁהוּא בְּחִינַת בִּיטּוּל כו'.

וּמִשָּׁם: "**וַיּוֹשֶׁט** הַמֶּלֶךְ [..] אֶת שַׁרְבִיט **הַזָּהָב**" (שָׁם, ב), הוּא בְּחִינַת וּמַעֲלַת **הַזָּהָב**, דְּהַיְינוּ רִשְׁפֵּי־אֵשׁ הָאַהֲבָה כו' שֶׁ**הוֹשִׁיט** וְהִמְשִׁיךְ מִבְּחִינַת "בַּיִת" לִבְחִינַת "חָצֵר הַפְּנִימִית", דְּהַיְינוּ שֶׁיְּהֵא גִּילּוּי אַהֲבָה זוֹ גַּם בְּקְרִיאַת־שְׁמַע, בְּקִיּוּם "וְאָהַבְתָּ כו'".

וְזֶהוּ "אַשְׁרֵי תִּבְחַר וּתְקָרֵב יִשְׁכּוֹן **חֲצֵרֶיךָ**" (תְּהִלִּים סה, ה) – **ב' חֲצֵרוֹת** – חָצֵר הַחִיצוֹנָה וְחָצֵר הַפְּנִימִית. וְהָדָר "נִשְׂבְּעָה בְּטוּב **בֵּיתֶךָ**" (שָׁם) – בְּחִינַת **בַּיִת** בִּתְפִלַּת שְׁמוֹנֶה־עֶשְׂרֵה, שֶׁהוּא בְּחִינַת בִּיטּוּל כו'[24].

וְהִנֵּה הַמְשָׁכַת בִּיטּוּל זֶה, לִהְיוֹת תְּקוּעָה וּקְבוּעָה בְּלֵב וָנֶפֶשׁ כָּל הַיּוֹם, שֶׁלֹּא יַפְסִיקוּהוּ וְלֹא יַטְרִידוּהוּ מַחֲשָׁבוֹת הַזְּמַן הַטּוֹרְדוֹת כו', הַיְינוּ עַל יְדֵי הַתּוֹרָה. שֶׁנֶּאֱמַר: "וְדִבַּרְתָּ בָּם בְּשִׁבְתְּךָ בְּבֵיתֶךָ, וּבְלֶכְתְּךָ כו'"[25]. וְזֶהוּ "אֲשֶׁר יִקְרָאוּהוּ **בָּאֱמֶת**", וְ"אֵין אֱמֶת אֶלָּא תּוֹרָה"[26] כו', כִּי "שְׂפַת אֱמֶת" דַּוְקָא "תִּכּוֹן **לָעַד**" (מִשְׁלֵי יב, יט).

כִּי הָאַהֲבָה הַמִּתְגַּלָּה בַּתְּפִלָּה, לְפִי שֶׁהִיא בִּזְמַן, לְכַךְ חוֹלֶפֶת וְעוֹבֶרֶת אַחַר הַתְּפִלָּה. אֲבָל הַתּוֹרָה הִיא לְמַעְלָה מִן הַזְּמַן, "אֲשֶׁר **אָנֹכִי** מְצַוְּךָ" (וָאֶתְחַנַּן ו, ו), אָנֹכִי מַמָּשׁ, הוּא אוֹר אֵין־סוֹף בָּרוּךְ־הוּא הַ'סּוֹבֵב כָּל עָלְמִין'. וּלְכָךְ נֶאֱמַר בָּהּ (שָׁם) "הַיּוֹם", כִּי "כָּל מָקוֹם שֶׁנֶּאֱמַר "הַיּוֹם" פֵּירוּשׁ לְעוֹלָם וּלְעוֹלְמֵי עוֹלָמִים – שֶׁאֵין לוֹ בִּיטּוּל וְהֶפְסֵק. :

ג. אַךְ הִנֵּה יְסוֹד הַתּוֹרָה, הוּא מְיוּסָּד עַל מִצְוֹת־עֲשֵׂה וּמִצְוֹת לֹא־תַעֲשֶׂה הַכְּתוּבִים בָּהּ. וּלְכָךְ אֵין אוֹר אֵין־סוֹף בָּרוּךְ־הוּא שׁוֹרֶה וּמִתְגַּלֶּה עַל פִּי הַתּוֹרָה לִהְיוֹת קָבוּעַ בְּלֵב וָנֶפֶשׁ, כִּי אִם בְּקִיּוּם מִצְוֹת־עֲשֵׂה וּמִצְוֹת לֹא־תַעֲשֶׂה; "וּבִעַרְתָּ הָרָע כו'" (פָּרָשַׁתְנוּ יג, ו), כִּי "לֹא יְגוּרְךָ רָע" (תְּהִלִּים ה, ה), וּ"טְהוֹר עֵינַיִם מֵרְאוֹת רָע"[27].

וְכִמְשַׁל הַבַּיִת שֶׁרוֹצֶה לְהַכְנִיס שָׁם אֶת הַמֶּלֶךְ, שֶׁצָּרִיךְ כִּיבּוּד וְרִיחוּץ שֶׁיִּהְיֶה מְנוּקֶה מִכָּל דָּבָר מְלוּכְלָךְ, שֶׁלֹּא יִמָּצֵא בּוֹ שׁוּם נִיוּוּל וְאַשְׁפָּה – כַּךְ כְּדֵי שֶׁיִּהְיֶה הַלֵּב מִשְׁכָּן וּמָכוֹן לְהַשְׁרָאַת גִּילּוּי אוֹר אֵין־סוֹף בְּתוֹכוֹ וּבִפְנִימִיּוּתוֹ, צָרִיךְ לְטַהֵר אֶת הַלֵּב מִכָּל רָע. הֵן בְּ"סוּר מֵרָע" גָּמוּר – בְּאִיסּוּר כו', וְהֵן בְּכִיבּוּשׁ מִדּוֹת רָעוֹת בְּנֶפֶשׁ, כְּמוֹ כַּעַס כו', "וְלֹא תָתוּרוּ אַחֲרֵי לְבַבְכֶם, וְאַחֲרֵי עֵינֵיכֶם אֲשֶׁר אַתֶּם **זוֹנִים** כו'" (שְׁלַח טו, לט), שֶׁקְּרָאָם הַכָּתוּב בִּלְשׁוֹן "זוֹנִים", כְּמוֹ זוֹנָה שֶׁאֲסוּרָה לְבַעְלָהּ "אַחֲרֵי אֲשֶׁר הוּטַמְּאָה וְגוֹ'"[28].

וְלָכֵן אָמְרוּ רַז"ל (יְבָמוֹת קט, ב): "כָּל הָאוֹמֵר אֵין לִי אֶלָּא תּוֹרָה אֲפִילּוּ תּוֹרָה אֵין לוֹ": כִּי הַתּוֹרָה בִּבְחִינָה זוֹ אֲשֶׁר אֵינָהּ בְּטָהֳרַת הַלֵּב, נִקְרָא בְּחִינַת "תַּרְעָא לְדַרְתָּא"[29], שֶׁהִיא לְמַטָּה מִמַּדְרֵגַת הַיִּרְאָה כו'.

וְזֶהוּ "לִשְׁמוֹר **אֶת** כָּל מִצְוֹתָיו", "אֶת" פֵּירוּשׁ כְּמוֹ **עִם** (כְּמוֹ "הוֹלֵךְ **אֶת חֲכָמִים** יֶחְכָּם" (מִשְׁלֵי יג, כ) – פֵּירוּשׁ: "**עִם חֲכָמִים**"). דְּהַיְינוּ, שֶׁעִם הַמִּצְוֹת תִּהְיֶה בְּחִינַת שְׁמִירָה לִבְחִינַת הַמִּשְׁכַּת "אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוְּךָ הַיּוֹם" הַנִּמְשֶׁכֶת עַל יְדֵי הַתּוֹרָה, לִהְיוֹת לָהּ שְׁמִירָה וְקִיּוּם בַּלֵּב "בַּל תִּמּוֹט עוֹלָם וָעֶד" (תְּהִלִּים קד, ה).

דָּא תִּפְאֶרֶת יִשְׂרָאֵל, דְּאִיהִי אוֹרַיְיתָא מַמָּשׁ". וְנוֹדַע דְּתִפְאֶרֶת נִקְרָא קוֹל – "הַקּוֹל קוֹל יַעֲקֹב" כו' (תּוֹלְדוֹת כז, כב). וְאִם כֵּן מַה שֶּׁמְּלוּבָּשׁ בִּפְנִימִיּוּת הַקּוֹל, זֶהוּ מַה שֶּׁכָּתוּב שָׁם בְּזוֹהַר: "וְנִשְׁמָתָא לְנִשְׁמָתָא דָּא הוּא עַתִּיק כו'".

וְעַיֵּין מַה שֶּׁנִּתְבָּאֵר בְּדִבּוּר הַמַּתְחִיל "שִׁימֵנִי כַּחוֹתָם", כִּי יֵשׁ תּוֹרָה וְיֵשׁ תּוֹרָה כו', נִקְרָא "קוֹרֵא בַּתּוֹרָה" (רְאֵה בְּרָכוֹת רֵישׁ פֶּרֶק ב, וּבְכַמָּה מְקוֹמוֹת) כו'. עַיֵּין שָׁם. וְהוּא עִנְיָן מַה שֶּׁכָּתוּב "וְלָכֵן נִקְרָא קוֹרֵא בַּתּוֹרָה" כו').

22. (יִרְמְיָה י, טז).

23. ("דִּבְרֵי נִפְלְאֹתֶיךָ אָשִׂיחָה . . וּגְדֻלָּתְךָ אֲסַפְּרֶנָּה" (תְּהִלִּים קמה, ה־ו), בְּמִזְמוֹר "אַשְׁרֵי" שֶׁבִּפְסוּקֵי דִזְמְרָה).

24. (עַיֵּין בַּזֹּהַר חַיֵּי שָׂרָה, דַּף קכ"ט, עַמּוּד ב', מַעְנְיָן "יִשְׁכּוֹן חֲצֵרֶיךָ".

25. (וָאֶתְחַנַּן ו, ז. וּרְאֵה בְּרָכוֹת כא, א).

26. (יְרוּשַׁלְמִי רֹאשׁ הַשָּׁנָה פֶּרֶק ג הֲלָכָה ח. פְּתִיחָתָא לְאֵיכָה רַבָּה ב. תִּקּוּנֵי זֹהַר תִּקּוּן כא).

27. (חֲבַקּוּק א, יג: "טְהוֹר עֵינַיִם מֵרְאוֹת רָע". יְשַׁעְיָה לג, טו: "וְעֹצֵם עֵינָיו מֵרְאוֹת בְּרָע").

28. (תֵּצֵא כד, ד. וּרְאֵה סוֹטָה כו, ב. הוּבָא בְּרַשִׁ"י שָׁם).

29. (שַׁבָּת לא, ב).

כִּי הִנֵּה בַּמִּצְוֹת יֵשׁ ב' בְּחִינוֹת:

כִּי הַמִּצְוֹת הֵם "רְמַ"ח **אֵבְרִין**", הַמַּמְשִׁיכִים הַחִיּוּת שֶׁל הַנֶּפֶשׁ.

וְהַב', שֶׁהֵם **כֵּלִים** לָאוֹר הַנֶּאֱחָז וְדוֹלֵק שָׁם. שֶׁמִּבַּלְעֲדֵי הַשֶּׁמֶן וְהַפִּתְילָה אֵין הָאוֹר מֵאִיר כְּלָל. וְכֵן מִבַּלְעֲדֵי הַמְּנוֹרָה יִשָּׁפֵךְ הַשֶּׁמֶן וְלֹא יוּמְשַׁךְ אַחַר הַפִּתִילָה וְיִסְתַּלֵּק הָאוֹר. כַּךְ הַמִּצְוָה הִיא בְּחִינַת נֵר לְאוֹר הַתּוֹרָה, שֶׁאוֹר אֵין־סוֹף בָּרוּךְ־הוּא הַנִּמְשָׁךְ וּמִתְגַּלֶּה בַּתּוֹרָה, אֵין לוֹ קִיּוּם אֲמִיתִּי כִּי אִם עַל יְדֵי הַמִּצְוֹת, שֶׁהֵן בְּחִינַת שְׁמִירָה וְקִיּוּם לְאוֹר הַתּוֹרָה, שֶׁיִּהֵא נִשְׁמָר וּמִתְקַיֵּים עַל יָדָן בְּקִיּוּם הַמִּצְוֹת בְּמַעֲשֶׂה בְּפוֹעַל מַמָּשׁ.

וְעַל זֶה נֶאֱמַר (יְשַׁעְיָה לב, יז): "וְהָיָה **מַעֲשֵׂה** הַצְּדָקָה שָׁלוֹם", מַעֲשֶׂה דַּוְקָא – שֶׁצְּדָקָה הִיא כְּלָלוּת הַמִּצְוֹת, וְלָכֵן נִקְרָא בְּשֵׁם מִצְוָה סְתָם[30]. וּכְמוֹ שֶׁכָּתוּב בְּנְחֶמְיָה (נְחֶמְיָה י, לג): "וְהֶעֱמַדְנוּ עָלֵינוּ **מִצְוֹת**, לָתֵת [..] שְׁלִישִׁית הַשֶּׁקֶל וְגו'". כִּי כְּמוֹ שֶׁהַצְּדָקָה הִיא הַשְׁפָּעַת וְהַמְשָׁכַת הַחִיּוּת "לְהַחֲיוֹת רוּחַ שְׁפָלִים" (יְשַׁעְיָה נז, טו), כַּךְ הוּא קִיּוּם כָּל הַמִּצְוֹת כּוּלָּם נִקְרָאִים עַל שֵׁם צְדָקָה.

וּכְתִיב (יְשַׁעְיָה נד, יד): "בְּצְדָקָה **תִּכּוֹנָנִי**", פֵּירוּשׁ "תִּכּוֹנָנִי": שֶׁעַל יְדֵי הַצְּדָקָה תֵּעָשֶׂה מָכוֹן וּמִשְׁכָּן לְהַשְׁרָאַת אוֹר אֵין־סוֹף בָּרוּךְ־הוּא; שֶׁאֵין לוֹ קִיּוּם וּמַצָּב לַעֲמוֹד עַל כַּנּוֹ אֶלָּא עַל יְדֵי הַצְּדָקָה, שֶׁהוּא בְּחִינַת כְּלָלוּת הַמִּצְוֹת, שֶׁהֵן הֵן הַשּׁוֹמְרִים וּמְקַיְּימִים אֶת הָאוֹר.

וְלָכֵן אָמְרוּ רַז"ל "כָּל הָאוֹמֵר אֵין לִי אֶלָּא תּוֹרָה כו'"[31], שֶׁהַפֵּירוּשׁ הַפָּשׁוּט הוּא, שֶׁצָּרִיךְ שֶׁיֵּעָסוֹק בַּתּוֹרָה וּבִגְמִילוּת־חֲסָדִים, וְלֹא בַּתּוֹרָה לְבַדָּהּ.

וְהָעִנְיָן: כִּי הַתּוֹרָה לְבַדָּהּ הוּא אוֹר בְּלֹא כְּלִי. וְאֵין לָהּ קִיּוּם כִּי אִם עַל יְדֵי גְּמִילוּת־חֲסָדִים – כְּלָלוּת הַמִּצְוֹת[32].

וּבָזֶה יוּבַן מַה שֶּׁכָּתוּב (יִרְמְיָה ט, כג): "כִּי אִם בְּזֹאת יִתְהַלֵּל הַמִּתְהַלֵּל, הַשְׂכֵּל וְיָדוֹעַ אוֹתִי, כִּי אֲנִי ה', עוֹשֶׂה חֶסֶד מִשְׁפָּט וּצְדָקָה בָּאָרֶץ".

וְלִכְאוֹרָה אֵינוֹ מוּבָן, כִּי "הַשְׂכֵּל וְ**יָדוֹעַ** אוֹתִי" הֵיינוּ לִהְיוֹת "**דַּעַת אֱלֹהִים**"[33] אֲצִלוֹ, וּמַאי מְסַיֵּים "כִּי אֲנִי ה' **עוֹשֶׂה חֶסֶד** כו'"?

אַךְ עִם הַנַּ"ל יוּבָן, כִּי "הַשְׂכֵּל וְיָדוֹעַ **אוֹתִי**" פֵּירוּשׁ – "אוֹתִי" מַמָּשׁ, הוּא אוֹר אֵין־סוֹף בָּרוּךְ־הוּא מַמָּשׁ, עַצְמוּתוֹ וּמְהוּתוֹ כִּבְיָכוֹל הַמִּתְגַּלֶּה בַּתּוֹרָה[34]. אַךְ אֵין זֶה קִיּוּם אֲמִיתִּי כִּי אִם עַל יְדֵי עֲשִׂיַּית "חֶסֶד, מִשְׁפָּט וּצְדָקָה", שֶׁהֵם בְּחִינַת כֵּלִים.

וְהַטַּעַם **שֶׁהֵם** דַּיְּיקָא בְּחִינַת כֵּלִים, מְפֹרָשׁ הַכָּתוּב: "כִּי בְאֵלֶּה **חָפַצְתִּי**" – כְּלוֹמַר, שֶׁכַּךְ עָלָה בִּרְצוֹנוֹ יִתְבָּרֵךְ לִהְיוֹת הַמִּצְוֹת דַּוְקָא בְּחִינַת כֵּלִים לְגִילּוּי אוֹר אֵין־סוֹף בָּרוּךְ־הוּא. "אֲשֶׁר **אָנֹכִי** מְצַוְּךָ הַיּוֹם", שֶׁבִּבְחִינַת "הַיּוֹם לַעֲשׂוֹתָם" (וְאֵתְחַנַּן ז, יא) הוּא גִּילּוּי "אָנֹכִי" מַמָּשׁ, דְּהַיְינוּ מָהוּתוֹ וְעַצְמוּתוֹ כִּבְיָכוֹל[35].

מַה שֶּׁאֵין כֵּן עוֹלָם־הַבָּא הוּא גִּילּוּי זִיו וְהֶאָרָה בְּעָלְמָא.

וּבָזֶה יוּבַן מַה שֶּׁכָּתוּב (תְּהִלִּים כד, ג־ד): "מִי יַעֲלֶה בְהַר ה' וּמִי יָקוּם בִּמְקוֹם קָדְשׁוֹ. נְקִי כַפַּיִם כו'", שֶׁלֹּא כָּל הָאָדָם זוֹכֶה לְעוֹלָם־הַבָּא כִּי אִם עַל יְדֵי יִסּוּרִים שֶׁל גֵּיהִנֹּם וּנְהַר דִּינוּר כו'. וּכְמַאֲמַר רַז"ל[36]: "שָׁלֹשׁ מַתָּנוֹת טוֹבוֹת נָתַן הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ־הוּא לְיִשְׂרָאֵל, וְכוּלָּם לֹא נִתְּנוּ אֶלָּא עַל יְדֵי יִסּוּרִים: עוֹלָם־הַבָּא, תּוֹרָה וְאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל". וְיִסּוּרִי עוֹלָם־הַבָּא הֵם כִּפְלֵי כִּפְלַיִם מִיִּסּוּרֵי עוֹלָם־הַזֶּה עַד שֶׁאֵין עֵרֶךְ כו'.

וְלִכְאוֹרָה אֵינוֹ מוּבָן, שֶׁהֲרֵי אָמְרוּ: "פָּחָה שָׁעָה אַחַת בִּתְשׁוּבָה וּמַעֲשִׂים טוֹבִים בָּעוֹלָם־הַזֶּה מִכָּל חַיֵּי עוֹלָם־הַבָּא", וְלָמָּה בָּעוֹלָם־הַזֶּה יָכוֹל לִהְיוֹת "בִּתְשׁוּבָה וּמַעֲשִׂים טוֹבִים" וְאֵין צוֹרֶךְ יִסּוּרִים כָּל כַּךְ לְחַיֵּי עוֹלָם־הַבָּא?

---

30. ("בָּבֶל תַּלְמוּד יְרוּשַׁלְמִי". – תַּנְיָא פֶּרֶק לז).

31. ("אֲפִילּוּ תּוֹרָה אֵין לוֹ").

32. (וְעַיֵּין מַה שֶּׁנִּתְבָּאַר עַל פָּסוּק (בְּחֻקּוֹתַי כו, ג) "אִם בְּחֻקֹּתַי תֵּלֵכוּ וְאֶת מִצְוֹתַי **תִּשְׁמֹרוּ**" (לְעֵיל בְּחֻקּוֹתַי מה, ג), גַּם כֵּן **שֶׁהַשְּׁמִירָה הִיא עַל יְדֵי הַמִּצְוֹת.** וְהֵיינוּ שֶׁעַל יְדֵי הַכֵּלִים נִשְׁמָר וּמִתְקַיֵּים הָאוֹר כו'.

אָמְנָם לְעֵיל עַל פָּסוּק (יג, ה) "אַחֲרֵי הְוָיָ"ה אֱלֹקֵיכֶם תֵּלֵכוּ", נִתְבָּאַר שֶׁעַל יְדֵי **הַתּוֹרָה הוּא הַשְּׁמִירָה לַ"גַּר מִצְוָה".**

וּלְפִי זֶה הָיָה אֶפְשָׁר לְפָרֵשׁ כָּאן הַפָּסוּק כִּפְשׁוּטוֹ: "כִּי תִשְׁמַע **בְּקוֹל**" שֶׁהוּא בְּחִינַת **תּוֹרָה**, שֶׁעַל יְדֵי זֶה יוּמְשָׁךְ לִשְׁמוֹר "אֶת כָּל מִצְוֹתָיו", שֶׁהַתּוֹרָה הִיא הַשְּׁמִירָה לַ"גַּר מִצְוָה כו'". וְ"ע' פָּנִים לַתּוֹרָה" (בְּמִדְבַּר רַבָּה יג, טו. זֹהַר חֵלֶק א' מז, ב. חֵלֶק ג' כ, א בְּרֵעֵיָא מְהֵימְנָא קס, א. קלט, א. רטז, א.).

וְגַם: כִּי פֵּירוּשׁ **הַשְּׁמִירָה** הַנִּזְכָּר **כָּאן** רְצוֹנוֹ לוֹמַר, **שֶׁלֹּא יִסְתַּלֵּק הָאוֹר לְשָׁרְשׁוֹ.** וְזֶה הוּא עַל יְדֵי הַכֵּלִים דַּוְקָא.

וְכָמוֹ שֶׁנִּתְבָּאַר בַּבֵּיאוּר עַל פָּסוּק "וְקִבֵּל הַיְּהוּדִים", בְּפֵירוּשׁ עִנְיָן "נַעֲשָׂה וְנִשְׁמָע כו'". עַיֵּן שָׁם. וְעַל פָּסוּק "וְהָאָרֶץ הָדוֹם רַגְלָי כו'".

וּלְעִיל, רוֹצֶה לוֹמַר, **הַשְּׁמִירָה** מִבְּחִינַת "עֲבִירָה מְכַבָּה מִצְוָה", דְּהֵיינוּ **מִינִיקַת הַחִיצוֹנִים** מֵהָאוֹר פְּנִימִי וְהַכְּלִי. וּשְׁמִירָה זוֹ, הוּא דַּיְּיקָא עַל יְדֵי אוֹרוֹת מַקִּיפִים כו'.

וְעַיֵּין מַה שֶּׁנִּתְבָּאַר בְּפָרָשַׁת וָאֶתְחַנַּן, עַל פָּסוּק (ו, א־ג) "וְזֹאת הַמִּצְוָה כו', לִשְׁמֹר אֶת כָּל חֻקֹּתָיו כו', וְשָׁמַרְתָּ" כו' – ב' שְׁמִירוֹת. וְעַיֵּין מַה שֶּׁנִּתְבָּאַר עַל פָּסוּק (פִּנְחָס כח, ב) "תִּשְׁמְרוּ לְהַקְרִיב כו'" – "שְׁמוֹר זוֹ מִשְׁנָה כו'").

33. (הוֹשֵׁעַ ד, א).

34. וְעַיֵּין בְּרִבּוֹת נְשֹׂא, רֵישׁ פָּרָשָׁה עֲשִׂירִי.

35. (וְעַיֵּין בְּרִבּוֹת: סוֹף קֹהֶלֶת, בַּפָּסוּק (יב, ט) "וְיוֹתֵר שֶׁהָיָה קֹהֶלֶת חָכָם". וּבְפָרָשַׁת נֹחַ, סוֹף פָּרָשָׁה ל"ה. מִשְׁפָּטִים, פָּרָשָׁה ל'. זֹהַר: חֵלֶק ב': קכ"ב, סוֹף עַמּוּד א'. קנ"ח, ב'. חֵלֶק ג': ק"י, עַמּוּד א'. רנ"ו, עַמּוּד ב').

36. (בְּרָכוֹת ה, סוֹף עַמּוּד א).

אַךְ הָעִנְיָן הוּא:

לְפִי שֶׁעוֹלָם־הַבָּא הוּא **גִּילּוּי הַזִּיו**, שֶׁהַגִּילּוּי הַזֶּה הוּא דֶּרֶךְ יְרִידַת וְהִשְׁתַּלְשְׁלוּת הַמַּדְרֵגוֹת שֶׁהֵן רַבּוֹת וְשׁוֹנוֹת, וּכְדֵי לִהְיוֹת גִּילּוּי זֶה לְכָל אֶחָד וְאֶחָד כָּרָאוּי לוֹ לְפִי מַעֲשָׂיו וּמַדְרֵגָתוֹ, מוּכְרָח הוּא לִסְבּוֹל יִסּוּרִים כָּל כַּךְ לְפִי עֵרֶךְ כו'.

אֲבָל בָּעוֹלָם־הַזֶּה שֶׁהוּא **גִּילּוּי "אָנֹכִי"** מַמָּשׁ, הִנֵּה עָלָיו יִתְבָּרֵךְ נֶאֱמַר (תְּהִלִּים קלט, יב): "גַּם חֹשֶׁךְ לֹא יַחְשִׁיךְ כו'", וְ"קָרוֹב ה' לְכָל קוֹרְאָיו, לְכֹל אֲשֶׁר יִקְרָאוּהוּ בֶּאֱמֶת" (תְּהִלִּים קמה, יח). כִּי הוּא "הַשָּׁוֶה וּמַשְׁוֶה קָטֹן וְגָדוֹל"[37]. וְהַמַּלְאָכִים שׁוֹאֲלִים: "אַיֵּה מְקוֹם כְּבוֹדוֹ?"[38] הֵיְינוּ אוֹר אֵין־סוֹף בָּרוּךְ־הוּא מַמָּשׁ, שֶׁאֵינוֹ מוּשָׂג כו'. (מַה שֶּׁאֵין כֵּן בְּבְחִינַת הַזִּיו, הֲרֵי "וְהָאוֹפַנִּים בְּרַעַשׁ גָּדוֹל כו' יְהֵלְלוּ אֶת שֵׁם ה'"[39]) וְאוֹמְרִים (יְשַׁעְיָה ו, ג): "מְלֹא כָל הָאָרֶץ" – **הַלָּזוּ הַגַּשְׁמִית** – "כְּבוֹדוֹ". :

ד. אַךְ הִנֵּה תַּכְלִית הַמְכֻוָּן בְּ"כִי תִשְׁמַע בְּקוֹל ה' אֱלֹהֶיךָ", הוּא הַמְשָׁכַת בְּחִינַת אוֹר אֵין־סוֹף בָּרוּךְ־הוּא בְּגִילּוּי עַל נַפְשׁוֹ; וּבִשְׁמִירַת כָּל מִצְוֹתָיו – לִהְיוֹת כְּלִי וְאוֹר לְגִילּוּי זֶה – הוּא כְּדֵי לִהְיוֹת בְּחִינַת בִּיטּוּל כו'. וְזֶהוּ "לַעֲשׂוֹת הַיָּשָׁר בְּעֵינֵי ה' כו'".

וּבֵיאוּר עִנְיָן זֶה:

הִנֵּה כְּתִיב (שְׁמוּאֵל א' ב, ג): "אֵל **דֵּעוֹת** ה'" – ב' דֵּעוֹת – **יְחוּדָא־עִילָּאָה וְיִחוּדָא־תַּתָּאָה**: יְחוּדָא־עִילָּאָה – מִלְּמַעְלָה־לְמַטָּה, דְּ"כוֹלָא קַמֵּיהּ כְּלָא כו'"[40]. וְיִחוּדָא־תַּתָּאָה – מִמַּטָּה־לְמַעְלָה, בְּחִינַת יֵשׁ מֵאַיִן כו'. כְּמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר בְּמָקוֹם אַחֵר. וּשְׁתֵּיהֶם הֵם כֹּחוֹת אֱלֹהוּת: יְחוּדָא־תַּתָּאָה – בְּשֵׁם "**אֱלֹקִים**" הַמְצַמְצֵם וּמַפְרִיד לִהְיוֹת "עָלְמָא דְּפֵרוּדָא", בְּחִינַת יֵשׁ כו', שֶׁיִּהְיֶה בִּיטּוּל־הַיֵּשׁ דַּוְקָא. וְיִחוּדָא־עִילָּאָה – בְּשֵׁם "**הַוָיָ"ה**" כו'.

וְזֶהוּ "מְשָׁמַיִם הִבִּיט ה'" (תְּהִלִּים לג, יג); "הַשְׁקִיפָה מִמְּעוֹן קָדְשְׁךָ מִן הַשָּׁמַיִם" (תְּבוֹא כו, טו); "ה' מִשָּׁמַיִם הִשְׁקִיף כו'" (תְּהִלִּים יד, ב) – פֵּירוּשׁ: שֶׁנִּתְלַבֵּשׁ בְּמִדָּה זוֹ לְהַשְׁגִּיחַ מִשָּׁמַיִם מִלְּמַעְלָה־לְמַטָּה, דְּהַיְינוּ בְּחִינַת יִחוּדָא־עִילָּאָה. שֶׁלְּפָעְמִים מִתְלַבֵּשׁ בְּמִדָּה זוֹ, וְלְפָעְמִים מִתְלַבֵּשׁ וּמַשְׁגִּיחַ בְּמִדָּה שֶׁמִּמַּטָּה־לְמַעְלָה, בְּחִינַת יִחוּדָא־תַּתָּאָה.

וְזֶהוּ "**עֵין ה' אֶל יִרְאָיו**" (תְּהִלִּים לג, יח): שֶׁל"**יִרְאָיו**" שֶׁהֵן בְּבְחִינַת "מַפְתְּחוֹת הַחִיצוֹנִיּוֹת" הוּא מַשְׁגִּיחַ בְּבְחִינַת **עַיִן אַחַת** – אוֹ יִחוּדָא־עִילָּאָה אוֹ יִחוּדָא־תַּתָּאָה.

מַה שֶּׁאֵין כֵּן "אֶל **הַצַּדִּיקִים**", שֶׁהֵן בְּבְחִינַת הִתְקַשְּׁרוּת – "עַמּוּד אֶחָד וְצַדִּיק שְׁמוֹ"[41]; "כִּי כֹל בַּשָּׁמַיִם וּבָאָרֶץ" (דִּבְרֵי הַיָּמִים א' כט, יא), וְתַרְגּוּם אוּנְקְלוֹס: "דְּ**אָחִיד** בְּשְׁמַיָּא וְכו'" – הוּא בְּבְחִינַת "**עֵינֵי** ה'" (תְּהִלִּים לד, טז), שֶׁאֵלּוּ הַשֵּׁנִי בְּחִינוֹת עֵינַיִם, הֵן שָׁוִין מִמַּטָּה־לְמַעְלָה כְּמוֹ מִלְּמַעְלָה־לְמַטָּה.

(וְעַל דֶּרֶךְ זֶה הוּא מַאֲמַר הַמִּדְרָשׁ סוֹף "שִׁיר הַשִּׁירִים רַבָּה": "בְּשָׁעָה שֶׁיִּשְׂרָאֵל עוֹשִׂין רְצוֹנוֹ שֶׁל מָקוֹם, הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ־הוּא מַבִּיט אֲלֵיהֶם **בִּשְׁתֵּי עֵינָיו**, הָדָא הוּא דִכְתִיב (תְּהִלִּים לד, טז): "**עֵינֵי** ה' אֶל צַדִּיקִים".

וּבְשָׁעָה שֶׁאֵין עוֹשִׂין רְצוֹנוֹ שֶׁל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ־הוּא, הוּא מַבִּיט עֲלֵיהֶם **בְּעֵינוֹ אַחַת**. הָדָא הוּא דִכְתִיב: "**עֵין** ה' אֵל יְרֵאָיו").

וּכְמוֹ שֶׁכָּתוּב (תְּהִלִּים יא, ז): "**יָשָׁר** יֶחֱזוּ פָנָיו", "יָשָׁר" מַמָּשׁ. שֶׁגַּם מִמַּטָּה־לְמַעְלָה מִתְגַּלֶּה בְּחִינַת בִּיטּוּל דְּ"כוֹלָא קַמֵּיהּ – כְּלָא חָשִׁיב". וּכְמוֹ שֶׁכָּתוּב (יְשַׁעְיָה נב, ח): "כִּי **עַיִן בְּעַיִן** יִרְאוּ וְכו'", דְּהַיְינוּ עַיִן שֶׁמִּלְּמַעְלָה־לְמַטָּה בְּעַיִן שֶׁמִּלְּמַטָּה־לְמַעְלָה. וּכְמוֹ שֶׁכָּתוּב בַּזֹּהַר הַקָּדוֹשׁ (חֵלֶק ב' קלה, א): "לְמֶהֱוֵי אֶחָד בְּאֶחָד" – שֶׁבְּבְחִינַת יִחוּדָא־תַּתָּאָה שׁוֹרֶה וּמִתְגַּלֶּה יִחוּדָא־עִילָּאָה. כִּי בְּלֹא גִילּוּי בְּחִינַת יִחוּדָא־תַּתָּאָה תְּחִלָּה, אֵינוֹ שׁוֹרֶה וּמִתְגַּלֶּה יִחוּדָא־עִילָּאָה, כְּמַאֲמָר: "קוּדְשָׁא בְּרִיךְ־הוּא אֶחָד, לְעֵילָּא **לָא יָתִיב** כו'"[42].

וְעַל זֶה אוֹמְרִים "**מוֹדִים** אֲנַחְנוּ לָךְ כו'"[43] – כְּאָדָם שֶׁמּוֹדֶה לַחֲבֵירוֹ שֶׁ"אֱמֶת הוּא כְּמוֹ שֶׁהוּא אוֹמֵר" – כַּךְ "מוֹדִים אֲנַחְנוּ לָךְ", שֶׁאֱמֶת הוּא דְּ"כוֹלָא קַמֵּיהּ – כְּלָא כו'", וְלֹא כַּאֲשֶׁר נִרְאֶה לְעֵינֵי בָשָׂר – יֵשׁ מֵאַיִן כו'. וּ"מֵאַן דְּלֹא **כָּרַע** בְּמוֹדִים כו'"[44] – שֶׁצָּרִיךְ לִהְיוֹת בִּבְחִינַת **הוֹדָיָה** עַל כָּל פָּנִים.

אַךְ לִהְיוֹת גִּילּוּי מַמָּשׁ בִּבְחִינַת בִּיטּוּל זֶה – לְמַטָּה כְּמוֹ לְמַעְלָה – הוּא עַל יְדֵי הַתּוֹרָה, "כִּי תִשְׁמַע **בְּקוֹל** ה' אֱלֹהֶיךָ" – **בִּפְנִימִיּוּת** הַקּוֹל. שֶׁפְּנִימִיּוּת זוֹ הֵיְינוּ אוֹר אֵין־סוֹף בָּרוּךְ־הוּא מַמָּשׁ, שֶׁלְּמַעְלָה מַעְלָה מִסֵּדֶר הַהִשְׁתַּלְשְׁלוּת, וְשָׁם מַעְלָה וּמַטָּה שָׁוִים, לְכָךְ נִמְשָׁךְ מִשָּׁם לִהְיוֹת גִּילּוּי בִּיטּוּל זֶה לְמַטָּה כְּמוֹ לְמַעְלָה.

---

37. (פִּיּוּט "וְכָל מַאֲמִינִים").

38. (נוֹסַח קְדוּשַׁת "כֶּתֶר" בְּמוּסָף שַׁבָּת וְיוֹם טוֹב).

39. (נוֹסַח בִּרְכוֹת קְרִיאַת שְׁמַע, עַל פִּי יְחֶזְקֵאל ג, יג. תְּהִלִּים קמח, ה).

40. (זֹהַר חֵלֶק א בְּהַקְדָּמָה יא, ב).

41. (חֲגִיגָה יב, ב: "הָאָרֶץ עַל מָה עוֹמֶדֶת? . . עַל עַמּוּד אֶחָד וְצַדִּיק שְׁמוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר (מִשְׁלֵי י, כה): 'וְצַדִּיק יְסוֹד עוֹלָם'").

42. ("עַל כּוּרְסְיָיא דִיקָרֵיהּ, עַד דְּאִתְעֲבִידַת אִיהִי בְּרָזָא דְּאֶחָד כְּגַוְונָא דִילֵיהּ לְמֶהֱוֵי אֶחָד בְּאֶחָד". זֹהַר שָׁם).

43. (בִּרְכַּת הַהוֹדָאָה בְּתְפִלַּת הָעֲמִידָה).

44. ("נַעֲשָׂה שִׁדְּרָתוֹ נָחָשׁ וְאֵינוֹ קָם בִּתְחִיַּית הַמֵּתִים. רְאֵה בָּבָא קַמָּא טז, סוֹף עַמּוּד א' וּבְתוֹסְפוֹת שָׁם עַמּוּד ב'. זֹהַר חֵלֶק ג' ק, א. חֵלֶק ג' קסד, א. וּרְאֵה פְּרִי חָדָשׁ בְּאוֹרַח חַיִּים סִימָן קי"ג).

וְזֶהוּ "לַעֲשׂוֹת הַיָּשָׁר בְּעֵינֵי ה' אֱלֹהֶיךָ", פֵּירוּשׁ "הַיָּשָׁר" – בְּבְחִינַת יָשָׁר, בְּהַשְׁוָאָה אַחַת, "לְמָהֱוֵי אֶחָד בְּאֶחָד", וְ"עַיִן בְּעַיִן יִרְאוּ וְגוֹ'". :

ב.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא דובער – אדמו"ר האמצעי

תורת חיים

(כד) **ויובן** כל זה ע"ד דמיון מן השרים הגדולים היושבים במשתה וסעודה עם המלך שצריכים לשמוח עמו יחד והמלך מראה לכולם פנים שוחקות וימין מקרבת ברוב עוז וחבה יתירה כדי שישמחו עמו בשמחתו. והנה יש בשרים היושבים לפניו ב' כתות. אחת רואי פני המלך תמיד בכל יום המקורבים אליו שהן אוהביו הנאמנים שמקרבם בימין באה"ר נגלית תמיד וממילא גם הם עמו בקרבת עוז האהבה הגדולה כרעים ואחים בלי בטול ויראה כ"כ כשאר השרים ועבדים ועכ"ז יש בהם בחי' הבטול במציאות תמיד בעמדם לפניו. אך שזהו הבטול שמצד האהבה כנ"ל שבא בגילוי ויראת הרוממו' שלו יש בלבם בהעלם תמיד כו' וע"כ גם בשעה שיושבים עמדו במשתה ושמח' ששמחים עמו בגילוי עוז האהבה בקירוב גדול יותר גם אז יש בהם בחי' הבטול והאימה מרוממות גדולתו בתוך תוכם אלא שהוא בהעלם צפון וטמון בפנימית לבבם ולא נגלה מבחוץ בחיצוניות כלל רק אדרבה בחיצונית מראין לפניו אהבה ושמחה בקירוב בלי יראה ופחד כ"כ מרוממותו וגם לא יקלו ראש עמדו כאחד הריעים האהובים שהרי יש בזה בטול שמצד האהבה לבד כנ"ל וגם יראת הרוממות שלו גנוז בהעלם בלבם גם בכל עת שמחת לבו שמרא' פנים שוחקות ואנפהא דמלכא נהירין יש בהעלם אמתת רוממות גדולתו וכח הדין הנורא שבו כו'. ונמצא שאע"פ ששמחים עמו באהבה וקירוב יש בזה בחי' הבטול בבחי' האהבה בגילוי והבטול שביראה מרוממות גדולתו בהעלם וכלולים ב' מיני בטול הללו כאחד בעת שמחתם עמו במשתה בסעודה כו' וד"ל. הנה כת הב' הן השרים הבלתי מקורבים עם המלך רק מרחוק יעבדו עבודת המלך לכל אשר יצא תפקידו על המדינה וכל חילו וכל אשר יגזור אומר השרים הן הראשים לקיים פקודתו (וכמו שרי הוועד הנק' סענאט אשר כל דבר מלכות נחתך על ידם וכן שרי הצבא הגדולים וכה"ג). הרי יש בהם אימת מלך מעוצם רוממותו בתמידות בבטול עצום ונורא שמצד היראה הגדולה לפ"ע עוצם הרוממות כו' ועומדים מרחוק ולא מקרוב כרואי פני המלך כו' ועכ"ז יש בהעלם בלבם בחי' האהב' והקירוב בכל עוז למלך לעשות נח"ר לפניו שימצאו חן וחסד באהבה בימין מקרבת שזהו כל ישעם וכל חפצם בעבודתם התמה במס"נ כו'. ולזאת כאשר יושבים אתו במשתה ושמחה לשמח לבב המלך ודאי גם הם רוצים לעשות לו נח"ר זה לשמוח עמו ושמחי' אתו אבל שמחה זו א"א להיות אצלם בגלוי בקירוב האהב' כי יגבר עליהם אימת מלך עד שארכבותיהם דא לדא נקשן כו' רק השמחה והאהבה בהעלם בלבם ומראים עוז לבבם הנאמן באהבה בבחי' בטול גדול שבבחי' היראה בגלוי והבטול שבבחי' האהבה בהעלם כענין במקום גילה שם תהא רעדה שהרעדה מבחוץ וגילה מבפנים. ובכת הא' המקורבים הנ"ל הוא להיפוך שהגילה מבחוץ והרעדה מבפנים בהעלם וד"ל:

ותלד עדה את יבל

ג.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא מנחם מענדל – אדמו"ר ה'צמח צדק'

דרך מצותיך

יב) **ולהבין** זה בפרטות בעזה"י, הנה יש להקדים מ"ש בפע"ח שפרשה ראשונה דק"ש יש בה ש' מ"ב כנגד מ"ב תיבין שמואהבת עד ובשעריך, ופ' והי' אם שמוע יש בה ש' ע"ב כנגד ע"ב תיבין שמוהי' עד ושמתם כו' ולכאורה תמוה בהיות ידוע דפ' שמע והי' הן חו"ג וא"כ כיון ששמע הוא חסד איך שייך בו שם מ"ב שהוא מבחי' גבורה דמש"ה כל העליות הוא ע"י שם מ"ב משום שמבחי' הגבורה בא

סיבת העליה וההסתלקות כמו שטבע האש לעלות
למעלה, וכן והי' אם שמוע שהוא בחי' גבורה דלכך
נא' בפרשה זו וחרה אף הוי' כו' איך שייך בו שם ע"ב
שהוא חסד שהוא בגי' ע"ב וכידוע, ומה ששמענו
התירוץ ע"ז הוא דאחליפו דוכתייהו אור החסד בכלי
הגבו' ואור הגבו' בכלי החסד כמ"ש בזהר ובע"ח,
והנה בפ' שמע האור הוא מבחי' גבורה ולכן השם הוא
מ"ב שהשם הוא בחי' האור כנ"ל באותיות הקודמי'
באריכות, ואמנם הכלי הוא חסד ומש"ה נז' בו ואהבת
שאהבה היא בחי' חסד כו', ובוהי' אם שמוע האור
הוא חסד ולכן השם הוא ע"ב והכלי היא בחי' גבורה,
(ואל יקשה המעיין ממ"ש בסידור להיפוך דשמע הוא
אור החסד בכלי הגבורה כו', דבאמת אלו ואלו דא"ח
הם, והנה כאשר אני כותב כאן כן שמענו מפה ק'
כאאזמו"ר נ"ע בליל ש"ק פ' נח שנת תקס"ה באריכות
בעת היות משולחי הרב הק' ר' אהרן מטוטיאב נכד
הבעש"ט ז"ל אצל כ"ק ועמהם יחד שמענו מאמר
הנ"ל, ומ"ש בסדור נ"ל שאמר ג"כ כן בפעם אחר,
והאמת כי שניהם אמת כי השמות הם ממוצעין בין
אורות לכלים וכנז' אצלינו ע"פ את שבתותי תשמרו
כו' עיי"ש בהביאור). והענין יובן בהקדים מתחלה קצת
ביאור ענין יש מאין, דהנה בחי' התהוות יש מאין הוא
באמת בכל העולמות היינו למטה שמים וארץ גשמיים
מתהוים בכל רגע מאין ממש להיות יש ודבר כמו שהם
עתה וכמאמר המחדש בכל יום מע"ב כו' והתהוות זו
הוא ע"י המשכת החיות מעצמות אא"ס ממש הבלתי
בע"ג ולמעלה מהזמן כו', וכן למעלה בחי' חכמה
עילאה היא מתהוה מאין ליש ממש מא"ס ב"ה כדכתי'
והחכמה מאין תמצא שאא"ס שהוא למעלה מעלה
הרבה מהנאצלים נמשך להיות אנת חכים ולא בחכמה
ידיעה כו' אמנם הנה ידוע שיש הרבה עולמות לאין
קץ ובדרך כלל הם ד' עולמות אבי"ע, ובכל עולם
ועולם יש י"ס, והחכמה שהיא ראשית הי"ס היא
מתהוה בבחי' מאין ליש מא"ס ב"ה המאיר באותו
העולם משא"כ הט"ס נמשכים מהחכמ' בבחי'
השתלשלות מעילה לעלול שהוא יש מיש כנז' בפרדס
והובא באגה"ק במאמר איהו וחיוהי כו', (ואמנם
הנבראים שבאותו העולם הנמשכים ממדת מל'
שבאותו העולם הוא ג"כ בבחי' מאין ליש, והשתלשלו'
עו"ע הוא רק בהספירות עצמן זולתי בחי' החכמ'
שמתהוה מאין ליש וז"ש מגיד מראשית אחרית פי'
מגיד ל' המשכה כמו נהר דינור דנגיד כו' מראשית
בחי' ח"ע שמתהוה מאין באחרית היא המל' שיש בה
הכח להוות מאין ליש וכמ"ש במ"א על פסוק זה),
והנה זהו ענין המבואר בע"ח שמל' דאצי' נעשי' עתיק
לבריאה ומל' דבריאה עתיק ליצי' כו', פי' שמבחי'
אחרונה דאצי' שהיא המל' נעשה בחי' עתיק לבריאה
שהוא בחי' א"ס עדיין לגבי עולם הבריאה והחכמה
דבריאה מתהוה ממנה בבחי' יש מאין וכנודע שפרסא
מפסקת בין האצילות לבריאה והאור המאיר בבריאה
עובר ע"י פרסא זו והוא אור של תולדה בבחי' מאין
ליש, ועד"ז מל' דבריאה נעשי' עתיק ליצי' וחכמ' דיצי'
נמשך ממנה מאין ליש אמנם מחכמ' דיצי' עד מל'
דיצי' הוא בחי' השתלשלות עו"ע וכעד"ז מחכמ'
דבריאה עד מל' דבריאה כו' כנ"ל, ומל' דיצי' נעשי'
עתיק לעשי' ונמשך ממנה החכמ' דעשי' מאין ליש,
ואח"כ מחכמה דעשי' עד מל' דעשי' הוא בחי'
השתלשלות עו"ע, ואמנם זהו בי"ס עצמן, ואח"כ
מבחי' מל' דעשי' מתהוים מאין ליש הנבראים דעשי'
והשכל אנושי שבנפש השכלית שבאדם כו' שנמשך
משמרי האופנים כו', והנה המשל לזה איך שהחכמ'
מתהוה יש מאין ושאר הט"ס נמשכים מהחכמ' בבחי'
עו"ע הוא מובן ג"כ בנפש שהמדות אנו רואים
שנמשכים מהשכל בבחי' עו"ע שממהות השכל ממש
מתהוים המדות והשכל מתלבש בתוכן להיות להם
לאור וחיות כנראה בעליל שלפי השכל והתבוננות כך
היא המדה אהבה או יראה וכמ"ש לפי שכלו יהולל
איש וכעד"ז המדות מתלבשי' במחשבה הרי שמהות
המדה ועצמותה ממש נגלית בהמחשבה כו' משא"כ
התהוות השכל מלמעלה מהשכל אינו כן שאין בחי'
הכח שלמעלה מהשכל מתגלה כלל בהשכל אלא
שנולד השכל ממנו בבחי' מאין ליש דהיינו שאין
המשפיע מתגלה כלל מפני רוב הגבהותו מן המושפע
וז"ש החכמה מאין תמצא ל' מציאה כמו המוצא
מציאה שאינו יודע ממי באה מציאה זו כך תמצא
החכמה מאין בבחי' מציאה כו', וכ"ז הוא לפי
שהחכמ' היא ראשית כחות הנפש והתהוות' מהנפש
השכלי' עצמה לכך הוא בבחי' מאין ליש משא"כ
המדות והמחשבה ודיבור שהתהוותן הוא ע"י החכמה
הוא בבחי' יש מיש עילה ועלול כו', והנמשל מובן
לי"ח שהחכמ' שהיא ראשית הי"ס הואיל והתהוותה
הוא מא"ס ב"ה עצמו לכך הוא בבחי' מאין ליש שהרי
אא"ס מרומם ונשגב מאד, אבל שאר הי"ס שהתהוותן
הוא ע"י החכמ' הוא בבחי' יש מיש עו"ע כו' (רק נ"ל
דמ"ש ששאר הט"ס מתהוי' מהחכמ' בבחי' יש מיש
עו"ע, היינו בבחי' השפעה שמקבלים מהחכמה אבל
בחי' התהוות מהותן ועצמותן שהוא ג"כ מהאא"ס עיין
לעיל אות יו"ד, ודאי שזהו ג"כ מאין ליש וזה פשוט
אלא שי"ל שכשנתהוה החכמ' מאא"ס מאין ליש נתהוו
ג"כ עמה הט"ס מאין ליש והיו בבחי' העלם והתכללות

בחכמה וזהו ענין ו"ד של מילוי היו"ד כנודע. ואח"כ התהוותן בבחי' גלוי מההעלם דחכמה הוא בבחי' יש מיש שהרי כבר נמצא מהותן בהחכמה, ולפיכך אנו אומרים שהחכמה מתהוה מאין ליש והט"ס נמשכים ממנה בבחי' יש מיש, ר"ל שהחכמה ראשית התהוותה בבחי' גלויה הוא ממש מהא"ס מאין ליש אבל הט"ס התהוותן גלוין כמו שהן באצי' הרי הוא מהחכמה וא"כ הוא יש מיש כו', והתהוות שרשן שבחכמ' שנמשך מאין ליש מהא"ס הוא נעלם מאד, ואין שמן נק' עליהם עד שמתאצלים בבחי' גלוי מהחכמה, ע"כ הג"ה). אך הנה זהו בכל עולם כמו שהוא בערך עצמו, אבל לגבי העולם שלמטה ממנו הרי בחי' המל' שבעולם העליון נעשה ראש ומקור להיות מתהוה ממנה בחי' החכמ' שבעולם שלמטה מאין ליש כו', והיינו משום שחכמ' דאצי' היא מרומם הרבה ממהות החכמ' דבריאה ולא שייך כלל בזה השתלשלות עו"ע אלא מאין ליש ממש וכעד"ז החכמ' דבריאה לגבי החכמ' דיצי' והחכמ' דיצי' לגבי חכמה דעשי' והחכמה דעשי' לגבי שכל האנושי שלנו כו' כולם נמשכים זה מזה בבחי' מאין ליש, אמנם כ"ז הוא בערך אבי"ע עצמן אבל לגבי אור א"ס ב"ה עצמו כמו שהוא מרומם ונשגב למעלה מהספירות, הרי אצלו ית' שוין ממש בהשואה א' ממש בחי' החכמ' דעולם האצי' עם החכמה שלנו ממש עם היות כי כשנעריך אותן זה לגבי זה הריחוק ביניהם גדול ועצום מאד עד להפליא כמובן מהסבר הנ"ל איך שהחכמ' דאצי' היא ראשית הי"ס דאצי' וכולם נמשכים ממנה בבחי' השתלשלות עילה ועלול ויש כאן עשרה ירידות דרך כלל עד התהוות המל' דאצי' והמל' מהוה מאין ליש החכמ' דבריאה וממנה נמשכים בהשתלשלות עו"ע שאר הט"ס דבריאה ע"ד הנ"ל באצי' כו' עד שהמל' דבריאה מהוה מאין ליש החכמ' דיצירה וממנה נמשכי' שאר הט"ס דיצירה בבחי' עו"ע זה מזה בכמה ירידות עד שנתהוה המל' דיצירה שהיא נעשית מקור ושרש להוות מאין ליש החכמ' דעשי' שממנה נמשכים הט"ס דעשי' ע"ד הנ"ל ביצירה עד שהמל' דעשי' היא מהוה מאין ליש הנפשות השכלי' שבמין האדם וע"י כמה ירידות שהרי נמשכים משמרי האופנים כו'. וא"כ ילאה השכל מהשיג שפלות ודלות ערך השכל האנושי לגבי החכמה דאצילות שהרי אין לשער כלל רבוי הצמצומים והירידות העצומות שיש בהתהוות השכל האנושי מהחכמ' דאצי' ובאמת יש צמצומים רבים אין קץ ומשנ"ת כאן הוא רק הצמצומי' כלליים כו', ויותר הרבה ממה שאין ערוך טיפה א' לגבי הים אוקיינוס כו', עכ"ז כשנעריך אותן לגבי הא"ס ב"ה עצמו ימצא ששניהם שוים אצלו ית' ממש, דכמו שאין השכל האנושי ערוך לו ית' כלל שהרי אינו ערוך לגבי החכמה דאצילות כנ"ל והחכמה דאצילות אינה ערוך כלל לאא"ס, כמ"כ ממש אין ערוך החכמה דאצילות לאא"ס ממש כמו שאין ערוך לו ית' החכמ' דעשיה בהשואה א' ממש והיינו משום שאא"ס כשמו כן הוא ולגבי דבר שבלי גבול הרי מספר אחד עם ריבוא רבואות פעמים אלפי אלפים וריבוא רבבות הן שוים ממש בלי שום יתרון והעדפה לזה על זה כלל וכלל, שאילו תאמר שבבחי' הבלי גבול נמצאים ריבוא רבואות פחות מאחדים א"כ אינו בלי גבול, (וכמו שכתבו חכמי המחקר שא"א שיהי' בלי גבול גדול מבלי גבול וכיון שבבחי' בלי גבול נמצאי' ריבוא רבואות בלי גבול א"כ א"א לומר שהאחדים נמצאים בו יותר דא"כ תאמר שבלי גבול גדול מבלי גבול כו' וזה אינו) א"ו הן שוים ממש. וכמ"כ עד"מ לגבי אא"ס שוים ממש החכמה דאצי' עם החכמ' האנושי', ולא דוקא החכמ' דאצי' עם החכמ' האנושי' ששניהם נק' בשם חכמה אלא אפילו החכמה דא"ק עם הדומם והצומח דעשיה הן שוים ממש לגבי האא"ס וכמו שאנו אומרים השוה ומשוה כו':

שרש מצות התפלה

ד.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שמואל – אדמו"ר מוהר"ש

תורת שמואל – תרל"ג

וזהו מ"ש שמע ישראל הוי' אלקינו, שמע ישראל היינו שיתבונן איך שהוי' עצמו הוא אלקינו, ופי' אלקינו הוא שלנו, והענין הוא דהנה כתי' ואין לנו עוד אלקים זולתך סלה, והיינו לפי שגם המלאכי' נק' אלקי' וכמ"ש הודו לאלקי האלקי', וכן הב"ד נק' אלקי' וכמ"ש אלקי' לא תקלל עד האלקי' יבא דבר שניהם, והוא לפי שפי' אלקי' הוא ל' כח ויכולת, ולכן נק' הדייני' בשם אלקי' לפי שיש להם כח לדון מה שהותר להם ע"פ דינא דמלכותא, וגם המלאכי' נק' אלקי' לפי שהם שלוחי השפע שע"י נשפע כל השפעות עוה"ז,

אך כח השפע של נש"י הוא מבחי' ש' הוי' עצמו שלא ע"י המלאכי', כי אף שנש"י מקבלי' ג"כ מבחי' מלאך וכמ"ש הנה אנכי שולח מלאך לפניך, אך זהו שע"י עוברת ההשפעה רק דרך מעבר לבד, אבל עיקר ההשפעה הוא בא מבחי' ש' הוי' עצמו, כמ"ש ברבות ע"פ חלקי ה' אמרה נפשי, והמלאכים הם רק כגרזן ביד החוצב בו שאין לו רצון ובחירה כלל, וכמ"ש וממגד תבואות שמש וממגד גרש ירחים, שאף שהתבואו' נגדלי' מבחי' שמש וירח מ"מ אין זה ברצונם כלל ואינם בעלי בחירה כלל רק שממילא נגדל מהם התבואה ואינם יודעים מזה כלל לפי שהם רק כגרזן כו'. וזהו הפי' הוי' אלקינו שהכח שלנו הוא מבחי' שם הוי' לבד וכמ"ש כי חלק הוי' עמו וכתי' חלקי ה' כו'. ואח"כ הוי' אחד שאח"כ נמשך גם בעולמות שיהיו בטלי' לש' הוי' שהוא אחד בז' רקיעים וארץ וד' רוחות העולם, וכשיתבונן בזה נעשה אהבה ותשוקה לבחי' שם הוי' עצמו, וכמ"ש ואהבת את הוי' אלקיך, אבה הוא ל' רצון, שעיקר רצונו יהי' שהוי' יהי' אלקיך.

וזהו ענין התפלה שבמקום קרבנות שהוא בחי' התקשרות לאלקות בבחי' מחשבה, ותורה היא בחי' דבור, ומעשה היא בחי' מעשה המצות. וזהו בחי' ה' גדולה וה' קטנה לאה ורחל בחי' עלמא דאתכסי' ועלמא דאתגלי', תפלה הוא בחי' מח' עלמא דאתכסי' בחי' לאה, ותומ"צ הוא בחי' רחל עלמא דאתגלי'. ונמצא כמו שיעקב בירר מבחי' לבן בחי' לאה ורחל כמ"כ יש בחי' זו בכל א' וא' כו'.

ועתה צ"ל ענין השבועה מה שמשביעין אותו קודם הירידה בגוף ומהו התועלת מהשבועה וכנ"ל. והענין הוא, דהנה מצינו למעלה ג"כ בחי' שבועה וכמ"ש בי נשבעתי נאום הוי' וכתי' אשר נשבעת לאבותינו מימי קדם, וצ"ל מה שייך ענין שבועה למעלה. והענין הוא, דהנה יש שני בחי' במדות, הא' הם בחי' מדות הנולדי' מן השכל והב' בחי' מדות שלמעלה מן השכל. והנה בבחי' מדות הנולדים מן השכל הנה אנו רואים שלפעמים הוא מאיר בחי' חסד ולפעמים הוא להיפוך שהוא בחי' דין, לפי שאם יש איזה פגם כו' משתנה למדה"ד לפי שהם עפ"י חכ' ובחכ' יש שם בחי' הדקדוק שיהי' דוקא ע"פ אופן זה, וכנודע שהחכ' היא קצת דין. אך המדות שלמעלה מן השכל אין שם בחי' דקדוק כלל, והן בחי' יגמה"ר מי אל כמוך נושא עון ועובר על פשע. וז"ע השבועה שהיא בחי' התקשרות בחי' מדות שלמטה מן השכל עם בחי' מדות הרחמים שלמעלה מן השכל, והיינו שלא יהי' העון תופס מקום כלל. וזהו אשר נשבעת לאבותינו מימי קדם, היינו שיש שני בחי' ימים, ימי עולם וימי קדם, ימי עולם הוא בחי' מדות שנעשה מקור לעולמות, משא"כ ימי קדם הוא בחי' מדות שלמעלה מן השתלשלות שאין שם שינוי כלל ואין העון תופס מקום כלל.

ויצא יעקב

ה.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שלום דובער – אדמו"ר מוהרש"ב

ספר המאמרים – המשך תער"ב

קיח) **וע"פ** הנ"ל י"ל שמתאים עם מ"ש הבחיי ס"פ משפטים בשם הרס"ג דספיר היא אבן יקרה לבנה וכ"כ הרד"ק בשם גאון שהוא קריסטאל. והענין הוא דהנה ידוע דגוון לבן הוא גוון עצמי דבזה חלוק גוון לבן משארי הגוונים שאינו דבר נוסף על עצמו' הדבר כלל, ואינו כמו שאר הגוני' דצבע אדום וירוק וכה"ג שכולם הם נוספים על עצמיותם, משא"כ גוון לבן אינו דבר נוסף על עצם הדבר כ"א הוא הוא העצם כו', וכמו כל דבר שהוא במראה אדום או ירוק א"ז שהעצם הוא כך כ"א הוא מאיזה סבה היינו מצד איזה הרכבה דמשו"ז נעשה במראה זו, וכמו זכוכית ירוקה או אדומה הרי אין הזכוכי' בעצם היא במראה זו רק שנצבעה כך, וכן האבן הירוק והאדום אינו שבעצם הוא כן שהרי אנו רואין אותו במראה אחרת, רק זהו שהמראה בא בו בהרכבה כו', וכ"ה בעצם הצבע האדום או הירוק ג"כ אינו עצמי כ"א מורכב מאיזה דבר כו', שע"י איזה סיבה נעשה בצבע ומראה זו כו', משא"כ דבר הלבן הוא עצמי שאינו מורכב בשום דבר. וכמו שבאמת אינו מצוי כלל מציאו' גוון שיהי' צבעו לבן ממש כמו הלבן בעצם, וגוונים הלבנים שנמצאי' והיינו צבע הלבן אינם שוים כלל לעצם לבנוני' כמו שהוא בעצם, שהרי אנ"ר פשתן הלבן אין דוגמתו בצבע כלל שיהי' צבעו ג"כ לבן כמוהו כו' (ואפשר דבצבע לבן ג"כ הלבנוני' הוא עצמי רק שיש בו תערובות מין גוון אחר שבא בו ע"י הצמיחה או ע"י האדמה וכמו לבן אדמדם שמעורב

מראה אדום בהלבן, אבל הלבנוני' שבו הוא עצמי כו',
כי הדוגמא מצבע הלבן למע' הוא מדת החסד שהוא
ענף החכ' ויש בזה התדמו' לאוא"ס ב"ה במה שהוא
בחי' הגילוי והגילוי הוא בבחי' בל"ג כו', דמדת הגבו'
היא מחולקת במה שהיא בחי' העדר הגילוי ובחי'
ההגבלה כו', וה"ז כמו דבר נוסף על העצם כו', אבל
מדת החסד עם היותה בחי' מדה לבד ה"ה כמו העצם
שהיא בחי' הגילוי והגילוי הוא כמו שהוא דהיינו
בבחי' בל"ג כו', וזהו שגם בצבע הלבן הלבנוני' היא
עצמי כו', משא"כ שארי הגוונים עצם הצבע והגוון
הוא מורכב לא עצמי כו'), ולכן בכל הגווני' יש בהם
נטי' לכמה מיני מראות משונים, וכמו במראה האדום
יש בו ריבוי מזיגו' והרכבו', וכן בירוק שיש בו כמה
מיני מזיגות וכמו שאמרו על ירקרק או אדמדם ירוק
שבירוקין או אדום שבאדומין כו', הרי שיש חילוקי'
בירוק ואדום והוא בהם הרכבה, וכמו מראה הזהב הוא
מראה הירוק ונוטה לאדום וכמ"ש וירק את חניכיו
וארז"ל שהוריקן בזהב, ופרש"י כמו ואברותי' בירקרק
חרוץ שהוא ל' ירוק ונוטה לאדום, וכן מראה חלמון
ביצה שנוטה לאדום ועומק ירוק יש בו אדמומיות
ועומק אדום יש בו שחרות, ובד"כ יש בהם ריבוי מיני
הרכבות כו' (ומ"מ אינו פתוך מפני שההרכבה היא
מתולדה), והיינו מפני שבעצם הם מורכבים ע"כ יש
בהם הרכבה גם מגוונים ומראות אחרים כו'. משא"כ
גוון לבן אין בו נטיות לגוון זולתו רק שיש חילוקים
במראה הלובן עצמו וכמו עזה כשלג וכצמר לבן וסיד
ההיכל כו', שזהו דרגות בעצם הלובן אבל אין בו נטי'
לגוון אחר, והיינו לפי שהוא גוון פשוט ועצמי כו'.
והנמשל מזה יובן למע' בש' הוי' שנק' שם העצם
שאינו נוסף על עצמותו כלל, והגם כי כל השמות אינם
נוספים על עצמותו ח"ו שה"ה עצמו' אלקו' כו', מ"מ
דוקא ש' הוי' נק' ש' העצם מפני שאינו דומה לשאר
השמות, שהרי גם קודם שנבה"ע הי' הוא ושמו לבד
שזהו ש' הוי' שנק' שמו הגדול כו', דענין הוא ושמו
לבד היינו שהשם הוא כמו העצם ואינו דבר נוסף על
העצם כו', והגם דשארי שמות הי' באמת ג"כ קודם
שנבה"ע שאינם מחודשי' ח"ו מאחר שהן אלקו'
(ובד"פ גם אצי' הוא מחודש ע"י הצמצום כו' וכמ"ש
במ"א). אך הענין דשארי השמות הן בכלים שהכלים
הן בבחי' מציאו' דבר עם היותן אלקו' ממש כו', וע"כ
אינם עצמי' היינו שאינם בבחי' גילוי מן העצם מאחר
שהן בבחי' מציאו' דבר כו', וממילא ה"ה בבחי' דבר
נוסף על העצם כו', וגם בעצם מהותם אינם בבחי'
פשיטו' מאחר שהן בבחי' מציאו' דבר כו' (והיינו
שאינם עצמיים לגבי אוא"ס ב"ה שאינם בבחי' גילוי
מן העצם כו', וגם בעצמם אינם עצמי' ופשוטי' כו').
וכן בשרשם באוא"ס שלפה"צ הן בחי' כח הגבול
שבא"ס, והן אותי' הרשימו כו', דע"ה שזהו בחי' א"ס
ממש מ"מ ה"ז נק' באין ערוך לגבי א"ס הבל"ג כו'
וכמ"ש במ"א, ואינו בבחי' גילוי מן העצם דע"ה שזהו
בחי' עצמות א"ס ממש ומ"מ אינו בבחי' גילוי מן
העצם כו', וידוע דע"י הצמצום נעשו אותי' הרשימו
בבחי' מציאו' דבר שזהו התגלו' שרש הכלים שנעשה
ע"י הצמצום כו', ולפה"צ אינם בבחי' מציאו' כלל
וכלל, ומ"מ אינם בבחי' עצמי' ופשיטו' כו'. משא"כ
בחי' האור ה"ה בבחי' גילוי מן העצם כו', וגם לפי
המבו' בדרוש זה דבאורות יש ג"כ ע"ס ובשרשן
באוא"ס שלפה"צ הוא מה שאוא"ס שיער בעצמו
להאיר בבחי' מדה וגבול כו', מ"מ הרי נת"ל פט"ז
שא"ז בחי' כח הגבול כו', שהרי האורות הן בבחי'
גילוי ההעלם וה"ה בבחי' פשיטו' כו'. וז"ע דש' הוי'
הוא ש' העצם והוא בחי' האור (גם האורות דע"ס
וכ"ש האור העצמי כו'), שהוא בבחי' גילוי מן העצם,
וכמו העצם שהוא אור פשוט עדיין ואינו שייך בו גוון
כ"א גוון פשוט כמו גוון לבן כו', דשארי שמות שהן
בבחי' הכלים ה"ה בבחי' גווני' כמו אדום וירוק כו',
אבל ש' הוי' הוא בחי' האור הוא בבחי' גוון פשוט
כו'. וזהו שהחכ' נק' ספיר שהוא גוון לבן, להיות דחכ'
הוא בחי' האור שהוא בבחי' גילוי מן העצם ובבחי'
אין ה"ה בבחי' פשיטות שאין בו שום גוון כ"א בחי'
גוון פשוט ועצמי כו', וכמ"ש בסש"ב פל"ה בהג"ה
דאוא"ס אחד האמת שהוא לבדו הוא ואין זולתו וזו
היא מדרי' החכ' כו', והיינו דבחי' החכ' להיות שזהו
בחי' האור הדבוק באוא"ס המאציל ה"ה בבחי' אין
ובבחי' ביטול דכולא קכל"ח שז"ע אין זולתו כו', ע"כ
אינו בבחי' גוון כלל כ"א בבחי' גוון פשוט כו'.

קיצור. ויתאים למ"ש הבחיי דספיר היא אבן לבנה,
לובן הוא גוון עצמי בלתי מורכב, לכן אין בו
בעצם נטי' לשום גוון, משא"כ בשארי גוונים, והדוגמא
לזה ש' הוי' שם העצם, דכל השמות אינן גילוי מן
העצם, וגם אינן עצמים ופשוטים, וש' הוי' הוא האור
שהוא גילוי מן העצם, והוא עצמי ופשוט, וכן חכ' הוא
בחי' האור שהוא בחי' גילוי מן העצם, והיא בבחי' אין
ופשיטות.

בס"ד. ש"פ מקץ, שבת חנוכה, תער"ג

ו.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא יוסף יצחק – אדמו"ר מוהריי"צ

ספר המאמרים – אידיש (מתורגם)

"היתה לי דמעתי לחם יומם ולילה באמור אלי כל היום איה אלקיך"[1].

בכל צרה של בני ישראל, רחמנא־ליצלן, אומרים הגוים: היכן אלקיכם?

לעומתם, האפיקורסים היהודים הכופרים, עליהם אומרים רז"ל[2] "דפקר טפי", שהם אפיקורסים גדולים עוד יותר מהאפיקורסים של אומות העולם, ובפרט ביחס לאומות העולם המאמינים, שחז"ל קוראים להם "חסידי אומות העולם"[3], לא זו בלבד שהם שואלים את היהודים שומרי דת ישראל "איה אלקיך", אלא הם לועגים מהיהודים הדתיים.

הצרות הגדולות שה' יתברך מעניש בהם את עם ישראל, ירחם ה' יתברך, הן כדי שהם יעשו תשובה,

— כמו שאומרים כל מאות הפסוקים בתורה, נביאים וכתובים, שכל צרות היהודים, רחמנא־ליצלן, בכל הדורות, הן עונש האזהרה האלקית כדי שבני ישראל יעשו תשובה, וכאשר בני ישראל עשו תשובה ה' יתברך שלח להם ישועה —

אבל הכופרים בה' ובתורתו מנצלים את עונש האזהרה האלקי בצורה הפוכה; הם לועגים לתורה ומצוות. הם מנצלים את שפלות הרוח ומבוכת היהודים.

לא זו בלבד שבלעגם הם מדיחים יהודים מדרך התורה והמצוות, אלא הם עושים את בני ישראל לכופרים בהבטחות האלקיות לישראל על הגאולה.

הם מובילים את בני ישראל בדרכים האפיקורסיות הישנות, הבזויות והכוזבות, כך שבני ישראל צריכים לחפש את הגנתם ועזרתם בחיק המעצמות הגדולות אשור ומצרים.

על כך מקוננים הנביאים בני קורח[1] "היתה לי דמעתי לחם יומם ולילה באמור אלי כל היום איה אלקיך".

דמעותיי הן אצלי כלחם יומם ולילה, על כך שמלבד הסבל הגופני האיום שעם ישראל סובל בגלות המרה, סובל עם ישראל גם יסורים רוחניים מאומות העולם, ועוד יותר מ"אחיכם שונאיכם"[4], הכופרים בה' ובתורתו, המעבירים את עם ישראל על דעתם ודתם.

בני קורח, אסיר ואלקנה ואביאסף, לקחו חלק בתחילה בהכנות למחלוקת של קורח אביהם נגד אהרן ומשה, אבל בעת המחלוקת עצמה הם התחרטו ונסוגו ממנה[5].

כאשר האדמה נפתחה לבלוע את קורח ועדתו, גם אסיר, אלקנה ואביאסף, בני קורח, נפלו אל תוך 'פי הארץ'.

אך מכיון שהם עשו תשובה, נותר המקום ב'פי הארץ' פתוח, והם לא כוסו בעפר כקורח ועדתו, שם הם אמרו שירה ושם חיברו מזמורים.

---

1) תהלים מב, ד.
2) סנהדרין לה, ע"ב.
3) רמב"ם, הלכות תשובה פרק ג, הלכה ה. הלכות מלכים פרק ח, הלכה יא.
4) ישעיהו סו, ה.
5) סנהדרין קיא, ע"א. רש"י תהלים מב, א.

כאשר יצאו מ'פי הארץ', שרתה עליהם רוח הקודש והם אמרו נבואה על זמן חורבן בית המקדש והתקופה המרה כאשר בני ישראל יהיו בגלות.

מזמור זה הוא אחד ממזמורי תקופת הגלות, שהנביאים בני קורח מקוננים על תקופת הגלות המרה, שמלבד הצרות הגופניות הגדולות ויסורי הגלות, גדול עוד יותר רגש הקרירות והביזוי לתורה ומצוות, שהכופרים בה' ובתורתו גרמו לעם ישראל.

כמו שכתוב[6] בעמלק "אשר קרך בדרך". עמלק מבקש לקרר את עם ישראל בדרך התורה והמצוות, כך מבקשים הם לקרר את אמונת בני ישראל ולעשותם, חס־ושלום היו־לא־תהיה, לכופרים בה' ובתורתו, בכך שהם מפרסמים דיעותיהם הכוזבות אשר "ככל הגוים בית ישראל"[7], היפך — בין טומאה לטהרה — מהתורה הקדושה, שה' יתברך אומר[8] "והייתם לי סגולה מכל העמים" ו"ואבדיל אתכם מכל העמים"[9], ואשר משה רבינו עליו־השלום, האוהב[10] ומנהיג ישראל האמיתי מבקש מה' יתברך, "ונפלינו אני ועמך מכל העם אשר על פני האדמה"[11].

הכופרים מחלישים את דעת התורה.

לאמיתו של דבר, לבני ישראל יש שליחות אלקית מה לפעול בעולם, כמו שכתוב במדרש[12] על הפסוק "בראשית ברא אלקים וגו'", "בראשית" — "ב' ראשית" — התורה נקראת "ראשית" וישראל נקראים "ראשית", שעל בני ישראל לעדן את העולם על־ידי קיום דיני התורה, ולשם כך זקוקים לבני ישראל בעולם הזה הארצי.

כמעשה הידוע[13], אודות אחד מחסידי רבנו הזקן, למדן גדול וחסיד, שכל ימיו היה יהודי עשיר ונתן צדקה ביד רחבה, וכיוון שהיה עשיר הכל היו מעונינים להחזיק את כספי חסכונותיהם אצלו, בהיתר עיסקא, בעד אחוזים נמוכים ביותר.

בזמן מסויים, מצבו השתנה פתאום. הוא סבל נזקים גדולים ואיבד את כספו, וגם כספי אחרים.

כאשר הוא הגיע לרבנו הזקן לליאזנא, בכה מאוד על מצבו הכלכלי המר, ואמר לרבי שהוא צריך לשלם חובות, הוא צריך לחתן את הילדים, הוא צריך להוצאותיו והוא צריך להחזיק גם את הילדים המבוגרים שכבר נישאו.

הרבי נכנס לדביקות וכעבור זמן־מה אמר לחסיד: אתה אומר כל מה שאתה צריך, ולשם מה זקוקים לך אינך אומר כלל.

כלומר: לעם ישראל יש שליחות אלקית. הם מוכרחים לעדן את העולם על־ידי תורה ומצוות.

קיצור. מבאר כי מלבד יסורי הגלות הגופניים, עם ישראל סובל מיסורים רוחניים, שאומות העולם בכלל ויותר מזה היהודים הכופרים בה' לועגים להבטחות האלקיות לישראל לגאולה. הכופרים מובילים את עם ישראל בדרכי הכפירה הישנות ומחלישים את קדושת התורה והמצוות. הנביאים מקוננים על ההשפעה המזיקה של הכופרים על עם ישראל שהם שוכחים את שליחותם.

---

6) תצא כה, יח.
7) יחזקאל כה, ח.
8) יתרו יט, ה.
9) קדושים כ, כו.
10) מנחות סה, ע"א.
11) תשא לג, טו.
12) תנחומא בראשית, פרשה י. רש"י בראשית א, א.
13) ספר השיחות תש"ז ע' 126, ובהערות המו"ל, וש"נ.

ב.

מפרשים רבים מבארים[14] את הפסוק "היתה לי דמעתי לחם יומם ולילה באמור אלי כל היום איה אלקיך"[1], שהנביאים מקוננים על המצב הרוחני הירוד של בני ישראל, ומדגישים על מה בני ישראל מקוננים ובוכים ועל מה אינם בוכים.

הנביאים מתאוננים על בני ישראל בזמן הגלות – כמה יש לרחם על מצבם הרוחני הירוד, שבני ישראל בוכים ומקוננים על מה שלא צריך לבכות, ועל מה שבאמת יש לקונן ולבכות, אין בוכים.

כל זה הוא בשל ההשפעה המזיקה שיש לכופרים על ישראל, המקררים אותם לתורה ומצוות.

המפרשים מסבירים את הפסוק, איך יהודי הגלות הקרים, בהתאם למצבם הרוחני הרע, צריכים לומר:

"היתה לי דמעתי לחם" – ממה נוצרות אצלי דמעות, על מה אני בוכה ומקונן? – "לחם יומם ולילה". הדמעות הן רק על הצרכים הגשמיים, ואילו על ה"באמור אלי כל היום איה אלקיך" – כאשר מדברים אלי כל היום דברי תורה ומוסר ותובעים ממני "איה אלקיך" – היכן העבודה האלקית שלי בלימוד התורה וקיום המצוות, ומצביעים לי על העם־הארצות שלי בתורה ועל חלישותי בקיום המצוות ועל קרירותי לתורה ומצוות – אזי אינני בוכה.

לאמיתו של דבר, צריך להיות להיפך:

לענינים הגשמיים לא צריך לדאוג. צריך לעשות כלי לברכת ה', כמו שכתוב[15] "וברכך ה' אלקיך בכל אשר תעשה", וה' יתברך שהוא, ברוך־הוא, הוא ה"נותן לחם לכל בשר", ימלא את כלי הפרנסה בשפע ברכה והצלחה.

על האדם להשתדל שכלי הפרנסה יהיה כלי טהור על־פי תורה, עם שמירת שבת, ללא גניבת דעת וללא ערמומיות, וכאשר הכלי הוא טהור ה' יתברך נותן שפע ברכה.

אבל כאשר הענינים הרוחניים אינם כפי שצריך להיות על־פי התורה, שחסרה תפילה בציבור, חסרה קביעות עתים לתורה ובפרט כשנכשלים בעניני עבירות, יש להצטער מאוד ולבכות על כך, והצער והאבל גורמים לכך שיעשו תשובה באמת.

עיקר ענין הבכיה צריך להיות על הפריקת־עול מלכות־שמים, שפריקת־עול היא השורש לכל החטאים והעבירות.

ענינה של פריקת־עול הוא, שמסיר מעצמו, רחמנא־ליצלן, את העול היהודי של התורה והמצוות, ונעשים חופשיים מהכל, כך שמתמסרים לתשוקות הלב ללא כל גבול וללא מעצור של שכל ויראת שמים.

כל מה שהלב חושק ואת כל התאוות הוא ממלא מיד, מבלי לשים לב ל"פחד אלקים"[16], שהוא מורא־שמים. כלל לא עולה בליבו ובשכלו שעניני התאוות שהוא עומד לעשות הם נגד רצון ה' יתברך, ושבכך הוא פוגם את נשמתו ומשחית אותה – כי הוא השליך מעצמו לגמרי, רחמנא־ליצלן, עול מלכות־שמים.

פריקת־עול גרועה יותר מאשר אצל זה שליבו הוא כאבן שאינו חש מורא שמים, שעל־פי רוב זה קיים אצל אלה שיש להם התנשאות ורוחב לב בגלל עשירותם והצלחתם בפרנסה, הנחת מהילדים והכבוד

---

14) לקוטי שיחות חלק א, ע' 149.

15) ראה טו, יח.

16) תהלים לו, ב.

שלהם — שאין זה אלא דבר זמני, וכאשר חל שינוי במצבו, שהוא מאבד את העשירות ואת הנחת מהילדים וכדומה, אזי ליבו מתרכך וזה משפיע עליו שיעשה תשובה ויהיה ליהודי של תורה ומצוות.

אבל מי שהשליך מעצמו, רחמנא־ליצלן, עול מלכות־שמים, גם כאשר הוא נעשה יורד ממצבו, גם אז אינו נעשה בעל תשובה.

רק כאשר קורה לו מקרה בלתי רגיל ביסורי הגוף, אזי גם הפורק־עול מכיר כי יד השם עשתה זאת ועושה תשובה.

כל אחד יכול למצוא בעצמו ענין של פריקת־עול בדקות, כי באמת, העדר קבלת־עול מלכות־שמים בתוקף הוא כבר תחילתה של פריקת־עול, ויש להוריד על כך דמעות. וזה מביא ישועה בעבודת ה', כפי שרבנו הזקן מפרש[17]:

"היתה לי דמעתי" — על־ידי מרירות מגיעים ל — "לחם" — של תורה,

"יומם ולילה" — פרק אחד שחרית, פרק אחד ערבית[18],

"באמור אלי כל היום אי־ה אלקיך" — ואז יודעים ומכירים שאי"ה[19] — א' כתר, י' חכמה, ה' בינה — "אלקיך", שהוא, ברוך־הוא, נותן בני, חיי ומזוני.

קיצור. מבאר איך רוב המפרשים מסבירים את הפסוק על המצב הרוחני הירוד של בני ישראל בגלות, שצערם ובכיים הוא על הצרכים הגשמיים ועל החסר ברוחניות לא בוכים. באמת צריך להיות להיפך. לצרכים גשמיים יש לעשות כלי טהור עם שמירת שבת וכו' וה' יתברך נותן שפע ברכה, אבל על החסר ברוחניות יש לבכות. פריקות־עול היא מקור כל החטאים. על־ידי מרירות זוכים ללחם של תורה.

היתה לי דמעתי לחם [מר־חשון ה'תש"ה]

17) לקוטי תורה, בהעלותך ל, ע"ב.
18) מנחות צט ע"ב.
19) ראה במקומות שצוינו בלקוטי תורה, סוף ספר במדבר בהוספה [הערת כ"ק אדמו"ר].

ספר השיחות – ה'תש"ה בלה"ק

שבת פרשת בראשית, בסעודת הלילה.

א. ב'שבת בראשית' היו חסידים בזמנים עברו מתוועדים הרבה. הוד כ"ק אאמו"ר היה נוהג עד שנת תרנ"ד לבקר ב'שבת בראשית' את ש"ב החסיד ר' שילם רייך.

ב. החסיד ר' פנחס רייזעס סיפר להוד כ"ק אאזמו"ר הרה"ק 'צמח צדק', שבאחת משבתות 'בראשית', כאשר הוד כ"ק רבינו הזקן קרא בתורה, – כידוע היה הוד כ"ק רבינו הזקן בעצמו 'בעל קורא', והיה עומד לימינם של קרואים, וטליתו היתה משוכה על ראשו עד לעיניים. –

הנה אחרי שקרא המלים "בראשית ברא אלקים", נפל הוד כ"ק רבינו הזקן בראשו על ספר התורה ונכנס לדביקות. כעבור משך זמן הרים את ראשו, והמשיך לקרוא את המילים "את השמים ואת הארץ".

אמר על כך הוד כ"ק אאזמו"ר הרה"ק 'צמח צדק', שמן הסתם חשב אז הסבא – הוד כ"ק רבינו הזקן – בפירושו של הבעל־שם־טוב על אותו פסוק. כשאני – ממשיך אדמו"ר הרה"ק 'צמח צדק' לספר – הייתי צעיר, היה הסבא – הוד כ"ק רבינו הזקן – מספר לי עניינים ששמע בהיותו במזריטש מהבעל־שם־טוב ומהמגיד ממזריטש, עד שנהייתי ל'מקבל'.

אחד מהעניינים: הבעל־שם־טוב מפרש את הפסוק[1] בראשית – התחלת העבודה היא, ברא אלקים – לגלות את שם אלוקים, את השמים ואת הארץ – בתוך השמים והארץ.

1) בראשית א,א.

ג. הוד כ"ק אאזמו"ר הרה"ק 'צמח צדק' מפרש את הפסוק "בראשית" וגו' באופן אחר: "בראשית" - "ברא שית"[2], שש מדות עליונות, ועל־ידי־זה "ברא אלקים" - מתגלית תכלית הכוונה של שם אלקים, על־ידי שמים וארץ התחתונים. לולא ה"ברא שית" אין לנבראים ידיעה באלקות. לנשמות יש ידיעה באלקות מפני שהן מוחין, ואפילו בנר"ן, שזה הרי "בראשית - בחוכמתא", ו"בראשית" - בקדמין, שהוא כתר עליון, שבמדריגות נשמה הם המקיפים של חי' ויחידה. אך, כדי שהנשמה גם בהתלבשותה בגוף וב"גויים" - כפי שדובר בשמחת־תורה אודות מה שמובא ב'ליקוטי תורה'[3] במאמר "טוב לחסות בה'", ש"גויים" הם הגוף והנפש הבהמית - תהיה לה ידיעה באלקות, הרי זה על־ידי "ברא שית", שש מדות עליונות, "ברא אלקים" - לגלות את תכלית הכוונה של שם אלקים, "את השמים ואת הארץ" - על־ידי שמים וארץ התחתונים.

ד. ישנו מאמר של הוד כ"ק רבינו הזקן, שההארה מ'שבת בראשית' מאירה בכל שבתות השנה. הוד כ"ק אדמו"ר הרה"ק האמצעי מאריך בזה.

ה. שאלה: האם 'שבת בראשית' היא על־דרך ענין היולי?

תשובה: לא על־דרך היולי, שהרי זה כבר מצוייר, ואילו היולי מושלל מגדר ציור, גם של נקודת הרעיון. לא מיבעי מנקודת הכתיבה, שהרי יו"ד למרות שהיא הרי לית חיוורתא, אף־על־פי־כן כל אות מתחילה ביו"ד ויש לה כבר שטח, אלא אפילו נקודת הרעיון, שאין לה שטח, אך כיוון שהיא כבר בציור - אין זה היולי.

שאלה: ספירת החכמה, היא הרי ראשית כל הספירות ומצויירת מצד הפרט, ואף־על־פי־כן ספירת החכמה היא בבחינת היולי לגבי שאר הספירות.

תשובה: אין זה 'לוקח' את ה"מה" של 'חכמה'. הרי זה עדיין ה"כח" של 'חכמה'.

בספירת החכמה ישנם ה"כח" וה"מה". הוד כ"ק אאמו"ר הרה"ק מסביר ענין שלישי בחכמה, כח מ"ה של 'חכמה' המחבר את ה"כח" עם ה"מ"ה". ופעם דיבר גם על מדריגה רביעית ב'חכמה', כח מה, הכח של ה"מ"ה", שהוא מסילה של 'חכמה סתימאה' ל'חכמה עילאה'.

ו. שאלתי פעם ברוסטוב את הוד כ"ק אאמו"ר הרה"ק, איך 'חכמה סתימאה' יורדת ב'חכמה הגלויה'. מה ש'חכמה הגלויה' יכולה לקבל מ'חכמה סתימאה' הרי זה מצד הביטול, על־דרך תלמיד ורב, כמו הענין של תלמיד היושב לפני רבו, שמה שיש יותר כיווץ בתלמיד לשמוע את דברי הרב, הוא יותר כלי לקבלה. בשעה שהוא מקבל, אין הוא יודע אפילו לעצמו מה הוא מקבל, וכאשר הוא בא לעצמו הוא לוקח זאת לפי ערכו, אבל איך היא הירידה של 'חכמה סתימאה' ב'חכמה הגלויה'?

ענה לי הוד כ"ק אאמו"ר הרה"ק: איך אתה משער, האם יכולים לומר שלמוחין ישנה הכשרה על־דרך העין לכוח הראיה והאוזן לכוח השמיעה? העין מפני שהיא מלוטשת היא מוכשרת לכוח הראיה, האוזן מפני שיש לה עור דק היא מוכשרת לכוח השמיעה, אך במוחין אין הדבר כך. כי אם כך הדבר, היו כולם צריכים להיות בעלי שכל. למרות שגם בענין הראיה והשמיעה הרי ישנם הבדלים, שהאחד רואה מרחק רב ושומע ממרחק רב, והשני לא כך, אך אף־על־פי־כן במהות הראיה והשמיעה כולם שווים. ואילו בשכל, הרי רואים שיכול להיות פרא־אדם ובכל זאת יש לו מוחין. ממילא מזה מוכרח שאין במוחין הכשרה כפי שיש בראיה ובשמיעה.

כך גם ההפרש בין 'חכמה סתימאה' ל'חכמה הגלויה', הרי זה על־דרך הענין של מציאות ומהות. 'חכמה הגלויה' היא מציאות, ו'חכמה סתימאה' - מהות. במהות עצמה, ישנן מציאות ומהות. ובמציאות עצמה, ישנן מציאות ומהות, ומציאות המהות ומהות המציאות, כאן היא המסילה המחברת 'חכמה סתימאה' עם 'חכמה הגלויה' - 'חכמה עילאה'. בנפש יכולים להבין זאת על־דרך ענין השראת הנשמה בגוף לפני שהיא נחלקת לתרי"ג כוחות.

זאת שמעתי מהוד כ"ק אאמו"ר הרה"ק ברוסטוב, כשטיילנו ברחוב סאדאווע, וטאגאנראגסקי פרוספקט, כשחיכינו שם לעבור את הרחוב.

ז. שאלה: הרבי נ"ע אומר זאת במילים אחרות?

תשובה: גם אצל הוד כ"ק אאמו"ר הרה"ק התחלפו המילים, כפי שרואים במאמר ד"ה "אך בגורל" משנת תרמ"ו, ולאחר מכן בשנות הסמ"ך'ים והעי"ן'ים זה כבר שונה לגמרי.

שבת פרשת בראשית, בסעודת הלילה

(נדפסה בסה"מ ה'תש"ט ע' 81)

2) זח"א לט,ב.

3) דברים צ,ד.

ספר הזכרונות מכ"ק אדמו"ר מוהריי"צ נ"ע מליובאוויטש

פרק קכ"ג – ילד הפלא

הידיעה על פטירתו של ר' אשר יהונתן ופרטיה התפשטה במהירות הבזק בכל פוזנא. שוב לא העיז עתה מישהו לומר כי הזקן היה "מטורף", רחמנא ליצלן. הכל נוכחו לדעת כי היה צדיק גדול, נסתר, שלא רצה ליהנות מן העולם וביקש להסתיר את צדקותו כדי שלא יכבדוהו.

מאחר שציוה שיביאוהו לקבורה מיד לאחר פטירתו, בו ביום, ידעו כל תושבי פוזנא כי תוך שעה קלה תתקיים הלוויה, איש לא היה מוכן לוותר על השתתפות בהלווייתו של צדיק כזה. החנוונים נעלו את חנויותיהם, בעלי המלאכה הניחו את כלי עבודתם, המלמדים שיחררו את תלמידיהם, עקרות בית עזבו את עבודותיהן, וכולם נהרו אל בית המדרש שבו נפטר הצדיק הישיש.

בקשתו של ר' אשר יהונתן לפני פטירתו להזכיר לר' ישראל חיים ורעייתו את התנאי שהתנה אתם — ריעננה בזכרונם של התושבים את מה שהתרחש בבית־העלמין כאשר הובא שם לקבורה ילדם בן החמש של הזוג. אז התייחסו רבים בביטול לדבריו של הזקן, שלזוג ייוולד בן שיאריך ימים בתנאי שייקרא על שמו. עתה הובן המאורע ההוא באור אחר, והדבר הגדיל יותר את הערכת הציבור לר' אשר יהונתן.

כל הרחובות הסמוכים לבית המדרש התמלאו אנשים. דומה היה כי לא נשארה נפש חיה בכל העיר. ברוב אבל ויראת הכבוד צעדו ההמונים אחרי המטה. כאשר התקרבה ההלוויה אל שערי בית־העלמין התכסו השמים לפתע בעננים, כשלפאתי מזרח נראו העבים קודרים ואפלים במיוחד. מיד החלו ברקים ורעמים. הברקים קרעו את חשכת העננים וסינוורו את העינים, והרעמים הרעידו את האויר והחרישו את האזנים. ההמונים הזדעזעו מן הפעילות האדירה הבלתי צפויה של איתני הטבע, וראו בזה אות מן השמים על גדלותו המיוחדת של המנוח.

הקבר נכרה במקום שהנפטר סימן לפני יציאת הנשמה והגופה הורדה לשם. לאחר סתימת הגולל, כשהגיעה השעה לומר קדיש ליד הקבר הרענן, לא ידע איש מי יאמר את הקדיש. למנוח לא היה כל קרוב וגואל, ואיש לא העיז להתנדב להיות אומר הקדיש אחרי הצדיק.

לפתע יצא מן ההמון הצפוף מי שכונה בפי כל בשם "הנגר שתום העין", שאיש לא ידע את שמו. לפני 15 שנים הגיע לפוזנא ממרחק, והחל לעסוק במלאכת הנגרות. בודד היה האיש ועינו האחת סגורה תמיד. הכל הכירוהו רק בכינויו.

עתה ניגש אל הקבר ובאין אומר ודברים החל לומר קדיש. מאז נהג כך בכל אחד־עשר חדשי האבלות. בבית הכנסת "פועלי צדק", מקום תפלתם של בעלי המלאכה, היה אומר קדיש, ומפעם לפעם גם ניגש אל העמוד. איש לא שאל לטיב קשריו עם הנפטר, והכל הניחו כי אין לדבר כל משמעות.

כעבור חדשים מספר לאחרי פטירת ר' אשר יהונתן התברר לר' ישראל חיים ורעייתו כי נכנסה להריון. תחלה שמרו את הדבר בסוד מחשש של עין רעה, אך כעבור חדשים מספר החל הדבר להיוודע בעיר. בני פוזנא נזכרו בדבריו של ר' אשר יהונתן הצדיק הנסתר וציפו במתח לבאות. במלאות שנה לפטירת ר' אשר יהונתן נולד לזוג בן זכר.

ר' ישראל חיים אירגן מיד אמירת פסוקי קריאת־שמע, על־ידי תינוקות של בית רבן, ליד עריסת הילוד. ביום השמיני נימול הילד ונקרא שמו בישראל! אשר יהונתן.

התינוק התפתח יפה, וגם כשהתגנבה ללב ההורים, למודי הנסיון המר, חרדה כלשהי לחייו, נזכרו בברכת הצדיק והבטחתו והתמלאו בטחון. כשהגיע הילד לגיל שמונה היה נראה בגופו כילד בן שתים־עשרה, אך יותר מזה הצטיין בכשרונותיו הגדולים ובלשון ברורה.

כאשר מלאו לילד עשר שנים כבר סיים חוק לימודיו בישיבה הקטנה שבעיר. ראש הישיבה יעץ לאב לאפשר לאשר יהונתן ללמוד לעצמו. לאט לאט החלה כל פוזנא להכיר בכך שהילד הוא עילוי. כל מי ששוחח אתו בדברי תורה התפעל מחריפותו ובקיאותו.

כעבור כשנתיים הביע אשר יהונתן לפני הוריו את משאלתו לנסוע ללמוד בישיבות הגדולות של פולין וליטא, ששמען יצא לתהלה אותו זמן, מפי גדולי גאוני הדור. ההורים הסכימו לכך. לאביו של אשר יהונתן היתה כוונה נוספת בדבר: הבן אמור לחגוג בקרוב את כניסתו למצוות, ופוזנא התכוננה למאורע זה בדריכות. ר' ישראל חיים חשש מן הכבוד הרב שיחלקו לו ולבנו בהזדמנות זו. מלבד זאת קיננה בקרבו חרדה סמויה שמא תזיק, חלילה, עין רעה לבן המוצלח שכל העיר מספרת תהלתו ושפרסומו כבר הגיע אל מעבר לתחומי הסביבה.

ביום בהיר אחד הופתעה פוזנא לשמוע כי אשר יהונתן העילוי עזב את העיר מבלי שאיש ידע לאן פניו מועדות. כשנשאלו ההורים לאן הלך בנם השיבו כי הם עצמם אינם יודעים מאומה מלבד העובדה שהלך לחפש מקום תורה שבו לבו חפץ וכן לערוך גלות כפי שהיה נהוג בזמנים ההם.

שש שנים ארכו נידודיו של אשר יהונתן כשבמשך הזמן הוא שוהה בישיבות שונות. כך ביקר לתקופות מסויימות בישיבות המפורסמות של פראג, קראקא, לובלין ובריסק ושמע תורה מפי גדוליהן, כן ביקר אצל גאוני גרמניה וצרפת.

כעבור שש השנים חזר לבית הוריו בפוזנא, והם שידכוהו עם בתו של אחד מגדולי עשירי העיר, שהתחייב להחזיק על חשבונו את בית הזוג הצעיר וכל צרכיהם לתקופה בלתי מוגבלת. האברך הגאוני ישב ועסק כל העת בתורה. כל פוזנא כיבדה מאד את הגאון הצעיר והוא כונה בתארי כבוד.

עשר שנים תמימות הסתגר ר' אשר יהונתן בבית מדרש מיוחד שבנה לו חותנו צמוד לדירתו ושם למד יומם ולילה. מזמן לזמן הורשתה הכניסה אליו למישהו מבין הגאונים הצעירים או הקשישים של העיר כדי לשוחח אתו בדברי תורה, שכן רבתה הדרישה לבוא לפניו להציע קושיות וספיקות.

פגם אחד היה לו לר' אשר יהונתן: הוא התבטא בביטול על כל גדולי התורה שבאותו זמן. הוא ראה את עצמו בקי וחריף יותר מהם. ואכן היו מגדולי הלמדנים שסברו אף הם כמוהו בענין זה. לכושר התפיסה והזכרון שלו לא היה אח ורע. כל מה שלמד, ראה ושמע, היה חקוק בזכרונו, מאז היה בן שנתיים ימים. גם לחריפותו לא היה גבול.

עוד בהיותו ילד רך היה ר' יוסף ישראל "הנבלן", שדר בשכנותו של אביו, אומר לפניו פסוקים ופרקים שלמים מן התנ"ך, והוא, אשר יהונתן, היה חוזר עליהם מיד בעל־פה. הכל דיברו אז על הפלא הזה וניבאו כי יהיה גדול בישראל.

ר' יוסף ישראל הנבלן היה אדם מיוחד במינו. לתוארו זה זכה משום שהיה נוהג לשמח חתן וכלה בחתונות שבהן השתתף על־ידי כך שהיה מנגן בכלי נבל, דבר שהיה עושה במומחיות והצטיינות יתירה, אם כי לא רצה לקבל שום תשלום על כך. בדרך כלל היה מתרחק מחברת בני אדם, ורק בחתונות היה מעורב בין הבריות בקיום שמחת חתן וכלה.

פרנסתו היתה כצורף זהב. הוא הצטיין בתכשיטים הנפלאים שיצר, ובמיוחד בכלי הזהב והכסף שעליהם טבע תמונות יפות ומרהיבות עין. לתוצרתו היה ביקוש רב. את מקצועו למד מאביו שאף הוא היה יוצר אמן בכסף וזהב.

בד בבד ידע ר' יוסף ישראל בעל־פה את כל התנ"ך, את כל ששה סדרי משנה, וכן כמה מסכתות גמרא. כל העת כשהיה יושב ועושה את עבודתו בכלי הכסף והזהב היה משנן את תלמודו בעל־פה.

כאשר הבחין בכוח זכרונו המיוחד של הילד אשר יהונתן היה נוהג לחזור לפניו פרקי תנ"ך והילד הגאוני היה קולטם מיד במוחו לנצח. גם בבגרותו היה יכול לחזור בעל־פה על כל מה ששמע בילדותו מפי ר' יוסף ישראל.

בהיותו סמוך על שולחן חותנו העשיר רכש ר' אשר יהונתן הרבה ספרים בכתב־יד, אך די היה שיעיין בהם רק פעם אחת וכבר היו שגורים על לשונו.

אגרות קודש

ב"ה י"ב אלול תרפ"ג,
ראסטאוו דאן

מסירת מודעה ברבים

כל יושבי תבל יודעים אשר אחינו היהודים יחיו יושבי מדינת רוסי' האדירה, יע"א, שתו כוס התרעלה - ל"ע - הן המה הפרעות "פאגראמען", אשר התחולל על ראש ישראל, והטבח הנורא, אשר העריכו צוררי ישראל, הבאנדעס למיניהם, הרגו טבחו אנשים, נשים וטף, ר"ל, החריבו בתים ועירות והשאירו אחריהם שממון נורא ומבהיל, ותודות למפעלי ומוסדי הבנין וחברת סוחרי מעונים, הנתמכים מאוצר הממשלה, הנה מיום ליום בא הסדר והשכלול, בתיקוני הבתים והדירות ואופני המסחר והקנין ברחובות עיר ועיר, אמנם רחוב היהודים חרבה היא, עשוקה, שבורה, ורצוצה.

עפ"י חוק הממשלה כי קהלה ועדה בישראל בכל מרחבי המדינה, הרשות לה להחזיק ולבנות כל צרכי הדת: בית טבילה, מדרש, כנסת ובית זביחה ולהחזיק האישים הדרושים לה: רב, שו"ב כו' וכו'. וכל זה רק על חשבון עצמם, אבל בהיות ההוצאה מרובה אין יד הקהלה משגת להחזיקם, ובפרט במקומות ההרס והשמה, הדרוש לבנות מחדש, או גם לתקן, ולזאת אלפים ורבבות מאחינו צועקים אלינו הבו לנו יד עזרה "להקים הריסת אהלי יעקב" אשר עשקו ושברו צוררי ישראל, למען אשר לא ימחה - ח"ו - שבט מקרב ישראל.

הצעקות האלו והתחנונים הללו הערכתי במכתב גלוי - כ"ב טבת פ"ג - לכל אחינו יחיו בכל המדינות, ובאתי באגרות וכתבים מיוחדים לכל המוסדות והתחנני אליהם לעורר בעלי הרוח והיכולת, להקים הריסת אהלי יעקב במדינת רוסיה יע"א, ועד היום לא התקבל כל מאום.

לב ישראל פתוחה היא לכל דופק בצדקה, ומה גם לתחנוני אומללים, אלא הכל תלוי במזל. ובכן: הנני מוצא לחוב קדוש, לעשות מסירת מודעה ברבים, אשר שבטי י"ה השוכנים במדינת רוסיא, ברחובי היהודים העשוקים והרצוצים פנו בבקשת רחמים אל אחיהם לתת להם תמיכה "להקים אהלי יעקב הנופלת" ואיש לא פנה אליהם ואל צעקתם.

בימים הנוראים הבאים עלינו ועכ"י לטובה ולברכה כל איש ואשה מישראל יעשו חשבון בנפשו, מה פעל ועשה לטובת אחיו ואחיותיו, הדורשים ממנו עזרה אשר בנו ובן בנו יהי' יהודי כשר, וברכת דור ישרים הבא על ראשם יחול עדי עד.

ולקראת השנה הבאה עלינו ועל כל ישראל לטובה

ולברכה הנני לברכם כי יואיל אלוקה מרום להושיע את עם קדשו בכל מקום שהם יברכם האלקים בברכת שמים עד בלי דַי. וימלא השי"ת משאלות לב כל אחד ואחד לטובה ולברכה ויתן לנו האלקים כולנו יחדיו שנה טובה ומתוקה שנת אורה ותורה, שנה אשר בה ירום קרן התורה וקרן ישראל עמו, שנה אשר בה נושע תשועת עולמים.

בן כ"ק אאמו"ר הרה"ק הנודע בשם האדמו"ר מליובאויטש זצוקללה"ה נבג"מ זי"ע.

אג"ק מוהריי"צ כרך יז

המשך ביאור למס' כתובות ליום שישי עמ' ב

וְאולם יֵשׁ לְךָ אשה אַחֶרֶת, שֶׁאַף עַל פִּי שֶׁלֹּא נִתְפַּשָּׁה, אלא מרצון נבעלה, מוּתֶרֶת, וְאֵיזוֹ, זוֹ אשה שֶׁקִּידּוּשֶׁיהָ קִדּוּשֵׁי טָעוּת, שנתקדשה על תנאי ולא נתקיים התנאי, שנמצאו קידושיה בטלים, ואשה זו אף אם זינתה ברצון לא נאסרה על בעלה, מפני שאינה אשת איש כלל אלא נחשבת כפנויה, שֶׁאֲפִילּוּ בְּנָה – מבעלה זה מוּרְכָּב עַל כְּתֵיפָה, מְמָאֶנֶת בקדושין וְהוֹלֶכֶת לָהּ ללא גט, לפי שבטלו קידושיה למפרע, וכפנויה היא.

* * *

אגב האמור במשנה שמתנאי כתובה הוא שיפדה הבעל את אשתו ויחזירנה אליו, מביאה הגמרא נידון בנשים שבויות: אָמַר רַב יְהוּדָה, הָנֵי נָשֵׁי דְּגָנְבוּ גַּנָּבֵי – אותן הנשים שגונבים אותן לסטים מתחת יד בעליהן, שַׁרְיָין לְגוּבְרֵיְיהוּ – מותרות לבעליהן, אף שמן הסתם הן נבעלות לליסטים, מפני שאנוסות הן. אָמְרֵי לֵיהּ רַבָּנָן לְרַב יְהוּדָה, כיצד אתה אומר שאנוסות הן, וְהָא קָא מַמְטְיָאן לְהוּ נַהֲמָא – והרי אנו רואים שהן מביאות לפני הגנבים לחם ומזון כשהן אצלם, ומוכח שברצון שוהות הן אצלם ומדוע מותרות. השיב להם רב יהודה: מִחֲמַת יִרְאָה הן עושות כך.

המשיכו החכמים להקשות לו: וְהָא קָא מְשַׁלְּחָן לְהוּ גִּירֵי – והרי הן מזמנות ומושיטות לגנבים חיצים בשעת מלחמתם באויביהם, ומוכח שרצונם לשהות עמהם. השיב להם רב יהודה: גם זה מֵחֲמַת יִרְאָה הן עושות.

אומרת הגמרא: אמנם וַדַּאי אם שַׁבְקִינְהוּ – הניחו אותן הגנבים לשוב לבעליהן, וְאִזְלָן מְנַפְּשַׁיְיהוּ – והנשים הולכות מעצמן לגנבים, אֲסִירָן לבעליהן.

* * *

הגמרא מביאה דינים שונים בנשים שנשבו למלכות: תָּנוּ רַבָּנָן, שְׁבוּיֵי מַלְכוּת – נשים שנשבו למלך לתשמישׁ, הֲרֵי הֵן כִּשְׁבוּיִין ומותרות לבעליהן, כיון שאנוסות הן. גְּנוּבֵי לִיסְטוּת – נשים שנשבו על ידי גזלנים, אֵינָן כִּשְׁבוּיִין, אלא אנו אומרים שברצון נבעלו להם, ואסורות לבעליהן.

מקשה הגמרא: וְהָתַנְיָא אִידְּכָא – מצאנו ברייתא שכתוב בה להיפך, שגנובי ליסטות מותרות, ושבויי מלכות אסורות.

מתרצת הגמרא: מַלְכוּת אַמַּלְכוּת לֹא קַשְׁיָא, שכן יש לחלק, הָא – הברייתא המתירה שבויי מלכות, עוסקת בְּמַלְכוּת כעין מלכות אֲחַשְׁוֵרוֹשׁ, שמפני שהיה מלך גדול יודעת האשה שלא יקחנה להיות לו לאשה, ואין לה רצון בבעילה זו, וממילא אנוסה היא ומותרת. וְהָא – הברייתא האוסרת שבויי מלכות, עוסקת בְּמַלְכוּת בֶּן נֶצֶר, שהיה ראש ליסטים, ולכד כמה עיירות ומלך עליהם, וכיון שאינו מלך ממש סוברת האשה שישא אותה ונבעלת לו מרצון, כדי להיות אשת מלך. וכן הסתירה מִלִּיסְטוּת אַלִּיסְטוּת לֹא קַשְׁיָא, שכן יש לחלק, הָא – הברייתא האוסרת גנובי ליסטות, עוסקת בְּבֶן נֶצֶר, שסוברת האשה שישאנה, ומתרצה לו, וְהָא – הברייתא המתירה גנובי ליסטות עוסקת בְּלִיסְטִים דְּעָלְמָא – גזלנים רגילים, שאין בידם שלטון ואין לאשה רצון להנשא להם, ונבעלת להם באונס.

הגמרא תמהה על התירוץ: וּלדבריך, בֶּן נֶצֶר הנזכר, הָתָם קָרֵי לֵיהּ מֶלֶךְ, וְהָכָא קָרֵי לֵיהּ לִסְטִים – הברייתא הראשונה, האוסרת גנובי ליסטות, כוונתה ללסטים כבן נצר, ואילו הברייתא השניה האוסרת שבויי מלכות כוונתה למלכות של בן נצר, וקשה, האם בן נצר קרוי לסטים או קרוי מלך. מתרצת הגמרא: אִין – אכן, לִנְבֵי אֲחַשְׁוֵרוֹשׁ, שהיה מלך גדול, הרי שבן נצר לִסְטִים הוּא, ואילו לִנְבֵי לִסְטִים דְּעָלְמָא – סתם גנבים, כְּמֶלֶךְ הוּא, שכבש כמה עיירות ומלך עליהם, ולכן, הברייתא הראשונה המדברת במלכות אחשורוש, מכנה את בן נצר כלסטים, ואילו הברייתא השניה המדברת בלסטים רגילים שאין בידם שלטון, מכנה את בן נצר כמלך.

* * *

בסוגיא להלן (קז) מבואר שאשה הנשואה לבעלה באיסור לא תיקנו לה את תנאי הכתובה ששייכים בעודם נשואים, כגון מזונות ופירות, אלא רק את תנאי הכתובה שבהם הם נפרדים, וכגון דמי כתובתה שהיא נוטלת לאחר מיתת הבעל או לאחר שיגרשנה. בסוגייתנו יבואר האם ואימתי יש חיוב על הבעל לפדות את אשתו הנשואה לו באיסור. שנינו במשנה: לא כתב לה אם תשתבאי אפרקינך ואותבינך לי לאינתו, וְכֵן בְּכֹהֶנֶת לא כתב לה את מה שחייבוהו, אֲהַדְּרִינָךְ לְמִדְּרִינָתֵךְ וכו' – שיפדה אותה ויחזירנה לבית אביה, חייב לפדותה, מפני שהוא תנאי בית דין. אָמַר אַבָּיֵי, אַלְמָנָה הנשואה באיסור לְכֹהֵן גָּדוֹל, ונשבתה, חַיָּיב לִפְדּוֹתָהּ, מפני שֶׁאֲנִי קוֹרֵא בָּהּ – יכול אני לקיים בה את התנאי האמור בכתובתה וּבְכֹהֶנֶת, אֲהַדְּרִינָךְ לְמִדְּרִינָתֵךְ, כלומר, כיון שעיקר חיוב פדיון בכל אשת כהן אינו כדי שתחזור לביתו [שהרי נאסרה עליו] אלא שיפדנה ויחזירנה לבית אביה, ובחיוב זה אינה נשארת עימו באיסור אלא נפרדת ממנו, והרי הוא חייב בכך כדין תנאי כתובה של כל בעל לאשתו, ואף שנישאת לו באיסור.

המשך ביאור למס' כתובות ליום שבת קודש עמ' א

כִּי הָא מַתְנִיתָא – אין הלכה כברייתא זו, אֶלָּא כִּי הָא דְּתַנְיָא – כמו ששנינו בברייתא אחרת, נִשְׂבֵּית לְאַחַר מִיתַת בַּעְלָהּ, אֵין הַיְתוֹמִין חַיָּבִין לִפְדּוֹתָהּ, וְלֹא עוֹד, אֶלָּא אֲפִילּוּ נִשְׂבֵּית בְּחַיֵּי בַּעְלָהּ וידע בכך, וְאַחַר כָּךְ מֵת בַּעְלָהּ, אֵין הַיְתוֹמִין חַיָּבִין לִפְדּוֹתָהּ, שֶׁכֵּיוָן שמת אֵין אֲנִי קוֹרֵא בָּהּ – אין יכול להתקיים התנאי 'וְאוֹתְבִינָךְ לְאִינְתוּ' – אשיבך להיות אשתי, וכיון שחיוב הפדיה תלוי בקיום תנאי זה, לאחר מיתתו שאינו יכול לקיים את התנאי אין כלל חיוב פדיון, ואף אם הכיר בה אין היורשים חייבים בפדייתה.

הגמרא מבררת מה שיעור הממון שעל הבעל להוציא כדי לפדות את אשתו, וכן כמה פעמים עליו לפדותה: תָּנוּ רַבָּנָן, נִשְׁבֵּית וְהָיוּ מְבַקְּשִׁין מִמֶּנּוּ אפילו עַד עֲשָׂרָה בְּדָמֶיהָ – עד עשרה פעמים של שוויה האמיתי, פַּעַם רִאשׁוֹנָה פּוֹדֶהָ – חייב לפדותה, מִכָּאן וְאֵילָךְ, אם רָצָה פּוֹדֶהָ, ואפילו ביותר משוויה, רָצָה, אֵינוֹ פּוֹדֶהָ כלל, אפילו בכדי דמיה, משום שרק פדיון אחד תיקנו לה חכמים ולא יותר מכך. רַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל חולק וואוֹמֵר,

אגרות קודש – מתורגם מאנגלית

(מתוך הספר "פרופ' גרין – שלום וברכה" בהוצאת בית חב"ד המרכזי באר שבע)

ב"ה, ט"ו אלול תשכ"ד
ברוקלין, ניו יורק

ד"ר וועלוול גרין

שלום וברכה:

רוב תודות על מכתבך מה־29 ביולי. אני רוצה להביע שוב את צערי על כך שנאלצתי לדחות את ההנאה לפגוש אותך אישית במהלך ביקורך האחרון. היה זה בזמן אשר בו, בהתאם למנהג בן שנים רבות, לא נקבעות שום יחידויות, בשל סיבות שאין מקום להסבירן במכתב זה. בכל אופן, שמחתי להיווכח ממכתבך שהנסיבות התקבלו על ידך ברוח טובה.

בעונג רב קראתי אודות התרשמויותיך מההתוועדות שהשתתפת בה, ועל שחָלַקְתָּ אותן עם אחרים, בשובך הביתה. איחוליי שתתקדם מחיל אל חיל בכל מאמציך בחיזוק ובהפצת היהדות.

אני סמוך ובטוח שתקבל בצורה חיובית גם את הערותיי הבאות, שכן, אני רוצה לומר לך שנהניתי לקרוא במכתבך כי ילדיך משתתפים במחנה גן ישראל. מכאן אני מסיק בביטחה שיש לך את הסכמתה של אשתך ל"מעורבות" שלך בחב"ד (עניין שהיססתי להעלות קודם מפאת רגישותו), ומה שלא פחות חשוב, שילדיך מפיקים מכך תועלת. כי מובן מאליו שביחס לילדים, כל יתרון שצוברים בילדוּת, מוכפל ככל שגדלים ומתבגרים. יהי רצון שה' יעניק לך ולאשתך הרבה נחת יהודית אמיתית מהם.

אנחנו נמצאים בחודש המסוגל, אלול, בו אנחנו מוסיפים לתפילתנו את פרק כ"ז בתהלים "ה' אורי וישעי" פעמיים ביום. כמה מתאים שפרק תהלים עמוק ומעורר זה, מסתיים במילים "קוה אל ה'", הנשנות פעמיים בפסוק האחרון. מי ייתן שתתגשם תפילה זו וכל שאר התפילות של כל אחד מאיתנו, בתוך כלל עם ישראל, ושתבורכו אתה ומשפחתך ב"כתיבה וחתימה טובה".

בברכה,

חתימת יד-קודשו של הרבי

נ.ב. התייחסת אגב־אורחא למכתבי (מיום י"ח בטבת תשכ"ב) אודות תיאורית האבולוציה.

ברצוני לגלות לך, כי אותו מכתב נכתב בלשון מאופקת וזהירה, באשר מטרתי היא להביא עוד ועוד אנשים לדבוק בהשקפה היהודית; לכן הנני משתדל להימנע מכל דבר שעלול להרתיע אנשים מסוימים ממחויבות עמוקה יותר ליהדות. ואולם, בכתבי אליך אהיה גלוי לב יותר, שכן הנני סמוך ובטוח כי דברי לא יתקבלו שלא כהוגן.

הינך כותב כי הרקע החילוני שלך והכשרתך המדעית אינם מאפשרים לך קבלה מיידית של כמה מן הרעיונות הנזכרים במכתב האמור (הגם שקבלתם או אי קבלתם, אינה משנה כלל את מחויבותך לקיים מצוות). בכנות, אני מופתע מאוד מאי־יכולתך לקבל את הרעיונות הללו.

מכתבי הנ"ל אינו קורא ל"אמונה"; הנחות היסוד שלו הן מדעיות, ומסתמכות על שנות לימודיי המדעיים – תחילה באוניברסיטת ברלין ולאחר מכן בפאריז. תמכתי בקבילותו של תיאור הבריאה בספר בראשית על בסיס מדעי. מצד שני ציינתי, שאותן הוכחות מדעיות־כביכול שמתיימרות להכחיש את היתכנותו של סיפור הבריאה, באמת <u>אינן</u> מדעיות, שכן למען האמת המדע אינו טוען – ואף אינו יכול לטעון – טענה שכזאת.

יתר על כן: המדע המודרני מצהיר כי הוא לעולם לא יוכל להציע הסבר מדעי חד־משמעי לבעיה זו ולבעיות אחרות כיוצא בה. אין זה משום שהמדע המודרני עדיין אינו שלם, אלא משום שמעצם טבעו, לעולם אין המדע יכול להתבטא במונחים מוחלטים; הוא יכול רק להציע הנחות עבודה והשערות. המדע מסוגל רק לבדוק תופעות ולסווגן, ומהן להסיק מסקנות ולהציע תחזיות אפשריות. אם אלו יאומתו בסופו של דבר באמצעות ניסויים, ניתן לאשר את אותן הנחות כאמיתיות־בקירוב. ואולם המדע לעולם לא יכול לטעון כי הוא עוסק באמיתות מוחלטות, כי טיעון כזה מהווה סתירה מניה וביה.

הנאמר נכון לגבי כל תחומי המחקר המדעי. כאשר מדובר בתאוריית האבולוציה, שעוסקת בניסיון לשחזר את העבר הרחוק, חסרה למדע אפילו אותה דרגת ההסתברות שיש לו ביחס לחיזוי אירועים עתידיים, כפי שהוסבר בארוכה במכתבי הנ״ל. לגבי העבר, המדע יכול רק להעלות השערות. אם השערות אלו מוצגות בספרי לימוד כ״עובדות״, אזי זהו מצג שווא גס ולא מדעי.

אם לצטט דוגמה אחת: במשך שנים, מערכת הכוכבים התלמאית התקבלה כאמת, ולפיה השמש מקיפה את כדור הארץ. מאוחר יותר קופרניקוס פיתח את התיאוריה שכדור הארץ מקיף את השמש. בכל ספרי הלימוד כיום, מוצגת התיאוריה של קופרניקוס כעובדה שלא ניתן לערער עליה.

אבל מהן העובדות? מלבד העובדה ששיטת מרכזיות השמש של קופרניקוס אינה אלא תיאוריה, שחשופה למגוון הסתייגויות, כמו שכל תיאוריה מדעית חייבת להיות; וגם, מלבד העובדה שתיאוריה זו לא התיימרה ליישב את כל השאלות שעלו מתצפיות אסטרו־פיסיקאיות, אלא רק ענתה על יותר שאלות, ובאופן פשוט יותר, מאשר התיאוריה התלמאית – הרי המדע העכשווי הגיע למסקנות מהפכניות בעקבות תאוריית היחסות הכללית. במיוחד, משוכנע כעת המדע המודרני, שכאשר שתי מערכות נמצאות בתנועה יחסית האחת לשנייה, לעולם לא ניתן לברר, מבחינה מדעית, איזו מהן נמצאת בתנועה ואיזו מהן נחה, או האם שתיהן בתנועה. יש לזכור, שתיאורית היחסות הכללית התקבלה כיסוד לכל המדעים המדויקים, ללא עוררין.

עם זאת - ובוודאי זו לא תגלית עבורך, נטייה מדעית חדשה זו, זוכה להתעלמות בדיונים הנוגעים לתיאוריות של תלמי וקופרניקוס, לא רק ברמה של לימודי תיכון, אלא אפילו בלימודי התמחות באסטרונומיה ובפיסיקה במכללות ובאוניברסיטאות.

במילים אחרות, המדע, בתחומים רבים, נלמד עדיין מתוך זיקה למגמה המדעית ששלטה בסוף המאה ה־19, כאשר שני עקרונות יסוד של המדע המודרני עדיין לא היו ידועים, כלומר, תורת היחסות, ושכל המסקנות המדעיות שייכות בהכרח לתחום של ההסתברות ולא של הוודאות.

שאלתי פעם פרופסור אחד למדעים מדויקים מדוע אין הוא אומר לתלמידיו כי מנקודת הראות של תורת היחסות, ניתן לטעון לתקפותה של השיטה התלמאית בדיוק באותה מידה כמו לזו של קופרניקוס. הוא השיב לי בגילוי לב, כי אם הוא יעשה זאת הוא יאבד את מעמדו בעולם האקדמי, כיוון שהוא יחלוק בכך על המורשת המדעית הרווחת של המאה התשע־עשרה. הקשיתי: ״ומה עם הנושא המוסרי?״, התשובה הייתה דממה.

כאשר העליתי עניין זה בפני מדען אחר, הביע הלה תמיהה: כיצד זה עוד יש במאה העשרים אנשים המסוגלים לחשוב שכדור הארץ נייח והשמש סובבת סביבו? כאשר מחיתי על דבריו, וטענתי כי מנקודת הראות של המדע המודרני, יש לשיטה זו בדיוק אותו תוקף כמו לשיטה המנוגדת לה, לא היה בכוחו להפריך זאת.

נא סלח לי על אריכות הערותיי הנ״ל, שהתעוררו כתוצאה מהתבטאותך לגבי קבלה או אי קבלה של המושגים שהבעתי במכתבי לגבי אבולוציה. אני מזמין את המשך תגובותיך.

פרשת ראה

יא כו רְאֵה אָנֹכִי נֹתֵן לִפְנֵיכֶם הַיּוֹם בְּרָכָה
וּקְלָלָה: כז אֶת־הַבְּרָכָה אֲשֶׁר תִּשְׁמְעוּ אֶל־מִצְוֹת
יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוֶּה אֶתְכֶם הַיּוֹם:
כח וְהַקְּלָלָה אִם־לֹא תִשְׁמְעוּ אֶל־מִצְוֹת יְהוָה
אֱלֹהֵיכֶם וְסַרְתֶּם מִן־הַדֶּרֶךְ אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוֶּה
אֶתְכֶם הַיּוֹם לָלֶכֶת אַחֲרֵי אֱלֹהִים אֲחֵרִים אֲשֶׁר
לֹא־יְדַעְתֶּם: ס כט וְהָיָה כִּי יְבִיאֲךָ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ
אֶל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר־אַתָּה בָא־שָׁמָּה לְרִשְׁתָּהּ
וְנָתַתָּה אֶת־הַבְּרָכָה עַל־הַר גְּרִזִּים וְאֶת־הַקְּלָלָה
עַל־הַר עֵיבָל: ל הֲלֹא־הֵמָּה בְּעֵבֶר הַיַּרְדֵּן אַחֲרֵי
דֶּרֶךְ מְבוֹא הַשֶּׁמֶשׁ בְּאֶרֶץ הַכְּנַעֲנִי הַיֹּשֵׁב
בָּעֲרָבָה מוּל הַגִּלְגָּל אֵצֶל אֵלוֹנֵי מֹרֶה: לא כִּי
אַתֶּם עֹבְרִים אֶת־הַיַּרְדֵּן לָבֹא לָרֶשֶׁת אֶת־הָאָרֶץ
אֲשֶׁר־יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם נֹתֵן לָכֶם וִירִשְׁתֶּם אֹתָהּ
וִישַׁבְתֶּם־בָּהּ: (לוי) לב וּשְׁמַרְתֶּם לַעֲשׂוֹת אֵת כָּל־
הַחֻקִּים וְאֶת־הַמִּשְׁפָּטִים אֲשֶׁר אָנֹכִי נֹתֵן לִפְנֵיכֶם
הַיּוֹם: **יב** א אֵלֶּה הַחֻקִּים וְהַמִּשְׁפָּטִים אֲשֶׁר
תִּשְׁמְרוּן לַעֲשׂוֹת בָּאָרֶץ אֲשֶׁר נָתַן יְהוָה אֱלֹהֵי
אֲבֹתֶיךָ לְךָ לִרְשָׁתָהּ כָּל־הַיָּמִים אֲשֶׁר־אַתֶּם
חַיִּים עַל־הָאֲדָמָה: ב אַבֵּד תְּאַבְּדוּן אֶת־כָּל־
הַמְּקֹמוֹת אֲשֶׁר עָבְדוּ־שָׁם הַגּוֹיִם אֲשֶׁר אַתֶּם
יֹרְשִׁים אֹתָם אֶת־אֱלֹהֵיהֶם עַל־הֶהָרִים הָרָמִים
וְעַל־הַגְּבָעוֹת וְתַחַת כָּל־עֵץ רַעֲנָן: ג וְנִתַּצְתֶּם
אֶת־מִזְבְּחֹתָם וְשִׁבַּרְתֶּם אֶת־מַצֵּבֹתָם וַאֲשֵׁרִיהֶם
תִּשְׂרְפוּן בָּאֵשׁ וּפְסִילֵי אֱלֹהֵיהֶם תְּגַדְּעוּן
וְאִבַּדְתֶּם אֶת־שְׁמָם מִן־הַמָּקוֹם הַהוּא: ד לֹא־
תַעֲשׂוּן כֵּן לַיהוָה אֱלֹהֵיכֶם: ה כִּי אִם־אֶל־
הַמָּקוֹם אֲשֶׁר־יִבְחַר יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם מִכָּל־
שִׁבְטֵיכֶם לָשׂוּם אֶת־שְׁמוֹ שָׁם לִשְׁכְּנוֹ תִּדְרְשׁוּ
וּבָאתָ שָׁמָּה: (ישראל) ו וְהֵבֵאתֶם שָׁמָּה עֹלֹתֵיכֶם
וְזִבְחֵיכֶם וְאֵת מַעְשְׂרֹתֵיכֶם וְאֶת תְּרוּמַת יָדְכֶם
וְנִדְרֵיכֶם וְנִדְבֹתֵיכֶם וּבְכֹרֹת בְּקַרְכֶם וְצֹאנְכֶם:
ז וַאֲכַלְתֶּם־שָׁם לִפְנֵי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם וּשְׂמַחְתֶּם
בְּכֹל מִשְׁלַח יֶדְכֶם אַתֶּם וּבָתֵּיכֶם אֲשֶׁר בֵּרַכְךָ
יְהוָה אֱלֹהֶיךָ: ח לֹא תַעֲשׂוּן כְּכֹל אֲשֶׁר אֲנַחְנוּ
עֹשִׂים פֹּה הַיּוֹם אִישׁ כָּל־הַיָּשָׁר בְּעֵינָיו: ט כִּי
לֹא־בָאתֶם עַד־עָתָּה אֶל־הַמְּנוּחָה וְאֶל־הַנַּחֲלָה
אֲשֶׁר־יְהוָה אֱלֹהֶיךָ נֹתֵן לָךְ: י וַעֲבַרְתֶּם אֶת־
הַיַּרְדֵּן וִישַׁבְתֶּם בָּאָרֶץ אֲשֶׁר־יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם
מַנְחִיל אֶתְכֶם וְהֵנִיחַ לָכֶם מִכָּל־אֹיְבֵיכֶם מִסָּבִיב
וִישַׁבְתֶּם־בֶּטַח: עד כאן בחול

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות ח עמ' 121)

כִּי מְנַסֶּה ה' אֱלֹקֵיכֶם אֶתְכֶם

כַּאֲשֶׁר מִתְרַחֵשׁ דָּבָר הַמּוֹנֵעַ וּמְעַכֵּב אֶת עֲבוֹדַת ה', יֵשׁ לָדַעַת שֶׁכָּל מַה שֶׁקּוֹרֶה בָּעוֹלָם הוּא מֵאֵת ה', וְלָכֵן לֹא יִתָּכֵן שֶׁהַדָּבָר יְנַגֵּד בֶּאֱמֶת לַעֲבוֹדַת ה', וְאֵין זֶה אֶלָּא נִסָּיוֹן, "כִּי מְנַסֶּה ה' אֱלֹקֵיכֶם אֶתְכֶם". וּמַטָּרָתוֹ הִתְחַזְּקוּת וְהִתְעַלּוּת בַּעֲבוֹדַת ה'. כַּאֲשֶׁר יְדִיעָה זוֹ 'נִקְלֶטֶת' בָּאָדָם בֶּאֱמֶת - הוּא רוֹאֶה בְּסוֹפוֹ שֶׁל דָּבָר, גַּם בְּעֵינֵי בָּשָׂר, אֶת הָאוֹר הַנּוֹסָף עַל יְדֵי הַהֶעְלֵם וְהַהֶסְתֵּר.

שני יא וְהָיָה הַמָּקוֹם אֲשֶׁר־יִבְחַר יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם בּוֹ
לְשַׁכֵּן שְׁמוֹ שָׁם שָׁמָּה תָּבִיאוּ אֵת כָּל־אֲשֶׁר
אָנֹכִי מְצַוֶּה אֶתְכֶם עֹלֹתֵיכֶם וְזִבְחֵיכֶם
מַעְשְׂרֹתֵיכֶם וּתְרֻמַת יֶדְכֶם וְכֹל מִבְחַר נִדְרֵיכֶם
אֲשֶׁר תִּדְּרוּ לַיהוָה: יב וּשְׂמַחְתֶּם לִפְנֵי יְהוָה
אֱלֹהֵיכֶם אַתֶּם וּבְנֵיכֶם וּבְנֹתֵיכֶם וַעֲבָדֵיכֶם
וְאַמְהֹתֵיכֶם וְהַלֵּוִי אֲשֶׁר בִּשְׁעָרֵיכֶם כִּי אֵין לוֹ
חֵלֶק וְנַחֲלָה אִתְּכֶם: יג הִשָּׁמֶר לְךָ פֶּן־תַּעֲלֶה
עֹלֹתֶיךָ בְּכָל־מָקוֹם אֲשֶׁר תִּרְאֶה: יד כִּי אִם־
בַּמָּקוֹם אֲשֶׁר־יִבְחַר יְהוָה בְּאַחַד שְׁבָטֶיךָ שָׁם
תַּעֲלֶה עֹלֹתֶיךָ וְשָׁם תַּעֲשֶׂה כֹּל אֲשֶׁר אָנֹכִי
מְצַוֶּךָּ: טו רַק בְּכָל־אַוַּת נַפְשְׁךָ תִּזְבַּח | וְאָכַלְתָּ
בָשָׂר כִּבְרִכַּת יְהוָה אֱלֹהֶיךָ אֲשֶׁר נָתַן־לְךָ
בְּכָל־שְׁעָרֶיךָ הַטָּמֵא וְהַטָּהוֹר יֹאכְלֻנּוּ כַּצְּבִי
וְכָאַיָּל: טז רַק הַדָּם לֹא תֹאכֵלוּ עַל־הָאָרֶץ

תִּשְׁפְּכֶנּוּ כַּמָּיִם: יז לֹא־תוּכַל לֶאֱכֹל בִּשְׁעָרֶיךָ
מַעְשַׂר דְּגָנְךָ וְתִירֹשְׁךָ וְיִצְהָרֶךָ וּבְכֹרֹת בְּקָרְךָ
וְצֹאנֶךָ וְכָל־נְדָרֶיךָ אֲשֶׁר תִּדֹּר וְנִדְבֹתֶיךָ וּתְרוּמַת
יָדֶךָ: יח כִּי אִם־לִפְנֵי יְהוָה אֱלֹהֶיךָ תֹּאכְלֶנּוּ
בַּמָּקוֹם אֲשֶׁר יִבְחַר יְהוָה אֱלֹהֶיךָ בּוֹ אַתָּה וּבִנְךָ
וּבִתֶּךָ וְעַבְדְּךָ וַאֲמָתְךָ וְהַלֵּוִי אֲשֶׁר בִּשְׁעָרֶיךָ
וְשָׂמַחְתָּ לִפְנֵי יְהוָה אֱלֹהֶיךָ בְּכֹל מִשְׁלַח יָדֶךָ:
יט הִשָּׁמֶר לְךָ פֶּן־תַּעֲזֹב אֶת־הַלֵּוִי כָּל־יָמֶיךָ עַל־
אַדְמָתֶךָ: ס כ כִּי־יַרְחִיב יְהוָה אֱלֹהֶיךָ אֶת־גְּבֻלְךָ
כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר־לָךְ וְאָמַרְתָּ אֹכְלָה בָשָׂר כִּי־תְאַוֶּה
נַפְשְׁךָ לֶאֱכֹל בָּשָׂר בְּכָל־אַוַּת נַפְשְׁךָ תֹּאכַל
בָּשָׂר: כא כִּי־יִרְחַק מִמְּךָ הַמָּקוֹם אֲשֶׁר יִבְחַר
יְהוָה אֱלֹהֶיךָ לָשׂוּם שְׁמוֹ שָׁם וְזָבַחְתָּ מִבְּקָרְךָ
וּמִצֹּאנְךָ אֲשֶׁר נָתַן יְהוָה לְךָ כַּאֲשֶׁר צִוִּיתִךָ
וְאָכַלְתָּ בִּשְׁעָרֶיךָ בְּכֹל אַוַּת נַפְשֶׁךָ: כב אַךְ כַּאֲשֶׁר
יֵאָכֵל אֶת־הַצְּבִי וְאֶת־הָאַיָּל כֵּן תֹּאכְלֶנּוּ הַטָּמֵא
וְהַטָּהוֹר יַחְדָּו יֹאכְלֻנּוּ: כג רַק חֲזַק לְבִלְתִּי אֲכֹל
הַדָּם כִּי הַדָּם הוּא הַנָּפֶשׁ וְלֹא־תֹאכַל הַנֶּפֶשׁ
עִם־הַבָּשָׂר: כד לֹא תֹאכְלֶנּוּ עַל־הָאָרֶץ תִּשְׁפְּכֶנּוּ
כַּמָּיִם: כה לֹא תֹאכְלֶנּוּ לְמַעַן יִיטַב לְךָ וּלְבָנֶיךָ
אַחֲרֶיךָ כִּי־תַעֲשֶׂה הַיָּשָׁר בְּעֵינֵי יְהוָה: כו רַק
קָדָשֶׁיךָ אֲשֶׁר־יִהְיוּ לְךָ וּנְדָרֶיךָ תִּשָּׂא וּבָאתָ
אֶל־הַמָּקוֹם אֲשֶׁר־יִבְחַר יְהוָה: כז וְעָשִׂיתָ עֹלֹתֶיךָ
הַבָּשָׂר וְהַדָּם עַל־מִזְבַּח יְהוָה אֱלֹהֶיךָ וְדַם־
זְבָחֶיךָ יִשָּׁפֵךְ עַל־מִזְבַּח יְהוָה אֱלֹהֶיךָ וְהַבָּשָׂר
תֹּאכֵל: כח שְׁמֹר וְשָׁמַעְתָּ אֶת כָּל־הַדְּבָרִים
הָאֵלֶּה אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוֶּךָּ לְמַעַן יִיטַב לְךָ וּלְבָנֶיךָ
אַחֲרֶיךָ עַד־עוֹלָם כִּי תַעֲשֶׂה הַטּוֹב וְהַיָּשָׁר
בְּעֵינֵי יְהוָה אֱלֹהֶיךָ: ס

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות כב עמ' 361 ממכתב)

כִּי מְנַסֶּה ה' אֱלֹקֵיכֶם אֶתְכֶם

מְבֹאָר בְּסִפְרֵי מוּסָר, וּבְיֶתֶר בֵּאוּר בְּסִפְרֵי חֲסִידוּת, הָעִנְיָן דְ"לְפוּם גַּמְלָא שִׁיחְנָא", הֵיינוּ שֶׁבְּיַחַד עִם הַנִּסְיוֹנוֹת נִתְּנוּ גַּם כֵּן הַכֹּחוֹת הַמַּתְאִימִים לְהִתְגַּבֵּר עֲלֵיהֶם. אֶלָּא שֶׁזְּכָה דּוֹרֵנוּ, כַּנִּרְאֶה בְּמוּחָשׁ, שֶׁכְּשֶׁמַּחְלִיטִים בַּתֹּקֶף הַמַּתְאִים לָלֶכֶת בַּדֶּרֶךְ הַיְשָׁרָה עַל פִּי 'סֵפֶר הַיָּשָׁר' תּוֹרָתֵנוּ הַקְּדוֹשָׁה, רוֹאִים שֶׁהַקְּשָׁיִים פְּחוּתִים מֵאֲשֶׁר שְׁעָרוּם מֵרֹאשׁ, וְהַכֹּחוֹת לְהִתְגַּבֵּר עֲלֵיהֶם כַּבִּירִים יוֹתֵר מֵאֲשֶׁר הָיוּ בַּהַשְׁעָרָה.

שלישי כט כִּי־יַכְרִית יְהוָה אֱלֹהֶיךָ אֶת־הַגּוֹיִם אֲשֶׁר
אַתָּה בָא־שָׁמָּה לָרֶשֶׁת אוֹתָם מִפָּנֶיךָ וִירִשְׁתָּ
אֹתָם וְיָשַׁבְתָּ בְּאַרְצָם: ל הִשָּׁמֶר לְךָ פֶּן־תִּנָּקֵשׁ
אַחֲרֵיהֶם אַחֲרֵי הִשָּׁמְדָם מִפָּנֶיךָ וּפֶן־תִּדְרֹשׁ
לֵאלֹהֵיהֶם לֵאמֹר אֵיכָה יַעַבְדוּ הַגּוֹיִם הָאֵלֶּה
אֶת־אֱלֹהֵיהֶם וְאֶעֱשֶׂה־כֵּן גַּם־אָנִי: לא לֹא־תַעֲשֶׂה
כֵּן לַיהוָה אֱלֹהֶיךָ כִּי כָל־תּוֹעֲבַת יְהוָה אֲשֶׁר
שָׂנֵא עָשׂוּ לֵאלֹהֵיהֶם כִּי גַם אֶת־בְּנֵיהֶם וְאֶת־
בְּנֹתֵיהֶם יִשְׂרְפוּ בָאֵשׁ לֵאלֹהֵיהֶם: **יג** א אֵת
כָּל־הַדָּבָר אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוֶּה אֶתְכֶם אֹתוֹ
תִּשְׁמְרוּ לַעֲשׂוֹת לֹא־תֹסֵף עָלָיו וְלֹא תִגְרַע
מִמֶּנּוּ: פ ב כִּי־יָקוּם בְּקִרְבְּךָ נָבִיא אוֹ חֹלֵם חֲלוֹם
וְנָתַן אֵלֶיךָ אוֹת אוֹ מוֹפֵת: ג וּבָא הָאוֹת וְהַמּוֹפֵת
אֲשֶׁר־דִּבֶּר אֵלֶיךָ לֵאמֹר נֵלְכָה אֲחֲרֵי אֱלֹהִים
אֲחֵרִים אֲשֶׁר לֹא־יָדַעְתָּם וְנָעָבְדֵם: ד לֹא תִשְׁמַע
אֶל־דִּבְרֵי הַנָּבִיא הַהוּא אוֹ אֶל־חוֹלֵם הַחֲלוֹם
הַהוּא כִּי מְנַסֶּה יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם אֶתְכֶם לָדַעַת
הֲיִשְׁכֶם אֹהֲבִים אֶת־יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם בְּכָל־
לְבַבְכֶם וּבְכָל־נַפְשְׁכֶם: ה אַחֲרֵי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם
תֵּלֵכוּ וְאֹתוֹ תִירָאוּ וְאֶת־מִצְוֹתָיו תִּשְׁמֹרוּ וּבְקֹלוֹ
תִּשְׁמָעוּ וְאֹתוֹ תַעֲבֹדוּ וּבוֹ תִדְבָּקוּן: ו וְהַנָּבִיא
הַהוּא אוֹ חֹלֵם הַחֲלוֹם הַהוּא יוּמָת כִּי דִבֶּר־
סָרָה עַל־יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם הַמּוֹצִיא אֶתְכֶם |
מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם וְהַפְּדְךָ מִבֵּית עֲבָדִים לְהַדִּיחֲךָ
מִן־הַדֶּרֶךְ אֲשֶׁר צִוְּךָ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ לָלֶכֶת בָּהּ
וּבִעַרְתָּ הָרָע מִקִּרְבֶּךָ: ס ז כִּי יְסִיתְךָ אָחִיךָ
בֶּן־אִמֶּךָ אוֹ־בִנְךָ אוֹ־בִתְּךָ אוֹ | אֵשֶׁת חֵיקֶךָ אוֹ
רֵעֲךָ אֲשֶׁר כְּנַפְשְׁךָ בַּסֵּתֶר לֵאמֹר נֵלְכָה וְנַעַבְדָה
אֱלֹהִים אֲחֵרִים אֲשֶׁר לֹא יָדַעְתָּ אַתָּה וַאֲבֹתֶיךָ:

ח מֵאֱלֹהֵי הָעַמִּים אֲשֶׁר סְבִיבֹתֵיכֶם הַקְּרֹבִים
אֵלֶיךָ אוֹ הָרְחֹקִים מִמֶּךָּ מִקְצֵה הָאָרֶץ וְעַד־קְצֵה
הָאָרֶץ: ט לֹא־תֹאבֶה לּוֹ וְלֹא תִשְׁמַע אֵלָיו וְלֹא־
תָחוֹס עֵינְךָ עָלָיו וְלֹא־תַחְמֹל וְלֹא־תְכַסֶּה עָלָיו:
י כִּי הָרֹג תַּהַרְגֶּנּוּ יָדְךָ תִּהְיֶה־בּוֹ בָרִאשֹׁנָה
לַהֲמִיתוֹ וְיַד כָּל־הָעָם בָּאַחֲרֹנָה: יא וּסְקַלְתּוֹ
בָאֲבָנִים וָמֵת כִּי בִקֵּשׁ לְהַדִּיחֲךָ מֵעַל יְהוָה
אֱלֹהֶיךָ הַמּוֹצִיאֲךָ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם מִבֵּית עֲבָדִים:
יב וְכָל־יִשְׂרָאֵל יִשְׁמְעוּ וְיִרָאוּן וְלֹא־יוֹסִפוּ לַעֲשׂוֹת
כַּדָּבָר הָרָע הַזֶּה בְּקִרְבֶּךָ: ס יג כִּי־תִשְׁמַע בְּאַחַת
עָרֶיךָ אֲשֶׁר יְהוָה אֱלֹהֶיךָ נֹתֵן לְךָ לָשֶׁבֶת שָׁם
לֵאמֹר: יד יָצְאוּ אֲנָשִׁים בְּנֵי־בְלִיַּעַל מִקִּרְבֶּךָ וַיַּדִּיחוּ
אֶת־יֹשְׁבֵי עִירָם לֵאמֹר נֵלְכָה וְנַעַבְדָה אֱלֹהִים
אֲחֵרִים אֲשֶׁר לֹא־יְדַעְתֶּם: טו וְדָרַשְׁתָּ וְחָקַרְתָּ
וְשָׁאַלְתָּ הֵיטֵב וְהִנֵּה אֱמֶת נָכוֹן הַדָּבָר נֶעֱשְׂתָה
הַתּוֹעֵבָה הַזֹּאת בְּקִרְבֶּךָ: טז הַכֵּה תַכֶּה אֶת־יֹשְׁבֵי
הָעִיר הַהִוא לְפִי־חָרֶב הַחֲרֵם אֹתָהּ וְאֶת־כָּל־
אֲשֶׁר־בָּהּ וְאֶת־בְּהֶמְתָּהּ לְפִי־חָרֶב: יז וְאֶת־כָּל־
שְׁלָלָהּ תִּקְבֹּץ אֶל־תּוֹךְ רְחֹבָהּ וְשָׂרַפְתָּ בָאֵשׁ
אֶת־הָעִיר וְאֶת־כָּל־שְׁלָלָהּ כָּלִיל לַיהוָה אֱלֹהֶיךָ
וְהָיְתָה תֵּל עוֹלָם לֹא תִבָּנֶה עוֹד: יח וְלֹא־יִדְבַּק
בְּיָדְךָ מְאוּמָה מִן־הַחֵרֶם לְמַעַן יָשׁוּב יְהוָה מֵחֲרוֹן
אַפּוֹ וְנָתַן־לְךָ רַחֲמִים וְרִחַמְךָ וְהִרְבֶּךָ כַּאֲשֶׁר
נִשְׁבַּע לַאֲבֹתֶיךָ: יט כִּי תִשְׁמַע בְּקוֹל יְהוָה אֱלֹהֶיךָ
לִשְׁמֹר אֶת־כָּל־מִצְוֹתָיו אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוְּךָ הַיּוֹם
לַעֲשׂוֹת הַיָּשָׁר בְּעֵינֵי יְהוָה אֱלֹהֶיךָ: ס

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות כא עמ׳ 388 – ממכתב)

כִּי מְנַסֶּה ה׳ אֱלֹקֵיכֶם אֶתְכֶם

יָדוּעַ פִּתְגָם כְּבוֹד קְדוֹשַׁת מוֹרִי־וְחָמִי אַדְמו״ר, שֶׁכְּשֶׁיָּבֹא מְשִׁיחַ צִדְקֵנוּ, יִצְטַעֲרוּ וְיִתְחָרְטוּ בְּיוֹתֵר עַל הַיָּמִים וְהַתְּקוּפָה הֲכִי טוֹבָה שֶׁבְּסוֹף זְמַן הַגָּלוּת, שֶׁהָיוּ יְכוֹלִים לִפְעֹל בְּתוֹרָה וּמִצְוֹת בְּהִתְגַּבְּרוּת עַל כָּל הַהַעְלָמוֹת וְהַהֶסְתֵּרִים דְּאָז, שֶׁאָז הָעֲבוֹדָה נְעִימָה יוֹתֵר וַחֲבִיבָה יוֹתֵר, הֵן לָעוֹבֵד וְהֵן לְזֶה שֶׁצּוּוָּה עַל הָעֲבוֹדָה, בּוֹרֵא הָעוֹלָם וּמַנְהִיגוֹ, מַה־שֶּׁאֵין־כֵּן כְּשֶׁרוּחַ הַטֻּמְאָה יַעֲבֹר מִן הָאָרֶץ וְאֵין מְנַגְּדִים.

רביעי יד א בָּנִים אַתֶּם לַיהוָה אֱלֹהֵיכֶם לֹא
תִתְגֹּדְדוּ וְלֹא־תָשִׂימוּ קָרְחָה בֵּין עֵינֵיכֶם לָמֵת:
ב כִּי עַם קָדוֹשׁ אַתָּה לַיהוָה אֱלֹהֶיךָ וּבְךָ בָּחַר
יְהוָה לִהְיוֹת לוֹ לְעַם סְגֻלָּה מִכֹּל הָעַמִּים אֲשֶׁר
עַל־פְּנֵי הָאֲדָמָה: ס ג לֹא תֹאכַל כָּל־תּוֹעֵבָה:
ד זֹאת הַבְּהֵמָה אֲשֶׁר תֹּאכֵלוּ שׁוֹר שֵׂה כְשָׂבִים
וְשֵׂה עִזִּים: ה אַיָּל וּצְבִי וְיַחְמוּר וְאַקּוֹ וְדִישֹׁן וּתְאוֹ
וָזֶמֶר: ו וְכָל־בְּהֵמָה מַפְרֶסֶת פַּרְסָה וְשֹׁסַעַת שֶׁסַע
שְׁתֵּי פְרָסוֹת מַעֲלַת גֵּרָה בַּבְּהֵמָה אֹתָהּ תֹּאכֵלוּ:
ז אַךְ אֶת־זֶה לֹא תֹאכְלוּ מִמַּעֲלֵי הַגֵّרָה וּמִמַּפְרִיסֵי
הַפַּרְסָה הַשְּׁסוּעָה אֶת־הַגָּמָל וְאֶת־הָאַרְנֶבֶת
וְאֶת־הַשָּׁפָן כִּי־מַעֲלֵה גֵרָה הֵמָּה וּפַרְסָה לֹא
הִפְרִיסוּ טְמֵאִים הֵם לָכֶם: ח וְאֶת־הַחֲזִיר כִּי־
מַפְרִיס פַּרְסָה הוּא וְלֹא גֵרָה טָמֵא הוּא לָכֶם
מִבְּשָׂרָם לֹא תֹאכֵלוּ וּבְנִבְלָתָם לֹא תִגָּעוּ: ס
ט אֶת־זֶה תֹּאכְלוּ מִכֹּל אֲשֶׁר בַּמָּיִם כֹּל אֲשֶׁר־לוֹ
סְנַפִּיר וְקַשְׂקֶשֶׂת תֹּאכֵלוּ: י וְכֹל אֲשֶׁר אֵין־לוֹ
סְנַפִּיר וְקַשְׂקֶשֶׂת לֹא תֹאכֵלוּ טָמֵא הוּא לָכֶם: ס
יא כָּל־צִפּוֹר טְהֹרָה תֹּאכֵלוּ: יב וְזֶה אֲשֶׁר לֹא־
תֹאכְלוּ מֵהֶם הַנֶּשֶׁר וְהַפֶּרֶס וְהָעָזְנִיָּה: יג וְהָרָאָה
וְאֶת־הָאַיָּה וְהַדַּיָּה לְמִינָהּ: יד וְאֵת כָּל־עֹרֵב
לְמִינוֹ: טו וְאֵת בַּת הַיַّעֲנָה וְאֶת־הַתַּחְמָס וְאֶת־
הַשָּׁחַף וְאֶת־הַנֵּץ לְמִינֵהוּ: טז אֶת־הַכּוֹס וְאֶת־
הַינְשׁוּף וְהַתִּנְשֶׁמֶת: יז וְהַקָּאַת וְאֶת־הָרָחָמָה
וְאֶת־הַשָּׁלָךְ: יח וְהַחֲסִידָה וְהָאֲנָפָה לְמִינָהּ
וְהַדּוּכִיפַת וְהָעֲטַלֵּף: יט וְכֹל שֶׁרֶץ הָעוֹף טָמֵא
הוּא לָכֶם לֹא יֵאָכֵלוּ: כ כָּל־עוֹף טָהוֹר תֹּאכֵלוּ:
כא לֹא־תֹאכְלוּ כָל־נְבֵלָה לַגֵּר אֲשֶׁר־בִּשְׁעָרֶיךָ
תִּתְּנֶנָּה וַאֲכָלָהּ אוֹ מָכֹר לְנָכְרִי כִּי עַם קָדוֹשׁ אַתָּה
לַיהוָה אֱלֹהֶיךָ לֹא־תְבַשֵּׁל גְּדִי בַּחֲלֵב אִמּוֹ: פ

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות כ עמ׳ 292)

כִּי מְנַסֶּה ה׳ אֱלֹקֵיכֶם אֶתְכֶם

כַּאֲשֶׁר יְהוּדִי מַעֲמִיד אֶת עַצְמוֹ בְּתֹקֶף לֹא לְהִתְפָּעֵל מִן הַנִּסָּיוֹן – מִתְגַּלֶּה כֵּיצַד הַכַּוָּנָה הַפְּנִימִית שֶׁל הַנִּסָּיוֹן גּוּפָא הִיא

תוֹסֶפֶת וְעִלּוּי בַּעֲבוֹדָתוֹ, וּכְפֵרוּשׁ רַבֵּנוּ הַזָּקֵן שֶׁ"מְנַסֶּה" הוּא מִלְּשׁוֹן נֵס וַהֲרָמָה, "אָרִים נִסִּי".

חמישי כב עַשֵּׂר תְּעַשֵּׂר אֵת כָּל־תְּבוּאַת זַרְעֶךָ הַיֹּצֵא הַשָּׂדֶה שָׁנָה שָׁנָה: כג וְאָכַלְתָּ לִפְנֵי | יְהוָה אֱלֹהֶיךָ בַּמָּקוֹם אֲשֶׁר־יִבְחַר לְשַׁכֵּן שְׁמוֹ שָׁם מַעְשַׂר דְּגָנְךָ תִּירֹשְׁךָ וְיִצְהָרֶךָ וּבְכֹרֹת בְּקָרְךָ וְצֹאנֶךָ לְמַעַן תִּלְמַד לְיִרְאָה אֶת־יְהוָה אֱלֹהֶיךָ כָּל־הַיָּמִים: כד וְכִי־יִרְבֶּה מִמְּךָ הַדֶּרֶךְ כִּי לֹא תוּכַל שְׂאֵתוֹ כִּי־יִרְחַק מִמְּךָ הַמָּקוֹם אֲשֶׁר יִבְחַר יְהוָה אֱלֹהֶיךָ לָשׂוּם שְׁמוֹ שָׁם כִּי יְבָרֶכְךָ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ: כה וְנָתַתָּה בַכֶּסֶף וְצַרְתָּ הַכֶּסֶף בְּיָדְךָ וְהָלַכְתָּ אֶל־הַמָּקוֹם אֲשֶׁר יִבְחַר יְהוָה אֱלֹהֶיךָ בּוֹ: כו וְנָתַתָּה הַכֶּסֶף בְּכֹל אֲשֶׁר־תְּאַוֶּה נַפְשְׁךָ בַּבָּקָר וּבַצֹּאן וּבַיַּיִן וּבַשֵּׁכָר וּבְכֹל אֲשֶׁר תִּשְׁאָלְךָ נַפְשֶׁךָ וְאָכַלְתָּ שָׁם לִפְנֵי יְהוָה אֱלֹהֶיךָ וְשָׂמַחְתָּ אַתָּה וּבֵיתֶךָ: כז וְהַלֵּוִי אֲשֶׁר־בִּשְׁעָרֶיךָ לֹא תַעַזְבֶנּוּ כִּי אֵין לוֹ חֵלֶק וְנַחֲלָה עִמָּךְ: ס כח מִקְצֵה | שָׁלֹשׁ שָׁנִים תּוֹצִיא אֶת־כָּל־מַעְשַׂר תְּבוּאָתְךָ בַּשָּׁנָה הַהִוא וְהִנַּחְתָּ בִּשְׁעָרֶיךָ: כט וּבָא הַלֵּוִי כִּי אֵין־לוֹ חֵלֶק וְנַחֲלָה עִמָּךְ וְהַגֵּר וְהַיָּתוֹם וְהָאַלְמָנָה אֲשֶׁר בִּשְׁעָרֶיךָ וְאָכְלוּ וְשָׂבֵעוּ לְמַעַן יְבָרֶכְךָ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ בְּכָל־מַעֲשֵׂה יָדְךָ אֲשֶׁר תַּעֲשֶׂה: ס

נקודות משיחות קודש (לקוטי שיחות כד עמ' 40)

כִּי מְנַסֶּה ה' אֱלֹקֵיכֶם אֶתְכֶם

בַּעֲבוֹדַת הַבְּרוּרִים מִתְעַסְּקִים עִם דָּבָר גַּשְׁמִי כְּדֵי לְגַלּוֹת אֶת תַּכְלִיתוֹ, שֶׁנִּבְרָא לְשַׁמֵּשׁ אֶת קוֹנוֹ, וְכֵן לְגַלּוֹת אֶת הַנִּצּוֹץ הָאֱלֹקִי שֶׁבּוֹ. אַךְ הַנִּצּוֹץ הָאֱלֹקִי שֶׁבַּנִּסָּיוֹן נָפַל לְמַטָּה בְּיוֹתֵר, עַד שֶׁהוּא בְּהֶעְלֵם לְגַמְרֵי, וּכְדֵי לְגַלּוֹתוֹ יֵשׁ לְבַטֵּל הֶעְלֵם זֶה. וְאַף בַּעֲבוֹדַת הָאָדָם בְּעַצְמוֹ, כָּךְ: בַּעֲבוֹדַת הַבְּרוּרִים הוּא 'פּוֹתֵחַ' אֶת כֹּחוֹתָיו, שִׂכְלוֹ וּמִדּוֹתָיו; וּבַנִּסָּיוֹן הוּא פּוֹעֵל הֵפֶךְ טִבְעוֹ, מִתּוֹךְ מְסִירוּת נֶפֶשׁ.

שישי **טו** א מִקֵּץ שֶׁבַע־שָׁנִים תַּעֲשֶׂה שְׁמִטָּה: ב וְזֶה דְּבַר הַשְּׁמִטָּה שָׁמוֹט כָּל־בַּעַל מַשֵּׁה יָדוֹ אֲשֶׁר יַשֶּׁה בְּרֵעֵהוּ לֹא־יִגֹּשׁ אֶת־רֵעֵהוּ וְאֶת־אָחִיו כִּי־קָרָא שְׁמִטָּה לַיהוָה: ג אֶת־הַנָּכְרִי תִּגֹּשׁ וַאֲשֶׁר יִהְיֶה לְךָ אֶת־אָחִיךָ תַּשְׁמֵט יָדֶךָ: ד אֶפֶס כִּי לֹא יִהְיֶה־בְּךָ אֶבְיוֹן כִּי־בָרֵךְ יְבָרֶכְךָ יְהוָה בָּאָרֶץ אֲשֶׁר יְהוָה אֱלֹהֶיךָ נֹתֵן־לְךָ נַחֲלָה לְרִשְׁתָּהּ: ה רַק אִם־שָׁמוֹעַ תִּשְׁמַע בְּקוֹל יְהוָה אֱלֹהֶיךָ לִשְׁמֹר לַעֲשׂוֹת אֶת־כָּל־הַמִּצְוָה הַזֹּאת אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוְּךָ הַיּוֹם: ו כִּי יְהוָה אֱלֹהֶיךָ בֵּרַכְךָ כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר־לָךְ וְהַעֲבַטְתָּ גוֹיִם רַבִּים וְאַתָּה לֹא תַעֲבֹט וּמָשַׁלְתָּ בְּגוֹיִם רַבִּים וּבְךָ לֹא יִמְשֹׁלוּ: ס ז כִּי־יִהְיֶה בְךָ אֶבְיוֹן מֵאַחַד אַחֶיךָ בְּאַחַד שְׁעָרֶיךָ בְּאַרְצְךָ אֲשֶׁר יְהוָה אֱלֹהֶיךָ נֹתֵן לָךְ לֹא תְאַמֵּץ אֶת־לְבָבְךָ וְלֹא תִקְפֹּץ אֶת־יָדְךָ מֵאָחִיךָ הָאֶבְיוֹן: ח כִּי־פָתֹחַ תִּפְתַּח אֶת־יָדְךָ לוֹ וְהַעֲבֵט תַּעֲבִיטֶנּוּ דֵּי מַחְסֹרוֹ אֲשֶׁר יֶחְסַר לוֹ: ט הִשָּׁמֶר לְךָ פֶּן־יִהְיֶה דָבָר עִם־לְבָבְךָ בְּלִיַּעַל לֵאמֹר קָרְבָה שְׁנַת־הַשֶּׁבַע שְׁנַת הַשְּׁמִטָּה וְרָעָה עֵינְךָ בְּאָחִיךָ הָאֶבְיוֹן וְלֹא תִתֵּן לוֹ וְקָרָא עָלֶיךָ אֶל־יְהוָה וְהָיָה בְךָ חֵטְא: י נָתוֹן תִּתֵּן לוֹ וְלֹא־יֵרַע לְבָבְךָ בְּתִתְּךָ לוֹ כִּי בִּגְלַל | הַדָּבָר הַזֶּה יְבָרֶכְךָ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ בְּכָל־מַעֲשֶׂךָ וּבְכֹל מִשְׁלַח יָדֶךָ: יא כִּי לֹא־יֶחְדַּל אֶבְיוֹן מִקֶּרֶב הָאָרֶץ עַל־כֵּן אָנֹכִי מְצַוְּךָ לֵאמֹר פָּתֹחַ תִּפְתַּח אֶת־יָדְךָ לְאָחִיךָ לַעֲנִיֶּךָ וּלְאֶבְיֹנְךָ בְּאַרְצֶךָ: ס יב כִּי־יִמָּכֵר לְךָ אָחִיךָ הָעִבְרִי אוֹ הָעִבְרִיָּה וַעֲבָדְךָ שֵׁשׁ שָׁנִים וּבַשָّנָה הַשְּׁבִיעִת תְּשַׁלְּחֶנּוּ חָפְשִׁי מֵעִמָּךְ: יג וְכִי־תְשַׁלְּחֶנּוּ חָפְשִׁי מֵעִמָּךְ לֹא תְשַׁלְּחֶנּוּ רֵיקָם: יד הַעֲנִיק תַּעֲנִיק לוֹ מִצֹּאנְךָ וּמִגָּרְנְךָ וּמִיִּקְבֶךָ אֲשֶׁר בֵּרַכְךָ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ תִּתֶּן לוֹ: טו וְזָכַרְתָּ כִּי עֶבֶד הָיִיתָ בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם וַיִּפְדְּךָ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ עַל־כֵּן אָנֹכִי מְצַוְּךָ אֶת־הַדָּבָר הַזֶּה הַיּוֹם: טו וְהָיָה כִּי־יֹאמַר אֵלֶיךָ לֹא אֵצֵא מֵעִמָּךְ כִּי אֲהֵבְךָ וְאֶת־בֵּיתֶךָ כִּי־טוֹב לוֹ עִמָּךְ: יז וְלָקַחְתָּ אֶת־הַמַּרְצֵעַ וְנָתַתָּה

בְּאָזְנוֹ וּבַדֶּלֶת וְהָיָה לְךָ עֶבֶד עוֹלָם וְאַף לַאֲמָתְךָ
תַּעֲשֶׂה־כֵּן: יח לֹא־יִקְשֶׁה בְעֵינֶךָ בְּשַׁלֵּחֲךָ אֹתוֹ
חָפְשִׁי מֵעִמָּךְ כִּי מִשְׁנֶה שְׂכַר שָׂכִיר עֲבָדְךָ שֵׁשׁ
שָׁנִים וּבֵרַכְךָ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ בְּכֹל אֲשֶׁר תַּעֲשֶׂה: פ

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות כד עמ׳ 426 – ממכתב)

כִּי מְנַשֶּׁה ה׳ אֱלֹקֵיכֶם אִתְּכֶם

כָּל עִנְיָנוֹ שֶׁל הַיֵּצֶר הָרַע הוּא לְהַלָּחֵם נֶגֶד אֶשְׁרוֹ שֶׁל הָאָדָם, הָרוּחָנִי וְהַגַּשְׁמִי, בְּהַסְבָּרוֹת שֶׁאֵין לָהֶן יְסוֹד בַּשֵּׂכֶל הַבָּרִיא, וְכָל מְצִיאוּתָן הִיא ״כִּי מְנַשֶּׁה ה׳ אֱלֹקֵיכֶם אִתְּכֶם״. וּכְשֶׁמִּתְאַמֵּץ וְעוֹמֵד בַּנִּסָּיוֹן – רוֹאֶה גַּם הָאָדָם עַצְמוֹ אֵיךְ שֶׁבְּטֵלָה כָּל מְצִיאוּתָן הַמְּדֻמָּה.

שביעי יט כָּל־הַבְּכוֹר אֲשֶׁר יִוָּלֵד בִּבְקָרְךָ וּבְצֹאנְךָ
הַזָּכָר תַּקְדִּישׁ לַיהוָה אֱלֹהֶיךָ לֹא תַעֲבֹד בִּבְכֹר
שׁוֹרֶךָ וְלֹא תָגֹז בְּכוֹר צֹאנֶךָ: כ לִפְנֵי יְהוָה
אֱלֹהֶיךָ תֹּאכְלֶנּוּ שָׁנָה בְשָׁנָה בַּמָּקוֹם אֲשֶׁר־יִבְחַר
יְהוָה אַתָּה וּבֵיתֶךָ: כא וְכִי־יִהְיֶה בוֹ מוּם פִּסֵּחַ
אוֹ עִוֵּר כֹּל מוּם רָע לֹא תִזְבָּחֶנּוּ לַיהוָה אֱלֹהֶיךָ:
כב בִּשְׁעָרֶיךָ תֹּאכְלֶנּוּ הַטָּמֵא וְהַטָּהוֹר יַחְדָּו כַּצְּבִי
וְכָאַיָּל: כג רַק אֶת־דָּמוֹ לֹא תֹאכֵל עַל־הָאָרֶץ
תִּשְׁפְּכֶנּוּ כַּמָּיִם: פ **טז** א שָׁמוֹר אֶת־חֹדֶשׁ
הָאָבִיב וְעָשִׂיתָ פֶּסַח לַיהוָה אֱלֹהֶיךָ כִּי בְּחֹדֶשׁ
הָאָבִיב הוֹצִיאֲךָ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ מִמִּצְרַיִם לָיְלָה:
ב וְזָבַחְתָּ פֶּסַח לַיהוָה אֱלֹהֶיךָ צֹאן וּבָקָר בַּמָּקוֹם
אֲשֶׁר יִבְחַר יְהוָה לְשַׁכֵּן שְׁמוֹ שָׁם: ג לֹא־תֹאכַל
עָלָיו חָמֵץ שִׁבְעַת יָמִים תֹּאכַל־עָלָיו מַצּוֹת לֶחֶם
עֹנִי כִּי בְחִפָּזוֹן יָצָאתָ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם לְמַעַן תִּזְכֹּר
אֶת־יוֹם צֵאתְךָ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם כֹּל יְמֵי חַיֶּיךָ:
ד וְלֹא־יֵרָאֶה לְךָ שְׂאֹר בְּכָל־גְּבֻלְךָ שִׁבְעַת יָמִים
וְלֹא־יָלִין מִן־הַבָּשָׂר אֲשֶׁר תִּזְבַּח בָּעֶרֶב בַּיּוֹם
הָרִאשׁוֹן לַבֹּקֶר: ה לֹא תוּכַל לִזְבֹּחַ אֶת־הַפֶּסַח
בְּאַחַד שְׁעָרֶיךָ אֲשֶׁר־יְהוָה אֱלֹהֶיךָ נֹתֵן לָךְ: ו כִּי
אִם־אֶל־הַמָּקוֹם אֲשֶׁר־יִבְחַר יְהוָה אֱלֹהֶיךָ לְשַׁכֵּן
שְׁמוֹ שָׁם תִּזְבַּח אֶת־הַפֶּסַח בָּעֶרֶב כְּבוֹא הַשֶּׁמֶשׁ
מוֹעֵד צֵאתְךָ מִמִּצְרָיִם: ז וּבִשַּׁלְתָּ וְאָכַלְתָּ בַּמָּקוֹם
אֲשֶׁר יִבְחַר יְהוָה אֱלֹהֶיךָ בּוֹ וּפָנִיתָ בַבֹּקֶר
וְהָלַכְתָּ לְאֹהָלֶיךָ: ח שֵׁשֶׁת יָמִים תֹּאכַל מַצּוֹת
וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי עֲצֶרֶת לַיהוָה אֱלֹהֶיךָ לֹא תַעֲשֶׂה
מְלָאכָה: ס ט שִׁבְעָה שָׁבֻעֹת תִּסְפָּר־לָךְ מֵהָחֵל
חֶרְמֵשׁ בַּקָּמָה תָּחֵל לִסְפֹּר שִׁבְעָה שָׁבֻעוֹת:
י וְעָשִׂיתָ חַג שָׁבֻעוֹת לַיהוָה אֱלֹהֶיךָ מִסַּת נִדְבַת
יָדְךָ אֲשֶׁר תִּתֵּן כַּאֲשֶׁר יְבָרֶכְךָ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ:
יא וְשָׂמַחְתָּ לִפְנֵי | יְהוָה אֱלֹהֶיךָ אַתָּה וּבִנְךָ וּבִתֶּךָ
וְעַבְדְּךָ וַאֲמָתֶךָ וְהַלֵּוִי אֲשֶׁר בִּשְׁעָרֶיךָ וְהַגֵּר
וְהַיָּתוֹם וְהָאַלְמָנָה אֲשֶׁר בְּקִרְבֶּךָ בַּמָּקוֹם אֲשֶׁר
יִבְחַר יְהוָה אֱלֹהֶיךָ לְשַׁכֵּן שְׁמוֹ שָׁם: יב וְזָכַרְתָּ
כִּי־עֶבֶד הָיִיתָ בְּמִצְרָיִם וְשָׁמַרְתָּ וְעָשִׂיתָ אֶת־
הַחֻקִּים הָאֵלֶּה: פ יג חַג הַסֻּכֹּת תַּעֲשֶׂה לְךָ
שִׁבְעַת יָמִים בְּאָסְפְּךָ מִגָּרְנְךָ וּמִיִּקְבֶךָ: יד וְשָׂמַחְתָּ
בְּחַגֶּךָ אַתָּה וּבִנְךָ וּבִתֶּךָ וְעַבְדְּךָ וַאֲמָתֶךָ וְהַלֵּוִי
וְהַגֵּר וְהַיָּתוֹם וְהָאַלְמָנָה אֲשֶׁר בִּשְׁעָרֶיךָ:
טו שִׁבְעַת יָמִים תָּחֹג לַיהוָה אֱלֹהֶיךָ בַּמָּקוֹם
אֲשֶׁר־יִבְחַר יְהוָה כִּי יְבָרֶכְךָ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ בְּכָל
תְּבוּאָתְךָ וּבְכֹל מַעֲשֵׂה יָדֶיךָ וְהָיִיתָ אַךְ שָׂמֵחַ:
טז שָׁלוֹשׁ פְּעָמִים | בַּשָּׁנָה יֵרָאֶה כָל־זְכוּרְךָ
אֶת־פְּנֵי | יְהוָה אֱלֹהֶיךָ בַּמָּקוֹם אֲשֶׁר יִבְחָר בְּחַג
הַמַּצּוֹת וּבְחַג הַשָּׁבֻעוֹת וּבְחַג הַסֻּכּוֹת וְלֹא יֵרָאֶה
אֶת־פְּנֵי יְהוָה רֵיקָם: יז אִישׁ כְּמַתְּנַת יָדוֹ כְּבִרְכַּת
יְהוָה אֱלֹהֶיךָ אֲשֶׁר נָתַן־לָךְ: ססס

קכ״ו פסוקים, פליא״ה סימן.

חצי קדיש

יִתְגַּדַּל וְיִתְקַדַּשׁ שְׁמֵהּ רַבָּא. אמן בְּעָלְמָא דִּי בְרָא כִרְעוּתֵהּ וַיַּמְלִיךְ מַלְכוּתֵהּ, וְיַצְמַח פּוּרְקָנֵהּ וִיקָרֵב מְשִׁיחֵהּ. אמן בְּחַיֵּיכוֹן וּבְיוֹמֵיכוֹן וּבְחַיֵּי דְכָל בֵּית יִשְׂרָאֵל, בַּעֲגָלָא וּבִזְמַן קָרִיב וְאִמְרוּ אָמֵן: אמן יהא שמה רבא מברך לעלם ולעלמי עלמיא. יתברך: יְהֵא שְׁמֵהּ רַבָּא מְבָרַךְ לְעָלַם וּלְעָלְמֵי עָלְמַיָּא. יִתְבָּרַךְ, וְיִשְׁתַּבַּח, וְיִתְפָּאַר, וְיִתְרוֹמַם, וְיִתְנַשֵּׂא, וְיִתְהַדַּר, וְיִתְעַלֶּה, וְיִתְהַלָּל, שְׁמֵהּ דְּקֻדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא. אמן לְעֵלָּא מִן כָּל בִּרְכָתָא וְשִׁירָתָא, תֻּשְׁבְּחָתָא וְנֶחֱמָתָא, דַּאֲמִירָן בְּעָלְמָא, וְאִמְרוּ אָמֵן: אמן

✦ ✦ ✦

מפטיר ט וּבְיוֹם הַשַּׁבָּת שְׁנֵי־כְבָשִׂים בְּנֵי־שָׁנָה תְּמִימִם וּשְׁנֵי עֶשְׂרֹנִים סֹלֶת מִנְחָה בְּלוּלָה בַשָּׁמֶן וְנִסְכּוֹ׃ י עֹלַת שַׁבָּת בְּשַׁבַּתּוֹ עַל־עֹלַת הַתָּמִיד וְנִסְכָּהּ׃ פ יא וּבְרָאשֵׁי חָדְשֵׁיכֶם תַּקְרִיבוּ עֹלָה לַיהוָה פָּרִים בְּנֵי־בָקָר שְׁנַיִם וְאַיִל אֶחָד כְּבָשִׂים בְּנֵי־שָׁנָה שִׁבְעָה תְּמִימִם׃ יב וּשְׁלֹשָׁה עֶשְׂרֹנִים סֹלֶת מִנְחָה בְּלוּלָה בַשָּׁמֶן לַפָּר הָאֶחָד׃ יג וְעִשָּׂרֹן עִשָּׂרוֹן סֹלֶת מִנְחָה בְּלוּלָה בַשָּׁמֶן לַכֶּבֶשׂ הָאֶחָד עֹלָה רֵיחַ נִיחֹחַ אִשֶּׁה לַיהוָה׃ יד וְנִסְכֵּיהֶם חֲצִי הַהִין יִהְיֶה לַפָּר וּשְׁלִישִׁת הַהִין לָאַיִל וּרְבִיעִת הַהִין לַכֶּבֶשׂ יָיִן זֹאת עֹלַת חֹדֶשׁ בְּחָדְשׁוֹ לְחָדְשֵׁי הַשָּׁנָה׃ טו וּשְׂעִיר עִזִּים אֶחָד לְחַטָּאת לַיהוָה עַל־עֹלַת הַתָּמִיד יֵעָשֶׂה וְנִסְכּוֹ׃ ס

בעת הגבהת הספר תורה ואמירת וזאת התורה – אין מנהגנו להראות באצבע. * מנהגנו: מגביה הספר תורה ולאחרי שמראה אותה לקהל חוזר ומניחה על הבימה וגוללה בעצמו. ואז יושב על הספסל ואחר כורך המפה (= חוגר באבנט ועוטף במעיל). * כשמגביהין הספר תורה להראות הכתב לעם, כל אדם ישתדל לקרב עצמו לבימה כדי שיוכל לקרא מה שכתוב בספר תורה בעת הגבהת הספר תורה, ויאמר:

וְזֹאת הַתּוֹרָה, אֲשֶׁר־שָׂם מֹשֶׁה לִפְנֵי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל:

עֵץ־חַיִּים הִיא לַמַּחֲזִיקִים בָּהּ, וְתֹמְכֶיהָ מְאֻשָּׁר. דְּרָכֶיהָ דַרְכֵי־נֹעַם, וְכָל־נְתִיבֹתֶיהָ שָׁלוֹם. אֹרֶךְ יָמִים בִּימִינָהּ, בִּשְׂמֹאלָהּ עֹשֶׁר וְכָבוֹד. יְיָ חָפֵץ לְמַעַן צִדְקוֹ, יַגְדִּיל תּוֹרָה וְיַאְדִּיר:

מדייקים לגלול הספר תורה נגד התפר, שמקום התפר יהיה באמצע הספר תורה מבחוץ. * האבנט חוגרים בתחילת שליש התחתון של הספר תורה.

לא יתחיל המפטיר להפטיר עד שיגמור הגולל לגלול הספר תורה, כדי שגם הגולל יוכל להבין ולשמוע ממנו, שחובה היא על הכל לשמוע ההפטרה כמו הפרשה שבספר תורה.

ברכת ההפטרה לפניה

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם אֲשֶׁר בָּחַר בִּנְבִיאִים טוֹבִים וְרָצָה בְדִבְרֵיהֶם הַנֶּאֱמָרִים בֶּאֱמֶת בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ הַבּוֹחֵר בַּתּוֹרָה וּבְמֹשֶׁה עַבְדּוֹ וּבְיִשְׂרָאֵל עַמּוֹ וּבִנְבִיאֵי הָאֱמֶת וָצֶדֶק:

חובה הוא על הכל לשמוע ההפטרה כמו הפרשה שבספר תורה. לפיכך, לא יקראו שנים ההפטרה כאחד בקול רם ששני קולות אין נשמעים, ויש נוהגים מטעם הידוע להם, שלא לסמוך על שמיעה בלבדה, אלא הם בעצמם קורין ההפטרה ושומעין הברכות מפי המפטיר. ומכל מקום, צריכים ליזהר שלא יקראו בקול רם אלא בנחת (מלה במלה עם המפטיר).

שולחן ערוך אדמו"ר הזקן, חלק ב סימן רפד סעיף יא

שי למורא

א) הַשָּׁמַיִם כִּסְאִי, כְּלוֹמַר, מִן הַשָּׁמַיִם תְּבֹאנָה הַגְּזֵרוֹת עַל כָּל הָעוֹלָם כֻּלּוֹ, כְּמוֹ שֶׁהַמֶּלֶךְ בְּשִׁבְתּוֹ עַל כִּסְאוֹ תֵּצֵאנָה הַגְּזֵרוֹת מִלְּפָנָיו. וְהָאָרֶץ הֲדֹם רַגְלָי, כְּלוֹמַר, כָּל הָעוֹלָם הוּא שֶׁלִּי וּבִרְשׁוּתִי. אֵי זֶה

הפטרת שבת ראש חודש לקריאה בציבור

ולשמו"ת בישעיהו פרק סו

סו א כֹּה אָמַר יְהוָה הַשָּׁמַיִם כִּסְאִי

עטרת מרים

א כֹּה אָמַר יְהוָה הַשָּׁמַיִם כִּסְאִי אֵינִי צָרִיךְ לְבֵית הַמִּקְדָּשׁ שֶׁלָּכֶם וְהָאָרֶץ הֲדֹם עֲנִין שְׁרַפְרַף רַגְלָי אֵי־זֶה בַּיִת אֲשֶׁר תִּבְנוּ־לִי וְאֵי־זֶה מָקוֹם תִּרְצוּ לְיַחֵד בְּעֵת מְנוּחָתִי לְהַשְׁרוֹת שְׁכִינָתִי, אֵינוֹ כְּדַאי לִי:

עטרת מרים

ב וְאֶת־כָּל־אֵ֨לֶּה֙ שָׁמַ֣יִם וְהָאָ֣רֶץ יָדִ֣י עָשָׂ֔תָה וְרַק אַחֲרֵי כֵן וַיִּהְי֥וּ כָל־אֵ֖לֶּה שָׁמַ֣יִם וְהָאָ֑רֶץ, וְאֵינָם קְדוּמִים כְּמוֹנִי נְאֻם־יְהֹוָ֑ה וְעִם שֶׁאֲנִי רָם עַל רָמִים, עִם כָּל זֶה וְאֶל־זֶ֥ה אַבִּ֔יט אֶל־עָנִי֙ וּנְכֵה־ר֔וּחַ שֶׁרוּחוֹ נִשְׁבֶּרֶת בַּעֲבוּר הַצַּעַר וְהַיָּגוֹן, וּבְכָל זֹאת וְחָרֵ֖ד עַל־דְּבָרִ֑י נִזְהָר לִשְׁמוֹעַ בְּקוֹלִי: ג אֲבָל עַתָּה אֵין לִי חֵפֶץ בָּכֶם, שֶׁהֲרֵי שׁוֹחֵ֨ט הַשּׁ֜וֹר הוּא מַכֵּה־אִ֗ישׁ אֶת בְּעָלָיו שֶׁל הַשּׁוֹר וּגְזָלוֹ מִמֶּנּוּ, לְפִיכָךְ זוֹבֵ֤חַ הַשֶּׂה֙ דּוֹמֶה לְפָנַי כְּעֹרֵ֣ף כֶּ֔לֶב וְהַמַּעֲלֵ֥ה מִנְחָה֙ הֲרֵי הוּא לְפָנַי כְּדַם־חֲזִ֔יר מַזְכִּ֥יר וְהַמַּקְטִיר לְבֹנָ֖ה מְבָרֵ֣ךְ אוֹתִי אָ֑וֶן בִּתְשׁוּרַת אוֹנֶס, גַּם־הֵ֗מָּה שֶׁשּׁוֹחֲטִים הַשּׁוֹר וְזוֹבְחִים הַשֶּׂה, גַּם הֵמָּה כְּמוֹ עוֹרֵף כֶּלֶב וּמַעֲלֶה דַּם חֲזִיר הוֹאִיל כִּי בָּֽחֲרוּ֙ בְּדַרְכֵיהֶ֔ם וּבְשִׁקּוּצֵיהֶ֖ם נַפְשָׁ֥ם חָפֵצָה: ד לָכֵן גַּם־אֲנִ֞י אֶבְחַ֣ר בְּתַעֲלֻלֵיהֶ֗ם לְהִתְעוֹלֵל בָּהֶם בַּהֲבָאַת הָרָעוֹת וּמְגוּרֹתָם֙ וְדָבָר אֲשֶׁר הֵם יְרֵאִים אָבִ֣יא לָהֶ֔ם יַ֖עַן בַּעֲבוּר קָרָ֣אתִי֙ אֲלֵיהֶם עַל יְדֵי הַנְּבִיאִים לְהַזְהִירָם לְיַשֵּׁר דַּרְכָּם וְאֵ֥ין עוֹנֶ֔ה לְיַשֵּׁר דַּרְכּוֹ דִּבַּ֖רְתִּי וְלֹ֣א שָׁמֵ֑עוּ וַיַּעֲשׂ֤וּ הָרַע֙ בְּעֵינַ֔י וּבַאֲשֶׁ֥ר לֹא־חָפַ֖צְתִּי בָּחָ֑רוּ: ה שִׁמְעוּ֙ דְּבַר־יְהֹוָ֔ה אַתֶּם הַצַּדִּיקִים הַחֲרֵדִ֖ים אֶל־דְּבָרֽוֹ בֶּאֱמֶת, אָמְרוּ֩ פּוֹשְׁעֵי יִשְׂרָאֵל הַצְּבוּעִים שֶׁמִּתְדַּמִּים שֶׁהֵם אֲחֵיכֶ֨ם וְהֵם בֶּאֱמֶת שֹׂנְאֵיכֶ֜ם הַשּׂוֹנְאִים אֶתְכֶם מְנַדֵּיכֶ֗ם וּמְנַדִּים אֶתְכֶם, אֵלֶּה אוֹמְרִים לָכֶם לֵאמֹר רַק לְמַ֤עַן בַּעֲבוּר פִּרְסוּם שְׁמִי֙ יִכְבַּ֣ד יְהֹוָ֔ה עַל יְדֵי הַקָּרְבָּנוֹת, מֵשִׁיב לָהֶם הַנָּבִיא, לֹא כֵן הוּא כְּדִבְרֵיהֶם כִּי בְּעֵינֵינוּ וְנִרְאֶ֥ה בְשִׂמְחַתְכֶ֖ם וְהֵ֥ם הָרְשָׁעִים יֵבֹ֑שׁוּ וְיִרְאוּ כִּי לֹא יִרְצֶה ה׳ בְּחוֹנֵף רַק בַּעֲבוֹדַת הַלֵּב בֶּאֱמֶת, וְכָךְ בָּא כָּבוֹד לַה׳: ו אָז לִימוֹת הַמָּשִׁיחַ יֵצֵא קוֹל שָׁאוֹן֙ מֵעִ֔יר יְרוּשָׁלַיִם עַל גּוֹג וּמָגוֹג קוֹל מֵהֵיכָ֑ל יֵצֵא קוֹל יְהֹוָ֔ה הַיּוֹצֵא לְאַיֵּם עַל עכו״ם וּבוֹ מְשַׁלֵּ֥ם ה׳ גְּמוּל לְאֹיְבָ֖יו וְנִלְחָם בַּגּוֹיִם: ז עַל צִיּוֹן יֵאָמַר בְּטֶ֥רֶם תָּחִ֖יל מַתְחִילִים כְּאֵבֵי לֵידָה כְּבָר יָלָ֑דָה יִתְקַבְּצוּ בָּנֶיהָ לְתוֹכָהּ בְּטֶ֨רֶם יָב֥וֹא חֵ֛בֶל לָ֖הּ שֶׁהִיא מִלְחֲמוֹת גּוֹג וּמָגוֹג וְהִמְלִיטָ֥ה הַלֵּידָה זָכָ֖ר וְאָז יַתְחִיל הַקִּיבּוּץ הַגָּדוֹל הַכְּלָלִי: ח מִֽי־שָׁמַ֥ע פֶּלֶא כָּזֹ֗את מִ֤י רָאָה֙ פֶּלֶא כָּאֵ֔לֶּה הֲיוּחַל הַאִם מֵעוֹלָם בָּא חִיל יוֹלֵדָה לְכָל נְשֵׁי אֶ֔רֶץ בְּיוֹם אֶחָ֔ד הַאִם מֵעוֹלָם אִם־יִוָּ֥לֶד

שי למורא

בַּיִת אֲשֶׁר תִּבְנוּ לִי, אִם כֵּן מַה שַּׁיָּךְ לִבְנוֹת לִי בַּיִת וּמְקוֹם מְנוּחָה. ב) וְאֶל זֶה אַבִּיט, אַף־עַל־פִּי שֶׁהַשָּׁמַיִם כִּסְאִי וכו׳, אַבִּיט וְאָשִׂים עֵינַי אֶל עָנִי וּנְכֵה רוּחַ. וְחָרֵד עַל דְּבָרִי, מִזְדָּרֵז לַעֲשׂוֹת אֶת מִצְוֹתַי. ג) שׁוֹחֵט הַשּׁוֹר מַכֵּה אִישׁ, כְּלוֹמַר, קָרְבְּנוֹת הָרְשָׁעִים אֵינָם מְקֻבָּלִים לְפָנַי, וְהַשּׁוֹחֵט אֶת הַשּׁוֹר לְקָרְבָּן אֵין קָרְבָּנוֹ מְרֻצֶּה לְפָנַי, וְעוֹד נֶחֱשָׁב כְּאִלּוּ מַכֵּה אִישׁ. זוֹבֵחַ הַשֶּׂה עוֹרֵף כֶּלֶב, אִם הֵבִיא שֶׂה לְקָרְבָּן, הֲרֵי הוּא נֶחֱשָׁב לְפָנַי כְּאִלּוּ עוֹרֵף כֶּלֶב. מַעֲלֵה מִנְחָה דַּם חֲזִיר, אִם הוּא מַעֲלֶה קָרְבַּן מִנְחָה, הֲרֵי הוּא נֶחֱשָׁב כְּאִלּוּ הֶעֱלָה דַּם חֲזִיר. מַזְכִּיר לְבוֹנָה מְבָרֵךְ אָוֶן, אִם הוּא מַקְטִיר לְבוֹנָה, הֲרֵי הוּא כְּאִלּוּ מֵבִיא דְּבַר אָוֶן. "מְבָרֵךְ", מֵבִיא מַתָּנָה, כְּמוֹ "קַח נָא אֶת בִּרְכָתִי" (בראשית לג,יא). ג) גַּם הֵמָּה בָּחֲרוּ בְּדַרְכֵיהֶם, כְּלוֹמַר, הוֹאִיל וְגַם הֵם בָּחֲרוּ בְּדַרְכֵיהֶם הָרָעִים מִתּוֹךְ רָצוֹן, וְלֹא שֶׁכָּךְ הִזְדַּמֵּן לָהֶם. ד) אֶבְחַר בְּתַעֲלוּלֵיהֶם, אֶבְחַר לְהִתְעַלֵּל בָּהֶם. וּמְגוּרֹתָם, מַה שֶּׁהֵם מְפַחֲדִים פֶּן יָבוֹא. יַעַן קָרָאתִי, מִשּׁוּם שֶׁקָּרָאתִי לָהֶם עַל יְדֵי הַנְּבִיאִים. וְאֵין עוֹנֶה, כְּלוֹמַר, אֵין מְקַבֵּל דְּבָרַי. ה) הַחֲרֵדִים אֶל דְּבָרוֹ, הַצַּדִּיקִים הַמִּזְדָּרְזִים לַעֲשׂוֹת אֶת דְּבַר ה׳. אָמְרוּ אֲחֵיכֶם, אָמְרוּ פּוֹשְׁעֵי יִשְׂרָאֵל שֶׁהֵם אֲחֵיכֶם וכו׳. שׂוֹנְאֵיכֶם מְנַדֵּיכֶם, הַשּׂוֹנְאִים אֶתְכֶם (וּמְנַדִּים) וּמַרְחִיקִים אֶתְכֶם. לְמַעַן שְׁמִי יִכְבַּד ה׳, כָּל אֶחָד מֵהֶם אוֹמֵר, בִּגְלַל פִּרְסוּם שְׁמִי בָּא כָּבוֹד לַה׳, כִּי אֲנִי קָרוֹב אֵלָיו וְהוּא מִתְכַּבֵּד בִּי. וְנִרְאֶה בְשִׂמְחַתְכֶם וְהֵם יֵבֹשׁוּ, וְהַנָּבִיא אוֹמֵר לַחֲרֵדִים אֶל דְּבַר ה׳, לֹא כֵן הוּא כְּדִבְרֵי פּוֹשְׁעֵי יִשְׂרָאֵל, וְנִרְאֶה בְּעֵינֵינוּ בְּשִׂמְחַתְכֶם שֶׁלָּכֶם הַחֲרֵדִים אֶל דְּבַר ה׳, וְהָרְשָׁעִים הָהֵם יֵבֹשׁוּ, כִּי הָלְכוּ אַחֲרֵי הַהֶבֶל. ו) קוֹל שָׁאוֹן מֵעִיר, קוֹל רַעַשׁ יֵצֵא אָז מֵעִיר צִיּוֹן. קוֹל מֵהֵיכָל, קוֹל מֵהַהֵיכָל הָעוֹמֵד בְּצִיּוֹן. מְשַׁלֵּם גְּמוּל לְאוֹיְבָיו, לְשַׁלֵּם גְּמוּל לְאוֹיְבָיו, הֵם גּוֹג וּמָגוֹג שֶׁיִּלָּחֲמוּ עַל יְרוּשָׁלַיִם. כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב "וְיָצָא ה׳ וְנִלְחַם בַּגּוֹיִם הָהֵם" (זכריה יד,ג). ז) בְּטֶרֶם תָּחִיל יָלָדָה, בְּטֶרֶם תָּחִיל צִיּוֹן חֶבְלֵי הַלֵּדָה תֵּלֵד, כְּלוֹמַר יִתְקַבְּצוּ בָּנֶיהָ לְתוֹכָהּ כְּאִלּוּ יָלְדָה אוֹתָם זֶה עַתָּה, מִבְּלִי פַּחַד וְחֶבְלֵי לֵדָה, כִּי כָּל הָאֻמּוֹת יְבִיאוּם לְתוֹכָהּ. ח) מִי שָׁמַע כָּזֹאת, מִי שָׁמַע דְּבַר פֶּלֶא כַּשְּׁמוּעָה הַזֹּאת. הֲיוּחַל אֶרֶץ בְּיוֹם אֶחָד, הַאִם מֵעוֹלָם בָּאוּ חֶבְלֵי לֵדָה לְכָל נְשֵׁי הָאָרֶץ בְּיוֹם אֶחָד. אִם יִוָּלֵד גּוֹי

וְהָאָ֖רֶץ הֲדֹ֣ם רַגְלָ֑י אֵי־זֶ֥ה בַ֙יִת֙ אֲשֶׁ֣ר תִּבְנוּ־לִ֔י וְאֵי־זֶ֥ה מָק֖וֹם מְנוּחָתִֽי: ב וְאֶת־כָּל־אֵ֨לֶּה֙ יָדִ֣י עָשָׂ֔תָה וַיִּהְי֥וּ כָל־אֵ֖לֶּה נְאֻם־יְהֹוָ֑ה וְאֶל־זֶ֥ה אַבִּ֔יט אֶל־עָנִי֙ וּנְכֵה־ר֔וּחַ וְחָרֵ֖ד עַל־דְּבָרִֽי: ג שׁוֹחֵ֨ט הַשּׁ֜וֹר מַכֵּה־אִ֗ישׁ זוֹבֵ֤חַ הַשֶּׂה֙ עֹרֵ֣ף כֶּ֔לֶב מַעֲלֵ֤ה מִנְחָה֙ דַּם־חֲזִ֔יר מַזְכִּ֥יר לְבֹנָ֖ה מְבָרֵ֣ךְ אָ֑וֶן גַּם־הֵ֗מָּה בָּחֲרוּ֙ בְּדַרְכֵיהֶ֔ם וּבְשִׁקּוּצֵיהֶ֖ם נַפְשָׁ֥ם חָפֵצָה: ד גַּם־אֲנִ֞י אֶבְחַ֣ר בְּתַעֲלֻלֵיהֶ֗ם וּמְגוּרֹתָם֙ אָבִ֣יא לָהֶ֔ם יַ֖עַן קָרָ֣אתִי֙ וְאֵ֣ין עוֹנֶ֔ה דִּבַּ֖רְתִּי וְלֹ֣א שָׁמֵ֑עוּ וַיַּעֲשׂ֤וּ הָרַע֙ בְּעֵינַ֔י וּבַאֲשֶׁ֥ר לֹא־חָפַ֖צְתִּי בָּחָֽרוּ: ה שִׁמְעוּ֙ דְּבַר־יְהֹוָ֔ה הַחֲרֵדִים אֶל־דְּבָרֽוֹ אָמְרוּ֩ אֲחֵיכֶ֨ם שֹׂנְאֵיכֶ֜ם מְנַדֵּיכֶ֗ם לְמַ֤עַן שְׁמִי֙ יִכְבַּ֣ד יְהֹוָ֔ה וְנִרְאֶ֥ה בְשִׂמְחַתְכֶ֖ם וְהֵ֥ם יֵבֹשׁוּ: ו קוֹל שָׁאוֹן֙ מֵעִ֔יר קוֹל מֵהֵיכָ֑ל קוֹל יְהֹוָ֔ה מְשַׁלֵּ֥ם גְּמוּל לְאֹיְבָֽיו: ז בְּטֶ֥רֶם תָּחִ֖יל יָלָ֑דָה בְּטֶ֨רֶם יָב֥וֹא חֵ֛בֶל לָ֖הּ וְהִמְלִיטָה זָכָֽר: ח מִֽי־שָׁמַ֣ע כָּזֹ֗את מִ֤י רָאָה֙ כָּאֵ֔לֶּה

שי למורא

פַּעַם אֶחָת, הַאִם מֵעוֹלָם נוֹלְדָה אֻמָּה שְׁלֵמָה בְּפַעַם אַחַת. כִּי חָלָה גַּם יָלְדָה, כִּי זֶה הַפֶּלֶא נַעֲשָׂה בְּצִיּוֹן, שֶׁהַתְּכוּנָה לַלֵּדָה וְגַם הַלֵּדָה הָיוּ בְּיַחַד בְּבַת אַחַת וְיָלְדָה אֶת בָּנֶיהָ. כְּלוֹמַר, כֻּלָּם כְּאֶחָד בָּאוּ מִגָּלוּתָם לְצִיּוֹן. ט) הַאֲנִי אַשְׁבִּיר וְלֹא אוֹלִיד, הַאִם אֲנִי אָבִיא אֶת אִשָּׁה עַל הַמַּשְׁבֵּר וְלֹא אֶפְתַּח רַחְמָהּ שֶׁתֵּלֵד. כְּלוֹמַר, וְכִי אֲנִי אַתְחִיל בְּדָבָר וְלֹא אוּכַל לִגְמֹר. אִם אֲנִי הַמּוֹלִיד וְעָצַרְתִּי, אֲנִי הוּא הַמּוֹלִיד אַרְצוֹת הַגּוֹיִם עַד הַזְּמַן הַהוּא, וְאָז אֶעֱצֹר אוֹתָם מִלֶּדֶת, כִּי הַגְּדֻלָּה וְהַכָּבוֹד יִהְיוּ לְיִשְׂרָאֵל לְבַדָּם. י) שִׂמְחוּ אֶת יְרוּשָׁלַיִם, אַתֶּם הַבָּאִים מִן הַגּוֹלָה, שִׂמְחוּ עִם יְרוּשָׁלַיִם בְּבוֹאֲכֶם אֵלֶיהָ. כָּל הַמִּתְאַבְּלִים עָלֶיהָ, כָּל אֵלּוּ שֶׁהִתְאַבְּלוּ עָלֶיהָ בְּעֵת חֻרְבָּנָהּ. יא) לְמַעַן תִּינְקוּ וּשְׂבַעְתֶּם מִשֹּׁד תַּנְחֻמֶיהָ, מַה שֶּׁהִתְאַבַּלְתֶּם עָלֶיהָ הֵבִיא לָכֶם שֶׁתִּרְאוּ בְּשִׂמְחָתָהּ וְתִינְקוּ וְתִשְׂבְּעוּ מִשְּׁדֵי תַּנְחוּמֶיהָ. תָּמֹצוּ וְהִתְעַנַּגְתֶּם, וְתִהְיוּ מוֹצְצִים וּמִתְעַנְּגִים. מִזִּיז כְּבוֹדָהּ, מֵהַכָּבוֹד הַגָּדוֹל הַזֶּז וּמְמַשְׁמֵשׁ לָבוֹא לָהּ. יב) עַל צַד תִּנָּשֵׂאוּ וְעַל בִּרְכַּיִם תְּשָׁעֲשָׁעוּ, יְכַבְּדוּכֶם הַגּוֹיִם מְאֹד. וְהִמְשִׁיל הַכָּבוֹד שֶׁיַּעֲשׂוּ לָהֶם כְּמוֹ שֶׁנּוֹשְׂאִים הַתִּינוֹק עַל הַזְּרוֹעַ בְּצַד הַגּוּף, וּמְשַׁעַשְׁעִים אוֹתוֹ עַל הַבִּרְכַּיִם לְשַׂמְּחוֹ. יג) אֲשֶׁר אִמּוֹ תְּנַחֲמֶנּוּ, דֶּרֶךְ הָאֵם לְנַחֵם אֶת בְּנָהּ יוֹתֵר מִן הָאָב. וּבִירוּשָׁלַיִם תְּנֻחָמוּ, כָּל הַתַּנְחוּמִים שֶׁלָּכֶם יִהְיוּ בִּירוּשָׁלַיִם, כִּי שָׁם תְּקַבְּלוּ הַרְבֵּה טוֹבָה וְזֶה יֵחָשֵׁב לְנִחוּמִים עַל הַצָּרוֹת שֶׁעָבְרוּ. יד) וּרְאִיתֶם וְשָׂשׂ לִבְּכֶם, כַּאֲשֶׁר תִּרְאוּ אֶת יְרוּשָׁלַיִם בְּבִנְיָנָהּ יָשִׂישׂ לִבְּכֶם. וְעַצְמוֹתֵיכֶם כַּדֶּשֶׁא תִפְרַחְנָה, כְּלוֹמַר יִתְחַזְּקוּ בִּבְרִיאוּת. וְנוֹדְעָה יַד ה׳ אֶת עֲבָדָיו, אָז יֵדְעוּ עֲבָדָיו אֶת כֹּחַ גְּבוּרַת ה׳. טו) בָּאֵשׁ יָבוֹא, לְאַבֵּד אֶת חֵיל גּוֹג וּמָגוֹג. וְכַסּוּפָה מַרְכְּבֹתָיו, כְּלוֹמַר גְּזֵרוֹתָיו הַיּוֹרְדוֹת מִן הַשָּׁמַיִם, יֵרְדוּ עֲלֵיהֶם כְּרוּחַ סוּפָה. לְהָשִׁיב בְּחֵמָה אַפּוֹ, לְהָשִׁיב לְצָרָיו גְּמוּל בְּאַף וּבְחֵמָה רַבָּה. טז) נִשְׁפָּט, מִתְוַכֵּחַ. וְרַבּוּ חַלְלֵי ה׳, הַחֲלָלִים שֶׁיִּפְּלוּ בְּמִלְחֶמֶת גּוֹג וּמָגוֹג. יז) הַמִּתְקַדְּשִׁים וְהַמִּטַּהֲרִים אֶל הַגַּנּוֹת, הַמַּזְמִינִים עַצְמָם וּמְטַהֲרִים עַצְמָם בְּמֵי טָהֳרָה לָלֶכֶת אֶל הַפְּסָלִים הָעוֹמְדִים בַּגִּנּוֹת. אַחַר אַחַת,

עטרת מרים

הֲיוּחַל אֶרֶץ בְּיוֹם אֶחָד אִם־יִוָּלֶד גּוֹי פַּעַם אֶחָת כִּי־חָלָה גַּם־יָלְדָה צִיּוֹן אֶת־בָּנֶיהָ: ט הַאֲנִי אַשְׁבִּיר וְלֹא אוֹלִיד יֹאמַר יְהוָה אִם־אֲנִי הַמּוֹלִיד וְעָצַרְתִּי אָמַר אֱלֹהָיִךְ: י שִׂמְחוּ אֶת־יְרוּשָׁלַיִם וְגִילוּ בָהּ כָּל־אֹהֲבֶיהָ שִׂישׂוּ אִתָּהּ מָשׂוֹשׂ כָּל־הַמִּתְאַבְּלִים עָלֶיהָ: יא לְמַעַן תִּינְקוּ וּשְׂבַעְתֶּם מִשֹּׁד תַּנְחֻמֶיהָ לְמַעַן תָּמֹצוּ וְהִתְעַנַּגְתֶּם מִזִּיז כְּבוֹדָהּ: יב כִּי־כֹה ׀ אָמַר יְהוָה הִנְנִי נֹטֶה־אֵלֶיהָ כְּנָהָר שָׁלוֹם וּכְנַחַל שׁוֹטֵף כְּבוֹד גּוֹיִם וִינַקְתֶּם עַל־צַד תִּנָּשֵׂאוּ וְעַל־בִּרְכַּיִם תְּשָׁעֲשָׁעוּ: יג כְּאִישׁ אֲשֶׁר אִמּוֹ תְּנַחֲמֶנּוּ כֵּן אָנֹכִי אֲנַחֶמְכֶם וּבִירוּשָׁלַיִם תְּנֻחָמוּ: יד וּרְאִיתֶם וְשָׂשׂ לִבְּכֶם וְעַצְמוֹתֵיכֶם כַּדֶּשֶׁא תִפְרַחְנָה וְנוֹדְעָה יַד־יְהוָה אֶת־עֲבָדָיו וְזָעַם אֶת־אֹיְבָיו: טו כִּי־הִנֵּה יְהוָה בָּאֵשׁ יָבוֹא וְכַסּוּפָה מַרְכְּבֹתָיו לְהָשִׁיב בְּחֵמָה אַפּוֹ וְגַעֲרָתוֹ בְּלַהֲבֵי־אֵשׁ: טז כִּי בָאֵשׁ יְהוָה נִשְׁפָּט וּבְחַרְבּוֹ אֶת־כָּל־בָּשָׂר וְרַבּוּ חַלְלֵי יְהוָה: יז הַמִּתְקַדְּשִׁים וְהַמִּטַּהֲרִים אֶל־הַגַּנּוֹת

גּוֹי פַּעַם אֶחָת כִּי־חָלָה גַּם־יָלְדָה צִיּוֹן אֶת־בָּנֶיהָ כּוּלָּם כְּאֶחָד יָצְאוּ מִמְּקוֹם גָּלוּתָם וּבָאוּ לְצִיּוֹן: ט הַאֲנִי אַשְׁבִּיר אָבִיא אֶת אִשָּׁה עַל הַמַּשְׁבֵּר - מְקוֹם מוֹשַׁב הַיּוֹלֶדֶת - וְלֹא אוֹלִיד וְלֹא אֶפְתַּח רַחְמָהּ שֶׁתֵּלֵד, רוֹצֶה לוֹמַר: שֶׁמָּא אַתְחִיל בְּדָבָר וְלֹא אוּכַל לִגְמוֹר יֹאמַר יְהוָה אִם־אֲנִי הַמּוֹלִיד וְעָצַרְתִּי בִּתְמִיָּה אָמַר אֱלֹהָיִךְ: י אַתֶּם הַבָּאִים מִן הַגּוֹלָה שִׂמְחוּ אֶת־יְרוּשָׁלַיִם בְּבוֹאֲכֶם אֵלֶיהָ וְגִילוּ בָהּ כָּל־אֹהֲבֶיהָ כָּל מִי שֶׁתָּאֵב לִרְאוֹתָהּ בְּבִנְיָנָהּ שִׂישׂוּ אִתָּהּ מָשׂוֹשׂ כָּל־הַמִּתְאַבְּלִים עָלֶיהָ בְּעֵת חוּרְבָּנָהּ: יא הִתְאַבַּלְתֶּם עָלֶיהָ לְמַעַן שֶׁתִּרְאוּ בְּשִׂמְחָתָהּ וְתִינְקוּ מִלְּשׁוֹן יְנִיקָה וּשְׂבַעְתֶּם מִשֹּׁד מִשְּׁדֵי תַּנְחֻמֶיהָ לְמַעַן תָּמֹצוּ תִּהְיוּ מוֹצְצִים וְהִתְעַנַּגְתֶּם וּמִתְעַנְּגִים מִזִּיז מִמִּשְׁעַן כְּבוֹדָהּ שֶׁיִּהְיֶה אַחַר הַגְּאוּלָּה: יב כִּי־כֹה ׀ אָמַר יְהוָה הִנְנִי נֹטֶה־אֵלֶיהָ אַטֶּה אֶל יְרוּשָׁלַיִם שָׁלוֹם הַרְבֵּה כְּנָהָר כְּמֵי נָהָר שָׁלוֹם אַטֶּה לָהּ לָבוֹא בִּמְרוּצָה וּכְנַחַל שׁוֹטֵף אֶת כְּבוֹד גּוֹיִם עָשְׁרָם וִינַקְתֶּם תִּהְיוּ יוֹנְקִים אֶת הָעוֹשֶׁר הַזֶּה עַל־צַד תִּנָּשֵׂאוּ כְּתִינוֹק הַיּוֹנֵק שֶׁנּוֹשְׂאִים אוֹתוֹ עַל הַזְּרוֹעַ בְּצַד הַגּוּף וְעַל־בִּרְכַּיִם תְּשָׁעֲשָׁעוּ מְשַׁעְשְׁעִים אוֹתוֹ: יג כְּאִישׁ אֲשֶׁר אִמּוֹ תְּנַחֲמֶנּוּ כֵּן אָנֹכִי אֲנַחֶמְכֶם וּבִירוּשָׁלַיִם תְּנֻחָמוּ עַל הַצָּרוֹת שֶׁעָבְרוּ עֲלֵיכֶם כִּי שָׁמָּה יֵרָאֶה כְּבוֹדִי עֲלֵיכֶם: יד בַּעֲשׂוֹתוֹ נִקְמוֹתָיו וְנוֹרְאוֹתָיו וּרְאִיתֶם וְתִרְאוּ יְרוּשָׁלַיִם בְּבִנְיָנָהּ וְשָׂשׂ יָשִׂישׂ לִבְּכֶם וְעַצְמוֹתֵיכֶם כַּדֶּשֶׁא תִפְרַחְנָה יִתְחַזְּקוּ בִּבְרִיאוּת אָז וְנוֹדְעָה כֹּחַ גְּבוּרַת יַד־יְהוָה אֶת עִם עֲבָדָיו לְטוֹבָה גַּם יֵדְעוּ אֲשֶׁר וְזָעַם אֶת־אֹיְבָיו בְּמִלְחֶמֶת גּוֹג וּמָגוֹג: טו כִּי־הִנֵּה יְהוָה בָּאֵשׁ יָבוֹא לְאַבֵּד בּוֹ אֶת חֵיל גּוֹג וּמָגוֹג וְכַסּוּפָה כַּסְּעָרָה יָבוֹאוּ מַרְכְּבֹתָיו גְּזֵרוֹתָיו לְהָשִׁיב לְצָרָיו גְּמוּל בְּחֵמָה אַפּוֹ רַבָּה וְגַעֲרָתוֹ תִּהְיֶה בְּלַהֲבֵי־אֵשׁ: טז כִּי בָאֵשׁ יְהוָה נִשְׁפָּט יִהְיֶה מִתְוַכֵּחַ עִמָּהֶם וּבְחַרְבּוֹ אִישׁ בְּאָחִיו יְהַמֵּם אֶת־כָּל־בָּשָׂר וְרַבּוּ וְיִתְרַבּוּ חַלְלֵי יְהוָה (ע׳ יחזקאל יג יא): יז הַמִּתְקַדְּשִׁים הַמִּזְדַּמְּנִים יַחַד וְהַמִּטַּהֲרִים עַצְמָם לָלֶכֶת אֶל הָעכו״ם

עטרת מרים

הָעוֹמְדוֹת אֶל־הַגַּנּוֹת אַחַר אַחַת קְבוּצָה אַחַר קְבוּצָה בַּתָּוֶךְ בְּאֶמְצַע הַגִּנָּה מְקוֹם מַעֲמַד הָעכו"ם, בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֹכְלֵי בְּשַׂר הַחֲזִיר וְהַשֶּׁקֶץ וְהָעַכְבָּר יַחְדָּו כּוּלָּם יַחַד יָסֻפוּ נְאֻם־יְהוָה: יח וְאָנֹכִי מַעֲשֵׂיהֶם שֶׁל בַּעֲלֵי זֹאת הָאֱמוּנָה וּמַחְשְׁבֹתֵיהֶם וֶאֱמוּנָתָם הַנִּפְסֶדֶת בָּאָה כְּדֵי לְקַבֵּץ אֶת־כָּל־הַגּוֹיִם וְהַלְּשֹׁנוֹת אֶל יְרוּשָׁלַיִם (זכריה יד), לְהוֹדִיעַ לָהֶם שֶׁמַּעֲשֵׂיהֶם הֶבֶל, וְאָז וּבָאוּ וְרָאוּ אֶת־כְּבוֹדִי אַחְדּוּת ה' כִּי נִשְׂגָּב שְׁמוֹ לְבַדּוֹ: יט וְשַׂמְתִּי בָהֶם אוֹת בְּכָל הַבָּאִים אָשִׂים אוֹת, וְזֶהוּ מַה שֶּׁנֶּאֱמַר וְעֵינָיו תִּמַּקְנָה בְּחוֹרֵיהֶן וכו' (זכריה יד) וְשִׁלַּחְתִּי מֵהֶם | פְּלֵיטִים כִּי רֻבָּם יָמוּתוּ סְבִיב יְרוּשָׁלַיִם, לָלֶכֶת אֶל־הַגּוֹיִם הַיּוֹשְׁבִים בְּתַרְשִׁישׁ פּוּל וְלוּד מֹשְׁכֵי הַמְלוּמָּדִים לִירוֹת חִצִּים בֶּקֶשֶׁת תֻּבַל וְיָוָן וְאֶל הַיּוֹשְׁבִים הָאִיִּים הָרְחֹקִים אֲשֶׁר לֹא־שָׁמְעוּ מֵעוֹלָם אֶת־שִׁמְעִי וְלֹא־רָאוּ אֶת־כְּבוֹדִי וְהִגִּידוּ אֵלֶּה הַפְּלִיטִים אֲשֶׁר בָּהֶם אֶת־כְּבוֹדִי בַּגּוֹיִם כִּי יִרְאוּ אֶת הָאוֹתוֹת שֶׁשַּׂמְתִּי בָּהֶם: כ כְּשֶׁיִּשְׁמְעוּ הַפֶּלֶא הַגָּדוֹל שֶׁיַּעֲשֶׂה הַמָּקוֹם בְּמַחֲנֵה גוֹג וּמָגוֹג וְהֵבִיאוּ אֶת־כָּל־אֲחֵיכֶם | בְּנֵי יִשְׂרָאֵל הָרְחוֹקִים שֶׁלֹּא עָלוּ עַל אֲחֵיהֶם מִכָּל־הַגּוֹיִם | יָבִיאוּ אוֹתָם הָעכו"ם לְמִנְחָה | לַיהוָה בַּסּוּסִים וּבָרֶכֶב בַּמֶּרְכָּבוֹת וּבַצַּבִּים עֲגָלוֹת מְכוּסּוֹת וְכֵן עֲגָלוֹת צָב (במדבר ז') וּבַפְּרָדִים הֵם הַנּוֹלָדִים מִן הַסּוּס וְהַחֲמוֹר וּבַכִּרְכָּרוֹת בְּרִקּוּדִים שֶׁל שִׂמְחָה עַל הַר קָדְשִׁי יְרוּשָׁלַיִם אָמַר יְהוָה כַּאֲשֶׁר יָבִיאוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֶת־הַמִּנְחָה בִּכְלִי טָהוֹר כֵּן יָבִיאוּ הָעכו"ם אֶת יִשְׂרָאֵל בִּבְגָדִים טְהוֹרִים וְנָאִים עַד בֵּית יְהוָה: כא וְגַם־מֵהֶם מֵהַמּוּבָאִים מִכָּל הַגּוֹיִם, אַף אִם מֵהֶם נִשְׁתַּכַּח יִחוּסָם אֶקַּח לִהְיוֹת לַכֹּהֲנִים לַלְוִיִּם אָמַר יְהוָה כִּי לְפָנַי גָּלוּי מִי הָיָה מִמִּשְׁפַּחַת כְּהוּנָּה וּלְוִיָּה: כב כִּי כַאֲשֶׁר הַשָּׁמַיִם הַחֲדָשִׁים וְהָאָרֶץ הַחֲדָשָׁה אֲשֶׁר אֲנִי עֹשֶׂה עֹמְדִים לְפָנַי כִּי אֲנִי סִבַּת קִיּוּמָם וַעֲמִידָתָם בְּחִדּוּשָׁם נְאֻם־יְהוָה כֵּן יַעֲמֹד זַרְעֲכֶם אַחֲרֵיכֶם וְשִׁמְכֶם כָּל יְמֵי עוֹלָם כִּימֵי הַשָּׁמַיִם עַל הָאָרֶץ כִּי לְעוֹלָם לֹא יֹאבַד שֵׁם יִשְׂרָאֵל וְלֹא יִגְלוּ עוֹד מֵאַרְצָם: כג וְהָיָה מִדֵּי־חֹדֶשׁ בְּחָדְשׁוֹ בְּרֹאשׁ חֹדֶשׁ וּמִדֵּי שַׁבָּת

שי למורא

קְבוּצָה אַחֲרֵי קְבוּצָה, אַחֲרֵי שֶׁגָּמְרָה הָרִאשׁוֹנָה אֶת עֲבוֹדָתָהּ נִכְנֶסֶת הַשְּׁנִיָּה. בַּתָּוֶךְ, בְּאֶמְצַע הַגִּנָּה מְקוֹם מַעֲמַד הַפֶּסֶל. וְהַשֶּׁקֶץ, כָּל סוּגֵי הַשְּׁרָצִים. יָסֻפוּ, יִכְלוּ. יח) וְאָנֹכִי, וְאָנֹכִי מֶה עָלַי לַעֲשׂוֹת. מַעֲשֵׂיהֶם וּמַחְשְׁבוֹתֵיהֶם בָּאָה, כָּל מַעֲשֶׂה וְכָל מַחֲשָׁבָה בָּאָה אֵלַי, וְהִיא תַּזְקִיקֵנִי לְקַבֵּץ אֶת כָּל הַגּוֹיִם וגו'. וְרָאוּ אֶת כְּבוֹדִי, בְּהִלָּחֲמִי בָּהֶם בְּמַכַּת "הָמֵק בְּשָׂרוֹ וגו'" כַּכָּתוּב בִּנְבוּאַת זְכַרְיָה (זכריה יד,יב). יט) וְשַׂמְתִּי בָהֶם אוֹת וְשִׁלַּחְתִּי מֵהֶם פְּלֵיטִים, פְּלֵטִים יִנָּצְלוּ מִן הַמִּלְחָמָה בִּשְׁבִיל לָלֶכֶת לְבַשֵּׂר לָאִיִּים הָרְחוֹקִים אֶת כְּבוֹדִי אֲשֶׁר רָאוּ בַּמִּלְחָמָה. וְגַם בְּאוֹתָם פְּלֵטִים אָשִׂים אֶחָד מִן הָאוֹתוֹת שֶׁנִּדּוֹנוּ חַבְרֵיהֶם בָּהֶם, כְּדֵי לְהוֹדִיעַ לָרְחוֹקִים שֶׁבְּמַגֵּפָה זוֹ נֻגְּפוּ הַצּוֹבְאִים עַל יְרוּשָׁלַיִם. מוֹשְׁכֵי קֶשֶׁת, הַמְלֻמָּדִים לִירוֹת חִצִּים בַּקֶּשֶׁת. יט) וְהֵבִיאוּ אֶת כָּל אֲחֵיכֶם, כְּשֶׁיִּשְׁמְעוּ הַגּוֹיִם אֶת הַפְּלָאִים הַגְּדוֹלִים שֶׁיַּעֲשֶׂה הקב"ה בְּמַחֲנֵה גּוֹג וּמָגוֹג, יָבִיאוּ אֶת אוֹתָם מִיִּשְׂרָאֵל שֶׁלֹּא עָלוּ לְאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל. וּבַצַּבִּים, בַּעֲגָלוֹת מְחֻפּוֹת. וּבַכִּרְכָּרוֹת, סוּג שֶׁל גְּמַלִּים שֶׁהֵם קַלִּים מְאֹד בַּהֲלִיכָתָם וְצוּרַת הֲלִיכָתָם כְּעֵין רְקִידָה. פֵּרוּשׁ אַחַר, "בַּכִּרְכָּרוֹת", בְּרִקּוּדִים שֶׁל שִׂמְחָה, כְּמוֹ "וְדָוִד מְכַרְכֵּר בְּכָל עֹז" (שמואל־ב ו,יד). כ) וְגַם מֵהֶם אֶקַּח לַכֹּהֲנִים לַלְוִיִּם, גַּם מִן הָעַמִּים הַמְּבִיאִים אוֹתָם, וְגַם מִן בְּנֵי יִשְׂרָאֵל הַמּוּבָאִים, אֶקַּח מֵהֶם כֹּהֲנִים וּלְוִיִּם שֶׁהָיוּ מְעֹרָבִים בֵּין הַגּוֹיִם בְּאֹנֶס, וּלְפָנַי גְּלוּיִים הַכֹּהֲנִים וְהַלְוִיִּם שֶׁבָּהֶם, וְאֶבְרֹר אוֹתָם מֵהֶם וְיִהְיוּ מְשַׁמְּשִׁים לְפָנַי. אָמַר ה', וְהֵיכָן אָמַר, "הַנִּסְתָּרוֹת לַה' אֱלֹהֵינוּ" (דברים כט,כח). כב) הַשָּׁמַיִם הַחֲדָשִׁים, קְרָאָם חֲדָשִׁים, כִּי הֵם עוֹמְדִים תָּמִיד בְּחִדּוּשָׁם כְּמוֹ שֶׁנִּבְרְאוּ וְלֹא יִבְלוּ. וְהָאָרֶץ הַחֲדָשָׁה, שֶׁהָאָרֶץ עוֹמֶדֶת בְּחִדּוּשָׁהּ תָּמִיד כְּמוֹ שֶׁנִּבְרְאָה וְלֹא תִּבְלֶה, אֶלָּא שֶׁתּוֹלְדוֹתֶיהָ בָּלִים. וְכֵן אָמַר שְׁלֹמֹה "דּוֹר הוֹלֵךְ וְדוֹר בָּא וְהָאָרֶץ לְעוֹלָם עוֹמֶדֶת" (קהלת א,ד). אֲשֶׁר אֲנִי עוֹשֶׂה, אֲשֶׁר אֲנִי מַעֲמִידָם בְּחִדּוּשָׁם. עוֹמְדִים לְפָנַי, שֶׁאֲנִי סִבַּת קִיּוּמָם וַעֲמִידָתָם. כֵּן יַעֲמֹד זַרְעֲכֶם וְשִׁמְכֶם, בְּאוֹתָהּ הַטּוֹבָה שֶׁתִּהְיוּ אַתֶּם שֶׁתִּהְיֶה הַגְּאֻלָּה בִּימֵיכֶם, כֵּן יַעַמְדוּ גַּם זַרְעֲכֶם אַחֲרֵיכֶם כָּל יְמֵי עוֹלָם, וְלֹא תִּגְלוּ עוֹד מֵאַרְצְכֶם כְּפִי שֶׁחָשְׁבוּ אֵלּוּ הַגּוֹיִם שֶׁבָּאוּ עִם גּוֹג לְהִלָּחֵם עַל יְרוּשָׁלַיִם, שֶׁחָשְׁבוּ לְהַגְלוֹת אֶת יִשְׂרָאֵל וּלְאַבֵּד אֶת שְׁמָם, אֶלָּא לְעוֹלָם יַעֲמֹד זַרְעֲכֶם וְשִׁמְכֶם. כג) מִדֵּי חֹדֶשׁ בְּחָדְשׁוֹ,

אַחַר אַחַת בַּתָּוֶךְ אֹכְלֵי בְּשַׂר הַחֲזִיר וְהַשֶּׁקֶץ וְהָעַכְבָּר יַחְדָּו יָסֻפוּ נְאֻם־יְהוָה: יח וְאָנֹכִי מַעֲשֵׂיהֶם וּמַחְשְׁבֹתֵיהֶם בָּאָה לְקַבֵּץ אֶת־כָּל־הַגּוֹיִם וְהַלְּשֹׁנוֹת וּבָאוּ וְרָאוּ אֶת־כְּבוֹדִי: יט וְשַׂמְתִּי בָהֶם אוֹת וְשִׁלַּחְתִּי מֵהֶם | פְּלֵיטִים אֶל־הַגּוֹיִם תַּרְשִׁישׁ פּוּל וְלוּד מֹשְׁכֵי קֶשֶׁת תֻּבַל וְיָוָן הָאִיִּים הָרְחֹקִים אֲשֶׁר לֹא־שָׁמְעוּ אֶת־שִׁמְעִי וְלֹא־רָאוּ אֶת־כְּבוֹדִי וְהִגִּידוּ אֶת־כְּבוֹדִי בַּגּוֹיִם: כ וְהֵבִיאוּ אֶת־כָּל־אֲחֵיכֶם | מִכָּל־הַגּוֹיִם | מִנְחָה | לַיהוָה בַּסּוּסִים וּבָרֶכֶב וּבַצַּבִּים וּבַפְּרָדִים וּבַכִּרְכָּרוֹת עַל הַר קָדְשִׁי יְרוּשָׁלַיִם אָמַר יְהוָה כַּאֲשֶׁר יָבִיאוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֶת־הַמִּנְחָה בִּכְלִי טָהוֹר בֵּית יְהוָה: כא וְגַם־מֵהֶם אֶקַּח לַכֹּהֲנִים לַלְוִיִּם אָמַר יְהוָה: כב כִּי כַאֲשֶׁר הַשָּׁמַיִם הַחֲדָשִׁים וְהָאָרֶץ הַחֲדָשָׁה אֲשֶׁר אֲנִי עֹשֶׂה עֹמְדִים לְפָנַי נְאֻם־יְהוָה כֵּן יַעֲמֹד זַרְעֲכֶם וְשִׁמְכֶם: כג וְהָיָה מִדֵּי־חֹדֶשׁ בְּחָדְשׁוֹ וּמִדֵּי שַׁבָּת

שי למורא

בְּכָל חֹדֶשׁ בְּיוֹם רֹאשׁ הַחֹדֶשׁ. וּמִדֵּי שַׁבָּת בְּשַׁבַּתּוֹ, בְּכָל שָׁבוּעַ בְּיוֹם הַשַּׁבָּת. כָּל בָּשָׂר, כָּל בְּנֵי אָדָם, וַאֲפִלּוּ שְׁאָר הָעַמִּים. לְפָנַי, בְּבֵית הַמִּקְדָּשׁ. כד) וְיָצְאוּ וְרָאוּ בְּפִגְרֵי הָאֲנָשִׁים הַפּוֹשְׁעִים בִּי, אוֹתָם הַגּוֹיִם שֶׁיָּבוֹאוּ לְהִשְׁתַּחֲוֹת לַה׳, יֵצְאוּ מִירוּשָׁלַיִם לְעֵמֶק יְהוֹשָׁפָט, וְיִרְאוּ אֶת פִּגְרֵי מַחֲנֵה גּוֹג וּמָגוֹג שֶׁפָּשְׁעוּ בַּה׳ וְחָשְׁבוּ לַעֲשׂוֹת כְּנֶגְדּוֹ לְהִגְלוֹת אֶת יִשְׂרָאֵל מֵאַרְצָם. (וְזֶה יִהְיֶה בְּתוֹךְ שִׁבְעָה חֳדָשִׁים כְּשֶׁעוֹד לֹא יַסְפִּיקוּ לִקְבֹּר אֶת הַחֲלָלִים). תּוֹלַעְתָּם, הִרְמָה הָאוֹכֶלֶת אֶת בְּשָׂרָם. וְאִשָּׁם לֹא תִכְבֶּה, הָאֵשׁ הַבּוֹעֶרֶת בָּהֶם לֹא תִכְבֶּה. וְהָיוּ דֵרָאוֹן לְכָל בָּשָׂר, פִּגְרֵי מַחֲנֵה גּוֹג וּמָגוֹג יִהְיוּ לְחֶרְפָּה וּלְבִזָּיוֹן בְּעֵינֵי כָּל בָּשָׂר הַבָּאִים לְהִשְׁתַּחֲוֹת לִפְנֵי ה׳. כג) מִדֵּי חֹדֶשׁ בְּחָדְשׁוֹ, בְּכָל חֹדֶשׁ בְּיוֹם רֹאשׁ הַחֹדֶשׁ. וּמִדֵּי שַׁבָּת בְּשַׁבַּתּוֹ, בְּכָל שָׁבוּעַ בְּיוֹם הַשַּׁבָּת. כָּל בָּשָׂר, כָּל בְּנֵי אָדָם, וַאֲפִלּוּ שְׁאָר הָעַמִּים. לְפָנַי, בְּבֵית הַמִּקְדָּשׁ.

עטרת מרים

בְּשַׁבַּתּוֹ יָבוֹא כָל־בָּשָׂר כָּל בְּנֵי אָדָם אֲפִילּוּ שְׁאָר הָעַמִּים לְהִשְׁתַּחֲוֹת לְפָנַי בְּבֵית הַמִּקְדָּשׁ אָמַר יְהוָה: כד וְיָצְאוּ וְרָאוּ בְּפִגְרֵי הָאֲנָשִׁים הַפּוֹשְׁעִים בִּי כִּי תוֹלַעְתָּם לֹא תָמוּת וְאִשָּׁם לֹא תִכְבֶּה וְהָיוּ דֵרָאוֹן לְכָל־בָּשָׂר: כג וְהָיָה מִדֵּי־חֹדֶשׁ בְּחָדְשׁוֹ בְּרֹאשׁ חֹדֶשׁ וּמִדֵּי שַׁבָּת בְּשַׁבַּתּוֹ יָבוֹא כָל־בָּשָׂר כָּל בְּנֵי אָדָם אֲפִילּוּ שְׁאָר הָעַמִּים לְהִשְׁתַּחֲוֹת לְפָנַי בְּבֵית הַמִּקְדָּשׁ אָמַר יְהוָה:

בְּשַׁבַּתּוֹ יָבוֹא כָל־בָּשָׂר לְהִשְׁתַּחֲוֹת לְפָנַי אָמַר יְהוָה: כד וְיָצְאוּ וְרָאוּ בְּפִגְרֵי הָאֲנָשִׁים הַפּוֹשְׁעִים בִּי כִּי תוֹלַעְתָּם לֹא תָמוּת וְאִשָּׁם לֹא תִכְבֶּה וְהָיוּ דֵרָאוֹן לְכָל־בָּשָׂר: כג וְהָיָה מִדֵּי־חֹדֶשׁ בְּחָדְשׁוֹ וּמִדֵּי שַׁבָּת בְּשַׁבַּתּוֹ יָבוֹא כָל־בָּשָׂר לְהִשְׁתַּחֲוֹת לְפָנַי אָמַר יְהוָה:

רק לקריאה בציבור

יח וַיֹּאמֶר־לוֹ יְהוֹנָתָן מָחָר חֹדֶשׁ וְנִפְקַדְתָּ כִּי יִפָּקֵד מוֹשָׁבֶךָ:

מב וַיֹּאמֶר יְהוֹנָתָן לְדָוִד לֵךְ לְשָׁלוֹם אֲשֶׁר נִשְׁבַּעְנוּ שְׁנֵינוּ אֲנַחְנוּ בְּשֵׁם יְהוָה לֵאמֹר יְהוָה יִהְיֶה | בֵּינִי וּבֵינֶךָ וּבֵין זַרְעִי וּבֵין זַרְעֲךָ עַד־עוֹלָם:

לאחר שמסיים ההפטרה יאמר המפטיר ברכות אלו

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, צוּר כָּל הָעוֹלָמִים, צַדִּיק בְּכָל הַדּוֹרוֹת, הָאֵל הַנֶּאֱמָן הָאוֹמֵר וְעוֹשֶׂה, הַמְדַבֵּר וּמְקַיֵּם, שֶׁכָּל דְּבָרָיו אֱמֶת וָצֶדֶק: נֶאֱמָן, אַתָּה הוּא יְיָ אֱלֹהֵינוּ וְנֶאֱמָנִים דְּבָרֶיךָ, וְדָבָר אֶחָד מִדְּבָרֶיךָ אָחוֹר לֹא יָשׁוּב רֵיקָם, כִּי אֵל מֶלֶךְ נֶאֱמָן וְרַחֲמָן אָתָּה. בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, הָאֵל הַנֶּאֱמָן בְּכָל דְּבָרָיו:

רַחֵם, עַל צִיּוֹן כִּי הִיא בֵּית חַיֵּינוּ, וְלַעֲלוּבַת נֶפֶשׁ תּוֹשִׁיעַ וּתְשַׂמֵּחַ בִּמְהֵרָה בְיָמֵינוּ. בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, מְשַׂמֵּחַ צִיּוֹן בְּבָנֶיהָ:

שַׂמְּחֵנוּ, יְיָ אֱלֹהֵינוּ, בְּאֵלִיָּהוּ הַנָּבִיא עַבְדֶּךָ, וּבְמַלְכוּת בֵּית דָּוִד מְשִׁיחֶךָ, בִּמְהֵרָה יָבוֹא וְיָגֵל לִבֵּנוּ, עַל כִּסְאוֹ לֹא יֵשֵׁב זָר, וְלֹא יִנְחֲלוּ עוֹד אֲחֵרִים אֶת כְּבוֹדוֹ. כִּי בְשֵׁם קָדְשְׁךָ נִשְׁבַּעְתָּ לוֹ, שֶׁלֹּא יִכְבֶּה נֵרוֹ לְעוֹלָם וָעֶד: בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, מָגֵן דָּוִד:

עַל הַתּוֹרָה, וְעַל הָעֲבוֹדָה וְעַל הַנְּבִיאִים וְעַל יוֹם הַשַּׁבָּת הַזֶּה, שֶׁנָּתַתָּ לָנוּ יְיָ אֱלֹהֵינוּ לִקְדֻשָּׁה וְלִמְנוּחָה, לְכָבוֹד וּלְתִפְאָרֶת. עַל הַכֹּל, יְיָ אֱלֹהֵינוּ אֲנַחְנוּ מוֹדִים לָךְ, וּמְבָרְכִים אוֹתָךְ, יִתְבָּרֵךְ שִׁמְךָ בְּפִי כָּל חַי תָּמִיד לְעוֹלָם וָעֶד: בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, מְקַדֵּשׁ הַשַּׁבָּת:

עטרת מרים

יא אַתְּ יְרוּשָׁלַיִם כַּעֲנִיָּה סֹעֲרָה הָרוֹעֶדֶת מֵרוּחַ וְעוֹד לֹא נֻחָמָה כִּי אֵין מִי לְנַחֲמָהּ. הִנֵּה אָנֹכִי מַרְבִּיץ מַשְׁכִּיב וּמְסַדֵּר בַּפּוּךְ בַּכְּחוֹל, וְהוּא דַּק כְּעֵין הַחוֹל אֲבָנַיִךְ אַבְנֵי הָרִצְפָּה, וִיסַדְתִּיךְ וְהַיְסוֹד בְּעַצְמוֹ אַרְבִּיץ בַּסַּפִּירִים אֲבָנִים יְקָרוֹת: יב וְשַׂמְתִּי מֵאֶבֶן כַּדְכֹד הַבָּהִיר בְּיוֹתֵר שִׁמְשֹׁתַיִךְ מְחִיצוֹת הַחַלּוֹנוֹת שֶׁהַשֶּׁמֶשׁ זוֹרַחַת דֶּרֶךְ בָּם וּשְׁעָרַיִךְ מְזוּזוֹת הַשְּׁעָרִים יֵהָפְכוּ לִהְיוֹת לְאַבְנֵי אֶקְדָּח הַמְּאִירִים בְּיוֹתֵר וְכָל־גְּבוּלֵךְ אַבְנֵי רִצְפַת כָּל גְּבוּלֵךְ יֵהָפְכוּ לִהְיוֹת לְאַבְנֵי־חֵפֶץ אַבְנֵי יְקָר שֶׁהָאָדָם חָפֵץ וְרוֹצֶה בָּהֶן: יג וְכָל־בָּנַיִךְ כְּאִלּוּ יִהְיוּ לִמּוּדֵי יְהֹוָה עַד שֶׁלֹּא יִהְיֶה מַחֲלוֹקֶת בֵּינֵיהֶם בְּעִנְיָנֵי לִימּוּד וֶאֱמוּנָה, וּמִמֵּילָא וְרַב שְׁלוֹם בָּנָיִךְ: יד בִּצְדָקָה בַּעֲבוּר הַמַּעֲשִׂים טוֹבִים בֵּין אָדָם לַמָּקוֹם תִּכּוֹנָנִי תִּהְיֶה נְכוֹנָה בְּכָל טוֹבָה רַחֲקִי מָמוֹנֵךְ יִהְיֶה מְרוּחָק מֵעֹשֶׁק כִּי־לֹא תִירָאִי מֵהֶם כְּלָל וּכְלָל וּמִמְּחִתָּה תִּהְיֶה מְרוּחֶקֶת כִּי לֹא יוּכַל תִּקְרַב לְהִתְקָרֵב אֵלָיִךְ: טו הֵן גּוֹר יָגוּר בֶּאֱמֶת יַחַת וְיִפְחַד, אֶפֶס מֵאוֹתִי רַק מִי שֶׁהוּא נֶעְדָּר וְנִפְרָד וּמְרוּחָק מִמֶּנִּי. מִי־גָר אִתָּךְ מִי שֶׁיֶּאֱסוֹף לְהִלָּחֵם בָּךְ, עָלַיִךְ יִפּוֹל כְּמוֹ שֶׁאָמַר עַל הָרֵי יִשְׂרָאֵל יִפּוֹל: טז הִנֵּה אָנֹכִי בָּרָאתִי חָרָשׁ נֹפֵחַ בְּאֵשׁ פֶּחָם נֹפֵחַ בְּגֶחָלִים כְּבוּיִים לְהַבְעִירָם יָפֶה וּמוֹצִיא כְלִי לְמַעֲשֵׂהוּ לְצוֹרֶךְ גּוֹמְרוֹ כָּל צָרְכּוֹ וְאָנֹכִי בָּרָאתִי אִישׁ מַשְׁחִית לְחַבֵּל לְקַלְקֵל אֶת הַכְּלִי הַהוּא, כְּלוֹמַר אֲנִי הַמְגָרֶה בָּךְ אֶת הָאוֹיֵב וַאֲנִי מַתִּישׁ כֹּחוֹ: בָּזֶה מְבוֹאָר שֶׁאִם אָנֹכִי אֵינִי רוֹצֶה לְהַשְׁחִית, אָז:: יז כָּל־כְּלִי זַיִן יוּצַר עָלַיִךְ לְהִלָּחֵם בָּךְ לֹא יִצְלָח כִּי לֹא יַזִּיק לָךְ. וְכָל־לָשׁוֹן תָּקוּם־אִתָּךְ לַמִּשְׁפָּט אַתְּ תַּרְשִׁיעִי אוֹתוֹ בַּמִּשְׁפָּט וְלֹא יַזִּיקוּ לָךְ לֹא בְּמַעֲשֶׂה וְלֹא בְּדִיבּוּר, הַבְּרָכָה הַזֹּאת נַחֲלַת עַבְדֵי יְהֹוָה וְצִדְקָתָם זֹאת הִיא הַצְּדָקָה אֲשֶׁר תָּבוֹא לָהֶם מֵאִתִּי נְאֻם־יְהֹוָה: א הוֹי כָּל־צָמֵא לְשׁוֹן קְרִיאָה, כָּל הַתָּאֵב לִדְבַר ה׳ לְכוּ לַמַּיִם יֵלֵךְ אֶל הַנָּבִיא לִשְׁמוֹעַ דְּבַר ה׳, וַאֲשֶׁר אֵין־לוֹ כָּסֶף לֹא יָחוּשׁ, אֶלָּא לְכוּ שִׁבְרוּ וֶאֱכֹלוּ וּלְכוּ שִׁבְרוּ בְּלוֹא־כֶסֶף קְנוּ דִּבְרֵי מַאֲכָל וְאִכְלוּ, וְעַל דִּבְרֵי הַתּוֹרָה יֹאמַר וּבְלוֹא מַתַּן מְחִיר קְנוּ יַיִן וְחָלָב

שי למורא

יא) סֹעֲרָה, מֵרֹב צָרוֹת לִבָּהּ סוֹעֵר. מַרְבִּיץ בַּפּוּךְ, מְרַצֵּף רִצְפָּתֵךְ מֵאַבְנֵי נֹפֶךְ. (ראה שמות כח.יח). יב) כַּדְכֹד, מִין אֶבֶן יְקָרָה הַמְּאִירָה. וְהוּא מִלְּשׁוֹן "כִּידוֹדֵי אֵשׁ" (איוב מא.יא). שִׁמְשֹׁתַיִךְ, חַלּוֹנוֹת. אֶקְדָּח, מִין אֶבֶן יְקָרָה הַמְּאִירָה בְּיוֹתֵר. וְהוּא מִלְּשׁוֹן "קֹדְחֵי אֵשׁ" (ישעיה נ.יא). לְאַבְנֵי חֵפֶץ, אֲבָנִים יְקָרוֹת שֶׁאָדָם חָפֵץ וְרוֹצֶה בָּהֶן. יג) לִמּוּדֵי ה׳, כְּלוֹמַר, יַשְׂכִּילוּ בְּחָכְמָה כְּאִלּוּ הָיוּ תַּלְמִידֵי ה׳. יד) בִּצְדָקָה תִּכּוֹנָנִי, בַּעֲבוּר הַצְּדָקָה שֶׁתַּעֲשִׂי תִּהְיִי מְכֻסֶּסֶת. רַחֲקִי מֵעֹשֶׁק, תִּהְיִי מְרֻחֶקֶת מֵעוֹשְׁקִים. כִּי לֹא תִירָאִי, וְלֹא תִפְחֲדִי מֵהֶם. וּמִמְּחִתָּה, מִשֶּׁבֶר וּפַחַד. טו) גּוֹר יָגוּר, עִנְיַן פַּחַד. כְּמוֹ "לֹא תָגוּרוּ" (דברים א.יז). אֶפֶס מֵאוֹתִי, מִי שֶׁאֵין אֲנִי עִמּוֹ. מִי גָר אִתָּךְ עָלַיִךְ יִפּוֹל, מִי שֶׁיִּתְגָּרֶה אִתָּךְ לְהִלָּחֵם בָּךְ, עַל הָרַיִךְ יִפֹּל. יז) כָּל כְּלִי יוּצַר עָלַיִךְ, כָּל כְּלִי נֶשֶׁק אֲשֶׁר יוּצַר לְהָבִיא עָלַיִךְ. א) הוֹי, לְשׁוֹן קְרִיאָה. כָּל צָמֵא לְכוּ לַמַּיִם, כְּמוֹ שֶׁהַצָּמֵא מִתְאַוֶּה לְמַיִם, כָּךְ הַנֶּפֶשׁ הַחֲכָמָה מִתְאַוָּה לַתּוֹרָה וּלְחָכְמָה. וּכְמוֹ שֶׁאָמַר הַנָּבִיא עָמוֹס "לֹא רָעָב לַלֶּחֶם וְלֹא צָמָא לַמַּיִם כִּי אִם לִשְׁמֹעַ אֵת דִּבְרֵי ה׳" (עמוס ח.יא). וַאֲשֶׁר אֵין לוֹ כָּסֶף, כְּלוֹמַר, הַתָּאֵב לִדְבַר ה׳ יֵלֵךְ אֶל הַנָּבִיא לִשְׁמֹעַ דְּבַר ה׳ מִבְּלִי שֶׁיִּצְטָרֵךְ לְשַׁלֵּם כֶּסֶף. שִׁבְרוּ, לְשׁוֹן קְנִיָּה. יַיִן וְחָלָב, נִמְשְׁלָה הַתּוֹרָה לְיַיִן הַמְשַׂמֵּחַ, כְּמוֹ

הפטרה לפרשת ראה לשנים מקרא ואחד תרגום בישעיה פרק נד

נד יא עֲנִיָּה סֹעֲרָה לֹא נֻחָמָה הִנֵּה אָנֹכִי מַרְבִּיץ בַּפּוּךְ אֲבָנַיִךְ וִיסַדְתִּיךְ בַּסַּפִּירִים: יב וְשַׂמְתִּי כַּדְכֹד שִׁמְשֹׁתַיִךְ וּשְׁעָרַיִךְ לְאַבְנֵי אֶקְדָּח וְכָל־גְּבוּלֵךְ לְאַבְנֵי־חֵפֶץ: יג וְכָל־בָּנַיִךְ לִמּוּדֵי יְהֹוָה וְרַב שְׁלוֹם בָּנָיִךְ: יד בִּצְדָקָה תִּכּוֹנָנִי רַחֲקִי מֵעֹשֶׁק כִּי־לֹא תִירָאִי וּמִמְּחִתָּה כִּי לֹא־תִקְרַב אֵלָיִךְ: טו הֵן גּוֹר יָגוּר אֶפֶס מֵאוֹתִי מִי־גָר אִתָּךְ עָלַיִךְ יִפּוֹל: טז הִנֵּה אָנֹכִי בָּרָאתִי חָרָשׁ נֹפֵחַ בְּאֵשׁ פֶּחָם וּמוֹצִיא כְלִי לְמַעֲשֵׂהוּ וְאָנֹכִי בָּרָאתִי מַשְׁחִית לְחַבֵּל: יז כָּל־כְּלִי יוּצַר עָלַיִךְ לֹא יִצְלָח וְכָל־לָשׁוֹן תָּקוּם־אִתָּךְ לַמִּשְׁפָּט תַּרְשִׁיעִי זֹאת נַחֲלַת עַבְדֵי יְהֹוָה וְצִדְקָתָם מֵאִתִּי נְאֻם־יְהֹוָה: נה א הוֹי כָּל־צָמֵא לְכוּ לַמַּיִם וַאֲשֶׁר אֵין־לוֹ כָּסֶף לְכוּ שִׁבְרוּ וֶאֱכֹלוּ וּלְכוּ שִׁבְרוּ בְּלוֹא־כֶסֶף וּבְלוֹא מְחִיר יַיִן וְחָלָב:

שי למורא

שֶׁכָּתוּב "פִּקּוּדֵי ה' יְשָׁרִים מְשַׂמְּחֵי לֵב" (תהלים יט,ט). וְנִמְשָׁלָה לְחֶלֶב שֶׁהוּא מְקַיֵּם וּמְגַדֵּל אֶת הַתִּינוֹק, כִּי דִּבְרֵי תוֹרָה הֵם קִיּוּם הַנִּשְׁמָה וְגִדּוּלָהּ, שֶׁהִיא הוֹלֶכֶת וּגְדֵלָה בְּמַדְרֵגְתָּהּ עַל יְדֵי לִמּוּד הַתּוֹרָה. ב) בְּלוֹא לֶחֶם, כְּלוֹמַר, לָמָּה תִּרְבּוּ לָתֵת מְחִיר עֲבוּר לִמּוּד חָכְמוֹת נָכְרִיּוֹת שֶׁאֵין בָּהֶם תּוֹעֶלֶת. וְיִגְיַעֲכֶם, כַּסְפְּכֶם הַבָּא לָכֶם עַל יְדֵי יְגִיעָה. בְּלוֹא לְשָׂבְעָה, בְּדָבָר שֶׁאֵינוֹ מַשְׂבִּיעַ. וְתִתְעַנַּג בַּדֶּשֶׁן נַפְשְׁכֶם, תַּעֲנוּג הַנֶּפֶשׁ בְּעוֹלָם הַבָּא. ג) חַסְדֵי דָוִד הַנֶּאֱמָנִים, חַסְדֵי דָּוִד הַקַּיָּמִים. וְהוּא מֶלֶךְ הַמָּשִׁיחַ, שֶׁנִּקְרָא עַל שֵׁם דָּוִד, כַּכָּתוּב "וְדָוִד עַבְדִּי נָשִׂיא לָהֶם לְעוֹלָם" (יחזקאל לז,כה). ד) עַד לְאוּמִּים, שֹׁר וְגָדוֹל עֲלֵיהֶם, וּמוֹכִיחַ וּמַעִיד דַּרְכֵיהֶם עַל פְּנֵיהֶם. נָגִיד וּמְצַוֶּה לְאֻמִּים, הַמֶּלֶךְ הַמָּשִׁיחַ יִהְיֶה רֹאשׁ עַל הָעַמִּים, וּמְצַוֶּה לָהֶם אֶת הַמַּעֲשֶׂה אֲשֶׁר יַעֲשׂוּן. וְנִקְרָא "נָגִיד" עַל שֵׁם שֶׁפּוּנִים נֶגְדּוֹ בְּכָל עִנְיָנֵיהֶם. ה) גּוֹי לֹא תֵדַע תִּקְרָא וגו', גּוֹי שֶׁהוּא רָחוֹק מֵאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, תִּקְרָא אוֹתוֹ וְיָבוֹא לְפָנֶיךָ, אַף־עַל־פִּי שֶׁלֹּא תֵדָעֵהוּ וְלֹא יָדַעְתָּ עַד הַיּוֹם, כִּי יִשְׁמַע אֶת הַנִּפְלָאוֹת שֶׁיַּעֲשֶׂה ה' עִם יִשְׂרָאֵל. וְיָרוּץ לַעֲבוֹדָתְךָ. וְלִקְדוֹשׁ יִשְׂרָאֵל, וּלְמַעַן הִקַּב"ה. פֵּאֲרָךְ, לְשׁוֹן פְּאֵר וְיֹפִי.

עטרת מרים

כִּי נִמְשָׁלָה תּוֹרָה גַּם לַיַּיִן וְחֶלְבּ: ב לָמָּה תִשְׁקְלוּ־כֶסֶף בְּלוֹא־לֶחֶם לָמָּה תַּרְבּוּ לָתֵת מְחִיר בַּעֲבוּר לִימוּד חָכְמוֹת נָכְרִיּוֹת שֶׁאֵין בָּהֶן תּוֹעֶלֶת וְיִגְיַעֲכֶם לָמָּה תִּתְּנוּ הוֹן הַבָּא בִּיגִיעָה בְּלוֹא לְשָׂבְעָה בַּעֲבוּר חָכְמוֹת הַגּוֹיִם דָּבָר שֶׁאֵין מַשְׂבִּיעַ שִׁמְעוּ שָׁמוֹעַ אֵלַי לִלְמוֹד חָכְמַת הַתּוֹרָה וְאֹכְלוּ־טוֹב כַּן תִּקְרָא חָכְמַת הַתּוֹרָה (משלי ד) וְתִתְעַנַּג בַּדֶּשֶׁן נַפְשְׁכֶם זֶהוּ תַּעֲנוּג הַנִּשְׁמָה בָּעוֹלָם הַבָּא: ג הַטּוּ אָזְנְכֶם לִשְׁמֹעַ אֲמָרַי וּלְכוּ אֵלַי לִלְמוֹד תּוֹרָתִי שִׁמְעוּ אֵלַי וּתְחִי נַפְשְׁכֶם וְתוּכוּ לַעֲמוֹד בַּתְּחִיָּה בִּימֵי הַמָּשִׁיחַ וְאֶכְרְתָה לָכֶם בְּרִית אַהֲבָה לִהְיוֹת מִתְקַיֶּמֶת עַד עוֹלָם כְּחַסְדֵי דָוִד הַנֶּאֱמָנִים אֲשֶׁר הִבְטַחְתִּי לוֹ שֶׁלֹּא תֶּפְסֵק הַמְּלוּכָה מִזַּרְעוֹ: ד הֵן עֵד לְאוּמִּים נְתַתִּיו אֶת דָּוִד שֶׁדִּבֵּר ה' יָקוּם לְעוֹלָם, וְהַמָּשִׁיחַ הַבָּא מִזַּרְעוֹ יִהְיֶה נָגִיד וּמְצַוֶּה לְאֻמִּים אֶל הַגּוֹיִם אֶת הַמַּעֲשֶׂה אֲשֶׁר יַעֲשׂוּן: ה כְּמוֹ שֶׁמִּתְקַיְּמִים הַחֶסֶד שֶׁהִבְטַחְתִּי לְדָוִד, כֵּן יִתְקַיְּמוּ הַחֶסֶד שֶׁהִבְטַחְתִּי לְךָ, כִּי הֵן גּוֹי אֲשֶׁר לֹא־תֵדַע מֵעוֹלָם, הוּא תִּקְרָא אֵלֶיךָ לְשַׁמֵּשׁ אוֹתְךָ, וְגוֹי אֲשֶׁר לֹא־יָדָעוּךָ מֵעוֹלָם אֵלֶיךָ יָרוּצוּ לִהְיוֹת סָרִים לְמִשְׁמַעְתֶּךָ לְמַעַן יְהוָה אֱלֹהֶיךָ הַשּׁוֹכֵן בְּקִרְבְּךָ וְלִקְדוֹשׁ יִשְׂרָאֵל כִּי פֵּאֲרֶךָ אֲשֶׁר נָתַן לְךָ פְּאֵר לְהַשְׁרוֹת שְׁכִינָתוֹ בְּקִרְבֶּךָ:

ב לָמָּה תִשְׁקְלוּ־כֶסֶף בְּלוֹא־לֶחֶם וִיגִיעֲכֶם בְּלוֹא לְשָׂבְעָה שִׁמְעוּ שָׁמוֹעַ אֵלַי וְאִכְלוּ־טוֹב וְתִתְעַנַּג בַּדֶּשֶׁן נַפְשְׁכֶם: ג הַטּוּ אָזְנְכֶם וּלְכוּ אֵלַי שִׁמְעוּ וּתְחִי נַפְשְׁכֶם וְאֶכְרְתָה לָכֶם בְּרִית עוֹלָם חַסְדֵי דָוִד הַנֶּאֱמָנִים: ד הֵן עֵד לְאוּמִּים נְתַתִּיו נָגִיד וּמְצַוֶּה לְאֻמִּים: ה הֵן גּוֹי לֹא־תֵדַע תִּקְרָא וְגוֹי לֹא־יְדָעוּךָ אֵלֶיךָ יָרוּצוּ לְמַעַן יְהוָה אֱלֹהֶיךָ וְלִקְדוֹשׁ יִשְׂרָאֵל כִּי פֵּאֲרֶךָ:

שי למורא

יח) וַיֹּאמֶר לוֹ יְהוֹנָתָן, יְהוֹנָתָן בֶּן שָׁאוּל הַמֶּלֶךְ אָמַר לְדָוִד. מָחָר חֹדֶשׁ, מָחָר רֹאשׁ חֹדֶשׁ. וְנִפְקַדְתָּ כִּי יִפָּקֵד מוֹשָׁבֶךָ, וְזִכְּרוּ אוֹתְךָ כְּשֶׁיֶּחְסַר מִמּוֹשָׁבְךָ יוֹשֵׁב. יט) וְשִׁלַּשְׁתָּ תֵּרֵד מְאֹד, שְׁלֹשָׁה יָמִים תִּסְתַּתֵּר וְתֵרֵד מְאֹד בָּעֹמֶק לְהִסְתַּתֵּר שָׁם. בְּיוֹם הַמַּעֲשֶׂה, בְּיוֹם חֹל לְגַמְרֵי, כְּלוֹמַר לִפְנֵי רֹאשׁ חֹדֶשׁ. פֵּרוּשׁ אַחַר, בְּיוֹם מַעֲשֶׂה הַשְּׁבוּעָה שֶׁנִּשְׁבַּע שָׁאוּל לִיהוֹנָתָן שֶׁלֹּא יָמִית אֶת דָּוִד, שֶׁגַּם אָז הִסְתַּתֵּר דָּוִד שָׁם. הָאֶבֶן הָאֶזֶל, הָאֶבֶן שֶׁהָיְתָה אוֹת לְהוֹלְכֵי דְּרָכִים. "הָאֶזֶל", הוֹלְכֵי הַדֶּרֶךְ, כְּמוֹ "אָזַל" שֶׁפֵּרוּשׁוֹ הָלַךְ. כ) צְדָה אוֹרָה, לְצַד הָאֶבֶן אֶהְיֶה מוֹרֶה הַחִצִּים. לְשַׁלַּח לִי לְמַטָּרָה, שֶׁתִּהְיֶה הָאֶבֶן לִי לְמַטָּרָה. כא) קָחֵנוּ וָבָאָה, צֵא אַתָּה בְּעַצְמְךָ מִמְּקוֹם מַחֲבוֹאֶךָ וְקָחֵנוּ וּבוֹא

עטרת מרים

יח) וַיֹּאמֶר־לוֹ יְהוֹנָתָן מָחָר חֹדֶשׁ וְנִפְקַדְתָּ כִּי יִפָּקֵד יֵחָסֵר מוֹשָׁבֶךָ מֵאֵין יוֹשֵׁב בּוֹ: יט) וְשִׁלַּשְׁתָּ בְּשֶׁגִּיעַ הַיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי אַחַר רֹאשׁ חֹדֶשׁ, וּבִשְׁבִילְךָ הַסַּכָּנָה גְּדוֹלָה מְאֹד, אָז תֵּרֵד מְאֹד בִּמְקוֹם סַתֶּר וְתִתְחַבֵּא הַרְבֵּה, כִּי אָז יְבַקְּשׁוּךָ וּבָאתָ אֶל־הַמָּקוֹם אֲשֶׁר־נִסְתַּרְתָּ שָׁם בְּיוֹם הַמַּעֲשֶׂה בַּיּוֹם אֲשֶׁר נִשְׁבַּע שָׁאוּל לִיהוֹנָתָן לְבַל הָמִית אֶת דָּוִד וְיָשַׁבְתָּ אֵצֶל הָאֶבֶן הָאֶזֶל: כ) וַאֲנִי שְׁלֹשֶׁת הַחִצִּים צִדָּה לְצַד הָאֶבֶן הַהוּא אוֹרֶה כְּאִלּוּ אֲנִי מוֹרֶה לְשַׁלֵּחַ־לִי לְמַטָּרָה לַחֵץ: כא) וְהִנֵּה לְאַחַר זֶה אֶשְׁלַח אֶת־הַנַּעַר וְאַגִּיד לוֹ לֵךְ מְצָא אֶת־הַחִצִּים הַסִּימָן הַזֶּה יִהְיֶה בְּיָדְךָ אִם־אָמוֹר אֹמַר לַנַּעַר הִנֵּה הַחִצִּים קְרוֹבִים אֵלַי מִמְּךָ וָהֲנָה עָבַרְתָּ מֵהֶם, קָחֵנוּ קַח הַחֵץ וָבֹאָה בוֹא אֵלַי

הפטרת 'מחר חודש' לשנים מקרא ואחד תרגום שמואל א פרק כ

יח וַיֹּאמֶר־לוֹ יְהוֹנָתָן מָחָר חֹדֶשׁ וְנִפְקַדְתָּ כִּי יִפָּקֵד מוֹשָׁבֶךָ: יט וְשִׁלַּשְׁתָּ תֵּרֵד מְאֹד וּבָאתָ אֶל־הַמָּקוֹם אֲשֶׁר־נִסְתַּרְתָּ שָׁם בְּיוֹם הַמַּעֲשֶׂה וְיָשַׁבְתָּ אֵצֶל הָאֶבֶן הָאֶזֶל: כ וַאֲנִי שְׁלֹשֶׁת הַחִצִּים צִדָּה אוֹרֶה לְשַׁלַּח־לִי לְמַטָּרָה: כא וְהִנֵּה אֶשְׁלַח אֶת־הַנַּעַר לֵךְ מְצָא אֶת־הַחִצִּים אִם־אָמוֹר אֹמַר לַנַּעַר הִנֵּה הַחִצִּים |

עטרת מרים

כִּי־שָׁלוֹם לְךָ וְאֵין דָּבָר רָע, חַי־יְהוָה נִשְׁבַּע לוֹ: כב) וְאִם־כֹּה אֹמַר לָעֶלֶם הִנֵּה הַחִצִּים מִמְּךָ וָהֶלְאָה לְהַלָּן מִמְּקוֹם עָמְדְךָ, אִז לֵךְ לְדַרְכֶּךָ וּבָרַח לְךָ כִּי שִׁלַּחֲךָ יְהוָה וְנִצַּלְתָּ בְּהִשְׁגְּחַת ה׳: כג) וְאִם תֵּלֵךְ לְךָ, זְכוֹר תִּזְכּוֹר וְהַדָּבָר אֲשֶׁר דִּבַּרְנוּ דִּבְרֵי הַבְּרִית שֶׁבָּרַתְנוּ אֲנִי וָאַתָּה הִנֵּה יְהוָה יִהְיֶה הָעֵד בֵּינִי וּבֵינְךָ עַד־עוֹלָם:

כד) וַיִּפָּתֵר דָּוִד בַּשָּׂדֶה וַיְהִי הַחֹדֶשׁ וַיֵּשֶׁב הַמֶּלֶךְ אֶל־הַלֶּחֶם לֶאֱכוֹל: כה) וַיֵּשֶׁב הַמֶּלֶךְ עַל־מוֹשָׁבוֹ מָקוֹם הַמִּיוּחָד לוֹ לָשֶׁבֶת בּוֹ כְּפַעַם | בְּפַעַם אֶל־מוֹשַׁב שֶׁאָצַל הַקִּיר וַיָּקָם יְהוֹנָתָן וַיֵּשֶׁב וְהוֹשִׁיב אַבְנֵר מִצַּד אָבִיו כִּי לֹא רָצָה לִהְיוֹת סָמוּךְ לְאָבִיו, שֶׁאִם יִקְצוֹף עָלָיו עַל דְּבַר דָּוִד, שָׁאוּל וַיִּפָּקֵד מְקוֹם דָּוִד: כו) וְלֹא־דִבֶּר לֹא שָׁאַל שָׁאוּל מְאוּמָה בַּיּוֹם הַהֻוא מֵדּוּעַ לֹא בָּא דָּוִד כִּי אָמַר מִקְרֶה הוּא שֶׁרָאָה קֶרִי בִּלְתִּי טָהֹר הוּא כִּי־לֹא טָהוֹר כִּי עֲדַיִן לֹא טָבַל לְקֵרָיו: כז) וַיְהִי מִמָּחֳרַת רֹאשׁ הַחֹדֶשׁ בַּיּוֹם הַשֵּׁנִי לַחֹדֶשׁ וַיִּפָּקֵד מְקוֹם דָּוִד וַיֹּאמֶר שָׁאוּל אֶל־יְהוֹנָתָן בְּנוֹ מַדּוּעַ לֹא־בָא בֶן־יִשַׁי גַּם־תְּמוֹל גַּם־הַיּוֹם אֶל־הַלֶּחֶם אם הָיָה מִקְרֶה, הָיָה לוֹ לָבוֹא הַיּוֹם חֹלוֹפוֹ: כח) וַיַּעַן יְהוֹנָתָן אֶת־שָׁאוּל נִשְׁאֹל נִשְׁאַל דָּוִד מֵעִמָּדִי רְשׁוּת לָלֶכֶת עַד־בֵּית לָחֶם: כט) וַיֹּאמֶר שַׁלְּחֵנִי נָא תֵּן לִי רְשׁוּת לָלֶכֶת כִּי זֶבַח מִשְׁפָּחָה זִבְחֵי שְׁלָמִים לָנוּ בָּעִיר וְהוּא צִוָּה־לִּי אֶלִּיאָב אָחִי הַבְּכוֹר לָבוֹא אֶל הַזֶּבַח, וְעַתָּה אִם־מָצָאתִי חֵן בְּעֵינֶיךָ אִמָּלְטָה נָּא וְאֶרְאֶה אֶת־אֶחָי עַל־כֵּן לֹא־בָא אֶל־שֻׁלְחַן הַמֶּלֶךְ כִּי נָתַתִּי לוֹ רְשׁוּת לָלֶכֶת, וְהָלַךְ לוֹ: ל) וַיִּחַר־אַף שָׁאוּל בִּיהוֹנָתָן וַיֹּאמֶר לוֹ בֶּן־נַעֲוַת הַמַּרְדּוּת אַתָּה כְּאִמְּךָ שֶׁהִיא מוֹרֶדֶת בְּרִצּוֹנִי, כֵּן אַתָּה מוֹרֵד בִּי לֶאֱהוֹב מַה שֶּׁאֲנִי שׂוֹנֵא הֲלוֹא יָדַעְתִּי כִּי־בוֹחֵר אַתָּה לְבֶן בֶּן יִשַׁי לְבָשְׁתְּךָ וּלְבֹשֶׁת עֶרְוַת אִמֶּךָ כִּי יֹאמְרוּ הַשּׁוֹמְעִים שֶׁאַתָּה אוֹהֵב אָדָם שֶׁאֲנִי שׂוֹנֵא, אם כֵּן אֵינְךָ בְּנִי וְאִמְּךָ זָנְתָה: לא) כִּי כָל־הַיָּמִים אֲשֶׁר בֶּן־יִשַׁי חַי שֶׁאֵינְךָ בְּנִי, וְזֶה יִהְיֶה לְבָשְׁתְּךָ. וּלְבֹשֶׁת עֶרְוַת אִמֶּךָ, וּלְבוּשָׁה וְחֻרְפָּה

שי למורא

אֵלַי. כב) לֵךְ כִּי שִׁלַּחֲךָ ה׳, לֵךְ לְדַרְכְּךָ וּבְרַח, שֶׁהקב״ה אוֹמֵר לְךָ לִבְרֹחַ וּלְהִמָּלֵט. כג) וְהַדָּבָר אֲשֶׁר דִּבַּרְנוּ, הַבְּרִית שֶׁבָּרַתְנוּ יַחַד. הִנֵּה ה׳, ה׳ יִהְיֶה עֵד. כה) אֶל מוֹשַׁב הַקִּיר, בְּרֹאשׁ הַמְסָבִּים סָמוּךְ לַקִּיר. וַיָּקָם יְהוֹנָתָן וַיֵּשֶׁב אַבְנֵר מִצַּד שָׁאוּל, סֵדֶר הִישִׁיבָה הָיָה, שֶׁדָּוִד הָיָה יוֹשֵׁב סָמוּךְ לַמֶּלֶךְ, וְאַחֲרָיו יְהוֹנָתָן, וְאַחֲרָיו אַבְנֵר. וּבְיוֹם הַהוּא כְּשֶׁהַמֶּלֶךְ יָשַׁב בִּמְקוֹמוֹ וִיהוֹנָתָן בִּמְקוֹמוֹ, וְדָוִד לֹא בָּא, אִם כֵּן נִשְׁאַר יְהוֹנָתָן יוֹשֵׁב סָמוּךְ לְאָבִיו מִבְּלִי שֶׁהִפְסִיק אָדָם אַחַר בֵּינֵיהֶם, וְאֵין מִדֶּרֶךְ הַבֵּן לֵישֵׁב בַּהַסִּבָּה אֵצֶל אָבִיו, לָכֵן קָם יְהוֹנָתָן מִמְּקוֹמוֹ לָשֶׁבֶת בִּמְקוֹמוֹ שֶׁל אַבְנֵר, וְאַבְנֵר יָשַׁב בִּמְקוֹם שֶׁל יְהוֹנָתָן כְּדֵי לְהַפְסִיק בֵּין שָׁאוּל לִיהוֹנָתָן בְּנוֹ. וּמְקוֹמוֹ שֶׁל דָּוִד נִשְׁאַר פָּנוּי, שֶׁיּוּכַל לָבוֹא אַחַר כָּךְ. וַיִּפָּקֵד מְקוֹם דָּוִד, נֶחְסַר הָיָה הַמָּקוֹם מִן הַיּוֹשֵׁב. כו) כִּי לֹא טָהוֹר, וְהֵם הָיוּ נִשְׁמָרִים מִלֶּאֱכֹל יַחַד הַטְּמֵא וְהַטָּהוֹר. אוֹ שֶׁהָיוּ אוֹכְלִים זִבְחֵי שְׁלָמִים, וְאָסוּר לִטְמֵאִים. וְגַם יִתְּכֵן שֶׁאֵין מִדֶּרֶךְ הַמּוֹסָר לָבוֹא טָמֵא לְשֻׁלְחַן הַמֶּלֶךְ. כז) מִמָּחֳרַת הַחֹדֶשׁ הַשֵּׁנִי, בַּיּוֹם הַשֵּׁנִי שֶׁל רֹאשׁ חֹדֶשׁ, דְּהַיְנוּ לַמָּחֳרָת. כח) מֵעִמָּדִי, מִמֶּנִּי לָקַח רְשׁוּת בְּלֶכְתּוֹ לְבֵית לָחֶם, וְלֹא הָלַךְ בְּלִי רְשׁוּת. כט) שַׁלְּחֵנִי, תֵּן לִי רְשׁוּת לָלֶכֶת. זֶבַח מִשְׁפָּחָה, אוֹתוֹ הַיּוֹם הָיוּ בְּנֵי מִשְׁפַּחְתּוֹ זוֹבְחִים זִבְחֵי שְׁלָמִים. וְהוּא צִוָּה לִי אָחִי, וְאָחִי הַגָּדוֹל צִוָּה עָלַי לִהְיוֹת שָׁם. ל) בֶּן נַעֲוַת הַמַּרְדּוּת, בְּנָהּ שֶׁל מְעֻוָּתֶת הַמּוֹסֵר, כְּלוֹמַר שֶׁאִמּוֹ לֹא הוֹכִיחָתוּ בְּקַטְנוּתוֹ וְלֹא קִבֵּל מוּסָר כָּרָאוּי. (וְאָמְרוּ רז״ל, שֶׁכְּשֶׁחָטְפוּ בְּנֵי בִנְיָמִין מִבְּנוֹת שִׁילֹה שֶׁיָּצְאוּ לָחוּל בַּכְּרָמִים, הָיָה שָׁאוּל בַּיָּשָׁן וְלֹא רָצָה לַחְטֹף, עַד שֶׁבָּאָה הִיא עַצְמָהּ וְהֵעֵזָה פָּנֶיהָ וְרָדְפָה אַחֲרָיו). כִּי בוֹחֵר אַתָּה לְבֶן יִשַׁי, שֶׁהוּא יִמְלֹךְ. לְבָשְׁתְּךָ, כְּשֶׁיִּשְׁמְעוּ אֲנָשִׁים שֶׁאַתָּה אוֹהֵב אָדָם שֶׁאֲנִי שׂוֹנֵא, יֹאמְרוּ

מִמְּךָ וָהֵנָּה קָחֲנוּ | וָבֹאָה כִּי־שָׁלוֹם לְךָ וְאֵין דָּבָר חַי־יְהוָה: כב וְאִם־כֹּה אֹמַר לָעֶלֶם הִנֵּה הַחִצִּים מִמְּךָ וָהֶלְאָה לֵךְ כִּי שִׁלַּחֲךָ יְהוָה: כג וְהַדָּבָר אֲשֶׁר דִּבַּרְנוּ אֲנִי וָאַתָּה הִנֵּה יְהוָה בֵּינִי וּבֵינְךָ עַד־עוֹלָם: כד וַיִּפָּתֵר דָּוִד בַּשָּׂדֶה וַיְהִי הַחֹדֶשׁ וַיֵּשֶׁב הַמֶּלֶךְ אֶל־הַלֶּחֶם לֶאֱכוֹל: כה וַיֵּשֶׁב הַמֶּלֶךְ עַל־מוֹשָׁבוֹ כְּפַעַם | בְּפַעַם אֶל־מוֹשַׁב הַקִּיר וַיָּקָם יְהוֹנָתָן וַיֵּשֶׁב אַבְנֵר מִצַּד שָׁאוּל וַיִּפָּקֵד מְקוֹם דָּוִד: כו וְלֹא־דִבֶּר שָׁאוּל מְאוּמָה בַּיּוֹם הַהֻוא כִּי אָמַר מִקְרֶה הוּא בִּלְתִּי טָהֹר הוּא כִּי־לֹא טָהוֹר: כז וַיְהִי מִמָּחֳרַת הַחֹדֶשׁ הַשֵּׁנִי וַיִּפָּקֵד מְקוֹם דָּוִד וַיֹּאמֶר שָׁאוּל אֶל־יְהוֹנָתָן בְּנוֹ מַדּוּעַ לֹא־בָא בֶן־יִשַׁי גַּם־תְּמוֹל גַּם־הַיּוֹם אֶל־הַלֶּחֶם: כח וַיַּעַן יְהוֹנָתָן אֶת־שָׁאוּל נִשְׁאֹל נִשְׁאַל דָּוִד מֵעִמָּדִי עַד־בֵּית לָחֶם: כט וַיֹּאמֶר שַׁלְּחֵנִי נָא כִּי זֶבַח מִשְׁפָּחָה לָנוּ בָּעִיר וְהוּא צִוָּה־לִּי אָחִי וְעַתָּה אִם־מָצָאתִי חֵן בְּעֵינֶיךָ אִמָּלְטָה נָּא וְאֶרְאֶה אֶת־אֶחָי עַל־כֵּן לֹא־בָא אֶל־שֻׁלְחַן הַמֶּלֶךְ: ל וַיִּחַר־אַף שָׁאוּל בִּיהוֹנָתָן וַיֹּאמֶר לוֹ בֶּן־נַעֲוַת הַמַּרְדּוּת הֲלוֹא יָדַעְתִּי כִּי־בוֹחֵר אַתָּה לְבֶן־יִשַׁי לְבָשְׁתְּךָ וּלְבֹשֶׁת עֶרְוַת אִמֶּךָ: לא כִּי כָל־הַיָּמִים אֲשֶׁר בֶּן־יִשַׁי חַי עַל־הָאֲדָמָה לֹא

שי למורא

תִּכּוֹן אַתָּה וּמַלְכוּתְךָ וְעַתָּה שְׁלַח וְקַח אֹתוֹ אֵלַי כִּי בֶן־מָוֶת הוּא: לב וַיַּעַן יְהוֹנָתָן אֶת־שָׁאוּל אָבִיו וַיֹּאמֶר אֵלָיו לָמָּה יוּמַת מֶה עָשָׂה: לג וַיָּטֶל שָׁאוּל אֶת־הַחֲנִית עָלָיו לְהַכֹּתוֹ וַיֵּדַע יְהוֹנָתָן כִּי־כָלָה הִיא מֵעִם אָבִיו לְהָמִית אֶת־דָּוִד: לד וַיָּקָם יְהוֹנָתָן מֵעִם הַשֻּׁלְחָן בֶּחָרִי־אָף וְלֹא־אָכַל בְּיוֹם־הַחֹדֶשׁ הַשֵּׁנִי לֶחֶם כִּי נֶעְצַב אֶל־דָּוִד כִּי הִכְלִמוֹ אָבִיו: לה וַיְהִי בַבֹּקֶר וַיֵּצֵא יְהוֹנָתָן הַשָּׂדֶה לְמוֹעֵד דָּוִד וְנַעַר קָטֹן עִמּוֹ: לו וַיֹּאמֶר לְנַעֲרוֹ רֶץ מְצָא נָא אֶת־הַחִצִּים אֲשֶׁר אָנֹכִי מוֹרֶה הַנַּעַר רָץ אַחַר הַחֵץ הָרֹאשׁוֹן שָׁיָרָה, וּבְעוֹדוֹ רָץ, וְהוּא־יָרָה הַחֵצִי הַשֵּׁנִי לְהַעֲבִרוֹ לְהִלְאָה לְמַטָּרָה וְהוּא הָאֶבֶן הָאֵזֶל: לז) וַיָּבֹא הַנַּעַר עַד־מְקוֹם הַחֵצִי אֲשֶׁר יָרָה יְהוֹנָתָן בְּרֹאשׁוֹנָה וַיִּקְרָא יְהוֹנָתָן אַחֲרֵי הַנַּעַר וַיֹּאמֶר הֲלוֹא הַחֵצִי מִמְּךָ וָהָלְאָה: לח) וַיִּקְרָא יְהוֹנָתָן אַחֲרֵי הַנַּעַר מְהֵרָה חוּשָׁה אַל־תַּעֲמֹד וַיְלַקֵּט נַעַר יְהוֹנָתָן אֶת־הַחִצִּים וַיָּבֹא אֶל־אֲדֹנָיו: לט וְהַנַּעַר לֹא־יָדַע מְאוּמָה אַךְ יְהוֹנָתָן וְדָוִד יָדְעוּ אֶת־הַדָּבָר: מ וַיִּתֵּן יְהוֹנָתָן אֶת־כֵּלָיו אֶל־הַנַּעַר אֲשֶׁר־לוֹ וַיֹּאמֶר לוֹ לֵךְ הָבֵיא הָעִיר: מא הַנַּעַר בָּא וְדָוִד קָם מֵאֵצֶל הַנֶּגֶב וַיִּפֹּל לְאַפָּיו אַרְצָה וַיִּשְׁתַּחוּ שָׁלֹשׁ פְּעָמִים וַיִּשְׁקוּ ׀ אִישׁ אֶת־רֵעֵהוּ וַיִּבְכּוּ אִישׁ אֶת־רֵעֵהוּ עַד־דָּוִד הִגְדִּיל: מב וַיֹּאמֶר יְהוֹנָתָן לְדָוִד לֵךְ לְשָׁלוֹם אֲשֶׁר נִשְׁבַּעְנוּ שְׁנֵינוּ אֲנַחְנוּ בְּשֵׁם יְהוָה לֵאמֹר יְהוָה יִהְיֶה ׀ בֵּינִי וּבֵינֶךָ וּבֵין זַרְעִי וּבֵין זַרְעֲךָ עַד־עוֹלָם:

שֶׁל אִמְּךָ. לג) כִּי כָלָה הִיא, גְּמִירָה הַהַחְלָטָה. לד) אֶל דָּוִד, בִּשְׁבִיל דָּוִד. כִּי הִכְלִמוֹ אָבִיו, וְגַם מִשּׁוּם שֶׁאָבִיו הִכְלִים (בְּיֵשׁ) אֶת יְהוֹנָתָן בְּדִבּוּר וּבְמַעֲשֶׂה. לה) לְמוֹעֵד דָּוִד, לַמּוֹעֵד שֶׁקָּבַע לוֹ דָּוִד. לו) יָרָה הַחִצִּי לְהַעֲבִרוֹ, יָרָה הַחֵץ בְּכֹחַ שֶׁיַּעֲבֹר אַחֲרֵי הָאֶבֶן. מא) מֵאֵצֶל הַנֶּגֶב, מִקְּרַבַת מָקוֹם לְצַד הַדָּרוֹמִי שֶׁל הָאֶבֶן הָאֵזֶל. אֶת רֵעֵהוּ, עִם רֵעֵהוּ. שֶׁהָיְתָה קָשָׁה עֲלֵיהֶם הַפְּרִידָה. עַד דָּוִד הִגְדִּיל, שֶׁדָּוִד הִרְבָּה לִבְכּוֹת יוֹתֵר מִיהוֹנָתָן. מב) אֲשֶׁר נִשְׁבַּעְנוּ, וְתִזְכֹּר שֶׁנִּשְׁבַּעְנוּ וכו'. ה' יִהְיֶה, ה' יִהְיֶה עֵד עַל הַשְּׁבוּעָה.

עטרת מרים

עַל־הָאֲדָמָה לֹא תִכּוֹן לֹא תִתְקַיֵּם אַתָּה וּמַלְכוּתְךָ וְעַתָּה שְׁלַח וְקַח אֹתוֹ אֵלַי הוֹאִיל וְאַתָּה נָתַתָּ לוֹ רְשׁוּת לְלֶכֶת כִּי בֶן־מָוֶת הוּא: לב) וַיַּעַן יְהוֹנָתָן אֶת־שָׁאוּל אָבִיו וַיֹּאמֶר אֵלָיו לָמָּה יוּמַת מֶה עָשָׂה אִם ה' הִכְלִמוֹ: לג) וַיָּטֶל שָׁאוּל אֶת־הַחֲנִית עָלָיו לְהַכֹּתוֹ וַיֵּדַע יְהוֹנָתָן כִּי־כָלָה הִיא גְּמַר דַּעְתּוֹ מֵעִם אָבִיו לְהָמִית אֶת־דָּוִד: לד) וַיָּקָם יְהוֹנָתָן מֵעִם הַשֻּׁלְחָן בֶּחָרִי־אָף וְלֹא־אָכַל בְּיוֹם־הַחֹדֶשׁ הַשֵּׁנִי לֶחֶם כִּי נֶעְצַב אֶל־דָּוִד כִּי הִכְלִמוֹ אָבִיו: לה) וַיְהִי בַבֹּקֶר וַיֵּצֵא יְהוֹנָתָן הַשָּׂדֶה לְמוֹעֵד דָּוִד וְנַעַר קָטֹן עִמּוֹ: לו) וַיֹּאמֶר לְנַעֲרוֹ רֶץ מְצָא נָא אֶת־הַחִצִּים אֲשֶׁר אָנֹכִי מוֹרֶה הַנַּעַר רָץ אַחַר הַחֵץ הָרִאשׁוֹן שֶׁיָּרָה, וּבְעוֹדוֹ רָץ, וְהוּא־יָרָה הַחֵצִי הַשֵּׁנִי לְהַעֲבִרוֹ לְהִלְאָה לַמַּטָּרָה וְהוּא הָאֶבֶן הָאֵזֶל: לז) וַיָּבֹא הַנַּעַר עַד־מְקוֹם הַחֵצִי אֲשֶׁר יָרָה יְהוֹנָתָן בְּרִאשׁוֹנָה וַיִּקְרָא יְהוֹנָתָן אַחֲרֵי הַנַּעַר וַיֹּאמֶר הֲלוֹא הַחֵצִי אֲשֶׁר יָרִיתִי בְּאַחֲרוֹנָה הִיא מִמְּךָ וָהָלְאָה: לח) וַיִּקְרָא יְהוֹנָתָן אַחֲרֵי הַנַּעַר מְהֵרָה חוּשָׁה רוּץ מַהֵר אַחַר הַשֵּׁנִיָּה אַל־תַּעֲמֹד בִּמְקוֹם הָרִאשׁוֹנָה וַיְלַקֵּט נַעַר יְהוֹנָתָן אֶת־הַחִצִּים הָרִאשׁוֹנָה וְהַשֵּׁנִיָּה וַיָּבֹא אֶל־אֲדֹנָיו: לט) וְהַנַּעַר לֹא־יָדַע מְאוּמָה מֵהַסִּימָן הַנַּעֲשָׂה בְּיָרִית אֵלּוּ הַחִצִּים אַךְ יְהוֹנָתָן וְדָוִד יָדְעוּ אֶת־הַדָּבָר: מ) וַיִּתֵּן יְהוֹנָתָן אֶת־כֵּלָיו הַקָּשֶׁת וְהַחִצִּים אֶל־הַנַּעַר אֲשֶׁר־לוֹ וַיֹּאמֶר לוֹ לֵךְ הָבֵיא הָעִיר: מא) הַנַּעַר בָּא הָלַךְ לְבוֹא הָעִירָה וְדָוִד קָם מֵאֵצֶל הַנֶּגֶב מִצַּד הַדָּרוֹמִי שֶׁל אֶבֶן הָאֵזֶל וַיִּפֹּל לְאַפָּיו עַל פָּנָיו אַרְצָה וַיִּשְׁתַּחוּ שָׁלֹשׁ פְּעָמִים וַיִּשְׁקוּ ׀ אִישׁ אֶת רֵעֵהוּ וַיִּבְכּוּ אִישׁ עִם אֶת רֵעֵהוּ כִּי הָיְתָה קָשָׁה לָהֶם הַפְּרִידָה עַד־דָּוִד הִגְדִּיל הִרְבָּה לִבְכּוֹת יוֹתֵר מִיהוֹנָתָן: מב) וַיֹּאמֶר יְהוֹנָתָן לְדָוִד לֵךְ לְשָׁלוֹם וְהַשְּׁבוּעָה אֲשֶׁר נִשְׁבַּעְנוּ שְׁנֵינוּ אֲנַחְנוּ בְּשֵׁם יְהוָה לֵאמֹר וְאֹמְרוּ יְהוָה יִהְיֶה ׀ בֵּינִי וּבֵינֶךָ וּבֵין זַרְעִי וּבֵין זַרְעֲךָ עַד־עוֹלָם:

קריאת התורה למנחת שבת־קודש

יח שִׁפְטִים וְשֹׁטְרִים תִּתֶּן־לְךָ בְּכָל־שְׁעָרֶיךָ אֲשֶׁר יְהוָה אֱלֹהֶיךָ נֹתֵן לְךָ לִשְׁבָטֶיךָ וְשָׁפְטוּ אֶת־הָעָם מִשְׁפַּט־צֶדֶק: יט לֹא־תַטֶּה מִשְׁפָּט לֹא תַכִּיר פָּנִים וְלֹא־תִקַּח שֹׁחַד כִּי הַשֹּׁחַד יְעַוֵּר עֵינֵי חֲכָמִים וִיסַלֵּף דִּבְרֵי צַדִּיקִם: כ צֶדֶק צֶדֶק תִּרְדֹּף לְמַעַן תִּחְיֶה וְיָרַשְׁתָּ אֶת־הָאָרֶץ אֲשֶׁר־יְהוָה אֱלֹהֶיךָ נֹתֵן לָךְ: ס (לוי) כא לֹא־תִטַּע לְךָ

אֲשֵׁרָה כָּל־עֵץ אֵצֶל מִזְבַּח יְהוָה אֱלֹהֶיךָ אֲשֶׁר
תַּעֲשֶׂה־לָּךְ: כב וְלֹא־תָקִים לְךָ מַצֵּבָה אֲשֶׁר שָׂנֵא
יְהוָה אֱלֹהֶיךָ: **ס יז** א לֹא־תִזְבַּח לַיהוָה אֱלֹהֶיךָ
שׁוֹר וָשֶׂה אֲשֶׁר יִהְיֶה בוֹ מוּם כֹּל דָּבָר רָע כִּי
תוֹעֲבַת יְהוָה אֱלֹהֶיךָ הוּא: **ס** ב כִּי־יִמָּצֵא
בְקִרְבְּךָ בְּאַחַד שְׁעָרֶיךָ אֲשֶׁר־יְהוָה אֱלֹהֶיךָ נֹתֵן
לָךְ אִישׁ אוֹ־אִשָּׁה אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה אֶת־הָרָע בְּעֵינֵי
יְהוָה־אֱלֹהֶיךָ לַעֲבֹר בְּרִיתוֹ: ג וַיֵּלֶךְ וַיַּעֲבֹד
אֱלֹהִים אֲחֵרִים וַיִּשְׁתַּחוּ לָהֶם וְלַשֶּׁמֶשׁ | אוֹ
לַיָּרֵחַ אוֹ לְכָל־צְבָא הַשָּׁמַיִם אֲשֶׁר לֹא־צִוִּיתִי:
ד וְהֻגַּד־לְךָ וְשָׁמַעְתָּ וְדָרַשְׁתָּ הֵיטֵב וְהִנֵּה אֱמֶת
נָכוֹן הַדָּבָר נֶעֱשְׂתָה הַתּוֹעֵבָה הַזֹּאת בְּיִשְׂרָאֵל:
ה וְהוֹצֵאתָ אֶת־הָאִישׁ הַהוּא אוֹ אֶת־הָאִשָּׁה
הַהִוא אֲשֶׁר עָשׂוּ אֶת־הַדָּבָר הָרָע הַזֶּה אֶל־
שְׁעָרֶיךָ אֶת־הָאִישׁ אוֹ אֶת־הָאִשָּׁה וּסְקַלְתָּם
בָּאֲבָנִים וָמֵתוּ: ו עַל־פִּי | שְׁנַיִם עֵדִים אוֹ שְׁלֹשָׁה
עֵדִים יוּמַת הַמֵּת לֹא יוּמַת עַל־פִּי עֵד אֶחָד:
ז יַד הָעֵדִים תִּהְיֶה־בּוֹ בָרִאשֹׁנָה לַהֲמִיתוֹ וְיַד
כָּל־הָעָם בָּאַחֲרֹנָה וּבִעַרְתָּ הָרָע מִקִּרְבֶּךָ: **פ** ח כִּי
יִפָּלֵא מִמְּךָ דָבָר לַמִּשְׁפָּט בֵּין־דָּם | לְדָם בֵּין־דִּין
לְדִין וּבֵין נֶגַע לָנֶגַע דִּבְרֵי רִיבֹת בִּשְׁעָרֶיךָ וְקַמְתָּ
וְעָלִיתָ אֶל־הַמָּקוֹם אֲשֶׁר יִבְחַר יְהוָה אֱלֹהֶיךָ בּוֹ:
ט וּבָאתָ אֶל־הַכֹּהֲנִים הַלְוִיִּם וְאֶל־הַשֹּׁפֵט אֲשֶׁר
יִהְיֶה בַּיָּמִים הָהֵם וְדָרַשְׁתָּ וְהִגִּידוּ לְךָ אֵת דְּבַר
הַמִּשְׁפָּט: י וְעָשִׂיתָ עַל־פִּי הַדָּבָר אֲשֶׁר יַגִּידוּ לְךָ
מִן־הַמָּקוֹם הַהוּא אֲשֶׁר יִבְחַר יְהוָה וְשָׁמַרְתָּ
לַעֲשׂוֹת כְּכֹל אֲשֶׁר יוֹרוּךָ: (ישראל) יא עַל־פִּי הַתּוֹרָה
אֲשֶׁר יוֹרוּךָ וְעַל־הַמִּשְׁפָּט אֲשֶׁר־יֹאמְרוּ לְךָ
תַּעֲשֶׂה לֹא תָסוּר מִן־הַדָּבָר אֲשֶׁר־יַגִּידוּ לְךָ יָמִין
וּשְׂמֹאל: יב וְהָאִישׁ אֲשֶׁר־יַעֲשֶׂה בְזָדוֹן לְבִלְתִּי
שְׁמֹעַ אֶל־הַכֹּהֵן הָעֹמֵד לְשָׁרֵת שָׁם אֶת־יְהוָה
אֱלֹהֶיךָ אוֹ אֶל־הַשֹּׁפֵט וּמֵת הָאִישׁ הַהוּא
וּבִעַרְתָּ הָרָע מִיִּשְׂרָאֵל: יג וְכָל־הָעָם יִשְׁמְעוּ
וְיִרָאוּ וְלֹא יְזִידוּן עוֹד: **ס**

אגרות קודש

ב״ה, א׳ אלול, תשי״ג
ברוקלין.

שלום וברכה!

מאשר הנני קבלת מכתבו מעש״ק ראה, ורואה הנני בו סתירה מרישא לסיפא כי מתחיל כתיבתו אודות הכתות והשיעורים אשר לומד עמהם ומסיים אשר ברוחניות הנה מהותו פוחת והרי ידוע עפ״י מרז״ל גודל ענין ערך המלמד את בן חבירו תורה ובפרט המלמד את בן עם הארץ תורה וא״כ הרי אי אפשר שעי״ז יוקטן ערכו ובטח גם זה הוא עצת היצר להחלישו בעבודתו הנ״ל ואולי גם כדי להביאו לידי רגש יאוש שכיון שהמצב אינו כדבעי הרי מה לו ואיך אפשר לעשות ולא כדאית היגיעה להיטיב המצב יותר (אשר גם זה היפך מרז״ל יגעתי ולא מצאתי אל תאמין), וכבר אמרתי לו כ״פ אשר בזמן הזה ההכרח הוא אשר כאו״א יתעסק באיזה ענין של צרכי צבור ואלו השייכים לזה הרי עניני חינוך הכשר קודם לכל ויחד עם זה ובשבילו בפרט מוכרח שיהי׳ לו לימוד קבוע בספרי חסידות חב״ד וישתדל ג״כ לעבוד את השי״ת דוקא מתוך שמחה.

ומ״ש שהתחיל ללמוד קצת תניא ונתקשה לו מאד כי אינו רגיל בזה הרי כיון שכותב הטעם בידו הוא לבטלו ולהתרגל בלימוד זה והרי ידוע כלל רז״ל לא יגעתי ומצאתי אל תאמין, וכנראה במכתבו גופא הנה עדיין לא **התחיל** בלימוד ביגיעה, ואם היצה״ר אין נוח לו לימוד תורה איזה חלק שיהי׳ הרי עאכו״כ בנוגע ללימוד המביא - כלשון הרמב״ם בהלכות יסודי התורה - לאהבתו וליראתו ית׳ ומה התועלת בהשקלא וטריא בזה? יתחיל ללמוד ובמשך הזמן יראה בזה הצלחה...

בברכה.

פרק ה משנה א

בַּעֲשָׂרָה מַאֲמָרוֹת נִבְרָא הָעוֹלָם. וּמַה תַּלְמוּד לוֹמַר, וַהֲלֹא בְּמַאֲמַר אֶחָד יָכוֹל לְהִבָּרְאוֹת, אֶלָּא לְהִפָּרַע מִן הָרְשָׁעִים שֶׁמְּאַבְּדִין אֶת הָעוֹלָם שֶׁנִּבְרָא בַּעֲשָׂרָה מַאֲמָרוֹת, וְלִתֵּן שָׂכָר טוֹב לַצַּדִּיקִים שֶׁמְּקַיְּמִין אֶת הָעוֹלָם שֶׁנִּבְרָא בַּעֲשָׂרָה מַאֲמָרוֹת:

נקודות משיחות קודש

יש המקשים[1]: מכיון ש"במאמר אחד יכול להבראות" נמצא כי ערכו האמיתי של העולם שווה לכוחו של מאמר אחד ויחיד; מדוע אפוא נמדדים השכר והעונש על־פי עשרה מאמרות (כפי שהעולם נברא בפועל)? ובלשון המקשים - "אם הוא רוצה להרבות במאמרים, אין הדבר מוטל על הרשע ולא על הצדיק"?!

ביאור הענין:

את דברי המשנה "והלא במאמר אחד יכול להבראות", אין לפרש אותם כאפשרות שנדחתה ולא בוצעה, אלא שגם בפועל, כפי שהעולם אכן נברא, יש בו צירוף של שני הכוחות גם־יחד - "במאמר אחד"[2] ו"בעשרה מאמרות". ב"מאמר אחד" - נבראה מציאות החומר, יש מאין; זהו "החומר הראשון"[3] שהוא קיים בשווה בכל הנבראים כולם. לעומת זאת, ב"עשרה מאמרות" (הכוללים אין ספור חילופים וצירופים, כמבואר בספר יצירה[4]) נבראה צורת הנבראים, השונה בכל נברא ונברא.

בכל אחד משני הכוחות הללו יש מעלה שאין בזולתו:

"עשרה מאמרות" נחלקים לפרטים ו"מתלבשים" בעניני הבריאה השונים, ואף שזוהי דרגה אלוקית מצומצמת ומוגבלת, מעלתה היא בכך שהיא "חודרת" לתוך מציאות העולם.

לאידך גיסא, מעלתו של ה"מאמר אחד" היא בהיותו למעלה מגדרי הבריאה והוא מבטא אור אלוקי בלתי מוגבל שלמעלה מהתלבשות בעולם.

בצירוף שני הענינים יחדיו נוצרת שלמות אמיתית - אלוקות שלמעלה מהעולם ("מאמר אחד"), החודרת ומשפיעה בתוך גדרי העולם ופרטי הנבראים ("עשרה מאמרות").

(ספר־השיחות ה'תנש"א, כרך ב. עמ' 538)

הקשו המפרשים:

א) הרי הקב"ה הוא עצם הטוב, ו"טבע הטוב להטיב", אם־כן כיצד יתכן שהקב"ה ברא את העולם במיוחד באופן מסויים כדי "להיפרע מן הרשעים"?

ב) אם אמנם יכול הקב"ה לברוא את העולם במאמר אחד (אלא שמסיבה כלשהי בחר לבוראו בעשרה מאמרות), מדוע ייפרע מן הרשעים בטענה זו, והלא ראובן שקנה כלי השווה זוז אחד בעשרה זוזים וגנבו שמעון, אין שמעון משלם לו אלא זוז אחד; וכבר נאמר[5] "עד האלוקים יבוא דבר שניהם", אם־כן מדוע יתחייבו הרשעים על איבוד העולם שנברא בעשרה מאמרות?

ויש לתרץ קושיות אלה (בנוסף על מה שכבר נתבאר לעיל) על־פי המובא בחסידות על דברי משנתנו:

דהנה, את דברי המשנה "בעשרה מאמרות" ביאר הרמב"ם כי אף־על־פי שהמילה "ויאמר" נזכרת (בפרשת בראשית) רק תשע פעמים, בכל זאת ישנם עשרה מאמרות כי "בראשית נמי מאמר הוא"[6]. ומוסבר בחסידות שמאמר "בראשית" הוא למעלה מבחינת הדיבור והוא בדרגת "מחשבה". זו הסיבה לכך שב"בראשית" לא כתוב "ויאמר" כי ענינו הוא מה שעלה במחשבה לברוא את העולם. אך בכדי שיתהווה עולם גשמי אי־אפשר היה להישאר ב"מחשבה" ועל־כן היה צריך "דיבור" ממש. זוהי אפוא כוונת המשנה באומרה "והלא במאמר אחד יכול להבראות"; כלומר, שבדרגת ה"יכולת", בריאת העולם אכן נתהוותה על־ידי "מאמר" אחד - "בראשית".

זהו הפירוש בשאלת המשנה "ומה תלמוד לומר והלא.." - מדוע נברא העולם בבחינת הדיבור ולא בבחינת המחשבה? על כך משיבה המשנה את תשובתה.

להבנת תשובת המשנה, יש להקדים ולבאר את ההבדל בין דיבור למחשבה, בכוחות הנפש. נקודת הענין - דיבור הוא "חיצוני" לאדם ועיקרו הוא בשביל הקשר עם הזולת. מחשבה, לעומת זה, היא "פנימית", שייכת לאדם עצמו, והיא לבוש המאוחד עם הנפש.

"מבשרי אחזה אלוקה"[7]: אילו היה העולם נברא בבחינת מחשבה בלבד, היה העולם קשור ומאוחד עם הקב"ה, והיתה נרגשת בו אלקות בפשיטות. העובדה שבפועל מציאותו של העולם נראית כנפרדת מאלקות היא מפני שהעולם נברא בבחינת דיבור ("ויאמר").

זהו אם־כן תוכן דברי המשנה - "כדי להיפרע כו'":

אילו נברא העולם "במאמר אחד", בבחינת מחשבה, אזי כל רעיון ה"בחירה" לא היה קיים בעולם, וממילא גם לא היו "רשעים" ולא היה מקום לכל הענין של שכר ועונש. על־כן נברא העולם בבחינת דיבור ("בעשרה מאמרות"), כדי שתהיה "בחירה" לאדם, וממילא אפשר יהיה "להיפרע מן הרשעים.. וליתן שכר טוב לצדיקים".

לפי זה יתיישבו שתי השאלות גם־יחד: אין לומר כי "שוויו" האמיתי של העולם הוא (רק) "מאמר אחד", שכן עתה מובן כי בפועל, משנברא העולם בבחינת "דיבור" הרי הוא אכן "שווה" "עשרה מאמרות". כמו כן מתורצת השאלה הראשונה, שכן לאור המבואר אין כוונת המשנה להחמיר עם הרשעים אלא לעצם האפשרות להעניש ולתת שכר.

(ספר השיחות התש"נ ע' 473)

---

1). מדרש־שמואל **2)**. והפירוש "במאמר אחד יכול להבראות" הוא לא רק בדרגת היכולת, אלא שהיכולת באה גם בפועל (ראה פרדס שער יא פרק ג). **3)**. ראה רמב"ן תחילת פרשת בראשית. **4)**. שער היחוד והאמונה פרק א. **5)**. משפטים כב, ח. **6)**. ראש־השנה לב, א. מגילה כא, ב. **7)**. איוב יט, כו.

לוח זמנים לשבוע פרשת ראה - בערים שונות בעולם

זמני יום ראשון ויום שבת

(ח) = שעון חורף (ק) = שעון קיץ

מדינה ועיר	זריחה		סוף זמן קריאת שמע				סוף זמן תפילה		מנחה גדולה		שקיעה		צאת הכוכבים		כניסת שבת	יציאת שבת
			מג"א		אדמוה"ז											
	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש		
באר שבע (ק)	06:10	06:14	08:49	08:51	09:25	09:26	10:33	10:33	13:17	13:15	19:18	19:11	19:44	19:37	18:52	19:48
חיפה (ק)	06:07	06:11	08:47	08:48	09:23	09:24	10:31	10:31	13:16	13:14	19:22	19:14	19:46	19:38	18:43	19:49
ירושלים (ק)	06:08	06:11	08:47	08:48	09:23	09:24	10:31	10:31	13:15	13:13	19:21	19:14	19:43	19:36	18:35	19:47
תל אביב (ק)	06:09	06:13	08:48	08:50	09:24	09:26	10:32	10:32	13:17	13:15	19:19	19:12	19:46	19:38	18:51	19:49
אוסטריה, וינה (ק)	05:57	06:05	08:34	08:40	09:25	09:28	10:37	10:39	13:33	13:30	19:58	19:46	20:33	20:21	19:30	20:35
אוסטרליה, מלבורן (ח)	06:58	06:50	09:02	08:57	09:39	09:34	10:35	10:31	12:53	12:52	17:51	17:56	18:18	18:23	17:36	18:34
אוקראינה, אודסה (ק)	06:03	06:10	08:41	08:46	09:29	09:32	10:41	10:42	13:35	13:33	19:57	19:46	20:31	20:20	19:30	20:33
אוקראינה, דונייצק (ק)	05:31	05:40	08:09	08:14	08:59	09:03	10:11	10:13	13:07	13:05	19:32	19:20	20:07	19:55	19:04	20:09
אוקראינה, דנייפרופטרובסק (ק)	05:41	05:50	08:19	08:24	09:10	09:13	10:22	10:24	13:18	13:16	19:44	19:32	20:20	20:07	19:16	20:21
אוקראינה, ז'יטומיר (ק)	06:03	06:12	08:40	08:45	09:34	09:37	10:46	10:48	13:44	13:41	20:13	20:01	20:51	20:37	19:45	20:52
אוקראינה, קייב (ק)	05:55	06:04	08:32	08:37	09:26	09:30	10:39	10:41	13:37	13:34	20:06	19:54	20:44	20:30	19:38	20:45
איחוד אמירויות, אבו דאבי (ח)	05:59	06:02	08:38	08:38	09:11	09:11	10:17	10:17	12:58	12:56	18:52	18:46	19:17	19:11	18:27	19:21
איטליה, מילאנו (ק)	06:31	06:38	09:10	09:14	09:57	09:59	11:08	11:09	14:01	13:59	20:23	20:13	20:55	20:43	19:54	20:57
אקוואדור, קיטו (ח)	06:14	06:12	08:44	08:43	09:14	09:12	10:16	10:14	12:47	12:46	18:20	18:19	18:43	18:41	18:01	18:50
ארגנטינה, בואנוס איירס (ח)	07:27	07:19	09:34	09:30	10:10	10:05	11:07	11:03	13:27	13:25	18:29	18:33	18:55	18:59	18:13	19:10
ארגנטינה, ברילוצ'ה (ח)	08:27	08:18	10:27	10:22	11:06	11:00	12:01	11:57	14:18	14:17	19:11	19:16	19:41	19:46	18:57	19:58
ארה"ב, בולטימור (ק)	06:25	06:30	09:04	09:07	09:45	09:47	10:54	10:55	13:43	13:41	19:54	19:45	20:24	20:14	19:28	20:26
ארה"ב, ברוקלין (ק)	06:12	06:18	08:51	08:54	09:33	09:35	10:43	10:44	13:33	13:30	19:45	19:36	20:16	20:06	19:19	20:18
ארה"ב, ג'רסי סיטי (ק)	06:13	06:18	08:52	08:55	09:34	09:36	10:44	10:44	13:33	13:31	19:46	19:36	20:16	20:07	19:20	20:19
ארה"ב, דטרויט (ק)	06:46	06:52	09:25	09:28	10:08	10:11	11:19	11:20	14:09	14:07	20:24	20:14	20:56	20:45	19:58	20:58
ארה"ב, האוסטון (ק)	06:52	06:56	09:31	09:33	10:06	10:07	11:14	11:14	13:57	13:55	19:57	19:50	20:22	20:15	19:33	20:26
ארה"ב, לוס אנג'לס (ק)	06:18	06:22	08:57	08:59	09:34	09:36	10:43	10:43	13:28	13:26	19:31	19:24	19:59	19:51	19:07	20:02
ארה"ב, מיאמי (ק)	06:57	06:59	09:35	09:36	10:08	10:09	11:15	11:14	13:56	13:54	19:51	19:45	20:16	20:10	19:28	20:20
ארה"ב, ניו הייבן (ק)	06:07	06:13	08:46	08:49	09:29	09:31	10:39	10:40	13:29	13:26	19:42	19:33	20:13	20:03	19:16	20:15
ארה"ב, פיטסבורג (ק)	06:37	06:42	09:16	09:19	09:58	10:00	11:07	11:08	13:57	13:55	20:09	20:00	20:39	20:30	19:43	20:42
ארה"ב, שיקגו (ק)	06:05	06:11	08:44	08:47	09:27	09:29	10:37	10:38	13:28	13:25	19:42	19:32	20:13	20:03	19:16	20:15
בוליביה, לה-פס (ח)	06:47	06:43	09:09	09:06	09:39	09:36	10:39	10:37	13:06	13:04	18:25	18:26	18:48	18:49	18:08	18:58
בלגיה, אנטוורפן (ק)	06:38	06:47	09:14	09:20	10:09	10:13	11:23	11:25	14:21	14:19	20:52	20:39	21:31	21:17	20:23	21:32
בלגיה, בריסל (ק)	06:39	06:48	09:15	09:21	10:10	10:14	11:23	11:25	14:21	14:19	20:51	20:39	21:30	21:16	20:23	21:31
ברזיל, סאן פאולו (ח)	06:27	06:22	08:45	08:42	09:17	09:13	10:16	10:13	12:40	12:38	17:57	17:59	18:17	18:19	17:36	18:28
ברזיל, ריו דה-ז'נירו (ח)	06:15	06:10	08:33	08:30	09:04	09:01	10:04	10:01	12:28	12:26	17:41	17:43	18:06	18:07	17:25	18:17
בריטניה, לונדון (ק)	05:55	06:05	08:31	08:37	09:27	09:31	10:40	10:43	13:39	13:37	20:12	20:00	20:50	20:36	19:45	20:51
בריטניה, מנצ'סטר (ק)	05:59	06:09	08:32	08:40	09:33	09:37	10:47	10:50	13:48	13:46	20:24	20:11	21:05	20:50	19:58	21:07
גרמניה, ברלין (ק)	05:59	06:09	08:33	08:40	09:32	09:36	10:46	10:48	13:46	13:43	20:21	20:08	20:59	20:45	19:50	21:01
גרמניה, פרנקפורט (ק)	06:23	06:32	09:00	09:06	09:54	09:57	11:07	11:08	14:04	14:01	20:33	20:20	21:10	20:57	20:04	21:12
דרום אפריקה, יוהנסבורג (ח)	06:31	06:25	08:46	08:43	09:19	09:15	10:17	10:14	12:40	12:39	17:57	17:59	18:15	18:18	17:34	18:27
הודו, מומבאי (ח)	06:21	06:22	08:58	08:58	09:29	09:29	10:35	10:34	13:13	13:12	19:02	18:58	19:26	19:21	18:40	19:31
הודו, פונה (ח)	06:18	06:19	08:54	08:55	09:26	09:25	10:31	10:30	13:09	13:08	18:58	18:53	19:22	19:17	18:36	19:26
הונגריה, בודפשט (ק)	05:47	05:55	08:25	08:30	09:15	09:18	10:27	10:28	13:22	13:19	19:45	19:34	20:21	20:09	19:18	20:22
טורקיה, איסטנבול (ח)	05:16	05:22	07:55	07:58	08:37	08:40	09:47	09:48	12:37	12:35	18:51	18:41	19:21	19:12	18:25	19:24
יוון, אתונה (ק)	06:45	06:50	09:25	09:27	10:05	10:06	11:14	11:14	14:02	14:00	20:11	20:02	20:40	20:31	19:46	20:43

לוח זמנים לשבוע פרשת ראה - בערים שונות בעולם

זמני יום ראשון ויום שבת

(ח) = שעון חורף (ק) = שעון קיץ

מדינה ועיר	זריחה		סוף זמן קריאת שמע				סוף זמן תפילה		מנחה גדולה		שקיעה		צאת הכוכבים		כניסת שבת	יציאת שבת
			מג"א		אדמוה"ז											
	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש		
מולדובה, קישינב (ק)	06:09	06:17	08:47	08:52	09:36	09:39	10:48	10:50	13:43	13:40	20:05	19:54	20:40	20:28	19:38	20:42
מקסיקו, מקסיקו סיטי (ח)	06:18	06:19	08:55	08:55	09:26	09:26	10:32	10:31	13:11	13:09	18:59	18:55	19:23	19:19	18:38	19:28
ניו-זילנד, קרייסטצ'רץ' (ח)	07:19	07:09	09:12	09:06	09:54	09:48	10:48	10:44	13:03	13:01	17:47	17:54	18:20	18:26	17:35	18:39
נפאל, קטמנדו (ח)	05:37	05:40	08:16	08:17	08:50	08:50	09:57	09:57	12:39	12:37	18:36	18:30	19:02	18:56	18:13	19:06
סין, בייג'ין (ח)	05:31	05:37	08:11	08:14	08:52	08:54	10:02	10:03	12:51	12:49	19:03	18:54	19:33	19:24	18:36	19:36
סינגפור, סינגפור (ח)	07:03	07:02	09:34	09:33	10:04	10:02	11:06	11:05	13:38	13:37	19:12	19:10	19:35	19:33	18:53	19:42
פולין, ורשא (ק)	05:29	05:39	08:04	08:11	09:02	09:06	10:15	10:18	13:15	13:12	19:48	19:35	20:28	20:14	19:19	20:29
פרו, לימה (ח)	06:18	06:15	08:43	08:41	09:13	09:10	10:14	10:11	12:41	12:40	18:04	18:05	18:27	18:27	17:47	18:36
צרפת, ליאון (ק)	06:48	06:55	09:26	09:31	10:14	10:17	11:25	11:26	14:18	14:16	20:39	20:28	21:13	21:01	20:12	21:15
צרפת, פריז (ק)	06:52	07:00	09:29	09:34	10:20	10:24	11:33	11:34	14:29	14:27	20:57	20:45	21:31	21:19	20:27	21:33
קולומביה, בוגוטה (ח)	05:52	05:51	08:25	08:23	08:54	08:52	09:57	09:56	12:30	12:28	18:07	18:04	18:29	18:27	17:47	18:36
קנדה, טורונטו (ק)	06:29	06:36	09:08	09:12	09:53	09:55	11:03	11:04	13:55	13:53	20:14	20:04	20:44	20:33	19:45	20:46
קנדה, מונטריאול (ק)	06:02	06:10	08:41	08:45	09:28	09:30	10:39	10:40	13:32	13:30	19:53	19:42	20:25	20:14	19:25	20:27
קפריסין, לרנקה (ק)	06:10	06:14	08:49	08:51	09:27	09:29	10:36	10:36	13:22	13:20	19:27	19:19	19:55	19:47	19:02	19:58
רוסיה, ליובאוויטש (ח)	05:42	05:53	08:14	08:22	09:18	09:23	10:33	10:36	13:36	13:33	20:15	20:01	20:58	20:43	19:46	21:00
רוסיה, מוסקבה (ח)	05:13	05:24	07:43	07:52	08:50	08:55	10:06	10:08	13:09	13:07	19:55	19:40	20:36	20:19	19:21	20:37
רוסיה, רוסטוב על-הדון (ח)	05:25	05:33	08:03	08:08	08:53	08:56	10:04	10:06	12:59	12:57	19:22	19:11	19:57	19:45	18:55	19:59
שוויץ, ציריך (ק)	06:30	06:38	09:08	09:13	09:57	10:00	11:09	11:11	14:04	14:01	20:32	20:20	21:02	20:50	20:00	21:04
תאילנד, בנגקוק (ח)	06:06	06:06	08:41	08:41	09:12	09:11	10:16	10:15	12:53	12:51	18:37	18:33	19:00	18:56	18:16	19:05

*) הזמנים נערכו על־פי תוכנת 'חזון שמים'.

סדר מצות הדלקת נרות לשבת קודש

מצוה זו שייכת גם לבנות ישראל, ועד לילדה קטנה ... אפילו אם היא בת שנה וכבר מתחילה לדבר ויכולה להדליק ולברך ... ביחד עם אחיותי', ועל אחת כמה וכמה אמה שמדליקה לאחריהן, כדי שתוכל לעזור להן בהדלקת הנר. תורת מנחם תשמ"ט חלק ד' עמ' 378

ויש להשפיע גם על בנות קטנות שהגיעו לחינוך, שגם הן תדלקנה נרות שבת וחג, כמדובר כמה פעמים. ואפילו אם הדבר מוטל בספק, אם היא כבר הגיעה לחינוך או לא - גם אז כדאי שיאיר מזלה שבוע קודם או כמה ימים קודם! משיחת י"ג תשרי תשד"מ סכ"ח – התוועדויות תשד"מ ח"א עמ' 162

זמן הדלקת הנרות הוא כפי המתפרסם בכל מקום ומקום על ידי הגורמים המוסמכים - אסור בשום אופן להדליק לאחר זמן זה.

מנהגן הטוב של בנות ישראל ... להפריש לצדקה לפני הדלקת הנרות – כמובן כאשר הדלקת הנרות היא ביום חול. אסור לטלטל ח"ו את קופת הצדקה לאחרי ההדלקה ולכן צריכים להניחה לכתחילה [=לפני כניסת השבת ולפני ההדלקה] במקום שתישאר שם עד לאחרי הבדלה.

מדליקים את הנרות ואחרי כן מברכים:

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ לְהַדְלִיק נֵר שֶׁל שַׁבָּת קֹדֶשׁ:

תפלת הדרך

צריך לאומרה כשהחזיק בדרך חוץ לעיר ביום ראשון כשנוסע מביתו, וטוב לומר מעומד אם אפשר בקל. ובשאר הימים שמתעכב בדרך עד שובו לביתו יאמר אותה בכל בוקר אפילו במלון ויחתום ברוך אתה שומע תפלה בלי הזכרת שם:

יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ יְיָ אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ, שֶׁתּוֹלִיכֵנוּ לְשָׁלוֹם וְתַצְעִדֵנוּ לְשָׁלוֹם וְתַדְרִיכֵנוּ לְשָׁלוֹם וְתִסְמְכֵנוּ לְשָׁלוֹם, וְתַגִּיעֵנוּ לִמְחוֹז חֶפְצֵנוּ לְחַיִּים וּלְשִׂמְחָה וּלְשָׁלוֹם, (ואם דעתו לחזור מיד אומר וְתַחֲזִירֵנוּ לְשָׁלוֹם), וְתַצִּילֵנוּ מִכַּף כָּל־אוֹיֵב וְאוֹרֵב וְלִסְטִים וְחַיּוֹת רָעוֹת בַּדֶּרֶךְ וּמִכָּל־פּוּרְעָנִיּוֹת הַמִּתְרַגְּשׁוֹת וּבָאוֹת לָעוֹלָם. וְתִשְׁלַח בְּרָכָה בְּכָל־מַעֲשֵׂה יָדֵינוּ, וְתִתְּנֵנִי לְחֵן וּלְחֶסֶד וּלְרַחֲמִים בְּעֵינֶיךָ וּבְעֵינֵי כָל־רוֹאֵינוּ, וְתִגְמְלֵנוּ חֲסָדִים טוֹבִים וְתִשְׁמַע קוֹל תְּפִלָּתֵנוּ כִּי אַתָּה שׁוֹמֵעַ תְּפִלַּת כָּל־פֶּה: בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, שׁוֹמֵעַ תְּפִלָּה:

לזכות

לוי שי׳ **הלוי** בן חנה וזוגתו **אולגה שרח** בת תמר

ויוצאי חלציהם

צבי׳ ובעלה **דוד הלוי אליעזרוב**

שלום יצחק הלוי ומשפחתו

רות ובעלה **אפרים הלוי יליזרוב**

זבולון הלוי וזוגתו **רות**

חגית ובעלה **גבריאל סופייב**

שמעי׳ הלוי וזוגתו **מוריאל**

אילת ובעלה **גדעון יעקובסון**

יהושע הלוי וזוגתו **מעיין חנה**

אור אבנר הלוי שיחיו

לבייב

●

לעילוי נשמת הרה״ח ר׳ **טובי׳** ב״ר **יעקב** ע״ה

ניתן להשיג שיחות קודש ומאמרי דא״ח אלו

פקס: 9606108 3 (972)

ת.ד. 373 כפר חב״ד 60840 ישראל – *P.O.B 373 Kfar Chabad 60840 Israel*

E-mail: Israel@DvarMalchus.Org USA@DvarMalchus.Org

להרשמה ומנויים: 9601001 3 (972)

להורדת הקבצים: *Internet: www.DvarMalchus.Org*

www.otzar770.com • www.lahak.org • www.Chasidut.TV

•••

הערות ותיקונים ניתן לשלוח ל: *E-mail: office@chazak.co.il – www.chazak.co.il*

Dvar Malchus
Issue # 00849
21/08/2022

P.P.
שולם
1949
תל אביב

הורידו את יישומון
דבר מלכות
מחנות היישומים